

EXAMEN
EPISCOPORVM,
ET EORVM, QVI APPROBANDI SVNT

Adadminiftranda Sacramenta, vtile Examinandis, Examinatoribus, Iudicibus Ecclefiafticis, Aduocatis, & Procuratoribus.

CONTINENS OMNES DECISIONES IVRIS CANONICI,

Et Materias Sacramentorum, Cenfurarum, & Decreta Sacri Concilij Tridentini mira claritate, & breuitate per Interrogationem, & Refponfionem fummo labore digestum.

Auctore Illuftriffimo, & Reuerendiffimo Domino

D. HIERONYMO VENERO, ET LEYVA,

Archiepifcopo, & Abbate Ecclefiæ Metropolitanæ Montis Regalis, & Domino temporali Ciuitatis, & totius Status, & priùs Abbate de la Sey, & Canonico S. Ecclefiæ Conquenfis, Confiliario Sanctæ Inquifitionis, Ordinario Siguntino, Regio Capellano, Habitus, & Militiæ Sancti Iacobi de Spata, vtriufque Iuris Profeffore.

AD ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. DOMINVM

IO:FRANCISCVM MAVROCENVM

Venetiarum Patriarcham, Dalmatiæque Primatem, &c.

VENETIIS, Apud Bertanos, M. DC. LIX.

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIO.

ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. DOMINO

Domino nostro Colendissimo

IOANNI FRANCISCO MAVROCENO,

Venetiarum Patriarchæ, Dalmatiæque Primati, &c.

S. P. P.

VI Nobilissimi tui claritudinem generis, & eximiæ splendorem virtutis non admiratur, Illustriss. Præsul, in meridie cæcutit, ne dicam cæcultat inuidia, quam superasti. Nec tamen (ea est amabilitas, quam vultu, & moribus sanctissimis spiras) quisquam admiratur quin omnibus prosequatur obsequijs. Itaque vnus cunctis præluces, vnus à cunctis acclamaris, coleris, ac, propè dixi, adoraris. Testis illa nuper Serenissimi Principis, & Excellentiss. Senatus consensio, quæ te ad Patriarchalis fastigium dignitatis euexit. Testis eorumdem tanto cum omnium gaudio excepta de te renunciatio. Testis postremò illa totius Vrbis facies collucentis ignibus, splendentis facibus, tubarum clangore, campani æris tinnitu concinentium vocibus personantis, ac lætitijs omnibus gestientis, quæ tuæ in Patriam pietati, humanitati in Ciues, munificentiæ in pauperes responderunt. Sedenim enimuerò si tu, magnanime Præsul, Abbatieę tuę redditus ad propulsanda Turcarum tela, ad vsque finem Belli primus Patrię obtulisti, exemplo cęteros prouocaturus; illa te primum sui apud Deum interpretem, & Patriarcham elegit. Si tu opem Ciuibus, pauperibus stipem effusè impertiris, hi animos in vota, voces in plausus, studia in faustas acclamationes effundunt: nullaq; non testificantur ratione speratę abs te felicitatis iucunditatem. Quibus cum satis superque declaretur, nec te clariorem ad tantum munus eligi potuisse quemquam, nec optatum magis destinari: nos igitur vbi salutantium concursus, & gratulantium officia deferbuere, vt antiquæ nostrę obseruantię studia, & recentia pietatis gaud a peculiari declaremus obsequio, Episcoporum Examen, nunc primùm Venetijs edentes in lucem, sacrauimus immortalitati nominis tui. Grauissimum argumentum operis suadet placiturum sapientię tuę

* 2 donarium

donarium nostrę tenuitatis; quę inopi non inuenit in fœnore quid dignius offerret. Singularis tua benignitas spondet, nec etiam minora dedignaturum, quando magis heroicum censes dare pondus muneribus, quam precio munerum pergrauari. Omittimus Serenissimos Duces, Cardinales, & Procuratores Diui Marci prestantissimos omnium seculorum memoria percelebres, quorum tu decora, & gloriam exequabis anteibis; Preterimus & illud nuncupatorijs solemne encomium laudum tuarum: ne temerario videamur ausu, Soli, perinde quasi lucis egeret, velle lucem afferre; aut singulare decus virtutum, auitumq; Maurocænię Domus ornamentum, modestiam tuam, Illustriss. Presul, tentare. Quapropter elogia conuertentes in vota, & supplicationes; longum tibi vitę, ac felicitatis cursum, & opes in dies ampliores precamur: vt tantum Patriæ prosis, & gloriæ addas gloriæ tuæ, quantum pollicentur tuę virtutes, & vota. Hic nos procumbentes ad oscula benignus accipe, & foue autoritate inclyti nominis tui.

Venetijs, pridie Idus Nouembris M. DC. XLIV.

Praeclarissimo tuo nomini

Serui addictissimi

Ioannes Bertanus, & Fratres.

SEMINARIVM CLERICORVM CIVITATIS MONTIS REGALIS.

Illustrissimo, & Reuerendissimo D.

D. HIERONYMO DE VENERO,

Et Leyua, Archiepiscopo, & Abbati, Domino temporali totius Status, Benefactori Optimo, salutem plurimam dicit.

I indicendi oratione, Illustriss. Princeps, aliquid profecissem, in qua non sine laude per aliquot annos versatus sum, aut si in cognitione optimarũ artiũ valerẽ, ad quam meam diligẽtiam diutius accuratissimè contuli, oblata mihi erat occasio, in qua fructus meorum laborũ copiosissimè perciperem sed cum ingenio, & eloquentia parum possim, & hic Illustriss. Princeps eximia habeat à Natura, & industria adiumenta, cum innocentia Vitę generis Nobilitate, & alijs virtutibus copulata, pertimesco sane, ne frangar animo, & oneris pondere parum honestè succumbam; sed me pertimescentem maxima consolatio substentat, nempè, quòd res, de quibus dicturus sum, tàm copiosæ, tàm illustres, tàm admirabiles sint, vt inopiam, & egestatem dicentis compensent, vt verè possit dici, quòd mihi suppetit materia, & modus dicendi deficit; sed inhęrendo summorum scriptorum pręceptis, & eorum insistendo vestigijs, huius Illustrissimi Principis patriam, generis nobilitatem, litteras, suauissimos mores, ingenium, memoriam suauem, & accuratam gubernationem, magnas eleemosinas, insignia ędificia meo rudi ingenio commendabo.

Hic Illustr, Princeps in vtilitatem multorũ natus fuit in Ciuitate Valle soletana anno 1558. quę Ciuitas est pulcherima, & amęnissima, & per multos annos fuit sedes Regum Castellæ, duobus fluminibus circumdatur, in quibus pręter molas frumentarias Ciuibus vtilissimas, sunt riui, & canales, qui irrigant hortos, & agros; ornatur etiam pulchris, & magnificentissimis templis, Ædibus ad venustatem, & elegãtiam extructis, vijs spatiosis, & directis, & tanta est pulchritudo, vt oculi teneantur suspensis. Platea insignis quadra eũ opere laborata, & tantę admirationis, vt rarò, vel nullibi simile ædificium inueniatur: in hac Vrbe Tribunal Sanctissimæ Inquisitionis sedem habet. Regium consilium cum suo Præside, & auditoribus pro cõmoditate totius illius Prouinciæ habitant, habet Episcopum cum canonicis, & Ecclesia Cathedrali, & Prætorem cum suis gubernatoribus, & Rectoribus, Tribunal distinctum ab alijs; vltimò, vt nihil huic Ciuitati deficeret, habet publicum stddium & vniuersitatem, in qua omnes scientiæ doctissime docentur, & habet insigne Collegium Sanctæ Crucis, quod licet vltimo loco nominetur, primus locus ei iure optimo debetur ipsum enim peperit tot Cardinales, Princeps, Episcopos, Præsides, Gubernatores, Auditores Regij Consilij, vt numerati facile non possint, & inter alios peperit Patrem Nostri Archiepiscopi, & quotidie hoc Collegium nouam lucem Hispaniæ præbet. Praeterea hęc Ciuitas habet Ciues, qui semper Regiæ Coronę fuerunt fidelissimi, & tempore Caroli V. Imperatoris armis restiterunt rebellibus, qui Castella inuaserant, & represserunt audaciam eorum, qui volebant sibi vendicare Regiam auctoritatem sub nomine libertatis.

Tandem hæc Ciuitas peperit, & quotidie parit filios doctissimos, prudentissimos, milites, & Duces in bello fortissimos, de quibus meritò inter alias Vrbes gloriari potest.

Sia parentũ nobilitate, & clara sanguinis prosapia, & à rebus ab eis in bello, & in pace bene gestis in augmentum Regiæ Coronæ Regum Hispaniarum voluerimus nostrum Archiepiscopum laudare, hæc difficultas magna, & superat meas vires, & ingenium, sed vt meũ officium compleam, aliquam dicam rudi stilo, & insulsa minerua. Patrem habuit D. Andream de Venero, & Leyuam prolem Collegij Sanctæ Crucis, vbi in sua adolescentia alitus fuit, & magna cum honestate, & prudentia vixit. Natus fuit in antiquissima domo de Venero, sita in oppido de Castillo in Valle de Transmiera apudmontanos, quę domus descẽdit ex antiquissima Gothorum progenie, & in tota illa prouincia habetur in magna veneratione, tanquam caput eorum, qui sequuntur nomen, & insigna Gilis bandum oppositum Negreris; ex parte verò matris sortitus est nobilissimam familia, de Leyua, in qua tot Duces, generales, in Terra, & Mari fuerunt, inter quos non est obliuioni tradendus Antonius de Leyua, ex cuius sorore Pater dicti Archiepiscopi legitimè descendit ille, qui vicit insigne prælium, quod vocatur de Pauia, vbi captus fuit Rex Francorum Frãciscus Primus, & Rex Nauarræ, & totus status Mediolanensis sub obedientia Caroli V. vsque in præsentẽ diem quieuit, & si facinora, prælia, res in bello, ab hac familia benè gestas mea oratione complecti deberem, plurimi libri scribẽdi essent. Et Pater dicti Archiepiscopi postquam exiuit de domo Collegij Sãctæ Crucis, cępit aliqua officia Regia exercere, & breui tempore cognita eius virtute, prudentia, & fortitudine ad altiorem gradum ascendit; nam à Philippo II. Prudentissimo Re-

ge factus est Gubernator, Præses, Dux Generalis noui Regni Granatensis, apud Indos maris Oceani, nominatus est, missus magno comitatu; fuit enim secundus Gubernator, qui illam terram nondum subiectā gubernauit, in bello copijs collectis plura prælia cum inimicis, qui terram illam in magna parte possidebant, vi superauit, vsque totum Regnum sub obedientia Regis Philippi reduxit; his finitis, laborem, studium, curam in gubernando, in pace, & quiete conuertit, vias in toto Regno aparuit, plurima oppida, & Ciuitates de nouo fundauit, audientiam, & Tribunal in Ciuitate de S.Fe, & Quinto, ipse fundauit leges municipales, condidit sanctissimas, distribuit terminos oppidis, & Ciuitatibus, cum quibus, hodie terra illa regitur, per decem, & octo annos totum Regnum noui Regni Granatensis in politicum vsum, indos illos feros reduxit, & tanta pace, & quiete fertilissimas minas auri, & smaragdi, & flumem perlarum ipse inuenit, & in laborem, & Cōmunem vtilitatem ipse reduxit vias toto Regno ipse aperuit, bestias, & Iumenta ad generationem in Regnum introduxit, ex Hispania exportauit, redditus Coronæ Regiæ in magnam multitudine auxit, Indos feroces, mansuetos, obedientes, & in politicum vsum reduxit, ita per decem, & octo annos illam terram gubernauit, vt verè Pater patriæ dici possit, & memoriam sui animis hominum magna cum laude impressam reliquit.

Mater vero dicti Archièpiscopi D.Maria Hondegardo, & Zarate fuit ex parte masculina filia Didaci Lopez, & Hondegardo S.Inquisitionis Granatēsi Receptoris Generalis, & ex parte femina fuit filia D.Hieronymæ de Zarate, & nepos Lupertij Diax de Zarate secretarij Regum Catholicorum, & S.Inquisitionis Generalis natus in Prouincia de Alaua ex clarissima domo, & familia de Zarate sita in illa Prouincia, habuit fratres viros eminentissimos in bello, & in pace, scilicet Polum de Hondegardo magistrū Generalē Cāpi, & exercitus in bello contra Pizzarrum, qui sibi assumpserat imperium totius Regni de Perù, quē tribus in pugnis, & prælijs vicit, cępit, & tandem caput abscidit, cuius exercitus caput, & Generalis erat, licētiatus de la Gasca Generalis Inquisitionis Consiliarius, & vltimo Episcopus Seguntinus, habuit etiā secundum fratrem Didacū de Zarate Ducem Infantariæ, & equitum in regnis de Perù, qui strenuè ibi militauit; habuit tertium fratrem D. Alphonsum Hondegardo, cuius ingenium, & litterarum in iure Ciuili cognitio tanta fuit, & tam nota omnibus, vt facile æquaret maiores professores sui temporis; fuit Archidiaconus Valle soletanus, & Canonicus Doctoralis Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ magna cum laude, & satisfactione Archiepiscopi D.Gaspatis de Quiroga totius Capituli, & Ciuitatis. Quartum fratrem habuit Lupertium Diaz de Zarate Sanctæ Ecclesiæ Oxomensis Canonicum Doctoralem, & Commissarium Sanctæ Inquisitionis Vallę soletanæ.

Isti duo viri patres dicti Archiepiscopi genuerunt quatuor filios, & tres filias qui vestigijs suorum maiorum inhærendo, illos in officijs, & honoribus non solum coęquarunt, sed maiores sortiti sunt dignitates, cum communi Regum satisfactione, & vulgi applausu. Genuerunt D. Carolum de Venero, & Leyua Doctorem in iure Canonico, Regium Capellanum, Receptorem Capellæ Regiæ temporis Regis Philippi II. deinde Canonicum Sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, Capellanum maiorem Regnum veterum, qui in Ecclesia Toletana requiescunt, Administratorem, & Gubernatorem Collegij puellarum instituti a Cardinale Siliceo; hic vir tanræ virtutis est, vt omnia sua bona in distributiones pauperum eroget; fecit suis sumptibus Ecclesiam Sanctæ Mariæ de S. Cebrian in Ciuitate Toletana, & ad eam deseruiendam capellanos instituit, cum congrua substentatione, deinde, vt pius memoriā suorum maiorum suscitauit construendo capellam in Ecclesia Monasterij Sancti Francisci in Ciuitate Valle soletanæ, & numerum capellanorum designauit cum congrua annonæ substentatione. Curam, & administrationem Ecclesiæ Maioris Canonicorum reliquit. Tandem tanta est huius viri honestas, vite Castitas, Clementia in pauperes, tantæque virtutes in eo elucescunt, vt illi nullum vitiū possit opponi. Imo plurimæ virtutes elucent imitandę.

Habuerunt filium D.Didacum de Venero, & Leyua, qui ab ineunte ætate militiæ operam dedit, in quo tanta fuit bellica fortitudo, ingenij acumen, vt adeptus sit honorem ducis, & Capitanei Infantariæ Hispanicæ, & tribus vicibus fuit Dux equitum, & militauit in bellis Flandriæ, Franciæ, Italiæ, & in bello Astensi. Quatuor habuit sub se cohortes equitum, plura vulnera recepit in seruitium Regum Tandem fuit Gubernator, Dux Generalis in Ciuitate de Melilla in Regno Aphricæ, quod officium, tàm prudenter, & fortiter gesit, vt plures reportaret ex mauris illis Victorias. Fuit habitus, & Militię Sancti Iacobi de spata, & habuit Gubernationem Ciuitatis de Lerena Ordinis Sancti Iacobi, nec non in Ciuitate Vallæ soletane fuit vnus ex Rectoribus illius Ciuitatis, nec non & Confrater Confraternitatis, seu Hospitales de Peranzules, quæ omnia officia magna cum laude exercuit.

Habuerunt etiam filium Fratrem Petrum de Venero, & Leyua Ordinis Sancti Dominici Collegam Collegij Complutensis eiusdem Collegij duabus vicibus Rectorem Priorem Lucrunij, & ibi Lectorem Theologiæ, Sanctæ Inquisitionis Consultorem, & Inquisitorem ordinarium. Deinde fuit Prior in Ciuitate Conchensi, & Pampilonæ, in Curia Regia totius Prouinciæ Procurator Generalis. Postea generalis Inquisitionis Qualificator, Præsentatus, & Magister ordinis, quæ officia tanta prudentia gessit, vt omnes eum desiderarent, & nullus eum odio habuerit.

Habuit filiam D.Ioannam de Venero, & Leyua, quæ nupsit cum Don Ioanne Velazquez de Velasco, Domino Villarum de Villa Vaccherin, & sinoua, Almendros, ijuelo, Villa sechito, fuit milles ordinis Sancti Iacobi, Commendator Commendæ de Peña Auxenda, militauit in Goletta eo tempore, quæ oppressa, & diruta fuit à Turcis, deinde in prælio Nauali, & in prælio de Nauarino, strenuę, Dux infantariæ segessit, fuit tempore Phillippi II. spiarum, & intelligentiarum secretarum super intendens Generalis Castellanus, & Generalis Dux Prouinciæ Guipuzq; & Castelli de fuente Rabia. Vltimus qui hoc officium cum auctoritate Generalis Ducis gessit, in quo sub suo domino, & potestate habuit duas Copias, Nauium in Mari, & vnum exercitum in terra, paratum pro sedanda seditione Aragoniæ orta.

Ex hoc matrimonio relicta fuit Proles non contemnenda; nam ortus fuit D. Andreas Velazquez de Valasco, & Venero, huius viri ingenium, silentium, taciturnitas, cognitio linguæ Latinæ, Græcæ, Gallicæ, Anglicæ, &

glicæ, & Italicæ, Arabicæ non facile explicari poteſt; nam in omnibus his linguis legebat, ſcribebat, & loquebatur. Fuit Ordinis Militiæ Sancti Iacobi de Spata Commendator de Mirabel,veſtigia maiorum ſuorum ſequutus, militauit in triremibus Hiſpanicis ſub Duce D.Martino de Padilla maioris Hiſpaniæ Adelantato, ibi per plures vices omnes triremes ſub ſua cura habuit; varias pugnas ex Anglis Olandentibus reportauit, pluta ſpolia vi abſtulit,deinde in magna claſſe Nauium, quam miſit Rex Philippus II. Contra Reginam Angliæ Eliſabectam ipſe non paucas copias militum ſub ſuo dominio habuit, qui poſtea cum Domino Ioanne Fernando de Velazquez Caſtelle Conteſtabili Mediolanum ſe contulit, vbi per plures vices ob infirmitatem dicti Côteſtabilis totum ſtatum magna prudentia gubernauit, & fuit Conſiliarius Conſilij Secreti Mediolanenſis, reuerſus in Regiam Curiam fuit factus ſuperintendens generalis ſpiarum,& negotiorum ſecretorū, maiore auctoritate, quam patet habuit, & fuit Conſiliarius Conſilij Militiæ in dicta Curia, quæ omnia oſicia tanta intelligentia geſſit, vt ſui memoriam poſteris reliquerit, & immatura ætate obijt magna popoli triſtitia, nupſit cum Domina Ioſepha de Guſman, ex Nobiliſſima, familia, & Domo de Toral, reliquit ſilium, Ludouicum Andream de Velazquez, & Guſman, qui hodie eſt in ætate duorum annorum.

Patres noſtri Archiepiſcopi habuerunt duas filias,Hieronymam de Zarate, & Marianam de Venero, & Leyua, moniales in oppido de Madrid in Monaſterio Regali Sancti Dominici, vbi vitam magna cum Sanctitate, & exemplo degunt.

Vltimus numeratur noſter Archiepiſcopus,licèt fuerit natu primus,quia de eo fieri debet longior oratio. Primas litteras didicit Compluti, in domo Doctiſſimi viri magiſtri de Segura, & in rethorica tãtum profecit vt breui tempore eam publice interpretaret loco ſui magiſtri, applaudentibus ſui Condiſcipulis.

Deinde in eadem vniuerſitate Dialecticam didicit, & poſtquam eam perfectè audiuit, ad ſtudia Iuris ciuilis Salmanticam ſe contulit, vbi perfectus, & doctiſſimus in vtroque Iure euaſit, deinde Roman ſe contulit, vbi fuit Cubicularius ſecretus Gregorij XIII. Pontificis Maximi, & ab eo plurimum honoratus, & dilectus, qui illi dedit Abbatiam della Sey, dignitatem in Eccleſia Conchenſi, à Sixto V.Summo Pontifice obtinuit canonicatum in eadem Eccleſia, in qua vixit triginta, & Sex annos, & in ea lites plures ſuperauit, ad Reges miſſus maiora negotia Eccleſiæ tractauit ſemper cum felici ſucceſſu, & euentu; in Hiſpaniam reuerſus fuit conſultor Sanctæ Inquiſitionis, habuit habitum Sancti Iacobi de Spata in Legionenſi conuentu fecit profeſſionem ſolemnem, fuit Regius Capellanus, & electus Vicarius Prouincie Legionenſis a Philippo III.Hiſpaniarum Rege potentiſſimo electus, & nominatus Archiepiſcopus Montis Regalis Romam perſonaliter venit, rigoroſum examen ſubijt in præſentia Pauli V.Pontificis Maximi, in quo tantam ſui acquiſiuit gloriam, vt omnes Cardinales, qui aderant, mirarentur, & Summus Pontifex eum publicè laudauit, magnoſque illi fauores fecit conſecratus fuit ab Illuſtriſſimo Cardinale Mellino in Capella Summi Pontificis Pauli III. ſita in Eccleſia Sanctæ Marie maioris anno 1610. die xxiij. Menſis Februarij.

Tandem in hunc Archiepiſcopatum perſonaliter venit anno 1610. tertio die Menſis Aprilis eiuſdem anni magna cleri, & populi alacritate exceptus, in principio ſui regiminis miſit manum ad fortia, Synodum Diœceſanam congregauit, decreta Sacri Concilij Tridentini executioni mandauit, clerum reformauit, & per Eccleſias parochiales diuiſit confeſſores prælibato examine viros doctos, & virtute præditos eligit, Eccleſiam Cathedralem Metropolitanam ornamentis,& paramentis pretioſis exornauit, cantum figuratum in ea inſtituit, tecta, & campanas vetuſtate dirutas refecit, viam, quæ ad Panormum ducit, hominibus, & beſtijs difficilem curribus facilem reddidit, magno labore, & expẽſis fontem ad portam Sancti Caſtrenſis de nouo fecit, toto populo vtiliſſimum, Monaſterium Sanctæ Mariæ della Rocca, ordinis eremitarum Sancti Auguſtini a fundamentis erexit Eccleſiam condens pulcherrimam, & monaſterium magnificum,patribuſque prædia circa monaſterium emit, vt in victu quotidiano ſe adiuuarent. Monaſterium etiam monialium ſub diſciplina Sancti Benedicti, & ſubiectum Archiepiſcopo cœptum ab Illuſtriſſimo Cardinale de Cardona,ſed vetuſtate fundirus euerſum à fundamentis erexit, tanta magna pulchritudine, & commoditate, vbi habitant nonaginta ſorores cum exemplo ſanctitatis, & virtutis.

Seminarium Clericorum viſitauit,reformauit, redditibus auxit, Eccleſiam Sancti Cataldi ſubiectam Archiepiſcopo Montis Regalis cum ſuis redditibus ſeminario vniuit, & horrea propè ſeminarium in commoditatem ſemminarij emit, Hortum, qui vocatur de Venero,eis ad eorum recreationem dedit,ibi domum pulcherrimam extruxit, vndecim copioſiſſimas fontes ex aqua ab eo inuentas magna amænitate, incredibili pulchritudine extruxit, opus tam rarum, & magnum, quòd in tota Sicilia non ſit ei ſimile, & Ciuitas Panormitana in magna multitudine venit ad recreandos animos.

Et vt dictum Seminarium litteris maioribus augeretur, Cathedram philoſophiæ inſtituit in Collegio Societatis Ieſu cum iuſſu, & mandato Præpoſiti Generalis totius ordinis, in qua multi iuuenes plurimum profecerunt, vinginti vtjs eam dotauit ſingulis annis ſoluendis à Prætore, & Iuratis huius Ciuitatis.

Cathedram ſacrarum legum inſtituit, & dotauit in medietate Zappæ Aquæ,quæ pro ſalario magiſtri ſingulis anni vendidebet,ad maiorem firmitatem bullam à Summo Pontifici Vrbano VIII. impetrauit, eamque in Regno executoriauit anno 1626. Indictione 9.domum Ciuitatis, in qua Conſilia fiunt, vltimam ruinam minantem à fundamentis conſtruxit,ibique gymnaſium pro iure ciuili ædificauit.

Vias, & Plateas Ciuitatis explanauit, fontem apud monaſterium Carmelitanum fecit.

Tempore peſtis, quæ infeſtauit Vrbem Panormitanam per duos annos incipiendo ab anno 1624. vſque ad annum 1626.quam ſedauit, & totaliter eſtinxit D.Antonius de Pimentel Marchio Tauaræ, Prorex, & Generalis Capitaneus huius Regni Siciliæ, vir tantæ Prudentiæ, virtutis, & intelligentię, vt ſimiles illi pauci inueniantur, & licèt Ciuitas Montis Regalis diſtet à Panormo per quatuor milliaria, commercium que inter has Ciuitates ſit magnum, tanta fuit diligentia,induſtria,magnificentia in pauperes,vt per ſeptem mẽſes Ciuitatem à contagione liberauit, & poſtquam,peſtis ingreſſa fuit, ipſe fecit lazaretum,quod magna cura ad

ra ad ministrabatur, constituit annonam omnibus pauperibus, vt non exirent a sua domo, Ciuitatem muris muniuit, portas Ciuitatis fecit, eisque custodes adhibuit, infirmis Sacramenta administrabantur, medicinæ erogabantur, alimenta eis dabantur, & noster Prælatus pestem non fugit, neque officium boni pastoris reliquit, ita quod intra tres menses, & quatuordecim dies pestem exterminauerit, adiutusque processionibus, orationibus, & Auxilio Sanctissimi Crucifixi siti in Ecclesia Sanctissimi Saluatoris huius Ciuitatis imago magnæ deuotionis à die, quo processionaliter in publicum exiuit, vsque ad præsentem diem hæc Ciuitas incolumis à Deo facta est.

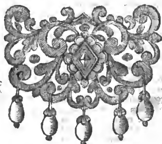
Domum Archiepiscopalem absentia Prælatorum quassatam, portas, & fenestras dirutas refecit, conductus aquæ fractos de nouo fecit, atrium construxit, plures cameras, & cubicula de nouo adiecit, & in tanta pulchritudine, & perfectione omnia posuit, vt hodie regium censeri debeat habitaculum.

Vltimò veniam ad illud, quod omnia opera alia excedit, Clerici huius Ciuitatis erant quasi oues, dispersi sine Ecclesia, sine beneficio, Deus miseratus hanc suam plebem, quę per tot annos patiebatur hoc detrimentum, misit hunc pastorem, qui congregauit gregem dispersum, & Ecclesiam Collegiatam in Ecclesia Sancti Saluatoris instituit cum horis canonicis diurnis, & nocturnis, eis assignauit pro distributionibus quotidianis, ex suis proprijs bonis, & non Archiepiscopalibus trescentum, & viginti vnctias redditus singulis annis, & alias quinquaginta vntias, quæ singulis annis in nouos prouentus applicarentur in augmentum dictarum distributionum, prout in fundatione cautum est Vigintiquatuor Canonicos instituit, in quibus est. Penitentiarius Doctoralis, & magistralis, & ita tanquam Canonici sæculares Collegiatæ Ecclesiæ cum magna animi consolatione, populi vtilitate, frequentia Sacramentorum quietè, & pacificè viuunt.

Et in his omnibus operibus ex suis proprijs bonis expendit, & erogauit triginta duo millia aurea, quasi voluerit diuitias suas Cœlo condere, vbi nec erugo, nec tinea demolitur.

Plures orphanas, & virgines, quæ periculum patiebantur, nupsit eas dotando. Infirmos adseruauit eleemosinis, opera charitatis, exercendo, officium boni pastoris nunquam reliquit, & hoc librum vocatum Examen Episcoporum magno studio fecit, vt viris doctis, & in maioribus negotijs occupatis esset adiumentum, & viris nondum doctis, esset clara, & facilis discendi disciplina, quia in eo continentur omnes difficultates iuris canonici summa claritate, magna breuitate.

Tandem, vt vnde mea oratio cępit, reuertatur, tu Illustrissime Princeps omnes antecessores tuos in operibus, & beneficijs in hac Ciuitate factis Archiepiscopos excessisti, ingenio, & litteris proprijs abundasti, generis nobilitate fratrum, & maiorum tuorum ornatus es. Nobis restat Deum precar, vt tibi donet in hoc mundo longissimam vitam, & in alia gloriam æternam. Amen.

A D

AD LECTOREM

I te cura vigil florenti ornare corona,
Et iuuat æterno cingere flore comas,
Huc ades, hic flores æterno veris honore,
Hic ager Hieronymi spargit odore rosas;
Vndiq. collectos fructus, gratosq. liquores,
His Præsul condit dulcia mella fauis:
Huc ades, haud spernas Lector studiose libellum
Noscere, qui nexus soluere Iuris amas:
Quæq. prius fuerant cæca caligine mersa,
Singula describit sedulus arte liber,
Hic itidem gazas paruo sublimine claudit
Immensas, quantum possit ab arte peti;
Ordine perspicuo sinuosa volumina Iuris
Explicat hic Præsul, claudit & hisce libris;
Sternit iter, tritum redditq. ad culmina iuris,
Atq. ornat studijs, nocte, dieq. suis;
Peruigili cura puris de fontibus hausit
Leges, quas vna continet ora libri;
Omniaque Hyblæa mellis dulcedine tincta,
Iurares nati tu Iouis esse stylum:
Si fieri cupias in Iure peritus vtroque,
Alta petens Iuris, voluito Lector opus:
Cunctorum instar erit claudens tibi cuncta librorum;
Quique suis multas finibus ambit opes.

INDEX

INDEX CAPITVM

Totius Operis ex ordine dispositus.

INDEX CAPITVM.

Capita Libri V.

Capita Libri Sexti.

de ma-

LIBER PRIMVS CONTINENS MATERIAM OMNIVM SACRAMENTORVM

Secundum determinationes Sacri Concilij Tridentini.

CAPVT PRIMVM.

De Sacramentis in genere.

1 Qvid est Sacramentum?
Resp. Est signum sensibile, inuisibilis gratiæ, visibilis forma. S.Thom.3.p.q.60.

2 Sacramenta nouæ legis à quo sunt instituta?
℟. A Christo Domino Trid.synod.sess.7.Can.1.

3 Quot sunt Sacramenta nouæ legis?
R. Septem; Baptismus, Confirmatio, Pœnitentia, Communio, Estrema vnctio, Ordo, & Matrimonium, Trid.synod.sess.7.can.1.

4 Sacramenta nouæ legis in quo differunt, à Sacramentis veteris legis?
℟. In eo, quod Sacramenta nouæ legis conferunt gratiam ex opere operato; hoc est ex propria virtute communicata ab humanitate Christi: instrumentaliter, id est, vt istrumento coniuncto diuinitatis: Sacramenta verò veteris legis ex opere operantis repræsentabant gratiam, quam Deus ad eorum præsentiam conferebat. Trid.synod.sess.7.Can.2.

5 Sacramenta nouæ legis sunt superflua?
℟. Non: sed ita ad salutem necessaria, vt sine eis in re, vel in voto, quis saluari non possit. Trid.synod. sess.7. can.4.

6 Fuerunt ne Sacramenta nouæ legis ad salutem humani generis necessaria?
℟. Necessarium est duplex: aliud in rigore simpliciter, sine quo res fieri non potest, & hoc modo non fuerunt necessaria, quia potentia Dei non est alligata Sacramentis, potest enim Deus alijs medijs iustificare homines; aliud est necessarium ad melius, & conuenientius esse, & hoc modo fuerunt necessaria, quia ad prouidentiam Dei spectabat homines, iuxta eorum naturam saluare, vt per corporalia eleuarentur ad cognitionem spiritualium, & sic per Sacramenta, quæ res corporales, & visibiles in se continent, prouidit Deus humani generis saluti, & isto modo fuerunt necessaria necessitate medij. Suarez in comment. S.Thom.3.p.q.61.art.2.

7 Sacramenta fuerunt ne necessaria in statu innocentiæ?
℟. Negatiuè, quia Sacramenta ad duo sunt necessaria, ad purgandam animam à peccato, & ad instruendum hominem in spiritualibus, & in statu innocentiæ, homo peccatum non habebat, & erat sufficienter instructus. S. Thom.3.p.q.61.art.2. & in 4. dist.1.q.1.art.2.q.2.

8 Hæc Sacramenta sunt ne instituta propter solam fidem nutrienda?
℟. Non solum ad hoc; sed etiam ad saluandos homines. Trid.synod.sess.7.can.5.

9 Hæc Sacramenta nouæ legis continent in se gratiam, quam significant?
℟. Affirmatiuè. Trid.synod.sess.7.can.6.

10 Hæc Sacramenta dant ne gratiam omnibus ea ritè suscipientibus?
℟. Affirmatiuè quantum est ex parte Dei non ponentibus obicem. Trid.synod.sess.7.can.7.

11 Sufficit ne sola fides ad hanc gratiam consequendam?
℟. Non sufficere; sed sunt necessaria sacramenta. Trident.synod.sess.7.can.8.

12 Hæc Sacramenta quam gratiam conferunt?
℟. Gratiam iustificantem hominem. Trid.synod. sess.7.can.8.

13 Hæc gratia creatur de nouo.
℟. Gratia propriè non creatur, sed educitur de potentia obedientiali animæ.

14 Sacramenta nouæ legis sunt ne causa gratiæ?

℞. Duplex est causa: altera principalis, quæ virtute propria producit effectum, & hoc modo solus Deus est causa gratiæ: altera instrumentalis, quæ virtute communicata ab alio producit effectum, & hoc modo sacramenta virtute communicata à Deo, sunt causa gratiæ. S.Thom.3.p.q.62.art.1. Trid.syn. sess.7.can.6.& 8.& sess.6.c.7.

15 Quomodo continetur gratia in sacramentis?
℞. Dupliciter: vno modo tamquam in signo: alio modo tamquam effectus in causa; sicut calor in igne, S.Thom.q.62.art.3.p.3.

16 In Sacramentis est ne aliqua virtus, ad causandam istam gratiam?
℞. Affirmatiuè, quia omnis causa habet aliquam virtutem ad producendum suum effectum, & Sacramenta sunt causa gratiæ. S.Thom.3.p.q.62.artic.4. in corpore.

17 Ista virtus est ne principalis, an instrumentalis?
℞. Instrumentalis. S.Thom.3.p.q.49.art.1.& 4.

18 In quo consistit ista virtus sacramentorum?
℞. In hoc, quod sint instrumenta à Deo instituta ad istam gratiam producendam; illa verò motio diuina, est virtus sacramentorum. S.Thom. vbi sup.

19 A quo habent hanc virtutem?
℞. A Deo principaliter mediante passione Christi. S.Thom.3.p.q.49.art.1.& 4.

20 Sacramenta veteris legis causabant gratiam?
℞. Causabant, propria virtute, sed Deus ad præsentiam illorum causabat gratiam per fidem Passionis Christi venturi. S.Thom.3.p.q.62.artic.6.in fin. corp.

21 Circumcisio causabat gratiam?
℞. Non ex vi propria, sed intuitu fidei passionis Christi, cuius erat signum circumcisio, Deus conferebat gratiam. S.Thom. vbi sup.

22 Imprimitur ne character in omnibus sacramentis?
℞. Non, sed solum in tribus, Baptismo, scilicet, Confirmatione, & Ordine, & iterari non possunt. Trid.synod.sess.7.can.9. Tollet. in sum.c.16.art.8.

23 Quid est character?
℞. Est signum indelebile, principiũ alicuius actionis, vel receptionis, ad cultum diuinum. S.Thom.p. 3.q.63.art.4.

24 Character vbi imprimitur, in anima, aut in potentijs animæ?
℞. In potentijs animæ immediatè, S. Thom. vbi supr.

25 Cui potentiæ imprimitur character?
℞. Potentiæ cognoscitiuæ; quia per characterem, fit quædam protestatio fidei perpetua, quæ pertinet ad intellectum. Suar.disp.11.sect.4.§.4.seot.

26 Character adhæret indelebiliter animæ?
℞. Maximè, quia character est quædam participatio Christi, quæ est æterna. S.Thom.3.p.q.63.art.5. in fin.corp.

27 Sacerdos mortuus, post plurimos annos resurgẽs, debet ne iterum baptizari, confirmari, & ordinari? præcipuè si aliud assumat corpus?
℞. Minimè, quia character sacramentorum impressus est in illa anima. S.Thom.in 4.dist.38. Tolet. in sum.lib.2.c.16.art.8.in fin.

28 Si maritus alicuius mulieris resurgeret, debetet ne iterum secundum ritum ecclesiæ, illam ducere?
Resp. Affirmatiuè, quia vinculum matrimonij ligat vsq; ad mortem, & cum morte soluitur. Diuus Paulus in epistola 1. ad Corinth.cap.7.

29 Possunt ne omitti, ritus ab ecclesia consueti in celebratione Sacramentorum?
Resp. Non absque peccato mortali. Trid.synod.sess. 13.can.13.

30 Quis habet potestatem dispensandi in sacramentis, & mutandi, quæ magis expedire videbuntur?
Resp. Sancta Romana Ecclesia, salua tamen sempet sacramentorum substantia. Trid.synod.sess.21.c.2.

31 Quid inuenitur in quolibet sacramento?
Resp. Res materiales, & verba. Tolet.in sum.lib.2.c. 16.art.2.

32 Quæ requiruntur, in quolibet sacramento?
Resp. Quinque: materia, forma, intentio ministri, intentio suscipientis actualis, vel virtualis, & effectus. Tolet.in sum.lib.2.c.16.art.2.

33 Quæ est materia sacramentorum?
Resp. Sunt res visibiles determinatæ.

34 Quæ est forma?
Resp. Sunt verba determinata. Tolet. in sum.lib.2.c. 16.art.2.

35 Quare materia sacramentorum sunt res determinatæ?
Resp. Quia, sicut homo per corporalia Deum reliquerat, amiserat gratiam, & subiecerat se Diabolo, ita congruè placuit altissimo, vt per eadem corporalia, gratiam recuperaret, & traderet se suo Creatori. Suarez disp.2.sect.21.§.1.

36 Materia sacramentorum potest nè mutari?
Resp. Non secundum substantiam, quia instituta est à Christo Domino. S.Thom.in 4.dist.38.

37 Forma sacramentorum potest ne variari?
Resp. Variatio est duplex, prima quoad sonum vocis; alia quoad sensum, primo modo potest variari forma, vt in græco. & latino, qui diuerso idiomate, & diuersa lingua conferunt sacramenta, retento tamen vero sensu. Secundo modo non potest fieri variatio, quia non est in potestate hominum mutare, quæ sunt iuris diuini. Toletan sum.lib.2.c.16.art.2.in fin.D. Thom.3.p art.8.q.63.& Scot.in 4.distinct.3.q.2.

38 Sacerdos qui corruptè verba formæ profert, conficit ne Sacramentum?
Resp. Si corruptio fuerit notabilis varians sensum, nõ conficit: si verò sensus remanet, & intendit facere quod facit Ecclesia, tunc conficit. Suarez.disp.2.sect. 4.§.7.verb. mutatio.

39 Quæ regula datur ad cognoscẽdam veram formã?
Resp. Quotiescumque mutatur sensus vocis, & remanet intentio, & verus sensus, conficitur Sacramentum, & quotiescumque dubitatur, an ex prolatione vocis permanserit verus sensus, reiteranda sunt Sacramenta sub conditione. S.Thom.3.p.art.8.q.63.

40 In formis Sacramentorum potest ne fieri aliqua additio, vel subtractio?
Resp. Si talis additio non destruat substantiam formæ, & non inducat errorem, aut nouum ritum, non inualidat Sacramẽtum. Suarez.disp.2.sect.4.§.5.verb. mutatio.

41 Transpositio verborum formæ, inualidat ne Sacramentum?
Resp. Si non mutatur sensus, non inualidat. Suarez disp.2.sect.4.§.3.verb.mutatio.

42 In administrandis Sacramentis sunt ne omnes Christiani Ministri æqualiter, & habent ne æqualem potestatem?

Resp. Non

Resp. Non, sed in solo baptismo tempore necessitatis, seruato ordine ab Ecclesia dato; in alijs verò Episcopi, & Sacerdotes. Trid. synod. sess. 7. can. 10. Tolet. in sum. lib. 2. c. 16. art. 2.

43 Minister in peccato mortali conficit ne Sacramentum?
Resp. Affirmatiuè, sed ipse peccat, & malefacit. Trid. synod. sess. 7. can. 12

44 In Ministro requiritur ne intentio?
Resp. Affirmatiuè, vel actualis, vel virtualis, faciendi quod facit Ecclesia. Trid. synod. sess. 7. can. 7. Tolet. in sum. lib. 2. c. 16. art. 2.

45 Quotuplex est effectus Sacramentorum nouæ legis?
Resp. Triplex; confert gratiam omnibus, non ponentibus obicem, roborat in fide, & tria Sacramenta imprimuntur characterem, Suarez. disp. 2. sect. 4. §. 3. verb. mutatio.

CAPVT II.

De Sacramentis non iterandis.

1 QVæ sunt Sacramenta quæ non iterantur?
Resp. Omnia illa, quæ characterem imprimunt; scilicet, Baptismus, Confirmatio, & Ordo.

2 Si quis in diaconatus Ordine non habeat manuum impositionem, debet ne iterari Ordo?
Resp. Non, sed suppleri cautè quod negligenter prætermissum fuit, c. 1. de sacram. non iterandis.

3 Si quis vnctus fuit oleo in confirmatione, & non chrismate, debet ne iterari Sacramentum?
Resp. Non, sed suppleri quod prætermissum fuit, cap. 1. eod.

4 Si quis degradatus ausu temerario celebret cum vestibus sacris in altari benedicto; debet ne altare iterum benedici, & vestes cum quibus celebrauit?
Resp. Non, quia ex hoc quod quis degradatus eis vtatur non perdunt benedictionem, neque amittunt formam. c. à nobis. eod. tit. de Sacramentis non iterandis.

5 Quam pœnam incurrit schismaticus?
Resp. Si sit incorrigibilis, degradari debet: si verò corrigibilis, alia pœna punitur. Abb. c. 2. eod. tit.

6 Si Schismaticus consecret altare, vel exerceat ordines, debet ne tale altare iterum consecrari, & tales ordinati iterum ordinari?
Resp. Non, sed tali altari non potest vllus vti absque dispensatione, neque tales ordinati vti ordine absque dispensatione, quia tales perdunt executionem, sed non ordinem. c. à nobis. eod. tit. de Sacramentis non iterandis.

CAPVT III.

De Baptismo, & Iustificatione.

1 QVid est Baptismus?
Resp. Est ablutio corporis exterior facta sub præscripta forma verborum. D. Thom. 3. p. q. 66. art. 1. Tolet. in sum. lib. 2. cap. 18.

2 Quotuplex est Baptismus?
Resp. Triplex; flaminis, sanguinis, & aquæ. Tolet. vbi sup. c. 22. c. vnico, de præsbyt. non baptizato ministrante.

3 Potest ne quis sine Baptismo saluari?
Resp. Ex lege ordinaria non: ex lege verò extraordinaria poterit cum fide Christi secundum illa verba (qui crediderit, & Baptizatus fuerit saluabitur, qui verò non credidit, condemnabitur) & non dixit (& non baptizatus fuerit) quia Baptismus est necessarius necessitate præcepti, & non medij. Trid. synod. sess. 7. can. 5.

4 In quo differunt Baptismus flaminis, sanguinis, & aquæ?
Resp. Primo in eo quod Baptismus flaminis, & sanguinis non imprimunt characterem sicut Baptismus aquæ, & si si resuscitaret aliquis mortuus cum Baptismo flaminis, iterum Baptizandus esset Baptismo aquæ, Secundo, quia Baptismo aquæ sufficit attritio; in Baptismo flaminis, contritio. Tertio, quia cum Baptismo aquæ remittitur tota, culpa & pœna cum Baptismo flaminis, licet remittatur tota culpa, remittitur tamen tota pœna secundum proportionem doloris. Syluester. verb. Baptism. c. de differentia Baptismi. num. 3.

5 In Ministro, & suscipiente requiritur ne intentio?
Resp. Affirmatiuè actualis, vel virtualis faciendi quod facit Ecclesia. Syluest. verb. Baptismus.

6 Baptismus Ioannis habuit ne eandem vim cum Baptismo Christi?
Resp. Non. Trid. synod. sess. 7. can. 1.

7 Quæ inueniuntur in hoc Sacramento?
Resp. Quinque; Materia, Forma, Minister, Suscipiens, Et effectus. Tolet. in sum. lib. 2. cap. 18.

8 Quotuplex est materia huius Sacramenti?
Resp. Duplex remota, & proxima; remota est aqua elementaris: proxima verò est ablutio simul cum aqua; ita quod aqua non sit rosacea, nec saliua, neque succus. Trid. syno. sess. 7. can. 2.

9 Quæ est forma huius Sacramenti?
Resp. Sunt verba, quæ simul cum ablutione proferuntur. Tolet. in sum. lib. 2. c. 19. num. 1.

10 Quotuplex est forma?
Resp. Triplex: vna secundum Ecclesiam latinam, vt ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, alia secundum græcam, videlicet, Petrus seruus Christi baptizetur in nomine Patris, &c. Tertia in dubio, si non es baptizatus ego te baptizo &c. Tolet. in sum. lib. 2. c. 19. num. 1. & 2.

11 Quis est verus Minister baptismi?

Resp. Episcopus, Patrochus, & in tempore necessitatis propter nimiam necessitatem huius Sacramenti quilibet homo, siue mulier, siue sit Christianus, siue Maurus etiam non baptizatus, vel hæreticus dum habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. Trid. sess. 7. can. 4.

12 Monachus potest esse Minister Baptismi?
Resp. Non, c. placuit. 16. q. 1. nisi in Ecclesijs sibi vnitis vbi per Regulares Sacramenta administrantur. & Agapitus. 16. q. 1.

13 Monachus potest ne lauare infantem de fonte?
Resp. Non, c. peruenit. 16. q. 1. ne habeat familiaritatem cum mulieribus matribus.

14 Angelus, vel anima separata potest esse Minister Baptismi?
Resp. De lege ordinaria non, quia solus homo in carne est verus Minister. Tolet. in sum. lib. 2. c. 10. n. 4.

15 Est ne expectanda ætas Christi, vel vsus rationis ad aliquem baptizandum?
Resp. Non. Trid. syn. sess. 7. can. 12.

16 In Adultis requiritur ne expressus consensus, vel alia dispositio ad recipiendum Baptismum?
Resp. Requiritur actualis, vel virtualis, & fides, & dolor de peccatis, sed non æqualiter; nam si non habeat quis consensum non remanet baptizatus: Fides verò, & dolor requiruntur ad recipiendam gratiam; nam si quis accederet cum vera intentione, & haberet errorem in aliquo articulo fidei, & voluntatem perseuerandi in aliquo peccato, reciperet characterem, & Baptismum non autem gratiam. Tolet. in sum. lib. 2. c. 21. num. 5.

17 Amens, adultus, vel dormiēs possūt ne baptizari?
Resp. Non si antea non habuerint intentionem; si autem habuerint, possunt. Tolet. vbi sup. num. 4.

18 Paruuli, ante vsum rationis sunt ne baptizandi; & computandi inter fideles, etiam si non habeant propriam voluntatem?
Resp. Affirmatiuè, quia sufficit illis fides Ecclesiæ. Trid. syn. sess. 7. can. 13.

19 Quis supplet consensum paruulorum?
Resp. Parens, Patrinus, & fides Ecclesiæ. Tol. vbi sup. in sum. lib. 2. c. 21.

20 Cum paruuli veniunt ad vsum rationis sunt ne interrogandi, an velint esse Christiani, & hoc est ne relinquendum in sua propria voluntate?
Resp. Non sed cogendi sunt. Trid. syn. sess. 7. can. 14.

21 Filius Mauri, inuitis parentibus potest ne baptizari?
Resp. Non debet baptizari; sed si baptizaretur, teneret baptismum, sed si parentes non sunt sui iuris, sed sunt sub potestate Christianorum, debent eorum paruuli baptizari inuitis ipsis parentibus. Tolet. vbi sup. §. 2. lib. 2. c. 21.

22 Ante Baptismum oportet ne aliquam pœnitentiam pro peccatorum satisfactione exhibere?
Resp. Affirmatiuè in adultis. Trid. syn. sess. 6. c. 6.

23 Qui suscipiunt Baptismum debent ne inchoare nouam vitam?
Resp. Maximè, quia hæc est vera dispositio baptismi. Trid. syno. sess. 6. cap. 6.

24 Iustus tenetur ne ad præcepta Dei?
Resp. Tenetur. Trid. syn. sess. 6. cap. 11.

25 Præcepta Dei sunt ne impossibilia?
Resp. Negatiuè; imò iugum suaue. Trid. syno. vbi sup.

26 Homini sufficit ne sola fides?
Resp. Negatiuè, imò sine operibus mortua est; ideò homo debet cum illa cooperari. Trid. syn. vbi sup. sess. 6. cap. 11.

27 Post hanc dispositionem, & præparationem quid consequitur homo?
Resp. Iustificationem, quæ non est sola peccatorum remissio, sed renouatio interior hominis per voluntariam gratiæ susceptionem; & sic ex inimico fit amicus Dei. Trid. syno. sess. 6. c. 7.

28 Potest homo liberè recipere, & reijcere inspirationem Spiritus Sancti?
Resp. Potest. Trid. syn. sess. 6. c. 4.

29 Potest homo de se ipso sine gratia Dei ad iustificationem moueri?
Resp. Non potest. Trid. syno. sess. 6. c. 5.

30 Quādo ergo disponitur homo ad iustificationem?
Resp. Quando excitatur diuina gratia, & adiutus à Deo concipit fidem ex auditu, & liberè mouetur in Deum. Trid. syn. sess. 6. c. 5.

31 Quot sunt causæ iustificationis?
Resp. Quatuor, finalis, gloria Dei, & vita æterna; causa efficiens est misericordia Dei, quæ gratuitò abluit, & sanctificat hominem; meritoria est passio Domini nostri; instrumentalis est Sacramentum Baptismi. Trid. syno. sess. 6. c. 7.

32 Potest quis sine passione Christi iustificari?
Resp. Negatiuè. solum igitur cooperando cum illa. Trid. syn. sess. 6. c. 7. can. 10.

33 Quid requiritur ad iustificationem?
Resp. Fides, Spes, & Charitas. Trid. syn. vbi sup.

34 Potest iustus amplius iustificari?
Resp. Affirmatiuè per bona opera, & obseruantiam præceptorum Dei. Trid. syn. sess. 6. c. 10.

35 Potest ne quis habere certitudinem remissionis suorum peccatorum?
Resp. Omnimodam certitudinem non potest; potest tamen habere spem in passione Christi, eiusque meritis. Trid. syn. sess. 6. c. 9.

36 Potest quis certo scire se esse prædestinatum?
Resp. Non potest, nisi diuina reuelatio accedat. Trid. syn. sess. 6. c. 12.

37 Qui à gratia Dei labuntur possunt ne eam recuperare?
Resp. Possunt per pœnitentiam. Trid. syn. vbi sup. c. 13.

38 Quis est auctor bonorum operum?
Resp. Deus. Trid. vbi sup. c. 15. sess. 6.

39 Potest ne homo ex suis operibus, absque diuina gratia per solum liberum arbitrium iustificari?
Resp. Negatiuè. Trid. synod. vbi sup. c. 16. & can. 1. & 2. sess. 6.

40 Quid reddit Deus pro bonis operibus?
Resp. Vitam æternam. Trid. syn. sess. 6. can. 16.

41 Quid ergo requiritur, ad iustificationem?
Resp. Gratia præueniens, passio Christi, & cooperatio hominis. Trid. syn. vbi sup. c. 11. sess. 6.

42 Quæ est gratia præueniens?
Resp. Inspiratio Spiritus Sancti. Trident. synod. sess. 6. cap. 3.

43 Gratia iustificationis præueniens, datur ne solis prædestinatis?
Resp. Non illis solis sed omnibus, qui illa vti voluerint. Trid. vbi sup. c. 17. sess. 6.

44 Liberum arbitrium quomodo operatur in iustificatione?
Resp. Liberè assentiendo Deo vocante, & excitante. Trid.

te. Trid.syn.sess.6.can.4.

45 Liberum arbitrium fuit ne extinctum post Adæ peccatum?
Resp. Negatiuè. Trid.syn.sess.6.can.5.

46 Est ne in potestate hominis bona, & mala opera facere?
Resp. Affirmatiuè. Trid.syn.sess.6.can.6.

47 Requiritur ne ad iustificationem necessario, vt quis certo sciat, & credat peccata sibi esse remissa a Deo?
Resp. Non opus esse, sed potest habere fiduciam, & spem in Deo. Trid.syno.sess.6.can.3.

48 Est ne licita conuersio per metum gehennæ ignis?
Resp. Affirmatiuè. Trid.syn.sess.6.c.8.

49 Omnia opera, quæ fiunt ante iustificationem sunt ne peccata?
Resp. Negatiuè. Trid.syn.sess.6.can.7.

50 In Euangelio est ne sola fides præcepta?
Resp. Negatiuè, sed etiam sunt commendata precepta Decalogi. Trid.syn.sess.6.can.19.

51 Ex quocunque peccato mortali amittitur ne fides, & gratia?
Resp. Gratia tantum. Trid.synod.sess.6.cap.15.& canon.28.

52 Iustus per bona opera quid debet spectare?
Resp. Vitam æternam. Trid.syn.sess.6.can.26.

53 Iustificatus potest ne perseuerare sine speciali auxilio Dei?
Resp. Non potest. Trid.syn.sess.6.can.22.

54 Iustificatus potest amplius peccare, & euitare venialia?
Resp. Affirmatiuè, sed non potest in tota vita sua, euitare omnia venialia, nisi sit munitus speciali Dei priuilegio, vt de B. Virgine tenet Ecclesia. Trid.syno.sess.6.can.23.

55 In Baptismo quæ peccata remittuntur?
Resp. Peccatum originale, & omnia peccata actualia cuiuscumque generis commissa ante baptismum, sed non commissa post baptismum, nec in ipso baptismo. Tolet. in sum.lib.2.c.21. Trid.syno.sess.5.decr.de peccato orig.

56 Christus Dominus fuit ne solus Redemptor?
Resp. Affirmatiuè, & etiam legislator. Trid.syn.sess.6.can.21.

57 Quid amisit Adam, per peccatum transgressionis?
Resp. Sanctitatem, & iustitiam in qua creatus fuerat. Trid.syno.sess.5.decret.de peccat.orig.

58 Amisit ne sibi soli?
Resp. Non solum sibi, sed etiam omnibus, ex eo descendentibus, in quos peccatum originale transmisit. Trid.syn.vbi sup.decr.de peccato orig.

59 Post baptismum remanet ne fomes, & concupiscētia peccati originalis?
Resp. Affirmatiuè. Trid.synod.vbi sup.decreto de peccato orig.

60 Quid perdiderunt homines per peccatum primi Parentis?
Resp. Innocentiam, & facti sunt filij iræ, & positi sub potestate Diaboli, & mortis. Trident.syn.sess.6.can.1.

61 A quo liberati sunt?
Resp. A Christo Domino per merita suæ passionis. Trid.synod.vbi sup.c.2.sess.6.

62 Passio Christi profuit omnibus descendentibus ex Ada æqualiter?
Resp. Quoad sufficientiam profuit; sed quoad effectum solum ijs, quibus meritum suæ passionis sunt efficaciter communicatum. Trid.syn.sess.6.c.3.

63 Quid est iustificatio impij?
Resp. Est quædam translatio à statu in quo homo nascitur filius iræ, in statum gratiæ per adoptionem filiorum Dei per Iesum Christum. Trident.synod.sess.6.can.3.

64 Quid requiritur ad hunc statum consequendum?
Resp. Baptismus. Trid.syn.sess.6.can.4.

65 Hæc iustificatio à quo sumpsit exordium?
Resp. A Deo per Christum, gratia præueniente; hoc est à vocatione Dei, qui nullis eorum existentibus meritis vocantur, & tales homines liberè assentiendo, & cooperando disponuntur. Trid.syn.sess.6.c.5.

66 Vota facta, & peccata commissa post baptismum remittuntur ne sola fide, & recordatione baptismi?
Resp. Non, sed sacramentis, & medijs ab Ecclesia ordinatis. Trid.syno.sess.7.can.9.10.

67 Baptizatus semel poterit ne si velit ammittere gratiam?
Resp. Poterit, peccando mortaliter. Trid.syn.sess.7.canon.6.

68 Qui semel baptizatus negauit fidem, & postea conuersus fuit, est ne iterum baptizandus.
Resp. Non. Trid.syn.sess.7.can.11.

69 Filij Iudæorum, & infidelium post susceptum baptismum, amittunt ne successionem bonorum suorum parentum?
Resp. Non, quia baptismus tollit peccata non iura, & sic si aliquis infidelis habeat filios baptizatos, & infideles, omnes acquirunt hæreditatem sui Patris pro rata.c.gaudemus de diuortijs. Bulla Pauli III. incipiens. (capientes Iudæos.)

70 Si quis mitteret puerum in puteum, vt suffocaret illum, & diceret verba cum intentione baptizandi, teneret ne talis baptismus?
Resp. Non, quia esset suffocatio, & non ablutio. Tol. lib.2.c.18.num.9.

71 Monstrum est ne baptizandum?
Resp. Si habeat animam rationalem affirmatiuè; secus autem si non habeat; si verò dubitetur occurrendum est ad peritos Medicos, & eorum sententia est sequenda: & si ipsi dubitent, sub conditione baptizandum est. Nauar.c.3.de Baptismo.

CAPVT IV.

De Presbytero non baptizato ministrante.

1 SI quis non sit baptizatus, & ordinetur, recipit ne characterem etiam si ipse credat, se esse baptizatum?
Resp. Non; quia ad omnia Ecclesiæ Sacramenta Baptismus est ianua, & quod de iure non existit, pro non facto habetur. cap.1. de Presbyt. non baptiz. & c. fin. eod. tit.

3 Si quis credat, se esse baptizatum, & realiter non est baptizatus, & sic discedat ex hac vita, saluabitur ne?

Resp. Si discedat in statu gratiæ, saluabitur; quia communis error facit ius in ijs, quæ sunt iurisdictionis, licet non faciat in ijs, quæ sunt ordinis, cum character realiter non imprimatur, nisi in homine baptizato. c. Apostolicam eod. tit.

3 Episcopus, qui reputatur vt talis, & realiter non est Episcopus, poterit ne conferre ordines?
Resp. Non, & si de facto contulerit, tales non remanent ordinati, quia communis error, non facit ius in ijs, quæ sunt ordinis. Abb. in c. Apostolicam. eod. tit. num. 2.

CAPVT V.

De apostatis, & reiterantibus Baptismum.

1 Qvid est Apostasia?
Resp. Temerarius recessus à fide Dei, vel religione, in qua prius professus est. Hostiens. in sum. c. Apostasiæ. c. tuæ fraternitati. de Apostat.

2 Vnde dicitur Apostasia?
Resp. A verbo græco (apos) quod est retro status, id est retrostans, quia non est aptus regno Dei.

3 Qui dicitur Apostata propriè?
Resp. Ille, qui deserit fidem, habitum, vel religionem, qua professus est vel ille, qui recedit à via iusta post Baptismum. Azor. in sum.

4 Apostata qua pœna punitur?
Resp. Si sit Apostata à fide punitur, vt hæreticus; Abb. c. 1. de Apostat. num. 3.

5 Infamatus de Apostasia potest cogi ad se purgandum?
Resp. Affirmatiuè sicut in alijs criminibus, c. tuæ fraternitati. de Apost. & ibi Abb. nu. 1.

6 Clericus in minoribus, quando dicitur apostatare si relinquat habitum?
Resp. Si habeat beneficium, & ordines minores; secus autem si habeat tantum ordines minores, & non beneficium. Abb. in c. tuæ fraternitati. de Apost.

7 Baptismus potest ne iterari?
Resp. Non, quia hoc Sacramentum imprimit characterem. c. 2. de Apost.

8 Baptismus reiteratus imprimit ne nouum characterem?
Resp. Non. Abb. c. 2. num. 2. eod. tit.

9 Reiterantes baptismum qua pœna puniuntur?
Resp. Si scienter fecerint de iure puniuntur pœna capitali, & morte naturali, l. 2. C. ne Sanct. Baptism. iteretur. Et Minister, si non est ordinatus non promouetur: si verò est in ordinibus suspenditur, Abb. c. 2. num. 2. eod. tit. de Apostat.

10 Si quis baptizetur alicuius Sectæ veluti Turca, vel Maurus ad quid compellitur?
Resp. Si propria voluntate suscepit baptismum, compellitur ad seruandam fidem, punitur, vt Christianus, quia nemo debet duabus vijs ambulare. c. quidam. eod. tit de Apostat.

CAPVT VI.

De Confirmatione.

1 Qvid est confirmatio?
Resp. Roborare milites Christi in fide.

2 Quæ inueniuntur in hoc sacramento?
Resp. Quinque, materia, forma, minister cum intentione, suscipiens, & effectus. Tol. in sum. lib. 2. c. 24.

3 Potest quis sine confirmatione saluari?
Resp. Potest, sed non debent eam negligenter omittere. Tol. in sum. lib. 2. c. 19.

4 Confirmatio est ne otiosa cerimonia?
Resp. Non, imo vera, & secundum Ecclesiæ Sacramentum. Trid. sess. 7. can. 1. de confir.

5 Quæ est materia in confirmatione?
Resp. Est Chrisma ab Episcopo consecratum factum, ex oleo oliuarum, & balsamo. Tol. in sum. lib. 2. c. 24.

6 Oleum, & balsamum sunt ne de necessitate sacramenti?
Resp. Oleum ex oliuis est de necessitate sacramenti; balsamum verò de necessitate præcepti, & non sacramenti; & peccaret Episcopus, si illud non adderet. Couar. var. resolut. lib. 1. cap. 10. & Tol. vbi supr. tenet oppositum nempè quod balsamum est de necessitate Sacramenti, & declarat. c. pastoralis, de Sacrament. non iterandis.

7 Oleum non benedictum, oleo benedicto additum, efficitur ne totum benedictum?
Resp. Si sit maior quantitas olei benedicti, quam olei non benedicti, totum efficitur benedictum; quia maior quantitas in se minorem conuertit; secus verò si oleum benedictum sit minor quantitas, tunc enim totum efficitur non benedictum, sicut si maior quantitas aquæ mitteretur in Calice, quam vini, non consacraretur, quia aqua non est materia consecrationis. Syluest. verb. aqua. num. 3.

8 Quæ est forma huius Sacramenti?
Resp. Signo te signo Crucis, confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, cerem. Roman. de confirmat.

9 Quis est Minister huius Sacramenti?
Resp. Solus episcopus. Trid. syn. sess. 7. de confir. can. 3.

10 Poterit ne simplex Sacerdos esse Minister confirmationis?
Resp. Poterit de priuilegio Apostolico. Tol. vbi supr. lib. 2. c. 24.

11 Quid debet Episcopus ante confirmationem facere?
Resp. Per se, vel per Parochum, vel Prædicatorem facere concionem ad populum de excellentia huius Sacramenti, & aduertere cognationem spiritualem, quæ in eo contrahitur ne errore, vel ignorantia Pater teneat filium, & admonere Patrinos teneri docere doctrinam Christianam suos filios.

12 Quis est effectus huius Sacramenti, & quam virtutem habet?
Resp. Signare militem Christi, roborare, & confirmare, & imprimere characterem. Trid. syn. sess. 7. can. 2. de confirm.

13 In

13 In qua ætate potest suscipi hoc Sacramentum?
℞. Ex consuetudine in septimo anno, vel supra; & si antea suscipiatur tenet. Tol. vbi sup.

14 Quam dispositionem debet habere, qui confirmatur.
℞. De Necessitate debent esse baptizatus, aliàs Sacramentum non teneret: de decentia debet esse confessus, & ieiunus, vel saltem contritus, non ex communicatus, neq; interdictus. Tol. vbi sup.

15 Confirmatio debet ne præcedere ordinem Sacerdotalem?
℞. Affirmatiuè, sed si ordinetur ante confirmationem, tenet ordo. Tol. vbi sup.

16 Si Patrinus non sit confirmatus contrahit ne cognationem spiritualem cum confirmato?
℞. Affirmatiuè; quia est diuersa ratio quam in baptismo, quia non baptizatus, non est capax effectus alicuius Sacramenti. Nau. conf. 2. & 3. de cogn. spir.

17 Cognatio spiritualis contrahitur ne ab omnibus, si plures duobus tetigerint eum, qui confirmatur?
℞. Non, nisi ab vno, vel duobus mare, & fœmina, qui principaliter confirmatum tenent; quia Triden. syn. sess. 24. c. 2. dicit, quod si alij vltra destinatos baptizatum tetigerint, nullo pacto contrahant; & idem est in confirmatione, non obstantibus constitutionibus in contrarium facientibus: vbi irritatur. c. quamuis. de cogn. spir. in 6.

18 Si Pater teneat in confirmatione filium, contrahit ne cognationem spiritualem cum eo, & cum sua vxore, ita vt non possit ab ea petere debitum?
℞. Affirmatiuè, & non potest petere debitum, nisi cum dispensatione Episcopi. Nauar. conf. 5. de cogn. spirit.

19 Potest Episcopus dispensare, vt duo, vel duæ sint Patrini in sanctis?
℞. Non, neq; facere, vt vir suppleat officium mulieris, vel è contra; quia tantum possunt esse vnus vir, vel vna mulier, vel ad summum Vir, & mulier sicut in baptismo. Trid. syn. sess. 24. cap. 2.

20 Procurator in confirmatione contrahit ne cognationem spiritualem cum confirmato?
℞. Non, sed qui mandatum dat; quia Procurator agit nomine alieno. Trid. synod. vbi sup.

21 Monachus potest esse patrinus in confirmatione?
℞. Non, sicut neque in baptismo. c. peruenit 22. q. 1.

22 Qui tenet in brachijs infantem si non sit Patrinus contrahit ne cognationem spiritualem?
℞. Non quia perinde est, ac si nõ teneret, nam talis, facit nudum ministerium. Trid. syn. sess. 24. c. 2.

CAPVT VII.

De Pœnitentia.

1 QVid est pœnitentia, & confessio.
Resp. Pœnitentia est secunda tabula, post naufragium, vel est dolor de peccati cũ proposito amplius non peccandi, confessio est actus hominis exterior manifestatiuus propriorum peccatorum cum sui accusatione secreto in foro spirituali. Tolet. in sum. lib. 3. c. 4. Trid. syn. sess. 14. can. 2.

2 A quo fuit institutum hoc Sacramentum?
Resp. A Christo Domino, post eius resurrectionem, quando dixit (accipitè Spiritum Sanctum, quorum remisseritis peccata remittuntur eis) Trid. syn. sess. 14. c. 1. & can. 3.

3 Ante Aduentum Christi pœnitentia fuit nè Sacrũ.
Resp. Non, sed post resurrectionem Christi, quando dixit accipitè Spiritũ Sanctum, &c. Trid. syn. vbi sup. c. 1.

4 Pœnitentia in quo differt a Baptismo?
Resp. Primò, quia in pœnitentia Sacerdos habet se velut Iudex; in baptismo velut Minister. Secundo fructus baptismi est remittere omnia peccata, fructus verò pœnitentię est remmittere peccata post baptismum commissa. Tertio baptismus non reiteratur; pęnitentia verò toties quoties. Quarto baptismus est necessarius non regeneratis: pęnitentia verò post baptismum lapsis. Trid. syn. sess. 14. c. 2.

5 Quæ inueniuntur in hoc Sacramento?
Resp. Quinque materia, forma, minister, suscipiens, & effectus. Tolet. in sum. lib. 3. c. 1.

6 Quæ est materia huius Sacramenti?
Resp. Materia est duplex; remota, & propinqua; remota sunt peccata; propinqua sunt contritio, confessio, & satisfactio. Tol. vbi sup. Tri. sy. sess. 14. can. 4.

7 Quid est peccatum?
Resp. Est dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei, vel est recessus voluntarius à lege diuina. Tolet. vbi sup.

8 Quotuplex est peccatum?
Resp. Duplex: mortale, & veniale. Tolet. vbi supr. c. 2. Trid. syn. sess. 14. cap. 5.

9 Est ne sufficiẽs materia cõfitẽdi peccatũ veniale?
Resp. Affirmatiuè, & potest taceri, alijsque remedijs expiari. Trid. vbi sup. sess. 14. c. 5.

10 Est ne necessarius singulorũ peccatorũ numerus?
Resp. Nõ, si non recordetur facta diligẽtia, sed sufficit dicere tempus, consuetudinem, vel statum vitæ; videlicet quod sit meretrix. Tri. sy. vbi sup. sess. 14. c. 5

11 Est ne impossibilis confessio omnium peccatorũ?
Resp. Quam Ecclesia seruat, non. Tri. sy. sess. 14. c. 8

12 Quid est peccatum mortale?
Resp. Est recessus voluntarius à regula diuina. Tolet. in sum. lib. 3. c. 1. §. 2.

13 Quid incurritur per peccatum mortale, & quæ est eius pœna?
Resp. Per peccatum mortale priuatur homo gratia diuina, & habet reatum ad pęnam æternam. Trid. syn. sess. 14. can. 1. Tol. in sum. lib. 3. c. 1. & 2.

14 Quotuplex est pęna peccati?
Resp. Duplex: damni, vt non videre Deum, & sensus gehennæ ignis. Tolet in sum. lib. 3. c. 3.

15 Ex qua causa prouenit peccatum?
Resp. Ex commissione, omissione, & cogitatione. Tol. vbi sup. c. 2. lib. 3.

16 Quid est peccatum ex commissione?
Resp. Quando quis agit aliquid contra præcepta Dei negatiua. Tolet. vbi sup.

17 Quid est peccatum ommissionis?
Resp. Quando quis non operatur, quod præcipit Deus; & cum Deum non amamus; vel non respondemus eius inspirationi. Tol. vt sup. lib. 3. c. 2.

18 Quod est peccatum ex cogitatione?
Resp. Quando quis deliberate cogitat rem turpem vel

vel inhoneſtam. Tol.vbi ſup.lib.3.c.2.

19 Quę eſt forma huius Sacramenti?
Reſp. Ego te abſoluo ab omnibus peccatis tuis; precationes vero non ſunt neceſſariæ, ſed ad bene eſſe, Tol.vbi ſup.& Trident.ſynod.ſeſſ. 14.c.3.

20 Abſolutio poteſt ne fieri ſub conditione?
Reſp. Abſolutio debet eſſe ſine conditione; ſed ſi quis abſolueret cum conditione de præſenti, & de præterito teneret abſolutio: de futuro vero non. Tol. in ſumm. lib. 3.c.13.

21 Quis eſt miniſter huius Sacramenti?
Reſp. Sacerdos, qui habet poteſtatem clauium, & habet ſe velut Iudex. Trident. ſyn.ſeſſ. 14.c.5.& 6.cano.10.& ſeſſ.23.15

22 Quotuplex eſt iuriſdictio ad abſoluendum?
Reſp. Triplex; ordinaria, quam habet Epiſcopus. Secunda delegata, quam habent aliqui Sacerdotes. Tertia a iure conceſſa, quam habēt omnes Sacerdotes tempore neceſſitatis,& in articulo mortis. Trid. ſynod.ſeſſ. 14.c.6.

23 Quid requiritur in Miniſtro?
Reſp. Quod ſit ordinatus, poteſtas, quæ datur in conſecratione Sacerdoti, proprietas ouium, ſcientia, & facultas. Trident. ſyn.ſeſſ. 14.c.7.& Tolet. in ſum. lib. 3.cap.13.

24 Papa, & Epiſcopi poſſunt ſibi reſeruare aliquos caſus?
Reſp. Poſſunt; ſed in articulo mortis nulla eſt reſeruatio; imo quilibet Sacerdos, etiam reprobatus, eſt verus Miniſter tempore neceſſitatis. Triden.ſyn.ſeſſ. 14.cap.6

25 Papa poteſt dare facultatem laico abſoluendi à peccatis?
Reſp. Non, quia eſt poteſtas data ſolum Sacerdotibus. Abb.in c.fures. de furtis nu.4.

26 Poteſt quis confiteri peccata laico tempore neceſſitatis?
℟. Laicus non poteſt abſoluere,& ita talis confeſſio non debet fieri, niſi ex ea conſequatur maior peccatorum dolor, & talis confeſſio eſt quaſi actus mortificationis, & ſignum contritionis. Syluest.verb. confeſſio. & Abb.vbi ſup.cap. paſtoralis, de offic.ordin. verb.propter quam.

27 Sacerdos in peccato mortali, poteſt ne abſoluere?
Reſp. Poteſt, licet quoad ſe ſit extra Eccleſiā, quoad alios non, & ſic tenet eius abſolutio, & male facit adminiſtrando Sacramentum confeſſionis in peccato mortali. Abb.c. 1.de ſchiſmaticis. Trid.ſynod.ſeſſ. 14.can.9.

28 Si aliquis clericus abiuret de vehementi, eſt ne iterum admittendus ad audiendas confeſſiones?
Reſp. Non, licet faciat pœnitentiam, ſecus vero ſi abiuret de leui. Nauarrus conſilio 16.de hæreticis.

29 Poteſt confeſſor ligare ſicut abſoluere?
Reſp. Poteſt. Trid.ſyn.vbi ſup.can.3.& 5.ſeſſ.14.

30 Parochus poteſt abſoluere mulierem, cum qua peccauit carnaliter, vel fuit ſocia alicuius furti?
Reſp. Poteſt; ſed melius, eſt vt ad alium confeſſorē eam remmittat. Syluest.verb.confeſſ.1.q.14.

31 Quando tenetur qui confiteri peccata?
Reſp. In anno ſemel, in periculo mortis,& tempeſtatis, & ante celebrationem miſſæ. Tolet. in ſum.lib.3. c.20.& Trident.ſyn.ſeſſ.14.c.5.

32 Confeſſio publica eſt ne prohibita ab Eccleſia?
Reſp. Non, ſed ſecreta, ſacramentalis eſt approbata Trident.ſynod. ſeſſ. 14.cap.5.

33 Qui labuntur à gratia baptiſmali poſſunt ne eam recuperare?
Reſp. Poſſunt per pœnitentiā, quæ vocatur ſecunda tabula poſt naufragium, & hæc ſaltem in voto eſt neceſſaria. Trid.ſyn.ſeſſ.6.c.14.

34 Quis eſt effectus Sacramenti penitentiæ?
Reſp. Reconciliare hominem cum Deo, pax ſerenitas conſcientiæ, & conſolatio ſpiritus. Trident. ſynod.ſeſſ.14.cap.3..

35 Remittitur ne tota pœna cum culpa?
Reſp. Aliquando ſic, aliquando, non, & ſic ſatisfactio, & pęnitentia à confeſſore impoſita, quæ ſecundum grauitatem criminis debet eſſe; eſt valde vtilis, & neceſſaria. Trid.ſyn.ſeſſ. 14.c.9.

36 Poſſumus ne ſatisfacere cum noſtris bonis operibus per Ieſum Chriſtum?
Reſp. Poſſumus mediante paſſione Chriſti. Trident. ſynod.vbi ſup.

37 Per peccatum mortale ammittitur ne gratia, & fides?
Reſp. Gratia tantum: fides vero non, niſi per peccatum ei oppoſitum. Trid.ſyn.ſeſſ.6.c.15.

38 Quæ ſunt partes confeſſionis, & pęnitentiæ?
Reſp. Oris confeſſio, cordis contritio, & operi ſatiſfactio. Trid.ſyn.ſeſſ. 14.can.4.

39 Quid eſt confeſſio?
Reſp. Actus hominis exterior propriorū peccatorū cum ſui accuſatione in foro ſpirituali, & ſecreto.Tol. in ſum.lib.3.c.1.

40 Quid eſt contritio?
Reſp. Eſt deteſtatio voluntaria ſuper omnibus preteritis peccatis propter Deum ſumme dilectum, cū propoſito vitandi futura, & commiſſa confitendi. Trid.ſyn.ſeſſ.14.cap.4.

41 Qualis debet eſſe dolor contritionis?
Reſp. Super omni deteſtabili, licet non ſit tā intenſus, & affectuoſus ſicut dolor pro morte Parentum. Tolet.in ſum. lib. 3.c.3.

42 Quid eſt attritio?
Reſp. Eſt dolor de peccatis propter metum gehennæ ignis, vel turpitudinis peccati, quæ ſimul cū confeſſione conſequitur veniam peccatorum, & gratiā. Trid.ſyn.14.c:4.

43 In quo differunt attritio, & contritio?
Reſp. In eo, quod contritio eſt dolor propter Deum ſummè dilectum, & ipſa ſola cum propoſitio confitendi ſufficit ad veniam peccatorum, & ad conſeruandam gratiam; attritio vero eſt dolor propter ignem, vel turpitudinem peccati. Triden. ſyn.ſeſs. 14.cap.4.

44 Eſt ne neceſsaria contritio, & confeſſio ſingulorum peccatorum?
Reſp. Non, ſed ſufficit deteſtatio generalis, & facta ſufficienti diligentia confiteri, quæ in memoriam veniunt cum circunſtantijs, quæ mutant ſpeciem. Trident.ſyn.ſeſs. 14.c.5.

45 Quid eſt ſatisfactio?
Reſp. Recompenſatio offenſæ præteritæ quoad pęnam. Trid.ſyn.ſeſs.14.3.

46 Peccatum punitum in hoc ſæculo punitur ne amplius in alia vita?
Reſp. Si peccatum fuit condignè punitum in hac vita & pęnitentia patienter ſuſcepta, non punitur amplius in alia vita, ratio eſt, quia ad diuinam iuſtitiam

perti-

pertinet, vt de eodem peccato ne quis bis puniatur, sicut qui integrè soluit debitum, iterum soluere non tenetur. tenet Abb. in cap. super eo de raptoribus, num. 5.

47 Est ne de necessitate Sacramenti, ita quod sine satisfactione non sit Sacramentum?
℞. Non, quia potest quis in purgatorio satisfacere pro peccatis. Tol. in sum. lib. 3. c. 4.

48 Quæ sunt partes confessionis?
℞. Quatuor; integra, fidelis, diligens, & obediens. Tol. in sum. lib. 5. c. 7.

49 Sufficit ne sola fides in confessione?
℞. Non. Trid. syn. sess. 14. can. 9.

50 Satisfactio, quæ pro peccatis debetur, per quæ opera datur?
Resp. Per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia opera pia. Trid. syn. sess. 6. c. 14.

51 Hæc satisfactio, est ne pro pœna æterna?
℞. Non, sed pro temporali; quia per Sacramentum Baptismi, & pœnitentiæ, pœna æterna remittitur. Trid. syn. vbi sup.

52 Quando confessio non integra, erit Valida?
℞. In quinque casibus. Primo, quando post sufficientem diligentiam obliuiscimur peccata. Secundo, in articulo mortis vbi signa sufficiunt. Tertio, in muto, qui per signa potest confiteri. Quarto, quando quis habet peccatũ reseruatũ pōt omittere illud, & cætera confiteri. Quinto, quando venit damnum notabile confessori, pœnitenti, vel tertiæ personæ. Tol. in sum. lib. 3. c. 8.

53 Signa in moriente coram testibus, licet non sit præsens confessor, sufficiunt ne ad absolutionem?
Resp. Affirmatiue, quando infirmus perdidit sensũ, c. qui infirm. 26. q. 6.

54 In quibus casibus debet repeti confessio?
Resp. In Octo. Primo, si excommunicatus confiteatur ante absolutionem. Secundo quando defuit dolor. Tertio, quando non habuit propositum vitandi peccata. Quarto quando scienter occultauit peccatum mortale. Quinto, quando confessor non habuit iurisdictionem. Sexto, quando est publicè excommunicatus. Septimo, quando est ita ignarus, vt non distinguat inter veniale, & mortale. Octauo, cum non facit, vel nescit formam absolutionis. Tolet. in sum. lib. 3. c. 10.

55 In quo casu cõfessor poterit reuelare confessionẽ?
Resp. Solum quando ex vrgenti causa, pœnitens dat ei licentiam in scriptis, & coram testibus, cap. omnes. de pœnit. & Abb. in cap. significasti de adulter. num. 5.

56 Si quis inueniret hominem morientem sine sensu poterit eũ absoluere conditionaliter, & dicere, si habuisti signa cõtritionis, & sufficiẽtem dispensionem ego te absoluo sicut fit in sacramento baptismi?
Resp. Magna est DD. controuersia, & partem affirmatiuam esse magis piam opinionem puto; sed negatiuam tenent fere omnes DD. Suarez, & Medina, cap. de confession. Sot. & alij grauissimi Auctores.

✠ ✠ ✠

CAPVT VIII.

De Casibus Reseruatis.

1 Quare dicitur casus reseruatus?
Resp. Quia quis cadit a gratia Dei; & dicitur reseruatus, quia absolutio non est communis cuilibet confessori, sed reseruata certæ personæ.

2 Quis potest reseruare casus?
Resp. Summus Pontifex, Episcopus, Prelati religionum, videlicet Prouinciales, Cõsilium Generale, & Prouinciale. Abb. in c. fin. de offic. delegat.

3 Quibus modis reseruantur casus?
Resp. Per constitutionem, vel Synodum, & tunc sẽper durat reseruatio, aut per epistolam, vel litteras, & talis reseruatio spirat morte mandantis. Abb. vbi supra l. leges, C. de legib.

4 Quod sunt casus Episcopo reseruati?
Resp. De iure quinque. Primus percussio Clerici leuis, quia percussio grauis reseruata est Papæ. Secundo peccatũ per quod incurritur irregularitas occulta. Tertio qui incendũt agros. Quartus peccatum blasphemiæ publicum, & notorium. Quintus omne peccatum notorium, & scandalosum per quod imponi debet pœnitentia. Marcell. in suo exami. confessorum de casib. reseruat.

5 De consuetudine quot sunt casus Episcopo reseruati?
Resp. Quinque. Primo, homicidium voluntarium, vel realis membri abscissio. Secundo, peccatum falsarij. Tertio, violatio immunitatis Eccl. Quarto, omne sacrilegium. Quinto peccata retinẽdi certa aliena. Marcell. vbi sup.

6 Quæ peccata debet Episcopus reseruare?
Resp. Pauca, & quæ contineat grauissimum peccatum mortale cum magna consideratione, aduertendo quod talis reseruatio vtilis sit subditis adhoc, vt non passim talia peccata committanr. Quarant. in sum. bull. verb. casus reseruatus. pag. 144.

7 Quis potest casus reseruatos absoluere?
Resp. Qui eos reseruauit, Successor, & Superior, & quilibet Sacerdos tempore necessitatis. c. penul. de pœnit. lib. 6.

8 Episcopus potest ne absoluere subditos suos à quibuscunque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis?
Resp. Potest in foro conscientiæ, solum gratis absoluere per se ipsum, vel per Vicarium ad id specialiter deputatum, imposita pœnitentia salutari. Trid. syn. sess. 24. c. 6.

9 Si quis in articulo mortis absoluatur à casibus reseruatis per simplicem Sacerdotem, & postea viuat, tenebitur ne adire Superiorẽ pro alia absolutione?
Resp. Non, quia peccatum quod semel legitimè cõfessum est iterum quis confiteri non tenetur. Nauarr. in man. cap. 26. num. 76.

10 Si qui tenetur necessario celebrare, & non possit adire Superiorem, poterit ne absolui de aliquo casu reseruato à simplici Sacerdote?

℞. Non.

℟. Non, sed talis debet habere contritionem sicut ille, qui copiam confessoris non habet, & poterit celebrare, & postea cum potuerit debet adire Superiorem. Nauat. vbi sup.

11 Confessores ordinarij approbati vigore Iubilei, possunt absq; alia licentia absoluere à casibus reseruatis Episcopo.

℟. Possunt; quia hæc facultas datur illis in Iubileo.

12 Confessores Ordinarij virtute priuilegiorum regularium, vel confraternitatum, possunt absoluere a casibus Episcopo reseruatis?

℟. Non, quia talia priuilegia sunt derogata; quoad talem facultatem.

13 Licentia absoluendi à reseruatis debet ne dari in scriptis?

℟. Debet; sed sufficit, vt detur oretenus ex decret. congreg. Episc. & regul. dat. Romæ die 9. Ianuarij anno 1601.

14 Qui habent priuilegium absoluendi à casibus reseruatis in quibus casibus illo vti non possunt?

℟. Primo, si casus sit reseruatus in bulla Cenæ Domini. Secundo, quando immunitas Ecclesiæ est violata. Tertio, quando clausura monialium est violata ad malum finem. Quarto, quando pugnatum est in duelo. Quinto, quando iniijciuntur manus violētæ in Clericos. Sexto, quando simonia realis scienter contracta est. Septimo, quando simonia confidentialis beneficiorum contracta est, c. eos de sent. excom. lib. 6.

15 Si quis ante reseruationem cōmittit aliquod peccatum reseruatum tenebitur ne post reseruationem confiteri reseruati.

℟. Non, sed potest ordinarius confessarius illum absoluere, quia constitutio intelligitur pro faciendis non pro factis, & facultas Parochi non est sublata in præteritis peccatis, Couarru. lib. 2. var. resol. c. 6.

17 Si quis transiens per vnam ciuitatē committit homicidium, & in illa Diœcesi talis casus non est reseruatus, poterit ne absolui a quolibet confessario?

℟. Poterit quia talis reseruatio suæ Diœcesis non extenditur ad delicta commissa in aliena Diœcesi. Couarr. lib. 2. var. resol. c. 8.

18 Qui committit casum reseruatum in aliena Diœcesi, si in sua propria Diœcesi talis casus non sit reseruatus, & confiteatur peccata sua in sua propria Diœcesi, poterit ne absolui a simplici Sacerdote?

℟. Non, quia forum interius obligat hominem in quacumq; Diœcesi in qua assistit, & committit delictum. Abb. in c. omnis de penit. & remiss.

19 Archiepiscopus potest absoluere suffraganeos, suos à quibuscunq; delictis occultis, & irregularitatibus contentis in c. 6. sess. 24.

℟. Poterit absoluere Episcopos suffraganeos, sed nō subditos eorum, cum sibi non sit subditi. Abb. in c. pastoralis de offic. & potesta. Archiepisc.

20 Quam pœnam incurrit Confessor, qui absoluit aliquem a peccatis reseruatis sine licentia Episcopi?

℟. Absolutio est nulla, & confessor ipso facto est excommunicatus, & priuatus officij, & beneficijs. Trid. syn. sess. 14. c. 7.

21 Qualis Confessor liberatur ab ijs, pœnis, etiam si absoluat a casibus reseruatis?

℟. Primo, qui ignorat esse casum reseruatum. Secundo, quia absoluit per obliuionem, aut inconsiderationem. Tertio, confessarius in vrbe Rom. Quarto, confessarius extra Italiam, quia tales pœnæ positæ sunt in dicto decreto solum, Confessarij intra Italiam, quæ meritò extendi non debent ad alia regna. Quarant. in sum. bull. verb. casus reseruatis pag. 144.

CAPVT IX.

De Eucharistia.

1 QVid est Eucharistia?

℟. Sunt species sensibiles panis, & vini, corpus, & sanguinem Christi significantes; & realiter continentes, Tolet. in sum. lib. 6. cap. 1.

2 Quis instituit hoc Sacramentum?

℟. Christus Dominus in cæna vltima quando dixit (hoc est corpus meum &c.) Trident. synod. sess. 13. capit. 1.

3 Ad quid instituit Christus hoc Sacramentum?

℟. In sui memoriam, & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, & preseruemur à mortalibus, tanquam cibum animarum, & pignus futuræ gloriæ. Trid. syn. sess. 13. c. 2.

4 Quo cultu adoratur hoc Sacramentum

℟. Latriæ, quæ vero Deo debetur. Trid. synod. vbi sup. c. 5.

5 Est ne dignius alijs Sacramentis?

℟. Affirmatiuè, quia est in eo sanctitatis auctor. Trid. syn. sess. 13. cap. 3.

6 Quæ considerantur in hoc Sacramento?

℟. Quinque: materia, forma, minister cum intentione, suscipiens, & effectus. Trid. syn. vbi sup. & Tol. in sum. lib. 2. a c. 25. vsq; ad finem.

7 Quæ est materia huius Sacramenti?

℟. Est panis triticeus, & vinum ex vite, cui ante cōsecrationem admisceri debet aqua paucissima.

8 Sicut sunt duę materię panis, & vini, sunt de duo Sacramenta an vnum?

℟. Est vnum, idemq; Sacramentum, tùm propter vnitatem totius corporis, & sanguinis Christi vna cum anima, & diuinitate, quę continentur sub specie panis, & vini: tùm quia hoc Sacramentum est institutum per modum vnius conuiuij; in quo debet esse cibus, & potus, & vtrumq; est in illo; caro, quæ verè est cibus, & sanguis, qui verè est potus; tum quia significat vnitatem effectus, vna enim gratia communicatur, in communione vtriusque speciei, tum quia habent vnitatem finis, vnionem nempè Ecclesiæ; qui autem sumit hostiam solam, sumit totum Christum; & si quis sumit sanguinem similiter sumit totum Christum. Tol. in sum. lib. 2. c. 25.

9 Materia debet ne esse præsens?

℟. Debet, quia pronomen, hoc, &, hic, petunt præsentiam, & aliter non est verum dicere hoc est corpus meum, Tolet. vbi sup.

10 Si quis habuit intentionem consecrandi decem formulas, & postea inuenit duodecim, quæ earum erunt consecratæ?

℟. Nulla, sed si quis habet intetionem consecrandi omnes

di omnes formulas sibi præsentes, etiam si nesciat numerum, omnes consecrata; quia intentio est ad omnes, determinat. Tolet. vbi sup.

11 quæ est forma consecrationis panis, quæ vè consecrationis vini?

℞ Forma consecrationis panis est; hoc est enim corpus meum; forma vero consecrationis vini est; hic est enim Calix &c.

12 Omnia verba vtriusq; formę tũ cõsecrationis hostię, tũm calicis, sunt ne de necessitate Sacramenti?

℞ Omnia verba consecrationis panis sunt de necessitate Sacramenti excepto (enim) quę particula est de necessitatè præcepti; de consecratione autem calicis dico esse controuersiam inter DD. D.Th.3.p.q.78.art.3. excepto voluit. n. omnia verba esse de necessitate Sacramenti. Alij verò antiq ores negãt esse de essentia, & necessitate Sacri illa verba, noui & ęterni &c. sed tutior est prima opinio Consule Suarez in art.3. S.Tho.Tol. in sum.lib.2.c.26.

13 Quare in forma sanguinis, dicitur pro multis, & non pro omnibus?

℞ Quia, quoad sufficientiã, effusio sanguinis Christi Domini fuit pro omnibus; quoad efficaciam verò pro multis, per hæc autem verba declaratur efficacia. Trid.synod.sess.13. can.1. Palud. Richar. & alij vide Catechism. Pij V.

14 Sacerdos solus sine ministro potest ne Missam celebrare?

℞. De iure riquiruntur ad minus duo, de consuetudine verò cum vno celebrare potest sed non solus, quia qui ministrat celebranti repræsentat totum populum.c. hoc quoq; de consecr. dist.1.

15 Quis est Minister huius Sacramenti?

℞. Sacerdos ritè ordinatus.

16 Si Sacerdos vrgenti necessitate copiam Confessore non haberet, poterit ne celebrare?

℞ Affirmatiuè, si ad celebrandum sit astrictus cun contritione, & proposito, vt quaũ primum confiteatur. Trid.syn.sess.13.c.7.

17 Quotuplex est suscipiens hoc Sacramentum?

℞. Duplex; Sacerdos, qui consecrat, & suscipit corpus, & sanguinem, & fidelis qui sub specie panis tantum suscipit Sacramentum.

18 Paruuli, vsu rationis carentes tenentur ne communicare?

℞. Non quia per baptismum adepti sunt gratiam, & in ea ætate eam ammittere non possunt. Trid. syn.sess.21.c.4.

19 Quo tempore debent Christi fideles suscipere hoc Sacramentum?

℞. Cum ad annos discretionis peruenerit quotannis in pascate Resurrectionis ex præcepto, tenentur etiam in mortis articulo. Trid. synod.sess.13.can.9. Tolet.lib.6.c.18.

20 Quas ergo præparationes debet quis habere ad hoc Sacramentum dignè suscipiendum?

℞. Primo, debet esse adultus. Secundò, habere vsum rationis. Tertiò debet esse ieiunus. Quartò ritè confessus. Quintò, sine peccato mortali: imò sine venia li, quamquam hoc non impediat habitualem effectum Sacramenti. Tolet.in sum.lib.2.c.28.Trid. syno.sess.c.7.

21 Sufficit ne sola fides ad suscipiendum dignè hoc Sacramentum?

℞ Non, sed necessaria est cõtritio, & confessio. Trident.syno.sess.13.can.11.

22 Quis est Minister proprius huius Sacramentis, vt illud administret sanis, & infirmis.

℞. Episcopus. Parochus in sua parochia.

23 Quando debet dari infirmis, & a quo?

℞. Si detur per viaticum, debet dari infirmi qui, & sunt proximi ad mortem, vel illis, cuius vita is, spes vitæ est desperata a medicis, & debet administrari a proprio Parocho, vel ab alio presbytero approbato de licentia Parochi; ratio est, quia cum administratur pro viatico est actus iurisdictionalis, & petit proprium Pastorem?

24 Potest hoc Sacramentum dari infirmis, qui non sunt in periculo sed propter eorum deuotionem?

℞. Hæc regula est obseruãda si infirmus potest surgere, sine periculo de lecto, & personaliter ire ad Ecclesiam, debet ire, & ibi sumere Sanctum Sacramentum; si verò non possit hoc fieri sine damno salutis, potest pro deuotione communicare in sua domo: ratio est, quia si famulus potest ire ad Dominum Dei, iustũ est, vt non permittat, quod Dominus omnium vadat ad domum suã, si verò non põt, Christus dominus est ita misericors, & piùs, quod vult ire ad domum serui.

25 Si quis pro viatico suscipiat Eucharistiam, & non moriatur, sed conualescat, & postea aggrauetur infirmitate intra q tẽpus potest iterũ sumere viaticũ?

℞. Hoc non est limitatũ in iure, licet, varię sint opiniones; sed relinquitur arbitrio prudẽtis cõfessoris.

26 In terris, & prouincijs vbi est consuetudo, vt Sactũ Sacramẽtum deferatur infirmis, qui non possunt illud sumere, solum ad illud adorandum, hæc consuetudo debet ne seruari?

℞. Si infirmus ex aliqua infirmitate, vel vomitu, nõ potest sumere Eucharistiam pro viatico, non debet Sanctum Sacramentum deferri ad domum, solum ad adorandum, ratio est, quia causa quare Ecclesia permitit, vt deferatur infirmis ad domos, est propter effectum, vtilitatem, & gratiam, qua conferr digna susceptio huius Sancti Sacramenti, & hęc est necessitas præcisa, & istæ fortissimæ causæ non apparent in sola adoratione, ideò hæc consuetudo sublata fuit à Pio V. & non est amplius seruanda.

27 Eucharistia est ne danda damnatis, ad mortem, & in quo loco, & quando?

℞ Sancta Eucharistia danda est omnibus Christianis, qui in fide, & gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ moriuntur, tã in infirmis, quã in condemnatis per iustitiã ad mortẽ, & hic Ordo est seruandus, notificata sententia mortis; debent portari in cappellam, vbi celebratur Missa in carcere, & ibi communicari die anteriori, ante executionem mortis, ita vt sit spatiu viginti quatuor horarũ: licet Nauar. de penitentijs, & remiss. dicat quod in necessitate poterit dari Eucharistia condemnatis, & post vnam hora suspendi sed solemnitas supra posita seruatur, vt communicent ieiunij, quia tunc sani sunt, & dispensationes non debent fieri, nisi quando necessitas postulat, vt in infirmis.

28 Eucharistia in qua hora, cum quo ornatu, & cum qua veste, debet infirmis ministrari?

℞. In quacumque hora, siue die, siue nocte põt infirmis periclitantibus ministrari, siue ieiunis siue non ieiunis: ratio est, quia necessitas caret lege, se mane, & vespere horis competẽtibus, debent Parochi, con municare

municare infirmos, quos habent in periculo; & parochus eum apparatu, lumine, & baldachino seu pallio. Vestitus scilicet, super pelliceo, & stola, veste serica in modo mozzatæ, tintinnabuloque paruo præcedente, accensis luminaribus, subtus baldachinum, magno comitatu, recitans Psalmos Dauid, cum alio Clerico, vel Sacrista, alternantes versus, & cum magna deuotione, oculis fixis in Sanctum Sacramentum, quod in manibus portat, coopertum velo serico; sic debet ire vsq; ad domum infirmi, & in cubiculo infirmi debet esse altare paratum, cum imaginibus, & luminaribus, & ibi debet reponere Sanctissimum Sacramentum: & videre, an infirmus velit confiteri aliquod peccatum oblitum, & postea legere alta voce, quæ continentur in ceremoniali, & sic ministrare Sanctum Sacramentum.

29 Tempore pestis, vel belli, vel si sit timor hæreticorum potentium, quomodo debet deferri Sanctissimum Sacramentum infirmis?

℟. Hoc relinquitur arbitrio Episcopi, an sit deferendum occultè, vel publicè; an sit melius facere altare in agro, vel in domo infirmi ad euadenda pericula; quæ possunt accidere ex multitudine comitantium Sanctum Sacramentum; pensato periculo, tempore occasione, debetq. Episcopus prouidere, vt magis viderit in domino expedire.

30 In quibus Ecclesiis debet seruari Santa Eucharistia in Sacrario?

℟. Necesse debet asseruari in Ecclesijs cathedralibus collegiatis, & Parochialibus, & in monasterijs fratrum regularium, & monialium, vbi viget regularis obseruantia, quia hoc est præceptum in Sacris Canonibus, & necessarium, ex antiqua consuetudine in Ecclesia Dei.

31 In Capellis Eremiticis, vel in Sacellis priuatarum domorum potest seruari Eucharistia?

℟. In isto casu solus Summus Pontifex post dare hanc licentiam, quæ datur Regibus, & magis Principibus, qui habent Sacella ampla, & ita ornata, & cum tantis Capellanis sicut Ecclesia cathedrales: sed in capellis Eremiticis si ibi sit multitudo fidelium pro recollectione fructuum tempore Augusti, vel Vindemiæ, & sit periculum, quòd aliquis moriatur, sine Eucharistia, & terra, vel Ecclesia Parochialis si longe ab illo loco, poterit Episcopus ex facultate data a Concilio in hoc dispensare.

32 In Hospitalibus debet esse Sanctum Sacramentū, & cum qua licentia?

℟. In Hospitalibus est necessarium, vt sit Sancta Eucharistia recondita propter periculum infirmorum, nocte, & die, sed debet poni cum licentia Episcopi inscriptis, & in Capella, & loco decenter ornato, qui pateat omnibus, qui videre velint rē Sacram.

33 In Ecclesijs, quę sunt in ciuitate, & non sunt Parochiales, sed constructæ ab aliqua confraternitate, vel pio homine, potest poni Sanctissimum Sacramētum. & cum qua licentia?

℟. In istis Ecclesijs potest poni cum licentia Episcopi; & Episcopus debet considerare quando confert hanc licentiam. Primò si talis Ecclesia est sufficienter dotata. Secundo, si sit magna, & bene ædificata. Tertio, si habet Capellanos, vel Cappellanum, & Sachristam, cum congrua sustentatione. Quartò, si talis Ecclesia habet fabricam. Quintò, si sit sufficiēter ornata, & habet Calices, capsulas, palia, & ornamēta ex omnibus coloribus, quibus Ecclesia vtitur. Sexto si ibi mortui sepeliuntur. Septimò, si est Ecclesia benedicta, vel consecrata. Octauo, si ibi quotidie celebretur Missa. Nonò, si ibi concurrat multitudo populi, quia cæteræ Ecclesiæ distant. Decimò, si hæc Ecclesia est impedimēto alicui Ecclesiæ Parochiali; his omnibus consideratis Episcopus poterit dare licentiam, vt habeant Sanctum Sacramentum, semper cum lampade accensam.

34 Quando debet renouari Sancta Eucharistia, & à quo?

℟. Regula non est certa, sed benè erit, vt bis in hebdomada renouetur à Parocho, vel ab alio Sacerdote de licentia Parochi, ne species corrumpantur.

35 Sacrarium vbi debet esse Sanctum Sacramentum quomodo debet fieri, & quid debet habere in se?

℟. Debet fieri in modum tabernaculi, & debet esse depictū, vel deauratum, vel legitimè ornatum clausum clauē, & intus debet esse pixis saltem argentea cooperta; & subtus debent esse corporalia munda, & supra pixidem debet esse velum sericum, & omnia cum pretioso ornatu secundum facultatem Ecclesiæ, quia ibi reconditur Dominus dominantium.

36 Quis est effectus huius Sacramenti?

℟. Dat gratiam, confortat, præsetuat, & alios mirabiles effectus facit.

37 Datur ne vna gratia ex sumptione corporis Christi, & alia sed sumptione sanguinis?

℟. Non, sed tantum vna eademque gratia. Tolet. in sum. lib. 2. c. 28.

38 Quot sunt modi recipiendi hoc Sacramentum?

℟. Quatuor: primo in figura sicut Patres antiqui in Manna. Secundò, spiritualiter, per fidem, & ardens desiderium in contemplatione. Tertiò, Sacramētaliter tantum cum quis ob peccatum mortale ponit obicem, & non accipit effectum. Quartò, quando recepit Sacramentum, & gratiam. Trid. syno. sess. 13. can. 8. Tolet. in sum. lib. 2. c. 28.

39 Cuius iuris est sub vtraque specie consecrare?

℟. Diuersa est DD. opinio; sed verius est esse de iure diuino: conficere sub vtraq; specie, & vtraque consumare eos, qui conficiunt: vt apertè colligitur, ex Trid. syno. sess. 21. c. 1. & sess. 22. initio: & qui vero communicat in sola hostia sumit integrum Sacramentum. Trid. syn. sess. 13. can. 3.

40 Laici, Clerici cōmunicantes sunt ne obligati pręcepto Christi ad cō municandum sub vtraque specie?

℟. Non, immo ex sacris litteris colligitur, quod cōmunio sub sola specie panis ad salutem sufficit. Trid. syn. sess. 21. c. 1.

41 Quis approbauit, & quasi pro lege posuit consuetudinem communicandi sub vna specie?

℟. Sancta Romana Ecclesia, & declarauit in ea Christum integrum verumque Sacramentum sumi. Trident. synod. sess. 21. cap. 3. & can. 3.

42 Quomodo assistit Christus integer in Sacramento, & in Cœlo?

℟. In Cœlo iuxta modo assistendi naturalem: in Sacramento verò Sacramentaliter totus in toto, & totus in qualibet particula hostiæ, aut vini cosecrati. Trid. syn. sess. 13. cap. 1.

43 Post consecrationem existit Christi sub specie panis, & vini?

℟. Sub specie panis existit corpus Christi virtute verborum, & per concomitantiam existit sanguis, anima,

anima, diuinitas, & etiam tota Trinitas, & similiter sub specie vini sanguis venit ex vi verborum, corpus verò, & reliqua per concomitantiam. itaque post consecrationem existit Christus in Sacramẽto verus Deus & homo realiter, & substantialiter. Trid. syn. sess. 13. c. 1. & 3. & can. 3.

44 Si in illo triduo, in quo Christus fuit in sepulchro aliquis Apostolorum celebrasset, & consecrasset panem, sub specie panis, venisset ne sanguis per concomitantiam, & sub specie vini, venisset ne corpus per concomitantiam?
Resp. Non, sed in hostia esset corpus, & in Calice esset sanguis; vtrumque tamen diuinitati admirabili modo vnitum. Tol. in sum. lib. 2. c. 27.

45 Post consecrationem manet ne substantia panis, & vini?
Resp. Negatiuè, sed solum accidentia; quia substantia panis, & vini transit in substantiam corporis, & sanguinis Christi Domini. Trident. synod. sessione 13. cap. 4.

46 Quæ sunt hæc accidentia, & quomodo existunt sine substantia?
Resp. Sunt quantitas, color, sapor, & odor, &c. quæ vocantur accidentiæ, & non sunt affixæ corpori Christi, sed miraculosè existunt sine subiecto, & sub illis corpus Christi existit. Trid. synod. sess. 13. c. 3. Suarez distinct. 61.

47 Si sub speciebus non est vlla substantia, præter substantiam corporis Christi cum quis manducaret hoc Sacramentum sustentaretur ne?
Resp. In isto casu fieri nutritionem, quia Deus ponit quamdam materiam præsentem, qua nutritio fiat, de qua re, vide Suar. 3. p. q. 77. a. 8. dist. 57.

48 Quare hoc Sacramentum seruatur in Sacrario?
Resp. Vt detur viaticum infirmis. Trid. syn. sess. 13. c. 6. & can. 7.

CAPVT X.

De Sacrificio Missæ.

1 QVis instituit Missam?
Resp. Christus Dominus in Cęna nouissima. Trid. synod. c. 1. sess. 22.

2 Quis ordinauit Apostolos Sacerdotes?
Resp. Christus Dominus in Cœna vltima quando dixit, hæc quotiescumque feceritis in mei memoriam facietis. Trid. syn. vbi sup.

3 Sacrificium Missæ est ne propitiatorium?
Resp. Est propitiatorium, ita vt si recta fide, cum metu, & reuerentia contriti, ac pœnitentes ad Deum accedamus misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno: vt docet Concilium Trid. sess. 22. c. 2.

4 Pro quibus offertur?
Resp. Pro Viuis, & Defunctis. Trid. syn. vbi sup.

5 Quibus prodest.
Resp. Viuis, & Defunctis nondum integrè purgatis. Trid. syn. vbi sup.

6 Sacrificium Missæ potest ne offerri sanctis?
Resp. Negatiuè, sed soli Deo, qui eos coronauit; recte tamen in memoriam, & honorem eorum interdum Ecclesia celebrat. Trident. synod. sessione 22. capit. 3.

7 Quis instituit sacrum Canonem?
Resp. Sancta Ecclesia ab omni quidem errore purum. Trid. syn. sess. 22. c. 4.

8 Quare Ecclesia instituit, vt in Missa quædam dicerentur submissa voce, quædam verò clariori; item quare adhibet vestes peculiares, sacrasq; cęrimonias, & luminaria in hoc peragendo sacrificio?
Resp. Vt mentes hominum eleuet ad meditationem rerum diuinarum, & vt maiestas tanti sacrificij commendetur, quod ritè factum est ex apostolica traditione. Trid. syn. sess. cap. 5.

9 Missæ in quibus populus non communicat, sed solum Sacerdos, sunt ne reprobandæ; & vt illicitæ damnandæ?
Resp. Negatiuè; imo que commendandas esse, tùm quia fideles tunc communicant spiritualiter, tùm quia Sacerdos publicus Minister offert pro se, & pro populo, ac Missæ huiusmodi verè communes censeri debent. Trid. syn. sess. 22. c. 6.

10 Quare miscetur pauccissima aqua cum vino?
Resp. Hanc mixtionem fieri tum quia creditur eam fecisse Christum Dominum, tùm quia per eam recolitur Sacramentum sanguinis, & aquæ fluentium de latere Christi Domini, tùm denique quia repræsentatur vnio populi fidelis cum suo capite Christo. Trid. syn. sess. 22. c. 7.

11 In qua lingua debet celebrari Missa?
Resp. Seruandam esse consuetudinem antiquam cuiusque Ecclesiæ à Sancta Romana Ecclesia approbatam; sed iustis de causis non debet passim celebrari in lingua vulgari; & in medio Missæ prædicandum est Euangelium diebus festiuis. Trident. synod. sessione 22. cap. 8.

12 In Missa offertur ne Deo verum sacrificium?
Resp. Affirmatiuè. Trid. syn. sess. 22. c. 1.

13 Quando Christus dixit (hoc facite in meam commemorationem) quid præcepit?
Resp. Instituisse Apostolos Sacerdotes, atq; ordinasse, vt illi, & alij Sacerdotes offerrent corpus, & sanguinem suum. Trid. syn. sess. 22. can. 2.

14 Sacrificium Missæ est ne laudis tantum?
Resp. Esse nõ solum laudis, sed etiam propitiatorium. Trid. syn. vbi sup. can. 3.

15 Quando celebratur Missa in honorem Sanctorum quid intendit Ecclesia?
Resp. Intercessionem eorum obtinere apud Deum. Trid. syn. sess. 22. can. 5.

16 Potest ne aliquid pretij pro Missa dari?
Resp. Negatiuè quia est inestimabilis pretij. Trid. syn. sess. 22. decret. de euitand. & obseruand. in celebrat. Missæ.

17 Quando datur stipendium celebrantibus Missam quo modo largitio illa pecuniæ, &c. licitè ne fieri potest?
Resp. Licitè fieri eam largitionem, quia tunc merces non datur pro Missa, cum Missa sit inæstimabilis pretij; sed datur ad congruam sustentationem celebrantis naturali lege ipsi debitam; vnde non excluditur pacto de stipendio pro Missa debito, iuxta illud non alligabis os boui trituranti. hæc Doctr. sumitur ex D. Augustino lib. de pastoribus, capitulo secundo,

Dari verò secundum consuetudinem loci, & secundum taxas positas in Concilijs Prouincialibus.

18 Sacerdotes diuites; puta Canonici, & Dignitates Ecclesiarum Cathedralium, possunt ne recipere eleemosynas pro missis dicendis, sicut faciunt alij Clerici indigentes?

℞. Siue Sacerdos sit diues, siue pauper potest recipere eleemosynas pro Missis dicendis, ratio est, quia dignus est operarius mercede sua, quam Sacerdos acquirit ex eo, quod celebrans pro alio sibi ab illo naturali lege debetur alimentum, vt dictum est; & diuitiæ, vel paupertas non tollunt hoc ius, quo debita est substentatio celebrantis; Verum consultius est, vt Sacerdos diues det illam eleemosynam pauperibus, vt habeat duplex meritum ob celebrationem, & ob eleemosynam. Illud autem est aduertendum, quod Sacerdotes, qui ex obligatione sui Beneficij Capellaniæ, aut aliorum redituum Ecclesiasticorum tenentur Missam pro aliquo dicere, non possunt pro eadem dicenda stipendium ab alio accipere, Consule. Suarez. in 3. parte quæstione 83. articulo 4. disput. 86. sect. 3.

19 Laicus poterit dare rem temporalem Ecclesiæ, sicut agrum, &c. ea conditione, vel pacto, vt illi dicantur tot Missæ?

℞. Poterit licitè absque simonia, quia ipse non emit rem spiritualem, sed soluit alimentum, & sustentationem alicuius celebrantis; isque potest licitè recipere, quia dignus est operarius mercede sua; tenet Abbas in capitulo quoniam ne prælati vices suas, numero 4.

20 Quid debent prohibere Episcopi in Ecclesia dum Missæ celebrantur, & horæ cantantur?

Resp. Deambulationes, strepitus, colloquia vana, vociferationes, & quòd in musica non misceantur cantus prophani. Nauar. in man. c. 21. Trid. syn. sess. 24. de de reformat.

21 Parochi inter Missarum solemnia quid debent agere?

Resp. Explicare mysteria Missæ, & Euangelij. Trid. syn. sess. 22. c. 8.

22 Potest Episcopus sub censura præcipere, vt Sacerdos non impeditus celebret festiuis diebus?

Resp. Non, sed id debet facere monitionibus.

23 Quando tenetur Parochus celebrare?

Resp. Parochum tam frequenter teneri, vt suo muneri satisfaciat. Trid. syn. sess. 23. c. 14. cap. significasti. de præbend.

24 In Missis nouis presbyterorum quid prohiberi debet ab Episcopis?

Resp. Omnino prohibere debent cuiussis generis mercedum conditiones, pacta, & quicquid pro missis nouis celebrandis datur, nec non importunas, atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes, aliaque huiusmodi, quæ à simoniaca labe, vel certè à turpi quæstu non longè absunt. Trident. synod. session. 22. de euitand. & obseruand. in celebrat. Miss. Per hæc autem non prohibentur iusta prò missis stipendia.

25 Qui Missam nouam cantat, quid debet agere?

Resp. In medio altaris se vertere ad populum, eleemosynas sponte oblatas recipere, sed non circuire Ecclesiam ad euitandum tumultum. Zerol. in prax. Episc. p. 2. verb. Missa. vers. 3.

26 Consuetudo, vt Sacerdos per Ecclesiam pacem det, & eleemosynam quærat est ne seruanda.

℞. Negatiuè: imo tollenda. Zerol. in prax. Episcop. par. 2. verb. Missa. vers. 3.

27 Potest ne Episcopus facultatem concedere, vt in domibus priuatis Missa celebretur.

℞. Negatiue, sed solus Summus Pontifex. Trid. syn. sess. 22. cap. de euitandis. & obseruandis in celebratione Missæ.

28 Potest Episcopus dare licentiam celebrandi in Capellis Eremiticis, aut alijs, & cuiussis parentibus?

℞. Potest. Tridentina Synodus in eodem decreto.

29 Quando celebratur festum alicuius Sancti à populo, possunt ne post Missam conuiuia fieri?

℞. In hoc seruandam esse consuetudinem, dummodo fiant extra Ecclesiam. Piacesius in prax. Episcop. p. 2. c. 3. nu. 23.

30 In quo loco Missæ celebrandæ sunt?

℞. In Ecclesijs, Oratorijs, & Capellis Eremiticis, Nauarr. in manual. capitulo 21. cap. sicut, distinctio, prima. Tridentin. synod. sessione 22. decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ.

31 Licet nè ante diem celebrare?

℞. Negatiuè, sed in ortu auroræ, excepta nocte natiuitatis Domini Ledesma in sum. tomo 1. capit. 19. conclusion. 9. & Nunez. 3. part. tomo 1. quæst. 25. artic. 2.

32 Qui vespertino tempore celebrat, quam pœnam incurrit?

℞. Est perpetuò suspensus per bull. Pij V.

33 Quis tenetur audire Missam diebus festiuis, & dominicis?

℞. Quilibet Christianus doli capax cessante legitimo impedimento. c. Missas, c. omnis fidelis, de consecr. distinct. 1.

34 Episcopus, Monacus, & Clericus tenentur ne sub peccato diebus non festiuis, vel ieiunij interesse sacro?

℞. Negatiuè. Nauar. in man. c. 21. & Abb. c. 1. de vita, & honest. Cler. nu. 9. & 10.

35 Potest Episcopus dare licentiam, vt diebus festiuis opera seruilia fiant?

℞. Potest præsertim tempore vindemiæ, vel recollectionis tritici. Reginald. in prax. tom. 2. lib. 9. c. 3.

36 Tenentur ne Christiani de præcepto audire vllas horas, vel plures Missas?

Resp. Negatiuè, neque in die natiuitatis Domini, in quo possunt dici tres Missæ. Nauar. in man c. 21.

37 Quid est audire Missam?

Resp. Est corpore adesse, & mente attendere. Tol. lib. 6. de instruct. Sacerd. c. 6.

38 Sacerdos celebrans quam præparationem debet habere?

Resp. Debet esse ieiunus, confiteri peccata, & præparare se meditatione, & oratione ad tantum mysterium peragendum, c. Sacramenta. dist. 1. c. liquido. dist. 2. de consecr. 1. ad Corinth. c. 11. vbi habetur: probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat.

39 Quoties licet in die celebrare?

Resp. Semel tantum excepto die Natalis Domini, in quo tres Missæ celebrari possunt à quolibet Sacerdote continuato, vel distincto tempore, dummodo non purificet ante expletam tertiam Missam. c. consuluisti. de celebr. Missar.

40 Sacerdos si celebrat in pane fermentato, vel calice ligneo, vel sine aqua, qua pœna punitur?

Resp. Si se-

Resp. Si fecerit ex aperta malitia: officio,& beneficio perpetuo priuatur. c.fi. de celebr.Miss.

41 Sacerdos, qui reliquit Missam inceptam, qua pœna punitur ?
Resp. Excommunicationis ; nisi ex morbo necessario id fecerit, tunc enim ab alio Sacerdote est finienda.c. liquido. de consecr. dist. 2.

42 Sacerdos, qui celebrans sumit corpus, & non sanguinem, qua pœna punitur ?
Resp. Debet priuari celebratione Missæ. cap. comperimus. de consecr. dist. 2.

43 Sacerdos celebrans, & non communicans, neque corpus, neque sanguinem Domini, qua pœna punitur ?
Resp. Per annum priuatur celebratione Missæ, si id faciat ex obliuione ; cap. relatum de consecratione dist. 2. si id faciat, vt hæreticus punitur pœna hæreticorum.

44 Sacerdos celebrans quibus vestibus debet esse indutus ?
Resp. Sacris vestibus ab Ecclesia ordinatis ; nempe amictu, alba, cingulo, manipulo, stola, seu Oratio, & casula, seu planeta, & habetur in rit. Roman. & numerantur in Concil. Rhem. cap. 4. apud Burch. lib. 2. capit. 50.

45 Qui sunt colores quibus Ecclesia vtitur in ornamentis ?
Resp. Sumuntur secundum diuersitatem Sanctorum, de quibus est solemnitas, temporumq; varietatem, scilicet in festo Sanctorum martyrum, vtitur colore rubeo, vt significet sanguinem, quem pro Christo effuderunt ; in festo Virginum, & Confessorum vtitur candido colore, vt significet eorum vitam candidam, & immaculatam ; pro defunctis vtitur colore nigro, vt significet tristitiam: Tempore Aduentus vtitur colore violaceo : per annum vtitur viridi colore ; & vltra hos colores Ecclesia alijs non vtitur. vt habetur in cæremon. Roman.

46 Quid significat Sacerdos sacris vestibus indutus ?
Resp. Summum Sacerdotem repræsentat.

47 Si Sacerdos celebraret sine sacris vestibus, & quis audiret eius Missam, talis audiens satisfaceret ne precepto Ecclesiæ ?
Resp. Affirmatiuè : sed Sacerdos grauiter peccaret, ita Palud. Soto in 4. dist. 13. Syluester verbo Missa. 1. & alij apud Suar. tom. 3. in 3. par. disputat. 82. quæstione 83. sect. 3.

48 Quæ dicitur notabilis pars Missæ ?
Resp. Adhuc non est in iure determinatum, sed relictum arbitrio prudentis, sed de consuetudine à principio Euangelij auditur integrà Missa. Nauar. in man. cap. 21. n. 2.

49 Quam partem Missæ prætermittendo peccat ?
Resp. Notabilem partem Missæ. Nauar. vbi sup.

50 Si quis est adeò distans, vt nō possit audire Missam, vel claudit oculos in contemplatione, vel est surdus, vel cæcus satisfacit ne præcepto ?
Resp. Affirmatiuè, dum adsit corpore, & mente. Tol. l. 6. c. 6. de instruct. Sacerd.

51 Si quis pingeret, scriberet, vel faceret affectatim aliquam rem per notabilem partem Missæ audiret ne Missam ?
Resp. Negatiuè; quia affectatim non adest mente.

52 Qui audit dimidiam Missam ab vno Sacerdote, & aliam dimidiam ab alio continuatim, vel disiunctim satisfacit ne præcepto ?
Resp. Nauarr. & plurimi DD. tenent partem affirmatiuam, sed Tolet. in instruct. Sacerd. tenet negatiuam, & dicit non esse vnam Missam, sed partes duarum Missarum.

53 Si aliquis spatio, quo aliqua pars notabilis Missæ peragitur cogitationibus abstraheretur satisfaceret ne præcepto ?
Resp. Affirmatiuè, si id non faciat affectatim, & voluntariè dummodo adsit corpore, & intentione. Tol. lib. 6. c. 6.

54 In Missa requiritur ne aliquis actus hominis, vt audire, videre, vel intelligere ?
Resp. Sufficere tantum corpore adesse, & mente attendere: volens adimplere præceptum Ecclesiæ. Tolet. vbi supr.

55 Quare dicitur, audire Missam, cum nullus actus requiratur ?
Resp. Quia sicut ad auditum, requiritur proportionata præsentia, ita, & in Missa requiritur eadem præsentia, vt quis dicatur adesse corpore, & mente.

56 Minister, qui vt ferat thus, vinum, vel prunas dimittit aliquā partem Missæ, tenetur ne audire aliam ?
Resp. Minimè, quia cum seruiat necessarijs rebus altaris habetur pro præsenti. Sanct. Antonin. 2. par. tit. 9. c. 10. verb. Miss. §. 1.

57 Qui pergit ad Ecclesiam animo videndi mulierem, vel loquendi, satisfacit ne præcepto ?
Resp. Affirmatiuè : quia potest quis malo fine ad Ecclesiam pergere, & benè, ac ritè Missam audire. Nauar. in man. c. 21.

58 Si quis audit Missam, & simul recitat horas ex obligatione, satisfacit ne præcepto ?
Resp. Cum distinctione : si ex recitatione non habet necessariam attentionem Missæ, non satisfacit : si verò habet necessariam attentionem vtrique rei ; (licet hoc difficile sit,) satisfacit. Angel. verbo. Feriæ. §. 42.

59 Qui non tenentur audire Missam diebus Dominicis, & festiuis ?
Resp. Qui impediti sunt aliquo damno graui corporis, honoris, bonorum ; vt infirmus, eius Minister, Nutrices, Iudices, Custodes arcium, eorum Consiliarij impediti graui negotio, pauperes non habentes vestes, vt è domo honestè egredi possint. Nauar. in manual. c. 21.

60 Excommunicati peccant ne nouum peccatum non audiendo Missam, præcipuè, si diligentiam non faciant, vt absoluantur ?
Resp. Minimè, quia iure prohibiti sunt; licet peccent peccatum negligentiæ non faciendo debitam instantiam, vt absoluantur. Nauar. vbi sup.

61 Viduæ, quæ iuxta regionis consuetudinem è domo non exeunt per annum integrum, vel per sex menses, tenentur ne audire Missam diebus Dominicis ?
Resp. Minimè, licet talis cōsuetudo debeat ab Episcopo concionibus, & exhortationibus expelli. Tolet. & Nauar. vbi sup.

62 Clericus vagans debet ne admitti ad celebrandum ?
Resp. Negatiuè, sicuti nec criminosus notoriè. Tridentino synod. sessione 22. decret. de obseruand. &

euitand. in celebratione Missæ.

63 In missis est ne licitum ob deuotionem alicuius nouos ritus, aut preces pias adhibere?
Resp. Negatiuè, sed solum illas, quas Ecclesia Catholica approbauit. Trid. syn. vbi sup.

64 Certus numerus Missarum, & candelarum est ne permittendus?
Resp. Si tales ritus redolent superstitionem, abolendi omnino sunt, vt docet. Trident. synod. session. 22. decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missæ.

CAPVT XI.

De extrema vnctione.

1 QVid est extrema vnctio?
Resp. Est confirmatio in via. Trid. syn. sess. 14. de Extrema Vnctione.

2 Hoc Sacramentum à quonam fuit institutum?
Resp. A Christo Domino apud D. Marcum. c. 6. infirmatur qois in vobis inducat presbyteros, orent pro eo, & vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & confortabit eum Dominus; & si in peccatis est dimittentur ei. Trid. synod. sess. 14. c. 1.

3 Ad quid institutum fuit hoc Sacramentum?
Resp. Primariò fuisse institutum ad confortandos, iuuandosque animos infirmorum contra Diaboli tentationes; & difficultates illis occurrentes in articulo mortis. Trid. synod. sess. 14. de Extrema vnctione.

4 Quæ inueniuntur in hoc Sacramento?
Resp. Inueniri materiam, formam, Ministrum cum intentione, suscipientem, & effectum. Tolet. in sum. lib. 7. c. 1.

5 Quotuplex est materia?
Resp. Duplicem esse; remotam, & proximam: remota est oleum oliuarum ab Episcopo, in die Cœnæ Domini solemniter consecratum: proxima verò est vnctio. Trid. synod. sess. 14. c. 1.

6 Quæ est forma?
Resp. Hanc esse videlicet; per istam sanctam Vnctionem, & per suam pijssimam misericordiam, indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum, & auditum, &c. Trid. syn. vbi sup.

7 Potest hæc forma mutari ab Ecclesia?
Resp. Non posse si mutetur sensus. Trid. syn. vbi sup. Tolet. in sum. lib. 7. cap. 1.

8 Est ne de necessitate formæ, in nomine Patris, &c.
Resp. Non esse, & quamuis non sint de essentia formę singula illa verba, tamen omitti non debent, nec possunt sine peccato, cum habeamus Ecclesię præceptum & longissimam consuetudinem, quam sequendam esse in hoc negotio, docent Tolet. vbi sup. & Bellar. lib. 1. c. 7. de Extrem. vnct.

9 Quare hæc forma est deprecatiua, cum reliquorum Sacramentorum sit imperatiua?
Resp. Quia ita oportuit, cum infirmus non reputetur de hoc mundo, sed de alio, & ideò Sacerdos deprecatur, & non iubet. Nauar. c. 22. nu. 15.

10 Quis est Minister huius Sacramenti?
Resp. Esse Episcopum, Parochum, vel Sacerdotem de eius consensu, & non seniores, neque Primates: sed si non accederet consensus Parochi expressus, vel coniecturalis, Sacramentum teneret, sed Sacerdos maneret excommunicatus. Trid. syn. sess. 14. c. 4.

11 Chrisma, & oleum sanctum, quo die, & à quo debent fieri?
Resp. Fieri debere singulis annis, die Cœnæ Domini, seruatis cęremonijs consuetis, & ab Episcopo; & antiqua comburi debet. c. quoniam. de sent. excom. lib. 6.

12 Si Episcopus sit infirmus, vel absens, vel sedes vacet, quid agendus?
Resp. Necesse esse Episcopum proximiorem adire, & ab eo petere consecrationem olei Sancti, e. si Episcopus. de suppl. negligent. Prælator.

13 Potest ne fieri in Ecclesia interdicta?
Resp. Potest. DD. in cap. quoniam. de sent. excomm. lib. 6. & gl. in c. 1. de reliq. & vener. Sanctor. verb. consecratio.

14 Quibus datur?
Resp. Adultis morti propinquis, videlicet morbo, partu, vel senectute, & non pueris, perpetuò amentibus, & suspendendis. Tol. lib. 7. c. 3.

15 In quibus partibus vngitur infirmus?
Resp. In visu, auribus, ore, naribus, palma, & corpore, vt indulgeat illi Deus, quidquid peccauit per quinque sensus: & Sacerdotibus non vnguntur palmæ, sed aduersus palmas, & in qualibet vnctione crematur stupa: & cęcis non vnguntur oculi.

16 Vnctio datur ne sub dubio?
Resp. Dari si non est mortuus. Tol. vbi sup.

17 Si infirmus conualescat, potest ne aliam recipere vnctionem?
Resp. Potest. Trid. sess. 14. cap. 3. Modo infirmitas interrumpatur per aliquam diuturnam moram, ita vt status illi ęgritudinis secundum communem consuetudinem diuersi censeantur, ita Suar. disp. 40. sect. 4. §. 7. tom. de pœn.

18 Quis est effectus huius Sacramenti?
Resp. Remittere peccata oblita, & quæ non potuit confiteri, dat sanitatem animæ, & confortat contra tentationes Diaboli in articulo mortis, & ad corporis sanitatem plurimum confert. Trident. synod. sess. 14. canon. 2.

CAPVT XII.

De Ordine.

1 QVid est Ordo?
Resp. Est signaculum quodam Ecclesiasticum quo spiritualis potestas ordinato conceditur. Fornar. in addit. Tol. c. 1. de ord.

2 A quo fuit institutum hoc Sacramentum?
Resp. Fuisse à Christo Domino institutum, & est verè, & propriè Sacramentum, & data fuit potestas Apostolis, & eorum Successoribus consecrandi Sacerdotes, qui habeant potestatem peccata remittendi, & retinendi. Trid. syn. sess. 23. cap. 1.

3 Quis instituit ordines maiores, & minores?
Resp. Instituisse Christũ Dominũ. Trid. syn. sess. 23. c. 2

Ad quid

5 Ad quid sunt instituti ordines minores?
Resp. Vt per eos veluti per gradus ascendatur ad Sacerdotium. Trid. syn. sess. 23. can. 2. & 6.

6 Prima tonsura est ne Ordo?
Resp. Non esse ordinem, sed dispositionem ad ordines. Tol. in sum. vbi sup.

7 Quot sunt ordines?
Resp. Secundum Theologos septem esse; secundum Canonistas, octo, quia faciunt Episcopatum ordinem distinctum; videlicet, Ostiarium, Lectorem, Exorcistam, Accolitum, Subdiaconum, Diaconum Sacerdotem. Trid. syn. sess. 23. c. 3. Tol. in sum.

8 Quæ inueniuntur in hoc Sacramento?
Resp. Materia, forma, minister, suscipiens, & effectus. Tolet. in sum.

9 Quæ est materia huius Sacramenti?
Resp. Est traditio instrumentorum, quibus significatur potestas, quæ in singulis ordinibus datur. Tol. vbi sup. Trid. syn. sess. 23. c. 1.

10 Quæ est forma?
Resp. Verba quæ dicuntur cum traditione instrumentorum. Tolet. in sum.

11 Quando traditur potestas, & imprimitur charater ordinato?
Resp. Quando tangit instrumentum sui ordinis simul cum prolatione verborum: in Ostiario, tangendo claues: in Lectore, librum: in Exorcista, exorcismum: in Accollito, ampullas, & candelabrum cum cereo: in Subdiacono, calicem, & patenam sine hostia, & vino: in Diacono, Euangelia: in Presbytero; calicem cum vino; & patenam cum hostia: in Episcopo, quando imponitur ei manus super caput simul cum libro. Bellarminus de ordin. c. 9. Syluestr. verbo. Ordo. 2. numero 4.

12 Est ne necessarius tactus instrumentorum ad ordinem?
Resp. Affirmatiuè simul cum prolatione verborum. S. Thom. q. 34. art. 3. ad 5. quæ verba proferenda sunt ab Episcopo, & ab ordinato simul.

13 Quare quando traditur Subdiacono calix vacuus, & patena, Episcopus non profert aliqua verba?
Resp. Quia solum datur illi vsus tangendi sacra vasa. Fornar. vbi sup.

14 Imprimitur charater in quolibet ordine maiori, & minori?
Resp. Affirmatiuè, & de ordinibus maioribus apertè loqui. Trid. syn. sess. 23. can. 4. tenent omnes: de minoribus verò fatetur communis opinio Valentia tom. 4. disp. 9. q. 2. Henriq. lib. 10. c. 2. Sylu. de ord. §. 4. quæritur. maior dist. 7. Palud. Alber. Tabiena Ordo §. 5. discrepat. Nauarr. c. 22. nu. 18. aitq; quatuor ordines minores, & primam tonsuram esse potius Sacramentalia. Fornar. loc. cit.

15 Quando accipit Sacerdos potestatem absoluendi, & quando potest illa vti?
Resp. In ordine Presbyteratus, & non potest vti illa vsquequo Episcopus det illi facultatem post examen etiam si sit regularis. Tridentin. synod. session. 23. capit. 15.

16 Ad Sacerdotium requiritur necessariò Missa?
Resp. Affirmatiuè. Syluest. verbo Ordo?

17 Sacra vnctio, & cæremoniæ, quæ fiunt sunt ne contemnendæ?
Resp. Non imò amplectendæ, & venerandæ. Trident. synod. sess. 23. can. 5.

Examen Episcoporum Hieronymo Venero.

18 Si aliquid prætermittatur in ordinatione, est ne iterandus Ordo?
Resp. Si sit de substantia ordinis iterari debet; si verò non sit, suppleri debet sicut si quis non vngatur, poterit postea vngi. Syluestr. verb. Ordo. & Fornar. vbi supra.

19 Quis est Minister Ordinis?
Resp. Episcopus, qui per se ipsum si non sit ægritudine impeditus debet ordinare subditus suos, aliter debet eos mittere examinatos, & approbatos ad alium Episcopum ordinandos. Trident. syno. session. 23. c. 3. sed de licentia Papæ, simplex Sacerdos potest conferre ordines minores; maiores verò non, neq; Summus Pontifex potest dispensare. Fornar. vbi sup. & ibi quam plurimi DD.

20 Qui sunt Superiores in Ecclesia?
Resp. Papa, & Episcopi. Trid. syn. sess. 23. can. 7.

21 Quam potestatem habent?
Resp. Confirmandi, ordinandi, consecrandi Ecclesias, & altaria, audiendi confessiones absque consensu populi, vel potestate sæculari. Trident. synod. session. 23. canon. 7.

22 A quo debet quis ordinari?
Resp. A proprio Episcopo. Trid. sess. 23. c. 8.

23 Quid requiritur, vt Episcopus sit legitimus?
Resp. Vt assumatur anctoritate Summi Pontificis, & sit consecratus. Trid. syn. sess. 23. can. 8.

24 Si Episcopus resignet dignitatem, & locum, quos ordines potest conferre?
Resp. Minores. Syluestr. verb. Ordo.

25 Si resignaret tantum Episcopatum, & non dignitatem?
Resp. Tunc maiores, & minores. Syluestr. verb. Ordo. sed de licentia illius Episcopi, in cuius Diœcesi fiunt Ordines.

26 Ordo collatus ab Episcopo excommunicato valet ne?
Resp. Affirmatiuè, quia talis Episcopus non perdidit potestatem per excommunicationem. Durand. q. 2. Enriq. lib. 10. c. 21.

27 Ordinatus ab Episcopo excommunicato quam pœnam incurrit?
Resp. Si ad notitiam ordinati peruenit excommunicatio Episcopi, incurrit suspensionis pęnam, quoad vsq; proprio Episcopo bene visum fuerit. Entiquez vbi supra. Tol. in add. ad sum. c. 5. num. 3.

28 Episcopus titularis quem vocant de anulo, potest conferre ordines minores familiari suo sine licentia proprij Episcopi?
Resp. Non sub pęna suspensionis. Trident. synod. sess. 14. cap. 2.

29 Qui ordinaretur à Summo Pontifice de aliquo ordine posset ne à proprio Episcopo ordinari de Superiori Ordine?
Resp. Non sine licentia Papæ, quia vbi Summus Pontifex incipit inferior non debet finire. c. cum in distribuendis. de tempor. ordin. Abb. in c. postulasti. n. 10. de Cler. excom. celebr.

30 Qui dicitur proprius Episcopus, & quibus modis quis efficitur subditus talis Episcopi?
Resp. Tribus modis: ratione domicilij, beneficij simplicis, vel curati, & originis, dummodo in tali ciuitate habitet mater eius. c. cum nullus. de tempor. ordin. in 6.

31 In Diœcesi, in qua natus est pater, filius ratione ori-

originis potest ne ordinari ?
Resp. Potest, sed non in Diœcesi, in qua natus est auus, quia priuilegium originis non extenditur ad Auos.c.nullus de tempore ordin.& ibi DD.& Quaranta in verb.Ordo.fol.350.

32 Si filius alicuius sit naturalis poterit ordinari in Diœcesi in qua natus est Pater ?
Resp. Non, sed in Diœcesi in qua mater eius nata est, tunc enim à matre sumit originem cum Pater eius non habeat tantam certitudinem, l. 1. & l.eius qui.ff. de municip.

33 Si quis nascitur in mari, vel itinere à quo Episcopo debet ordinari ?
Resp. Ab Episcopo in cuius Diœcesi Pater eius natus est. DD.in c.Rodulphus. de rescript.

34 Libertus à quo Episcopo debet ordinari ?
Resp. Ab Episcopo illius Diœcesis, in qua Dominus eius natus est; quia à Domino originem, & libertatis beneficium sumit. l. assumptio.ff.eod.

35 Domicilium quoto tempore acquiritur ?
Resp. Statim cum quis transfert habitationem cum animo ibi perpetuo viuendi; itaque momento temporis domicilium contrahitur, l.ciues,C.de incol.lib. 10. c.in nullis. de temp.ordin.Nauar.cons.2.eod.tit.

36 Si quis extra suam Diœcesim per decem annos in aliqua vrbe habitauerit ; à quo Episcopo debet ordinari ?
Resp. Ab Episcopo in cuius Diœcesi per decem annos habitauit; quia per decennium factus est illi subditus. Conc. Trid. sess.23.c.8.

37 Potest Episcopus ordinare seruum suum ratione domicilij ?
Resp. Potest, nisi talis prius acceperit aliquos ordines ab Episcopo suæ originis, vel ab Episcopo in cuius Diœcesi habet beneficium, vel si ordinatus fuerit ad titulum patrimonij, tunc necessario requiritur expressa licentia illius Episcopi. Quarant. verb. Ordo. folio 351.

38 Potest Episcopus ordinare familiarem suum non subditum ?
Resp. Potest si per triennium cum eo fuerit, & det illi statim beneficium. Trid. syn.sess.23.c.9.

39 Hoc triennium reputatur ante Episcopatum, vel post ?
Resp. Ante, & post.

40 Talis familiaris quo titulo potest ordinari ?
Resp. Tituli patrimonij, pensionis,vel beneficij, & potest illi dare dimissorias,dummodo alieni Ecclesiæ adscribatur. Fornar.de sacr.ord.c.5.nu.11.qui citat Nauar. Suar. & Enriq.

41 Qui habitat per triennium in Vrbe Romana in domo alicuius Cardinalis, vel Episcopi à quo debet ordinari ?
Resp. A Vicario Sanctissimi de licentia sui Domini.

42 Si quis habeat beneficium in aliqua Diœcesi,& habeat domicilium, vel originem in alia, poterit ne ordinari in illa, in qua habet beneficium ?
Resp. Poterit etiam si beneficium simplex, curatum, vel præstimoniale,vel præstimonialis portio, dummodo beneficium congruum sit ad sustentationem, glos. in c. cum nullus. de tempor. ord.

43 Si tale beneficium solum habeat Subdiaconatum annexum poterit ne suscipere reliquos ordines ab illo Episcopo in cuius Diœcesi habet beneficium an ab Episcopo suæ originis ?

Resp. Ab Episcopo in cuius Diœcesi habet beneficium cum maiorem subiectionem, & residentiam habeat ratione beneficij, quam ratione originis. Quaranta verb. Ordo.fol.350.

44 Si quis habeat pensionem super beneficio sito in vna Diœcesi, & habeat originem in alia ; poterit ne ordinari ab Episcopo, in cuius Diœcesi existit talis pensio ?
Resp. Non ; quia ratione pensionis non efficitur quis subditus cum verè non sit titulus canonici, vel beneficium. Vgolin. lib.2.de offic.& potest. c. vigesimoquinto,§. 3.

45 Si quis habeat patrimonium in vna Diœcesi, & in alia domicilium,vel originem, à quo Episcopo debet ordinari ?
Resp. Ab Episcopo originis vel domicilij; quia ratione patrimonij, vel redituum quis non efficitur subditus. Vgolin.lib.2.de offic. & potest. Episcop. cap.25. §.tertio.

46 Potest Episcopus ordinare alienum subditum ?
Resp. Negatiuè, quod si faciat, manet suspensus per annum, ordinatus autem suspenditur quoad vsque suo proprio Episcopo videbitur. Trident.synod.sess.23. cap.8.

47 Si aliquis Episcopus ordinet aliquem alterius Diœcesis in fide suorum patentum, quia dixerunt,& affirmarunt illum natum esse in tali Diœcesi, incidit ne Episcopus in aliquam pœnam ?
Resp. Negatiuè. ita Bonacina. de sacram. dispur. 8. quæstione vnica. punctual. quinto. numero decimotertio.

48 Potest Episcopus in aliena Diœcesi conferre ordines absque licentia ordinarij loci ?
Resp. Negatiuè. Trid.syn.sess.6.c.5.de reform.

49 Potest Episcopus de licentia Ordinarij loci exempti celebrare ordinationes in loco exempto ?
Resp. Non sine licentia Episcopi in cuius Diœcesi cōsistit talis locus exemptus.Bonacin.de Sacram.disp.8. q.vnica. puncto 4.nu.18.

50 Episcopus exercens pontificalia in aliena Diœcesi de licentia Ordinarij illius loci, poterit ne ordinare suos subditos, & familiares ?
Resp. Affirmatiuè, iam enim habet licētiam ordinandi. ita Trid.syn.sess.6.c.5. de reformatione.

51 Episcopus in aliena Diœcesi ordinationes faciens de licentia proprij Episcopi, poterit ne ordinare venientes ad se cum dimissorijs, sine licentia expressa illius proprij Episcopi in cuius Diœcesi ordinationes facit ?
Resp. Poterit, quia nullum est inconueniens, & sufficit generalis licentia, quæ data est illi exercendi ordines. Fornar. de sacram.ord.c.5.numer.5.& Bonacina vbi sup.

52 Græci possunt ne ordinari ab Episcopo latino, aut è contra ?
Resp. Non secundum regul.c.2.de temp.ord. sed græci subiecti Episcopo latino non possunt ordinari ab Episcopo græco,sine licentia proprij Episcopi. c.quoad translationem. de temp. ordin.

53 Presbyteri græci si ordinentur ante matrimonium, possunt ne post ordines sumere vxorem ?
Resp. Negatiuè. si loquamur de Subdiaconatus, Diaconatus,& Presbyteratus ordinibus; si verò loquamur de ordinibus minoribus, nihil refert; Vxoratus potest ordinari, quòd si moriatur eius vxor nō poterit trāsire ad

re ad secunda nuptias, nec mulier mortuo marito. S. Th. in add. ad 3.p.q.52.art.4. Azor. p.1. inst. moral. lib. 13.c.14. Syno. S. Mart. Episc. Brac. Græci. nu. 29.

54 Quibus debet dari facultas, vt ordinentur à quocunque Episcopo.

Resp. Habentibus legitimam causam, ob quam non possint ordinari à proprio, & eam expressam in litteris. Trid. syn. sess. 7.c.11. de reform.

55 Si Episcopus dicat nō accedat ad ordines, qui non est approbatus, & non declarat expresse se non habere intentionem ordinandi illos, & nihilominus accederet aliquis ex non approbatis, talis remaneret ne ordinatus?

Resp. Affirmatiuè, quia Ecclesia præsumit Episcopum tamquam personam publicam habere intētionem ordinandi. In hac sententia est Henriq.

56 Si Episcopus dicat publicè ante ordinationē non habeo intentionem ordinandi reprobatos, nec non illos, qui dimissorias proprij Episcopi non habent, & nihilominus haberet intentionem actualem, vel habitualem ordinandi omnes illos, quos de facto ordinat, vt in c.1. de eo qui furt. ord. suscep. & vnus, vel reprobatus, vel non habens dimissorias proprij Episcopi se intromittat cum alijs, & cum alij accipiat ordines, erit ne iste talis ordinatus?

Resp. Affirmatiuè, quia vera intentio Episcopi attendenda est?

57 Si faciente Episcopo ordinationes, quis se intromittat inscio ipso Episcopo non habens dimissorias, vel non approbatus, ipse Episcopus ordinans illum, incidit ne in aliquam pœnam?

℞. Negatiuè, quia ad pœnam aliquam incurrendā requiritur voluntas, & intentio operantis. Molfes. in sum. tom. 1. tract. 2.c. 2. num. 13.

58 Talis ordinatus quam pœnam incurrit?

Resp. Suspensionis, si Episcopus nihil declarauit. Quarant. in sum. bullar. verb. Ordo. & Anila de cēsur. p.3. disp.3. dub.7.

59 Quis dicitur proprius Diœcesanus regularium?

℞. Episcopus proximior monasterio, non Diœcesi & hoc, propter vtilitatem regularium, & hoc intelligitur in monasterijs nullius Diœcesi, sed non in monasterijs sitis intra Diœcesim. Bull. Clem. VIII. dat. Romæ dei 15. Martij 1596.

60 Si quis est professus in aliqua religione, & dimittat habitum a quo Episcopo debet ordinari?

Resp. Ab Episcopo sui originis. Nauar. consil. 104. de regul.

61 Abbates Benedicti possunt ne conferre ordines minores suis subditis?

Resp. Possunt tantum suis subditis regularibus, non autem secularibus. Trid. syn. sess. 23.c.10.

62 Abbates, qui habent mitram, & baculum facientes ordines in sua, vel in aliena iurisdictione de licentia Episcopi possunt ne conferre primam tonsuram & ordines minorem secularibus, dimissorias afferentibus.

℞. Possunt si in dimissorijs fiat singularis mentio, vt talis ordinetur à tali Abbate: itaq; non sufficit habere dimissorias generales. Fornar. de sacram. ord.c. 5. num.8. & Vasquez 3.p. tom.3. disp. 243. n.33.

63 Dicti Abbates possunt conferre ordines minores religiosis alterius religionis?

℞ Possunt, si ferant dimissorias sui Superioris, & habeant, specialem licentiam Episcopi illius loci, in quo ordines administrandi sunt. Azor. p.2. lib.3. cap. 48. q.15. & Quaranta verb. Ordo, §. Abbatibus.

64 In suscipiente ordines, requiritur ne proprius cōsensus?

℞. Affirmatiuè, si sit adultus. Trid. synod. sess. 23. cap.11.

65 Ordinatus per vim valet ne Ordo?

℞ Non valet, cum requiratur proprius consensus; sed per motum non cadentem in constantem virum tener, Soto dist. 25.q.1. art.2.

66 Dormiens potest ne ordinari?

Resp. Si antea habuit voluntatem suscipiendi ordines, tenent, itidemq; imprimitur character; si verò non habuit, contrarium asserendum est, quia requiritur voluntas actualis, vel habitualis. Fornar. in addit. Tolet. c.3. de ord. Syluest. verb. Ordo.

67 Si puer ante vsum rationis ordinaretur, teneret ne Ordo?

Resp. Teneret. D.Th. in addit. ad 3.p.q.3. art.2. Fornar. in add. Tol. c.3. de ord. Valenz. q.4.p.1. Sotus 4. dist.25.

68 Quare in infante nondum aucto, ante vsum rationis, non requiritur etiam actualis voluntas.

Resp. Quia intentio Ecclesiæ in hac re sufficit pro illo, sicut, & in Baptismo. Fornar. vbi sup. c.3.

69 Talis puer ordinatus post vsum rationis obligaretur ne ad votum castitatis?

Resp. Negatiuè, nisi post vsum rationis ratificet cognita voti obligatione, quia ad votum, voluntas deliberata requiritur. D.Th. in addit. ad 3.p.q.3. Azor. li.13.c.14.q.9. Henriq. li.10.c.14.§.3. Palud. 4. sent. dist.25.q.3. Sotus eandem dist. q.1. art.2.

70 Si puer ante vsum rationis consecraretur in Episcopum, esset ne Episcopus?

Resp. Partem negatiuam, tenet D.Th. super. quæst. 39. art.2. Enriquez. lib.10. de ordin. cap.14.§.3. quia Episcopus est sponsus Ecclesiæ, & ad sponsalia requiritur proprius cōsensus, sed partem affirm. tenet Tolet. in summ. lib.1. & ibi dicit esse communem opinion. fundatur in hoc, quia character Episcopatus non est distinctus, à charactere Sacerdotis. Sed extenditur in Episcopo per additionem nouæ potestatis. idem sentit Reginald. cap.1. num.5. & Canink. dubio 2. in fine.

71 Qui metu suscipit ordinem sacrum tenetur seruare votum castitatis?

Resp. Negando, quia votum solemne metu factum non obligat. Nauar. cons.1. & 3. de ijs, quæ vi metus ve causa fiunt.

72 Qui semel est Sacerdos potest ne rursus fieri laicus, & nubere?

Resp. Potest ex causa, cum dispensatione Papæ. Trident. synod. session. 21. cap.2. & session. 23. cap.3. sess. 35.c. vltim. de reformat.

74 Si excommunicatus faciat se promoueri quid est agendum?

Resp. Si scienter fecerit, & sit secularis à susceptis ordinibus est suspendēdus; si est religiosus, ab executione ordinis, & officij: si autem nesciebat se esse excommunicatum, à suo Superiori absoluitur. c. illorū. de sent. excom.

75 Si quis exerceat ordinem, quem non habet, quam pœnam incurrit?

Resp. Per Bull. Clem. VIII. debet tradi Curiæ secularī; si sit laicus, debet ex communicari, & numquam est or-

est ordinandus, si Clericus, est deponendus, & ab ordine, quem debet, perpetuò suspendendus. Siluestr. verb. Ordo. 5. num. 8.

76 Potest Episcopus ex communicare illum, cui præcepit, vt celebraret dominicis, vel certis diebus?
Resp. Negatiuè, sed monitionibus, & exortationibus agere debet.

77 Si quis suspenditur à celebratione Missarum, quibus testibus vti debet ad suam liberationem?
Resp. Testibus idoneis. Trid. syn. sess. 14. c. 13.

78 quæ'is est effectus ordinis sacri, & quid datur per ordinationem?
Resp. Datur potestas consecrandi, & absoluendi, & datur Spiritus Sanctus, & imprimitur charaćter Tri. syn. sess. 23. can. 4.

79 Potest Episcopus, vel eius Secretarius pro titulo, vel pro ordine faciendo accipere aliquid.
Resp. Negatiuè, Secretarius verò si non habeat salarium poterit accipere, decimam partem aurei, Trid. syn. sess. 21. c. 9.

CAPVT XIII.

De Scrutinio in Ordine Faciendo.

1 QVando Clericus accedit ad maiores Ordines quam cognitionem debet habere Archidiaconus, vt tuta conscientia possit respondere esse dignum?
Resp. Sufficit, vt non habeat scientia in contrarium ex regula generali quod quilibet præsumitur bonus, nisi in contrarium probetur malus c. 1. de scrutin. in ordin. faciendo.

2 Episcopus ordinans aliquem subditum quid debet examinare?
Resp. Primò, quòd sit de legitimo matrimonio. Secundò patrimonium, vel beneficium ad cuius titulū quis ordinatur. Tertiò scientiam necessariam. Quarto temporum interstitia. tam in minoribus, quam in maioribus ordinibus. Quintò virtutem, & bonam famam vitę. Sexto testimonium sui Parochi, vel Magistri, fidem faciens quod in præcedenti ordine laudabiliter se gessit Septimò, quòd non sit excommunicatus, nec bigamus, nec obligatus ad ratiocinia. Octauo litteras testimoniales præcedentium ordinum, quæ omnia iubentur. in Trid. syn. sess. 23. c. 4. 5. 5. 11. 12. 13. & 14. & DD. dec. 54. c. de Cler. peregtin. & Innoc. ibi. c. primatus. dist. 71. c. legum. 2. q. 2.

3 Quando Episcopus vult ordines conferre quid agendum?
Resp. Omnes ordinandi debent accedere ad Episcopum Feria quarta ante ordinationem, qui adhibitis sibi viris doctis eos examinet, approbet, vel reprobet. Trid. syn. session. 23. cap. 7. de reformat.

4 Qui debent eligi, & ordinari?
Resp. Qui indicio sui Episcopi fuerint vtiles, & necessarij Ecclesiæ. Trid. syn. sess. 23. c. 16.

5 Si aliquis sit notoriè virtuosus, & doctus poterit sine examine promoueri ad sacros ordines?
Resp. Affirmatiuè, quia notorietas est sufficiens examen, & testimonium. Abb. in c. Fraternitati. de cler. non resident. num. 4.

6 Quæ qualitates requiruntur in ordinandis?
Resp. Debent esse ex legitimo matrimonio, & habere testimonium baptismi, & confirmationis, sciētiam, ætatem, beneficium, vel patrimonium, scire legere, & scribere, fidei rudimenta, testimonium à Magistro scholæ, vel Parocho de bona vita, & fama, & debet se exhibuisse vtilem Ecclesiæ, & versatū in suo ordine per annum. Trid. syn. sess. 23. cap. 11. 4. & 5.

7 Ad primam tonsuram quid requiritur?
Resp. Quod sit confirmatus, & sciat legere, & scribere, & sit probabilis coniectura quod non fugiat iudicium sæculare, sed quod velit Deo seruire. Trid. synod. sess. 23. cap. 4. & quod sciat doctrinam Christianam.

8 Cui debent conferri ordines minore.
Resp. Pueris bonę indolis qui intelligunt linguam latinam, & in animo habeant seruiendi Ecclesiæ. Trident. syn. sess. 23. c. 11.

9 Vt quis promoueatur ad maiores ordines quid requiritur?
Resp. Vt ante mensem adeat Episcopo, qui committet cui voluerit, vt publicè in Ecclesia nomina ordinandorum, & desideria publicentur, & diligenter inquiratur de natalibus, ętate, vita, & moribus, & litteras testimoniales ad eum reportent. Trident. synod. sess. 23. c. 5.

10 Si Episcopus ordinet Clericū non subditum, quid debet examinare?
Resp. Cum ipse eum non cognoscat, debet examinare eius dimissorias, & sequi earum tenorē: & si fuerit approbatus de scientia à suo Episcopo, non tenetur illum examinare; sed si vult, poterit, & debet etiam cognoscere litteras testimoniales præcedentium ordinum, ne quis promoueatur per saltum; namque in litteris non Clerico præstanda esse fides; cætera vero requisita pertinent ad proprium Episcopum, cap. 1. de Cleric. peregrinat. & Innocent. ibid. capit. nullum. capit. primatus. distinct. 71. cap. legū. 2. quæst. 1.

11 Si dimissoriæ faciant fidem de scientia, & idoneitate, & reliquis requisitis, tenetur ne Episcopus ordinas illos examinare?
Resp. Negatiuè: potest tamen si velit dummodo sint sæculares: si verò regulares, tenentur illos examinare, quia Trid. syn. hoc expresse iubet. Quaranta in summ. bullar. verb. Ordo. & verb. obligatio Episcoporum.

12 Si aliquis habeat beneficium curatum indiget ne noua approbatione ad ordines?
Resp. Negando cum Trident. syn. sess. 23. cap. 15.

13 Qui approbatus est ad Dignitatem debet ne ad suscipiendos ordines sacros de nouo examinari?
Resp. Debet nisi simul, & semel suscipiat Ordinē, & Dignitatē: tunc enim vnū examen sufficit de vtroq;

14 Potest Episcopus prohibere habentem beneficiū curatum, vt non ordinetur?
Resp. Potest ex causa. Trident. syn. sess. 22. cap. 4. & sess. 14. cap. 3.

15 Post reprobationem examinatorum datur appellatio?
Resp. Datur ad effectum tantum deuolutiuum.

16 Si quis

16 Si quis habeat facultatē à Sede Apostolica, vt ordinetur à quocunque Antistite debet ne examinari de moribus, scientia, & vita, & a quo?

℟. Affirmatiuè, & à proprio Episcopo, vel ab illo, a quo suscipit ordines, nisi hæc omnia in rescripto Sūmi Pont. ei supleantur. Bonacin. de Sacram. disp. 8. q. vnica. punct. 4. num. 27.

17 Si talis per longum tempus absuit à sua Diœcesi, a quo debent fieri approbationes?

℟. De scientia, à suo ordinatiore, de moribus, & vita, ab Episcopo in cuius Diœcesi per longum tempus cōmoratus est. Molfes. in sum. to. 1. tract. 2. c. 2. n. 20.

18 Potest Episcopus examinare promotos a suo Antecessore?

℟. Nisi noua causa interuenerit non potest. cap. accepimus. de ætate, & qualit. ord.

19 Diaconus, qui caret scientia, si est penuria Sacerdotum in illa Prouincia, vel ciuitate, potest ne promoueri ad Sacerdotium?

℟. Nunquam ignarus promouendus est ad Sacerdotium, licèt iam promoto possit conferri Parochialis Ecclesia, si magis peritus non possit inueniri.

20 Si Episcopus ordinat aliquem minus idoneum, Quid agendum?

℟. Ipse debet eum suspendere.

21 Clerici pauperes, qui suo labore tenentur quęrere victum quam scientiam debent habere ad beneficium simplex?

℟. Sufficit scire sicut simplices laicicum minor sciētia requiritur, quam in alijs, qui non sunt pauperes, vt tenet Innoc. in cap. 1. de sum. Trinit. & fid. Cathol.

22 Ordinatus, a quo tenetur recipere litteras suorum ordinum?

℟. Siue ordinetur de maioribus, siue de minoribus ordinibus, ab episcopo ordinante in scriptis sigillatas suo sigillo, subscriptas sua manu, referendatas à suo Secretario in papyro, & eas seruate vsque ad mortem. in c. legum 2. q. 1. & DD. ibi, & ratio est, quia sententia, quæ sine scriptis profertur non meretur nomen sententiæ.

23 Si aliquis habeat litteras ordinis Diaconatus, & non habeat litteras aliorum ordinum; sufficiunt ne vt promoueatur ad Sacerdotium?

℟. Siue talis sit Clericus, siue Regularis, non poterit Episcopus, secura conscientia eum ordinare, & in cæremon. Clem. VIII. dicitur; examinentur de ordine in quo sunt constituti, & id sine testibus fieri non potest, quia talis præsumitur ordinatus per saltum; neque creditur, ei asserenti esse ordinatum, quia in decretal. lib. 5. titul. 29. & 30. de Cleric. per salt. prom. & de eo, qui furt. ordin. suscepit, Episcopo ordines celebranti iubetur, ne hoc faciat; & ideo ad eū pertinet examinare litteras præcedentium ordinum, capit. 1. de Cleric. peregrin. innocent. ibi. cap. primatus. capit. nullum. distinct. 71. capit. legum. quæst. 1. capit. 1. de cler. per salt. prom. DD. ibi & Hostiens. in summ. de cleric. peregrin. num. 4. de hac materia latè dixi lib. 6. c. 14.

27 Si aliquis amittat litteras ordinis inferioris, vel casu fortuito eas non habeat, vel ex ignorantia eas reliquit domi, quomodo debet facere, vt promoueatur?

℟. Per media Iuris in casibus, in quibus res non apparet; nempè per testes, per publicam famam facto processu, quem debet seruare cum sua dimissoria, & titulo ordinis, quem de præsenti suscipit, vt seruiat loco prædictarum litterarum. Nauar. de præsentat. cons. 4. & de successionib. ab intest. cons. 5. Buer. dec. 171. num. 23.

28 In isto casu sufficit ne iuramentum ipsius, qui debet ordinari?

℟. Si talis Vir bonus sit, & sit publica fama, quòd est ordinatus, & quòd ministrauit in illo ordine, sufficiet eius iuramentum; quia in i s in quibus non agitur de preiudicio alterius, potest probari per iuramentum, & nihilominus tale iuramentum solemne in manibus Iudici debet seruari loco litterarum prędictarum. Felyn. in cap. super ijs. de accus. num. 18. Boetius decision. 171. num. 23. Couarrun. practicar. quæstio. capit. 13. num. 3. Zerol. verb. bull. sed raro, & cum persona graui, & nimis nota, & hoc remedio vtendum est propter magnum periculum ne per saltum ordinentur.

29 Si Episcopus sciat per confessionem, vel aliàs occultum aliquod impedimentum, potest ne prohibere ne quis ordinetur?

℟. Non, sed potest monere; quia crimina occulta vindictam exteriorem non habent. c. ex tenore. de tempor. ordin.

30 Quare in aliquib. Ecclesijs Cathedralibus obseruatur, quòd nemo recipiatur ex illis, qui descendunt à Iudæis, vel a parentibus de nouo conuersis?

℟. Quia ex peculiari causa habent statuta confirmata a Sede Apostolica, & antiquissimus consuetudinibus, & sic illud obseruandum est.

31 Si quis ergo descendat ab origine Iudæorum, & eius parentes in gremio Ecclesiæ facta pœnitentia mortui sint, debet ne excludi ab ordinibus sacris suscipiendis?

℟. Negatiuè; præcipuè si talis omnia requisita in Bulla Bonifacij VIII. contenta habeat; quæ incipit (statum:) licèt statuta Ecclesiarum confirmata a Summo Pontifice obseruanda sint.

32 Qui sunt incapaces Ordinis?

℟. Non baptizatus, mulier, hermofrodita, nisi superet sexus virilis, puer, illegitimus, ignarus, excommunicatus, Iudæus, Hæreticus, Irregularis, Vsurarius, peccator publicus, vxoratus; & licet in pluribus istorum Ordo de facto reneat, tamen admitti nō debent. Syluestr. verb. Ordo, num. 4. Tol. lib. 1. c. 48. num. 4. c. 64. num. 7.

33 Quæ sunt crimina impedientia promotionem ad Superiores Ordines, etiam post penitentiam factam?

℟. Solus homicidia, qui remanet irregularis; quia adulteri, & periuri, & alij criminosi, vt latrones post pœnitentiam factam possunt promoueri ad sactos Ordines, & in susceptis ministrare. cap. Minister. de tempor. ordin.

34 Quibus in casibus potest ordinari, qui matrimonium duxit?

℟. Pluribus. Primo, si matrimonium non consumauit, & castitatem in religione profiteatur, & tunc matrimonium est solutum. Rebellius sect. 2. q. 4. & Format. in addit. Tolet. lib. 7. cap. 9. estq; communis sententia fundata. c. 1. c. ex publico de conuers. coniugat. Secundo, si consumato matrimonio mulier aliquam religionem profiteatur de consensu Viri. Glo. in extrau. antiqua. de voto. Tertio, si vxor adulterium commiserit in foro interno, & preterea in exter-

externo requiritur; vt adulterium sit publicum, vel declaratum per sententiam Iudicis. Nauar. conf. 40. de conuers. coniugator. Sanchez. lib. 10. disp. 11. numero 10. & 11.

35 Quam pœnam incurrit, qui post contractum matrimonium de præsenti ante copulam fecit se ad sacros Ordines promoueri absq; ingressu religionis? ℟. Est suspensus, & mortua vxore non poterit ad alios promoueri, neque in susceptis ministrare, neque obtinere beneficia. Syluestr. verb. Ordo. 5. num. 7. sed Sanchez. lib. 7. dist. 28. num. 3. tenet tantum peccare mortaliter.

CAPVT XIV.

De temporibus ordinandorum.

1 PRima tonsura, quo tempore conferri debet? ℟. Quacumque die, quacumq; hora siue mane siue vespere siue Episcopus sit ieiunus, siue post prandium, vt habetur in Ceremoniale Romano.

2 Prima tonsura potest ne conferri vno die simul cũ quatuor minoribus ordinibus? ℟. Non est licitum id facere, vt tenet Syluest. verbo Ordo 2. quæst. 7. §. 3. Enriquez lib. 10. cap. 11. in fine, & Toletus c. 8. de ordine nu. 3. verbo nota. Ratio est, quia cum non sit Ordo, sed dispositio ad ordines congruum est requiri tempus intermedium, vt cogitet de electione noui status, sed in hoc Episcopus potest dispensare, nam Concil. Trident. sessio. 23. c. 11. de reformation. id arbitrio Episcopi relinquit, verum perrarò, & cum magna causa id est faciendum ab Episcopis, vt tenet Suarez disput. 31. sect. 1. num. 43.

3 Minores ordines quo tempore conferri debent? ℟. Diebus Dominicis, & festiuis duplicibus, etiam si non sint de præcepto in Missa, vel extra Missam; & Episcopus debet esse ieiunus, vt tenet c. de eo de temporibus Ordinandorum; & cæremoniale Rom.

4 Duo minores ordines possunt ne vna die simul conferri eidem personæ? ℟. Non posse sine dispensatione Episcopi quã debet concedere cum causa, considerando ætatem, scientiam, & personam, & id in Diœcesi vbi consuetudinem fuerit. tenet Sà verbo Ordo num. 17.

5 Maiores ordines quo tempore conferri debent? ℟. Solum in quatuor anni temporibus, & Sabbato Sancto, in Missa in Ecclesia Catedrale publicè, præsentibusq; Canonicis, & si Episcopus per suam Diœcesim vagetur, præstare debet munus suam, in Ecclesia Parochiale, vel Monachorum, vel Monialium, præsentibus Clericis, pontificio ornatu indutus, vt tenet c. de eo de temp. ordinandorum Trident. syn. sess. 13. c. 8.

6 Si ordines conferantur post prandium tenet ne? ℟. Minores tenet, licet dari non debeant: de maioribus dubitat. Syluestr. verbo Ordo 2. q. 6. quia ad maiores requiritur Missa.

CAPVT XV.

De Aetate, & qualitate Ordinandorum.

1 PRima tonsura qua ætate post concedi? ℟. In septimo anno completo. c. in singulis. dist. 77. c. nullus de tempot. ordin. in 6. Trid. synod. sess. 23. c. 11 dicere videatur in his capitulis hoc relictum esse arbitrio Episcopi.

2 Ad minores ordines quæ ætas requiritur? ℟. Septem annorum. Trid. synod. sess. 23. c. 6.

3 Ad sacros Ordines quæ ætas requiritur? ℟. Ad Subdiaconatum, vigesimus secundus annus; ad Diaconatum vigesimus tertius; ad Presbyteratũ Vigesimus quintus quod sufficit solum attigisse. Trident. syn. sess. 23. cap. 12.

CAPVT XVI.

De Dimissorijs.

1 SI quis ordinetur ab alieno Episcopo sine dimissorijs, etiam vigore alicuius rescripti, vel priuilegij, quam pœnam incurrit? ℟. Suspenditur quoad vsq; suo proprio Episcopo videbitur, & si celebrat manet irregularis, & Episcopus ordinans suspensus est à collatione ordinum per annum. Trid. syn. sess. 23. c. 8. de reform.

2 Episcopus quid præstare debet antequam det dimissorias? ℟. Debet examinare subditum de vita, moribus, scientia, patrimonio, & ætate. Trid. syn. sess. 23. c. 3. de reform.

3 Litteræ dimissoriæ à quo peti possunt? ℟. Ab Episcopo Diœcesano, & ab Episcopo, in cuius Diœcesi quis habet beneficium. Reginald. in prax. tom. 2. lib. 30. tract. 1. c. 5. num. 23.

4 Episcopus, qui est in Italia potest ordinare Vltramontanum, Gallum, vel Hispanum, cum dimissorijs proprij Ordinarij? ℟. Neque primam tonsuram posse sine licẽtia Sum. Pont. nisi in dimissorijs proprius Episcopus declaret talem venire in Italiam, aut esse ob talem causam; quia tunc tolleretur omnis scrupulus. c. 1. de temp. ord. lib. 6. & Glos. ibi.

5 Si Episcopus ordinet talem vltramontanum sine dictis dimissorijs qua pœna punitur? ℟. Clericus est suspensus, & debet absolui à Summo Pontifice, vel à proprio Episcopo; Episcopus verò ordinans, punitur pœna condigna, sed arbitraria. c. sæpe de tempor. ordin. in 7.

6 Potest Epicopus ordinare homines Regionis Hyllircæ, idest Dalmatiæ, vel Sclauoniæ, qui sunt Christiani, licet nesciant linguam latinam?

Resp. Potest si sciant linguam Hylliricam, vel Græcam, & habeant cætera requisita, & more latino ministrent.

7 Episcopus dans dimissorias, qui debet in eius declarare?
Resp. Se esse impeditum absentia, ægritudine, vel alia legitima causa. Zerol. in prax. Episc. p. 1. verb. dimissoriæ, num. 5.

8 Episcopus exiltens in aliena Diœcesi potest ne dare dimissorias suo subdito?
Resp. Potest existẽdo in propria, & aliena Diœcesi.

9 Episcopus dans dimissorias suo subdito absenti, poterit ne committere examen Episcopo ordinanti, vel alteri personæ.
Resp. Poterit, si propter distantiam itineris talis ordinandus non possit commodè adire ad subijciendũ se examini sui ordinarij, Reginald. in prax. tom. 2. lib. 3. tract. 1. cap. 5. num. 24.

10 Si dimissoriæ fidem faciant de scientia, & idoneitate, & reliquis requisitis, Episcopus ordinans tenetur ne illos examinare?
Resp. Negatiuè, si sit sæcularis; quod si velit, poterit; si verò sit regularis, tenetur illos examinare; quia Trid. syn. hoc exprefse iubet. Quarant. in sum. bull. verb. Ordo. verb. obligatio Episcopor.

11 Si quis ordinetur sine dimissorijs, à quo poterit absolui.
Resp. Ab Episcopo proprio, vel Superiore, ad quem pertinebat dare dimissorias, Mol ses. in sum. tom. 1. c. 18. num. 18.

12 Si Vicarius habeat generale mandatum, & Episcopus sit absens, poterit ne dare dimissorias, & dispensare interstitia?
Resp. Poterit. Menoch. tract. 2, lib. 2. de arbit. iudicib. cas. 222, num. 9.

13 Dimissoriæ Episcopi Vltramontani quid debent continere?
Resp. Debent dicere talem subditum esse in Italia ob talem causam, vt tollatur omnis suspicio. c. 1. de temp. ordin. in 6.

14 Abbates etiamsi sint exempti possunt ne concedere dimissorias sæcularibus?
Resp. Non, nisi habeant priuilegium Apostolicum. Trid. syn. sess. 23. c. 6. & 10.

15 Priores ordinis Hierosolymitani possunt ne dare dimissorias suis subditis secularibus, & regularibus?
Resp. Non ex decret. Concil. Trid. sess. 23. c. 10. sed solum professis sui ordinis.

16 Capitulum sede vacante potest ne dare dimissorias suis subditis?
Resp. Non nisi transacto anno à morte Episcopi, Tridentr. syn. sess. c. 13.

17 Si Capitulum ante annum dederit litteras dimissorias quam pœnam incurrit?
Resp. Remanet interdictum, & Vicarius, qui scripsit litteras priuatur officio, & beneficio per annum: & ordinatus, si sit in minoribus, perdit priuilegium clericale; si sit in maioribus, suspenditur. Trid. syn. sess. 23. c. 10. & sess. 7. c. 10.

18 Si omnes Canonici Capituli sint dispersi, vel hæretici, & vnus resideat sede vacante, quis debet dare dimissorias?
Resp. In isto casu vnus facit totum Capitulum, & poterit dare dimissorias.

19 Litteræ dimissoriæ datæ à Capitulo Sede vacante vel à Vicario Episcopi spirant ne adueniente nouo Episcopo, vel nouo Vicario?
Resp. Si Capitulum legitimè eas concessit post finitum annum à morte Episcopi, non spirant; quia eadem militat ratio, cum sint litteræ gratiosę datę à facultatem habente; sed ad euitãdas fraudes, & ob debitam reuerentiam, Episcopus celebrans ordines non debet eas executioni mãdare sine scientia noui Episcopi; quia aliud est, quod de iure iubetur, aliud, quod vrbanitate deber fieri. Reboffus, Salzedo, Ledesma, & Gutierrez. qq. can. lib. 2. c. 17. num. 2. text. in c. 3. de tempor. ordin. in 6.

20 Si omnes Canonici sint dispersi, & Episcopus sit hæreticus, Subditi possunt adire Metropolitanum pro dimissorijs?
Resp. Non, sed debent recurrere ad Summum Pontificem, quia nullibi data est hæc facultas Metropolitano?

21 Dimissoriæ datæ ab Episcopo sui subditis spirant ne morte mandantis?
Resp. Negando, ratio est, quia sunt litteræ in fauorem eum continent licentiam ad promouendos tales subditos ad ordines, & sic ista gratia nõ spirat, in qua solum defuit executio, & vsus illius. Cardin. in Clement. sin. nu. 9. quæst. 5. de electiõ. & ibi Imola num. 3. Rebuff. in prax. benefic. in form. litterat. dimissorial. n. 43. Villa Diego tractat. de legat. q. 16. numero 25. Nauarr. lib. 10. consil. quinto, de rescript. & capit. placuit distinct. 6. de pœnit. Perez lib. 2. ordina. tom. 2. Salzed. in addit. ad prax. Bernar. Diaz c. 20. Guttierez quæst. practicar. lib. 2. quęstio. 75. num. 3. Enriquez lib. 7. de indulg. cap. 2 i. num. 6. & lib. 10. de Sacram. ordin. cap. 22. Suarez de pœnit. 20. sect. 4. dist. 3. num. 8. Emanuel Sa in sum. verb. dimissoriæ, num. 1. Ledesma de sacr. ord. c. 8. difficult. 1. colum. 6. concl. 4. Henriq. lib. 10. cas. 22. in fine, & lib. 12. c. 3. num. 10.

22 Si quis habuit veras dimissorias, & eas in itinere perdidit, & alias falsas fecerit, erit ne suspensus?
Resp. Non, quia iam habuit veras dimissorias, sed habebit pœnam falsarij, idem dicendo de eo, qui fecit, vel falsificauit titulum ordinis, quem verè suscepit. Nauar. de tempor. ordinandor.

23 Fratres Carthusiani, & cæteri regulares, vt ordinentur ab alieno Episcopo tenẽtur ne habere dimissorias proprijs Episcopi?
Resp. Non, sed sufficit habere dimissorias suorum Superiorum, & Episcopus ordinans poterit dispensare eorum interstitia. Vasquez 3. p. tom. 3. disp. 246. c. 6. num. 55.

24 Si Episcopus dans dimissorias, relinquit Episcopatum ob promotionem ad maiorem, vel illum renũtiando: dimissoriæ ab illo concessæ erunt ne validæ?
Resp. Affirmatiuè, cum eodem modo pereat potestas per mortem, ac per renunciationem: aduertendum tamen est ab Episcopo promouente ad ordines quòd si multum temporis elapsum fuerit, videlicet vnius, vel duorum annorum spatium, post quam tales dimissoriæ concessæ fuerint; vel si nouus Episcopus iam occupauit Episcopatus, eas executioni nõ mandare, sine noui Episcopi scientia, & approbatione, ne lateat anguis in herba; scilicet ne fortassis talis ordinandus factus sit minus idoneus, vel contraxerit postea aliquod impedimentum, vel crimen, ob

quod

quod ordinari non debeat. Nauarr. lib. 1. consf. 5. nu. vnico Enriq. lib. 10. de sacr. ord. c. 21.

25 Dimissoriæ datæ à Prouincialibus, Abbatibus, & alijs Superioribus habentibus talem facultatem ex priuilegio, spirant ne morte, depositione, vel finito officio dantis?

Resp. Negatiuè, sed illis vti potest absq; noua licentia successoris (hoc est deiure) de vrbanitate verò, & maiori obedientia Superiorum, esset conueniens eas ostendere nouo Superiori, vel eum certiore facere. Sanchez tom 3. lib. 8. disp. 28. de dispensat.

26 Si Episcopus, vel Superior de nouo intrans reuocet omnes gratis, & dimissorias a capitulo, vel antecessore concessas, dimissoriæ erunt ne validæ, si suum effectum non fuit consequutæ?

Resp. Negatiue, ne q; obtinentibus licebit illis vti; & si post notitiam reuocationis, quis eis vtatur committit delictum, ac si sine dimissorijs ordinaretur, puniendus est, ratio est, quia reuocans habuit eandem. facultatem quam ille, qui eas concessit. Abb. cap. si. num. 9. de offic. legati. Card. clem. final. num. 9. q. 5. de elect. Imol. num. 2. Syluest. q. 5. dist. 7. nu. 16. Nauarr. in Leuitic. notabi. 31. num. 37.

CAPVT. XXII.

De Patrimonio, & Beneficio ad cuius tit. quis ordinatur.

1 Potest quis ordinari sine aliquo titulo?

Resp. Negatiuè; debet enim habere patrimonium, beneficium simplex, vel curatum sufficiens ad honestæ vitæ sustentationem. Reginald. in prax. for. pœnit. tom. 2. lib. 30. tractat. 1. c. 6. num. 34.

2 Est ne taxata quantitas patrimonij, vel beneficij?

Resp. Negatiuè, sed relicta arbitrio Episcopi consideratis locis, & prouincijs, personis, & penuria rerum. Garcia. de benefic. tom. 1. part. 2. cap. 5. nu. 112.

3 Patrimonium qualem qualitatem debet habere?

Resp. Debet esse sufficiens ad victum, habita ratione loci, & personæ, in re immobili situatum, vel in certis redditibus, & alienari non potest, antequam habeat, vnde se substentare possit, & tunc ad alienationem requiritur necessariò licentia Episcopi; & hæ solemnitates in scriptura non possunt remitti. Trid. synod. sess. 25. c. 2. de reform. Vgolin. de offic. & potestat. Episcop. fol. 19. §. 10. & 11.

4 Potest ne quis ordinari per sufficientiam, præcipuè si sit graduatus?

Resp. Non nisi concurrentibus aliquibus requisitis?

5 Si quis sit Musicus, Pictor, vel Scultor, vel habeat aliam nobilē artem, ita vt de suo labore possit commodè sustentari, poterit ne ad talem titulum ordinari?

Resp. Negatiuè, quia non est certa substentatio. Garcia de benefic. tom. 1. p. 2. c. 5. num. 125.

6 Ob titulum beneficij seminario adiuncti, poterit quis ordinari?

Resp. Poterit, si beneficium sit sufficiens ad sustentationem Clerici, & duret donec sibi alia via prouideatur. Garcian. de benefic. tom. 1. part. 2. cap. 5. numero 104.

7 Potest Episcopus ordinare aliquem ad titulum donationis bonorum immobilium factæ tali ordinando?

Resp. Affirmatiuè, si tamen Episcopus considerauerit tria. Primò donationem non esse fraudulentam. Secundo redditus esse sufficientes ad substentationem. Tertio illum esse vtilem alicui Ecclesiæ. Molfes. in sum. tom. 1. tract. 2. c. 15. num. 5.

8 Ad ordines suscipiendos sufficit ne habere beneficium simplex in aliena Diœcesi?

℞. Sufficit dummodo sit sufficiens ad sustentationē.

9 Si quis habeat patrimonium, vel beneficium tenue, & coniunctum cum stipendio, & eleemosina Missæ sit sufficiens sustentatio, poterit ne ordinari tali titulo?

Resp. Negatiuè, quia eleemosina pluribus ex causis potest deficere, videlicet ex infirmitate, vel ex penuria fidelium. Quarant. in sum. bullar. verb. Ordo. versf. 2. extende.

10 Si quis habeat patrimonium tenue, vel beneficiū, sed iunctum sit sufficiens sustentatio, poterit ne hoc titulo ordinari?

Resp. Poterit. Quarant. in sum. bullar. verb. Ordo. versic. 2.

11 Vt quis ordinetur ad titulum pensionis, quid requiritur?

Resp. Primò, quòd verè obtineat pensionem. Secūdò quòd sit sufficiens ad eius substentationem. Tertio, quod eam non extinguat, neque redimat, donec habeat vnde aliunde viuere possit. Vgolio. de offic. & potest. Episc. fol. 20.

12 Poterit quis alienare patrimonium, vel beneficiū ad cuius titulum est ordinatus?

Resp. Non posse, nisi habeat aliunde vnde cōmodè viuere possit. Reginald. in prax. to. 2. lib. 3. tract. 1. c. 6. num. 34.

13 Si ordinarius acceptat resignationem beneficij, ad cuius titulū quis ordinatus, est ad quid obligatur?

Resp. Ad substentandum talem Clericum, & debet illi dare, quod congruum, & ita vt Episcopo mortuo possit substentari. Garcia de benef. tom. 1. p. 2. c. 5.

14 Si Episcopus sciat Clericum non habere beneficium, neq; patrimonium, & illum ordinet, quam pœnam incurrit?

Resp. Tenetur ex proprijs conferre illi beneficium, vel patrimonium necessarium, ita vt, illo mortuo, talis Clericus possit substentari. cap. 2. de præbend. vide Suat. disp. 31. sect. 1. num. 33.

15 Si Episcopus solemniter dicit, & faci obligationem se daturum alimenta alicui, poterit ne talis ordinari?

Resp. Non posse, quia patrimonium debet esse in re certa, & fructifera, & non debet dependere à futuro euentu. Garcia vbi sup.

16 Regulares ad cuius titulum ordinantur?

Resp. Ad titulum paupertatis ex eorum priuilegio, ita Henriq. lib. 13. c. 33. & Suarez. disp. 31. sect. 1. n. 35

17 Si aliquis regularis ordinetur ad titulum paupertatis de Subdiacono, & postea relinquat religionem de iussu suorum Superiorum, poterit ne ad titulum eiusdem paupertatis sumere reliquos ordines?

Resp. Non posse sed ad titulum patrimonij.

18 Si aliquis regularis ante professionem suscipiat ordines

ordines ad titulum paupertatis quam pœnam incurrit?
Resp. Est suspensus, & si exerceat ordinem, efficitur irregularis. Bull. Pij V. quæ incipit. Romanus Pontifex. publicata anno 1568.

19 Qui non habet beneficium, vel patrimonium, & ordinatur, quam pœnam incurrit?
Resp. Si ipse nihil dicat, neque faciat fraudem, nullam pœnam incurrit, quia de iure adhuc talis pœna non est imposita; at verò si dicat se habere patrimonium in scriptura, & faciat fraudem, amittit executionem ordinis. *cap. 1. cap. fin. dist. 70. Nauar. consil. 14. de tempor. ordinandor.*

20 Quare Clericus ordinatus sine patrimonio non incurrit pœnam, & regularis ordinatus ante professionem est suspensus?
Resp. Quia pœna Clerici imponitur Episcopo, qui illū ordinauit; & pœna regularis imponitur ipsi, vt arceatur à tali delicto, quia fallit Episcopum, & Superiorem suum.

21 Clericus, qui ordinatur cum pacto non petendi victum ab Episcopo, vel alimenta ab eo, qui ei patrimonium donauit, quam pœnam incurrit?
Resp. Est suspensus, & à Papa absolui debet, quia fecit fraudem, *ex c. pen. de simon. Fornar. de ordine capit. 8. in additionibus. Tolet. & Nauar. in manuali capitul. 27.*

22 Clerici Societatis Iesu possunt ne ordinari ante professionem ad titulum paupertatis?
Resp. Possunt, quia non sunt comprehensi in Bulla Pij V. imò habet priuilegium Gregor. XIII. vt notat *Henriquez lib. supra cit. c. 37. §. 1. & Suarez loco itidem citato, num. 38.*

CAPVT XXIII.

De Interstitijs.

1 Episcopus, qui non est Sacerdos potest conferre ordines?
Resp. Non potest, quia est actus ordinis, quem qui non habet, conferre non potest. *ita Syluestr. Ordo 2. §. 1. & Ordo 3. quæst. 1.*

2 Debent ne reuocari in Ecclesia functiones, & exercitia minorum ordinum sicut olim?
Resp. Affirmatiuè si commodè fieri potest; & Episcopus in Cathedralibus, & Parochialibus, vbi populus fuerit frequens, poterit assignare stipendia aliqua. *Trid. syn. sess. 23. c. 11.*

3 Quæ sunt Interstitia?
Resp. Tempus, quod debet intercedere à susceptione vnius ordinis, vsque ad susceptionem alterius. iuxta *Trid. synod. sess. 23. c. 6.*

4 Quantum temporis assignari solet è susceptione vnius ordinis ad alterius susceptionem, siue sit Ordo maior, siue minor?
Resp. Annus integer, & hoc constitutum fuit, vt quisque in illo ordine melius exerceretur, & magis peritus ad Superiorem ordinem faceret. *Trident. synod. sess. 23. c. 11.*

5 In computando tempore interstitiorum, est ne attendendus circulus integer, vnius anni solaris completi, vel solum numerus quatuor interstitiorum, qui solet esse minor?
Resp. Solum numerus quatuor interstitiorum. *Molfes. in sum. tom. 1 tractat. 2. c. 14. numer. 8. Fornar. de sacram. ordin. cap. 3. num. 6. & Sixtus V. ex sententia Congregationis declarauit.*

6 Quanto tempore debet quis exerceri in ordine suscepto?
Resp. Per annum, & Episcopus facilem se exhibere nō debent in dispensando; oportet enim, vt quilibet in ordine, in quo est, prius ritè instruatur, antequam ascendat ad superiorem ordinem. *Trid. syn. sess. 23. c. 11.*

7 Ex prima tonsura, vsque ad hostiariatus ordinem, debent ne seruari interstitia vnius anni?
Resp. Nullibi posita est hæc lex, neq; in Iure Can. neq; in Concil. Trid.

8 Quatuor minores ordines possunt ne vno die conferri?
Resp. Affirmatiuè si sit consuetudo illius loci, quod non potest fieri in maioribus, licet interstitia in vtroque casu, possint dispensari ab Episcopo. *Gl. in c. cum. Helator præsentium. de eo, qui furtiuè ord. suscepit. & cap. vlt. eod.*

9 In minoribus conferendi debent ne seruari solita interstitia?
Resp. Affirmatiuè, nisi aliud Episcopo magis expedire videretur, vt eò accuratiùs quantum sit huius disciplinæ pondus, Clerici possint edoceri. *Trid. synod. sess. 23. cap. 11. c. in singulis gradibus. dist. 73. gloss. in cap. vlt. de eo, qui furtiuè ordin. suscepit.*

10 Duo minores ordines possunt ne simul vno die cōferri eidem personæ?
Resp. Negatiuè nisi cum dispēsatione interstitiorum, & in Diœcesi vbi sit consuetudo. *Sà verb. Ordo n. 17.*

11 Duo ordines maiores possunt ne vno die conferri?
Resp. Negatiuè; imò si Episcopus id fecerit, manet suspensus. cap. litteras. de temp. ordin. Trid. syno. sess. 23. cap. 13.

12 Quatuor minores ordines, & Subdiaconatus possunt ne vno die dari?
Resp. Negādo, quia prohibitum est per Cerem. Rom. Clem. VIII. in rubr. de ord. maior. sed *Trid. synod. sess. 23. c. 11.* ait non; nisi post annum à susceptione postremi gradus minorum ordinum, ad sacros ordines promoueantur, nisi necessitas, aut Ecclesiæ vtilitas iudicio Episcopi aliud exposcat.

13 Potest Episcopus dispensare, vt quatuor minores ordines, & Subdiaconatus eodem die conferantur eidem personæ sicut dispensat in interstitijs?
Resp. Negatiuè, quia hoc à Sum. Pont. in cerem. est expressè prohibitum: & Episcopus id non potest transgredi: *licet Trid. syn. sess. 25. c. 11.* propter necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ id concedat, vt supradictum est, in interstitijs verò ideò dispensat, quia per Trid. syn. est hoc illi cōmissum. *Trid. syn. sess. 25. c. 13. & 14.*

14 In interstitijs maiorum ordinum, debent ne facilè dispensari?
Resp. Negatiuè, nisi cum euidenti Ecclesiæ vtilitate, vel necessitate: quia *Trid. syn. sess. 23. c. 13. & 14.* maximè commendat, vt per annum integrum in quolibet ordine exerceantur, propter magnam Sacerdotij dignitatem.

15 Quibus ex causis debet Episcopus dispensare inter stitia ordinum minorum?

Resp. Ex necessitate Ecclesiæ, vel ipsius ordinantis, & cum Monachis facilius quam cum alijs. *cap. Monachus. dist. 28.*

15 Si aliquis habeat causas vnde recipere possit ordines intra annum, quis debet examinare, an sint sufficiẽs, Episcopus ne proprius ordinati, an Episcopus, ad quẽ mittitur cum dimissorijs?

Resp. Proprius Episcopus, quia est actus iurisdictionis, & illum exercet in suum subditum.

17 Cum regularibus, quis debet dispensare interstitia; Episcopus ordinans, vel Episcopus Diœcesanus, in cuius Diœcesi talis regularis commoratur?

Resp. Episcopus ordinans, sed regularis debet secum ferre litteras sui Superioris, quibus talem dispensationem (exprimendo etiam causas) expostulare videatur, & tunc Episcopus liberè poterit dispensare, si propositæ causæ sibi visę fuerint sufficientes, & facilius est dispensandum cum regularibus, quam cum Clericis sæcularibus.

18 Quis dicitur promotus per saltum?

Resp. Qui omittens vnum ordinem minorem, ascendit ad maiorem. *Ricius in prax. Episcop. part. 1. capit. 1. num. 50.*

CAPVT XIX.

De Seruis non Ordinandis, & eorum Manumissione.

1 SEruus quando debet ordinari?

Resp. Post plenam manumissionem, & non antea. *c. 1. de seru. non ordin.*

2 Quid est manumissio?

Resp. Est concessio libertatis. *instit. de libertinis. l. adeò. ff. de acquir. rer. dominio, §. cum quis.*

3 Quare dicitur manumissio?

Resp. Quia quando quis est seruus, est sub manus, vel potestate alterius, & cum liberatur, quasi à manus & potestate eximitur. *institut. de libertinis. §. manumissio.*

4 Quomodo fit manumissio?

Resp. De Iure ciuili pluribus modis. Primò, Dominus manu tenens seruum ante Prætorem, manumittit; & sic est liber. Secundò per scripturam. Tertiò per testamentum. Quartò si seruus liberet a morte corporali Dominum cum proprio periculo. *l. adeò. ff. acquir. rer. domin.*

5 Si Seruus ordinetur absque licentia Domini, quid agendum?

Resp. Si Dominus contradicat, deponitur, & restituitur ipsi; si verò Dominus est sciens, & tacens remanet liber. *Abb. in capit. de seruorum. de Seruis non ordin.*

6 Si Seruus ordine sacro Sacerdotij initiatus sit Domino contradicente, quid faciendum?

Resp. Licet diuersę sint opiniones, verius est, quòd Episcopus, qui eum ordinauit det Domino alium seruum, vel pretium, & ordinatus remanet liber propter magnam dignitatem. *Abb. vbi sup.*

7 Si Seruus sit alicuius Ecclesię ordinetur, bona eius post suam mortem ad quem pertinent?

Resp. Ad Ecclesiam; quia si dedit ei libertatem, quod est maius, ipse tenetur dare ei bona, quod est minus. *cap. de famulis Ecclesiæ. eod. tit.*

8 Spurius potest ordinari?

Resp. Negatiuè, sic tenet. *Tolet. lib. 1. cap. 58. Suar. disp. 50. sect. 3. Syluest. verbo illegitimus colligitur ex c. consuluit. eod. tit.*

9 Si Ecclesia manumittit seruum, vt ordinetur cum conditione, vt ei perpetuò seruiat, potest ne talis alteri Ecclesiæ seruire?

Resp. Negatiuè, quia conditio adimpleri debet: sed si absolutè fuit manumissus, poterit alteri deseruire Ecclesiæ; quia liberalitas debet ampliari. *cap. eò libentius. eod. tit.*

10 Si quis nascatur ex patre seruo, & matre libera, poterit ne promoueri?

Resp. Affirmatiuè, quia talis est liber, cum partus sequatur ventrem. *c. dilectus filius. eod. tit.*

CAPVT XX.

De Filijs Presbyterorum Ordinandis, vel non.

1 QVi dicuntur naturales?

Resp. Qui nati sunt ex soluto & soluta, & legitimantur per subsequens matrimonium.

2 Illegitimi, qui dicuntur?

Resp. Qui non sunt nati ex legitimo matrimonio.

3 Quis dicitur natus ex sacrilego concubitu, vel incestuoso?

Resp. Qui natus est ex parentibus ordinem sacrum habentibus, vel votum castitatis, vel professionem in aliqua religione; vel coniunctus in tertio gradu affinitatis, vel consanguinitatis.

4 In probatione legitimitatis qualis testis est magis idoneus?

Resp. Mater, etiam si sit vxorata. *l. neque professio. C. de testib. c. per tuas de probat.*

5 Si quis voluerit probare, aliquem esse filium Clerici, quando natus est ex vxorata, cuinam incumbit probatio?

Resp. Opponenti, quia ipse pro se habet presumptionem Iuris, vel de Iure. *Iason. consil. 125. vol. 4.*

6 Filius natus ex vxorata, de qua proditur habuisse rem cum alio viro, erit ne reputandus, vt illegitimus?

Resp. Negatiuè, sed semper præsumitur legitimus, *text. in l. miles, l. si vicinis, C. de nupt. cap. per tuas. de probationib.*

7 Filius illegitimus potest ordinari?

Resp. Negatiuè, si loquamur de iure communi. tollitur autem hoc impedimẽtum ob ingressum in religionem; sed ad Prælaturas promoueri minimè poterit. *c. 1. de fil. Presbyt.*

8 Illegitimus potest habere dignitates?

Resp. Negatiuè, si de Ecclesiasticis sit sermo, si de sæcularibus affirmatiuè, ita *Abb. in c. 1. eod. tit.*

9 Illegitimus promotus per ignorantiam recipit ne characterem?

Resp. Affir-

Resp. Affirmatiuè. *Abb. vbi sup.*

10 Filij illegitimi Clericorum prohibentur ne habitare in eadem domo cum Patribus?
Resp. Negatiuè, quia cum sint patres naturales, tenentur eos alere, & bene educare. *vt habetur. cap. 1. & per totum titulum. de filijs Presbyter. ordin. vel non.*

11 Pater, & filius illegitimus possunt ne in eadem Ecclesia celebrare Missam?
Resp. Possunt pro sua deuotione, & recipere eleemosinam Missæ.

12 Reciprocæ resignationes factæ à Clericis, in fauorem filiorum illegitimorum suorum beneficiorum diuersarum Ecclesiarum, sunt ne validæ?
Resp. Negatiuè; imo collationes sequutæ, ipsis non suffragantur. *Trid. syn. sess. 25. c. 15.*

13 Filij illegitimi non possunt ne habere beneficium in eadem Ecclesia, in qua pater?
Resp. Negatiuè. *Trid. syn. vbi sup.*

14 Filius potest esse mediatè in Ecclesia in qua pater?
Resp. Licet de iure in cap. constituturus. *eod. tit.* poterat tamen per *Trid. synod. sess. 25. c. 15.* neque mediatè, neque immediatè.

15 In quo casu filius illegitimus poterit obtinere beneficium Patris?
Resp. Si ordinetur, & illi conferatur beneficium Patris defuncti, poterit licitè illud obtinere quadam dispensatione Iuris, donec ei prouideatur de alio beneficio. *Abb. c. veniens. eod. tit. Io. Andr. dicto c.*

16 In Ecclesia, quæ soror est alterius Ecclesiæ, poterit filius illegitimus obtinere vnum beneficium, si Pater in alia Ecclesia habet Canonicatum?
Resp. Negatiuè, quia illæ duæ Ecclesiæ pro vna reputantur, neque in Ecclesia, quę habet alternatiuam residentiam poterit filius obtinere vnum beneficium, & Pater alterum.

17 Si Pater fuerit Musicus, Oeconomus, vel officialis alicuius Ecclesiæ filius eius illegitimus poterit ne in eadem Ecclesia esse Canonicus, vel obtinere beneficium?
Resp. Negatiuè, quia Concil. Trident. dicit (quo quomodo ministrauerint) poterit tamen obtinere capellaniam, habetur enim pro salario, non autem pro beneficio: At verò in Ecclesia, quę habet alternatiuam residentiam, non poterit filius vnam obtinere, & Pater alteram.

18 Filij illegitimi possunt ne admitti ad concursum beneficij, quod obtinuit Pater?
Resp. Immediatè post Patrem minimè, vt tollatur ab Ecclesia hæreditaria successio, sed nepos potest admitti ad beneficium, quod obtinuit Auus. *c. ad extirpandas de fil. Presbyt. ord. vel non.*

19 Filius legitimus Episcopi possūt admitti ad cōcursum in eadem Diœcesi, in qua Pater eius est Episcopus?
Resp. Potest. *c. ad extirpandas. eod. tit.*

20 Filius Episcopi legitimè natus possunt promoueri?
Resp. Potest; & in eadem Ecclesia simul cum Patre Canonicatum habere. *c. ad hæc eo.* At illud ipsum beneficium, quod obtinuit Pater, habere non potest. *Abb. c. 1. eo. nu. 3.*

21 Nepos legitimus ex filio legitimo poterit ne obtinere Canonicatū in Ecclesia, in qua Auus eius obtinuit?
Resp. Affirmatiuè.

22 Concil. Trid. *sess. 25. c. 15.* in quo limitauit, & correxit Ius commune in ordine ad filios Presbyterorum?
Resp. Primò non solum ratione successionis sicut prohibitum erat de Iure communi, sed etiam ob incontinentiæ memoriam inualuit hæc prohibitio. Secundò non solum prohibetur successio in eod. beneficio, prout erat de iure cōmuni, sed etiam dissimile in eadem Ecclesia contra ius cōmune. *Abb. c. ad abolendam. eod. tit.* Tertiò prohibetur etiam ministrare in eadem Ecclesia quod de Iure cōmuni Patri solū erat prohibitum. *Abb. in c. cum decorem. eod. tit.* Quartò prohibentur habere pensiones super fructibus beneficiorum, quos Patres habuerunt, quod de Iure communi nō erat prohibitū.

23 Si vir, & vxor legit. matr. coniuncti vouerint castitatem, postea verò habeāt filiū, talis erit ne illegitimus?
Resp. Pro tali (quoad ordines suscipiendos) reputatur. *cap. litteras. vbi sup.*

24 Illegitimi nati ex incestuoso, vel sacrilego coitu, quorum parentes in tertio gradu consanguinitatis coniuncti sint, vel quorum alter parens castitatem vouit, possunt ne ingredi religionem?
Resp. Negatiuè etiam si sint legitimati à principio. Bull. Sixti V. in *num. 73.*

25 Si talis de facto fecerit professionem valebit ne?
Resp. Negatiuè, imò Superior excommunicatur excommunicatione Summo Pontifici reseruata. Bulla Sixti V. *num. 73.*

26 Tales possunt ne esse serui in monasterijs?
Resp. Possunt, & habere habitum conuersorum; & in eo habitu professionem facere. Bull. supradicta.

27 Quis potest dispensare, vt filius succedat in Ecclesijs Patris?
Resp. Solus Papa. *cap. dilectus filius eod. tit. capit. nimis, eodem tit.*

28 Potest Episcopus dispensare cum illegitimis?
Resp. Poterit tantum quoad minores ordines, & vnum beneficium simplex, sed ad curatum, dignitatem, & ordines sacros solus Papa. *Abb. c. fin. eod. tit. Trid. synod. sess. 23. c. 1.*

29 Si quis fuerit natus ex liberis parentibus, & postea legitimatur per subsequens matrimonium, potest ne ingredi religionem?
Resp. Potest, quia non comprehenditur in Bulla Sixti Quinti supradicta.

30 Quæ est causa propter quam possit dispensari cum illegitimis?
Resp. Vtilitatis, vel necessitatis Ecclesiæ. *Abb. vbi sup.*

31 Filius illegitimus ad obtinendam pensionem indiget ne dispensatione?
Resp. Negatiuè. *Paliotus. de natis spur. q. 58.*

32 Dispensatus ad sacros ordines, potest absque alia dispensatione obtinere beneficium?
Resp. Affirmatiuè; quia ordinatus carere beneficio non debet. *c. proposuit. de filijs Presbyt.*

CAPVT XXI.

De obligatis ad ratiocinia Ordinandis, vel non.

1 QVid est ratiocinium, de quo hic agitur?
Resp. Est ratio, quam quis tenetur reddere de alienis

alienis bonis sibi commissis.

2 Administrator alterius, & obligatus ad reddendam rationem debet ne ordinari?
Resp. Negatiuè, nisi deposita administratione, & ratione reddita, quia talis reputatur, vt seruus alterius. *c. vnico. eod. tit.*

CAPVT XXII.

De corpore vitiatis Ordinandis, vel non.

1 QVis dicitur vitiatus corpore?
Resp. Ille, qui in suo corpore habet notabile vitium, vt quando ei deficit aliquod membrum, vel habet plura membra, quam alij.

2 Si quis amisit digitum in duello, & erat ordinatus, poterit ne celebrare?
Resp. Negatiuè, absque dispensatione sui Episcopi. *c. 1. eod. tit.*

3 Quando impedit deformitas promotionem ad ordines?
Resp. Quando est talis, quòd impediat exercitium ordinis illius, vel aliorum oculis notabilem deformitatem præseferat, quia sicut Sponsa Christi debet esse sine macula, & ruga, sic Sacerdos, qui eam repræsentat debet esse absq; deformitate. *Abb. in c. eod. tit.*

4 Eunuchus potest ordinari?
Resp. Cum distinctione: si natus sit Eunuchus, nòn repellitur; Si verò sit castratus à se ipso repellitur, & indiget dispensatione; quia sibi illam deformitatem acquisiuit ex sua voluntate, vel vtilitate. *Abb. in c. ex parte. eod. tit.*

5 Si quis sit castratus ex infirmitate, vel voluntate, debet ne seruare virilia, vt ordinetur?
Resp. Non est necessarium, quia hoc est figmentum ignorantiam. *Abb. vbi sup. num. 6.*

6 Si quis, ex infirmitate fecit sibi virilia amputari vel casu ei successit, si sit Sacerdos indiget ne dispensatione?
Resp. Si iam erat Sacerdos, nõ eget; & cum ille in hoc casu non habeat culpam, non debet habere pœnam. *c. ex parte. eod. tit.*

7 Carens vnguibus in pollice, potest ne promoueri?
Resp. Si sit fortis in pollice, potest licitè absque dispensatione, quia non est notabilis deformitas. *c. fin. eodem tit.*

CAPVT XXIII.

De Clericis Peregrinis Ordinandis, vel non.

1 QVis dicitur Peregrinus?
Resp. In Italia, Hispanus, in Hispania, Italus; tandem ille, qui in remota Prouincia est ortus.

2 Iste talis, qui vltra mare ortus est, quas litteras debet habere, vt possit ordinari?
Resp. De Iure autheuticas litteras quinque Episcoporum, & sigillatas eorumdem quinque sigillis, sed de consuetudine sufficit, vt in litteris dimissorijs Episcopus proprius exposcat causam, ob quam ille peregrinatur, vel det rationem, quare moratur in Italia cum sit Hispanus, *c. 1. eod. tit.*

3 Ad probandum, quod quis est, ordinatus sufficit ne eius Iuramentum?
Resp. Non sufficere, sed necessarium est vt illud probet ex litteris Episcopi illum ordinatus. *cap. inter quatuor. eod. tit. & Abb. ibid. num. 1.*

4 Clericus Peregrinus poterit celebrare sine licentia Diœcesani?
Resp. Non posse neque admittendus est nisi prius litteras dimissoriales ostendat, *capit. te nobis proponente eodem tit.*

CAPVT XXIX.

De Clerico non Ordinato ministrante.

1 QVæ Sacramenta possunt exerceri ab ijs, qui non sunt ordinati?
Resp. Baptismus tantum, tempore necessitatis. *c. 1. de Cler. non ordin. ministr.*

2 Si aliquis Clericus nõ ordinatus ministret ordinem, quem non habet, quam pœna incurrit?
Resp. Deponitur ab ordine suscepto, & amplius non est ordinandus, & per Bull. Clem. VIII. si celebrat Missam vel audit cõfessiones, traditur curię seculari propter idolatriam, & magnum animarum periculum, sed hæc bulla, licet fuerit recepta in Hispania, tamen post eius publicationem multi mitius puniti sunt scilicet; solum apud triremes. *c. 1. eod. tit.* verum doctrina vniuersalis est exercentem ordinem quem non habet, esse irregularem, *ex c. 1. de cler. non ordin. ministran.* intellige si exercent solemniter, vt *Nauar. c. 23. nu. 242. Tol. lib. 1. c. 27. Suarez disp. 42. sect. 4. & 5.* apud quem multos videre potes.

3 Si Diaconus celebret Missam, qua pœna punitur?
Resp. Nunquam promouetur ad Sacerdotium, & à Diaconatus ordine suspenditur ad tempus. *capit. 2. eod. titul.*

4 Cum Clerico non ordinato ministrante, poterit Episcopus dispensare?
Resp. Peracta pœnitentia, poterit quoad ordines susceptos, & beneficium quod habebat; sed quoad ordines suscipiendos, non potest. *Abb. in cap. ex litteris, num. 3. eod. tit. & Innocent. in capitul. dilectus. de tempor. ordinandor.*

CAPVT

CAPVT XXV.

De Clerico Excommunicato, vel deposito ministrante.

1 Clericus depositus celebrans, quam pœnam incurrit?
Resp. Excommunicatur, & incarceratur: & si persistat, damnatur exilio; c.1.eod.tit.

2 Sacerdos depositus, & degradatus potest ne consecrare?
Resp. Negatiuè, sed si consecrat, conficit Sacramentum: quia non ob id amittit caracterem. *Abb. cap. de Cler.excom. celeb.n.2.*

3 Si aliquis Sacerdos damnetur ad comburendum, debet ne fieri degradatio rātum ab ordine sacerdotali, an etiam ab aliȷs?
Resp. Ab omnibus ordinibus maioribus, & minoribus incipiendo à prima tonsura vsq; ad Sacerdotium, *Abb. in c. si quis Praesbyter.eod.tit.n.1.*

4 Sacerdos depositus degradatus, suspensus, vel excommunicatus tenetur ne recitare officium diuinum?
Resp. Affirmatiuè, aliàs mortaliter peccaret. *Abb. vbi sup. num. 8.*

5 Si Excommunicatus celebret, incurrit ne irregularitatem ante monitionem?
Resp. Affirmatiuè, quia irregularitas est pęna Iuris, quę incurritur ipso facto, & sic non indiget monitione, cum sequatur peccatum celebrationis in excommunicato, sicut vmbra sequitur corpus. *cap. Clerici, eodem tit.*

6 In irregularitate contracta ab excommunicato celebrante potest ne dispensari ab Episcopo?
Resp. Licet aliquæ sint opiniones DD. tenentes partem affirmatiuam, tutius est tenere, quod solus Papa possit dispensare in hac irregularitate, vt habetur in *c.1.de sent.excom. in 6.*

7 Clericus depositus ab Episcopo poterit ne ab eodem restitui postquam fuerit emendatus?
Resp. Si depositus fuit ob contumaciam, & postea sit obediens, poterit restitui: si verò depositus fuit ob criminen sacrilegij, incendij, assasinij, hæresis, vel similium, non nisi à solo Papa. *glos.fin.in c.si quis Presbyter.7.q.1. c.contumaces. dist.50.*

8 Si quamplurimi Clerici sint excommunicati, & omnes celebrent, sunt ne deponendi omnes?
Resp. Negatiuè, quia multitudini parcendum est, & euitandum scandalum; & tunc pœna erit arbitraria, & minor. *c.latores.de Cler.excom. celebr.*

9 Si excommunicatus, vel interdictus celebret, quid requiritur, vt deponatur?
Resp. Si deponatur propter contumaciam requiritur necessario monitio, nam semper monitio præcedit vindictam: si verò deponatur propter delictum hæresis: assasinij, vel similium, non requiritur monitio. *Abb.in capitul. Clerici. & in capitul. latores, eod. titul.*

10 Si aliquis per famam sciat se esse excommunicatum, & celebret, qua pœna punitur?
Resp. Licet illi non sit intimata excommunicatio, debet se abstinere per solam famam, si secus fecerit, de rigore Iuris poterit deponi, & puniri secundum qualitatem personæ. *c. illud eod.tit.*

11 Si quis faciat collationem excommunicato, quam pœnam incurrit?
Resp. Si sciat talem esse excommunicatum priuatur collatione, quia punitur in eo, in quo peccauit, & excommunicatus perdit beneficium, nisi dispensetur à Papa. *c.postulastis. eod.tit.*

12 Sacerdos si scienter celebrat in Ecclesia interdicta, quam pœnam incurrit?
Resp. Priuatur beneficijs, fit irregularis, & per solum Papam dispensatur. *Abb.c.postulastis, num.1.*

13 Si quis existens in excommunicatione prouideatur de aliquo beneficio, & tempore collationis absoluatur, valebit ne tali collatio?
Resp. Affirmatiuè, quia ex vna parte iste cum absoluitur fit capax, ex alia parte per collationem homo constituitur in iure talis beneficij: collatio enim dat verum ius. *c. proposuit. eod.tit.*

14 Si quis suspensus, vel excommunicatus ignoranter celebret, quam pęnam incurrit?
Resp. Si sit excommunicatus minori excommunicatione peccat mortaliter: si maiori, & ignorantia non fuit crassa, & supina, non incurrit irregularitatem, neque in ea indiget dispensationem. *capit. Apostolica, eod.titul.*

15 Quæ est ignorantia crassa, & supina, & quare dicitur supina?
Resp. Quando aliquis scire se esse excommunicatum facile potuisset, attamen negligenter se habuit, dicitur autem supina, ad similitudinem hominis iacentis in terra supinus, quia facile potest videre, quæ sunt iuxta pedes suos, & ea non videt. *Abb. in c. Apostolicæ, num.3.eod.tit.*

CAPVT XXVI.

De eo, qui furtiuè Ordinem suscepit.

1 Quis dicitur furtiuè ordines suscipere?
Resp. Ille, qui sine licentia Superioris, examine, vel approbatione, ingerit se cum multitudine ordinandorum ignorante Episcopo ordinante, *cap.1.de eo, qui furtiuè ord.suscep. & Abb.ibi.*

2 Qui furtiuè ordinem suscepit, qua pęna punitur?
Resp. Cum distinctione: si super hoc excommunicatio sit lata; talis sine Papæ dispensatione, neque potest ministrare in illo ordine, neque ad altiorem promoueri: si verò non sit lata super hoc, ad vtrumque sufficit Episcopi dispensatio. *c.1.eod.tit.*

CAPVT XXVII.

De Clerico per Saltum promoto.

1 SI quis per saltum promoueatue de Subdiacono in Presbyterum, qua pęna punitur?
Resp. Si ignoranter id fecerit post pęnitentiam factā, ordinatur in Diaconum, & postea dispensatur ad Sacerdotium, *c. 1. de Cler. per salt. prom.* si verò id scienter fecerit suspensus est, etiam si omissis minoribus ordinetur, vt patet *ex cap. 1. de Cler. per saltum.* pro ita declarat *Nauar. c. 27. n. 242. Tol. lib. 1. c. 71. n. 7. Hostiens. Syluest.* immò addit Nauarrus talem clericum ordinem prætermissum suscipere non posse sine dispensatione: adde quòd qui prima tonsura omissa ordinatur, est etiam irregularis ex sententia sacræ Congregationis Concilij Trid. super *c. 14. de reform. in fin. sessio. 23.* quamuis, & sententia Theologorum dicentiū primam tonsuram non esse ordinem, oppositum non colligi debet, quod non sit Ordo plurimi doctores docent in 4. distinct. 24. præterea. Syluest. verbo Ordo 2. *q.* 4. §. 4. *Henriq. lib. 10. c. 9. Tabiena Assen.*

2 Quis dicitur per saltum promotus?
Resp. Ille, qui prætermisso ordine inferiori, suscipit ordinem maiorem, siue id sciat, siue id ignoret. *c. 1.* de clerico per saltum promoto.

3 Si quis susciperet sacerdotium antequam minores ordines, teneret ne?
Resp. Teneret; Primò, quia minores ordines non sunt de necessitate maiorum, sed de congruentia, & præcepto Ecclesiæ. Secundò, quia iam aliqui tenent minores ordines non esse sacramenta, quæ dant gratiam, & characterem imprimant; inter quos est Sotus. *Michael Medin. lib. 1. de sacram.* sed solum dispositiones, ideoq; Magister ab Ecclesia institutos fuisse opinatus est. Tertiò, quia potestates maiorum; & minorum ordinum non sunt distinctæ. *S. Thom. in 4. sent. q. 23. artic. 5. Abb. in c. vnico de Cler. per salt. prom.* sed non ob id debet ministrare Sacerdotium, nisi prius suscipiat minores; sententiam istam docent præter citatos Doctores *Archi. Gloss. 2, & Pan. c. 1. de cler. per salt. prom. Bonauent. 4. sent. dist. 24. quæst. 3.*

4 Si quis non sit Sacerdos, & consecretur in Episcopum, tenebit ne Ordo Episcopatus?
Resp. Secundum sententiā eorum, qui tenet Episcopatu non esse distinctum ordinem à Sacerdotio, putant non posse conferri non sacerdoti, nec infanti, qui non est capax, vt sit pastor, habeatq; curam animarum, tenet *S Thom. q. 39 art. 2. Syluest. Ordo 2. §. 1. Archid. Richard. Durand. Henriquez lib. 10. c. 14.* Ego verò cum teneam Episcopatum esse distinctum ordinem sequor sententiam oppositam cum *Panor. in c. vnico de cler. per saltum prom.* & probabilem asserit *Tol. lib. 1. c. 71.* tenet, & *glos. in cap. solicitudo dist. 52.* ratio est, quia præposteratio ordinis non vitiat ordinem susceptum, licet impediat executionem, donec resumatur Ordo præteritus. *Abb. Vbi sup. num. 5.*

5 Si quis ignoret Diaconatus ordinem successiuè, qualiter debet ordinari?
Resp. Sub conditione: vt si non es ordinatus ego te ordino, vt caueatur iteratio ordinum. *Abb. vbi supra in cap. vnico de clerico per saltum promoto.*

CAPVT XXVIII.

De Clerico malè Ordinato.

1 CLericus, qui alieno Episcopo ordinis suscipit, qua pœna punitur?
Resp. Est suspensus, quoadvsque proprio Episcopo bene visum fuerit. *Clem. IV. de tempor. ordin.*

2 Clericus suscipiens ordines ab Episcopo, quem credit esse simoniacum, qua pœna punitur?
Resp. Ab ordine suscepto suspenditur, & ad alios non potest promoueri. *c. per tuas de sim. c. quibusdam. 1. q. 1.*

3 Clericus ordinatus ante legitimam ætatem, qua pœna punitur?
Resp. Suspenditur ab exercitio, vsque ad legitimam ætatem. *c. vel non est de tempor. ord.*

4 Ordinatus simoniace, qua pœna punitur?
Resp. Est suspensus ab ordine. cap. si quis Episcopus. *1. quæst. 1.*

CAPVT XXIX.

De Schismaticis; & Ordinatis ab Eis.

1 QVid est Schisma?
Resp. Est illicitus decessus ab vnitate Ecclesiæ. *Goffred. in sum.*

2 Vnde dicitur Schisma?
Resp. A scissura, quia per Schisma, scinditur vnitas Ecclesiæ. c. scissura. 24. q. 1.

3 In quo differt Schisma ab hæresi?
Resp. Differunt sicut genus, & species; nam omnis hæreticus, est schismaticus, sed non è conuerso, licet schisma ab vnitate, & obedientia Papæ separet homines, & sit species hæresis. *c. hæresis. 24. q. 3.*

4 Facta per schismaticos quam validitatem habent?
Resp. Nullam; imò collationes factæ, alienationes, & ordinationes irritæ, & nullæ sunt, & omnes suspenduntur tanquam res factæ à non habente potestatem. *c. 1. de schism.*

5 In quibus casibus gesta à schismaticis valent?
Resp. In sacramentis, quæ conferunt communem effectum gratiæ Sacramentalis, vt est Pœnitentia, Eucharistia, & Baptismus, & licet isti sint suspensi quoad se, non verò quoad alios, vt in *c. vestra de cohabit. Cler. & mulier. & Abb. c. 1. de schism. num. 4.*

6 Si schismaticus conferat ordines, imprimitur character?
Resp. Si sit Episcopus, & seruata forma Ecclesiæ conferat

cōferat ordines, imprimitur character, sed talis manet suspensus, & indiget dispensatione Apostolica. *c. detrahit. 1.q.1.& Abb.c.1.nu.4.de Schismat.*

7 Schismaticus quam pœnam incurrit?
Resp. Excommunicationis, & suspensionis, & aliquando pœna capitali punitur.*c. 1.eod.tit.*

8 Ordinatus à Schismatico, quam pœnam incurrit?
Resp. Si id sciens fecit, est excommunicatus, & suspensus, & priuatur officio, & beneficio,nisi cum illo dispensetur.*c.2.eod.tit.*

9 Quis poterit dispensare, cum Schismaticis, & ordinatis ab eis?
Resp. Solus Papa. *Abb.c.fin.nu.7.eod.tit.*

10 Si Episcopus dicat, se dispensare cum aliquo, creditur ne ei?
Resp. Propter periculum, & rei grauitatem, debet mostrare dispensationem. vt in *gloss.cap.* si qui sunt. *distinct.on.8 1. & Abb titul.de Schismat.& ordinat.* ab eis.

CAPVT XXX.

De Ordinatis ab Episcopo, qui resignauit, seu renunciauit Episcopatui.

1 Episcopus, qui renunciauit Episcopatui, potest ne conferre Ordines?
Resp. Si loco tantum renunciauit, & non dignitati, rogatus ab Episcopo aliquo potest conferre maiores, & minores ordines, nec qui suscipit est irregularis.*ita Tolet.lib.1.c.71.patet ex c.1.de ordinat.ab Episcop.qui resignat.episcop.*

2 Episcopus, qui renunciauit dignitati potest ne conferre ordines?
Resp. Distinguendo: aut agitur de minoribus, & tunc potest: aut de maioribus,& tunc non potest. *Ita Tol. ibi.*& ordinatus maiori ordine scienter, irregularis est, nec ministrare in susceptis nec ascendere ad vlteriores ante dispensationem potest; *c.1. de ordin. qui renunc.episc.* si verò ignoranter,(nisi crassa,& supina fuerit ignorantia) poterit cum illo dispensare proprius Episcopus.*c.1.eod.tit.& Abb.ibid.*

3 Episcopus in dubio renuncians Episcopatui, censetur ne renunciare loco tantum; aut dignitati; & loco.
Resp. Loco tantum; quia qui renunciat dignitati, presumitur hoc facere propter crimen.*c.post translationem.de renunc.& Abb.c.1.eod.tit.*

4 Ordinatus ab Episcopo excommunicato recipit ne characterem?
Resp. Recipit, sed nō executionem. *Abb.c.2.de ord. ab Episc.qui renunc.Episc.* sicuti validus est Ordo si collatus esset ab Episcopo interdicto, suspenso, vel simoniaco, ratio est, quia talis potestatem ordinis non amittit; argumento *c.non nocet. 1.q.1.&c.* Baptismus de consecratione. *dist.4 ita S.Thom.quæst.38.artic. 2. Sot.dist. 25.q. 1 .art.1.Palud.q.2. Durand.q.1. Henriq. lib.10.c.21.*& alij communiter.

5 Quis dispensat in tali executione, vt iste possit celebrare?
Resp. Si ordinatus fuit scienter, solus Papa: si ignoranter, proprius Episcopus.*c.ap.fin.eod.titul.& Abbas ibid.num.1.*

6 Excommunicatus potest ne alium excommunicare?
Resp. Negatiuè, quia cum sit extra Ecclesiam, non potest alium extra ecclesiā mittere, *cap.* audiuimus, *24.quæst.1.*

CAPVT XXXI.

De Dispensationibus in Ordine.

1 Quid est dispensatio circa ordine
℞. Vt quis possit legitimè ordinati vel ministrare in ordine suscepto.

2 Potest Episcopus dispensare circa ætatem ordinandorum, vel circa ætatem obtinendi beneficium, vel canonicatum?
Resp. Negatiuè, sed Summus Pontifex. *Sà verb.dispensatio.n.18.Trid.sess.22.c.1.*

3 Ordinatus ante ætatem, si ministrat ante dispensationem, est ne irregularis?
Resp. Negatiuè,sed peccat mortaliter. *Siluestr.verb. irregularitas.nu.13.& 14.*

4 Potest Episcopus dispensare in publicationibus, & solemnitatibus cum aliquo?
Resp. Potest,sed hoc non debet facere. *Trid.synod. sess.24.cap.1.*

5 Dispensationes in ordine ad ætatem, à quod debent examinari?
Resp. Ab Episcopo tamquam Sedis Apostolicæ delegato. *Trid.syn.sess.23.c.24.*

6 Quis potest dispensare, vt quis suscipiat omnes ordines extra tēpora, non obseruatis interstitijs, tribus Dominicis, vel festiuis diebus?
Resp. Summus Pontifex de consensu ordinarij, propter eminentiam doctrinæ. *Rodriguez. tom.3. q.regular.q.27.art.5.*

7 Potest Episcopus dispensare, vt publicatione fiāt diebus feriatis?
Resp. Negatiuè sicuti etiam in matrimonio. *Trid. syn.sess.24.c.1.de reform.*

8 Regolares debent ne facere publicationes, sicut sæculares?
Resp. Negatiuè, sed debent testimonium suorum Superiorum afferre, & hoc censetur dictis publicationibus supplere, Miranda in *man.Prælator.part.1. quæst.38.artic.7.& 8.Molfej tom.1 tract. 2.cap.1, numer. 56.*

9 Potest Episcopus dispensare in interstitijs ordinū minorum?
Resp. Potest.*Trid.syn.sess.23.c.11.*

10 Potest Episcopus dispensare in interstitis ordinū maiorum?
Resp. Potest ex legitima causa. *Bonacin.de sacramen. ordin.disp.8.q.vnica.punct.5.nu.34.Trid.synod.sess.23. cap 14.*

11 Quæ sunt causæ expressæ in iure, quæ mouere possunt

possunt Episcopum dispensare in interstitijs ordinum maiorum ?

Resp. Vtilitas, & necessitas Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 23. cap. 14.*

12 Quomodo intelligitur hæc vtilitas Ecclesiæ ?

Resp. Si quis sit ita doctus, vel sanctus, vel ita in musica peritus, vt probabiliter intelligatur illum fore Ecclesiæ vtilem, in vniuersali, vel particulari ?

13 Quomodo intelligitur necessitas Ecclesiæ sumpta largo modo ?

Resp. Quia scilicet meliùs gubernatur Ecclesia pluribus Ministris, quàm paucioribus.

14 Quis potest dispensare cum regularibus venientibus ad ordines in interstitijs, Episcopus ordinans, vel Episcopus proprius, in cuius Diœcesi domicilium habet ?

Resp. Episcopus ordinans. Quaranta in *summ. bullar. verb. Ordo, verb. quæritur, & Vasquez in 3. p. tom. 3. disp. 146. c. 6. nu. 58.*

15 Quomodo poterit Episcopus cognoscere causas vtilitatis, & necessitatis in Ecclesijs regularium ?

Resp. In hac re credere debet literis, & testimonijs superiorum talis regularis, qui ordinatur. *Bonacina. de sacram. disput. 8. q. vnica punct. 5.*

16 Potest Episcopus dispensare cum bigamo, ad vnũ beneficium simplex, & primam tonsuram ?

Resp. Negatiuè, & si fecerit, manet suspensus à collatione ordinum, & promotus ab executione, & amittit beneficium, fructusq; perceptos nõ facit suos: ratio est, quia si in dicto *c. Concil. Trid.* prohibentur Bigami ministrari munera ordinum minorum, licèt ante bigamiam susceperint ordines, à fortiori attendendum est, multò magis prohibere post bigamiam & hæc dispensatio *à Summ. Pont. peti debet. Quarant. de ord. Valentia tom. 4. disput. 7. q. 19. punct. 3. & Nauarr. in manual. c. 27. nu. 197. c. vnico. de bigam. in 6. & lib. 1. c. 25. infr. de bigam. ibid. vide.*

17 Qui possunt suscipere ordines intra annum absq; dispensatione ?

Resp. Canonici, & dignitates Ecclesiarum, quibus annexa sunt onera dicendi Missas, Euangelium, & Epistolas, & habentes beneficia curata. *Triden. syn. sess. 22. c. 4.*

18 Papa potest dispensare, vt Clericus, qui suscepit ordinem sacrum, fiat laicus, & ducat vxorem ?

Resp. Potest de plenitudine potestatis, verum ex graui causa, ne scilicet amittatur successio, & nomen alicuius insignis, & præclari Viri. Secundò ad componendas, sedandasq; controuersias inter magnos principes. Tertiò si in aliquo Regno, vel statu Iure hæreditatis succederet aliquis Sacerdos, Episcopus, vel Cardinalis, alijsq; ex causis huiusmodi: & ratio est, quia potest dispensare in omnibus decretis. *Consil. Trid.* & in omnibus impedimentis matrimonijs, & vnum ex illis est Ordo Sacerdotalis. *Abb. in c. cum olim. de cler. coniungat. num. 5. & Trid. syn. sess. 21. c. 1. & sess. 24. c. 3. & sess. 25. c. vlt.*

19 Potest Episcopus dispensare, vt quis habeat duo beneficia ?

Resp. Potest si quodlibet per se non sufficiens ad sustentationem talis Clerici; verùm isti reddirus sunt mensurandi iuxta ministri qualitatem. ita Tol. lib. 5. capit. 81.

20 Inuestigare defectum scientiæ cui committitur, & quando potest in eo dispensari ?

Resp. Soli Episcopo: tunc verò quando est penuria aliorum Sacerdotum, neq; est spes inueniendi sapientiores, tunc poterit dispensari in defectu scientiæ: sed debet curare, & maximopere eniti, vt promoti discant; necessitas enim lege non clauditur, quæ tunc maximè censeri debet, quando Ecclesia est prouidenda de ministro.

21 Quis potest dispẽsare cum illegitimo ad ordines ? Resp. Ad minores, & vnum beneficium non curatũ, Episcopus: ad cætera vero Summus Pontifex, & debet declarare dispensationem Episcopi si maiorem *petat. c. 1.* de filijs Presbyterorum.

22 Quis potest dispensare cum promoto per saltum? Resp. Episcopus ex legitima causa. *Trident. syn. sess. 13. cap. 14.*

CAPVT XXXII.

De Sponsalibus.

1 Quid sunt sponsalia ?

℟. Est mutua promissio futuri matrimonij. *Tolet. in sum. lib. 7. c. 5.*

2 In sponsalitijs mutauit ne aliquid. *Concil. Trid. sess. 24. c. 6. de reform.*

Resp. Non mutauit, sed reliquit ea in terminis iuris communis.

3 Quomodo contrahuntur sponsalia ?

Resp. Verbis, re, literis consensu, & signo. *Sanchez. li. 1. de sponsalib.*

4 Quomodo contrahuntur sponsalia verbis?

Resp. Per verba prolata ab ipsis contrahentibus, dicentibus: ego recipiam te in vxorem, tali tempore, & respondente muliere, ego recipiam te in virum eo dem tempore. *tenet Sanchez lib. 1. de sponsalibus.*

5 Sponsalia quomodo contrahuntur re ?

Resp. Per anuli missionem factam mulieri à viro, & è contra, vel per traditionem alicuius rei, secundum consuetudinem prouinciæ in signum disponsationis futuræ. *tenet Abb. in c.* finali de impuberum desponsatione.

6 Quomodo contrahuntur sponsalia signo ?

Resp. Si mulier vbi interrogatur, an velit desponsari tali viro inclinet caput, vel faciat aliquod aliud signum in contestationem consensus interioris. Tunc enim illud signum æquiualet verbis, & consensui exteriori. tenet Abb. loco citato.

7 Sponsalia quomodo contrahuntur literis ?

Resp. Dando mandatum speciale, vt quis contrahat pro illo cum tali persona, vel mittendo nuntium cũ dicto mandato speciali, *c. fin.* de sponsalibus.

8 Quæ ætas requiritur, vt procurator possit contrahere sponsalia de præsenti, vel de futuro, cum aliqua muliere nomine alterius ?

Resp. Sufficit, vt procurator habeat vsum rationis, & speciale mandatum, ratio est, quia ætas, & omnia requisita ad verum matrimonium non requiruntur in procuratore, sed in dãte mandatũ, quippè qui ipse est contrahens, & ipse se *obligat. c. fin. de sponsalib.*

9 Procurator ad contrahenda sponsalia potest ne alium substituere ?

℟. Nega-

℟. Negatiuè, si spectetur virtus clausulę generalis posita in speciali mandato; si vero specialiter appositum fuerit in mandato quòd possit substituere, Titiũ verbi gratia, Respondendum est affirmatiuè, & ratio est, quia in materia sacramenti Matrimonij non sufficiunt verba generalia, sed necessario apponenda sunt verba specialia, necnon, & particulares personæ. *Abb. in c. fin.* de sponsalibus.

10 Si quis postea quam misit nuntium ad sponsalia contrahenda de præsenti pœniteat se, & reuocet mandatum antequam puella consentiat, erunt ne sponsalia, vel matrimonium?

Resp. Si mandans, mãdatum reuocet coram Notario, & testibus, ante quam puella consentiat, licet non notificetur talis reuocatio nuntio, non erit matrimonium, neq; sponsalia tenebunt, licet procurator contrahat cum puella cum effectu, & ad hoc est attendenda data reuocationis, & dies desponsationis, ratio est, quia matrimonium pendet ex libero consensu, & voluntate contrahentis, & non attenditur voluntas futura, sed præsens, & nemo potest obligari vt semper retineat eandem voluntatem, cum etiam in ipso actu matrimonij, potest qui dissentire, & nolle illud, quòd prius voluit, tenet Hostiensis in sum. de sponsalibus, §. qualiter, & omnes DD. in hoc articulo consentiunt. c. procurator de procuratoribus in 6. hoc expresse decidit.

11 Spõsalia de præsenti facta per legitimum procuratorem debent ne iterum ratificari proprio ore per sponsum, & sponsam cum personaliter coniunguntur?

Resp. Negatiuè, sed solum recipere Ecclesiæ benedictiones; ratio est, quia illa sponsalia habent eandem vim, quam habet matrimonium per verba de præsenti inter sponsum, & sponsam. *cap. final.* de sponsalibus.

12 Pater potest contrahere de præsenti, vel de futuro pro filio?

Resp. Pro filio impubere poterit contrahere de futuro, non autem pro pubere, sine eius expresso mandato at vero pro filio impubere de præsenti non poterit. *c. 1. de impub. desponsat.*

13 Cum puer peruenirit ad annos discretionis, tenebitur ne adimplere sponsalia à Patre promissa?

Resp. Negatiuè: & pater poterit persuadere filium, non autem cogere. *c. 1. de impub. desponsat.*

14 Qui dicuntur impubere?

Resp. Qui generare, vel concipere non possunt; licet securius sit spectare ætatem positã à *Concil. Trid.*

15 Si vnus pubes, & alter impubes sit, potest Iudex dare licentiam, vt cohabitent simul?

Resp. Potest aliquando pro bono pacis. *c. 2. eod. tit.*

16 Quæ ætas requiritur de Iure ad sponsalia de futuro vt sint valida?

Resp. Ætas septem annorum, & sponsalia antea cõtracta nulla sunt, nisi post septemnium consensu conualescant. *c. literas. eod tit.*

17 Si malitia superat ætatem sponsalia erunt ne valida?

Resp. Erunt, quia in matrimonio, & sponsalitijs attenditur potentia, & consensus. *cap. tuæ nobis. eod. titulo.*

18 Si impuberes contraxerint per verba de præsenti, erunt ne sponsalia, aut matrimonium.

R. Erunt sponsalia. *cap. 1. de spons.* §. idem quoque

19 Si impuberes contraxerint sponsalia, possunt ne statim dissolui per mutuum consensum?

Resp. Est expectanda pubertas. *c. de illis. de sponsalib.*

20 Si adsit iuramentum in sponsalitijs de futuro, quid agendum?

Resp. Sunt compellendi, donec videatur si persistãt animo indurato, quia tunc sunt dissoluendi. *c. præterea. de sponsal.*

21 Si virgo rapta consentiat sponsalibus cum raptore valent ne talia sponsalia, dum est in sua potestate?

Resp. Negatiue, quia sponsalia dent fieri libero cõsensu. *Trident. synod. sessione 24. capitul. 6. de reformat.*

22 Si mulier impubes nupta alicui de futuro petat licentiam contrahendi cum alio de præsenti, & iam habeat legitimam ætatem, & Vir eius iuret eam in pubertate cognouisse, quid agendum?

Resp. Talis mulier non auditur, quia in fauorem matrimonij plus creditur Viro. *capitul. continebatur. sponsalib.*

23 Sponsalia de futuro per realem copulã, transeũt ne in matrimonium?

Resp. Si loquamur in iure antiquo vt colligitur, ex c. adolescens de sponsalib. transibat in matrimonium quia copula habebatur loco consensus de præsenti, vt optimè. *Tolet. lib. 7. c. 21.* nostra verò tempestate post Concilium Tridentinum (vt loquar cum Paludano, & Toleto ibid.) est hoc annullatum, ab eodem Concilio *sess. 24. c. 1.* & ratio, est, quia ad rationem matrimonij pertinent etiã testes, & Parochus, alioquin esset clandestinum, & sic duo possent sponsalia clandestina contrahere, & statim copulam consumare, & tunc deberet esse validum matrimonium clandestinum, quod tamen est contra concilium.

24 Si sponsalibus contractis apposita sit pœna, poterit ne exigi?

Resp. Negatiuè, quia in matrimonio requiritur sũma libertas, & pœna dicit metum. *c. gẽma. eod. titul.*

25 Si loco pœnæ fiat aliqua donatio Ecclesiæ, non impleta conditione erit ne valida?

℟. Affirmatiuè. *c. verum de conditionib. apposit.*

26 In sponsalitij sufficit ne dubius consensus?

℟. Negatiuè, sed clara approbatio. *cap. per tuas. eodem titulo.*

27 Potest ne quis dare pignus mulieri, promittendo illam ducere in vxorem, ita tamen, vt si eam non ducat, amittat pignus?

℟. Negatiuè, quia tales pignus est quasi pœna.

28 Quibus modis dissoluuntur sponsalia de futuro?

℟. Per matrimonium de præsenti cum altera, ita *Nauar. c. 22. nu. 25. Tolet. lib. 7. c. 21.* sed puniendus est. c. ex literis *de matr. præterea. de spons.* Secundò per votum castitatis solemne. Tertio per maioris ordinis susceptionem. *Tolet. vbi sup. & Coninb disput. 25. dubio 3.* Quartò cum alter ingreditur Religionem, vt habetur c. ex publico de *conuers. coniug. & Siluestr. verbo* sponsalia, *quæst. 12.* dicit, quòd statim soluuntur per ingressum ante professionem. Quod non sufficit ad solutionem matrimonij rati. Quintò, cum vnus illorum incidit in fornicationem, si alter fit frigidus. *ConinK. lib. 7. loco cit.* Sextò, si post sponsalia alter illorum fit hæreticus, aut infidelis. *can. non solum 28. quæst. 1.* Septimò, si superuenit inimicitia notabilis, tunc potest vnus petere solutionem, secundum Hostiens. in summa verbo sponsalia, § *fin.* & demum per

lepram

lepram, per morbum Gallicum superuenientem, vel deformitatem notabilem, per dotem promissam nõ solutam, per amissionem membrorum. *Hostiens. in summ. de sponsa.§. qualiter dissoluuntur*.

27 Illicitus coitus soluit ne sponsalia de futuro?
℞. Affirmatiuè. *Enriq.lib.2.cap.14.nu.6. & Couarr. in epist.de sponsalib.par.1.c.5.nu.2.*

28 Potest Episcopus dispensare, vt quis habuit illicitum coitum cum vna contrahat cum alia?
℞. Potest.

29 Sponsalia de præsenti, ante ætatem vnius, sequuta carnali copula transeunt in matrimonium?
℞. Negatiuè, *cum Sanchez. tom.1.lib.3. de matrim. disp.40. num.3. Reginald.in prax.tom.2.lib.31.cap.23. num.23.*

30 Sponsalia per verba de futuro contracta, si soluantur mutuo consensu, vel per matrimonium per verba de præsenti, inducunt ne aliquod impedimentum?
Resp. Sese habere, quasi facta non fuissent. Sà.*verb. matrimonium.nu.12. Rebellus par.2.lib.3.quæ.14. numero 2.*

31 Matrimonium, & sponsalia per verba de præsenti possunt ne celebrari temporibus, quibus ab Ecclesia clauduntur nuptiæ?
Resp. Quocumque tempore potest matrimonium celebrari coram Parocho, & testibus, quia per Conc.Trid. prohibentur solum nuptiarum solemnitates conuiuia, traductio ad domum, & carnalis copula. Posseuinus. *de offic.Curati.c.10.nu.25.*

32 Sponsus stuprans sponsam, qua pœna punitur?
Resp. Pœna graui arbitraria, quia post Concil.Trid. sponsalia de futuro copula subsequta non transeunt in matrimonium. Ledesma in *summ. tom. 1.tract. de matrim.c.6.concl. 8.*

CAPVT XXXIII.

De Desponsatione impuberum.

1 QVis dicitur impubes?
Resp. Ille, qui ex habitu corporis sui, in pubertate ostendit, quòd neque generare, neque concipere potest, neque ad id habet naturalem potentiã, & vim. *instit.quibus modis tutela finitur.in principio.*

2 In qua ætate dicitur quis esse pubes?
Resp. Vir in ætate 14. annorum, mulier in ætate 12. completorum: in minori ætate ex regula medicorũ ius iudicat communiter mulierem non posse concipere, neque Virum generare. *institut. quibus mod.tutel. final.*

3 Potest ne aliqua mulier concipere in minori ætate?
Resp. Potest, natura anticipante, si forsan dederit maiorem virtutem alicui ante illud tempus, sed leges ponunt regulam generalem, secundum quã quotidie contingit.

4 Si quis posset generare ante prædictam ætatem, potest ne matrimonium contrahere?
Resp. Affirmatiuè, quod idem dicendum est de muliere; quia vera pubertas non consistit in annis, sed in potentia generandi. *capit.puberes.de desponſ. impuber. Abb.in.c.continebatur.eod.tit.nu.3.*

5 Si quis habeat ætatem 14. annorum, & non habeat potentiam cœundi, poterit ne licitè contrahere?
Resp. Licitè potest contrahere: est enim ætas à lege constituta; posse autem generare, vel non posse experientia tantum comprobatur, licet melius faceret, si expectaret talem potentiam. *ex Abb.in capit. pubes num.4.de desponſ.impub.capit. laudabilem. de frigid.& maleficiat.*

6 Per quæ signa cognosci potest pubertas, vt Iudex possit determinare, an aliquis ante ętatem possit cõtrahere matrimonium?
Resp. Per signa exteriora inspiciendo personã, mẽbra robusta, agilitatem, & formam. *Bartol.in l.de ætate.ff.de.minorib. Abb.c.puberes. nu. 4.de desponſ. impub.*

7 In qua ætate potetit quis contrahere sponsalia de futuro?
℞. Post septimum completum, & non antea. *Abbas.c.literas.eod.tit.nu.3.*

8 Si maiores septemnio contrahunt sponsalia possunt ne resilire?
Resp. Non ante pubertatem: & si aliquis eorum primum fuit pubes, debet alterum spectare. *c.de illis.eodem titul.*

9 Si vnus factus pubes, & alter in septemnio se desponsauerit, cum ille peruenerint ad ætatem pubertatis, quis eorum poterit resilire?
Resp. Ille, qui erat in septemnio, non autem pubes, & ratio est, quia tempore desponsationis iam habebat iudicium requisitum ad contrahendum. *capit. de illis eodem titul.*

10 Minores obligantur in matrimonium?
Resp. Affirmatiuè, nisi tempore contractus fuerit illis facta violenta. *capit.de illis. capit.ex literis eodem titulo.*

11 Ad matrimonium requiritur ne potentia cœundi, & proximitas ætatis simul, vel separatim?
Resp. Necessariò requiritur pòtentia cœundi; quia in consistit validitas matrimonij: at verò proximitas ætatis sine potentia nihil valet. *Abb. c. de illis nu. 4.eod.tit.*

12 Si quis nitatur habere carnalem copulam etiam intra vas, si illam non habeat, consumat ne matrimonium?
Resp. Negatiuè, quia non tactu, sed reali copula consumatur matrimonium. *cap.attestationes.eod.tit.lege Sanchez.de matrim.*

13 Si quis desponsetur de futuro, & postea habeat rẽ illicitam cum sorore, vel matre suæ sponsæ, dissoluũtur ne per hoc sponsalia?
Resp. Affirmatiuè. *c.literis eod.tit.*

14 Si quis desponsetur de futuro, absque consensu, & sponsalia ex defectu consensus dissoluantur, oritur ex hoc impedimentum publicæ honestatis?
Resp. Negatiuè, quia ex defectu consensus nunquã fuerunt sponsalia: si verò soluantur ex alia iusta causa semper oritur impedimentum publicæ honestatis *c.accessit.eod.tit.*

15 Si aliqua mulier impubes desponsata postquam peruenit ad pubertatem petat licentiam nubendi a viro, debent ne ei dari?
Resp. Si Vir eius inter carnaliter eam cognouisse etiã proximam pubertati, neganda est talis licẽtia. c. con-

continebatur eodem titulo.

16 In causa mattimoniali, cui creditur, Vito an mulieri?

Resp. Distinguendo; Viro, si iuret in fauorem matrimonij; si verò iuret ad dissoluendum matrimonium, vel sponsalia, creditur mulieri iuranti in fauorem matrimonij. *c.continebatur. eod.*

17 Si aliqua puella post septemniũ fuit apta ad concipiendum, & fuit cognita à Vito carnaliter, consumatur ne matrimonium?

Resp. Cum distinctione: si puella cognita fuit antè septennium, non fuit consumatum matrimonium: si verò cognita fuit post septennium, consumatur: pręcipuè si erat proxima pubertati, videlicet circa annum decimum, & tunc cognoscenda res erit ab obstetricibus, & peritis mulieribus: & si dixerunt cũ iuramento potuisse cõcipere, erit consumatum. *Abbas in cap. continebatur. eod. tit. nu. 6. capit. si quis vxorem. 33. quæst. prima, capit. si. de eo, qui cognos. consag. Vxor. suæ.*

18 Potest ne aliqua puella deflorari à Viro, & non concipere, neque esse apta ad concipiendum?

Resp. Potest. *Abb. vbi sup.*

19 Si quis contrahat per verba de pręsenti cum puella ante pubertatem, videlicet in vndecimo anno, erit ne validum matrimonium?

Resp. Si in puella malitia non supplet ætatem, erũt sponsalia de futuro, & non matrimonium, licet Vir eam subarrhauerit, dando anulum: ratio est, quia ad mattimonium requiritur in vtroque consensu verus, quem non pręsumitur habere puellam, ante duodecimum annum, nisi malitia suppleat ætatem, & cognoscat id quod facit. *Ledesma q. 45. Couar. Nauar. c. si. eod. tit.*

CAPVT XXXIV.

De sponsalia duorum.

1 QVis dicitur sponsus duarum mulierum?

Resp. Ille, qui contraxit cum duabus, siue cõtraxerit cum prima per verba de pręsenti, & cum secunda per verba de futuro: siue è contra. *cap. 1. de sponsa duor.*

2 Quam pœnam incurrit, qui contrahit cum duabus mulieribus, vel mulier cum duobus viris?

Resp. Est infamis, & à S. Inquisitione punitur, vt suspectus in fide, quia non bene sentit de Sacramento matrimonij. *l. 1. ff. de his, qui notantur infamia.*

3 Quibus modis contrahuntur sponsalia de futuro?

Resp. Quatuor modis: Primò, per verba de futuro. *vt c. pen. eod.* Secundò, per verba de præsenti, quando vterq; vel alter est impubes; tunc enim ex interpretatione iuris conuertuntur in sponsalia de futuro. *vt c. fin. de despon. impub. & c. vnico, eod. lib. 6.* Tertiò, per traditionem arrharum si præcesserunt verba, vel signa. *leg. arrhis. C. de sponsal.* Quartò, per subtrationem anuli a digito si etiam præcesserunt verba, vel signa. *cap. si quis desponsauerit. 27. quæst. 1.*

4 Ad quem iudicem spectat punitio Viri, vel mulieris, q. p verba de pręsẽti cõtrahut cũ duab. mulierib.

Resp. Ad Tribunal S. Inquisitionis solet præterea Iudex sæcularis, vel Ecclesiasticus cognoscere hoc delictum, & ille Iudex, qui præuenit causam, alijs antefertur, debet tamen sententiam vltimatè definire.

5 Si quis contrahat sponsalia per verba de præsenti, & postea celebret matrimonium cum alia de præsenti, & consumet, dissoluuntur ne prima sponsalia?

Resp. Negatiuè, ratio est, quia fides posterior data in præiudicium prioris fidei irrita est. *sic Nauar. summa latina cap. 22. nu. 26. Bar. à Ledes. de matrimonio dub. 13. Ludouic. Lopez 2. p. instructorij de matrimonio c. 38. Henriq. lib. 11. de matrim. c. 13.* adde quod secundũ matrimonium stante primo non fuit matrimonium, & copula non dedit firmitatem, sed addidit pœnam tali delicto. *c. licet de sponsa duor.*

6 Carnalis copula, & iuramentum addunt ne maius vinculum in matrimonio?

Resp. Respectu essentiæ matrimonij iuramentũ nõ addit aliquid intrinsecè pertinens ad illud, sed ex alio titulo magis obligat, carnalis copula efficit indissolubile matrimonium, quia nõ soluitur per ingressum religionis, sicut soluebatur quando erat solum ratũ, *vide Sanch. & Abb. in c. licet. num. 4. eod. tit. & c. duas eodem titul.*

7 Si quis contraxit cum vna per verba de futuro, & postea cum alia per verba de præsenti, cui debet adhærere?

Resp. Illi, cum quia contraxit per verba de præsenti, tũc enim factum fuit matrimonium. *Abb. c. 5. eo. ti.*

8 Qui non seruat sponsalia quam pœnam incurrit?

Resp. Peccat mortaliter licet non fiut iurata, & cõbligatur per Iudices ad obseruandam fidem. *Abb. c. 1. eod. num. 2.*

9 Quam pœnam incurrit, qui sponsam alterius duxit in vxorem?

Resp. Si illa per verba de præsenti fuit nupta primo viro, tunc secundus nunquam post eam ducere in vxorem, & punitur pœna posita in *Tridentin. synod. sess. 24. c. 1. c. accepisti. eod. tit.*

10 Si sit lis de aliquo matrimonio, Iudex quid debet præcipere litigantibus

Resp. Debet ponere pœnam ne lite pendente cum alio contrahent, & si contraxerit de facto, debet eos separare, & punire. *c. tua. eod. tit.*

CAPVT XXXV.

De Conditionibus appositis In desponsatione, & alijs Contractibus.

1 MAtrimonium spirituale, vt electio alicuius in ordine ad aliquam Ecclesia, potest fieri sub conditione: vt eligo Petrum, tali conditione, vt sit doctus?

Resp. Negatiuè, quia electio debet esse determinata, & certa, & suffragium purum. *c. 2. de elect. lib. 6.*

2 Contrahens matrimonium sub conditione licita, & non reprobata: tenetur ne (non impleta conditione)

tione) consumare matrimonium?

3 Negatiuè. *c. super. de condit. apposit.*

Resp. Matrimonium de præsenti sub conditione honesta contractum, habet ne effectum de præsenti, vel de futuro?

Resp. Si cōditio honesta est de præterito, vel de presenti, vt contraho tecum si es diues, tunc stante conditione est matrimonium, non stante non est matrimonium. At vero si conditio est de futuro, vt tecum contraho si tua mater dederit mihi centum aureos, tunc perdurante voluntate coniungum, quando implebitur conditio, tunc fiet matrimonium, *lege Toletum lib. 7. c. 17. & Abb. c. super eod. tit.*

4 Si aliquis sub conditione contrahat matrimoniū, & ante tempus, in quo debet impleri conditio, cognoscat carnaliter vxorem, poterit ne (si suo tempore conditio non adimpleatur) recedere à matrimonio?

Resp. Non posse, quia per copulam intelligitur recedere à conditione, & purè contrahere, & sic statim obligatur, adeoq; ob honorem matrimonij, illam tenetur ducere in vxorem. *c. per tuas. eod. tit.*

5 Si quis despensetur sub conditine ad certum tempus, & transacto isto tēpore, & conditione non adimpleta, quis habeat copulam, tenebitur ne ratione ne copulæ ad matrimonium?

Resp. Negatiuè, quia transacto tempore, & non adimpleta conditione, sponsalia cōditionalia euanuerunt; verū in hoc casu talis homo, debet probare habuisse copulam post illud temporis, quando conditio debuisset iam esse adimpleta, & de facto non fuit, vnde talis copula nō potest velamine talis matrimonij esse facta. *Abb. c. per tuas nu. 3. eod. tit.*

6 Si quis iurauit recipere vxorem ea conditione, vt prius donentur illi centum aurei tenetur absq; receptione aureorum eam recipere?

℞. Negatiuè, quia conditio fuit iusta, & debet prius adimpleri. *c. illis eod. tit. & supra etiam tetigi.*

7 Conditio turpis posita in matrimonio, vitiat ne tale matrimonium?

℞. Si conditio non sit contra substantiam, & bonum matrimonij (quod ad triplex genus reduci potest, ad fidem, prolem, & indissolubilitatem,) quantumcumq; turpis sit, nō vitiat matrimonium: sicut si quis dicat, sumo te in vxorem per verba de præsenti ea conditione, vt fureris, vel interficias tuum patrem, in isto casu conditio non debet adimpleri, & matrimonium tenet. *c. 1. eod. tit.*

8 Conditio turpis contra substantiam matrimonij, scilicet, duco te vxorem ea conditione, vt sumas potiones ad hoc vt sterilis euadas: & si fortè cōceperis, vt sumas potum ad abortum faciendum, vitiat ne matrimonium?

℞. Vitiat, & illud reddit nullum, quia est contra bonum matrimonij nempè prolem hoc enim videtur verbis, & non opere contrahere cum sit contra substantiam, & finem matrimonij. *c. fi. eod. tit.*

9 Si ponatur in matrimono conditio impossibilis, vt nubo tecum si tetigerit cœlum manu, vel volaueris, talis conditio vitiat ne matrimonium?

℞ Negatiuè, quia talis conditio habetur pro non apposita. *cap. fin. eod. tit.*

10 Si ponatur conditio in matrimonio, quę non pendet ex voluntate adimplentis, ex hoc vitiaretur ne matrimonium: vt si quis dicat nubo tecum si hodie coram Rege sermonem habebis?

Resp. Facta ex sua parte sufficiente diligentia, matrimonium tenet etiam non impleta conditione. *c. fin. eod. tit. l. Tol. lib. 7. c. 17. §. tertia conditio.*

11 Matrimonium contractum cum Iudeo, vel Pagano, erit ne validum?

Resp. Siue sciat, siue nesciat esse Iudæum, vel Paganum, matrimonium non erit validum; quia ad firmitatem matrimonij oportet, vt sit eiusdem fidei. ita Francisc. à Vittoria de matrimonio, *n. 294. citatque Concilium Tol. 4. c. 62. & Agatense 67. c. caue. & c. non oportet. 28. quæst. 1. idem dicendum est si alter coniungum sit cathecumenus, & fidem habeat. lege Tolet. lib. 7. capitul. 11.*

12 Matrimonium contractum cum Heretico tenet ne?

Resp. Communiter tenet DD. validum esse matrimonium, quia Hæreticus est baptizatus, & de gremio Ecclesiæ. *Abb. c. fi. eod. tit. nu. 5. & 6. & ita Glossa communiter recepta, c. non opor. 28. q. 1. lege Cou. tom. 4. Nauar. nu. 49. Sanch. disp. 72.*

13 Si aliquis donet Ecclesiæ agrum cum conditione quòd singulis diebus dicantur pro eo, duæ Missæ, vel aliquod suffragium; non impleta conditione, poterit donatarius reuocare talem donationem?

℞. Negatiuè, nisi in ea expresśè fuerit posita clausula quod non impleta conditione possit reuocari talis donatio, hoc deciditur in fauorem Ecclesiæ, sed poterit talis donatarius, vel eius hæres petere, vt conditio adimpleatur. *c. verum. eod. tit.*

14 Quando quis donat Ecclesiæ sub conditione, præsumitur ne quòd causa finalis conditionis fuit conditionalis, vel non?

Resp. Negatiuè, nisi id exprimatur; quia maior perfectio est quod quis donet purè, quàm quòd donet sub conditione. *Abb. cap. verum. eod tit.*

15 Conditio posita in consecratione Ecclesię, nempè quòd non sit subiecta Episcopo, valebit ne?

Resp. Negatiuè, & Ecclesia remanet cōsecrata. *Abb. c. fi. eod. tit. nu. 8.*

CAPVT XXXXI.

De Matrimonio.

1 Quid est matrimonium?

℞. Est mutuus consensus Viri, & mulieris consuetudinem indiuiduā vitæ promittentium. *Armil. in sum. c. 5. n. 1. de matr. c. cum loc. de sponsalib. Abb. in capitulo final. de conuersi. infidel. numero secundo.*

2 Vnde dicitur matrimonium?

Resp. A matre, & munio: quia proprium est matris parere filium, educare, & alere; similiter patrimoniū dicitur à patre, & munio quasi proprium munus, & officium Patris sit, quærere bona filio, vt sustentetur. *Tolet. in sum. c. 27. q. 1. de matrim. & extr. de conuers. coniung. c. ex literis. eod. tit.*

3 Quando institutum fuit matrimonium?

Resp. Si habeatur respectus ad prolem, ante lapsum Adæ, tunc enim quādo Deus dixit: Crescite, & multiplicamini,

plicatioui. At verò tempore legis naturæ fuit institutum in remedium contra vulnus peccati. Quod verò pertinet ad certas, & determinatas personas habuit matrimonium ex noua lege, secundum quam ratione est verum Sacramentum. 32.q.2.c.15, de diu. c. gaudemus.eo.tit. D.Tho.lib.4.sent.dist.26.

4 Quis instituit Matrimonium?
Resp. Christus Dominus, quando dixit, quod Deus coniunxit homo non separet. Trid.synod.sess.24.c.1. de reform.

5 Quotuplex est fides in Matrimonio?
Resp. Duplex: pactionis, & consensus: pactionis est, quando quis promittit de futuro cum aliqua purè, vel sub conditione: consensus, quando duo mutuo consensu ad inuicem de præsenti se suscipiunt in vxorem, & virum. c. duobus. de sponf. duor.

6 In quo consistit validitas, & vis Matrimonij?
Resp. In solo consensu verbis expresso, & si mutuus fuerit, sufficit signis. Trid.syn.sess.24.c.10.

7 In interdicto generali, quæ Sacramenta excipiuntur de Iure?
Resp. Baptismus patuulorum, c. non ex vobis. de pœn. pœnitentia morientium. eod.tit.

8 Quid operatur copula, & iuramentum in Matrimonio?
Resp. Iuramentum maiorem firmitatem, at copula ita confirmat consummationem Matrimonij, vt etiam per ingressum religionis, quis non possit separari à sua coniuge, nisi ambo consentiant, & voueant castitatem. Syluest. verb. Matrimonium, & dixi lib.1.c.34. num.4.

9 Quæ inueniuntur in hoc Sacramento?
Resp. Materia, forma, minister, suscipiens, & effectus Tol.in sum.lib.7.c.5.

10 Quæ est materia, & forma huius Sacramenti?
Resp. Est mutuus consensus Viri, & mulieris diuerso modo consideratus: videlicet consensus viri, vt determinat consensum mulieris, est forma, & consensus mulieris est materia: è contra verò consensus mulieris, vt determinat consensum viri, est forma, & tunc consensus viri est materia. Richar. in 4. distinct. 26 artic.4.q.2. & Bartacin.c.sua nos. de sponf.

11 Matrimonium quomodo debet fieri, & quæ forma est seruanda?
Resp. Libero consensu cum legitima ætate, cum publicationibus in facie Ecclesiæ interrogante proprio Parocho, cum duobus, vel tribus testibus, & contrahentibus ore proprio respondentibus cum benedictione, & confessione peccatorum, & sumptione Eucharistiæ, confessio autem peccatorum, & Eucharistia non sunt essentialia huic Sacramento. Trid.syn. sess.24.c.1.de reform.

12 Potest ne Papa dispensare cum religioso, vt contrahat Matrimonium?
Resp. Potest ex magna causa: scilicet successione alicuius Regni, vel status, vt dixi lib. 1.c.31.nu.18. Abb. c. per venerabilem, qui fil. sint legit.

13 Papa potest ne dispensare, vt quis contrahat matrimonium in gradibus diuina lege prohibitis?
Resp. Licet Papa maiorē potestatē habeat dispēsādi in gradibus humana lege prohibitis, tamen ex magna causa respiciendo pacem, & vtilitatem Ecclesiæ, & alicuius Regni Christianorum potest dispensare, vt aliquis cōtrahat in gradibus diuina lege prohibitis. DD. in c. litteras, de rest. spoliat. & expressè Abb. in c. per venerabilem, qui filij sint legitimi. num. 21.

14 Quis potest instituere gradus in quibus nō possit contrahi, & in illis dispensare.
Resp. Sancta Romana Ecclesia. Trident. synod. sess. 24. canon. 3.

15 Quis potest instituere gradus, impedientes, & dirimentes Matrimonium?
Resp. Summus Pontifex. Trid. sess. 24. can. 4.

CAPVT XXXVII.

De Matrimonio clādestino.

1 Matrimonium clandestinum ante Conc. Trid. erat ne verum Sacramentum?
Resp. Erat. post Concil. Trid. verò tale Matrimoniū irritum fuit; vnde qui aliter contraxerint ad sic contrahendum Sancta synod. Trid. sess. 24.c.1. inhabiles reddidit.

2 Quomodo intelliguntur talia verba (ad sic contrahendum Sancta synodus inhabiles reddit?
Resp. Quod inhabiles reddit ad sic contrahendum, scilicet clandestinè, quia hos contractus nullos, atque irritos esse decernit, sed non reddunt ur inhabiles isti tales ad contrahendum postea, seruata forma Concilij Tridentini, cum licentia Iudicis Ecclesiastici.

3 Si aliquis contraxerit clandestinè, & postea velint contrahere seruata forma Concilij Trident. indigent ne dispensatione?
Resp. Negatiuè, sed solùm debent petere facultatem à Iudice ordinario Ecclesiastico?

4 Qui contraxerunt clandestinè, si iterū velint contrahere seruata forma S.Conc.Trid. quid dēt agere?
Resp. Post sententiam Iudicis declarantis nullitatem Matrimonij clandestini, facultatem petere debent ab ipso Iudice, & contrahere coram Parocho, & testibus, & si aliter faciant, iterum grauiter puniētur. Bonacin.de matrim. quæst.3.nu.18. Sanch. lib.6. disput. 70.nu.13.& lib.1.disp.20.nu.13.

5 Contrahentes clandestinè, adiuuantes, consentiētes, Notarij, & Testes qua pœna puniuntur?
Resp. Pœna graui arbitraria, & pecuniaria secundum qualitatem, & quātitatem personarum, & ferè semper est pœna pecuniaria, vel aliqua reclusio, vel pœnitentia publica. Sanchez de matrim.tom.1.lib.3. disp. 46. num.8.

6 Inter hæreticos matrimonium clandestinum est ne verum?
Resp. Si in Diœcesi, vel Prouincia eorum publicatum, & acceptatum fuit Concilium, non valet tale matrimonium, quando conuerterentur ad fidem, poterit Vir cum ipsa, vel alia seruata forma Concilij, iterum contrahere. Trid.syn.sess.24.c.1. de reform.

7 Sacramentum Matrimonij potest ne mutari?
Resp. Non posse in ijs, quæ de essentia talis Sacramēti sunt, quia sunt de Iure diuin. Conc. Trid. syn.24.c.1. de reformat. quod si Concilium Trid. inualidum esse Matrimonium clandestinum declarauit, cum tamen prius fuerit validum, non mutauit materiam, quia materia Sacramēti Matrimonij semper fuit eadem, nempè contractus humanus validus, qui potest reci-

pere hanc variationem, ex præscripto Concilij, vt fiat cum his, vel illis solemnitatibus, nam habent ius potestas humana in contractum humanum vti hoc, vel illo modo fiat, vt sit contractus validus: affirmo tamen valida esse sponsalia clandestina. *c. cum in initio. de clandest. spons. & Trid. syn. sess. 24. c. 1. Sanch. lib. 3. de consen sen. clandest. disp. 4.*

8 Potest ne Ecclesia dispensare in ius diuinum?

Negatiuè. *Trident. syn. sess. 24. c. 1.*

9 Matrimonium clandestinum sine Parocho, conuertitur ne in sponsalia de futuro, ita vt postea aliquis eorum, possit cogi ad promissionem seruanda, præcipuè si interuenit copula propter honorē Virginis?

℞. In negatiuam partem inclino, ratio est, quia tale matrimonium, est contractus omnino nullus, & irritus per *Conc. Trid. sess. 24. c. 1. de reform.*

10 Virgo, quæ amisit virginitatem, sub prætextu Matrimonij, & fortassis ignorans, quòd tale Matrimonium sit clandestinum, quam actionem potest intentare contra eum, qui eam deflorauit?

Resp. Non actionem Mattimonij, sed fraudis, damni, & amissæ virginitatis, & forsan violentię; quia matrimonium fuit irritum.

11 Iudex Ecclesiasticus in sua sententia debet ne vti verbis quibus videatur, irritare Matrimonium?

Resp. Negatiuè, sed declarare tale Matrimonium fuisse clandestinum inter Petrum, & Mariam, & irritum esse, quia *Concil. Trident. illud irritauit, sessio. 24. c. 1. de reform.*

12 Prohibitio nuptiarum solemniū est ne licita certis temporibus?

Resp. Est, quam Ecclesia iustis de causis instituit. *Trid. synod. 24 canon. 11.*

13 Matrimonium, & sponsalia, quo tempore, & qua hora possunt contrahi?

Resp. Quocumque tempore, vel hora, siue diei, siue noctis: quia per *Conc. Trident.* solùm prohibetur certis temporibus conuiuia, traductio ad domum, carnalis copula, solemnitates nuptiarum, non autem Sacramentum. *Molfes. in sum. tom. 1. tract. 4. c. 8. nu. 64. & Posseuin. de offic. Curati. c. 10. num. 25.*

CAPVT XXXVIII.

De denuntiationibus in matrimonio.

1 QVæ solemnitates requiruntur ad verum matrimonium contrahendum?

Resp. Tres denunciationes factæ à proprio Parocho tribus diebus festiuis, vel Dominicis in Missis maioribus, & præsentia ipsius Parochi, vel alterius Sacerdotis, de licentia ipsius Parochi, vel Ordinarij, & duorum, vel trium testimonium, & cum mutuo consensu liberè contrahentiū. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de ref.*

2 Quis potest dispensare in denunciationibus, & eas in totum, vel in partem remittere?

Resp. Episcopus ex rationabili causa, & curet, vt ante consumationem fiant. *Trident. syn. sess. 24. c. 1. de reformat.*

3 Quæ sunt causæ, ob quas Episcopus potest remittere denunciationes in Matrimonio?

Resp. Plures. Prima periculum impediendi Matrimonium. Secunda inæqualitas contrahentium, vt si nobilis ducat ignobilem, diues pauperem. Tertia periculum mortis. Quarta timor parentum, ne impediatur Matrimonium. Quinta quando virgo est sub tutela iniqui Tutoris, & dubitatur ne eam tradat viro ignobili. Sexta quando vir fœminam deflorauit, & reparat damnum amissæ Virginitatis, & est periculum in mora. Septima, quando nuptiæ sunt prohibitæ, & adest periculum Virginitatis. *Palud. in 4. dist. 28. q. 2. artic. 3. Nauar. in man. cap. 22. nu. 70.*

4 Cum remittuntur denunciationes quid debet facere Episcopus?

Resp. Sumere iuramētum partis, & duorum testium deponentium nullum esse impedimentum.

5 Potest Episcopus dispensare, vt diebus feriatis denunciationes fiant?

Resp. Negatiuè, quia cum *Concil. Trid. dicat* (diebus Dominicis,) Episcopus non potest dispensare in expressis à Concilio. *Segura in director. Iudic. part. 2. c. 16. n. 17. & Riccius in prax. for. Eccles. p. 1. resolu. 224. n. 3. & Vgolin. de offic. & potest. Episc. c. 15. §. 11. num. 4. Sanch. de matrimonio disp. 7. lib. 2. num. 6.*

6 Si omittantur denunciationes, erit ne irritum Matrimonium?

Resp. Negatiuè, quia sunt de solemnitate, non autem de necessitate. *Nauar. c. 22. num. 7. Coninch. de Sacram. disp. 27. dub. 5. n. 49.*

7 Aqua pœna puniendi sunt, qui ante denunciationes Matrimonium consumunt?

Resp. Pœnā stupri, quæ in aliquibus locis est taxata in aliqua pœna pecuniaria. *Ricc. in prax. for. Eccles. p. 1. resolut. 224. num. 2.*

8 Factis denunciationibus, quot menses debent trāsire ad Matrimonium contrahendum, ita vt illis trāsactis iterum debeant fieri denunciationes?

Resp. Quatuor. *Posseuin. de offic. Curati. cap. 10. nu. 13. & Rebell. de obligat. iust. par. 2. lib. 4. section. 2. num. 8. in addit.*

9 Si duo contrahant ex diuersis Parochijs, vel Ciuitatibus debent ne in ambabus Parochijs fieri denunciationes?

Resp. Negatiuè, sed sufficit, vt fiant in Parochia, vbi habitant contrahentes: licet Iudex (si commodè fieri potest) curet, vt in ambabus Parochijs fiant. *c. Bonac. de matr. quæst. 2. punct. 6. nu. 21. & Coninch. de Sacram. disput. 27. dub. 5. num. 50.*

10 Quis est Minister huius Sacramenti?

Resp. Ipsi contrahentes ad inuicem, Parochus verò habet se velut testi necessarius. *Trident. synod. session. 24. cap. 1. de reform.*

CAPVT XXXIX.

De Parocho in matrimonio.

1 QVid requiritur in Parocho ad seruandam formam Concil. Trident. in matrimonio?

℞. Solum præsentia, & intelligentia, & quòd sit proprius Parochus Viri, aut mulieris. *Triden. syn. sess. 24. cap. 1.*

c. 1. de reform. §. Parochus.

2 Sunt ne de necessitate matrimonij aliqua verba, vel consensus Parochi?

Resp. Negatiuè. *Regnal. l. d. to. 2. c. 23. n. 175.*

3 Si Parochus repugnet, & sit ligatus, & claudat aures, valet ne matrimonium?

Resp. Valet, quia solum requiritur præsentia, & intelligentia non autem actio.

4 Si Parochus dormiat, valet ne matrimonium?

Resp. Negatiuè, quia dormiens non est præsens intellectu, sed corpore, veluti si esset mortuus.

5 Si quis in præsentia Parochi occultè contrahat, & Parochus nihil intelligat, quia dixerunt verba secretè, vel adeò longè, vt intelligere non posset, valet ne matrimonium?

Resp. Negatiuè, quia requiritur præsentia Parochi cum intelligentia rei.

6 Parochus, vt assistat matrimonio debet ne esse Sacerdos?

Resp. Affirmatiuè, vnde si quis contraheret corā Vicario Episcopi non Sacerdote, vel Parocho, item non Sacerdote nullum esset matrimonium. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de ref. Nau. cons. 6. de cland. matrimonio?*

7 Matrimonium coram substituto Parochi in administrandis Sacramentis contractum, valet ne?

Resp. Affirmatiuè?

8 Sufficit ne vt licentia Parochi erga substitutum sit tacita?

Resp. Negatiuè, sed debet esse expressa, & in scriptis ad administranda omnia Sacramenta?

9 Parochus debet esse proprius Viri, aut mulieris.

Resp. Sufficit, vt sit Viri, aut mulieris. *Sanch. de matrimonio.*

10 Si parochi Viri, & mulieris inter se disputēt, quis eorum debet benedicere contrahentes; quid agendum?

Resp. Si Vir accedat ad domū mulieris ad cōtrahendum, proprius parochus erit mulieris, vel è contra.

11 Si parochus det licentiam alicui Sacerdoti, vt assistat Matrimonio, quomodo debet dari talis licētia?

Resp. In scriptis, præcipuè, si non sit eius substitutus, qui cum licentia generali administrat omnia Sacramenta.

12 Quam pœnam incurrit parochus assistens matrimonio eorum, qui non sunt de sua parochia?

Resp. Est suspensus arbitrio Episcopi illius parochiæ, ad cuius iurisdictionem pertinebant contrahentes. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de reform.*

13 Quis debet habere librum contrahentium?

Resp. Quilibet Parochus tenetur scribere nomina, & cognomina coniugum, testium, diem, & locum cōtracti Matrimonij. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de refor.*

14 Si consuetudo sit, vt contrahentes dent aliquid Episcopo, est ne licita talis consuetudo?

Resp. Affirmatiuè, quia non datur ratione benedictionis, sed ad substentationem dignitatis.

15 Consuetudo introducta, quod detur aliquid parocho libera voluntate, quando nupti benedicuntur, debet ne obseruari?

Resp. Debet, dummodo nihil accipiatur, etiam si libere offeratur ante factam benedictionem, nec ratione benedictioni, sed substentationis.

CAPVT XL.

De vagantibus in matrimonio.

1 Vagantes non habentes proprium parochum, si velint nubere, quis erit talis parochus?

Resp. Quilibet, sicuti & Confessarius, sed debet iste parochus curare, vt de expressa licencia Episcopi eos coniungat. *Trid. sy. sess. 24. c. 7.*

2 Per quot tempus dicitur, quis non esse vagans?

℞. Si per octo annos in aliqua Ciuitate habitauerit.

3 Si duo, vel alter, ex contrahentibus sit alienigena, & ad breue tempus habitauerit in aliqua parochia, quis erit proprius parochus?

Resp. Ille, in cuius parochia alter contrahentium habitauerit, sed si nullus eorum habuerit fixam habitationem, proprius parochus erit ille, qui diligētias fecerit de cognitione, vita, & moribus contrahentiū & receperit testes, & in eius parochia debent contrahere, vel parochus, cui Episcopus hanc examinationem, & matrimonium commiserit. *Triden. synod. sess. 24. c. 7. & ibi DD.*

CAPVT XLI.

De Contrahentibus Matrimonium.

1 Qvid debent facere coniuges ante consummationem Matrimonij?

Resp. De consilio confiteri sua peccata, & communicare, non autem de præcepto. *Trid. syn. sess. 24. c. 1.*

2 Quæ ętas requiritur in Viro ad contrahendum Matrimonium?

℞. Quatuordecim annorum, & in fœmina duodecim annorum completorum, suppono in vtrisque potentiam coeundi, vt alias dicam. *Suarez lib. 6. disp. 28. nu. 2. Sà verb. Matrimonium. nu. 7.*

3 Matrimonium, & sponsalia possunt contrahi per Procuratorem?

Resp. possunt. *Sà verb. Matrimonium. nu. 12. Fornar. in addit. Tol. lib. 7. c. 5. Coninch. disput. 24. de Matr. dub. 9.*

4 Procurator contrahit sibi cognationem, an mandanti?

Resp. Mandanti. *Sà vbi sup.*

5 Quam ætatem debet habere, procurator ad Matrimonium contrahendum?

Resp. Sufficit habere vsum rationis, & speciale mandatum, cum expressione nominis, & cognominis mulieris, *Sà verb. Matrimonium.*

6 Mutus, & surdus possunt contrahere matrimonium?

℞. Possunt, quia Matrimoniū cōsistit in consensu, siue sit per verba, siue per alia signa externa, expressa.

c.cum apud sedem de sponſ. & matr.

7 Furioſus poteſt contrahere matrimonium?
℞. Non poſſendum eſt in furore: ex defectu conſenſus requiſiti, *c.dilectus, de sponſ. & matri.*

8 Si ſolo conſenſu contrahitur matrimonium, ad quid requiruntur verba exteriora, vel æquiualentia?
℞. Quia ad rationem Sacramenti requiritur ſenſibilitas, quæ habetur per illa ſigna exteriora: vnde mutus, per ſigna exteriora, eius interorum cōſenſum exprimentia, optimè contrahit matrimonium: Puer verò ante ætatem requiſitam non cenſetur habere conſenſum, atq; adeò nec contrahere *c.tua.eod.tit.*

9 Si dŭo Catholici ſint in loco hæreticorum, vbi non eſt Parochus, & contraxerint ſine præſentia Parochi, erit ne matrimonium?
Reſp. Mihi videri inſtabile, quòd contrahant, dummodo habeant voluntatem exequendi totum id, quod circa hoc iubet Eccleſia quando commoditas prætulerit, & ratio eſt, quia *Trid.ſyn.in caſu impoſſibili non obligat.ſeſſ.24.c.1.*

10 Puella, quæ clandeſtinè contraxit, & conſumauit, poterit ne religionem ingredi, & profiteri?
Reſp. Poterit, ſed cenſeo virum expectare debere, quouſque illa in religione profeſſionem edat, vt Iudex declaret illum liberè cum alia poſſe contrahere.

11 Quis eſt effectus huius Sacramenti?
Reſp. Dat gratiam, facit licitam cohabitationem, & prolem legitimam. *Trid.ſyn.ſeſſ.24.c.1.& 2.*

12 Quis eſt perfectior ſtatus cælibatus, an coniungatus?
Reſp. Cœlibatus, & virginitatis. *Trid.ſyno.ſeſſ.24.canon.10.*

CAPVT XLII.

De impedimentis Dirimentibus Matrimonium.

1 **Q**Væ ſunt impedimēta dirimentia matrimoniū?
Reſp. His verſibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas
Si ſinis affinis, ſi forte coire nequibis
Si ſponſam rapis, ſi clandeſtinus inibis;
Hæc celebranda vetant, & connubia facta retractant.
Tol.in ſum.lib.7.c.7. n.1.

DE ERRORE, ET CONDITIONE.

2 Quotuplex eſt error in matrimonio?
Reſp. Duplex: primus in ſubſtantia perſonæ, & hic diſſoluit matrimonium, vt ſi promittatur Maria, & detur Ioanna: ſecundus error in qualitate perſonæ, & hic non diſſoluit, vt ſi promittatur Virgo, diues, formoſa, & nobilis, & non ſit, lege Toletum in ſumma libro ſeptimo, capitolo ſeptimo, numero 3. Nauarr.cap.22.nu.35. Ledeſma addit.3.p. quæſtione 50. Couarru.in cap.3.§.7. Coninch.diſput.31.

3 Si ſeruus nubat ſerua putans eſſe liberam tenet ne matrimonium?
Reſp. Tenere, quia non ſit deterior conditio errātis eſt ſententia communis. *cum S.Tho.4.diſt.36. l.Tolet. lib.7.c.7.*§.ſecunda propoſitio. idem dicendum ſi ſerua nubat ſeruo, putans eſſe liberum.

4 Si ſeruus ducit liberam putans eſſe ſeruam, vel è contra tenet ne matrimonium?
Reſp. Tenere propter oppoſitam rationem, quia nō fit deterior conditio errantis, imò melioratur. *cap.ſi quis liber.29.q.2.& idem docet S.Th.4.diſt.36.ar.1.& Nauar.c.22.nu.33.*

5 Si liber ducit ſeruam, putans eſſe liberam, aut è contra, eſt matrimonium?
Reſp. Non eſſe, duco ab oppoſita ratione, quia fit deterior conditio errantis habetur *c.propoſuit, & cap. ad noſtram de coniug.ſeruor.d.q.2.ſed limitant iſtam propoſitionem Richard.4.diſt.39.qu.1.artic.1.& Nauar.c.22.n.33.* niſi qui contrahat, eſt paratus illam ducere cognita conditione.

6 Si liber ſciat impedimentum conditionis poſt cōtractum, adhuc tamen vult poſtea contrahere, eſt ne validum matrimonium?
Reſp. Non valere, niſi accedat vtriuſq; coniugis nouus conſenſus, *ita Nauar.c.22.n.33. Tol.lib.7.c.7.*

CAPVT XLIII.

De impedimento voti.

1 **Q**Votuplex eſt votum?
Reſp. Duplex: ſimplex, & ſolēne. *c.meminimus, qui Cler, vel vou.matr.contrah.poſſunt.*

2 Quod eſt votum ſimplex?
Reſp. Quod caret ſolemnitate, & tale votū impedit matrimonium contrahendum, ſed non contractum *c.meminimus.eod.tit.c. inſiauante. eod. tit.* quia matrimonium fortius vinculum eſt, voto ſimplici.

3 Quod eſt votum ſolemne?
Reſp. Votū emiſſum in aliqua religione approbata, in manibus Superioris, qui habeat poteſtatem, & talem votum dirimit matrimonium; cōtrahēs verò eſt excommunicatus. *clem.1.de conſang.& affinit.Tol.in ſum.lib.7.c.8.nu.1.& 2.* aſſerit non ſolum dirimere, votum ſolemne expreſſum, ſed etiam tacitum, quòd fit in religione poſt annum probationis, quādo quis actum profeſſi facit, ac ſe, vt profeſſum gerit.

CAPVT XLIV.

De impedimento Cognationis.

1 **Q**Votuplex eſt cognatio?
Reſp. Triplex: ſpiritualis, legalis, & naturalis. *Tol.in ſum.lib.7.c.8.n.3.4.5.& 6.*

2 Quæ eſt cognatio ſpiritualis?
℞. Quæ contrahitur in baptiſmo, & confirmatione ſolum,

ſolum, inter baptizatum, & baptizantem,& inter parentes eius,& Patrinum. *Trid.ſyn.ſeſs.24.c.2.de reform. ſtatuit tria.* Primo abſtulit cognationes confraternitatis ſpiritualis. Secundò, ſi ſint plures patrini, voluit,vt contrahatur hæc cognatio, ſolùm cum vna,& vno,qui aſcribuntur in libro. Tertiò,cum vxoribus Patrinorum noluit vt contrahatur cognatio ſpiritualis. *Tolet.lib.7.c.9.num.3.*

3 Quæ eſt cognatio legalis?

Reſp. Quando quis adoptat, & recipit alienum filium in ſuum; tunc enim eſt cognatio inter adoptatum, & adoptantem,& filios,& nepotes adoptati,& adoptantis,& inter vxores adoptati,& adoptantis: ſed filij cum non ſunt ſub patria poteſtate, ſed extra, non habent hoc impedimentum.*c.1.de cognat.legali.Franciſc.à Vittoria de matrim.num.301.*

4 Quæ eſt cognatio naturalis?

Reſp. Eſt vinculum ab vna ſtirpe,& ſanguine per gradus deſcendentium. *Tol.in ſum.lib.7.c.9.n.1.*

5 Quotuplex eſt cognatio naturalis?

Reſp. Duplex: altera procedit ex linea recta; altera verò ex tranſuerſali. *Tol.vbi ſup.n.4.& 5.*

6 Hæc cognatio vſq; ad quem gradum impedit, & dirimit matrimonium?

Reſp. Vſq; ad quartum gradum incluſiuè. *Tol.vbi ſup. numer. 6.*

7 Si Puer fuerit baptizatus domi, & poſtea ductus ad Eccleſiam,vt Chriſma ei imponatur, & ſolemnitates fiant; Patrini,qui his ſolemnitatibus aſſiſtunt, contrahunt ne aliquam cognationem?

Reſp. Non contrahere, quia cognatio non contrahitur ex chriſmate, & ſolemnitatibus, ſed ex baptiſmo; & ſic contraxerunt cognationem ſolùm illi Patrini, qui aſtiterunt,quando talis puer domi fuit baptizatus ſiue ſit baptizatus a laico,ſiue à muliere,ſiue à Sacerdote.

8 Si plures ſuſcipiant vnum de fonte,nullo deſignato, neque ſcripto in libro à Parocho, contrahunt ne omnes,qui confuſè, & ſine electione eum tenuerunt?

Reſp. Contrahunt, quia non fuit facta electio quis eorum contraxit. *Nauar.in man.c.22.nu.24.c. quamuis de cognat.ſpirit.in 6.*

9 Poteſt Epiſcopus concedere licentiam, vt duo Viri, vel mulieres aliquem baptizatum de baptiſmo ſuſcipiant?

Reſp. Eſſe prohibitum per *Trid.ſyn.ſeſs.24.c.1.*

10 Cognatio ſpiritualis cõtracta in baptiſmo, ad quos gradus extenditur, vt impediat matrimonium?

Reſp. Solum inter baptizatum, & baptizantem, & vnum,vel vnam ſuſcipientem de fonte, & inter Patrem, & matrem baptizati, & ideò Parochus diligenter interrogare debet,quiſnam ſuſcepturus erit baptizatum de fonte,eiuſque nomen in libro adnotare; cæterorum verò Patrinorum nomina non adnotabit, vnde hi non contrahunt cognationem aliquam, ſed ſolum ſunt Patrini ad ſolemnitatem.

11 In confirmatione, quæ cognatio contrahitur impediens matrimonium?

Reſp. Solum inter confirmatum, & confirmantem, & Patrem, & matrem confirmati, & vnum Patrinum tenentem confirmatum. *Trid.ſyn. vbi ſup.*

12 Cognatio publicæ honeſtatis, vſque ad quem gradum impedit matrimonium?

Reſp. Non excedit primum gradũ.*Trid.ſyn.ſeſs.24.c.3.*

13 Impedimentũ affinitatis quod prouenit ex copula carnali, vſq; ad quem gradum dirimit matrimonium?

Reſp. Vſque ad primum, & ſecundum gradum. *Trid. ſyn.ſeſs.24.c.4.*

CAPVT XLX.

De cognatione Spirituali.

1 QVid eſt cognatio Spiritualis?

Reſp. Eſt propinquitas, quæ prouenit ex Sacramenti datione,vel ex atteſtatione,vel retentione in ſacro recipiendo ſicut patrinus, qui tenet aliquem ad fontem baptiſmalẽ,vel cõfirmationem, *30.q.3.per tot.*

2 Parentes carnales debent ne ſuſcipere filios de ſacro fonte?

Reſp. Negatiuè, ne otiatur cognatio inter ipſos. *Abb. c.1.de cognat. ſpirit.n.2.*

3 Quæ propinquitates naſcuntur ex cognatione ſpirituali, quæ contrahitur in baptiſmo?

Reſp. Prima, filiatio inter baptizatũ,& baptizantem. Secunda, compaternitas inter Sacerdotem, & patrem baptizati. Tertia,commaternitas inter Sacerdotem,& matrem baptizati. Quarta, inter filios Sacerdotis, & baptizati. Quinta, filiatio inter baptizatum, & ſuſcipientem. Sexta, filiatio inter baptizatum, & vxorem ſuſcipientis. Septima fraternitas inter baptizatum, & filios ſuſcipientis. Octaua, compaternitas inter ſuſcipientem, & patrem baptizati. Nona, commaternitas inter ſuſcipientem, & matrem baptizati. *30.q.1.c.homines.30.q.3.per tot.2.q.3.cap. ita diligere ſed per Concil. Trid.ſyn.ſeſs.24.c.2.de reform.* ſunt,vt vnus,vel vna tantum teneant baptizatum; & inter eos ſolos, & inter baptizatum, & baptizantem, & Patrem, & matrem baptizati cognatio ſpiritualis otiatur,neq;extendatur ad alios gradus iuſtis de cauſis, & ita totus titulus de *cognat.ſpirit.regulari debet per d.c.2.ſeſs.24.Conc.Trid.*

4 Si quis teneat filium ſuum in fonte baptiſmatis,debet ne ſeparari à ſua propria vxore ratione cogn. ſpir.

Reſp. Negatiuè: ſi id ignoranter fecerit,quia ignorantia illos excuſat: ſi vero ſcienter fecerit non debet reportare commodum ex ſua malitia. *c.ſi vir, vel mulier. de cognat. ſpir.*

5 Si pater, vel mater tenuerunt proprium filium in fonte,per talem cognationem diſſoluitur ne matrimonium inter ipſos?

Reſp. Negatiuè,& vterque poteſt petere, & reddere; quia non eſt de impedimentis à iure expreſſis. *Abb.in c.2.de cogn.ſpir.nu.5.*

6 Si Ioãnes in fonte baptiſmi tenuit filium Petri, Petrus poterit ne tenere filium Ioannis?

Reſp. Poterit, quia non eſt prohibitum in iure.*c.ſuper eod.de cogn.ſpir.& Abb.ibi nu.2.*

7 Si pater alicuius baptizati cognoſcat vxorem illius, qui in baptiſmo ſuſcepit filiã ſuam,nõ ſuſcipiẽte ſimul, & illa ſi deinde mortuo ſuſcipiẽte vxor eius vidua nubat patre baptizati, erit ne validum tale matrimoniũ?

Reſp. Eſſe validum ratio eſt,quia illa non cõtraxit cognationem ſpiritualem,nam cognatio ſpiritualis, per Trident. contrahitur ſolum inter ſuſcipientes baptizatum, ac ipſum baptizatum iſtiuſque patrem, & ma-

trem, rursus inter baptizantem, & baptizatum huiusq; parentes; cum igitur illa non susceperit, impedimentum non habet. *Conc. Trid. sess. 24. c. 2. de reform.*

8 Inter Patrem baptizati, & tenentem in fonte, quæ cognatio contrahitur?
Resp. Cognatio sufficiens ad dirimendum matrimonium contractum. *c. veniens. eod. tit.*

9 Compaternitas contracta per Cathechismum dirimit ne matrimonium contractum?
Resp. Negatiuè, sed impedit contrahendum. *c. contrac. de cognat. spirit.*

CAPVT XLVI.

De Cognatione Legali.

1 QVid est cogoatio legalis?
Resp. Quando adoptat, & recipit alienum filium in suum. *c. 1. de cognat. legali.*

2 Quid est adoptio?
Resp. Est gratuita quædam electio, qua quis aliquem sibi eligit in filium, & talis dicitur adoptiuus. *Instit. de adopt. in princip. lege Sot. dist. 42. q. 2. art. 1. Ledesma q. 57 Rebell. q. 7.*

3 Qui debet esse maior adoptatus, vel adoptans?
Resp. Adoptans debet precedere adoptatum in plena pubertate, alias adoptio nulla erit. *instit. de adopt. §. minorem.*

4 Castratus, vel spado potest adoptare?
Resp. Negatiuè, quia adoptio imitatur cognationem naturalem, & quia non possunt generare, ideò non possunt adoptare, quia est actus viri potentis. *instit. de adopt. §. illud.*

5 Sacerdos potest ne adoptare?
Resp. Affirmatiuè: quia est actus charitatis; & sicut potest generare, sic potest adoptare. *Abb. in c. vnico de cognat. leg. nu. 4. l. si Pater. ff. de adoptionibus.*

6 Senex poterit ne adoptare in nimia senectute?
Resp. Poterit; licet probabiliter ob senectutem non possit generare, vt habeat solatium in sua infirmitate. *l. si Pater. ff. eod. tit.*

7 Quam cognationem contrahunt adoptatus, & filij adoptantis?
Resp. Confraternitatis: ad hoc, vt matrimonium non possit contrahi inter ipsos durante adoptione, & dirimatur cõtractu. *c. vnico. de cogn. leg. & Abb ibi n. 6.*

8 Illegitimus potest contrahere cum filia spirituali Patris sui?
Resp. Negatiuè. *Abb. vbi sup. nu. 7.*

CAPVT XLVII.

De Crimine impediente Matrimonio.

1 QVod est crimen dirimens matrimonium?
Resp. Homicidij, & adulterij: videlicet cum quis propria vxore viuente, habet copulam carnalem cum alia, & promittit quòd mortua propria vxore ducet illam, vel occidat vxorem ad contrahendum cum alia: hæc duo crimina dirimunt matrimonium contractum. *Tol. in sum. lib. 7. c. 10.*

2 Adulter, qui viuente propria vxore, cognoscit aliam carnaliter, mortua propria Vxore, poterit ne cum alia contrahere?
Resp. Poterit, nisi viuente propria spopondetit cum ea contrahere. *c. veniens. de eo, qui duxit in matr.*

3 Matrimonium dirimitur, ne propter solum adulterium alterius coniugis?
Resp. Non. *Trid. syn. sess. 24. can. 7.*

4 Si quis viuente vxore, per verba de præsenti contrahat cum Maria, & eam neque post, neque antea cognoscat, sed solum promittat per verba de præsenti; prima vxore mortua, poterit ne cum dicta Maria contrahere?
Resp. Poterit, dando nouum consensum, quia contractus non facit impedimentum, sed copula, adulterium, & homicidium. *c. si quis. de eo, qui dux. in matr. &c.*

5 Si quis viuente vxore ipsa inscia nubat cum Maria, & Maria nesciat illum esse vxoratū, & eam cognoscat, mortua prima vxore tale matrimonium erit validum?
Resp. Ad petitionem Viri non esse, quia non debet res in commodum ponentis fraudem cedere; benè tamen ad petitionem mulieris. *c. propositum. de eo, qui dux. in matrim. &c.*

6 Qui dimisit adulteram tenetur ne facta pœnitentia illam iterum recipere in suam domum?
Resp. Negatiuè, bene tamen tenetur alere.

7 Si aliter coniugum infidelium venerit ad fidem, poterit sibi sumere vxorem fidelem?
Resp. Poterit habitare cū infideli si infidelis voluerit; si vero voluerit recedere à fideli, vel habitare cum cõtumelia Dei, & est periculum animæ, poterit ab ea separari, & ducere vxorem fidelem. *Nauar. c. 2. num. 49. in man. Sa verb. matrim. nu. 8.*

8 Per hæresim alterius coniugis dissoluitur ne matrimonium?
Resp. Negatiuè. *Trid. syn. sess. 24. can. 5.*

9 Matrimonium ratum, & non consumatum dirimitur ne per professionem religionis?
Resp. Dirimitur. *Trid. syn. sess. 24. can. 6.*

CAPVT XLVIII.

De disparitate cultus in Matrimonio.

1 QVid est disparitas cultus?
Resp. Quādo baptizatus nubit cum non baptizata, talis disparitas dirimit matrimoniū, quia baptismus est ianua omnium Sacramentorū. *Trid. syn. sess. 24. c. non oportet. 28. q. 1. & ibi gl. Tolet. in sum. lib. 7. can. 11.*

2 Si duo coniuges Mauri sint, & vnus conuertatur, & & baptizetur, & alter non, poterunt ne manere in tali matrimonio?
Resp. Poterit baptizatus manere, si non sit periculum animæ. *Tolet. in summ. lib. septimo, capit. 11. numer. 3.*

& tunc

& tunc erit baptizato Sacramentum.

3 Filij nati ex [illegible] baptizato, & baptizata, quam conditionem sequuntur?

Resp. Conditionem Patris; si verò ambo sint Iudæi, & fœmina conuertatur sequentur conditionem matris: idem de mancipij Christianorum. *Tolet. in sum. lib.7.cap.7. num.4.*

4 Natus ex matrimonio clandestino, vel nullo, erit ne legitimus si postea matrimoniũ validum fiat?

Resp. Affirmatiuè, quia legitimatur per subsequens matrimonium, *capitul. quod nobis. de clandest. despons.*

5 Si quis in gradu prohibito sciens, vel ignorans cõtraxerit, filius natus erit ne legitimus?

Resp. Negatiuè, quia ignorantia, vel bona fides in matrimonio non excusat, *cap. cum inhibitio. §. si quis verò. eodem titul.*

CAPVT XLIX.

De vi, vel Metu impediente Matrimonium.

1 QVotuplex est vis, vel metus in matrimonio?

℞. Duplex: primus est metus reuerentialis, & ordinarius non amittendi, scilicet, amicitiam, vel fauorem alicuius: Secundus est metus cadens in constantem virum; hoc est quando graue aliquod malum timetur in matrimonio, nempè metus mortis propriæ, filiorum, verberum, famæ, honoris, carceris perpetui, & aliorum similium; lege *Nauar. cons. 10. de ijs, quæ vi Glossam in c. præsens clericus 20. quæst. 3 Val. quæst. 3. part. 2. Couar. §. 6 num. 3, Tolet. lib. 7. caput. 12.*

2 Qualis metus dirimit matrimonium contractum?

Resp. Metus cadens in constantem virum: sed aduerte, quòd si post metum aliquando consenserit, tale matrimonium non posse dissolui. *caput. veniens. de sponsal.*

3 Si aliqua mulier per vim contrahat matrimonium, & postea spontè cohabitet cum viro, quid agendum?

Resp. Liceat à principio tale matrimoniũ nõ fuerit validum, postea verò taciturnitate, & cohabitatione fit verum. *c. ad id. de sponsal.*

4 Pœna posita Magistratibus, Primatibus, qui per vim inducũt mulieres diuites ad matrimonium contrahendum; extenditur ne ad priuatos homines.

Resp. Negatiuè, sed solum comprehendit Magistratus, & Primates, qui habent aliquam potestatem, & iurisdictionem, cum qua faciunt, vt dictæ mulieres nubant, & ea abutuntur in damnum libertatis matrimonij.

CAPVT L.

De Ordine impediente Matrimonium.

1 QVis Ordo dirimit matrimonium?

℞. Ordo sacer; & maior. *Tolet. in sum. lib. 7. cap. 12. nu. 3.*

2 Quis potest dispensare, vt clericus in sacris nub at

Resp. Dixi. *lib. 1. c. 31. num. 18.*

3 Est ne idem in Græcis vxorem habentibus?

Res. Affirmatiuè; Græci enim ob hanc causã prius vxorem ducunt; ac proinde nec possunt transire ad secundas nuptias.

4 Si Diaconus de facto ordinetur, & cõtraxerit matrimonium, quis poterit cum eo dispensare, eumque promouere?

Resp. Episcopus; facta pœnitẽtia. *capit. ex litteris. qui Cler. vel vou.*

5 Clerici in sacris, & regulares, qui emiserunt votum solemne castitatis, possunt ne contrahere matrimonium?

Resp. Negatiuè; si contraxerit, non erit validum. *Trid. syn. sess. 24. cano. 9.*

6 Per ingressum religionis, dirimitur ne matrimonium contractum de præsenti ratum, & non consumatum?

Resp. Affirmatiuè sequuta professionem; attamen post emissam professionem, tunc enim etiam inuito altero coniunge solutũ est matrimonium. c. promissum de sponsalibus, quòd si verò fuerit sequuta copula carnalis. Resp. Negatiuè, quia matrimonium ratum, & consumatum sola morte alterius dissoluitur. *Trid. synod. sess. 24. cano. 6.*

7 Per matrimonium ammittuntur ne beneficia, & pensiones?

Resp. Affirmatiuè; etiam si matrimonium non fuerit consumatum, etiam si vxor ingrediatur religionem. Sa verb. Matrimonium. *num. 31.*

8 Potest ne vxoratus assumi ad sacros ordines, si eius vxor ingrediatur religionem?

Resp. Potest, si voueat domino continentia. *c. coniugatus. de conuers. coniugator.*

CAPVT LI.

De Ligamine Impediente Matrimonium.

1 QVod est ligamen impediens, & dirimens matrimonium?

Resp. Quando quis contraxit per verba de præsenti cum Maria, & non consumauit; est ligatus, vt non possit contrahere cum alia: sed si de facto contraxerit, &

xcr..., & consummauerit, debet primam sumere. Tolet. in sum. lib. 7. cap. ... num. 1. c. tuas de sponsal. c. inter virum. eod. tit.

CAPVT LII.

De impedimento publicæ Honestatis.

1 QVando insurgit hoc impedimentum publicæ honestatis?
Resp. Quando aliquis cum aliqua spondit, non potest cum consanguinea ipsius, siue ipsa mortua, siue viuête; nec ipsa mulier cum cõsanguineis sponsi vsq; ad quartum gradum, vt asserit Panor. in c. sponf. de sponsalibus insurgit hoc impedimentum; tùm ex sponsalibus, tùm ex matrimonio rato, etiam si nulla copula carnalis intercesserit. Ledesma art. 1. conclus. 3. dub. 2. Rebell. q. 14. Couar. §. 7. num. 3. Sanchez. lib. 7. de matri. disp. 70.

2 Concilium Tridentinum, vsq; ad quem gradum voluit induci hoc impedimentum in sponsalibus?
Resp. Ne excederent primum gradum. Trident. syn. sess. 24. cap. 3.

CAPVT LIII.

De affinitate impediente Matrimonium.

1 QVod est impedimentum affinitatis?
℞. Est quædam cognatio, quæ oritur ex copula carnali, ex qua procedit impedimentum, vt quis non possit contrahere cum consanguinea talis mulieris. Tolet. in sum. lib. 7. c. 15. num. 1

2 Vsque ad quem gradum extenditur tale impedimentum?
Resp. Post Conc. Trid. non excedit primum, & secundum gradum. Trid. synod. sess. 24. c. 4.

3 Sufficit ne ad hoc impedimentum, vt quis conetur coire cum muliere etiam si non possit, emittere semen, vel si effũdat, emittat illud extra vas naturale?
Resp. Non, quia tale impedimentum oritur ex cõmixtione seminis viri, & mulieris intra vas naturale. Tolet. in sum. lib. 7. capit. 15. nu. 1. & 2. cap. is qui cap. adolescens. de sponf. & matrim. & cap. extraordinarium 35. quæst. 3. lege Sanchez disput. 64. num. 8. Rebell. quæst. 15. num. 2. Sotus distin. 41. artic. 2. Nauarr. num. 43. capit. 22.

CAPVT LIV.

De consanguinitate, & affinitate.

1 QVid est affinitas?
℞. Est propinquitas personarum proueniẽs siue ex coitu licito, siue illicito. Groffred. in sum. cap. quod super de consang. & affinit.

2 Quare dicuntur affines?
Resp. Quasi ad alterius finem accedentes; quia duæ cognationes, quę inter se diuersæ sunt, propter coitũ coniunguntur.

3 Quique modis contrahitur affinitas?
Resp. Primò, per matrimonium consumatum. Secundò per coitum illicitum cum libera, vel vxorata. Tertiò per incestum. Quartò, per sacrilegum coitũ cum monacha, c. incesto. 33. q. 3. c. discretioni. c. tuæ de eo qui cognouit consanguin. vxor. suæ, cap. heq; eam. 35. quæst. 2.

4 Vsq; ad quem gradum impedit affinitas matrimonium contrahendum, & dirimit contractum?
Resp. ad quartum gradum, videlicet si vidua nubat alicui, qui est in quarto gradu cum suo primo marito tale matrimonium non tenet absque dispensatione Apostolica, c. 1. de consang. & affinit.

5 Distans stipite in quarto gradu, potest ne sine dispensatione Apostolica contrahere cum distante ab eodem stipite in quinto gradu?
Resp. Potest, quia cõputatio fit in fauorem matrimonij à gradu remotiori; & cum vnus sit in quinto gradu, iam est constitutus vltra fines dispensationis. c. fin. eod. tit.

6 Quot sunt gradus?
Resp. Tot, quot sunt personæ accendẽte, ita vt quęlibet persona faciat suum gradum, Abb. in c. fin. de consang. & affin. num. 4.

7 In lineis transuersalibus, & collateralibus, quomodo fit computatio?
Resp. A remotiori gradu, & quælibet persona constituit vnum gradum ascendẽdo vsq; ad Patrem communem, vbi iunguntur illæ duæ lineæ; vt si fiat computatio linearum duorum fratrum, ascenditur vsq; ad Patrem, & matrem illorum duorum, vbi lineæ coniunguntur, & ex illa deriuantur tanquam ex vno fonte. Abb. vbi sup. n. 3.

8 Quid sunt sponsalia de futuro?
Resp. Futurarum nuptiarum expresso cõsensu certa promissio. Abb. c. super eo. eod. tit. nu. 4.

9 Affinitas superueniens soluit ne sponsolia de futuro?
Resp. Affirmatiuè, etiam si probetur solum per famam. c. super eo. eod. tit.

10 Consanguineus mariti potest contrahere cum cõsanguinea Vxoris suæ, licèt vel indigant dispensatione?
Resp. Potest licitè absq; dispensatione, quia lineæ sũt diuersæ, & nulla oritur affinitas, inter consanguineos vxoris, & mariti. Abb. in c. quod super eod. titul. num. 2. 3. & 4.
Infideles coniuncti in gradu prohibito, post baptismum

mum debent ne separari?
Resp. Si gradus prohibitus illius generis sit, in quo solet Ecclesia dispensare, non debent separari. *Abb. in c. de infidelib. eod. tit.*

12 Est ne matrimonium apud Iudeos?
Resp. Est, quia omnes in suo rito habent matrimonium, sed solus Christianus baptizatus celebrat verũ Ecclesiæ Sacramentum. *Abb. vbi supra nu. 4.*

13 Quis dispensat in gradibus prohibitis?
Resp. Solus Papa. *Abb. in capit. cum dilectio, eodem, titul. numero 5.*

14 Dispensatio data à Summo Pontifice, valet ne, si est cum causa falsa concessa?
Resp. Negatiuè, præsumitur enim Papa dedisse talem disponsationem respectu illius causæ, quam vtiq; non dedisset, nisi interposita esset talis causa. *Abb. in c. quia circa, eod. tit.*

15 Testes in causa consanguinitatis, quomodo sunt examinandi?
Resp. Debent interrogari ab ipsa stirpè, vt clarius appareat affinitas de gradu, in gradum. *c. tua nos, eod. tit. & in hoc casu maxima est adhibenda cura.*

CAPVT LV.

De impotentia in matrimonio.

1 QVod est impedimentum oriens ex impotẽtia? Resp. Quando quis non potest emittere semen vel quando mulier habet vas ita arctatum, vt non possit recipere semen, vel quando quis habet virilia abscissa ex infirmitate, vel alia ex causa, tunc tale impedimentum dirimit matrimonium. *Tolet. in sum. lib. 7. capit. 16. num. 1. Rebell. lib. 3. quæst. 16. Egidus de Coninch. quæst. 31. dub. 7. Nauar. num. 59.*

2 Si tale impedimentum est est aliqua infirmitate, post matrimonium contractum, quid agendum?
Resp. Non dirimit tunc matrimonium. *Tolet. in sum. lib. 7. capit. 16.*

3 Si ambo contrahentes sciant esse tale impedimentum, & postea contrahant, valebit ne matrimonium?
Resp. Licet diuersæ sint opiniones: securior tamen est quod dirimitur matrimonium, cum ista impedimenta sint contra prolem, substantiam, & fidem matrimonij. *capit. consulta. de sponsa. ita Panorm. Hostiens. Nauar. num. 60.*

4 Eunuchus emittens semen, sed non ita calidum, & temperatum, vt possit generare, poterit ne nubere scientie, & consentiente coniunge?
Resp. Licet olim Eunuchi habuerint vxorẽ in facie Ecclesiæ: Sixtus Quintus per suam bullam vetuit, vt tales amplius nubant, ea ductus ratione, quia tale matrimonium non videtur esse ad prolem, sed ad delectationem, & societatem. *vide Rebell. libro 3. sectio. 3.*

CAPVT LVI.

De raptu In matrimonio.

1 QVod est impedimentum ex raptu proueniens, & quid est raptus?
Resp. Quãdo quis rapit fœminam non consentientem, vel contradicentẽ a domo parentũ, vel inuitis ijs, sub quorũ cura ipsa est; tũc. n. talis raptus est impedimẽtũ dirimens matrimonium. *Tri. sy. sess. 24. c. 6.*

2 Si fœmina sua voluntate, & absq; consensu Viri fugiat ad domum Iudicis, & ibi nubat Viro, erit ne tale impedimentum dirimens matrimonium?
Resp. Negatiuè, quia pœna rapti imponitur rapiẽti per *Concil. Trid.* & non mulieri fugienti, & pęna extendi non debet. *Tolet. in sum. lib. 7. c. 17. nu. 4. Rebell. q. 11. nu. 7. Egidius de Coninch. disput. 37. de matrimonio, dubio 4.*

3 Quando quis rapit mulierem, quid agendum?
Resp. Iudex debeat eam ponere in loco tuto, & libero & si ibi consenserit, poterit de nouo contrahere. *Tolet. in sum. lib. 7. cap. 17.*

4 Qua pena punitur raptores, & eorum adiutores?
℟. Raptores etiam si non nubant, tenentur dotare mulierem, ipsi auditores verò sunt excommunicato ipso iure, infames, in capaces dignitatum. si clerici, sunt irregulares, & consiliarij eadem pœna puniuntur. *Trid. syn. sess. 24. c. 6. Tol. in sum. lib. 7. c. 17. n. 4.*

5 Hæc pœna raptorum, quantum durat?
℟. Quantum durat raptus, & infamia fœminæ: sed postea, si contraxit cum illa, infamia extinguitur, & opponi amplius non potest. *Tolet. vbi supra.*

6 Excommunicatio Concil. *Tri. posita in c. 6. sess. 24.* raptoribus fęminarum comprehendit ne eos, qui rapiunt fęminas non animo nubendi, sed animo cõuersandi cum eius?
℟. Negatiuè ratio est, quia, ista lex penalis, posita est in honorem, & fauorem matrimoni, cõtra raptores fęminarũ animo nubendi, & ideò extendi nõ debet ad eos, quia appetitu libidinis rapiunt fęminas, non animo nubendi, neque celebrandi matrimonium, sed solũ animo cum eis inhoneste conuersandi, quod est distinctum genus peccati, sic tenent Doctores supra, dictum. *cap. Concil. Trid.*

7 Si quis contrahat cum rapta, est ne validum matrimonium?
℟. Negatiuè, sed tũc erit validũ quando ipsa erit in sua libertate, & illũ liberè eligat. *Trid. syn. sess. c. 6.*

CAPVT LVII.

De diuersis casibus Matrimonij.

1 HAbere solum vnam vxorem est de iure diuino, vel de iure naturali, vel de iure positiuo?
℟. Quod

Resp. Quod ius diuiuum ex duplex, alterum naturale, quod nobis suadet ratio, & natura; alterũ quod vocatur diuinum positiuum; hoc est, quando aperit Deus nobis suam voluntatem, siue per opera, siue per dicta ad dirigendam rationem nostram, & vitam vt notat. *Abulens. tom. 5. in cap. 19 super Matth. q. 31.* his præmissis dico habere solum vnam vxorem in lege Euangelica est de Iure diuino positiuo. 1. quia Deus dixit Adæ relinquit homo Patrẽ, & matrem, & adherebit vxori suæ; & D. P. prima ad Corinth. 7. Præcipio non ego, sed Dominus his, qui matrimonio iuncti sunt vxorem à viro non discedere, quod si discesserit, præcipio manere innuptam, aut viro suo reconcilliari. *Trid. syn. sess. 24. can. 2.* Dicit, si quis dixerit licere Christianis plures simul habere vxores, & hoc nulla lege esse prohibitum anathema sit.

2 Quare ergo in vetere lege Sancti Patres, Abraham Iacob, & Dauid habuerunt plures vxores, & plures concubinas absq; peccato?

Resp. Hoc fuit illis à Deo permissum propter prolẽ propagandam, & non ad delectationem carnis, tenet Agustinus lib. 16. *de ciuitate Dei, cap. 38.*

3 Summus Pontifex, & Ecclesia potest dispensare in pluralitatem vxorem?

Resp. Bellarminus controuersia 3. *de matr. lib. 1. c. 11.* tenet partem negatiuam; scilicet quòd neque generaliter; neque specialiter Ecclesia potest dispensare, circa pluralitatem vxorum, nisi reuelatione diuina hoc concenssum fuerit, colligitur ab Alexandro 6. *c.* gaudemus de diuortijs, & ibi glos.

4 Gradus ascendentium, & descendentiũ per lineam rectam sunt ne perpetuò prohibiti?

Resp. Tutior, & verior est pars affirmatiua, quòd sint perpetuo prohibiti; ita quòd si Adam hodie viueret nullam posset ducere vxorem: tenet. *Couarr. secunda p. cap. 6. §. 10. Palud. in 4. distinct. 40. quæst. 1. artic. 3. gloss.* in arbore consanguinitatis, & ibi præpositus *Abb. cap.* non debet de consanguinitate, & affinitate.

5 Matrimonium, & sponsalia possunt ne fieri sub conditione?

Resp. Possunt si conditio sit iusta, vt contraho tecum si Pater tuus dederit mihi centum aureos, & matrimonium tunc non valebit, nisi impleta conditione, nisi forte eam cognoscat. *capitul. duobus modis de despons. duor.*

6 Quot sunt conditiones?

Resp. Multæ: impossibilis, turpis, iniusta, indifferens, iusta, & rationabilis in consensu, vel prole cõtra substantiam matrimonij; in quibus omnibus hæc regula est seruanda: si conditio sit contra substantiam matrimonij, vt duco te dummodo vites prolem, vel si te tradideris adulterandam, vel donec inueniam ditiorem te, tunc matrimonium vitiatur: reliquæ vero conditiones, vt duco te si fureris, vel volaueris, habentur pro non appositis, *cap. si conditiones, de conditione appos.* conditiones verò iustæ possunt apponi.

7 Si quis coram Parocho, & testibus contrahat sub conditione cum Maria, verbis de præsenti, dicens, (si placuerit fratribus meis) & non impleta conditione habeat copulã carnalem affectu maritali, erit ne verum matrimonium?

Resp. Erit, neque requiritur, vt iterum contrahant, de conditionibus dixi, *lib. 1. cap. 35.* latissime per totum.

8 Causæ matrimoniales possunt ne tractari coram Decano, & Archidiacono visitante?

Resp. Negatiuè, quia sunt maiores, sed solum corã Episcopo, vel eius Vicario. Tridẽt. syn. sess. 24. c. 8.

8 Si in causa matrimoniali pars probat paupertatẽ tenebitur in secundã, vel tertia instantia extra prouinciam litigare?

Resp. Negatiuè, nisi altera pars expensas litis velit ministrare.

10 Si quis iurauerit contrahere cum aliqua muliere, poterit ne postea ingredi religionem?

Resp. Primum debet contrahere, ante copulam stãte matrimonio ratio poterit ingredi religionẽ, quia iuramentum semper est seruandum, dummodo sine peccato, & periculo animæ fieri valet. *cap. commissum de spons.*

11 Si quis contrahat cũ Maria per verba de futuro, absque iuramento, postea verò contrahat cum Anastasia per verba de futuro, firmetque hunc secundũ contractum iuramento, quæ sponsalia erunt valida?

Resp. Priora, ratio est, quia iuramentũ fuit in præiudicium tertij, quo casu nullo modo obligat. *Sanchez lib. 1. de sponsal. disp. 10. nu. 2. Enriquez lib. 11. de matrimonio. c. 3. num. 3.*

12 Si quis contrahat cum Maria per verba de futuro & consumauit, & non iurauit, postea verò contraxit cum Catharina per verba de futuro, & iurauit, ac consumauit, quæ sponsalia erunt valida?

Resp. Priora, quia iuramentum fuit de re iniqua, & cum iniuria tertij, immo priora erunt valida; etiam non sequuta copula, quamuis in posteriori, casu sequuta fuerit. *Sanch. lib. 2. de sponsal. disp. 49. Vasq. lib. 11. de matrimonio c. 13. num. 3.*

13 Si quis contraxit cũ Maria per verba de futuro, & iurauit, ac consumauit; & postea contraxit cum Ioanna per verba de præsenti, & non iurauit, neque consumauit, quale matrimonium valebit?

Resp. Posterius, quia consensus de præsenti dissoluit priora sponsalia de futuro; tamen aduerte, virum esse obligatum si Virginem violauit, vel viduam bonæ famæ cognouit dissoluto primo matrimonio illam ducere, si ipsa voluerit, quia illam fefellit spe futuri matrimonij. *capit. si inter. de sponsal. Sanchez lib. 1. eod disput. 48. nu. 1. Vasquez lib. 2. de matrimonio, capit. 13. num. 3. respons. ad cap. veniens. de sponsal.*

14 Si infidelis Turca conuertatur, & suscipiat baptismum, & habeat plures vxores, quam poterit retinere?

℞. Primam, cum qua in infidelitate contraxit, quia matrimonium etiam est vinculum naturale. *c. gaudemus. de diuort.*

15 Si prima cũ eo nõ voluerit permanere poterit ne sumere secundam, vel aliam?

℞. Negatiuè, nisi talis conuertatur, & cum eã de nouo contrahat secundum ritum Christianorũ; quia quia cum reliquis Vxoribus (excepta prima) non contraxit vinculum naturale. *c. gaudemus de diuortijs, & non oportet 28. q. 1.*

16 In articulo mortis potest quis contrahere matrimonium?

℞. Dum habet animam in corpore poterit cõtrahere matrimonium, ratio est, quia est Sacramentum Ecclesiæ, & dignè susceptum confert gratiam. Secundò, quia ne modum habet animam in corpore est ita desperatus, quòd non possit viuere, cum Deus sit dominus vitæ, & mortis, & hoc Sacramentum

est viuo-

est viuorum. *Abb. in capit. 2. de coniugio Leprosorum, num. 5.*

17 Senex nimia senectute confectus poterit ne contrahere matrimonium per verba de præsenti?

℞. In quacumque ætate, & senectute homo potest contrahere matrimonium, sed aduertendũ est quod si talis senex tempore, in quo contraxit matrimonium erat impotens ad emittendum semen, siue hęc impotentia prouenerit ex infirmitate, siue senectute. Tunc enim tale matrimonium erit irritum, non quidem ratione ætatis, sed ratione impotẽtię, enim est vnum ex impedimentis dirimens matrimonium contractũ, vt dixi *cap. 53. & tenet Tol. in sum. lib. 7. capit. 15.*

18 Maritus potest ne abesse ab vxore?

℞. Poterit, dummodo diutius, non sit absens. tenet *Abb. in c.* perueniens de coniungo leprosorum.

19 Est ne determinatum tempus, in quo licitè maritus sine vno conscientiæ scrupulo abesse posset ab vxore?

℞. Hæc regula semper est obseruanda, nempè illa dicitur diuturna absentia mariti, vel vxoris, quando alter eorum conqueritur de absentia, siue absentia sit per menses, vel per annos, ratio est, quia effectus Sacramenti matrimonij est habere prolem, & consortium vitæ. Cum per Sacramentum fiant vir, & mulier vna caro, & consequi non potest, absentia longi temporis, *tenet Abb. in c.* perueniens de coniugo leprosorum.

20 Si vir absit a muliere in principio cum voluntate mulieris veluti si quis ex Hispania pergat, Italia, & post aliquos menses, mulier conqueratur de absentia, eumq; vocet. Tenetur ne talis vir si sit infirmus, vel periculo vitæ; vel paupertate magna iter facere, ad habitandum cum sua vxore?

Resp. Talis vir cum periculo vitæ ex infirmitate, vel ex mari, vel ex bello non tenebitur facere iter in Hispania ad habitandum cum sua vxore, ratio est, quia quod a principio fuit voluntarium, post factum ex causa accidentali interueniente fit necessarium. Secundo, quia ex impedimento legitimo excusatur à culpa, quando quidem cum periculo vitæ, vel cum infirmitate, quis non tenetur iter facere commorandi causa cum vxore, tenetur tamen si mediocrem habet commoditatem: hęc autem commoditas arbitrio pruentis, & docti Confessarij iudicanda est. *tenet Abb. & DD. in capit.* perueniens coniugo leprosorum.

21 Si mulier, & maritus conueniant inter se, vnus habitet in Hispania, & alter in Italia ratione mercãtiæ, vel militiæ, vel alia ex causa: per quot annos potest licitè vnus abesse ab alio?

Resp. Vsque dum durat pactum, & concordia, dummodo in vno, vel in altero non sit periculum in continentiæ, & adulterij, quia tunc quilibet eorum debet alteri succurrere ex præcepto Sacramenti matrimonij, ratio est, quia sicut maritus, & vxor possunt habitando in vna domo seruare continentiam, immò possunt eam vouere ex voluntate vtriusque, sic ambo possunt consentire, vt vnus habitet in vna Regione, & alter in altera; præcipuè si sit aliqua causa vtilitatis *tenet DD. d. c. perueniens.*

22 Ad quem spectat prouidere, ne maritus, & vxor separatim viuant, sed potius vitam ducant maritalẽ?

Resp. Iudex Ecclesiasticus, potest enim ille ob periculum adulterij vti censuri, & compellere virum, vt cohabitet cum sua vxore; & ratio est, quia laicus per matrimonium subijcitur Ecclesiasticæ potestati; Iudex etiam laicus potest punire virum nõ habitãtẽ cum sua vxore, propter scandalũ reipublicæ; & confessores tenentur in foro pœnitentiali non absoluere viros, qui non habitant cum suis vxoribus; cum sit magnũ peccatum. tenent DD. supra loco allegato.

23 Si duo contrahant cum intentionẽ nunquam coeundi, sed cum intentioni seruandi perpetuo castitatem valebit ne tale matrimonium?

Resp. Si contrahant ritè, per verba de præsenti tale matrimonium amplius dissolui non potest licet habeant intentionem non consequendi finem, ad quem inuentum fuerit matrimonium; nempè ad generationem filiorum; ratio est, quia ius, & substantia matrimonij consistit in mutuo consensu; non in fine generationis, vt in *c. sufficit, c. Beata Maria 27. q. 2. l. nuptias. ff. de regulis iuris.*

24 Si quis liber contrahat cũ serua, erit ne tale matrimonium validum?

Resp. Licet de iure ciuili l. cũ ancillis. C. de incestis nuptijs, prohibitum sit matrimonium inter liberum, & ancillam, tamen de iure Canonico si liber sciat esse ancillam, valet matrimonium, *c. 1. c. 2.* de coniugio seruorum.

25 Si infidelis habeat vxorem cõsanguineam in gradu prohibito, poterit ne post baptismum eam retinere?

Resp. Cum distinctione: aut gradus est prohibitus iure diuino, veluti inter ascendentes, & descendentes, & tunc eã non poterit retinere, quia tale matrimonium nunquam fuit validum: aut gradus est prohibitus lege positiua, & tunc eam poterit retinere, quia ante baptismum non erat obligatus ad mandata Pontificia. *capit. gaudeamus, de diuort. l. nemo. de Iudæis.*

26 Si quis fornicatus fuerit cum aliqua muliere, & sororem eius ducat in Vxorem absq; dispensatione, valet ne matrimonium?

℞. Non valere si contrahatur ante dispensationem. *lege. Tolet. lib. 7. cap. 15. §.* primum est. Aude quod filij nati ante talem dispensationem errunt illegitimi, & ad eos legitimandos requiritur expressa mentio in dispensatione.

27 Qui ante dispensationẽ cognouit carnaliter mulierem, tenetur ne id exprimere Summo Pontifici?

Resp. Tenetur, vnde si non expresserit, nulla erit dispensatio.

28 Iudæi contrahunt ne legitimas nuptias?

Resp. Affirmatiue, & ideò habent filio sub potestate sua, & gaudent hoc priuilegio, quia sunt sub potestate imperatoris Romani. *caput. gaudemus. de diuort. & Abb. c. fin. de conuers. infidel. num. 3.*

CAPVT LVIII.

De Secundis Nuptijs.

1 QVid sunt secundę nuptiæ?

℞. Quãdo quis habuit vxorem primã, & illa mortua

mortua duxit aliam. *c. 1. de ſecund. nuptijs.*

2 Quare matrimonium mortua vxore iterari poteſt, & non poteſt iterari baptiſmus?
Reſp. Quia licet vtrumque ſit Sacramentum Eccleſiæ: baptiſmus imprimit characterem, ac matrimonium non eſt ex illo genere Sacramentorum characterem imprimentium, ſed tantũ conſiſtit in mutuo conſenſu contrahentium, & ſoluitur morte vnius. ex D. Paulo mortua eſt mulier, ſolutus eſt ab vxore, & nubat, cum qua vult.

3 Quomodo ſoluitur matrimonium, vt poſſit ſecundo contrahere?
Reſp. Matrimonium ratum, & conſumatum ſola morte ſoluitur, & non captiuitate, carcere, vel abſentia, *Abb. in c. dominus eod. tit.*

4 Mulier, vel vir ſi intra annum nubant incurrunt ne aliquam pœnam?
Reſp. Licèt dedecet nubere, tamen ſi intra annum nubet, nullam incurrit pœnam, quia à momento obitus, libera eſt à poteſtate viri, etiam ſi miraculosè reſurgeret. *Abb. in c. ſuper illa eod. tit. num. 2.*

5 In ſecundis nuptijs debent ne fieri benedictiones?
Reſp. Negatiuè, & Clericus qui benedixerit ſecũdò nubentes, ſuſpenditur ab officio, & beneficio, ex tex. in c. 3. & 2. de ſecundis nuptijs, hoc verò tempore, pœna arbitrio Epiſcopi eſt imponenda, quia caſus illius texti fuit ſpecialis. *Abb. in d. cap. 1. num. 5.*

6 Quare ſecundæ nuptiæ non benedicuntur?
Reſp. Quia in primis nuptijs fuerunt factæ benedictiones, quæ licèt non ſint Sacramentum, ſunt tamen ſolemnitates requiſitæ, quæ ex conſuetudine Eccleſiæ non iterantur: ſufficit igitur, vt matrimonium primum hac ſolemnitate celebretur, cum in eo non contrahatur bigamia, ſicut in ſecundo, *Abb. vbi ſup. num. 6.*

7 Si adoleſcens nubat cum vidua, vel è contra ſunt benedicendi?
Reſp. Bigamus dicitur non ſolum vir, ſed vxor, & ſic licèt nubat cum Virgine in ſecundis nuptijs, nullus eorum eſt benedicendus, quia benedictio iterari non debet *c. Vir autem, eodem titulo, & Abb. ibi n. 3.*

8 Dubitans de morte coniungis poteſt ne cõtrahere
Reſp. Negatiuè niſi prius certus omnino ſit de eius morte. *c. Dominus, eodem tit.*

9 Si quis dubitans de morte coniungis, & non adhuc certus contrahat, debet ne ſtatim dimittere vxorẽ?
Reſp. Debet eam retinere, ſed non petere debitum, donec ſciat aliam viuere; tunc enim ſtatim debet eã dimittere, aliàs incurrit adulterij crimen. *cap. Dominus eodem tit.*

10 Quomodo probatur mors primi mariti, vt quis ſecurè tranſire poſſit ad ſecundas nuptias?
Reſp. Pluribus modis. Primo modo per euidentiam; & notorietatẽ facti. Secundo, per teſtamentum. Tertio per librum mortuorum. Quarto per duos teſtes, licèt vnus tantum fuerit oculatus. Quinto, per litteras tempore belli prolatas, ex quibus exploratum habemus quam plurimos occubuiſſe, inter quos inſtabile cenſeatur illum extitiſſe, cum in acie dimicauerit. Sexto, per diuturnam abſentiam, ſcilicèt decem annorum, alijs circunſtantijs adiunctis, nempè quòd erat ſenex, vel infirmus. Septimo, ſi nauigauit, & nauis per longum tẽpus non apparuit, nec de illa aliqua notitia habeatur. Octauò, per famam cum vno teſte, licèt aliqui DD. velint ſolam famam ſufficere. *vt Abb. in c. in præſentia. de ſponſ. nu. 6. & in c. Dominus. de ſecund. nuptijs. & Bona Gloſſ. in c. quoniam. §. ſin autem. vt lite non conteſt. verb. præſumitur. vbi ponuntur tres modi probandi mortem Gloſs. in l. ſi quidem. C. ſolut. matrim. vult per ſolam famam mortem probari poſſe.*

11 quare in probanda morte primi mariti requiritur tam leuis probatio cum in *l. fi. C. de ſacroſanct. Eccl. & Abb. in c. in præſentia de ſponſal. nu. & Gloſ. 1.* in fine dicatur, quòd quilibet præſumitur poſſe viuere centũ annos?
Reſp. Primò, quia loquitur Gloſſ. de potentia, quæ ſecundò Philoſophum eſt res ampla; ſed de facto in *lib. Iob. cap.* 14. dicitur homo natus de muliere breui viuens tempore repletur multis miſerijs, qui quaſi flos egreditur, & conteritur, & fugit uelut umbra. Secundò, quia cum ex una parte, quos abſens moriatur, ſic caſus difficillimæ probationis, ex alia uerò urgeat periculum humanæ incontinentiæ, de qua Paulus dicit melius eſt nubere, quam uri, ideò non requiritur, tàm grauis, difficiliſque probatio ad ſecundas nuptias.

12 Si aliqua mulier credat ſuum primum Virũ mortuum eſſe, & nulla certitudine habita neque diligentijs neceſſarijs coram Iudice Eccleſiaſtico adhibitis contrahat ſecundo, debet ne ab eo ſeparari?
Reſp. Non debere propter conſcientiam dubiam, donec ſciatur, an primus maritus uiuat. *Gloſs. in verb. nullatenus. & Abb. in cap. Dominus eodem tit. num. 1.*

13 in dicto caſu, quòd mulier ſit dubbia de morte primi Viri, & ſecundo nubat, quis tenetur reddere, & non petere debitum?
Reſp. Ille, qui habent dubium.

14 Quænã dici debet propriè dubia in caſu prædicto.
Reſp. Illa, quæ pro comperto non habet ſuum uirũ mortuum eſſe, aut uiuere, ſed credit mortuum eſſe, eo quòd per longum tempus non apparuerit.

15 Si aliqua mulier iuſta de cauſa ſit dubia de morte ſui primi Viri, & nubat ſecundo, hæc dubitatio debet interpretari in fauore primi matrimonij, ad hoc ut ſeparetur ſtatim à ſecundo Viro, uel in fauorem ſecundi, ut cohabitare queat cum ſecundo, donec certò ſciat de uita primi?
Reſp. In fauorem ſecundi. Primo propter incontinentiam amborum. Secundò propter periculum ne ſecundus Vir eam derelinquat. Tertiò, quia in dubijs interpretandum eſt pro re minus dubia, & magis fauorabili reo, ut habetur. *l. fauorabiliores. ff. de reg. iur. & tex. in c. dominus. de ſecund. nuptijs*, ubi Papa non iudicauit illos, qui dubij erant, ſeparandos, ſed quòd durant dubio, cohabitarent ſimul, & redderent, ſed non peterent. *Gloſſ. in d. c. dominus, & cap. iuuenes. de ſponſal. & cap. 1. de matr. contracto contra interdict. Eccl. l. in ambiguis. ff. de iure dotium. cap. ſi Virgo. 34. quæſtion.* 1. & expreſsè dicit, quòd ſi Virgo nupſerit, neſciens, nunquam ex hoc erit adultera; ſi verò ſciat; erit.

16 Quot modis, quis dici poteſt abſens?
Reſp. Primò ille, qui præſens, non eſt eo in loco, vbi petit. *l. abſentem, ff. de verb. ſignif.* Secundo, qui alium audire, vel intelligere non *poteſt. inſtit. de inutili ſtipulat. §. item verborum. Tertiò, qui abeſt cum teſtes producuntur. l. ſi quando. C. de teſtib.* Quarto ille, qui non eſt in domo, l. de pupillo. *§. ſi quis. ff. de noui oper. nunciat.* Quinto ille, qui eſt extra prouinciam, vel

ciam, vel de quo nulla habetur notitia, an sit mortuus, vel viuus. *l. final. §. vlt. Cod. de bonis auctor iudic. possidend.*

17 Quantum temporis ad illam absentiã requiritur, quæ iustum dubium parere possit ad hoc, vt verè ad secũdas nuptias trãsiẽs dicatur dubius, & possit perseuerare in matrimonio absque periculo adulterij, vt habetur *in cap. Dominus. de secund. nuptijs?*
Resp. Quando quis tempore decem annorum est absens, & de illo nulla notitia habetur per litteras, vel famam: iste enim magis reputatur mortuus, quàm viuus; quia longa, & diuturna absentia pro morte reputatur. *vt in l. fin. §. vltim. vt sup.*

18 Hæc absentia longissimi temporis, iuncta cum illa ignorantia, an fuerit viuus vir, sufficit ne ad probationem, vt quis possit transire ad secundas nuptias?
Resp. Sola absentia non est sufficiens probatio, vt quis transeat ad secundas nuptias; sed est sufficiens, vt si quis ad eas transiuit, non separetur à marito, donec certò sciat, primum maritum viuere, quia talis magis potest reputari mortuus, quàm viuus; & de hac dubitatione agit. *text. in cap. Dominus. de secund. nupt. & in cap. si Virgo 34. quæst. 1.*

CAPVT LIX.

De eo, qui duxit in Matrimonium, quam pulluerat per adulterium.

1 SI quis viuente propria vxore, cõscius de vitã eiusdem, ducat aliam, & habeat copulam, mortua prima poterit contrahere cum secunda; posito quod vterque coniux sit conscius criminis, scilicèt quod alter erat coniugatus?
Resp. Non posse; quia secundum non tenuit, & adulterium fecit eum inhabilem ad contrahendum cum secunda. *c. ideò. de eo, qui duxit in matrim. &c. & c. propositum, & c. veniens de eò, qui duxit quam polluerat per adulterium.*

2 Si quis viuente prima vxore contrahit cum secunda, inscia quòd talis vir sit vxoratus si prima moriatur, & vir declaret suum delictum, & petat separari, quid debet determinare Iudex ecclesiasticus?
Resp. Ad petitionem viri non debet facere separationem bene tamen ad petitionem mulieris; ne quis ex sua fraude, atq; delicto commodum ferat; immò debet virum pœnis coercere, eumq; compellere, vt nouũ consensum ferat. *c. 1. eod. & c. veniens. eod. tit. ibi.*

3 Si quis viuente prima vxore contraxit cum secũda, & commisit adulterium, mortua prima poterit contrahere cum secunda?
Resp. Si commisit adulterium conscia secunda, non poterit: si verò inscia; ipsa volente compelletur contrahere, ne defraudetur. *Abba. in c. propositum. eod. tit. num. 1. & 2.*

4 Si quis viuente propria vxore contraxit cum alia, & non consumauit; mortua prima poterit cum secunda contrahere?
Resp. Poterit, quia duo requiruntur simul ad hoc, vt non possit contrahere; adulterium scilicèt & matrimonium secundum. *Abb. in c. propositum. num. 2. eod.*

5 Si quis viuente propria vxore fornicatur cum aliqua muliere, & non contrahit matrimonium; mortua prima poterit ne cum ea contrahere?
Resp. Affirmatiuè: quia ad impedimentum non sufficit adulterium, sed adulterium & matrimonium. *Abb. vbi sup. c. super. & c. cum haberet. eod.*

6 Si quis viuente prima vxore dat fidem alteri de futuro, dicens mortua mea vxore nubam tecum, poterit ne postea contrahere matrimonium cum tali muliere?
Resp. Poterit, & nullum est impedimentum iure. *Abb. vbi sup. c. significasti. eod. tit.*

7 Si mulier machinetur mortem Viri, vt nubat cum alio; sequuta morte mariti poterit ne illi nubere?
Resp. Non, ne detur occasio ad tantum facinus. *Abb. vbi sup. num. 3.*

8 Si aliqua mulier propter adulterium sit separata auctoritate Iudicis à suo Viro, & ingrediatur religionem; poterit ne eius Vir aliam ducere vxorem?
Resp. Non: dum viuit prima: quòd si de facto duxerit debet separari etiam interueniente morte primæ vxoris, & ratio est quia viuente prima vxore, cum secunda commisit adulterium: bene tamen poterit mortua prima, aliam extraneam ducere: ratio est, quia crimen adulterij non dirimit matrimonium contractum, licet habeat pœnam capitalem. *text. in cap. ex literarum. de eo, qui duxit in matrimon. quam polluerat per adulter.*

CAPVT LX.

De eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ?

1 QVid est affinitas?
Resp. Est propinquitas ex nuptijs proueniens. *Abb. in c. discretionẽ. n. 10. de eo, qui cogn. consang. vxor. suæ.*

2 Affinitas superueniẽs ex illicito coitu quid operatur.
Resp. Dissoluit sponsalia de futuro, & facultatem tollit contrahendi. *c. ex litteris, & c. venien. eod. tit.*

3 Affinitas superueniens soluit ne sponsalia de præsenti?
Resp. Si sint de præsenti cum impubere, soluit; quia ex interpretatione Iuris, talia sponsalia non dicũtur matrimonium, sed sponsalia de futuro: si verò sponsalia de præsenti sint cum pubere, & adulto, non soluuntur. *Abb. in c. ex litteris. num. 3. eod. tit.*

4 Ex dicto vnius deponentis affinitatem, separatur ne matrimonium contractum?
Resp. Negatiuè; quia iam est Sacramentum celebratum, & sunt in possessione: & vt tollatur, requiritur maior probatio. *de illo. eod. tit.*

5 Si quis cognouit carnaliter consanguineã Vxoris suę, vel sponsę, ex hoc dissoluitur ne matr. cõtractũ?
R. Non; quia Sacramentum antè illam copulam iam erat cõsumatum: sed talis est incestuosus, & punitur

grani pena, & non potest petere, bene tamen reddere, indiget enim dispensatione. c. 1. eod. tit.

6 Si quis habeat copulam cum sorore vxoris suæ, vel affine in gradu prohibito, & ignoret affinitatem, qua pœna punitur?

Resp. Nulla, quia ignorantia excusat eum, & potest petere, & reddere debitum. *Abb. c. 1. n. 3. eod. tit.*

7 Incestus impedit ne matrimonium contrahendũ.

Resp. Impedit. *Abb. vbi sup.*

8 Si incestuosus de facto contrahat, tenet matrimonium?

R. Tenet, sed peccat, & punitur, & non potest petere debitum, bene tamen reddere. *c. transmissæ. eod. tit.*

9 Incestuosus si de facto contrahat, matrimonium, erit ne validum?

Resp. Si sit incestuosus cum extraneis, erit validum: si vero sit cum propinquis propter affinitatem cum matre, vel filia, non tenet. *c. ex transmissa, & c. ex litteris. eod. tit. Abb. ibi. num. 3.*

10 Si mulier contrahat sponsalia de præsenti, & nondum cognita à viro suo, cognoscat alienum, quod crimen committitur?

Resp. Adulterij; quia frangit fidem viro proprio. *Abb. in c. discretionem. nu. 5. eod. tit.*

11 Si quis carnaliter cognoscat puellam septem annorum, & eam destoret, & postea contrahat cum sorore prædictæ puellæ tale matrimonium erit ne validum.

Resp. Non, immo dirimendum; quia prius per coitũ etiam illicitum factus est vna caro cum sorore suæ, sponsæ. *c. fraternitati. cod. tit.*

12 Affinitas superueniens soluit sponsalia de præsẽti?

Resp. Non. *c. discretioni. cod. tit.*

13 Quibus in casibus potest Episcopus dispensare cum incestuoso, vt possit contrahere, & si contraxit, vt possit petere debitum, & reddere?

R. In duobus. Primo, si non cognouit affinẽ, sed consanguineã vxoris suæ; tunc enim propriè non est incestus. Secundò, propter iuuẽtutem, & ignorantiam. *c. sup. co. in fi. 35. q. 6. c. 2. eo. tit. & Abb. ibi. & c. 1 nu. 4.*

14 Potest Episcopus dispensare cum eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ, vt petat debitum?

Resp. A fortiori poterit existente causa iuuentutis, vel ignorantiæ; nam si potest dispensare ad contrahendum, multò magis poterit ad petendum debitũ. *Abb. in c. transmissa. nu. 5. cod. tit.*

15 Si coniuges confiteantur affinitatem, & simul sit rumor vicinorum, debet ne iudex eos separare?

Resp. Non; bene tamen debent separari si sit fama, vel aliquæ rationes probabilc. *c. super. eo. eod. tit.*

16 Quænã est differentia inter rumorem, & famam?

Resp. Rumor est quando aliqua pars vicinorum de aliqua re loquitur cum dubio, & sub nebula, & absque probabili fundamento: fama verò est quando tota ciuitas, vel maior pars aliquid asserunt, vt certum. *c. inquisitiones. de accusat. Abb. in c. super co. vbi sup. num. tertio.*

17 Fornicatio cum est notoria poterit Iudex sententiam ferre super illa sine testibus?

Resp. Poterit. *Abb. in c. de illo. num. 2. eod. tit.*

18 Vir coniugatus si cognoscat solutam, quod crimen committit?

Resp. Adulterij. licet non puniatur pœna mortis sicut in vxorata. *ff. ad legem Iuliã de adulter. & Abb. in c. transmissa. num. 5. eod. tit.*

CAPVT LXI.

Qui Clerici, vel vouẽtes matrimonium contrahere possunt.

1 Diaconi, & Subdiaconi possunt ne contrahere matrimonium?

Resp. Non: & si contraxerint, fiunt irregulares, & separantur ab vxoribus. *c. 1. & 2. eod. tit.*

2 Votum solemne implicitum, vel explicitum emissum in religione dirimit matrimonium?

Resp. Dirimit; si verò sit simplex, impedit contrahendum. *c. meminimus. eod tit.*

3 Votum simplex impedit sponsalia de futuro?

Resp. Affirmatiue. *c. rursus, eod. tit.*

4 Votum castitatis est ne simplex, an solemne?

Resp. Si non interueniat aliqua solemnitas, videlicet quòd sit emissum in manu Episcopi, vel Superioris, est votum simplex, quod tamen erit seruandum, licet non dirimat matrimonium contractum. *Abb. in cap. rursus. eod. tit. num. 2.*

5 Quis potest dispensare, vt clericus in sacris fiat laicus, & nubat?

Resp. Dixi *lib. 1. c. 31. num. 18.*

6 Quod votum obligat magis, simplex an solemne?

Resp. Æqualiter obligant apud Deũ in genere, quia eadem est promissio; sed ex quantitate pœnæ, & reatus differunt in transgressione; quia transgrediens solemne grauius peccat. *c. vnic. de voto. in 6.* Differunt tamen in hoc, quod ex constitutione Ecclesiæ, votum solemne dirimit matrimonium contractum; simplex verò solùm impedit contrahendum. *Abb. in c. rursus, num. 6. & c. fin. eod. tit.*

7 Quam pœnam incurrit Clericus, qui in sacris constitutus contrahit matrimonium?

Resp. Irregularitas, & non potest amplius ad superiores ordines ascendere neque in susceptis ministrare. *Abb. in c. 1. num. 2. eod. tit.*

8 Quis potest dispensare cum tali Clerico in sacris constituto?

Resp. Episcopus de licentia Papæ. *Abb. vbi sup. n. 7.*

9 Votum ingrediendi religionem dirimit ne matrimonium contractum?

Resp. Non, sed impedit contrahendum, *cap. meminimus, & Abb. ibi. num. 3. eod. tit.*

10 Quare votum ingrediendi religionem nõ dirimit matrimonium contractum?

Resp. Quia tale votum est simplex. *Abb. vbi sup. n. 3.*

11 Si quis voueat ingredi religionẽ, & postea suscipiat habitum, poterit ne contrahere?

Resp. Per solam susceptionem habitus non solemnizatur votum, & sic erit impedimentum ad contrahendum: sed si de facto contrahat, non dirimitur. *Abb. in c. meminimus, & c. consuluit. nu. 4. eod. tit.*

12 Si quis de licẽtia vxoris ĩgrediatur religionẽ, & postea reuocetur à religione per vxorẽ, ad qd tenebitur.

Resp. Ad seruandam continentiam quantum in se erit, vt sit imitator religionis, quam suscepit. *Abb. in c. consuluit. num. 4. eod. tit.*

13 Quam

13 Quam pœnam incurrit, qui post votum simplex castitatis matrimonium contrahit?
Resp. Peccat mortaliter, quia faciat contra promissionem Deo factam, sed matrimonium contractum tenet propter periculum incontinentiæ, & propter maius vinculum. *Abb. in c. veniens. num. 1. eod. tit.*

14 Sponsalia iurata post votum simplex valent ne?
Resp. Negat. *Abb. in cap. rursus, num. 3. eod. tit.*

CAPVT LXII.

De coniugio leprosorum.

1 Leprosi possunt contrahere matrimonium?
Resp. Possunt duo leprosi, & leprosus cum sana, nec propter lepram ante actam, vel superuenientem sunt separandi, quia vbi ius non prohibet, neque excipit, neque nos excipere debemus. *cap. 2. de coniug. leprof.*

2 Lepra superueniens impedit ne Matrimonium?
Resp. Impedit, sed non dirimit contractum. *capit. 1. eod. tit.*

3 Matrimonium de præsenti non consumatum soluitur ne per lepram superuenientem?
Resp. Non solui. *Abb. in c. fin. eod. tit. num. 2.*

4 Si lepra superueniat vtrique, vel vni eorum; alter poterit relinquere leprosum & contrahere de nouo?
Resp. Non, sed debere potius seruare, vel vouere castitatem. *c. 1. eod. tit.*

5 Sponsalia de futuro soluuntur ne superueniente lepra?
Resp. Affirmatiuè, quia cum vinculum matrimonij non sit contractum, nemo debet compelli, vt contrahat cum leprosa. *c. fin. eod. tit.*

CAPVT LXIII.

De coniugio seruorum.

1 Seruus potest contrahere matrimonium contradicente domino?
Resp. Potest, & matrimonium erit validū; quia nullus fidelis debet excludi à Sacramentis Ecclesiæ. *c. 1. de coniug. Seruor.*

2 Si Seruus contrahat matrimonium contradicente Domino, efficitur ne liber?
Resp. Non, licèt Christianus benefaciat dando licentiam seruo ad contrahendum, & eum liberando ex sua liberalitate. *c. 1. eod. tit.*

3 Si liber contraxit cum serua tenet matrimonium?
℟. Si ignorauit esse ancillam, non tenet, & poterit cū alia contrahere; sed postquā sciuit esse ancillam, eam carnaliter cognouit, matrimonium tenet tamquam si sciens contrahat cum serua. *c. proposuit. eod. tit.*

4 Filij seruorum, quam fortunam sequuntur Patris, vel matris?
Resp. Siue sint legitimi, aut illegitimi, fortunam matris, ita vt si mater sit serua, filij sint serui, etiam si Pater liber, & nobilis existat. *Abb. in cap. 1. eod. tit. nu. 6. & instit. de iure person.*

5 Si in aliquo loco sit consuetudo, quòd partus sequatur Patrem; lex quòd partus sequatur ventrem obstabit ne, vt natus de serua, & libero nō remaneat liber?
Resp. Non obstare, sed talis consuetudo est seruanda in fauorem libertatis. *c. licèt. eod. tit.*

6 Quis debet probare Virum ignorare esse seruum?
Resp. Licèt in facto alieno semper præsumatur ignorantia, si res non sit manifesta, tamen in fauorem matrimonij vir debet probare, & iurare se nesciuisse esse seruam, neque audiuisse, & allegare iustam causam ignorantiæ; & mulier in hoc articulo est audienda. *Abb. in c. fin. eod. tit. num. 6.*

CAPVT LXIV.

De matrimonio contracto cōtra interdictum Ecclesiæ.

1 Quid est interdictum?
Resp. Est quædam solemnitas verborum, qua Iudices fieri aliquid prohibent, & transgredi non potest sine pœna. *instit. de interdict. & ff. eod. tit.*

2 Vnde dicitur interdictum?
℟. Quasi inter duos dictum, vt cum Iudex prohibet ne Maria contrahat cum Ioanne ob tale impedimētum, vsque causa finiatur. *instit. de interdict. §. exhibitoria.*

3 Quotuplex est interdictum?
Resp. Duplex: alterum Ecclesiasticum, quod Iudices Ecclesiastici promulgant; alterum sæculare, quod faciunt Iudices sæculares.

4 In quibus causis Iudices vtuntur interdictis?
Resp. Aliquando in causa petitoria, & proprietatis; aliquando in possessoria; aliquando in mixta; sed frequenter in causa matrimonij, & in causa possessoria. *l. interdictorum. §. quidam. ff. de interdict. instit. eod. tit. §. sequens diuisio.*

5 Quot sunt membra interdicti possessorij?
℟. Tria: Primò pro recuperanda possessione ei, qui spoliatus fuit. Secundò pro adipiscenda possessione, & datur ei, qui eam nunquam habuit. Tertiò pro retinenda possessione, & datur ei, qui semper possedit.

6 Quādo dicitur interdictū momētaneę possessionis?
Resp. Quando agitur de possessione retinenda; & dicitur momentaneæ possessionis, quia in momento adueniente sententia proprietatis potest à possessione cadere. *l. 1. ff. vti possidetis.*

7 Quādo est interdictū ne aliquid fiat in loco sacro?
℟. Quando prohibetur, ne aliquid damni fiat in ædificijs, in loco sacro, vel in materia sacramentorum. *l. 1. ff. de interdict.*

8 Si matrimonium fiat contra interdictum Ecclesiæ, & Iudicis dirimitur ne?
Resp. Ex hoc solùm non dirimitur, licèt grauiter puniantur contrahentes: si verò sit clandestinum, tunc à sacro Concilio fiunt inhabiles ad sic contrahendum. *c. 1. & 2. eod. tit. & Abb. ibi num. 2.*

9 Si consanguinei contrahant, contra interdictum Ecclesiæ, vel Iudicis, quomodo est procedendum?
Resp. Debent separari, donec causa recognoscatur, & puniri ob transgressionem. *cap. fin. eod. tit.*

10 Contrahentes in gradu prohibito, quam pœnam incurrunt?
Resp. Sunt ipso facto excommunicati, si scienter cōtraxerunt. *Abb. in c. fi. eod. tit. num. 4.*

CAPVT LXV.

De donationibus inter virū, & vxorem.

1 Quid est donatio?
Resp. Est rei licitæ nullo iure cogente, mera liberalitate, facta collatio. *Azor. in sum. de donat. §. 1. Hostiens. in sum. §. 1. eod. tit. l. donari ff. de donat.*

2 Quare dicitur donatio?
Resp. Quia est contracta datio gratis. *l. senatus. §. donatio. ff. de donat. causa mort.*

3 Quot sunt species donationis?
Resp. Duæ: alia inter viuos, alia causa mortis. *Azor. in sum. eod. tit. instit. eod. tit.*

4 Quot sunt donationes inter viuos?
Resp. Prima est ob aliquam causam interpositam, vt gratitudinis, paupertatis, vel affinitatis. Secunda est simplex nulla causa mouente, sed ex mera liberalitate facta.

5 Quænam est donatio inter virum, & vxorem?
Resp. Inter viuos aliquando cum causa, aliquando sine causa, & postremæ solent esse prohibitæ, *vt l. fi. C. de donat. ante nupt.* aliquæ donationes sunt inter virum, & vxorem iusta de causa, & permittuntur à lege *l. si sponsus. §. concessa. ff. de donat. inter vir. & vxor. vsque ad §. si maritus.*

6 Quę est donatio ante nuptias, vel propter nuptias?
Resp. Quæ fit a sponso, vel ab alio ob causam matrimonij. *Azor. in sum. eo.*

7 Donatio inter virum, & vxorem facta, intentione, vt alter illorum locupletior fiat, tenet ne?
Resp. Non primo, quia præsumitur facta in fraudem creditorum.

8 Quibus in casibus reuocatur donatio facta inter virum, & vxorem?
Resp. In tribus, licèt habeat quascunque firmitates. Primò, si tacitè reuocetur. Secundò si expresse per scripturam reuocetur. Tertiò, si donans superuiuat suum donatarium, recuperat suam donationem integram, ac si non fuisset facta: ratio est, quia vir & mulier vna caro reputantur, & præsumitur dolus in simili donatione. *Abb. in c. fi. de donat. inter vir. & vxor. num. 4.*

9 Donatio facta concubinæ valet ne?
Resp. Si fuerit facta à Clerico, vel milite non valet: si vero à sęculari, valet. *l. 2. C. de don. Abb. fin. eod. tit. n. 4.* Verum hoc intellige, quando donator delucet donationem suis legitimis hæredibus, vel creditoribus exhibere, non exhibet, tunc enim in damnum alterius non valet.

10 Maritus poterit dotare mulierem?
Resp. Poterit præsertim in Hispania, ubi inualescit hic usus. *Abb. in c. & si necesse nu. 2. eod. tit.*

11 In quo casu tenetur quis dare cautionem, pro recipienda dote?
℞. In casu, in quo ante receptionem dotis, uir in inopiam inciderit; tunc enim aut debet dare cautionem sufficientem, de conseruatione dotis, aut dos deponi debet apud aliquem mercatorem, ut ex usufructu uiuant, ne inopia in causa sit, ut mulier adulterium committat. *cap. per vestras, eod. tit.*

12 Si fiat licita matrimonij separatio, dos uel donatio facta sponso, est ne restituenda?
Resp. Affirmatiuè, quia cū separatione cessauit causa donationis, quæ licèt facta fuerit uiro, est tamen facta ex gratuita mulieris uoluntate, quæ uoluntas intrinsecè, & essentialiter istam conditionem includit stante matrimonio; unde si fiet seiunctio cum deficiat conditio, deficiet pariter uoluntas, atque adeò causa donationis. *cap. 1. eod. tit.*

13 Matrimonio separato, quo ad torum solum, est ne restituenda dos?
Resp. Affirmatiuè, quia eadem militat causa. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 2.*

14 In casu, in quo non possit esse matrimonium, donatio propter nuptias erit ne ualida?
Resp. Non, quia defuit causa, ob quam donatio facta fuit *cap. & si necesse eod. tit.*

15 Bona, quæ durante matrimonio uir, & uxor lucrati sunt, soluto matrimonio sunt diuidenda?
Resp. Affirmatiuè, per æquales partes *c. significauit, eod. tit.*

16 Vnde debet sustentari mulier, si dos illi non restituatur?
℞. Si nō habeat unde sustententur, debet alimentari ab herede mariti, usque ad integram restitutionem dotis cum fructibus, in quibus computanda sunt alimenta data. *Abb. in c. de prudentia. n. 6. eod. tit.*

17 Contrahentes contra impedimentum publicę honestatis lucrantur ne dotem?
Resp. Non lucrari sibi si scienter faciunt, sed fiscò debetur. *Abb. in c. & fincere nu. 11. eod. tit.*

18 Quis est Iudex competens ad petendam restitutionem dotis?
℞. Iudex Ecclesiasticus, separato tamen prius matrimonio; quia dos reputatur, ut accessorium respectu matrimonij, & secundum regulam Iudex, qui cognoscit de principali, cognoscit de accessorio. *Abb. in c. significabat. nu. 2. eod. tit.*

19 Si in rescripto Iudicis delegati contineatur sola commissio cognoscendi matrimonium tantum, poterit ne quidquam pronunciare uel statuere de dote restituenda?
Resp. Poterit tamquam de re accessoria, & coniuncta matrimonio *c. de prudentia. eod. tit.*

20 Iudex sæculari est ne competens in causa separationis propter adulterium?
Resp. Non esse, sed Ecclesiasticum. *Abb. in cap. plerūque num. 3. eod. tit.*

CAPVT

CAPVT LXVI.

Qui matrimonium inuehi apud Iudices, vel contra illud testificari possunt.

1 QVis poterit Matrimoniũ inuehi apud Iudices, quod non sit contractum secundum leges Ecclesiæ, atque adeò petere, vt dissoluatur?
Resp. Si crimen sit adulterij, solus maritus potest illud præstare: si vero crimen sit affinitatis, vel cõsanguinitatis, cum toto tamen, hoc Matrimonium est contractum absque dispensatione Apostolica; Vicarius, vel Fiscalis. *c. 2. Qui matrimonium accus. &c.*

2 In causa Matrimonij, absente reo possunt recipi testes?
Resp. Si agatur de fœdere matrimonij, & reus sit contumax, possunt, immò & causa sententiari. *cap. 1. eod. tit.*

3 Accusatus in causa matrimonij, quomodo debet comparere?
Resp. Personaliter, & non per litteras, id namque exigit grauitas negotij. *c. 2. eod. tit.*

4 Qui sunt legitimi testes in causa matrimoniali?
Resp. Si causa sit de affinitate, & consanguinitate; pater, mater, & consanguinei sunt magis legitimi testes propter maiorem notitiam, quam de illa re habent continua communicatione. *c. videtur eod. tit.*

5 Si aliqua puella contra suam voluntatem nubat alicui tale Matrimonium valet ne?
Resp. Si vis fuit cadens in constantem virum non valet, nisi fortè posteà ex sua voluntate cognoscatur à Viro suo, tunc enim non auditur, quia per voluntarium coitum, sublata est vis, & remanet matrimoniũ absque aliquo impedimento *c. insuper eod. tit.*

6 Qui non possunt redarguere, vel impugnare Matrimonium, neque in eo quidpiam testificari?
Resp. Primò, qui propter quæstũ redarguunt. Secundò, qui denunciationis tempore tacuerunt. Tertiò, qui scientes, impedimentũ consenserunt consiliumq; dederunt, vt fieret, nisi talis probauerit se ignorasse impedimentum, at post Matrimonium initum, ad suam notitiã peruenisse. *c. significante, & c. vlt. eod. tit.*

7 Quomodo probatur, aliquem moueri propter quæstum, & non ex zelo
Resp. Per mediatores, testes, vel coniecturas probabiles, simul cum aliquo teste *Abb. in cap. significante. num. vlt. eod. tit.*

8 Quando poterit quis allegare ignorantiam in te, quæ publica fuit?
Resp. Primò si fuit extra ciuitatem tempore, quo talis res fuit gesta. Secundò, si erat in minori ætate. Tertiò, si erat infirmitate graui detentus. Quartò, si probat, quòd erat excommunicatus tempore Matrimonij, & sic non poterit accusare. *Abb. in cap. fin. nu. 4. eod. tit.*

CAPVT LXVII.

De conuersione Coniugatorum.

1 QVid est conuersio?
Resp. Est mutatio vnius status in alterum, vel vnius religionis in alteram.

2 Quibus modis potest mulier dare licentiam marito, vt ingrediatur religionem?
Resp. Tribus. Primò, si ipsa faciat votum solemne castitatis. Secundò, si faciat votum simplex. Tertiò, si dederit licentiam ingrediendi monasterium. *Abb. in c. significante. de conuers. coniug. num. 2.*

3 Vxor, quæ dedit viro licentiam ingrediendi religionẽ, quãdo non compellitur ipsa ingredi religionẽ.
Resp. Quando in sæculo continens est, atque adeo integre, castèque viuit: si verò id non faciat, compellitur ingredi religionem *c. significauit. eod. tit.*

4 Quãdo mulier cõpellitur ingredi religionẽ, in easu quãdo dedit marito licẽtiã introeũdi monasteriũ?
Resp. Quando edidit votum castitatis, & castè nõ viuit, compellitur adimplere votum, & religionem ingredi, vt omnis tollatur suspitio: si verò nullum fecit votum, nõ potest cõpelli, sed poterit reuocare maritum è monasterio. *Abb. in c. significauit eod. tit.*

5 Mulier, quæ tali modo compellitur ingredi monasterium, compellitur ne facere professionem absoluto iam anno?
Resp. Non, quia ipsa non se obstrinxit voto religionis, sed tantum tenetur ingredi monasterium ob custodiam continentiæ. *Abb. vbi sup. num. 2.*

6 Si maritus fuit infidelis, põt ne repetere suã vxorẽ?
Resp. Facto prius fideli, & facta pœnitẽtia potest: sed si mulier velit monasterium ingredi non tenetur redire in potestatem sui mariti, nam adulterium carnale, & spirituale in hoc æquiparantur, & quia maritus adulterauit in fide, ideò perdidit potestatem mulieris. *c. fin. eod. tit.*

7 Si quis nubat per verba de præsenti, poterit ne inuita vxore ingredi religionem?
Resp. Ante cõsumationem matrimonij poterit, quia hoc est in fauorem religionis. *c. verum. eod. tit.*

8 Si sponsus per vim cognoscat carnaliter spõsam, potetit ne ipsa ingredi religionem inuito sponso?
Resp. Potetit, quia ex eo quod quis per vim cognoscat suam sponsam, non dicitur vna caro. *Abb. in cap. verum. eod. tit. num. 1.*

9 Si vxor committat adulterium, poterit ne maritus ipsa inuita ingredi religionem?
Resp. Poterit, quia liberatus est à potestate mulieris per adulteriũ, & mulier etiã si postea honestè viuat, non poterit eũ à religione reuocare. *c. constit. eod. tit.*

10 Sponsa si non sit cognita à suo sponso, poterit ne ingredi religionem inuito Sponso?
Resp. Poterit, sed iudex Ecclesiasticus debet constituere certum tempus, intra quod vel profiteatur, vel adhæreat suo sponso, & finito tempore poterit per vim eam compellere. *c. ex publico. eod. tit.*

11 Post sententiam diuortij, poterit ne maritus ingredi religionem sine licentia vxoris?

Resp.Poterit,& ipsa non poterit eum reuocare à religione,neque contra,quia per diuortium sublatum est tale impedimentum.*c.si.eo.tit.& Abb.ibi.nu.5.*

12 Potest vxoratus ingredi religionem, & profiteri relicta vxore in sæculo?

Resp.Non potest, nisi ipsa vxor faciat votum solẽne castitatis,vel ingrediatur religionem. *c.1. de eod.tit.c. cum sis. eod. tit.*

13 Si quis obtinuit ab vxore sua licentiam in scriptis poterit ne ingredi religionem, ipsa remanente in sæculo?

Resp. Si ipsa sit suspecta de continentia, Episcopus debet ei restituere virum, & compellere, vt exeat à religione, & cohabitet cum illa.*cap.1.eod.tit.*

14 Si coniuges ad inuicem vouerunt continentiam ex mutuo consensu, & alter eorum ingrediatur religionem, alter poterit talem ingredientem reuocare à Monasterio, vt simul viuant?

Resp.Non potest;ratio est, quia ambo simul renunciarunt vsui matrimonij,quoad copulam;præterea non potest reuocari à Monasterio, cum professio emissa sit strictior obligatio, & præferatur alijs causis.*c.dudum.eod.tit.*

15 Si mulier det licentiam marito, videtur ne ex illo solo consensu implicitè vouere castitatem; cum necessario ex illo sequatur alterutrum, vel quòd edat votum solemne castitatis in sæculo, vel quòd debeat ingredi religionem, vt supra dictum est?

Resp. Implicite vouere videtur, ratio est; quia qui vult aliquid tacitè, videtur velle id omne, quod est necessarium ad consequendum illud,quod cupit.*cap. qui vxorem.33.q.5.c.prudentiam.de offic.deleg. l.ad rẽ mobilem l.ad legatum,ff. de Procurat.*

16 Si vxor,quæ dedit licẽtiam marito ignoret, quòd dando talem licentiam videtur ipsam tacitè vouere castitatem,tunc poterit repetere virum à religione?

Resp. Affirmatiuè, quia hæc ignorantia iuris excusat mulierem.*Abb.in c.de conuersione.n.4. eod.tit.*

17 Si mulier dolo,vel ignorantia dedit licentiam marito ingrediendi religionem,in quo casu non poterit eum reuocare ad sæculum, etiam probato dolo?

Resp. Si mulier seruauit continẽtiam poterit probato dolo,vel vi,reuocare maritum ad sæculum; si verò ipsa post licentiam datam per dolum, non seruauit castitatem, sed fornicata est cum alio, tunc non poterit reuocare maritum: est enim singularis casus, in quo dolus non rescindit actum per superueniens delictum.*c.veniens.eod.tit.*

18 Si mulier per dolum det licentiam marito ingrediendi religionem, & maritus ante ingressum committat adulterium, post ingressum eius, poterit ne vxor repetere suum maritum à Monasterio.

Resp.Poterit, licet maritus commiserit adulterium, siue ante ingressum,siue post.*Ab.in c.venies.eo.ti.n.7*

19 Si mulier det per vim, vel metum licentiam marito profitendi, poterit ne post professionẽ repetere illum à Monasterio?

Res. Poterit,quia i hoc casu sufficit metus reuerẽtialis,vt mulier possit reuocare maritum à monasterio, propter periculum incontinentiæ.*c. accedens. eo.tit.*

20 Si mulier dedit licẽtiam per metum, & tacuit per duos annos, poterit ne repetere suum maritum?

Resp. Poterit,quia consensus datus per metum, non præsumitur ratificatus lapsu temporis. *Abb.in c.accedens.eod.tit. num.6.*

21 Coniugatus potest promoueri ad sacros Ordines?

Resp.Potest cum duobus requisitis.Primo,quòd habeat licentiam vxoris.Secundo,quod ipsa voueat cõtinentiam in sæculo,vel in religione. *Abb. in c.coniugatus. eod. tit.*

22 Si maritus de facto recipit sacros Ordines, debet ne compelli habitare cum vxore?

Resp. Debet, quia prius erat vinculo matrimonij ligatus. *Abb.in cap.verum.eod.tit.*

23 Quæ differentia est inter coniugatum ordinatum in sacris,& cõiugatum,qui ingressus est religionem; si vterque id fecit de licentia vxoris?

℟. Quòd coniugatus ordinatus tenetur alere vxorẽ: coniugatus verò religiosus non tenetur, quia vouit paupertatem. *Abb. in c.coniugatus. eodem tit.nu.4.*

24 Clericus coniugatus,poterit ne de fructibus beneficij alere vxorem?

Resp. Affirmatiue,& etiam filios, quamuis sint illegitimi:*Abba.vbi sup.n.5.quia charitas à se ipso incipit.l. præses,vbi Gloss.C.de seruit.*

25 Vxoratus de licentia vxoris ordinatus, poterit promoueri in Episcopum?

Resp. Si vxor sit in sæculo non potest; si viro sit ingressa religionem,& professa,poterit *Abb.c.sane.eod. tit.num.2.*

26 Concubinarius poterit ne promoueri in Episcopum?

Resp.Post longam pœnitentiam, & continentiam poterit.*Abb.vbi sup.*

27 Si quis professione facta reuocetur à religione ad instantiam suæ vxoris; mortua vxore tenebitur ne iterum religiosum statum subire?

Resp.Si noluerit,non tenetur,sed poterit ducere aliã; *c.quidam eod.tit.*

28 Professus vxore sciente, illa mortua poterit redire in sæculum?

Resp. Non potest, quia tenetur adimplere votum. *cap.consuluit.eod.tit.*

29 Si maritus voueat castitatem, poterit ne exigere debitum?

Resp.Non,sed solum tenetur reddere. *Abb.cap.sane eod.tit.num.2.*

30 Matrimonium soluitur ne per ingressum religionis?

Resp.Si non sit cõsumatum,soluitur:quia vir,& vxor non fiunt vna caro ante consumationem; si verò sit consumatum,non soluitur. *Abb.in cap.verum.num.6. eod. tit.*

31 Si maritus viuente vxore vouit religionem, ipsa consentiente, vel non mortua vxore tenebitur ne permanere?

Resp. Tenebitur. *Abb.c.ex parte.eod.tit.num.22.*

32 Si coniux vouit continentiam, poterit ne petere debitum?

Resp. Non potest, vt diximus in simili,sed solum tenetur reddere.*c.ex parte.eod.tit.*

33 Per propositum seruandæ castitatis in sæculo,soluuntur ne sponsalia de præsenti?

Resp. Non soluuntur, sed solum per professionem religionis,quia hoc priuilegium non est concessum illis, qui in sæculo seruant castitatem: sed solum datum est in fauorem religionis.*c.ex parte.eod.tit.*

34 Vxor potest vouere ieiunium, vel castitatem seruare,vel dare eleemosynam, vel portare cilicium sine consensu mariti?

Resp.Non

Resp. Non potest, quia cum non habeat potestatem corporis sui, non debet illud ineptum ad vsum Matrimonij reddere. *Abb. in c. 1. eod. tit. n. 5.*

35 Si quis nolit habitare cum sua vxore, quis debet hanc causam cognoscere, ac de illa iudicare?
Resp. Iudex Ecclesiasticus, quia hoc expectat ad vsũ Matrimonij. *Abb. vbi sup. n. 4.*

36 Si maritus, & vxor simul vouerunt continentiam, possunt communi consensu, non seruare tale votum?
Resp. Nonimò debent compelli à Iudice Ecclesiastico ad eam obseruandam: ratio est, quia votum fuit promissum Deo: nec ipsi coniuges possunt se communi consensu liberare ab obligatione Deo facta. *Abb. in c. charissimus. eod. tit. n. 6.*

37 Si maritus, & vxor postquam vouerunt continentiam se coniungunt: filius natus ex hac coniunctione erit ne legitimus?
Resp. Non esse legitimum, quia post votum emissum ampliùs non potuerunt se coniungere; immo filius dicitur natus ex sacrilego coitu *Abb. vbi sup. nu. 8.*

38 Papa potest dissoluere Matrimonium ratum, per verba de præsenti, & non consumatum?
Resp. Ex iusta causa potest, sed non Matrimonium ratum, & consumatum. *Abb. c. ex parte eod. tit. num. 6.*

39 Si sponsa efficitur tertij Ordinis S. Francisci, dissoluuntur ne sponsalia?
Resp. Non dissolui, siue ea de præsenti, siue de futuro sint: quia qui sub tertio hoc ordine sunt non profitẽtur sicut religiosi, qui viuunt in claustro: tertia enim regula instituta est etiam pro ijs, qui viuunt in seculo coniuncti Matrimonio. *Abb. vbi sup.*

CAPVT LXVIII.

De Diuortijs, seù Separatione Tori.

1 Potest Iudex Ecclesiasticus, quoad torum coniuges seiungere?
Resp. Potest ob multas causas. *Trid. syn. sess. 24. c. 8.*

2 Quæ sunt causæ, ex quibus Matrimonium separatur quoad torum, & cohabitationem?
Resp. Prima sæuitia viri non præterita, sed præsens, vel timor futuræ. Secunda, si maritus insidiatus est vitæ vxoris, vel tentauit eam veneno occidere. Tertia ebrietas, quando tendit in periculũ vxoris. Quarta hæresis. Quinta vitium sodomiæ. Sexta adulteriũ. *Couar. 2. p. c. 1. §. 5. c. litteras. de restit. spol. Tolet. in sum. lib. 7. c. 25. Sà verb. matrimonium n. 1. Panor. in c. quasi. uit de diuort. Innoc. cap. maritus de adulter.*

3 Si post factam pœnitentiam propter adulterium, vir cognoscat vxorem, quid agendum?
Resp. Matrimonium reintegratur ex officio Iudicis. *Abb. in c. litteris. de diuort. Palyn. in c. si lator. de re iud.*

4 Potest maritus propria auctoritate separari ab vxore adultera?
Resp. Non potest, quia est necessaria declaratio Iudicis. *Nauar. in manual. c. 22. nu. 1. Sanchez lib. 10. de diuort. disp. 1. 2. nu. 10. Sot. art. 3. Rich. q. 3. dist. 35.*

5 Quando fit separatio in matrimonio ob nimiam sæuitiam viri, quis debet alere vxorem, præcipuè si ista viro nullam exhibuit dotem?
Resp. Vir, debet alere vxorẽ separatã à se congruè, & honestè; etiam si ipsa non exhibuerit dotem; ratio est, quia separatio non fit propter defectũ mulieris, sicut quando separantur propter adulterium; sed fit propter nimiam crudelitatem, & sæuitiam eiusdem viri, vnde in eius damnum res cedere debet: & licet vir habeat potestatem supra mulierem ad eam corrigendam, tamen hæc potestas in claritate Christi fundata esse debet, & non in tyrannidem declinare. tenet *Abb. in c. transmissa de restitutione spoliat.*

6 Quæ dicitur nimia sæuitia in viro?
Resp. Non solum illa sæuitia danda est ex qua pertimescendum esset de morte mulieris, sed illa etiam, ex qua sequeretur aliquod graue damnum, scilicet vulnus, vel carceratio, vel mutilatio, vel læsio aliqua in membris, vel negatio uictus, & uestitus necessarij, aut quid simile. tenet *Abb. in cap. ex transmissa nu. 4. de restit. spoliator.*

7 Quando fit separatiò tori, quis Iudex debet taxare alimenta necessaria præbenda à marito pro sustentatione mulieris?
Resp. Index Ecclesiasticus, tùm considerata qualitate uiri, & mulieris, tùm considerata uiri opulentia, & diuitijs, præterea debet uir dare supellectilem necessariam mulieri ne illa uiuat in necessitate, & mendicitare, at non cum illa opulentia, quam habebat in domo mariti.

8 Si post separationem factam, uir postulet, ut sibi restituatur uxor, quid debet probare?
Resp. Primò matrimonium esse ratum, & consumatum. Secundo spoliatio talis sponsæ sibi facta fuerit, uel saltem quòd talis sponsa detineatur, contra eius uoluntatem, in domo patris eius, & tunc iudicẽ restituitur ei sponsa. *c. ex transmissa de restitutione spoliatorum.*

9 Si hæc probentur à uiro, & tamen uxor probet magnam sæuitiam uiri, debet ne fieri restitutio?
Resp. Non debet fieri, nisi uir det sufficientem cautionem de non offendenda muliere, quia prius debet uitari periculum mulieris, quam complacentia uiri. *c. ex transmissa de restitutione spoliatorum.*

10 Si uxor probet in isto casu, capitale odium uiri sui contra se, debet ne ei restitui sub fideiussione?
Resp. Non debet restitui, quia ad conseruandã uitã, nulla fideiussio sufficit, & nemo potest illam dare, ratio est, quia nemo est dominus membrorum suorum, neque suæ uitæ, & sicut nemo potest se ipsum interficere, sic nemo pro alio potest uitam suã spondere apud Iudices, pro delicto alieno, unde oritur, quod nemo potest fideiussionem facere, uidelicet, quod maritus non interfecturus sit mulierem. l. liber homo, ff. de libero homine exhibendo. *c. ex transmissa de restitutione spoliatorum.*

11 Si post adulterium reconcilietur, & habeat copulam cum illa est ne locus separationis?
Resp. Non. *Sà verb. diuortium nu. 2.*

12 Potest maritus post separationem ingredi religionem?
Resp. Potest. *c. si de conuers. coniugat.*

13 Potest ne fieri separatio ad tempus, per Iudicem Ecclesiasticum?

Re. Potest

℟. Pôt secûdû qualitatem causę. *Sũ verb.diuort.n.9.*
14 Possunt ne coniuges mutuo consensu siue licentia Iudicis separari,& ingredi religionem?
℟. Possunt. *Victoria de matrim.conclus.256.*

CAPVT LXIX.

De dispensationibus in Matrimonium.

1 QVid est dispensatio matrimonij?
Resp. Est tollere impedimenta, quę faciunt matrimonium nullum, vel quæ impediunt eius vsũ. *Vgolin.de offic.& potest.Episcop.fol.168.*
2 Quis potest dispensare in gradibus prohibitis?
Resp. Summus Pontifex. *Trid.syn.sess.24.c.5.*
3 In secundo gradu, quis potest dispensare?
Resp. Papa,& inter magnos Principes, & ob publicam causam. *Trid.syn.vbi sup.*
4 Quis potest dispensare impedimentis dirimentibus matrimonium?
Resp. Papa. *Tol in sum.lib.7.cap.8.nu.3.*
5 Qui impetrant dispensationem à Papa, & ante præsentationem coram ordinario, vel Delegato habent copulam carnalem,puniendi ne sunt?
Resp. Graui pœna esse puniendos.
6 Quis potest dispensare, vt clericus in sacris, vel Monachus nubat?
Resp. Dixi. *lib.1.cap.31.nu.18.*
7 Quæ sunt legitimæ causę dispensationis?
Resp. Prima, quando adhibita diligentia inuenitur disparitas conditionis.Secunda,quãdo diues vult ducere pauperem.Tertia,quando sedantur lites,vel inimicitiæ.
8 Quibus in casibus potest Episcopus dispensare in impedimento dirimente matrimonium contractum?
Resp. Quando matrimonium publicè est contractũ, & impedimentum occultum, & separatio fieri non potest sine magno scandalo, nec facile Papam adire potest ob paupertatem, vel aliam causam. *Syluest. verb.dispensat.q.15.Nauar.in manual.c.22.n.85.*
9 Hæc dispensatio est ne in foro interiori, vel exteriori?
Resp. Solum in foro conscientiæ,vnde si post dictam dispensationem impedimentum fiat publicum,fiscalis poterit manus inijcere, & ille tenebitur petere dispensationem à Papa,& interim separandus est,licet mitius sit puniendus. *Sanch.to.3.lib.8.disp.6.n.16 Enriquez.de matrim.lib.12.c.3.num.2.*
10 Potest Episcopus dispensare in cognitione spirituali, orta post contractum matrimonium?
Resp. Affirmatiuè. *c.1.de cogn.spirit.lib.6.Glo.in cap. desideras. 3.q.1.Io.And.in c.si vir.eo. tit.Syluest. verb. matrimonium.8.q.7.*
11 Potest Episcopus dispensare in impedimentis,quę impediunt matrimonium contrahendum,si non dirimunt contractum?
Resp. Potest, sed solus Papa in impedimentis dirimentibus matrimonium contractum. *Paludan.lib.4. disp.28.q.2 .Nauar.in manual.c.22.nu.85.*

CAPVT LXX.

De adulterijs.

1 QVid est adulterium?
℟ Quasi ad alterius torum accessus.
2 Quis dicitur adulterinus?
℟.Qui genitus est ex adulterio; sicuti numus dicitur adulterinus, qui habet sigillum adulteratum.
3 Quam pœnam incurrit adulteria?
Resp. Primò separationem à toro.Secundò penã detrusionis in monasterium. Tertiò scissionem capillorũ.Quartò excommunicationem, sed de iure ciuili est pœna capitalis. *l.cohæredem. ff.ad legem Iuliam de adulter.*
4 Potest Episcopus excõmunicare adulterum, vel adulteram.
Resp. Potest, sed debet attendere, quod sit publicũ, ne ipse sua excommunicatione faciat publicũ, quod est secretum. *Abb. in cap. intelleximus.de adulter.n. 5.*
5 Quis poterit accusare mulierem de adulterio?
℟. Si agatur de sola separatione tori, solus maritus; si verò agatur ad pœnam mortis legalem, quilibet idoneus. *l.si maritus.ff.de adulter. c.maritus. eod.tit.*
6 In causa adulteri, quæ probatio requiritur?
Resp. Solum pręsumptio violenta, sicut nudus cum nuda in eodẽ lecto iacentes. *Abb.in c.maritus. n.5.eo. ti.c.afferte de præsumpt.Abb.in c.tua fraternitas.num. 2. eod.tit.*
7 Quibus modis palam fieri poterit adulterium, vt possit Episcopus ex suo officio procedere?
Resp. Primo, si mulier adhæsit publicè alicui concubinario, vt cum eo dormiat, & viuat,sicut si essent maritus, & vxor.Secundo, si habent filiũm ex alieno marito. Tertio, si palam admittit viros. *Abb.in c.intelleximus.de adulter.nu.6.*
8 Adulterium inducit ne separationem matrimonij, quoad vinculum?
Resp. Non quia est indissolubile, sed solum quoad torum. *Abb. in c.gaudemus. de conuers.coniugator. numero 2.*
9 Si vir,& mulier ambo sint adulteri, separantur ne à matrimonio?
Resp. Non,quia cum paria pro vtraq;parte sint delicta: delictum vnius, alterius delicto compensatur *cap. tua fraternitas.eod.tit.*
10 Si matrimonium separetur quoad Torũ, quis tenetur alere filios?
Resp. Pater, & lucratur dotem. *Abb.in c.fin.conuers. infidel.num.final.*
11 Maritus retinens coniugem adulteram, qua pœna punitur?
Resp. Se ipsum reddit adulterum, qua propter publicè fustibus est flagellandus, & alij pœnis afficiendus. *c.si vir.de adulter.*
12 Maritus potest sua auctoritate, quoad torum separationem facere propter adulterium vxoris?
Resp. Si adulterium sit publicum potest,sed non poterit lucrari dotem,nisi post sententiam;si verò, non sit publicũ,nõ potest absq;sententia Iudicis;quia pœna non

na non poteſt imponi niſi per Iudicem. *Abb. in c. tua fraternitatis. de adul. nu. 8.*

13 Si quis cognoſcat carnaliter mulierem poſt adulterium, poterit ne poſtea contra eam vlterius agere?
Reſp. Si ſciebat adulterium, non poterit; quia per coniunctionem carnalem ei pepercit. *Abb. in c. tua. eodem tit. num. 8.*

14 Si fiat matrimonij ſeparatio quoad torum, quis lucratur dotem?
Reſp. Si ſeparatio fiat propter delictum mulieris; Vir lucratur: ſi verò fiat propter delictum Viri, mulier. *Abb. in c. tua. eod. tit. nu. 3.*

15 Maritus tenetur cum adultera habitare?
Reſp. Non; neque ei pręſtare alimenta neceſſaria propter magnum delictum. *Abb. in c. ſi Vir eod. tit. n. 1.*

16 Propter crimen ſodomiæ admittitur ſeparatio Tori?
Reſp. Affirmatiuè, ſi fit cum propria muliere, vel cum alia, quia maior iniuria fit matrimonio per ſodomiam, quàm per adulterium. *Ioan. Andr. Anchar. & Archidiac. in c. maritus. eod. tit. c. idolatriæ. 23. q. 1. c. omnes accuſationes. 2. q. 7.*

17 Si mulier dicat Sacerdotem cum ipſa commiſiſſe adulterium debet ne ei credi?
℞. Si non ſint aliæ præſumptiones, vel teſtes, non creditur ei, propter auctoritatem Sacerdotis. *c. ſignificaſti de adulter.*

18 Clericus deflorans virginem, quam pœnam incurrit?
℞. Debet cogi ad ipſam dotandam, & vlterius corporaliter caſtigatum arbitrio Iudicis ſecundum qualitatem delicti, & perſonæ. *Abb. in c. 2. eod. tit. nu. 2.*

19 Quando quis deflorat virginem, quæ dos debet eſſe aſſignari à Iudice?
℞. Locupletior dos, quam requirit qualitas ipſius perſonæ, propter iniuriam factam virgini. *Abb. in c. 1. eod. tit. nu. 4.*

18 Si maritus dotet vxorem, quia eam violauit, & ſine ſiliis diſſoluatur matrimonium, dos illa ad quem pertinebit?
Reſp. Ad mulierem: quia eam iam acquiſit propter crimen a marito commiſſum. *Abb. capit. 1 eod. titulo num. 3.*

21 Quando quis habuit coitum cum aliqua, & ipſa affirmat eſſe Virginem, & vir contradicit cui credendum eſt?
Reſp. Mulieris niſi vir probet contrarium. *Abb. c. 1. de adult. nu. 2.*

22 Si tempore conceptionis mulier admittat alienos viros, & fiat ſcortum; filius poſtea natus cuius præſumitur eſſe?
Reſp. Si vir nõ erat abſens ſed illo tempore habitabat cum vxore, filius præſumitur legitimus, tanta eſt vis matrimonij: vnde pro illo in fauorem infantis indicandum eſt. *Abb. in cap. intelleximus eodem tit. numer. 7.*

23 Poteſt Epiſcopus diſpenſare cum Clerico de adulterio, ab eo commiſſo?
Reſp. Poteſt. *Abb. c. at ſi Clerici. de iudicijs. nu. 1.*

24 Si mulier propter adulteriũ ſeparetur à viro, debet ne ei reſtitui dos?
℞. Non; quia propter magnum delictum, perdidit dotem, & bona, quæ durante matrimonio lucrata eſt, *tenet Abb. in c.* plerumque de donationibus inter virum, & vxorem.

25 Mulier adultera, poteſt ne cogi inuita ingredi monaſterium?
Reſp. Poſtquam eius maritus eam pepercit, & fecit pęnitentiam, poteſt cogi ingredi monaſterium, non vt faciat profeſſionem, quia tanto beneficio minime digna eſt, ſed vt faciat pęnitentiam ſui adulterij. *c. gaudemus de conuerſ. coniungatorum.*

26 Vxor, quæ fuit adultera, ſi reconcilietur viro, vel vir eam cognoſcat carnaliter, perdidit ne dotem?
Reſp. Si maritus ſciat adulterium, & eam cognoſcat carnaliter, non perdidit dotem, neque quando vir relaxat, ſeu condonat delictum, ratio eſt, quia ſi vir indulget, quod maius eſt, videtur indulgere, quod minus eſt, vt tenent. *Abb. in c. plerunq; de donationibus inter virum, & vxorem, nu. 5.*

27 Si vxor poſt ſeparationem factam, propter adulterium, probet affinitatem cum ſuo marito, & matrimonium iudicetur nullum fuiſſe, in iſto caſu poterit mulier recuperare dotem?
Reſp. Non poterit recuperare dotem, pluribus rationibus. Primò, quia illa mulier quantum eſt ſe commiſit verum adulterium, quia quando commiſit delictum, vxorata, & non libera reputabatur, & ſic iuſtè punitur in amiſſione dotis. Secũdò ne detur occaſio mulieribus, vt committant tàm nefarium crimen. Tertiò, quia non licet violare matrimonium, neq; ſpem matrimonij. Quartò vt ſit in exemplum, ac monimentum cæteris mulieribus. *l. ſi vxor. ff. de adulterijs.*

28 Si maritus inueniatur adulteri in fide, committendo crimen hæreſis, & mulier ſit carnaliter adultera; compenſatur ne vnum adulterio cum alio?
Reſp. Non, ratio eſt, quia in delictis diuerſi generis, nulla fit compenſatio, cum debeantur pęnæ diſtinctæ, & in æquales. *tenet Abb. in cap. fin. de conuerſione coniugatorum. n. 4.*

29 Adultera de iure ciuili, quam pœnam incurrit?
Reſp. Perdit dotem, & vitam, ad diſpoſitionem mariti, quia maritus poterit eã reconciliare ſibi, atque illi parcere. *tenet Abb. in c. ſolo, vt lite non conteſtata numer. 3.*

30 Maritus poterit ne mulieri delictum indulgere, & interficere virum adulterium?
Reſp. Non poſſe, nam ſi indulget mulieri, vedetur, & viro indulgere, & talis vir tunc liberatur per legem iratio eſt, quia maiorem iniuriam fecit ei mulier adultera, quàm vir, vnde ſi relaxat ei quod maius eſt, debet, & relaxare quod minus eſt.

31 Quare lex promiſit, vt vir propria manu interficiat mulierem adulteram, & virum Adulterum?
Reſp. Quia offenſam adulterij eſt magna, & maior omni alia offenſione, & ſic lex vult, vt ſua propria manu vindicetur.

31 Mulier poteſt accuſare virum de adulterio, ſicut vir poteſt accuſare mulierem?
Reſp. Non poſſe, quoad pœnam capitalem, ſed ſolum quoad ſeparationem tori, & tunc mulier iuſtè lucrabitur ſibi dotem, & donum datũ ei propter nuptias oecnon, & arrahas, tenet *Abb. in c. 1. vt lite non conteſtata. nu. 2. & 3.*

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER SECVNDVS CONTINENS MATERIAM CENSVRARVM.

CAPVT PRIMVM.

De Excommunicatione.

1 Vot sunt censuræ?
℞. Tres; excommunicatio, suspensio,& interdictum. *cap. quærent. de verbor. significatione*.
2 Supra quas personas ferri possunt istæ censuræ?
Resp. Excommunicari potest quilibet Christianus vivus su spendi Clericus; interdici populus. *Sot. in. 4. distinct. 22. quæst. 3. artic. 1.*
3 Quid est excommunicatio?
Resp. Ecclesiastica censura, qua Christianus priuatur ingressu Ecclesię communione, & oratione, fideliũ ,& sepultura Ecclesiastica. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 5.*
4 Quotuplex est communicatio?
℞. Duplex: maior,& minor. *c. si celebrat. de excom.*
5 Quem est maior?
℞. Quæ priuat tribus supradictis bonis actiuè, & passiuè. *c. si celebrat. eod. tit. Tolet. in sum. lib. 1. c. 5.*
6 Quænam minor?
℞. Quæ priuat solum passiuè, participatione Sacramentorum. *Tolet. in sum. lib. 1. cap. 5.*
Quot sunt excommunicationis genera?
℞. Duo: vnum genus est à iure, & alterum ab homine. *Tolet. vt sup.*
8 Quænam est à iure?
℞. Quæ fulminatur à Papa,& à Concilijs Generalibus per canonum statuta. *Tol. vbi sup.*
℞. Quæ ab aliquo Iudice legitimo, seruatis Iuris solemnitatibus fertur *Tol. vbi sup. nu. 2.*
10 Quæ sunt species excommunicationis?
℞. Vera, comminatoria, iusta, iniusta, valida, inualida,& nulla. *Tol. in sum. lib. c. 1. nu. 1.*
11 Quæ est excommunicatio vera?
℞. Quæ incurritur, ipso iure, aut ipso, facto & ligat absq; alia sententiæ declaratione *Abb. in c. quibusdam de pœnit. nu. 6.*
12 Quæ est comminatoria?
℞. Quæ non ligat statim, sed expectat Iudici sententiam, quia lata ad terrorem. *Abb. vbi sup.*
13 Quæ est excommunicatio iusta?
℞. Quæ fertur, cum omnibus circumstantij. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 10*
14 quæ est iniusta?
Resp. Quæ caret aliqua, ex dictis circumstantijs,& fertur ex defectu causæ. *Tol. in sum. lib. 1. c. 10. nu. 1.*
15 Quæ est valida?
Resp. Quę fertur con legitima causa, & seruatis omnibus requisitis. *Tol. vbi sup.*
16 Quæ est inualida?
Resp. Quæ caret, his solemnitatibus. *Tol. vbi sup.*
17 Quæ est excommunicatio latæ sententię?
Resp. Quæ statim incurritur, siue prolata sit à Iure, siue ab homine. *Tol. in sum. lib. 1. cap. 5. nu. 2.*
18 Quæ est excommunicatio, quæ dicitur continere errorem intolerabilem?
Resp. Quæ est lata, ob bonum opus, puta quod voluit ædificare Ecclesiam, vel dare eleemosynam. *Tol. in sum. lib. 1. c. 10. nu. 4.*
19 Quæ differentia est, inter excommunicationem à Iure, vel ab homine?
Resp. Excommunicatio à Iure incurritur, absq; alia sententia,& non spirat morte latoris: excommunicatio vero ab homine incurritur, per sententiam cum solemnitatibus latam, & spirat morte latoris. *Tol. in sum. lib. 1. c. 3. & 15.*
20 Quando fit mentio de excommunicatione, de qua est intelligenda?
Resp. De maiori, quia est medicina animæ. *c. si quem. de sent. ex com.*
21 Quæ sunt seruanda, inferenda sententia excõmunicationis?
℞. Trina, monitio, quod feratur in scriptis, & contumacia, vel peccatum mortale. *c. ex qua probante. eod. tit. Syluest. verb. excommunicatio. nu. 12.*
22 Sententia excommunicationis lata, est cum cæteris requisitis, sed nulla pręcedente monitione, valet ne.
℞. Negatiuè. *Sot. in. 4. dist. 22. q. 1. artic. 2.*
23 Quam pœnam incurrit Iudex, excommunicans aliquem, absq; iusta causa, monitione,& scriptura?
℞. Suspensionis,& si est Episcopus, priuatur ingressu Ecclesiæ. *c. 1. de sent. excom. in 6.*
24 Si in sententia excommunicationis desit aliqua solemnitas, excommunicatus erit ne vitandus ab Ecclesia?
℞. Affirmatiuè, donec declaretur talis nullitas. *Victoria. de excom. q. 2.*
25 In sententia excommunicationis lata, per statutũ, requiritur ne scriptura, vel monitio?
℞. Non requiri, nec in casu, quando non potest haberi copia Notarij,& est periculum in mora. *Io. And. in c. Romana de sent. exc. in. 6.*
26 Cur in dubio, quando loquimur de excommunicatione,

catione, intelligendum est de maiori, & non de minori: & quando dubitatur, an sit quis excommunicatus excommunicatione latae sententiae, vel comminatoria, intelligendum est de comminatoria?

R. Quia, loquendo in communi; in primo casu sumus in Iure, & sic intelligendum est de maiori, cum sit medicina animae, & praesupponendum est, Ecclesiam uti efficaciori medicina: in secundo vero casu sumus in facto, & sic iudicandum est, in fauorem proximi, pro minori damno.

27 Quae differentia est inter anathema, & excommunicationem?

R. Non differre quoad vinculum à maiori excommunicatione, differre tamen interdum in solemnitate. vide c. debent. 11. q. 3. Couar. nu. 6. Sayr. lib. 1. cap. 3. Abb. in cap. cum ab Ecclesiarum nu. 1. de offic. ordin. vnde qui est anathemate irretitus semper intelligitur excommunicatione maiori ligatus. Tolet. in sum. lib. 1. c. 5. nu. 1.

28 Quando excusat ignorantia ab excommunicatione?

R. Quando nescio, quod faciendo talem rem, excommunicationem incurram; ratio est, quia ut excommunicationem requiritur consensus voluntarius, qui non cadit in ignorantem; verum ignorantia nunquam excusat in facto de sua natura damnato, puta sacrilegio, furto, vel adulterio. Abb. in c. à nobis. de senet. excomm. Couarr. in c. alma mater. colan. in 6. nu. 8.

29 Quae est ignorantia crassa, & quae supina?

R. Dixi. lib. 1. c. 25. nu. 15.

30 Excommunicationis sententia, transit ne in rem iudicatam?

Resp. Negatiuè; imò absolui potest post decem annos: & si excommunicatus fiat deterior, inuitus debet absolui à Iudice, quia excommunicatio, est medicina, & si non prodest, non est illa utendum. Io. Andr. in c. 1. de sent. excom. in 6.

31 Excommunicatus potest ne absolui inuitus?

Resp. Si excommunicatione fiat deterior, inuitus potest absolui à Iudice; quia excommunicatio est medicina animae. ut dixi Io. Andr. ubi sup. Abb. in c. clericus de cohabitatione clericorum & mulierum. nu. 5.

32 Excommunicatio potest ne ferri sub conditione?

Resp. Potest. Armil. verb. excommunicatio. nu. 2.

33 Excommunicatio in re difficilima, vel leuissima, est ne valida?

Resp. Negatiuè. Sà. verb. excommunicatio. num. 18.

34 Excommunicatio lata contra facientes aliquam rem, comprehendit ne auxiliantes, & consiliantes?

Resp. Negatiuè, quia est lex poenalis, quae extendi nô debet, nisi exprimatur. Sà. verb. excommunicatio. numero. 19.

35 Excommunicatio pro quibus culpis ferri potest, & contra quos?

Resp. Contra contumaces, & pro culpis praeteritis & futuris, praecedentibus monitionibus & solemnitatibus à Iure requisitis. Sotus in 4. dist. 22. q. 1. art. 2.

36 Si excommunicatio fertur ab Episcopo in visitatione contra resistentes ei; requiruntur ne contumacia, trina monitio, & scriptura?

Resp. Negatiuè, quia ipsa perturbatio, resistentia, & prohibitio visitationis sufficiunt sine in solemnitatibus in hoc casu; imò Trid. sess. 24. c. 10. dat Episcopis omnimodam potestatem, ut procedant, tanquam Sedis Apostolicae Delegati. Sylu. verb. excommunicatio. 2. numero decimotertio.

37 Si excommunicatio fertur, ut omnes Clerici accedant ad processionem sub poena excommunicationis ipso facto incurrenda, talis excommunicatio erit ne valida?

Resp. Etiam, quia illa requisita in sunt occultè in culpa futura. Couarr. in c. alma mater. p. 1. §. 10. nu. 4.

38 De culpa praeterita, potest ferri excommunicatio, sine praecedentis canonica monitione?

Resp. Negatiuè, & si feratur erit nulla. Nauar. in manual. cap. 27.

CAPVT II.

De ministro excommunicationis.

1 Quis potest ferre sententiam excommunicationis?

R. Qui habet claues, & iurisdictionē Ecclesiasticam, sicut Papa, Concilium Generale, Episcopi, & caeteri habentes iurisdictionem. Tol. in sum. lib. 1. c. 9. nu. 2.

2 Qui possunt proferre sententiam excommunicationis?

Resp. Solus Papa, & Concilium Generale, etiam & cōcilia prouincialia per statuta particularia. Tol. ubi supra.

3 Foemina potest excommunicare, si habeat iurisdictionem, ut habent aliquae Abbatissae?

Resp. Negatiuè, quia talis iurisdictio pertinet ad potestatem clauium, quam foemina habere non potest. Tolet. ubi supra cap. secreto de maioritate, et obed.

4 Laicus potest excommunicare?

Resp. Potest, ex commissione Summi Pontificis, quia non est necessarium, ut haec iurisdictio exerceatur per presbyterum. Abb. in c. si de cleric. aegrot. vel debilit.

5 Simplex Sacerdos, vel Parochus habet ne potestatem excommunicandi suos subditos?

Resp. Si eam non habeant ab Episcopo non possunt, quia non habent iurisdictionem iudicialem. Tolet. ubi supra.

6 Potest Episcopus excommunicare suos subditos, pro delictis commissis in aliena Dioecesi?

Resp. Negatiuè, ratio est, quia delicta sequuntur forum loci in quo ad punitionem. Clem. 2. de foro.

7 Excommunicatus vna excommunicatione, potest de nouo excommunicari alia excommunicatione, aliam ob causam?

Resp. Potest. S. Thom. in 4. dist. 18. q. 2. art. 3.

8 Sententia lata à Iudice excommunicationis tenet ne? Resp. Negatiuè, si publicè sit excommunicatus c. ad probandum. de sentent. et re iudicata. si sit occulte, in fauorem litigantium valet. Abb. ubi sup. in c. ad probandum.

9 Excommunicatio lata à Iudice mortuo, vel ablata iurisdictione valet ne?

Resp. Affirmatiuè quoad eos, qui ante mortem Iudicis, eam incurrerunt, sed negatiuè, quoad eos, qui post eius mortem eam incurrerunt, quia talis excommunicatio spirat morte mandantis. Molina verb. excommunicatio.

10 In edicto generali comprehenditur ne ipse Episcopus?

R. Nega-

Resp. Negatiuè. *c. quia periculosum de sent. exc. in 6.*

11 Potest Episcopus proferre sententiam excommunicationis in subditum suum, existentem extra suam diœcesim?

Resp. Distinguendo, si talis deliquit in sua diœcesi, & fugit in aliam poterit; & præuia citatione eum fructibus, & prouentibus priuare. *cap. fin. de foro comp.*

12 Episcopus excommunicatus, post alium excommunicare?

Resp. Subdistinctione, vt dixi in simili: si est occultè excommunicatus, potest; quia Ecclesia non priuat iurisdictione occultè excommunicatum; si autē manifestè, non potest. *Sot. in 4. distinct. 22. q. 2. arti. 1.*

13 Potest ne Episcopus comprehendere absentes, si generaliter proferat sententiam excommunicationis per viam statuti?

Resp. Negatiuè. *c. vnanime. de const.*

14 Quando debet Iudex Ecclesiasticus vti excōmunicatione, & quomodo?

Resp. Quando alia non prosunt remedia, & debet esse moderate; & in subsidium, & præmissa saltem vna monitionem, vbi fuerit contumacia, *Trid. syn. sess. 25. cap. 3.*

15 In causis ciuilibus, quando potest fieri personalis, vel realis executio, debet ne Iudex Ecclesiasticus deuenire ad Excommunicationem?

Resp. Negatiuè. *Trid. syn. vbi sup.*

16 Potest Episcopus excommunicare aliquem, propter debitum ciuile?

Resp. Negatiuè; si non sit contumacia, sed debet potius procedere cōtra illius bona, eiusque personā.

17 Si quis dicat se velle esse incarceratum, & non esse excommunicatum; quid debet facere Iudex?

Resp. Eum absoluere, & incarcerare; quia excommunicatio fuit solum in subsidium, donec comprehēderetur. *Trid. syn. sess. 25. c. 3.*

18 Excommunicatus, si appareat, est ne statim absoluendus?

Resp. Affirmatiuè, si peniteat de sua contumacia.

19 Quando pars sit ita pauper, q̃ nulla sit spes illum posse satisfacere, dēt nō talis excōmunicari à Iudice?

Resp. Negatiuè; imò si est excommunicatus, debet absolui, quia talis medicina ei non prodest.

20 Mulctæ, & pęnæ, quæ dantur loco excommunicationis, cui debent applicari?

Resp. Pijs locis, ex determinatione Eminentissimorum Cardinalium.

21 Contumacia, quomodo debet constare Iudici, vt possit discernere excommunicationem?

Resp. Antequam Iudex discernat excommunicationem, debet apparere in actis Notarij per informationem iuridicam, vel saltem, per dipositionem, cum iuramento Nuncij, vel Officialis Curiæ, quòd H. est contumax, vel quid se abscondit, & non apparet, vel quod realis executio non potest fieri, in bonis eius; quia abscondit bona, & tunc in subsidium iustè discernitur sententiam excommunicationis. *DD. super c. 3. sess. 25. Concil. Trid.*

22 Potest Episcopus excōmunicare recusantem soluere decimas; absq; eo quòd fiat executio in bonis?

Resp. Potest quia sunt alimenta Clericorum. *Trid. syn. sess. 26. c. 12. de reform.*

23 Potest ne pars aduersa, ad cuius instantiam infertur excommunicatio, postquam est satis, facta remouere excommunicationem?

℟. Negatiuè, si iam incidit in excommunicationē quia pars, non hēt potestatem ligandi, & absoluēdi, sed potest solùm in absolutionem consentire.

24 Si talis excommunicatio est iniusta, poterit ab aliquo absolui, absque Iudicis auctoritate?

Resp. Non potest, sed poterit recuperare, damnum quia ipse non est Iudex in sua causa.

25 Valet ne sententia Delegati, ante ostensam commissionem?

Resp. Negatiuè. *Sil. verb. excommunicatio. nu. 10.*

26 Si Episcopo committatur ab aliquo Principe aliqua causa, potest ne in illa uti sentētia excōicationis?

Resp. Non potest, quia agit personam Principis sæcularis, cui non est concessa potestas clauium. *Ang. verb. excommunicatio.*

27 Cognitio in materiā excōmunicationis, ad quem Iudicem spectat?

Resp. Solùm ac Ecclesiasticum. *Trid. syn. sess. 25. c. 3. de reform.*

28 Iudex excommunicans, si in excommunicationē inciderit, poterit ne absoluere excommunicatū à se?

Resp. Non potest si est publicè excommunicatus, secus verò si est occultè. *Tol. in sum. lib. 1. c. 16. nu. 12.*

29 Declaratio excommunicationis, quomodo debet fieri?

Resp. Parte citata, aliàs est nulla. *Felyn. in c. Rodulphus de rescript.*

30 Quis dicitur inijcere manus violentas in clericum?

Resp. Qui percutit, qui tenet clericum per vestem, vel fręnum equi, vt abire nō possit, aut occidit equū, cui clericus insidet, aut aufert à clerico aliquid per violentiam, vel deturpat eius vestē, qua indutus est, vel includit eum in aliquo loco, vel persequitur clericum tanto furore, vt faciat illum præcipitem in flumen deijcere, vel pati aliquod periculum, aut discrimen. *Innoc. in c. sæpe de sent. excom.*

31 Iudex sæcularis, si inueniat clericum sine habitu, & corona, & immiscens se rebus obscęnis, & profanis, poterit ne eum vi comprehendere, & incarcerare, absq; metu incurrendi excommunicationem illa latam per canonem, si quis suadente Diabolo?

Resp. Poterit eum vi comprehendere, & incarcerare absq; metu excommunicationis dicti canonis; ratio est, quia per delictum, talis clericus perdidit priuilegium dicti canonis, non absolutè, sed tantum quoad incarcerationem, quia postea debet remitti ad suum iudicem Ecclesiasticum, cum suo processu. *text. in c. 1. de apostatis, & reiterantibus baptismum. & Abb. ibi.*

32 Si Iudex sæcularis cognoscat talem clericum, esse canonicum alicuius Ecclesiæ, vel beneficiatum, poterit ne vi illum comprehendere, & incarcerare, absq; metu excommunicationis dicti canonis?

Resp. Talis Iudex melius faciet, si honorificè, sine strepitu, illum conducat, ad suum Episcopum, vel Iudicem Ecclesiasticum, sed si forsan ad euitandum aliquod damnum vi illum ducat in carcerem, nullā incurrit pœnam ratio est, *quia text. in c. 1. de apostatis*, fuit necessarius ad imponendam pœnam clericis relinquentibus habitum, & coronā, vt à tali delicto arceantur, sed nullam pœnam imponit iudicibus, vt ex textu patet.

33 Si clericus noctu inueniatur à Iudice sæculari, dutus longo pallio, vel vestitu, & cum armis offensiuis, vel defensiuis, poterit ne illum incarcerare, absq; metu excommunicationis canonis?

℟. Si

Resp. Si talis iudex inueniat talem clericum in rebus obscœnis,& libidinosis, aut dando operam rei illicitę, veluti ad furandum, ad faciendū incendium, violandas domus, pugnando cum aliquo, poterit illum incarcerare, vel ad suum superiorem traducere; sed si illum non inueniat in his rebus prohibitis, sed solum ambulando per viam, non poterit in illum manus violentas inijcere; solum poterit mittere ad suum superiorem, quod si clericus adire tenuerit, debet superiorem certiorem facere. Ratio est, quia clerico non est prohibitum portare arma noctu in sui defensionem, & talis clericus virtute dicti c. 1. de apostatis, solum perdit priuilegium, cum inuenitur in rebus obscænis, & cum simus in odiosis, pæna extendi non debet, & sic est intelligendus, secundum veriorem sententiam *tex. in d. cap. 1. de apostatis, & reiterantibus Baptismum.*

34 Iudex sæcularis inijciens manus violentas in clericum, quem cognoscit, vtens ad hoc potestate sui officij, à quo debet absolui, & quam pęnam incurrit?
Resp. Incurrit excommunicationem positam in canone, si quis suadente diabolo, & debet absolui à Papa. Ratio est, ne prætextu, & colore sui officij sumat iurisdictionem in clericum, qui dignitate eum excellit, & vsurpet iurisdictionem Ecclesiasticam, quam neque habet, neque de iure potest habere. *c. si verò de sent. excom. Clement. 1. de pænis.*

35 Si talis Iudex sæcularis, qui iniecit manus in Clericum, condemnatus, & declaratus sit ab Episcopo, vt adeat pro absolutione Summum Pontificem, ita infirmetur, vt constituatur in articulo mortis, à quo potest absolui?
Resp. A quocumque Sacerdote, etiam simplici, quia extrema necessitas tribuit hanc iurisdictionem; licet talis Iudex teneatur eum primum conualuerit, se præsentare corā Papa: ita in Clementina 1. de pęnis.

36 Si aliquis Clericus cęperit prius pugnare cum iudice sæculari, vel velit vi rem temporalem ab eo arripere, vel eum iniuriare, poterit ne Iudex sæcularis, in illum manus violentas inijcere, vt se defendat, vel vt maius malum euitet absque metu excommunicationis dicti canonis?
Resp. Poterit, quia vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ, tam in propria persona, quam in bonis; nam in hoc casu clericus fuit primus, qui dedit occasionem pugnæ, cum tamen priuilegiū canonis, si quis suadente diabolo non datur, clerico agenti, sed patienti, & non sit in offensionem Iudicis laici, sed in defensionem clerici, vt tenet *Abb. in cap. olim de restitutione spoliatorum num. 1. & 5. Innoc. in c. si verò de sent. excom.*

37 Iudex laicus, qui leuiter percutit clericum non dantem operam rebus obscænis, sed rebus licitis, à quo debet absolui?
Resp. Si ratione sui officij, & vtens potestate propria id facit, debet absolui à Papa. *c. si verò de sent. excommunicationis.*

38 Iudex sæcularis potest se immiscere, & prohibere Ecclesiasticum, vt non excōicet sæculares in rebus, & casibus, in quibus de iure sunt sibi subiecti, etiam prætextu, quod Ecclesiasticus debet, & tenetur obseruare decreta Concilij Tridentini, & quòd in illo casu Iudex Ecclesiasticus illa non obseruat?
Resp. Negatiuè, quia Iudex sæcularis, super iudicem Ecclesiasticum nullam potestatem habet, nec potest cognoscere de causis Ecclesiasticis.

39 Cognitio in materia excōmunicationis, ad quos iudices spectat?
Resp. Solum ad Iudices Ecclesiasticos, & non sæculares. *Trid. syn. sess. 25. c. 3.*

40 Si Iudex sæcularis admittat excommunicatum, in actibus iudiciorum suorum, vel eum defendat, & faueat, vel occultet, poterit ne Iudex Ecclesiasticus eum excommunicare?
Resp. Pręmissa monitione poterit eum excommunicare, & ita debet facere, vt defēdat suam iurisdictionem, vt habetur *in c. decernimus. de sent. excom.*

41 Iudex Ecclesiasticus, Magister, Abbas, Prælatus, si faciat percutere clericum, etiam vsque ad effusionē sanguinis, indigent ne absolutione?
Resp. Si tales habeant in clericum ministerium, magisterium, vel superioritatem, & percutiant, emendationis causa, vel dando illi pœnitentiam, quæ non excedat iuris rigorem, sed cum lenitate, animo illum emendandi à suis culpis, & vitijs non indigēt absolutione, neque ipsi propria manu faciant, neque mandatarij, quia pœnitentia, & supplicium pro culpis, & delictis, non solum est licita in Ecclesia, imò necessaria. aduertendum tamen est, vt in tali supplicio modus non excedatur, & fit animo correctionis, & non vindictæ, vt tenent Doctores *in c. si verò. de sent. exc.*

42 Iudex Ecclesiasticus, Prælatus, Abbas, Superior, qui mandat laico inijcere manus violentas in clericum, incidit ne in excommunicationem?
Resp. Affirmatiuè, & etiam laicus inijciens manus, & debent à Papa absolui, si id faciant animo iniuriādi, vel sine necessitate. *cap. diuersitas. eod. titulo de excommun.*

42 Quomodo ergo in c. ex tenore litterarum eod. tit. dicit Papa, quòd si laicus inijciat manus violentas, in clericum, se defendendo, vel de mādato suorum Superiorum, non indiget absolutione?
Resp. Hæc difficultas, soluitur ex doctrina. *text. in c. vt fama tua. eod. tit.* in quo dicitur, quòd si Abbas, vel Iudex, non possunt aliter corrigere clericum subditum, vel incarcerare, quàm imperando laico, vt in eum manus iniciat, tunc neque Iudex, neque laicus, incurrunt excommunicationem, dummodo eorum violentia, immoderatè non extendat, resistentiam clerici, & in isto casu loquitur *tex. in c. ex tenore*; si autē sine hoc remedio violento, clerici corrigi possunt, & ipsi voluntariè se subijciunt, tunc mandantes incidunt in excommunicationem.

44 Declarare aliquem esse excommunicatum, vel incurrisse in excommunicationem, ad quem Iudicem spectat?
Resp. Solum ad Iudicem Ecclesiasticum, & parte citata, alias declaratio est nulla. vt tenet *Felyn. in c. Rodulphus de rescript.*

45 Si aliquis clericus incipiat pugnare cum aliquo, vel velit vi rem temporalem alicuius arripere, & laicus inijciat manus violentas in clericum, ea intentione, vt se defendat, vel vt illum à se abijciat, vel vt defendat bona, erit ne excommunicatus?
Resp. Negatiuè, quia vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ, tam in propria persona, quàm in bonis, & quia in hoc casu, clericus fuit primus aggressor, & dedit occasionē pugnæ; tenet *Abb. in c. olim de restit. spoliat. num. 1. & 3. Innoc. in c. si verò de sent. excommun.*

46 Si quis habeat priuilegium, vt non excommunicetur,ab Ordinario, & Ordinario ignorante, tale priuilegium, cum excommunicet, valebit talis excommunicatio?

Resp. Negatiuè,quia tale per priuilegium,eximitur à iurisdictione Ordinarij;verum habens tale priuilegium, tenetur illud statim præsentare, ne generet scandalum, non se abstinendo ab excommunicatione, tenet *Abb.c.audita.de restit.spoliat.nu.* 14.

47 Quando in excommunicatione à iure, requiritur admonitio?

℞. Quando fertur, præcepto negatiuo, vt cum dicitur,qui non resederit in Ecclesia,vel qui tali die non confiteatur sua peccata excommunicetur,tunc enim requiritur admonitio, vt talis in foro exteriori pro excommunicato habeatur, ratio est, quia Ecclesia non iudicat de occultis,& nobis latet an talis habuerit iustam causam,& quia post monitionem factam, patet eius contumacia,ideò tunc,euitatur ab Ecclesia, pro excommunicato, in præceptis affirmatiuis, non requiritur monitio,sed solum commissio delicti sicut in captore rerum Ecclesiæ,vel in percussore Clerici,& hæc doctrina est multum necessaria. *tenet Innoc.in c.stirpanda.§.qui verò.de prebendis,& Abb.in c. excommunicationis de raptoribus,num.* 2.

48 Quando Iudex Ecclesiasticus in excommunicatione procedit ex præsumptionibus, quam sententiam debet ferre?

Resp. Moderatã,& raro,& debet iubere, vt talis absoluatur, ob magnum excommunicationis periculũ *Abb.in c.si quisquam.de cohabit.cler. & mulier.*

49 Clerici sæculares possunt ne inijcere manus violentas in religiosos volentes, eos spoliare aliqua dignitate, præcedentia, vel loco,sine pœna excommunicationis?

Resp. Si res sit corporalis, & religiosus eam occupet prius,& sit aggressor, tunc Clericus laicus, potest sine metu excommunicationis,eum vi,ab illo loco expellere: si vero res sit spiritualis, veluti præcedentia,quæ potest defendi absque manus iniectione,per petitionem ante Iudicem, tunc non poterit absque metu excommunicationis, licet semper ab his occasionibus abstinendum sit,quia maximè periculosum est,& ne laicis detur scandalum,quibus per Ecclesiasticos dari debet exemplum. *Abba.in c.olim.de restit. spol.num.* 22.

50 Probationes imperfectę, sufficiunt ne ad probandum aliquem incidisse in excommunicationem?

Resp. Sufficiunt, propter magnum animæ periculũ, quia excommunicatio est timenda, & ita sufficit fama,cum alijs cõiecturis,ad probationem.*Dominicus, & Franciscus in c.1.de vsur. in 6.*

CAPVT III.

De suscipiente Excommunicationem.

1 EXcommunicatus vna excõmunicatione, potest de nouo ob aliam causam excommunicari?

Resp. Potest. *S.Thom.in* 4. *dist.* 18. *q.*2.*art.*3.

2 Mortuus, vel animal irrationale potest excommunicari?

Resp.Negatiuè;benè tamẽ possũt irrationalia abiurari præcib.& aqua benedicta. *Tol.in sum.lib.*1.*c.6.*

3 Excommunicatus in vna diœcesi, poterit ne citari in alia?

Resp. Poterit, *c.sicut de sent. excom.*

4 Papa potest excommunicari?

Resp.Negatiuè.*Tol.in sum.lib.*1.*c.*7.*num.*2.*Hostiens.in sum.de excom.§.quis valet,*

5 Reges possunt excommunicari?

Resp. A solo Papa,idque raro.*Sà verb.excommunicatio, num.*15.

6 Communitas potest ne excommunicari pro debito ciuili, vel alia de causa?

Resp.Negatiuè;sed suspendi *c.Romanus.§.in vniuersitate.de sent.excom. in 6.*

7 Maurus, & Paganus non habentes baptismum, possunt excommunicari?

Resp. Negatiuè,quia non sunt subditi Ecclesiæ. *Tol. in sum.lib.*1.*c.*7.*num.*3.

CAPVT IV.

De participãtibus in excommunicatione.

1 COmmunicans cum excommunicato, quãm pœnam incurrit?

Resp. Excommunicationis minoris.*Nauar.capit.*27. *num.*25.

2 Communicans cum excommunicato in crimine, quam pœnam incurrit?

Resp.Excommunicationis maioris. *c.si concubina.de sent.excom.*

3 In quibus non licet communicare cum excommunicatis?

Resp. In contentis in hoc versu.

Os, orare,vale,communio,mensa negatur. *Sà verb.excommunicatio. num.*38.

4 In quibus licet communicare cum excommunicato?

Resp. In contentis in hoc versu.

Vtile,lex,humile,res,ignorata, necesse. *c.inter alia,c. si verò.de sent.exc.Tol.in sum.lib.*1.*c.*11.*nu.*5.

5 Si quis daret eleemosynam excommunicato, quã pœnam incurrit?

Resp.Nullam,quia est actus charitatis,à Deo præceptus. *c.quoniam.*11. *q.*3.

6 Si quis ex contemptu communicat cum excommunicato, quam pœnam incurrit?

℞. Excommunicationis maioris. *c.si quis aliis dist.*10.

7 Metus excusat aliquem, si communicat cum excommunicato?

℞. Negatiuè, nisi sit metus cadens in constantem virum.*c.eos.de confecr.dist.*4. *c.quisquis metus.*11. *q.*3. *c.de indicio. dist.*44.

8 Quis est metus cadens in constantem virum, & quomodo cognoscitur?

Resp. De

Resp. De hac materia, vide quæ dixi. lib. 8. cap. 22. de his, quæ vi, metuè fiunt, nu. 3. 4. 5. & 6.

9 Quando dicitur quis participare cum excommunicato in crimine?

Resp. Quando dat consilium, vel fauorem. Tol. in sum. lib. 1. c. 3. num. 1.

10 Quæ requiruntur, vt Clericus participans cum excõicato incidat in maiorem excommunicationem?

Resp. Si participet cum excommunicato à Papa sciẽter, & sponte. c. significauit. de sent. exc.

11 Possunt ne conciones haberi apud excommunicatos, & interdictos?

Resp. Possunt ad eorum conuersionem. c. responsum. eod. tit.

12 Si quis non monet excommunicatum, imò cum eo communicat, poterit ne postea illum accusare?

Resp. Negatiuè; quia sua communione, & malitia perdidit actionem. c. in præsentia. eod. tit.

13 Celebrans sciẽter coram excommunicato, quam pœnam incurrit?

Resp. Irregularitatis. c. is, qui eod. tit. in 6.

14 Clerici tenentur ne vsque ad sanguinis effusionẽ, eijcere excommunicatum ab Ecclesia?

Resp. Excludere tantum; nisi adsit contemptus Ecclesiæ, vel fidei; tunc enim tenentur ad sanguinis effusionem. Victoria de excommunicatione q. 22.

CAPVT V.

De pœnis Excommunicationis.

1 Laici facientes statutum contra Clericos, vel libertatem Ecclesiasticam, imponentes ei grauamina, quam pœnam incurrunt?

Resp. Sunt ipso Iure excommunicati.

2 Collatio beneficij excommunicato facta valet?

Resp. Negatiuè, nisi sit à Papa. Sà verb. excommunicatio. num. 28.

3 Quæ collatio facta excommunicato à Summo Pontifice, semper valet?

Resp. Quia semper in literis Apostolicis ponitur clausula absolutionis à quibuscumque cẽsuris. Felin. in c. ad Apostoli cam. de exceptionibus.

4 Hæc clausula cõprehẽdit, & liberat insurdescẽtes?

Resp. Negatiuè, propter suam duritiã. Tolet. in sum. lib. 1. c. 13. num. 2.

5 Excommunicatus minori excommunicatione, si celebrat quam pœnam incurrit?

Resp. Peccat. Sot. in 4. dist. 2. art. 3.

6 Excommunicatus exercens ordinem sacrum, qua pœnam incurrit?

Resp. Irregularitatis: si verò minorem, non incurrit. D. Tho. in 4. dist. 24. q. 2. art. 2. ad 4.

7 Si aliquis per tres annos, fuerit excommunicatus, sed diebus Paschatis cuiusuis anni impetrauit absolutionem, poterit ne procedi contra eum, tamquam contra hæreticum?

℞. Negatiuè, quia talis pœna imposita fuit illi, qui per integrũ annũ in excõmunicatione perseuerauit.

8 Si aliquis per annum perseuerauit in excommunicatione, qua pæna punitur?

Resp. Proceditur contra eum, tamquam contra hæreticum. Trid. syn. sed. 24. c. 3: de refor.

9 Si Clericus per annum perseuerat in excommunicatione qua pœna punitur?

℞. Priuari põt omnib. beneficijs. c. retrorsus. 1. q. 3.

10 Si excommunicatus ignorans excommunicationem celebrat, fit ne irregularis?

Resp. Negatiuè, quia ignorantia excusat, sicut excusat à peccato. c. Apostolicæ. de cler. excom. minist. de ignorantia, quæ excusat dixi. lib. 1. c. 25. num. 15.

11 Excommunicatus lucratur fructus beneficij?

℞. Negatiuè; secus, si non est in mora petendi absolutionem. sum. Armil. verb. excommunicatio. §. 9.

12 Quam pœnam incurrit Iudex, qui communicat aliquem, absque iusta causa monitione, & scriptura?

Resp. Suspẽsionis, & si sit Episcopus priuatur ingressu Ecclesiæ. c. 1. de sent. excom. in 6. Glos. in c. medicinalis. eod. tit. & tenetur ad damna, & interesse. c. sacro approbante, eod. tit.

13 Si duo sint obligati in forma cameræ, & contra vnum, potest fieri executio realis; poterit ne contra alterum procedi excommunicatione, si non habeat, vnde alias soluere possit?

Resp. Negatiuè, quia ad impossibilia nemo tenetur.

14 Si in excommunicatione desit aliqua solemnitas; excommunicatus debet ne vitari ab Ecclesia?

Resp. Debet, donec declaretur talis nullitas. Victoria de excom. q. 2.

15 Quam pœnam incurrit, qui bona Ecclesiæ in proprios vsus vsurpat?

Resp. Excommunicationis à Iure, & solum à Papa absoluitur, post restitutionem, & priuatur beneficijs obtentis, & inhabilitatur ad obtinenda, & si fuerit Patronus, priuatur Iure patronatus. Tri. syn. ses. 22. c. 11

16 Clerici consentientes, quam pœnam incurrunt?

Resp. Eandem. Trid. syn. vbi sup.

CAPVT VI.

De rebus, quæ excommunicatis facere non licet.

1 Excommunicatus potest contrahere, vel testare?

Resp. Negatiuè, sed factum tenet. Tol. in sum. lib. 1. c. 11. num. 3.

2 Excõicatus põt ne institui hæres in testamento?

℞. Põt, quia est actus alienus in fauorẽ eius factus, quãuis cõparere nõ possit in iudicio, durãte excõicatione. Tol. vbi sup. Auth. cum rc. de ap. cog §. generale.

3 Excommunicatus potest ne eligi in Procuratorẽ?

Resp. Negatiuè; sed potest eligere ad defendendum se. Abb. in c. veritatis. de dol. & cont. num. 35.

4 Excommunicatus potest ne eligere, vel eligi?

Resp. Negatiuè, si fit maiori excommunicatione ligatus. Sà verb. excommunicatio. num. 28. & 29.

5 Si sit in minori, poterit ne eligere, vel eligi.

Resp. Poterit eligere, sed nõ eligi. Sà vbi sup. num. 33.

6 Quare excõmunicatus, potest institui hæredes, & non potest eligi?

℞. Quia hæreditas pẽdet ex sola volũtate testatoris, & in sua re quilibet est moderator, & arbiter, & sic

inſtitutio valet;ſed electio reſpicit plures eligendos, & electores tenentur inter ipſos eligere magis idoneum, & ideò electio non valet.

7 Excommunicatus poteſt emere, vendere, locare? Reſp. Poteſt,& alios contractus facere, quia hoc, nō eſt illis prohibitum à Iure, *Abb. in c. veritas. dolo, & contum. num. 35.*

8 Excommunicatus poteſt condere teſtamentum? Reſp. Non tenet gl. in c. decernimus. de ſent. excom. in 6. ſed credo, quòd factum valet, quia hæc eſt gloſſ. contra communem opinionem. *Abb. in c. ad approbādum. de ſent. & re iudic. Syluestr. verb. teſtamentum. num. 3. verſ. 9.*

9 Excōmunicatus poteſt contrahere matrimoniū? Reſp. Poteſt. *c. ſignificaſti. & ibi Gloſ. de eo, qui duxit in matr. quam polluerat per adulter.*

10 Excommunicatus poteſt ne intentare litem, vel petere reſcriptum? Reſp. Non poteſt, niſi in cauſa excommunicationis. *c. 1. de reſcript. in 6.*

11 Excommunicatus poteſt intentare ſpolium? Reſp. Poteſt. *Innoc. in c. veritatis. de dolo, & contum. nu. 3. & Fauer. lib. 1. c. 13. num. 16.*

12 Quare excommunicatus non poteſt petere reſcriptum, & poteſt intentare ſpolium? Reſp. Quia ſpolium eſt res magni præiudicij, ſi multò tempore, quis fuiſſet ſpoliatus, & aliæ actiones, quæ de nouo intentarentur, poſſunt, quocumque tempore peti ſine tanto damno.

13 Quando aliquis vult proponere in iudicio ſuum aduerſariū eſſe excōmunicatum, quid debet agere? Reſp. Debet proponere ſpeciem excommunicationis. *c. 1. de except.*

14 Exceptio excommunicationis, debet ne proponi in principio, vel in fine Iudicij? Reſp. In qualibet parte. *c. exceptione. eod. tit.*

15 Si quis doloſè differt talem exceptionem, ad quid tenebitur? Reſp. Ad expenſas. *Abb. c. exceptione eod. tit.*

16 Excommunicatus poteſt ne aſſiſtere in iudicio? Reſp. Non agendo, bene tamen ſe defendendo. *c. intelleximus. de iudic. Ang. verb. excōicatio. vltra nu. 16.*

17 Si actor excōicatus agat cōtra reū excōicatū, poterit reus obijcere actori exceptionē excōicationis? Reſp. Poterit, quia ſe defendit. *c. nobis. c. cum inter, de except.*

18 Conceditur excommunicato poteſtas renunciationis? Reſp. Negatiuè, ſed cum renunciat, abſoluitur a Papa ad illum effectum. *c. cum inter, de except.*

19 Excommunicatus abſens, poteſt petere abſolutionem? Reſp. Poteſt per Procuratorem. *cap. quid agendum. de procurat. in 6.*

CAPVT VII.

De diuerſis caſibus excommunicationis.

1 Percuſſores Clericorum, quam pœnam incurrunt? Reſp. Sunt excommunicati. *per extrauag. conſtantis. & non dubium. de ſent. excom.*

2 Dicenti ſe eſſe abſolutum, creditur ne? Reſp. Non creditur in iudicio, niſi litteras abſolutionis oſtenderit. *cap. ſicut nobis. de ſententia excommunicatio.*

3 Si quis cogitauit percutere laicum, & percutit Clericum, erit ne excommunicatus? Reſp. Erit, ſi Clericus deambulabat in habitu clericali. *capitulo ſi verò. ſecundo, de ſentent. excommunic.*

4 Percuſſor Clerici, eſt ne vitandus ab Eccleſia, antequam publicè excommunicetur? Reſp. Affirmatiuè, ſi percuſſio ſit notoria. *cap. perpendimus. eod. tit.*

5 Si non ambulabat in habitu clericali, erit ne excommunicatus? Reſp. Si percuſſor ignorauit probabiliter, non erit excommunicatus. *cap. cum non ab homine. eod. titul. & Abb. in c. ſi verò. eod. tit.*

6 Si quis cogitauit percutere Clericum, & non percuſſit, erit ne excommunicatus? Reſp. Negatiuè, quia excommunicatio eſt pœna impoſita percutienti, vnde per factum incurritur, & non per cogitationem.

7 Qui incarcerat iniuſtè Clericum in loco, vbi ſine pudore eſſe non poteſt, eſt excommunicatus? Reſp. Affirmatiuè. *c. contingit. de ſentent. excommunicatio.*

8 Qui inuenit Clericum inhoneſtè cum vxore, matre, vel filia, & eum percutit, vel interficit, eſt ne excommunicatus? Reſp. Negatiuè; ſi ſtatim fiat talis percuſſio propter motum primum, & ingentem dolorem. *Abb. in c. ſi verò. eod. tit.*

9 Quid ſi inueniat amplexantem, & oſculantem, vel in loco ſuſpecto? Reſp. Non incurrit, ſi ſtatim percuſſio fiat, propter vehementem dolorem, & propter iram, quæ ſit primus motus; ſecùs autem, ſi tempus tranſeat, & habeat ſecundam deliberationem. *cap. ſi verò. de ſent. excommunic.*

10 Clericus iratus, ſe ipſum percutiens ex aliqua ira, incidit ne in excommunicationem? Reſp. Incidit, quia non eſt dominus membrorū ſuorum. *Abbas in capitulo contingit. primo. eodem titulo.*

11 Si Clericus, ſua culpa, patiatur percuti, eſt ne ipſo Iure excommunicatus? Reſp. Negatiuè, ſed erit excommunicādus. *Abb. in c. contingit. 1. eod. titul. Tolet. in ſum. lib. 1. cap. 34. numero 10.*

12 Si quis percutiat laicum, habentem clericalem habitum, & primam tonſuram, putans ſe percutere Clericum, eſt ne excommunicatus? Reſp. Negatiuè, quia quis nō excommunicatur propter intentionem, ſed propter factum, quamuis grauiùs peccet, propter audaciam. *c. ſi verò eod. tit.*

13 Si Clericus, ſua voluntate, ob aliquam ſatisfactionem, & ſuam vtilitatem ſubijciat ſe laico, vt percutiatur, vel verberetur, talis laicus percutiens, erit excōmunicatus? Reſp. Erit ipſe, & Clericus, quia Clericus non poteſt renunciare iuri, & priuilegio clericali, quod non eſt ſuum, *c. contingit. de ſent. excom.*

14 Qui

14 Qui permittit percuti Clericum, & potest eum liberare, & non liberat, est ne excommunicatus?
℟. Affirmatiuè, quia agentes, & consentientes eandem incurrunt pœnam. *c. quanta. eo. tit. de sent. excom.*

15 Quare cogitans percutere Clericum, non est excommunicatus, & non liberans eum à percussione est excommunicatus?
℟. Quia, ex cogitatione, non succedit damnum percussionis; ex permissione verò; succedit ipsa percussio.

16 Si quis mandat verberari Clericum, & ante verberationem reuocat mandatum, & mandatarius ignorans reuocationem, de facto verberat, mandans incurrit ne excommunicationem?
Resp. Variæ sunt opiniones DD. quæ notantur in c. mulieres. & in c. cum quis. de sent. exc. sed probabilius existimo, quòd si non fecit magnam diligētiam, vt executio non fieret, erit excommunicatus.

17 Per Clericum quis intelligitur, vt gaudeat hoc priuilegio?
Resp. Qui tantū est in prima tonsura, dummodo gestet habitum, & tonsuram. *Tol. in sum. lib. 1. c. 31. nu. 1.*

18 In causis criminalibus, antequam procedatur ad excōicationem, debent ne præcedere monitiones?
Resp. Debet præcedere bina monitio; etiam per edictum, si qualitas delicti id poscat. *Trid. syn. sess. 25. c. 3*

19 Clericus per iracundiam indiscretè se cædens, incidit ne in excommunicationem?
Resp. Incidit, quia est percussio iniuriosa. *sum. Armil. verb. excommunicatio. c. 1. num. 2.*

20 Si duo Clerici ad inuicem se percutiunt, quis erit excommunicatus?
Resp. Qui incæpit, & prouocauit, nisi prouocatus modum in defendendo excedat. *Falyn. c. significasti. de homicid. Abb. in c. olim. de rest. spol. num. 19. Innoc. in c. si vero. de sent. excom.*

CAPVT VIII.

De appellatione ab excommunicatione.

1 AD quem effectum datur appellatio, ab excommunicatione?
Resp. Fere semper ad effectum deuolutiuum tātum, sicut à sententia suspēsionis, & interdicti; sed aliquādo, Iudex concedit illam, ad vtrumque effectum. *Sà verb. appellatio.*

2 A qua excommunicatione conceditur appellatio?
Resp. Ferè semper à declaratoria, nō autem ab executoria. *Sà verb. excommunicatio. num. 3.*

3 Per appellationem suspēditur excommunicatio?
Resp. Si appellatio fuerit legitimè interposita, & ante prolationem excommunicationis, impedit executionem, & valdè vtilis est. *Sà verb. excom. nu. 1. & 3. & habet effectum suspensiuum, c. per tuas litteras. de sen. excom. c. innotuit. de arbitr. cap. per tuas. c. solet. c. venerabilibus. de sent. excom. in 6.*

4 Appellans post excommunicationem prolatam, potest ne denunciari?
Resp. Negatiuè, vsquequo cognoscatur de appellatione. *Sà verb. excommunicatio. num. 2.*

5 Si quis appellauit ante prolationem sententię excommunicationis, & voluerit probare esse nullā, & continere errorem intolerabilem, est ne vitandus?
Resp. Negatiuè; præcipuè si fuerit Iudex, & persona docta; imò est admittendus ad diuina officia, & ad iurisdictionem exercendam; & ad probationem suæ defensionis. *capit. per tuas litteras. de sententia excommunic.*

CAPVT IX.

De absolutione ab excommunicatione.

1 QVid est absolutio?
Resp. Est soluere ligatum.

2 Absolutio ab excommunicatione, est ne danda non petenti?
Resp. Non est danda; nisi humiliter supplicanti, nisi ob publicam vtilitatem. *Ab. in c. Apostolicæ. de exc. n. 1.*

3 Ab excommunicatione quis potest absoluere?
Resp. Qui ligauit, vel quilibet Sacerdos de licentia Iudicis, *c. nuper de sent. excom.*

4 Si Parochus non sit Sacerdos, potest absoluere excommunicatum?
Resp. Negatiue. *Nauar. consil. 90. n. 4. de cland. despons.*

5 Capitulum potest absoluere excommunicatum à iure, vel ab homine, quem posset Episcopus absoluere, si viueret?
Resp. Potest, quia in iudicialibus plenariam habet facultatē, ne populi damnū patiantur. *Sà verb. c. n. 1.*

6 Prælatus potest absoluere subditum ab excommunicatione, quam incurrit in aliena diæcesi?
Resp. Distinguendo in ijs, quæ requiruntur causę cognitionem, vel sunt ad instantiam alicuius partis, nō potest nisi de licētia ipsius Episcopi, qui excommunicauit: in ijs verò, quæ tantum respiciunt animam subditi, potest absoluere, absque licentia alterius prælati. *Abb. in c. adducit. de offic. de leg.*

7 Ab excommunicatione lata ab homine, quis potest absoluere?
Resp. Qui excommunicauit, Superior, vel Successor. *Tol. in sum. lib. 1. c. 16. nu. 1.*

8 Delegatus Papæ, finito officio, poterit absoluere, quos durante officio excommunicauit?
Resp. Non potest. *c. quærenti. de offic. deleg.*

9 Iudex excommunicatus maiori excommunicatione, poterit ne absoluere excommunicatum à se?
Resp. Non potest: neque proferre aliam sententiam, quia per excommunicationem sublata est illi potestas iudicialis. *Tol. vbi sup.*

10 Si verò Iudex sit excommunicatus minori excommunicatione?
Resp. Tūc poterit, quia excommunicatio minor priuat tantum passiua receptione. *Sot. in 4. dist. 22. ar. 3.*

11 Communicans cum excommunicato in crimine, à quo debet absolui?
Resp. Ab Episcopo, qui alterum excommunicauit. *c. nuper de sent. excom.*

12 Absolutio ad certum tempus tenet ne?
Resp. Tenet. *Abb.in c. veniens.de testib.& attestat.*

13 Ab excommunicatione Iuris, quis potest absoluere?
Resp. Episcopus si non est reseruata; & si est reseruata, ille cui est reseruata, vel Superior. *Molin.in aphorism. verb.absolutio.*

14 Si quis excommunicatur per Can.si quis suadente diabolo, à quo debet absolui?
Resp. A Papa. *c.ea noscitur. de sent.exc.*

15 In articulo mortis excommunicati per d. Can. à quo possunt absolui?
Resp. A quocumque Sacerdote, etiam simplici, quia in eo articulo supremam habet potestatem ob necessitatem salutis humanæ. *c. non dubium cod. tit.de sent. excom.*

16 Qui excipiuntur à regula communi, vt si excommunicentur per d. Can. non debeant à Papa absolui?
Resp. Mulieres, infirmi, mutilati, qui non sunt sui Iuris, vt Monachus, impubes, & seruus, qui omnes debent absolui ab Episcopo. *c. 1. c.ea noscitur.de sent.excom.* Monachi, & Canonici regulares absoluuntur à suis Abbatibus, & his deficientibus, ab Episcopo. *c. a. eod.tit.* Fratres Hierosolymitani, à suo Priore. *c.canonica. eod.tit.*

17 Excommunicatus occultè ob clerici percussionem, à quo absoluitur?
Resp. A Papa, solùm ob grauitatem delicti. *c.porro de sent.excom.*

18 Percutiens Monachum in sacris, à quo absoluitur?
Resp. A Papa. *c.Parochianus de sent.exc.*

19 Percutiens Clericum, excommunicatum, vel irregularem, quam pœnam incurrit?
Resp. Excommunicationis, & absoluitur à Papa. *Tol.in sum.lib. 1.c.31.num.5.*

20 Quot sunt casus expressi à Iure, in quibus percussor Clerici, non indiget absolutione, neque etiam excommunicatus.
Resp. Quatuor. Primo defendendo se. Secundo, si faciat mandatum sui Prælati ad incarcerationem, vel punitionem. Tertio, si habeat super eum prælationē, ministerium, vel magisterium, & percutiat correctionis, vel emendationis causa. Quarto, si habeat eum, vt laicum, & ita putet, quia habet habitum laicalem. *c.ex tenore, & c.si verò. de sent.exc.*

21 Legatus à latere, potest absoluere percussores Clericorum, sine speciali mandato?
Resp. Poterit; propter eminentiam sui officij, & sic de Iure, hoc est illi concessum. *c.ad eminentiam.de sententia excommunicationis.*

22 Qui leuiter percutit clericū, à quo potest absolui?
Resp. Ab Episcopo, ne pro re leui laici grauentur, eundo ad sedem Apostolicam, nam, quia de minimis non curat prætor *c.peruenit de sententia excommunicationis.*

23 Quis debet iudicare, quando est leuis, vel grauis percussio, vel iniuria, quæ facta est clerico, vt petatur absolutio, ab Episcopo, vel à Papa?
Resp. Iudex Ecclesiasticus debet hoc iudicare, considerata qualitate personæ percussæ, & percutientis, loco, scandalo, occasione data ex tali percussione, & ex istis, & alijs circumstantijs debet mittere percussorem ad sedem Apostolicam, vel eum absoluere, ratio est, quia in Iure non est expressum, quando percussio, vel iniuria est leuis, vel grauis, & primum iudicium super hac re, debet esse coram iudice Ecclesiastico illius diœcesis. *c.peruenit.de sent.excom.*

24 Laicus percutiens clericum, siue leuiter, siue grauiter, quando est absoluendus?
Resp. Post satisfactionem datam clerico de iniuria, vel damno, siue in pecunia, siue in pœna corporis, siue in pœna honoris, quam satisfactionem taxabit Iudex Ecclesiasticus considerata qualitate personarum, grauitate iniuriæ loco, & tempore, & occasione, *c.quod fieri 3.q.3.*

25 Officialis Regius leuiter percutiens clericum, potest absolui ab Episcopo?
Resp. Si faciat hanc percussionem auctoritate officij, necessariò debet absolui à Summo Pont. & nō ab Episcopo, ratio est, ne ratione potestatis, & officij sæcularis sumat aliquam iurisdictionem supra clericum, qui dignitate est illi superior; at verò si faciat percussionem, non ratione officij, sed vt persona particularis, absoluetur ab Episcopo, sicut quilibet alius particularis, vt latè dixi *lib.1.c.2.nu.34.35.& 36.& est tex. in c.si verò. de sententia excom.*

26 Potest quis absoluere excommunicatum mortuum?
℞. Si constet tempore mortis esse cōtritum, petijsse veniam, habuisse dolorem suorum delictorum, & petijsse absolutionem ab excommunicatione, tunc poterit eum absoluere, qui eum excommunicauit, vel alius de eius licentia, & tunc debet humari in loco sacro, & possunt Sacerdotes pro eo orare, & dicere officia, & hæres tenetur, & compellitur à Iudice ad satisfaciendum pro re, pro qua erat ille mortuus excommunicatus, ratio est, quia hæc absolutio non datur defuncto pro suis peccatis, sed datur cadaueri in foro exteriori. *c.à nobis.de sententia excommunicat.*

27 Potest laicus tempore mortis absoluere excommunicatum contritum, non habentem Sacerdotem?
Resp. Potest, si talis laicus habeat iurisdictionem, & talis absolutio erit in foro exteriori, & non sacramētali. *Syln.verb.absolution.nu.8.Panor.c.à nobis.de sent.excomm.*

28 Si quis sepultus sit extra Ecclesiam, & absoluatur debet ne exhumari, vt in corpore fiant ceremoniæ?
Resp. Negatiuè, sufficit enim si sepulturæ credatur, & si est extra Ecclesiam, intra eam sepeliatur. *Syluest. verb.absolutio.num.8. Nauar.in man.c.26. num.3 a.nu. 271.& 272.*

29 Si quis absolutus sit in foro conscientiæ, debet ne à Iudice declarari excōmunicatus in foro exteriori?
Resp. Si non existat pars, quæ instet, nō debet Iudex eum declarare, quia Iudex Ecclesiasticus debet esse in hoc casu, vt *Pater Couar.c.alma mater. de sent.excommun.*

CAPVT X.

De excommunicatione ad finem Reuelationis.

1 A Quo conceduntur literæ monitoriales, vel excōicationes latæ, ad finem reuelationis, pro rebus

rebus perdis, seu testimonij dicendis, & voluntate occulta aperienda, vel inueniendis scripturis?
Resp. Ab Episcopo solum, & à Vicario, si habeat speciale mandatum ad eas concedendas. *Trid.syn.sess. 25.c.3.de refor.*

2 Abbates habẽtes iurisdictionem quasi Episcopalem, possunt ne concedere eas, præcipuè si nullius sint dioecesi, & habeant consuetudinem?
Resp. Negatiuè, nisi habeant speciale priuilegium Apostolicum. *Trid.syn.vbi sup.*

3 In locis immediate subiecti sedi Apostolicæ, qui non sunt sub alicuius Episcopi iurisdictione, possunt ne Prælati illorum locorum propria auctoritate excommunicationem ferre pro rebus perditis?
Resp. Negatiuè, sed necessario recurrendum est ad sedem Apostolicam, quia Episcopus vicinior eas non potest dare.

4 Quis tenetur reuelare, & quando?
Resp. Quilibet, quotiescumq; retinet rem, vel scripturam iniustè, vel scit alios iniustè retinere, nam cũ lex sit generalis, omne obligat. *l.Iulianus. ff.ad exhibendum.c.si Romanorum. dist.19. Vgol.tract.2. de offic. & potest.Episc.fol.89.*

5 Pro qua re debent concedi excommunicatio ad finem reuelationis?
Resp. Pro re graui, considerata persona, re, æstimatione, & tempore. *Trid.syn.sess.25.c.3.de reform.*

6 Si concedatur pro re leui, quid erit?
Resp. Tunc erit nulla talis excommunicatio ex intolerabili Iuris errore. *c.per tuas.de sent.excom.*

7 Vicarius, sede vacante, potest concedere excommunicationem ad finem reuelationis?
Resp. Potest, ad instantiam partis, licèt aliquando concedatur ex officio. *Extrauag.vnica de furtis.*

8 Si monitorium sub pœna excommunicationis sit publicatum, pro aliquibus scripturis exhibendis, & aliqua pars litigans eas habeat, tenetur ne ratione monitorij illas tradere suo aduersario?
Resp. Si litigat, & intelligit iustè litigare, vel sit in dubio an res sit sua, vel aduersarij sui, non quia nemo tenetur arma aduersario dare, in dubio pro possessore tenendum est, & ideò non obligatur censuris. *c.ex litteris de probat. in dubio enim pro possessore est iudicandum.*

9 Si quis litigat, pro domo, vel pecunia, quam certo scit suam esse, vel retinet rem Petri, quia Petrus debet illi æqualem, vel maiorem quantitatẽ; tenebitur ne ratione monitorij reuelare scripturas, vel restituere rem illam?
Resp. Negatiuè, neq; obligatur tali censura, quia nemo tenetur suam rem alij tradere, neq; rem, quam iustè possidet. *leg.1.l.qui accusare, & ibi DD.C.de edendo. Felin.in c.duo.de appell. Nauar. in man.conf.5. numero 3.*

10 Testes, scientes aliquem occultare rem, vel scripturam iustè, quia sua est, vel quia habet litem, & lis in dubio est; tenẽtur ne ratione monitorij dicere cõtra illum testimonium, & manifestare?
Resp. Negatiuè; quia hæc regula est obseruanda, nempè quòd testis non tenetur dicere testimonium contra partem principalem, neque ligatur tali monitorio quotiescumq; pars principalis nõ tenetur ex aliquibus rationibus supradictis restituere scripturas, vel res; non enim plus obligatus testis, qua principalis. *tenet Vgol.tractat.2.de offic. & potest.Episcop. tit. de monitorijs.§.5.folio 89.*

11 Monitoria generalia cum excommunicatione, in quibus mandatur, vt detinentes bona, vel scripturas, restituant, & scientes reuelent, quomodo sunt intelligenda?
Resp. Solum ligare eos, qui indebitè detinẽt, vel sciũt ea indebitè detineri, vt furto vsurpatione, vel alio iniusto titulo. *Nauar. tenet de communi sententia DD. conf.35.num. de sent.excomm. Petrus Ant. Lazarus de monitorijs.sect.4.q.t.nu.18.*

12 Si quis detinet domum ob id, quod tantum pecuniæ à domino rei debetur, vel quia res erat sua, vel ab eo contra suam voluntatem ablata, vel alij distributa, contra ipsiusmet voluntatem, & in monitorio expressè caueatur, vt in compensationem talis res non detineatur, sed pateat, obligabitur ne ad reuelandam talem rem, vel scripturam virtute monitorij?
Resp. Non tenetur reuelare rem, nec scripturam virtute dicti monitorij; ratio est, quia mandatum iniustum non obligat, quia talis res, vel scriptura est ipsius hominis, & nemo tenetur tradere rem propriam alteri, *vt tenet. Nauar.conf.25.nu.18.& conf.31.num. 8.de sent.excommunicationis, & in c. inter verba in Corolario.60.num.792.verbo familia, & Angelus verbo furtum, & text.in c.Romano, §.fin. de senten. excommunicationis in 6. Angelus de clabas verbo furtum.*

13 Detinẽtes aliquam rem ratione rei iudicatæ, vel ratione litis decisiuè, vel transactionis, vel pacti cum parte, vel quia ipse prius rem illam, vel domum alteri donauit ad certum tempus, vel pro certis personis, vel cum certis conditionibus, & transacto tempore, vel mortuis personis, talis, qui accepit rem, non vult proprio domino restituere, nec seruare cõditiones, sed alteri extraneo donare, in fraudem eius, qui donauit, nunc qui spoliatur à propria re, poterit ne eam recuperare occultando scripturas, & iura, an tenebitur eas reuelare ratione monitorij?
Resp. Talis homo non tenetur reuelare tales scripturas ratione monitorij, immò tenetur recuperare rem propriam quocumque modo potuerit, ratio est, quia alius iniustè possidet rem suam, & ipse alteri nõ tollit aliquando ius, ita tenet Petrus Antonius Lazarus tractatu de monitoris, *sess.4.q.t Vgol.tra.2.de offi.& potestate Episcopi fol.88.*

14 Si aliquis in aliqua donatione, vel scriptura falsificauit aliquas conditiones, vel fecit scripturam falsam, vt ab aliquo tolleret aliquam domum, aliquem agrum, vel aliquod ius, dolo, & fraude, & poterit ne ille, à quo sublata est res ista, falsificare aliam scripturam, & simili dolo recuperare rem suam propriam absq; obligatione restitutionis?
Resp. Iste talis poterit simili dolo, & fraude recuperare agrum proprium, vel ius suum prium: ratio est, quia sicut quis potest rem sibi furto ablatam a latrone secreto, & furto recuperare, & non tenetur manifestare latroni tale furtum, igitur similiter qui perdidit suum ius per scripturam falsam, poterit similiter per aliam scripturam illud recuperare, & non tenetur se procedere ratione cuiuscumque monitorij: ita tenent Petrus Antonius Lazarus, & *Vgol. supra citatis.*

15 Quando in Romana Curia dantur monitoria, vt quis non possit retinere rem in compensatione, quomodo sunt intelligenda?

Resp. Sunt

Resp. Sunt intelligenda, quando compensatio est iniusta, videlicet quando plus accipit, quàm illi debetur, vel quando quis detinet certum prò incerto, nõ autem ligant, quãdo est iusta compensatio; vel quãdo res est propria, vel quando habet iniustam causã retinendi; ratio est, quia dispositio continens mandata generalia, vel particularia, debent semper iustè intelligi, *l. si iusta.l. si procurator. ff. de conditionibus indebitis*.

16 Si quis habet scripturas suas proprias, & in ipsis contineatur ius suum, si possunt prodesse suo aduersario, tenetur ne eas tradere, ratione monitorij?

Resp. Non, quia nemo contra se debet dare arma aduersario. *arg. l. 1. & l. qui accusare. C. de edendo Felin. c. duo. de appell.*

17 Tenebitur ne quis ratione monitorij reuelare, quando reuelatio resultaret sibi magnum damnum, in fama, vel in persona?

Resp. Non, quia nemo tenetur se prodere. *c. quis aliquando. de panit. dist. 1. c. officij. eod. tit.*

18 Qui de Iure non possunt compelli ad testificandũ in causa criminali, neq; ciuili, contra talem personã, tenentur ne reuelare ratione matrimonij?

Resp. Non; vt sunt consanguinei, serui, familiares, & alij numerati. *in l. Iulia. ff. de testa. nisi quando compelli possunt; in aliorum defectum glossa in c. quamquam.* 14. q. 2.

19 Quando aliquis, ob paupertatem est impotens ad soluendum, tenebitur ne restituere ratione monitorij, & se prodere?

Resp. Non; si habet animum restituendi cum habeat facultatem. *l. impossibilia. ff. de reg. iur. Abb. in c. significasti. de pignorib. nu. 3.*

20 Si aliquis habuit aliquam scripturam, & ante monitorium eam scidit, vel igne cremauit, ita quòd nõ potest illam restituere, tenebitur ne ratione monitorij reuelare, se scidisse talem scripturam?

Resp. Non, quia ad impossibile nemo obligatur: prę cipuè si infamia, iniuria, vel damnum, vel lis ex tali reuelatione orietur. *leg. impossibilium. ff. de regul. iurisd.*

21 Si quis audiuit rem contentam in monitorio, sed ignorat à quo audiuit, tenetur ne id reuelare?

Resp. Non: neque qui audiuit à persona non fide digna *c. non solum. 3. q. 3.*

22 Si quis tempore excommunicationis est absens, & postea cum reuertitur ad domum veniat ad eius notitiam, tenebitur ne reuelare contenta in monitorio?

Resp. Non, sed opus est cum illo noua excommunicatione vti, quia excommunicatio, non habet tractũ successiuum, sed illico sumit vires. *c. nullus. 11. q. 3.*

23 Si excommunicatio feratur per legem, vel statutum, ligabit ne absentes, postquam reuersi fuerint in illam prouinciam?

Resp. Ligabit etiã non natos, quia lex cum sit perpetua semper loquitur. *l. Arriani. C. de hæredic. Abb. in c. nobis de sent. excom.*

24 Illi, quos pars, vel Iudex non intendit includere in monitorio, tenentur ne reuelare?

Resp. Non: sicut non præsumitur, quòd pater velit comprehendere filium, maritus vxorem. *Sot. de iust. & iur. lib. 1. capit. 3. artic. 1. Nauarr. in manual. c. 27.*

25 Qui generaliter non obligantur monitorio?

Resp. Primò sciens in confessione. Secundò absens. Tertiò ignorans. Quartò furiosus, & mentecaptus. Quintò non subditus eius, qui dat monitorium. Sexto exemptus à iurisdictione illius, vt tenet frater *Anton. Cassius. de monition. 2. q. 17. l. iuris ignorantia. ff. de iuris, & facti ignorantia. lect. final. ff. de iurisd. omn. iudic.*

26 Quando quis non potest probare, tenetur denuntiare?

Resp. Non: quia denuntiatio esset contra illum.

27 Si quis potest per fraternam correctionem corrigere, tenetur ne eius delictum denuntiare virtute monitorij?

Resp. Non, quia correctio est de iure diuino. *c. si peccauerit. 2. q. 1.*

28 Si quis reuelauit iudici oretenus, vel in confessione, satisfacit ne monitorio?

Resp. Si talis tenetur ad reuelationem, non satisfacit, quia is cuius interest, non potest se adiuuare tali reuelatione. *Nauar. cons. 5. de furtis.*

29 Si virtute monitorij aliquid reuelatum fuerit illi, in cuius fauorem monitorium concessum fuit; poterit Iudex experire ciuiliter, vel criminaliter contra eos, qui iudicio laborauerunt?

Resp. Poterit; & finire negotium, vsque ad sententiam diffinitiuam.

30 Iudex Ecclesiasticus poterit procedere cõtra eos, quos ex dictis litteris reos esse constiterit?

Resp. Si ille, in cuius fauorem litteræ concessę sunt, noluit ciuiliter, neq; criminaliter aliquid petere, poterit de officio punire propter publicum exemplum: Sed si ille, in cuius fauorem litterę relaxatę sunt, petat ciuiliter, vel criminaliter. Iudex non debet se plus intromittere.

CAPVT XI.

De Absolutione à iuramento.

1 Absolutio iuramenti, à quo debet concedi, ab Episcopo iurantis, vel ab Episcopo, cui iuramentum præstitum est.

Resp. A quocumque eorum. *Couar. lib. 1. variar. resolut. c. 4. num. 5.*

2 Absolutio à iuramento potest ne cõcedi sine partis citatione?

Resp. Potest. *c. Oduardus de solut.*

3 Absolutio à iuramento, potest ne impetrari absq licentia?

Resp. Potest; quia est gratia; & potest concedi absẽti, & ignoranti, sed debet postea ratificari, pro parte intra terminum. *Felyn. in c. innotuit. & si tibi de iureiurando.*

4 Absolutio à iuramento ad cautelam, in quibus censuris habet locum, in censuris a Iure latis, vel ab homine.

Resp. Solum, in latis ab homine, quia possunt esse iniustæ, sed non in latis à Iure, de quibus non est dubium. *Ioan. Andr. in c. 6. de sent. excom. in 6.*

5 Absolutio a iuramento, quando non est concedenda?

Resp. Quando non prodest, vt si iuramentum non ligauit,

graui, quando petitur per calumniã, vel quando petitur post per iurium incursum. *Iaf. in l. 1. ff. de offic. assess. c. afflictus. dist.* 3 1.

6 Potest Episcopus concedere absolutionem periuro à iuramento, ad effectum agendi?

Resp. Non: si est in praeiudicium tertiae personae, tũc debet peti à Summo Pontifice, quia est Papae reseruata absolutio, & si concedatur non valet. *Tolet. in sum. lib.* 4. *c.* 23. *num.* 2.

7 Requiritur ne specialis absolutio in illo, qui iurauit, non petere absolutionem a iuramento?

Resp. Affirmatiuè. *Sã verb. iuramentum. num.* 37.

8 Si quis vi absolutionẽ extorserit, erit ne absolutus

Resp. Non: sed in iteratam incidit excommunicationem. *DD. in cap. penult. de ijs, quæ vi &c. c. iniustæ.* 11. *quæst.* 5.

CAPVT XII.

De Suspensione.

1 Quid est suspensio?

℞. Censura Ecclesiastica priuans aliquem vsu officij, vel beneficij Ecclesiastici in totum, vel in partem ob suam culpam. *Tol. lib.* 1. *c.* 42. *nu.* 1.

2 Prohibitio totius officij, vel beneficij, in perpetuum, est ne suspensio?

Resp. Non; sed potius degradatio, priuatio, vel depositio perpetua. *Tolet. vbi sup.*

3 In suspensatione ferenda, datur ne certa forma; & quibus modis fit?

Resp. Non est determinata à iure, sed quibuscunq; verbis id significantibus potest fieri, verbo, & scriptura, & per sententiam sed tutius est vt feratur per sententiam iudicis, & quando fertur verbo; etiam verbo; tollitur. *Tolet. ibi. num.* 5. *Hostiens. in c. ad hæc de appell.*

4 Quotuplex est suspensio?

Resp. Triplex. Prima officij, & beneficij simul. Secũda officij tantum. Tertia beneficij tantum. *Tolet. vbi sup.*

5 Ob quam causam fertur suspensio, ob culpam propriam, vel alienam?

Resp. Ob culpam propriam. *Tol. vbi sup.*

6 Qualis debet esse culpa?

Resp. Mortalis, vel saltim venialis, si leuis est suspensio. *Tol. lib.* 1. *c.* 44. *num.* 3.

7 Quæ solemnitates seruandæ sunt, in ferenda sententia suspensionis?

Resp. Omnes, quæ seruantur in excommunicatione, & omnes citationes. *Tolet. vbi sup.*

8 Prohibitio celebrandi, quæ imponitur à confessario, est ne propriè suspensio?

Resp. Non, quia non est facta ab habente iurisdictionẽ, & est quædam medicina animæ, & ita si quis celebrat cum tali prohibitione, non est irregularis, neque incurrit alias pœnas. *Innoc. in cap. si celebret de sent. exc. num.* 3.

9 Si quis suspẽdatur ob senectutem, & celebret: erit ne irregularis?

Resp. Non, cum non sit suspensus ob delictum, sed peccat mortaliter. *Tolet. lib.* 1. *c.* 45. *num.* 4.

10 Quis potest ferre suspensionem?

Resp. Iudex habens iurisdictionem Ecclesiasticam in Ecclesiasticos tantum. *Tolet. lib.* 1. *c.* 44. *num.* 1.

11 Fertur ne ab homine tantum?

Resp. A Iure quoque; licèt declaratio incursionis ad hominem pertineat. *Tolet. lib.* 1. *c.* 42. *num.* 2.

12 Qui suspenduntur à Iure?

Resp. Adulteri, assassini, violatores Ecclesiarum, qui certant in duello, & aliqui habentur in gloss. *clemen. cupientes. de pœnis. Nauar. c.* 27. *num.* 151.

13 Suspensio, post legitimam appellationẽ valet ne?

Resp. Sicut in excommunicatione iudicatur. *vide tit. de excom. Tolet. lib.* 1. *c.* 43. *num.* 5.

14 Subsequens appellatio, suspendit effectum suspẽsionis?

Resp. Non: quoad effectum suspensiuum, sed quoad deuolutiuum. *c. pastoralis. de appel.*

15 Quæ est suspensio temporalis?

Resp. Illa, quam facit Episcopus extraiudicialiter suspendendo aliquem Clericum, pro certo tempore, vel pro sua voluntate, & pro causis sibi bene visis.

16 Qualis est maior suspensio?

Resp. Quæ fertur simpliciter, non limitando ab officio, vel beneficio, tunc enim ab omnibus suspenditur. *Sylu. verb. suspensio.* §. 5.

17 Quot sunt causæ suspensionis?

Resp. Quatuor efficiens, materialis, formalis, & finalis: efficiens, est minister: materialis, est peccatum, propter quod suspenditur: formalis, est forma suspẽsionis: finalis est correptio, vel pœna suspensionis. *Tolet. in sum. lib.* 1. *c.* 44.

18 Suspensio in generali, vetat ne susceptionem sacramentorum, sicut excommunicatio?

Resp. Non, nisi quando expresè est suspensus, à tali susceptione. *Tol. in sum. lib.* 1. *c.* 46.

19 In quo differunt suspensio, & excommunicatio?

Resp. In eo, quod suspensus ad tempus absque absolutione potest ministrare; excommunicatus verò non. Secundò, suspensus potest percipere sacramenta, si expresse ijs non sit priuatus. Tertiò, suspensus solum priuatur exercere actum, ad quem est suspensus; excommunicatus verò omnibus rebus priuatur. *Tolet. sum. lib.* 1. *c.* 44.

CAPVT XIII.

De Clericis suspensis.

1 Clericus presbyter, vel Diaconus notoriè fornicator, est ne suspensus?

Resp. Affirmatiuè, dum non pœnitet. *Tolet. in sum. lib.* 1. *c.* 47. *num.* 4.

2 Clerici eligentes Episcopum illegitimum, vel nõ habentem legitimam ætatem, scientiam, vel bonos mores, sunt ne suspensi?

Resp. Affirmatiuè. *Tol. lib.* 1. *c.* 48. *num.* 8.

3 Clericus vsurpans bona Ecclesiæ vacantis, vt domus, & prædia, est ne suspensus?

Resp. Affirmatiuè, & à Iure. *c. quia sæpè de elect. in* 6. *& clem. statutum. eod. tit.*

4 Clericus

4 Clericus pronocans, vel acceptans duellum, qui cum effectu descendit in arenam, est ne suspensus ipso Iure?

Resp. Non: sed venit suspendendus per sententiam. *c.1.de cleric.pugnant.in duello.sed per Trid.synod.sess.25.c.19.ipso facto excommunicantur.*

5 Accipiens scienter excommunicatum ad diuina officia, vel sacramenta suscipienda, quam pœnam incurrit?

Resp. Suspenditur ab ingressu Ecclesiæ. *c.Episcoporũ. de priuileg.in 6.*

6 Suspensus ab officio potest ne eligere, vel eligi in aliquo beneficio?

Resp. Nõ, quia est incapax. *Tol.in sum.lib.1.c.45.*§.5.

7 Si suspensus sit arctatus, vt ordinetur intra annũ, cadit ne in pœnam positam in capitul. licet. *de elect. in 6.*

Resp. Non, quia non stat per illum susceptio ordinũ.

8 Suspensus a beneficio est ne suspensus ab officio?

Resp. Non, neque e contra, sed poterit celebrare, absoluere, & curam animarum gerere. *Abb.in c.cum dilect.de consuet.num.24.*

9 Suspensus ab officio poterit ne audire diuina officia?

Resp. Poterit dummodo ipse nullum actum ordinis exerceat intra Ecclesiam, vel extra. *Geminian.in cap.1.de sent.excom.*§.*si quis autem. num.3.*

10 Suspensus à passiua susceptione sacramentorum, si suscipiat, fit ne irregularis, sicut qui suspensus est ab actiua, & exerceat?

Resp. Non, quia suscipere non est actus ordinis. *Syl. verb.suspensio.*§.5.

11 Suspensus à collatione sacramentorum, si baptizat, remanet ne irregularis?

℞. Si baptizat solẽniter, remanet; si verò priuatè, id est eo modo, quo põt sęcularis baptizare tẽpore necessitatis, non remanet. *Syluest.verb.suspensio.*§.5.

12 Suspensus ab officio prædicandi, si prædicet, est ne irregularis?

℞. Non, sed peccat, & excommunicatur; quia pęna irregularitatis solum ponitur in administratione Sacramentorum. *Calderin.in Clemen.cupientes.de pœnis. & Angel.verb.suspensio.3.*§.*88.Nau.verò tenet in sum. c.27.num.163.* quod si prędicet solemniter, & ex suo officio, sicut tenentur prædicare Episcopi, & Parochi, quod erit irregularis.

13 Si Clericus suspendatur, propter defectum corporalem, si talis non remoueatur, & celebret, quam pœnam incurrit?

Resp. Peccat mortaliter, sed non efficitur irregularis; quia illa suspensio, quæ datur propter infirmitatem corporalem, non habet illam pœnam, quam habet suspensio, quæ datur propter delictum. *Abb.in c. si celebrat.num.2.de cler.excom.celer.*

14 Si quis habeat beneficium simplex, & suspendatur poterit ne percipere fructus?

Resp. Poterit. *Tolet.in sum. lib.1.c.44.num.10.*

15 Suspensus à beneficio potest ne eligere?

Resp. Potest, & etiam eligi; quia talis actus est officij, & non beneficij. *Enriquez, Bocrius in c.apost.num.5. de except.*

16 Suspensus ab officio poterit ne percipere fructus beneficij?

Resp. Poterit; quia beneficium, non est accessorium, officio, & sunt res distinctæ. *Calder.in clem.cupientes. de pœnis, & Tol. lib.1.c.45. num.10.*

17 Si quis est suspensus propter delictum, poterit ne percipere fructus sui beneficij?

Resp. Poterit, in quantitate necessaria ad sui sustentationem. *Couar.var.resol.lib.3.c.13.*

18 Si quis sit suspensus propter contumaciam, poterit ne percipere fructus sui beneficij?

Resp. Non, quia per se ipsum stat tollere suspensionem. *Abb.in c.Apostolor.de except.num.7.& ibi.Felin. num.9. Couar.var.resol. lib.3.c.13.*

19 Si Parochus parochianos Parochiæ alienæ sine proprij Parochi licentia matrimonio coniungat, aut benedicat; quam pœnam incurrit?

Resp. Ipso Iure tandiù est suspensus, quandiù placuerit Episcopo illius Parochiæ, quos coniunxit. *Tri. syn.sess.24.c.1. de reform.*

CAPVT XIV.

De suspẽsione circa ordines.

1 ORdinati in sacris, extra tempora, vel sine licentia Superiorum suorum dolosè mentientes in ætate, vel patrimonio, sunt ne ipso Iure suspensi?

℞. Affirmatiuè. *Tolet.in sum.lib.1.cap.48. num.4.*

2 Clericus in sacris, absque licentia Superioris vagans per diuersa loca, quam pœnam incurrit?

Resp. Est suspensus per sex menses.

3 Si verò sit in minoribus, quam pœnam incurrit?

Resp. Inhabilitatur ad superiores suscipiendos, & ad beneficia per sex menses.

4 Ordinatus sine patrimonio, vel cum pacto non petendi victum ab Episcopo, vel ab eo, qui ei patrimonium donauit, vel à capellania, in qua est præsentatus, ad cuius titulum se ordinauit; quam pœnã incurrit?

℞. Est suspensus, & à Papa absolui debet. *Nau.c.27.*

5 Suspensus ab aliquo actu ordinis, est ne suspensus ab alijs actibus annexis illi actu?

Resp. Non, quia si quis habens beneficium, suspẽsus fuit ab executione ordinis, quia ordinatus fuit ante vigesimum quintum annum; non ob id perdidit fructum sui beneficij. *Tol.in sum.lib.1.c.45.num.10.*

6 Suspensus exercens officium, vel ordinem, à quo est suspensus, quam pœnam incurrit?

Resp. Peccat mortaliter; & si celebrat, fit irregularis, si suspensus fuit ob aliquod delictum. *Tolet. in sum. lib.1.c.45.num.10.*

7 Qui est suspensus ab ordine simpliciter, est ne suspensus ab omnibus ordinibus?

Resp. Affirmatiuè, & etiam à iurisdictionibus spiritualibus, vt absoluere. *Abb.in c.cum dilectus.num.20. de censur.Syluest.verb.suspensio.num.5.*

8 Suspensus à maiori ordine expresse, & ab officio, est ne suspensus à minori?

Resp. Nõ, sed potest licitè exercere minores ordines, & gaudere beneficijs, cum sit pœna, quæ extendi nõ debet. *Tol.in sum.lib.1.cap.45.num.10.*

9 Quare suspensus a maiori, potest exercere minorem, & suspensus à minori potest exercere maiorem cum valeat argumentum à maiori ad minus?

℞. Quia

Resp. Quia quis potest non esse sufficiens, neque habere qualitates necessarias ad celebrandam Missam, & potest esse sufficiens ad canendum Euangelium, & cum simus in odiosis, pena non est extendenda. *Hostiens. in c. dilectus filius. de tempor. ordi.*

10 Suspensus ab exercitio unius ordinis, durante suspensione, poterit ne accipere maiorem ordinem?
Resp. Non, quia diceretur promotus per saltum. *Ab. in c. fin. num. 2. de Apost.*

11 Qui donat, vel vendit patrimonium, ad cuius titulum ordinatus est, sine licentia Episcopi, est ne suspensus?
Resp. Non, quia talis poena non est posita à Concilio, neque extendi debet.

12 Qui Simoniacè ordinatus est, quam pœnam incurrit?
Resp. Ordinatus, & ordinans sunt suspensi perpetuo, Extraua. Pauli 2. Quæ incipit, cum detestabili. *Abba. & Felyn. in c. per tuas. num. 7. de simon.*

Resp. Suspensionis à Iure. *Nauar. c. 27. num. 158.*

9 Episcopus suspensus à Pontificalibus, si exerceat pontificalia est ue irregularis?
Resp. Non, quia talis pena non est imposita à Iure. *Couar. 4. p. Clem furiosus. Vers. 2.*

10 Si Episcopus sit suspensus à collatione maiorum ordinum, potest ne conferre minorem?
Resp. Potest, sed non è contra, propter supradictam rationem. *Angel. verb. suspensio. §. 3.*

11 Episcopus scienter ordinans alienum subditum, sine licentia sui Prælati, qua pœna punitur?
Resp. Suspensionis ab exercitio ordinum, per annū. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 48. num. 2.*

12 In illo anno suspensionis Episcopi, qui debēt eius Clerici facere?
Resp. Possunt recipere ordines à viciniori Episcopo, sine licentia sui proprij ordinarij, postquam suspensio sui Episcopi fuerit manifestata. *Tolet. in sum. lib. 1. cap. 48. num. 2.*

CAPVT XV.

De suspensione circa Episcopos.

1 Potest Episcopus incurrere suspensionem à Iure vel excommunicationem.
Resp. Non potest, nisi de illo expressa fiat mentio; quia hoc est priuilegium speciale à Iure. *c. quia periculosum. de sent. excom. Tol. in sum. lib. 1. c. 44. num. 2. & 46. num. 5.*

2 Potest Episcopus suspendi?
Resp. Non, sed priuari ingressu Ecclesiæ, nisi de illo fiat expressa mentio propter summam eius dignitatem. *c. quia periculosum. de sent. excom.*

3 Episcopus faciens aliquid in damnum, vel præiudicium aliorum sine priuilegio, vel consuetudine præscripta quam pœnam incurrit?
Resp. Priuatur per sententiam ingressu Ecclesiæ.

4 Episcopus priuatus ingressu Ecclesiæ, quid potest exercere absque aliqua pœna?
Resp. Potest orare in Ecclesia, exercere iurisdictionem, & recipere sacramenta. *Tol. in sum. lib. 1. c. 43. num. 7. Sà verb. suspen. num. 7.*

5 Episcopus suspensus ab ingressu Ecclesiæ, si celebret domi, fit ne irregularis?
℞. Nō, neq; si exerceat alia iurisdictiones, dummodo Ecclesiā non ingrediatur; nec si audiat in Ecclesia officia diuina. *Geminian. c. is qui de sentent. excom.*

9 Episcopus, qui est suspensus à Pontificalibus tantum, potest exercere iurisdictionem, conferre beneficia, sententiare, & excommunicare?
℞. Potest, quia solum est suspensus ab ijs, quæ sunt ordinis. *Geminian. in c. 1. num. 3. de offic. ordin. lib. 6.*

7 Episcopus, qui admonitus à Synodo è concubinatu non se abstinet, quam pœnam incurrit?
Resp. Ipso Iure est suspensus. *Trid. synod. sess. 25. c. 14. de reform.*

8 Episcopus ordinans religiosum, cum voto religionis temporali non perpetuo, absque, alio titulo, quā pœnam incurrit?

CAPVT XVI.

De suspēsione circa Iudices.

1 Excommunicans, sine debita monitione, vel solemnitatibus requisitis, quam pœnam incurrit?
Resp. Pœnam suspensionis, ab ingressu Ecclesiæ per mensem. *cap. secus. de sent. excom. in 6.*

2 Iudex Ecclesiasticus, qui non est Episcopus si iniustè quouis pretio, amore, timore, vel odio agrauat partem aliquam, quam pœnam incurrit?
Resp. Suspensionis per annum ab officio. *c. cum aeterni. de sentent. & re iudic. in 6.*

3 Episcopus, vel eius Vicarius visitans, si exigit pecuniam, vel munera, & vltra victum suum, & suorum, quam pœnam incurrit?
Resp. Episcopus est suspensus ingressu Ecclesiæ; Vicarius vero ab officio, & beneficio quoadusque restituat duplum. *Sà verb. suspensio.*

CAPVT XVII.

De suspensione circa Abbates, & Religiosos.

1 Mendicantes admittentes aliquem ad professionem, ante finitum annum probationis, vel sine solemnitatibus à Iure positis, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis ab officijs, & exercitio ordinum. *c. non solum. de reg. in 6.*

2 Religiosus administrator, vel Procurator, si ad lōgum tempus alienat bona religionis, sine facultate, ac necessitate, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis ab officio, & ordine. *Clemens. 1. de reb. Eccles. non alien.*

3 Reli-

3 Religiosus Procurator, qui ad breue tempus, fine facultate alienat bona sui monasterij, quam pœnam incurrit?
Resp. Non est suspensus, neque excommunicatus, sed datur illi pœna mitior, arbitrio sui Superiori. *Molina in aphorism. verb. suspensio. vers.* 17.

4 Religiosæ, & Abbatissæ admittentes fœminas in domibus sine licentia, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis ab officijs. *Sà verb. suspensio numero* 17.

5 Exempti admittentes excommunicatum sciēter, ad diuina officia, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis ab officijs, & ingressu Ecclesiæ. *Sà verb. suspensio. nu.* 18.

6 Capitula Cathedralium, Regularium, & Collegiatarium, quæ tempore vacationis Ecclesiæ, bona Ecclesiæ, seu Prælati futuri vsurpant, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis ab officio, seu beneficio, vsq; ad realem restitutionē. *c. quia sæpè de elect. in* 6. *& Clem. statutum. eod. tit.*

7 Abbates exempti, dantes litteras dimissoriales subditis suis sæcularibus, quam pœnam incurrunt?
Resp. Si nō habeant speciale priuilegium Papæ, ipso Iure, per annum sunt suspensi ab officio, & beneficio. *Trid. synod. sess.* 23. *c.* 10.

8 Conseruator Sedis Apostolicæ, cognoscens scienter causas, quæ non sunt suæ commissionis, quam pœnam incurrit?
Resp. Suspensionis, per annum ab officio, *c.* 1. *de offic. iudic. de leg. in* 6.

CAPVT XVIII.

De Dispensatione Suspensionis.

1 AD quem pertinet absolutio suspensionis positę ab homine?
Resp. Ad eum, qui tulit sententiam, & ad Successorem. & Superiorem. *Enquirez. Boetius in c. Clerici. de cler. exc. celebr. num.* 6. *Ang. verb. suspensio.* 4. §. 1.

2 Si suspensio sit à Iure, ad quē pertinet absolutio?
Resp. Ad conditorem, æqualem, vel Superiorem. *Gl. in cap. cupientes. de elect.*

3 Suspensio lata ad tempus, tollitur ne finito tempore, ipso facto?
Resp. Tollitur ipso tempore, etiam absq; noua iudicis sententia, vel declaratione. *tenet Tol. in sum. lib.* 1. *cap.* 46. *num.* 1.

4 Si aliquis suspensus ab Episcopo iudicialiter, vel verbaliter obtineat dispensatione a Papa, poterit ne illa vti, pro sua voluntate?
Resp. Non poterit illa vti contra voluntatem Episcopi proprij; imò coram Episcopo debet illam necessario præsentare, & petere ab eo licentiam; ratio est quia si nullus in Diœcesi Episcopi, potest celebrare, sine eius licentia, quanto magis, qui semel fuit cōdemnatus, qui semper remanet aliquantulum suspectus. *Trid. syn. sess.* 14. *c.* 1.

5 Si Episcopus suspendat aliquem verbaliter, tantū dicendo illi, ne celebres, ille talis a quo debet dispensari?
Resp. Ipse Episcopus poterit etiam solo verbo tollere istam suspensionem; ratio est, quia res per quascunque causas nascitur per easdem dissoluitur, & quia istę suspensiones semper fiunt ab Episcopis pro delictis minimis, & metum, & terrorem. *text. in c. at si clerici de sententia excommunicationis.*

6 Suspensio lata in pœnam à iudice per sententiam diffinitiuam, poterit ne tolli ab Episcopo?
Resp. Non potest; sed à solo Papa, generaliter loquendo, ratio est, quia pęnę suspensionis impositæ per sententiam, semper sunt pro delictis grauissimis, sunt pœnæ impositæ, a Iure, & à legibus in quibus solus Papa poterit dispensare, quia ipse condidit leges, & sic ipse potest dispensare, tùm legibus tùm in pęnis positis à legibus. *tenet Abb. in cap. si quorundam de solutionibus, & Ang. verbo suspensio num.* 1.

7 In quibus suspensionibus latis, per sententiam à iudice, poterit Episcopus dispensare?
Resp. Si suspensio lata sit ab Episcopo ob contumaciam vel propter adulteriū, vel propter crimina minora adulterio, vt propter simplicem fornicationē, vel concubinatum, tunc Episcopus, vel eius Vicarius possunt dispensare, post emendationem talis clerici; ratio est, quia ista crimina, fragilitatem naturę humanæ indicant, & fere semper, non habent partem læsam, & si aliquando habent, ratio postulat, vt facta satisfactione, & emendatione, dispensentur a iudice, qui tulit sententiam; præcipuè cum leges Canonicæ magis respiciant emendationem vitæ, quā afflictionem corporis. *tenet Abb. in c. si quorundam de solutionibus, & Ang. verbo suspensio.* 4. *num.* 1.

8 Depositus, vel suspensus, propter homicidium voluntarium, à quo potest dispensari potest sententiam?
Resp. Quoad recuperandum, vel obtinendum beneficium dispensatur ab Episcopo; at verò quoad exercitium ordinum, vel ad suscipiendos ordines, quos non habet, dispensatur à solo Papa, ratio est recuperare beneficium, pertinet ad alimenta necessaria ad vitam, ne clerici ignominiosè mendicent, at verò, suscipere nouos ordines, est res altioris naturę, cum sit ministerium maximum in Ecclesia, ideò illud, quod minus est, dispēsatur ab Episcopo, & hoc quod maius dispensatur a Papa. *tenet Abb. in c. super eo de raptoribus. num.* 3. *sed seruandum est Concil. Trid. de quo dicimus lib.* 2. *c.* 24. *num.* 17.

CAPVT XIX.

De interdicto.

1 QVid est interdictum?
℞. Est Ecclesiastica cēsura de sua natura prohibens, sacramentorū vsum, diuina officia, & sepulturam Ecclesiasticam, *Syluest. verb. interdictū. n.* 9.

2 In quo discrepat ab excommunicatione?
Resp. In eo, quòd interdictum non fertur verbo, sed in scriptis cū causa expressa, & debet præcedere processus, & sępius ponitur ob timorem, & contumaciā

iudicum

iudicum sæcularium; sed aduerte, quòd præcedens appellatio effectum interdicti suspendit sicut in excommunicatione. *c. petenti. de sent. excom. in 6.*

3 In quo conuenit cum excommunicatione?
Resp. In eo, quod fertur in scriptis, cum causa expressa, & præcedens appellatio suspendit affectum, sed non subsequens appellatio, sicut in excommunicatione. *c. petenti. de sent. excom. in 6.*

4 In interdicto debet ne præcedere admonitio?
Resp. Debet quando fertur in pœnam; quando verò fertur ob contumaciam, & inobedientiam, ipsa contumacia est vera admonitio. *Sot. in 4. dist. 22. quæstio. 3. artic. 5.*

5 Quotuplex est interdictum?
Resp. Triplex; locale, personale, & mixtum. *cap. alma mater. de sent. excom.*

6 Quod est interdictum locale?
Resp. Cum locus solum interdicitur, vt nemo in illo sepeliatur, neque officia diuina dicantur. *Syl. verb. interdictum. 1. num. 6.*

7 Quod est personale?
℞. Cum persona interdicitur, vt non sepeliatur, nec audiat diuina officia. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 51. num. 3.*

8 Quod est mixtum?
Resp. Quod componitur ex vtroque; idest interdicitur locus, & persona. *Tolet. vbi sup.*

9 Rursus interdictum quotuplex est?
℞. Generale, particulare, & mixtum. *sum. Armil. 3. part. cap. 2. num. 26. c. cum in partibus. de verbor. significatione.*

10 Quod est interdictum generale?
Resp. Quando interdicitur ciuitas, vel Prouincia. *cap. cum in partibus eod. tit. de verb. signific.*

11 Quod est particulare?
Resp. Quando interdicitur vna persona, vel vna Ecclesia. *sum. Armil. verb. interdictum. c. 2.*

12 Quod est mixtum?
Resp. Quod componitur ex vtroque, & interdicitur locus, & persona. *sum. Armil. vbi sup.*

13 Interdictum generale loci, concludit ne populũ, & ciues illius loci?
Resp. Solum locum; sed non ciues, neque populum. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 51. num. 3.*

14 Interdicto Clero interdicitur ne Ecclesia, vel locus?
Resp. Negatiuè. *c. si sententia. de sent. excom. in 6.*

15 Interdicto Clero interdicuntur ne religiosi?
Resp. Affirmatiuè, quia religiosi, & moniales debẽt seruare, quod seruat Cathedralis Ecclesia. *c. si sententia. eod. tit. de sententia excommunicationis in 6. Sà verb. interdictum. num. 13.*

16 Interdicto populo, comprehenduntur ne Clerici?
℞. Negatiuè, quia sunt diuersi generis, & altioris dignitatis, & præeminentiæ. *Tol. in sum. lib. 1. c. 51. n. 6.*

17 Interdicta ciuitate, interdicuntur ne suburbani illius ciuitatis?
Resp. Hoc est ad arbitrium iudicis, cum suburbani sint extra mœnia ciuitatis, & sic à iudice declarari debet. *Nauar. c. 27. num. 167.*

18 Interdicta Ecclesia, interdicuntur ne & cœmeteria illius Ecclesiæ?
Resp. Affirmatiuè; quia Ecclesia, & cœmeteria eadẽ immunitate gaudent. *c. si ciuitas de sent. excom. in 6.*

19 A quo fertur sententia interdicti?
Resp. A iure per statuta, & leges positas à Cõcilijs, & Summis Pontificibus; fertur ab homine, per Iudicem habent potestatem. *Tol. in sum. lib. 1. c. 51. nu. 6.*

20 Ob quam causam fertur interdictum; ob culpam propriam, seu ob alienam?
℞. Aliquando ob culpam propriam; aliquando ob alienam, vt cum propter culpam Prætoris interdicitur populus, ad maiorem terrorem. *Nau. c. 27. n. 168.*

21 Cum fertur ob culpam alienam; qui non habet culpam, poterit ne celebrare, & sepelire, & sepeliri?
Resp. Poterit secretò, vt non veniat scandalum, quia cum secreto fiant non defraudatur intentum iudicis Ecclesiastici. *c. quod inter. de pænit. & remissionib.*

22 In Ecclesia interdicta potest ne celebrari, ad renouandum Sacramentum, & ad dandum viaticum?
Resp. Potest, sed occultè sine solẽnitate duobus diebus hebdomadis, & cum necessitas postulat. *cap. permittimus de sententia excom. in 6. & Abb. in c. fin. de cohabit. Cleric. & mulier. num. 5.*

23 Interdicto generali, quæ sacramenta excipiuntur à Iure, etiam si de illis nulla fiat mentio?
℞. Tria; Baptismus paruulorum, Pœnitentia morientium, & Confirmatio. *c. responso nostro. de sent. exc.*

24 Interdictum est ne seruandum ab illo, qui posuit illud?
Resp. Si sit generale est, nisi secum dispensentur. *Sà verb. interdictum. num. 1.*

25 Cessat ne interdictum, finito tempore ipso facto, vel requiritur iudicis declaratio?
Resp. Cessat, ipso facto, absque alia declaratione. *Abb. in c. non est vobis. de sponsal.*

26 Quibus temporibus necessariò debet auferri interdictum?
Resp. Tempore Paschatis, Natiuitatis, Pentecostes, Corporis Christi cum Octaua, Assumptionis, & Cõceptionis B. Mariæ Virginis. *Sà verb. interdictũ. n. 28.*

27 Cũ quis absoluitur ab interdicto debet ne iurare?
Resp. Debet. *Syluest. verb. interdictum, & Sà. verb. interdictum.*

28 Si his diebus, Iudex non auferat tale interdictum, erit ne obseruandum à populo?
Resp. Iudex male faciet, nisi delictum fuerit cum contumacia adeò graui, vt requiratur talis medicina, sed seruandum erit à populo, ad quem non pertinet iudicare officium Iudicis. *Syluest. verb. interdictũ.*

29 Sublato interdicto, corpora sepulta extra Ecclesiam, debent ne humari in Ecclesia?
℞. Debent, & solemniter. *Sà verb. interdictum. n. 22.*

30 Celebrans in Ecclesia interdicta, quam pœnam incurrunt?
Resp. Si scienter faciant, sunt irregulares. *Sà verb. interdictum.*

31 Episcopus interdicto generali põt ne celebrare?
Resp. Potest occultè. *c. quod nullus. de priuileg. & c. ex cessib. priuilegiat. c. fin. de sentent. excom. in 6.*

CAPVT XX.

De cessatione à Diuinis.

1 QVid est cessatio à diuinis?
Resp. Est quędam omissio, & ablatio diuinorũ officiorum, & executionis sacrorum. *Tolet. in sum. lib. 1.*

lib. 1. cap. 56. de instruct. sacerd.

2 Quotuplex est cessatio?

Resp. Duplex: generalis, & specialis, sicut interdictũ: generalis est, quæ comprehendit vnam prouinciam, vel ciuitatem; specialis vero, quæ cõprehendit vnam Ecclesiam. *Tol. in sum. lib. 1. c. 56. de instruct. Sacerdot.*

3 Cessatio à diuinis est ne censura?

Resp. Nõ est; sed quædam pœna imposita ab Ecclesia, propter contemptum eorum qui non timent cẽsuras. *Tol. vbi sup.*

4 Cessatio imponitur ne aliquando à Iure?

Resp. Negatiuè; sed semper ab homine. *c. refragabilis. c. si Canonici. c. quamuis. de offic. Ordin. in 6.*

5 Quis potest ponere cessationem à diuinis?

Resp. Episcopus, & eius Vicarius, & capitulum sede vacante, & debet maior pars Canonicorum conuenire, sicut ad electionem *DD. in c. quamuis de offic. Ordin.*

6 Quando Iudex ponit cessationem, quid debet agere?

Resp. Intra mensem monere Summum Pontificem, de tali cessatione, & pars, ad cuius instãtiam ponitur, debet intra mensem proficisci ad Summum Pontificem, alias finito mense, cessatio nulla est. *Tolet. vbi sup. lib. 1. cap. 56. in summa.*

7 Si partes cõueniãt, quid debet Episcopus facere?

Resp. Tollere cessationem. *Tolet. vbi sup. c. 56.*

8 Quid debet Iudex considerare, antequam ponat cessationem?

Resp. Primò atrocitatem delicti. Secundò qualitatẽ personæ, contra quam illa est dirigéda. Tertiò damnum, & expensas. Quartò vtilitatem, quæ ex cessatione potest euenire. *Tolet. vbi sup.*

9 Pro quibus criminibus debet poni cessatio?

Resp. Pro grauibus, veluti cõtumacia contra Ecclesiam, vel eius libertatem, vt si à Iudice sæculari detineatur in carcere Clericus, aut si impediatur exhibitio redituum Ecclesiæ, aut si extrahatur aliquis ab Ecclesia violenter, & velit suspendere illum, vel quid simile. *Tolet. super. c. 56.*

10 Quis debet soluere damnũ, & distributiones Canonicorum, eleemosynas, & suffragia pro defunctis, quæ tempore cessationis amittuntur à Clericis?

Resp. Si cessatio iustè fuit posita, ille, in cuius cõtumacia imposita fuit; si verò iniustè, Iudex imponens. *c. si Canonici de offic. Ordin. in 6.*

11 Quis debet iudicare, an iusta fuerit pœna cessationis?

Resp. Iudex Ecclesiasticus Superior. *Tolet. c. 56.*

12 Tempore cessationis licet ne administrare pœnitentiam infirmis?

Resp. Licet & non solum infirmis, verum etiam sanis. *Enriquez lib. 3. de excom. verb. interdictum. c. 53.*

13 Tempore cessationis, licet ne administrare Eucharistiam?

Resp. Licet, solum infirmis per modum viatici. *Enriq. vbi sup. c. 52. Castr disp. 5. dub. 9.*

14 Tempore cessationis, licet ne administrari Extrema vnctio?

Resp. Negatiuè, neque Sacerdotibus, cum hoc sacramentum non sit adeo necessarium, vt sunt alia. *Enriquez vbi sup. c. 53.*

15 Tẽpore cessationis, mortui sepeliũtur in Ecclesia?

Resp. Negatiuè. *Tolet. & Henriquez vbi sup.*

16 Si quis celebrat tẽpore cessationis, fit ne irregularis, sicut qui violat interdictum?

Resp. Negatiuè, quia cessatio non est censura. *Innoc. in c. refragabilis. de offic. Ordin. num. 4.*

CAPVT XXI.

De sacrilegio.

1 Quid est sacrilegium?

Resp. Crimen Ecclesiasticum, adeòque Iudex Ecclesiasticus potest de eo imponere pœnam temporalem. *Abb. in c. ad aures, nu. 1. de pænit. fol. 202. 17. 9. & 4. c. quisque.*

2 Quando committitur sacrilegium?

Resp. Quando bona Ecclesiæ occupantur, vel quando Ecclesia sanguine violatur. *Abb. in c. conquestus. de for. comp. num. 2. fol. 104.*

3 Sacrilegium est ne crimen pertinens tantum ad forum Ecclesiasticum?

Resp. Negatiuè, sed mixti fori. *c. vt inquisitioni. §. prohibemus. de hæret. in 6.*

4 Quare sacrilegium est crimen mixtum?

Resp. Quia de eo, tàm sæcularis, quam Ecclesiasticus cognoscere potest. *c. sunt quedam 23. q. 5. c. de Episc. & Cleric. l. placet. l. si quis in hoc genus. & c. fi. de pænit. in 6.*

5 Quando cognoscitur sacrilegium per Iudicem Ecclesiasticum?

Resp. Quando vindicat sibi iurisdictionem contra grauantes Ecclesiam, seu personas Ecclesiasticas. *arg. c. cum sit generale. de for. compet.*

6 Delictum commissum in Ecclesia à laico, per quẽ debet puniri?

Resp. Per Iudicem sæcularem. *Baor. in l. sicut. ff. de actionibus.*

7 Quando quis committit sacrilegium mixti fori, à quo Iudice potest cognosci?

℞. Ab vtroque Iudice. *cap. cum sit generale. de for. compet. & text. cum Glos. c. de Benedicto 32. q. 1.*

8 Si quis violauerit immunitatem Ecclesiæ, & sanguinis effusione eam polluerit, per quem Iudicem debet puniri?

Resp. Per Ecclesiasticum, *c. cum per eam. de sent. exc. c. si quis domum facit. 17. q. 4. cap. cum sit generale. de foro comp. c. quisquis, 17. q. 4. & quod notatur in dicto. c. cum per eam.*

9 Iste talis à quo debet absolui?

Resp. A Iudice Ecclesiastico. *eod. c.*

10 Detinentes bona Ecclesiæ, sine violentia tamen, contra eius voluntatem, quam pœnam incurrunt?

Resp. Sacrilegij. *c. si quis. 16. q. 7.*

11 Isti sacrilegi, sunt ne ipso Iure excommunicati?

Resp. Negatiuè, sed excommunicãdi per sentẽtiam donec satisfecerint. *c. fi. de restit. spoliat.*

12 Si sacrilegium committitur in personam Ecclesiasticã, sacrilegus est ne ipso Iure excõmunicatus?

Resp. Affirmatiuè. *c. si quis suadent. 17. q. 4.*

13 Frangens fores Ecclesiæ, quam pœnam incurrit?

Resp. Sacrilegij, & est excommunicandus. *c. cum per eam. de sent. ex com. c. conquestum eod. tit.*

14 Accipiens rem Ecclesiasticam de manu laici, contra voluntatem Ecclesiæ, quam pœnam incurrit?

℞. Sa-

Resp. Sacrilegij, quia talis titulus non excusat. *capit. Daibertum. 1.q.7. Abb. in c. dudum. n.7. de decim. f. 19 3*

15 Committens subtrahationem redituum Ecclesię, incurrit ne pœnam furti, an sacrilegij ?
Resp. Sacrilegij. *cap. qui oblationes. 13. quæst. 2.*

16 Qui inuadunt res Ecclesiasticas, bona, & patrinia Clericorum, quam pęnam incurrunt?
Resp. Sacrilegij. *l. . ff. de interdict. c. nuper. de sent. exc.*

17 Si quis de foro Ecclesiastico fit laicus, quam pœnam incurrit ?
Resp. Sacrilegij. *Abb. in c. reatum. n. 3. de iur. patronat.*

18 Prælatus de redditibus Ecclesiæ vsurpans sibi, vel consanguineis, si modū excedit, quā pęnam incurrit?
Resp. Sacrilegij, sed non ob hoc non intelligitur non posse conferre suis sufficiens subsidium de rebus Ecclesiæ; imò potius tenetur suis, & amicis, quàm alienis conferre necessaria vitæ, quia charitas à se ipso incipit. *cap. non satis. 86. dist. & cap. 1. de cohabit. Cleric.*

19 Dubitans de potestate Summi Pontificis; quam pœnam incurrit ?
Resp. Sacrilegij. *Hieronymus Fonzalez glos. 9. §. 2. numero 70.*

CAPVT XXII.

De degradatione.

1 QVid est degradatio ?
Resp. Suscepti ordinis perpetua depositio. *Hostiens. & Innoc. c. qualiter. 2. n. 5. de accusat.*

2 Potest Ecclesia degradare aliquem, & auferre characterem ordinum?
Resp. Potest auferre vsum ordinum in perpetuum, & hoc est Clericū degradare, sed nō characterem, quia character imprimitur indelebiliter in anima. *Tolet. in sum. lib. 1. c. 50. n. 1. Ab. in c. nō potest de sent. & re iud.*

3 Quot, sunt species degradationis ?
Resp. Duæ. verbalis, & actualis: verbalis est illa quæ fit verbo tantum, cuius hæc est forma: auctoritate Dei omnipotentis Patris, & Filij, & Spiritus sancti, & nostra, auferimus tibi clericalem habitum, deponimus, & degradamus, & expoliamus te ordine, beneficio, & priuilegio Clericali; quæ verba ab Episcopo dicenda sunt. cap. degradatio. de pœnis in 6. actualis est, quando actualiter auferuntur ordines ab ordinato, omnes vestes, insignia, honores, & potestates, quę prius datæ sunt illi. *c. degradatio. de pæn. in 6.*

4 Potest Sacerdos degradatus consecrare, & Episcopus degradatus ordinare ?
Resp. Potest, licèt peccet grauissimè. *Archidiac. in c. quod sit in fi. de pænis in 6. Abb. in cap. non potest. de sent. & re iudic.*

5 Degradatus tenetur ne horas canonicas recitare?
Resp. Tenetur. *Syluest. verb. degradatio. & probatur ex cap. dolentes. de celebr. Missar.*

6 Degradatus actualiter, perdidit ne priuilegium Clericale ?
Resp. Perdidit, & fit subditus sæculari, & qui eū percutit, non incurrit excommunicationē latam contra percussores Clericorum. *Syl. verb. degradatio.*

7 Degradatus verbaliter, perdidit ne priuilegium Clericale ?
Resp. Negatiuè, respectu fori, & Canonis. *Abb. c. tuæ. de pænis, & c. Ioannes. de cler. coniug. & c. ad abolendam num. 10. de Hæretic. & ibi Iann. de Anan. & Archidia. cap. degradatio. de pænis in 6. & Diaz. in crimin. cap. 17. in fin.*

8 Clericus hæreticus pertinax, qua pœna punitur ?
Resp. Degradationis verbaliter, vel actualiter, & traditur curiæ sæculari comburendus. *cap. ad abolendam. de hæretic.*

9 Clericus falsarius litterarum Apostolicarum, qua pœna punitur ?
Resp. Degradationis verbaliter, & traditur Curiæ sæculari suspendēdus. *c. ad falsariorum. de crimin. falso.*

10 Clericus parans calumniā suo Episcopo, obijciēs ei falsum, aut inferēs cōtumeliā, qua pęna punitur ?
Resp. Degradatur verbaliter, & traditur Curiæ sæculari suspendendus. *c. si quis Sacerdotem. 11. q. 1. Tol. lib. 1. c. 50. num. 5. de degradat. c. ad abolendam in glos. de hæreticis.*

11 Clericus parricida, & assassinus, qua pęna punitur?
Resp. Degradatur verbaliter, & traditur Curiæ sæculari suspendendus. *Syluest. verb. degradatio. n. 4. Abb. in c. cum non ab homine. de iudicis.*

12 Clericus homicida, qua pęna punitur?
Resp. Si homicidium sit simplex, graui pœna, sed nō degradatur: si verò cū homicidio simul sit incorrigibilis, tunc degradatur, & traditur Curiæ sæculari. *Anton. tractat. de suspens. n. 4. Diaz in prax. crimin. de degr. Abb. in c. cum non ab homine. de iudicis.*

13 Clericus inobediens suo Episcopo, qua pęna punitur ?
Resp. Si fit in re graui, & simul incorrigibilis, potest verbaliter degradari. *Syl. verb. degradatio. num. 16.*

14 Quæ differentia est inter degradationem verbalem, & actualem ?
Resp. Primò actualiter degradatus, perdit priuilegiū Clericale, scilicet non incidit in excommunicationē, qui eū percutit, verbaliter verò non ita *Abb. in c. suæ discretioni. de pænis*. Secundo degradatus actualiter tradendus est Curiæ sæculari, at verò non verbaliter: nisi sit incorrigibilis. *Boer. in c. ad abolendam. n. 21. de hæret.* Tertiò degradatio verbalis fit contra absentē contumacē; actualis verò requirit præsentiam. *c. nominus. de verb. signic. Geminian. c. degradatio. n. 3.* Quartò vbicumque in sententijs fit mentio degradationis simpliciter, intelligitur de verbali, non de actuali. *Abb. in c. at si Clerici. iudicijs. Fælyn. in c. qualitas. 2. in fin. de recusat.* Quintò degradatum verbaliter potest Episcopus, qui eum degradauit, restituere; actualiter verò solus Papa. *Can. ne ideò 2. q. 7. ibi Glos. vers. à restitutionibus. Abb. c. at si Clerici. de iudicijs. §. de adulterijs. num. 14.*

15 Quæ solemnitates requirūtur ad degradationem faciendam?
Resp. Citatio, & accusatio, & sine his nullus est degradandus. *Hostiens in summ. de accusat. § qui sit.*

16 Qui possunt degradari?
Resp. Omnes, qui aliquem ordinem receperunt, videlicet Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi, & Clerici, qui habent minores Ordines. *Can. si Episcopus. 11. q. 3. c. degradatio. de pænis in 6.*

17 Ad degradationem Episcopi, quid requiritur?
Resp. Quod committat crimen, cuius pęna in Iure sit

degradatio,& quod conueniant duodecim Episcopi, & maior pars in sententia degradationis consentiat. *Causi Episcopus. 11. q. 3. cap. degradatio, de pœnis in 6.*

18 Quomodo fit degradatio,quando aliquis tradendus est Curiæ sæculari?
Resp. Seruatis Ecclesiæ cæremonijs, præsente Iudice sæculari. *c. nouimus de verb. sign. in fi. Abb. in c. cum ab homine. de iudicijs, num. 2.*

19 Propter quæ delicta debent, quis degradari?
Resp. Propter delicta in Iure expressa, quorum pœna est mors naturalis. *c. degradatio. de pœnis in 6. Abb. in c. 1. de cleric. pugnat. in duello.*

20 A quo fit degradatio actualis?
Resp. Ab Episcopo, cum aliorum interuentu.

21 Ad degradationem Presbyteri, quot Episcopi debent interuenire?
Resp. Septem, & in eis debet esse eius Ordinarius *c. felix. 15. q. 5.*

22 Ad degradationem Diaconi, vel Subdiaconi, quot Episcopi requiruntur?
Resp. Quatuor, & in eis debet esse eius Ordinarius *c. felix. 15. q. 5.*

23 Ad degradationem Clerici in minoribus, quot Episcopi debent conuenire?
Resp. Sufficit proprius Episcopus cum suo *c. Glos. c. degradatio 15. quæst. 3.*

24 Quid mutauit Côc. Tri. in materia degradationis?
Resp. Quod propter penuriam Episcoporum, sufficiant totidem Abbates habentes vsum mitræ, & baculi, & si inueniri commodè non possint, sufficient totidem personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ. *Trid. syno. sess. 13. c. 4.*

25 Quomodo fit degradatio actualis?
Resp. Episcopo Pontificalibus induto, præsentibus dictis Episcopis, vel dignitatibus in Ecclesia publica, vel capella priuata degradandus assistit indutus omnibus vestimentis, à quo paulatim auferuntur per Episcopum, cum certis verbis in cæremoniali positis; vltimo aufertur planeta, dicendo auferimus tibi vestem Sacerdotalem, & honore Sacerdotali priuamus; & vltimo raditur ei caput, ita vt nullum coronæ remaneat vestigium, & digiti, & manus (vbi positum fuit Chrisma) raduntur, & indutus veste sæculari traditur Curiæ sæculari, vt morti damnetur, *c. degradatio. de pœnis in 6. & cæremon. Rom. cap. degradatio.*

26 Si Clericus traditur Curiæ sæculari degradandus, Iudex sæcularis tenetur ne stare processui per Iudicem Ecclesiasticum facto?
Resp. Negatiuè, cum sit distincta iurisdictio; & vult, potest facere alium processum, vel ratificare factũ, solùm in casu hæresis Iudicis sæculare, debet acquiescere processis factis ab Inquisitoribus, eumque sententiare iuxta modum, ac statum, in quo Inquisitores illum posuerunt, & non detinere executionem sententiæ, & hoc in fauorem fidei. *Abba. in c. final. de statu Monachor. num. 3.*

27 Suscipientes ordinem ab Episcopo degradato, quam pœnam incurrunt?
Resp. Suspensionis. *argum. text. in c. 1. de Ordinat. ab Episc. qui renuntia. Episc.*

CAPVT XXIII.

De irregularitate.

1 Quid est irregularitas?
Resp. Est impedimentum Canonicum ordinis suscipiendi, aut in susceptis ministrandi, à solo iure proueniens: *Sà verb. irregularitas. num. 1.*

2 Vnde prouenit irregularitas?
Resp. A vitijs animæ, seù corporis, vel ex aliquo delicto. *Vgol. de offic. & potest. Episc. fol. 151.*

3 Irregularitas est ne censura?
Resp. Negatiuè; sed pœna, & aliquando quoddã impedimentum positum ab Ecclesia sine culpa patientis. *Molin. in Aphorism. verb. irregularitas. num. 1.*

4 Quot sunt species irregularitatis?
Resp. In generali duæ nempè, quæ prouenit ex defectu corporis, alia ex delicto: in speciali sunt octo; natalium, originis debitæ ætatis, honestæ famæ, corporis, animæ, vt in Dæmoniaco, ex defectu sacramenti. *Molin. vbi sup.*

5 Quãdo irregularitas prouenit est defectu corporis, sublato tali defectu tollitur ne talis irregularitas?
Resp. Affirmatiuè: si verò ex delicto, semper manet donec dispensetur. *Tol. lib. 1. c. 57. num. 6.*

6 Quando irregularitas prouenit ex delicto requiritur ne ad eam incurrendam intentio, & culpa, vel non, vt si quis occidat hominẽ putans occidere ferã?
Resp. Distinguendum: si adhibuit sufficientem diligentiam, non erit irregularis: si vero non adhibuit diligentiam, vt si occidat in foro, vel in ciuitate, vbi non est locus venandi proculdubio irregularis erit, non ratione intentionis, sed ratione negligentiæ. *Ang. verb. homicidium 2. num. 5.*

7 Quæ ætas requiritur, ad incurrendam irregularitatem prouenientem ex delicto?
Resp. Vt sit doli capax; & communiter ante decem annos, non incurritur. *Sot. dist. 5. q. 1. art. 9. col. 5. Clementina de homicidio voluntario. c. Ioannes de homicidio voluntario.*

8 Quando contrahitur irregularitas vitio corporis?
Resp. Quando deficit aliquod principale membrũ, quod impediat celebrationem, vt si careat visu sinistri oculi, vel sit nimis deformis, vel si sit illegitimus, vel non habeat legitimam ætatem, vel habeat leprã, vel sit Dæmoniacus. *Sà verb. irregularitas.*

9 Quæ sunt membra, quæ non inducunt irregularitatem, quamuis desint?
Resp. Digitus, si non sit ex tribus primis, quibus accipitur hostia, dens, cartilago, auris, mammilla, nasus, testiculi; secus de membro genitali. *Sà verb. irregularitas. num. 3.*

10 Quæ est irregularitas ex defectu animæ?
Resp. Illiteratus, hereticus, neophitus Dæmoniacus, bigamus, lunaticus, insanus, & infidelis. *Tolet. lib. 1. c. 54. num. 1.*

11 Irregularis si de facto suscipiat ordinem, remanebit suspensus?
Resp. Affirmatiuè, sed Ordo tenet. *Tolet. lib. 1. c. 57.*

12 Iterari peccatum, per quod incurritur irregularitas, facit nouã irregularitatem, vt si sint viginti occisiones,

cisiones, debeant esse viginti dispensationes?

Resp. Negatiuè: sed sufficit, vna dispensatio. *Nauar. cons. 27. num. 194.* si verò sint diuersæ species irregularitatis, debent omnes exprimi in dicta dispensatione, alias erit indispensatus, ratio est, quia peccatum sæpè repetitum non facit nouam speciem irregularitatis, sed noua species irregularitatis, petit nouam dispensationem, quia potest esse maioris, vel minoris grauitatis, & sic facilius, vel difficilius dispensatur à Summo Pontifice.

13 Irregularis est ne capax beneficij Ecclesiastici?

Resp. Negatiuè; neque pensionis datæ in titulum beneficij, ratio est, quia beneficium datur, tamquam alimentum, vt quis in aliquo ordine seruiat Ecclesię, & si quis est incapax ordinis, ex consequenti erit incapax beneficij, seù stipendij. tenet *Tol. lib. 1. c. 57.*

14 Si quis habeat beneficium, vel pensionem, & incurrat aliquam irregularitatem, priuatur ne ipso Iure beneficijs obtentis?

Resp. Non priuatur beneficijs obtentis; ratio est, quia licèt irregularitas faciat aliquem incapacem ordinis, vel beneficij obtinendij non ideò facit incapacem beneficij iam obtenti, cum sint plurimæ irregularitates, quæ contrahunt, absque aliquo peccato, & culpa; & diuersa res est tollere, quod habes, vel non dare de nouo, quod nondum habes. *Tolet. loco alleg.*

15 Quare dicitur, quod per irregularitatem, quis non priuatur beneficijs obtentis, cum hæreticus, & homicida voluntarius, ipso Iure fiant irregulares, & priuantur beneficijs?

Resp. Quia in hæretico, & homicida, priuatio beneficiorum, non venit ratione irregularitatis, sed ratione delicti, & istæ sunt duo pœnæ inter se distinctę; vna est irregularitas, alia est priuatio beneficij. tenet *Tolet. vbi sup.*

16 Confessor monens, vt quis confiteatur delictum, ex quo necessariò condemnatur ad mortem, fit ne irregularis?

Resp. Negatiuè, sicut prædicator, qui monet Iudices, vt faciant iustitiam, ratio est, quia isti exercent munus suum, & faciunt actum charitatis, cum intentio illorum non sit occidere hominem, sed extirpare vitia. tenet *Sà verbo irregularitas, num. 10.*

17 Ex homicidio voluntario, incurritur ne irregularitas?

Resp. Incurritur, vt latè dixi *lib. 2. c. 26. de homicidio voluntario, vel casuali. c. 1. de homicidio voluntario in 6.*

18 Ad veram rationem irregularitatis, sufficit ne solum homicidium, & voluntas occidendi?

Resp. Ad veram rationem irregularitatis, non solum requiritur homicidium, sed voluntas occidendi, vel culpa occisoris, vt dixi isto *lib. c. 26. num. 20.*

19 Si Iudex Ecclesiasticus det licentiam Iudici sæculari, ad exhumandum corpus, & ex tali exhumatione prouenit mors alicuius, quia delictum probatur, est ne irregularis talis Iudex Ecclesiasticus?

Resp. Non est, quia actus, qui requiritur, ad incurrendum irregularitatem ex defectu lenitatis, debet esse proximus, & directus in mortem, vel mutilationem; sed iste actus est causa remota, & ad bonum finem factus. *Sot de iust. & iure. lib. 5. q. 1. art. 7. Nau. in manual. c. 22. num. 211.*

20 Tradere Inquisitoribus hæreticum comburendū, exhortare milites in bello, non absoluere Iudicem, non facientem iustitiam, est ne causa irregularitatis?

Resp. Non est, quia irregularitas non inducitur, ex eo, quod quis impleat licitè munus suum. *Sà verb. irregularitas. num. 4.*

21 Si quis occidit hominem defendendo se defensione naturali, est ne irregularis?

Resp. Negatiuè; sed solum, qui occidit voluntariè, vel mandat, vel potest euitare occisionem, & negligenter non euitat. *Nau. c. 27. num. 211.*

22 Quot sunt irregularitates, quæ oriri possunt ratione ordinis?

℟. Sex. Prima est excommunicatorum exercentium ordines. Secunda eorum, qui suscipiunt duos ordines sacros, vno die. Tertia eius, qui ordinatur ab Episcopo excommunicato, vel suspenso. Quarta, qui exercet ordines, quos non habet. Quinta, qui scienter aliquem rebaptizat, vel reconfirmat, vel scienter assistit, vt Parochus eorum. Sexta, qui celebrat in loco interdicto. *Sà verb. irregularitas.*

23 Quando dubitatur, an quis sit irregularis, qui debet hanc causam cognoscere, & iudicare?

Resp. Episcopus, & non Iudex sæcularis. *Nauar. cons. 27. num. 193.*

24 Clericus potest agere in causa criminali pro iniuria sibi facta, coram Iudice sæculari, si certò sciat sequuturam mortem tali homini, absque labe irregularitatis?

Resp. Potest cum protestatione circa pœnam sanguinis, mortis, vel mutilationis membri, etiam si certò sciat sequuturam mortem tali homini, & potest agere pro iniuria facta Ecclesiæ. *c. Prælatus de homicid. in 6. Bart. in l. lex Cornelia de raptu Virg. notab. 1. Bartolomeus Vgolinus de offic. & potestate Episcopi.*

25 Si Clericus agens cū dicta protestatione, habeat in animo, quòd homo ille moriatur, vel membrum illi mutiletur, & illud desideret, remanebit ne irregularis?

Resp. Sequuta morte, vel mutilatione membri remanebit; quia iam in isto casu concurrit voluntas, accusatio exterior, & protestatio mendax. *Ioan. Andr. cap. Prælatus. de homicid. in 6. Nauar. in manual. cap. 7. num. 26.*

26 Quæ sunt irregularitates, quæ tolluntur per baptismum, absque alia dispensatione?

Resp. Illæ, quæ incurruntur ex peccato, vel homicidio, vel quæ contrahuntur sine peccato, vt Iudex, & miles; hæc tolluntur per baptismum, quia in baptismo renascitur homo, & fit, vt infans. *Sà verb. irregularitas, num. 9.*

27 Cæteræ irregularitates prouenientes ex defectu corporis, vel ex bigamia, vel ex defectu natalium, vel membri principalis, vel ex nimia deformitate, vel ex lepra, tolluntur ne per baptismum?

Resp. Non tolluntur, ratio differentiæ est, quia ista impedimenta, & deformitates sunt in corpore, & sequuntur hominem baptizatum; aliæ verò irregularitates supra positæ sunt deformitates animæ, ideò tolluntur aqua baptismi. *Cou. in Clem. si furiosus. 2. p. §. 3. num. 4.*

28 In irregularitate proueniente ex illegitimitate, quis potest dispensare?

Resp. Ad maiores ordines solus Papa, sed ad vnum beneficium simplex, & minores Episcopus, de Iure antiquo. *Sà verb. irregularitas.*

CAPVT XXIV.

De dispensatione irregularitatis.

1 Qvid est dispensatio?
Resp. Est relaxatio communis iuris facta cum causa, & cognitione ab eo, quis ius dispensandi habet. *Glos. in c. requisitis, §. nisi vigor, 1. q. 7. Mandos. de signat. grat. tit. de disp. Couar. de spons. c. 6. p. 2. n. 9.*

2 Vnde dicitur dispensatio?
℞. A verbo penso, quia antequam fiat ab Episcopo, multa consideranda sunt *l. dignus uxor. C. de legib.*

3 Quibus ex causis, debet fieri dispensatio irregularitatis?
℞. Quando vtilitas, vel necessitas publica Ecclesiæ, id postul. *Tri. sy. ses. 23. c. 21. de ref. ses. 24. c. 6. ses. 14. c. 7.*

4 Quæ est forma dispensationis?
Resp. Ego. N. dispenso tecum, in irregularitate cõtracta, ex tali defectu, vt possis suscipere ordines, alias tibi prohibitos. *Mandos. cap. dispensatione. de dispensat.*

5 Potest Episcopus dispensare in irregularitate solum ipso facto: verbi gratia, scit Petrum esse illegitimum, & illum ordinat?
Resp. Negatiuè, quia hæc potestas solùm est Romani Pontificis; cuius voluntas, pro causa habetur in his, quæ sunt Iuris positiui; instituta de iure natur. gentium, & ciuili, §. *sed quod Principi placuit.*

6 Quis potest dispensare, in irregularitate?
℞. Cum variæ sint irregularitates, vt late diximus. *c. 23. de irregularitate, & c. 26. de homic. volunt.* Papa potest dispensare in omnibus irregularitatibus, cum sit supremus Dominus, & Episcopus poterit dispensare in aliquibus irregularitatibus, siue à Iure, & à *Conc. Trid. concessis Trid. syn. sess. 24. c. 6.*

7 Capitulum, sede vacante, poterit dispensare in omnibus irregularitatibus, in quibus Episcopus, potest dispensare, & præcipuè in facultate tradita Episcopo à *Conc. Trid. sess. 24. cap. 6.*
Resp. Poterit; ratio est, quia capitulum sede vacant. in rebus spectantibus ad iurisdictionem habet plenariam facultatem sicut Episcopus, ne Ecclesia in gubernatione detrimentum patiatur, *tenet Abb. in cap. cum olim de maior. & obed.*

8 Archiepiscopus poterit dispensare, & absoluere subditos Episcoporum suffraganeorum suorum, à quibuscumque delictis occultis, & ab irregularitate, prouenien: e ex dictis delictis?
Resp. Archiepiscopus poterit dispensare circa Episcopos suos suffraganeos ab irregularitate proueniẽte ex delictis occultis, sed nõ poterit circa subditos, siue Ecclesiasticos, siue sæculares Episcoporum suffraganeorum; ratio est, quia Episcopi sunt subditi Archiepiscopo, sed subditi Episcoporum, non subijciuntur Archiepiscopo, & cum *Conc. Trid. sess. 24. c. 6.* de facultatem solum Episcopis, ad dispensandum cum suis subditis, ideo non poterit dispensare cum subditis, alienis, ne Ordo gubernationis peruertatur. *tenet Abba. in c. pastoralis de offic. & potest. Archiepisc.*

9 Episcopus potest delegare facultatem sibi traditam à *Concil. Trid. sess. 24. c. 6.* dispensandi in irregularitate proueniente ex delicto occulto?
Resp. Potest eam delegare suo Vicario, per speciale mandatum, vel cuilibet; ratio est, quia istæ facultates dispensandi, non pertinet ad ministerium, & ordinẽ, sed ad iurisdictionem, quæ exerceri possunt à quolibet habente iurisdictionem delegatam, tenet *Felyn. c. fin. de offic. Iudicis deleg.*

10 Cum quibus personis poterit Episcopus dispensare, in irregularitate, proueniente ex delicto occulto?
Resp. Poterit dispensare, cum omnibus subditus suis, sed non cum subditis alienis; & ratio est, quia dispensatio est actus exterior iurisdictionis, & ideo hæc facultas data est soli pastori. *Trid. syn. sess. 24. c. 6.*

11 Quod est delictum occultum?
Resp. Illud delictum, quod non patet per iudicis sententiam, neque per confessionem factam à reo in iudicio, neque est notum, neque manifestum pluribus, per euidentiam facti. *Abb. in c. vestra de cohabitatione Clericorum, & mulier.*

12 Quibus modis, dicitur delictum occultum?
Resp. Duobus modis. Primo, quando delictũ est omnino occultum, quod à nemine scitur. Secũdo, quando est pene occultum, quod scitur à paucis, scilicet à quinq; personis, & in his delictis potest Episcopus dispensare. tenet *Nauar. in man. c. 27. num. 321.*

13 Si delictum est delatum ad forum contentiosum, sed vel non est probatum, vel forsan est probatum, falsis testibus, poterit ne Episcopus cum eo in his casibus dispensare, tamquam in delicto occulto;
Resp. In istis casibus Episcopus poterit circa istum hominẽ dispensare, & absoluere, ratio est, quia quãdo *Conc. Trid. syn. d. c. 6.* dicit, liceat Episcopis in irregularitatibus omnibus, & suspensionibus ex delicto occulto prouenientibus, ex homicidio voluntario, & exceptis alijs deductis ad forum contentiosum dispensare; intelligenda sunt illa verba (ad forum contentiosum) cum veritate, & effectũ, vnde non sufficit, quod talia delicta deducta sint ad forum cotentiosum quomodocumq; sed quod sint deducta, & vere probata, neq; enim est cõgruum, vt ex sola obiectione delicti, aut falsa probatione, quis remaneat irregularis, præcipuè cum sæpè contingat, quod aliquis deductos; ad forum contentiosum à tali delicto liberentur, innocensq; reperistur, vt tenet *Ias. in l. 1. §. hæc verba. ff. quod quisq. iuris, & Nau. cons. 2. de re ind.*

14 Si quis habeat causam irregularitatis manifestã, nempe excommunicationem, & delictum occultum, puta quia occultè celebret, vel contra, poterit Episcopus cum eo dispensare?
℞. Poterit. ratio est, quia ad hoc, vt delictum dicatur manifestum; in quo Episcopus, non possit dispensare, vtrumque requiritur, & quod causa, scilicet excõmunicatio, & effectu, nempè delictum, sint manifesta. tenent *DD. in c. fi. de cohabit. cler. & mulier.*

15 Si socius alicuius delicti in iudicio cõdemnatus sit ad mortem, poterit ne Episcopus dispensare cum altero socio, qui est negatiuus, & non est condẽnatus?
Resp. Poterit dispensare, ratio est, quia res inter alios acta per iudicium alteri facere nequit, & contingit sæpè, vt in vno, eodemque delicto, vnus sit negatiuus, & liberetur; & alter confiteatur, siuè vere, siuè falsæ, & suspendatur. *l. 1. C. res inter alios acta. Nau. de irregul. consil. 2.*

16 Quod

16 Quod dicitur homicidium voluntarium, in cuius irregularitate, Episcopus non potest dispensare etiã si occultum?
Resp. Quando homicidium, est factum cum mera voluntate occidentis, siue sit per insidias, siue per assassinum, siue per semetipsum, dummodo sit in iuste factum, & volitum ab occidente, & etiam si non sit volitum, sed casuale, dummodo occidens habeat culpam notabilem, veluti quia dabat operam rei illicitę, vel indifferenti, & nullam adhibuit diligentiam, vel si dabat operam rei licitę, non adhibuit sufficientem diligentiam, in hominibus his casibus irregularitas, quę contrahitur ex istis homicidijs, non potest dispensari ab Episcopo, cum illi sit prohibitum per *Concil. Trid. sess. 14. c. 7.*

17 Si quis dabat operam rei licitę, & nullam adhibuit diligentiam; sicut cum quis sonat campanam, quę praeceps ruens occidit hominem; vel dabat operam rei illicitę, sicut venationi, & maximam adhibuit diligentiam, & nihilominus non ex culpa sua occidit hominem, cum istis poterit ne Episcopus dispensare in irregularitate?
Resp. Poterit Episcopus dispẽsare, tũm quia contrariorum eadẽ est disciplina, tum quia ad hoc vt Episcopus non possit dispensare in irregularitate prouenienteex homicidio voluntario tria requiruntur, voluntas occidentis, vel iniustitia, vel culpa, vel negligentia occisoris, & hęc omnia deficiunt in isto casu, sicut colligitur *verbis Conc.* quando dixit, qui per industriam occiderint, & per insidias perpetrauerit; in casu proposito desunt hæc tria voluntas, iniustitia, & culpa; hoc intellige si ista homicidia non sint deducta in iudicium. *tenet Barthol. Vgol. de offic. & potestate Episcopi fol. 153. & habetur in c. aetellus. c. ex literis. c. lator praesentium de homic. voluntar. vel casuali, Trid. syn. sess. 24. c. 6. & sess. 4. c. 7.*

18 Cum Iudice, qui per sententiam, iustam, hominẽ damnat, vel cum milite, qui in bello iusto occidit inimicum fidei, poterit ne Episcopus dispensare in irregularitate ab ipsis contracta?
Resp. Non potest; ratio est, quia dicta homicidia, non causantur ex delicto occulto, sed ex mera volũtate occidentis, & hoc non est concessum Episcopis, sed solum Summo Pontifici, quia Iudex, & miles, cũ hoc grauamine talia munera subeunt. *Trident. synod. sess. 14. cap. 7.*

19 Potest Episcopus dispensare in irregularitate prouenienti ex membri mutilatione?
℞. Poterit, quia mutilatio membri, non est occisio, & hoc est concessum Episcopis, *per clemen. de homic. voluntar. vt tenet ibi omnes DD. & per Concilium, non est illis prohibitum.*

20 Omnes dispensationes factę ab Episcopo, de delictis occultis, facultate data à *Concil. Trid.* in quo foro habent vim?
Resp. in foro interiori, & conscientię, quia in foro exteriori censetur quasi non factę, quia aliàs concilium non diceret de delictis occultis, sed diceret de delictis notorijs, *tenet Nauar. cons. 11. n. 2. de priuilegijs.*

21 Quę sunt irregularitates prouenientes ex homicidijs notorijs, in quibus Episcopus poterit dispẽsare?
℞. Quinque. Primò, si aliquis mittat percutere aliquem cum baculo citra mortem, & per accidens inde sequatur mors. Secundo, si quis iubeat occidere Titium, & errore occidatur Sempronius, quia istis deficit voluntas occidendi. Tertiò, si aliquis defendendo se, occidat aliquem, sine moderamine in culpatę tutelę, quia potuit fugere, & noluit. Quartò, cum medico, & chirurgo, qui ex sua imperitia occidunt infirmum. Quintò cum illo, qui mutilat mẽbrum; isti omnes sunt irregulares, sed possunt ab Episcopo dispensari; *vt tenet Nauar. in manual. & Enriquez de irregularitate c. 19. & de his omnibus irregularitatibus latè diximus isto libro cap. 26. homicid. volunt. vel casuali.*

22 Potest Episcopus dispensare cum illo, qui promotus per saltum celebrauit, vel sine dimissorijs, vel furtiuè ordines suscepit, & celebrauit, vel exercet ordinem, quem non habet, vel excommunicatus celebrauit?
Resp. Si talia delicta sint occulta poterit in foro interiori dispensari, non verò in foro exteriori; & dispensatio in foro exteriori valebit, tam ad ordines susceptos, exercendos, quàm ad nouos suscipiendos. *tenet Bartol. Vgol. de offic. & potest. Episcopi fol. 151.*

23 Si quis tantum ordine Subdiaconatus insignitus, cantet Euangelium sine licentia, poterit ne Episcopus cum eo dispensare?
Res. Poterit ad ordines susceptos, & ad vnum beneficium, vt non mendicet, sed non ad alios ordines suscipiendos, nisi delictum sit occultum, vt habetur in *Conc. Trid. sess. 24. c. 6. & c. 2. de clerico non ordinato ministrante.*

24 Si homicidium erit occultum, perpetratum per insidias, vel per industriam, licèt non sit publicum, neque deductum in iudicium, neque probatum ordine iudicario; à quo poterit dispensari in foro interiori ista irregularitas?
Resp. Talis homicidia, etiam occultus, dum habuit voluntatem occidendi, & ad id posuit industriam, vel insidias caret omni ordine, beneficio, & officio Ecclesiastico perpetuo, & fit irregularis, & in foro interiori, & exteriori debet à Summo Pontif. dispensari, etiam si tale homicidium non sit deductum in iudicium, sed mere occultum, *Trid. syn. sess. 14. cap. 7.* solum potest ab Episcopo, vel alio Sacerdote in foro sacramentali absolui a tali peccato.

25 Si quis Episcopus dicat in ordinatione, vel nullus sub pœna excommunicationis suscipiat ordines furtiuè; & aliquis postquam commisit hoc delictum, habitum religionis suscipit, à quo poterit dispensare?
Resp. Post quam iste talis, per aliquod tempus in religione laudabiliter perseuerauerit, poterit Episcopus cum eo dispensare in fauorem religionis; quia multos defectus supplet, vt habetur in c. 1. de eo qui furtiuè ordines suscepit.

26 Quis dicitur furtiuè ordines suscipere?
Resp. Ille, qui sine voluntate, ordinandi, vel sine dimissorijs, vel cum dimissorijs falsis, vel sine examine, vel sine patrimonio, vel beneficio, vel cum patrimonio falso, vel ficto, vel mutato nomine, se ingerit in multitudinẽ ordinandorum. *tenet Abb. c. 1. de Cler. non ordinato ministrante.*

27 Cum Neophyto, potest Episcopus dispensare in irregularitate, cum irregularitas sit sine delicto, & in Iure velat argumentum à maiore ad minus?
Resp. Non potest Episcopus dispensare; ratio est, quia in dispensationibus disceditur à Iure, & sic potestas est odiosa, & restringi debet, cum praesentim in odiosis, non valeat argumentum à maiore ad minus.

tenet

tenet Mandosius de signatura gratiæ. verbo dispensatio.

28 . Potest Episcopus dispensare in irregularitate proueniente ex defectu corporis?

Resp. Non potest: sed solus Papa; ratio est, quia defectus, & vitium corporis est publicum, atq; adeò apparens in altare. *tenet Tol. in sum. libr. 1. cap. 63. & Sà ver. irregul. ex. vitio corporis.*

29 Potest Episcopus dispensare cum illegitimo?

Resp. Episcopus potest dispensare, cum illegitimo ad ordines minores, & vnum beneficium, vt commodè sustentetur, ad ordines maiores debet à Summo Pontifice dispensari. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. & Abb. c. finali de filijs Presbyterorum.*

30 In irregularitate proueniente, ex defectu requisitæ ætatis qui potest dispensare.

Resp. De Iure antiquo ad minores ordines, & vnum beneficium poterat Episcopus dispensare, & ad maiores ordines solus Papa, vt tenet Sa verbo irregularitas *nu. 5.* Verum hodie minores ordines dandi non sunt ante septennium completum. *Trident. syn. sess. 23. cap. 6.*

31 Potest Episcopus dispensare, cum non subditis suis in irregularitate, proueniente ex eo, quod quis furtiuè ordines suscipiat, etiam si apud ipsum ordinatus contraxerit hanc irregularitatem?

Resp. Non potest, sed hæc dispensatio à proprio Episcopo expostulari debet; ratio est quia *Concil. Trid. sess. 24. c. 7.* exspresse dicit, vt Episcopus dispenset in quoscumq; sibi subditos, & limitata causa, limitatos, producit effectus. *l. in agris. ff. de acquirendo rerum dominio.*

32 Episcopus potest dare facultatem suo confessori, vt dispenset, cum ipso Episcopo in irregularitate, proueniente ex delictis occultis?

Resp. Poterit, quia in hoc casu, Episcopus est delegatus ad vniuersitatem causarum, & ipse non debet excludi à communi priuilegio. *cap. final. de offic. ordinarij.*

CAPVT XXV.

De Bigamia.

1 QVare Bigamus est irregularis, cũ bigamia possit esse sine peccato.

Resp. Propter similitudinem, quia Christum sumpsit sibi vnam sponsam, virginem castam, nempè Eccle.

2 Quotuplex est bigamia?

Resp. Triplex: vera, interpretatiua, & similitudinaria. *Vgolin. de offis. & potest. Episc. fol. 155. Tolet. lib. 1. cap. 65. Sot. 4. dist. 27. q. 3. art. 1. Suarez tomo 1. Auila disput. 8. Sayr. lib. 6. à c. 5.*

3 Quæ est bigamia vera?

Resp. Quæ contrahitur ex duobus matrimonijs validis, & consumatis. *Sà verb. bigamia.*

4 Si quis sit dupliciter bigamus, quia habuit duas vxores, & vna similiter erat vidua, poterit Episcopus dispensare, cum eo, quoad ordines minores?

Resp. DD. qui tenent posse Episcopum dispensare, quoad ordines minores, similiter tenet, posse in triplici bigamia, quia nullus textus fecit mentionem trigamiæ. *Sanchez. lib. 7. disp. 86. nu. 24.* cum alijs: licèt dispensatus teneatur exprimere in suo memoriali bigamiam veram, & interpretatiuam, & species bigamiæ, quas contraxit, non verò numerum.

5 Potest Episcopus dispensare in bigamia vera, cũ bigamo ad ordines minores, & ad vnum beneficium simplex, vel ad primam tonsuram, sicut potest dispensare cum illegitimo?

℟. Non potest: & si fecerit, manet suspensus à collatione ordinum, & promotus ab executione, & amittit beneficium, nec fructus facit suos: ratio, est, quia si in Conc. Trid. prohibentur bigami ministrare munera ordinum minorum, quos ante bigamiam susceperunt à fortiori, post bigamiam prohibentur eos suscipere; & hæc dispensatio à Summo Pontifice peti debet. *Sthephan. Quaranta verb. Ordo. Valentia tom. 4. disp. 7. q. 19. punct. 3. Nauar. in manual. c. 27. nu. 197. c. vnico. de bigam. in 6. licet Sanchez lib. 7. de matrimonium disp. 86. nu. 10. teneat*, Episcopum posse dispensare, quoad minores ordines, non verò quoad maiores.

6 Quæ est bigamia interpretatiua?

Resp. Quæ contrahitur ex vno matrimonio contracto, cum vidua, vel virgine ab alio corrupta, & postea à proprio marito cognita, vel ex duobus matrimonijs inualidis consumatis, vel ex duobus matrimonijs consumatis, quorum vnum fuit validum, aliud inualidum. *tenet Sà & Syluest. verb. bigamia, Nauar. cons. 1. de bigam. Vgol. de offic. & potest. Episc. par. 2. fol. 155. capit. nuper, de bigam, & capit. vnico. in 6. eod. titul.*

7 Potest Episcopus dispensare in bigamia interpretatiua, quod ordines minores suscipiendos, vel quoad maiores susceptos exercendos?

Resp. Variæ sunt DD. opiniones. *Ancharanus, Francus. in. cap. vnico de bigam. in 6. Abb. in c. 2. eod. tit. Suarez de censur. disp. 48.* tenent, Episcopum non posse dispensare, cum bigamia interpretatiua, quod vsum minorum ordinum susceptorum, neq; quoad minores de nouo suscipiendos. *Nauar. verò. c. 27. nu. 197. & Coua. var. cap. de irregularitate. par. 1. §. 2. num. 4.* tenent posse Episcopum dispẽsare cum bigamo interpretatiuo, si maxima subsit dispensandi causa, ad minores ordines suscipiendos, sed non ad exercendos minores ante bigamiam susceptos, teddentes rationem, quia in *c. 1. de bigamia in 6.* talis bigamus, qui post susceptos ordines minores factus fuit bigamus, amisit priuilegium clericale, ipso Iure, & ideo difficilius cum hoc dispensatur. *Vgolin. de offic. & potest. Episcopi. par. 2. fol. 155. nu. 1.* tenet Episcopum posse dispensare in minoribus ordinibus suscipiendis, & in maioribus susceptis exercendis in bigamia interpretatiua.

8 Quot sunt species bigamiæ similitudinariæ, quæ inducunt irregularitatem?

Resp. Plures. Prima ducere duas vxores Virgines, siue contrahere duo matrimonia, & illa consumare, siue vnum sit validum, & alterum inualidum, siue vtrumq; inualidum. Secunda ducere corruptã ab altero, vel Viduam. Tertia cognoscere propriam vxorem, postquam scit esse adulterã. Quarta, si quis professus, vel in sacris, vel habens votum solemne castitatis ducat vxorem, & consumat matrimonium. *Sà verb. irregularitas ex bigamis nu. 1.*

9 Quæ est bigamia similitudinaria?

Resp. Quæ

Resp. Quæ contrahitur ab homine, qui solemni voto obligatus, vel professus in aliqua religione matrimonium contraxit, & vxorem cognouit, vel ab eo, qui post susceptos sacros ordines vxorem duxit, & eam cognouit. *Syluestr. verb.bigamia. Bartolomeus Vgolinus de offic.Episcopi fol.154.*

10 In bigamia similitudinaria potest Episcopus dispensare.

Resp. Potest,tàm quoad ordines maiores,quā quoad minores: ratio est, quia isti tales non contrahunt verùm matrimonium; quia impedimentum ordinis, vel voti solemnis eos fecit incapaces; sed puniuntur pœna bigamiæ, & in his magis punitur intentio, & affectus, quàm effectus, cum de Iure isti non sint verè bigami. *cap.nuper.de bigam.ca.1. & 2.qui cleric.vel Cou.& Abb.ibi. Vgolin.de offic.& potestat. Episcop.par. 2.fol.155.*

11 Ad bigamiam veram requiritur ne solùm, quòd quis contrahat duo matrimonia, per verba de præsenti, vel necessariò requiritur, quòd consumet dicta duo matrimonia?

Resp. Necessariò requiritur,quòd consumet duo dicta matrimonia per copulā carnalem, aliàs talis nō erit verus bigamus, si solum vnum matrimonium consumauerit, & relinquat aliud ratum; nam de necessitate bigamiæ est copula in vtroque matrimonio. *Couar.var.c.de irregularitate,§.2.n.4.*

12 Homicidium contractum ante baptismum facit ne aliquem irregularem, vel indiget dispensatione?

Resp. Negatiuè; quia irregularitas est ex lege pontificia,& ad eam non tenetur, qui non est baptizatus *c.si quis viduam. dist.50.*

13 Si ante baptismum quis ducat duas vxores, & eas carnaliter cognoscat, & postea baptizetur, erit ne irregularis, & indigebit dispensatione, tanquam bigamus?

Resp. Non indigebit vlla dispensatione ad suscipiēdos ordines,quia non tenetur lege pontificia,nisi,ost baptismum, licèt si ante baptismum fuerit corpore viciatus,& velit post baptismum ordinari, indiget dispensatione, quia baptismus sanat,& delet vitia animæ, non defformitatem corporis. *Couarr. var.c.de irregularitate.§.2.nu.5.*

CAPVT XXVI.

De Homicidio voluntario, vel Casuali.

1 Homicidium quid est,& vnde dicitur?

℞. Dicitur ab occisione hominis, homicidium,& est iniusta hominis occisio.*S. Thom.2.2.quest. 64.art.15.*

2 Homicidium quotuplex est?

Resp. Triplex. Voluntarium, in voluntarium,& casuale. *Couar.clem.si furiosus par.2.*

3 Quibus modis occisio hominis contingere potest?

Resp. Quinq;modis. Primo factu proprio. Secundo, mandato. Tertio, consilio. Quarto, permissione. Quinto, adiuuando occidentem,armis pugione, ense vel illum associando. *tenet Syluestr.* verbo homicidium; & in omnibus istis casibus quisq;habet pœnam homicidi. Syluestr. verbo homicida.c.sicut dignum de homicidio voluntario, vel casuali.

4 Pœna homicidij,qualis est?

Resp. De Iure ciuili habet pœnam mortis, de Iure verò Canonico, si aliquis clericus sit incorrigibilis,etiam traditur Curiæ seculari; si verò non sit incorrigibilis,sed casu semel aliquem occidat,priuator officio, beneficio, & detruditur in monasterium *l.si quis l.si mulierem,ff.ad legem Iuliam,Corneliam de sicarijs. Trid.syn.sess.14.c.7.cap. sicut de homicidio voluntario Clementin.si furiosus illo titul.Iulius Clarus §.homicidium cum omnibus Doctores in d.Clem.*

5 In imponenda pœna in delicto homicidij,quid est considerandum à Iudicibus?

Resp. Quantitas,equalitas delicti, ætas, scientia, sexus,conditio delinquentis,locus,tempus,in quo delictum committitur,dignitas personarum tùm occisæ, tùm occidentis,& præcipuè attendendum est,an aliquis occisus fuerit ex industria,per assassinum,vel per insidias,an, & post multam cogitationē, quod apud DD. & vulgo dicitur (caso appostato) præterea maxime considerandum est, quis cæpit pugnare,vel dedit causam pugnæ,quia ille,qui non dedit causam pugnæ, etiam si occidat agg essorem,raro,vel numquam debet habere pœnam ordinariam, sed mitio. *rem.c.sicut dignum c. 1. isto titul.cap pro humani de homicidio voluntario. in 6. Clementino, si furiosus isto titulo.*

6 In voluntario homicidio agentes, consentientes, adiuuantes, persuadentes, consiliantes, qua pœna puniuntur, etiam si non committant homicidium?

Resp. Si isti sint causæ totales occidendi, ita vt sine ipso occisio non fieret, æquali pœna puniuntur cum occisore, *capitul. sicut dignum de homicidio voluntario Clement.nasi furiosus eodem titulo, & ibi Conarruuias.*

7 Voluntas interficiendi, quādo punitur pęna mortis, licèt factum non sequatur?

Resp. Quotiescumque fit coniuratio contra Papam, Imperatorem,Reges, Cardinales,Episcopos, Principes, Consiliarios Regis, & contra personas iurisdictionem exercentes; tunc condemnatur pęna mortis mandantes, adiuuantes,consiliantes,sci entes, & non manifestantes, occultantes,tales homines recipientes in domibus suis; ratio est quia harum personarū dignitas maximè attendenda est; nam ad regimen vniuersis mundi pertinet,vt qui administrant iustitiā & gubernant rēpublicam, liberi immunes, & tuti sint ab omni periculo, quia non suam, sed totius reipub. causam agunt *c.sicut dignum.de.homic.volunt. & clemen.si furiosus, & Couarr. vbi sup.cum omnibus Doctores.*

8 Clericus in sacris, qui altercando propria voluntate occidit aliquem hominem, qua pęna punitur?

Resp. Licèt clericus sit aggressor, & tantum semel interficiat hominem, si postea pęniteat,non punitur pęna mortis: sed solum priuationis officij, vel beneficij,& incurrit irregularitatem, tam quoad ordines susceptos, quam quoad suscipiendos, absoluendam à solo Summo Pontifice, ratio petitur ex magna dignitate clerici, nam non est æquiparandus in pęna cum

cum laicis; vnde priuatio beneficiorum, pœna irregularitatis, ac detrusio in monasterium, satis superq; habetur pro pœna mortis temporali. *Trident. synod. sessione 14. capitulo 7. & element. si furiosus supra allegata*.

9 Clericus homicida quando tradendus est curiæ sæculari, vt naturaliter moriatur?

Resp. In duobus casibus. Primò, si clericus homicida fuerit incorregibilis; qui tunc dicitur quando vnu, duo vel tres occidit homines, & admonitus non resipiscit, videtur enim hoc modo in mortem apud ipsum consuetudinemq; abijsse occisionem; & sic iustè morti traditur, vt talis pestis tollatur à republica. Secundo traditur curiæ sæculari ille clericus, qui per industriam, vel per insidias, aut proditionem, semel occidit vnum hominem. c. 1. de homicidio voluntario, & c. pro humani *eod tit. in 6. & elem si furiosus supra allegata*.

10 Si quis habens verba contumeliosa, cum alio rixetur, vel ab alio accipiat aliquam iniuriam, deinde abeat, siue pacificè, siue non, sed postea reuertatur, & occidat hominem, qui cum iniuria affecerat, quod tempus, debet transire adhoc, vt ista occisio, non dicatur ex industria, (& vt dicatur caso appostato?)

Resp. In hoc certa regula dari non potest, quia sunt variæ DD. opiniones; aliqui dicunt, quod si quis, per spatium octo horarum, reuertatur, & occidat inimicum, à quo iniuriatus fuerat, non dicetur de industria occidere, quia infamia, & furor adhuc, non est sublatus à mente, & sic iudicatur, ac si in precedenti pugna, eum occidisset; alij dicunt quod intra spatium vigintiquatuor horarum; alij quod intra tres dies; sed certum omnino est, quod si infamia, sit magna, & homo nobilis, & in tempore illo, quo durat iracundia si facie ad faciem occidat iniuriantem, non dicetur ex industria occidere; verùm si in amicitiam rediens promisit se, vel non occisurum, vel remissurum iniuriam, tunc an sit occisio ex industria, aut non in dubio cadere videtur, quia pro vtraq; parte extant Doctorum opiniones vide Iulium Clarum, §. apostatis.

11 Si aliquis clericus aggrediatur à suo inimico, vel à latrone, eumq; interficiat non cum moderamine inculpatæ tutelæ, quam pœnam incurrit?

Resp. Si clericus probabiliter credat, quod aliter se nō potest liberare, & verè, & realiter non possit fugere ad locum tutum, vel si vertat terga, timeat ne occidatur, tunc licitè, liberè, & absq; aliqua pœna, & absq; incursione irregularitatis poterit occidere inimicum, aut latronem, quia vim vi repellere licet, & quilibet tenetur suam vitam conseruare magis, quàm vitam alterius; cum sit inter bona corporis primum, & supremum bonum. *tenet Abbas* c. olim de restitutione spoliatorum. *Innocent. c. si verò de sententia excommunicationis. cap. si quis non iratus 15. quæst. 1. cap. 2. isto titul.* & clementina si furiosus.

12 Si aliquis interficiat hominem, volentem interficere suum patrem, suum filium, vel personam sibi coniunctam, vel suum dominum, vel Episcopum, ita tamen, vt si ipse non interficiat illam personam, suus pater, vel sua vxor, probabiliter interficietur, iste talis quam pœnam incurrit?

Resp. De Iure ciuili, & Can. nulla pœnam mortis, & si sit clericus non excommunicatur, solum fit irregularis; nam aliquæ irregularitates incurri possunt sine peccato, sicuti est ista, & ratio est quia naturale illud principium, scilicet (quod vim vi repellere licet quamuis intelligendum sit, rigorosè quando malum vergeret in propriam personam, tamen quia pater, filius, vxor, Dominus, Episcopus habentur pro propria persona; ideò talis occisor, non incurrit pœnam mortis, quia videtur se ipsum defendere. *tenet Innoc in elem. si furiosus isto tit.*

13 Moderamen inculpatæ tutelæ pro quo potest quis absq; pœna irregularitatis, occidere inimicum suum, & absq; pena mortis occidere inimicum, sui patris i casibus supra dictis, quomodo largo, vel stricto modo sumendum est?

Resp. Largo modo in fauorem occidentis, stricto modo in fauorem occisi, aut vulnerati illud diligenter aduertendum quod nunquam occisor debet esse aggressor; ratio est, quia moderamen inculpatæ tutelæ, dependet à futuro, & inopinato euentu, vnde hæc regula obseruanda est, quod quotiescumque, quis non aggreditur latronem, vel inimicum, sed tantum semper habent animum, se defendendi, & non interficiendi, licet illum, furore subactus interficiat supposito quod fugere non potuerit, nullã pœnam incurrit, vt tenent Doctores in locis supracit.

14 Quando in aliquo casu dubitatur, an quis habuerit intentionem occidendi, aut se defendendi, vel an potuisset fugere nec ne; quæ probatio requiritur?

Resp. Si agatur solum de pęna irregularitatis, & deficit probatio alicuius testis, qui rem vidit, sufficit iuramentum occidentis, ratio est, quia quotiescunque quæritur, de animo, & conscientia alicuius, & non cedit in incommodum alicuius partis, standum est illius iuramento; præcipuè, si clericus sit bonæ famæ; at verò si sit ad euitandam pęnam legalem mortis: tunc requiritur aliqua probatio, vel aliquæ coniecturæ, & præsumptiones, quæ ex facto oriuntur. *tenet glossa in cap. significasti. cap. si verò de sententia excommun. cap. pastor. eodem titul. & capit. præsentium de testibus*.

15 Quando quis potest occidere licitè suum patrem, sine aliqua pęna?

Resp. Quando eius pater est bannitus à Republica, quia tunc dicitur hostis patriæ; vel quando pater, vel frater in bello pugnat contra suam patriam; tunc enim filius poterit, absq; aliquam pœnam suum patrē interficere, licèt maneat irregularis, ratio est, quia homo plus debet patriæ, quam parentibus: nam cōmunis vtilitas præferēda est particulari vtilitati; sed si filius sit aduocatus, & pater eius habeat litem, cōtra suam ciuitatem magis tenetur facere suo patri, quàm suæ patriæ. *tenet Abb. in c. 1. de conuersione Infidelium nu. 9.*

16 Quibus in casibus, potest quis se exponere euidenti periculo vitæ, vel sinere se occidi absq; aliquo peccato?

Resp. In plutibus casibus. Primo, propria salute, potest consentire, vt illi abscindatur aliquod membrum. Secundo in defensionem fidei, pro qua omnes Christiani tenemur mori. Tertio, inutilitatem Reipublicę, vt si ciuitas sit obsessa, potest quis se tradere morti, vel euidenti periculo mortis, vt ciuitas liberetur. Quarto pro suo amico, & proximo. Quinto in bello iusto miles, & Dux tenentur pugnare, & exponere

ponere

ponere se in euidenti periculo, & vincere, vel mori, quia ad hunc finem ad officium militare admittuntur, Sextò, si quis condemnatus fuit ad mortē à iudice, poterit patienter ferre, & finere se occidere, & in isto actu meretur veniam peccatorum. *tenet Tolet. in sum.lib.5.c.6.*

17 Si aliquis clericus inueniat per viam latronem, & possit illi relinquere sua bona, & fugere, & id non faciat, sed pugnandum occidat latronem, vt defendat sua bona, qua pena punitur?

Resp. Remanet irregularis; ratio est, quia potius debet dimittere, & perdere res tēporales, quam occidere hominem. *tenet gloss. in cap. suscepimus de homicidio voluntario.*

18 Quando propriè dicitur homicidium casuale, & Quotuplex est?

Resp. Quando aliquis dans operam rei licitæ, vel rei illicitæ, absque vlla intentione, & voluntate ipsius occidit hominem. Hoc autem est duplex. Aliud enim incurritur sine vlla culpa, neque pœna, neque irregularitate occidentis: aliud verò cum culpa, & ratio est, quia non fecit sufficientem diligentiam. *c. continebatur cap. lator præsentium isto titulo, & cap. recurrat 12.q.2.*

19 Quod est homicidium casuale, quod committitur sine aliquo peccato, neque irregularitate?

Resp. Quando aliquis dat operam rei licitæ, vel rei indifferenti, & nulla voluntate, ex parte sua, neque culpa, neque causa præcedenti, neque animo nocendi, succedit homicidium, tunc non incurritur aliqua irregularitas, neque aliqua pena, vt si Monachus pulset campanam, & eo inicio ex illo motu, campanarium corruat, & occidat hominem; si quis clericus ædificet domum, & domus corruat, & interficiat aliquos; si quis curat equum, quem existimat parere freno, & furiosus non pareat, & occidat aliquem, isti omnes, & alij similes, neque habent penam, neque que irregularitatem; ratio est quia neque actu, neque causa proxima, & ordinata ad homicidium, neque voluntate commiserunt tale homicidium, & ad irregularitatem non sufficit solum homicidium, nisi adsit voluntas occidendi, vel culpa occisoris, insuper est etiam necessarium, vt ponat diligentiam saltem moraliter sufficientem; vt habetur *c. electus. c. ex litteris. c. lator præsentium de homicidio voluntario, vel casuali.*

21 Quod est homicidium casuale, quod habet penam irregularitatis, etiam si committatur contra volūtatem occidentis?

Resp. Quando quis non dat operam rei licitæ, vt clericus venator, si occidat aliquem, vel quando quis fecit actum licitum, & non adhibuit sufficientem diligentiam, vt officiales, qui mundant tecta, & occidunt aliquem, quia non vociferantur, & non admonent transeuntes per viam, isti omnes, & alij similes incurrunt irregularitatem, quia licet non habeant animum occidendi, habent homicidium cum culpa, quia non fecerunt sufficientem diligentiā *c. dilectus. c. ex litteris isto tit. & c. is. qui dist. 50*

22 Si clericus percutiat mulierem pregnantem, vel aliquis dederit ei aliquid ad potandum, vt abortiri faciat, sequuto abortu erit ne irregularis?

Resp. Si fœtum erat animatum in corpore mulieris remanebit irregularis, si verò non erat animatum, nō erit irregularis, licet sequatur abortum; ratio, est, quia ad irregularitatem requiritur, quòd quis occidat hominem rationalem, cum animo occidendi, vel cum culpa data, ad occisionem, pro quo aduertendum est, quòd viri animantur in ventre mulieris post quadraginta dies à conceptione, & mulieris post octoginta dies, & illud quod habet mulier in suis visceribus, antequam ingrediatur anima rationalis, vocatur Embrion quasi sine anima, vel quasi habentes in potentia animam venturam *c. sicut isto tit. c. pasce dist. 86. c. si expositus dist. 87. c. si quis occiderit dist. 55. l. vltima, ff. de infantibus expositis. l. necare, ff. de liberis agnoscendis.*

23 Si aliquis Diaconus ense nudo ludit, & aliquem occidit absq; intentione occidendi, remanebit ne irregularis?

Resp. Affirmatiuè, ratio est, quia est in culpa, & dat occasionem morti, dando operam rei illicitæ. *c. continebatur isto titulo lege nam ludus ff. ad lege. Aquiliam.*

24 Monachus, vel clericus, si exerceat officium medici physici, vel chirurgici, & preter eius voluntatem aliquis moriatur, remanent ne irregulares?

Resp. Affirmatiuè; ratio est quia vsurpant officium alienum, non debitum suæ dignitati, & ita medici, si sint clerici, debent habere dispensationem apostolicam *cap. tua nos isto tit.* sed hoc intellige, de clerico, qui exercet officium medici, non de clerico, vel monacho, qui visitando aliquem infirmum dat consilium de remedio, quod aliquando vel sciuisse, vel sibi profuisse cognoscit.

25 Si quis clericus iussit occidere aliquem per assassinum, & ante executionem reuocat mandatum; iste talis quam pœnam incurrit, & à quo potest absolui?

Resp. Iste talis per mandatum, quod fecit, remanet excommunicatus, & ab hac excommunicatione potest absolui ab Episcopo, cum talis absolutio à Iure non sit reseruata Papæ, sed non remanebit irregularis, ratio est, quia irregularitas non contrahitur per mandatum, neque per desiderium, sed per verum factum, cap. prohibemus de homicidio voluntario, in sexta.

25 Clerici, vel monachi in bello contra Turcas, & inimicos fidei, possunt pugnare, & occidere absq; metu irregularitatis?

Resp. Licèt possint addortari milites ad pugnam, pugnare tamen ipso non posse, quod si occiderint aliquem, incurrunt irregularitates, & ratio est, quia nō exercent suum officium, quòd si dubitent an occiderint aliquem, in dubio sunt dispensandi; potest tamē euenire casus, vt monachus, vel clericus, vel debeat mori, vel occidere inimicum, tunc licitè absq; metu irregularitatis poterunt pugnare, & occidere, quia vim vi repellere licet, vt supra diximus, *c. petitio isto tit. c. igitur hortatur 28. q. vlt. c. quicumq; 23. q. vlt.*

26 Infamatus quod quis interfecit hominem, & res aliter se habeat, erit ne iste talis irregularis?

Resp. Negatiuè, & ratio est, quia infamia est in persona infamari, & de Iure habet remedium: nēpè purgationum Canonicam. *Abb. in c. ex literis isto tit.*

27 Si Presbyter intuitu correctionis percutiat aliquem, & moriatur, erit ne irregularis?

Resp. Cum distinctione, si modum in verberando excessit, erit irregularis: si verò verberat, & modū non excedit, etiam si inde mors sequatur, vel mutilatio

tio alicuius membri non remanebit irregularis:ratio est,quia facit actum licitum correctionis,& nõ habet voluntatem occidendi. *c.presbyterum.c ad audientiam isto t t.c.is qui de homicidio Voluntario in 6.*

28 Si puer ludat, & aliquem occidat, remanebit ne regularis?

Resp. Non remanet irregularis:ratio est,quia licitũ est pueris ludere, & ipse non habuit intentionem occidendi,sed ludendi. *c.Ioannis isto tit.*

29 Qui licet interficiant hominem, excusantur irregularitate,& à pœna?

Resp. Puer minor septẽnio,furiosus, actu furens,dormiens,ebrius, illi omnes excusantur ab irregularitate,& à pœna, quia non habent voluntatem occidendi;sed illi,qui cum illis ludunt, habent culpam,& debent se abstinere, & si mors euenerit,illis imputetur & non furioso. *Clem.si furiosus de homic.volunt.*

30 Clericus, quomodo potest petere coram iudice laico damnum, sibi factum à latrone,vel ab alio homine,si inde certè mors sequatur tali homini?

Resp. Clericus facta prius protestatione, quod tali non eueniat mors, neque mutilatio membri,poterit ciuiliter petere suum damnum, vel mortem suorum coram iudice laico, & quãquam inde sequatur mors talis hominis,nõ remanet irregularis, ratio est,quia clericus tenetur relinquere iram, & iracundiam, sed non emendam, & correctionem, & damnum, quod passus est. Secundo, quia daretur occasio, vt Clerici, & Prælati paterentur in suis personis, & bonis plurimas iniurias à laicis. Tertio, quia ex eo quod clericus petat suum damnum, non ex eo dat causam necessariam, vt ille occidatur à iudice, quia non est auctor talis delicti criminalis,neq; habet talem intentionem. Quarto, ne delicta occultentur. *c.postulasti,& gl.ibi.de hom.vol.& c.prælatis de hom.vol.in 6.*

31 Forma protestationis,qualis debet esse?

Resp. Ego N.Clericus, vel monachus facta prius protestatione,quam clerici tenẽtur facere,quòd per hanc meam accusationem non eueniat Petro mors, mutilatio membri, vel effusio sanguinis,& hæc repetita in omnibus actis, & scriptis ciuiliter, & non criminaliter, peto à dicto Petro latrone bona, quæ mihi furatus est, vel damnum, quod mihi fecit interficiendo patrem meum,vel fratrem meum, &c.

32 Si quis non mutilat,neq; abscinbit membrum alicuius; sed taliter percutit illum, vt relinquat aliquod membrum inutile ad suum officium,sicut brachium, iste talis incurrit ne irregularitatem?

Resp. Nõ incurrit irregularitatem; neq; ille, qui ex percussione, vel verberatione relinquit membrum inutile, ad suum officium; neque ille,qui mandauit id fieri, ratio est,quia ad irregularitatem prouenierem ex abscissione mẽbri expresse requiritur, quòd membrum principale hominis,ita sit abscissum, & amputatum à corpore hominis, vt non remaneat vnitum corpori,sicut remanet,cum membrũ est inutile;nam cum simus in odiosis, pęnę non sunt extendendæ, sed restringendæ, & omnia iure per totum titulum de homicidio petunt, vt membrum amputetur realiter à corpore; vt expressè *tenet glos. Sà in c.is qui mandat aliquem verbari de homicidio voluntario in 6.*

33 Si aliquis imputauerit alicui digitum remanebit ne irregularis?

Resp. Non remanet irregularis: ratio est,quia digitus nõ est memorum hominis; sed facit officium mẽbri, & ideò cum non amputetur membrum, non incurritur irregularitas, ac si clericus effuderit sanguinem percutiẽdo aliquem, licèt sit excommunicatus, non tamen est irregularis. *tenet gl.in c.is qui de homicidio voluntario in 6. & argumento. l. non sunt.ff. de statu hominis.*

FINIS LIBRI SECVNDI.

LIBER

LIBER TERTIVS DE INSTRVCTIONE SACERDOTVM, ET MATERIIS NECESSARIIS CONFESSORIBVS.

CAPVT PRIMVM.

De peccatis commissis contra dece præcepta decalogi.

1 Vot sunt præcepta decalogi, & ad quid obligant?

Resp. Decē, & omnes Christianos obligant sub pœna peccati mortalis. *Tolet. sum. lib. 4. c. 1.*

2 Præcepta decalogi quomodo diuiduntur?

Resp. In duas tabulas. Prima versatur circa honorē diuinum immediatè, vt sunt tria prima præcepta. Secunda circa vtilitatem proximi, vt sunt septem posteriora *S. Tho. 2. 2. q. 122. Sot. de iust. & iur. lib. 2. q. 3.*

3 Transgressio præceptorum est semper peccatum mortale?

Resp. Affirmatiuè, nisi aliquando tribus ex causis fiat veniale. Primò ex paruitate materiæ, vt in ieiunio. Secundò, si fiant sine deliberatione, vt in homine, qui repentino motu desiderat mulierem formosam, sed in se reuersus non habet consensum. Tertiò, si frangantur ab amente. *S. Tho. 2. 2. q. 122.*

4 Præcepta decalogi possunt adimpleri ab homine, qui sit in peccato mortali?

Resp. Possunt, & talis satisfacit præcepto Ecclesiæ; licet ieiunium factum sine charitate non erit meritorium. *Sot. lib. 2. de iust. & iur. q. 3. & 4.*

PRIMVM PRÆCEPTVM.

5 Quotuplex est adoratio?

Resp. Triplex: latriæ, duliæ, & perduliæ. *D. Thom. 2. 2. quæst. 84.*

6 Quæ est adoratio latriæ, & cui debetur?

Resp. Est quædam reuerentia, & honor, quæ immediatè intuetur Deum. *S. Thom. vbi sup.*

7 In quo consistit adoratio latriæ?

Resp. In tribus actibus. Primò in actu intellectus considerantis Dei magnitudinem, & bonitatem, eumque Auctorem, & Creatorem omnium absque dependentia ab alio, & omnes dependere ab ipso tā quam à prima causa fieri, moueri, sustentari. Secundo in actu voluntatis, quo subijcimur Deo cognito, vt omnipotenti. Tertio in actu exteriori, quo exterius Deo vel flexis genibus, aut detecto capite fundimus preces. *S. Tho. 2. 2. q. 84.*

8 Quæ est adoratio duliæ, & cui debetur?

Resp. Est quædam reuerentia, quæ propter Deum debetur Angelis, & Sanctis canonizatis. *Trid. syn. sess. 25. decreto de inuoc. & reliquijs Sanctorum.*

9 Quæ est adoratio perduliæ, & cui debetur?

Resp. Quædam reuerentia, quę propter Deum Virgini Mariæ debetur præexcellentiori ratione, quàm alijs Sanctis; sicut ipsa præcellit Sanctos, & Angelos; sic debetur ei adoratio perduliæ, quę est excellentior adoratione duliæ. *Trid. vbi sup.*

10 Quid est blasphemia?

Resp. Quædam maledictio contra Deum, malo voluntatis affectu; & hoc peccatum est contra primum Decalogi præceptum. *Nau. in man. c. 12. n. 81. & inf.*

11 Quid est superstitio, & quod peccatum?

Resp. Vana, & falsa religio, cum quis non dat honorem Deo debitum, vel cum quis dat honorem debitum soli Deo Diabolo, & est contra primum præceptum. *Sylu. verb. superstitio. Nauar. c. 11. num. 23.*

12 Quid est votum?

Resp. Deliberata promissio ex voluntatis proposito, Deo facta, & frangere votum, & apostatare est peccatum contra primum præceptum. *S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 2.*

SECVNDVM PRÆCEPTVM.

13 Quid est iuramentum?

Resp. Inuocatio diuini nominis in alicuius rei confirmationem; vel facere Deum testem alicuius veritatis; & peccatum periurij vel sine necessitate, est contra secundum Decalogi præceptum. *Azor. lib. 11. tom. 1. S. Thom. 2. 2. q. 89.*

14 Quæ conditiones requiruntur, vt quis possit licitè iurare?

Resp. Prima, vt sit veritas. Secunda, vt sit iustitia. Tertia, vt sit necessitas. *Nauar. c. 15. num. 4. Azor. q. 5. c. 2. S. Thom. art. 3. Aragon. Sayr. c. 4. Reginal. cap. 2. Lessius dub. 3. num. 17.*

15 Quod peccatum est habere consuetudinem iurandi sine necessitate, & tribus conditionibus supra positis?

Resp. Maximum, & omni cura euitandum, quia scriptura dicit; Vir multum iurans replebitur iniquitate, & à domo eius non recedet plaga.

16 Si quis iurat sine intentione adimplendi, quod iurat, peccat ne mortaliter?
Resp. Affirmatiuè, quia in tali iuramento deficit veritas, præcipuè si res sit grauis, vel in se contineat peccatum. *Tolet.lib.4.c.21.*

17 Si quis iurat aliquem occidere, vel rem iniustam, tenetur ne adimplere iuramentum?
Resp. Peccabit mortaliter iurando, & nõ tenebitur adimplere; imò adimplendo committeret aliud peccatum, nempe peccato homicidij. *Azor.q.5.c.20.*

18 Quæ regula debet seruari in obseruatione iuramentorum?
Resp. Iuramentum semper est adimplendum, si cũ iustitia, & sine Dei offensione adimpleri potest, etiã cum damno, & incommodo iurantis. *Nau.c.15.nu.3. & 4. Tol.lib.4. c.22.*

19 Quotuplex est iuramentum?
Resp. Multiplex: primum est assertorium, quando quis aliquid præteritum iuramento asserit. Secundũ est promissorium, quando quis iuramento aliquid de futuro promittit. Tertium est comminatoriũ, quando quis iurando minatur, vel terret aliquem. Quartũ execratorium, quando quis iurando aliquod delictũ execratur, vt sunt reconciliati à S. Inquisitione, qui execrantur delicta ab ipsis commissa; & iurant se amplius non commissuros talia delicta. *Tol. lib.4. c. 22.*

TERTIVM PRÆCEPTVM.

20 Quare Christiani obseruant diem Dominici, & Iudæi diem Sabbati?
Resp. Quia Iudæi celebrant Sabbatum in memoriã creationis huius mundi, vbi Deus requieuit septimo die ab opere, quod patrarat. Christiani celebrant beneficium redemptionis, regenerationis, & resurrectionis, quod est maius creatione; & fuit beneficium hoc octauo die completum. *Tolet. in sum. lib.4. c.24. & in c.1. Ioan. Annot.11.* vbi dicit Sabbatum in diem Dominicum mutatum esse. *Didac. Stella in Lucam. Reginal.c.1. Suar.c.1. loco cit.*

21 Quomodo obseruantur Dominicales, & festiui dies ab Ecclesia commendati?
Resp. Vacando ab operibus seruilibus, & audiendo Missam. *S.Thom.2.2.q.122. art.4.*

22 Quæ dicuntur opera seruilia propriè?
Resp. Sunt in triplici differentia. Primò sunt opera animæ, vt studere, scribere, & docere. Secundò sunt corporalia, vt venari, iter facere, & cantare. Tertiò sunt opera seruilia, vt fabricare, serere, & arare, & hæc sunt expressè prohibita. *Syluest. verb. Dominica.*

23 Aduocatus, magister musicæ, Doctor grammaticæ, venator, & iter faciẽs peccant mortaliter, si exerceant talia opera seruilia die festiuo, vel Dominico?
Resp. Negatiuè, etiam si in suis officijs lucrentur pecunias, quia sunt opera animæ primi, & secũdi generis, quæ non sunt prohibita, dummodo Missa integra audiatur. *Nau.c.3. num.2. & 5.*

24 Quis potest instituere dies festiuos in honorem Sanctorum, & dare licentiam, vt in his diebus fiant opera seruilia tertij generis?
Resp. Summus Pontifex, Concilia legitimè congregata, Archiepiscopi, & Episcopi in suis diœcesibus ex legitima causa, & possũt dare licentiã, vt fiãt opera seruilia in diebus festiuis. *Tol. in sum. lib.4. c.24.*

25 Quod peccatum est frangere diem festiuum, vel audire Missam diebus festiuis?
Resp. Mortale contra tertium decalogi præceptum. *S.Thom.2.2.q.122.*

26 In quibus casibus potest quis laborare diebus festiuis, absque peccato mortali?
Resp. In pluribus. Primò in seruitium Dei, vt sonare campanas, portare crucẽ, mundare Ecclesiam scopis, aqua Ecclesiam spargere. Secundò in seruitium quotidianum, & necessarium hominibus, vt curare infirmos, coquere cibos, mundare domos, sternere lectũ. Tertiò, in necessitatem corporalem pauperis, vt si quis sit ita pauper, quòd non possit præbere cibum sibi, & suæ familiæ, nisi laborando. Quartò propter communem necessitatem, vt tempore mensis Augusti, colligendo panem, & vinum, & fructus terræ, ne pereant. Quintò ad fugiendam maiorem perditionem corporalem, vt tempore belli, obsidionis, magnæ tempestatis, incendij, fluuiorum impetus. Sextò ratione pietatis, vt sepelire mortuos, ædificare Ecclesias. Septimò, in beneficium publicum reipublicæ, vt in publicis spectaculis, facere theatra, sternere plateas, si in alijs præcedentibus diebus expediri nõ potuerunt, vt sæpè contigit, & in his casibus sentiunt DD. posse homines laborare diebus festiuis cum moderamine tamen audita prius Missa. tenet *Nau.c.13. num. Syluest. verb. Dominica q.4.*

27 Potest Episcopus dare licentiam, vt diebus festiuis fiant opera seruilia post auditam Missam?
Resp. Poterit dare hanc licentiam; præcipuè tempore vindemiæ, vel messis tritici, vel quando seminatur, ne fructus terræ pereant, ex quibus pendet alimentatio, & sustentatio vrbis: poterit præterea dare hanc licentiam ad ædificandas Ecclesias, vel Monasteria Religiosorum, & etiam ad faciendos muros ciuitatis, fontes, vel pontes communes, quando pecunia communitatis non suppetit, tenet *Nau.c.13. num. 6. Reginald. in praxi tom.2. lib.9.c.13.*

28 Missa quomodo est audienda diebus festiuis, vt quis satisfaciat præcepto Ecclesiæ?
Resp. De hoc dictum est *lib.1.c.10. à num.56. vsque ad num.69.*

QVARTVM PRÆCEPTVM.

29 Qui vocantur patres, & comprehenduntur sub quarto præcepto?
Resp. Primo grado sunt parentes carnales, qui nos genuerunt. Secundo gradu sunt patres spirituales, vt Episcopi, Confessores. Tertiò patres temporales, vt Reges, potestates sæculares. Quartò magistri, qui nos in bonis disciplinis edocent, & instruunt in virtute, & bonis moribus. tenet *Tolet. lib.5. c.1.*

30 Qualis honor debetur omnibus istis parentibus?
Resp. Amoris, obedientiæ, & reuerentiæ.

31 In quo consistit iste honor parentum?
Resp. In reuerentia exteriori eos adiuuando in suis necessitatibus spiritualibus, & corporalibus, videlicet sustentando illos proprijs bonis, secundum cuiuscumque qualitatem, præcipuè si sint infirmi, vel si ad paupertatem, vel senectutem peruenerint. tenet *Tolet. loco sup. cit.*

32 Hæc necessitas quomodo est intelligenda, vt filius teneatur ex suis proprijs bonis alere patres suos?
Resp. Largo

Resp. Largo modo, ita vt secundum quantitatem, & qualitatem parentum ali debeant. Consideranda enim est qualitas, genus, nobilitas parentum, & facultates filij dantis, secundum arbitrium prudentis Confessarij, vt quis ex sua propria mente non erret, *tenet Tol. in sum. lib. 5. c. 1.*

33 Si quis habeat patrem, & matrem pauperes, & possit suo labore eos sustentare, vel adiuuare, poterit ne ingredi religionem?
Resp. Negatiuè, imò ingressus tenetur exire ad eos alendos; ratio est, quia alere parentes est de præcepto, & ingredi religionem de consilio. *tenet S. Tho. 2. 2. q. 101. art. 4.*

34 Mulier tenetur ne honorare, & obedire viro suo, & eum sequi cum sua propria persona ad habitandum cum illo, vbicumque fuerit?
Resp. Mulier tenetur obedire viro suo in licitis, & honestis, & eum sequi quocumque ierit ad habitandum personaliter cum illo; exceptis tribus casibus, Primò, si eat cum periculo suæ vitæ, vel periculo peccandi mortaliter. Secundò, si maritus sit vagabundus. Tertiò, si in capitulis matrimonialibus expressè conuentum fuerit, vt habitaret in tali loco. *tenet Nauar. c. 13. num. 19. in manu. Lopez c. 54.*

QVINTVM PRÆCEPTVM.

35 Quid est homicidium?
Resp. Iniusta hominis occisio. *S. Tho. 2. 2. q. 62. Nauar. cap. 15.*

36 Quotuplex est homicidium?
Resp. Triplex; voluntarium, inuoluntarium, & casuale, vt qui volendo occidere feram, occidit hominem, quem non vidit. *Couar. clem. si furiosus. par. 2.*

37 Quibus modis quis occidit alium?
Resp. Quinque modis. Primò facto proprio, Secundò mandato. Tertiò consilio. Quarto permissione, vt qui debuit, & potuit impedire mortem alicuius sine proprio periculo, & non fecit. Quintò adiuuando, vel comitando occisorem; omnes hi sunt occisores. *Syluest. verb. homicidium.*

38 Quod peccatum est homicidium?
Resp. Mortale contra quintum decalogi præceptũ. *Tol. lib. 5. c. 8.*

39 Quibus in casibus potest, quis sinere se interfici ab alio, vel se exponere in periculo vitæ sine peccato?
Resp. Primò propter propriæ salutis commodum potest quis se exponere periculo mortis, & sinere, vt abscindatur ei aliquod membrum, vt pes, vel brachium etiam cum magno periculo mortis. Secundo in defensionem fidei tenetur quis mori. Tertiò in vtilitatem totius Reip. vt si aliqua ciuitas obsessa ab inimicis liberaretur morte alicuius, tenetur se tradere morti. Quarto pro suo amico, & proximo. Quintò in bello iusto miles, & Dux tenetur se exponere euidentis mortis periculo. Sextò, si quis à Iudice est condemnatus, vt moriatur, potest patienter, & voluntariè ascẽdere scalam & ferre mortem. *Tol. lib. 5. c. 6.*

40 Qui peccant mortaliter ex homicidio inuoluntario?
Resp. Primò, ratione ignorãtiæ faciẽtes ex eo quòd non adhibuerunt sufficientem diligentiam peccant mortaliter. Secundò, qui mundant tecta, & eijciunt lapides, absq; vlla admonitione. Tertio qui suffocant puerum in lecto dormientes absq; cura. Quartò, qui ludit ense nudo cum alio sine intentione occidendi, & occidit, quia dat operam rei illicitæ, vel non necessariæ. Quintò Princeps, & Gubernator, qui non curat extirpare latrones, vnde ex eius negligẽtia furta, & homicida proueniunt. Sextò aduocatus pro cuius ignorantia quis iniustè occiditur. Septimò medicus si ex imperitia sua infirmus moritur. Octauò testis, qui relinquit verum testificari pro innocente condemnato ad mortem iniustè, quia potest eum liberare, & non liberat. *Tol. lib. 5. c. 7. §. rursus qui.*

41 Quæ prohibentur in quinto decalogi præcepto?
Resp. Plura. Primò occisiones de facto. Secundò cogitationes, & voluntates occidendi. Tertiò machinationes, & præparationes occidendi, vt enses, venena, insidiæ. Quartò iniuriæ factæ verbis, & signis, & libellis infamatorijs. Quintò socij adiutores occisionis. *Tol. lib. 5. c. 9.*

SEXTVM PRÆCEPTVM.

42 Quid est fornicatio, & quomodo sumitur à Theologis, & Iuristis?
Resp. Est habere copulam carnalem in vase naturali cum aliqua muliere. *Tol. lib. 5. c. 10.*

43 Quot sunt species fornicationis?
Resp. Septem. Prima est simplex fornicatio soluti cum soluta, siue meretrice, siue non meretrice. Secunda stuprum, vt cum quis deflorat virginem, siue voluntariè, siue vi. Tertia adulterium, vt cum quis habet copulam cum vxorata, vel mulier soluta cum viro vxorato. Quarta incestum, idest copula carnalis cum consanguinea sua, vel vxoris suæ. Quinta raptus, siue sit soluta, siue Virgo, ipse raptus habet, & addit grauitatem delicti. Sexta est coitus cum monacha, vel cum persona Deo dicata per votum castitatis, vel cum presbytero etiam seculari, vel monacho. Septimum est peccatum contra naturam. *Syl. q. 4. S. Tho. 2. 2. q. 154.*

44 Quot sunt species peccati contra naturam?
Resp. Prima est pollutio voluntaria, vel procurata, quæ numquam est licita, etiam propter sanitatem tuendam. Secunda concubitus inordinatus, vt cum mulier est supra virum. Tertia est sodomia, scilicet homo cum homine, vel mulier cum muliere. Quarta bestialitas, scilicet homo cum bestia, & ad istud reducitur, quando incubus, & incuba coeunt. *S. Thom. 2. 2. q. 154. Tol. lib. 5. c. 13 in sum.*

45 Quam pœnam incurrunt sodomitæ?
Resp. Pœnam mortis ex omni Iure. *l. notissima. cum Vir nubit in fœminam.*

46 Si duæ mulieres vna cum altera coeant sicut Vir, & fœmina modo sodumitarum, incurrent ne pęnam mortis allegatam?
Resp. *Couar. in 4. p. 2. cap. 7. §. 5. nu. 7.* tenet quòd sic *sed Antonius Gomez in l. Tauri.* tenet quòd mulier, quę prouocata aliam aliquo instrumento ad copulam, debet condemnari ad mortem: si verò sine instrumento, pœna extraordinaria puniri debet.

47 Si Vir cum propria Vxore per vas posterius habeat copulam, qua pœna punitur?
R. Pœna mortis, & ignis, sicut sodomitæ, quia matrimonium non dat facultatem ad committendum hoc peccatum, imò auget delictum, cum matrimoniũ sit res sacra, nec det hoc abuti ad tã graue nefas

committendum. *Tol. lib. 5. cap. 13. & omnes Doct. cum illo.*

48 Ex concubitu cum Dæmone, vel incubo, sunt ne nati aliqui homines?
Resp. Incubus, & Dæmoni si generant aliquando, non generant ex propria virtute, sed ex semine hominis, vel mulieris temperato cum illo calore apto ad generationem, & ex tali concubitu dicitur generatus fuisse Marthinus Lutherus, & Mahoma, & Iaca in Iapone, & Eneas ex Venere, Genebrardo. libro 2. Chronographiæ. *Ananis. lib. 4. de natura Dæmonum. Ludouicus de Molina. 1. par. D. Th. q. 50.*

49 Quæ prohibentur in sexto præcepto?
Resp. Primò septem supradictæ species luxuriæ. Secundò desideria, cogitationes cum consensu, & delectationes. Tertiò tactus proprius, & alienus cum delectatione. Quartò locutiones luxuriosæ. Quintò visus luxuriosi. Sextò oscula. Septimo quidquid ordinatur ad committendum peccatum luxuriæ. *Tolet. lib. 5. cap. 14.*

SEPTIMVM PRÆCEPTVM.

50 Quid est furtum?
Resp. Retinere rem alienam iniustè contra voluntatem proprij Domini. *S. Tho. 2. 2. q. 66. & Sot. de iust. & iur. lib. 5. q. 3.*

51 Quibus modis potest quis retinere rem alienam contra voluntatem Domini absque periculo furti, & peccati.
Resp. Primò, si iocosè aliquid abscondat. Secundò, si ratione pœnæ alicuius sententiæ auferat à reo aliquid. Tertiò, si bono fine ad euitandum damnum, vt qui aufert ensem ab homine, qui ira motus vult aliquẽ occidere. Quartò, in extrema necessitate vitæ, vel famis. Quintò, cum quis accipit, quod sibi iustè debetur, & alio modo non potest recuperare suam pecuniam. *Tol. lib. 5. c. 15. Medina. q. 31.*

52 Quam quantitatem debet quis furari, vt sit peccatum mortale?
Resp. Quantitatem assignari communiter ab auctoribus quatuor reales, vel iulios. Poterit tamen euenire aliunde, vt minor quantitas sit peccatum mortale, vt si furetur pauperi vnum iulium, & similia. Hoc tamen relinquitur arbitrio prudentis Confessarij. *Tol. lib. 5. c. 16.*

53 Si quis furetur plures minimas quantitates, ex quibus componatur illa quantitas, quæ regulariter est sufficiens ad peccatum mortale, peccat ne mortaliter, vel venialiter?
Resp. Distinguendo, si habeat officium emptoris, cochi, vel magistri domus, mercatoris, vel macellarij, & habeat intentionem ex illis paruis particulis, quas furatur, augendi peculium, sine dubio peccat mortaliter; si verò casu absque hac intentione quis furatur hodie vnum iulium, cras aliud, peccabit venialiter, licèt semper fugiendum sit furtum, quia cum quis incipit habere consuetudinem furandi, vsque ad mortem illam non relinquit, imò quotidie crescit. *S. Tho. 2. 2. q. 66. art. 4.*

OCTAVVM PRÆCEPTVM.

54 Quotupliciter quis dicit falsum testimonium contra suum proximum?
Resp. Dupliciter. Primò extraiudicialiter dicendo mendacium, & imputando illi aliquod delictũ scienter, quod in eo non est, vt existimando leui occasione tale delictum, vel vitium esse proximi sui, quod reuera non est. Secundò iudicialiter, vt si Iudex non obseruat ius, vel testis dicat falsum, Procurator, Notarius, accusator accusans deponat falsum, vel criminat rem vltra delictum exagerando, vel addendo. *Nau. in manual. cap. 18.*

55 Reus quando tenetur in iudicio dicere veritatem etiam cum periculo propriæ vitæ?
Resp. Primò, quando Iudex est competens. Secundò, quando præcessit infamia, vel legitima iudicia, vel testes fuerunt maiores omni exceptione. Tertiò, cum constat reo, quòd proceditur in illa causa secundum ius, tunc peccat mortaliter non dicendo veritatem, sed si hæc deficiant, & res, de qua inquiritur sit occulta, & secreta tunc non tenetur testis, neque reus manifestare in iudicio publico, quod occultum, & secretum naturale est. tenet *Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2.*

56 Reus potest frangere carcerem, absque periculo restitutionis?
Resp. Reus, qui est incarceratus, si non faciat violentiam custodi, potest rumpere murum, & frangere portas, & fugere à carcere, & solum tenetur restituere damnum fractionis, non verò damnum custodis, vel magistri carceris, ratio est, quia isti ex officio, & stipendio suo tenentur custodire carcerem, & pœna, quam patiuntur ob fractionem carceris, prouenit ex sua propria negligentia, & reus tenetur se liberare si potest. *tenet Caiet. 2. 2. q. 69. Soto lib. 5. q. 6. art. 5. Tol. lib. 5. c. 54.*

NONVM PRÆCEPTVM.

57 Quando appetere bona alterius erit peccatum mortale contra nonum, & decimum præceptum?
Resp. Quando tale desiderium erit auaritia, & ita consumatum, quod si quis possit aliquo medio illicito illud executioni mandaret, tunc erit peccatum mortale; non autem quando quis desiderat bona, vel dignitates alterius, sed vult, vt illi eueniant ordinato, & licito modo. *tenet Tol. lib. 5. cap. 71.*

58 Quid est auaritia?
Resp. Est appetitus voluntatis inordinatus diuitiarum. *Tol. lib. 5. c. 71.*

59 Quid prohibetur in hoc præcepto?
Resp. Desiderium cum voluntate, concupiscentia inordinata, media illicita, quæ opponuntur ad consequenda talia bona. *Tol. lib. 5. c. 71.*

DECIMVM PRÆCEPTVM.

60 Desiderare mulierem alienam quando est peccatum mortale?
Resp. Quando aliquis desiderat malo fine, & voluntate consumat desiderium, licèt non stet consumatio talis actus. *Tol. lib. 5. c. 71. in sum.*

CAPVT II.

De restitutione.

1 QVid est restitutio?
Resp. Est actus iustitiæ, quo cuique redditur, quod ab eo ablatum est. *S.Tho. 2.2. q.62.*

2 Cuius iustitiæ est iste actus?
Resp. Iustitiæ commutatiuæ. *S.Thom. vbi supra.*

3 Quæ est regula generalis, quæ seruari debet in materia restitutionis?
Resp. Quotiescumq; quis peccat cōtra charitatem, vt non dando eleemosynam, non docendo ignorantem, non tenetur restituere damnum illud: quotiescumq; verò quis cōtra iustitiam cōmutatiuā peccat, tenetur restituere rē alteri ablatā. *Tolet. lib. 5. c. 17.*

4 Quæ sunt ad restitutionem perfectam pertinētia?
Resp. Quæ in his versibus continentur.
Quis, quid restituet, cui quantum, quomodo, quando.
Ordine, quove loco, quæ causa excusat iniquum.
Tolet. in sum. lib. 5. c. 17. num. 3.

5 Quibus modis quis alienum retinet?
Resp. Duobus, aut per iniustam acceptionem, vt cum quis furatur, vel vi tollit: aut per iustam acceptionem, vt cum quis accipit mutuo, vel censu, vel per alios contractus. *Caiet. 2.2. q.62. & Nauar. in manual. de restitutione.*

6 Quibus modis dicitur quis possidere rē alienam?
Resp. Vno modo bona fide, vt qui emit equum à latrone non existimans esse latronem: alio modo, mala fide, vt cum quis furatur rem, vel emit ab eo, qui scit esse latronem. *Lopez. par. 1. c. 7. Sot. lib. 4. q. 7. art. 2. Nauar. c. 12. Sayr. lib. 2. c. 4. loco citato.*

7 Quæ differentia est ad restituendum inter possessorem bonæ fidei, & malæ fidei?
Resp. Primò possessor bonæ fidei si vendiderit rem, quam emit, vel mortuus fuerit equus, durante bona fide, non tenetur restituere, at possessor malæ fidei contra. Secundò possessor malæ fidei non solum tenetur restituere rem, & damnum, sed fructus possessor verò bonæ fidei non tenetur. Tertiò possessor bonæ fidei potest præscribere re, & vsucapere spatio temporis requisito: possessor malæ fidei numquam. Quartò possessor bonæ fidei potest restituere rē venditori, & recuperare pretium, & meliorationes ab ipso factas: possessor verò malæ fidei debet restituere Domino, vel saltem eum certiorem facere, & non recuperat pretium, neque meliorationes in pœnam peccati. *Sylu. verb. restitutio. 3. §. 7.*

8 Quare possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus.
℞. Quia durante bona fide, iusto titulo, & labore facit eos suos. *Nau. c. 17. & Syluest. verb. restitutio. 3. §. 7.*

9 Quando quis tenetur rem mutuatam, vel depositatam restituere?
Resp. Finito tempore mutui, vel depositi, vel conducti. *Nauar. in manual. c. 17. num. 12.*

10 Si quis habeat rem mutuatam, depositatam, vel conductam, & tales res furetur, vel pareat, vel moriatur, tenebitur ne restituere rem, & valorem.
℞. Si sine sua culpa talis res perijt, nō tenetur restituere: si verò per suā culpam, vel negligentiam, vel quia conuertit rem mutuatam in aliū vsum, vel quia non restituit rem tempore constituto, & res perijt, tūc tenetur rem perditam restituere. *Nau. c. 17. n. 12.*

11 Si quis inueniat in littore maris gemmas, & lapides pretiosos tenetur ad restitutionem?
Resp. Si tales gemmæ nullius sint, sed proiectæ à mari in littore, vt proijcitur succinum, & alia huiusmodi non tenetur, sed ipse fit verus Dominus. *Abul. Matth. c. 6. q. 42.*

12 Qui inuenit thesaurū in agro, tenet ne restituere?
Resp. Si inuenit in agro proprio, solum debet dare Principi quartam, vel quintam partem, quam sibi Principes per suas leges reseruant: si verò inueniat in agro alieno, tenetur dare dimidiam partem Domino agri. *Nauar. man. in c. 17. num. 17.*

13 Si quis certò scit in agro alicuius esse thesaurum, poterit ne emere agrum illum, absque eo quod monitum faciat Dominum agri de fossione thesauri?
Resp. Licèt variæ sint opiniones, tamē *S.Th. 2.2. q. 78* tenet posse, quia Dominus vendit solum superficiem agri, & de sola superficie, & fructu habet scientiam, & alius non tenetur illum aduertere de re occulta à se solo cognita.

14 Si quis inueniat in aliquo agro suo proprio, vel in agro communitatis venam argēti, vel lapidi pretiosi in argenti fodinis, vel lapifodinis, & cognoscat esse ab illa mineralia, quod debet facere?
Resp. Si ager non est suus, emere illum, & postea manifestare ante iudicem se inuenisse venas illas in argenti fodinis, & peracta illa manifestatione, petere testimonium authenticum, quòd iustè possideat talem agrum & prædictas venas, vt ijs tamquam re propria vti possit, *Nauar. in man. c. 17. Paulus Castrensis in l. Papinianus, §. si vir. ff. sol. matr.*

15 Intra quod tempus debet fieri dicta manifestatio & ad quid prodest?
Resp. Intra viginti dies debet fieri manifestatio, quibus transactis, si non fuerit facta in isto termino legali, inuentor perdit ius, quod acquisiuit, & fiscus succedit in illo Iure; ratio est, quia patrimoniū Regium habet quintam, quartam, tertiam vel medietate vtilitatis illius venæ, sibi reseruatam secundum maiorem, vel minorem illius fœcunditatem deductis omnibus expensis: ratio est, quia istæ de Iure pertinent ad Regem, & ipse eam concedit inuenientibus sub dictis conditionibus, vt omnia ad longum habētur *lib. 6. tit. 13. l. 5. nouæ recopilationis & de his mineralibus inuenies in l. diuortio, §. si fundum ff. solut. matri. & loquitur Paulus Castrensis. & Iason in l. Papinianus, §. si vir ff. solut. matrim. n. 1. & glossa in lege si lapidicinij, ff. de Iure dotium.*

16 Meretrices & mulieres, siue solutæ, siue vxoratæ quando tenentur restituere pecunias, quas in pretiū suæ turpitudinis recipiunt à viris, qui occultè, vel publicè eas alunt.
℞. Quādo fingunt se esse virgines, & sunt corruptæ, & accipiunt à viro maiorem mercedem propter virginitatem. Secundò, quando mulieres concubinæ, vel meretrices promittunt, & dicūt se seruare fidem tali homini, & se tradunt alijs viris, tunc tenentur restituere pretium acceptum à tali viro; ratio est, quia cū decipiāt eos, cōmittit peccatum cōtra iustitiam; quia si talis vir sciret, quòd illi nō seruatur fides, non

sustētaret talē mulierem, neq; dissiparet sua bona, vt tenet *Valen. tom. 3. disp. 5. q. 6. punct. 5. Molin. disp. 24.*

17 Mulier meretrix, vel non meretrix, corrupta, vel virgo, vidua, vxorata, vel soluta, si absque aliquo pacto, vel conditione pro sua turpitudine accipiat mille aureos, tenetur ne restituere pretium tā magnum?

Resp. Non tenetur restituere pretium, siue magnū, siue paruum, dummodo illud accipiat ab homine, qui potest liberè sua bona distribuere; ratio est, quia honestas mulieris, & pudicitia est maior omni pretio Secundo; quia ille homo liberè dat mulieri illud magnum pretium absque aliqua conditione, vel pacto, vt tenet *Valentia loco sup. allegato.*

18 Si aliqua mulier vendat alicui homini suam virginitatem, vel suam pudicitiam in tanto pretio poterit ne petere ante Iudicem promissionem sibi factam, ob suam turpitudinem?

Resp. Poterit, quia virginitas mulieris, & honestas pecunia est æstimabilis, & sic promissio pecuniariū est quasi contractus ex vtraque parte obligatorius, vt tenet *Molina disp. 94. & Couar. in Reg. peccatum p. 2. num. 4. contra Nauarrum, qui in man. c. 17. num. 41. tenet contrarium.*

19 Si mulier non paciscatur, sed tamen det alicui homini suam virginitatem, vel suam pudicitiam, poterit ne petere ante iudicem pretium suę turpitudinis?

Resp. Poterit, & Iudex debet illi assignare dotem cōsiderata qualitate, & honestate mulieris, & honestate viri; ratio est, quia licèt de hac re nō fuerit pactū expressū, est enim pactū tacitum, & obligatoriū supposito, quòd ipsa mulier petit damnū sibi factū: si verò nō petat, vir ad nihil tenetur, quia ipsa per taciturnitatē videtur donasse, tenet *Couar. loco allegato.*

20 Si mulier sponte sua det alicui viro suam virginitatem, & nollit petere aliquid pro ea, vir tenebitur ne restituere?

Resp. Non tenetur, quia mulier est dominā suę virginitatis, & sui honoris, & poterit eam liberè dare.

21 Si pauper sit in extrema necessitate, & vir diues non det illi eleemosynam, & ex dicta causa talis pauper moriatur, aut incidat in magnam infirmitatem, talis tenebitur ne restituere?

Resp. Licet diues committat magnum peccatum contra charitatem, non tamen tenetur restituere; ratio est, quia non committit peccatum contra iustitiam commutatiuam, cum ille possit dare, vel non dare eleemosynam; licet in extrema necessitate alterius de præcepto charitatis teneatur *Tol. lib. 5. c. 19.*

22 Si quis persuadet alicui, vt relinquat religionē, tenetur ne ratione restitutionis ipse ingredi religionem?

Resp. Negatiuè, sed si talis monachus erat vtilis conuentui, tenetur pro illo damno aliquid conuentui dare. *Nauar. c. 17. num. 69.*

23 Si quis suadet alicui, vt in suo testamento non relinquat Petrum hæredem, tenebitur ne restituere hæreditatem?

Resp. Si talem persuasionem non fecit vi, timore, dolo, vel malitia, sed consiliando, non tenetur ad restitutionem. *ex reg. iur.* nemo ex consilio tenetur nisi fuerit fraudulentum, & *Nau. c. 17. num. 70.*

24 Si quis aliū occidat, & occidens propter tale homicidium suspēdatur, ad quā restitutionē tenetur?

℞. *Salon. q. 62. contr. 2.* docet ad nullam teneri; satis enim propria morte alienæ satisfacit. sed *Nau. c. 15. nu. 25.* tenet, quod tenetur ad damna suorū hæredū.

25 Si quis interficiatur, & in suo testamēto, vel tempore mortis condonet occisori suam mortem, damna, & iniuriam, talis occisor ad quam restitutionem tenebitur?

Resp. Ad nullā; quia actio, quam occisus habebat, condonata est iam illi, licèt malè faceret occisus, si haberet filios pauperes condonando damnum, licèt condonat ex charitate iniuriam. *Salon. q. 62. contr. 2.*

26 Si quis occultè interficiat aliquem, vel mutilet membrum alicuius, tenebitur ne se manifestare iustitiæ, vel ad quam restitutionem obligabitur?

Resp. Talis homo non tenebitur se prodere, & manifestare iustitiæ, sed solum tenetur ad satisfaciendū damnum ipsi mutilatio, vel hæredibus occisi, & hæc satisfactio debet esse secundum qualitatem personę occisę, & secundum quantitatem damni iusta consilium prudentis confessarij, & docto, vel ab alio doctore extra confessionem, ratio est, quia nemo tenetur se prodere, & ponere se, & sua bona in manibus iustitiæ, vt tenet *Banez 2. 2. q. 6. art. 2. & Syluest. verbo restitutio. 3. §. 2.*

27 Filius familias si accepit aliquam rem mutuò, & eam perdat, vel dissipet, tenebitur ne eā restituere?

Resp. Non teneri restituere, neq; in foro exteriori, neque in interiori; neque Iudex potest eum obligare ad restitutionem; neq; super hoc eum carceribus intrudere, licèt ipse habeat in sua potestate pecunias aliquas absconditas, & occultas contra voluntatē sui patris; ratio est, quia non est in sua potestate, & non habet bona in sua dispositione, imò ille pecuniæ, quas habet, sunt sui patris, & si de ipsis disponat, disponit de re aliena, & ille, qui accommodabit illi rē, sibi imputet, cum illā dederit personæ incapaci. Hoc est de iure, sed secundum legem nobilitatis, & bonæ indolis, in quacumque ætate tenetur restituere rem sibi accommodatam, & parentes eius pro eo, tenet *Abb. c. fin. de præscriptionibus num. 29.*

28 Si quis furetur quatuor argenteos, vel duos, tenebitur ne eos restituere?

Resp. Licèt furando minimam quantitatem veluti vnius argenti à persona diuite, quis peccet solū venialiter, tamen semper tenetur ad restitutionem, ratio est, quia est peccatum cōtra iustitiam commutatiuam, & nemo potest retinere bona aliena contra voluntatem sui Domini, siue pauci, siue magni valoris, & sunt aliqui, qui consuetudinem habent furādi minimas quantitates, & hæc consuetudo euitanda est à confessoribus, quinimmò multum est reprehēdenda, præcipuè in pueris, & filijs familias; ratio est, quia ob talem consuetudinem præualebit tandem aliquando vitium, ita vt ex parua quantitate ad rem magni momenti furandam se ipsos inducant: vnde euenit, deinde suspensiones, & similia. *Tol. lib. 5. c. 56.*

29 Sufficit ne restituere ipsam rem ablatam, vel etiā tenetur restituere fructus?

Resp. Si sit possessor malæ fidei, tenetur restituere rem cum fructibus, quos fecit, vel potuit facere; si sit possessor bonæ fidei, sufficit, si restituat rem sublatā, sic docet *S. Tho. 2. 2. q. 76.*

30 Si quis abscindit ligna, arbores, in siluis venetur, vel in fluminibus piscationem exerceat, ad quam restitutionem tenebitur?

℞. Cū distinctione; si mōtes, vel flumina sint alicuius hominis particularis, vel alicuius Principis, qui illa emit, vel hæreditauit, sicut agros, vel vineas, proculdubio

dubio tenetur ad restitutionem damni facti tali homini: si verò sint alicuius communitatis, ciuitatis, vel vniuersitatis, tunc non tenetur ad restitutionem, nisi, faciat magnum damnum, sed tenetur ad pœnam taxatam à tali communitate, ratio est, quia illa bona sunt communia, & ad communem ciuium vtilitatem, & ille est vnus ex illa communitate, & illa ciuitas non posuit in pęnam, vt compenset omne dānum, sed duos, vel tres argenteos verbi gratia, *tenet Soto lib. 4. q. 7. art. 4.*

31 Si quis non accipiatur à Custodibus, neq; accusetur ante Iudicem, tenebitur restituere talem pęnam? Resp. Hoc generaliter, obseruandum est in pęnis, quòd non debentur nisi postquam fuerint petitæ, & facta à Iudice condemnatione, *Tolet. lib. 5. capit. 20. Sot. lib. 4. art. 4.*

32 Si quis potest vitare, vt aliquis non furetur, & non vitat, tenebitur de ad restitutionem?
Resp. Si talis persona officio tenetur vitare tale dānum, vt Iudex, & seruus, & famulus talis domini, tenebitur ad restitutionem; si verò est aliqua persona particularis, cui non competit ex officio vitare tale damnum, non tenebitur ad restitutionem; licet à latrone pecunias, vt taceat, accipiat, quia talis peccat contra charitatem, sed non contra iustitiam.

33 Actio restituendi rem iniustè detentam, vel possessam ad quos transit?
Resp. Solum ad hæredes legitimos sed actio restituendi rem iniustè detentam, si principalis non restituat, tenentur mandans, consilians, consentiens, adiuuans, participans, & cooperans. *Valentia disp. 5. quest. 6. punct. 3.*

34 Tenetur ne quis restituere pecunias, quas accepit, vt non committat homicidiū, vel aliud delictū?
Resp. Non tenetur restituere, nisi in iudicio ei petatur *l. vt putat. ff. de condition. ob turpem causam.*

35 Iudex, qui pecunias accipit, vt det sententiam in fauorem alicuius, tenetur ad restitutionem?
℞. In hoc articulo sunt duæ opiniones. *Prima Sot. lib. 4. q. 7. artic. 1.* tenet quòd talis tenetur ad restituēdam rem acceptam à pauperibus, sed non proprio Domino, qui male dando perdidit actione tali rei Secunda opinio, *S. Antonin. 2. p. tit. 2. c. 1. §. Silu. verb. restitutio. 2. Angel. verb. restitutio. Nauar. cap. 7. numer. 34.* tenet quòd non tenetur restituere pecuniam, donec per sententiam sit condemnatus; sed securius est tales pecunias restituere. Philippus III. mandauit expressè in suis legibus, vt talis Iudex teneatur ad talem restitutionem, & ad damnum factum per sententiam prolatam virtute illarum pecuniarum.

36 Quod debet restitui?
Resp. Si fieri potest, res ipsa, quæ ablata est, eodem numero, & specie exceptis tribus casibus. Primò, cū perijt. Secundo, cum est deteriorata. Tertio, cum per restitutionem peccatum restituentis manifestantur, tunc sufficit restituere valorem. *Nauar. cap. 7. num. 24. Sanct. Thom. 2. 2. q. 76.*

37 Quis tenetur restituere?
Resp. L. omnis homo cuiuscunq; status, aut conditionis retinens rem alienam contra voluntatē Domini. *Tol. in sum. lib. 5. c. 17.*

38 In quibus rebus potest quis facere proximo suo damnum, ex quo sequatur restitutionis obligatio?
Resp. In tribus. Primò, in anima, persuadendo ei, vel violentando, vt relinquat religionem, aut non alat matrem. Secundò in corpore, occidendo, vel mutilando membrum. Tertio in bonis fortunæ, furando ei equum, vsurpando agrum, & in honore, auferendo illum. *Nauar. cap. 17. num. 70.*

39 Si quis suadet aliquem precibus, & consilio, vt faciat furtum, tenetur ne restituere?
Resp. Non tenetur, quia latro mouetur tunc voluntate propria, & non compulsus etiam si ab alio sit suasus. *Tol. in sum. lib. 5. c. 17.*

40 Si latro furetur mille aureos, & cum illis lucretur alios mille, ad quid tenebitur?
Resp. Restituere solum mille, quos furatus est; & damnum, quod fecit alteri ablatione talis pecuniæ, vt si causa furti alter vendidit minoris pretij, verbi gratia, domum, vel accepit pecunias ad vsuram, totū istud tenetur restituere, sed non tenebitur restituere fructus prouenientes ex sua industria, *Syluest. summ. verb. restitutio. 3.* & hæc restitutio est facienda verò Domino, vel eius hæredi necessario, vel voluntario; & si non inueniatur, pauperibus, & operibus pijs. *Siluest. restitutio. 4.*

41 Fructus rei ablatæ in qua differentia sunt?
Resp. In duplici; aut proueniunt ex ipsa re, vt fructus agri, & isti debent restitui: aut ex industria personę vt negotiatio, venditio, & tunc non tenetur ad restitutionem fructuum, quia sicut potest lucrari, potest ammittere. *Siluest. vbi sup.*

42 Potest fieri restitutio ipsi latroni, & non domino?
Resp. Malè faciam restituendo latroni, & erit peccatum contra charitatem, sed non contra iustitiam, sed non tenebitur vltra restituere iterum proprio domino. *Sot. lib. 4. q. 7. art. 1.*

43 Si quis pauper habet rem alienam, & restituenda sit pauperibus poterit ipse applicare eam sibi?
Resp. Poterit secundum quantitatem rei, & suæ paupertatis qualitatem, quia charitas à se ipso incipit. *Caiet. verb. restitutio.*

44 Quo tempore est restituendum?
Resp. Statim, cum quis commodè poterit, & restitutio non est relinquenda tempore mortis. *Nau. cap. 17. num. 26.*

45 Si quis in restituendo habet periculum vitæ, vel infamiæ, tenetur ne restituere statim cum illo periculo?
Resp. Non tenetur, sed debet quærere modum, & industriā alterius personæ, vel Confessoris, per cuius manus possit restituere, absq; illo periculo. *Nauar. c. 17. nu. 44. Medina. q. 3. de restit. dub. 24.*

46 Furtum rei propriæ, quæ ab alio iniustè possidebatur, obligat ne ad restitutionem?
Resp. Negatiuè, quia non possidet rem alienam, sed propriam; *vt tenet Abb. in c. olim de restit. spol. nu. 23. quia paria delicta mutua compensatione tolluntur.*

47 Si quis ad restituendo pluribus debitis esset obstrictus, & non haberet quantitatem bonorum ad restituendum, quo ordine debet restituere?
Resp. Primo debet restituere res certas, quæ specificè habent certum dominum. Secundò debita, quæ licitè contraxit. Tertio seruare in reliquis suam anterioritatem, secundum leges illius Regni. Vltimò, restituere debita, quæ contraxit cum vsura. *Syluestr. ver. restitutio. 6. Nauar. c. 17. nu. 47. S. Anton. part. 2. tom. 2. c. 7. §. 3.*

48 Quibus ex causis, quis ab obligatione restituendi excusatur?

℞. Primò,

Resp. Primò, si debitum liberè, non autem, si timore vel fallatia dimittatur à Domino. Secundò, si debitor in recompensationem æquiualentem debiti creditori fecerit aliquod beneficium pecunia appretiabile. Tertiò quādo quis cedit bonis. Quartò per vsucapionem in re mobili, in spatio trium annorum, vel per præscriptionem in re stabili, per spacium decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes: in aliquibus præscriptionibus requiritur tempus triginta, vel quadraginta annorum. Quintò per ignorantiam iuris, vel facti, quæ non sit crassa. Sexto ex paupertate. *Tolet. in sum. lib. 5. c. 26. & l. 1. ff. de vsucapionibus*.

49 Si quis cedat bonis ob plurima debita, potest sibi seruare instrumenta artis suæ?

Resp. Potest, & Iudices non possunt illi auferre instrumenta artis suæ, quibus laborando vitā sustinet. Tenebitur tamen ille si peruenerit ad meliorem fortunam soluere debitum cum expensis. *l. cum filio, qui bonis cedere possunt*.

50 Quæ conditiones requiruntur, vt quis possit legitimè vsucapere, vel præscribere?

Resp. Primò res debet esse præscriptibilis. Secundò debet habere bonam fidem. Tertiò bonum titulum sicut emptionis, donationis, vel hæreditatis. *l. 1. C. de præscriptionibus per tot.*

51 Quæ res de Iure præscribi non possunt, & sic sunt restituendæ?

Resp. Primò furto ablatæ, quamquam possideantur bona fide. Secundò res vi extortæ à suo domino. Tertiò res sacræ, & religiosæ Deo dicatæ, vt bona Ecclesiarum. Quartò seruus fugitiuus. Quintò homo liber. *Nauar. c. 17. num. 85. Syluest. verb. præscriptio.*

52 Si quis habeat pecuniam ad restituendum, & fingat se pauperem, & creditor ex compassione dimittat ei debitum, talis debitor manet securus in conscientia, vel tenetur restituere?

Resp. Tenetur restituere, quia fecit figmentum, & cautelam, quæ ei non prodest in conscientia. *Tol. lib. 5. c. 26.*

53 Vt quis non teneatur restituere, quam paupertatem, aut necessitatem pati debet?

Resp. Non extremam, sed tenetur se ponere in inferiori gradu, & statu, vt restituat. *Medin. q. 3. causa. 1. Nauar. c. 17. num 87.*

54 Tenetur quis se vendere ad restituendum, vel restituere cum periculo propriæ vitæ, vel honoris?

Resp. Negatiuè; ratio est, quia libertas, vita, & honor sunt bona pretiosiora, & validiora pecunijs: & sicut quis non tenetur restituere maiorem quantitatē, quam debet, sic non tenetur restituere in re maioris extimationis. *Sot. q. 7. art. 4. Couar. reg. peccat. p. 1. nu. 1.*

55 Ludētes tenentur ne restituere pecunias ludo acquisitas?

Resp. Negatiuè, siue ludus sit prohibitus à lege, siue non, idum sine fraude ludat, licèt acquirat summam magnam; tamen qui perdit pecuniam, poterit eam petere coram iudice, si perdit in ludo prohibito, & tunc per vltimam sententiam talis, qui vicit pecuniam, tenebitur illam dare. *Nauar. in man. c. Medin. q. 21. de restit. Banez 2. 2. q. 32. art. 7.*

56 In quibus casibus ludentes tenentur restituere pecunias in ludo acquisitas sine sententia Iudicis?

Resp. Primo, si luserunt cum filio familias, vel religioso, vel vxorata, qui non sunt sui Iuris, tunc vterq; tenentur ad restitutionem. Secundo, si dolo lusit. Tertio, si per vim cadentem in constantem virum facit alium ludere. Quarto, si habet manifestum excessum in arte ludendi in ludis, qui habent plus de scientiā, quām de fortuna, sicut ludus pilæ, & aleæ. *Molin. disp. 520. Couar. p. 2. §. 4. regul. possessor.*

57 Si feratur censura, vt restituatur res ablata, quam de facto habet; in quibus casibus, quis non ligabitur tali censura?

Resp. Primo, si quis retinet talem rem propter cōpensationem damni habiti ab illo eodem, in cuius gratiam datur censura. Secundo, si furtum fuit secretum, non tenetur statim per semetipsum rem manifestare, sed per alium, scilicet, per confessarium, cum commodè illum habere poterit absq; detrimento notabili propriæ personæ, vel rei vnde si tempus intercedit in hoc casu, nihil interest. *cap. 20. numer. 9. Nauar. Lopez par. 2. cap. 31. proposit. 6.*

CAPVT III.

De restitutione honoris.

1 QVid est detractio honoris, vel famæ?

℟. Ablatio famę, vel honoris per verba cum intentione nocendi. *Nauar. c. 18. nu. 17.*

2 Quid est fama?

Resp. Est quidam conceptus bonus, vel malus, vel quædam opinio bona, vel mala, quam aliquis habet apud homines. *Sanc. Thom. 2. 2. quæst. 71. Sot. lib. 5. quæstione 10.*

3 Quid est honor?

Resp. Est quædam reuerentia, vel æstimatio, quæ alicui debetur ratione suæ dignitatis, vel officij, virtutis, vel personæ, generis, vel natiuitatis. *Nauar. cap. 18. nu. 17. S. Thom. 2. 2. q. 71.*

4 Quotupliciter quis detrahit famam alteri, vel honorem?

Resp. Dupliciter: primo modo circa se ipsum solū, vt si quis reputet Petrum castum, & ex aliqua iniusta occasione habeat opinionem de illo, quod sit homo libidinosus, & detractio ista dicitur iudicium temerarium: secundò modo; cum quis verbo, vel signo, vel tacendo, cum loqui debet, vel scripto sine subscriptione, vel cum subscriptione tollit alteri famam, vel honorem, affirmando de illo delicta, quæ non habet. *Sot. lib. 5. q. 10. Arago. 2. 2. q. 7.*

5 Si quis manifestet crimen alterius, quod est verū, sed quibus loquitur, est occultum, tenetur ne ad restitutionem?

Resp. Non tenetur, sed peccat mortaliter cōtra charitatem: verbi gratia aliquis fuit à S. Inquisitione cōdemnatus in Ciuitate Toleti, sed ignoratur Matriti, si hoc dicat in Ciuitate Matriti, vel dicat alteri, qui hoc ignorat, dicit verum; & si dicat mala intentione, peccat contra charitatem; sed non tenetur ad restitutionem. *vt tenet S. Thom. 2. 2. q. 73. Sot. lib. 5. quæst. 10. artic. 2.*

6 Homo est ne dominus suę famę sicut suarum pecuniarum?

Resp. Affirmatiuè, & sic sibi tollit famam confitēdo de se cri-

de crimen, quod non fecit no tenetur ad restitutionem, licèt pecet contra charitatem, & non contra iustitiam, nisi sit persona publica, & infamando se alios socios condénet, & qui in tormentis condénauit aliquem non habentem culpam, tunc tenetur ad restitutionem famæ, & damni, & iterum pro illo tormenta pati. *S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4. Nauar. capit. 18. num. 46.*

7 Audire murmuratem, & illum non reprehendere, quod peccatum est?

Resp. Cum distinctione: si quis audit murmurantē, & delectatur in illa murmuratione, & consentit illi propter odium, quod habet circa talem personā; sic audiens peccat eodem murmurantis peccato: sed si audiens delectatur propter curiositatem, tunc peccat venialiter; rursus consideranda etiam est grauitas murmurationis, an sit leuis, an grauis, & personæ, contra quam est murmuratio, & veritas; vel falsitas talis murmurationis, nec non fundamentum, in quo fundatur. vt tenet *S. Thom. 2. 2. q. 73. art. 4.*

8 Quibus in casibus aliquis non tenetur restituere famam, vel honorem, quem alteri abstulit propter suam murmurationem, vel propter memoriale, quod contra ipsum dedit iudici, vel Principi?

Resp. Pluribus: primus est, quando ille, de quo fuit murmuratio, verè peccatum, quod imputatur, commisit, quod publicum est, vnde nihil illi abstulit, peccauit tamen contra charitatem. Secundus, quando accusatur, aut iudex sententiando iustè infamat, non tenetur restituere. Tertius, quando persona infamata varijs probationibus, virtutibus, aut alia via suam famam recuperauit, aut certè, qui audierunt, murmurranti nullam fidem adhibuerè. Quartus, si infamatus condonauit alteri infamiam, in iscasibus non tenetur quis restituere famam; nec honorem. *Sot. lib. 4. q. 1. nu. 3.*

9 Si quis scripto vel verbo manifestauit aliquod crimen, vel delictum alicuius, quod erat falsum, ad quā restitutionem tenetur?

Resp. Coram eisdem personis dicere contrarium, & si opus fuerit, affirmare iuramēto, & si fuerit aliquod damnum, restituere tale damnum, ita vt integrè satisfaciat. *Scot. in 4. dist. 15. q. 44. Nauar. c. 18. nu. 45.*

10 Si quis ab alio accusator de vero delicto, & negādo facit alium mendacium, tenetur ne illi ristituere famam?

Resp. Licitè, qui negat, peccet, & sit periurus, tamen non tenetur restituere alteri illam famam, quia facit sibi maius damnum faciendo se reum, & delinquentem. *Silu. verbo restitutio.*

11 Si delictum, quod talis imputauit, est verum, sed occultum, ad quam restitutionem tenebitur?

Resp. Tunc non tenebitur dicere se dixisse mēdaciū sed solùm tenetur laudare illum hominem coram illis, vt recuperet aliquam bonam opinionem. *S. Tho. 2. 2. q. 62. art. 2.*

12 Si quis dicat se andisse Petrum esse adulterum, & si realiter non sit verum, quam restitutionem tenetur facere?

Resp. Licèt. *Caiet. 2. 2. q. 62. art. 6. & Scot. in 4. sent. dist. 15.* existimet non tenerri ad vllam restitutionem tamen securius est dicere, quod tenetur ad aliquam restitutionem, videlicet, vt apud eosdem fateatur verè à Petro non esse commissum tale delictum, vel saltem illum laudare, vt eo modo acquirat famā quā iniustè perdidit. *Sot. lib. 4. q. 6. artic. 3. Tol. lib. 5. c. 69.*

13 Tenetur quis restituere famam alterius, cum periculo propriæ famæ?

Resp. Si sit restitutio inter personas æquales, tenetur cum periculo proprie famæ: si verò persona, quę infamauit, excedit alteri in dignitate, vel genere, poterit satisfacere pecunijs, vel alio beneficio cum cōsilio prudentis Confessarij. *Scot. in 4. dist. 5.*

14 Tenetur quis cum periculo proprie vitæ ad restitutionem honoris?

Resp. Si infamatus propter talem infamiam est in periculo vitæ, tenetur alteri cum periculo propriæ vitæ restituere honorem; vt si quis occidit Petrum, & confiteatur Ioannem eum occidisse, & Ioannes sit in periculo, vt suspendatur, tunc iste tenetur cum periculo proprie famæ, & vitæ, innocentis vitam liberare secus verò, si non ex suo dicto, sed ex alis testibus constet Ioannem occidisse talem hominem, tunc non tenetur iste cū periculo propriæ vitæ manifestare se vt tenet *Tol. lib. 5. c. 69.*

15 Si duo se infamauerunt ad inuicem, tenentur ne ad inuicem restituere famam?

Resp. Si infamatio sit æqualis, potest fieri commutatio sicut in pecunijs: sed si vnus velit restituere, alter necessariò tenetur restituere. *Tol. lib. 5. c. 69.*

16 Quod peccatum est detractio famæ?

Resp. Est tam magnum, vt dicat *D. Bernard. in lib. de considerat. ad Eugenium.* maximam partem hominum existentium in inferno esse propter hoc peccatum, quia rarò, vel nunquam fit restitutio, aliquando propter verecundiam, aliquando propter honorem proprium, aliquando propter contemptum.

CAPVT IV.

De Ieiunio.

1 QVid est ieiunium?

℞. Abstinentia ciborum ad carnis vitia comprimenda, peccatorumque pœnas expiandas, & mētes in Deum excitandas. *S. Thom. q. 147. 2. 2. artic. 1. Couar. lib. 4. variar. resol. c. 20.*

2 Quotuplex est ieiunium?

Resp. Duplex: aliud naturale; aliud Ecclesiasticum. *l. more Romano. ff. de ferijs. Sant. Thom. 2. 2. quaest. 147. artic. 6.*

3 Qui est ieiunium naturale?

Resp. Quod frangitur cuiuscumqꝫ rei sumptione, etiam si sumatur loco medicinæ. *l. more. Romano. ff. eod. tit. ff. de ferijs.*

4 Ad quid requiritur ieiunium naturale, & quando incipit?

Resp. Ad sumendum Eucharistiam, vel celebrandum, & incipit à media nocte, *d. l. more Romano. D. Th. 2. 2. q. 147. artic. 6.*

5 Frangitur ne hoc ieiunium sumptione saliuæ, vel deglutione alicuius fragmenti ex antecedente cœna in ore relicti, uel si quis dum os lauat, guta aliqua vini cum ipsa saliua deglutiatur?

℞. Non frangitur, quia parua quantitas non attendatur. *S. Thom. 2. 2. questione 80. art. 8. ad 4. & q. 147.*

6 Quid est ieiunium Ecclesiasticum, & à quo est institutum?
Resp. Abstinentia certorum ciborum certis temporibus, & institutum est ab Ecclesia, & summis Pontificibus.

7 Sunt ne tempora præscripta, in quibus Christiani tenetur ieiunare?
℞. Sunt videlicet, quadragesima exceptis dominicis diebus, quatuor tempora, vigilia Natiuitatis, Pentecostes, Assūptionis B. Mariæ Virginis, Apostolorum omnium, (exceptis vigilijs. S. Iacobi, & Philippi, & S. Ioannis Euangelistæ,) vigilia Natalis, S. Ioannis Baptistæ, S. Laurentij, ac omnium Sanctorum. *c. non liceat. de consecratione. dist. 3. cap. 40. eod. titul. quæstione 5. dist. 76.*

8 Possunt Episcopi in suis diœcesibus imponere aliqua particularia ieiunia?
Resp. Possunt ob iustas causas, & seruanda sunt à suis subditis sub pœna peccati mortalis *S. Thom. 2. 2. quæst. 147. art. 3. Syluest. verbo ieiunio.*

9 Hæc ieiunia sunt de Iure diuino, vel de Iure naturali, vel de Iure positiuo, vel de Iure diuino positiuo?
Resp. Sunt de Iure pontificio; possunt tamen minui, vel elongari tempora ieiunij à Summo Pontifice, *Couar. lib. 4. var. c. 20. nu. 3.*

10 Potest Papa dispensare, vt quis cum carnibus, vel ouis ieiunet?
Resp. Potest sed talis debet semel in die comedere carnes, *Nauar. consilio finali de obseruatione ieiunij.*

11 Si non inueniatur pisces, neq; vllus cibus, sed solum carnes, poterit ne aliquis cum carnibus ieiunare absq; dispensatione Apostolica?
Resp. Poterit ratione necessitatis extremæ, quæ supplet dispensationem, sed similiter debet semel in die commedere, & seruare formam ieiunij sicut si haberet pisces, *tenet Nauar. vbi sup. cons. finali de obseruatione ieiunij.*

12 Si aliquis habeat priuilegium, vt cum ouis, vel carnibus ieiunet, poterit ne vti hoc priuilegio ad cōsequendum iubileum?
Resp. Nauarrus consilio quinto, de obseruatione ieiunij tenet partē negatiuam, nisi expressum sit in bullas attamen certum, est quod qui habet bullam cruciatæ in illis partibus, & regnis, vbi est talis consuetudo, vt in ieiuno iubilei vescantur ouis, possunt vesci. *l. si vnum, ff. locati. l. plenum de vsu & habitatione, §. Echilei.*

13 Si quis nō ieiunet aliquo dies quadragesimę, quot peccata committit?
Resp. Quolibet die, in quo non ieiunat, committit vnum peccatum mortale, sic tot peccata committit, quot diei sunt, in diebus non ieiuniat. *Nauar. cons. 2. de obseruatione ieiunijs.*

14 Ex qua ætate incipit obligatio ieiunandi?
Resp. A vigesimo primo anno suæ ætatis completo, propter naturæ imbecillitatem, & propter augmentum corporis, & virum, licèt de consilio bonum sit adolescentes assuefieri ad eiunandum, *tenet S. Thom. 2. 2. q. 147. artic. 4.*

15 Qui non tenetur ieiunare?
Resp. Senex sexagenarij, licèt recta regula dari non possit, quia sunt aliqui, qui in illa ætate possunt ieiunare, & aliqui, qui ante illam ętatem ex imbecillitate naturæ non possunt, & sic hoc relinquitur arbitrio viri prouidentis ex argumento. *l. prima. ff. de iure deliberandi.*

16 Nutrices mulieres, prægnantes, tenentur ieiunare?
Resp. Negatiuè, quia alunt se propter pueros. *Caiet. 2. 2. q. 147. art. 4.*

27 Prædicatores, Confessores, publicè legentes in scholis, & quis componunt libros, si ieiunio impediuntur à dictis tenentur ne ieiunare?
Resp. Negatiuè; nè maius bonum, ac necessarium Reipublicę impediatur, neq; tenetur relinquere sua officia, vt possint ieiunare, præcipuè si sint eminentes, vel sint obstricti aliquo vinculo, & obligatione, *tenet Caiet, vbi sup. 2. 2. q. 147. art. 4.*

18 Si quis proprio labore substentet suam familiam, sicut agricola, & alij, tenetur ne ieiunare?
Resp. Negatiuè: neq; tenetur relinquere suū officiū, vt possit ieiunare. *Caiet. 2. 2. q. 147. artic. 3. atq; Eugenium IV. sic declarasse.*

19 Frangitur ne ieiunium, si vespere sumatur aliqua parue refectio?
Resp. Negatiuè, si sit consuetudo illus Prouinciæ, licet modus non excedatur, & sit ad reparationem naturæ, non ad repletionē ventris, *tenet. Caiet. loc. cit.*

20 Episcopus potest dispensare in ieiunio?
Resp. In ieiunio generali, vt quis nunquam ieiunet, solus summus Pontifex potest dispensare; in ieiunio verò particulari, vt quis ieiunet per aliquot dies, Episcopus, & Parochus possunt dispensare cum causa legitima. *S. Thom. 2. 2. q. 147. art. 4.*

21 Cocus qui parat cibos, & ex illis gustat, vt alij ieiunent, frangit nè ieiunium?
Resp. Negatiuè, quia seruit potentiæ nutritiuæ. *Caiet. 2. 2. q. 147.*

22 Quibus cibis non licet tempore ieiunij vesci?
Resp. Omni cibo vesci potest exceptis carnibus, ouis, & lacticinijs, verum ex ijs, scilicet ouis, & lacticinij cū bulla cruciatæ vesci possunt in ijs regionibus, vbi est tali consuetudo, quia est priuilegium Summi Pontificis. *Caiet. vbi sup.*

23 Sabbato, & Venere quos cibos possunt edere Christiani?
Resp. Omnes exceptis carnibus, & in Hispania est consuetudo, vt Sabbato vescantur intestinis animaliū, & illa consuetudo est seruanda, tam quoad Hispanos ibi commorantes, quam ex alia ragione per illam transeuntes. *Couarr. lib. 4. variar. resolut. c. 20. nu. 12.*

CAPVT V.

De Voto.

1 QVid est votum?
℞. Est deliberata promissio ex voluntate, & proposito in melius Deo facta. *Tolet. in sum. libro 4. cap. 17.*

2 Sufficit ne ad votum propositum interius?
Resp. Non sufficit, sed requiritur oris promissio verbis expressa ad Deum, & non ad homines. *Tolet. eodem loco.*

3 Quid requiritur in promissione, vt sit votum?

Resp. Delibe-

Resp. Deliberatio rationis, & libertas voluntatis. *Tolet vbi sup.nu.5.*

4 Si quis voueat exteriùs, & interiùs non habeat propositum adimplendi, valebit ne tale votum?
Resp. Non valet, quia habet intentionem contrariam voto, sed peccat mortaliter sic deludendo. *Tolet. in sum. vbi supra.*

5 Si quis promittat homini aliquam rē, est ne votū?
Resp. Non esse, nisi prius Deo voueat immediatè, aut sanctis eius. *Tolet. vbi sup.nu.7.*

6 Quotuplex est votum?
Resp. Duplex; solemne, & simplex. *Tol. in sum. lib.4. c.18. num.1.*

7 Quid est votum solemne, & in quo consistit?
Resp. Est promissio Deo facta, & cōsistit in acceptatione à Prelato ex parte Dei, cui fit ipsa promissio.

8 Quid est votum simplex?
Resp. Est pomissio vocalis, quam homo Deo facit de aliqua re bona. *Tol. in sum. lib.4. c.18. num.1.*

9 Quotuplex est votum rursus?
Resp. Implicitum, vel explicitum, personale, reale, conditionale, pœnale, & absolutum. *Tolet. in sum lib. 4. cap.14.*

10 Assignari ne potest aliquod votum implicitum?
℟. Votum castitatis, verbi gratia, quod fit in susceptione ordinis sacri. *Tol. lib.4. c.18.*

11 Quod est votum explicitum?
Resp. Quod promissione oris fit, votum religionis.

12 Quod est votum personale?
Resp. Quod ad personam vouentis expectat, vt per eā, & non per tertiam personam adimpleatur, vt qui vouit castitatem, ieiunare, orare, & similia. *Tolet. in sum. lib.4. c.18. num.9.*

13 Quod est reale?
Resp. Quod ad rem pertinet, vt qui vouit eleemosynam, quam potest per alium dare.

14 Quæ differentia est inter vota personale, & reale?
Resp. In eo consistit, quòd pater potest annulare vota personalia filijs, vsq; ad decimumquartum annū, non tamen post: realia verò potest annullare vsque ad vigesimum quintum inclusiue. *Tol. vbi sup.*

15 Quæ est ratio differentiæ, quare pater potest annulare votum personale filij vsque ad decimumquartum annum, & reale vsque ad vigesimumquintum?
Resp. Quia in voto reali promittit filius aliquid de bonis, quæ nō sunt in sua potestate, neq; de eis habet liberam dispositionem, vsq; ad vigesimumquintum annum, in qua ætate liberatur à patria potestate, & fit sui iuris.

16 Quod est votum conditionale?
Resp. Quod fit sub conditione, & impleta conditione tenetur adimplere votum, vt si quis voueat se ingressurum religionem, si conualescat ab infirmitate. *Tolet. vbi sup.*

17 Quod est votum pœnale?
Resp. Quod fit in pœnam alicuius delicti, vt si quis dicat si non abstinuero a ludo distribuam centum aureos pauperibus. *Tol. lib.4. c.18.*

18 Quod est votum absolutum?
Resp. Quod absolutè fit absq; vlla conditione. *Tol. vbi supra.*

19 Qui possunt vouere?
Resp. Omnes, qui sunt sui Iuris, siue masculi, siue fœminę. *Nauar. in manu. c.12. num.24.*

20 Qui non possunt vouere?
Resp. Ebrij, insani, amentes, & qui passione aliqua inconsideratè vouent, prætereà, qui ita agressi, vt studentibus accidit; non habentes legitimam ætatem, serui, religiosi, filij, qui sunt sub potestate alterius, vxor absque licentia mariti. *D.Tho.2.2.q.88. & Nauar. in manual. c.12. num.24.*

21 Filius in qua ætate potest vouere?
Resp. In ætate 14. annorum, & antea non potest vouere, nisi de licentia patris, sicut neque monachus, neque subditus, nisi de licentia superioris. *Tol. in sum. lib.4. c.17. num.13.*

22 Potest filius ante 14. annum vouere religionem?
Resp. Non potest neque tale votum valet. *Tolet. vbi sup. num.12.*

23 Filius potest vouere orationes, & ieiunia?
Resp. Potest, quia in isto casu non est subditus.

24 Quot sunt conditiones necessariæ ad verū votum?
Resp. Quatuor: possibilis, non vana, bona, meliori non contraria. *Tol. in sum. lib.4. c.17. num.8.*

25 Quæ est conditio possibilis?
Resp. Vt homo promittat, quod ipse potest facere, vel rem quæ de se potest fieri. *Tol. in sum. lib. 4. c.17. num.8.*

26 Quotuplex est conditio impossibilis?
Resp. Multiplex: ex parte rei, & ex parte promittētis, vt si quis promittat se abstinere à peccato veniali per totum vitæ spatium, vel promittat se ædificaturū Ecclesiam in terra Maurorum. *Tolet. in sum. lib.4. cap. 17. num.9.*

27 Materia voti qualis debet esse?
Resp. Non vana, neq; indifferens. *Tolet. in sum. lib 4. c. 17. num. 8.*

28 Quæ est vana materia voti?
Resp. Illa, quæ neque ad Dei honorem, neque ad salutem animæ ordinantur. *Tol. vbi sup.*

29 Si quis vouet se non ambulaturum per talem viā, quia in ea sollicitatur ab aliqua praua fœmina, erit ne verum votum?
Resp. Erit quia est bona res. *Tol. ibid.*

30 Si quis voueret eleemosynam, vt occidat inimicum, aut vt vincat in duello, valebit ne votum?
Resp. Negatiuè, immò peccat mortaliter. *Tol. lib.4. cap.17. num.5.*

31 Si quis vouet religionem, vel eleemosynam, vt incolumis maneat in duello, vel in bello, vel vt filium habeat, obligatur ne tali voto?
Resp. Obligatur quia istę sunt res bonę factibiles. *Tol. in sum. lib.4. c.17. nu.16.*

32 Si quis voueret ducere vxorē, & non ingredi religionem, tale votum valet?
Resp. Non valet, immò si ingrederetur religionem, benefaceret, quia status religionis perfectior est statu matrimonij. *Tol. in sum. lib.4. c.17.*

33 Si tali homini propter eius incontinentiam magis expediret status matrimonij, quam religionis, obligatur ne tali uoto?
Resp. Obligatur, & ualebit uotum: ratio est, quia tali homini in particulari propter eius naturam est securior status matrimonij, quam religionis, & sic benè uouet de materia sibi meliori, suæque animæ magis necessaria. *Caiet. 2.2. quest.88. artic.2. Nauar. capit. 17. num.43.*

34 Si quis metu mortis, uel mali grauis uouet, ualet ne?

℟. Non,

℞. Non, quia vouit coactus, & non liberè. *Tolet. in sum. lib. 4. c. 17. num. 4.*

35 Si filia metu patris, matris, vel propinqui vouet religionem, valebit ne votum?
Resp. Non valet, si per metum, cadentem in constantè virum id faciat. *Sot. lib. 8. de iust. & iur. q. 2. ar. 1. ad 2*

36 Si quis in tẽpestate magna voueret se ingressurũ religionẽ, si liberaretur ab illa, valeret ne tale votũ?
Resp. Negatiuè, quia motus tempestatis abstulit libertatem necessariam ad votum.

37 Si quis, quia passus est tempestatem voueret nunquam ingredi mare, vel quia cecidit ab equo nunquam equitate, valebit ne tale votum?
Resp. Negatiuè, quia res vanæ sunt, imò, est peccatum. *Tolet. in sum. lib. 4. c. 17. num. 13.*

38 Si quis vouet uirginitatem, & eam ammittit, ualet ne tale uotum?
Resp. Negatiuè, quia impossibili est virginitatem ammissam recuperare: secus si voueret continentiam, quia tunc toties peccat contra votum, quoties illam non seruat. *Tol. lib. 4. in summa cap. 17.*

39 Si quis vouet continentiam, & postea vxorem duxit, valebit ne tale votum?
Resp. Non tenebitur seruare tale votũ, dũ viuit vxor mortua vxore, tenebitur. *Tol. vbi sup. num. 14.*

40 Si quis voueat ingredi talem religionem, & in illa non suscipiatur, tenebitur ne ingredi aliam?
Resp. Si vouens fecit diligentiam necessariam, tale votum nullum est, & non tenetur ingredi aliam, nec in sæculo seruete continentiam. *Tolet. in sum. lib. 4. c. 17. num. 12.*

41 Si quis vouit aliquid, & ex aliquo iuridico impedimento non potuit adimplere; sublatio tale impedimento, tenebitur ne ad votum?
Resp. Negatiuè, sicut quando filius vouit dare centum aureos, patre viuente, etiam si solum tunc non sit capax vouendi, mortuo tamen Patre, non tenetur adimplere, quia in voto requiritur posse vouere, & posse adimplere in tempore, in quo destinauit. *Abb. c. quidem. de conuers. coniugat. nu. 3.*

42 Si quis vouet vniuersaliter religionem ad quid tenetur?
Resp. Tenetur in illa vrbe adire plures domos diuersarum religionum, & si non recipiatur, non tenetur amplius voto, quia per ipsum non stat quominus non adimpleatur. *Tol. in sum. lib. 4. c. 17. num. 11.*

43 Si quis vouet non fornicaturum, non occisurum, & alia, quæ diuino præcepto prohibentur, si fecerit contra tale votum, quot peccata committit?
Resp. Bis peccat mortaliter, scilicet contra votum, & contra præceptum, & in confessione tenetur explicate voti circustanciã in. *Tolet. in summ. lib. 4. cap. 17. numero. 19.*

44 Si quis vouenti religione suadeat, ut non ingrediatur, peccat ne mortaliter?
Resp. Si adest legitima causa, ne talis ingrediatur, videlicet, quia est ineptus religioni, vel vtilior extra, vel tam mutabilis, vt certò sciat non perseueraturũ, non peccat: si verò sine iusta causa suadet, ne ingrediatur, multa peccata committit contra ipsum, & contra religionem. *Scot. in 4. dist. 15. q. 3.*

45 Si quis fecit votum castitatis, & religionis simpliciter, valebit ne matrimonium, quod contrahit?
Resp. Talis contrahendo peccat mortaliter, sed matrimoniũ valet, & nõ poterit exigere debitum absq; dispensatione, sed solum reddere. *S. Antonin. 3. part. titul. 3. cap. 4.*

46 Mulier quę fecit votum religionis, & postea contraxit matrimonium potest ne exigere debitum?
Resp. Potest, sed non quæ fecit votum castitatis. *Tabiena verb. matrm. 1. §. 2. & Sanct. Anton. part. 3. tit. 11. cap. 2.*

47 Votum solemne impedit ne matrimonium contrahendum?
Resp. Impedit, & dirimit contractum, & si contingerit à Iudice sunt separandi. *Tolet. in sum. lib. 4. c. 18.*

48 Religiosus solemne habens votum, si à monasterio expellatur, tenebitur ne perpetuo seruare castitatem, paupertatem, & obedientiam?
Resp. Tenebitur solum seruare castitatem, quia ab obedientia, & paupertate per exclusionem factam à superioribus liberatus est propter necessitatem vitę, & sustentationis. *Tol. in sum. lib. 4. c. 18. num. 3.*

49 Qui relinquit habitum religionis quam pœnam incurrit?
℞. Excommunicationis latæ sententiæ, & est Apostata. *c. 2. ne cler. vel monachi lib. 6.*

50 Hæc excommunicatio cui reseruatur?
℞. Nulli, & à proprio Confessore absolui potest, sed non debet facere, quoadusque habitum resumat. *Tol. in sum. lib. 4. c. 18. num. 6.*

51 Si quis relinquat habitum religionis, vel clericatus, vt securus transeat per terras infidelium, vel ob aliam iustam causam, esset ne Apostata?
℞. Negatiuè, quia Apostasia non consistit in sola dimissione habitus, sed in animo uiuendi laicaliter, & relinquendi propriam religionem. *Tol. in sum. lib. 4. cap. 18. num. 6.*

52 Clericus qui in minoribus constitutus ordinibus, relinquit habitum, est ne Apostata?
℞. Negatiuè, sed solum perdidit priuilegium clericale. *Clem. quoniam de vit. & honest. cler. Trid. syn. sess. 14. cap. 6. de refor.*

53 Si quis in minoribus ordinibus de facto ducat uxorem, & relinquat beneficium simplex, quod habet peccat ne?
℞. Non peccat, nisi ex contemptu id faciat. *Syluest. verb. Apostasia.*

54 Si quis uouit se nupturum, & postea profitetur aliquam religionem, uel suscipit ordines sacros, obligatur ne tali uoto?
℞. Negatiue, quia suscipere ordines sacros, & profiteri sunt meliora primo uoto. *Trid. syn. sess. 24. Can. 10. de sacr. matrim.*

CAPVT VI.

De irritatione voto.

1 Quid est irritatio uoti?
℞. Annulatio quędam facta à Superiore personæ inferiori, quæ facit, ut uotum non sit obligatorium. *Tolet. lib. 4. c. 18. num. 7.*

2 In irritatione uoti requiritur aliqua causa?
℞. Negatiue, sed uoluntas irritatis. *Tol. vbi sup. n. 7.*

3 Quis potest irritare uotum?

℞. Pater

Resp. Pater filijs: superior suis religiosis; maritus mulieri; Domi ius seruis. *Tolet.in sum.lib.4.c.18.n.11.*

4 Si religiosus uoueat peregrinationem, uel quid simile, quis potest irritare hoc uotum?

Resp. Suus Superior, sed si semel approbauerit, tenebitur tale uotum. *Caiet.verb.votum.*

5 Si Superior semel approbauit, poterit iterum irritare?

Resp. Poterit, sed peccauit. *Caiet.vbi supra, & Tolet. num.7.*

7 Si filius uouet ante decimum quartum annum, quis poterit irritare tale uotum?

Resp. Pater eius. *Tolet.lib.4.c.18.nu.11.*

CAPVT VII.

De commutatione voti.

1 Quid est commutatio Voti?

Resp. Est materiam uoti promissam in aliam non promissam commutare. *Vgol. de offi. & potest. Episc. fol.165.*

2 Quis potest commutare uotum?

Resp. Episcopus, Prælatus, & quilibet Superior, qui non debent commutare absque rationabili causa, neque commutare in leues materias, & si fieri potest in æquales. *Tol.lib.4.c.18. num.13.*

3 Quæ causa debet esse, ut permutetur uotum?

Resp. Iusta, scilicet quando uouens non potest adimplere uotum, uel non commodè: tunc enim creditur, quòd Dei beneplacens misericordia, ac benignitas unam rem pro alia accipiet. *Caiet. 2.2. quæst.12.*

4 Quando non adest causa legitima, quomodo debet uotum commutari?

Resp. In aliam rem meliorem, uel æqualem *Caiet. vbi supra.*

5 Quid debet Episcopus attendere in commutatione Voti?

Resp. Quod res, in quam uotum permutat, aliquo modo assimiletur rei uotæ promissæ; ut si quis promisit se aditurum lauretanam domum Sanctissimæ Virginis, visitet aliam imaginem similem eiusdem B.Mariæ, si promisit ieiunia, faciat abstinentiam, uel det eleemosynam. *Vgol in.de offic. & potest. Episc.tra.2.fol.166.*

6 Potest quis absque licentia alicuius superioris commutare uotum, quod fecit, in materiam æqualem, uel in paulo inferiorem?

Resp. Non potest, sed in meliorem potest. *Tol.lib.4.c.18 num.12. sed securius est consulere superiorem.*

7 Potest Episcopus, & quilibet superior erga suos subditos omnia uota commutare?

Resp. Potest existente causa, exceptis quinque, quæ soli Papæ reseruantur, scilicet votum simplex religionis, castitatis perpetuæ, peregrinationis Sancti Iacobi, Hierusalem, & Sancti Petri Romæ. *Tolet.in sum.lib.4.c.18. num.13.*

8 Potest Episcopus commutare votum castitatis ad tempus editis?

Resp. Potest, & in illo dispensare ob legitimam causam. *Syl.verb.votum.4.*

9 Potest Episcopus commutare votum, de nō contrahendo?

Resp. Potest, & in illo dispensare ex iusta, præsertim incontinentiæ considerata natura, vita, officio, conuersatione vouentis. *Syluest.verb.votum.4.§.4.*

CAPVT VIII.

De Absolutione voti.

1 Quis potest absoluere votum non adimplētem?

Resp. Quilibet Sacerdos, si sit Confessor approbatus, sed manet voti obligatio in posterum. *Tolet.lib 4.c.17.*

2 Si quis vouet continentiam, & postea fornicetur, à quo potest absolui?

Resp. A proprio Confessore, sed pœnitens semper manet tali voto obligatus.

3 Si quis vouet se daturum religioni mille aureos, quis poterit eum absoluere?

Resp. Ante acceptationem, Episcopus; post acceptationem distinguendum; si vouens principaliter suam deuotionem respexit, Episcopus eum à voto poterit absoluere, si respexit principaliter vtilitatē, & necessitatem monasterij, Episcopus non debet absoluere eum, donec soluat, quia iam acquisitum est ius à monasterio per acceptationem à monachis factam, vnde damnum tertiæ personæ insurgeret, si absolueretur. *Tolet. lib.4.c.18.*

CAPVT IX.

De dispensatione voti.

1 Quid est dispensatio?

Resp. Est relaxatio pœnæ communi Iure statutæ facta cum causa, & cognitione ab eo, qui ius dispensandi habet. *Glos. in cap.requisistis.1.q.7. Mandos. de signat.grat.4.de dispensat.Couar. de sponsal. p.2.cap.6.§.9.*

2 Vnde dicitur dispensatio?

Resp. A verbo penso, quia antequam fiat, multa ab Episcopo consideranda sunt. *Abb.in c.diuersis.de cler. coniugat.*

3 Quibus ex causis debet fieri dispensatio?

Resp. Quando necessitas, & vtilitas publica, vel Ecclesia id postulat. *c. dispensationes.1.q.7. Trid.syn.sess.23.c.12.14.& 18.de reform.*

4 Summus Pontifex potest dispensare sine causa?

Resp. Potest, quia est supra Ius commune. *l. digna vox C. de legib.*

5 Papa potest solo facto dispensare, puta si aliquem ordinet, quem scit esse irregularem, ita vt ex tali facto ille sit dispensatus?

Resp. Potest, sed non Episcopus, quia in ijs, quę sunt iuris positiui, in Romano Pontifice volunras pro causa habetur. §. *sed quod Principi. inst.de iur.natur. gent.&*

gent. & ciui l.quidam consulebat. ff. de re iud.

6 Quæ est forma dispensationis?
Resp. Ego N. Episcopus dispenso tecum in tali voto. *Mandos.in c.dispensationes.tit.de dispensat.*

7 Decreta Concilij Trid. à quo possunt dispensari?
Resp. A solo Papa, euius auctoritas semper salua manet. *Trid.syn.sess.* 25.c.22.

8 Canones Concilij Trid. ex qua causa debet dispēsari?
Resp. Vrgēti ratione maioris utilitatis, aliàs dispēsatio facta surreptitia censetur. *Trid.syn.ses.*25.c.18.

9 Si Papa committat dispensationem alicui, & talis moriatur, re integra, quid agendum?
Resp. Si dispensatio committatur certæ personæ, ratione personæ mortuæ, alia debet nominari à summo Pontifice: si verò committatur ratione officij ueluti Vicario, uel Episcopo, successor eius poterit exeeutioni mandare tale rescriptum. *Vgolin. de offic. & potest.Episc.tract.*2.*fol.*150.

10 Si sint plures Iudices in una dispēsatione, & unus incipiat, cæteri possunt ne procedere?
Resp. Si rescriptum dicat(singuli eorum)nō possunt procedere, quia in isto casu est locus præuentionis. *c.pluries.de offic.deleg. lib.6.*

11 Cui committi debent dispensationes?
Resp. Ordinario,& partes non possunt uti illis, nisi prius coram illo præsententur,& ab eo expediantur.

12 Quomodo est procedendum in dispensationibus.
Resp. Summariè, sed citando partes.

13 Quid potest accipi pro labore dispensationis?
Resp. Episcopus, & Vicarius nihil; Notarium uerò pro labore examinis testium quartam partem aurei.

14 In quibus casibus potest Episcopus dispensare?
Resp. Solùm in casibus à Iure expressis.

15 Quales sunt casus à Iure expressi?
Resp. Episcopus potest dispensare solum nota exceptis aliquibus; & irregularitates, quæ non prouenniunt ex homicidio uoluntario, nec ex delicto in iudicium deducto,& matrimonium in certis gradibus, & in ultimis uoluntatibus, & relicta pia, & interstitia. *Vgol.de offic.& potest.Episcop. tract.*2.*fol.*151.

16 Ex quibus causis potest dispensari?
Resp. Relinquitur arbitrio Episcopi; sed per DD. ad quatuor capita reducuntur. Primo,ad facilitatem uouentis,ut in pueris,& hominibus facilis conditionis. Secundò, si ex uoto timeatur posse redundare aliquod damnum in ciuitate, uel familia alicuius, ut si aliquis necessarijs Reip. uel suæ familiæ voueat se peregrinaturum per tres annos, & ex ista longa absentia redundat damnum suæ familiæ,vel Reip. Tertiò,si adimplere votum inutile sit, vel maius bonum impediatur;vt si quis voueat se ædificaturum aliquā Ecclesiam in aliquo loco, & antequā ædificet, locus ab hæreticis occupatur.Quarto si ex executione voti aliquod damnum oritur in valetudine talis personæ; vt si quis voueat pedibus excalceatis peregrinaturum tempore mutationum.*Nau.tra.de Iubileis.not.* 27.*n.*2.*Vgol.de offic.& potest. Episc.p.*2.*fol.*157.

17 Quæ vota reseruauit sibi Summus Pontifex?
Resp. Quinque: castitatis, religionis, peregrinationis S.Iacobi Hierusalem, & S. Petri Romæ. *c.cum ad monasterium,de stat.monach.DD.in cum in cunctis.de elect.*

18 Vouens aliquando potest sine auctoritate Prælati votum non adimplere?
Resp. Cum distinctione: aut manifestè constat votum esse inutile,vel malum, vel maius bonum impediri,& tunc poterit:aut dubium est super his rebus, & tunc sine auctoritate Superioris id debet facere. *Caiet.*2.2.*q.*88.*art.*12.*Nau.in man.c.*12.*num.*66.

19 Potest Episcopus dispensare cum eo,qui vouet se non lusurum, vel non facturum talem rem indifferētem sub pœna ingrediendi religionem?
Resp. Poterit, quia non dispensat super votum religionis, sed super peccatum,& causam voti. *Nauar.c.*12.*num.*43.

20 In quibus casibus potest Episcopus dispensare in voto simplici continentiæ, vel castitatis?
Resp. In pluribus. Primo, quando duo coniuges vouent continentiam perpetuam, & est periculum incontinentiæ, & adire Romanum Pontificem facile non possit. Secundo,si alter coniux sine alterius consensu continentiam vouet. Tertio,si quis castitatem vouet, & postea vxorem ducit, & consumat matrimonium. Quarto, quando quis vouet continētiam ad tempus. Quinto,vbi votum de non ducenda vxore quis fecit. Sexto, si quis vouit mulierem libidinosè non tangere. Septimo, si quis vouet se suscepturum sacrum ordinem. *Nauar. in manual.c.*13.*num.* 59.*consil.*42.*de voto num.* 65.*&* 70. *Syluest.verb. dispensatio.q.*15.*vers. quibus. & in verb. votum.*4. *q.*3. *vers.* 6.

21 Si quis vouet peregrinationem ad limina Apostolorum tali tempore, potest ne Episcopus in tempore dispensare?
Resp. Si in tali tempore vouentes est impeditus carcere, morbo, vel paupertate, poterit declarare causam legitimam esse,vt illo tempore excusetur ab executione voti. *Vgol.de offic.& potest. Episc.tract.*2. *fol.*162.

22 Potest Episcopus dispensare cum eo, qui vouet se talē religionem ingressurum, vt ingrediatur alterā?
Resp. Potest; quia hoc magis est commutare votū, quàm dispensare. *Nauar.consil.*4.*&* 14.*de voto.& cons.* 4.*de regularibus,num.*33. *Caiet.*2.2.*quæst.*89. *art.*1.

23 Quando Episcopus dispensat in voto,debet ne loco uoti imponere aliquā pœnitentiā,uel aliam rem?
Resp. Negatiuè, quia hoc non esset dispensare, sed permutare. *c. magnæ.de voto.Nau.in man.c.*12. *nu.*65.

24 Potest Episcopus delegare hanc facultatem dispensandi?
Resp. Potest quia eam habet ratione suę dignitatis; sed si eam habuerit delegatam à Summo Pontifice, in aliquo casu, eam subdelegare non potest. *Vgol.de offic.& potest.Episc. tract.*2. *fol.*162.

CAPVT X.

De Simonia.

1 QVid est simonia?
Resp. Studiosa uoluntas contrahendi pretio rem spiritualem. *Tol.lib.*5.*c.*84.*nu.*1. *D.Th.*2.2.*q.*100.

2 Quare dicitur res spiritualis?
Resp. Quia procedit à Deo, qui est auctor gratiæ.

3 Quotuplex est distinctio pretij?
Resp. Triplex:pecunia,laus, & obsequium. *Tolet.in summ.lib.*5. *cap.*84. *num.* 3.

4 Si

4 Si quis conueniat cum alio se daturum ei beneficium, si ipsum laudet coram alijs, vel inimicum vituperet, erit ne pretium, & simonia?
Resp. Erit. *Tolet. in sum. c. 84. num. 5.*

5 Quid est pretium obsequij?
Resp. Quando quis inseruit alicui in ministerijs tẽporalibus pro retributione, vt Oeconomus, & vbi aliquod pretium horum intercedit tamquam pretiũ pro re spirituali est simonia. *Tol. vbi sup.*

6 Vnde dicitur simonia?
Resp. A Simone Mago primo Auctore huius peccati. *act. 8. qui vt habetur q. 3. c. Saluator.* voluit emere donũ Spiritus sancti, vt posset alijs cũ lucro vendere.

7 A quo fuit prohibita?
Resp. A Deo, ex illo, *Matth.* 10. gratis accepistis, gratis date.

8 Quot sunt species simoniæ?
Resp. Tres mentalis, conuentionalis, & realis. *Tol. vbi sup.*

9 Quæ est mentalis, & quotuplex?
Resp. Duplex: altera, cum quis interiùs vult rem spiritualem pretio contractare, tamen non deducit ad actum exteriorem aliqua de causa: altera mentalis est, cum exteriùs aliquid spirituale tractatur certo pretio, tamen non manifestatur; verbi gratia, aliquis dat centum aureos alicui hac intentione, vt det ei beneficium, tamen neque implicitè, neque explicitè significat alteri. *Tol. in sum. lib. 5. c. 86. n. 2. Nau. in manual. c. 23. num.* 103.

10 Quæ est conuentionalis?
Resp. Quando est pactum aliquod exterius implicitum, vel explicitum, tamen non sequitur consummatio operis ex vtraque parte. *Tolet. in sum. c. 84.*

11 Quotupliciter fit simonia?
Resp. Tripliciter: vno modo, quando tantum est pactum pretij, tamen nondum est datum pretium, nec translatum beneficium. Secundo modo, quando cum pacto pretium est translatum, sed nondum acceptum beneficium. Tertio modo, quando datum est beneficium, vel res spiritualis, nondum tamen est pretium acceptum. *Tol. in sum. lib. 5. c. 86. num. 3.*

12 Quæ est realis?
Resp. Est perfecta consummatio sub vtraque parte. *Nauar. in manual. c. 23. num.* 105.

13 Pro quibus rebus dare pecuniam est simonia?
Resp. Vt si ematur calix pluris, quam valet ex eo præcisè, quia est consecratus, sed vendere, & emere calices etiam consecratos eodem pretio, ac si non essent consecrati, non est simonia. *Tol. in sum. lib. 5. c. 87. num. 5.*

14 Quibus rationibus potest dari pecunia pro re spirituali?
Resp. Multis. Primò per modũ pretij, Secundò per modum sustẽtationis ipsis ministris rerum spiritualium, seu per modum eleemosynæ, vel oblationis, quæ fit Deo in suo ministro; aut per modum liberalitatis, seu spontaneæ donationis, & gratitudinis, uel per modum laudabilis consuetudinis. *Tolet. in sum. lib. 5. c. 87. num. 1.*

15 In simonia quis dispensat?
℞. Quando est de Iure positiuo, Papa. *Tol. vbi sup.*

16 In simonia reali potest ne Papa dispensare?
℞. Non potest facere talem contractum licitũ, benè tamẽ potest Simoniacos habilitare ad beneficia, & à peccato absoluere. *Tol. in sum. lib. 5. c. 48. num. 4.*

17 Episcopus potest absoluere subditum suum à simonia occulta?
Resp. Poterit sicuti potest ad ordines suscipiendos habilem reddere, sed non potest eum habilem reddere ad obtinenda beneficia, quibus priuaretur, si talis simonia esset publica. *DD. super c. 6. sess. 24.*

18 Quod peccatum est simonia?
Resp. Mortale, & tripliciter peccat Simoniacus. Primò quia uendit quod non est uenale. Secundo, quia uendit, quod suum non est; nam 1. *Corinth.* 4. homo dispensator est rerum spiritualium nõ Dominus, & ita qui uendit rem spiritualem, alienam rem uendit. Tertiò, quia facit contra originem rei spiritualis. *Tol. in sum. lib. 5. c. 85. n. 1.*

19 Quæ pœna datur simoniaco?
Resp. Ipso iure est excommunicatus, & perdit beneficia obtenta, & obtinenda, usque dum à Papa dispensetur. *Syl. verb. simonia. n.* 19.

20 Hæc pœna intelligitur ne in simonia mentali?
℞. Negatiuè, sed in simonia reali, in simonia mentali peccat solum mortaliter. *Tol. in sum. l. 5. c. 93. n. 2.*

21 Pretium simoniæ cui debet restitui?
Resp. Ecclesiæ, uel pauperibus, quia qui dedit pecuniam, eam amisit dando eam pro re turpi. *Tol. in sum. lib. 5. c. 93. num. 4.*

22 Mediator, & interuentor in simonia, tenetur ne restituire fructus?
Resp. Negatiuè, licèt grauiter peccet, quia solum simoniaco imposita est hæc pœna. *Tol. vbi sup.*

23 Simoniacus tenetur ne in foro conscientiæ relinquere beneficium, & restituere fructus?
Resp. Tenetur. *Tol. vbi sup.*

24 Conferre beneficia indigno ob familiaritatem, uel consanguinitatem, est ne simonia?
Resp. Negatiuè, sed peccatum mortale. *D. Tho. 2. 2. q. 10. art. 5.*

25 Possunt ne uendi res sacræ?
Resp. Possunt ratione materiæ, & non ratione benedictionis. *Tol. in sum. lib. 5. c. 85. n. 2.*

26 Committens simoniam in ordine, uel beneficio, incurrit ne in excommunicationem?
℞. Incurrit, si sit realis. *Tol. in sum. c. 93. n. 1. lib. 5.*

27 Ignorantia excommunicationis, excusat ne simoniacum ab excommunicatione?
Resp. Affirmatiuè, quia ad excommunicationem requiritur scientia, & consensus. *Tol. lib. 5. c. 86. n. 5.*

28 Scientes, & non manifestantes incurrunt ne excõmunicatione secundũ extrauagãte cum detestabile?
℞. Talis extrauagans non est in usu, & sic non incurrunt, *vt tenet sum. Tabien. verb. simonia.* §. 75.

29 Si quis committit simoniam in beneficio, est ne priuatus illo beneficio, uel etiam alijs beneficijs?
Resp. Si sit realis, omnibus, & est inhabilis ad futura, secus autem si sit conuentionalis. *Tolet. in sum. lib. 5. c. 93. num. 10.*

30 Quando dicitur consumata simonia?
Resp. Quando concurrunt conuentio, intentio, & executio.

31 Accusatus de simonia, prohibetur ne accusatione pendente à celebratione Missarum?
Resp. Si accusatio sit probata per testes, prohibetur. *Tol. vbi sup.*

32 Simonia quomodo probatur?
Resp. Per præsumptiones, & testes, cum de sua natura sit peccatum.

33 Committitur ne simonia in iure patronatus?
Resp. Affirmatiuè. *Tolet. vbi sup.*

34 Si quis Sacerdos ad audiendam alicuius cōfessionem, duo aut tria milliaria conficiat, aut aliquas etiam expensas faciat, erit ne simonia, si accipiat aliquid?
Resp. Non erit, quia est labor antecedens, & pro hoc potest pretium exigi,& dari. *Sot.lib.9.q.6.art.1.*

35 Si quis obligat per annum, aut per aliquod tempus administranda sacramenta, vel celebrandum, & exigat pretium pro tali obligatione,erit ne simonia?
Resp. Non erit,quia hic non vendit rem spiritualē, sed suam libertatem. *Caiet. verb simonia.& Gl.super c. significatum de præbend.*

36 Si quis accipiat aliquid pro labore audiendi confessiones, baptizandi, & alia sacramenta ministrandi, erit ne simoniacus?
Resp. Erit simonia,quia talis labor est concomitans rem spiritualem,& ab ea separari non potest. *Sot.lib. 9.de iust.& iur.q.6.art.1.*

37 Qui adeptus fuerit beneficium per simoniam cōuentionalem, vacat ne beneficium ipso Iure?
Resp. Negatiuè, sed per sententiam. *Tolet.in summ. cap. 93.*

38 Est ne simoniacus, qui dat pecunias ad obtinenda amicitiam, vel seruitutem, ex qua deinde consequatur beneficium?
Resp. Non est principaliter non intendit beneficiū. *Tol.in sum. lib.5.c.84.num.5.*

39 Qui permutat beneficium cum beneficio absque licentia Papæ, est ne Simoniacus?
Resp. Affirmatiuè. *c.quæsitum. de rer. permutat.*

40 Si duo paciscantur, quod post certum tēpus vnus eorum alteri beneficia renunciet, erit ne simonia?
Resp. Negatiuè, sed confidentia reprobata.

41 Contractus non emptionis, neque venditionis, potest esse simoniacus?
Resp. In re spirituali omnis actus, qui non fit contractus gratuitus, potest esse Simoniacus.

42 Potest Episcopus absoluere subditum suum à simonia occulta?
Resp. Potest, & ad ordines suscipiendos habilem reddere,sed non ad beneficia,quibus priuatur, si talis simonia esset publica. *Trid.syn.sess.24.c.6.*

CAPVT XI.

De Vsuris.

1 Quid est Vsura?
Resp. Quidquid exigitur vltra sortem principalem,vide *Val.part. 1.Nauar.num.214. Caiet.verb. vsura. Less.c.3.*

2 In commodato est ne vsura?
Resp. Non est, sed actus bonus, & charitatis.

3 In quo differunt mutuum, & commodatum?
Resp. In commodato non transfertur dominium rei,imo eadem res debet restitui: in mutuo autem transfertur. *Tol.in sum.lib.5.c.28. num.2.*

4 Quid requiritur ad veram vsuram?
Resp. Primò mutuum. Secūdò lucrum. Tertio,quòd tale lucrum sit æstimabile pecunia. Quartò, quòd proueniat ratione mutui. Quintò,quòd tale lucrum principaliter, & non secundariò proueniat ex mutuo. *Tol.in sum.lib.5.c.28. num.2.*

5 Vsura, & dare ad vsuram quo iure prohibentur?
Resp. Naturali, humano, & diuino. *Tol. vbi sup.*

6 Vsura quod peccatum est?
Resp. Mortale,& asserere contrarium est hæreticū, *c.super eod. & c. quia de vsur.*

7 Vsurarius est ne ipso Iure excommunicatus?
℞. Nō est,& ideo nō est expellēdus ab officio diuino. *Sot.lib.6.de iust.& iur.q.1.art. Sylu.verb. vsura.*

8 Quotuplex est vsura?
Resp. Mentalis,realis,& palliata. *Tolet. in sum.lib.5. c.29.num.1.*

9 Quæ est mentalis?
Resp. Quando aliquis mutuat aliquid ea intentione, vt vltra sortem recipiat lucrum, sed non manifestat intentionem. *Sylu.verb. vsura.*

10 Quæ est realis?
Resp. Quando quis mutuat, & facit pactum, quod prius debet illi solui vltra sortem tanta quantitas. *Tol.in sum.lib.5.c.29.*

11 Quæ est palliata?
Resp. Quando quis mutuat,& non poscit, quod debet recipere vltra sortem. *Tol. in sum.lib.5.c.29.n.1.*

12 Mutuans habens animum ex mutuo percipiendi aliquid, sed non principaliter ex mutuo, sed ex liberalitate, vel gratitudine, est ne vsurarius mentalis?
Resp. Non est, quia principaliter id non intendit, sed secundariò. *Tol.vbi sup.*

13 Quid requiritur ad vsuram mentalem?
Resp. Primò intentio recipiendi vltra sortem. Secundò,quòd sit ratione mutui. Tertiò quod principaliter, & non secundariò intendat aliquid habere vltra sortē ratione mutui. *Tol.in sum.lib.5.c.29.n.3.*

14 Quotupliciter committitur vsura mentalis?
Resp. Tripliciter. Primò, quādo est intentio solum ex parte dantis.Secundò,quando solum est ex parte recipientis. Tertiò,quando est intētio ex vtraq; parte,licèt non exprimatur. *Tol.in sum. lib.5.c.29. nu.4.*

15 Ad vsuram realem quid requiritur?
Resp. Primò, vt intercedat mutum, & vltra sortem ratione mutui aliquid recipiat. Secundò, vt sit pactum explicitum recipiendi aliquid, & hoc accidat ratione mutui, quando ipsum mutuum occultatur nomine alterius contractus,vt emptionis, vel venditionis. *Tol.in sum.lib.5.c.31. num.5.*

16 Quando quis vendit rem,quæ non est, vel vendit rem, quam non tradidit in pretium 200. ducatorū, & loco rei tradit 100. aureos, est ne vsura?
Resp. Affirmatiuè, estque palliata, & frequenter committitur. *Tolet.lib.5.c.31.num.2.*

17 Quot sunt pretia rerum, & in qua differentia?
Resp. Tria: infimum,medium, & supremum. *Tol. vbi sup.num.3.*

18 Si quis vendat rem in pretio medio, vel infimo, quia solutio fit de præsenti, & eandem rem vendat alteri in summo pretio,quia solutio est de futuro,est ne vsurarius?
Resp. Non, quia non vendit rem vltra summum pretium. *Tol.vbi sup.num.3.*

19 Quotupliciter potest palliari vsura?
℞. Dupliciter. Primò ratione pacti, quādo nō exprimitur in cōtractu,sed alia via indicatur. Secundò, ratione

ratione mutui, quando ipsum mutuum occultatur nomine alterius contractus, vt emptionis, vel venditionis. *Tolet. vbi sup. num. 1.*

30 Si quis debet soluere centum post annum, & de præsenti soluit septuaginta, & petit sibi remitti triginta erit ne vsura?

Resp. Si id petat, quia de præsenti multum valet pecunia, vel quia post annum potest esse periculum in solutione, non est vsura: si verò rem petat ratione temporis, erit vsura. *Nauar. in manu. c. 17. num. 131. Tolet. in sum. lib. 5. c. 31. num. 6.*

21 Si socer dat agrum in pignore dotis, erit ne vsurarius?

Resp. Negatiuè, sed licitè poterit percipere fructus, & recuperare integram dotem propter onus matrimonij, *c. salubriter de vsuris, Sot. lib. 6 q. 1. art. 2.*

22 Si quis habeat spem, vel desiderium recipiendi aliquid vltra mutuum, erit ne vsurarius?

Resp. Negatiuè: quia spes & desiderium differunt ab intentione in eo, quòd intentio operatur propter rem, vnde qui ita mutuat propter vsuram, vsurarius est: spes verò, & desiderium non habent rationem operationis, & executionis in ordine ad vsuram. *Tol. in sum. lib. 5. c. 29. num. 3.*

23 Si quis det pecunias argenteas, vt recipiat aureas, & accipiat aliquid moderatum, erit ne vsura?

Resp. Non erit, quia talis contractus non est mutuãdi, imò permutãdi vnã rẽ pro alia. *Tol. l. 5. c. 30. n. 1*

24 Si quis mutuat agricolis triticum ea conditione, vt obligentur colere terras mutuantis; erit ne usura?

Resp. Erit, quia illa obligatio pecuniæ æstimabilis est, & percipitur aliquid ultra sortem principalem. *Tolet. in sum. lib. 5. c. 30. num. 3.*

25 Quid debet talis mutuans facere, ne committat usuram?

Resp. Debet remittere agricolis aliquid de pecunia commodata arbitrio boni uiri. *Tol. vbi sup.*

26 Si quis mutuet aliquid ea obligatione, ut successiuè emat merces ex sua officina, erit ne usura?

Resp. Erit, quia talis obligatio pretio æstimabilis est. *Tol. in sum. l. 5. c. 30. n. 3. Molina disp. 30. Sylu. vsura. 1. q. 7. D. Ant. loc. cit. §. 8. Azor. c. 7.*

27 Si quis mutuet pecunias Principi, vt sibi remittat gabellas, est ne vsura?

Resp. Est vsura aperta. *Tol. vbi sup.*

28 Si quis mutuat alicui nauiganti, vel eunti ad ferias hac conditione, vt obliget ipsum mercatorem, vel nauigantem, vt ineat secum contractum assecurationis, est ne vsura?

Resp. Affirmatiuè, *c. nauiganti. de vsur.*

29 Si quis dat frumentum vetus, vt detur ei nouum, erit ne vsura?

℞. Si non fiat ea ratione, quòd nouum frumentum plus putatur valere, quàm vetus, sed solum ea ratione, quòd non pereat, non est vsura. *Tol. in sum. l. 5. c. 30*

30 Si quis mutuat cum pacto, vt alius fideiubeat, vel spõdeat pro ipso ĩ aliquo negotio, erit ne vsurarius?

Resp. Erit, quia hæc obligatio est pretio æstimabilis, & ex hoc capite recipit aliquid vltra sortem principalem. *Tol. in sum. l. 5. c. 30. num. 6.*

31 Si quis mutuat, & accipit pignus fructiferum, vt vineam, est ne vsurarius?

Resp. Affirmatiuè, & tenetur restituere fructus deductis expensis. *c. quoniam de vsuris.*

32 Si quis dat fundum in feudum, & postea accipiat pecuniam à feudatario, & dat idem fundum in pignus, erit ne vsurarius.

Resp. Negatiuè, sed poterit recuperare pecuniam mutuatam, & fructus fundi, quia eos percipit ratione feudi, & non ratione mutui. *c. conquestus de vsuris. Sot. lib. 6. q. 1. art. 2. vide Nauar. n. 217. Ioan. Med. q. 3. Comitol. lib. 1. q. 4.*

33 Ratione lucri cessantis, & damni emergentis potest quis absque vsura in mutuo aliquid vltra sortem principalem accipere?

Resp. Poterit sed non debet accipere aliquid ratione mutui. *Sot. de iustitia, & iure, vt sup.*

34 Quid est lucrum cessans?

Resp. Quando aliquis habet suam pecuniã ad merces emendas, & vendendas, vel ad colendum agrum, & vt illam det mutuo, relinquit conditionem, aut agriculturam. *Tol. in sum. lib. 5. c. 32. n. 5.*

35 Quid est damnum emergens?

Resp. Quando aliquis ad mutuandum vendit domum, vel agrum.

36 Si damnum non sit probabile, potest quis accipere lucrum mutuando?

Resp. Non potest, nisi sub conditione, vt mutuo tibi centum, sed si mihi acciderit, damnum debes mihi vltra sortem reddere tale damnum. *Tol. vbi sup. nu. 7.*

37 Quæ conditiones requiruntur, vt ratione lucri cessantis possit accipi aliquid vltra sortem principalem mutui?

Resp. Tres. Prima, quòd talis pecunia, quæ mutuatur, exposita sit negotiationi. Secunda, vt mutuãs nõ habeat aliam pecuniã, de qua possit mutuare extra illã, quam habet expositã negotiationi. Tertia, vt lucrum cessans sit probabile, *Tol. in sum. lib. 5. c. 32. n. 2.*

38 Si quis mutuat oleum, vt illi restituatur tantum frumentum nouum, erit ne vsura?

Resp. Si non faciat ea intentione, quòd frumentum nouum valebit plus quam oleum, non est vsura. *Sot. lib. 6. de iust. & iure art. 2.*

39 Si quis mutuet negotiatori pecunias, vt ille pro se negotiationi exponat ea conditione, vt mutuans non possit perdere sortẽ principalẽ, & debeat accipere lucrũ, quod prouenerit ex negotiatione, erit ne vsura?

Resp. Iste contractus est vsurarius manifestus, ratio est, quia, vt non sit vsurarius, debet se exponere periculo. *Tol. lib. 5. c. 30. num. 15.*

40 Qui dat centum aureos in mense Februarij, vt tempore messis venturæ reddantur illi centum mensuras tritici, & in dicto mense Februarij communi æstimatione valent centum mensuræ tritici ducentos aureos, iste talis contractus quando non erit vsurarius?

Resp. Quando probabiliter dubitatur, quòd tẽpore messis, & solutionis vna mensura tritici sit valitura plus vel minus quã vnũ aurũ, ratio est, quia dubitatio de maiori, vel minori pretio illũ liberat ab vsura, & iste est ludus fortunæ, & se exponit periculo perdẽdi, vel lucrãdi. Secũdò quia dubia in meliorẽ partẽ debent interpretari, & cum iste sit dubius de pretio maiori, vel minori, quod debet esse tempore messis futuræ, non debet iudicari vsurarius, cum hoc pendeat à futuro euẽtu, & tam emptor, quam venditor, æqualem sortem, & fortunã currũt. Tertiò, quia cõmodum, & incõmodum ex dilatione solutionis spectat ad emptorem, & venditorem æqualiter *l. penult. C. de solution. l. Arrianus. ff. de actionibus &*

oblig.C.ex litteris de probation.cap.nauiganti de vſuris; nec obſtat, quòd tempore, quo fit contractus, triticũ in maiori precio habeatur, quia non emitur tunc temporis illud triticum, ſed triticum futurum, quod debet in menſe Auguſti ſequenti colligi.

41 Quando iſte contractus erit vſurarius?
Reſp. Primò, quãdo qui emit triticum, non dubitat de maiori, vel minori pretio, ſed certò exiſtimat, quòd valebit plus quàm vnum aurum; tunc enim eſt vſura, quia vult emere minori pretio propter anticipatione pecuniæ, & ſic habet iam in animo percipere aliquid pro ſua pecunia vltra ſorté principalẽ. Secũdo, quando emptor ſcit, vel ſuſpicatur, quòd vẽditor vendit illi triticum minori pretio aliqua neceſſitate compulſus, ſed non pro dubitatione, quam habet, quòd triticũ valebit plus, vel minus, quam vnũ aurũ; tunc enim emptor emit neceſſitatẽ alterius, & ideo eſt contractus vſurarius, *gl. in c. nauiganti de vſuris.*

42 Hæc dubitatio qualis debet eſſe, vt liberet emptorem ab vſura?
Reſp. Debet eſſe iuſta dubitatio, quæ colligitur ex varijs circumſtantijs, verbi gratia temporis nimium ſicci, vel ſterilis agri. *gl. in c. nauiganti de vſuris.*

43 Qui vendet merces ea conditione, vt poſt quatuor menſes dentur illi decem aurei, & tempore, quo eas vendit, non valent niſi octo aureos, quando iſte contractus non erit vſurarius?
Reſp. Primò, quando iſte dubitatur, quod poſt quatuor menſes merces valebunt plus, quam decem aureos. Secundò, ſi tempore venditionis non erat vendicturus iſtas merces, quia ſi tũc erat eas vendicturus, erit contractus vſurarius, quia certa ſcientia plus recipit, quam merces valent, vt tenet *gloſ. in c ſi nauiganti de vſuris.*

44 Si vſurarius impetret litteras, vt reſtituantur illi vſuræ ab alio vſurario, debet ne audiri?
Reſp. Non eſt audiendus, donec ipſe prius cum effectu non reſtituat vſuras, quas fecit etiam parte petente, ratio eſt, quia qui peccat in legem, fruſtra inuocat legis auxilium; hoc intelligitur, ſi peccat in eandem legem non in diuerſam, ut habetur *in c. quia fruſtra. c. Michael de vſuris.*

45 Si vſurarius appellet à ſententia contra ſe data, eſt ne audiendus?
Reſp. Si ſit vſurarius notorius, non eſt audiendus, niſi reſtituat vſuras, ratio eſt, quia in delictis notorijs non habet locum appellatio, ſed executio. *capit. quam pernicioſam de vſuris.*

46 Poteſt quis facere vſurã, ad redimendos captiuos?
Reſp. Non poteſt, cum non ſic faciendum malum, vt inde oriatur bonum, cum vſura prohibita ſit in vtroque teſtamento, *C. de vſuris.*

47 Vſurarius ad quod iudicium pertinet, & cuius fori eſt?
Reſp. Eſt mixti fori, ſed magis propriè pertinet ad Eccleſiaſticum Iudicem cum ad conſciẽtiam, & animam pertineat, *cap. cum diœceſi, cap. quia in omnibus de vſuris.*

48 Iudex Eccleſiaſticus poteſt procedere contra vſurarios, etiam ſi non ſit accuſator, neque denuntiator, neque qui petat vſuras?
Reſp. Poteſt, & debet in conſcientia inquirere de vſurarijs, ratio eſt, quia ad Iudicem Eccleſiaſticum pertinet tollere peccata publica *c. cum in diœceſi cap. quia in omnibus de vſuris.*

49 Clericus vſurarius, quam pœnam incurrit?
Reſp. Vltra pęnas ſęcularibus taxatas & impoſitas, remanet ſuſpenſus. *c. præterea de vſuris.*

50 Quis poteſt diſpenſare cum Clerico vſurario?
Reſp. Si reſipiſcat, & faciat pœnitentiam, ac reſtituat vſuras; Epiſcopus poterit diſpenſare ad exercẽdos ordines ſuſceptos, & ad nouos ſuſcipiendos; ratio eſt, quia hoc non eſt prohibitum Epiſcopo, vt habetur in *c. inter dilectos de exceſſibus Prælatorum, cap. ſi quis oblitus. c. quoniam multi. 14. q. 4.*

51 Si quis mutuat centum aureos tempore, quo valent vndecim dragmata, & Princeps poſtea augeret valorem aurei, vſque ad quatuordecim, mutuator quid tenetur ſoluere?
Reſp. Solum centum aureos ad æſtimationem vndecim dragmatum, ratio eſt, quia in pecunia pretiũ non extinguitur, neque ſeparatur à pecunia, ſicut ſeparatur in frumento. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 34. num. 2.*

52 Si quis mutuat alicui centum ea conditione, vt reſtituat ſibi mille, quæ alias ſibi debebat, & exigentia erat difficilis, erit ne vſura?
Reſp. Non eſt, quia iſte nihil accipit vltra ſortem, niſi quod ſuum eſt. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 34. nu. 3. Azor. c. 6. q. 6. loco cit.*

53 Si quis mutuat centum aureos ea conditione, vt ſtatuto tempore reddantur ſub pęna decem aureorum, hæc pœna poteſt ne licitè exigi?
Reſp. Poteſt, quia quod recipitur vltra ſortem, eſt ratione pœnæ, & non mutui. *Tol. vbi ſup. c. 32. num. 1.*

54 Si quis mutuet pecuniã, & ponat ad lucrũ ea conditione, vt ſingulis annis recipiat decem, ita tamen, vt capitale ſemper maneat illæſum, erit ne vſura?
Reſp. *Ioan. Andr. & Hoſtienſ. in ſum.* tenent quòd ſi lucrum eſt moderatum, non eſt vſura. *ſed Abb. c. per veſtras. de donat. inter vir. & vxor.* tenet eſſe vſuram, quia non ſe exponit periculo, & propter periculum eſt licitum lucrum.

55 Quæ conditiones requiruntur, vt pœna licitè percipi poſſit?
Reſp. Tres. Prima, quòd non mutuetur intentione habendi aliquid vltra ſortem principalem. Secunda, vt pœna non imponatur homini, qui illo tempore non poteſt ſoluere ſortem principalem. Tertia, quãdo non eſt in poteſtate hominis ſoluere, & abſq; ſua culpa non ſoluit, tunc pœna exigenda non eſt; quia licite debet exigi ſolum ab illo, qui habet culpam nõ ſoluendo. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 32. num. 3.*

56 Si quis ſoluat partem debiti tempore ſtatuto, licebit ne ab illo totam pœnam exigere?
Reſp. Non licet, ſed ſolum pro rata, niſi in obligatione cautum fuerit, quòd tale mutuum debet ſimul ſolui. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 32. num. 4.*

57 Si quis mutuat pecuniam, vel accipit pignus eo pacto, quòd ſi ſtatuto tempore pecunia nõ reſtituatur, pignus ſit creditoris, eſt ne contractus vſurarius?
Reſp. Si pignus æquiualet pecuniæ mutuatæ, licitũ erit; ſi verò plurimum excedat erit contractus vſurarius. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 30. num. 5.*

58 Quotuplex eſt vſurarius?
Reſp. Duplex: alius notorius, alius occultus.

59 Qui dicitur notorius?
Reſp. Qui conuictus eſt in iudicio per idoneos teſtes, vel per ſuam confeſſionem, vel qui publicè dat vſuras. *Tol. in ſum. lib. 5. c. 36. num. 4.*

60 Quis dicitur occultus?

Reſp. Qui

Resp. Qui hoc crimen occultè committit, & non habet vllam ex tribus qualitatibus suprapositis. *Tol. vbi sup.*

61 Confessarius quid debet facere cum Vsurario?
Resp. Si sit notorius, illum non absoluere, neq; dare communionem, neque debet sepelire in loco sacro, nisi prius non restituat, vel det cautionē restituendi; & si sit inops, & pauper saltem iuret se restituturum, cum primum possit. *c. quamquam, de vsur. lib. 6.* si verò non sit notorius, debet eum absoluere cum proposito restituendi.

62 Si vsurarius sit in articulo mortis, quid faciendum?
Resp. Confessarius accipit declarationem, & promissionem soluendi vsuras, deinde manifestet suo Episcopo, vt si viuat, compellat eum, si verò moriatur, compellantur hæredes. *Syl. verb. restitutio. 6.*

63 Si vsurarius sit in articulo mortis, & non loquatur quid agendum?
Resp. Si dederit signa contritionis, debet eum absoluere; quia maior est misericordia diuina peccato vsuræ, *Syl. verbo. restitutio. 6.*

64 Resp. Vndecim. *Syluest. verb. vsura. 9.* Primò sunt infames infamia iuris. *c. Raynutius. de testa. c. pia. de exception. lib. 6.* Secundò ad communionem altaris non admittuntur. *c. pia. de except.* Tertiò nec ad oblationem offerendam. Quartò non sepelliuntur in Ecclesia. Quintò nec ad confessione suorum peccatorum admittuntur, nisi satisfaciant. *c. quia in omnibus. de vsur.* Sextò nullus debet adesse eorum testamentis. Septimò neque eorum testamentum est validum. *Bar. in cap. quamquam. de vsur.* Octauò nullus debet permittere eos habitare in suis terris. *c. vsurarium. de vsur. lib. 6.* Nonò si vsurarius det alteri vsuras, non potest repetere, nisi priùs soluat vsuras, quas alijs debet *c. quia in omnibus. de vsur.* Decimò si vsurarius cedat bonis, non reseruatur illi congrua substentatio, sicut alijs hominibus *c. Oduardus. de solutionib. c. quia in omnibus de vsur.* Vndecimò tenetur restituere fructus cum sorte principali. *DD. omnes. in l. mala fidei possessor.*

65 Si quis consequatur aliquod officium per vsurā, tenebitur restituere, fructus, & prouentus officij?
Resp. Negatiuè, quia computantur in suo labore. *Tol. in sum. lib. 5. c. 30.*

66 Vsurari ad quid tenetur?
Resp. In vita, vel in morte tenentur restituere lucrū, quod acceperunt, vltra sortem principalem, & omne damnum, quod ratione vsuræ alter accepit, tum lucri cessantis; tum damni emergentis. *D. Thom. 2. 2. quæst. 78. art. 4.*

67 Hæredes vsurarij tenentur ne restituere?
Resp. Tenentur quilibet pro rata. *D. Tho. 2. 2. q. 78. c. tuas nos de vsuris.*

68 Si vsurarius habeat alia bona immobilia, vel mobilia, quæ absque vsura iustè possidet, potest licitè ea vendere, & alienare?
Resp. Potest, dummodo habeat alia vel vsuraria bona, quæ possit restituere. *Tolet. in sum. lib. 5. c. 35. nu. 4.*

69 Si vsurarius alienet bona, quæ per vsuras acquisiuit, quia alia bona nō habet, talia bona posita, in potestate personæ, sunt ne abnoxia restitutioni?
Resp. Duplex est donatio; aut aliquis gratis donat absque aliquo proprio commodo, vt qui dotē dat filiæ, vel seruo, & tūc illa bona per vsuras acquisita sūt ob noxia restitutioni; aut donat cum sua vtilitate, vt qui emit, vel soluit mercedem messoribus, & tunc talia bona donata non sunt obnoxia restitutioni. *Sot. lib. 6. de iust. & iur. quæst. 1. art. 4.*

70 Principes, & Iudices, qui in causa vsuraria sibi applicant bona vsurarij, & non audiunt eos, qui iuridicè petunt sibi restitui, ad quid obligantur?
Resp. Ad restitutionem. *Tolet. in summ. libro. 5. capitulo 36.*

71 Notarius, qui scit contractum esse vsurarium, & facit verum; vt si sciat dari accipienti viginti, & scribat triginta, ad quid obligatur?
Resp. Ad restitutionem illorum decem aureorum. *Tol. l. 5. c. 36. Bannes. 2. 2. q. 78. art. 3. Sot. lib. 6. in p. q. 1. art. 4. D. Anton. p. 2. tit. 1. c. 9.*

72 Si Notarius scribat contractum vsurarium cum veritate, an quid obligatur?
Resp. Non obligatur ad restitutionem, cum nihil occultet, sed solum peccat mortalitèr faciens actum illicitum. *Tol. in sum. lib. 5. c. 36. nu. 2.*

73 Factores, proxenetæ, seu cursores vsurarium, ad quid obligantur?
Resp. Ad restitutionem, cum dent operam rei illicitæ. *Tol. vbi sup. nu. 2.*

74 Accipientes ad vsuram ab ijs, qui parati sunt hoc facere, cum alioqui exerceant, quam pœnam incurrunt.
Resp. Nullam, neque peccant, si fiat propter subuētionem suæ, vel alienæ necessitatis. *ita D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 4. in corp.*

75 Si quis committeret pecuniam suam vsurario non habenti alias pecunias, vnde usuras exercere possit, peccaret ne?
Resp. Si hac intētione committeret, ut ille copiosiùs per usuram lucraretur, esset particeps culpę, quia daret materiam peccandi: si uerò daret usurario habenti alias pecunias, unde usuras exercere posset, nō peccat committendo huic suam pecuniam, quia dat, ut a pud illum totiùs seruetur. *S. Thom. ibid ad 5.*

76 Domini temporales permittentes usurior peccant ne?
℞. Non peccant, quia permittere non est approbare, sicut permittitur scortum ad euitandum maius malum. *Tol. in sum. lib. 5. c. 37. nu. 4.*

77 Si Domini temporales prohiberent, ut soluens usuras non possit eas repetere, nec audiri in iudicio, peccarent ne?
℞. Peccarent mortalitèr, & tenerentur ad restitutionem, quia tollunt ius certæ personæ. *Clem. vnica. de vsuris. So: lib. 6. q. 1. art. 1.*

78 Venditio rei cum pacto retrouendēdi eidem, qui dat ad usuram, facit ne contractum usurarium?
℞. Est usura paliata, quia retrouenditio ita fit semper infra iustum pretium. *Tolet. lib. 5. c. 31. n. 3. Molin. disp. 355. nu. 2. Io. Medin. q. 78.*

79 Iuramentum de non petēdo ad usuram, & de soluendo usuram, est ne adimplendum?
℞. Affirmatiue, quia iuramentum quod adimpleri potest sine dispendio uitæ æternæ semper est ualidū, tamen usurarius, non obstante iuramento facto a promittente, & solutione uoluntaria, tenetur in conscientia restituere usuras. *c. debitores de iureiurando. c. tua dudum. de vsuris.*

80 Iuramentum de non denuntiando usurarium, est ne adimplendum?

℞. Ali-

Resp. Aliqui putant quod non est adimplendum, quia est illicitum, & illud adimplere est cum dispendio vitæ æternæ?

11 Pactum vsurarium vitiat ne totum contractum?
Resp. Si sit separatum, vitiat solùm pactum; si verò non sit separatum, vitiat totum contractum. *Tolet, in sum. lib. 5. c. 30 nu 5.*

CAPVT XII.

De rebus Ecclesiæ non alienandis.

1 QVid est alienatio?
℞. Est transferre dominum vtile, & directū alicuius rei in aliquam personam. *Isidor, in etmologijs verb. alienatio.*

2 Quotuplex est alienatio?
Resp. Duplex, alia perpetua, alia temporalis, *Abb. in c. continebatur de his, quæ fiunt à Prelatis, sine consensu capituli.*

3 Quæ dicitur alienatio temporalis?
Resp. Illa, quæ transacto aliquo tempore limitato, reuertitur dominium vtile ad eandem personā, quæ rem alienauit *Abb. in dicto loco.*

4 Quæ est alienatio perpetua?
Resp. Illa, quæ in perpetuum durat in fauore alicuius hominis, & suorum successorum, ita vt res alienata nunquam reuertatur ad proprium dominum *Abb. vbi sup.*

5 Alienatio rei Ecclesiasticæ facta durante vita alicuius hominis ea conditione, vt illo mortuo, verbi gratia domus, vel tale fundum reuertatur ad Ecclesiam erit perpetua, vel temporalis?
Resp. Talis alienatio, siue sit durante vita vnius, vel plurium, iure vocatur alienatio perpetua, & prohibita est, quia durat per longum tempus cum periculo, vt Ecclesia ex obliuione perdat illam rem. *Clement. ambitiosè de rebus Ecclesiæ non alienanandis, & ibi. DD.*

6 Quæ requiritur ad veram alienationem rei Ecclesiasticæ?
Resp. Primò tres tractatus solemnes inter Episcopū, & capitulum, Secundò cōsensus Episcopi, & capituli in scriptis. Tertiò quod fiat pro vtilitate Ecclesiæ, & ea constet. Quartò petere a Summo Pont. licentiam per rescriptum, in quo debet esse euidens Ecclesiæ vtilitas, & virtute eiusdem rescripti probare ante Iudices, & Commissarios nominatos à Papa utilem, & necessariam esse Ecclesiæ talem alienationem per testes idoneos; & tunc alienatio vale sine alio consensu Papæ; dummodo in scriptura dicatur saluo consensu Romani Pont. neq; aliter, neq; alio modo. *tenet Mandosius tractatus de signatur. gratiæ capitulo sine.*

7 Quid est tractatus, qui debet fieri in alienatione Ecclesiastica?
Resp. Est quædam discursio, vel indagatio facta inter Episcopum. & Canonicos solemniter congregatos circa rem in futurum perpetuò alienandam, suffragia, & opiniones omnium debent in scripta redigi, cum rationibus à quolibet prælato adductis in fauorem alienationis, vel contra alienationem. *tenet Abb. c. tua nuper de his, quæ fiunt à prælatis sine, &c. nu. 3. & 5.*

8 In alienatione requiritur consensus omnium Canonicorum, vel omnium Clericorum, si sit res alicuius Ecclesia Parochialis, vel sufficit consensu maioris partis?
Resp. Requiritur consensus omnium Canonicorum vel Clericorum, quia agitur de re grauissima, & necessariò requiritur mandatum Apostolicum antea, vel postea, quod est obseruandum ad vnguem. *Abb. c. 1 de his, quæ fiunt à Prælati sine. num. 2.*

9 Alienatio perpetua rei Ecclesiasticæ, scilicet prædij, vel domus, facta cum omnibus solemnitatibus sine consesu cap. valebit ne?
Resp, Non valebit, neq; ullo tempore tenebit, quia ingressus à principio fuit uitiosus. *tenet Abb. in c. noscitur de his, quæ fiunt à Prelatis sine consensu capit. numer. 8.*

10 Si prælatus alienet res temporales, ut fructus, uel uestes uel triticum, quis con sensus capituli requiritur?
Resp. Tunc sufficit taciturnitas capituli, quia habetur pro consensu, quia rati habitio mandato non est dubium comparari, *capitulo 2. de his, quæ fiunt sine &c.*

11 Si aliqua alienatio rei magnæ fiat ab Episcopo sine consensu capituli, & cum cæteris requisitis, & postea capitulum consentiat, ualebit ne talis alienatio?
Resp. Si consentiat in scriptis factis tractatis de solemnitatibus ualebit alienatio, quia cautè suppletur, quod per negligentiam omissum fuit, *Abb. c. 2 &c. cum nos de his, quæ fiunt à Prælatis sine &c.*

12 In Ecclesijs parochialibus ad alienationem perpetuam rei Ecclesiasticæ illius parochiæ, requiritur ne consensus Canonicorum, uel consensus Clericorum?
℞. Requiritur solus consensus Clericorum illius Parochiæ, quia isti succedunt loco Canonicorum, & in his rebus nullam habent dependentiam cum Canonicis, sed solum cum suo Episcopo, sed debent seruare omnes alias solemnitates suprapositas. *tenet Abb. de his, quæ fiunt à Prelatis sine &c.*

13 Consuetudo alienādi rem Ecclesiasticam sine solenitatibus requisitis à Iure suprapositis ualebit ne?
℞. Non ualet imò est corruptela. *tenet Abb. c. 1. de his, quæ fiunt à Prælatis sine nu. 3.*

14 In alienatione, quæ debet fieri de necessitate iuris requiritur ne necessario consensu capituli?
℞. In alienatione necessaria, ut si Ecclesia per sententiam perdat aliquod prædium, vel rem, & à Iudicibus spolietur, non requiritur consensus capituli, ratio est, quia isti consensus solum requiruntur in alienatione uoluntaria, ubi agitur de maiori bono Ecclesiæ. *tenet Abb. in cap. pastoralis de his, quæ fiunt à prælatis sine. nu. 5.*

15 Episcopus hodie poterit alienare rem aliquā magnam, uel paruam cum consensu capituli seruatis alijs solemnitatibus in consulto Summo Pont.?
℞. Licèt in c. 1. de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli: detur hæc facultas Episcopi; Tamen hodie

hodie iurant in manibus Summi Pontif. & in manibus Episcopi consecrantis se non alienaturos rem aliquam suæ Ecclesiæ, vel mensæ in consulto Summo Pontif. ideo ratione iuramenti non licet illis alienare rem stabilem in consulto *Summo Pont. tenet Abb. in c. 1. de his, quæ fiunt à Prælatis sine. nu. 5.*

16 Quæ solemnitates requirunt in alienatione bonorum mobilium Ecclesiæ?

Resp. Considerandũ est si bona nobilia seruari possunt sicut aurum, & argentum, & sunt magni valoris, & tunc solemnitates suprapositæ seruari debent; ratio est, quia in Iure æquiparantur bonis immobilibus, si verò bona mobilia seruari non possunt, quia tempore consumuntur, non requiruntur istæ solemnitates; quia reputantur, vt venditiones. *tenet Abb. in c. inter tua de his, quæ fiunt à Prælatis sine consens. cap. n. 3. & 7.*

17 Si alienatio sit antiquissima rei Ecclesiasticæ quid præsumitur, si scriptura non appareat?

Resp. Præsumitur, quod seruatæ fuerunt omnes solemnitates, nisi per aliquam scripturam contrarium appareat, scilicet defecisse aliquam solemnitatem, vel consensum alicuius de capitulo, vel Ecclesiam enormiter fuisse læsam tẽpore donationis. *tenet Abb. cap. ea noscitur de his, quæ fiunt à Prælatis. nu. 8.*

18 Laicus acquirit titulum rei Ecclesiasticæ; si eam possederit tanto tempore, vt memoria hominum non sit in contrarium?

Resp. Negatiuè, quia laicus est incapax rei Ecclesiasticæ, & sic possessio illi nihil prodest. *tenet Abb. in cap. cum de his. quæ fiunt à prælatis sine. nu. 12.*

19 In quo casu poterit Ecclesia reclamare in alienatione, in qua seruatæ fuerunt omnes solemnitates iuris?

Resp. Quotiescumq; Ecclesia fuit enormiter læsa per negligentiam Iudicum, vel Commissariorum, vel per fraudem Canonicorum, vel alia ex causa; tunc poterit Ecclesia reclamare, etiam si omnes solemnitates fuerint seruatæ; ratio est, quia si hoc priuilegium in emptione, & venditione laicis datur, multo magis debet dari Ecclesijs in alienatione rei perpetuę, cum sit maioris præiudicij, & Ecclesia magis priuilegiata. *tenet Abb. in c. tua nuper de his, quæ fiunt à Prælatis, sine conf. nu. 8.*

20 Læsio enormis, in qua quantitate debet esse?

Resp. Debet esse in medietate iusti pretij, vt tenet omnes DD. & debet euidenter, & non per coniecturas probari.

21 Ista læsio enormis à quo tempore debet computari?

Resp. Ista læsio debet esse eo tempore, in quo res fuit alienata, quia si res creuit beneficio, aut industria possidentis, vel anni fœcunditate, vel casu; tunc non dicitur læsio, sed augmentum rei, quod cædit in fauorem possidentis.

22 Commissarij missi à Summo Pont. vel Canonici, qui dant sua suffragia in alienatione rei Ecclesiasticæ, si forte per gratam complacentiam, vel timorem contra vtilitatem Ecclesiæ in fauorem recipientis aliqnid faciant, quam pęnam incurrunt?

Resp. Si sit Episcopus est suspensus per annum, si sit Commissarios, vel Canonicus excommunicatus à Iure, & vterque renetur ad restitutionem quantitatis amissæ ab Ecclesia.

23 Quando in alienatione interuenit consensus Papæ, requiritur ne alia solemnitas facienda ab Episcopo?

Resp. Non est necessarium. *tenet Dec. consi. 371.*

24 Episcopus potest solus sine consensu capituli concedere aliquam Ecclesiam fratribus alicuius religionis, vel vnire vnam Ecclesiam alteri?

Resp. Non potest, quia est genus alienationis, & res grauissima, & ideo necessariò requiritur consensus capit. *Abb. cap. tua nuper de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu c. nu. 3. & 4.*

25 Si laicus habeat decimas alicuius Ecclesiæ, vel illas donet alteri Ecclesiæ, quæ solemnitates requiruntur?

Resp. Solus consensus diœcesani, in cuius diœcesi sunt decimæ. *c. cum Apostolica de his, quæ fiunt à prælatis sine conf. c. & Abb. ibi. nu. 5.*

26 Clerico possunt ne alienare bona Ecclesiæ titulo transferendi dominum directum; vel vtile de sua authoritate?

Resp. Negatiuè, sine licentia Summi Pont. vel sui Episcopi in casibus in quibus illam potest dare, neque illam possunt vendere, donare, permutare, pignorare, locare vltra trienium. *c. nulli liceat de rebus Ecclesiæ non alienandis extrauag. ambitiosæ eodem titulo Nauarr. de redditibus Ecclesiæ. ca. si quis presbyterorum. cap. possessionem eodem titul. Couar. variar. capitulo 16. Quaranta in summa bullarum. verb. alienatio. Triden. synod. sess. 22. c. 11.*

27 Quę bona non potest clericus sua authoritate alienare?

Resp. Ædes, fundos, prædia, vrbana rustica, cappellas cœmeteria, Ecclesiæ reditus, census, calices, vasa aurea, thesauros, arbores, radices, & similia. *Clemen. ambiton. de rebus Ecclesiæ non alien. & c. nulli, & c. possessiones eod. tit.*

28 Quis potest repetere res alienatas sine authoritate Superioris?

Resp. Episcopus, fiscus ipse, qui alienauit res, etiam si iurasse non petiturum, Clerici eiusdem Ecclesiæ, parochiani, quia ipsorum interest, ne Ecclesia pauper fiat. *Abb. in cap. si quis Presbyterorum eodem titulo num. 12.*

29 Contractus factus per Clericos, vel capitulum, in quo alienantur aliquę ex supradictis rebus, valet ne?

℞. Ab initio instrumentum de his confectum nullas vires habuit. *cap. si quis presbyterorum eod. tit. & gloss. in verb. nullus, & Abbas ibi nu. 4. vbi dicit iure nullum esse.*

30 Quam pęnam incurrit Clericus, qui sine solemnitate, & licencia Superioris alienauit bona Ecclesiæ?

℞. Si sit Clericus incidit in excommunicationem ipso facto, & priuatur beneficio Ecclesiastico sine alia declaratione, neque illi vltra conferri potest. *Cle. ambitiosæ. eod. tit.* si sit Episcopus, vel Abbas, priuantur ingressu Ecclesiæ per sex mentes, & post illos suspenduntur, & si duret pertinatia, deponi possunt. *Abbas in capitulo monemus. secunda, quæstione secunda.*

31 Si Clericus alienat res Ecclesiæ cum clausula (saluo consensu Papæ, nec aliter, nec alio modo) & ante assensum tradat possessionem rei alienatæ, quam pęnam incurrunt?

℞. Excommunicationis reseruatæ Papæ, & positæ in ex-

in extrauag. ambitiosè, *de reb. Eccl. non alienan. sic declarauit Clemens VIII. die 17. Decembris 1599.*

32 Quibus in casibus alienans non incurrit prędictas pœnas?

Resp. Primo, si habeat licentiam Papæ. Secundo si res solita sit dari in emphyteusim, & quadraginta annos duæ concessiones inueniatur. Tertio, si res locatur ad triennium solum. *Stephan. Quaranta in sum. bull. verb. alienatio sed lege Bullam Vrbani VIII. de hac re recens editam.*

33 In quibus casibus, qui alienat rem Ecclesię sine licentia Superioris non incurrit excommunicationē?

Resp. Primo si bona fide alienauerit existimans se alienare posse: nam dicta extrauag. ambitiose punit sumentes, & præsumens dolum, & temeritatē qualis non est probabiliter ignorans dictam extrauagātem, quare euadit excommunicationem in ea contentam. *Nauar. consil. 30. de sepult. Glos. in cap. Apostolicæ. de cler. excom. cclebr.* Secundo, vbi recepta non est huiusmodi extrauagans, non incurritur aliqua excommunicatio, quia lex non recepta habetur pro derogata, & non ligat. *Quarant. in sum. bull. ver. alienatio nu. 48.*

34 Quando non excusat ignorantia ab excommunicatione?

Resp. In facto aliàs damnato, quod vltra pœnam secum portat excommunicationem, puta sacrilegiū, furtum in Ecclesia, percussio Clerici, sed multò probabilius est, quod in hoc casu excuset ignorantia, vt pluribus probat Suarius; sed in facto alias licito, vel indifferenti, puta emptione, venditione, ambulatione per aliquam Ecclesiam, tunc ignorantia excusat ab excommunicatione; quia ad eam incurrendam requiritur contemptus, vel pertinatia & in ignorantes non cadunt. *Abb. in c. nobis de sent. excom. Couarr. in c. alma mater. de sent. excom. in 6. §. 4. nu. 8.*

35 Qui alienauit rem sine licentia, & intendit se defendere dicendo, quòd dicta extrauag. non est recepta in illa Prouincia, quid debet probare?

Resp. Quòd populi vsu non fuit recepta, nec moribus approbata, & legislator hoc sciens, & videns tacet, & impunes reliquit non obseruantes; sed hęc probatio difficillima est. *Couar. var. resol. lib. 2. c. 16. nu. 6. vers. 5. Quaranta verb. alienatio. nu. 48.*

36 Quæ probationes sunt necessariæ, vt Clerici possint allegare se habere consuetudinem alienandi, vel infeudandi bona Ecclesię, sine licentia Papæ?

Resp. Primò debent mostrare plures alienationes de rebus immobilibus factas intra spatium quadraginta annorum sine licentia Papę, & hoc per publicas scripturas, Secundò debent probare, quò talis consuetudo sit vtilis, & non damnosa Ecclesiæ. *Iulius Clarus. q. 13. §. feudum.*

37 Quas res potest Clericus alienare cum licentia sui Episcopi?

Resp. Res pàrui momenti, & non vtiles Ecclesiæ. *c. terrulas. c. fugitiui. c. non. licet. q. 12.*

38 Potest Episcopus alienare aliqua bona Ecclesiæ, scilicet suæ mensæ, vel bona capituli absq; licentia Papæ.

Resp. Negatiuè, imò indiget maiori licentia, quia ter iurat se non alienaturum bona suæ mensæ sine licentia Pontifical. *de consecr. electi in Episc. & sic vltra pænas periurus est.*

39 Quæ res Ecclesiæ possunt alienari cum licentia Episcopi sine consensu Papæ?

Resp. Prædiola, terrulæ parui momenti, & bona mobilia, vt vasa, vestes, campanæ, & aliæ vetustate consumptæ. *c. terrulas. 12. q. 2. cap. 1. de his, quæ fiunt à prælatis sine consf. cap.*

40 Quanti valoris debet esse res Ecclesiæ, vt possit alienari sine licentia Papæ, sed solum Episcopi?

Resp. Variæ sunt opiniones, *Glos. in c. terrulas.* declarauit posse alienari, quod potest valere viginti aureos: aliqui dicunt quadraginta; aliqui, quod non debet excedere quinquaginta in principali pretio, sed hoc relinquitur arbitrio boni iudicis, & prudentis, qui considerata Prouincia, necessitate Ecclesiæ, valore rei debet dare talem licentiam. *Quaranta. verb. alienatio. nu. 41. c. si quos 12. q. 2. Archidiac. cap. terrulas, Hostiens. in sum. verb. alienatio.*

41 Episcopus quid debet attendere, cum dat facultatem alienandi aliquam rem Ecclesiæ, & quid debet obseruare?

Res. Debet facere processum, & informationem per testes idoneos, primum de valore talis alienationis, quod sit vtilis, verum pro minima quantitate non consueuit peti licentia. *Clem. ambitiosæ. de reb. Eccl. nō alienand.*

42 Vasa sacra, reliquiarij, & vestes vetustate cōsumptæ possunt ne vendi?

Resp. In necessitate possunt ratione materię. *cap. aurum. 10. q. 2. Sylu. verb. simonia §. 12. Abb. c. ad abolendam de sepultur.*

43 Si Dominus beneficij cædit aliquas arbores fructiferas, & eas conuertit in proprium commodum, incurrit ne excommunicationem positam in *Tridens. synod. sess. 22. c. 11.*

℞ Non incurrit, neq; domini laici, si non conuertat in proprios vsus, sed in redimēda necessitate Ecclesiæ.

44 In quibus casibus non, potest Episcopus infeudare, vel concedere in feudum res solitas concedi?

Resp. In pluribus, Primo, quādo cessauit prima causa concessionis. Secundo, quando Ecclesia antea erat diues, nunc pauper. Tertio, quando res est incorporata mensæ Ecclesiæ. Quarto, quando talis consuetudo infeudandi inducta est per vim, vel fraudem. Quinto, quando res est data Ecclesiæ cum pacto, vt non alienetur. Sexto, quando cessauit vtilitas Ecclesiæ. *Abb. in c. vt semper. de reb. Eccles. non alienand. Archidiac. in c. 1. q. 8.*

45 Si Episcopus infeudauerit rem Ecclesiæ solitam infeudare, poterit ne mutare formam feudi; puta si solitum sit dari viris, poterit dari fœminis, vel minuere conditiones feudi?

Resp. Non poterit mutare formam infeudādi, nec minuere conditiones, quæ sunt in vtilitatē Ecclesiæ, sed potius poterit eas augere, & minuere, quæ sunt contra Ecclesiam, quia facultas infeudandi data est Episcopo in vtilitatem, & meliorationem Ecclesiæ, non in damnum. *Abb. in c. vt semper. de reb. Eccles. non alien. Archid. c. 1. sol. 132. q. 8.*

46 Locationes factæ rerum Ecclesiarum, à quo tempore irritantur?

Resp. A triginta annis ante publicationem Concilij, *Trid. vbi habetur ibi sess. 25. c. 2.*

47 Licet ne locare iurisdictiones Ecclesiasticas, & facultatem nominandi Vicarium in spiritualibus?

Resp. Negatiuè, si ad hoc facultas concessa fuerit à Sede Apostolica subreptitia censeatur.

48 Capitulũ sede vacante potest ne alienare aliquid? Resp. Non potest, & alienatio erit nulla. & alienantes incurrunt excommunicationem positam a Concilio Tridentino *in cap. fraternitatis. de cler. non residēt. n. 6*.

49 Vsque ad quod tempus valet locatio domorum, & prædiorum Ecclesiasticorum? Resp. Vltra triennium non extenditur. *Trid. syn. sess. 25. cap. 11*.

50 Locationes per triennium possunt fieri sine solénitate, & licentia? Resp. Possunt fieri à possidente beneficium, sed durat per eius vitam, ne damnum fiat Successori. *extrau. ambitiosę de reb. Eccl. non alienand.*

51 In quibus casibus res Ecclesiæ possunt vendi, consumari, & impignorari? Resp. In redimendis captiuis, ædificandis Ecclesijs, sustentandis pauperibus tẽporis famis, tunc Ecclesia tenetur subuenire, quantum eius facultates, & commoda ferunt. *Abb. cap. 1. de pignoribus nu. 2.*

52 Vasa argentea Ecclesiæ, & candelabra quando possunt vendi & consummare pretium illorum? Resp. Tempore pestis, & belli finito peculio Episcopi, & clericorum, possunt sacra vasa Ecclesiæ vendi, & dari pauperibus; ratio est, quia est extrema necessitas, & sic ipsa necessitas dat licentiam in consulto Summo Pontifice, & cum dilatio sustentationis est nociua, sufficit, si post factum fiat certior ab Episcopo quia certissimum est, quod Summus Pontifex, in simili necessitate idem faceret, vt late dixi *lib. 4. c. 45. de Parochis*.

53 Decimæ possunt ne dari in feudum laicis? Resp. Negatiuè, & requiritur expressa bulla Summi Pontificæ, ratio est quia est alienatio vera, *vt tenet Abb. in c. cum de his, quæ fiunt à Prælatis sine cons. c. nu. 3. & 11*.

54 Feudatarius Ecclesiæ poterit alienare, seu vendere feudum irrequisita Ecclesia? Resp. Negatiuè, ne Ecclesia defraudetur Iure laudemij, sed bene potest irrequisita Ecclesia feudum donare gratis, vel hæredibus relinquere, vel donare aut dotare filiam cum feudo, ratio est, quia ius laudemij non debetur, nisi solum in contractu venditionis, quando dominus directi domini sibi accipit pecunias, & alteri dat vtile dominium feudi *tenet Ab. in c. cum de his, quæ fiunt à Prælati sine consens. ca. nu. 3. & nu. 10.*

FINIS LIBRI TERTII.

LIBER

LIBER QVARTVS DE ELECTIONE, EXAMINE, CONSECRATIONE, Offitio, & potestate Episcopi.

CAPVT PRIMVM. De Sede Vacante, & Electione Vicarij.

1 Quid est agendum cum Ecclesia vacat?
℞. Cum primum Ecclesia vacauerit supplicationes, & processiones habeantur per ciuitatem, & diœcesim à c. clero, & populo postulantibus bonum Prelatum, & vtilem suæ Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de reform.*

2 Capitulum sede vacante quid debet agere?
Resp. Quando ad capitulum pertinet administratio iurisdictionis, & administratio bonorum mensæ Episcopalis, vt in vniuersis Regnis Hispaniæ, & Ecclesiis Cathedralibus contigit, tūc Decanus congregabit capitulum, & curabit constituere vnum, vel plures Canonicos œconomos, qui reddant rationem Episcopo venturò, & etiam eis, ad quos pertinebunt fructuum sedis vacantis, & statim capitulum debet eligere per suffragia secreta, vel publica Vicariū ad administrationem iustitiæ, & prouidere omnia officia, quę Episcopus prouidet, qui de nouo succedit veluti Fiscalem carceratium Visitatorem, & illis dare procutas, & titulos in forma. *Trid. syn. sess. 24. c. 16.*

3 Intra quot dies tenetur capitulum eligere Vicarium generalem, & quas conditione, qualitates debet habere talis Vicarius?
Resp. Intra octo dies à morte Episcopi, & debet esse de capitulo Licentiatus, vel Doctor in Iure Canonico, vel in sacra Theologia si fieri potest, vel saltē idoneus, vel etiam possunt confirmare Vicarium Episcopi mortui. *Trid. syn. sess. 24. c. 16.*

4 Tempus octo dierum ad eligēdum Vicarium cōputatur ne à die mortis, vel a die notitiæ?
℞. A die notitiæ si Epis. sic absēs. *Tri. syn. sess. 24. c. 16*

5 Quam pœnam incurrit capitulum, si intra octo dies non eligat Vicarium?
Resp. Electio deuoluitur ad Metropolitanum, & si mortuus, sit vel absens Metropolitanus, ad Episcopū antiquiorem. *Trid. syn. vbi sup. & c. non licet 12. quæst. 2. & c. finali de supplenda negligentia prelatorum.*

6 Vicarius sede vacante a capitulo electus, potest sine causa ab ipso capitulo reuocari?
Resp. Capitulum poterit liberè ad libitum suum reuocare Vicarium generalē à se electum, & cōfirmatū & Visitatorem, & omnes alios officiales cū causa, & sine causa, ratio est, quia corpus capituli succedit in omne ius Episcopi, & ex eo emanat ad Vicarium, & alios officiales, & sicut Episcopus liberè cum causa & sine causa potest amouere ad libitum Vicarium, & omnes officiales, sic capitulum poterit amouere suum Vicarium, & intra octo dies eligere alterum cum causa, & sine causa absque eo, quòd teneatur dare rationem, quare amouet suum ministrum, alias iurisdictio capituli esset limitata, & non tam ampla sicut iurisdictio Episcopi, ita declarauerunt Illustrissimi Cardinales super c. 16. *sess.* 24.

7 In Ecclesiis, vbi est consuetudo, vt eligantur tres prouisores, vel duo, qui simul, vel diuisim iudicant, quid erit faciendum?
Resp. Si talis consuetudo fuerit legitimè introducta erit seruanda; sed illi duo, vel tres electi reputantur pro vna iurisdictione, & habebunt facultatem *à Conc. Trid. traditam. c. 16. sess.* 24.

8 In electione Vicarij sede vacante si sint Canonici, Doctores, vel licentiati, & eligatur vnus non graduatus, valebit ne electio?
Resp. Non valere, sed deuoluitur ad Metropilitanū & ipso mortuo, ad Episcopum antiquiorem, *c. non licet 12. q. 2. c. finali de supplenda negligentia pralato.rū*

9 In Eclesiis, vbi est consuetudo, vt singulis mensibus eligatur Vicarius, quid agendum?
℞. Talis consuetudo est seruanda, si fuerit legitima.

10 Si in capitulo sit aliquis Doctor, vel licentiatus poterit aliquis Canonicus non graduatus eligi in Vicarium?
Resp. Non posse, quia facultas eligendi magis idoneū non graduatum data à *Concil. Trid. sess. 24. c. 16.* habet vim, quando nō inueniuntur graduati, & in defectum eorum.

11 Potest ne eligi in Vicarium tempore sedis vacantis aliquis, qui non est de capitulo?
Resp. Non, sed solum potest eligi Vicarius Episcopi mortui, quia actualiter exercet officium, etiam si nō sit de capitulo; ratio est, quia hæc facultas data est Canonicis *à Trid. syn. sess. 24. c. 16.* forsan ad tollendas controuersias, quæ inter ipsos Canonicos solent oriri tempore electionis.

12 Quare capitulū poterit cōfirmare Vicarium præexistenti Episcopi mortui, & nō poterit eligere in Vicarium aliquem Doctore hominem eminentem extra capitulum?
Resp. Ratio est. Primò propter honorem Episcopi mortui. Secundò, quia talis Vicarius iam est approbatus, & habet requisita necessaria, & habet cognitionem iurisdictionis illius diœcesis, & sic habetur sicut vnus de Can. Tertiò, quia cū iurisdictio c. eade fit cum iurisdictione Episcopi mortui, ideò capitulum, & Episcopus mortuus pro vna; eademq; persona reputan-

putantur, & ideo non vocatur electio, sed confirmatio, quia ille, qui habebat iurisdictionem tempore Episcopi, confirmatur à succedentibus in hac iurisdictione. *ita tenetur DD. super c. 16. sess. 24.*

13 Ad confirmationem Vicarij Episcopi mortui, quę pars Canonicorum requiritur?

Resp. Maior pars capituli, & non totum capitulum; ratio est, quia maior pars capituli in omnibus rebus repræsentat episcopum mortuum in iurisdictione. *ita tenent DD. loco allegato.*

14 Vicarius Episcopi mortui poterit ne ingredi in scrutinium cum Canonicis sicut vnus ex ipsis, quando eligunt Vicarium?

Resp. Non posse, quia ipse non habet aliquā actionem in electione Vicarij, & sic cum nullo Canonico potest concurrere, solum capitulum habet facultatem, si voluerit, eum confirmandi in suo officio propter rationes dictas. *Trid. syn. ses. 24. c. 16.*

15 Si sint in capitulo aliqui Canonici licentiati, vel Doctores, vel vnus Canonicus aptus ad gubernationem sedis vacantis, sunt ne præferendi Vicario Episcopi mortui, & eligendi in Vicarium?

Resp. Affirmatiuè, & hoc debet iudicari à maiori parte capituli. Primo propter authoritatem ipsius capituli. Secundò, quia in Conc. Trid. primo ponitur electio Vicarij, & in secundo loco confirmatio præexistentis. Tertiò, quia iurisdictio radicata est in capitul. sicut erat in Episcopo mortuo, & sicut Episcopus præferendus est suo Vicario, ita idoneus de capitulo præferendus est Vicario Episcopi mortui: ipse enim repræsentat totum capitulum, sic senserunt *DD. d. loc. cit.*

16 Episcopus reliquit Vicarium non graduatum, poterit ne capitulum eum confirmare?

℞. Non, sed necessario tūc debet eligere Doctorem, vel Licentiatum, vel in eorum defectu aliquem Canonicum idoneum de capitulo; ratio est, quia si concilium requirit scientiā in Canonicis, qui succedūt Episcopo, multo magis requirit eā in Vicario Episcopo mortui, precipuè cum semper debeat supplere vices Episcopi, qui semper est graduatus, & doctus.

17 Quare Episcopus poterit pro suo arbitrio habere Vicarium non graduatū, & capitulum debet eligere Vicarium graduatum si fieri possit, & si non saltem Canonicum idoneum?

Resp. Quia Episcopus semper est graduatus, & potest supplere vices sui Vicarij, & Canonicus, qui eligitur in Vicarium, supplet vices Episcopi, & constituitur loco Episcopi, & ideo concilium in eo desiderat qualitates, quæ desiderantur in Episcopo; sic censuerunt *DD. sess. 24. c. 16.*

18 Vicarius tempore sedis vacantis debet ne necessario esse sacris?

Resp. Licèt Concilium *Trid. ses. 24. c. 16.* hanc qualitatem non petat, tamen est Bulla Clement. VIII. sum. Pont. qui expresse iubet, vt Canonicus, qui non est in sacris, non possit esse Vicarius tempore sedis vacantis, sicuti neque aliquis Doctor, vel Licentiatus possit esse Vicarius alicuius Episcopi, si non sit ordinatus: ratio est, quia non est decens, nec rationi consonat, vt qui non est ordinibus initiatus iudicet sacerdotes, vt habetur in dicta bulla.

19 In Ecclesijs collegiatis est necessarium, vt Vicarius in sede vacante sit graduatus?

Resp. Negatiuè, ratio est, quia *Conc. Trid. ses. 24. c. 16.* non loquitur de Ecclesijs collegiatis, sed solum cum Cathedralibus, quia loquitur de iurisdictione Episcopi mortui, & episcopus semper habet Ecclesiam Cathedralem. Secundò, quia Ecclesiæ Collegiate aliquando sunt tenues, & habet exiguum numerum Canonicorum, & vbi non imponitur onus Ecclesiæ Collegiatæ, non est eis imponendum; sed quando ecclesiæ Collegiales sunt insignes; sicut sunt aliquæ in Hispania, semper sequuntur formam, & normam ecclesiarum Cathedralium?

20 Si Capitulum sit regularium, & regulares sint Canonici alicuius Ecclesiæ Cathedralis, & habeant Episcopum, vel Archiepiscopum tempore sedis vacantis, poterunt ne eligere Vicarium sicut faciunt Canonici sæculares?

Resp. Si in illa Ecclesia non sunt Canonici sæculares, & dicti regulares habeant priuilegium eligendi, tunc succedunt in iurisdictione Episcopi, & debent eligere Vicarium graduatum ad administrationem iustitiæ, sed in hoc tamquam in casu raro seruanda est consuetudo illius Ecclesiæ.

21 Dicti fratres regulares, qui habent Ecclesiam Cathedralem, & Episcopum, vel Archiepiscopum, possunt eligere vnum fratrem regularem in Vicarium, vt administret iustitiam?

Resp. In hoc etiam seruanda est consuetudo illius Ecclesiæ, quia licèt non repugnet de Iure, quòd aliquis frater regularis habeat subditos clericos, & cognoscat eorum delicta; tamen cum hoc debeat esse cum bulla, vel priuilegio Apostolico, cum sint clerici, & regulares distincti ordinis: ideo requiritur, vt in electione Vicarij seruetur consuetudo, vel priuilegiū quod dicti fratres habent.

22 Dicti fratres possunt ponere œconomos ad administranda bona mensæ Episcopalis, sicut faciunt sæculares?

Resp. Si ad dictos fratres regulares pertineat munus fructuum percipiendorum sicut ad sæculares, poterunt ponere vnum, vel plures œconomos: si autem ad eos non pertineat munus percipiendi tales fructus, poterit ponere œconomos illa persona, ad quā pertinet quia cū ea loquitur *Conc. Tr. ses. 23. c. 16*

23 Si Capitulum Canonicorum secularium discordet in electione Vicarij, & eligat plures Vicarios, quis eorum debet remanere?

Resp. Ille qui habuerit qualitates à Concilio positas *sess. 24. c. 16.*

24 Capitulum sede vacante poterit absoluere à delictis occultis, & irregularitate facultate tradita episcopis *sess. 24. c. 6.*

Resp. Poterit Vicarius Capituli; ratio est, quia in iurisdictionalibus habet plenariam facultatem sicut Episcopus, vt tenet *Abb. in c. cum olim de maioritate, & obedientia cap. vni eodem titul.*

25 Quam potestatem habet Vicarius sede vacante?

Resp. In iurisdictionalibus omnem, quam habet Episcopus, quia omnis facultas Episcopalis in Vicarium translata est. *Trid. syn. vbi sup. ses. 23. c. 16.*

26 Vicarius recusetur tanquam suspectus quis debet eligere arbitros, vt de eius suspectione iudicent?

Resp. Capitulum eo modo, quo poterat Episcopus eos eligere.

27 Vicarius sede vacante potest instituere præsentatum à Patrono?

Resp. Potest sicut Episcopus.

28 Vicarius procedens contra Canonicos, debet ne adhibere adiunctos?
℟. Si Ecclesia gaudeat priuilegio adiunctorũ, debet eos adhibere, sicut Episcopus faciebat, dum viuebat.

29 Vicarius sede vacante potest sine capitulo prouidere Parochiales Ecclesias, deputare Vicarios idoneos, & ponere edicta, & facere concursum?
℟. Potest, quia ad illũ spectat obire omnia illa munera, quę ex *Conc. Trid. ad Episcopum pertinebant.*

30 Vicarius sede vacante poterit dare excommunicationem ad finem reuelationis?
Resp. Poterit, quia succedit in omne ius Episcopi, & debet habere omnia necessaria ad exercendam iurisdictionem.

31 Capitulum sede vacante, vel Vicarius intra quod spatium temporis potest dare litteras dimissoriales?
Resp. Infra annum à die vocationis. *Trid. synod. sess. 7. cap. 10.*

32 Quibus potest capitulum, & Vicarius sede vacante dare litteras dimissoriales?
Resp. Solùm arctatis, videlicet obtinentibus curatum, præbendam, vel capellaniam, si requirant ordinem sacrum, & hoc propter necessitatem. *Trid. syn. sess. 7. c. 10.*

33 Clericus non ob has causas accipiens litteras dimissoriales, quam pœnam incurrit?
Resp. Si sit in minoribus ordinibus, non gaudet priuilegio Clericorum in criminalibus; si sit in maioribus, est suspensus ipso Iure ad beneplacitum Episcopi venturi. *Trid. syn. sess. 7. c. 10. & hoc ad beneplacitũ Episcopi.*

34 Capitulum, & Vicarius quam pœnam incurrunt, si ante annum dederint litteras dimissorias?
Resp. Capitulum interdicitur, & Vicarius priuatur officio, & beneficio per annum. *Trid. syn. sess. 7. c. 10. & sess. 23. c. 10.*

35 Emolumenta prouenientia ex iurisdictione, sigillo, & ex actis pęnis tempore sedis vacantis, ad quem pertinent, ad Capitulum ne, vel ad Episcopum venturum?
Resp. De Iure ad Episcopum venturum, nisi Apostolico priuilegio capitulo concessa fuerint. *Abb. c. cum vos. de offic. iud. Ordin. num. 3. c. statutum in Clem. 1. de electione in 6.*

36 Salarium Vicario assignandum, quale debet esse; & vnde solui?
℟. Debet esse congruum, vt decet ad sustentandam authoritatem, & debet solui ex dictis emolumentis.

37 Si Capitulum habeat priuilegium percipiendi emolumẽta sedis vacãtis, quomodo det ea diuidere?
Resp. Si Capitulum sit Canonicorum sæcularium, æqualiter inter se; si sit regularium, qui emittunt votum paupertatis, in communi debent ea expendere.

38 Quis potest Visitare Vicarium sede Vacante, & eius officiales?
Resp. Episcopus de nouo ingrediens. *Trid. syn. ses. 24. cap. 16.*

39 Quis tenetur Episcopo de nouo intranti reddere scripturas, priuilegia, & rationes fructuum?
Resp. Capitulum, Vicarius, & œconomi, qui sede vacante administrauerunt. *Trid. syn. vbi sup.*

40 Capitulum sede vacante potest dare licentiam, vt in sua diœcesi aliquis Episcopus edat Ordines, Chrisma, aut Confirmationem?
℟. potest elapso anno, & non ante. *Trid. syn. vbi sup.*

41 Talis Episcopus cum illa licentia, quos poterit ordinare?
Resp. Non solum Clericos illius diœcesis, sed etiam exteros venientes ad secum litteris dimissorialibus.

42 Si omnes Canonici sint dispersi, vel hæretici, & vnus resideat, quis debet dare dimissorias?
Resp. In isto casu vnus facit Capitulum, & poterit dare dimissorias.

43 Si omnes Canonici sint dispersi, & Episcopus sit hæreticus tempore sedis vacantis subditus potest adire Metropolitanum pro dimissorijs?
Resp. Non potest; sed debet adire summum Pontif. ratio est, quia talis facultas nullibi est data Metropolitano, & in iurisdictionalibus, vbi agitur de acquisitione iuris alterius, quod non est concessum, expressè intelligitur prohibitũ, sicut è contra vbi nulli fit iniuria, neque agitur de damno alterius, quod non est prohibitum, intelligitur concessum, vt habetur in *c. inter corporalia de translatione.*

44 Capitulũ sede vacante, vel eius Vicarius electus succedit in ius conferẽdi prębẽdas debitũ episcopo?
Resp. Non; sed hoc ius deuoluitur ad summũ Pont. & hæc regula generalis obseruanda est; capitulum succedit in omne ius, in omni iurisdictione debita Episcopo post eius confirmationem, sed non succedit in iuribus prærogatiuis debitis Episcopis post eius consecrationem, vt in ordinationibus faciendis, consecrandis altaribus, & ideò ius conferendi præbendas per regulas Cancellariæ deuoluitur ad sum. Pont. *c. 2. ne sede vacante aliquid innouetur.*

45 In beneficijs, quæ vacant sede vacante, quam potestatem habet Capitulum, & Vicarius Capituli, & quid debent agere?
Resp. Cum distinctione; si beneficia sint simplicia, canonicatus, vel dignitates certiorem facere debere summum Pont. vt ipse prouideat de successore; si verò beneficia habeant curam animarum annexam, vel aliquod munus, vel onus annexum, vt dare eleemosynas, dicere aliquas missas, tunc Vicarius debet committere curam Ecclesiarum, & animarum, vel onus annexum alicui idoneo Sacerdoti cum cõgrua portione, donec fuerint prouisa dicta beneficia à Papa, ne Ecclesia debitis sibi muneribus fraudetur, & si beneficia fuerint curata, debent ponere edictum, facere concursum, & eligere digniorem, dare illi litteras, vt per suum procuratorem se præsentent ante summum Pont. vt obtineat bullam Apostolicam, sicut latè dixi isto *lib. 4. c. 44.* de examine, & prouisione Parochialis Ecclesię, vt tenet *Abb. in c. illa num. 4. ne sede vacante aliquid innouetur.*

46 Si Ecclesia haber simultaneam mortuo episcopo, poterit prouidere canonicatum, vel præbendam?
Resp. Affirmatiuè, ratio est, quia quando sunt duo collatores æquales vno mortuo, alius supplet eius vices, vt latè dico in isto *lib. 4. c. 52. de collationibus prope medium, & habetur in cap. 1. ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

47 Capitulum potest ne sede vacante recipere resignationem beneficiorum spectantium ad collatione Episcopi?
℟. Nõ põt, quia fieret iniuria, & dãnũ Episcopo vẽturo; tũc. n. recurrẽdũ est ad sũmũ Põt. ratio est, quia capitulũ solũ succedit in iurisdiction. in quibus si nõ esset aliquis, qui illicò supplet vices, Ecclesia detrimẽtum pateretur. *c. illo ne sede vacante aliquid innouetur.*

CAPVT

CAPVT II.

De sede vacante aliquid innouetur.

1 QVando dicitur vacare sedes?
Resp. Quando caret Episcopo, qui est mortuus, & non gubernatur per proprium, & verum Ecclesiæ sponsum, sed per Capitulum, & per Vicarium à Capitulo electum, & per administratores à capitulo positos, tunc enim Ecclesia habetur; vel vt vidua, & orfana, & gaudet priuilegijs concessis viduis, orfanis, & minoribus. *tenet Abb. in c. 1. ne sede vacante aliquid innouetur.*

2 Vicario sedis intelligitur ne solum de sede Episcopali?
Resp. Principaliter intelligitur de sede Episcopali, & etiam intelligitur de quacumque dignitate, canonicatu, præbenda, vel beneficio, dum caret possessore ad hoc, vt gaudeat talis Ecclesia priuilegijs prerogatiuis à Iure concessis Ecclesiæ vacanti, vt non possit contra eam præscribi, & sic omnia iura, quæ loquuntur de sede Episcopali, loquũtur de sede cuiuscumque beneficij etiam minimi; Ecclesia enim omnes filios æqualiter ãplectitur. *tenet Ab. in c. 1. isto tit.*

3 Vicarius spirat ne mortuo Episcopo?
Resp. Affirmatiuè, & alius eligitur à Capitulo, vt dictũ est; ratio est, quia eius iurisdictio pendebat à voluntate, & potestate Episcopi. *tenet Abb. in c. 1. isto tit.*

4 Qui succedit Episcopo mortuo in gubernatione?
Resp. Capitulum in omni iurisdictione, vt latè dictum est *c. 1. & tenet Abb. in c. 1. isto tit.*

5 Vacante sede, Ecclesiæ status potest ne mutari?
Resp. Non, quia distituta est solatio pastoris, & defensoris, & non est, qui eam defendat, vt habetur in *cap. 1. isto titulo.*

6 Ecclesia vacante possunt bona Episcopi, vel Ecclesiæ alienari, vel permutari, vel aliquid in eis immutari?
℞. Nõ potest sub grauissimis pęnis, omnia enim debent esse in eodem statu, in quo Episcopus mortuus eam relinquit; ratio ẽst, quia neq; summus Pont. Ecclesia vacante aliquid innouat, quia non est, qui defẽdat ius Episc. neq; qui pro sede loquatur *c. 1. isto tit.*

7 Capitulum Canonicorum sæcularium, vel Canonicorum regularium poterit alienare aliquid de bonis Episcopi sede vacante?
Resp. Non potest, neque paruas tetrulas, neque eas permutare, neque vendere sub grauissimis pœnis infra positis. *c. 1. isto tit.*

8 Capitulum Canonicorum secularium, vel fratrũ regularium Cathedralium Ecclesiarũ, vel Collegiatarum, vel cuiuscumq; Ecclesię etiam minimę, quam pęnam incurrunt, si bona Ecclesiæ sede vacante in proprios vsus conuertunt, vsurpent, vel alienent, vel vẽdãt, vel consentiãt vsurpare, alienare, vel vendere?
Resp. Excommunicationis à Iure, & suspensionis, & priuantur beneficijs obtentis, & inhabilitantur ad obtinenda, & si fuerit patronus, priuatur Iure patronatus, & ab hac excommunicatione solum à Papa absoluuntur post factam integram restitutionem, & hec excommunicatio comprehendit Imperatorem, Reges, & Principes, & ponitur non solum vsurpantibus tempore sedis vacantis, sed etiam viuo Episcopo & contradicente; ratio est, vt Ecclesiæ bona defendantur timore tãm magnæ pœnæ. *Trid. syn. sess. 22. c. 11. & in Clem. statutum ne sede vacante aliquid innouetur, & in c. quia sæpe. c. generali de electione in 6.*

9 Clericus, qui vsurpauit, alienauit, vel consensit alienare bona Ecclesiæ post restitutionem integram factam, & absolutionem obtentam à Summo Pont. habet ne aliam pœnam?
Resp. Post dictas pęnas suspenditur arbitrio sui ordinarij, & per tempus ordinario bene visum; ratio est vt potestas Episcopi manifesteur, & eius timore arceantur à tali crimine, & tãm perniciosio Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 22. c. 11. in fine.*

10 Contractus facti à Canonicis, vel à Clericis super bonis Ecclesiæ, vel concessiones ab eis factæ aliquibus personis, & etiam alijs Ecclesijs, vel Confraternitatibus Episcopo mortuo, & sede vacante tenent ne?
Resp. Negatiuè, neque habent aliquam firmitatem, imò ipso Iure sunt nullæ absque aliqua declaratione, & sententia, & successor in beneficio poterit sua propria authoritate recuperare dicta bona, tamquã si non essent alienata, imò excommunicatur, si id nõ faciat, & omnibus vijs, & remedijs non recuperet dicta bona, & desendentes, & retinẽtes dicta bona sunt etiam excommunicati, vt habetur in *c. 1. & fin. ne sede vacante aliquid innouetur.*

11 Oeconomus Ecclesiæ, vel Episcopi tempore sedis vacantis, cessat ne eius officium?
Resp. Cum distinctione in rebus pręiudicialibus Ecclesiæ, scilicet, vt citetur ad lites, vel ad receptionem testium cessat eius officium, ne Ecclesiæ præiudiciũ inferatur; sed ad hoc, vt defendat Ecclesiam, vt non procedatur contra eam, & vt demonstret sedem vacare, & non solum debet admitti ęconomus, qui fuit Episcopi, vel Ecclesiæ, sed quilibet Parochianus de populo; ratio est, quia defensio Ecclesiæ æqualiter ad omnes pertinet, vt habetur in *c. constitutus ne sede vacante aliquid innouetur.*

12 Sententia lata contra Ecclesiam sede vacante tenetur?
Resp. Negatiuè, neque processus factus, neque receptio testium, neque vllus actus iudicialis; tandem nihil tenet, quod Ecclesiam pręiudicari possit, vt habetur in *c. 1. & vlt. isto tit.*

13 Præscriptio currit contra Ecclesiam tempore sedis vacantis?
Resp. Negatiuè, sed quiescit, ratio est, quia vbi non est negligentia, præscriptio non currit *c. illa isto tit.*

14 Capitulum potest absoluere excommunicatum ab Episcopo mortuo?
Resp. Poterit, quia est actus iurisdictionis. *tenet Ab. in c. illa ne sede vacante aliquid innouetur.*

15 Archiepiscopus potest ne mittere Visitatorem ad Ecclesiam vacantem sui suffraganei?
℞. Nõ põt, neq; in ea exercere aliquã iurisdictionem nisi illã quã habebat episcopo viuo, nisi forte propter neglegẽtiã capituli ad eũ deuoluatur aliqua iurisdictio, sicut deuolueretur, si episcopus fuisset viuus. *tenet Abb. c. 1. ne sede vacante aliquid innouetur.*

CAPVT III.

De poſtulatione Prælatorũ.

1 QVid eſt poſtulatio?
Reſp. Eſt petitio facta coram Summo Pont. à populo, vel à clero poſtulante Prælatum. *cap. bonæ memoriæ de poſtulatione.*

2 Quæ differentia eſt inter poſtulationem, & electionem?
Reſp. Poſtulatio videtur quod ſemper ſit de aliqua perſona alias docta, benemerita, ſed intelligibilis propter aliquem defectum particularem, verbi gratia, ſi non eſt legitimus, vel ſi non habet ætatem, & ſic ſuperior non tenetur admittere poſtulationes, ſi non vult; at verò electio eſt de perſona capaci, & ſic ſuperior debet illum confirmare, *cap. vnico de poſtulatione Prælatorum in 6.*

3 Poſtulatio ad quem ſit?
Reſp. Ad Papam, Imperatorem, vel Regem, non ad Epiſcopum, neque ad iudices inferiores, niſi in his rebus, in quibus ipſi poſſunt diſpenſare. *c. vnico de poſtulatione Prælatorum in 6.*

4 Qui debent poſtulari?
Reſp. Qui moribus, vita, ætate exemplo, & doctrina refulgent, & habent teſtimonium, & gradum ſuæ ſcientiæ in aliqua publica vniuerſitate, licet alias patiantur aliquem defectum, ſine culpa ipſorum, *c. cum in cunctis de electione.*

5 Qui non debent poſtulari?
Reſp. Qui violauerunt interdictum poſitum à ſummo Pont. vel ſunt excommunicati, vel non præſtiterunt obedientiam ſummo Pont. vel ſunt hæretici. *c. 1. de poſtulatione Prælatorum.*

6 Quis habet actionem poſtulandi?
Reſp. Capitulum, Collegium, Communitates, Vniuerſitates, *c gratum de poſtulatione.*

7 Poſtulatio à quo numero perſonarum ex his Cõmunitatibus debet fieri?
Reſp. Ad minus à tertia parte Collegij, vel Communitatis, aliter non eſt admittenda: ratio eſt, quia ius poſtulandi non competit particulari perſonæ, ſed ſolum Cõmunitati, cum in ea reſpiciatur ad bonũ Communitatis, *c. bona memoriæ de poſtulatione.*

8 Quæ Communitas priuatur actione poſtulandi?
Reſp. Illa Communitas quæ poſtulat perſona indignam, ſicut, qui eligit indignum priuatur electione, *c. gratum de poſtulatione Prælatorum.*

9 Communitas, quæ habet ius poſtulandi quando poteſt variare poſtulationem?
Reſp. Antequam præſentetur ſuperiori poſtulatio, nam poſtquam poſtulatio eſt præſentata, non eſt locus variandi, ratio eſt, quia poſtulatio nõ habet duos actus ſucceſſiuos, ſed vnum. *c. bonæ memoriæ. c. poſtulationem de poſtulatione Prælatorum.*

10 Per poſtulationem ſæpè factam acquirit ne ius poſtulandi aliqua communitas, vel capitulum, ita vt electio fieri non poſſit à Principe, vel ſuperiori niſi præcedente poſtulatione?
℞. Nõ acquiritur aliquod ius, quia poſtulatio, & eligere poſtulatũ; taliter dependent à gratia, & mera liberalitate Principis, quòd ſi ipſe voluerit, poterit ante poſtulationem, & poſt poſtulationem eligere alium, & non poſtulatum, *c. 1. de poſtulatione, & Abb. ibi.*

11 Poteſt Epiſcopus eligi in aliam Eccleſiam?
Reſp. Non poteſt, ſed bene poteſt poſtulari ad aliã Eccleſiam; ratio eſt, quia Epiſcopus habet conjugiũ ſpirituale cum ſua Eccleſia, tamquam cũ vera ſponſa, & eſt illi matrimonialiter ligatus, & ideo antequã deſponſetur cum ſecunda ſponſa, debet à Sum. Pont. ſolui primum vinculũ, vt latè dixi *lib. 4. c. 11. de trãslatione Epiſc. n. 6. 7. 8. 9. 10. & 11. & habetur in c. honor in gloſſa, & in c. ex vnanimiter de poſtulatione Prælatorum, & in c. 2. de translatione Epiſcopi.*

12 Poteſt quis ſimul poſtulari, & eligi?
Reſp. Negatiuè, quia poſtulatio, & electio ſunt diſtincta iura, & fiunt à diſtinctis perſonis, nam poſtulatio fit ab inferiori, electio à Superiori, vt habetur *in c. 1. de poſtulatione Prælatorum in 6.*

13 Ad quid prodeſt poſtulatio?
Reſp. Ad hoc, vt Princeps intelligat voluntatẽ ſubditorum, & accommodando ſe eorum deſiderio, det illis Prælatum ſibi gratum. *tenet Abb. in c. 1. de poſtulatione Prælatorum.*

14 Clerici, Canonici, Dignitates, Abbates, poſſunt ne poſtulari, & eligi in Epiſcopos, libere abſque aliqua diſpenſatione?
Reſp. Iſti tales poſſunt liberè eligi in Epiſcopos, & aſcendere, à ſuis præbendis ad munus Epiſcopale, abſque aliqua diſpenſatione: ratio eſt, quia licèt ſint vni Eccleſiæ aſtricti, non tamẽ ſunt illi matrimonialiter alligati, vt Epiſcopi: cum Eccleſia ſolum vnum habeat ſponſum, vt habetur in *c. etiam ſi honor in gloſ. de poſtulatione Prælatorum iſto titulo, & c. ſi Abbatem de electione in 6.*

15 Secularis poteſt poſtulari: vt eligatur in Epiſcopum in Cathedralem?
Reſp. Si habeant vigeſimũ ſeptimum annũ, & reliquas qualitates, benè poſſunt poſtulari, quia D. Ambroſius cum eſſet iudex ſecularis acclamatione populi poſtulatus fuit in Archiepiſcopum Mediolanẽſem, vt habetur in *extrauag. communi de poſtulatione Prælatorum. c. diſpendijs, ſed poſt Concilium Trid. debet habere quis triginta annos ætatis, vt eligatur in Epiſcopũ.*

CAPVT IV.

De electione, & electi poteſtate.

1 DE Iure antiquo ad quem pertinebat electio Epiſcopi in Eccleſijs Cathedralibus, & Collegiatis?
℞. Electio Epiſcòpi de Iure antiquo pertinebat ad Collegiũ Canonicorũ Eccleſię Cathedralis, & Collegialis, & cõfirmatio ad Sum. Pont. facto prius ſufficiente examine de vita, & moribus electi, ſed hodie per diuerſa priuilegia Summorũ Pont. Reges, & plurimi Principes ſæculares habent præſentationẽ Epiſcoporum in ſuis regnis, & Summus Pont. habet electionem, confirmationem, approbationem, & conſecrationem, vt habetur in *c. 1. & c. poſtquam de elect.*

2 Popu-

2 Populus potest eligere Prælatum communi clamore, sicut contigit in electione sancti Ambrosij Archiepiscopi Mediolanensis?

Resp. Non potest, imò clamor populi ab electione repellendus est; ratio est, quia ex hoc possunt prouenire plurimæ dissensiones, & in electione Diui Ambrosij miraculosè postulatus fuit à populo, *c. totus Episcopus de electione. c. cum terra. isto tit.*

3 Intra quot menses debet Prælatus eligi in Cathedrali, vel Collegiali Ecclesia?

ꝶ. De Iure intra tres menses, aliàs deuoluitur electio ad superiorẽ, ratio est, ne Ecclesia tanto tẽpore destituatur solatio pastoris. *c. ne pro defectu de elect.*

4 Quis debet eligi in Episcopum?

Resp. Qui natus est ex legitimo matrimonio, dignus scientia, virtute, moribus, ætate, & graduatus in Iure Canonico, vel in sacra Theologia. *c. cum in cunctis de electione.*

5 Quam ætatem debet habere Episcopus electus?

Resp. Triginta annorum completorum, vt maiori prudentia, & scientia fulgeat, & gubernet. *Trid. ju. sess 7. c. 1. de refor. & c. cum in cunctis de elect.*

6 Schismaticus, qui fecit pęnitentiam, ad Ecclesiam controuersus, potest ne eligi in Episcopum?

Resp. De Iure talis electio facta à Canonicis nulla est, sed Papa potest dispensare, si persona sit tam digna, & necessaria Ecclesiæ Dei. *c. quia diligentiã de ele.*

7 Illegitimus potest ne eligi in Episcopum?

Resp. Negatiuè, imò talis electio est nulla ipso Iure & electores priuantur potestate eligendi pro illa vice, & electio deuoluitur ad superiorẽ, ratio est, quia eligunt personam incapacem, sed illegitimus benè potest postulari absq; aliqua pęna, cum aliquando illegitimi sint doctissimi, & homines magnæ virtutis, quia illegitimatio non vitiat mentem, neque animã, neque est in culpa hominis. *c. innotuit de elect.*

8 Cardinalis, si est vtilis vniuersali Ecclesiæ, debet ne eligi in Episcopum?

Resp. Negatiuè, sed alijs præmijs honorari, & sustẽtari; ratio est, quia bonum vniuersale pręfertur bono particulari, sicut caput præfertur alijs membris, vt habetur in *c. bonæ memoriæ de postulatione.*

9 Cardinalis in quibus rebus debet esse vtilis vniuersali Ecclesiæ, vt non eligatur in Episcopum?

Resp. In confutando hæreticos, in cõsiliando, adiuuando Summum Pontificem in negotijs Ecclesiæ, vt habetur in c. bonæ memoriæ de postulatione Pręlatorum; imò si talis sit Episcopus, ex ista causa excusatur à residentia, vt latè dicitur isto *lib. 4. c. 5. de residentia Episcopi.*

10 Electus in Episcopum intra quod tempus debet acceptare suam electionem?

Resp. Intra mensem à die notitiæ, vt habetur in *c. quam sit de electione in 6.*

11 Si Religiosus eligatur in Episcopum, & consentiat absque licentia sui Superioris, valebit ne talis acceptatio?

Resp. Non valebit, sed iterum debet dari alius consensus cum licentia sui Superioris; ratio est, quia religiosus, dum non est absolutus, & liberatus a voto obedientiæ per Summum Pont. non est sui iuris, neq; habent velle, neque nolle. *c. si religiosus de elect. in 6.*

12 Si tempore electionis aliquis sit idoneus ad Episcopatum obtinendum, & ante confirmationem ex aliquo accidenti, vel delicto fiat insidignus, debet ne attendi tempus ad considerandam validitatem electionis eius?

Resp. Affirmatiuè, & non solum tempus electionis in electo, verum etiam in electoribus; ratio est. quia de futuris nulla scientia est in hominibus, vt habetur in *c. dudum de electione.*

13 Quando vacant beneficia Canonicatus, vel dignitates, quas possidet electus in Episcopum?

Resp. Postquam est confirmatus, & consecratus, & pacificam possessionem adeptus, tunc beneficia ipso Iure vacant, & non antea; ratio est, quia non debet quis spoliari bonis, quibus sustentatur, donec pacificè possideat alia bona, ad quæ ascendit per Episcopatum, quia aliter esset facere illi iniuriam, & non honorem, aut vtilitatem; nam ratione consentaneum est, vt Episcopus, & alius electus in Canonicum non amittant fructus primi beneficij, donec incipiant percipere fructus secundi beneficij, vt expresè tenet *Abb. in c. de multa de præbendis, & dignitatibus nu. 12. & cum illo omnes DD. in c. cum in cunctis & in cap. cum verò de electione, & ibi gl. expresse Clem. si. de electione, & c. licet de præbendis lib. 6.*

14 Electus ante eius consecrationem potest renuntiare beneficia, quæ possidet certæ personæ?

Resp. Non potest, quia hoc esset in fraudem sedis Apostolicæ, ad cuius dispositionem vacant dicta beneficia, licèt in Regnis Hispaniæ ex antiqua consuetudine, & vsu cum quis eligitur in Episcopum, renũtiat beneficia, quæ possidet in fauorem alicuius personæ à Rege nominatæ, quæ semper est persona magni meriti. *c. nosti de electione.*

15 Si quis electus in Episcopum sua culpa, vel infirmitate nolit consecrari, quando vacant eius beneficia, vel dignitates?

Resp. Post tres menses illi datos ad eius cõsecrationem, hoc intellige, si assequtus fuerit possessionem fructuum Episcopatus, vt tenent *DD. loco allegato.*

16 Si quis consecratus fuit, & non adeptus possessionem, neque fructus sui Episcopatus vacant ne eius beneficia post consecrationem?

Resp. Non vacare, quia non solum attenditur consecratio, sed possessio Episcopatus, & beneficij secũdi, vt ex eius fructibus commodè sustentetur, ne mẽdicet. *tenent DD. supr. allegat.*

17 Quis debet confirmare electum in Episcopum?

Resp. Solus Summus Pont. cum confirmatio Episcopi sit de rebus maioribus Ecclesiæ Catholicæ, vt habetur in *c. venerabilem de electione.*

18 Si electus in Episcopum ante cõfirmationem administrat Episcopatum, vel inuenatur, quòd non habet scientiam necessariam, quam pęnam incurrit?

Resp. Amittit electionem de se factã; ratio est, quia per solam electionem non datur illi aliqua iurisdictio, sed est quasi lutum positum in manu figuli, sed si erat Canonicus eiusdem Ecclesiæ, & administrat, vt Canonicus non incurrit pœnam. *c. qualiter & cap. auaritiæ de electione. c. bonæ memoriæ isto titu. c. auaritiæ isto tit. in 6.*

19 Electus, & confirmatus in Episcopum ante eius consecrationem, quam potestatem habet?

Resp. Potest exercere omnia, quę sunt iurisdictionis, sententiare, dare licentiam subdictis, vt administrent Sacramenta, prouidere beneficia vacantia, & post consecrationem potest exercere ea, quæ sunt ordinis, & non antea, vt habetur in *c. transmissa de elect.*

§.

De Electione Canonici in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis.

20 Electio Canonici debet esse libera?
Resp. Non solum debet esse libera, sed est posita in Iure pœna grauissima excommunicationis ipso facto incurrenda Potentatibus, & personis potentibus, vel cuicumque personæ cuiuscumq; conditionis sit, qui minatur Canonicos, ut ferant suffragium pro aliqua certa persona, quam ipse vult, vel ijs, qui aggrauant Canonicos, eorum parentes, uel famulos, uel usurpant eorum bona, eò quòd non tulerunt suffragium pro illa certa persona, ut habetur in *capit. sciam de electione in sexto.*

21 Canonico mortuo, & non sepulto potest fieri electio ab Episcopo, uel a Capitulo?
Resp. Siue electio pertineat ad Episcopum solum, siue ad Episcopum, & capitulum simul, talis electio non ualet, & est irrita, ratio est, quia iniquum est, siue in bello, siue in pace, ut officium, uel beneficium prouideatur in alium ante eius sepulturam, & requiem, & denotat nimiam cupiditatem in electore, ut habetur in *c. bonæ memoriæ de electione.*

22 In electionibus est ne seruãda cõsuetudo Ecclesiæ?
Resp. Est seruanda cum tanto rigore, quòd licèt de Iure electio Canonicorũ pertineat ad Episcopum, & Canonicos simul, si in aliqua Ecclesia sit cõsuetudo, ut ista electio pertineat ad solos Canonicos, Episcopus non habet suffragium, sed debet relinquere eos in sua consuetudine; ratio est, quia ius eligendi præscribitur, & Canonici sunt capaces præscribendi contra Episcopum, ut habetur in *c. cum Ecclesia de elect.*

23 Qui sunt modi eligendi?
Resp. Tres, per compromissum, per inspirationem Spiritus sancti, uel oretenus, per scrutinium secretũ, uel publicum *c. quapropter de electione.*

24 Quæ est electio per compromissum?
℟. Quando omnes electores nemine discrepante compromittunt electionem alicuius præbendæ in aliquas certas personas doctas, & bonæ uitæ, ut tollantur dissensiones, & benè eligatur. *c. causam. cap. in causis de electione.*

25 Quare in compromisso debet concurrere omnes Canonici nemine discrepante, & non sufficit maior pars cum compromissum dirigatur ad pacem?
Resp. Ratio est, quia quilibet Canonicus elector habet ius proprium eligendi, & illo priuari non potest à maiori parte capituli, ideò omnes debent concurrere, & postquam factum fuit compromissum ab omnibus, à maiori parte non potest reuocari. *c. causam c. in causis de electione.*

26 Compromissarij ad electionem Canonici unde debent assumi?
℟. De ipso capitulo, & possunt eligere unum ex ipsis compromissarijs, si hoc in compromissio expressè non sit prohibitum, & possunt eligere suos fratres, & propinquos: *c. cum in Iure de electione.*

27 Compromissarij semel electi possunt ne reuocari à toto Capitulo?
Resp. Si non cœperunt exercere compromissum, benè possunt reuocari, quia res est integra; si autem cœperunt exercere compromissum, non possunt amplius reuocari à toto Capitulo, quia iam radicata est iurisdictio in eis. *c. cum inter de electione 3.*

28 Canonici tenentur ne necessariò acceptare electũ per compromissarios, siue sit dignus, siue non sit magis dignus?
Resp. Si fuit seruata forma compromissi, necessariò tenentur acceptare electum per compromissarios, quamquam non sit magis dignus, ratio est, quia omnis potestas Canonicorum eligendi est in compromissarios translata, & sicut si Canonici per se ipsos eligant nõ magis dignum, sed dignum, tenet electio, sic tenet hæc eadem electio facta per compromissarios, vt habetur in *c. cum dilectus de electione.*

29 Compromissarij quem tenentur eligere?
Resp. In conscientia tenentur eligere magis idoneũ ad regimen Ecclesiæ, sed si eligant solum idoneum, sufficit, & facta vna electione non possunt reeligere, etiam si non sit publicata. *c. causam de electione.*

30 Si compromissarij eligant indignum, Canonici tenentur eum acceptare, & dare illi possessionem?
Resp. Non, imò potestas eligendi cessat, & deuoluitur ad electores: ratio est, quia compromissarij fecerunt contra formam compromissi, & eorum iurisdictio est limitata, & arctata ad solum compromissum *c. si compromissarij de electione in 6.*

31 Si compromissarij non elegerint intra tẽpus constitutũ in compromissio, ad quẽ deuoluitur electio?
Resp. Distinguendo; si compromissarij consumpserunt totos tres menses vtiles, quos Canonici habent ad eligendum, & non elegerunt, deuoluitur electio ad superiorem, tamquam si Canonici eos consumpsissent sine electione; si verò tempus cõpromissi fuit per duos menses, & in illo tempore non elegerunt, deuoluitur electio ad Canonicos, vt in alio tertio mense vtili eligant; ratio est, quia finito tempore, spirat compromissum, & Canonici restant cum sua libertate. *c. si compromissarij de electione in 6.*

32 Si sint septem Canonici compromissarij, & electio sit de Episcopatu, vel de aliqua dignitate, & tres eligant vnum de Capitulo in Episcopum, & alij tres vnum ex compromissarijs, nempè septimum, quis horum erit Episcopus?
Resp. Ille, qui fuit electus ex compromissarijs obtinebit Episcopatum; ratio est, quia quando electus fuit in iudicem compromissarium, reputatus fuit ab vniuerso Capitulo tamquam magis dignus, & habet qualitatem iudicis compromissarij, & alius de Capitulo habet solam qualitatem Canonici, vt habetur in *c. cum de Iure electione.*

33 Quæ est electio oretenus, & vbi est magis vsitata?
Resp. Quando aliquis Episcopus, vel persona docta præest electioni, & omnes electores veniũt ad ipsum singulariter, & notario præsenti, vel illi, qui scribit electionem, dicunt proprio ore, eligo Petrum, & ipse notat in carta, & postea facta regulatione dicit, Ioannes canonicè electus est per maiorem partem suffragiorum, & hæc electio magis vsitata est inter moniales, quia cum sint mulieres, non omnes nesciunt legere, & scribere.

34 Quæ

34 Quæ est electio per inspirationem Spiritus Sancti, siuè, per acclamationem vitæ vocis oraculo?
Resp. Quando omnes electores vna voce, vel saltem maior pars eorum acclamantes dicunt omnibus audientibus, eligimus Petrum in Episcopum, vel Canonicum, & ista electio erat magis vsitata in electione Summi Pontificis vsq; ad Gregorium XV. qui eam irritauit, vt infra dicemus. *c. quia propter de electione.*

35 Quæ est electio per scrutinium, & quotuplex est scrutinium?
Resp. Scrutinium est duplex; publicum, & secretum, secretum quando omnes electores congregantur, & per suffragia secreta faciunt electionem; publicum, quando quilibet in suo loco vnus post alterum servata sua antiquitate dicit eligo Petrum, alius dicit eligo Ioannem, & postea de his duobus fit scrutiniũ. *c. quia propter de electione.*

36 Ad Canonicam electionem per scrutinium faciẽdam, quæ pars Canonicorum requiritur?
℞. Maior pars totius capituli, ita vt si sint viginti Canonici electus debeat habere necessario vndecim suffragia, & si non habeat nisi decem, & alij decem in alios appositores diuidantur, fit secundum scrutinium, & postea fit tertium inter duos, vsq; dum deueniatur ad hoc, vt vnus habeat electionem Canonicam cum maiori parte capituli. *c. Ecclesia vestræ. c. cumana de electione.*

37 Debent ne omnes Canonici electores assistere ad collationem suffragiorum in scrutinio?
Resp. Debet assistere saltem maior pars capituli; ratio est quia est actus substantialis, & debet iuridicè fieri ad satisfactionem omnium electorum, qui in eadem re sunt iudices æquales.

38 Suffragium, seu votum Canonici in electione quomodo debet esse?
Resp. Certum, & determinatum pro vna, certaq; persona absq; aliqua ambiguitate, vt habet in *c. in electionibus de electione in 6.*

39 Suffragia conditionalia, vel incerta, vel alternatiua, vt si quis dicat eligo Petrum, vel Ioannem, vel dicat eligo Ioannem, si sit doctoratus, vel dicat eligo hominem doctum, vel virtute præclarum, & hoc ponat in schedula, qua mittit in scrutinio, ista suffragia si inueniantur, quid operantur?
Resp. Habentur, vt nulla, vnde electio non annullatur, sed illud suffragium reijcitur. *c. in electionibus de electione in 6.*

40 Si quis eligat plures, vel duos, & dicat eligo Petrum, & Franciscum ista electio quid operatur?
Resp. Electio plurium non est electio, sed nominatio, & hoc suffragium repellitur, & cæteri, qui purè elegerunt faciunt electionem, vt habetur in *c. cum sicut de electione.*

41 Quis debet eligi Canonicum?
Resp. Magis idoneus ad regendam illam præbendam, scilicet, qui habuerit maiorem sanctitatem, & virtutem, præferatur illi, qui habet maiorem scientiam; ratio est, quia hic agitur de maiori vtilitate Ecclesię. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. Gonzalez ad regulam. 8. Cancellariæ, glos. 4. nu. 112. Garcia de beneficijs part. 9. c. 2. numero 111.*

42 Quis dicitur absolutè magis ideoneum?
℞. Magis idoneus, dupliciter sumitur, scilicet per se, vel per accidens; aliquis potest esse per se magis idoneus, quia est sanctior, & doctior alio, & potest alius esse magis idoneus per accidens, quia habet maiorẽ prudentiam, animum magis quietum, maiorem cognitionem, & experientiam illius officij, vel aliam qualitatem magis necessariam, ad regimen illius præbendæ, & hæc omnia sunt consideranda à Canonico electore, semper attendendo maiorem quietẽ, & vtilitatem illius Ecclesiæ, *vt tenet Couar. in regula peccatum p. 2. §. 7. num. 4.*

43 Quas qualitates debet considerare Canonicus in oppositoribus, vt eligat magis idoneum?
Resp. Variæ sunt Doctorum opiniones, quas refert Petrus Augustinus Barbosa in remissionibus doctorũ super *c. 18 sess. 24. Conc. Trid.* sed mihi videtur tutius esse, vt qualitates considerentur eo ordine, quo concilium eas posuit, nempè vt semper eligatur magis idoneus respectu Ecclesiæ, si virtutes, & mores sint approbatæ, & Canonicus nunquam errabit, si semper quæsierit, & inuestigauerit, maius bonum Ecclesiæ sine aliqua affectione, *vt tenet Gõzalez & Nicolaus Garcia sup. cit.*

44 Si aliquis è capitulo, vel de Ecclesia sit litteratus, & se opponat cum alijs, est ne præferendus?
Resp. Si Canonici eligant Episcopum, & in eadem Ecclesia sit Canonicus idoneus, ille debet assumi in Episcopum, & non debet eligi de alia Ecclesia, similiter si aliqua præbenda, dignitas, vel portionarius, se opponat ad Canonicatum; & sit dignus, ille est omnibus alijs præferendus; ratio est, quia in electione illius, tota Ecclesia honorantur, cum sit omnium frater, & membrũ totius Ecclesiæ. *c. ne pro defectu. c. cum inter. & ibi glossa notabiles, & verbo aliam de electione.*

45 Qua pœna puniuntur electores, si scienter eligant indignum?
Resp. Priuantur potestate eligendi, & deuoluitur electio ad illos, qui non peccauerunt, & elegerunt dignum, & etiam priuãtur beneficijs per triennium, vt habetur in *c. cum Victoriensis Ecclesia. c. per inquisitionem de electione.*

46 Si quis scienter ferat suffragium pro indigno, & ille indignus non obtineat canonicatum, qua pœna punitur?
Resp. Peccat mortaliter, sed quia electio non sortita fuit effectum, non priuatur potestate eligendi, neque beneficijs, ratio est, quia cum sit Iudex in re graui iniustè iudicauit, & per suum suffragium potuit alius dignus perdere suum honorem, & præbendam, vt habetur *in capitul. perpetuò de electione in 6.*

47 Quod tempus habent canonici ad eligendum canonicum in Eccclesijs, vbi electio canonicorum ad canonicos pertinet, vel in electione canonici Doctoralis, Magistralis, vel lecturę, qui per bullas Apostolicas eliguntur in qualibet Ecclesia?
Resp. Tres menses à die mortis vltimi possessoris, vel die notitiæ; ratio est, ne præbenda stet sine possessore, & Ecclesia fraudetur seruitio, & ministerio illius canonici. *c. his quibus de electione.*

48 Si electus in canonicũ non acceptet suam electionem, vel moriatur ante possessionem, vel electio irritetur ex modo eligendi, vel ex alijs causis, quod tempus habet canonici ad faciendam secundam electionem?
Resp. Alios tres menses vtiles, dummodo non interueniat fraus; ratio est, quia omnia facta in prima electione sunt irrita, & nihil operantur in secunda electione

ctione. *c. si electio de electione in 6.*

49 Quid debent facere canonici in electione alterius canonici, vt ritè fiat?

Resp. Post mortem possidentis, vel post legitimam vacationem illius præbendæ, siue sit per accensionē ad Episcopatum, vel alio modo, Decanus debet congregare capitulum, & citare omnes canonicos, & ante eos legere bullam, & priuilegium Summi Pontificis cuius virtute illa Ecclesia potest prouidere illam præbendam, & obseruare bulla ad vnguem. Secundò debet monere suos canonicos, vt in illa electione eligant magis dignum ad gubernationem illius Ecclesiæ. Tertiò debet committere duobus de capitulo, vt faciant edictum cum omnibus conditionibus positis in dicta bulla, & illud affigant ad valuas Ecclesiæ, & ad portas studiorum generalium, vt omnibus sit notum, & concurrant homines docti ad illam prębendam?

50 Poterit capitulum finito tempore edicti prolongare edictum, & illud aperire, vt alij veniant ad cōcurrendum, qui in tempore edicti non potuerunt venire?

Resp. Si intra terminum edicti Ecclesia voluerit illud terminum prorogare ad alios viginti vel triginta dies, bene poterit, quia sicut fuit libera ad statuendū terminum trigita dierum, est libera ad prorogandū dictum terminum; si verò elapso termino edicti aliquis compareat, & petat, vt admittatur, tunc Ecclesia non poterit aperire terminum edicti; ratio est, quia fit iniuria alijs, qui comparuerunt intra tempus vtile, & quamuis *Concil. Trident. cap.* 18. *sess.* 24. loquēdo de beneficijs curatis dicat, quoque omnes scripti examinentur, intelligitur, si comparuerunt in tempore habili, vt habetur in *c. pit. cupientes de electione in 6.*

51 Si aliquis ex oppositoribus per suum legitimum procuratorem fuit scriptus ad examen, & si constituto die non venit personaliter ad legendum, & postquam omnes legerunt, ipse compareat ante prouisionem, est ne audiendus?

Resp. Si probauerint esse detentum infirmitate, vel legitimo impedimento, debet admitti ad faciendam suam lectionem, se non ideo, debet poni edictum de nouo, ratio est, quia legitimè impedito nulla currit pæna, neque mora, sic censuerunt Illustrissimi Cardinales congregationis *Concil. super c.* 18. *sess.* 24.

52 Cum vacat aliqua præbenda doctoralis, vel lecturæ ad prouisionem capituli, poterit capitulum illam dare alicui homini eminenti, & docto absq; edicto, & absq; concursus?

Resp. Si omnes Canonicis nemine discrepante concurrāt in electione talis personę propter eius magnā authoritatem, & eminentiam, benè poterunt illum eligere sine aliquo concursu, & erit quasi electio viuæ vocis oraculo, nisi in bulla Summi Pontific. pro forma substātiali positum fuerit, quòd ponatur edictum, & quòd examinentur omnes concurrentes, tunc enim illa forma seruanda est, sicut positum fuit in *cap.* 18. *sess.* 24. *Concil. Trid.* Parochialis enim Ecclesia sine concursu prouideri non potest.

53 Cum oppositores peruenerint ad ciuitatē, & Ecclesiam, quid est agendum?

℞. Decanus, & Canonici debent illos honorare, & benignè recipere, & curare, vt hospitentur in monasterijs, vel in hominibus aliquorum clericorū, qui non sunt de capitulo. Secūdò debent nominari duos canonicos, qui cum suo secretario videant titulos oppositorum gradus, & antiquitatem, & ordines, & referant in capitulum. Tertiò capitulum debet assignare diem, & horam, & ordinem legendi, & disputandi. Quartò, omnes canonici debent assistere ad lectiones, conciones, & disputationes in loco cōsueto. Quintò finitis lectionibus debent assignare diem prouisionis, & in illo die dare vnicuique ex oppositoribus pecunias ad reuertendum, & eos mittere in pace.

54 Si aliquis canonicus non assistat ad omnes lectiones, vel ad nullam, ex hoc poterit ne recusari, vel sit in habilis ad ferendum suffragium?

Resp. Non, quia hæc est leuis causa, & poterit se informare de scientia oppositorum, sed si declaret suū votum, vel promittat, vel faciat scripturam, quòd ipse feret suffragium pro tali persona ex his causis, & ex alijs in Iure expressis, vt ex causa consanguinitatis poterit recusari sicut iudex, vt latè diximus *in tit. de recusationib.*

55 In die electionis est ne necessaria expressa citatio omnium canonicorum ad electionem faciendam?

Resp. Necessarium est obseruare consuetudinē Ecclesiæ, & statutum, cum si res grauis, de qua agitur, bonum est citare omnes canonicos, qui sunt in ciuitate, licèt omnes teneantur venire ad Ecclesiam suā ordinandam, vt habetur in *c. inter de electione.*

56 Si aliquis canonicus, qui est in ciuitate vocatus à ministro capituli, neglexerit venire ad electionem, vel ex aliquo accidenti non veniat, quid est agendū?

Resp. Cæteri canonici faciāt electionem sine illo, & si facto scrutinio venerit, non admittatur; ratio est, quia potestas eligendi illius canonici in alios transfertur, vt habetur in *c. cum nobis. cap. inter eodem, cap. coram de electione. c. Ecclesia secundus eod. tit.*

57 Si aliquis canonicus sit extra ciuitatem, vel distet longè à ciuitate, est ne vocandus ad electionem.

Resp. Non est, etiam si sit Decanus, vt habetur in *c. inter de electione.*

58 Si canonicus absens voluerit, poterit, ne per litteras exprimere suum votum?

Resp. Non potest, ratio est, quia non erit secretum, vt habetur in *c. si quis §. absens de electione.*

59 Si canonicus sit in ciuitate infirmus, vel occupatus, poterit ne per procuratorem dare suffragium in electione canonici?

Resp. Affirmatiuè, si procurator sit de capitulo, quia aliàs non est admittendus; ratio est, quia non erit secretum, & quia ad talem actū nullus admittitur, nisi sit de capitulo, & iste procurator debet esse vnus in solidum, & cum speciali mandato ad iurandum, vel potest ex sua domo mittere scriptum, & sigillatum suum votum, sicut faciunt iudices magni consilij Regis, sed in omnibus his consuetudo, & statutum cuiuscumque Ecclesiæ est seruandum, *cap. si quis de electione in 6.*

60 Expensæ, quę fiunt in electione canonicorum, à quo debent solui?

Resp. Expensæ necessariæ, & moderatæ solui debent à canonico de nouo succedente; ratio est, quia agitur de eius commodo in illa electione. *c. vt præterita de electione.*

61 Cum capitulum est congregatum ad faciendam electionem, quid debet facere?

℞. Hæc

Resp. Hæc tria debent eſſe ſimul in eodem capitulo, vel in eadem, ſeſſione, vel ſaltim in eodem die electio per ſuffragia ſecreta, ſcrutinium, publicatio, & collatio; ratio eſt quia cum ſemper intercedere ſoleant aliquæ diſſenſionem, affectiones, ſeu paſſiones inter electores tollitur occaſio, ne inſurgat aliquæ lites mediante appellatione. *c. Eccleſia veſtra. c. cum ana de electione.*

62 Facta electione, & publicato ſcrutinio in ipſo capitulo, priuſquam portæ aperiantur, & antequam electus ſciatur; poſſunt ne omnes electores de cõſenſu omnium variare, & eligere alium, vel facere nouum ſcrutinum, & irritare ſcrutinium jam factum?

Reſp. Publicato ſcrutinio poſſunt variare electores, et ſi omnes conſentiant; at verò ante publicationem ſcrutinij, vel antequam vlla ſchedula legatur, cum illas numerant, ſi inuenerint eas pauciores, vel plures, quàm ſunt electores, poſſunt omnes ſimul in ignem proijcere, & nouas ſchedulas dare, vt tollantur lites, & dubitationes; ratio eſt, quia facto iuridicè ſcrutinio, & publicato inter canonicos, eſt quaſi vinculum coniugale, inter electum, & electore, quod diſſolui nõ poteſt per ſolã voluntatẽ electorũ, electus per primum ſcrutinium acquirit ius, quod ab illo auferri non poteſt *cap. publicato. c. cum inter de electione.*

63 Electus intra quod tempus debet acceptare electionem de ſe factam in canonicum?

Reſp. Si ſit præſens intra vnum menſem à die electionis, ſi ſit abſens infra menſem à die notitiæ; aliàs canonici poſſunt iterum de nouo eligere. *c. quem ſit de electione in 6.*

64 Electus in canonicum intra quot menſes debet confirmari, & petere ſuam poſſeſſionem?

Reſp. Intra tres menſes debet petere cõfirmationẽ, & poſſeſſionem a ſuperiore, aliàs electio nullas erit, quia videtur ille renuntiare; hoc intellige ſublato legitimo impedimento. *c. quamuis de electione in 6.*

65 Si electio fiat à minori parte capituli, & poſtea maior pars conſentiat in tali electione, erit ne valida talis electio?

Reſp. Non erit, ſed iterum debet eligi; ratio eſt quia eſt irrita ipſo iure, cum ibi non fuerit maior pars capituli, & actus, qui à principio nullus fuit, non conſolidatur, neq; reualidatur per conſenſum ſequentẽ. *cap. auditis de electione.*

66 Si electio fiat à maiori parte capituli ſcienter in perſona indigna, & minor pars eligat dignum, quæ electio valebit?

Reſp. Ea, quę facta eſt à minori parte capituli ſine nouo ſcrutinio; ratio eſt, quia maior pars capituli eligendo indignum priuatur pro illa vite poteſtate eligendi, & deuoluitur ad minorem, quia ignorantia, ſeu defectu ſcientiæ impedit promouendum, & deijcit promotum. *c. vult.* ætate, & qualitate ordinandorum, *& c. congregato. de electione.*

67 Quis debet iudicare, an electus per maiorem partem ſit indignus, uel excommunicatus, vel laicus, vel incapax ex aliquo defectu notabili?

Reſp. Iudex ſuperior per ſententiam vltimam, & diffinitiuam, antequam ille indignus electus à maiori parte tollatur à ſua poſſeſſione, quia nemini poteſt tolli ius acquiſitum, niſi audiatur in iuditio, & iuſtè condemnetur.

68 Si inter plures canonicos ſit vnus excommunicatus maiori excommunicatione, & admittatur ad electionem ſcienter, qui agendum?

Reſp. Talis electio irrita eſt, & debet iterum fieri, etiã ſi electus in illa electione habeat omnia ſuffragia, etiam ſi ille excommunicatus nõ ferat ſuffragiũ pro electo, ſed pro alio; ratio eſt, tunc quia pauca maſſa putrida totam maſſam corrumpit, tùm quia excommunicatus maiori excommunicatione, neq; poteſt eligere, neque eligi, & electio debet conſtare ex omnibus electoribus nullo defectu excommunicationis, irritetis, & eadem; ratio eſt, ſi admmitteretur aliquis laicus inter canonicos ad eligendum, electio irritaretur, *c.* illo quotidiana de electione, & gloſſa ibi, *& c. ſi celebrat de clerico excõmunicatio celebrante. & c. cum inter de electione.*

69 Si omnes Canonici ſint inhabiles ad electionem, vel omnes excommunicati, vel moriantur, & remaneat ſolus vnus habilis; ad quem deuoluitur electio?

Reſp. Si vnus ſolus remaneat habilis, ille ſolus poteſt eligere, & exprimere ſuum votum, & voluntatem coram Notario, & teſtibus, ſed non poterit ſe ipſum eligere, etiam ſi ſit capax illius dignitatis, de qua ſit electio: ſi verò omnes moriuntur, vel omnes ſunt inhabiles, deuoluitur electio ad ſuperiorem; ratio eſt, quia in vno ſolo homine conſeruatur ius omnium electorum, & ille ſolus repreſentat totum capitulum, & communitatem, gloſſa in *cap. 2.* de poſtulatione, verbo pauciores ſumma de *Sã verb. electio. capit. bonæ memoriæ de electione capit. idem poſtulatione Prelatorum.*

70 Si electio facta annulletur propter modum eligẽdi, poterit ne talis electio iterum fieri in eadem perſona?

Reſp. Poterit; ratio eſt, quia cum electio non vitietur propter defectum electi, iterum, & iterum poterit eligi ſeruata dicta forma. *capit. ſuper eo de electione.*

71 Electus ante electionem, poteſt ne conſentire?

Reſp. Negatiuè, ſed poteſt deſiderare, & facere mandatum, vt procurator pro illo conſentiat ſuo tempore. *c. cum poſt petitam de electione.*

72 Impubes poteſt eligi in Canonicum Eccleſia Cathedrali?

Reſp. Doctorum opinio eſt, quòd ad beneficia, quæ requirunt perſonalem reſidentiam, diſcretio animi requiritur, & ſic debet eſſe pubes, & habere quatuordecim annos; verùm hodie cum Canonicatus habeat ordinem ſacrum annexum ex *Concil. Trident.* eſt neceſſarium, vt aliquis habeat diſpenſatione Apoſtolicam, vt Canonicatum obtineat, poteſt tamen obtinere beneficia ſimplicia, cum ætate poſita à *Concil. Trid. c. ex eo de electione in 6.*

73 Si quis non vocetur ad electionem, nec excludatur violenter ab illa, & poſtea cenſerit electioni; talis electio debet ne repeti?

Reſp. Non debet; ratio eſt, quia cum ratihabitione cenſetur eſſe facta, cum præſertim per ſubſequentem cõſenſum eam roborauerit. *cap. quod ſicut de electione.*

74 Qui eligunt, vel conſentiunt electioni poſſunt opponere aliquid poſtea contra electum?

Reſp. Negatiuè, quia iã illum approbauerunt, niſi fortè ad eorum notitiam veniat aliquis defectus electi poſt factam electionem, vt habetur in capitul.

nulli

nulli licet de electione in 6.

75 Si ante electionem Canonici petant consensum electi, & dicant, vt consentiat per Notarium, & scripturam ante testes electionis de se faciendę, talis electio erit ne valida?

Resp. Non erit, imò erit irrita; ratio est, quia est processus inordinatus, cum primum debeat precedere electio. Secundò publicatio electionis. Tertiò consensus electi, vt habetur in *cap. cum post de electione.*

76 Quando Papa mandat, vt electio fiat cum consilio alicuius, vel quod aliquis Cardinalis, vel Episcopus assistat in electione; si electio fiat sine assistentia illius, erit ne valida?

Resp. Erit nulla, licèt Summus Pont. in mandato, vel in breui non ponat pœnam talem; ratio est, quia ipso facto, quòd mandat, vt electio fiat præsidente aliquo, eneruat, & suspendit vires electorum, illa conditione non adimpleta. *c. cum in veteri de electione.*

77 Electus in duabus Ecclesijs quid tenetur agere?

Resp. Necessariò debet eligere vnam de illis, & de illa petere confirmationem, & possessionem, & non potest acceptare sub aliqua conditione, dicendo, si hæc electio mihi non erit tuta vel bona, eligo secundam in me factam in tali Ecclesia; ratio est, quia alia Ecclesia non tenetur expectare futurum euentum, & commoditatem electi, vt habetur in c. *vt quis duas de electione in 6.*

78 Si quis eligatur habens plures dignitates, electio valebit ne?

Resp. Si illas obtineat sine dispensatione Apostolica non valebit electio in pœnam peccatiritatio est, quia indignus est noua, & maiore dignitate, qui obtinet iniustè contra ius, & contra Concil. Trid. duas dignitates, *vt tenet Abb. in cap. cum iam dudum de præbendis, & dignitatibus.*

79 Per electionem secundę dignitatis, vel beneficij vacat ne primum?

Resp. Non vacat, nisi per possessionem pacifficam; ratio est, quia nemo debet ponere in periculo beneficiũ, de quo pacificè alitur, donec obtineat per possessionem pacificam aliud beneficium maioris valoris. *tenet Abb. in cap. stirpandæ de prabendis, & dignitatibus.*

80 Si duo eligantur simpliciter ad vnam præbendam cui debetur de Iure?

Resp. Nulli, quia non potest diuidi præbenda in duos, & talis electio est nulla, quia est contra ius; ratio est, quia electio debet esse certa in vna persona. *c. tua fraternitati de prebend. & dignit.*

81 Nouitius in aliqua religiones, & non professus si habeat magnam scientiam, & virtutem, potest elegi in Abbatem, vel in Episcopum?

Resp. Cum distinctione ad regendam Ecclesiam regularem non potest eligi: ratio est, quia non aratur in anno, & bene: ar verò ad regendam Ecclesiam secularem benè potest elegi in Episcopum, vel Decanum, ratio est, quia nouitiatus non facit eum incapacem, imò addit actum virtutis, vt habetur in *c. cum causam de electione.*

82 Si in electione Moniales, Monachi, vel Canonici electores discordent inter se, & duo habeant eisdem prorsus nominis suffragia: in isto casu quid erit agendum?

Resp. Si in illa religione, vel Ecclesia sit aliquod statutũ confirmatum à sede Apostolica, vt in istô casu eligatur ille, qui alium præcedit, & superat in aliqua virtute, vel qualitate videlicet in gradu, vt si vnus est Licentiatus, & alius Doctor; vel in cathedra, vt si vnus gubernat cathedram primam, & alter vespertinam; vel in ætate, aut ordine sacro, aut nobilitate, vt si quis sit nobilis, alter ignobilis, tunc illud statutum dirimens difficultatem erit obseruandum in tali religione, vel Ecclesia, sed non in alia, vbi non est tale statutum, quia iura particularia non faciunt legem generalem, & exemplis non est iudicandum.

83 Si non sit tale statutum, in electionem vota sint inter duos paria, vel si ambo habeant æquales qualitates in tali statuto contentas, tunc quid erit agendum in ista electione?

Resp. Qui præest electioni, moneat electores, vt se conforment ad faciendam quietam, pacificam, & canonicam electionem, vel compromittant electionem in tres vel quinque electores dispari numero, vt controuersia dissoluatur; & si istæ monitiones inutil profint, faciat fieri tria, vel quatuor scrutinia secreta, & si perseuerent electores, & semper sint para suffragia, tunc de iure communi incurrendum est ad Superiorem immediatum, nempè ad Episcopum Metropolitanum, vel Prouincialem, qui assignabit eis certum tempus limitatum ad eligendum vnum ex illis duobus; & si transacto tempore non eligatur, tũc electio diuoluitur ad ipsum superiorem, qui poterit eligere, vnum ex illis, & talis erit electus, & illi debet dari possessio. *Gl. singularis decidens hunc casum in c. duobus de rescrip. lib. 6. verb. renoantur*; ratio est, quia sicut aliquando inferiores supplent vices Superiorum, sic aliquando è conuerso, & necessariò Superiores supplent deffectus inferiorum, *vt in c. ueniens de elect. & c. cum simus 9. q. 3. gl. 3. c. vltimo de supplend. neglig. Prælator. in 6. c. frequens de resti. spol. in 6. & c. si tibi de prabend.*

84 Si in aliqua Ecclesia Episcopus habeat votum in capitulo sicut vnus de Canonicis, & in electione alicuius Canonici suffragia sint paria, tunc erit ne recurrendum ad ipsumet Episcopum tanquam ad Superiorem, vel ad Metropolitanum?

Resp. Si in tali Ecclesia non sit statutum, quòd in equalitate suffragium Episcopi præualeat, erit recurrendum ad Metropolitanum, quia Episcopus ibi nõ reputatur, vt Superior, sed & vnus ex electoribus, & æquali lege est iudicandus: si verò Episcopus nullum habeat suffragium, sed electio tãtum pertineat ad Canonicos, tunc reccurrendum erit ad Episcopũ tanquam ad immediatum Superiorem, vt satis apparet ex supra dicta Glos.

85 Cum Superior assignat electoribus certum tempus, vt electione alicuius conueniant, poterunt ne tunc tales electores variare, & elegere tertium, & relinquere illos duos, inter quos sunt suffragia paria?

Resp. Poterunt, quia ex eo, quòd quis habeat vota paria, nullum ius sibi acquirit; imò sepissimè contigit eligere certium, vt discordiæ dirimantur, & poterunt conuenire in eligendo vno ex duobus, si sibi placuerit. *Gl. supradicta. in cap. duobus de rescript. in 6.* vbi dicitur disiunctiuè, & assignatur tempus electoribus eligendum.

86 Quando electio deuoluitur ad Superiorem, poterit ne Superior elegere tertium, & relinquere illos duos,

duos, qui habent paria suffragia?

Resp. Non potest, sed necessariò debet eligere vnū ex illis duobus; ratio est, quia non est deuoluta ad Superiorem potestas liberā, & absoluta eligendi, sed solum supplendi illum defectum cōcordiæ, & ad tollendam dissensionem ortam in animis electorum inter illos duos, & non est rationi consentaneum, vt absolute discedatur à voluntate electorum, ad quos de iure spectat electio, *vt in c. veniens. de elect. & dicta gloss. satis apparet.*

87 Superior, quem ex illis duobus tenetur eligere?

Resp. Illum quem ipse crediderit magis idoneum, & necessarium dictę gubernationę. *tenet Abbas in c. veniens de electione.*

88 Appellare ab electione facta, vel facienda quando est licitum.

℞. Primò, quando non seruatur modus eligendi, vel non seruatur consuetudo, vel bulla electionis. Secundò, quando assistit in electione, qui non debet assistere, & qui in ea non habet suffragium, vel quando reijcitur aliquis canonicus iniustę, vel non admittitur. Tertiò, quando non sunt omnes electores vocati, neque congregati, vel quando non sunt in loco capituli. Quartò, quando eligitur indignus, vel quando opponitur cōtra aliquem ex appositoribus, vel canonicis aliqua inhabilitas, vel defectus personæ, qui eam reddit indignam. Quintò, quando assistit in electione aliquis excommunicatus, vt habetur *in c. considerauimus de electione.*

89 Appellatio in electione potest esse iudicialis?

Resp. Non potest, sed necessariò debet esse in iudicio, & notificari iudici, & partibus, alias est vana, vt habetur *in c. quis contra c. vt circa de electione in 6.*

90 Appellatio in electionibus quotuplex est?

Resp. Duplex: vn appellatio extenuat suffragium, vel electionem, scilicet, quando ponitur, quòd minor pars electorum sit maioris authoritatis, quam maior, vel quòd electus à minori est doctor, vel dignior, quam ille, qui electus est à maiori parte; alia appelatio annullat electionem, vt quando ponitur, quòd electus est excommunicatus maiori excommunicatione, vel suspensus, vel quòd non est graduatus, vel quòd non est ordinatus aliquo ordine, vel quòd est dispensatus, siue per verba de præsenti, siue de futuro, vel quando ponitur quoòd aliquis canonicus, qui interfuit electioni, erat excommunicatus maiori, vel quòd non erat ordinatus ordine Subdiaconatus, vt habetur *in cap. si quando de electione in 6.*

91 Si electus faciat aliquam compositionem, vel aliquis ex oppositoribus renunciet appellare; poterit ne postea reassumere suum ius, & appellare?

Resp. Non potest ratio est, quia iam cessit suo iuri, & perpetuum, & non ad tempus, vt habetur *in c. cum inter de electione.*

92 Si appelletur ab aliquo canonico protestando, & dicendo, quòd electio fiat canonicè, & non expectata declaratione a Iudice huius appellationi fiat electio canonici; talis electio erit ne valida?

Resp. Erit valida; ratio est, quia effectus habet hic vicem sententiæ, & per effectum dicta appellatio fuit vacua, quia obtinuit plenum ius, tanquam si esset sententia, vt habetur *in c. cum nobis electione.*

93 Si appelletur ex eo, quòd aliquis canonicus, qui assistit electionis, est inhabilis, & ipse propter bonum pacis renuntiet votum ante declarationem factam a iudice super dicto articulo, valebit ne talis electio?

Resp. Si ipse canonicus renunciet suum ius coram Notario, & testibus, talis electio valebit; ratio est, quia sublata causa, & impedimento res remanet integra, & ius eligendi illæsum apud cæteros canonicos, vt habetur *in c. cum nobis de electione.*

94 Si ante electionem sit mortalis, & ponatur aliquod impedimentum, & appelletur ab electione futura, debet ne fieri electio?

Resp. Si impedimentum sit talis conditionis, quod probatum annullet electionem, vel redat inhabilem, & incapacem aliquem ex oppositoribus, non est procedendum vlterius in electione, donec tale impedimentum sententietur à Iudice, vt habetur *in capitul. considerauimus de electione.*

95 Si appellatio fiat facta electione, debet ne fieri secunda electio?

Resp. In isto casu debet fieri publicatio, & acceptatio electi, sed non debet fieri secunda electio; ratio est quia est in præiudicium electi, qui electionem, & acceptationem acquisiuit ius, & sic secunda electio nō habet locum, donec prima electio per vltimam sententiam irritetur. *cap. considerauimus de electione.*

96 Appellans ab aliqua electione facta, vel facienda quid tenetur facere?

Resp. Necessariò debet exprimere in scriptis, & in bello defectum contra oppositorem, vel contra modum eligendi, & iurare, & illud notificare parti, alias non admittitur; ratio est quia in dicta appellatione non solum agitur de damno appellantis, sed authoritate capituli, & de vtilitate, & honore electi, vel eligendi, quæ non debet esse in mora, vt habetur in *c. ab eo, qui c. quamuis. cap. si forte de electione. cap. qui contra cap. vt circa de electione in 6.*

97 Qui appellat, intra quod tempus debet comparere in Romana Curia, vel ante Iudicem super orem?

Resp. Intra mensem, alias appellatio est nulla, & causa deuoluitur ad electores, vt habetur in *cap. causam in clement. prima de electione, & in cap. concertationes de appelationibus.*

98 Qui non appellat, tenetur ne intra mensem comparere in Romana Curia?

Resp. Non est posita hæc pæna non appellanti; sed in fauorem eius, contra quem fit appellatio, vt habetur *in dicta Clem. 1.*

99 Appellatio in electione quem effectum habet?

Resp. Habet solum effectum deuolutiuum, sed non suspensiuum; ratio est. Primò, quia electus acquirit ius personalem electionem, & ab illo iure reijci non debet per solam appellationem, sed per vltimam sētentiam. Secundò, quia electio vnico actu, & scrutinio finitur, & habet eandem vim, quasi si ille, qui proprio Iure possideret, & sic appellatio non debet habere effectum suspensiuum possessionis, sicut in reliquis causis Ecclesiasticis, in quibus appellatio habet effectum suspensiuum, & deuolutiuum, quia non finiuntur vsque ad tertiam sententiam, & sic electus debet habere fructus, & possessionem suæ electionis donec per tres conformes sententias contrarium declaretur, vt habetur in *Clemen. 1. de electione.*

100 Absentes ab Ecclesia causa appellationis, quos fructus percipiunt?

Resp. Tam actores, quam rei percipiunt fructus suæ præbendæ, exceptis manualibus, & distributionibus quotidianis, toto tempore necessario ad prosequendam

dam litem; quæ necessitas debet constare capitulo per testimonium iudicis, ante quem appellatio prosequitur, ne Ecclesia velamine, & pallio appellationis defraudetur debito seruitio. *e.cum non deceat, & ibi glossa de electione in 6.*

101 Quæ est pœna appellantis, & objicientis aliquod defectum in electione, & non probantis?
Resp. Primò debet soluere spensa, parti, & priuatur beneficijs per trienniū, vt habetur *in c.1. de electione.*

102 In appellatione interposita in aliqua electione, quomodo est procedendum?
Resp. Si appellatio interponatur ante confirmationem electi, procedendum est in negotio breuiter, & summatiè, & debet à iudice dari præfixus, & limitatus terminus actori ad probandam suam actionem, & finito tempore, si non probauerit, non est amplius ad attendus; ratio est, ne velamine appellationis quis habeat in dubio summo honore, vt habetur in *c.quoniam de electione in 6.*

§.

De electione Imperatoris.

103 Mortuo Imperatore potest quis retinere, vel assumere nomen Vicarij, vel exercere aliquod officiū Imperiale sine licentia Summi Pontificis?
Resp. Non potest sub pæna excommunicationis ipso Iure; ratio est, quia a potestate Summi Pontificis dependet potestates Imperialis. *c.si fratrum.ne sede vacante aliquid innouetur in extrauaganti Ioannis 22. titulo.5.*

104 Electio Imperatoris ad quem spectat?
Resp. Ad septem Principes Germanos tres Ecclesiasticos, & quatuor seculares, & maior pars eorum sufficit. *c.venerabilem de electione.*

105 Isti septem electores possunt ne eligere inter se ipsos aliquem?
Resp. Possunt eligere vnum ex ipsis Electoribus, vel alium Principem, qui non habet ius eligendi considerando semper personam magis idoneum ad gubernationem, & defendendam, & tuendam Ecclesiam Catholicā, pro qua Imperator tenetur primum omnium etiam mori, si necessarium fuerit, vt habetur *in c.venerabilem. de electione.*

106 Si suffragia sint paria, vel Electores nolint eligere ad quem deuoluitur electio Imperatoris?
Resp. Ad Summum Pont. Petri successorem, & Christi Domini Vicarium, vt habetur in *e. venerabilem de electione.*

107 Confirmatio Imperatoris electi, & coronatio ad quem spectat?
Resp. Ad Summum Pont. & coronatur tribus coronis, aurea, argentea, & ferrea, ad denotandum eius fidem, eius potestatem, & eius fortitudinem.

108 Ex qua causa potest Imperator electus non confirmari, sed reicij?
Resp. Si est sacrilegus, excommunicatus, tirannus, hereticus, periurus, persequutor Ecclesiæ, vel fatuus, ex qualibet causa ex istis Imperator electus non confirmatur, vt habetur. *in c.venerabilem de electione.*

§.

De Electione Summi Pontificis.

109 Electio Sūmi Pontificis in quo loco debet fieri?
Resp. In loco, & ciuitate vbi prædecessor mortuus fuit & ibi debet fieri conclaue clausum, more solito, vt habetur in *c.vbi periculum de electione in 6.*

110 Cardinales, qui assistunt Pontifici, post eius mortem quantum temporis debet expectare alios Cardinales ad faciendam nouam electionem?
Resp. Decem dies, quibus transactis possunt iuridicè eligere, Summum Pont.nouum, & electio erit valida, vt habetur *in c.vbi periculum de electione in 6.*

111 Ad electionem Summi Pontificis, quæ pars Cardinalium requiritur, & quomodo fit ista electio?
Resp. De Iure ad electionem Summi Pontif. requiruntur ad minus duo partes Cardinalium conformes ratio est, quia cum sit res tanti momenti, non sufficit vnus extra medietatem, vt habetur in alijs canonicis electionibus, vt habetur in *cap.licet de electione*, sed modum eligendi nouum futuris temporibus dedit Greg.XV.Summus Pont.

112 Quot sunt modi eligendi Summum Pontific.?
℞. Tres. Primo per quasi inspirationem. Secundo per scrutinium secretum. Tertiò per compromissum: Cæteri eligendi modi irritati, sunt, & annullati per bullam Gregorij XV. datam anno 1621. primo decimo septimo Kalēdas Decēbris Pōtificatus anno 1.

113 Quæ est electio, per quasi inspirationem?
℞. Quando in concláui clauso, omnes Cardinales, nemine discrepante, neque; dissentiente, nullo præcedente de persona speciali tractatu, per verbum eligo intelligibili voce prolatum, aliquis eligitur in Summum Pontif.& hæc electio vocatur per quasi inspirationem, quia quasi miraculum est; quòd tot electores diuersarum nationum concurrant in vnam, eamdemque personam nemine discrepante; hoc enim magis diuinum quam humanum reputatur bulla Greg.XV. *sup.alleg.*

114 Quæ est electio per viam scrutinij?
℞. Quando aliquis per suffragia secreta, & per schedulas impressas, si fieri potest, vel manu vnius scriptas eligitur duabus partibus Cardinalium in vnam eamdemq; personam conspirantibus, vt habetur in dicta Bulla.

115 In scrutinio secreto, potest quis pro se ipso ferre suffragium?
Resp. Licèt de Iure poterit, tamen per dictam bullā prohibitum est, vt nemo ex Cardinalibus, siue pro se ipso ferat suffragium, siue electio fiat per scrutinium siue per accessum, siue per compromissum.

116 Si contingat quod in scrutinio sint plures nominati, & nullus habeat duas tertias partes integras Cardinalium quid agendum?
Resp. Tunc scribuntur nomina eorum, qui habuerunt suffragia, dantur Cardinalibus secūdæ schedulę, vt quilibet accedat ad illam personam, quam voluerit ex illis, qui habuerunt suffragia in scrutinio, vt habetur in dicta bulla.

117 In scru-

117 In scrutinij accessu potest quis accedere ad eum, cui in scrutinio tulit suffragium?
Resp. In accessu potest quis dicere nulli accedo, sed si accedat alicui, debet esse ille, per quē ipse in scrutinio non tulit suffragium; alias illud suffragium accessus nullum erit.

118 Quando Cardinales ferunt suffragium secretum intra calicē sibi paratum, quod iuramentū faciunt?
Resp. Supra altare calix magnus est positus patena coopertus, & ibi accedit Cardinalis, & genuflexus ali quantulum orat, deinde surgens alta, & intelligibili voce iurat sub hac forma; testor Christū Dominum, qui me iudicaturus est, me eligere, quem secundum Deum iudico eligi debere, & quòd idem in accessu præstabo: deinde schedulam, quam duobus digitis primis tenet in patena ponit, & per patenam mittit in calicem, præsentibus, & videntibus scrutatoribus, quo facto inclinabit se ad altare, & ad suum locum reuertetur. ita dicta bulla.

119 In accessu, vel scrutinio licet ne nominare plures?
Resp. Negatiuè, nisi vnū; & in schedula, in qua plures nominati fuerint, suffragium nullum est, vt habetur in dicta bulla.

120 Accessus quoties debet fieri?
Resp. Semel in vno scrutinio.

121 Si schedulæ inter numerandum inueniantur plures, vel pauciores, quā sint Cardinales, quid agendū?
Resp. Antequā schedulæ, siue scrutinij, siue accessus, aperiantur, tres Cardinales scrutatores debent diligentissimè nominare omnes schedulas, & si sint plures, quam Cardinales, in conclaue præsentes omnes comburātur omnibus vidētibus, & iterum ad suffragia statim deueniatur.

122 Si aliquis Cardinalis sit infirmus in suo cubiculo, quomodo debet ferre suffragium?
Resp. Conuenientibus omnibus Cardinalibus in capellam, antequam scrutinium fiat, inter omnes mittuntur sortes nullo ordine seruata distinctione, & per vltimum Diaconum extrahuntur tres, qui cum capsula clausa vadunt ad cubiculum infirmi, & per foramen infirmus mittit suum suffragium, & reuersi ad altare scrutatores aperiunt capsulam, & vidētibus omnibus mittunt suffragium super patenam, & postea in calicem, & hæc ceremonia noua fit quotiescumque faciendum est scrutinium.

123 Quoties in die fit scrutinium, & quando?
Resp. Bis singulis diebus peragitur scrutinium, scilicet mane post dictam Missam, & in prima die omnes Cardinales communicant in illa Missa, & Vespere hora competenti post signum Veni creator Spiritus, & post orationem Spiritus sancti.

124 Quæ est electio per compromissum, & quomodo fit?
Resp. Quando omnes Cardinales nemine discrepāte in conclaue existentes faciunt scripturam, & eligunt duos, vel tres Cardinales, vt nomine omnium eligant Summū Pontific. & isti compromissarij electi nullum ex se ipsis possunt eligere, vt habetur in dicta bulla.

125 In compromisso, quæ conditiones debent explicari?
Resp. Plurimæ. Primò, si possint eligere vnū de collegio, vel alium extra collegium. Secundò, tempus, in quo debent eligere. Tertiò, an omnes compromissarij debeant vnanimiter concurrere in electione, vel sufficiat maior pars, quas conditiones compromissarij tenentur seruare ad vnguem.

126 Quis est modus eligendi per compromissum, & quomodo fit electio?
Resp. Facto mandato in forma compromissi Cardinales compromissarij se conferunt in locum secretum, & separatum, & faciunt protestationem, quòd per quamcumque prolationem verborum non intelligunt dare suum consensum, nisi in scriptis illum expressè ponant, & hæc protestatio est necessaria, vt verbis humanis, & reuerētialibus inter se vti possint, & in re tanti momenti nulla sit dubitatio.

125 Pactiones, promissiones, & signa, obligationes, minæ, signa suffragiorum, & schedularum, tam respectu inclusionis, quàm exclusionis veluti creaturarum de suffragio dando, vel non dando sunt licita?
Resp. Non esse licita, imò prohibita sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ, sed non vetantur ex hoc tractatus necessarij habendi pro electione, vt meliùs electio fiat.

126 Excommunicationes positę contra electores, qui non seruant dictam bullam, quomodo intelligūtur?
Resp. Istę excommunicationes nullum Cardinalem excludūt à voce actiua, & passiua, neque excommunicantur durante conclaue illi, qui communicant, & participant cum Cardinalibus excommunicatis, si fortè sint, & hoc vt tollantur maiores lites, & dissensiones?

127 Qui sunt executores huius bullæ?
℟. Tres Cardinales deputati ad congregationes agendas singulis diebus, qui diuersis negotijs respōsa dant, & cū his Camerarius Sāctę Romanę Ecclesiæ.

128 Hæc bulla quoties, & quando iuratur à Cardinalibus?
Resp. Primò, cum quis ad Cardinalatus honorem promotus est. Secundo ab omnibus Cardinalibus in prima Congregatione, quæ habetur post obitum Pont. Tertiò, post ingressum conclauis, vt præcipitur, & habetur in dicta bulla.

129 Cardinalis, qui non est de Epistola, potest habere suffragium?
Resp. Non potest, nisi habeat priuilegium expressum à Pont. mortuo; Cardinalis verò, qui habet os clausum, si sit in sacris poterit ferre suffragium, quia iam declaratum fuit per Pium V. hanc ceremoniam introductam esse, vt Cardinales discant modum loquendi, & postea loquantur in Consistorijs, quia sunt de consilio Sanctissimi.

130 Omnia supradicta fuerunt obseruata in electione Sanctissimi D. N. Vrbani VIII. anno 1623. in qua interfuerunt quinquaginta, & quinque Cardinales, & fecerunt omnia iuramenta, & solemnitates, quæ in dicta bulla Gregorij XV. continentur, & omnes bullę, & constitutiones etiam positę in corpore iuris, si fuerint contrariæ huic bullæ, per istam bullam derogantur, quæ est vltima, & obseruatur, si vero non fuerint contrariæ, neque limitatæ, manent in suo loco, vt habetur in dicta bulla.

131 Viuo Papa potest tractari de electione Summi Pontificis?
Resp. Non potest sub pœna priuationis dignitatis, vel excommunicationis. *c. si quis Papa dist. 79.*

132 Quare electio Summi Pont. pertinet ad Cardinales, & non ad alias personas?
℟. Quia prima sedes cunctis in orbe terrarum præ-

fertur Ecclesijs, & ideò Metropolitanum habere non potest, & Cardinales Episcopi faciunt officium Metropolitani, & adhibent secum Cardinales, qui sunt in sacris loco Episcoporum, & ideò ad eos pertinet nomine vniuersalis Ecclesię eligere Summum Pont. quia de Iure antiquo electio Episcoporum ad Metropolitanum pertinebat cum concilio Episcoporum suffraganeorum, ita decreuit Nicolaus Papa II. *dist.* 23.

134 De quo gremio debet eligi Papa?
Resp. Primo de gremio ipsorum Cardinalium, deinde de gremio Ecclesiæ Romanæ, si ibi magis vtilis, vel idoneus inueniatur; ratio est, quia Christus omnes fideles æqualiter amplectitur, neque apud eum est acceptio personarũ, ita habetur in dicta *dist.* 23.

135 Papa electus ante eius coronationem, & intronizationem, quam potestatem habet?
Resp. Omnem illam potestatem, quam habet post suam coronationem; ratio est, quia electio canonica facta secundum bullas, & canones Cardinalium, qui repræsentant vniuersalem Ecclesiam Catholicam, dat electo omnem potestatem; coronatio verò est quædam cæremonia significans eius magnitudinem, & esse supra Imperatores, & Reges, & caput vniuersalis Ecclesiæ, vt habetur in dicta dist. 23.

136 Mortuo Summo Pont. quid tenentur facere omnes Christi fideles?
Resp. Habita certitudine obitus Ecclesię Cathedrales, Collegiales, Parochiales, Ecclesiæ monachorum, & monialium tenentur vna cum populo, quælibet pro sua possibilitate, facere solemnes exequias pro Pontifice defuncto faciendo tumulum, cãtando Missam, & officium Defunctorum, deinde singulis diebus debent orare pro electione Summi Pontif. ponẽdo in Missis aliquam collectam, vel dicendo Litanias singulis diebus, vel faciendo processionem, vel aliam publicam deuotionẽ, vt benè visum fuerit Episcopo, & Capitulo in qualibet diœcesi, ita determinauit Greg. X. in concilio Ludonensi, vt habetur in Clementina ne Romani de electione.

137 Cardinales sede vacante quã potestatem habent?
℞. Solum habent gubernationem temporalem, & spiritualem necessariam ad gubernationem Reipub. sed non possunt mutare statũ Ecclesiæ, neque aliquid alienare, neque prouidere beneficia, dispensare, eligere Episcopos, & confirmare, vt habetur in dicta Clement. ne Romani, & determinatum fuit à Clement. V. in Concilio Vienensi; ratio est, quia potestas Pontificia, quæ data fuit Petro à Christo Domino soluendi, atque ligandi, non remanet penes Cardinales; sed ista integra, sicut eã relinquit prædecessor, datur nouo electo, vt habetur in dicta Clement.

138 Si omnes Cardinales, qui sunt in conclaue, causa infirmitatis, pestis, belli, vel alicuius dissensionis exeant à conclaue Pontifice non electo, quid erit agendum?
Resp. In isto casu Archiepiscopi, Episcopi, Duces, qui sunt custodes conclauis, & oratores Regum, & omnis Ecclesia debent omnibus vijs, & modis curare, vt iterum reuertantur in conclaue, vel faciant in alio loco magis apto, & minus periculoso aliud conclaue, & notificare illis bullam Clementis V. factam in Concilio Vienensi editam anno 1310. quæ refertur in Clemẽtina, ne Romani de electione, quia dum ipsi non eligunt, sedis vacat.

139 Cardinales in conclaui, quos seruos debent habere, & quas qualitates debent habere serui?
Resp. Quilibet potest habere duos seruos, siue laicos, siue clericos, & nõ debent esse fratres, neque nepotes Cardinalium, etiam si eos in sua domo sustentent tamquam seruos, sed necessariò debent esse serui, qui ad minus per vnum annum ante obitum Pont. expensis ipsius Cardinalis aliti tali Cardinali seruitutem præstauerunt, & hæ cõditiones ante ingressum conclauis examinandæ sunt à tribus Cardinalibus, ita decreuit Pius IV. in bulla edita anno 1562. & si semel egrediatur famulus ex quacumque causa, iterum ingredi non debet, neque alius pro eo, ne fortè portet litteras, vel alia prohibita.

139 Cardinales in conclaui quibus possunt vesci?
Resp. In prandio, & in cœna solum possunt vesci duobus ferè ferculis, carnium altero, aut piscium, seu ouorum, altero iuris, vel alicuius similis alimenti, & hoc præter panem, vinum, & aquam, condimenta, salsamenta, & herbas, ac caseum, fructus, ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret; nullus verò de alterius ferculo vesci potest, neque vnus Cardinalis potest in cubiculo alterius vesci, vt habetur in dicta bulla Clementis VI. & Pij IV.

140 Contra electionem summi Pont. factam per duas partes Cardinalium, vel per omnes Cardinales quid potest opponi?
Resp. Solum crimen simoniæ, quod potest cõmitti dando, promittendo, recipiendo pecunias, bona, castra, honores, officia, vel beneficia, vt habetur in bulla Iulij II. edita anno 1405.

141 Papa electus per simoniam, quã pœnam incurrit?
Resp. Electio eius nulla est, & ipse, & fautores & interuentores, & electores excommunicantur, priuantur officijs, & beneficijs obtentis, & obtinendis, & honore Cardinalatus, & cuilibet ex Cardinalibus, vel clero Romano licet opponere hoc crimen simoniæ; imò & Cardinales, qui simoniæ non interfuerunt, etiam si sint in minori numero possunt eligere alium Papam, & ille erit verus Petri successor, vt habetur in dicta bulla Iulij II. alia crimina non opponuntur, ne electiones cauilationibus deferantur.

142 Conclaue quam formam debet habere?
Resp. Debet esse clausum, & tantæ amplitudinis, vt in eo possint esse cellæ pro omnibus Cardinalibus, & seruientibus, quę cellæ sorte distribuuntur, & Capella, & locus, vbi possint Cardinales ambulare, & per conclaue nulla habitatio debet esse, quæ commoditas relinquitur ad arbitrium Cardinaliũ, qui faciunt electionem, vt habetur in dicta bulla.

143 Qui debent custodire conclaue?
Resp. Archiepiscopi, episcopi designati à Cardinalibus in numero conuenienti, qui debent iurare de officio fideliter exercendo, & videre, & inspicere fercula diligenter, ne sub earum rerum velamine litteræ, aut notæ, vel signa aliqua transmittantur, & si inuenerint aliquam familiam alicuius Cardinalis in hoc delinquere, debent totam familiam delinquentem tradere Gubernatori Vrbis, vt eam incarceret, vsque ad electionem summi Pontific. intus verò custodiunt conclaue tres Cardinales ad hoc deputati, vt post clausuram conclauis solemniter factam loquantur verbo, vel scripto cum aliquo, qui foras existit, vt habetur in bulla Pij Papæ IV. edita anno 1562.

144 Quæ

144 Quæ personæ debent ingredi conclaue?
Resp. Primò, omnes Cardinales, quilibet duobus famulis comitatus. Secundò Sacrista cum vno Clerico Coadiutori in officio. Tertiò duo Magistri ceremoniarum. Quartò vnus religiosus pro confessionibus audiendis à maiori parte Cardinalium per secreta suffragia electus. Quintò vnus Secretarius Collegij. Sextò duo Medici periti. Septimò vnus chirurgus. Octauò vnus Aromatarius cum vno, vel duobus seruientibus. Nonò vnus faberlignarius. Decimò vnus cementarius. Vndecimò duo barbitonsores cum vno, vel duobus seruientibus. Duodecimò octo, aut decem seruientes publicæ vtilitati, & commoditati omnium, veluti pro lignis portandis, pro verrēdo conclaui, & similibus necessitatibus ministrandis. Isti omnes eligi debent per suffragia secreta à collegio Cardinalium, ita tamen, vt is obtineat, qui plura vota tulit, & nullus eorum debet esse de familia alicuius Cardinalis, mercedes istorum de publico persoluuntur, vt habetur in dicta bulla Pij IV.

145 Pro exequijs Pontif. mortui quantum potest expendi?
Resp. In exequijs celebrandis, Missis dicendis Cardinales possunt expendere ad summam decem millia ducatorum, quæ summa distribuitur per nouem dies continuos, in quibus à Cardinalibus insepulto corpore defuncti, & in throno posito exequiæ fiunt Pont. mortuo.

146 In quibus rebus possunt Cardinales facere expēsas Ærario Pont. vel de statu temporali Sanctæ Romanæ Ecclesiæ?
Resp. Primò pro exequijs Pont. mortui possunt expendere summam supradictam. Secundò pro victu familiæ Pontificiæ ante ingressum conclauis, & post ingressum, vsque ad electionem noui Pontif. possunt expendere victum necessarium. Tertiò pro eleemosynis sede vacante fieri consuetis. Quartò pro prouisione terrarum Ecclesiæ. Quintò pro custodia Vrbis, & conclauis, & pro securitate, & pro prouisionibus conclaui necessarijs, quantitatem autem harum spensarum Cardinales debent determinare per suffragia secreta, ita vt maior pars obtineat; in reliquis autem omnibus Collegium Cardinalium sede vacāte nullam omnino potestatem, neque possunt Cardinales aliquid spendere de statu temporali Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, neque de pecunijs Cameræ Apostolicæ, aut datariæ, neque soluere debita contracta ante obitum Pontif. sed omnia integra debent reseruare futuro Pont. vt habetur in dicta bulla *Pij IV. edita anno 1562. & in bulla Alexandri III. Greg. X. Clement. V. & Clement. VI. Iulij II. quæ bulla istas constitutiones, & alias disponunt ad electionem Summi Pontif. necessarias.*

CAPVT V.

De examine Episcopi.

1 QVando in electione Episcopi requiritur assensus Patriarchæ illius Prouinciæ, vel Regis illius Regni.
Resp. Quotiescumque in Regno fuerit consuetudo immemorabilis, vt in electione petatur assensus Patriarchæ, vel Regis, illa hodie seruanda est, vt habetur in *c. cum terra de electione.*

2 Reges, & Principes sæculares in electione Episcopi in suis Regnis, quod debent agere?
Resp. Si habeant ius præsentandi concessum à Romano Pont. per priuilegium, & bullas Apostolicas, debent præsentare interea tempus à Iure concessum, quem virtute, & scientia, ætate, vita, & moribus digniorem iudicauerint ad regendam talem Ecclesiam, & dare illi suas litteras in forma ad Romanum Pontific. *Trid. synod. sess. 24. cap. 1. de reform. c. terra de electione.*

3 Quas qualitates debet habere episcopus electus à Principe, vel à Rege?
Resp. Debet esse ex legitimo matrimonio, ætate matura, triginta annorum, morum grauitate, litterarum scientia præditus, constitutus in sacris ordinibus, saltem per sex menses ante electionem debet esse Magister, seu Licentiatus in Theologia, vel Iure canonico, & habere bonum testimonium suæ vitæ à suo Episcopo, vel Legato Apostolico, si fuerit clericus, si Religiosus à suo Prælato, *Trid. syn. sess. 22. c. 2. sess. 24. c. 1. sess. 6. c. 1. sess. 7. cap. 1. de refor. bulla Pij IV. 114. & bulla Gregorij XIV. quæ incipit onus Apostolicæ seruitutis.*

4 In electione Episcopi, quam faciunt Principes, & Reges, est ne præferendus Theologus, an Iurista, si alias sint æquales?
Resp. Si in illa Prouincia, vel diœcesi pullulent hæreses, Theologus præferri debet ad defendendam fidem Catholicam; si verò non sint hæreses, sed populus sit Christianus, præferendus est Canonista, quia aptior est ad gubernationem, & ad determinandas per se ipsum causas ciuiles, & criminales; at verò si inueniatur Theologus, & Canonista simul, vtrique præferendus est, tamquam persona, in qua inuenitur plenitudo scientiæ, *tenet Hostiensis in cap. causis de electione, & Ioannes Andreas c. 3. de consanguinitate, & affinitate, & Abb. c. 1. eod. tit. num. 9.*

5 Postquam Episcopus fuerit nominatus à Rege, vel Principe, Nuntius Apostolicus, vel Metropolitanus quid debent facere in electione huius Episcopi?
Resp. Postquam electus ante Nuntium Apostolicum se præsentauerit cum testimonio suæ electionis, debet facere sufficientem informationem cum testibus fidei dignis, de natalibus, vita, scientia, doctrina, moribus, qualitatibus illius electi, & in ea debet poni, in qua scientia fuerit graduatus, quas Cathedras gubernauerit, quæ officia exercuerit, quod tempus consumpserit in ordinibus sacris, vel à quo tempore ea susceperit, quas dignitates canonicatus possideat tempore electionis, & præsentare debet nouus electus omnes titulos suæ ordinationis à prima tonsura, vsque ad presbyteratum, & litteras, seu testimonium sui gradus. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de reform.*

6 Facta dicta informatione quid amplius debet facere nouus electus in Episcopum?
Resp. Debet facere professionem fidei in manibus Nuntij Apostolici, vel in manu alicuius Episcopi, vel Archiepiscopi, & in ea necessariò debet scribere dicendo, ego electus talis Eccl. iuro, & confirmo sic Deus me adiuuet, & sancta Euangelia. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. de reform.*

L 2 7 Facta

7 Facta professione fidei quid præterea debet facere Episcopus?
Resp. Si sit in Hispania, vbi per longam distantiam non potest venire ad Romanam Curiam, vt subdat se examini, debet examinari, & approbari à Nuntio Apostolico, vel à Metropolitano, & hoc testimoniũ autenticum debet poni cum dicta informatione, & cum iuramento fidei, & curate, vt hæc omnia transmittãtur in Romanam Curiam, in manibus sui procuratoris ad hoc specialiter electi.

8 Si electus sit Episcopus, vel eligatur in Archiepiscopum, quid debet agere?
Resp. Debet committere mandatum alicui in Romana Curia, vt eius loco renuntiet primam Ecclesiam, & acceptet secundam, & si fuerit electus in Archiepiscopum, necessariò debet dare singulare mandatum ad petendum pallium à Santissimo Domino per procuratorem.

9 Nuntius Apostolicus, vel Metropolitanus, quid debet transmittere in Romanam Curiam ad Summum Pontificem?
Resp. Informationem à se factam clausam, & sigillatam, professionem fidei factam ab electo, approbationem scientiæ, & litteras comendatitias in fauorem illius Episcopi de nouo electi.

10 Istæ informationes, à quo debent examinari in Romana Curia.
℞. A quatuor Cardinalibus, & vnus eorum faciat relationem in Consistorio Summo Pont. de qualitate Ecclesię, & personæ, & de contentis in dictis informationibus, & Summus Pont. tunc eum ad gubernãdam talem Ecclesiam proponit Cardinalibus, & in Consistorio sequenti eum eligit in Episcopum.

11 Potest Papa in vno Consistorio audire merita Ecclesiæ, & Episcopi, & eligere, & confirmare eum in Episcopum?
Resp. Poterit, si sibi videbitur, quia cũ sit Princeps, lege non alligatur.

12 Electus in Episcopum debet ne necessariò examinari?
℞. Episcopi Itali, & Siculi necessariò debent comparere personaliter in Romana Curia corã Summo Pont. & Cardinalibus ad hoc constitutis, & ibi examinari de scientia, & approbari; ratio est, vt constet Romano Pont. Episcopi vltramontani, veluti Galli, & Hispani approbantur à Nuntijs Apostolicis, vel a Metropolitanis, *cap. qui episcopus dist. 23. c. nihil de electione Abb. in c. 1. de postulatione Prælatione Prælatorum. Trid. syn. sess. 24. cap. 1. de reform. cap. nihil est de electione.* Gregorius XIV. in bulla, quę incipit Apostolicæ seruitutis edita anno 1591.

13 Episcopus semel approbatus in vna Ecclesia, si postea ascendat ad alteram, vel ad Archiepiscopatum, debet ne iterum examinari?
Resp. Nõ debet, quia ex officio Episcopi, quod laudabiliter exercuit, non est factus peioris conditionis, imò reputatur magis idoneus ad gubernandum secundam Ecclesiam?

14 Episcopus electus cum primum venerit in Romanam Vrbem, vt approbetur à Summo Pontif. quid debet agere?
℞. Primum adire domum Procuratoris proprij Regis, vel Principis, & dare illi litteras, & humiliter proponere se esse præsentatum ad talem Ecclesiam, & petere ab eo, vt eum dirigat in omni negotio. Secundo præsentare se ante Summum Pontific. comitando Oratorem sui Principis, eius pedes osculari, humiliter proponere se esse præsentatum à tali Principe pro tali Ecclesia, petere ab eo diem examinis, & benedictionem. Tertiò lustrare domos omnium Illustrissimorum Cardinalium, præcipuè eorum, qui debent assistere examini. Quartò inuisere Magistrũ Camaræ, & Secretarium Summi Pont. vt ab eis accipiat diem, & horam examinis. Quintò inuisere omnes examinatores, qui ferè semper sunt Auditores Rotæ, vel Aduocati Consistoriales, & aliquis Religiosus Societatis Iesu, & Magister sacri Palatij, qui ferè semper est ex ordine S. Dominici, in quorum domibus tractabit priuatim aliquas materias suæ professionis, vt ipsi cognoscant eius ingenium, & capacitatem.

15 Examen Episcoporum, quod fit ante Summum Pont. quomodo fit?
Resp. In examine assistit summus Pontifex cum stola sedens pro Tribunali, assistunt hinc, & inde sex, vel octo Cardinales doctissimi ad hoc deputati, sedentes in scamnis, post illos stant discooperti Magistri sacri Palatij, Secretarius Santissimi D.N. qui dat fidem examinis, vnus, vel duo Magistri ceremoniarum, & omnes examinatores, tam iuristæ, quàm Theologi.

16 In hoc examine, quæ materiæ exagitantur?
Resp. Si examinandus sit Theologus, interrogatur de pluribus materijs Theologiæ, tàm positiuę, quàm scholasticæ, vt placet examinatori, qui in domo sua præparat illas interrogationes, & non faciat certiorem examinandum, de quo debeat interrogare, sed ipse debet respondere ex tempore: si sit Iurista interrogatur de pluribus materijs, tàm Iuris Ciuilis, quàm Canonici, vt placet examinatoribus, & vltimò interrogatur de materia iurisdictionali, & interrogationes sunt sicut istæ, quæ in toto nostro libro existunt per modum dubij.

17 Qui numerus examinatorum examinant electũ?
Resp. In hoc non potest dari certa regula, sed ferè semper interrogant duo, vel tres examinatores, & vtimò vnus ex Illustrissimis Cardinalibus, & interrogationes durant toto eo tempore, quo Sãtissimo D. N. placuerit, qui capite, vel nutu facit signum cuilibet incipiendi, & finiendi, & materiæ, de quibus interrogatur, sunt diuersæ, & distinctæ taliter, quod vnus examinator interrogabit dubia de testamẽtis, de substitutionibus ab intestato, de iudicijs, de foro competenti, de excommunicatione, de iure patronatus, de testamentaria tutela, & de his omnibus ego fui interrogatus à solo vno examinatore corã Summo Pont. Paulo V. ann. 1619. postea alij duo examinatores interrogauerunt de alijs materijs de iure ciuili, & vltimo Illustriss. Cardinales Lomelinus interrogauit me de aliquibus dubijs Concil. Trid. pertinẽtibus ad materiam iurisdictionis Episcopatus: vltimo Sanctissimus D.N. interrogauit me, an si aliquis fidelis veniret ad fidem possit permanere cum vxore infideli, quam habebat ante conuersionem, vel an possit liberè relinquere illam, & nubere cum muliere Christiana, vltimò interrogauit, si infidelis habeat plures vxores, conuersus ad fidem, cum qua debeat remanere, & sic in his omnibus certa Reg. dari non potest, tota pendeant a voluntate Summi Pontif. qui assistit in examine.

18 Epi-

18 Episcopus electus quid debet agere, & quem modum ad præparationem huius examinis obseruare?
Resp. Mihi uidetur, quod examinandus à die suæ electionis debeat mandare memoriæ omnes definitiones, & diuisiones, & terminos communes totius Iuris Canonici, & præcipuè materiam sacramentorum; ratio est, quia alias impossibile est mente retinere totum ius.

19 Assignato sibi die, & hora examinis à Magistro Cameræ quid debet agere electus?
Resp. Adire sacrum Palatium, & ante omnes comitari Illustrissimos Cardinales intrantes, & examinatores, & postquam ipsi ingressi fuerint adeundi causasanctissimum, expectare ante portam, & cum à Magistro ceremoniarum vocatus fuerit, debet intrare coram Summo Pontifice sine pileo, & ter vsque ad terram genuflectere oculis demissis. Primò in ingressu portæ. Secundò in medio itineris. Tertiò in fine, scilicet vbi pluuiale sibi paratū erit; nec in principio examinis osculantur pedes Summi Pont. verum vltima genuflexione debet salutare. c. dimisso Illustrissimos Cardin. hinc, & inde sedentes, & assistere genuflexus in pluuiali sibi parato, tunc Summus Pont. eum interrogat, quam scientiam profiteris, ipse clara voce, & humiliter respondet sacram Theologiam, vel sacros Canones, & in his sum Licentiatus, vel Doctor tunc Summus Pont. vertit faciem ver sus examinatores, & dat signum ut er illis, qui genuflectit & sine pileo accedit prope examinādum eam partem versus, vbi sedent Illustriss. Cardinales.

20 Cum interrogatus fuerit ab aliquo examinatore, quem modum tenere debet examinandus?
Resp. Debet habere corpus tectum versus summum Pont. sed vertere faciem ad manum sinistram versus examinatorem, & voce clara, & intelligibili absque aliqua turbatione, breuiter, & humiliter satisfacere dubio sibi proposito, negando, vel concedendo absque vlla disputatione, quia coram tanto Principe nō datur locus illi vociferationis, vel prolixæ disputationis, sed solum debet concedere, negare, vel distinguere, similiter debet facere cum alijs examinatoribus, qui post illum venerint, qui nutu, vel capite uocantur sigillatim à summo Pontifice. finitis omnibus surgit, & osculatur pedes Summi Pontif. & exit foras cum triplici genuflexione, & in ultima, capite salutat Illustrissimos Cardinales.

21 Finito examine, quid debet agere episcopus electus?
Resp. Expectare foras propè cancellum, dum Santissimus cum Cardinalibus resoluit suam approbationem, uel reprobationem, quam scribit Secretarius istius congregationis; & in quocumque euentu genuflexus debet in exitu osculari manus Illustriss. Cardinalium, & ultimum associare, usque ad portam palatij, postea illo, & sequenti die debet inuisere dictos Cardinales, & dare illis gratias pro labore suscepto in suo examine.

22 Episcopus approbatus, quid debet facere?
Resp. Petere rocchettum, & eum accipere à Santissimo hora, & die sibi assignato, & induere se habitu Episcopali absq; muzetta, & postea facere professionem fidei, & iuramentum fidelitatis. Primò, in manibus Santissimi quando accipit rocchettum. Secundò, in manibus Cardinalis, qui præest cancellariæ. Tertiò, in manibus officialium, qui præsunt cancellariæ, & de his omnibus debet accipere testimonium authenticum. Vltimo debet expedire bullas Apostolicas, & bullam ad se consecrandum.

23 Quare Episcopi in Romana Curia non portant muzettam, etiam consecrati?
Resp. Quia muzetta est signum iurisdictionis, & vt ostendatur, quòd in Romana Curia nemo habet iurisdictionem, nisi solum Summus Pontif. ideò ipse solus, & Cardinales ex eius priuilegio propter magnā dignitatem, quia sunt de consilio Sanctissimi portāt muzettam, licèt non sint Episcopi, uel ordinati aliquo sacro ordine.

24 Episcopus post confirmationem factam à Summo Pont. in Consistorio, & ante consecrationem, & bullas expeditas, quos actus iurisdictionis potest exercere.
Resp. Omnia, quæ sunt iurisdictionis, ut dare licentiam Sacerdotibus ad sacramenta administranda, dare dimissorias suis subditis ad ordines suscipiēdos, ponere Vicarium, & Iudices, & exercere iurisdictionem ciuilem, & criminalem, uisitare Vicarium, qui in sede uacante fecit officium, petere emolumenta sedis uacantis, petere computum ab œconomis, percipere fructus sui Episcopatus, constituere nouos Administratores, & Receptores fructuum, & prouentuum, prouidere beneficia uacantia per obitum, & per resignationem, dare licentiam episcopo habēti communionem sedis Apostolicæ, ut in suo episcopatu faciat ordines; ratio est, quia ista omnia sunt actus iurisdictionis, & dantur episcopo in confirmatione, ut habetur in glossa communiter recepta in *c. transmissam de electione, Felyn. in cap. eam de rescriptis. Abb. in c. nostra de electione. Barthol. Vgol. de off. & potestate episcopi c. 1. §. 3.*

25 Episcopus confirmatus, & non consecratus, quos actus non potest facere?
Resp. Non potest exercere Pontificalia, nec dicere Missas Pontificales, neque ordinare aliquem etiam de prima tonsura; ratio est, quia hæc potestas datur illi in consecratione *DD. vbi sup.*

26 Si electus fuerit Archiepiscopus, quando debet petere pallium?
Resp. Post bullas expeditas in cancellaria, & si Archiepiscopus fuerit in Romana Curia do illi consilium, ut ante eius discessum accipiat pallium à Sanctissimo D. N. etiam si detineatur per aliquos dies in Curia, ratio est, quia postea est laboriosissimum, & periculosissimum portare pallium, & si pallium capiatur ab inimicis in mari, uel in terra, debet nouum pallium peti, & soluuntur spensæ de nouo, & datur cum magna difficultate præcedentibus informationibus, quòd episcopus non fuit in aliqua culpa, uel mora, & interim Archiepiscopus non potest dicere Missas Pontificales sine pallio.

27 Episcopus postquam est confirmatus, & consecratus antea quam discedat à Curia, quid debet facere?
Resp. Petere licentiam, & benedictionem à Santissimo, osculari eius pedes, inuisere Illustrissimos Cardinales, uisitare septem Ecclesias, & celebrare Missam, dicere itinerarium, & ambulare in pace.

CAPVT VI.

De consecratione Episcopi.

1 IN consecratione Episcopi, quæ litteræ testimoniales requiruntur?
Resp. De necessitate litteræ de prima tonsura vsque ad Sacerdotium inclusiuè, & litteræ approbantes eũ esse bonæ vitæ,& famæ: de congruentia requiruntur litteræ sui gradus doctoratus, & litteræ suarum dignitatum, vel canonicatus,& officiorum, quos exercuit ante Episcopatum, ratio est, vt Summus Pont. & Episcopus consecrans,& assistentes, & Cardinales habeant integram cognitionem meritorum talis electi.

2 Quando Episcopus consecratur, quam cognitionem debent habere Episcopi assistentes,vt tuta conscientia possint respondere talem esse dignum?
Resp. Sufficit, vt non habeant scientiam in contrarium;e x regula generali quilibet præsumitur bonus, nisi in contrarium probetur malus.*c.1.de scrutinio in ordine faciendo*.

3 Intra quod tempus debet Episcopus electus, & confirmatus consecrari?
Resp. Intra tres menses, quibus transactis perdidit fructus, & si per alios tres menses consecrari neglexerit, priuatur à summo Pont. Episcopatu. *Trid.syn. sess.23.c.2.de reform.c.quoniam.dist.75.§. tempus autẽ consecrationis*.

4 Quibus in casibus potest Episcopus post tres, vel sex menses non consecrari,& non incurrere aliquam pœnam?
Resp. In quatuor casibus.Primò,si morbo impediatur,vel si moriatur ille Episcopus,ad quem summus Pont.commisit cõsecrationem. Secundò,si sit aliqua censura ligatus,& non stet per ipsum,quò minus absoluatur.Tertiò,si est de aliquo delicto accusatus, & antequam innocentiam probet, tempus consecrationis elabitur. Quartò,si sit lis,& cõtrouersia super Episcopatum, vel si non admittatur à subditis, vel si in accipienda possessione sit aliquod periculum, vel resistentia;ratio est,quia lex debet esse de re possibili,& impedito agere,non currit pœna,neq;tempus, neque terminus, neque præscriptio, tenet *Fel. in cap. transmissa de præscriptionibus.l. impossibilium.ff. de reg. iuris.c.quoniam de clerico ægrotante*.

5 A quo die currit tempus consecrationis?
Resp. Si sit præsens à die promotionis; si sit absens à die notitię,tenet *Calderin.cons.4.cons.5.de electione. Tusc.littera C.concl. 743. & 744.*

6 In qua Ecclesia debet fieri consecratio?
℞. Si sit in Curia, in quacumq; Ecclesia electa à cõsecrante; si sit extra Curiam,in sua propria Ecclesia maiori,& si id commodè fieri non potest in meliori, & comodiori Ecclesia illius ciuitatis electa ab Episcopo consecrante; ratio est, quia in illo actu habet authoritatem sũmi Pont. & ipse debet omnia ordinare,& inuitat Episcopum à se consecratum,& alios duos Episcopos, & in omnibus honorat cõsecratum tamquam sponsum,& filium.*tenet Tuscus.sup.citatus*.

7 Quo die debet fieri consecratio?
Resp. Die Dominica, & poterit Sabbato recipere presbyteratum,& die sequenti consecrari,quandoq; id non est prohibitum in Iure,*tenet glossa in c. quid à patribus dist. 75*.

8 A quot Episcopis debet fieri consecratio?
Resp. A tribus,vno consecrante, duobus assistentibus, vel patrinantibus ad exemplum Apostolorum, quia B.Iacobus,qui iustus dicebatur,fuit consecratus Episcopus Hierosolymitanus à Petro, Ioanne,& Iacobo Apostolis,& sic Ecclesia ex ista limitatione seruat hunc ritum, ut habetur in *c.fin. dist.66*.

9 In consecratione recipit ne Episcopus nouum characterem?
Resp. Secundum *D. Th.lib.4. dist. 24.* & Theologos ferè omnes non recipit nouum characterem,sed extenditur character Sacerdotalis ad maiorem potestatem,scilicet Episcopalem; secundum verò Canonistas Episcopus in consecratione recipit nouum characterem exercendi ordines, ordinando alios, consecrandi Sacerdotes, aras, & ecclesias.

CAPVT VII.

De residentia Episcopi.

1 EPiscopus tenetur ne ad residentiam personalem?
Resp. Affirmatiuè de præcepto diuino, etiam si sit Cardinalis, vel Patriarcha, dummodo habeat ecclesiam,quæ non sit in potestate Maurorum,tenetur in ea residere. *Trid.syn.sess.23.c.1.de reform*.

2 In qua parte suæ diœcesis tenetur episcopus residere?
Resp. In quolibet loco, in qualibet ciuitate sui episcopatus,& ibi facit fructus suos, licet de consilio iustum est,vt diebus solemnibus assistat in sua ecclesia maiori cum suis canonicis, ne illis diebus membra sint sine capite.

3 Episcopus si non resideat in Cathedrali ecclesia, sed in alio loco suæ diœcesis, poterit ibi portare suã curiam, & suum Vicarium?
Resp. Poterit in quacumque parte suę diœcesis ipse fuerit, portare suum Vicarium, carcerem,& officiales; ratio est, quia accessorium sequitur naturã principalioris, & in persona episcopi radicatur vniuersa iurisdictio,& sic vbicumque est persona episcopi, ibi est Curia,ibi carcer, ibi potestas coercendi, componendi,& finiendi lites, sicut vbicumque est persona episcopi,& in quocumque loco suæ diœcesis, potest facere ordines,consecrare chrisma, & oleum sanctũ, & exercere Pontificalia, & licet episcopus habeat hanc potestatem de iure, iustum est, vt ipse, & eius Curia assistat in parte commodiori episcopatus, ne subditi patiantur detrimentum; ille tamen locus iudicatur commodior,vbi illius antecessores habuerũt suam Curiam ab antiquo, sic censuerunt *DD.super c. 1.sess.23*.

4 Si episcopus habeat dignitatem, canonicatum, vel beneficium de residentia simul cum episcopatu per dispẽsationẽ Apostolicam, vel per vnionẽ factã episco-

Episcopatui ratione congruæ sustentationis, in quo loco tenebitur residere?

Resp. Sufficit, vt resideat in quolibet loco suæ diœcesis, & ibi lucrabitur fructus præbendæ, exceptis distributionibus quotidianis, & ad nullum onus personale tenebitur: ratio est, quia in persona episcopi cōcurrunt gubernatio totius diœcesis, & cura animarū, & ista præferuntur residentiæ, cum sint res maioris momenti.

5 Episcopus excusatur à residentia sui episcopatus ratione infirmitatis perpetuæ?

Resp. Negatiuè, nisi de licentia Summi Pont. qui in necessitatibus, & in alijs paternaliter prouidet, *DD. super c. 1. sess. 23. Conc. Trid.*

6 Tempore pestis licet ne episcopo relinquere suam Ecclesiam?

℞. Imò tunc tenetur magis ad illam venire, si absens sit; ratio est, quia vbi est maius periculum, ibi debet esse maior residentia personalis, vt habetur in *c. suggestum. 7. q. 1.*

7 Episcopus quanto tempore potest abesse à sua diœcesi, & in quibus festis debet assistere in Cathedrali Ecclesia?

Resp. Episcopus potest abesse à sua diœcesi sine aliqua pœna ad summum per tres menses in quolibet anno continuos, vel inter polatos, vt sibi placuerit, & debet episcopus curare, vt non sumat hos tres mēses in dominicis Aduentus, & quadragesimæ, neque in festiuitatibus Natiuitatis Domini, Resurrectionis, Pentecostes, & Corporis Christi, quia Ecclesia celebrat has festiuitates cum maiori solemnitate, & iustum est, vt caput assistat. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

8 Si in illis tribus mensibus, in quibus episcopus abest, sit aliquas festiuitas ex supra dictis, tenebitur ne episcopus adire propriam Ecclesiam ad illam festiuitatem celebrandam, & si non veniat, incurrit ne aliquam penam?

Resp. Nullam pœnā incurrit episcopus in dicto casu, imò neq; etiam si sit in ciuitate, vel diœcesi, & nō veniat ad Ecclesiam Cathedralem ad illam festiuitatem celebrandam: ratio est, quia dies exceptuati à concilio sunt de cōsilio, & pœna posita est circa trāsgressionem temporis trium mensium, *vt tenet Abb. in cap. 1. de vita & honestate clericorum, & Trid. syn. vbi supra.*

9 Episcopus debet ne omnibus diebus Dominicis assistere Ecclesia?

Resp. Non tenetur, sed sufficit, vt assistat in sua diecesi, licèt de consilio, si non sit impeditus, debeat assistere ad exemplum aliorum; sed pena posita a concilio episcopis non est supra residentiam in Ecclesia, sed supra residentiam in diecesi. *tenet Abb. in c. 1. de vita, & honestate clericorum.*

10 Quam penam incurrit episcopus, qui vltra tres menses abest à sua diœcesi?

Resp. Si per sex menses absuerit continuos, vel interpolatos à sua decesi in vno anno, amittit quartā partem fructuum illius anni: fabricæ, & pauperibus applicandam, & si per alios sex menses absuerit in illo, vel in alio anno, amittit aliam quartam partem fructuum, si verò perseuerauerit in absentia, contumacia crescente priuabitur episcopatu à Summo Pont. & vltra has penas peccat mortaliter. *Trid. syn sess. 6. c. 1. & sess. 23. c. 1. de reform. c. peruenit 7. quæst. 1. c. cum ex eo de electione in 6. cap. ex parte vestra de clericis non residentibus.*

11 Quis debet dare hanc penam episcopo absenti?

Resp. Metropolitanus, & Metropolitano episcopus antiquior. *Trid. syn. loco alleg.*

12 Si aliquis episcopus absit à sua diecesi absq; iusta causa, & licentia Sum. Pont. per quatuor menses, & pæna ei non detur à Metropolitano, ad quid tenebitur episcopus in conscientia?

Resp. Tenebitur ad restituendos fructus vnius mensis, & dare illos pauperibus, aut fabricæ Ecclesiæ pro suo libitu, & confiteri sacramētaliter suum peccatū; ratio est, quia in illo mense non fecit fructus suos sicut Canonicus, qui non residet, *ita tenēt DD. & Abb. in iuribus supra allegat. & Trident. synod. sess. 6. cap. 1.*

13 Si Episcopus exeat à suo episcopatu animo reuertendi intra tres menses, & incidat in infirmitatem, ita vt non possit reuerti intra tres menses, & sit per alios duos menses, vel tres extra suam diecesim, tenebitur ne ad penam dictam?

Resp. Non tenetur ad vllam penam, neque tenetur restituere fructus; ratio est, quia non stat per ipsum, quo minus reuertatur, & impeditus nō incurrit damnum, *vt tenet Abb. in c. ex parte vestra de clericis non resident. & censuerunt DD. super c. 1. sess. 6.*

14 Ex quibus causis potest episcopus à sua decesi abesse sine aliqua pena, & sine licencia alicuius?

Resp. Quando aliquis Archiepiscopus, vel episcopus habet aliquod officium annexum suæ dignitati, quod pertinet ad regimen Reip. vel Regis sicut Archiepiscopus Toletanus est totius Hispaniæ maior Cancellarius, tunc si extra suum Archiepiscopatum Regna congregentur, poterit assistere toto tempore necessario absque licentia alicuius ratio, est quia prefertur bonum vniuersale bono particulari, & est expresè permissum in similibus numeribus exercendis, per *Trid. syn. ses. 23. c. 1.*

15 Si episcopus absuerit à sua decesi per quatuor menses, poterit ne fructus male perceptos, quos in penam debet erogare pauperibus, facere suos, vel saltem partem eorum cum bulla compositionis?

℞. Non potest: sed realiter tenetur eos restituere fabricæ, vel pauperibus, & compositio nulla est, ratio est quia expresè est prohibita *in Cōcil. Trid. ses. 23. cap. 1.*

16 Quare Canonici, & Parochi possunt componere fructus malè perceptos ratione nōn residendi, & Episcopus non potest illos componere?

℞. Quia residentia Episcopi est magis stricta, quàm residentia Canonicorum, cum sit magis necessaria ad animarum salutem, & quia Episcopis hoc expressè est prohibitum, at Canonicis, & Parochis non est.

17 Ex quibus causis potest Episcopus abesse a sua diecesi vltra tres menses?

℞. Solum ex causis à Iure expressis, & hoc cum licentia Superioris. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de refor.*

18 Quæ sunt causæ expressæ à Iure, ex quibus potest Episcopus abesse vltra tres menses?

℞. Quatuor causæ exprimuntur a Conc. Trid. Primò Christiana charitas. Secundò vrgens necessitas. Tertio debita obedientia. Quartò eiusdem Ecclesiæ, vel Reip. vtilitas, & istæ causæ etiam si sint iustæ ad non residendum, debent semper approbari à Superiore. *Trid. syn. ses. 23. cap. 1.*

19 Quando, & in quo casu Christiana charitas est

causa

causa sufficiens, vt Episcopus possit abesse?
Resp. Quando extra suam diœcesim in aliqua ciuitate pullularet aliqua hæresis, & Episcopus sua prædicatione esset necessarius ad extinguendum illũ errorem, hęc causa, & alia similis sufficit, vt ex Christiana charitate Episcopus absit. *cap. de cætero.c. inter quatuor.c. tua de clericis non residentibus.*

20 Vrgens necessitas quando excusat Episcopum à residentia?
Resp. Quando Episcopus vouit aliquam peregrinationem, vel haberet aliquod negotium suum, vel litẽ magni momenti, & non posset per substitutum eam finire, vel quando non potest commorari in aliqua ciuitate suæ diœcesis sine magno vitæ periculo proueniente, vel ex infirmitate, vel ex tristitia, vel ex aeris intemperię contraria suæ saluti, vel ex inimicis, tunc erit iusta causa, vt Episcopus absit. *c. non oportet de consecrat. distinct. 5. c. præsentium. 7. q. 1. c. ad supplicationem de renuntiatione, cap. relatum, in gloss. de clericis non residentibus.*

21 Debita obedientia quando excusat Episcopum à residentia?
Resp. Quando Episcopus detineretur à Sum. Pont. vel à suo legato, vel à Iudice superiori, vel ab Imperatore, vel à Rege illius Regni, cui ipse non potest resistere sed solum debet monere Summum Pontific. vt habetur in *glos. in c. inter quatuor. in c. de cætero, in c. relatum de cleric. non resident.*

22 Vtilitas Ecclesiæ, vel Reipublicę quando erit causa sufficiens, vt Episcopus non resideat?
Resp. Quando propria Ecclesia haberet aliquam litem, vel negotium grauissimum, & præsentia Episcopi iudicaretur necessaria, vel quando Episcopus est tam doctus vel expertus, vt esset necessarius ad gubernationem Reip. præsidendo in aliquo consilio, vel faciendo aliquo negotio pro Regno, vel pro Rege.

23 Causæ à quo debent examinari, & approbari?
Resp. A Summo Pont. & si commodè fieri non potest, à Metropolitano, cum Concilio Prouinciali. *Tri. syn. sess. 23. c. 1. de refor.*

24 Episcopus, qui abest ex his causis, quid debet prouidere in sua Ecclesia?
Resp. Vicarium ita doctum, virtuosum, & peritum, vt ex absentia Episcopi subditi non patiantur detrimentum, & debet cõstituere aliquem virum, qui habeat officium dandi illas eleemosinas pauperibus, quas ipse dabat, quando erat præsens, nam hoc intelligitur sub illo verbo nullum detrimentum positũ a Concil. quia non debet esse vllus defectus in iustitia in gubernatione, neq; in eleemosinis. *Trid. synod. vbi sup. c. cum ex eo de electione in 6. c. beneficium de regulis iuris in 6.*

25 Potest Episcopus obtinere duas Ecclesias simul in titulum, vel commendam?
Resp. Non potest, etiam si sint Cardinales, imò infra sex mensem tenetur vnã dimittere, alias de Iure prima vacat solum vltima retenta: ratio est, quia vna eademque persona in duabus Ecclesijs distinctis residere non potest. *Trid. syn. sess. 7. c. 3.*

CAPVT VIII.

De Officio Episcopi.

1 Episcopatus est ne Ordo?
℟. Est Ordo, & competit quatuor distinctis personis: nam in primo gradu est Summus Pont. qui præsul, & caput est vniuersalis Ecclesiæ, verus Petri successor, qui à Christo eandem potestatem habet, quam habuit ipse Petrus: in secundo sunt Patriarchę, qui ex potestate tradita à Iure, & à Sũmo Pont. pluribus Prouincijs præsunt; in tertio sunt Archiepiscopi, qui habẽt iurisdictionem in vna Prouincia in certis, & limitatis casibus, sibi à Iure cõcessis in quarto sunt simplices Episcopi, qui vni diœcesi præsunt omnes isti sunt maiores dignitates Ecclesiæ, & pendent à Summo Pontif. à quo habent iurisdictionem delegatam. *c. 1. dist. 90. cap. clericos, §. Ordo distinctione 21. Bulla Pij V. in ordine 6. & 8. & 5.*

2 Quid est Episcopatus?
Resp. Est Ordo, & dignitas habens potestate conferendi ordines sui subditis, & faciendi Pontificalia, & habens à Iure iurisdictionem Ecclesiasticam ordinariam in foro exteriori, & interiori, & mixto, in aliqua diœcesi ad gubernationem subditorum, & salutem animarũ inuenta. *c. honorem de potestate, & vsu pallij.*

3 Vnde dicitur Episcopus?
Resp. A verbo Græco Epos, quod latinè significat super intendere & speculare, quia est superintendẽs, & speculator, & pastor super gregem suum, & subditos sibi commissos, vt habetur in *c. clericos. c. legitimus c. Episcopatum.*

4 Quomodo vocantur Episcopi?
Resp. Sanctissimi Domini legati, Fratres Romani Pont. & Coepiscopi Apostolorum successores, & pastores Ecclesiæ Catholicæ. *Tryd. syn. sess. 23. c. 4. idem. 1. §. 1. de penitentijs, & ibi glossa. Abb. in c. scriptum un. 5. de electione.*

5 Episcopi à quo sunt positi, & ad quid?
Resp. A Spiritu Sancto, & ad bene regendam Ecclesiam Dei, quia Deo redituri sunt strictam rationem subditorum suorum. *Trid. syn. sess. 23. c. 4.*

6 Episcopi in quorum loco positi sunt?
Resp. In loco Apostolorum, quibus immediatè successerunt. *Trid. syn. sess. 23. c. 4.*

7 Qui habent in Ecclesia Dei superiorem gradum?
Resp. Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi & a Regibus, & Principibus præ cæteris hominibus sunt honorandi. *Trid. syn. sess. 24. c. de reform.*

8 Cardinales quales debẽt esse, & ex quibus mundi partibus?
Resp. Debent esse ex legitimo matrimonio, ætate matura, morum grauitate, litterarum scientia præditi, & debent esse ex omnibus nationibus Christianis, si commodè fieri potest, ratio est, vt omnibus prosint, & omnes nationes protegant, & eliguntur à Romano Pontif. *Trid. syn. sess. 24. c. 1.*

9 Quid debet Episcopus de se cogitare?
Resp. Non esse vocatum ad propria commoda, nec diuitias, non ad lucrum, & quietem, sed ad labores pro

pro Dei gloria. *Trid. syn. sess. 25. c. 1. de reform.*

10 Episcopus quæ exempla debet dare in sua vita, & conuersatione?

Resp. Frugalitatis, modestiæ, continentiæ, viuendo cum modestia suppellectilis, ita vt ipse, & tota eius domus, & familia dent exemplum alijs in humilitate, in castitate, in assiduitate orationis in verbis, in conuersatione. *Trid. syn. sess. 25. c. 1. de refor.*

11 Mensa Episcopi qualis debet esse, & quid in ea debet tractari?

Resp. Debet esse candida, munda, decenter ornata, sobria, moderata, cui debet adhiberi lectio sacræ scripturæ, vel disputatio de aliqua scientia, vel virtute, ita vt comedentes in ea reficiantur in corpore; & saturentur in anima, & videntes, & stantes ædificentur. *Trid. syn. sess. 25. c. 1. de reform. & sess. 2. decreto de modo viuendi in concilio.*

12 Episcopus quoties tenetur iurare, & emittere professionem fidei?

Resp. Primò ante consecrationem in manibus alicuius Episcopi, vel Nūtij Apostolici, vel si in Romana Curia in manibus Cardinalis, qui est magnus Cancellarius. Secundò in ipso actu consecrationis genuflexus ante consecrantem. Tertiò post consecrationem in Cancellaria Apostolica, & semper debet iurare obedientiam, & fidelitatem Romano Pōt. & eius Legato, & non alienare bona Ecclesiæ suæ, & mensæ Episcopalis sine consensu Romani Pont. imò si tempore sedis vacantis aliqua alienatio facta fuerit, vel à suis prædecessoribus, tenetur eam reperere. *Trid. syn. sess. 24. c. 1. & Ceremoniale Romanum. c. 1. de consecratione Episcopi.*

13 Possunt ne sedes Episcoporum mutari?

Resp. Nō potest sine licentia Romani Pont. & causa cognita, quæ debet esse magna, veluti belli, pestis, vel terremotus, qui solo æquatet vniuersam ciuitatem, ita vt fieret deserta sine habitatore, vel ex aeris intemperie, qui generat frequentes infirmitates, & tunc debet mutari cum omnibus oneribus sibi iniūctis, ita vt primi fundatores, neque perdant memoriam, neque suffragia. *c. tempore. 7. q. 1.*

14 Quod est onus Episcoporum?

Resp. Onus est tam magnum, quod Angelicis humeris sit formidandum, & sic Episcopi habent duos Angelos custodes vnum ad personam, alterum ad officium, & sic egent speciali gratia Dei. *Trid. syn. sess. 2. decreto de modo viuendi in Concilio sess. 5. c. 2. sess. 23. c. 7. & canones. 8. sess. 24. c. 7. se. 6. c. 1.*

15 Quod est officium, & munus Episcopi?

℞. Episcopus est vniuersalis Parochus totius diœcesis, & debet ad Dei laudes incumbere hostias, & preces offerre pro populo, ministrare sacramenta, ordinare subditos, cōsecrare, visitare, & Ecclesias gubernare, tollere abusus, corrigere mores, sacramētorum vim, & vsum explicare; prædicare; exhortari fideles ad frequentiam sacramentorum per se ipsum, & si id cōmodè fieri non potest; assumere idoneos ministros, & prædicatores, dare eleemosynas, benedicere vestes sacras, vigilare in omnibus, & laborare, vt ministerium suum impleat, vt habetur in *Trid. syn. sess. 5. c. 3. c. 2. & sess. 2. decreto de modo viuendi in concilio sess. 23. c. 7. & canone 8. sess. 24. c. 7. sess. 6. c. 1.*

16 Episcopus tenetur visitare limina Apostolorum, & quo tempore, & ad quid?

Resp. Si sit Italus; tenetur tertio quoque anno, si vltramontanus quoque anno ad recognoscēdam sedem Apostolicam, & eam venerandam, & ad consultanda dubia, & negotia, & difficultates, quæ in sua diœcesi se obtulerunt, & si Episcopus sit impeditus negotijs, infirmitate, senectute, bello, peste, paupertate debet mittere suum procuratorem cum speciali mandato bulla *Sixti V. quæ incipit Rom. Pont. data anno 1585.*

17 Procurator, qui loco Episcopi pergit ad visitanda limina Apostolorum quid debet secum portare?

Resp. Speciale mandatum sui Episcopi, testimoniū à Medicis infirmitatis, senectutis, vel ætatis, vel testimonium à potestate sæculari, vel Ecclesiastica impedimenti belli, vel pestis, & debet secum portare relationem distinctam, & claram omnium Ecclesiarum illius Diœcesis, & reddit□um, quos habent, & per quos Parochos, vel Beneficiatos gubernantur, & numerum omnium Monasteriorum, tàm virorum, quàm mulierum, & numerum religiosorum, & explicare, an viuant mendicando, an habeant certos redditus; & si sit aliquid de nouo petendum à Romano Pont. vel declarando debet portare omnes rationes, & scripturas necessarias, vt Romanus Pontif. cognita veritate possit determinare; & tandem debet esse ita instructus in negotijs totius Diœcesis, vt interrogatus fuerit à Summo Pontif. possit eum de omnibus certificare.

18 Cum talis Procurator peruenit ad Romanam Curiam quid debet agere?

Resp. Nomine sui Episcopi osculari pedes Sanctiss. Domini, dare ei litteras, quas portat, reddere rationem infirmitatis, vel impedimenti sui Episcopi, accipere à Sanctissimo benedictionem, deinde se præsentare coram Secretario cōgregationis Episcoporum, tradere ei omnes relationes, & scripturas, quas portat, procurare, vt in congregatione Illustrissimorum Cardinalium videantur, & examinentur. Visitare nomine sui Episcopi septem Ecclesias, & offerre cereum, candelam, vel aliud donum; accipere testimonium à Notario publico talis visitationis, & accipere à Secretario Congregationis testimonium suæ præsentationis, & licentiam ad reuertendum; Vltimo deosculari pedes Sanctissimi Domini, & accipere Benedictionem ad reuertendum prædicta bulla Sixti V.

19 Quam pœnam incurrit Episcopus, qui suo tempore, siue sit Italus, siue vltramontanus non visitat dicta limina Apostolorum?

Resp. Est suspensus ab ingressu Ecclesię, & ab administratione temporali, & à perceptione fructuum, qui fructus applicantur fabricæ, vel ornamentis Ecclesiæ; bulla Sixti V. incipiens Rom. Pont. data anno 1585. die 13. Ianuarij, & *c. ego de iureiur.*

20 Hæc pœna quando datur Episcopo, & quando non datur?

℞. Non datur, quādo Episcopus habuit legitimum impedimentum, & fecit certiorem Summum Pontificem, & litteræ casu accidentali non peruenerunt, quia iam Episcopus fecit, quod in se erat; & hæc pœna datur Episcopo, quia admonitus negligit obseruare dictam bullam, quia tunc est pertinatia, & contumacia, & iustè debetur pœna, *vt tenent DD. in cap. alma mater de sententia excom. in 6.*

21 Qui dicuntur Episcopi Itali, & qui vltramontani?

℞. Itali dicūtur omnes Episcopi, qui sunt i omnibus Regnis

Regnis Italiæ, etiam qui sunt in Sicilia. Vltramontani dicuntur, qui sunt in Hispania, Gallia, & Portugalo, nam hæc diuisio sumitur per Alpes, & montes Pyrenæos, quos Deus, & natura posuit tanquam ponens fines, & terminos Prouincijs, & Regnis, & tanquam in defensionem pacis.

22 Episcopi, qui sunt in India Orientali, vel Occidẽtali in Regnis, quos vocant del Perù, Mexico, vel in nouo Regno Granatensi, tenentur ne facere istam visitationem quinto quoque anno.

Resp. Sedes Apostolica neminem grauat vltras suas vires cum Summus Pontif. sit omnium Pater mitissimus, & sic isti habent Patriarcham, quem vocant de las Indias; qui nunc est Illustriss. ac Reuerendiss. Dominus D. Didacus de Cuzman. Regis Philippi, magnus, & primus Eleemosinarius, & Capellanus, supremę inquisitionis, Consiliarius, vir prudentissimus, & magnæ authoritatis, qui pro omnibus Episcopis indiarum reddit rationem, ne tàm longo, & periculoso itinere grauentur, & ne Ecclesiæ tam longo tẽpore destituantur solatio pastoris.

23 Qui tenentur publicare, docere, & nota facere decreta Concilij Trid.

Resp. Primates Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi in suis diœcesibus tenentur publicare, & nota facere decreta, & decisiones Concilij Trid. & in Concilio Prouinciali in principio debent omnes pronuntiare, & iurare ipsos firmiter tenere, & defendere dicta decreta Sancti Conc. Trid. similiter DD. & Magistri, qui in vniuersitatibus docent, debent in principio cuiuslibet anni idem iurare, & tenentur secundũ decreta Concilij Trid. instruere discipulos suos de his propositionibus, quæ Catholicam Fidem respiciunt. *Trid syn. sess. 25. c. 2. de reform.*

24 Quis poterit ordinare in Ecclesijs modum canendi cantum figuratum musicam, organum, & omnia necessaria ad cultum diuinum?

Resp. Concilium Prouinciale, & interim Episcopus cum duobus de capitulo, altero nominato ab Episcopo, altero electo à capitulo. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

25 Qui sunt defensores concilij, & debent hæreticis resistere?

Resp. Episcopi, Principes Christiani, Reges seculares, & præcipuè Imperator, quibus ad gloriam Dei super alios data est potestas. *Tri. syn. sess. 25. c. vlt.*

26 Qui tenentur conseruare, & executioni mandare decreta Concilij Trid. sacros canones, & sanctiones?

Resp. Imperator, Reges Christiani, Principes vniuersitates, quas vocant Dominationes, quia sunt protectores Concilij Trid. & religionis Christianæ, vt eorum ope, cultus diuinus deuotè exerceatur, & Prælati, & clerici in officijs suis quietè; & sine impedimento permaneant, *Trid. syn. sess. 2. c. 20.*

27 Si aliquis tenuerit hæc exequi, qua pęna punitur?

Resp. Pena excommunicationis, & si fuerit Episcopus, Episcopi Prouinciales ab eius communione se abstineat, & Romanum Pont. certiorem faciant, si fuerint alij clerici ab Episcopo excommunicetur. *Tri. sess. 25. c. 2. de ref.*

28 Quis potest declarare, & interpretari dubitationes, quæ super decreta Concilij ortæ fuerint?

Resp. Summus Pont. qui est supra concilium, & ad id munus exercendum habet in Romana Curia eruditissimam cõgregationem Illustrissimorum Cardinalium. *Trid. syn. sess. 25. c. vltimo.*

29 Quis potest cognoscere de vera sacræ scripturæ interpretatione?

Resp. Summus Põt. *Trid. syn. sess. 4.* decreto de dictione, & vsum sacrorum librorum.

30 Quæ editio Bibliæ, & sacrorum librorum est tenenda?

℟. Vulgata, & vetus editio tanquam secura, & approbata ab Ecclesia. *Trid. syn. sess. 4. eodem decreto.*

31 Quam pœnam incurrunt, qui detorquent sensus sacræ scripturę in profanos vsus?

℟. Feriuntur pœna excommunicationis lata ab Episcopo, *Trid. syn. sess. 4. eodem decreto.*

32 Catechismus, Missale, index librorum, Breuiarium, officia omnia Beatæ Mariæ Virginis, & alia à quo debent approbari?

℟. A Summo Pont. decreto de indice librorum *sess. 5.*

33 Qui debent approbare libros, qui de nouo componuntur, & nouas impressiones?

℟. Episcopus authoritate à concilio sibi tradita debet videre, ne sit aliquid in illo libro contra fidem Catholicam, & dare licentiam, vt imprimatur, vel non imprimatur. *Trid. syn. sess. 4. eod decreto.*

34 Quam pœnam incurrunt impressores, qui typis mandant libros sine licentia Episcopi?

℟. Excommunicationis latæ ab Episcopo, *Trid. syn. sess. 4. eod. decreto.*

34 Quis debet curare, vt doctrina Christiana, & Catechismus doceatur in Ecclesijs hominibus, & mulieribus?

℟. Episcopus, qui debet assignare loca, tempus, & magistros ad id munus electos, & curare, vt in vna Ecclesia doceantur pueri, & homines, & in alia Ecclesia separatim doceantur puellæ, & mulieres bulla Pij V. quæ incipit ex debito.

36 Quis debet admonere populum de obseruationibus, festiuitatibus, & ieiunijs?

℟. Episcopi, Prælati, & Parochi curam animarum habentes, debent admonere populum Missis solemnibus, & facere notas festiuitates illius hæbdomadę, & ieiunia, ne populus erret. *Trid. syn. decreto de ieiunijs.*

37 Quid debet agere Episcopus ad exhortãdos Fideles ad frequentiam sacramentorum?

℟. Ipse Episcopus, & Parochus diebus festiuis, & Dominicis explicent italica lingua, quę ad pręparationem dignam eorum necessaria sunt, & si impediti fuerint constituant viros doctos, qui id officium impleant. *Trid. syn. sess. 5. c. 2. de refor.*

38 Quis habet potestatem concedendi indulgentias?

℟. Sancta Romana Ecclesia, & Episcopi possunt cõcedere subditis suis suis quadraginta dies, cum celebrãt in Pontificiali, & in alijs festiuis diebus. *Trid. syn. decreto de indulgentijs sess. 25.*

39 Quam pœnam incurrunt, qui hanc potestatem negant, vel dicunt esse inutile in Romana Ecclesia?

℟. Sunt excommunicati, & vt hæretici puniuntur. *Trid. synod. sess. 25. de creto de indulgentijs.*

40 Quis potest constituere festiuitates?

℟. Summus Pont. in vniuersali Ecclesia, Episcopus in sua diœcesi ob legitimam causam.

41 Quis potest dare licentiam, vt diebus Dominicis, vel festiuis aliqua opera seruilia fiant?

℟. Episcopus, vel eius Vicariũ præsertim tempore messis, vel vindemiæ, vel ad ædificandum aliquam Ecclesiam, aut monasterium, vt latè dixi *libro 3. cap. 1.*

capitulo 1.in 4 precepto.

42 Quid debet obseruare Episcopus in danda hac licentia?

℟. Vt homines, qui volunt laborare, primùm audiant Missam, & quod dies, in quibus laborant,nō sint magnæ festiuitatis, vt Paschæ Domini, Beatæ Mariæ, & similium.

43 Quis potest ponere nouam Imaginem, vel publicare noua miracula,aut nouas reliquias?

℟. Nemo, nisi priùs ab Episcopo cū consilio Theologorum, & Iuristarum, & piorum virorum approbentur; vt latè dixi in *c.de Imaginibus.*

44 Quis potest cōmutare vltima voluntates,& reducere ad certum numerum Missas, quando eleemosina est tenuis?

℟. Episcopus tanquam sedis Apostolicæ delegatus, vt latè dicam in *c.10.de commutatione vltimarum voluntatum.*

45 Episcopus potest dare licentiam, vt in priuatis domibus oratoria fiant,& Missas celebrentur?

℟. Non potest, sed solum Sūmus Pont.qui per bullā Pauli V. hoc sibi reseruauit, poterit tamen Episcopus talia oratoria visitare toties quoties, *Trid.synod. sess.22.c.7.*

46 Quis potest dare licentiam, vt Missæ celebrentur in capellis Hæremiticis, quæ habent portas ad vias publicas?

℟. Episcopus dūmodo præiudicium non fiat Ecclesiæ Parochiali, quoad percipienda, quæ de Iure ipsi Parochiæ debentur. *Trid.syn.sess.22.c.7.*

47 Quis poterit de nouo ædificare Ecclesias, vel vetustate dirutas, eas explanare, vel dare religiosis?

℟. Episcopus, vt latè dixi *lib.c.39.*de Ecclesijs ædificandis.

48 Episcopus quomodo se debet habere cū suis subditis in correctione?

℟. Tanquam pater cum filij,pastor cum ouibus,nominando, neqꝫterrendo, sed obsecrando, quia sæpè plus mouet beneuolentia, quàm timor, exhortario, quam comminatio,*sess.3.c.5.*

49 Si virga opus fuerit ob delicti grauitatem, vel cōtumaciam, quid debet agere Episcopus?

℟.Cum misericordia seueritas adhibenda est. *Trid. syn.sess.13.c.5.de refor.*

50 Episcopus quomodo debet procedere cum quæstoribus eleemosinarum,qui publicant indulgentias?

℟. Debet eos abolere in eorum loco ponere duos de capitulo,qui suo tempore indulgentias gratis publicent,& eleemosinas recipiant.*Trid.syn.sess.21.cap. 9.quæ de eis dixi latè lib.6.c.14.*

51 Coadiutor potest ne dari Episcopo?

Resp. Poterit dari solum in duobus casibus,primo si Episcopus ægritudine, vel senectute inhabilis ad gubernationem factus fuerit;secundo si casu factus fuerit amens,vel sit ita ignarus,& indoctus, vt gubernationi minimè sit aptus, nec administrationi iustitiæ; sicut datur parochis, vt latè dixi *c.de Vicarijs,& Coadiutoribus parochorum. c.39.lib.4.*

CAPVT IX.

De Officio Archiepiscopi.

1 Patriarcha, quæ dignitas est?

Resp. Est quædam dignitas,quæ pluribus Prouincijs præest, & in qualibet Prouincia sunt plurimi episcopatus, *c.1.dist.90.bulla Pij V.in ordine 5.*

2 Patriarchæ in aliena diœcesi alicuius Episcopi possunt ne exercere Pontificalia de sua propria authoritate?

Resp. Non possunt,nisi de licentia proprij episcopi; ratio est, quia est actus ordinis, & iurisdictionis à Iure commissus solo episcopo,& Patriarcha in his nullā habet iurisdictionem,nisi in diœcesi, vbi ipse fuerit episcopus, vel Archiepiscopus, & sic censuerunt DD. super *c.18.sess.24.Concilij Trid.*

3 Patriarcha potest dare licentiam alicui episcopo, vt in diœcesi alterius episcopi exerceat Pontificalia?

Resp. Non potest;etiam si talis episcopus sit in prouincia sui Patriarchatus;ratio est,quia iurisdictio Patriarchæ est limitata de Iure ad casus expressos, & non potest ampliare suam iurisdictionem, solum Sūmus Pont. est vniuersalis episcopus, & dominus in toto mundo, sic censuerunt *DD.loco.sup.cit.*

4 Si aliquis Patriarcha habeat ius prouidendi beneficijs Parochialibus in aliqua diœcesi alicuius episcopi,quis debet facere examē Patriarcha,an episcopus.

Resp. Episcopus, in cuius diœcesi est tale beneficiū, debet ponere edicta, examinare cum synodalibus concurrentes, remmittere omnes approbatos ad Patriarcham, vt ipse ligat digniorem, & Patriarcha nichil debet agere in concursu,in edicto,& in approbatione; ratio est, quia oues, quas debet pascere talis Parochus, sunt sub cura Episcopi,& non Patriarchæ, & ideò episcopus debet iudicare Parochum esse idoneum; sic censuerunt. *DD.in d.c.*

5 Cardinales in aliena diœcesi possunt consecrare Ecclesias profanatas?

Resp. Non possunt,nisi ex speciali Summi Pōt.commissione;nam Cardinales habent dignitatem eminētissimam in Ecclesia, & sunt de consilio Sūmi Pont. & habent plurima priuilegia sibi concessa, quibus vtuntur, sed non habent vllam iurisdictionem ordinariam in aliquo Episcopatu,nisi ipsis sint Episcopi, vel Archiepiscopi.

6 Archiepiscopus quis dicitur?

Resp. Ille, qui habet Episcopos suffraganeos,& iurisdictionem in aliquibus casibus à Iure sibi concessis in vna prouincia. *cap.clerico,§.Ordo destin.21.bulla Pij V.in ordine 6.& 8.*

7 Archiepiscopatus,quod beneficiū est de sua natura?

Resp. Est beneficium simplex, licet habeat iurisdictionem,nisi aliūde ratione alicuius Episcopatus annexi, iniusta sit illi cura animarum, & residentia, & semper Archiepiscopi habent vnitū sibi Episcopatum, in quo habent iurisdictionem ordinariam.

8 Archiepiscopus, quare vocatur Metropolitanus?

℟. Quia habet Metropolim sub sua iurisdictione in casibus

casibus à Iure expressis, ex ratione sui Episcopatus habet iurisdictionem ordinariam in sua diœcesi. *cap. clericos supra alleg.*

9 Archiepiscopus Metropolitanus tenentur ad residentiam personalem in sua diœcesi, an verò potest etiam residere in diœcesi alicuius suffraganei?

Resp. Tenentur ad residentiam in sua propria diœcesi sicut alij episcopi, quia ibi habet proprias oues, & non poterit residere in episcopatu suorum suffraganeorum, nisi in aliquibus causibus, quando personaliter accedit ad faciendum suum officium. *Trid. syn.sess.23.c.1.*

10 Archiepiscopus tenetur visitare propriam diœcesim?

Resp. Tenetur per se ipsum, & si legitimè impeditus fuerit per suum Visitatorem, sicuti alij episcopi. *Trid. syn.sess.24.c.3.*

11 Archiepiscopus quando tenetur visitare diæcesim & Ecclesia Cathedralē alicuius Episcopi suffraganei

Resp. Solum quando vrget aliqua causa, quæ debet esse approbata in concilio Prouinciali, vel quādo habet specialem commissionem Summi Pontifi. & non aliter, quia quilibet Episcopus de Iure singulis annis debet visitare suas oues, *Trid.syn.sess.24.c.3.*

12 Archiepiscopus Metropolitanus quam iurisdictionē habet supra Episcopos sibi suffraganeos, & quod officium debet facere?

Resp. Primò potest admittere appellationes à sētētia diffinitiua, vel a grauamine habente vim diffinitiuæ, quæ ante illum veniunt ab Episcopis sibi suffraganeis, cum latè diximus *lib.8.c.* de appellationibus. Secundò debet dare pœnam Episcopo absenti à sua diœcesi vltra tres menses, vt dicitur in Concilio. *Trid.sess.6.c.1.* Tertiò debet consecrare suos suffraganeos. Quartò tenetur conuocare concilium Prouinciale quolibet triennio. *Trid.syn.sess.24.c.2.*

13 Archiepiscopus Metropolitanus poterit ne absoluere suffraganeos suos, & subditos eorum à quibuscunque delictis occultis, & irregularitatibus virtute, & commissione sibi tradita à *Concilio Trident. session. 24.cap.6.*

Resp. Solum poterit absoluere Episcopos suffraganeos, sed non subditos eorum siue sæculares, siue Ecclesiasticos, quia ipsi habent proprium episcopum, cui data est in speciali hæc commissio. *tenet Abb. in c. pastoralis eod.tit.*

14 Metropolitanus in prima instantia potest cognoscere causas, quæ pēdet ante episcopos suffraganeos?

Resp. Non nisi causam sententiatam diffinitiuè, vel illato grauamine, quod per diffinitiuam reparari nō potest. *Trid.syn.sess.13.cap.1.*

15 Metropolitanus poterit absoluere appellantem ab excommunicatione lata ab Episcopo suffraganeo?

Resp. Non, nisi prius visis actis, quia in eis fundatur eius iurisdictio. *Trid.syn.sess. 13.c.3.de reform.*

16 Metropolitanus in causa correctionis, vel visitationis pōt admittere appellātē ab episc. suffraganeo?

Resp. Non, neq; debet videre acta ante diffinitiuam sententiam, etiam si appellans soluat expensas, quia hoc est impediri visitationem, & talis appellatio solum habet effectum deuolutiuum non suspensiuum. *Trid. syn.sess.13.c.1.de reform.*

17 Metropolitanus poterit cognoscere in secunda instantia de causis, quas episcopus suffraganeus sententiauit, tanquam sedis Apostolicæ delegatus?

Resp. Si iurisdictio delegata cumulatur cum ordinaria, verbi gratia, episcopus de Iure communi per textum c.ad ad audientiam de Ecclesijs ædificandis poterat diuidere Parochias, similiter ex facultate sibi tradita à *Conc. Trid.sess.21.c.4.* potest nunc diuidere eas tanquam delegatus, de hac causa in secunda instantia Archiepiscopus cognoscere poterit. Si verò delegatio, quam Papa commisit tali episcopo, mera sit, & particularis, & non mixta, tunc Archiepiscopus non potest cognoscere in secunda instantia de hac causa, sed ad Summum Pont. est appellandum, a quo emanabit talis commissio, & iurisdictio DD. super *c.4.sess.21.Conc.Trid.*

18 Si contigerit committi à sede Apostolica Metropolitano aliquam causam, & talis sit mortuus, vel suspectus, poterit Nuntius Apostolicus committere istam causam suo auditori?

Resp. Non, sed eam debet remmittere ad Summum Pont. à quo emanabit commissio, nisi hæc facultas expressè contineatur in sua procuratione declarauerūt DD. in *c.3.sess.13.Conc.Trid.*

19 Nuntij Apostolici possunt committere appellationes interpositas à sententijs Episcoporum suis auditoribus, vel alijs iudicibus?

Resp. Non sed eam remittere debent ad Metropolitanos, si aliter fecerint, sententiæ latæ à suis auditoribus erūt nullæ, nisi Nuntius habeat ad hoc speciale priuilegium Summi Pont. *DD. in cap.1. & 2. session. 13.Conc.Trid.*

20 Si Iudex primæ instantiæ in causa criminali, vel ciuili recusaret dare acta parti appellāti, vt se præsentet, Metropolitanus quis debet agere?

Resp. Constituto, quòd Iudex fuit requisitus cum compulsoria, quòd noluit dare acta, vel constituto, quod acta non comparent, poterit absoluere appellāte, & pronuntiare sententiam Iudicis nullam, & punire Notarium, apud quem acta esse debent, ne partes molestationibus grauentur, quia appellatio est defensio de Iure diuino, & nemini auferenda est in casibus, in quibus quisquis iustè, & de Iure appellare potest. *Trid.syn.sess.13.c.3.*

21 Metropolitanus potest visitare per se ipsū Ecclesias, & capitula exempta, vel non exempta, quę sunt in diæcesi suorum suffraganeorum?

Resp. Non potest, nisi causa cognita in Concil. Prouinciali, & expressè commissa Metropolitano. *Trid. syn.sess.24.c.3.*

22 Metropolitanus, quæ monasteria potest visitare, & reducere in obedientiam, & congregationē, & sub potestate Prouincialis?

Resp. Illa monasteria, quæ adhuc non sunt sub aliqua congregatione, & sita sunt in sua prouincia Metropolitana, & non habent Prouinciales, neque Visitatores, quòd si admoniti fratres noluerint se reducere in aliquam congregationem approbatam, tunc dicti fratres manet subiecti episcopo illius diæcesis, in qua monasteria sita sunt, qui eos poterit gubernare, corrigere, & castigare, tanquam sedis Apostolicæ Delegatus, sicut potest corrigere suos Clericos ordinatos. *Trid.syn.sess.25.c.8.*

23 Quis debet denuntiare Summo Pontif. episcopos non residentes?

Resp. Metropolitanus, & si ipse non fecerit residentiā, episcopus antiquior debet eū denuntiare Summo Pont. vt sic Ecclesia Dei nullum patiatur detrimentum.

tum. *Trident. synod. sess. 6. c. 1.*

24 Episcopi Prouinciales tenentur aliquando accedere ad præstandam reuerentiam Metropolitano?
Resp. Licèt eâ debeant in omnibus honorare, quia est caput illius Prouinciæ, tamen inuiti, etiam si sint vocati à Metropolitano, non tenentur accedere ad præstandam reuerentiam Metropolitano de nouo intranti non obstante quacumq; cõsuetudine, solum tenentur accedere ad conciliũ Prouinciale legitimè à Metropolitano congregatum. *Trid. syn. c. 2. sess. 24.*

25 Metropolitanus tenetur ne consecrare Episcopos suos suffraganeos, & quibus cæremonijs?
Resp. Tenetur consecrare suos suffraganeos, & in consecratione suffraganeorum vti debet baculo *gl. fi. in c. unico de sacra unctione*, nisi fortè consecratio alicuius Episcopi in particulari alteri Episcopo commissa sit, cum solet fieri propter distãtiam locorum, & maiorem commoditatem Episcopi, qui consecrari debet.

26 Quando aliquis Episcopus est absens à sua diœcesi propter publicam vtilitatem, quis debet examinare, & approbare causas absentiæ, & eas notas facere Summo Pontifici?
Resp. Metropolitanus, & si Metropolitanus fuerit absens, Episcopus antiquior debet facere hoc officium. *Trid. syn. sess. 23. c. 1.*

27 Quis debet monere, & corrigere Episcopos negligentes in erectione, ædificatione, vel conseruatione seminarij?
Resp. Metropolitanus, & si Metropolitanus in hoc negligens fuerit, Episcopus antiquior debet facere hoc officium. *Trid. syn. sess. 23. c. 18.*

28 Quis debet eligere Vicarium, & œconomos in Ecclesia Episcoporum sede vacante, si capitulum negligens fuerit?
Resp. Metropolitanus, & in Ecclesia Metropolitani Episcopus antiquior debet facere hoc officium, si Capitulum intra nouem dies à morte Episcopi non elegerit Vicarium idoneum, vel elegerit contra formam traditam à Concilio Trident. *synod. session. 24. cap. 6.*

29 Quis debet eligere doctorem Theologiæ in Ecclesia Metropolitana?
Resp. Metropolitanus. *Trid. syn. sess. 5. c. 1.*

30 Antiquitas Episcoporum ad supplendas vices Metropolitani sumitur ab antiquitate Ecclesiæ, vel ab antiquitate personæ, vel ab ætate Episcopi?
Resp. Non sumitur nisi ab antiquitate consecrationis; ratio est, quia consecratio est maior dignitas, & sic iustè ab ea sumitur antiquitas.

CAPVT X.

De authoritate, & vsu Pallij.

1 QVid est pallium?
Resp. Est quædam vestis candida ex lana contexta benedicta à Summo Pontific. & ponitur supra omnes vestes Archiepiscopales in signum plenitudinis Archiepiscopalis, & Pontificalis officij, & habet extrema nigra, & quatuor cruces nigras, & illo positum debet Archiepiscopus sepeliri. *c. nisi specialis de authoritate, & vsu pallij.*

2 Quis concedit pallium?
Resp. De Iure antiquo Patriarchæ illud concedebant Episcopis sibi subditis, vt habetur in c. *antiquo de priuilegijs; hodie verò solus Summus Pont. illud concedit c. 1. de authoritate, & vsu pallij.*

3 Quibus datur pallium?
Resp. Solis Archiepiscopis, sed ex authoritate summi Pont. raro conceditur alicui episcopo, vt habetur in *c. 1. de authoritate, & vsu pallij.*

4 Quando debet peti pallium?
Resp. Intra tres menses à die consecrationis, & debet peti humiliter, & instanter à sede Apostolica. *Abb. in c. ad honorem eod. tit.*

5 Quis debet ponere pallium in humeris Archiepiscopi, & quæ cæremoniæ fiunt?
Resp. Si Archiepiscopus sit in Curia Romana summus Pontif. suis manibus illud ponit in humeris Archiepiscopi: si verò Archiepiscopus sit extra Curiam aliquis episcopus, vel Prælatus cum speciali mandato, & commissione Summi Pont. illud poni in humeris Archiepiscopi in Missa solemni præcedente iuramento, & alijs plurimis solemnitatibus, quæ sunt in cæremoniali Romano. c. nisi specialis de authoritate, & vsu pallij.

6 Quæ est forma pallij.
Resp. Est collare candidi coloris ex lana confectum, & ponitur Archiepiscopo post omnes sacras vestes supra humeros, & habet duo pendentia, & quatuor cruces nigras, prima supra pectus, secũda supra brachium sinistrum, tertia retro, quarta supra humerũ dextrum, quæ significant gaudium, dolorem, spem, & timorem, quem debet habere Archiepiscopus palliatus. *Io. Andr. c. 1. de authoritate, & vsu pallij.*

7 Quid confertur per pallium?
Resp. Confertur nomen Archiepiscopale, & plenitudo Pontificalis officij, *c. nisi specialis, eod. tit.*

8 Quam potestatem habet Archiepiscopus ante susceptionem pallij, & quas res potest agere?
Resp. Solum potest exercere illos actus, qui sunt iurisdictionis, vt sententiare, excommunicare, absoluere, administrare bona suæ mensæ, conferre beneficia, & his similia. cap. nisi specialis de authoritate, & vsu pallij, & Abbas ibi, & in cap. suffraganeus de electione.

9 Quas res non potest facere Archiepiscopus ante susceptionem pallij?
Resp. Licèt Archiepiscopus sit confirmatus, consecratus, & habeat expeditas bullas, & sciat certò in Romana Curia sibi cõcessum esse pallium à Romano Pont. non poterit ante realem susceptionem pallij, portare Crucem, neque per se celebrare ordines, neque aliqua Pontificalia exercere, quia nondum habet plenitudinem potestatis. *c. nisi specialis, eod. tit.*

10 Archiepiscopus ante susceptionem pallij poterit dare licentiam alicui episcopo, vt celebret ordines in suo Archiepiscopatu?
Resp. Poterit, quia hoc est exercere iurisdictionem, sed non facere Pontificalia.

11 Si Archiepiscopus transfertur ad alium Archiepiscopatum, debet ne petere nouum pallium?
Resp. Debet, quia in secundo Archiepiscopatu non potest vti primo pallio, solùm quando mortuus sepelitur duplici pallio, posito secundo supra primo.

M Abb.

Abb. in c. 2. eod. tit. num. vltimo.

12 Si Archiepiscopus sit Episcopus, potest ne vti pallio?
Resp. Negatiuè, quia est signum solum Archiepiscopo debitum, sed in eius sepultura ponitur pallium super caput eius cum sua casula, ceremoniale Romanum.

13 In quo loco Archiepiscopus potest vti pallio?
Resp. Solum in Ecclesijs suæ Diœcesis, & in Ecclesijs suorum suffraganeorum in Missis solemnibus. *c. 1. de authoritate, & vsu pallij.*

14 Si Archiepiscopus exierit extra suam Ecclesiam Pontificali apparatu nitens, poterit ne per vias vti pallio?
Rep. Negatiuè, sed in porta relinquere illud, ob magnam reuerentiam illius vestimenti.

15 Archiepiscopus poterit ne aliquando celebrare solemniter sine pallio?
Resp. Poterit; imò sunt dies statuti, in quibus debet vti pallio. *c. vltimo de authoritate, & vsu pallij.*

16 Cum Archiepiscopus celebrat pro defunctis in sua Ecclesia, vel extra, debet ne vti pallio?
Resp. Non debet, nisi ex speciali priuilegio, *tenet Abb. in c. quia nos, eod. tit.*

17 Si Archiepiscopus extra suam Diœcesim celebret Pontificali ornatu, cum qua authoritate poterit vti pallio.
Resp. Poterit vti pallio cum licentia Archiepiscopi, vel Episcopi, in cuius Diœcesi celebrat; ratio est, quia pallium significat plenitudinem potestatis, & iurisdictionis, quam ipse non habet in illa Diœcesi. *Abb. in c. cum sis eodem tit.*

18 Poterit ne vnus Archiepiscopus accommodare suum pallium alteri Archiepiscopo?
Resp. Non potest, quia est vestis indiuidualiter data tali Archiepiscopo in tali Archiepiscopatu. c. ad hoc de authoritate, & vsu pallij.

19 Si pallium casu accidentali perdatur, vel cremetur, poterit ne Archiepiscopus sibi facere aliud pallium simile, & vti illo?
Resp. Negatiuè, sed debet petere à Summo Pontifice aliud: ratio est, quia benedictio pallij soli Papæ est reseruata.

20 Summus Pontifex vtitur ne pallio?
Resp. Vtitur semper, & vbique. c. honorem de authoritate, & vsu pallij.

21 Summus Pontifex vtitur ne baculo?
Resp. Summus Pont. numquam vtitur baculo *glos. fin. in c. 1. de sacra vnctione.*

22 Baculum quid significat?
Resp. Coercendi facultatem, qua debent Episcopi suos subditos coercere, sicut pastor oues suas, *glo. fin. de sacra vnctione.*

23 Quare Summus Pontifex non vtitur baculo, cum sit Episcopus Episcoporum?
Resp. Propter mislicam rationem, quia cum Summus Pontif. habeat à Christo immediatè authoritatem coercendi in baculo significatam, & ipse det illum Episcopis, ideò non vtitur baculo, quasi significet habere illam præeminentiam à nullo homine sibi datam, *gl. fin. in c. vnico de sacra vnctione.*

CAPVT XI.

De Translatione Episcopi, vel electi.

1 QVid est translatio?
Resp. De sede in sedem commutatio, *cap. mutationes. 7. quæst. 1. Goffred. in summa titulo de translationibus.*

2 Quare in titulo ponitur de translatione Episcopi, vel electi?
Resp. Quia electus, & confirmatus in multis æquiparatur Episcopo consecrato, & præcipuè, quia eadē pœna posita est, si sua authoritate se transferat ex vna Ecclesia in aliam *c. licet eod. tit.*

3 Quis habet potestatem transferendi, & confirmandi Archiepiscopos, & Episcopos?
Resp. Solum Summus Pontif. quia est de maioribus Ecclesiæ negotijs. *c. 1. eod. tit.*

4 Archiepiscopus potest ne transferri in Ecclesiam Episcopalem?
℞. Potest cum licentia Sūmi Pont. & dispensatione, quia est descensus de maiori, & altiori dignitate ad minorem *c. 1. & 2. de translatione Episcopi, vel electi.*

5 Quæ sont causæ, propter quas potest Episcopus transferri ex vna Ecclesia ad aliam?
Resp. Primò propter maiorem vtilitatem Ecclesiæ, cum quis est magis necessarius in vna, quàm in altera. Secundò propter maiorem dignitatem, vt detur maius præmium alicui personæ de Ecclesia magis benemerenti, vel quia bona sua consumpsit in seruitio Principis, & in bonum cōmune, & factus est pauper ex hac occasione, vt satisfaciat suis debitoribus. *Abbas in cap. licet eodem tit. num. 3.*

6 Quare solus Papa poterit transferre Episcopos ex vna Ecclesia in aliam, & in hoc dispensare?
Resp. Qnia Episcopus habet coniugium spirituale cum sua Ecclesia tamquam cum vera sponsa, estque illi matrimonialiter ligatus; ideò solus Papa potest dissoluere hoc coniugium spirituale, *cap. 2. de translatione Episcopi. Abbas ibi cap. bonor in glos. de postulatione Prælatorum.*

7 Quod est fortius vinculum, matrimonium spirituale vel carnale?
Resp. Distinguendo, quoad vinculum præcisè carnale est maius vinculum, quia non soluitur nisi morte vnius, at verò quoad effectum, spirituale matrimonium est maius, quia in eo imprimitur character indelebilis; vnde si Episcopus resuscitaret sine noua consecratione esset Episcopus. *glossa in verbo fortius. cap. 2. eodem tit. & Abbas ibi num. 31.*

8 Canonici, vel clerici habent ne vinculum matrimoniale, cum sua Ecclesia, sicut Episcopus?
Resp. Negatiuè, quia licèt sint adscripti tali Ecclesiæ, non sunt matrimonialiter alligati, & ideo liberè possunt eligi in episcopos; ratio est, quia ecclesia non habet duos sponsos, sed vnum. *capit. finali de postulatione Prælatorum. capit. si Abbatem de electione in 6.*

9 Papa

9 Papa poteſt ne transferre Epiſcopum inuitum ex vna Eccleſia in aliam?
Reſp. Cauſa ceſſante faciendo iuſtitiam non poteſt, quia in diſſolutione vinculi requiritur conſenſus partis. *Abb. in cap. fin. de confirmatione vtili, vel inutili numero 13.*

10 Quibus modis ſoluitur vinculũ ſpirituale, quod Epiſcopus habet cum ſua Eccleſia?
Reſp. Tribus modis traslatione, renunciatione, depoſitione, ſemper tamen debet fieri cum authoritate Papæ; *Abb. c. 2. eodem tit. num. 31.*

11 In quo aſſimilantur matrimonium carnale, & ſpirituale?
Reſp. In eo, quòd de vtroque verificatur præceptũ Dei, quos Deus coniunxit, homo non ſeparet. *Abbas c. licet eod. tit. num. 3.*

12 In quo differunt coniugium ſpirituale, quod contrahitur inter electum, & ſuam Eccleſiam, & coniugium carnale, quod contrahitur inter virum, & vxorem?
Reſp. In eo, quòd cõiugium inter virum, & vxorem eſt vnum ex ſeptem ſacramentis Eccleſiæ; coniugiũ verò ſpirituale non eſt ex ſeptem ſacramentis, ſed ſolum quoddam fortiſſimum vinculum ſpirituale.

13 Quam pœnam incurrit Epiſcopus, qui ſua authoritate ſe transfert ex vna Eccleſia ad aliam?
Reſp. Vtraque priuatur à Papa, quia iuſtè punitur quis in eo, in quo peccauit, *c. quanto, c. licet de translatione Epiſcopi.*

14 Electus, & confirmatus, ſed nondum conſecratus poterit ne beneficia conferre?
Reſp. Poterit, & facere omnes actus iuriſdictionales præter ordines. *Abb. cap. 1. de traslatione Epiſcopi, nu. 10. & 11.*

15 Electus, & confirmatus ante conſecrationem poterit ne dare licentiam alteri Epiſcopo, vt in ſua diœceſi conferat ordines, & faciat pontificalia?
Reſp. Poterit: ratio eſt, quia iſta ſunt iuriſdictionalia, & poteſtas datur illi confirmatione. *Abb. in cap. 2. eod. tit. num. 10. & 11.*

16 Quare Epiſcopus ante conſecrationem poteſt committere alteri, quod ipſe non poteſt facere?
Reſp. Quia committere ordinationem eſt actus iuriſdictionis, quæ iuriſdictio data eſt Epiſcopo in confirmatione; & ſicut capitulum in ſede vacante poteſt dare licentiam alicui Epiſcopo, vt exerceat ordines maiores, & minores, melius poterit id facere Epiſcopus confirmatus. *Abb. cap. 1 eod. tit. num. 11.*

CAPVT XII.

De familia Epiſcopi.

1 FAmiliares Epiſcopi quales debent eſſe?
Reſp. Non debent eſſe rixoſi, vinoſi, impudici, elati, blaſphemi, iuratores, neque amatores voluptatum, ſed debent eſſe modeſti, quieti, obedientes, vitia fugientes, virtutes amplectẽtes, ita, vt in veſtitu, cultu, & in omnibus actibus honeſtatem præſeferant, & in omnibus actionibus, alijs dent exemplum virtutis & humilitatis ſicut decet Miniſtros myſteriorum Dei. *Trid. ſyn. ſeſ. 2. decreto de modo viuendi in Concilio, & ſeſ. 25. cap. 1.*

2 Familia Epiſcopi gaudet ne priuilegio fori?
Reſp. Gaudet ſicut cæteri clerici, quia priuilegium extenditur non ſolum ad clericos, ſed etiam ad omnes miniſtros neceſſarios ad ſeruitium Epiſcopi; & ad exercendam iuriſdictionem Eccleſiaſticam. *tenet Abb. in c. fin. de officio Archidiaconi, Archidiaconus in c. 2. de foro competenti.*

3 Epiſcopus poteſt habere familiam armatam, & miniſtros Iuſtitiæ?
Reſp. Poteſt habere Alarios, prætores Miniſtros cũ virgis, & officiales curſores, & ſeruientes ad adminiſtrationem Iuſtitiæ, ſicut Iudices ſæculares habent, ratio eſt, quia iuriſdictio Eccleſiaſtica non eſt minus neceſſaria, quàm iuriſdictio ſæcularis, imò magis vtilis, & neceſſaria ad animarum ſalutem; imò & ad pacem regum ſæcularium, & ad conſeruandos ſubditos in obedientia, & ſic iuriſdictio Eccleſiaſtica debet habere omnes miniſtros neceſſarios ad eam perfectè exercendam de conſuetudine vniuerſali eccleſiæ, *Bald. in l. nam ſalutem. §. finali, C. de præfectis vigilum. Decius c. ſignificaſti, de officio delegati. licet Felyn. teneat contrarium in cap. ſignificas dicto cum alijs.*

4 Epiſcopus, vel eius Vicarius, quem numerum poteſt eligere alariorum, officialium, & miniſtrorum ad adminiſtrationem iuſtitiæ Eccleſiaſticæ?
Reſp. Numerum competentem, & ſufficientem ad adminiſtrandam iuſtitiam, conſiderato numero animarum, ciuitate, loco, & magnitudine negotiorum, ita tamen, quòd miniſtri nominati ſint ad neceſſitatem negotiorum, & non ad exemptionem à iuriſdictione Iudicis ſæcularis, quia hoc eſſet defraudare Iudices ſæculares à iuriſdictione ſuorum ſubditorum.

5 Si fuerit controuerſia, vel quærela inter Iudicem ſæcularem, vel Eccleſiaſticum propter multitudinem miniſtrorum, qui debet determinare numerum certum?
Reſp. Iudex Eccleſiaſticus ſuperior, nam Iudex laicus, etiam ſi ſit Prorex, non poteſt cognoſcere cauſam Eccleſiaſticam Epiſcopi, vel Vicarij, alias incidit in excommunicationem latam à iure, benè tamen poteſt obſecrando, vt talis numerus reformetur, repræſentando damna, & incommoda.

6 Iſti officiales laici, alarij, vel miniſtri iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, gaudent ne priuilegio fori in ciuilibus, & criminalibus, ſicut familiares Epiſcopi, qui ſeruiunt circa ſuam perſonam?
Reſp. In hoc articulo conſuetudo ciuitatis, vel Prouinciæ maximè eſt attendenda, & ſi eſt aliquod priuilegium Summi Pont. illud eſt obſeruandum, ſed credo, quòd vniuerſaliter tales miniſtri, & officiales in ciuilibus, & criminalibus debeant iudicari à iudicibus Eccleſiaſticis, quibus inſeruiunt, & debeant remitti à iudicibus ſæcularibus, niſi in caſibus atrocioribus, vt ſi talis miniſter fuiſſet grauis aſſaſinus viarum, vt famoſus latro, & in alijs delictis eiuſdem qualitatis, in quibus, neque Eccleſia illi ſuffragatur.

7 Iſti Alarij, & Miniſtri quales qualitates debent habere?
℞. Debent eſſe periti, quieti, & pacifici, qui nõ abutantur officio, & libertate Eccleſiaſtica, neq; illam

accipiant ad detegenda sua delicta.

8 Tales alarij, & ministri possunt ferre arma absque licentia Iudicis sæcularis?

Resp. Possunt ferre arma offensiua, & defensiua, & omnia necessaria ad administrandam iustitiam sola licentia Iudicis Ecclesiastici, *vt tenent Doctores in cap. nullus iudicum de foro competent.*

9 Si Iudex sæcularis iniiciat manus violẽtas in istos ministros, & alarios, incidit ne in excommunicationem canonis, si quis suadente diabolo?

Resp. Negatiuè, neque in vllam excommunicationem, quia isti sunt sæculares, & habent priuilegium, vel consuetudinem limitatam, & cum sit lex pęnalis, extendi non debet ad casus in ea non contentos, vt dicunt *DD. in dicto cap. si quis suadente diabolo de pænis.*

10 Isti alarij, vel seruientes, debẽt ne gaudere exemptione gabellarum, sicut clerici, saltem pro illo tempore, in quo seruiunt iurisdictioni Ecclesiasticæ?

Resp. In hoc articulo consuetudo ciuitatis, vel Prouinciæ est seruanda, quia in toto iure, hoc non est dispositum, vt tales ministri emant absque solutione gabellæ, sicut emunt clerici.

11 Serui Ecclesiarum, Episcoporum, & Clericorum, debent ne fatigari angustijs, impositionibus, vel solutionibus à Iudice sęculari, sicut sęculares?

Resp. Cum distinctione; si tales serui sint mancipia, quę ab Ecclesijs, vel Episcopo vendi possunt, non debent fatigari nouis angustijs, aut solutionibus; si verò talis serui sint famuli liberi, qui mercede annuali, vel stipendio per menses seruiunt Ecclesię, vel Episcopis, possunt fatigari solutionibus, & angustijs, sicut cæteri sæculares; ratio est, quia textus in *cap. Ecclesiarum seruos, 12. q. 2. expresè loquitur de mancipijs, & non de famulis, vt in glossa patet, verbo, clericorum mancipio.*

12 Quę famuli non gaudent dicto priuilegio, & mancipia clericorum gaudent, cum famuli sint melioris conditionis?

Resp. Quia bona clericorum, & Ecclesiarum, sicut prędium, & agrum, & bona mobilia gaudent dicto priuilegio, & mancipium est vnum ex his bonis; nam potest à clerico, & ab Ecclesijs vendi, & pretium potest clericus in alios suos vsus conuertere.

13 Clerici minores, qui seruiũt Ecclesijs, & altaribus, sunt ne exempti à iurisdictione sæculari?

Resp. Affirmatiuè; ratio est, quia sunt adscripti ad seruitium alicuius Ecclesię, & de his clericis expresè loquitur textus in *c. nullus iudicum, de foro competen. vt latè dixi in titulo de foro compet. & in c. de priuilegio fori.*

14 Famulus Episcopi poterit titulo familiaritatis ordinari ab ipso Episcopo?

Resp. De hoc latè dixi *lib. 1. c. 18. de sacramento ordinis.*

15 Episcopus potest accipere aliquid pro collatione beneficij, vel pro titulo ordinum, ratione sigilli, vel laboris?

Resp. Nihil, etiam si sit consuetudo, quia quod gratis accepistis, gratis date. *Trid. synod. sess. 21. cap. 1. de reform.*

16 Secretarius, vel Notarius Episcopi, quam mercedem debet habere pro titulo collationis capellaniæ, vel beneficij curati, vel simplicis?

Resp. Pro scriptura, & sigillo non potest excedere vnum aurum. *Trid. synod. sess. 21. cap. 1.*

17 Secretarius Episcopi pro collatione ordinum, vel litteris dimissorialibus, aut testimonialibus, quam mercedem potest exigere?

Resp. Decimam partem auri, & non potest eam excedere, etiam si sponte offeratur ab ordinato, & hoc dummodo nullum habeat salarium sufficiens pro suo munere, quia si habeat salarium, gratis debet dari titulos. *Trid. syn. sess. 21. c. primo, de reformatione.*

18 Quando Concilium *Tridentinum sess. 13. cap. 3. de reformatione dicit*, quòd acta sint danda appellanti intra triginta dies gratis, loquitur ne cũ Secretario Episcopi, vel cum Notario publico, qui assistit ad lites?

Resp. Loquitur cum Notario, qui assistit in foro, & Tribunali, cui soluenda est merces, si acta transumpsit iuxta cõstitutiones dicti Tribunalis; si verò acta dat originalia, vt videantur à Iudice appellationis, tunc gratis debet dare, quia nullum ponit laborem, & sic intelligendus est textus *Concil. Trident. supra citato.*

CAPVT XIII.

De Vicario, Assessore, & Fisco Episcopi.

1 Episcopus potest habere Vicarium generalem, qui administret iustitiam, & eius vices suppleat?

Resp. Potest, si vult, & eum amouere, & reuocare quotiescumque voluerit absque eo, quòd teneatur reddere rationem, cur illum reuocet, & ponat alterum; ratio est, quia nominatio Vicarij est actus liberæ voluntatis, de quo nemo cogitur reddere rationẽ. *tenet Nauar. c. vnico, de officio Vicarij.*

2 Vicarius Episcopi, quas qualitates debet habere?

Resp. Debet esse Clericus, & non coniugatus, neq; excommunicatus, nec suspensus, peritus in Iure Canonico, graduatus, si fieri possit, & debet habere secum mandatum in scriptis, vir bonæ vitæ, & famæ, magnæ authoritatis, & iudicij, quia debet repræsentare personam Episcopi, & melius erit, vt sit Sacerdos, vel in ordine sacro, quia debet imperare sacerdotibus. *c. cum in cunctis, §. inferiora, de electione. Abbas c. sanè num. 1. 2. 3. & 4. de clerico coniugato. Nauar. in manuali cap. 25. num. 12. Rebuffus in praxi, titulo de Vicarijs.*

3 Sufficit ne, vt Vicarius habeat primam tonsuram, vt clericus dicatur?

Resp. De Iure sufficit prima tonsura, vt clericus dicatur, quia omnia requisita supra posita, sunt ad melius esse sed per bullam Clementis VIII. cautum est, vt necessariò Vicarius sit ordinatus in sacris ordinibus, motus plurimis rationibus.

4 Vicarius Episcopi, quam ętatem debet attingere?

Rę. De Iure vigesimum quintum, *c. cum in cunctis, §. inferiore de electione*, sed si habeat minorem ætatem, non ideò acta per illum erunt irrita, quia ille

text.

text. loquitur de consilio, considerans maturitatem, quam Vicarius debet habere, & aliquando prudentia, ingenium, & scientia supplent ætatem.

5 Episcopus potest habere Vicarium foraneum, & si potest, quas qualitates debet habere, & quam iurisdictionem?

Resp. Potest, & si fieri possit, habeat qualitates Vicarij generalis, & habeat iurisdictionem limitatam, & delegatam, debet enim solum informationes sumere, incarcerare, & remittere causas, & incarceratos ad Vicarium generalem, *glossa in clem. c. 2. de verbo foraneo, de rescriptis.*

6 Mandatum Vicarij generalis, quomodo debet fieri, & quæ forma debet seruari, vt in materia iurisdictionis tam periculosa omnis dubitatio tollatur?

Resp. Omnes casus infra positi, qui requirunt speciale mandatum, debent concedi, & exprimi in Scriptura, & si Episcopus voluerit sibi reseruare aliquam iurisdictionem, debet dicere reseruo in me specialiter prouisionem, & collationem beneficiorum, Notarius verò debet scribere, quòd conceditur Vicario generali tanta facultas, quantam Episcopus habet, in omnibus casibus, qui de iure, vel consuetudine requirunt speciale mandatum, *Iacobus Esbroz, de officio Vicarij, lib. 2.*

7 Si Episcopus est excommunicatus, vel suspensus, iurisdictio Vicarij, est ne suspensa?

Resp. Affirmatiuè, quia pendet à iurisdictione Episcopi, & agit omnia, vt instrumentum, non vt causa principalis, sed si Episcopus suspēsus sit in vno actu, in illo erit suspensus Vicarius, in reliquis, neque Episcopus, neque Vicarius. *c. 1. de officio Vicarij lib. 6. & ibi glossa, & Anchar.*

8 Vicarius, qui habet generale mandatum, quid potest facere?

Resp. Potest exercere iurisdictionem ciuilem, & criminalem, & exercere vices Episcopi in omnibus, in quibus de Iure non requiritur habere speciale mandatum.

9 Vicarius generalis in absentia Episcopi potest concedere licentiam alicui Episcopo, vt exerceat Pontificalia, & faciat ordinationes?

Resp. Non potest, nisi adhoc habeat speciale mandatum. *glos. in c. cum nullus, de tempor. ordinand. in 6.*

10 Vicarius Episcopi potest conferre beneficia, instituere, & præsentare, vel recipere resignationes beneficiorum cum mandato generali?

Resp. Negatiuè, imò requiritur speciale mādatum, *c. si de officio Vicarij, lib. 6. Rebuffus in praxi beneficiali, num. 49.*

11 Vicarius potest vnire beneficia, vel interponere authoritatem permutantibus?

Resp. Non potest sine speciali mandato. *Rebuff. in praxi beneficiali num. 102.*

12 Vicarius potest visitare sine speciali mandato?

Resp. Negatiuè, quia visitatio propriè est Episcopi munus, *Rebuffus, in praxi beneficiali, num. 100.*

13 Vicarius potest congregare synodum sine speciali mandato?

Resp. Negatiuè. *c. si Episcopus, de officio ordinarij. lib. sexto.*

14 Vicarius potest dare dimissorias, vel comendatitias litteras sine speciali mandato?

Resp. Non potest, si Episcopus sit præsens, si sit absens poterit cum generali mandato. *c. pen. de tempor. ordinand. in 6.*

15 Vicarius potest dispensare in casibus, in quibus de Iure Episcopus potest dispensare sine speciali mādato?

Resp. Non potest; neque in casibus, qui à Romano Pontifice Episcopo committuntur. *Rebuffus in praxi num. 41.*

16 Vicarius potest inquirere delicta, & ea corrigere, & beneficio aliquē priuare sine speciali mādato?

Resp. Non. *c. 2. de officio Vicarij lib. 6. Iulius Clarus in praxi criminali, q. 40. §. fin.*

17. Vicarius potest confirmare Abbates, Abbatissas, vel eas, & moniales benedicere sine speciali mādato?

℞. Non. *c. 1. de supplenda negligentia Prælatorum.*

18 Vicarius potest tractare causas matrimoniales sine speciali mandato?

Resp. Non, quia proprio Episcopo sunt commissæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de reform. c. ex litteris, de in integrum restitutione.*

19 Vicarius potest interponere authoritatem donationi iuris patronatus siue speciali mandato?

Resp. Non. *Rebuffus, in praxi, num. 115.*

20. Vicarius potest substituere alium Vicarium generalem sine speciali mandato?

Resp. Non. *Capella Tholos. dec. 39. q. 37. in addictionibus.*

21 Si Episcopus det facultatem suo Vicario specialē ad absoluendos casus reseruatos, poterit ipse alium subdelegare, absque eo, quòd hoc specialiter contineatur in mandato?

℞. Affirmatiuè, quia hoc est actus iurisdictionis, nā delegatus ad vniuersitatem causarum, delegatus dicitur, & sic poterit hanc facultatem alteri delegare, etiam si Vicarius non sit Sacerdos. *Iason in l. à Iudice, C. de iudicijs, Nauar. conf. 22. de pœnitentijs,*

22 Si Episcopus det facultatem Clerico particulari absoluendi à casibus reseruatis, poterit similiter ipse alteri eam delegare?

Resp. Non, quia talis clericus non exercet iurisdictionem, neque facit officium Iudicis, & sic ius commune illi non fauet.

23 Quæ committuntur à Romano Pont. Episcopo, vel è cōtra, poterit Vicarius agere sine speciali mandato?

Resp. Cum distinctione, aut committuntur nomine officij, aut nomine personæ, si nomine personæ, non poterit, si nomine officij, benè poterit. *ita sentit Cabarella clementina 2. q. 9. num. 8. de rescriptis, Decius c. & quoniam, de rescriptis.*

24 Vicarius Episcopi, vel ordinarius pro dispensationibus sibi remissis à Curia Romana, quid potest accipere?

Resp. Nihil, etiam si sit consuetudo in contrarium.

25 Si Vicarius fuerit Canonicus, debet præcedere alios Canonicos in choro, Capitulo, & in actis publicis?

℞. Quamuis variæ sint opiniones, sentio tenendum, quod cum assistit in aliquo actu, vt Canonicus, tunc obseruet locum Canonici secundum eius antiquitatem; at cum assistit sine cotta, neque insignia habet Canonici, vt Vicarius substitutus Episcopi, tunc omnes præcedet; hoc enim magis rationi consonat, & dignitati, *glossa in capit. à collatione, verbo, Prælatis, de appellatione in 6. Geminianus, ibi. num. 6. tra-*

ctat hanc materiam *Nauar. in conf. 1. c. 3. de maioritate, & obedientia, vbi latè refert Authores vtriusque opinionis.*

26 Episcopus potest habere Iudicem sæcularem?
Resp. Si habeat iurisdictionem sæcularem, debet habere Iudicem sæcularem, ne contingat ipsum irregularem fieri, si alicui mors sit inferenda, vel membrum scindendum, sed summus Pont. dat breue Episcopis, qui habent iurisdictionem sæcularem, vt possint eam exercere absque metu excommunicationis, veluti Archiepiscopus Montis Regalis, qui amplissimam habet iurisdictionem ciuilem, & criminalem, & merum mixtum Imperium in toto suo statu, *tenēt DD. in c. fin. ne clerici, vel monachi. lib. 6.*

27 Episcopus potest habere adsessorē, & quas qualitates debet habere?
Resp. Potest habere adsessorem Ecclesiasticum, vel laicum; ratio est, quia de Iure nullam iurisdictionem habet, nisi consulere Episcopum, & potest esse Iurista, vel Theologus. *l. fin. C. de adsessoribus, & ibi Iason in Rubrica, ff. de officio adsessoris.*

28 Episcopus potest habere fiscum, & quas qualitates debet habere?
Resp. Potest habere fiscum, siue Ecclesiasticum, siue sæcularem, quia est minister necessarius Tribunalis, & debet esse persona sufficiens, fidelis, & diligens. *Diaz in pract. criminali, c. 15.*

29 Officium fisci quale debet esse?
Resp. Debet expurgare diœcesim ab omnibus vitijs, & inquirere delicta secreta, præcipuè concubinatus, examinare vitam clericorum, habere notitiam hominum totius diœcesis. *l. 1. & 2. C. si seruus export. veniat, & ibi Bald. & per tot. tit. ff. de iure fisci. Bernard. Diaz, in pract. criminali, c. 4.*

30 Episcopus potest habere carceres?
Resp. Necessariò debet habere carceres publicas, & secretas ad custodiam delinquentium, & ad pœnam eorum, qui in iudicio negant veritatem. *cap. 3. de pœnis in 6.*

31 In eodem carcere debent esse homines, & mulieres?
Resp. Si sit vna, eademque domus, debent esse distincti, & separati, ita, vt homines non possint loqui cum mulieribus, neque eas loqui, neque videre propter decentiam. *Bernard. Diaz vbi sup.*

32 Si quis committat delictum in carcere, quam pœnam habet?
Resp. Eandem pœnam, quam si committeret delictum in domo Regis, quia carcer est Regia domus; *Bern. Diaz, vbi sup.*

33 Episcopus potest implorare auxilium brachij sæcularis, & quibus in casibus?
Resp. Potest. Primò, quando per se non potest exequi suam sententiam, vt in causa mortis. Secundò, quando non habet sufficientes vires ad capiendum aliquem. Tertiò, quando timetur de aliqua resistentia. Quartò, quando ita est impeditus, vt non possit vti sua iurisdictione. Quintò, quando mandatum iudicis Ecclesiastici expiret, & tandem in omnibus casibus sibi necessarijs; & Iudices sæculares tenentur illi præbere auxilium, quia vna iurisdictio debet adiuuare alteram, & è contra. *Trid. syn. sess. 24. c. 8.*

34 Quam pœnam incurrunt impedientes Episcopis suam iurisdictionem, vel eos non adiuuantes, vel resistentes?
Resp. Ipso facto sunt excommunicati per bullam in Cœna Domini.

35 Quando Iudex Ecclesiasticus petit auxilium brachij sæcularis, Iudex sæcularis debet videre processū factum à Iudice Ecclesiastico?
Resp. Non, nisi forsan velit videre processum ad finem informandi se, vel non vt acquirat aliquam iurisdictionem supra iudicem Ecclesiasticum. *Abba. & Imola c. 1. de officio ordinari.*

CAPVT XIIII.

De Indulgentijs.

1 QVis potest dare indulgentias, & quas?
Resp. Summus Pont. quas voluerit, & Episcopus suis subditis in Dedicatione Ecclesiæ vnum annum indulgentiæ, reliquis temporibus 40. dies. *c. ex eo, extra de pænitentijs.*

2 Indulgentiæ concessæ à sede Apostolica possunt publicari sine licentia Episcopi?
Resp. Non, propter maiorem cautelam, ne falsæ indulgentiæ publicentur. *Trid. syn. sess. 25. decreto de indulgent.*

3 In Iubileo concesso à summo Pont. per duas hebdomadas, potest quis in vna ieiunare, & in alia sumere Sacramentum?
Resp. Non, quia seruanda est forma priuilegij. *Barthol. Vgol. de officio, & potestate Episcopi, §. de indulgentijs, fol. 358.*

4 Si quis non lucratur iubileum in sua Ciuitate, potest ire ad aliam, & ibi indulgentias lucrari?
Resp. Poterit; bonum enim in quacumque ciuitate repertum fuerit, potest illud lucrari. *Barth. Vgolin. de officio, & potestate Episcopi, § indulgentiæ.*

CAPVT XV.

De potestate Episcopi in cōmutatione vltimarum voluntatum, & reductione Missarum.

1 QVis poterat reducere numerum Missarū quando eleemosyna penuria tēporis ita erit tenuis, vt non facilè inueniretur, qui huic oneri se subijceret propter tenuitatem victus?
Resp. A sancto Concilio *Trid. sess. 25. c. 4. de reform.* hæc facultas data erat Episcopis, vt mutarent in synodo diœcesana, & Abbatibus, & Generalibus in suis Capitulis generalibus, & non in Prouincialibus, vbi poterāt statuere, quod videretur magis expedire ad Dei honorem, & Ecclesiæ vtilitatē, considerata Regione, & abundantia, vel penuria ciborū, ita tamē, vt

semper

femper fieret commemoratione functorum, qui Missas, & legata reliquerunt, sed hodie hanc authoritatem Dominus noster Vrbanus VIII. Summus Pont. sibi reseruauit, & limitauit dictum *cap. 4. sess. 26.* assumens sibi authoritatem reducendi numerum Missarũ ad minorem numerum, tollens eam ab episcopis in synodo, & Abbatibus, & Generalibus religiosorum in suis capitulis generalibus ex decreto Congregat. *Card. sacri Concil. interp. die 21. Iunij 1625. anno 3. sui Pontificatu.*

2 Quare Summus Pont. sibi reseruauit facultatem quando eleemosyna est ita tenuit, vt cum ea qui cõmodè sustentari non possit.

Resp. Primò ne pereant piæ testantium voluntates. Secundò ne violetur de facili fides benefactorũ. Tertiò ne animę defunctorũ suffragijs priuentur. Quartò ne Ecclesijs debitus subtrahatur cultus. Quintò ne Christi fideles subtrahantur à charitate, & voluntate relinquendi suffragia, existimantes, quòd vna Missa fratres, vel clerici satisfaciunt pluribus Missis, vt omnia habentur in dicto decreto Vrbani VIII. *sup. citat.*

3 Episcopus in synodo diœcesana poterit tollere qualitates, & onera posita infundatione alicuius beneficij, vel capellaniæ?

Resp. Non potest, etiam de consensu patroni, quia talis facultas non est data illi à Concilio in *d. cap. 4. sess. 25.* sed solum, quòd possit reducere Missas relictas a testatores, & hæc facultas non extendenda in præiudicium testatoris.

4 Missæ impositè in fundatione alicuius beneficij, vel capellanię, debent ne reduci ad minorem numerum ab episcopo, & synodo prouinciali?

Resp. Multum attendenda est intentio fundatoris ad hoc, vt talis reductio non fiat, nisi a Summo Pontif. quia Concilium in dicto capite quarto solùm loquitur de missis à testatoribus relictis, non de Missis in fundatione alicuius beneficij positis, sic consuerunt Illustriss. Cardinales interpretes Sancti Concilij.

5 Quæ differentia est inter missas relictas in fundatione beneficij, vel capellaniæ, & inter Missas relictas à testatoribus absolutis?

Resp. Magna, quia ad fundationem capellaniæ, vel beneficij, necessariò requiritur fundatio, dotatio perpetua in bonis stabilibus, & fructiferis, approbatio Missarum cum authoritate Summi Pont. vel episcopi, at verò in Missis, vel officij relictis in testamento solùm requiritur mera voluntas testatoris, quia est legatum temporale, & finitur impleto legato.

6 Si quis grauatus sit tali onere, vt quotidie celebret Missam de Beata Virgine, tenetur ne adimplere tale grauamen?

Resp. Negatiuè, sed cum consilio episcopi poterit illud reducere ad aliquas Missas principales, quia nõ pertinet ad substantiã fundationis, & testator nõ potest disponere contra legem, quã Ecclesia habet, quæ disponit, de quonam sancto quotidie debet Sacerdotes celebrare; si verò testator iubeat, vt dicantur viginti, & triginta Missæ de B. Virgine, Capellanus tenetur eas dicere, ne videatur contradicere expressè piæ voluntati testatoris. *tenet Nauarr. consil. 9. nu. 8. de obseruatione Missarum.*

7 Quis potest commutare vltimas voluntates defunctorum?

Resp. Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus, cognoscendo rem summariè, & extraiudicialiter narrata prius à partibus veritate, vt habetur. *in Trident. syn. sess. 22. c. 6.*

8 Legata ad pios vsus, possunt ne in alios conuerti, etiam meliores absq; authoritate Papæ?

Resp. Generaliter non possunt, quia hæc res grauissima, & totius est currere ad caput Ecclesiæ, quam cum scrupolo, & sub dubio aliquid operari.

9 Quæ legata possunt conuerti in alios pios vsus cum authoritate Episcopi?

Resp. Quando legata impedimento iuris, vel facti non possunt inseruire vsui destinato a testatore; tunc n. Episcopus supplet vicem testatoris commutando legata in aliam rem æquam, vel meliorem, *tenet Imola in clementina*, quia contigit de religiosis dominibus *Couarr. c. tua nobis, de testamentis, nu. 7. Mol. loc. cit. §. quando aliquid.*

10 Quod est impedimentum Iuris, vel factis?

Resp. Iuris est, vt si relinquatur bona stabilia religiosis Sancti Francisci, ex eorum instituto, & regula incapacibus: facti est, vt si testator mandat Ecclesiã fieri in loco infidelium, vel vbi est bellum, vel vbi nõ est locus, vel si mander dicere Missas in Ecclesia, vbi propter alia onera tale legatum adimplere non possit.

11 Quando est difficile adimplere voluntatem testatoris, sed non impossibile, poterit Episcopus commutare eam?

Resp. Poterit eam accomodare in rem similem, vel meliorem, quia difficile æquiparatur impossibili. *tenet Fely. consil. 42. nu. 17.*

12 Taxa à testatoribus posita proeleemosyna Missarum debet ne seruari?

Resp. A sacra congregatione Concilij reprobatur taxa, quia debet esse secundum synodum cuiuscumq; Prouinciæ, & secundum rationem considerato tempore, & penuria rerum; *tenet Miranda in manuali presbyterorum, p. 1. q. 41. art. 23.*

13 Pro Missis celebrandis, potest fieri conuentio de certa eleemosyna?

Resp. Negatiuè, neque promittens pro solutione potest coram iudice conueniri, neq; Iudex poterit eũ obligare, vt soluat eleemosynam vltra consuetudinem, dandam Sacerdoti pauperi ratione substẽtationis. *tenet Caetano in summa verbo simonia. regula quinta.*

14 Potest aliquid pro Missa dari?

Resp. Non potest, quia est inæstimabilis pretij, & emi non potest. *Trid. synod. sess. 22.* & decreto de obseruandis, & euitandis in celebratione Missarum.

15 Quando datur clericis mercenarijs, qui celebrant Missas pro intentione aliorum, quomodo intelligitur.

Resp. Intelligitur quod non datur pro Missa, sed pro eleemosyna, & sustentatione talis Sacerdotis, quia Missa est inæstimabilis pretij, & illud quod datur debet esse secundum consuetudinem loco, & secundum taxam positam in Conciliis prouincialibus.

16 Sacerdos diues poterit absque scrupulo recipere eleemosynam pro Missa, quam pro alio dicit?

Resp. Poterit quia dignus est operarius mercede sua, & qui altari seruit de altari viuere debet.

CAPVT

CAPVT XVI.

De imaginibus.

1 IMagines habent in se aliquam virtutem,& dignitatem?

Resp. Non in se, sed in quantum referuntur ad prototypam, quam repræsentant, vt illis deferatur honor debitus. *Trident.syn.sess.25.decreto, de inuocatione sanctorum.*

2 Ad quid ponuntur imagines in Ecclesia?

Resp. Vt imitemur eorum virtutes, & vt componamus nostros mores, sed non ad turpia lucra, neq; ad hoc, vt eorum festiuitates conuersationibus, & ludis celebrentur, sed deuotione, & Missis; *Trid.vbi sup.*

3 Quis potest imponere nouam Imaginem, & publicare nouua miracula?

Resp. Episcopus cũ consilio virorum doctum. *Trid. syn.vbi supr.*

4 Si noua oriatur quæstio super nouam reliquiam, vel Imaginem, quid est agendum?

Resp. Episcopus deferat negotium ad cõcilium Prouinciale, vt ibi res examinetur, deinde consulat Romanum Pontific.antequam de difficultate quidpiam statuatur. *Trid.synod.vbi supra.*

5 In uocationes sanctorum,& venerationes reliquiarum, ad quid sunt vtiles?

℞. Ad impetrãda beneficia, & vt Sancti intercedant pro nobis ad Dominum Iesum Christum. *Trid. syn. vbi supr.*

6 Miracula, quę fiũt ab Imaginibus, quomodo fiũt, & probantur?

Resp. Miracula sunt ex omni parte opera perfecta, & non probantur per singulares testes, & testes debent esse fide digni. *Trid.syn.vbi supra.*

7 Quam pœnam incurrunt regulares, qui publicãt noua miracula facta ab aliquibus imaginibus sine licentia, & examine Episcopi data cum maturo consilio virorum sapientium?

Resp. Excommunicationis, & incarcerantur,& alijs pœnis arbitrio Episcopi imponendis; ratio est, quia eum miracula sint de grauioribus nogotijs Ecclesiæ à Summo Pont. Approbanda sunt, & ab Episcopis eum consilio Summi Pontific. & non à Regularibus, quibus hæc potestas non est data. *Trid.syn.vbi sup.*

8 Quando aliqua Imago posita est in aliqua capella Ecclesiæ Parochialis, oblationes, eleemosynæ, quæ offeruntur, cui debent dari?

Resp. Parocho illius Ecclesiæ, & si talis capella habeat patronum, & etiam debent dari Parocho, & non patrono.

9 Cum contingerint aliquod miraculum fieri in aliqua Ecclesia regulariũ, quid debet Episcopus agere?

Resp. Debet accedere ad Ecclesiam, euitare concursus, donec capiantur informationes legitimæ, & miraculum approbetur per viros doctos, Theologo, & tunc reddere rationem Summo Pont. *D.Thom. 3.part. quæst.44.art.3.in solutione ad 2. Archidiaconus, in cap. nec mirum. 26.q.5.Trid.syn.vbi sup.*

CAPVT XVII.

De Priuilegijs Episcoporũ.

1 EPiscopus potest acceptam consecrationem, & possessionem, quæ priuilegia consequitur?

Resp. Plenitudinem potestatis, ordinis, & iurisdictionis. *Bartbol Vgol.lib.1.c.2.§.2.*

2 Episcopus, quæ insigna gerere potest?

Resp. Insigna dignitatis Episcopalis, velunt mitram anulum, baculum, pileum viridem, vestitum violatij coloris, crucem ante pectus reliquij adornatam, & si sit Archiepiscopus portat Crucem ante se cum suo crucifero, siue æquitando, siue pedestris ambulando, tàm in suo Archiepiscopatu, quàm in diœcesibus suorum suffraganeorum, & in suis armi possunt habere pictum pileum viridem, & Crucem. *Bartbol.Vgol. vbi sup.*

3 Quæ sunt priuilegia de Iure Episcoporum?

℞. Episcopo debetur obedientia à clericis, & laicis. Secondò debetur ei subiectio, quæ recognoscitur in domino maiori, & superiori. Tertiò debetur reuerentia illa, quæ debetur patribus carnalibus, & magistris. Quartò Episcopus de Iure habet institutionẽ, & probationem beneficiorum. Quintò habet correctionem subditorum. Sextò habet Ius reformandi mores subditorum, ideò potest facere statuta, & leges ad reformationem necessarias, & subditi tenentur eas obseruare sub pœnis in eis contentis. Septimò habet iurisdictionem ordinariam causarum ad forum Ecclesiasticum pertinentium. Octauò, habet potestatem conferendi ordines, sacrandi Ecclesias, & virgines, & monachas, & benedicendi Abbates. Nonò habet potestatem faciendi synodum diœcesanam singulis annis, & in eo est caput. Decimò pertinet ad eum de Iure quarta decimarum ad suã substentationem percipiendam ab Ecclesi s, et ius percipiendi omnes fructus pertinentes ad suam mensam Episcopalem ex fundis, et possessionibus ei annexis, et habet ius visitandi suam diœcesim singulis annis, et percipiendi procurationem ad suam, et suorum substentationem, quam potest recipere in victu, vel in pecunijs. Vndecimò si habeat necessitatem poterit petere subsidium à suis subditis. *Abb.in c. conquerenti.de officio ordinari.num.1.c.grauem, de excessibus Pralatorem.*

4 Episcopus in sua Ecclesia, quam sedem et locum habet?

Resp. In Ecclesia, in choro, in capitulo, in processionibus habet primam sedem eminentiorem alijs. *Tryd.syn.ses.25.c.6.*

5 Quis debet eligere hanc sedem, & locum, Episcopus, an canonici?

Resp. Episcopus, quia ipsis data est electio per Cõc. Tcident.et si aliquis Episcopus voluerit variare sedẽ suorum antecessorum propter aliquam necessitatẽ, vel infirmitatẽ, non potest contra eum allegari consuetudo, quia si in hoc valeret nullum priuilegium daretur Episcopo *sess.25.c.6.*

6 Quæ dicitur Ecclesia Episcopi?

℞. Tota

Resp. Tota diœcesis, cum sit pastor, & Parochus vniuersalis. *Abb. c. Apostolica nu. 2. de donationibus.*

7 Potest Episcopus eligere sibi sepulturam in sua Ecclesia?

Resp. Potest in loco, vbi ei placuerit, si talis locus non sit occupatus ab alio, & idem potest facere in inferioribus Ecclesijs. *Abb. vbi sup. num. 4.*

8 Episcopus postquam est consecratus, quomodo se debet gerere cum Ducibus, Regum ministris, & Baronibus?

Resp. In Ecclesia, & extra eam debet obseruare Pontificiam dignitatem, & meminisse se esse patrem, pastorem, & superiorem sæcularibus. *Trident. syn sess. 25. capit. 17.*

9 Episcopus potest inseruire alicui Principi sęculari?

Resp. Non decet, vt minister habens Pontificiam dignitatem sæcularibus inseruiat. *Tri. syn. sess. 25. sup. cit.*

10 Episcopi possunt celebrare Missas Pontificales in cęnobijs suæ diœcesis?

℞ Possunt, sicut in alijs Ecclesijs sibi subiectis absq; regularium voluntate, sed debent se abstinere, ne monachi grauentur. *c. luminoso, 18. q. 2.*

11 In processionibus publicis, quam authoritatem, & quem locum habet Episcopus?

Resp. Primum locum, summam authoritatem, quia potest de facto, & summariè componere differentias ortas inter confraternitates, religiosos; & clericos; & populos, & potest imponere pęnam excommunicationis contra inobedientes, & appellatio interposita non habet effectum suspensiuum, sed solum deuolutiuum, quia quod Episcopus decreuerit in illa controuersia, exequutioni mandandum est, ne processio, vel officium diuinum detineatur, & retardetur, ita quòd, si aliqui religiosis appellauerit à determinatione Episcopi, & relinquant processionem, & se conferant in domos suas, remanent excõmunicati.

12 In altari, vbi Episcopus celebrat Missam Pontificalem; potest ne aliquis illa die celebrare?

Resp. Non potest, nisi de licentia Episcopi propter magnam eius authoritatem, & reuerentiam. *c. fin. de consecratione dist. 2.*

13 Episcopus potest portare secum altare viaticum, & in itinere, vel in quolibet loco suæ habitationis struere capellam priuatã, vt vel ipse Missas celebret, vel præcipiat, vt alius faciat sacrum?

Resp. Poterit, siue infirmus sit, siue sanus; quia est priuilegium sibi datum *Trid. syn. sess. 22.* decreto de obseruandi, & euitandis in celebratione Missæ. *cap. vlt. de priuileg. in 6.*

14 Episcopus poterit in aliena diœcesi absque licentia ordinari vti hoc priuilegio?

Resp. Poterit, sicut in sua diœcesi nisi solum in Vrbe Romana, vbi propter summam Romani Põt. authoritatem, requiritur eius licentia; *ita tenet Barthol. Vgol. de officio, & potestate Episcopi, libr. 1. cap. 2. §. 2.* de mente Illustrissimi Cardinalium Congregationis Concilij, & plurimi alij DD. licèt contrarium sentiat *Nauar. in consilio 1. de priuilegijs.*

15 Episcopus, tenetur ne præcepto quotidie audire Missam?

Resp. Negatiuè, sed de consilio, quia in *c. fin. de priuilegijs, in 6.* non præcipitur, sed suadetur, & non debet imponi Episcopo obligatio, quæ in Iure illi non est imposita. *tenet Abb. in c. 1. de vita, & honestate clericorum. num 10.*

16 Episcopus potest dare facultatẽ, vt domibus priuatis fiant oratoria, & ibi celebrentur Missæ?

Resp. Negatiuè, sed solum Papa, quia hoc sibi reseruit, sed tenetur Episcopus visitare talia oratoria à Summo Pont. concessa toties, quoties voluerit, & videre, an sint in loco decenti, bulla Pauli V. in qua hoc sibi reseruat.

17 Potest Episcopus dare licentiam, vt in capellis heremiticis, & oratorijs, quæ sunt in agro prope aliquas domos, celebretur Missa?

Resp. Poterit, si habeant portas ad vias respiciẽtes, & si sint decenter ornatæ, & as debet ipse singulis annis visitare per se, vel per suum visitatorem, imò Episcopus debet curare, vt in pluribus locis, quæ distãt à ciuitatibus istæ, capellæ heremiticæ ædificentur, ne pastores, & rustici, qui laborant, vel custodiunt agros, vel fructus, diebus dominicis, & festiuis Missa careant, & per dictam bullam hæc facultas non est sublata Episcopis, imò data illis per *Concil. Trid. session. 22. decreto de obseruandis in celebratione Missæ.*

18 Potest Episcopus dare licentiam vt diebus festiuis fiant opera seruilia?

Resp. Poterit, præcipuè tempore vindemiæ, vel messis tritici, vel ad ædificandam aliquam Ecclesiam indigentem, vel monasterium. *tenet Reginald. in praxi. Thomo 1. lib. 9. cap. 3. vt late dixi in cap. de officio Episcopi.*

19 Potest Episcopus retinere sibi pęnam pecuniariã?

Resp. Quando pœna imponitur per sententiam, vel statutum, poterit præcipuè si sit pauper; vel poterit eam applicare pauperibus. *tenet Fely. in c. irrefragabili, de officio ordinarij, & Abb. in capit. licet, de pœnis. num. 8.*

20 Episcopus potest petere à suis subditis subsidium charitatiuum?

Resp. Potest, si sit pauper, & redditus eius non sufficiant ad eius substentationem sufficientem, quia subdita de Iure tenentur alere suum pastorem; quãtam verò quantitatem possit petere, non statuo, sed hoc relinquo arbitrio iudicis. *c. cum Apostolos, §. prohibemus, c. penultimo, de censibus. Menoch. de arbitrario iudicio, cent. 2. lib. 2. causa 178.*

21 Episcopus potest eligere quemcũq; confessarium pro se, etiam non approbatum?

℞. Poterit, si sit suæ diœcesis, si verò sit alienæ diœcesis, debet esse approbatus eius ordinario; ratio est quia Episcopus potest dare facultatem suo proprio subdito ad audiendas confessiones, sed non subdito alieno. *Trid. syn. sess. 23. c. 15.*

22 Episcopus incidit ne in interdictum, vel suspensionem à iure, vel ab homine latam?

Resp. Negatiuè, nisi de eo fiat expressa mentio, quia hoc speciale est priuilegium Episcoporũ. c. *quia periculosum, de sententia excommunicationis in 6. & ibi glossa.*

23 Episcopus incidit ne in excommunicationem generalem à Iure vel ab homine latam?

Resp. Incidit, nisi alias specialiter exemptus sit, *cap. quia periculosum, de sententia excom. in 6.*

24 Quare Episcopus incidit in excommunicationem generalem, & non incidit interdictum, nisi de eo fiat expressa mentio?

Resp. Quia excommunicatio prohibet aliquid faciendum interdictum, & suspensio puniunt aliquod

delictum

delictum iam editum, & commissum, quare congruũ est, vt Ecclesia mitiùs se habeat circa factum, quàm circa faciendum, prȩsertim circa Episcopos, penes quos eximia dignitas refulget.

25 Episcopus, cum iurat, tenetur tangere Euangelia? Resp. Negatiuè, sufficit tãgere pectus suum, in quo prȩsumitur residere omnem veritatem; propter eius dignitatem. *c. fin. de iuramento calumnia, & Couar. in c. quamuis pactum de pactis, p. 1 nu. 3.*

26 Episcopus potest esse Iudex in sua propria causa? Resp. Non potest, benè tamen in causa dignitatis suæ, vel Ecclesiæ; ratio est, quia debet esse homo tãtæ integritatis, vt in causa suæ dignitatis, vel Ecclesiæ iustitiam prosequatur, sicut in alienis causis.

27 Episcopus extra suam diȩcesim potest dare benedictionem solemnem, vel priuatam? Resp. Solùm cum celebrat, triplici benedictione vti debet, etiam extra suam diœcesim, & vbique, legatus verò, & Archiepiscopus in suis Prouincijs possũt dare benedictiones solemnes, & priuatas; quia hoc priuilegium est illis concessum à Iure in signum iurisdictionis, quã habent in dictis Prouincijs, & extra suas Prouincias, solùm cum celebrat triplici benedictione vti debet. *gloss. in capit. Abbates, de priuilegijs, lib. 6.*

28 Episcopus si habeat patrem, est ne liberatus à patria potestate? Resp. Cum distinctione in his rebus, quæ afferunt incommodum, & subiectionem, est liberatus à patria potestate; quia non est licitum, vt qui habent tantos filios sibi subditos, sit sub potestate alicuius: at verò in his rebus, quæ pariunt vtilitatem, & commodũ, gaudet priuilegio eorum, qui sunt sub patria potestate, & sic, vt hæres patri succedit, & vt filius à patre defendi debet. *Authentica, sed Episcopalis dignitas, C. de Episcopis, & clericis.*

29 Si Episcopus sit frater regularis, tenetur ne seruare regulam proprie religionis? Resp. Episcopus cum primùm consecratus fuit, liberatus fuit ab obedientia, & regulá suȩ religionis, quia ascẽdit ad gradum superiorẽ, & maioris dignitatis, & sic in omnibus his, quæ incompatibilia sunt cũ dignitate, & Episcopatus officio, non tenetur petere licentiam à suo superiore, nec seruare paupertatem, neque alia similia; sed in his, quæ non impediũt officium Episcopi, poterit de consilio eã seruare, *c. vnico. 18. q. 1. & ibi glossa.*

30 Si aliqui regulares, vel clerici alterius diȩcesi seruiant alicui Episcopo, quod officium tenentur recitare? Resp. Possunt se conformare cum officio, quod dicit Episcopus, licèt eius Ordo, vel diœcesis distinctum officium habeat, quia hoc priuilegium conceditur Episcopis in clementina; *c. fin. de celebratione Missarum.*

31 Si aliquis religiosus seruiat alicui Ecclesiæ Parochiali, tenebitur ne dicere Missas, & cantare horas secundum consuetudinem propriæ religionis, vel secundum consuetudinem Ecclesiæ eius diœcesis, cui deseruit? Resp. Debet se conformare in celebrando Missas, & in horis cantandis populo secundum cõsuetudinem Ecclesiæ, cui deseruit; ratio est, quia ibi non præstãt officium monachi, sed officium Parochi, & oẽs suo modo pasci debent, in reliquis debet se conformare cum sua religione, licèt ipse postquam dixit officium more Romano, non tenetur dicere aliud officium more monastico, ne grauetur. *Barthol. Vgol. de officio, & potestate Episcopi, c. 2. §. 2.*

32 Appellatione dignitatis in priuilegijs, & concessionibus venit ne Episcopatus? Resp. In materia fauorabili venit, & intelligitur Episcopatus, cum sit prima dignitas, sed non in odiosa, quia necessariò debet exprimi; ratio est, quia fauores sunt ampliandi, odia restringenda. *c. quia cunctis, de concessione prȩbendæ in 6. c. odia, de reg. iur. in 6.*

33 Episcopus quas res potest delegare? Resp. Iurisdictionem fori pœnitentiali, & fori exterioris, & meri, vel mixti Imperij, & ea, quæ sunt ordinis. *Francus in c. Abbates, de priuilegijs.*

34 Quæ delegari possunt ab Episcopo & cui? ℞. Episcopus potest delegare alteri Episcopo potestatem confirmandi ordines, consecrandi Ecclesias, altaria, calices, paténas, benedicendi campanas, & omnes sacras vestes, corporalia, cȩmeteria; faciendi oleum sanctum, reconciliandi Ecclesias, & eas de nouo consecrandi, dandi solemnem benedictionem populo. *Clem. attendentes. §. statuimus, & Zabarella q. 2. num. 13. de statu monachorum. Francus c. Abbates, de priuilegijs, lib. 6.*

35 Ista iurisdictio potest subdelegari simplici Sacerdoti? ℞. Non, sed Episcopo consecrato, & Sacerdos, si forte ea vtatur, nihil facit. *gl. in c. manus. de consecratione dist. 5.*

36 Episcopus potest delegari benedictionem monialium simplici Sacerdoti? ℞. Ex aliqua causa, quia ad hoc non requiritur necessariò, vt Episcopus consecratus eam faciat. *cap. Presbyteri, 26. quæst. 6.*

37 Casus reseruatos de Iure poterit Episcopus cuilibet Sacerdoti subdelegare? ℞. Poterit Sacerdoti approbato, quia hoc non est prohibitum de Iure.

38 Episcopus poterit subdelegare absolutionẽ à peccatis cuilibet Sacerdoti? ℞. Habito respectu ad forum interius, solis Sacerdotibus approbatis ad audiendas confessiones subdelegari possunt. *Trid. syn. sess. 23. de reform. c. 15.* at verò habito respectu ad causas fori exterioris, & Tribunalis, veluti condemnare vel absoluere aliquem ab homicidio, vel alio delicto illi imputato, hanc facultatẽ potest subdelegare simplici Sacerdoti. *gl. in c. decernimus, de iudicis, & ibi Dec. nu. 7.*

39 Quibus Episcopus potest cẽsuras delegare, & earum absolutionem? ℞. Suis Iudicibus, etiam si non sint in sacris, sed in prima tonsura *glo. c. aqua. de consecratione Ecclesiæ, vel altaris.*

40 Causas mixti Imperij, quibus potest Episcopus subdelegare? ℞. Suis Iudicibus Ecclesiasticis, vel secularibus. *c. quod sede, de officio ordinarij.*

41 Causas Ecclesiasticas ciuiles potest Episcopus subdelegare laico? ℞. Potest eas subdelegare laico, quia ibi nihil est de spirituali, quod hoc impediat *glos. communiter recepta in capit. decernimus, de iudicijs, & ibi Decius. numero 44.*

43 Causæ criminale clericorum possunt delegari laicis?

℞. Non

℞. Non possunt, quia non sunt capaces, vt clericos iudicent, & hæc delegatio excederet prorsus dignitatem talium personarum, nec cum illis proportionem haberet. *Decius in cap. decernimus de iudicijs. num.44.& ibi gloss. viuas opinione, 140.*

43 In edicto generali comprehenditur ne ipse Episcopus?

℞. Negatiuè nisi de eo fiat expressa mentio propter eius dignitatem, *c. quia periculosum, de sententia excõmunicationis, lib.6.*

44 Potest Episcopus pignore bona sue Ecclesiæ pro propria substentatione, vel necessitate?

℞. Si Episcopus sit pauper, vel sit captiuus fortuito, vel in aliquo bello, & ipse non habeat, vnde viuere possit, potest pignore bona Ecclesiæ, & ea vendere, quia est verus Ecclesiæ sponsus, & sicut bona sponsi sunt ad substentationem sponse, ita & contra. *tenet Abbas in ca. de rectoribus, de clerico ægrotante numero 6.*

45 episcopus tenetur ne soluere debitum sui prædecessoris?

℞. Cum distinctione, si episcopus intrans de nouo sit hæres suis antecessoris, tenetur soluere debitum cum beneficio inuentarij, sed si debitum contractum fuit in augmentum, vel beneficium mensæ episcopalis, sicut pro aliqua emptione alicuius fundi, tunc tenetur episcopus de nouo intrans soluere debitum sui antecessoris, etiam si non sit eius hæres; ratio est, quia ipse debet gaudere fructibus, & præbendis illius fundi. *Abb. c. olim nobis, il secundo de restitutione spoliatorum, num.4.& 5.*

CAPVT XVIII.

De Delictis Episcoporum, & pœnis.

1 Causæ criminales etiam hæresis contra episcopos, coram quo Iudice sunt tractandæ?

℞. Solùm coram Summo Pont. quia episcopi vocãtur fratres Sanctissimi Domini, & propter summam hanc dignitatem, a nullo elio debent iudicari, cum sint inter se æquales, & omnibus alijs superiores. *Triden. syn. sess. 24. c. de reform.*

2 Causæ ciuiles, & criminales minores episcoporum vbi, & coram quo sunt tractandæ?

℞. In consilio tantum Prouinciali cognoscantur, & determinentur. *Trid. syn. sess. 24. c. 5. de reform.*

3 Episcopus propter que delicta potest citari, vt appareat in Romana Curia coram Summo Pont.?

℞. Solùm propter illa delicta, quæ petunt pęnam depositionis, seù priuationis de Iure, & antequam vocetur, debẽt fieri informationes cum testibus fide dignis à Metropolitano, vel alio episcopo, ne Ecclesia destituatur pastore, solatio, & regimine. *Trid. syn. sess. 13. c. 6. sess. 24. c. 5. de reform.*

4 Quæ delicta sunt, quæ de Iure petunt in episcopis despositionem seù degradationem?

Resp. Crimen hæresis, crimẽ læse maiestatis, contra Summum Pontif. vel Reges, si episcopus sit assassinus, si falsificet literas Apostolicas, si agrorum depopulator, sit, si sit inobediens Summo Pont. si sit simoniacus simonia reali, si in monasterijs strupet virgines, si sit falsicator monetæ, pro his delictis, & pro similibus debet episcopus comparere coram Summo Pont. Syluester verbo degradatio, *capit. ad abolendum, de hæreticis, cap. ad falsariorum, de crimine falsi.*

5 Si populus scandalizaretur de suo episcopo poterit ne priuari?

Resp. Non, benè tamen mutari, dando illi maiorem vel æqualem Ecclesiam. *Abb. in c. fin. de confirmatione vtili, vel inutili, num. 13.*

6 Si episcopus habeat concubinam, poterit ne priuari?

Resp. Non, sed si admonitus eam non dimittat de facto suspensus est. *Trid. syn. sess. 25. c. 14. de reform.*

7 Si necessarium fuerit, vt causæ criminales, quæ petunt depositionem, aut degradationem, episcoporum committantur ad faciendas informationes, cui committi debent?

Resp. Solis Metropolitanis, vel episcopis commissione signata manu Põt. Sanctissimi *Trid. syn. sess. 24. capit. 5. de reformat.*

8 Quis debet sententiare causas episcoporum, quæ petunt priuationem, vel degradationem?

Resp. Solùm Summus Pont cum consilio Cardinalium, vel aliorum Episcoporum, auditis partibus & visis defensionibus propter magnam authoritatẽ dignitatis. *Trid. syn. vbi supra.*

9 Testes contra Episcopum quales debent esse?

Resp. Viri bonæ famæ, omni exceptione maiores contestes, aliàs recipiendi non sunt, & grauiter puniuntur. *Trid. syn. sess. 13. c. 7. de reform.*

10 Episcopus exercent Pontificalia in aliena diœcesi sine expressa licentia ordinarij, qua pæna punitur?

Resp. Ipso est suspensusus. *Trid. sess. 6. cap. 5. de reformat.*

11 Episcopi, quos vocant titulares, quis propriam sedem non habent, & ordinant ad se venientes cũ literis commendatijs, vel titulo familiaritatis, quam pœnam incurrunt?

Resp. Sunt suspensi per annum ipso iure, & ordinatus est suspensus quoadusque suo Prælato bene visum fuerint. *Trid. syn. sess. 14. cap. 2. de reform.*

12 Si aliquis episcopus titulris sit Parochus, poterit ne in sua Parochia Pontificalia exercere?

Resp. Non, sine licentia episcopi diœcesani; ratio est, quia iurisdictio, quam dabet in Parochia, est iurisdictio Parochi subiecta iurisdictioni Ordinarij, nõ iurisdictio episcopalis. *Triden. syn. cap. 5. session. 6. de reform.*

13 Si aliquis Episcopus veniens ad Summum Pontif. non osculatur pedes, vt illi prestet debitam reuerentiam, aut discedit sine eius licentia, quam pęnam incurrit?

Resp. Remanet excummunicatus, quia committit delictum, vel inobedientiæ, vel contemptus, *extrauag. vt prelatorum, de maioritate & obedientia.*

14 Episcopus nõ examinans, dispensationes super in cõpatibilitate beneficiorum, quam, pęna incurrit?

Resp. Suspenditur ab ingressu Ecclesiæ per *Trid. synodum sess. 7. cap. extrauagante, vt quos, de officio ordinarij.*

15 Episcopus qui detinet aliquem clericum incarceratum,

ratum, vt dimittat suum beneficium contra suam voluntatem, quam pœnam incurrit?
Resp. Suspenditur episcopus à perceptione fructuũ per triennium: *Clem. 2. de pœnis.*

16 Si episcopus delinquat in exercendo officio contra hæreticos relinquendo eorum delicta impunita, qua pœna ponitur?
Resp. Suspenditur per triennium ab officio per clementinam primam, de hæreticis, §. *verum.*

17 Episcopus, qui in dando gradus doctoratus non seruat clementinam secundam, de magistris, in qua omnia iuramenta, & professiones fidei, & omnes solemnitates, quæ seruantur in tali actu ponuntur, qua pœna punitur?
Resp. Suspenditur per sex menses ad authoritate, & potestate dandi gradus, tanquam negligens in suo officio, vt habetur in dicta *clem. 2.*

18 Si episcopus excommunicatus, vel suspensus exerceat Pontificalia, quam pœnam incurrit?
Resp. Et temanet irregularis. *cap. 1. de sententia excomm. in 6.*

19 Si episcopus excommunicatus faciat aliquod actum, valebit ne?
Resp. Si excommunicatio sit notoria, non valebit, & quæ pertinent ad iurisdictionem, vt conferre beneficia, sententiare causas; at verò ea, quæ sunt ordinis, valebunt ordines, & imprimitur verus character, licèt talis episcopus remaneat irregularis; si verò excommunicatio non sint notoria, sed occulta; omnia ab eo facta tam iurisdictionis, quam ordinis valebunt. *Abb. in cap. nihil. de electione, num. 13. vers. 4. gloss. in c. non ne. 8. quæst. 4.*

20 Episcopus si sit Italus, & non visitent limina Apostolorum tertio quoque anno, & Vltramontanus, quinto quoque anno, quam pœnam incurrit?
Resp. Est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, & ab administratione temporali, vel spirituali, vt latè dixi supra *lib. 4. cap. 8.* de officio episcopi, vbi ponitur tota forma visitationis.

21 Quibus in casibus datur coadiutor episcopo.
Resp. Si episcopus ægritudine, vel senectute inhabilis sit, vel perdat iudicium. *Trid. syn. sess. 25. c. 7. Abbates, in cap. finali de clerico ægrotante.*

22 Si quis hostiliter persequitur episcopum, vel aliqui in eum conspirant, quam pœnam habent?
Resp. Per clementinam primam de pœnis, & perbullam Cœnæ Domini excõmunicantur de Iure; & si sint clerici degradantur, & traduntur Curiæ sæculari, *cap. qui clerici, 11. q. 1. c. si sunt, 2. q. 7.*

23 Clericus, quia parat calumniã suo episcopo obijciens falsum testimonium, qua pœna punitur?
Resp. Degradatur verbaliter, & traditur Curiæ sæculari suspendendus. *c. si qui Sacerdotum, 11. q. 1. Tol. lib. 1. c. 50. num. 5. de degradatione.*

24 Quæ sunt delicta, quæ in clerico petunt degradationem, & traditione in Curiæ sæculari?
Resp. Hæresis, contumatia, falsificatio litterarum Apostolicarum, calumnia posita cõtra suum episcopum, parricidium, assassinium, depopulatio agrorũ, si in re graui vt in homicidio incorregibilis sit clericus propter hæc delicta traditur Curiæ sæculari, Syluester verbo degradatio, *num. 4. Abbas in c. cum non ab homine, de iudicijs, numer. 5. capit. ad falsarium de crimine falsi. Toleto in summa, libro 1. de degradatione, numero 8.*

CAPVT XIX.

De Supplenda Negligentia Prelatorum.

1 QVis debet supplere vices Archiepiscopi in his, quæ de iure tenetur facere?
Resp. Episcopus antiquior, & vices Episcoporum Archiepiscopus, eo deficiente, Episcopus antiquior, vt in congreganda synodo, & his similibus, *Trid. synod. sess. 24. cap. 2. de reform.*

2 Si quis Episcopus nolit benedicere Abbatem habentem monasterium in sua diœcesi, quis debet supplere eius vices?
Resp. Abbates petita benedictione, & non obtenta benedicant suos monachos, quasi esset benedictus: *c. 1. de supplenda negligentia Prælatorum.*

3 Si regulares habent ius patronatus præsentandi, & si intra tempus à Iure constitutum non præsentent, quid agendum est?
Resp. Episcopus pro illa vice præsentat. *c. sicut nobis, de supplenda negligentia Prælatorum.*

4 Si Episcopus, vel capitulum intra sex menses à die notitiæ non presentent, neque eligant ad quem deuoluitur electio?
Resp. Ad Summũ Pontificem imò presentatio facta potest sex menses, nulla est. *c. sicut, eod. tit.*

5 Si Episcopus captus à Mauris, quis debet administrare Episcopatum?
Resp. Capitulum supplet eius vices, tanquam si esset mortuus, quia talis est mortuus ciuiliter. *c. si Episcopus, de supplend. negligentia Prælatorum, in 6.*

6 Vacante Ecclesia, potest ne Summum Pont. dare Visitatorem generalem?
Resp. Poterit ad supplendam necessitatem Prælati Ecclesiæ Cathedrali. *eod. tit. 6.*

CAPVT XX.

Ne Prelati vices suas, vel Ecclesiæ sub annuo censu concedant.

1 IVrisdictio Episcopalis, vel spiritualis potest ne dari suo annuo censu, vel vendi, vel locari alicui ea conditione, vt singulis annis det pro illa tantam pecuniam?
℞. Nõ potest, quia iurisdictio est quasi quid spirituale, & facultas iudicandi laicos gratis debet dari, *c. 1. eodem tit.*

2 Regimen Ecclesiæ, vel cura animarum, potest sub annuo censu committi alicui clerico?
℞. Nõ, imò illi, cui committitur cura animatũ, dari debet cõgrua, vnde sustentetur, quia dignius est operarius mercede suas. *c. quoniam, ne Prælati vices suas.*

3 Quam

3 Quam pœnā incurrunt, qui vendunt, & qui emunt iurisdictionem Episcopalem, vel spiritualem?
Resp. Qui emit priuatur re empta, & qui vendit, priuatur potestate conferendi talem iurisdictionem imposterum. *c.1 ne Prælati vices suas.*

4 Si clericus, vel Episcopus vendit istam iurisdictionem, committit ne simoniam, vel incidit in excommunicationem?
Resp. Non committit simoniam, neque incidit in excommunicationem; ratio est, quia sententiare causas, gubernare populum, non est beneficium, neque sacramentum, neque habent potestatē absoluendi à peccatis, neque directè est quid spirituale: sed est quædam gubernatio alicuius Tribunalis, vt Prouisoratus, vel Vicariatus, in quo iudex pro suo labore certas habet rationes, & pecunias. & *in c.1. ne Prælati vices suas*, non ponitur pœna excommunicationis Episcopo. & cum simus in pœnalibus, non debet pœna augeri. *vt tenet Abb. in dicto c.1. num. 2.*

5 In venditione Vicariatus, Prouisoratus, vel Pretoratus, vel Iudicaturæ, committitur nè simonia?
Resp. Non committitur simonia, nisi simul cum illis officijs detur aliqua potestas spiritualis, vt absoluendi à peccatis, vel baptizandi, & detur pecunia pro illa potestate. *tenet Abb. in c. quoniam, num. 2.*

6 Fructus Ecclesiarum, vel Episcoporum, vel mensæ Episcopalis possunt sub anno censu concedi?
Resp. Benè possunt, & locari, cum quibuscumque clausulis, & conditionibus, dummodo locatio non excedat triennium, ne videatur alienatio, *cap. querelam, ne Prælati vices suas; & extrauagans, c. ambitiosæ, de rebus Ecclesiæ non alienandis.*

7 Clericus potest locare suas operas spirituales, veluti dicere Missas, exponere se confessionibus audiendis, seruire Ecclesiæ, administrare sacramenta?
Resp. Poterit locare suam personam, & accipere pecunias ratione sui laboris, & congruæ substentationis, etiam si sit diues, sed non poterit accipere aliquam pecuniam eo, quòd ipse vendit aliquam rem spiritualem. *tenet Abb. in c. quoniam ne Prælati vices suas, num. 2. & Innoc. in d. cap. quoniam, & DD. in cap. significatum, de præbendis.*

8 Iudex, Aduocatus, Procurator possunt accipere salarium, vel locare suam operam?
Resp. Isti omnes licitè possunt recipere vnusquisque salarium, vel pecunias pro suo labore, & locare suas personas per triennium, & vltra; ratio est, quia labor istorum pretio est æstimabilis, sicut labor cuiuslibet operarij, qui fodit vineam. *tenet Abb. in cap. 1. ne Prælati vices suas, num. 4.*

9 Quare Prælati, & clerici non possunt locare fructus sui beneficij vltra triennium?
Resp. Ne per longum tempus videatur res Ecclesię alienata. *Abb. in d. c. querelam eod. tit.*

10 Quod dicitur tempus longum?
Resp. Vltra decennium. *Abb. cap. querelam ne Prælati vices suas, num. 6.*

11 Quod dicitur tempus medicum?
Resp. Intra decennium. *Abb. eod. loco.*

CAPVT XXI.

De his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli.

1 Episcopus quid potest agere sine consensu Capituli?
Resp. Potest agere omnia illa, quæ habet de Iure Episcopali, vt exercere iurisdictionem, gubernare, facere Pontificalia, & tandem omnia illa, quæ de Iure sunt commissa soli Episcopo. *Abb. c. cum Apostolica, de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capit. n. 14.*

2 Episcopus, in quibus rebus necessariò debet requirere consensum capituli?
Resp. In negotijs grauioribus, vt in institutionibus, substitutionibus, fundationibus de nouo, alienationibus, & in omnibus illis rebus, in quibus de Iure exprimitur, vt requiratur consensus Capituli, quia in alijs Episcopus potest liberè procedere. *cap. nouit, c. quanto, de his, quæ fiunt à Prælatis sine cons. Capituli.*

3 Quomodo debet esse consensus capituli in alienatione rei magnę, vel in alijs rebus, in quibus requiritur dictus consensus Capituli?
Resp. Debet esse expressus in scriptis liberè datus, cum subscriptione sui Notarij, & cum sigillo, & in ea forma, in qua Capitulum solitum est facere fidem de suis rebus. *Abb. c. 1 eod. tit. num. 3. 4. & 5.*

4 Episcopus venit ne appellatione Capituli?
Resp. Licèt Episcopus gaudeat omnibus priuilegijs Capitulo concessis, non venit appellatione capituli, quia est superioris dignitatis, & habet suum propriū nomen. *Abb. c. cum Apostolica, eod. tit. num. 14.*

5 Electus potest disponere de rebus Ecclesiæ consentiente Capitulo?
Resp. Non potest, donec sit confirmatus, quia tunc potest exercere iurisdictionem sine consensu capituli; ratio est, quia electio sola non dat aliquam iurisdictionem, quia potest irritari, si ex aliquibus causis à Papa non confirmetur. *Abb. in cap. tua nuper, num. 2. eod. tit.*

6 Potest Episcopus alienare rem magnam Ecclesiæ sine consensu Capituli?
Resp. Non potest, & alienatio aliter facta, nulla est. *c. 1 eod. tit. & extrauagans. c. ambitiosæ, vt latè diximus lib. 3. c. vltimo, de rebus Ecclesiæ non alienandis.*

7 In alienatione rei paruę requiritur consensus expressus Capituli?
Resp. Non requiritur consensus expressus, sed sufficit tacitus, ita quod si facta alienatione rei paruæ, si Capitulum reclamet, debet audiri ab Episcopo, & alienatio tunc non habet vires. *tenet Abb. c. 1. & in cap. cum nos, eod. tit. num. 8.*

8 In præsentationibus faciendis, vbi Prælatus, & Capitulum habent ius simul conferendi Canonicatum, requiritur consensus totius Capituli, vel maioris partis?
Resp. In negotijs iustitiæ, vt in prouisione Canonicatus vel in collatione Canonicatus simul facienda ab Epi-

ab Episcopo, & Capitulo requiritur maior pars capituli, at verò in alienationibus requiritur consensus totius Capituli, quia sunt negotia perpetua, & grauiora. *c. ea noscitur, eod. tit.*

9 Prælatus potest præscribere contra capitulum ius præsentandi, & modum prouidendi, ita vt ipse solus possit facere negotia pertinentia ad Capitulum?
Resp. Poterit, quia Prælatus est capax iurisdictionis Ecclesiasticæ, & iurisdictio de iure præscribitur. *Abb. in cap. ea noscitur, num 6. eod. tit.*

10 Ad ædificandam Ecclesiam de nouo requiritur consensus Capituli?
Resp. Requiritur consensus Episcopi, & Capituli, quia contrariorum eadem est disciplina. *Abb. c. pastoralis, eodem tit. num. 6.*

11 Ad dotationem iam constructæ Ecclesiæ requiritur consensus Capituli?
Resp. Negatiuè, sed solum Episcopus potest eam dotare, & necessarium Ecclesiæ. *Abb. c. pastoralis, eod. tit. num. 4.*

CAPVT XXII.

De Synodo Prouinciali.

1 QVid est Concilium Prouinciale?
Resp. Est congregatio plurimorum Episcoporum, & clericorum ad tractandum de conseruatione, & augmento fidei Catholicæ, de pace, & quiete, de ceremonijs Ecclesiæ, de extirpatione vitiorum. *Isidor. in etymologijs, verbo concilium.*

2 Concilia in Ecclesia Dei, à quo tempore cœperunt esse aut quis primus celebrauit concilium?
Resp. A tempore Apostolorum, Diuus Petrus celebrauit primum Concilium, quando dixit visum est nobis, & Spiritui sancto in vnum congregatis non imponere gentibus iugum legis Mosaicæ, vt habetur in actis Apostolorum.

3 Concilia, in qua diuersitate, & numero sunt?
Resp. In triplici. In primo loco sunt concilia generalia, in quibus assistit Summus Pont. vel eius Legatus, & omnes Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi totius Ecclesiæ Catholicæ, & omnes generales religionum, & omnes Nuntij Imperatoris, & Regum Christianorum, qui cum mandato speciali honorificè repræsentant suorum Regum personas, & debent congregari cum authoritate Summi Pont. alias non est legitimum. In secundo loco sunt concilia Prouincialia, in quibus assistunt Archiepiscopus Metropolitanus, & Episcopi suffraganei illius Prouinciæ, & congregantur authoritate Archiepiscopi. In tertio loco sunt Concilia Diœcesana, quę vocantur Synodi, in quibus assistit Episcopus, & Clerus, & conuocantur authoritate Episcopi.

4 Quis tenetur conuocare Concilium Prouinciale?
Resp. Archiepiscopus Metropolitanus facultate sibi tradita à *Concilio Trid. sess. 24. c. 3.*

5 Si Metropolitanus fuerit absens, vel negligens in congregando concilium suis temporibus, quis debet supplere eius vices?
Resp. Episcopus antiquior, ex facultate sibi tradita à *Concil. Trident. eodem cap. 2.*

6 Quam pœnam incurrit Metropolitanus, vel Episcopus antiquior, qui neglexerit congregare concilium Prouinciale suo tempore?
Resp. Pœnas positas in sacris cęnonibus Conc. Trid.

7 Ad quem spectat designare locum, & ciuitatem, vbi congregari debet Concilium?
Resp. Ad Archiepiscopũ Metropolitanũ, & poterit designare aliquã ciuitatem in sua diœcesi, vel in diœcesi alicuius Episcopi suffraganei, attẽdendo maiorẽ cõmoditatẽ Episcoporũ, & abundantiam, & fertilitatẽ terræ, vel longitudinem itineris, verũ si cõmodè fieri potest, nõ est deserẽda Metropolitana Ecclesia: sic censuerunt *DD. in cap. 2. sess. 24. Conc. Trident.*

8 Concilium Prouinciale, quo tempore fieri debet?
℞. Quolibet triennio post Pascham Resurrectionis, vel alio commodiori tẽpore, & in India prorogatur tẽpus per sex annos vsq; ad instãtiam Episcoporũ, & propter magnã distantiam locorum. *Trid. syn. d. c. 2.*

9 Si nulla sit necessitas congregandi cõcilium Prouinciale, incidit ne Metropolitanus in pęnas statutas à sacris Canonibus, & quid debet agere?
Resp. Finito triennio Metropolitanus debet scribere Episcopis suffraganeis, & sciscitari ab eis, si sit aliqua causa congregandi concilium, & si nulla sit, certiorem facere Summum Pont. & sic nullam incurrit pœnam, quia vbi non est infirmitas, non sunt necessaria remedia.

9 Quid debent vocari, & venire ad concilium Prouinciale?
Resp. Episcopi suffraganei, & Episcopi exempti, qui sunt in illa Prouincia, Abbates habentes vsum mitræ, & baculi, Dignitates, Procuratores Ecclesiarum Cathedralium, licèt Ecclesiæ sint exemptæ, vel non exemptæ.

10 Capitulum Ecclesiæ Cathedralis debet vocari ad Concilia Prouincialia?
Resp. Affirmatiuè, quia, quod ad omnes spectat, ab omnibus debet approbari. *Abb. cap. fin. de his, quę fiunt à Prælatis sine consensu Capituli, num. 1.*

11 Capitula collegiatarum Ecclesiarum, quæ habẽt iurisdictionem quasi Episcopalem, tenentur etiam vocari ad Concilium Prouinciale?
Resp. Affirmatiuè ex eadem ratione. *Abb. vbi sup.*

12 Si Capitula Cathedralia, vel collegiata noluerint venire ad Concilium, possunt ne compelli?
℞. *Abb. in cap. fin. de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu cap.* tenet, quòd dicta capitula debent inuitari, sed non possunt compelli, ratio est, quia non habent votum decisiuum.

13 Episcopi possunt compelli venire ad Concilium Prouinciale?
℞. Affirmatiuè, quia habent votum decisiuum, & cum eis expressè loquitur *Trid. syn. sess. 24. c. 2.*

14 Si aliquis, qui necessariò debet venire ad Concilium Prouinciale, sit legitimè impeditus, poterit ne mittere suum procuratorem?
℞. Poterit mittere suum procuratorem, & nullam incurrit pęnam, sed debet probare impedimentum testimonio Medicorum, & informatione authentica ante Iudicem Ecclesiasticum tenet *Abba. c. fin. de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli, num. 3.*

15 Canonici Cathedralium, Dignitates, Abbates, quam vocem habent in Concilio Prouinciali.
℞. Consultiuam, non decisiuam, ibi enim vocantur tamquam

tanquam membra principalia, vt assistant, denique consilium, non vt indicent, ne Episcopis æquiparentur, vel cum illis pares fiant. *Abba. in dicto capit. final. num.* 1.

16 Qui habent votum decisiuum in concilio Prouinciali?
Resp. Solùm Episcopi, & eorum Procuratores; quia cum eis solis loquitur. *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 2.

17 Laici possunt vocari ad concilia Prouincialia?
Resp. De necessitate non vocantur, sed in aliquo casu ad defendenda iura possunt vocari, sicut fecit Bonifacius VIII. Papa, & debent expelli à concilio cum agitur de corrigendis vitijs clericorum, c. Massana, de electione, & in extrauag. Bonifacij VIII. cap. non debet, *Abb. c. fin. de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli, num.* 5.

18 Episcopus exemptus, & sedi Apostolicæ immediatè subiectus, ad quod concilium Prouinciale tenetur accedere?
Resp. Ad cõcilium Metropolitanum, quod ipse elegerit, quia mens Concilij Trid. fuit, vt nullus Episcopus exemptus solus remaneret, sed vt quolibet triennio congregaretur cum alijs Episcopis, vbi communicaret suam opinionem, & audiret doctrinam aliorum in rebus tam necessarijs; sicuti in concilio Prouinciali tractantur. *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 2.

19 Si aliquis Episcopus exemptus semel elegerit aliquem Metropolitanum, poterit postea in alio concilio mutare alium Metropolitanum?
Resp. Non potest variare, neque ipse, neque eius successores; ratio est, quia electio semel data fuit, & rationi consentaneum est, vt sit notum, & sciatur ad quod concilium vocari debeat talis exemptus. *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 2.

20 Archiepiscopus Metropolitanus si congregauit concilium, poterit cogere Episcopum exemptum ad seruanda statuta facta in concilio, in quo ipse interfuit, & dedit suum suffragium decisiuum, sicut reliqui Episcopi?
Resp. Negatiuè; ratio est, quia concilium solum petit præsentiam Episcopi absentis, & ex ista præsentia non subijcitur Metropolitano, imo eius exemptio illæsa seruatur, & remanet solùm subiectus Summo Pont. sicut antea, qui potest eum cogere ad seruanda dicta decreta.

21 Antiquitas Episcoporum in sedendo, & in dando vocem, vnde sumi debet?
Resp. Tam inter Episcopos suffraganeos, quàm inter Episcopos exemptos, & suffraganeos à tempore ordinationis, & consecrationis, non ex dignitate, aut paupertate, vel magnitudine Episcopatus; ratio est, quia maior dignitas est consecratio, reliqua sunt accidentalia; sic censuerunt *DD. in c.* 2. *sess.* 24. *Concil. Trident.* nisi fortè in aliquo concilio Prouinciali sit aliquod priuilegium, vel aliqua constitutio scripta de modo sedendi.

22 Quæ debent tractari in concilio Prouinciali?
Resp. Quæ necessaria sunt pro stabilienda fide Catholica, pro extirpandis hæreticis, pro augmentando diuino cultu, pro moderandis moribus fidelium, corrigendis excessibus, reprimendis vitijs, componendis controuersijs, sedandis litibus, de vita, & honestate clericorum, de docenda doctrina Christiana, de Catechismo, de faciendis notis decretis, Concil. Triden. & de alijs rebus, quæ per sacros Canones, & antiqua concilia decernuntur tractari. *Trid. synod. sessione* 24. *capit.* 2.

23 Causæ ciuiles, & criminales Episcoporum, vbi sunt tractandæ?
Resp. In Concilio Prouinciali, si sint minores, & illæ vocantur minores, quę non petunt pœnam degradationis, neque depositionis, quia istæ vocantur maiores; & sunt tractandæ solùm coram Summo Pontif. *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 5. *de reform.*

24 Noua miracula, & difficultates, quæ ex eis oriuntur, vbi sunt tractandæ?
Resp. In Concilio Prouinciali, & relatio integra, vera, & fidelis remittenda est Summo Pontifici; ratio est, quia miracula sunt de maioribus Ecclesiæ negotijs, & ad solum Summum Pont. pertinet declarare, si sint miracula, an non. *Trid. syn. sess.* 25. *c. de inuocatione imaginum.*

25 Causæ absentiæ Episcoporum, & licentia data à Metropolitano, vbi sunt tractandæ?
Resp. In Concilio Prouinciali, & ibi iudicari debet, an Episcopi abutantur dictis licentijs, & an residentia detrimentum patiatur. *Trident. synod. sess.* 23. *c.* 1. *de reformat.*

26 Concilium Prouinciale potest ordinare modum canendi, & alia necessaria ad cultum diuinum?
Resp. Poterit, quia ad hoc principaliter congregatur, vt augeatur cultus diuinus, & hęc facultas expressè datur ei à *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 2.

27 Quis potest augere redditus Cathedralis Ecclesiæ, cum præbendæ sunt tenues?
Resp. Concilium Prouinciale in hoc negotio vocatis ijs, quorum interest, diligenter negotium discutiant, & inquirant, & instrumenta, & relationes ad Romanum Pontificem remittentur, vt ipse prouideat, *Trid. synod. sess.* 24. *c.* 13.

28 Decreta Concilij Prouincialis, quando sunt publicanda?
Resp. Metropolitanus, & Episcopi debent transmittere omnia decreta Concilij Prouincialis ad Romanum Pont. & eo consulto, & approbante, Metropolitanus debet approbare decreta, & non ante; sic censuerunt *Doctores in capit.* 2. *sessione* 24. *Concilij Tridentin.*

CAPVT XXIII.

De Synodo Diœcesana.

1 Synodus diœcesana quomodo definitur?
Resp. Est quædam congregatio in vnum personarum Ecclesiasticarum ab Episcopo facta ad Dei laudem, & animarum salutem. *Barthol. Vgol. de officio & potestate Episcopi, t.* 4. *fol.* 99.

2 Vnde dicitur Synodus?
Resp. A verbo græco Synodon, quod significat simul, quasi omnes in vnum concurrere debeant ad bonum animarum.

3 Synodus Diœcesana quando fieri debet, & quo tempore?
℞. Singulis annis, & tempore accommodato, in quo Parochi pro sua absentia non faciant damnum Ec-

clesijs sibi commissis. *Trident. synod. sess. 24. c. 2.*

4 Quis debet conuocare synodum diœcesanam?
Resp. Episcopus de sua propria authoritate, absq; consilio, vel consensu capituli. *Trid. syn. vbi sup.*

5 Qui debent venire necessariò ad synodum diœcesanam?
Resp. Canonici Cathedralis, & Collegialis Ecclesiæ, Dignitates, Archipresbyteri, Parochi, qui curam animarum habent, etiam si sint regulares exempti, omnes Clerici, qui habent beneficia simplicia, & qui sunt initiati sacris ordinibus, c. quod super his de maioritate, & obedientia, cap. conquærenti, de officio ordinarij. *Trid. syn. vbi sup.*

6 Qui non obligantur venire ad Synodum diœcesanam?
Resp. Plures. Primò Clerici in minoribus ordinibus constituti, qui non habent beneficium. Secundò regulares exempti, qui suis Capitulis generalibus subijciuntur, si non habeant beneficium curatum vnitum, cui per suos regulares seruiatur. Tertiò qui à morbo, vel senectute detinentur. Quartò qui habent Ecclesiam Parochialem, & non habent substitutum, vt eam relinquat. Quintò si impediatur legitima causa, veluti bello, peste, inimicitia, impetu fluminis, incursu latronum. Sextò excommunicati, & denunciati, nisi veniant ad petendam absolutionem, & venian, cap. penultimo, de sententia excommunicationis. *Vgol. lib. 2. fol. 100.*

7. Quam pœnam incurrunt, qui vocati non veniunt ad synodum diœcesanam?
Resp. Censuris Ecclesiasticis coercendi sunt ab Episcopo, donec veniant. *Trid. syn. sess. 24. c. 2.*

8 Qui habent impedimentum, vt non veniant ad synodum, quid debent agere, vt non incurrant pœnam?
Resp. Portare authenticum testimonium sui impedimenti factum testibus idoneis, aut fidem Medicorum, & illud præsentare in Synodo per suum Procuratorem, vt cognoscatur eius obedientia, nam impedito non currit pœna, neque præscriptio. *Bartholom. Vgolin. vbi sup.*

9 Qui habent beneficium simplex in vna diœcesi, & habitat cum sua familia in altera, ad quam synodū tenentur venire?
Resp. Ad Synodum Episcopi, in cuius diœcesi habent beneficium, quia ibi agitur de cura animarum, & gubernatione Ecclesiarum, *glossa in c. quod super his de maioritate, & obedientia.*

10 In Synodo Diœcesana votum Canonicorum est consultiuum, an decisiuum?
Resp. Regulariter est consultiuum, sed in aliquibus casibus à Iure expressis est decisiuum, *tenent DD. in c. 2. sess. 24. Conc. Trid.*

11 In Synodo Diœcesana, quid debet tractari?
Resp. De vita, & honestate Clericorum, de correctione morum, de augmento cultus diuini & quilibet ex congregatis liberè debet proponere ea, quæ sibi magis videbuntur statuenda ad bonam gubernationem Ecclesiarum, tam in temporalibus, quam in spiritualibus. *Barthol. Vgol. vbi sup.*

12 In Synodo Diœcesana, qui Iudices debent eligi, & in quo numero?
Resp. Ad minus quatuor, & possunt eligi in maiori numero. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

13 In Synodo Diœcesana, qui examinatores Synodales debet eligi, & in quo num.
Resp. Ad minus debent eligi sex, & possunt eligi in maiori numero. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

14 Decreta Concilij, quando sunt publicanda, & à quo?
Resp. Finito Concilio ab Episcopo sunt publicanda, vel typis mandanda, vt veniant ad notitiam, tam laicorum, & clericorum, vt ab omnibus obseruentur. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

CAPVT XXIV.

De Iudicibus Synodalibus.

1 IVdices Synodales, à quo debent eligi, & quando?
Resp. Debent eligi à Synodo Diœcesana, vel Prouinciali, & à singulis Concilijs debent confirmari præexistentes, vel de nouo eligi. *Trid. syn. sess. 25. capit. 10.*

2 Quis numerus debet eligi iudicum synodalium?
Resp. Ad minus debent eligi quatuor, sed semper debent eligi plures, vt si aliquis deficiat ex his ante celebrationem futuri Concilij, restet numerus completus, præcipuè cum concilium expressè dicat, vt habeat quæque Diœcesis quatuor Iudices, aut plures. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

3 Quas qualitates debent habere dicti Iudices Synodales?
Resp. Debent esse docti, bonæ vitæ, constituti in dignitate Ecclesiastica, vel Canonicatu, graduati si fieri potest, iuxta Constitutionem Bonifacij VIII. *in c. statutum, de rescriptis. Trid. syn. vbi sup.*

4 Quæ solemnitas est seruāda in electione Iudicum Synodalium?
Resp. Postquam Synodus Prouincialis, seu Diœcesana eos elegerit, Episcopus eorum designationem ad Romanum Pont. transmittat, vt cognito in Curia Romana eorum nomine, possint officiales Romani Pont. eis causas delegare, & non alijs. *Triden. syn. sess. 25. c. 10.*

5 Quod est officium iudicum Synodalium?
Resp. Iudicare causas sibi à sede Apostolica, & à Nuntijs, & Legatis commissas cum summa breuitate, & iustitia, & occurrant litigantium dilationibus, calumnijs, & expensis. *Trid. syn. vbi sup.*

6 Vsque ad quod tempus durat officium iudicum Synodalium?
Resp. Vsque ad Synodum sequentem, siue sit longam, siue breuem; nam in qualibet Synodo debent eligi de nouo, vel præexistentes confirmari. *Trid. syn. sess. 24. c. 2. de reformat.*

7 Si contigerit aliquem ex iudicibus mori, vel abesse diuturna absentia, & non sint plures, quam quatuor, quid est agendum?
Resp. Episcopus, vel ordinarius loci cum consilio capituli substituat alium in loco defuncti, ita vt sint semper quatuor, & si inuenerint aliquem, qui fuit Iudex in alia synodo, illum poterit substituere; quia iam approbatus fuit. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

8 Concilium Capituli requiritur de necessitate in hoc casu, ita, vt episcopus teneatur necessariò illud sequi?
R. Consilium capituli requiritur necessariò pro forma

ma istius electionis, & Episcopus non poterit hanc formam praeterire, quia actus esset nullus, tamen non tenetur de necessitate sequi illum consilium, praecipuè, si Episcopus inueniat aliam personam aequalem, maioris satisfactionis, quàm illa, ad quam Capitulum inclinat, vt sit Iudex synodalis. *tenent DD. in c. 10. sess. 25.*

9 Si aliquis Iudex synodalis incepto aliquo negotio sibi commisso renuntiauerit dignitati, vel Canonicatui, poterit ne finire tale negotium?
Resp. Affirmatiuè, quia sufficit eum fuisse capacem in principio causae; tunc enim radicata fuit iurisdictio in tali persona vsque ad finem causae.

10 Si aliquis Iudex synodalis coeperit aliquod negotium, & moriatur, vel detentus sit longa absentia, poterit alius coniudex eius negotium finire?
Resp. Si tale negotium commissum fuit, non vt iudici synodali, sed vt particulari personae, veluti Petro, vel Ioanni, tunc non poterit alius coniudex finire tale negotium; ratio est, quia electa fuit à Summo Pont. industria talis personae, sed si commissum fuit negotium tali personae, vt iudici synodali, tunc benè poterit alius coniudex finire tale negotium, quia de Iure, quorum eadem est nominatio, & potestas, eadem est iurisdictio, & sic quod vnus incaepit, alter poterit finire; tamen in illo casu tenetur de nouo citare partes, & de nouo acta notificare, vt non fiat attentatum.

11 Si causa Sede Apostolica committatur alijs, quam iudicibus synodalibus, quid est agendum?
Resp. Tales delegationes subreptitiae censentur, cum per Concilium ad hoc officium iudices nominati sint. *Trid. syn. sess. 25. c. 10.*

12 Iudex synodalis poterit cognoscere, vel citare aliquam personam extra dioecesim, in qua est Iudex?
Resp. Non potest, neque extrahere aliquem vltra vnam dietam, nisi rescriptum de talem facultatem, & exprimat causam, & talis Iudex debet obseruare omnia contenta in d. c. statutum, de rescriptis, quia haec constitutio Bonifacij facta fuit, vt tollerentur molestiae, & expensae partium. *Trid. syn. vbi sup.*

13 Quam mercedem potest habere Iudex synodalis?
Resp. Moderatam propinam, & si extra domum suam exierit ad recipiendos testes moderatam mercedem, secundum qualitatem personae, vt habetur in *c. statutum, §. insuper, de rescriptis, in 6.*

14 Iudex synodalis potest habere assessorem?
Resp. Si Iudex non fuerit graduatus, & illo indigeat, poterit illum habere, si autem sit doctus, ac peritus, debet proprijs bonis assessorē munerari; in vtroque autem casu assessor nō debet esse suspectus parti. *c. statutum, de rescriptis, §. assessorem, in 6.*

15 Quis debet nominare Notarium in causa Ecclesiastica iudicij synodali commissa?
Resp. Ipse Iudex synodalis debet nominare Notarium, cursorem, & omnes officiales sibi necessarios, & debet expensas taxare, & prouidere, ne partes molestias, & exactiones patiantur à Notarijs, & officialibus.

16 Si iudex synodalis aliquem citauerit, qui sit extra dioecesim, vel excesserit suam commissionem contra constitutionem Bonifacij VIII. quā poenam incurrit?
Resp. Tenetur ad integram restitutionem, & soluēdas expensas parti laesae. *cap. statutum de rescriptis, §. si quid autem in 6.*

CAPVT XXV.

De examinatoribus Synodalibus.

1 Examinatores synodales, à quo debent eligi, & quando?
Resp. Ab Episcopo, vel eius Vicario, singulis annis in synodo dioecesana, & ad minus à Synodo debet proponi sex, & debent approbari à Synodo, & possunt proponi in maiori numero, vt semper remaneāt ad minus sex. *Trid. syn. sess. 24. c. 18.*

2 Quas qualitates debēt habere dicti examinatores?
Resp. Debent esse licentiati, vel doctores in sacra Theologia, vel in iure canonico, & possunt esse clerici saeculares, vel Patres regulares cuiuscumque ordinis, vel religionis, & debent iurare se benè officium, ac fideliter fore exercendos. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. & Paris. de resignat. beneficiorum. lib. 6. 8. q. 9.*

3 Postquam fuerint electi examinatores synodales, quam solemnitatem debent facere?
Resp. Debent iurare per sancta Dei Euangelia in manibus Episcopi, vel Synodi, se quacumque humana affectione postposita, fideliter munus exequuturos. *Trid. syn. loco cit.*

4 Vsque ad quod tempus durat eorum officium?
Resp. Vsque ad Synodum dioecesanam sequentem, vbi vel debent confirmari, vel eligi de nouo. *Trid. syn. loco citato.*

5 Electio examinatorum synodalium facta in synodo dioecesana, & aliorum officialium, ligat ne Episcopum de nouo intrantem?
Resp. Ligat, quia iuridicè electi sunt.

9 Si non sint plures examinatores, quàm sex, & intra annum aliquis eorum moriatur, quid agendum?
Resp. Episcopus si inuenerit aliquos examinatores in alia synodo approbatos, eos substituere poterit in loco mortui: si autem non fuerint, Episcopus proponat aliquos viros doctos, & cum approbatione capituli eos subroget in numero Defunctorum, Praxis Archiepisc. Authore Francisco Leono.

7 Officium horum examinatorum synodalium, qui intra annum electi sunt, quanto tempore durat?
Resp. Vsque ad nouam synodum, vbi, vel confirmātur, vel de nouo eliguntur alij examinatores.

8 Si transacto primo anno aliquis ex sex examinātoribus moriatur, poterit ne Episcopus alium in locum eius subrogare, sicut potest non finito anno?
Resp. Negatiuè, imo officium caeterorum omnium, (si non restent sex) spirat, & necessariò debent à synodo noua de nouo eligi; sic declarauerunt Illustriss. Cardinales. *super c. 18. sess. 24.*

9 Quare Episcopus non potest subrogare elapso anno examinatores loco defunctis & potest intra annum, praecipuè cum possit subrogare iudicem synodalē loco defūcti, vt habetur in *c. 10. sess. 25. Cōc. Trid.*
R. Duplici ratione. Prima, quia intentio cōcilij est, vt singulis annis fiat synodus dioecesana, & sic intra annū dat illi hāc facultatē, & nō extra annū. Secunda, quia examinatores synodales proponuntur ab

Epiſcopo,vel eius Vicario,& approbantur à ſynodo diœceſana, & in his epiſcopus ſolum habet nominationem;at verò iudices ſynodales à tota ſynodo diœceſana,vel Prouinciali proponuntur,& approbātur, & in aliquibus rebus, quia ſynodus Prouincialis debet determinare epiſcopum ſupplere cum conſenſu Capituli, ſicut in *c.12.ſeſſ.24.* in regimine Eccleſiæ, & cantu. De miniſtris verò epiſcopus cum duobus de Capitulo debet determinare, quæ magis conueniant,donec ſynodi tempus aduenias;ideò epiſcopus elapſo anno non poteſt ſubrogare examinatore, ſed ſolum intra annum per facultatem ſibi traditam à Concilio,quæ cum ſit expreſsè limitata,extendi non debet. *Trid.ſyn.ſeſſ.24.c.18.& ſeſſ.25.c.10.*

10 Si ſit cōpletus numerus ſex examinatorū,& tranſacto anno ſynodus diœceſana non fiat, expirabit ne officium eorum,vel durabit vſq;ad aliam ſynodum?
Reſp. Durabit vſque ad aliam ſynodum; quia cum ſint ſex,& approbati à ſynodo, intentio concilij impletur, ſicut apparet *in c.18.ſeſſ.24.*

11 Quare concilium vult, vt examinatores ſint ad minus ſex, cum in quolibet examine epiſcopus non teneatur vocare, niſi tres, quos voluerit?
Reſp. Quia ſic videtur concilium tollere cautelas examinandorum, qui ſi ſcirent non eſſe niſi tres, eos precibus,vel donis poſſent corrumpere,ſed cum ſint ſex,difficiliùs poteſt fieri,vt nullus ſciat, quos ex his vocabit epiſcopus, & fortè ex hac ratione voluit cōcilium, vt ſint ſex vel plures.

12 Si epiſcopus tranſacto anno nominauerit aliquos examinatores loco mortuorum, vel fecerit concurſum cum alijs hominibus doctis, & non cum examinantibus ſynodalibus, erit ne valida talis prouiſio?
Reſp. Negatiuè, & beneficiū poteſt impetrari,quia prouiſio deuoluitur ad ſedem Apoſtolicam ex expreſſo decreto irritante,*Trident.ſynod.ſeſſ.24.c.18. & Bulla Pij V.in Bullario* 32. irritans prouiſiones factas ſine examinatoribus ſynodalibus, & quamquā Riccius in praxi reſolutione 355. tenet Epiſcopum poſſe deputare nouos examinatores, ſi temporis concurſu non adſint ſynodales, fultus duplici ratione, Prima, quòd iſtam ſuam opinionem tenet Rota in vna Placentina de male partita 29.Nouēbris 1593. coram Tita,vbi forma(lege inducta)non poteſt precisè adimpleri, tunc illa remittitur, ſecundum Romanum conſilium 433. tamen non eſt recedendum à diſpoſitionem Conc.Trid.& dicta Bulla Pij V. Primò, quia Rota in illa Parochiali de male partita, fortaſſis fecit illam deciſionem, quia epiſcopus intra annum elegit alios examinatores, vel quia ſe fūdauit in diſtantia loci,& neceſſitate Eccleſiæ. Secundò in caſu noſtro bene poteſt adimpleri forma,ſi defecerit intra annum, epiſcopus habeat facultatem nominandi alios, & extra annum in manu epiſcopi congregare ſynodum diœceſanam, & implere formam, & ſic tutius eſt obſeruare formam concilij, & Bullam Pij V. quam litem excitare ſuper prouiſionem factam ab epiſcopo.

13 In quolibet examine quem numerum examinatorum debet epiſcopus deputare?
Reſp. Ad minus tres, quos ipſe voluerit & poteſt ſumere maiorem numerum pro arbitrio,ſed non minorem, *Trid.ſynod.ſeſſ.24.c.18.*

14 Quid poſſunt recipere examinatores ſynodales pro labore examinis?
Reſp. Nihil, neque ante, neque poſt examen,ſed in Hiſpania eſt alia conſuetudo,vt infra dicetur. *Trident. ſynod.ſeſſ.24.c.18.cap. quando diſtinct.24.*

15 Si examinatores aliquid recipiant intuitu huius examinis, quam pœnam incurrunt?
Reſp. Tam ipſi, quam dantes incurrunt crimen ſimoniæ, à quo abſolui non poſſunt, niſi dimiſſis beneficis, quæ obtinent, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda. *Trid.ſyn.ſeſ.24.c.18.*

16 Coram quo iudice debent examinatores conuenire, ſi ratione examinis aliquid recipiunt?
Reſp. Coram epiſcopo,& ſynodo diœceſana;& vltra declaratas pœnas poſſunt puniri alijs pœnis arbitrio ſynodi. *Trid.ſyn.ſeſſ.24.cap.18.Pariſ.de reſignat.benefic.lib.8.q.9.*

17 Poterit Ordinarius, vel ſynodus diœceſana aſſignare examinatoribus ſynodalibus aliquod ſtipendium, etiam minimum pro ſuo labore?
Reſp. Negatiuè,imò decretum eſt nullum, *vt tenet Nicol.Garc.de benefic.p.9.c.2.n.274. ſed Petrus de Ledeſma in ſum.p.2.tract.7.pag.159.* refert,quòd in Hiſpania communi vſu receptum eſt, vt examinatores recipiant aliquid pro ſuo labore, videlicet vnum aurum pro quolibet examine, ſoluendum ab eo, qui eligitur in Parochum,ſicut in electione canonici electus ſoluit expenſas ſuorum aduerſariorum.

18 Examinatores quod votum habent, deciſiuum ne, an conſultiuum?
Reſp. Solum conſultiuum; nam per acto examine debent omnes idoneos cum ſuis qualitatibus denuntiare epiſcopo,& ſic functi ſunt officio ſuo. *Trid.ſyno. ſeſſ.24.c.18.*

19 Eſt ne neceſſarium omnes examinatos approbare, vel reprobare?
℟. Eſt neceſſarium dicere Petrum approbo,Ioannē verò reprobo,quia aliter nō fit iudiciū completū,& integrū,vt epiſcopus habeat integram cognitionem.

20 Approbatio ab examinatoribus debet ne eſſe cōmuni conſenſu, vel ſufficit maior pars votorum?
Reſp. Sufficit maior pars votorum,quia hoc eſt iudicium,& ex maiori parte ſumitur ſententia. *Nicol. Garcia p.9.de beneficijs. num.109.c.2.*

21 Examinatores debent ne renuntiare epiſcopo ordinem, & gradum idoneitatis; ideſt, Petrus eſt idoneus,Ioannes Magis idoneus, Franciſcus Magis idoneus cæteris?
℟. Negatiuè, ſed omnes idoneos ſimul ſine aliquo gradu, quia hoc eſſet aſſumere ſibi poteſtatem, quā Trid.ſyn.dedit epiſcopo,ſcilicet,vt inter idoneos eligat magis idoneum, hoc enim iudicium eſt propriū epiſcopi:ſed ſi epiſcopus aliquando voluerit interrogare, & ab aliquo examinatore, vel ab omnibus aliquod iudicium expoſcere, tūc poterunt illi obtēperare. *Nicol.Garcia de beneficijs,part.9.c.2.n.107. Trid. ſyn.ſeſ.24.c.18.* vbi clarè apparet,*licet Zerola in praxi epiſcopi.c.1.Bartholomæus Medina in ſum.c.1.q.4.Fr.Ludouicus Lopez tom.1.c.127. Ledeſma in ſum.tract.7.c.1.* tenent,quòd dicti examinatores debent renuntiare epiſcopo Petrum eſſe magis idoneum,ſed hæc opinio non videtur conſonans ſancto Concilio Trident. ſicut prima, quia expreſsè Concilium dicit, ex his approbatis epiſcopus eum eligat,quem cæteris magis idoneum iudicauerit,ergo facultas iudicandi magis idoneum inter idoneos epiſcopo, & non examinatoribus data eſt.

22 Exa-

22 Examinatores tenentur ne facere relationem de sola litteratura?

Resp. Non solùm de litteratura, sed etiam de ætate, moribus, prudentia, & doctrina, & de alijs circunstantijs opportunis ad regendam talem Ecclesiam, & in hoc non debent esse muti, sed liberè debent renuntiare Episcopo omnia necessaria, vt Episcopus ex eorum relatione possit facere meliorem electionem. *Nic.Garc.de beneficijs.par.5.c.7.num.11.Trident. vbi supra*.

23 Si examinatores peracto examine renuncient Petrum esse scientia idoneum, & de moribus, & vita nihil dicant, satisfaciunt ne suo officio?

℞. Non, quia debent renuntiare esse idoneum sciētia, ætate, & moribus. *Trid.syn.sess.24.c.18.*

24 Si vota examinatorum fuerint paria, quod potest episcopus agere?

Resp. Potest accedere Episcopus, vel eius Vicarius, & dari suffragium alteri ex illis, quem magis aptum iudicauerit. *Trid.syn.sess.24.c.18.*

25 Episcopus, & eius Vicarius possunt in examine interrogare, sicut alij examinatores?

Resp. Possunt examinare, quia cæteri sunt in eorum adiutorium. *Trid.syn.sess.24.c.18*

26 Vota examinatorum debent esse publica, an secreta?

Resp. Hoc non fuit declaratum à concilio, sed magis expedire videtur, vt examinatores palam inter se sua vota conferant, & Secretarius scribat, Petrus approbatur, & Ioannes reprobatur.

27 Examinatores synodales debent ne examinare prouisos de beneficijs simplicibus?

Resp. Non est necessarium, quia in simplicibus non requiritur concursus, sed possunt examinari ab Episcopo, vel eius Vicario, vel ab alio deputato, quia de beneficijs curatis solum loquitur concilium.

28 Iudices synodales, & examinatores in quo differunt?

℞. In pluribus. Primò iudices synodales nominātur, & confirmantur à toto concilio. Secundò eorum nominatio defertur ad Summum Pontif. Tertiò si moriantur, vel sint absentes, episcopus potest substituere alium cum duobus de capitulo. Quartò necessariò non debent esse graduati. Quintò debent esse constituti in dignitate Ecclesiastica, & non possunt esse regulares. Sextò non possunt accipere necessariū cibum pro suo labore. Septimò possunt habere assessorem, & delegare in faciendis informationibus. Octauò habent iurisdictionem delegatam, & sua sententia est decissiua; examinatores verò synodales. Primò nominantur ab Episcopo, & confirmantur à synodo. Secundò eorum nominatio non defertur ad curiam. Tertiò debent esse necessariò sex, & si transacto primo anno ex prefixo numero senario vnus moriatur, officium aliorum quinq; spirat vsq; ad futuram synodum. Quartò debent esse graduati. Quintò non est necessarium, vt habeant dignitatem, nec canonicatum, & possunt esse fratres regulares. Sextò nihil possunt accipere, nec antea, nec post pro suo labore. Septimò non possunt habere assessorem, nec substituere. Octauò sua sententia est consultiua, & non decisiua. Nonò si concursus fiat cum alijs doctis viris, & non cum synodalibus, vel fiat cum minore numero trium, prouisio deuoluitur ad sedem Apostolicam. *Tridentin. synod. session. 24. capit. decimo nono, de examinatoribus. sessione 25. capit. 10. de iudicibus*.

CAPVT XXVI.

De visitatione Episcopi in sua Diœcesi.

1 DE hac materia agit, *Conc.Trid.sess.13.c.1.sess. 14.c.4.sess.6.c.3.& 4.sess.21.cap.8.9.& 10. sess.23.c.18.sess.24.c.3.9.& 10.& 11.sess.25.decret. de purgatorio.c.6.& 14.sess.24.c.1.& 3.*

2 Quid est visitatio?

Resp. Sedula inquisitio rerum omnium, quæ pertinent ad Christianam disciplinam, & Christianos mores corrigendos.

3 Finis visitationis qualis debet esse?

Resp. Exterminare hæreses, corrigere malos mores, examinare sanam doctrinam, reficere Ecclesias, visitare fabricas, exhortari concionibus populum, & pacem. *Trid.syn.sess.24.c.3. de reform. c.sane, de censibus.lib.6.c.Procuratione, de censibus*.

4 Quæ loca sunt visitanda, & Ordo visitandi qualis debet esse?

Resp. Primum debet visitare Ecclesias Cathedrales, Collegiales, & alias, & in eis sanctum Sacramētum, & fontem baptismalem, vasa sacra, olea sancta, sacristiam, ornamenta, bona Ecclesię, personas Ecclesiasticas, & seculares, seminarium, vniuersitates, Moniales, hospitalia, montes pietatis, confraternitates, omnia loca pia bona fabricæ, archiuum, testamenta, & legata, tandem omnes subiectos episcopo, & iurisdictione Ecclesiasticæ, *Trident.syn.sess.21.de reform.c.18.& 21.sess.6.de reform.c.4.sess.25.c.8.session. 22.de reform.c.15.sess.7.de reform.c.1.& 8.c.sane, de censibus.lib.6.*

4 Edictus visitationis quid debent continere, & sub qua pęna?

Resp. Vt omnes denuntient delicta publica, & scandalosa, superstitiones, vsuras, simonias, concubinatus, lamias, hæreses, & alia similia, & hoc sub pœna excommunicationis, vel sub alijs pœnis, etiam pecuniaris. *D.Thom.2.2.q.33.art.7.*

5 Quis potest visitare?

Resp. Episcopus per se ipsum tanquam sedis Apostolicæ Delegatus, & si legimè impeditus fuerit per idoneum substitutū. *Trid.synod.sess.24.c.10.de refor.*

6 Quam potestatem habet episcopus in visitatione?

Resp. Magnam ad motū correctionem, & reformationem, & ab eius sententia non admittitur appellatio, quo minus executioni mandētur decreta, & pęnæ impositæ, non obstat inquam appellatio, quę non habet vim suspensiuam, sed solum deuolutiuam; *Trid. syn.sess.24.c.10.de refor.*

7 Qui absq; episcopo possunt visitare?

Resp. Generales, & Prouinciales religionum approbatarum, & Visitatores per eos electos possunt visitare suos subditos, tàm regulares, quam Moniales, & etiam possunt visitare Archidiaconi, & Dignitates quæ habent consuetudinem, vel priuilegium a sede

Aposto-

Apostolica per se ipsos, & non per substitutos. *Trid. syn. sess. 24. c. 3. & 5. de refor.*

8 Capitula exempta possunt habere Visitatores? Resp. Si capitula exempta habeant priuilegium visitandi, vel consuetudinem immemorabilem, possunt habere visitatores, & visitare. *Trid. syn. sess. 24. c. 3.*

9 Archidiaconus, & aliæ Dignitates, si sint impediti possunt visitare per substitutum? Resp. Si iste, & Dignitates non possunt visitare mores, sed solum emolumenta Ecclesiarum, & redditus fabricæ poterunt visitare per substitutum; si verò debeant visitare mores, necessariò debent visitare per se ipsos, quia eis non est data tam ampla facultas, sicut Episcopis.

10 Isti visitatores capituli exempti, vel Archidiaconi, vel Abbates, vel alij alicuius dignitatis quid tenētur agere ante visitationem, & post visitationem? Resp. Ante visitationem tenentur approbari ab Episcopo, finita visitatione infra mensem tenētur reddere rationē Episcopo visitationis, & exhibere ante ipsum depositiones testium, & integra acta, non obstante priuilegio, & consuetudine immemorabili in contrarium; ratio est, quia finita visitatione cessat eorum iurisdictio, & si procedendū sit in illis delictis, punitio pertinet ad iurisdictionem Episcopi. *Trid. synod. sess. 24. c. 3.*

11 Si episcopus vult visitare loca, & personas visitatas a visitatore capituli, vel ab Archidiacono potest ne id facere? Resp. Potest. *Trid. syn. sess. 24. c. 5.*

12 Quos Archidiaconus, & Visitator punierunt, & condemnauerunt in visitatione sua, poterit ne Episcopus magis punire? Resp. Negatiuè, licèt ei demonstrandus sit processus, quia nemo duplici pœna affligitur.

13 Archidiaconus, & Visitatores capituli possunt portare in sua visitatione Notarium, quē voluerint? Resp. Negatiuè, sed de consensu Episcopi, & ab eo approbatum. *sess. 24. c. 3.*

14 Abbates sæculares, Prouinciales, & Generales tenentur requirere consensū Episcopi ad portandum Notarium? Resp. Negatiuè. *Conc. Trid. sess. 24. c. 9. de refor.*

15 Episcopus visitans potest ne tenerari? Resp. Negatiuè, nisi modum in visitando excedat. *declaratio Cardinalium congregationis Concilij super c. 4. sess. 6.*

16 Si recusatio fiat prætendendo, quòd modum excedat, debet cessare à visitatione? Resp. Negatiuè, sed debet eam prosequi, & delicta extra ordinaria punire. *declaratio Card. eod. loco.*

17 Quoties potest episcopus suos subditos, & diœcesim visitare? ℞. Tenetur singulis annis, & si diœcesis sit magna intra tres annos debet eam finire, & potest visitare quoties opus fuerit. *Trid. syn. sess. 24. c. 3. de refor. & c. mandamus. de offic. Archidiaconi, & ibi Gl. c. non semel. 18. q. 2.*

18 Episcopus visitationem aggrediens potest cogere subditos sub pœna excommunicationis per edictum publicum, vnusquique de tegat delicta sua? ℞. Non potest, quia nemo tenetur se ipsum prodere, neq; personas a Iure exceptuatas.

19 Potest episcopus visitare redditus, & prouentus fabricæ, quæ sunt de Iure patronatus?

℞. Potest, & patronatus in nulla re se debet intromittere. *Trid. syn. sess. 24. c. 3. de reform.*

20 Potest episcopus visitare testamenta, & vltimas voluntates? ℞. Potest, imò tenetur habere curam, vt suffragia relicta pro defunctis adimpleantur, quia de Iure est executor omnium testamentorum, & non debet recipere aliquid pro hac visitatione. *sess. 24. c. 3.*

21 Quis debet visitare, & corrigere clericos sæculares, qui sunt in ecclesijs regularium exemptorum ad administranda sacramenta? ℞. Episcopus, excepto monasterio Cluniacensi, & alijs Monasterijs, in quibus Abbates, vel Priores habent iurisdictionem, quasi episcopalem in subditos sæculares, & ecclesiasticos. *Trid. syn. sess. 25. c. 11.*

22 Si in vna ecclesia sunt duo fratres regulares seruientes beneficio curato, vel simplici, & in ea non vigeat regularis obseruantia, sed pendeant ab aliquo monasterio, vbi viget, à quo debent visitari? ℞. A suo superiori, & non ab episcopo, quia illis cōpetit exceptio posita *a Conc. Trid. c. 11. sess. 25. de reformat.*

23 Quis potest visitare ecclesias Parochiales regularibus subiectas? Resp. Si sacramenta administrentur per clericos sæculares, Episcopus, si verò administrentur per ipsos regulares, superiores eorum. *declaratio Card. super c. 5. sess. 7. de refor. & super c. 9. sess. 24.*

24 Quis potest visitare Ecclesias Parochiales, quas Abbates S. Benedicti in suo territorio habent? Resp. Si cura animarum exerceatur per clericos sæculares, Episcopus debet visitare Sanctiss. Eucharistiæ sacramentum, fontem Baptismalem, & clericos. *ex declaratio Cardin. in c. 7. sess. 15. de reform.*

25 Commendatarij à quo debent visitari, & corrigi? ℞. Si sint exempti, & nullius diœcesi à Summo Pont. & à suis legatis; si verò non sint exempti, & habeant Ecclesias Parochiales, debent visitari ab Episcopo proprio illius diœcesis. *DD. super cap. 2. sess. 6. de reformation.*

26 Quis potest visitare Ecclesias, in quibus Moniales habent iurisdictionem spiritualem? Resp. Episcopus ex facultate sibi tradita *à Concil. Trid. sess. 7. c. 17. de reform.*

27 Potest Episcopus visitare moniales subiectas regularibus, si monasteria sint in sua propria diœcesi? ℞. potest sed solum in his rebus, quæ ad clausuram pertinet toties, quoties sibi videbitur expedire; in alijs verò regulares ipsis debent eas visitare.

28 Quis debet visitare clericos vagabundos, & monachos extra monasterium degentes, qui habent priuilegium, vt retento habitu possint in seruitio alicuius Principis assistere, vel vitam in aliqua ciuitate degere ob aliquam iustā causam? Resp. Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus. *Concil. Trident. sess. 6. c. 2. de reform. sess. 14. c. 4. de reform.*

29 Quis potest visitare monasteria, & capitula, etiā exempta, vbi non viget obseruantia regularis? Resp. Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus. *Trident. syn. sess. 21. c. 8. de refor.*

30 Si in monasterijs viget regularis obseruantia, & tamen est aliquis religiosus, qui cum scandalo viuat, vel Episcopus inueniat in communi, vel in particulari aliquid corrigendum in illo monasterio dignum emenda-

emendationem, quid debet Episcopus facere in isto casu?

Resp. In isto casu Episcopus debet monere superiorem de tali scandalo, & si intra sex menses superior non castigauerit errantes, & emendauerit dictum scandalum, & certiorem fecerit Episcopum de correctione, tunc Episcopus tanquam sedis Apostolicæ delegatus poterit visitare tale monasterium, & coercere errantes, & remedium ponere. *Trid. syn. sess. 21. c. 8. de reform.*

31 Potest Episcopus visitare Ecclesias, Parochiales vnitas monasterijs canonicorum regularium?

Resp. Potest.

32 Ecclesiæ, & beneficia exemptorum, quæ dicuntur nullius Diœcesis, à quo debent visitari?

℞. Ab Episcopo proximiori, vel ab Episcopo, quem semel exemptus elegerit in concilio Prouinciali. *Trid. syn. sess. 34. c. 9. de refor.*

33 Quis potest visitare hospitalia, collegia, scolas, confraternitates, montes pietatis, & pia loca laicorum?

Resp. Episcopus, nisi sint immediatè subiecta Regibus, & Principibus; tunc enim requiritur eorum expressa licencia, quia ipsi habent suos Visitatores cum magno zelo, & cura, ideo excipiuntur *in Tri. syn. sess. 22. c. 8. de refor.*

34 Patroni possunt visitare Ecclesia, & ornamenta?

Resp. Non nisi illis ex fundatione competat, & nihilominus Episcopus debet eã visitare. *Trid. synod. sess. 24. cap. 3.*

35 Quis potest visitare fabricas, bona earum, & administratores, & eos mutare, & rationem petere, & omnia ordinare?

Resp. Episcopus singulis annis. *Trid. syn. sess. 22. c. 9. de reform.*

36 Quis potest visitare confraternitates laicorum, quorum capellæ, & altaria sunt in monasterijs regularium?

Resp. Episcopus potest visitare personas, statuta bona, viuendi modum, non autem altaria, neq; capellas, quæ sunt intra eorum claustra, vel Ecclesijs, *22. c. 8. de reform.*

37 Quæ hospitalia, & pia loca non potest episcopus visitare?

℞. Quæ sunt sub Regum, Principum, & vniuersitatum protectione, neque illa, in cuius fundatione expressè exclusus est Episcopus tali a visitatione *Trid. syn. sess. 22. c. 8.*

38 Si in fundatione alicuius hospitalis, vel operæ piæ expressè cautum sit, quòd ratio redituum, & visitatio reddatur aliquibus patronis Ecclesiasticis, vel secularibus, in isto casu, quam potestatem habet Episcopus?

℞. Tunc debet se coniungere cum illis patronis, & simul potest facere visitationem. *Conc. Trid. sess. 22. c. 9. de refor.*

39 Cum episcopus visitat cum alijs Patronis, votum episcopi debet necessariò concludere rem; vel quam vim habet?

Resp. In hoc casu votum episcopi debet connumerari cũ voto cæterorum patronorum, & maior pars votorum condemnat, vel absoluit; & ratio est quia, cum episcopo de Iure competat executio vltimarũ voluntatum, à visitatione non potest excludi, & tale officium magis dicitur onus quam honor *DD. super c. 8. & capit. 10. sess. 22.*

40 Si in institutione hospitalium, vel alicuius operæ piæ expressè cautum vt episcopus nullo modo se intromittat in tali visitatione, quid potest episcopus agere?

Resp. In isto casu non poterit episcopus visitare ratio est, quia in *c. 8. sess. 22.* dicitur nisi aliter caueatur in fundatione, & sic ista verba maneut in suo vigore, quia non est derogatum in fundationibus. *DD. super c. 9. sess. 22.*

41 In hospitalibus, vbi expresse exclusus est episcopus à visitatione, & in hospitalibus Regibus subiectis, quam potestatem habet episcopus?

Resp. Potest cogere administratores, vt adimpleant voluntatem testatoris, & vt non destruant dicta bona *DD. c. 8. sess. 22.*

42 Prothonotarij Comitis Palatini, milites militiæ Hierosolimitanæ, fratres regulares, vagantes, à quo debent visitari, & puniri?

Resp. Ab episcopo tanquam sedis Apostolicę Delegato, nisi isti degant vitam in claustro, & in monasterijs, & illi actualiter seruiant, & cum licentia superioris foris ambulent pro aliquo negotio temporali non perpetuo. *Trid. syn. sess. 24. c. 11. de reform.*

43 Familiares Cardinalium, in quibus subditis sunt Episcopis?

Resp. Dum Cardinalibus seruiunt, & ab eis aluntur, solùm in his, quæ pertinent ad beneficia, quæ obtinent. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

44 Capellani Regis Hispaniarum, Cantores, Tibicines, & omnes Regiæ capellæ ministri, a quo debent visitari?

Resp. Ex particulari priuilegio à Capellano maiori, qui assistit circa personam Regiam, & a suo proprio iudice, quibus isti omnes subiecti sunt ciuilibus, & criminalibus.

45 Quæ monasteria non possunt visitari ab episcopo.

℞. Quæ sunt in obseruantia regulari, & sunt subiecta suis generalibus, & Prouincialibus.

46 Prioratus, & ecclesiæ Ordinis S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & Sancti Ioannis, à quo debent visitari?

Resp. A suis Superioribus, qui sunt capita religionum, & gaudent per suas bullas omnibus priuilegijs, & exemptionibus, tanquam reliquæ religiones, & sic non possunt visitari ab episcopis.

47 In Ordine Sancti Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, & Sancti Ioannis, vbi equitens commendatam habent in terris iurisdictionem temporalem, & episcopi spirituale in laicos, & ecclesiæ deseruiũt per religiosos ordines, et non per clericos sæculares, quis poterit eos visitare?

Resp. Eorum Priores, & maiores, et non episcopus, licèt possit visitare suos subditos, tam clericos, quam sæculares, et eorum crimina corrigere, quia gaudet priuilegio exemptorum, *DD. super c. 15. sess. 7. de reformat.*

48 Episcopus visitans qua pœna potest punire delinquentes.

Resp. Non potest imponere pœnas ordinaria à Iure statutas, sed pœnas extraordinarias, quæ magis respiciant emendationem delicti, quam correctionem, et vindictam. *c. 6. sess. 25. Conc. Trid. & DD.*

49 Quid potest episcopus statuere in visitatione, et precipere?

Resp. Si

Resp. Si Ecclesia, quæ visitatur, sit Iuris patronatus, nihil extra fundationem, sed ea, quę pertinent ad eam implēdam: si Ecclesia sit Parochialis omnia, quę pertinent ad meliorem gubernationem, & regimen dictæ Ecclesiæ. *sess.* 22.*c.*8.*Conc.Trid.*

50. Si lis oriatur super eo, quod non possit Episcopus visitare aliqua pia loca, corā quo iudice debet tractari?
Resp. In prima instantia coram Episcopo, & nihilominus debet prosequi visitationem, ne tantum bonum impediatur. *c.*8.*sess.*22.*Conc.Trid.*

51 Quantum temporis debet Episcopus visitationi tribuere?
Resp. Non est pręscriptum, sed relictum arbitrio Episcopi, licèt debet esse breue, moderatum, & discretum, quia concilium dicit, quàm celeriter. *Trid.syn. sess.*24.*c.*3.

52 Visitatio Episcopi debet ne esse continuata?
Resp. Debet, nec ad alia se conuertere, impedimento legitimo cessante, vt infirmitatis causa, vel maioris negotij. *sess.* 24.*cap.*3.

53 In causis visitationis, correctionis, & emendationis factis in visita, potest ne appellari ab Episcopo, ab eius Vicario visitante?
Resp. Non potest appellari ab interlocutoria, neque à grauamine non habente vim definitiuę, sed solum potest appellari à definitiua, & talis appellatio non suspendit executionem sententiæ, quia solum habet effectum deuolutiuum, non autem suspensiuum, ratio est, ne tantum bonum impediatur. *Trid.syn.sess.* 13.*c.* 1. *de reform.*

54 De mandato residentiæ in visitatione, datur ne appellatio?
Resp. Non datur quo ad effectum suspensiuum, bene tamen quoad deuolutiuum, ne tollatur fructus visitationis. *sess.* 13.*c.*1.

55 Quid possunt Episcopi, & eius visitatores pro labore recipere in visitatione?
Resp. Nihil præter victum suum, & suorum, frugaliter, & moderatè pro temporis tantum necessitate. *sess.* 24.*cap.*3.

56 Episcopus, vel eius visitatores possunt recipere victum pro se, & pro suis in pecunia numerata.
Resp. Possunt, sed ista pecunia debet esse in illa moderatione, & quantitate, in qua debeat esse victum necessarius ad meram substentationem, & non ad lucrum. *Tri.syn.sess.*24.*c.*3.

57 Electio soluendi in pecunia numerata, vel in victualibus, est ne data Episcopis, vel clericis, qui debent soluere dictum victum?
Resp. Hæc electio data est clericis, & non Episcopis quia concilium respicit maiorem commoditatem, & vtilitatem clericorum, non lucrum Episcopi. *Trid. syn.*24.*cap.*3.

58 Quare debetur Episcopis victus, cum ipsi habeāt redditus sui Episcopatus, vnde possunt substentari?
Resp. Primò insignum subiectionis, & superioritatis. Secundò ratione hospitalitatis, & vrbanitatis, quia denegare substentationem Prælato visitanti, esset contra charitatem, cum bona Ecclesiæ sint deputata vsibus publicis. Tertiò, vt faciliùs inducantur ad visitationem necessariam. Quartò, quia Prælatus maiores expensas facit in itinere, quam domi suę. *Abb. in cap. cum ex officij, de præscrit. nu.*9.

59 Quam familiam debet portare Episcopus in visitationem?
Resp. Non est taxatus numerus à concilio, sed relinquitur arbitrio Episcopi, sed debet esse familia pauca, & necessaria, ne populus grauetur. *sess.* 24.*c.*3.

60 Subditus potest præscribi ad soluendā procurationem, vel victum Prælato suo, vel visitatori visitanti?
Resp. Non, quia hoc à Iure est impręscriptibile, cum nemo cogatur suis sumptibus seruire. *c. cum ex officijs de prescript.*

61 Quis debet soluere hoc victum Episcopo visitāti?
Resp. Omnes hi, qui visitantur, videlicet Ecclesiæ, clerici, monasteria, moniales, hospitalia, societates pię, oratoria capellæ, confraternitates subiectæ Episcopo, & per censuras cogi possunt ad solutionem. facta inter eos taxa, secundum vniuscuiusque redditus, *c. cum dilecta, de confirmatione vtili vel inutili. cap. conquaerenti, de officio ordinarij.*

62 Qui non debent contribuere sumptibus visitationis?
Resp. Plurimi. Primò clerici, qui erant absentes, & non sunt visitati. Secundò omnes laici, quia debent gratis visitari. Tertiò, qui habent priuilegium à sede Apostolica non soluendi Ecclesiæ neque clerici ciuitatis, vbi Episcopus habitat, & habet suam domum. *c.* 1. *de censibus lib.* 6. *glos. verbo, laicos. DD. in c.* 3. *sess.* 24. *Concil. Trid.*

63 Episcopus ambulans per suum Episcopatum ratione chrismandi, potest ne accipere expensas?
Resp. Non Potest, neq; laici, neque clerici tenentur ad vllas expensas, quia confirmare est proprium officium Episcopi, & illud tenentur facere suis expensis *DD. sess.* 24.*c.* 3.

64 Qua pœna punitur Episcopus, vel familiaris eius, qui in visitatione vltra victum aliquod munus recipit, vel à non visitatis recipit victum?
Resp. Peccat mortaliter, & intra mensem tenetur ad restitutionem duppli: & si non restituerit est suspensus. *c.* 1. *§. Procurationes de censibus, lib.* 6.

65 Potest Episcopus in visitatione testamentorum accipere vel tertiam trigesimam, vel quadragesimam tertiam, ex relictis operibus pijs, vel legatis pijs?
Resp. In hoc seruanda est cōsuetudo diœcesis, & poterit accipere quartam, vel trigesimam partem secūdum terræ consuetudinē, sed non poterit accipere aliquid aliud pro visitatione testamentorum, & legatorum, quia hoc expresse est vetitum à Conc. *in c.* 2. *sess.* 24.

66 In Episcopatu, vbi est consuetudo, vt Episcopi nihil recipiant de legatis, poterit Episcopus accipere vnum, vel duos, iulios pro labore, & visitatione testamentorum, & legatorum Priorum?
Resp. In hoc casu etiam seruanda est consuetudo, quia *Conc. Trident. in d. c.* 3. *sess.* 24. videtur loqui cum illis, qui habent ius accipiendi à legatis pijs quadragesimam quintam partem, vel aliquod ius, sed non cum illis Episcopis, qui nihil accipiunt à legatis pijs, neq; habent in hoc aliquod ius, & sic iustè soluitur visitatori aliquid pro labore.

67 Si non recipiatur à visitatis, quid debet Episcopus agere?
Resp. Si sit in quasi possessione visitandi excommunicare rebelles, *c. delicto de sent. excom. in* 6. *si id nō prodest*, poterit frangere portas monasterij, vel Ecclesiæ, & impedientes incidunt excommunicationem Bullæ cœnæ Domini. *Abb. in cap.* 1. *de immunitate Ecclesiæ num.* 5.

CAPVT

CAPVT XXVII.

De visitatione Canonicorũ, qui gaudent Priuilegio adiunctorum.

1 QVæ Ecclesiæ Cathedrales gaudent adiunctis?
℞ Solum illæ, quæ ante Concilium priuilegio, exemptione, vel alio iure exemptæ erant a iurisdictione Episcopi, & etiam illæ, quæ habent concordias confirmatas ex certa scientia, quam vocant in forma speciali. *DD. super c. 6. sess. 25. de refor.*

2 Capitulum, quod ante concilium non erat subiectum in criminalibus Episcopo, manebit ne subiectum post concilium?
Resp. Episcopus poterit cognoscere in criminalibus cum adiunctis, seruato ordine posito. *c. 6. sess. 25. de reform.* quia concilium restituit hanc iurisdictionem episcopis respectu Ecclesiarum, respectu quorum erat eis sublata, cum de Iure communi ad Episcopum spectat delicta suorum Canonicorum punire.

3 Si aliqua Ecclesia habeat concordiam confirmatam in forma cõmuni stabilita in consuetudine immemorabili, gaudebit ne priuilegio adiunctorum?
Resp. Negatiuè, quia tales concordiæ procedunt ex officio pœnitentiarij, & non sunt certa scientia, & ideò sunt derogatæ à concilio, quia sunt non signatę manu Summi Pont. sicut concordiæ ex certa sciẽtia. *Conc. Trid. sess. 25. cap. 6.*

4 Si Episcopus ante concilium maiorem iurisdictionem habeat, quam illa, quæ est sibi à *Concil. Trident. tradita per c. 6. & 4. sess. 6.* debet ne reduci ad terminos concilij?
Resp. Negatiuè, quia maior authoritas non est derogata *Conc. Trid.* imò salua, & intacta remanet, quia concilium dat Episcopis, quod non habebant, sed non tollit, quod habebant, & sic in Ecclesijs, vbi ante concilium Episcopus procedebat sine adiunctis, post cõcilium poterit etiam procedere sine adiunctis. *Conc. Trid. sess. 6. c. 4.*

5 Quis potest visitare Ecclesias Collegiatas, & Ecclesias nullius diœcesis, & Ecclesias Cathedrales, quę ante concilium non erant exemptę, vel Ecclesias Cathedrales, quæ ante concilium habebant concordias confirmatas in forma communi?
Resp. Omnes istas Ecclesias poterit Episcopus visitare solus, sine adiunctis tanquam sedis Apostolicæ Delegatus, & si Ecclesiæ contrarium prætendant, nihilominus, debet eas visitare, non obstãte quacunque appellatione saluo earum Iure impetitorio, *Trid. syn. sess. 6. c. 4. & sic DD. censuerunt super c. 2. sess. 6. & super c. 9. sess. 24.*

6 Si Collegiata Ecclesia in Cathedralem erigatur, ex hoc competit ne ei priuilegium adiunctorum?
Resp. Non, quia hoc priuilegium non est datum omnibus Cathedralibus, & ob hoc, quoòd sint Cathedrales, sed solùm Ecclesijs ante cõcilium exẽptis.

7 Quis potest visitare Ecclesias, & capitula, quæ gaudent priuilegio adiunctorum?
Resp. Episcopus per se ipsum, & quoties opus fuerit. *Trid. syn. sess. 25. capit. 6. & c. 4. sess. 6. de reformat.*

8 Si Episcopus legitime impeditus fuerit infirmitate, vel occupatione Pontificia, seu Regia, poterit ne visitare capitulum gaudens priuilegio adiunctorum per idoneum Visitatorem?
Resp. Non sed necessariò per se ipsum, quia hæc potestas soli episcopo data est *DD. super c. 4. sess. 6. Concil. Trid.*

9 Quot sunt species visitationum in Ecclesijs, quæ priuilegio adiunctorum gaudent?
Resp. Tres. Prima vocatur præparatoria. Secunda Episcopalis. Tertia plenaria *DD. super capit. 6. session. 25. Concil. Trid.*

10 Quæ est præparatoria, & quomodo fit?
Resp. Præparatoria est quædam summaria Inquisitio rerum pertinentium, quæ fit conuocatis omnibus canonicis cum suo Episcopo in loco capituli consueto, & ibi quilibet suo ordine præsentibus alijs satisfacit interrogatorio facto ab Episcopo, & postea ipse dicit quidquid sentit esse necessarium ad meliorem statum Ecclesiæ?

11 Quæ est visitatio Episcopalis, & quomodo fit?
Resp. Quando Episcopus prosequitur visitationem contra aliquem canonicum cum fisco, & testibus venientibus ad deponendum.

12 Quæ est plenaria?
℞ Quando in iudicio plenario seruato ordine Iuris episcopus cum adiunctis procedit ad puniendum delictum alicuius canonici.

13 Metropolitanus potest visitare per se ipsum ecclesias, & capitula exempta, vel non exempta suorũ suffraganeorum?
Resp. Non, nisi causa cognita in concilio Prouinciali, *Conc. Triden. cap. 3. sess. 24.*

14 Episcopus in præparatoria tenetur assumete adiunctos sui capituli?
Resp. Poterit facere visitationem præparatoriam solus vel cum adiunctis, cum magis sibi placuerit, quia hoc positũ est in sua libertate. *DD. sup. c. 4. sess. 6.*

15 Episcopus in visitatione episcopalis si voluerit recipere testes, & procedere contra aliquem, tenetur ne necessariò sumere adiunctos sui capituli?
Resp. Potest sumere adiunctos de capitulo, & extra, dummodo non puniat pęna ordinaria Iuris, sed mitiori, quæ magis respiciat emendationem, quam correctionem, *DD. in c. 6. sess. 25. & Marsilia lib. 4. p. 19.*

16 Episcopus visitans quando tenetur sumere adiunctos sui capituli?
Resp. Quoties voluerit prosequi delictum alicuius canonici, quod resultauit ex præparatoria, vel episcopali, tunc debet assumere adiunctos, & seruato ordine Iuris procedere sicut in alijs delictis.

17 In visitatione præparatoria, vel episcopali si Episcopus inueniat aliquod delictum carceratione, vel pœna dignum, & voluerit illud prosequi, & castigare, tenebitur ne dare transumptum Reo?
Resp. Tenetur & ad carcerem, & ad pœnam procedere cum adiunctis capituli, quia iam agitur de damno alicuius canonici, & talis reus debet gaudere priuilegio adiunctorum. *tenet DD. super c. 6. sess. 25.*

18 Episcopus in visitatione, siue episcopali, siue plenaria, siue præparatoria, debet ne necessario sumere Notarium capituli?
℞. Non, sed potest sumere suũ Notarium, vel aliũ, dummodo talis non sit suspectus capitulo, tunc dandus

dus est ei socius, vt suspicio tollatur. *DD.super cap.6. sess.24.*

19 Episcopus in visitatione Episcopali, vel plenaria debet ne sumere fiscum, aliquem Capellanum, vel ministrum Ecclesiæ propter honorem canonicorum?

℟. Potest sumere suum proprium fiscum, vel alium virum honoratum extra ecclesiam, quem ipse voluerit.

20 Adiuncti habent ne aliquam potestatem in eligẽdo fisco ad punitionem alicuius delicti in visitatione, vel extra?

℟. Non, sed solus Episcopus liberè potest nominare, quia iurisdictio adiunctorum est stricti iuris, solũ ad fulminandum processum, & sententiandum, non ad nominandos officiales.

21 Visitatio canonicorum in quo loco debet esse?

℟. Vbi capitulum congregatur, si id commodè fieri poterit, si verò non loco congruo omnibus.

22 Si Episcopus vult prosequi visitationem alicuius personæ particularis de capitulo, vel facere probationem super aliquod delictum, poterit ne id facere in sua domo?

℟. Poterit, quia tunc procedit contra solam vnam personam delinquentem, & non facit actum cum toto capitulo, pro cuius honore designant, vt Episcopus accedat ad locum capituli. *DD.super c.6.sess.25.*

23 Vbi debet esse carcer canonicorum?

℟. In domo Episcopi in loco decenti, vel in claustro ecclesiæ, si sit commoditas, vel decens habitatio facta ad hunc effectum.

24 Poterit ne Episcopus exigere iuramẽtum à canonicis in visitatione?

℟. In præparatoria non, si autem voluerit in episcopali procedere cõtra aliquem ad puniendum aliquod delictum, poterit ab eo tanquam à reo exigere iuramentum, vt causa substantietur. *DD.super c.4. sess.6.*

25 Potest Episcopus cogere aliquem canonicum sub pœna excommunicationis, vt detegat proprium delictum?

Resp. Non, quia nemo tenetur se prodere in foro exteriori. *DD.super.c.4.sess.6.de reform.*

26 Potest Episcopus præcipere per edictum publicũ sub pœna excommunicationis, vt testes veniant ad detegenda crimina suorum canonicorum?

℟. Non, quia hic honor datur canonicis, tanquam personis magnæ authoritatis, vt solum qui voluerit de sua voluntate veniat ad deponendum absque pœna, & gravamine.

27 In visitatione quomodo se debet gerere episcopus.

℟. Tanquam pater, & pastor, non verò vt percussor. *Trid.syn.sess.13.c.1.de reform.*

28 Qua pœna potest episcopus punire suos canonicos in visitatione?

℟. Pœna extraordinaria, quæ magis respiciat emendationem, quàm punitionem. *sess.13.c.1.de reformat.*

29 Quantum temporis debet Episcopus tribuere visitationi suorum canonicorum?

Resp. Non est præscriptum à concilio, sed debet esse breuissimus, discretus, & moderatus, nec debet interrumpi sine magna causa. *Trid.syn.cap.3.sess.24.*

30 Quem ordinem debet seruare episcopus volens visitare suum capitulum, & canonicos, qui gaudent priuilegio adiunctorum?

Resp. Primò per edicta publica omnibus suam visitationem notam facere absq; excommunicatione, deinde cõstituto die, præsente capitulo, visitare sanctiss. Eucharistię sacramentum, fontem baptismalem, reliquias, & vasa sacra. Tertiò sacristiam, & ornamenta. Quartò archiuum, statuta, & scripturas. Quintò bona fabricæ, & distributionem factam à tempore vltimæ visitationis. Sextò congregare suos canonicos in loco, in quo solent congregari, & facere visitationem præparatoriam, interrogando omnes per interrogationes ab episcopo facta de rebus magis necessarijs, & in fine vnusquisq; libere dicat, quæ sibi ad regimen illius Ecclesiæ necessaria videbuntur. Septimo consideratis rebus, quæ ex hac præparatoria emanauerint, poterit prosequi visitationem episcopalem, recipiendo testes, & audiendo omnes, qui ex sua voluntate venerint ad deponendum contra suos canonicos. Octauò si inuenerit aliquod delictum punitione dignum, plenariam, & iuridicam visitationẽ facere debet, vocando adiunctos sui capituli, & eorum assensu facere summariam, procedere ad capturam, & vsq; ad definitiuam sententiam; vltimò ordinare aliqua statuta, si fuerint necessaria ad meliorẽ gubernationem Ecclesiæ, & sententiare omnes visitatos, & legere suam sententiam præsentibus omnibus in capitulo, liberando, vel condemnando, & dare eis transumptum.

31 Episcopus visitans suos canonicos potest ab eis recusari tanquam suspectus?

Resp. Si processum non compleuerit, & intra terminos visitationis se contineat, & modum non excedat, non potest ab eis recusari, si verò processum compleuerit, ad pœnam procedat, poterit recusari, sicut põt ab eo appellari. *DD.super c.10.sess.24.*

32 Si recusatio nihilominus fiat iusta, vel iniusta, debent ne Episcopus cessare a visitatione?

Resp. Non sed nihilominus potest prosequi visitationem, & delicta sententiare, & punire pœna extraordinaria. *sess.13.c.1.*

33 Si capitulum, vel aliquis de eo appellauerit de tota visitatione, & mandatis eius, vel de aliquo articulo suo, nomine totius capituli quid agendum?

Resp. Episcopus deferre debet appellationẽ quoad effectum solum deuolutiuum, & sequi omnia ordinata per suam visitationem, & hæc authoritas data est Episcopis visitantibus à *Concil.Trid. sess.13.cap.1. de reform.*

34 Appellatio sublata per concilium in visitatione à sententia. *in cap.1.sess.13.de reform.Concil. Trid.* quomodo est intelligenda?

Resp. Solùm quoad effectum deuolutiuum, non suspensiuum, ne sub pretextu vnius grauaminis tota visitatio cesset, & impediatur tam sanctum remedium. *DD.in c.1.sess.13.*

35 Metropolitanus in causis visitationis, & correctionis, poterit ne admittere appellationem canonicorum?

Resp. Poterit, sed non impedire executionem sententiæ Episcopi, nisi talis executio per sententiam definitiuam reparari, aut recuperari, non possit, qualis esset pœna corporalis, vel exilii ratio est quia talis appellatio per concilium solum habet effectũ deuolutiuum, non verò suspensiuum. *DD.super c.1.sess.6.de reform.*

36 Quando episcopus procedit tanquam sedis Apostolicæ

stolicæ Delegatus in visitatione, vel in alijs negotijs ex potestate sibi tradita à Conc.Trid. est ne necessarium appellare ad Summum Pont.

Resp. Non, sed sufficit ad Metropolitanum; & ratio est, quia quotiescumque delegatio est mera, & in re, in qua Episcopus non habet iurisdictionem ordinariam, tunc appellandum est ad Summum Pont. à quo emanauit talis iurisdictio; sed quotiescumque delegatio est mixta, idest de re, de qua Episcopus de Iure communi poterat ante Concilium cognoscere, sicut visitatio; quia concilium *in d.cap.1.* non dat de nouo iurisdictionem, sed coadiuuat antiquam Episcopi, tunc appellandum est ad Metropolitanum. *Concil.Trident.c.10.ses.24.ses.6.c.1.de reform.*

37 Si Episcopus extra visitationem procedat ad instantiam partis, vel ex officio ad punitionem alicuius delicti in Ecclesia, vbi Canonici gaudent priuilegio adiunctorum, quomodo debet procedere?

Resp. Cum adiunctis, & non sine illis, seruata tamẽ forma *Conc.Trident. c.6.ses.25.*

38 Adiuncti quando eligendi sunt, & à quo?

Resp. In principio cuiuslibet anni à solo capitulo, sine interuentione Episcopi. *Trid.syn.d.c.6.ses.25.*

39 Quando semel sunt electi, Capitulũ potest ne eos mutare, & eligere alios, antequam annus finiatur?

Resp. Potest pro suo libito, sicut alia officia, quia electio libera absque vlla conditione data est Canonicis, & in eorum fauorem.

40 Iurisdictio adiunctorum extenditur ad causas ciuiles, & criminales?

℞. Non, sed solùm ad criminales. *Trid.syn.ses.25.c.6.*

41 Si aliqua causa ad instantiam alicuius partis superueniat, quæ mixta sit, & habeat aliquid criminale, & aliquid ciuile, sicut si aliquis Canonicus simul cum quærela criminis petat aliquod debitum, domum, vel fundum, quid agendum?

Resp. In hoc casu Canonici cognoscunt de crimine illato, & debent condemnare, vel absoluere talem Canonicum à tali crimine, & Episcopus, vel eius Vicarius debet cognoscere de actione ciuili, & restitutione domus; ratio est, quia iurisdictio adiunctorum est odiosa stricti Iuris, & non debet extendi ad rem mixtam, neque ad rem similem, sed solùm ad delicta criminalia, de quibus loquitur.

42 Quando Episcopus extra visitationem cũ adiunctis procedit, in quo loco debet habere Tribunal, vt omnes conueniant, & coram quo Notario, & Fisco debet processus fulminari?

℞. In sua domo, in loco decenti, vel in Tribunali cõsueto, coram suo proprio Notario, & Fisco, vel corã alijs nominatis ab Episcopo absque adiunctorum assensu, vel consilio. *Trid.syn.ses.25.c.6.*

43 Vicarius sede vacante electus à Capitulo, si vult procedere contra aliquos Canonicos super aliquod crimen, debet ne assumere adiunctos Capituli?

Resp. Si Episcopus dum viuebat, poterat procedere sine adiunctis, similiter ipse; si verò tenebatur procedere cum adiunctis, similiter Vicarius tenetur eos assumere. *DD.super c.6.sess.25.*

44 Episcopus in quibus causis Canonicorũ criminalibus debet assumere adiunctos extra visitationem?

Resp. Quoties visitans vult punire delictum alicuius, vel quoties extra visitationem ex officio, vel ad petitionem alicuius vult procedere contra aliquem. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

45 Ad quos actus debet adhibere adiunctos, & quomodo debet procedere?

Resp. De consilio, & assensu dictorum adiunctorum debet facere summariam capturam, receptionem testium, substantiare processum, & procedere vsque ad definitiuam sententiam inclusiuè; ratio est, quia isti adiuncti sunt veri coniudices cum Episcopo.

46 Iudices adiuncti possunt ne recusari à suo Canonico?

Resp. Non possunt; ratio est, quia isti iudices adiuncti dati sunt à Iure, & à Cõcilio Tridentino in fauorem totius Capituli, & sic recusari non possunt ab vno Canonico delinquente. *DD.super c.6.sess.25. Tri.syn.ses.25.c.6. de reform.*

47 Adiuncti debent ne se subscribere in mandato incarcerationis, & in sententia diffinitiua?

Resp. Debent, quia de Iure sunt veri Iudices, & habent diffinitiuam vocem, & debent se subscribere in omnibus actibus, vbi se subscribit Episcopus. *Tri.syn.ses.25.c.6.*

48 Adiuncti habent ne duo, aut vnum suffragium?

Resp. Tantùm vnum est vtriusque votum, & si discordent, & alter eorum adhæreat voto Episcopi, fit sententia definitiua, & causa, vel articulus determinatur. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

49 Si ambo discordent ab Episcopo in definitiua, siue interlocutoria, quid agendum?

Resp. Intra sex dies adiuncti, & Episcopus eligant tertium, & si discordauerint in electione tertij, ad viciniorẽ Episcopum deuoluatur. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

50 Debet ne deuolui ad viciniorẽ Episcopũ determinatio articuli, in qua fuit discordia, vel electio tertij?

Resp. Solùm electio tertij, quia Episcopus vicinior non est iudex illius articuli, in quo est discordia, sed solùm habet potestatem eligendi tertium. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

51 Episcopus vicinior adstringitur ne ad eligendum tertium, quem nominauit Episcopus, vel quem nominauerunt adiuncti, vel potest eligere tertium, quẽ voluerit?

Resp. Potest confirmare vnum ex electis, vel eligere tertium, quem ipse voluerit; ratio est, quia facultas absoluta data est ei à Concilio eligendi tertium, quem voluerit, & non restricta, neque ligata ad electum per Episcopum, vel ad electum per adiunctos. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

52 Tertius electus potest pronuntiare sententiam in domo sua distinctam à sententia Episcopi, vel adiunctorum, vel addere, vel minuere?

Resp. Negatiuè, sed solùm poterit accedere sententiæ Episcopi, vel adiunctorum, & iuxta eam partem articulus, in quo erat discordia, determinatur; ratio est, quia adiunctus habet iurisdictionem limitatam à Concilio, solùm ad conformandum se cum sententia Episcopi, vel adiunctorum, quia ipse non est iudex illius causæ, sed solùm est iudex, vt videat, quæ sententia est magis iusta, & cum illa se debet conformare. *Trid.syn.sess.25.c.6.*

53 Si adiuncti requisiti noluerint, vel neglexerint procedere in aliquo delicto, deuoluitur ne tota iurisdictio in Episcopum solum.

Resp. Negatiuè, quia iurisdictio Episcopi, & adiunctorum est ita cumulatiua, vt vnus sine altero procedere non possit. *DD.& Marsil.lib.4.super cap.6.sess.25.*

54 Quando totum capitulum deliquit, potest ne Episcopus sine adiunctis procedere?
Resp. Potest dummodo delictum non sit contra Episcopum, vel non habeat in tali re nocumentum, quia tunc talis causa deuoluitur ad Metropolitanũ. *DD. super c. 6. sess. 25.*

55 Quæ sunt delicta, in quibus Episcopus potest solus ad summariam informationem, & capturam, sine adiunctis, procedere?
℞. Delicta ex incontinentia prouenientia, non omnia, sed solum adulteria, de quibus loquitur *Concilij Triden. session. 24. c. 8.* & delicta concubinatus, de quibus loquitur. *c. 14. sess. 25.* & alia delicta grauiora, quæ de Iure petunt depositionem, & degradationẽ, in quibus de fuga timeatur. *Tri. syn. ses. 25. c. 6. de ref.*

56 Si Ecclesia habuerit aliquam sententiam exemptionis in suum fauorem ante concilium, videtur ne derogatum tali sententiæ per illa verba concilij, non obstantibus priuilegijs, & cæteris positis. *c. 5. sess. 7.* & quòd omnia debeant reduci ad terminos concilij?
Resp. Negatiuè, quia concilium non derogauit sententias, nec Ius quæsitum in contradictorio iudicio.

57 Qui Præbendati gaudent in Ecclesia Cathedrali priuilegio adiunctorum?
Resp. Solùm canonici, qui verè sunt de capitulo. *Trid. syn. sess. 25. c. 6. de refor.*

59 Canonici non habentes votum, vel qui non sunt in ordine sacro, vel qui priuati sunt suffragio ob aliquod delictum, gaudent ne priuilegio adiunctorum?
Resp. Gaudent, quia de Iure canonico sunt canonici, & de corpore capituli, & hoc priuilegium datum non fuit propter votum, sed propter Ius canonicum, cum quo simul procedit, sicuti anima cum corpore.

60 Dignitates, Portionarij integri, vel dimidij, & alij beneficiati, si habeant votum in capitulo, & vestem canonicalem, gaudebũt ne priuilegio adiunctorum?
℞. Non gaudent, quia habere votũ in omnibus, vel in aliquib. rebus, nõ facit, quo minùs de capitulo sit,

61 Quando ergo istę tales Dignitates, & Portionarij, vel medij Portionarij, gaudebunt priuilegio adiunctorum?
℞. Quando ex cõsuetudine, vel priuilegio Apostolico, vel statuto Ecclesię, ita inter reliquos capituli numerentur, vt faciant vnum corpus, & habeant ius canonicum, & æquale votum cum cæteris in electionibus canonicorum, tunc æqualiter gaudebunt priuilegio adiunctorum. *DD. super c. 6. sess. 25 de reform.*

62 Quid requiritur in delictis ex incontinentia prouenientibus, vt Episcopus possit sine adiunctis procedere ad capturam, & summariam, sufficit ne qualiscumque incontinentia?
Resp. Negatiuè, quia in incontinentia simplici non habet locum, quod delictum sit cõcubinatus, & quod talis canonicus concubinarius sit priùs ab Episcopo ter admonitus ex officio, & in quarta vice poterit sine adiũctis ad summariam, & capturam procedere, & cum adiunctis poterit procedere ad priuationem tertiæ partis fructuum præbendæ, & reliquorum beneficiorum illius. *Tri. syn. sess. 25. c. 14. de refor.*

63 Quod tempus debet intercedere inter secundam, & tertiam monitionem?
Resp. Arbitrio Episcopi relinquitur.

64 Hæc admonitio debet esse priuata, solemnis, vel per edictum?
Resp. Iuridica secundum legem Euangelij. Primò priuatim. Secundò coram duobus, vel tribus testibus viris religiosis. Tertiò coram alijs testibus viris probis referendo semper reliquas monitiones, & charitatiuè hortando, & non sufficit per edictum. *DD. super c. 14. sess. 25.*

65 Si in delicto cõcubinatus timeatur de fuga, potest concubinarius ante monitionem incarcerari?
Resp. Affirmatiuè, ne iudicium illudatur.

66 Cognitio de concubinarijs ad quem pertinet?
Resp. In laicis est mixti fori, in clericis ad solũ Episcopum spectat, & potest in ea sine strepitu iudicij procedere. *Trid. syn. sess. 25. c. 14.* & est de grauioribus, in quibus timetur de fuga propter pœnam.

67 Tridentina synodus quando posuit pęnas concubinario in *c. 14. sess. 25. de ref.* substulit ne pœnas positas à Iure contra adulteros, & concubinarios?
Resp. Non, sed illas adiuuando addidit pœnam excommunicationis, & in clericis tertiam partem fructuum. *DD. super c. 14. sess. 25. de refor.*

68 Si Iudex voluerit condemnare concubinarium in pecunia, exilio, reclusione, vel alijs pęnis à iure stabilitis, debet ne necessariò pręcedere tertia admonitio?
Resp. Non, sed solùm sit ad infligendam pęnam excommunicationis tanquam forma posita à Concilio, & ad alias pœnas non requiritur vlla admonitio. *Conc. Trident. sess. 24. c. 8. de refor.*

68 Quæ delicta dicuntur grauiora, vel atrociora, in quibus Episcopus intrepidè poterit solus sine adiũctis procedere ad summariam, & capturam?
Resp. Omnia illa delicta, quæ commissa à sæcularibus habent pœnam mortis, commissa à clericis habent pœnam degradationis, vel suspensionis, vt hæresis, homicidium, domorum scalatores, furta præcipuè in agro, crimen læsæ Maiestatis, diuinæ, vel humanæ, reuelationes confessionum, crimen falsi, præcipuè in litteris Apostolicis, vel in re magni momenti, & reliqua, quæ de Iure petunt degradationem. *Trid. syn. sess. 25. c. 6.*

69 Si in ijs delictis nõ timeatur de fuga, tùm propter magnam authoritatem personæ, tùm propter senectutem, puta qui est in lecto cum podagra, poterit ne solus Episcopus procedere sine adiunctis ad summariam, vel capturam?
Resp. Non; quia ad hoc vt procedat sine adiunctis duo copulatiuè requiruntur, primum, quòd delictum sit tam graue, quod petat degradationem. Secundò, vt timeatur de fuga delinquentis, ne iudicium illudatur. *Trid. synod. sessione 25. c. 6.*

70 Quis debet iudicare hunc timorem de fuga?
Resp. Iudex, considerata persona, delicto, & pœna secundum iudicium viri prudentis.

71 Si aliquis canonicus committat aliquod delictum leue, cuius pœna non sit degradatio, sed considerata facilitate Canonici probabiliter timeatur de fuga, poterit ne Episcopus ex solo isto casu procedere, sine adiunctis, ne iudicium illudatur?
Resp. Non, quia ad tollendos adiunctos in summaria, & captura, vtrumque requiritur copulatiuè, non disiunctiuè. *Trid. syn. sess. 25. c. 6.*

72 In visitatione, poterit ne Episcopus inquirere de rebus scandalosis publicis solũ, an etiam de occultis?
Resp. De publicis, & occultis scandalosis, *c. 6. sess. 25. Conc. Trid.*

73 Quis potest visitare bona capituli, & eorum administrationes?

℞. Epi-

Resp. Episcopus, siue bona sint in communi, siue diuisa à mensa Episcopi, quia alias visitatio esset illusoria, si negligentes non visitaret, & vsurpatores bonorū non corrigeret. DD. *super c. 4. sess. 6. Conc. Trid.*

74 Quis potest visitare fabricas, & administratores earum?
Resp. Episcopus, sed si ex consuetudine, priuilegio, vel foro, datione, alijs reddenda sit ratio, adhibeatur cum eis ordinarius. *Tridcn. syn. sess. 22. c. 9.*

75 Quis potest visitare seminarium?
Resp. Episcopus, & expellere non proficientes, *Trid. syn. sess. 23. cap. 18.*

76 Quis poterit visitare, & approbare, & punire Notarios Apostolicos?
Resp. Episcopus etiam si sint Apostolica, Imperiali, vel Regia authoritate creati, sine appellatione quoad effectum suspensiuum, *Trid. syn. sess. 22. c. 10.*

77 Quādo Episcopus priuat aliquē Notarii ob imperitiā, quę negotia non potest exercere, & quę pōt?
Resp. Non potest omnia Ecclesiastica, nec piorum locorum, quæ per sæculares administrantur, at poterit negotia sæcularia exercere, si habeat potestatem à Principe sæculari. *Trid. syn. sess. 22. c. 10.*

78 Quis potest visitare eum, qui sede vacante exercet officium, & officiales eius?
Resp. Episcopus de nouo veniens per se ipsum, & corrigere eorum excessus ex potestate sibi tradità à *Conc. Trid. sess. 25. c. 6.*

79 Collectores Apostolici possunt visitari, & corrigi ab Episcopo?
Resp. Non, quia sunt exempti ab eius iurisdictione.

80 Qui dicuntur Collectores Apostolici, vt gaudeant hoc priuilegio?
Resp. Illi, qui habent mandatum colligendi iura Apostolica tempore sedis vacantis, licet actu suum officium non exercuerint, quia nondum sedes vacauit. *DD. super c. 6. sess. 25.*

81 Si Episcopus, vel eius Vicarius procedat sine adiunctis in aliquo casu, in quo tenebatur adhibere, poterit ne capitulum vigore manutensionis, vel litterarum Apostolicarum eligere Iudicem executorem, vt declaret episcopum, vel eius Vicarium incursum fuisse in pœnam manutensionis?
Resp. Non, sed solum poterit notificare iterum manutensionem, monere Iudicem, vt illam obseruet, sumere testimonia, quæ non sunt retardanda, nec deneganda, vt Papa declaret talem iudicem incursum esse in pœnam manutensionis. *dec. Rotæ Anno 1618.*

82 Si Iudex, vel Notarius noluerint dare ista testimonia, quid agendum?
℟. Capitulum debet requirere iudicem, & Notarii solemniter, & protestare dāna, & interesse, & mittere illa instrumenta ad sacram Rotā, vel ad Iudicem Ecclesiasticū superiorem, vt ipse cōdemnet in expensis.

CAPVT XXVIII.

De Ecclesia Cathedrali, capitulo, & dignitatibus.

1 Quotuplex est Ecclesia Cathedralis?
Resp. Duplex, alia regularis, quæ administratur per canonicos viuentes intra claustra suæ obedientiæ, alia sæcularis. *Abb. in c. ad nostram, de confirmatione vtili, vel inutili, nu. 4. c. super eo. de regularibus. c. quorumdam. dist. 74. gl. ibi.*

2 Regularis potest esse canonicus in Ecclesia Cathedrali sæculari?
Resp. Poterit cum dispensatione Papæ, quia eximitur ab obedientia sui Abbatis. *Abb. in cap. ad nostram de confirmatione vtili, vel inutili. c. super eo. de regularibus, & cap. 2. de statu monachorum, num. 3. & cap. fin. de capellis monachorum, & aliorum religiosorum. num. 2.*

3 Ex quibus membris constat ecclesia Cathedralis sæcularis?
Resp. Ex episcopo, vel Archiepiscopo, Dignitatibus, Canonicis, Portionarijs, & alijs Ministris. *Abb. in c. ad nostram, de confirm. vtili, vel inutili.*

4 Quis est caput ecclesiæ Cathedralis?
Resp. Episcopus, & ei debet tribui prima sedes, & habet in omnibus rebus gerendis supremam authoritatem. *Trid. syn. sess. 25. c. 6.*

5 Quis potest vendere beneficia Ecclesiæ Cathedralis, vel augere alio modo redditus canonicorum, cum præbendę sunt tenues?
Resp. Concilium Prouinciale, vocatis his, quorum interest, & debet diligenter inquirere negotium, deinde cuncta remittere ad Romanum Pontificem, vt ipse prouideat. *Trid. syn. sess. 24. c. 13.*

5 Quis potest augere canonicatus, & præbendas, & minuere numerum canonicorum, vbi ecclesiæ insignes sunt, & præbendę tenues?
Resp. Episcopus cum consensu capituli, vendendo beneficia simplicia, vel supprimendo numerum canonicorum, ita tamē, quòd relinquat numerum sufficientem ad cultum diuinum. *Trid. syn. sess. 24. c. 15.*

7 Abbates exempti habentes iurisdictionem quasi Episcopalem, possunt ne reducere ad pauciorem numerum canonicos, ratione paupertatis præbendarum?
Resp. Non, quia solum Episcopis data est hęc facultas à concilio cum consensu capituli. *sess. 24. c. 15.*

8 Quis debet tollere solutiones, & promissiones illicitas, quę in aliquibus ecclesijs solent fieri in electione, possessione, & admissione canonicorum, & præbendarum?
Resp. De his rebus episcopus debet cognoscere, & quas laudabiles consuetudines non inuenerit, tollere, & penitus abolere. *Trident. synod. sess. 24. c. 14.*

9 In capellis priuatis, possunt ne esse canonici?
Resp. Possunt, ex authoritate Apostolica, vt dixi *lib. 10. c. 30. de Eccl. ædificand.*

10 In cognoscendis huiusmodi consuetudinibus, quomodo se gerit episcopus?
Resp. Tamquā sedis Apostolicę Delegatus cognoscendo breuiter, & summariè exequendo. *Trid. synod. sess. 24. c. 14.*

11 Canonici, qui deinceps in electione, possessione, & admissione canonicorum admiserint consuetudines ab episcopo reprobatas, qua pœna puniuntur?
Resp. Pœna simoniæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 14.*

12 Si episcopus, & capitulum fecerint constitutionē, vt aliquid soluatur pro fabrica, debet ne solui.
Resp. Debet solui, cum sit iusta eleemosina. *DD. in c. 14. sess. 24.*

13 Dignitates in Ecclesia ad quid sunt institutę, & quales debent esse.

Resp. Ad augendam, & conseruandam Ecclesiasticam disciplinam, & decorem Ecclesiæ, & qui eas obtinent, debent alijs præcellere pietate, exemplo, litteris, doctrina, morum integritate, & debent esse versati in clericali ordine. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

14 Omnes Dignitates, & canonici quales debent esse in Cathedralibus, Licentiati, vel Doctores?
Resp. Sancta synodus non præcipit, sed hortatur in Cathedralibus insignibus saltem, vt dimidia pars sint Licentiati, vel Doctores. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

15 Cócilium Prouinciale potest præcipere, vt dignitates, & canonicatus concedantur graduatis solùm?
Resp. Non, quia *Trid. syn.* non præcipit, sed hortatur ad melius. *sess. 24. c. 1.*

16 Quæ dignitates debent conferri graduatis?
Resp. Illæ, quæ exercent iurisdictionem, vel debent publicè legere. *DD. in c. 12. sess. 24.*

17 Prima dignitas, vt Archidiaconi, qui sunt oculi Episcopi, Magister scholæ in Collegiatis, debet ne necessariò conferri Licentiato, vel Doctori?
Resp. Negatiuè, quia *Concilium Trid. sess. 24. cap. 12.* nó præcipit, sed hortatur, vt si commodè fieri possit in Cathedralibus, & Collegiatis insignibus saltem dimidia pars dignitatum fiat graduati.

18 Ad obtinendam dignitatem in Ecclesia Cathedrali, quæ ætas requiritur?
Resp. Sufficit habere viginti duos annos completos.

19 Dignitates, quæ requirunt curam animarum, quibus concedi debent?
Resp. Attingentibus viginti quinque annos cum doctrina, integritate morum, scientia necessaria ad suum munus exequendum. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

20 Si dignitas in Cathedrali habeat beneficium non curatum, requiritur ne ætas viginti annorum, sicut in curatis?
Resp. Non, quia iam non habet curam animarum, sed sufficit tamen habere illam ætatem, quæ requiritur ad obeundum munus annexum tali dignitati. *Trid. syn. sess. 24. c. 12.*

21 In quo casu potest canonicus habere dignitatem, & canonicatum simul?
Resp. In Ecclesia, vbi est consuetudo, quia hoc non est derogatum per *c. 17. sess. 24. Conc. Trid.*

22 Capellania poterit ne obtineri simul cum dignitate, & canonicatu in eadem Ecclesia?
Resp. Poterit, si non habeat talis capellania onus inseruiendi choro, vel aliquod onus, quod sit incompatibile cum dignitate, vel canonicatu.

23 Potest ne Episcopus conferre duo beneficia simplicia vni personæ?
Resp. Non, si vnum sufficiat ad sustentationem. *Tri. syn. sess. 24. c. 17.*

24 Potest vnus obtinere plura beneficia simplicia absque dispensatione Apostolica?
Resp. Si sint sufficientia, aut requirant personalem residentiam, non potest, si verò non sint huius conditionis, non indigent dispensatione *sess. 24. c. 17.*

25 Si aliqua dignitas habeat curam animarum vnitam, exercendam per se ipsum, in quo loco tenetur residere, in Parochiali, an in Cathedrali?
Resp. In Parochiali, *DD. in c. 17. sess. 24.*

26 Si Dignitas habeat beneficium Parochiale vnitum ad eius collationem, tenebitur Episcopus facere concursum?
Resp. Non, sed collatio debet fieri, sicut aliarum dignitatum collatio; quia minus sequitur naturam principalioris, quando est huic vnitum.

27 Episcopus potest constituere Vicarios perpetuos in beneficijs curatis, Dignitatibus, & Collegiatis Ecclesijs?
Resp. Potest, tam ex authoritate concilij, quàm per Bullam Pij V. quæ incipit, ad exequendum. *Trid. syn. sess. 7. c. 7.*

28 Si dignitas in Cathedrali habeat redditus tenues, & non habet distributiones quotidianas, poterit ne simul obtinere cum Parochiali?
Resp. In hoc casu Episcopus consultat Summum Pontific. faciendo illum certiorem de redditibus Parochialis, & dignitatis, vt ipse prouideat. *DD. in c. 24. sess. 7. de reform.*

29 Potest Episcopus imponere dignitatibus nouam formam seruitij, postquam assignauit tertiam partem fructuum in distributiones quotidianas?
℞. Nó potest illos onerare plusquá concilium præcipit.

30 Si aliqua dignitas de Iure patronatus habeat per suam fundationem longiorem absentiam, quam ponit concilium, debet ne reduci ad eius terminos?
Resp. Non, quia fundationibus non est derogatum per *Concilium Trid. sess. 22. c. 3.*

31 A dignitatibus de Iure patronatus, debet ne detrahi tertia pars fructuum pro distributionibus quotidianis?
Resp. Non, sed solum debent obseruare suam fundationem ad vnguem.

32 Scholasticus, vel Magister scholæ in Cathedralibus, quam qualitatem debet habere?
Resp. Debet esse Magister, vel Licentiatus in Iure canonico, vel in sacra Theologia, quia habet munus legendi. *Trid. syn. sess. 23. c. 18.*

33 Potest Episcopus cogere obtinentem dignitatem scholasticam, vt publicè doceat, vt seminarium minori expensa habeat Magistros?
Resp. Potest, & similiter potest cogere alios canonicos, quibus in sua Præbenda est iniunctum munus legendi, vt publicè legant per se si sint idonei, & si non potest per se, per sufficientes substitutos approbandos ab episcopo. *sess. 23. c. 18.*

34 In locis, vbi non erigitur seminarium, poterit ne similiter episcopus cogere tales dignitates, & canonicos, vt publicè negant?
℞. Non quia cessat necessitas posita à *Conc. in d. c.*

35 Archidiaconus quam qualitatem debet habere?
℞. Debet esse magister licentiatus in sacra Theologia, vel Iure canonico. *Trid. Synod. sess. 24. c. 12.*

36 Archidiaconus debet necessariò esse Doctor, vel Licentiatus?
Resp. Si non habet curam animarum, nec exercet iurisdictionem, quæ sibi de Iure competit, non tenetur esse Doctor, nec Licentiatus.

37 *Conc. Trident. sess. 24.* substulit Archidiaconis, & alijs Dignitatibus inferioribus immemorabilem cósuetudinem cognoscédi aliquas causas matrimoniales, & criminales visitádi, & accipiendi aliquod emolumentum pro licentia danda in matrimonijs?
℞. Negatiuè, quia per illud *c. 20.* non substulit immemorabiles cósuetudines. *Tri. sy. ses. 24. c. 20. & ibi DD.*

38 Si super hoc lis oriatur inter Dignitates, & episcopum, quis debet talem iurisdictionem exercere, donec lis finiatur?
℞. Episcopus, donec tales Dignitates per tres sententias

tentias suam intentionem probauerint. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. & ibi DD.*

39 Causæ matrimoniales, & criminales possunt ne tractari coram Decano, vel Archidiano, etiam in visitatione?
Resp. Negatiuè, sed solùm coram Episcopo. *Trid. synod. sess. 24. c. 20.*

40 Quãdo Ecclesia Parochialis spectat ad Archidiaconum, vel dignitatem inferiorem, vt ipse possit loco sui substituere Parochum, quid est agendum?
Resp. Ille, qui substituetur, examinandus erit ab Episcopo de scientia, moribus, & vita, non secus ac si fuisset, quicumque alius Parochus. *c. 18. sess. 24. Conc. Trident.*

CAPVT XXIX.

De Decano Capituli.

1 DEcanus debet necessariò esse graduatus?
Resp. Non, quia in sacra Trid. syn. non est ei impositum hoc onus.

2 Decanus potest compelli ab Episcopo ad canendum Euangelium, vel dicendas Missas maiores, vel alia munera obeunda?
Resp. Non, quia eius officium est assistere in choro ad gubernandum, nisi forte simul habeat aliam Præbendam, & tali Præbendę iniunctum sit munus canẽdi Euangelium. *DD. super c. 12. sess. 24.*

3 Quod est officium Decani?
Resp. Congregare Capitulum, regere chorum, & Ecclesiam?

4 Capitulum de iure ex quibus personis constat?
Resp. Ex solis canonicis, & ideò Decanus ratione Decanatus in capitulo nullam habet vocem, sed solùm proponere, & resumere potest, nisi aliàs sit canonicus. *Rota diuersar. decis. 411. par. 1.*

5 Quot personæ faciunt capitulum?
Resp. Tres Canonici Prębendati, qui sint in sacris, & in capitulo habeant vocem, & cum solis illis potest congregari; si verò aliquis canonicus ex illis tribus non sit in maioribus ordinibus initiatus, non faciunt alij duo capitulum; ratio est, quia non habet suffragium, & sic non est persona habilis, ideò illi tres numerantur, vt duo *cap. ex eo quod, de electione in 6. cap. nullus, de electione, l. Neratius. ff. de verb. significat. & glos. ibi.*

6 In quot personis retinetur Ius Ecclesiæ, vel capituli?
Resp. In vno solo canonico retinetur Ius Ecclesię, & capituli, & potest appellare, & defendere suam Ecclesiam, si alij non adsint, nam si alij sint præsentes, omnes debent conuenire, & facere suum capitulum. *cap. nullus de electione.*

7 Quot personæ faciunt congregationem, seu confraternitatem?
Resp. Duæ personæ, & decem personæ simul faciũt populum; & vndecim personæ faciunt turbam, & decem oues faciunt etiam gregem, & habent præeminentias datas gregi. *l. sicut. §. vltimo. ff. quod cuiuscumque vniuersitatis. c. nullus, de elect.*

8 Si Decanus sit absens, & omnes Dignitates antiquiores, & aliquis canonicus existat, qui nõ sit in sacris, poterit ne talis canonicus congregare capitulũ?
Resp. Poterit congregare, proponere, & resumere; quia talis iurisdictio non competit Decano ratione ordinis, sed superioritatis, & officij, licèt in hoc consuetudo Ecclesiarum antiqua, & immemorabilis sit semper seruanda. *DD. super c. 44. sess. 22. Conc. Trid.*

9 Quibus diebus tenetur Decanus congregare capitulum?
Resp. Diebus statutis ab Ecclesia secundum suam constitutionem, quæ solet esse in qualibet Ecclesia, die Veneris, & mercurij non impedita, & de mane post dictam tertiam in choro.

10 Si Decanus noluerit congregare capitulum, quid agendum?
℞. Si sit dies ordinaria Capituli, dignitas antiquior, vel canonicus potest, & debet illud congregare; si verò non sit dies, nec hora ordinaria capituli, & aliqua necessitas cõtingat; quilibet canonicus, qui vult tractare negotium, potest ante Secretarium capituli facere requisitionẽ Decano, & antiquiori, & sic qui succedit, poterit legitimè congregare capitulum?

11 Si necessitas occurrat alijs diebus, & alijs horis, poterit ne Decanus congregare capitulum?
Resp. Poterit quacumque die, quacumque hora, quocumque loco congregare capitulum, quia necessitas caret lege ordinaria.

12 Quo ordine debent incipere loqui antiquiores, & moderni, & quomodo?
Resp. Modestè, quilibet sigillatim, ac sine interruptione, nec vociferando, & in ordine seruanda est consuetudo Ecclesiæ, & in omnibus seruanda sunt statuta talis Ecclesiæ; quia sunt leges municipales conuenientes tali Ecclesię.

13 Quo ordine debent sedere in capitulo?
Resp. Ordine antiquitatis.

14 Quis debet proponere in capitulo?
Resp. Primus Decanus, deinde quilibet canonicus, qui habuerit aliquam rem proponendam.

15 Canonicus potest committere vocẽ suam alteri?
Resp. Poterit, quia quod quis facit per suum procuratorem, per seipsum facere videtur, & illa commissio data à canonico verbaliter alteri canonico cũ fide officialis capituli æquiparatur mandato. *Abb. in c. cum olim de sententia, & re iudicata, num. 9.*

16 Si vnus canonicus habeat duas voces, vnam suam, alteram sibi commissam ab alio canonico infirmo, vel occupato, poterit ne ferre suffragium pro duabus personis distinctis?
Resp. Negatiuè, nisi pro vno; ratio est, quia quod ipse sentit in sua conscientia esse iustum, debet sentire pro amico, qui ei commisit suam vocem, & suam conscientiam, cum iustitia sit indiuisibilis. *Abb. in c. cum olim, de sententia, & re iudicata num. 2.*

17 Quis debet resoluere determinationes canonicorum?
Resp. Decanus, vel antiquior canonicus, & si in aliquo deficiat, quilibet canonicus potest aduertere eũ modestia, & facere, vt scribatur resolutio maioris partis, cum ibi agatur de bonis communibus, & omnes sunt æquales in illo negotio.

18 Quando maior pars capituli facit aliquid contra Iuris statuta, vel contra rationem, minor pars capituli potest reclamare, contradicere, & protestare?

Resp. Poterit, & debet appellare, & deducere rem ad superiorem, ne videatur consentiens tali rei, quia qui tacet, consentire videtur. *c. qui tacet, de regulis Iuris in 6. & tenet Glos. Innoc. Panor. in cap. 1. de his, quæ fiunt à maiori parte Capituli.*

19 Si de Capitulo Canonici vocati, & requisiti non veniant eo intuitu, vt aliquod negotium differatur, vel non fiat, quæ pars Canonicorum requiritur, vt negotium possit iuridicè determinari?

Resp. Si negotium sit vniuersitatis, vel magni momenti ad minus requiruntur duæ partes Canonicorum, ita tenet *Bald. in l. omnes populi. ff. de iust. & iure. 2. q. Marchius dec. 1103. sed quælibet Ecclesia habet suũ statutum in hoc, & illud erit seruandum.*

20 In Capitulo Canonicorũ quę res tractari debent?

Resp. Omnes pertinentes ad cultum diuinum, & ad vtilitatem Ecclesiæ, ad morum reformationem, ad obseruationem statutorum, & administranda bona Ecclesiæ, & fabricæ.

21 Notarius Capituli qualis debet esse, & à quo eligendus?

Resp. Debet eligi ab ipso Capitulo, & potest esse clericus, vel laicus, prout magis Capitulo licuerit ad negotia expedienda.

22 Capitulum Ecclesię Cathedralis ante quem Iudicem debet conueniri?

Resp. Ante suum Episcopum, *Trid. syn. sess. 14. c. 5. de reformat.*

23 Capitulum de quibus rebus debet reddere rationem Episcopo?

Resp. De scripturis ad mensam Episcopalem pertinentibus, & de fructibus perceptis ab Oeconomis tempore sedis vacantis. *Trid. syn. sess. 24. c. 16.*

24 In quibus casibus tenetur Episcopus adhibere cõsilium Capituli?

Resp. Primò in eligendo lectore, & Magistro. *Trid. syn. sess. 5. c. 1.* Secundò in distribuendo ordines sacros inter canonicos. Tertiò in omnibus rebus spectantibus ad cultum diuinum, & bonum regimen. *Concil. Trid. sess. 24. c. 12.* Quartò in augendo præbendas tenues. *sess. 24. c. 15.* Quintò in rebus spectantibus ad seminarium. *sess. 23. c. 18.* Sextò in constituendo Iudice synodali, si alius moriatur. *sess. 25. c. 10.* Septimò in omnibus rebus, quas ipse in capitulo proposuerit, in quibus, nec Episcopus, neque sui habent aliquod damnum. *sess. 25. c. 6.*

25 In Ecclesijs, vbi Portionarij habent vocem in Capitulo, ponunt ne eligi principio cuiuslibet anni coniudices, seu coniuncti ad iudicandas causas canonicorum?

Resp. Possunt. *Achill. de Graffis dec. 1. de his, quæ fiunt à maiori parte Capituli, & Triden. syn. sess. 25. c. 6.* de reformatione, generaliter, & indifferenter loquitur, quòd eligantur duo de Capitulo, ergo comprehendit Portionarios habentes vocem in capitulo, quia quibus conueniunt verba dispositionis, ei quoque côuenit & ipsa dispositio. *leg. 4. §. 1. ff. de damno infecto.*

26 Capituli potestas, iurisdictio, administratio bonorum, est ne derogata à *Concil. Trid. super c. 6. sess. 25.* vbi præscribit Episcopis modum eligendi canonicos?

Resp. Non; imo semper intacta, & illæsa remanet, nisi solum in illis rebus *in d. cap. express. Trid. synod. sess. 25. cap. 6.*

27 Episcopus quibus modis potest esse in capitulo?

℞. Duobus modis. Primo modo, vt Episcopus. Secundo modo, vt canonicus, sicut contingit in Ecclesijs, vbi collatio beneficiorum, vel canonicatorũ pertinet ad Episcopum, & capitulum coniunctum, & tunc Episcopus habet solum vnum suffragium, sicut vnus ex canonicis. *c. postulastis, de concess. prebendæ.*

28 Si Episcopus assistat in capitulo, vt canonicus, vbi debet sedere, & quando debet dicere suam sententiã, vel ferre suum suffragium?

Resp. Debet sedere in sua propria sede, apparata, & ornata, & primus debet dicere suam sententiam, quia à Trid. synod. ei datur prima sedes, & omnis authoritas, *sess. 25. c. 6. c. postulastis, de cõcessione prebẽdæ.*

29 Si Episcopus sit in Capitulo tamquam canonicus debet assistere in capitulo, vel dicere suũ suffragium, & abire?

℞. Si sit in capitulo tãquam canonicus, & ipse velit, poterit assistere in capitulo, & audire omnes resolutiones cæterorũ canonicorum, vel poterit dictã suam sententiam dicere, sicut sibi placuerit, quia nõ denegada sũt Episc. oia priuilegia, quę dãtur alijs canonicis, cũ in sua persona sit maior honor, & authoritas.

30 Si Episcopus assistat in Capitulo tamquam canonicus, habet ne vnum, vel plura suffragia?

Resp. Habet vnum suffragium, sicut vnus de capitulo, licèt magis ponderatiuum propter eius authoritatem. *c. postulastis, de concessione prebendæ.*

31 Si Episcopus assistat in capitulo tamquam canonicus, & suffragia sint paria, debet ne vincere pars illa, vel illa sententia, in qua fuit suffragium Episcopi?

Resp. In hoc casu seruanda est consuetudo, vel statutum cuiuscumque Ecclesiæ. *Abb. cap. postulastis, de concessione Prebendæ.*

32 Si Episcopus assistat in capitulo tamquam canonicus, quis debet proponere, & resoluere?

Resp. Decanus, vel caput illius capituli, qui solet præcedere, quando Episcopus non est præsens, licèt debeat cum omni vrbanitate petere licentiam ab Episcopo, & eum salutare. *Abb. cap. postulastis, de concessione prebendæ, num. 8.*

33 Si Episcopus sit in capitulo tamquam canonicus, & appelletur à decisione, vel sententia capituli, ad quẽ dêt appellari, ad Metropolitanũ, vel Episcopum?

℞. Appellatur ad episcopũ, & nõ impedit, quod ipse fuerit in capitulo, quia tũc gerit vices duarũ personarum, & tãquã canonicus particularis fuit in capitulo, sed tãquã episcopus est legitimus Iudex capituli. *Abb. c. postulastis, de concessione prebend. num. 11.*

34 Si Episcopus in capitulo tamquam episcopus, vbi debet sedere, & quis debet proponere?

Resp. In loco superiori ornato, & præparato, & ipse debet proponere, sicut caput Ecclesiæ, & capituli, & ordinare omnia, quæ in illo actu debent fieri. *Abb. c. postulastis, de concess. preb.*

35 Si Episcopus assistat in capitulo tamquam Episcopus, & appelletur de decisione facta ab Episcopo, vel capitulo, ad quem debet appellari, ad Episcopum, vel ad Metropolitanum?

℞. Ad Metropolitanũ, & iudicẽ superiorẽ, quia epis. fuit in illa decisione, tãquã Iudex, & caput, & sic non põt in secunda instãtia cognoscere de eadẽ re. *tenet Abb. c. postulastis, de concessione prebendæ num. 11.*

36 Si Episcopus congreget capitulum, vt Episcopus, qua hora debet illud congregare?

℞. Quacũq; hora ipse voluerit, & necessitas postulet, sicut põt id facere Decanus capituli, sed debet procurate,

curare, vt sit hora, & dies, qua solent ipsi Canonici congregari, ne grauentur.

37 Potest Episcopus conuocare Capitulum, & proponere, quod sibi videbitur conuenire?
Resp. Potest, & audire vota eorum, concludere iuxta maiorem partem suffragiorum, dummodo res, de qua agitur, non sit in commodum Episcopi, vel suorum. *Trid. syn. sess. 25. c. 6.*

38 Si sit res, de qua agitur, in commodum Episcopi, vel suorum familiarium, quid potest Episcopus agere?
Resp. Tunc potest congregare Capitulum, & rem proponere, & relinquere canonicos de Capitulo solos, vt ipsi liberè rem discutiant, & determinent *DD. super c. 6. sess. 25.*

39 In quibus casibus Episcopus non potest congregare Capitulum?
Resp. In omnibus casibus, & rebus, in quibus non potest esse Iudex. *DD. super c. 6. sess. 25. de reform.*

40 Si proponat rem spectantem ad dignitatem Episcopalem, poterit ne congregare Capitulum?
Resp. Si de tali re secundum canonicas sanctiones ipse potest esse Iudex, poterit congregare Capitulũ: si verò non potest esse Iudex, sed iudicium debet fieri in alio Tribunali, non poterit sua authoritate congregare Capitulum. *DD. super c. 6. sess. 25.*

41 Quando Episcopus congregat Capitulum, in quo loco debet illud congregare?
Resp. Si sit aula designata, ibi debet Episcopus congregare, si verò non sit locus designatus, & habeat lites, & controuersias cum suo capitulo, nõ debet illud congregare in domo sua, sed in loco publico, & securo. *DD. super c. 6. sess. 25.*

42 Quando Episcopus congregat Capitulum, habet ne in eo vocem decisiuam?
Resp. In electione Canonicorum habet vocem decisiuam, in alijs verò rebus pertinentibus ad Capitulum, non, sed solum potest proponere, exquirere, & resumere. *DD. super c. 6. sess. 25.*

43 Authoritas congregandi Capitulum pertinet ne ad Vicarium absente Episcopo?
Resp. Si Capitulum sit exemptum, non habet Vicarius hanc authoritatem, si Capitulum non sit exemptum, poterit Vicarius congregare Capitulum, sed in hoc consuetudo Ecclesiæ est seruanda. *DD. super c. 6. session. 25.*

44 Potest ne Episcopus cogere Capitulum, vt habeat Secretarium Clericum?
℞. Nõ, sed liberè potest habere clericum, vel laicũ.

45 Punctator Ecclesiæ debet ne esse clericus, vel laicus, & à quo debet eligi?
Resp. Debet esse in sacris, siue sit de Capitulo, siue extra, & debet liberè eligi à Capitulo.

CAPVT XXX.

De his, quæ fiunt à maiori parte Capituli.

1 Quæ res tractantur in Capitulo?
Resp. Res, quæ tractantur in capitulo, sunt in duplici differentia, scilicet gratiæ, & iustitiæ, idest negotia inter partes, vt solutiones, locationes, domorũ refectiones, receptiones Canonicorum, musicorum, & aliorum officialium. *Abb. cap. 3. de his, quæ fiunt à maiori parte Capituli.*

2 In Capitulo, quæ pars præualet in rebus iustitiæ?
Resp. Maior pars, & sanior, quia in his, iam est potestas Capituli. *c. 1. de his, quæ fiunt à maiori.*

3 In rebus gratiæ, quæ pars præualet?
Resp. Sufficit vnius Canonici contradictio, vt non fiat. *c. 1. eod. tit.*

4 Si agatur de reddenda præbenda alicui canonico, qui eam perdidit ob non residentiam, & omnes dent suffragium, vt illi reddatur, & vnus contradicat, possunt illi Canonici dare huic illam partem, quæ ipsis contigerat ob absentiam alterius?
Resp. Non possunt illi remittere suam partem ante diuisionem; ratio est, quia ante diuisionem, illa res pertinet ad totum corpus illius communitatis, & sic omnia membra debent concurrere, & si vnum membrum deficit, non est facta, neque potest fieri, quia debet fieri à toto corpore. Secundò in rebus gratiosis totum Capitulum facit vnum suffragium, & non plura. *Abb. & DD. in c. 1. eod. tit.*

5 Si fabrica non habeat bona, vel habeat maiorem indigentiam, quam reddi us ferunt, poterit ne Episcopus cogere canonicum, vt pro suis præbendis relinquat aliquam partem pro necessitate fabricæ?
Resp. Episcopus cum maiori parte Capituli poterit statuere, vt quilibet relinquat fabricæ aliquam partem suæ præbendæ, & cogere minorem partem contradicentem ad solutionem; ratio est, quia necessitas ecclesiæ, & reparatio ecclesiæ est primò prouidenda, & ad reparationem ecclesiæ tenentur episcopi, Canonici, clerici, sæculares, Parochi, & vniuersa Ciuitas, cum sit domus Dei. *Abb. c. fin. de his, quæ fiunt à maiori par. cap. num. 1.*

6 Maior pars Capituli potest ne disponere in rebus spectantibus ad singulos canonicos?
Resp. Non, quia reputatur vt negotium gratiæ, cum in re aliena nemo sit Iudex, & arbiter. *Abb. c. fin. de his, quæ fiunt à maiori par. cap. num. 4.*

7 Quando in capitulo præualet contradictio minoris partis aduersus determinationem factam à maiori parte?
℞. Quãdo per minorem partẽ obijcitur quid rationabile, & probatur coram iudice, & fertur sententia in fauorem minoris partis, vel quando maior pars determinabit aliquid contra iuramẽtum præstitum à capitularibus. *capitul. finali, de his, quæ fiunt à maiori, &c.*

8 Minor pars potest appellare ab illo, quod facit maior pars Capituli in rebus iustitiæ?
Resp. Non potest appellare minor pars, neque deferendum est eius appellationi, nisi subsistat legitima causa, & probatio incumbat minori parti. *Abb. c. 1. de his, quæ fiunt à maiori &c. num. 2.*

9 Si maior pars faciat aliquid in præiudicium ecclesiæ, minor pars tenetur ex necessitate appellare, vel sufficit contradicere?
℞. In conscientia sufficit cõtradicere, ratio est, quia quæ fiunt in capitulo, non fiunt iudicialiter, & sic necessariò non requiritur appellatio, licèt si fiat, multum operatur, sed sufficit contradicere, ac reddere rationem suæ contradictionis; hoc namq; peratio

ĉto in quocumque tempore poterit quis, vel Iudex, vel Episcopus, vel Visitator reuocare factum a maiori parte. *Abb. capit. 1. de his, quæ fiunt à maiori &c. num.13.*

10 Capitulum habet iurisdictionẽ ciuilem, vel criminalem in singulos canonicos; vel ministros Ecclesiæ?
Resp. De iure nõ habet, nisi illi competat ex aliquo priuilegio, vel præscriptione immemorabili. *Abb. c. quæsiuit, de his, quæ &c. num.3.*

11 Quis numerus canonicorum esse debet, vt capitulum legitimè congregetur, & acta valeant?
Resp. De iure sufficit, vt sint simul duæ partes canonicorum existentium in illa ciuitate, in qualibet Ecclesia super hoc sit particulare statutum, & illud debet obseruari. *Abb. c. 1. de his, quæ &c. num. 16.*

12 Absentes sunt vocandi ad capitulum?
Resp. De iure non est necessarium eos vocare, nisi sint negotia grauissima, & in hoc seruandum est statutũ Ecclesiæ, *Abb. c. 1. de his, quæ &c. num. 15.*

13 Si sint plures in capitulo, & maior pars sit excommunicata, vel delinquat, & velit statuere aliquid, & minor pars dicat contrarium, tunc quæ pars præualet, maior, vel minor?
Resp. In isto casu potestas remanet penes minorem partem, quæ non delinquit, & illa præualet. *Abb. c. 1. de his, quæ, num. 11.*

14 Si alicuius canonicus excommunicatur, ex hoc interdicitur capitulum?
Resp. Negatiuè, quia pœna solùm sequitur apponẽtem culpam, & ad alios non extenditur. *c. quæsiuit de his quæ &c.*

15 Canonici possunt interdicere Ecclesiam?
Resp. Non, nisi episcopus, vel in sede vacante, quãdo exercent iurisdictionem, episcopi per Vicarium ab eis electum. *Abb. capitul. quæsiuit. de his, quæ &c. numero 1.*

16 Si aliquis, qui è capitulo non est, appellet, poterit ne talis appellatio impedire executionem capituli?
Resp. Si ille non sit canonicus, & determinatio capituli non sit in damnum eius in particulari, appellatio friuola, & nulla est, cum nullus se debeat alienis negotijs intromittere. *cap. ex ore sedentis, de his, quæ fiunt à maiori parte capituli.*

17 Si capitulum habet debitum contractum ex tempore, in quo erant alij canonici, potest imponi collector super canonicos, qui hodie viuunt, & non contraxerunt tale debitum?
Resp. Canonici præsentes tenentur soluere tale debitum, & in eorum bonis debet fieri executio, ratio est, quia canonici antiqui, & præsentes idem corpus repræsentant, & in solidum sunt obligati, non enim canonicis datum fuit debitum, sed capitulo, aliàs capitulo nulla fides daretur, nec posset contractare, quod est absurdum; capitulum enim repræsentat vnã Ecclesiam, & vnum corpus, in quo est summa fides, summa veritas. *Abb. c. finali, de his, quæ fiunt à maiori parte capituli, num.6.*

CAPVT XXXI.

De Magistris, & an aliquid exigatur, vt habeãt docendi copiam, ac facultatem.

1 Qvis debet prouidere magistris, & dare illis alimenta?
Resp. Ecclesia Cathedralis debet dare illis beneficium, vt sustententur, vel salarium congruum. *c. 1. de magistris, c. quia, eod tit.*

2 In Cathedralibus qui magistri esse debent?
Resp. Theologię Magister, & alter Grammaticę. *c. de magistris.*

3 Quas qualites debet habere Doctor, qui ducitur ad legendum?
Resp. Primò debet habere peritiam docendi. Secundò facundiam dicẽdi. Tertiò subtilitatem interpretandi. Quartò copiam differendi. Quinto debet habere approbationem ab habente potestatem. *l. magistros. C. de profes. & Med. libro 10 l. vnica. C. qui in vrb. Constãt. lib. 12. Abb. c. 1. de Magistris. num. 4.*

4 Monachus potest assumi in magistrum ad legendum?
Resp. Poterit assumi, cum sit officium magnæ charitatis, de quibus dicitur, qui alios erudiunt, quasi in arundineto discurrent, iudicabunt nationes, & dominabuntur populis. *Abb. citans Hostiens. c. quia, de magistris, num. 1.*

5 Quæ portiones, & sustentationes illis sunt assignandæ.
Resp. Vna prębenda eius Ecclesiæ; quòd si non sufficiat ad substẽtationem amborũ, debet dari Theologo, tanquã magis digno, & grammatico aliquod beneficiũ suæ Diœcesis congruũ. *c. quia, de magistris.*

6 Magistri constituti ab Ecclesia Cathedrali, quod onus debent habere?
Resp. Legere cum magna cura, & docere gratis pauperes, & filios illius ciuitatis. *c. 1. de magistris.*

7 Puer Diues quis dicitur?
Resp. Ille, qui habet patrem diuitem; nam tantum dicitur habere filius, quantum dicitur habere eius pater. *Abb. c. 1. de magistris, num. 1.*

8 Potest ne exigi aliqui pro licentia docendi?
Resp. Non, imò gratis debet dari, quia piũ est opus. *Abb. c. 1. de Magistris, c. prohibeas, eod. tit. num. 2.*

9 Quam pęnam incurrit superior, qui accipit pecuniam à clerico pro danda licentia eundi ad studium?
Resp. Simoniam. *Abb. cap. prohibeas, de Magistris. glos. c. pen. eod. tit. c. ad nostram, de simonia.*

10 Si prelatus non ponat magristrum, quis supplet eius vices?
Resp. Si prelatus sit negligẽs, eius superior supplet eius vices, si inferior sit negligens, superior prælatus supplebit eius vices, cum sit res adeò necessaria. *cap. prohibeas, de magistris.*

11 Beneficia pignora cui sunt danda?
Resp. Litteratis potius, quam ignaris *Abb. cap. 1. de magistris. num. 3.*

12 Canonici

12 Canonici per quod tempus possunt abesse studiorum causa, & quid percipiunt?
Resp. Per quinquennium, & percipiunt fructus suæ præbendæ, exceptis distributionibus quotidianis dúmodo sint in vniuersitate approbata, & ipsi habiles ad studia, *c. super, de magistris.*

13 Iudæus potest doctorari?
Resp. Non quia est dignitas, *c. quanto, de magistris, & ibi Abb. num. 1.*

14 Quis præfertur doctor, an miles?
℞. Doctor; Cicero n. dicit, Cedant arma togæ, côcedant laurea linguæ. *Abb. c. quanto de magistris n. 2.*

CAPVT XXXII.

De lectione Sacræ Scripturæ.

1 Lectio Sacræ Scripturæ quibus in locis haberi debet?
Resp. In Ecclesijs Metropolitanis, Cathedralibus, Collegiatis. *Trid. syn. sess. 5. cap. 1. de reform.*

2 In monasterijs debet ne esse lectio sacræ scripturæ?
Resp. Affirmatiuè, si commodè fieri potest, & monasterium possit substentare lectorē. *Trid. syn. vbi sup.*

3 A quo debet examinari talis lector in Ecclesijs secularium?
Resp. Ab Episcopo, & debet facere professionem fidei. *Trid. syn. vbi supra.*

4 Vnde debet substentari?
Resp. A præbenda sibi data, sicut dictum est in titulo de canonico lectore. *Trid. syn. vbi supr.*

5 Lectio Gramaticæ à quo, & vnde debet institui?
Resp. Ab episcopo cum concilio capituli, & in Ecclesijs, vbi lectio Theologiæ commodè haberi non potest, debetque ei vnim beneficium taliter, vt beneficium suo debito seruitio non destituatur. *Trid. syn. sess. 5. c. 1. de reformat.*

CAPVT XXXIII.

De Canonico Concionatore, & Doctorali.

1 Quæ prebendæ in Cathedralibus, & Collegiatis insignibus debent necessariò prouideri Licentiatis, vel Doctoribus in Iure canonico, vel Thologia?
Resp. Canonicatus doctoralis, canonicatus lectoris sacræ Theologiæ, & canonicatus Concionatoris, & Pœnitentiarius, qui est deputatus ad audiendas confessiones, secundum bullas diuersorum Pontificum, & sua institutiones, quæ in qualibet Ecclesia habentur in Archiuius.

2 Canonicus doctoralis, & canonicus Lector sacræ scripturæ, & Concionator quomodo eligi, & quando debent eligi?
Resp. Si in aliqua Ecclesia non sint electi isti canonici, debent eligi de nouo, dari illis prebendæ primò vacaturæ ex precepto *sacri Concilij Tridentini sess. 5. c. 1.* quod loquutur de canonico lectore, & ex variis bullis summorum Pontificum debet eligi canonicus Doctoralis, & Canonicus Concionator, et Pœnitentiarij.

3 Canonicus lector, côcionator, et doctoralis à quo debent eligi, et quomodo?
Resp. Ab Episcopo, et capitulo simul in vnum congregatis per secreta suffragia. *Trid. synod. sess. 5. cap. 1. de reformat.*

4 Canonicus penitentiarius à quo debet eligi?
Resp. A Papa in suis mensibus, et ab appellatione in suis mensibus, absque interuentu capituli; Garzias de beneficijs, *tom. 1. p. 5. c. 4. nu. 161. & sequentib.*

5 Quare canonicus lector, concionator, et doctoralis eliguntur a capitulo, & Pœnitentiarius ab episcopo in suis mensibus, vel a Papa in suis mensibus absque interuentu capituli?
Resp. Quia capitulum non habet curam animarum, & ad idem nô pertinet prouidere confessorē ouibus, sed solùm ad Summum Pontificem, & ad episcopum; ideò capitulum non admittitur in prouisione Pœnitentiarij.

6 Quas qualitates debet habere, qui debet eligi in canonicum doctoralem?
Resp. Debet esse Doctor, vel Licentiatus in Iure canónico per aliquam vniuersitatem ex approbatis in Regno, ex legitimo matrimonio natus vel dispensatus, moribus, scientia, & vita bona præditus.

7 Quod officiū tenetur facere canonicus doctoralis?
Resp. Debet facere officium aduocati pro sua Ecclesia, & defendere Ecclesiam in omnibus litibus occurrentibus, tùm pertinentibus ad bona; quam ad præeminentias Ecclesiæ. *tenet Garzia de beneficijs tomo 5. p. 5. c. 4.*

8 Canonico doctorali debet dari ab Ecclesia aliquod stipendium pro occupatione, pro petitionibus, pro informatione Iuris factam in fauorem Ecclesiæ?
℞. Nullum stipendium debet dari ab Ecclesia præter prebendam, quam alij percipiunt; ratio est, quia illa præbenda datur loco salarij, & stipendij. *tenet Garzia de beneficij, vbi supra, cum alijs.*

9 Canonicus doctoralis si sit occupatus in defensione alicuius litis, debet ne haberi pro præsenti in choro, & quid lucratur?
Resp. Debet haberi pro præsenti, & lucratur grossam, & distributiones quotidianas, sicut alij; ratio est, quia tantū lucrātur, qui custodiunt castra, quantum, qui sunt in pugna. *tenet Garzia vbi supr.*

10 Si canonicus doctoralis vadat ad curiam Regis personaliter, vel ad aliam ciuitatem ad defendenda negotia suæ Ecclesiæ, quid lucratur?
Resp. Lucratur totam præbēdam, & stipendium vel salarium, quod locrâtur alij canonici, si id facerent, & illud iter pro Ecclesia subirent; ratio est, quia præbenda datur illi solùm propter presentiam, & assistentiam, quam facit in Ecclesia, & propter negotia, quæ ibi tractat; at vero, quando facit iter extra suam domum, debet lucrari, quod alij lucrantur. *tenet Garzia de beneficijs, vbi supra.*

11 Canonicus Concionator quas qualitates debet habere?
Resp. Debet esse Licentiatus, vel doctor in sacra Theo-

Theologia peritus in concionando, qui non solum verbo, sed sanctitate, & exemplo populum ædificet. *tenet Garzia de beneficijs, vbi supra.*

12 Quibus diebus tenetur concionari, & in qua Ecclesia?

Resp. Solum in Ecclesia maiori, & in alia Ecclesia, vel monasterio, vbi capitulum personaliter assistit, & tenetur concionari diebus festiuis, & solemnibus positis in Bulla suæ fundationis, & in hoc seruanda est consuetudo cuiuscumque Ecclesiæ, quæ facit ius; *tenet Garzia de beneficijs, vbi supra.*

13 Si canonicus côcionator voluerit semper concionari, & non relinquere, vt alij Religiosi, & concionatores concionentur in Ecclesia maiori, quid agendum?

Resp. Licèt ipse canonicus sit Rector, & Gubernator Dominus, & Dux illius Cathedræ, vbi concionatur, tamen in hoc seruanda est consuetudo Ecclesiæ, sicut in alijs negotijs, cum cibum quotidianum fastidium generet, & sic talis canonicus tenetur se cõformare Regulæ, quam obseruauerunt sui antecessores.

14 Si in electione præbendæ doctoralis lecturæ, vel concionatoris, quæ pertinent ad Episcopum, vel capitulum, sint paria suffragia, quid agendum?

Resp. De hoc dixi latè, *lib. 4. cap. de electione, & electi potestate à num. 24. & infra.*

15 In electione istorum canonicorum quomodo assistit Episcopus in capitulo, & quã vocem habet æqualem cum vno canonico, vel æqualem cum cum omnibus canonicis?

Resp. De hoc dixi latè, *lib. 4. c. 28. num. 28. & infra.*

16 In concursu istorum canonicorum quando electio, fit per concursum, tenetur ne vnus canonicus ferre, suffragium pro digniori, an sufficit ferre suffragium, pro digno?

Resp. De hoc dixi latè *lib. 4. c. 42. de examine*, & prouisione parochialis Ecclesiæ, vbi quod Episcopus potest facere in electione Parochi potest, & debet facere canonicus in electione sui canonici.

CAPVT XXXIV.

De lectore Sacræ Scripturæ in Cathedralibus, & collegiatis.

1 QVis debet eligere canonicum lectorem sacræ scripturæ?

℟. Episcopus, & capitulum per suffragia secreta secundum morem Ecclesiæ.

2 Si in electione Theologi inter Episcopum & capitulum in aliqua re fuerit controuersia, quid agendum?

Resp. Ad metropolitanum recurrendum.

3 Si aliquis eligatur in canonicum lectorem per suffragia secreta, factus canonicus debet ne iterum examinari ab Episcopo?

Resp. Non, quia congregatio concilij. *super c. 13. sess. 17.* sensit, eos nõ esse examinandos, cum iam sint electi, vt examinent alios.

4 Vbi ante concilium Trid. instituta, & dotata fuit electio sacræ scripturæ, quid agendum?

Resp. Episcopus cogat obtinentes, vt illã per se ipsos legant, & si idonei non fuerint, per substitutos idoneos sub pœna priuationis fructuum. *Trident. syn. session. 5. cap. 1.*

5 Cum primum vacauerit talis Cathedra, quæ constituta fuit ante concilium, cui debet conferri?

Resp. Solum personæ idoneæ, quæ per se ipsam possit legere sacram scripturam, & interpretari, aliàs prouisio aliter facta nulla erit, *Trid. synod. sess. 5. c. 1.*

6 In Ecclesijs Cathedralibus, vbi ante Concilium Trident. nullum salarium lectori assignatum fuit, quid agendum?

Resp. Debet assignari, & constitui præbenda primò vacatura pro lectore Theologiæ. *Trident. syn. sess. 5. c. 1. de reform.*

7 Si talis præbenda sit tenuis, & non sufficiens ad substentationem alicuius Doctoris, quid agendum?

Resp. Episcopus cum consilio capituli vniat aliquod beneficium, vel constituat aliquam contributionem persoluendam à Beneficiatis suæ diœcesis vsque ad sufficientem substentationem talis Doctoris. *Trid. synod. sess. 5. c. 1. vbi supra.*

8 In Ecclesijs, vbi præbendæ non sunt æquales, sed optantur à canonicis, debet ne vniri præbenda primò vacatura, an vltima?

Resp. Vltima quia concilium per hoc decretum nõ substulit canonico antiquiori ius optandi, sed applicauit Theologo legenti primam præbendam. *Trid. syn. sess. 5. c. 5. de reform.*

9 Si aliquis lector sacræ Theologiæ optauerit aliquam prebendam, & moriatur, talis præbenda, cum ipse mortuus est debet ne dari, & conferri Theologo suo successori?

Resp. Non, quia qualitas, & priuilegia optionis, non veniunt alij canonico ratione lecturæ, sed ratione canonicatus.

10 Si præbenda Theologalis fuerit ditior alijs præbendis, vel habuerit aliquas qualitates, & commoda relicta ab aliquibus testatoribus ad administratione Hospitalis, vel alicuius operę piæ, mortuo Theologo, potest ne optari ab aliquo canonico illius Ecclesiæ?

Resp. Non, quia qualitates illius præbendæ sequuntur qualitates personæ ad hoc officiũ electæ. *Garzia de beneficijs. tom. 6. c. 4. p. 5. num. 132.*

11 Quando in præbendis Theologalibus, & magistralibus sunt aliqua onera iniuncta, debent ne illa derogari?

Resp. Negatiuè, nam nec in præbendis, nec in beneficijs onera sunt deroganda. *Trid. syn. sess. 5. cap. 1. de reform.*

12 Si ante electionem magistri Theologiæ fuerint institutæ aliæ lectiones, debent ne ratione huius institutionis cessare dictæ lectiones?

Resp. Non, imò legi debent, sicut prius. *Trid. syn. sess. 5. c. vbi supra.*

13 In Ecclesia Collegiali quid agendum de lectore Sacræ scripturæ?

Resp. Idem quod in Cathedrali, quia eadem est necessitas. *Trid. syn. sess. 5. c. 1.*

14 In Ecclesijs Collegiatis, & inferioribus quis debet cogere, & punire Cathedralicos, vt suum officium faciant?

℟. Episco-

Resp. Episcopus etiam si talis Ecclesia exempta sit. *Concil. vbi sup.*

15 Docentes sacram Theologiã in publicis scholis, quæ priuilegia habent?
Resp. Si habeant canonicatum, vel beneficium percipiunt omnes fructus in absentia. *Trid. synod. sess. 5. c. 1. de reform.*

16 Si vocauerit aliqua præbenda, debet ne conferri primo Theologo, an Pœnitentiario?
Resp. Pœnitentiario propter magnam, & maiorem eius necessitatem, quia plures confitentur sua peccata, quàm adiunt Theologiam.

17 Canonicus Theologus per quot mẽses potest vacare à lectionibus?
Resp. Per tres menses, scilicet, Iulij, & Augusti, & Septembris.

18 Canonicus Theologus, vt satisfaciat suo muneri, debet legere Theologiam positiuam, vel scholasticam?
Resp. Positiuam, sed si ex necessitate legat scholasticam concilio satisfacit. *Garzia vbi sup. num. 156.*
Resp. Episcopus. *DD. super c. 1. sess. 5.*

20 Si non inuenitur Theologus sęcularis idoneus ad obtinendam præbendam Theologalẽ, quid agendũ?
Resp. Episcopus, & capitulum poterunt constituere aliquem regulare doctum, qui doceant sacram scripturam in Ecclesia Cathedrali, sed debent illi dari omnes fructus illius præbendæ.

CAPVT XXXV.

De lectione Sacræ Scripturæ in Monasterijs, & publicis studijs.

1 IN monasterijs monachorum debet institui hęc lectio scripturę?
Resp. Si commodè fieri potest, debet, *Trident. syn. sess. 5. cap. 1. de refor.*

2 Si Abbates negligentes fuerit, quis debet eos compellere?
Resp. Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus adhibitis opportunis remedijs. Conciliũ. *vbi sup.*

3 Lector in monasterijs debet ne approbari ab Episcopo de scientia, moribus, & vita?
Resp. Non, sed a suo superiori. *Trident. synod. sess. 5. c. 1. de refor.*

4 In publicis studijs, & vniuersitatibus si hęc lectio sacræ scripturæ non sit institnta, quid agendum?
Resp. De nouo debet institui, tanquam res necessaria, & à concilio commendata. *Trid. syn. sess. 5. c. 1. vbi supra.*

5 In Ecclesijs Collegiatis de Iure patronatus laicorum, debet ne assignari præbenda pro Theologo lectore, & Pœnitentiario?
℞. Necessariò debet, quia eadem necessitas est, quę in Ecclesijs Cathedralibus, & tales Ecclesiæ Collegiales his personis similiter honorantur, ac præstantiores fiunt. *DD. super. caput. 1. sessione 5. Concilio Tridentino.*

CAPVT XXXVI.

De lectore Grammaticæ.

1 SI in aliqua ciuitate, vel diœcesi lectio Theologię commodè haberi non possit, quid agendum?
℞. Tunc episcopus de consilio capituli eligere Magistrum grammaticum, qui scholasticos pauperes, & clericos grammaticam doceat. *Trid. syn. sess. 5. c. 1. vbi sup.*

2 Vnde debet sustentari talis Magister?
Resp. Episcopus potest vnire illi aliquod beneficiũ, ita tamen, quòd onera beneficij adimpleantur, vel de sua mensa, vel de mensa capituli, & assignare illi congruum salarium. *Trid. synod. sess. 5. c. 1. vt supra.*

3 Talis Magister Grãmaticæ quamdiù potest percipere fructus dicti beneficij?
Resp. Quamdiù docuerit, & legerit, & non amplius, quia datur illi non titulus, sed loco salarij; & stipendij. *Trid. syn. sess. 5. c. 1. de reform.*

4 Talis Magister quas qualitates debet habere?
℞. Debet ab episcopo examinari, & approbari de vita, moribus, & scientia. *Trid. synod. sess. 5. capit. 1. de reform.*

5 Ad legendam grammaticam potest ne constitui Parochus, qui curam animarum habeat, etiam si ponat Vicarium idoneum?
Resp. Negatiuè, etiam si talis Parochus possit in diebus solemnibus assistere per se ipsum in Ecclesia, sed si possit facere vtrumque officium, potest constitui Parochus idoneus. *DD. super c. 1. sess. 5.*

6 Ludi magistri, qui prima rudimenta grammaticę in locis priuatis, docent, debent ne ab Episcopo examinari?
℞. Debent de vita, moribus, & scientia, & facere professionem fidei, sicut alij docentes altiores scientias, *ex Bulla Pij V. Pont. Maxim.*

CAPVT XXXVII.

De Canonico pęnitentiario.

1 POenitentiarius ad quid debet institui in omnibus Ecclesijs Cathedralibus?
Resp. Ad audiendas confessiones. *Trid. syn. sess. 24. c. 8. de reform.*

2 Pœnitentiarius quas qualitates debet habere?
Resp. Debet esse Doctor, vel Licentiatus in sacrã Theologia, vel Iure canonico, & debet habere quadraginta annos ætatis. *Trid. synod. sess. 24. c. 8. de refor.*

3 Pœnitentiarius potest obtinere dignitatem simul cum canonicatu in Ecclesia, in qua est consuetudo, vt aliquis possit obtinere canonicatum, & dignitatem simul?
℞. Requiritur, vt Summus Pontifex dispenset; quia cum sit officium tam necessarium, persona pęnitentiaria

8 Qui obtinet beneficium, vel Canonicatum ante ætatem, quam pœnam incurrit?
Resp. Solú tenetur intra sex menses resignare, nulla sibi reseruata pensione. *DD. super c. 12, sess. 24.*

9 Canonici Ecclesię Collegialis in Romana Curia, vel Cathedralis extra Curiam, quam honorem, & locum debent habere?
Resp. Canonici Ecclesiæ Collegialis, quæ sita est Romæ, sunt præferendi extra Curiam Canonicis Cathedralium propter honorem Romanæ Curiæ, & Summi Pontificis. *DD. super c. 12. sess. 24. Conc. Trident.*

10 In locatione domorum Ecclesiæ, vel bonorum immobilium, quis est præferendus, Canonicus residens, vel Canonicus absens?
℟. Canonicus qui actualiter residet, præferendus est Canonico, qui non residet, & sæcularibus etiam, si domus detur in vitam, vel ad tempus limitatum.

11 Possũt Canonici obire munus alterius Canonici?
Resp. Poterit aliquis Canonicus dicere Missam, facere functionem, quam alius debebat facere, sed non poterit pro alio Canonico residere.

12 Episcopus, vel Canonicus, vel Presbyter, qui ad alienam Ecclesiam negotij causa migrauit, in quo loco debet sedere, & quo honore est afficiendus?
Resp. In proprio gradu, quem habet in sua Ecclesia, & honorificè ad omnia est inuitandus à Canonicis illius Ecclesiæ, & magno cum honore tractandus; quia maior honor debetur hospitibus, quàm proprijs, vt habetur in *c. Episcopi. 7. q. 1.*

13 Possunt Canonici in die Cineris, vel Cœnę Domini remittere sibi ad inuicem fructus malè perceptos, & distributiones eorum?
Resp. Hæc consuetudo petendi veniam alterutrum intelligi debet de rebus scandalosis, & de offensis ad inuicem factis verbo, animo, vel opere; sed non de fructibus malè perceptis, vel de non residendo *DD. super c. 12. sess. 24. Concilij Trid.*

CAPVT XXXIX.

De ordine suscipiendo à Canonicis.

1 Qvis debet in Ecclesijs Cathedralibus cõstituere ordinem factum omnibus Canonicis, & dignitatibus?
Resp. Episcopus cum consilio capituli. *Trid. syn. sess. 24. c. 12. de refor.*

2 Si quis prouisus sit de Canonicatu, intra quod tẽpus tenebitur suscipere ordinẽ annexũ tali canonicatui?
℟. Ad minus intra annũ. *Tri. syn. sess. 24. c. 12. vbi sup.*

3 In hac distributione ordinum quid debet Episcopus obseruare?
℟. Quod saltẽ maior pars Canonicor. sint Presbyteri; cæteri verò Diaconi, & Subdiaconi. *Trid. syn. vbi sup.*

4 Facta semel hac distributione ordinum ab Episcopo consilio capituli potest ne iterum fieri?
Resp. Negatiuè, quia iã quælibet præbenda habet ordinẽ sibi annexum in perpetuum, & cõmissio data à Concilio secuta est suum factum. *Trid. syn. vbi sup.*

5 In Ecclesijs vbi est consuetudo, vt omnes sint Presbyteri, vel maior pars, debet nè fieri ab episcopo ista ordinum distributio.
Resp. Non debet tolli talis consuetudo, quia laudabilius est, vt omnes sint Presbyteri. *Trid. syn. vt sup.*

6 In Ecclesijs Iuris patronatus laicorum fundatis ante concilium, debet nè Episcopus exequi decretũ. *Conc. Trident. sessione 24. c. 12.* & distribuere cuilibet Canonicatui ordinem sacrum?
Resp. Negatiuè, quia tales Ecclesię debent seruare suã fundationem, & cõcilium in dicto decreto, loquitur de Cathedralibus, non de ecclesijs de iure patronatus laicorum, vbi voluntas testatoris adimplenda est, quia de suis proprijs bonis fundauit ecclesiam.

7 Si aliquis Canonicus in sua præbẽda habet annexum ordinem Subdiaconatus, poterit nè compelli ab episcopo, vt subeat Diaconatus, & Presbyteratus ordinem?
Resp. Non, quia ipse iam satisfacit muneri suo, & ad amplius non tenetur.

8 Si aliquis Canonicus in sua præbenda habet annexum ordinẽm Subdiaconatus, & ipse pro sua deuotione ascendat ad Presbyteratum, tenebitur nè cantare Epistolas annexas suæ præbendæ?
Resp. Tenebitur satisfacere suo muneri, cum illa præbenda in perpetuum subeat tale onus. *Triden. syn. sess. 24. c. 14. de reform.*

9 Canonicus, qui non ordinatur ordine sacro annexo suæ præbendæ, qua pœna punitur?
Resp. Ter admonitus ab ordinario priuatur præbẽda. *DD. super c. 4. session. 22. c. cum ex eo, de electione in 6.*

10 Canonicus, qui non est ordinatus ordine sacro, potest ne habere vocem in capitulo?
Resp. Non. *Trid. syn. sess. 22. c. 4. de refor. c. ex eo, quod, de electione in 6.*

11 Portionarij in ecclesijs Cathedralibus, debent nè habere ordinem annexum?
Resp. Debent, si erunt Canonici. *Trid. syn. sess. 24. c. 12. de reform.*

12 In ecclesijs, vbi est consuetudo, vt Canonicus Diaconus antiquior præcedat Canonicos sacerdotes recentiores, debet ne mutari ab episcopo?
Resp. Non, licèt hæc consuetudo sit contra capita statuimus, de maioritate, & obed. *Trid. syn. sess. 24. c. 12. sess. 22. c. 3. de refor.*

13 Si Canonicus habeat Diaconatum annexum suæ prębendæ, & vult ascendere ad Presbyteratum, debet nè iterum examinari?
Resp. Debet, quia magis requiritur ad ordinem superiorem, quàm ad inferiorẽ. *DD. super c. 12. sess. 24.*

14 Quando *Concilium sess. 24. c. 12.* pręcipit, vt omnes Canonici, & Portionarij habeant ordinem annexum, loquitur nè de dignitatibus, & de dimidijs Portionarijs?
Resp. Non potest episcopus illi tribuere ordines sacros inter dignitates, & dimidios Portionarios, quia cum sit onus, imponi non debet his, cum quibus non loquitur, sed debet relinqui, vt sancitum est in Iure communi. *DD. super c. 12. sess. 24. Conc. Trid.*

15 Quando potest Canonicus puniri non suscipiens ordinem sacrum?
Resp. Postquam distributi fuerint ordines ab episcopo, & non ante, quia nemo cadit in culpam, donec ei pręcipiatur. *DD. super c. 12. sess. 24.*

CAPVT XL.

De seruitio Episcopo præstando.

1 POtest Episcopus habere in suo famulatu,& adiutorio aliquos Canonicos?
Resp. Poterit habere tantum duos,vbicumque ambulauerit, etiam extra Ecclesiam Cathedralem.
2 Isti Canonici quid lucrabuntur?
Resp. Fructum,seu grossam suæ præbendæ, sed non distributiones quotidianas. *Abb. in c. ad audientiam, de clericis non residentibus, num. 1. & 5.*
3 Si tota præbenda consistat in distributionibus quotidianis, isti Canonici quid debent percipere?
Resp. Duas partes præbendæ, & tertia Canonicis residentibus danda erit.
4 Qui debet seruire Episcopo celebranti,& Pontificalia exercenti?
Resp. Dignitates, Canonici, & Portionarij suæ Ecclesiæ, quilibet in suo gradu, sic declarauerunt Illustrissimi Cardinales congregat. Concilij.
5 Si episcopus celebret Pontificalia extra suam Ecclesiam in aliqua Ecclesia priuata, qui debent ei inseruire, si celebret ordines?
Resp. Si sit in ciuitate,in qua est Ecclesia Cathedralis,debent ei inseruire Canonici,& dignitates,qui illi seruiebant in propria Ecclesia. *DD. super capit. 12, session. 24.*
6 Si Episcopus celebret Missam priuatam in sua ecclesia,vel extra,vel in oratorio suo, tenentur ne Canonici assistere?
Resp. Non, sed sui famuli. *DD. super c.12. sess. 24.*
7 Quis debet nominare assistentes, & reliquos ad Pontificalia exercenda?
Resp. In hoc seruanda est consuetudo Ecclesiarum, & si nulla sit consuetudo, seruandum est, quod disponit ceremoniale Romanum. *Doctores super cap. 12, session. 24.*
8 Quoties debent dignitates, & Canonici Episcopum comitari?
Resp. Quoties Episcopus publicè, & Pontificaliter indutus diebus festiuis, & solemnibus voluerit adire Ecclesiam,& assistere horis diuinis, & Missæ suæ,debent eum comitari. *DD. super c. 12. sess. 24.*
9 Ex quo loco debent eum comitari?
℞. Si domus Episcopi prope Ecclesiam sit, ex suo cubiculo vsque ad Ecclesiam, & in reditu vsque ad ostium domus Episcopi;si domus Episcopi distet multum,ita vt equo insidens veniat;tunc ratio postulat, vt eum expectent ad primam portam Ecclesiæ, & ibi eum honorificè suscipiant. *DD. super c. 12. sess. 24.*
10 Quando Episcopus diebus feriatis priuatim venerit ad Ecclesiam, quid agendum?
Resp. Nonnulli Canonici debent venire ad ostium Ecclesiæ,& eum comitari, idemque in reditu obseruandum.
11 Quis debet constituere horam, in qua Canonici debent venire ad associandum Episcopum?
Resp. Episcopus ipse pro sua prudentia prouidere debet,vt horæ Canonicæ opportuno tempore dicantur,ne populus expectet,neque Canonici notabiliter detineantur. *Doctores super c. 12. sess. 24.*
12 Quando debent incipere Canonici cātare horas, veniente Episcopo ad Ecclesiam?
Resp. Statim, cum Episcopus ingressus fuerit chorum, & sederit in sua sede.
13 Quis debet dare Hysopum Episcopo ingredienti Ecclesiam?
Resp. Si veniat cum comitatu solemniter indutus, vnus ex dignitatibus; si verò priuatè veniat, aliquis capellanus. *DD. super c. 12. sess. 24.*

CAPVT XLI.

De residētia Canonicorum.

1 QVi tenentur ad residentiam personalem in Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis?
Resp. Omnes Dignitates,Canonici, & Portionarij, & medij Portionarij, *Trid. syn. sess. 24. c. 12. de reform.*
2 Canonici collegiatarum, Abbates regulares, qui habent præbendam in Cathedralibus, vel Collegiatis, tenentur ne ad residentiam?
Resp. Tenentur. *Conc. Trid. sess. 24. c. 12. de reformat.*
3 Capellani & ministri inferiores seruientes Ecclesiæ, tenentur nè ad residentiam sicut Canonici?
Resp. Tenentur, si habeant congruam substentationem ab Ecclesia. *DD. super c. 12. sess. 24.*
4 Beneficiati simplices tenentur nè ad residentiam?
Resp. Negatiuè. *Abb. in c. cler. de cler. non resid. nu. 3.*
5 Potest episcopus alicui dare facultatem de non residendo?
℞. Nō,neque dare facultatem,vt alius resideat pro illo. *Abb. in c. cum ad hoc, de clericis non resident. nu. 4.*
6 Gratiæ,& dispensationes de non residendo, quando valent?
Resp. Quando sunt temporales,& non perpetuæ,& quando sunt concessæ à Summo Pontifice ex rationabilibus causis, & dictæ sunt approbandæ coram ordinario. *Trid. syn. sess. 6. c. 2. Abb. in c. cum ad hoc, de clericis non residentibus num. 4.*
7 Tunc episcopus quid debet facere?
℞. Deputare Vicarium idoneū in tali beneficio tāquam sedis Apostolicæ Delegatus. *Tri. syn. sess. 6. c. 2.*
8 Potest episcopus concedere, vt Canonici dimidiatim ecclesiæ seruant?
Resp. Potest, dum tamen toto anno vltra bimestre nō absint ab ecclesia,& dummodo tempore absentiæ distributiones non recipiant. *DD. super c. 12. sess. 24.*
9 Potest episcopus cogere dignitatem, vel Canonicum,qui amittit distributiones quotidianas, vt vltra has pœnas, nihilominus resideat in sua ecclesia?
Resp. Poterit procedere per iuris remedia vsque ad priuationem. *Trid. syn. sess. 21. c. 3. de reform.*
10 Si Canonicus celebrat Missam priuatam tempore horarum, lucratur nè distributiones quotidianas?
Resp. Non, nisi celebret de licentia Decani, quam debet dare rarò,& pro legitima causa. *Abb. in c. cum olim, de sent. & re iudicata, num. 2. & 3.*
11 Canonicus legens in publica vniuersitate habetur ne pro præsenti, & quid lucratur?
℞. Grossam prebendæ tantum,& si omnis prebēda consistat

consistat in distributionibus quotidianis, amittit tertiam partem. *Nau. in manual. c. 25. num. 121. Emanuel, in sum. tit. 1. c. 33. num. 2. tit. 2. c. 36. num. 2.*

12 Hoc priuilegium Iuris, vt Canonici legentes in publica vniuersitate lucrentur grossam præbendæ, cum quibus canonicis intelligitur, cum canonicis, qui acquirunt præbendam per oppositionem, vel cum alijs canonicis, qui prouidentur ab Episcopo, vel à Papa absque concursu?

Resp. Hoc priuilegium non est datum canonicis, & doctorali lectori, neque pœnitentiario, qui per suffragia prouidentur in Ecclesijs: ratio est, quia isti suas proprias Cathedras, & residentiam habent in Ecclesijs, vbi sunt electi canonici, & si alias fructuosa, & bona esset eorum electio, si in vna ciuitate haberent reditus, & in alia facerent fructum, & tale priuilegiũ datur à iure solùm simplicibus canonicis, qui non habent officium situatum in Ecclesia.

13 Si aliquis eligatur in canonicum alicuius Ecclesiæ in præbenda doctoralis lectoris, vel pœnitentiarij, & nolit venire ad residendum, quia consequutus est Cathedram in vniuersitate, quid debet facere Episcopus, & Capitulum?

Resp. Transactis tribus mensibus suæ absentiæ, illũ citare, & requirere. Primò, secundò, & tertiò, vt veniat ad residendum in sua Ecclesia, & ad exercẽdum suum officium, & si intra tempus legitimum non venerit, facere actum iuridicum vacationis talis præbendæ, & ponere edicta, & de nouo prouidere; ratio est, quia talis præbenda data est à Concilio, & à Sũmo Pont. propter particulare officium, & assistentiã personalem, & propter necessitatem illius Ecclesiæ, & certo modo est quasi stipendium alicuius Cathedræ vel lectionis. *Trid. synod. sess. 23. c. 1. sess. 5. c. 1. de reform. Nauar. vbi supra.*

14 Si aliquis Doctor sit in aliqua vniuersitate, & in eadem ciuitate sit Ecclesia Cathedralis, poterit obtinere duas Cathedras, vnam in Ecclesia, alteram in vniuersitate, & legere duas lectiones?

Resp. Si possit satisfacere in Ecclesia Cathedrali, & in vniuersitate, benè poterit legere duas lectiones, & regere Cathedram, & seruire canonicatui; ratio est, quia facto seruitio sibi debito in Ecclesia, illud tempus, quod superest, potest consumere in legendo, sicut alius canonicus consumit in alijs rebus sibi benè visis, & canonico lectori non est imponenda maior residentia, quàm alij canonico ordinario.

15 Canonici, qui in eadem ciuitate, in qua habent canonicatum, dant operam litteris, gaudent nè priuilegio præsentiæ?

Resp. Non, quia solum datum est studentibus in publica vniuersitate, quia expectatur magnus fructus, cum sint ibi magni magistri, & magna scientia. *Nauar. loco allegato. cap. tua fraternitatis, de cleric. non residentibus.*

16 Si in eadem ciuitate sit Vniuersitas, & Ecclesia Cathedralis, gaudebunt ne eodem priuilegio?

Resp. Gaudebunt, quia commoditas loci non tollit priuilegium. *Rebuffus in Prax. tit. de dispensationibus de non residentia, num. 25.*

17 Quid debet seruare Canonicus, qui petit facultatem studendi.

℟. Primò, supponitur, quòd nõ habeat triginta annos ætatis, nisi prius cæperit studere alicui scientiæ. Secundò, vt det operam Theologiæ, vel Iuri canonico. Tertiò, vt licentia sit ad quinquennium tantùm. Quartò, si habeat ministerium in Ecclesia, eligatur Vicarius idoneus cum congrua portione. *Rebuffus in tract. de priuil. scholasticor. & Nauar. loco allegato.*

18 Studentes quot annis possunt abesse?

Resp. Quinque annis à die, quo cœperunt dare operam litteris. *Nauar. loco allegat.*

19 Hæc facultas post Concil. Trid. potest nè concedi Parochis his conditionibus?

Resp. Non, quia habent arctiorem residentiam?

20 Canonicus absens studiorum causa, tenetur ad residentiam per substitutum?

Resp. Non, quia residentia debet esse personalis, & sic per substitutum suppleri non potest, cum requirat talis personæ in indiuiduo præsentiam. *Abb. in c. licet de præben. num. 9.*

21 Quare residentia canonici per substitutum suppleri non potest, & Sacramenta per substitutum sæpè administrantur?

Resp. Quia dignitas canonicatus requirit plures qualitates adhærentes tali personæ, quare alius pro illo supplere eius præsentiam non potest, nisi Sum. Pontifex hoc dispenset, & ponat alium substitutum, & coadiutorem; in Parochis verò de consuetudine, & licentia Episcopi, alius clericus approbatus Parocho impedito pro eo administrat sanctissima Sacramenta, sed non supplet, nec potest supplere residentiam personalem Parochi, quæ strictior est.

22 Canonici, qui publicè docent in Cathedra Ius canonicum, quid lucrantur?

Resp. Fructus suæ præbendæ, etiam si Cathedra, & canonicatus non sint in eadem ciuitate. *Rebuffus tra. de priuileg. scholasticor.*

23 In Ecclesijs, in quibus ex consuetudine, vel priuilegio dicuntur horæ matutinæ sero præcedenti, debet ne lector haberi pro præsenti?

Resp. Non, sed consuetudo talis Ecclesiæ, vel statutum seruandum est. *DD. super c. 1. sess. 5. Conc. Trid.*

24 Immemorabilis consuetudo non residendi excusat à residentia?

Resp. In Cathedralibus, & collegiatis non excusat, sed in aliquibus Collegiatis ruralibus, quarũ fructus tenues sunt, poterit excusari. *DD. super c. 3. sess. 21.*

25 Canonici possunt nè tempore, quo recitantur horæ, exigere rationem redditũ suarum præbendarũ?

Resp. Non, quia alio tempore hoc fieri potest, & pro re temporali cultus diuinus non est defraudandus. *DD. super c. 3. sess. 21.*

26 Canonicus, qui exercet curam animarum ratione suæ præbendæ, quid lucratur?

Resp. Habetur in horis pro præsenti, dum eam tantum exercet. *Trid. syn. sess. 24. c. 8. de reform.*

27 Si Canonici habeant aliquas Parochiales Ecclesias in districto Abbatum regularium, quis debet cõpellere eos ad residentiam, Abbas, aut Episcopus?

Resp. Episcopus, quia Abbas non est Iudex Canonicorum, cum ipse sit regularis, & canonici sæculares subiaceant Episcopo, *sess. 23. c. 1. de reform.*

28 Si quis perpetuò absit ab Ecclesia, vel occultetur, ita vt moneri non possit, quid agendum?

Resp. Debet priuari præbenda, factis monitionibus de iure necessarijs, & si non compareat facta informatione vocandus est per edicta. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reformat.*

CAPUT XLII.

De absentia Canonicorum.

1 CAnonicus per quot menses potest abesse à sua Ecclesia quolibet anno?
Resp. Per tres menses continuos, vel interpellatos sine licentia Episcopi, etiam sine expressione alicujus causæ, quia dati sunt canonicis ad eorum requiē; sed in Ecclesijs, vbi fuerit consuetudo, vt minori tempore absint, illa consuetudo seruanda est; quia est in fauorem residentiæ. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

2 Canonici regulares gaudent priuilegio, vt possint ab Ecclesia abesse per tres menses?
Resp. Non, sed de licentia superioris possunt abesse singulis mensibus, quatuor dies. *Trid. syn. sess. 23. cap. 1. de reform.*

3 Si aliqua Ecclesia habeat consuetudinem, vt canonici possint abesse quatuor mensibus, debet ne talis consuetudo reduci ad tres menses concilij?
Resp. Debet, & in eis non lucrantur distributiones quotidianas. *sess. 23. cap. 1. de reform. cap. 1. de cler. non resid. in 6.*

4 Possunt ne omnes canonici simul abesse?
Resp. Non, sed arbitrio Episcopi, & capituli tempore interpellato relinquitur, ita vt Ecclesiæ semper seruiatur. *DD. super c. 1. sess. 23. de reform.*

5 Episcopus potest dare alicui canonico maiorem licentiam absentiæ?
Resp. Ex legitima causa potest dare quatuor menses. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

6 Quam pœnam incurrunt canonici, qui vltra tres menses abiunt a sua Ecclesia?
Resp. Si absint per annum priuantur dimidia parte fructuum, pro secunda vice omnibus fructibus, pro tertia vice prebendis, & incurrunt pœnas positas. *in cap. 6. de clericis non residentibus. Trid. synod. sess. 23. c. 1. de reform.*

7 Quid lucrantur canonici his tribus mensibus absentię?
Resp. Grossam, sed non distributiones quotidianas, quæ dantur presentibus. *Trid. synod. sess. 23. c. 1. de reform.*

8 Canonicus carceribus detentus, quid lucratur?
Resp. Si iniustè sit, & per sententiam liberetur à delicto illi posito, lucratur grossam, & distributiones quotidianas; ratio est, quia per illum non stat, quo minus non resideat; sed si iustè sit detentus, lucratur distributiones quotidianas ad eius substentationem, & amittit grossam, licèt illi tunc sit soluenda, quando per sententiam apparebit vltima ejus culpa, quia aliter cum hec sit, similiter pœna puniretur per hanc ante probationē, & sententiā *DD. in c. 1. sess. 23.*

9 Si aliquis Canonicus absit à sua Ecclesia animo fruendi dictis tribus mensibus, & superueniat illi infirmitas, vel flumina crescant, vel bella, vel pestis oriatur, ita, vt per ipsum non stet, quid lucrabitur?
Resp. Habebitur pro præsenti, quia impedito non currit damnum. *DD. super c. 1. sess. 23.*

10 Impeditus huiusmodi debet probare dictum impedimentum?
Resp. Debet probare per legitima media facta coram Notario, Iudice, & testibus.

11 Senes, qui ob longam ętatem absq; vlla infirmitate non possunt seruire, quid lucrantur?
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas, sicut infirmitas, quia ipsa senectus est infirmitas. *Ioan. Andr. c. 1. de clericis non resid. in 6.*

12 Infirmi, qui sua culpa, & excessu incidunt in infirmitatem, quid lucrantur?
Resp. Omnia; quia non attenditur causa, sed infirmitas, pręcipuè cum nemo sua voluntate infirmetur. *Ioan. Andr. cap. 1. de clericis non residentibus in 6. Abb. in cap. ad audientiam, de clericis non residentibus nu. 5.*

13 Absentes pro vtilitate Ecclesiæ, quid lucrantur?
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas, quia in bello tantum lucratur, qui pugnat, quantum qui custodit castra, & qui occupatur laborando pro Ecclesia, pręsens est in Ecclesia, c. ex parte tua, de clericis non residentibus. *gl. ibid. & DD. super c. 1. sess. 23. Conc. Trid. de reform.*

14 Inimicitię causa potest Canonicus abesse ab Ecclesia?
Resp. Si inimicitia sit capitalis, & timeatur magnū damnum, & fuerit inimicitia orta, postquam obtinuit canonicatum, de licentia superioris poterit abesse tanto tempore, quanto durat inimicitia. *DD. super c. 1. sess. 23.*

15 Inquisitores heretice prauitatis absentes ab Ecclesia, in qua habent prębendas, vel si in eadem ciuitate sit Inquisitio, & Ecclesia Cathedralis, quid lucrantur?
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas ex bulla data in fauorem fidei à Paulo III. & Pio V.

16 Inquisitores lucrantur similiter beneficia curata, sicut canonicatus, & Prębendas?
Resp. *Zabarella q. 585. num. 12.* contra commune tenet partem affirmatiuam, tamen pars affirmatiua tamquam magis vera ad praxim reducitur.

17 Auditores Rotę absentes ab Ecclesijs, quid lucrātur?
℞. Omnia; *Bulla Clem. VII. quæ incipit conuenit. Lelius de Rep. Eccl. p. 11. num. 2.*

18 Collectores Generales Camerę Apostolicę, Subcollectores, Aduocati, Procuratores, Officiales, Fiscales, Notarij si sint Canonici, quid lucrantur absentes à sua Ecclesia causa spoliorum?
℞. Toto tempore, quo occupantur in spolijs prefatię Camerę Apostolicę, lucrantur grossam, & distributiones quotidianas, & est argumentum à minori ad maius, quia si qui seruit suę Ecclesię lucratur, quanto magis, qui seruit Ecclesię vniuersali. *Bulla Sixti V. data Romæ in monte Quirinali sub annulo Piscatoris die 8. Maij 1590. sui Pontificatus anno 6.*

19 Familiares Papę, quos fructus percipiunt?
℞. Licet de Iure in c. *cum dilectus, de clericis non resident. percipiant omnes fructus, tamen* Trid. syn. sess. 14. *cap. 10.* eos obligauit ad residentiam, & sic tenentur impetrare concessionem Apostolicam cum expresse Concil. Trid. mentionem faciat quòd lucrentur fructus, vt presentes.

20 Si Ecclesia patiatur penuriam ministrorum, & sint aliqui priuilegiati bulla, vel breui Apostolico, quid erit agendum?
℞. In isto casu facta informatione, poterūt priuilegiati vocari ab Episcopo, & si nō veniāt, potest Episcopus eis denegare fructus, quia in isto casu cessat priuilegiū, & nō presumitur velle Summū Pōtificem

cum

cum damno Ecclesiæ, & penuria ministrorum, & seruitij, vtilli vtantur tali priuilegio, *c. cum ad hoc de clericis non residentibus, Abb. ibi num. 6.*

21 Archidiaconus suam Ecclesiam visitans, vel iura sui Archidiaconatus, quid lucratur?
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas, cum in hoc seruiat Ecclesiæ in re vtili. *Monet. q. 11. n. 63.*

22 Beneficiatus adsens Concilio synodali tamquam Theologus, vel Canonista sui capituli, quid lucratur.
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas, quia occupatur in re graui communi, & Ecclesiæ vtili. *Monet. q. 2. num. 11. & 19.*

23 Examinatores synodales electi à syn. Diœcesana, si causa examinis abstint à choro, quid lucrantur?
Resp. Grossam, & distributiones quotidianas, quia in re grauissima, & animarum saluti plurimum necessaria occupantur, & tamquam præsentes iudicantur. *Trid. syn. sess. 22. cap. 2. de reform.*

CAPVT XLIII.

De distributionibus quotidianis.

1 Qvis debet ordinare, & distribuere distributiones quotidianas.
Resp. Episcopus semel tamquam Sedis Apostolicæ Delegatus. *sess. 21. c. 3. de reformat.*

2 Quæ sunt distributiones quotidianę, de quibus loquitur Concilium Tridentinum?
Resp. Sunt quædam pecunia taxata in certa quantitate, & taxa, quam lucrantur Canonici pro assistētia singularum horarum, ita vt pro assistentia primæ, singuli lucrentur duas monetas, & sic de singulis horis.

3 Distributiones debent ne æquales esse in singulis horis canonicis?
Resp. Non, quia aliqua hora est dignior alia hora, & assistentia Canonicorum magis necessaria, vt est Missa, vel Matutinum.

4 Quod vnus Canonicus amittit non residendo, cui concedendum est?
Resp. Alijs Canonicis, qui in illa fuerunt præsentes.

5 Istę distributiones, quando debent solui, & à quo?
Resp. Ab Æconomo Capituli, & in tempore solutionis seruanda est consuetudo, & commoditas cuiuscumque Ecclesiæ.

6 Quis debet videre, & adscribere residentiam Canonicorum singulis horis?
℞. Punctator electus a Capitulo, qui debet sedere in vltima sede, cum suo libro, calamo, & atramentario, & scribere præsentes, & notare absentes.

7 Punctator quis esse debet?
℞. Aliquis de Canonicis, vel Portionarijs, vel aliquis Capellanus, qui sit Clericus, & debet iurare principio cuiuslibet anni in manibus Capituli, videlicet de exercendo officio, & sic datur fides libro ab eo scripto, tamquam si fuisset miles, testis, & secundū prædictum librum soluitur vnicuique, quod lucratus est, non obstante quacumque appellatione alicuius Canonici, quæ non habet affectum suspensiuum, quia aliter ordo totius Ecclesiæ perturbaretur.

8 Si Punctator absit, & nō veniat, quis supplet eius vices?
℞. Ille, qui gubernat, & regit Ecclesiam, debet è suo loco descendere, & ponere se in loco Punctatoris, & facere eius officiū vsquequo punctator veniat, quia Decanus, vel qui regit Ecclesiam, debet occurrere huic rei, tamquam magis necessariæ in Ecclesia.

9 Canonici possunt videre librum Punctatoris?
℞. Toties quoties voluerint, & aduertere in Capitulo, si aliquid deficiat, sed liber non debet duci extra eos, ibi enim debet esse arca, vbi repositus sit cū summa custodia, & in libro in principio cuiuslibet anni ponuntur nomina, cognomina omnium Canonicorum, & ministrorum Ecclesiæ, dies obitus cuiuscumque, si contigerit, & locus, vbi sepultus est.

10 Quam partem fructuum in Ecclesijs Cathedralibus, & collegiatis debet ponere in distributionibus quotidianis.
℞. Tertiam partem fructuum, & prouentuum cuiuscumque dignitatis, personatus, canonicatus, & portiones separare debet, vt eas lucrentur præsentes in choro, & inter eos diuidantur in distributiones quotidianas. *Trid. syn. sess. 21. c. 3. de reform.*

11 In Ecclesijs, vbi non solùm tertia pars, sed dimidia pars, vel tota præbenda ponitur in distributionibus quotidianis, quid debet Episcopus facere?
℞. Relinquere Ecclesiam in sua laudabili consuetudine. *Trid. syn. sess. 21. c. 3. de reform.*

12 Distributiones quotidianæ vnde sumi debent?
℞. A grossa, & massa præbendæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 15. & sess. 21. c. 3. de reform.*

13 Quid est grossa massa?
℞. Sunt omnes fructus, & introitus, & prouentus, quos in vno anno habet talis Ecclesia, qui prouentus dantur Canonicis singulis annis, & illos lucrantur in residentia vnius diei, veluti in die S. Michaelis, vel in residentia continuata per tres menses, vel distincta secundùm statum cuiuscumque Ecclesiæ, & secūdùm consuetudinem, quæ varia est in diuersis Ecclesijs: illa tota grossa, veluti mille aurei, qui pertinent ad vnum Canonicum in toto illo anno, vocatur massa, & grossa, præbendæ.

14 Ad cōstituēdas distributiones quotidianas, potest ne sumi aliquid de beneficijs extra Ecclesiam sitis?
Resp. Non, nisi beneficia sint præbendis vnita.

15 Quando debet conuerti tertia pars fructuum in distributiones quotidianas?
Resp. Solùm quando nullæ sunt, vel sunt ita tenues, vt negligantur. *Trid. syn. sess. 21. c. 3. de refor.*

16 Ista tenuitas quomodo est computanda?
℞. Habita ratione Ecclesiæ, personarum, fructuum, præbendarum, iuxta legitimum arbitriū Episcopi.

17 Vbi fructus nulli sunt, quid agendum?
Resp. Tales tunc prębendæ augendę sunt, applicādo beneficia simplicia, vel minuendo numerū Canonicorum, iuxta *Conc. Trid. sess. 24. c. 15.* & antea non est assignāda tertia pars in distributiones quotidianas.

18 Quando assignatur tertia pars, quid est considerandum.
Resp. Debent prius deduci omnia onera præbendarum, & pensionum, dum durant, & postea iuxta verum valorem, & non iuxta taxam est assignanda dicta tertia pars. *DD. super c. 3. sess. 21.*

19 Detractio tertiæ partis in dignitatibus, quæ non sunt æquales, quomodo est diuidenda?

Resp. Taliter, quòd vnusquisque percipiat residendo, quantum de sua præbenda detractum est, ita vt qui plus attulit, plus accipiat pro rata æqualitate seruata. *DD. super c. 3. seß. 21.*

20 Tenetur nè Episcopus facere alienationem, vel detractionem tertiæ partis fructuum in distributionibus quotidianis ex pinguioribus, & opulentis præbendis, & dignitatibus, vel ex omnibus?
Resp. Ex omnibus dignitatibus, & canonicatibus diuitibus, & pauperibus. *Trid. syn. seß. 21. c. 3.*

21 Dignitates, & canonici debent ne æqualiter gaudere dicta alienatione tertiæ partis fructuum?
Resp. Non, sed quilibet pro rata, ita vt si alicui dignitati detractum fuit pretium centum aureorum, & alteri dignitati quinquaginta, quilibet gaudeat de bonis alterius pro rata, quam ipse posuit in mensa. *DD. super c. 3. seß. 21.*

22 Dignitas non seruiens Ecclesiæ, quid amittit quolibet die?
Resp. Distributionem illius diei, & debet applicari pro loco. *Trid. syn. seß. 22. cap. 3.*

23 Si aliqua dignitas non sit de corpore capituli, nec percipiat distributiones quotidianas, quas cæteri amittunt, & tamen de suis fructibus tertia pars sit posita in distributiones quotidianas, quod talis dignitas amittit, cui debet applicari?
Resp. Fabricæ Ecclesiæ, vel alicui operæ piæ *DD. super c. 3. seß. 22.*

24 Quomodo intelligitur *Concil. Trid. cum seß. 21. c. 3.* dicit, quòd tertia pars fructuum, quam amittit aliqua dignitas, distribuatur inter præsentes, & *seß. 22. c. 3.* dicit, quòd tertia pars fructuum alicuius dignitatis non residentis applicetur fabricæ, vel pio loco?
Resp. *Cap. 3. seß. 22.* debet intelligi, quòd quando aliqua dignitas non lucratur distributiones, quas alij lucrantur, & ipse habet tertiam partem positam in distributiones quotidianas, vt ipse solus eas lucretur, vel amittat, tunc quod talis dignitas amittit, debet applicari fabricæ Ecclesiæ, vel operæ piæ.

25 Quibus dandæ sunt distributiones?
Resp. Præsentibus. *Trid. syn. seß. 21. c. 3.*

26 Distributiones debent poni aliquibus horis, vel omnibus?
Resp. Omnibus. *Trid. syn. seß. 21. c. 3.*

27 Si in vna hora sit magna distributio, & in alia nulla, debet ne sumi de vna hora, & in alia poni?
Resp. Non, quia aliquæ sunt horæ digniores alijs, & oportet, vt sit maior numerus canonicorum, sed pro illa hora, quæ non habet distributiones, sumatur aliquid de corpore capituli, vel potest vna hora cum altera iungi, puta si prima habeat magnam distributionem, & tertia non habeat, potest fieri statutum, vt ad lucrandam distributionem primæ, necesse sit in tertia assistere. *DD. super c. 3. seß. 21.*

28 In quibus Ecclesijs non debet Episcopus ponere tertiā partem fructuū in distributiones quotidianas?
Resp. In illis, in quibus est cōsuetudo, vel statutum, vt dignitates non seruientes amittant eam partē fructuum, quæ ascendat ad tertiam partem, tunc non est necessaria opera Episcopi. *Conc. Trid. seß. 22. c. 3.*

29 Si ponere tertiam partē fructuum in distributiones quotidianas sit cōtra fundationē alicuius Cathedralis, vel Collegialis, est nè seruāda forma concilij?
Resp. Non, quia *c. 3. seß. 22.* in illis verbis non obstantibus exemptionibus, & consuetudinibus, non est derogatum fundationibus, cum in sua re, & testamēto quilibet sit moderator, & arbiter. *Conc. Trid. seß. 23. c. 3.*

30 Dignitatibus de Iure patronatus habentibus sedem in aliqua Ecclesia honoris causa, debet nè detrahi tertia pars fructuum?
Resp. Non, sed solùm debet seruari sua fundatio, quia fundationibus, vt dictum est, non est derogatū, præcipuè in Galleria sunt plures Abbatiæ, & Prioratus habentes proprias Ecclesias, & exercentes iurisdictionem, & simul habentes aliquam sedem in Cathedralibus honoris causa, istæ Dignitates debent seruare suam fundationem. *DD. super c. 3. seß. 22.*

31 Si sit aliqua dignitas in Ecclesia Cathedrali, quæ non habeat vocem in Capitulo, nec distributiones, sed habeat fructus extra mensam capitularem, tenebitur nè Episcopus ponere tertiam partem fructuum in distributionibus quotidianis?
Resp. Affirmatiuè, quia de similibus dignitatibus loquitur expressè *Concil. seßio. 21. cap. 3. & seßion. 22. c. 3. de reformat.*

32 Si aliquis canonicus amittat distributiones quotidianas, possunt nè alij canonici illi illas distributiones condonare separatim, vel capitulariter?
Resp. Non, quia expressè prohibitum est illis à Cōcilio, imò nec qui amisit, poterit illas accipere, & si acceperit, tenetur illas restituere fabricæ, tanta enim est obligatio, & necessitas residentiæ, vt quilibet licitè possit dare sua bona, & non possit condonare distributiones in odium non residentium. *Conc. Trid. seß. 22. cap. 3.*

CAPVT XLIV.

De professione fidei facienda Canonicis.

1 QVi tenentur facere professionem fidei?
Resp. Primates, Episcopi, Dignitates, Beneficiati, Lectores Theologiæ, & grammaticæ. *Trid. syn. seß. 24. cap. 12.*

2 Intra quod tēpus canonicus debet emittere professionem fidei?
Resp. Intra duos menses aliàs nō facit fructus suos, benè tamen facit distributiones quotidianas, quia nō veniunt appellatione fructuum. *Oldrad. conf. 118. Trid. syn. seß. 24. c. 12. de reform.*

3 Professio potest ne fieri per Procuratorem?
Resp. Non potest, nisi per se ipsum.

4 Bimestres professionis fidei, à quo die debent cōputari?
Resp. A die perceptionis fructuum. *DD. super cap. 12. seß. 24.*

5 Coram quo debet fieri professio fidei?
Resp. Canonici debent coram ordinario, & capitulo, cæteri beneficiati coram ordinario, aliàs non faciunt fructus suos. *Trid. syn. seß. 24. c. 12. de refor.*

6 Docentes grammaticam, & artes liberales in domibus particularibus aliquorum Principum, tenentur ne emittere professionem fidei?

Rl. Te-

Resp. Tenentur, & etiam docentes artes liberales. *Bulla Pij IV publicata 13. Nouembris 1574.*

7 Ordinarius, qui permittit aliquos docere in gymnasijs publicis sine professione fidei, incurrit ne in pęnas positas in dicta Bulla Pij IV.

Resp. Non quia hoc spectat ad Rectores, & superiores dictorum gymnasiorum, & studiorum. *DD. super c. 12. sess. 24.*

CAPVT XLV.

De Examine, & Prouisione Parochialis Ecclesiæ.

1 CVm Parochialis Ecclesia vacat, quid debet Episcopus agere?

Resp. Prouidere statim Vicarium idoneum cum cōgrua assignatione fructuum eius arbitrio, qui eam regat, donec de Rectore prouideatur. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de reformat.*

2 Quid agendum ad prouidendum Rectorem?

Resp. Episcopus, & Patronus, (si fuerit de Iure patronatus) intra decem dies, vel aliud tempus ab Episcopo præscriptum, ponat edictum, & transacto tempore, omnes concurrentes ad beneficium examinentur coram Episcopo, vel eius vicario ab examinatoribus synodalibus. *Trid. synod. ses. 24. c. 18. vbi sup.*

3 Prælati, veluti Abbates, Priores, & alię dignitates, possunt ne facere concursum?

Resp. Si Prælatus sit exemptus, & immediatè subiectus sedi Apostolicæ, & habeat facultatē nominandi examinatores synodales, benè poterit facere cōcursum, & tenetur illud facere in beneficijs curatis, quæ pertinet ad suam prouisionem. *DD. super c. 18. sessione 25.*

4 Est ne necessarium ad solemnitatem examinis, vt ponantur edicta?

Resp. In illa Prouincia, vbi Episcopus, aut synodus Prouincialis iudicauerit esse magis necessarium, vt ponantur, ibi debent vocari per edicta, qui volunt examinari, sed vbi adhuc non est factum hoc iudicium, consuetudo est seruanda. *Trid. syn. ses. 24. c. 18. de reform.*

5 Intra quod tempus à die vacationis debet Episcopus ponere edictum Ecclesiæ Parochialis?

Resp. Intra decem dies notitiæ vacationis; nam licèt concilium dederit Episcopo maiorem facultatem, tamen Pius V. in Bulla 32. quæ incipit, in conferendis, limitauit, vt non possit differri intra alios decem dies.

6 Si præfixo die examinis concurrat vnus solus, quid agendum?

Resp. Eum examinandum esse, & si sit idoneus, cōferre illi beneficium. *Nauar. cons. 1. de prabend.*

7 Si aliquis adscriptus fuerit ad examen, & constituto die non veniat, & compareat ante prouisionem, erit ne audiendus?

Resp. Si probauerit esse detentum legitimo impedimento, debet admitti, sed non debet poni edictum de nouo. *DD. super c. 18. sess. 24.*

8 Si elapso termino edicti aliquis compareat, vt admittatur, quid agendum?

Resp. Non est audiendus, quia fit iniuria alijs, qui comparuerunt intra tempus vtile, & quamuis Concilium dicat, quod omnes scripti examinentur, intelligitur, si comparuerint. *DD. super c. 18. sess. 24. c. cupientes, de elect. in 6.*

9 Quæ forma seruatur in concursu?

℞. Primò Episcopus potest nominare aliquos clericos idoneos, & etiam alij possunt nominare alios, vel se ipsos. Secundò sine nominatione potest Episcopus ponere edictum, & transacto tempore tradere omnes concurrentes examinatoribus synodalibus, vel suo Vicario, vt eos examinent. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de reform.*

10 Quales sunt modi faciendi concursus?

Resp. Primus modus, vt quisquis sigillatim examinetur. Secundus modus, vt omnes simul examinentur, & hoc relinquitur discretioni Episcopi. *Vgol. de offic. & potest. Episc. fol. 119. par. 2. Quaranta, verbo beneficiorum Parochialium.*

11 De quibus materijs examinari debent?

Resp. De sacramentis, censuris, de restitutione, de simonia, & de iurisdictione, de rebus pertinentibus ad officium Parochi, & quilibet debet examinari in Theologia, vel Iure canonico, vel scientia, quam dicit *Vgol. de offic. & potestat. Episcopi, par. 2. fol. 119.*

12 Examen debet ne fieri de sola scientia, vel de alijs rebus?

Resp. Non, sed de vita, ætate, moribus, & sanctitate, & de scientia debet fieri inquisitio dictis examinatoribus, vt omnibus pensatis renuntiēt Episcopo, quos idoneos ad regendam talem Ecclesiam inuenerint. *Trid. syn. sess. 24. c. 18.*

13 Qui debent admitti ad examen?

Resp. Clerici docti, bonæ famæ, & vitę, & ad minus insigniti aliquo ordine, vel in ea ætate, vt intra annū possint ad Sacerdotium ascendere. *cap. cum in cunctis, de electione.*

14 Potest ne Episcopus admittere ad examen aliquē habentem beneficium curatum?

Resp. Poterit, & si obtinuerit, habita possessione Episcopus prouidere debet primum beneficium. *DD. super c. 18. sess. 24.*

15 Qui non debent admitti ad concursum?

Resp. Laici, irregulares, excommunicati, criminosi, publici peccatores, & qui non habent animum retinendi beneficium, sed permutandi. *c. cum adeo, de rescriptis.*

16 Prouisus à sede Apostolica à quo debet examinari?

Resp. Ab Episcopo, in cuius diœcesi beneficium situ est *Triden. syn. sess. 7. c. 13.*

17 Potest ne Episcopus aliquando sine concursu conferre beneficium curatum alicui viro Cathedratico notoriè docto, litteris, & moribus approbato?

Resp. Non, & talis collatio nulla erit, quia concilīū posuit formam, & nullum excepit. *Parif. de resign. benefic. lib. 8. nu. 83.*

18 Potest ne aliquis de concursu opponere aliquid contra alterum, vt expellatur?

Resp. Actionem habet, & poterit opponere irregularitatem, vel alium defectum. *Rota dec. 19. de dolo, & contum. in nobis.*

19 Aliquis in concursu poterit ne dare aliquid suo con-

concurrenti, vt desistat à concursu?
Resp. Non sine labe simoniæ, quia ibi agitur de interesse Ecclesiæ, & non de interesse illius tertie personæ. *Quarant. in sum. Bul. in verbo simoniacos pag. 460.*

20 Si in aliquo concursu vnus approbetur ab omnibus examinatoribus de vita, moribus, & scientia, & alius approbetur à maiori parte, & à minori reprobetur, quem debet Episcopus eligere?
Resp. Approbatum ab omnibus, & si contrarium fecerit, iuste à sua sententia appellari poteri. *DD. super c. 18. sess. 24.*

21 Præsentatus, vel nominatus ab vniuersitatibus, seu Collegijs, generalium studiorum, a quo debet examinari?
Resp. A nullo, quia præsumitur habere idoneitatē, cummittatur ab officina studiorum. *Trid. syn. sess. 7. c. 13. de reform.*

22 Ex probatis ab examinatoribus quis debet eligere digniorem ad regendam Ecclesiam, Episcopus, vel examinatores?
Resp. Episcopus sine examinatoribus, pensatis omnibus debet solus eligere digniorem.

23 Episcopus ex probatis quem debet eligere in sua conscientia?
Resp. Dignorem, siue bene visum necessitate Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 18.*

24 Quomodo debet Episcopus pensare qualitates idoneorum?
Resp. Eo modo, vt qui habuerit maiorem sanctitatem, & virtutem præferatur illi, qui habet maiorem scientiam, quia hic agitur de maiori vtilitate Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. Gonzalez de reg. 8. Cancellaria. Glos. 4. num. 11 a. Garzia de beneficijs part. 9. cap. 2. num. 111.*

25 Quid debet Episcopus considerare, vt eligat magis idoneum?
Resp. Variæ sunt Doctorum opiniones, quas refert *Pet. Augustinus Barbosa in remissionibus. DD. super c. 18. sess. 24.* sed mihi videtur magis securum esse, vt qualitates considerentur eo ordine, quo concilium eas posuit, nempè quòd semper eligatur magis idoneus ad regendam talem Ecclesiam, si virtutes, & mores sint approbati, etiam si non sit doctior alijs, *vt tenet Gonzalez ad regulam 8. Cancellariæ glos. 4. num. 112. & Nicolaus Garzia de beneficijs par. 9. c. 2. numer. 111.* & Episcopus nunquam errabit, si semper quæsiuerit, & inuestigauerit maius bonum Ecclesiæ vacantis sine aliqua affectione.

26 Quis dicitur absolutè magis idoneus?
Resp. Magis idoneus dupliciter sumitur, scilicet per se, vel per accidens, potest esse aliquis magis idoneus per se, quā est magis sanctus, & doctior alio, & potest alius esse magis idoneus per accidēs, quia habet maiorem prudentiam, maiorem cognitionem illius populi, vel maiorem beneuolentiam, vel aliam qualitatem magis necessariam ad regimen illius Ecclesiæ, quia ciuibus est amabilior, & habent de illo maiorem opinionem, & hæc omnia debet Episcopus ponderare secundum maiorem vtilitatem Ecclesiæ, *Couar. 2. par. §. 7. nu. 4.*

27 Si aliquis habuit omnia suffragia, & alius habuit vltra dimidiam partem vocum, tenebitur ne Episcopus necessario eligere illum, qui habuit omnes voces?
Resp. Non, sed poterit eligere illum, qui non habuit omnes voces, si sibi videbitur esse magis idoneus per se, vel per accidens ad regendam talem Ecclesiam. *Nicol. Garzia de beneficijs p. 9. c. 1. nu. 109.*

28 Collatio facta minus idoneo, valet ne?
Resp. Collatio valet, sed Episcopus peccat mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem. *Couar. 2. p. §. 7. nu. 8. Nauar. in 43. miscell. de oratione.*

29 Si facto examine Episcopus eligat minus idoneū, reliqui possunt appellare?
Resp. Possunt ad Metropolitanum, vel ad Papam; sed interim prouisus per Episcopum, regit Ecclesiam *DD. super c. 18. sess. 24.*

30 Si beneficium sit de iure patronatus laicorum, & Episcopus illud conferat minus idoneo, vel non habenti aliquas qualitates positas in fundatione, quam pœnam incurrit?
Resp. Tunc Episcopus peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem, quia ibi agitur de re aliena ab alio fundata ex suis proprijs bonis, & ideò Episcopus debet esse iustus Iudex, & dispensator. *Nauar. in manual, c. 17. num. 73.*

31 Si facto Examine Episcopus, inueniat aliquem digniorem illis, qui sunt examinati, poterit eum eligere, & relinquere approbatos ab examinatoribus?
Resp. Non, & collatio erit nulla, quia illi habent iam ius acquisitum, quod ab Episcopo tolli non potest. *Trident. sin. sess. 24. c. 18. Fusius de visitatione lib. 2. c. 5. num. 10.*

32 Quando non requiritur examen, nec concursus in prouisione Parochialis Ecclesiæ, quid agendum?
℞. Primò resignationibus factis, in manibus Papæ in fauorem alicuius, si sit in forma dignus, examinatur sine concursu. *Gonzalez ad reg. 8. Cancellariæ. Glos. 6. num. 121.* Secundò in permutationibus de beneficio curato non requiritur concursus, nec examen in permutatione de curato, & simplici beneficio requiritur examen. *Nicol. Garzia de beneficijs par. 9. caput. 1. numer. 165.*

33 Quando in prouisione Parochialis Ecclesiæ requiritur examen priuatum, & non concursus?
℞. Primò in permutationibus, & resignationibus, quando venit in forma dignus. Secundò in permutationibus beneficij simplicis, & curati. Tertiò in beneficij regularium, quæ sæcularibus conferuntur. Quartò in Vicarijs perpetuis si conferantur ad confirmationem dignitatum, quod si dignitates eas habent vnitas. Quintò in præsentato a patrono laico; in his requiritur examen à synodalibus, & non concursus?

34 Potest Episcopus compellere obtinentes beneficia curata, & simplicia, vt ostendat titulum, & examen?
℞. Poterit declarare collationem ignotam, & admittere eos ad nouum examen, & si inuenerit eos idoneos, conferre illis eadem beneficia. *DD. super cap. 13. sess. 7.*

35 Quando collatio beneficij pertinet ad sedem Apostolicam, quæ sunt partes Episcopi, & examinatorum?
℞. Facto examine mittere approbationem authenticam Summo Pontifici, vt ipse conferat magis idoneo beneficium. *Bulla Pij V. in ordine. 3 a.*

36 Quis potest mutare, remittere, minuere vel addere aliquid circa examinationis formam à Concilio Trid positam?

℞. Con-

Resp. Concilium Prouinciale; considerata maiori Ecclesiæ vtilitate. *DD. super Trid. syn. sess. 24. c. 18.*

37 Quibus in casibus poterit Episcopus prouidere Ecclesiam Parochialem non seruata forma concursus, sed priuato examine absque concursu?

Resp. Primo, si Ecclesia sit tam tenuis, quòd nullus se velit examini subijcere. Secundò si ex concursu deberent oriri odia, dissidia, tunc Episcopus cum consilio deputatorum poterit priuato examine prouidere Parochialem, sed in reliquis quantum poterit, debet seruare formam, *Concil. Trident. sess. 24. c. 18. de reformationem.*

38 Quæ beneficia curata possunt dari sine concursu, & quando?

Resp. Primò beneficia curata resignata in fauorem alicuius. Secundò beneficia Iuris patronatus laicorũ. Tertiò beneficia regularia. Quartò beneficia curata, quæ annexa sunt canonicatui, vel dignitati. Quintò beneficia prouisa à sede Apostolica. Sextò beneficia, quæ permutantur. Septimò Vicariatus temporales. Octauo beneficia curata vnita Ecclesiæ Cathedrali, vel Collegiali, quando cura animarum exercetur per canonicos. *Vgol. de offic. & potest. Episcop. fol. 111.*

39 Si omnes clerici, qui ad examen comparerent, ita sint rudes, vt non calleant linguam latinam, poterit ne Episcopus detinere vacationem beneficij per longum tempus, aut erit ne melius conferri vni ex illis?

Resp. Tunc Episcopus si extra concursum non inueniat aliquem sufficientem, debet conferre beneficium vni ex illis concurrentibus, & curare, vt erudiatur. peius enim est non habere vllum Pastorem. *DD. super c. 18. sess. 24. de reform.*

40 Si appellauerit à sententia examinatorum, vel ab electione facta de magis idoneo, à quibus examinatoribus debet iterum examinari?

Resp. Si appellauerit ante Metropolitanum, ab examinatoribus synodalibus dicti Metropolitani, & ibi debet fieri iterũ de nouo concursus, quia primi examinatores sunt illi suspecti. *DD. super c. 18. sess. 24. de reform.*

CAPVT XLVI.

De Parochis, & de Ecclesijs Parochialibus.

1 Quod est officium Parochi?

℞. Debet esse Sacerdos, in propria Ecclesia residere, prædicare Dominicis, & festiuis diebus, sepelire mortuos, offerre preces pro populo. *Nauar. in man. c. 25. num. 121. Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

2 Clerici quos mores, & vitam habere debent?

Resp. Bonam vitam, bonos mores, vt laici corrigantur. *Trid. syn. sess. 24. de refor. c. 14.*

3 Potest ne Episcopus admittere clericos alterius diœcesis ad administranda sacramenta?

Resp. Potest, si talis clericus habeat dimissorias sui Episcopi, & sit idoneus.

4 Si ad obtinenda beneficia curata sit penuria sacerdotum, quid erit agendum?

Resp. Episcopus curet meliorem modum pro suo arbitrio. *DD. super c. 3. sess. 7. de refor.*

5 Episcopus potest sub censura præcipere, vt sacerdos non impeditus celebret omnibus diebus festiuis?

Resp. Negatiuè, quia nullibi hoc præceptum est sed debet id facere exhortationibus, & monitionibus. *DD. super c. 14. sess. 23.*

6 Decimæ, vel oblationes factæ alicui Imagini, vel capellæ sitæ intra Parochialem, cui cædunt?

Resp. Parocho. *vt dixi lib. 10. c. 30. de Ecel. ædific.*

7 Parochus potest accipere aliquid pro administratione Sacramentorum?

Resp. Non, sed si aliquid recipit, debet esse pro elecmosyna, & sponte datum.

8 Quæ ætas requiritur ad obtinendum beneficum curatum?

Resp. Sufficit attigisse ad vigesimumquintum annũ, & debet intra annum assumere Presbyteratum.

9 In primitiua Ecclesia erant ne distinctæ Parochiæ?

Resp. Non, sed omnes clerici simul administrabant Sacramenta fidelibus. *tenet Abb. in c. pastoralis, de his, quæ fiunt à Prælatis siue consensu capituli. nu. 1.*

10 Qui primus diuisit Parochias?

Resp. Dionysius Papa, & postea ad meliorem gubernationem plurima cõcilia fecerunt diuisiones Parochiarum, & præcipuè. *Conc. Trid. sess. 14. c. 9. & tenet Abb. in c. pastoralis de his, quæ fiunt à Prælatis sine consensu capituli.*

11 Quare Parochiæ debent esse distinctæ?

Resp. Vt quiliber Parochus cognoscat suas proprias oues, & vt parochiani necessariò suscipiant Sacramenta à suo proprio pastore, & hoc, vt meliùs omnia gubernentur. *Trid. syn. sess. 14. c. 9.*

12 Quis debet constituere certos fines singulis Parochialibus Ecclesijs?

Resp. Episcopus debet diuidere fines Parochiis, & constituere cuilibet parochiæ proprium parochum, & Sacerdotem, à quo, & non ab alio parochiani suscipiant Sacramenta, & ipse parochus regat, gubernet, & cognoscat suas proprias oues, *Trid. syn. sess. 24. c. 13. de refor.*

13 Hæc facultas diuidendi parochias, & constituendi eis proprios fines data à Concil. Trid. Episcopis, intelligitur in locis, & ciuitatibus, vbi nullæ sunt parochiæ constitutæ, & com de nouo ciuitates, vel loca ædificantur, vel in locis, & ciuitatibus iam ædificatis?

Resp. Intelligitur vtrobiq; tãm in locis iam ædificatis, qoam in locis de nouo edificandis, vbi Episcopus habet amplissimam potestatem diuidẽdi Parochias, & eas de nouo ædificandi, & hoc ad maiorem gubernationem, & regimen animarum. *Trid. syn. sess. 24. c. 13. in fi. de refor.*

14 Quis debet assignare fructus, & prouentus parochis, & in qua quantitate?

Resp. Episcopus tam in parochijs de nouo erigendis, quam iam erectis debet assignare parocho ad minus summam ducatorum centum pro quolibet anno ad suam substentationem, *Trid. syn. sess. 24. c. 13. de reformation.*

15 Vnde debet Episcopus assignare fructus necessarios ab substentationem parochi?

Resp. Episcopus potest vnire beneficia simplicia, vel ligua-

signare primitias, vel vnire præstimoniales portiones vel decimas, vel imponere collectas, & taxas supra singulos parochianos, & hoc relinquitur arbitrio Episcopi, qui debet considerare, vt parochus substentetur, & parochiani non grauentur, & sic sumere formam commodiorem pro suo arbitrio: ratio est quia dignus est operarius mercede sua. *Trid. syn. sess.* 24.*c.*13.*de reform.*

16 Potest Episcopus reducere beneficia simplicia in curata?

Resp. Poterit, si sit necessarium, & illa vnire Ecclesiæ Parochiali; ratio est, quia hoc redundant in maiorẽ Ecclesiæ vtilitatem. *Trid. syn. sess.* 24.*cap.*13.*de reformation.*

17 Beneficia curata possunt conuerti in beneficia simplicia?

Resp. Non, neq; in totum, neq; in partem, neq; etiam relicto ibi idoneo Vicario, neq; ex beneficio curato potest dismembrari aliquod beneficium simplex, etiam si curatum sit pingue; ratio est, quia tale beneficium curatum habet onus, & curam animarum annexam, & sic non debent conuerti in beneficiũ, quod nullam curam animarum habeat. *Trid. syn. sess.* 25, *c.*16.*de reform.*

18 Potest Episcopus à Parochiali Ecclesia separare aliquam capellaniam, & ędificare oratoria, vbi talis capellanus celebret Missam, etiam pro commoditate Parochorum?

Resp. Non, quia hoc est dismembrare beneficium curatum, & illud debilitare, quod Episcopo prohibitum est, *per Concil.Trid. sess.*25.*c.*16. sed si magna necessitas parochorum postulet, poterit cogere Parochũ, vt ipse prouideat, qui celebret Missam in aliquo oratorio, si longè disteot ab Ecclesia Parochiali agricolæ, vel dare licentiam dicto Parocho, vt diebus festiuis, vel Dominicis celebret duas Missas; ratio est, quia facilius est, quòd vnus Parochus cum aliquo suo labore celebret in oppido, & in capella eremitica, quam vt plurimi homines, vel mulieres sint in periculo non audiendi Missam propter longitudinem loci. *ita tenent DD. super d.c.*16.*sess.*25.*de reform.*

19 Ex vno beneficio simplici possunt ne fieri duo beneficia?

Resp. Si sit pingue beneficium simplex, possunt ex vno fieri duo, sed debet remanere congrua portio pro primo, & secundo Rectore; ratio est, quia pluribus ministris meliùs seruitur Ecclesiæ, & ex bonis Ecclesiæ sustentantur plures Sacerdotes pauperes. *tenet Abb. in cap. conquerenti, de clericis residentibus numerum.*5.

20 Si potest diuisionem factam primos rectos ex aliquo accidenti, vel varietate temporum non habeat congruam sustentationem, debet ne secundus rector priuari beneficio, vt reintegretur primus in sua secunda portione?

Resp. Viuente secundo beneficiato non est priuandus suo beneficio; ratio est, quia habet ius aquisitum in re, & ad rem, & possessiooem, sed mortuo illo debet beneficium reintegrari ab Episcopo, vel à Papa, qui fecit diuisionem, *vt tenet Abb. in c. conquerenti, de clericis residentib. nu.*5.

21 Vt aliqua Ecclesia sit parochialis, quæ conditiones requiruntur?

Resp. Debet habere Episcopum, in cuius diœcesi sit Sanctum Sacramentum, & parochum, & Sacristã, & parochianos, & certos limites, & fines sibi assignatos, & fontem baptismalem.

22 In quo differt parochialis Ecclesia ab alijs Ecclesijs, & Oratorijs?

Resp. In eo, quòd sola parochialis Ecllesia habet fontem baptismalem, in quo recipiunt baptismum, & scribuntur qui de nouo intrant in Ecclesia Dei, reliquæ verò Ecclesiæ, siue sint oratoria, siue capellæ eremiticæ, siue Ecclesiæ regularium, siue monialium, non possunt habere fontem baptismalem, quia hoc solum concessum est parochijs.

23 Ruratia beneficia, quæ dicuntur, & in quo cognoscuntur?

Resp. Sunt aliquæ Ecclesiæ, quæ sunt in agro, & non habent parochianos, nec habitatores, quia ciuitates, & loca, vbi primum sita erant, bello, peste, vel temporum varietate distructa sunt, & in eo cognoscuntur quod sunt beneficia curata, quia habent fontem baptismalem, aut per scripturam, vel vestigium constat, quòd aliquando illum habuerunt.

24 Ista beneficia ruralia sequuntur naturam beneficiorum simplicium, vel natura curatorum?

Resp. Dum non habent habitatores, neq; loca iterũ reędificentur, qui obtinent beneficium rurale, non tenetur residere; ratio est, quia eius præsentia non est necessaria ad regimen animarum, sed cum primũ talia oppida, vel ciuitates reędificantur, obtinens talem beneficium tenetur residere, sicut parochus.

25 Ista beneficia ruralia possunt ab episcopo conuerti in simplicia?

Resp. Non, quia de sua natura habent curam animarum annexam, licèt hodie illam habeant habitu, sed non actu, quia non est materia, sed cum primum habitatores, & parochiani in finibus illius Ecclesiæ habitauerint, tenetur & potest tali parochus, absq; noua licentia, & approbatione, administrare omnia sacramenta; & mutare naturam beneficiorum curatorum est prohibitum episcopis *à Conc, Trid. sess.* 25, *c.*16.*de reform.*

26 Si aliqua ciuitas, vel aliquod oppidum per tempus immemorabile habeat solam vnam parochiam, & hodie populus sit numerosus, poterit episcopus hãc parochiam diuidere in duas, in tres, vel quatuor?

Resp. Non poterit eam diuidere, sed si vnus Rector non sufficiat ad administranda sacramenta, poterit cogere Rectorem, vel Rectores vt sibi adiungant tot sacerdotes approbatos quot sufficiant ad sacramenta exibenda, & cultum diuinum celebrandum. *Trid. sin. sess.*21.*c.*4.*de refor.*

27 In quo casu poterit episcopus ex vna parochia facere duas etiam inuito Rectore?

Resp. Quando ob locorum distantiam parochialem non possunt accedere ad ecclesiam parochialem ad recipiẽda sacramenta, & audienda diuina officia sine magno incommodo, & difficultate, vt si plurimum distent, vel sit fluuius, qui aliquando intumescit, & non habeat pontem, tunc poterit episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus, etiam inuito Rectore diuidere talem parochiam in duas, & diuidere eis terminos, fines, & limites, & parochianos, & fructus, & decimas; ratio est, quia semper attenditur commoditas vicinorum, qui debent recipere sacramenta, & non vtilitas parochi. *Trid. sin. sess.*21.*c.*4.*c. ad audientiam, de Ecclesijs ædificandis.*

28 Si facta diuisione, primitiæ, decimæ, & fructus dictæ

æ Ecclesiæ non sufficiant ad substentandum duos ministros, quid debet Episcopus facere, vt cuilibet ministro assignet congruam substentationem arbitrio suo taxandam?

Resp. Potest illam sumere ex fructibus ad Ecclesiam matricem quomodocumque pertinentibus, & si necesse fuerit, poterit compellere populum, & parochianos, vt per taxam inter se factam, ministrent congruam substentationem dictis Sacerdotibus; ratio est, quia ad eorum commodum, & vtilitatem constituti sunt, & quia Ecclesia Cathedralis semper habet aliquos fructus, & prouentus in qualibet parochia. *Trid. synod. sess. 21. c. 4. de reformat.*

29 Si Episcopus eligat aliquam nouam parochiam, quam portionem tenetur assignare ministro, vel Parocho?

Resp. Ad minus centum aureos, licet hoc relinquatur in arbitrio Episcopi, qui debet considerare Regionis sterilitatem, vel abundantiam, pretia rerum, & attendere, quòd talis Parochus non egeat, sed habeat congruam substentationem. *Trid. syn. sess. 25. c. 4. sess. 24. c. 23. sess. 25. c. 16.* & bulla Pij V. de congrua assignatione facienda Vicarijs perpetuis.

30 In quibus casibus poterit Episcopus ex duabus parochijs facere vnam?

Resp. Quando Ecclesia Parochialis ita est pauper, vt non possit celebrare diuina officia cum illa dignitate, qua decet, neque potest commodè substentare ministrum, vel ministros idoneos, tunc Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus potest vnire duas parochias in vnam, vel vnire beneficia simplicia curatis aduertendo tamen, quod illæ duæ parochiæ sic iunctæ absque aliquo defectu administrentur, & quod talis vnio fit in vtilitatem animarum, & non in destructionem, & ad maius ornatum, & decentia Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 21. capit. 5. de reformation.*

31 Si aliqui parochiani sint extra mœnia ciuitatis, & parochia intra muros ciuitatis, & portæ noctu claudantur, poterit ne Episcopus ex hoc capite nouam parochiam extra ciuitatem erigere?

Resp. Non, quia hoc non illi est permissum a Concilio Trid. sed poterit ædificare capellam, & eligere Capellanum, qui habitet extra mœnia ciuitatis, & illi salarium assignare congruum ex fructibus Ecclesię parochialis, quæ est intra Vrbem, vel ex fructibus matricis Ecclesiæ, & ista capellania sit in potestate illius, qui ei soluit salarium. *DD. in cap. 4. session. 21. de reform.*

32 Vnde dicitur Parochus, quid significat?

Resp. Est nomen à græco deductum, quod significat habere munus præbendi, quæ ad vitam necessaria sunt alijs.

33 Quid debetur de Iure Parocho pro suo labore, & substentatione?

Resp. Decimæ prædiales, personales, & mixtæ, de quibus latè diximus *lib. 9. c. 31. de decimis*, & ideo debetur Ecclesiæ Cathedrali, vel Parochis, quia portant pondus, & æstum diei; & ratio postulat, vt qui seruit altari, de altari viuere debeat; ideo Ecclesia Cathedralis, & Parochialis habent in decimis de Iure communi fundatam suam intentionem. *Trident. synod. sess. 25. cap. 12. de refor.*

34 Quarta funeralis quid est, cui debetur?

Resp. Quarta funeralis est quarta pars Missarũ, vel eleemosynarum, quas defunctus relinquit pro anima sua, & omnes illæ obuentiones, iura, candelæ, quæ de consuetudine, vel constitutione synodali debentur ministris Ecclesiæ in humatione alicuius defuncti pro suo labore, vel pro sono campanarum, vel pro sepultura, hæc omnia integre debentur Parocho, & Ecclesiæ parochiali talis defuncti, etiamsi talis defunctus sepeliatur in monasterijs, vel Ecclesijs Regularium, *vt latè dixi lib. 6. cap. 12. num. 11. 12. 13. 14. 15. & 16. & habetur in Concil. Trident. sess. 25. cap. 13. de refor.*

35 De quibus rebus non debetur quarta funeralis Ecclesiæ Cathedrali, & Parocho?

Resp. De legatis pijs relictis pro fabrica, pro luminarijs, & pro anniuersario, de istis legatis, etiam sint in tantam vtilitatem Ecclesiæ, non detrahitur quarta pars, sed integrè soluuntur, sic tenent *DD. super cap. 13. sess. 25.*

36 Si talis funeralis ex consuetudine in aliqua Ecclesia, vel Diœcesi intelligatur esse tertia pars, vel medietas funeralium, debet ne post Concilium Trident. seruari talis consuetudo?

Resp. Talis consuetudo seruanda est in fauore Ecclesiæ, precipuè si fuerit immemorabilis ante Concilium, vel post. *tenet Tusch. litera Q. conclus. 23. & 30.*

37 Quæ monasteria possunt percipere quartam funeralium, & tollere eam Parochis?

Resp. Primò, illa monasteria, quæ vel priuilegium exempta fuerint, vel illa, quæ quadraginta annorum consuetudinem non soluerint, ita tenent *Innocent. & Panorm.* licèt de hoc secundo nonnulli dubitent, vt videre est apud *Azor. par. 2. instit. moral.* & eis incumbit onus probandi, & non Parocho: ratio est, quia Parochus habet suam intentionem fundatam de Iure communi, & priuilegiatus debet probare suum priuilegium, etiam priuilegium sit præter Ius, vel contra Ius: de controuersia verò inter Parochos, & Monachos super sepultura mortuorum, dicam latè *lib. 6. c. 12. de sepulturis in Ecclesijs Monachorum.*

38 Tempore pestis, quis tenetur administrare Sacramenta Eucharistiæ, & confessionis infirmis?

Resp. Tempore pestis Parochus Sacerdos tenetur etiam cũ periculo proprie vitæ administrare infirmis suis parochianis Sacramenta Pœnitentiæ, Eucharistiæ, Baptismi, extremæ vnctionis; ratio est, quia, vt Iesus Christus docuit in Euangelio, bonus pastor tenetur animam suam ponere pro ouibus suis, idest vitam suam, & sicut tempore sanitatis habuit honorem, & vtilitatem, ita tempore necessitatis debet exponere sed damno, & incommodo, & officium Parochi non fuit illi datum pro tempore limitato sanitatis, neque cum aliqua conditione, sed absolutè, & multo magis pro tempore necessitatis. *tenet Nauar. in sum. Confessorum, Enriquez in summ. Theologia moralis, lib. 1. Sà verò §. Parochus fol. 618.* tenet, quòd Parochus solùm tenetur ministrare Sacramenta saluti necessaria, vel dare suis expensis, qui ministret.

39 Clerici, qui non habent beneficium parochiale, tenentur ne tempore pestis administrare Sacramentum infirmis cum periculo vitæ.

Resp. Ex proprio officio non tenentur cum periculo vitæ administrare Sacramenta; ratio est, quia non sunt Parochi, & ex proprio officio non tenentur administ-

nuni-

ministrare Sacramenta.

40 In quibus casibus simplex Sacerdos, vel Religiosus cuiuscumque ordinis tenentur tempore pestis administrare Sacramenta, etiam cum periculo propriæ vitæ?

Resp. In pluribus casibus. Primò, si Parochus moriatur, & non sit alius, qui administret Sacramenta, tunc quilibet simplex Sacerdos, vel Religiosus tenetur sub præcepto damnationis æterne administrare infirmis Sacramentum Confessionis, & Eucharistiæ, etiam absque licentia superioris; ratio est, quia in extrema necessitate quilibet tenetur sub pręcepto date eleemosinam corporalem, quanto magis in extrema necessitate animæ, vbi consilium vertitur in præceptum. Secundò, si dicti Sacerdotes, vel religiosi deputentur ab Episcopo ad administranda sacramenta infirmis, tenentur obedire; ratio est quia in sua ordinatione promiserunt, vouerunt, & iurauerunt obedire suo Prælato, vt habetur in ceremoniali Romano.

41 Sacerdotes, qui tempore pestis se exponunt periculo vitæ, & administran sacramenta infirmis, quam mercedem debent habere?

Resp. Magnam in hac vita, & in altera in hac vita, quia si non moriantur in dicto exercitio eorum Episcopus tenetur illis dare pinguiora beneficia, & honorare præmijs, & honoribus, quia pro salute animarum se exposuerunt euidenti periculo vitæ: in altera vita magnum expectant premium, quia habentur, vt martyres; nam in Martyrologio Romano edito in lucem à Cardinali Baronio dicitur, ibidem commemoratio Sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, & aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cum pestis sæuissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes libentissimè mortem oppetiere, quos velut martyres religiosa piorum fides venerari consueuit: & S. Dionysius Episcopus Alexandrinum relatus apud Eusebium *lib. 7. c. 16. & 17.* dicit quòd ista mors nihil à martyrij splendore abesse videtur, quia propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur.

42 Episcopus ad quid tenetur tempore pestis?

Resp. Tenetur curare ministros Sacramentorum, etiam si opus fuerint magnæ expensæ pro stipendio ministrorum. *tenet Bannez 2.2.q.33.ar.3.dub.4.vers. ex dictis.*

43 De quibus bonis debet Episcopus date ista stipendia ministris ministrantibus Sacramenta tempore pestis?

Resp. Primum tenetur cōsumare bona propria, quæ ipse acquisiuit tempore Episcopatus, & his deficientibus potest vendere censum, terras, possessiones sui proprij Episcopatus ad sustentandos ministros tempore pestis; sicut si virgines ab hostibus captiuæ ducerentur, & periclitaretur eius pudicitia, aut fides, aut si immineret periculum hæresis, in istis casibus Episcopus tenebitur personaliter assistere, & consumere, & vendere proprium censum, & bona propria, & possessiones sui Episcopatus, & argentum propriæ Ecclesiæ ex doctrina S. Augustini, *vt tenet Bannez loco sup. alleg.*

44 Episcopus, & parochus tempore pestis, possunt ne abesse a suis Ecclesijs, & fugere?

Resp. Non, imò si absint tenentur venire, & administrare sacramenta per se ipsos, vel ponere substitutos idoneos, qui velint in his officijs charitatis se occupare; ratio est, quia sicut miles die prælij non potest fugere sub iusta pœna mortis, quia ad ponendā vitam suam in periculo fuit conductus, sic Episcopus & parochus ad administranda Sacramenta ouibus cū periculo propriæ vitæ. *tenet Bannez loco citato, & Greg. à Valentia. 2.2. disput. 3. q. 4. puncto 3. & Reginaldus lib. 4. de eleemosyna spirituali. sess. 7. nu. 360.*

45 Episcopus tempore pestis quid debet agere, & prouidere?

Resp. Primò debet constituere sufficientem numerum ministrorum, qui infirmis administrent sacramenta necessaria. Secundò debet assignare alios substitutos, qui loco illorum administrent sacramenta aliqua necessitate superueniente, vel casu fortuito. Tertiò debet his ministris constituere alimenta necessaria. Quarto debet assignare deputatos, qui tractent de negotij pestis, & referant Episcopo omnia, quæ acciderint, & super his prouidere, & determinare. Quintò debet subuenire pauperibus infirmis, et sanis cum suis proprijs bonis, et Ecclesiæ præcipuè, si bona laicorum, et ciuitatis non suppetant Sextò debet ordinare, vt in ciuitate fiant publicæ processiones, et in Ecclesijs in Missis fiant commemorationes, et preces pro sanitate. Septimò monere confessores, vt non absoluant homines, qui occultant vestes pestiferas, laborantes morbo, quia inficiunt alios.

46 Isti ministri quo temporis interuallo debent incumbere ad administranda sacramenta infirmis?

Resp. De hac re non potest certa regula dari, & relinquitur arbitrio prudentis Episcopi, qui potest limitare tempus octo, vel quindecim dierum, quibus transactis, illi quiescant, et alij laborent, nisi aliquis ex propria voluntate se offerat ad longum tempus.

47 Clericus, qui administrat tempore pestis, quomodo debet portare sanctissimum Eucharistiæ sacramentum?

Resp. Debet poni in Ecclesia, vel capella eremitica proximiori ad locum, vbi infecti curātur, vel ad hunc effectum de nouo erigi potest, & debet portari a elerico in vase argenteo, ac serico sacculo incluso a collo, humerisq, pendente cum duobus luminarijs, et cum paruo baldachino, quod ipse elericus debet portare manu sinistra, et ceremonię posite in ceremoniali debent dici elara voce in parte longinqua, et sanctum sacramentum potest poni super cochleare argenteum, et dari infirmis, ne Sacerdos manu tengat infirmum, et inficiatur.

48 Corpora mortuorum vbi debent sepeliri, et quomodo?

Resp. Si moriantur ex infirmitate pestis, sepeliuntur extra Ecclesiam in loco à ciuitate designato, quod debet benedici, et erigi in eo Crux, vt sit veluti cęmeterium.

49 Oleum sanctum quomodo debet dari?

Resp. Hoc sacramentum non est necessarium necessitate salutis, sed necessitate præcepti ad maiorē perfectionem; et sic si pestis sit periculosissima, non est mirum, quod in aliquibus prætermittatur tunc propter magnum periculum odoris, sed semper eū possit dari sine tām euidenti periculo vitæ, debet ministrari, quia est septem sacramentis Ecclesiæ, sed non obligat parochum cum tanta necessitate, sicut obligat pęnitentia. *tenet Nauar. vbi supra.*

50 Baptis-

50 Baptismus tempore pestis quomodo debet ministrari?
Resp. A Parocho, à Clerico, à sæculari, à muliere, ab obstetrice, & ab ipsa matre parturiente.

51 Ad præseruandam Ciuitatem, & Episcopatum suum à peste, poterit ne Episcopus vendere censum, terras, & argentum Ecclesiæ?
Resp. Omnia priuilegia, quæ Episcopus habet ad consumandam pecuniam Ecclesiæ, & suam tempore pestis, fortiori ratione habet ad præseruandam suam Ciuitatem, & Diœcesim à peste, cum sit maius bonum, & afferat maiorem vtilitatem omnibus suis; & ideò ad præseruandam ciuitatem à peste, & morbo contagioso, Episcopus tenetur vendere suum patrimonium, quod acquisiuit tempore Episcopatus, deinde patrimonium, & terras Ecclesiæ, & vasa aurea, & argentea, sicut ad redimendos captiuos, & liberandos subditos à peste, cum maius bonum sit præseruare, quàm sanare.

52 Si aliquis Parochus, qui tēpore pestis tenetur administrare sacramenta infirmis, voluerit suo nomine ponere clericum, vel religiosum ad faciendum hoc officium, Episcopus debet ne eum admittere?
Resp. Si talis substitutus habeat sufficientiam mediocrem, Episcopus debet admittere talem substitutum, & excusare Parochum; ratio est, quia cum hoc officium sit cum tanto periculo vitæ, & tantæ charitatis, meliùs administrabitur ab illo magnanimo, & volenti, quàm a formidoloso, quia ipsa formido eum occidit. *tenet Bannez loco sup. cit.*

53 Tempore pestis poterit Episcopus dispensare, vt homines sani ad sui præseruationem comedant carnes tempore quadragesimæ?
Rꝶ. Episcopus cum cōsilio sui capituli, & aliquorum Theologorum, & Canonistarum, & Medicorum poterit dispēsare, vt omnes homines, & mulieres tempore pestis in quadragesima comedāt carnes ad præseruationem tam pestiferi mali ex pluribus rationibus. Primò, quia pestis est vltimum, & supremum malum, quod potest Reipublicæ accidere, & iudicatur pro vltima, & extrema necessitate, vt patet ex libro secundo Regum, c. vltimo, vbi Gad Propheta dixit ad Dauid trium tibi datur optio, aut septē annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur, aut certe tribus diebus erit pestilētia in terra tua: ex quo clarè patet pestilentiam esse vltimam miseriam, & extremam necessitatem. Secundò, quia omnia, quæ licita sunt ad sanandam pestem, magis licita sunt ad præparationem à peste. Tertiò, quia cibi quadragesimales sunt nociui hominibus, & carnes sunt magis vtiles, vt humores de facili non disponantur ad recipiendum morbum. Quartò, quia si licitè Episcopus potest dispensare in præcepto audiendi Missam in his quadraginta diebus, in quibus homines in suis domibus sunt reclusi propter suspitionem pestis, vt pestis omnino extinguatur; multò magis poterit dispensare in carnibus, cum sit medium necessarium ad conseruandam sanitatem; & sic Illustriss. Cardinalis Ioānettinus de Oria Archiepiscopus Panormitanus, Prorex, & Dux Generalis in regno Siciliæ pro Philippo IV. Hispaniarum rege anno Domini 1625. ingrassante peste, & infirmitate contagiosa in Ciuitate Panormi, & in alijs locis illius regni per edictum publicum dispensauit, vt omnes in quadragesima illius anni comederent carnes, & plurimum profuit, & hoc tenet Nauarrus consilio finali, de obseruatione ieiunij posse fieri, non solum tempore pestis, sed etiā in tempore extremæ necessitatis ciborum, & in alijs occurrentijs, & occasionibus, vt malis febris præueniatur, & hæc pestis habuit originem ex quadam naue, quæ venit ex ciuitate de Tunez, & occasione portandi aliquos captiuos redemptos, & Mauros, qui venerant in naue, & eam regebant, portauerunt plures merces infectas, & eas vendiderunt in dicta Ciuitate, vnde habuit originem illa pestis.

54 In quibus casibus possunt res Ecclesiæ vendi, & consumari, tàm mobilia, quàm immobilia?
Resp. In redimendis captiuis, ædificandis Ecclesijs, in sustentandis pauperibus tempore famis, & pestis; tunc Ecclesia tenetur subuenire suis filijs in quātum potest, & suæ facultates suppetunt. *tenet Abbas cap. 1. de pignoribus, & alijs cautionibus, numero primo, & quinto.*

55 Si Parochus sit impeditus aliquo morbo, vt non possit ordinari intra annum, amittit ne beneficium curatum?
Resp. Non, nec tenetur ordinari durante morbo, sed per Vicarium supplere seruitium Ecclesiæ. *DD. super c. 3. sess. 7.*

56 Si quis habeat litem super parochialis Ecclesiæ obtentione, debet nè intra annum ordinari?
Resp. Si habeat possessionem, tenebitur suscipere Presbyteratum, & si postea ei sublata fuerit possessio, & non habeat aliunde, vt possit sustentari, assignari, debet ei victus de redditibus dictæ Ecclesiæ. *DD. super c. 3. sess. 21.*

57 In quibus casibus Parochus finito anno potest non esse Sacerdos, & lucrari fructus?
Resp. Si fuit infirmus, captus ab hostibus, si fuit irregularis sine sua culpa, si non habuit copiam Episcoporum, vel habuit aliud legitimum impedimentum. *Nauar. in man. c. 25.*

CAPVT XLVII.

De residentia Parochi.

1 Parochi per quot menses possunt abesse?
Resp. Per duos menses iusta cum causa, & licentia Episcopi in scriptis, & debent relinquere Vicarium idoneum. *Trid. syn. sess. 23. cap. 1. de reform.*

2 Si plusquam tempus postulet, absuerint, quam pœnam incurrunt?
Resp. Non est stabilita, sed relicta arbitrio Ordinarij, vt eos compellat per censuras, & per sequestrationem fructuum. *Trid. syn. sess. sup. cit.*

3 Qua pœna punitur Parochus, qui per annum abest à sua Ecclesia?
Resp. Amittit fructus, & Episcopus debet procedere seruato ordine iuris vsque ad priuationem beneficij. *Trid. syn. sess. 23. c. 1.*

4 Potest Episcopus excommunicatione, vel pœna pecuniaria parochum prohibere, ne vltra duos dies à sua Ecclesia sine licentia discedat?

Resp. Excommunicatione vti non poterit in hoc casu, bene tamen pœna pecuniaria, dummodo non excedat dimidiam decimam beneficij. *DD. super c. 1. sess. 23.*

5 Potest ne Episcopus concedere Parochis licentiã, vt studiorum causa morentur in vniuersitatibus?

℟. Post Conc. Trid. non, imò, si cõcessa fuerit Parocho, illa vti non potest. *Trid. syn. sess. 23. cap. 3. de refor.*

6 Quæ causæ excusant Parochum à residentia perpetua?

Resp. Nullæ, solùm quando in Parochia fundatus est Vicariatus perpetuus, & translata in Vicarium omnis cura animarum. *DD. super c. 1. sess. 23.*

7 Quæ causæ excusant Parochum, vel Canonicum à residentia ad tempus in oppido, vbi est sua Ecclesia?

Resp. Infirmitas de consilio Medicorum, aeris intemperies, pestilentia, inimicitia cum periculo vitæ, negotia propriæ Ecclesiæ, lis super proprio beneficio. *Zerola in praxi Episc. p. 1. verb. residentia.*

8 Quis debet limitare tempus absentiæ?

Resp. Episcopus pro necessitate. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

9 Inquisitores Apostolici, & officiales Sanctæ Inquisitionis, & Collectores Apostolici excusantur à residentia?

Resp. De iure non, sed debent vti suis priuilegijs, sed Episcopus non potest dare eis, neque vllis alijs personis licentiam non residendi. *Gonzal. regul. 8. Cancellariæ. Glos. 6. num. 266.*

10 Si quis obtinet facultatem à Summo Pontifice non residendi, & percipiendi fructus, poterit nè vti illa absque licentia ordinarij?

Resp. Talis gratia non valet, nisi ordinarij consensus accedat. *Bulla Pij IV. publicat. 1564. die 24. Nouembris.*

11 Si quis cum dispensatione Apostolica retineat curatum, & canonicatum, vbi debet residere?

Resp. In parochia, & lucratur fructus canonicatus, exceptis distributionibus quotidianis, & si omnis præbenda consistat in distributionibus quotidianis, amittit tertiam partem, quæ præsentibus accrescit. *DD. super c. 1. sess. 23.*

12 Si Parochus non habeat domum vbi, possit habitare in oppido parochiæ, vel non inueniat, poterit ne habitare in oppido viciniori?

Resp. Tenetur conducere illam domum in oppido parochiæ, & etiam expulso quocumque inquilino, sed si non inueniatur, debet in loco commodo sibi ab Episcopo assignato. *DD. super c. 1. sess. 23.*

13 Si Ecclesia parochialis habitationem nõ habeat, vbi tenebitur Parochus residere?

Resp. Episcopus debet assignare locum commodiorem, & viciniorem ad suum officium exercendum. *DD. vbi sup.*

14 Clerici inferiores habentes beneficia exigentia residentiam à quo debent cogi?

℟. Ab Episcopis tanquã Sedis Apostolicę Delegatis, qui etiam possunt ponere eis Vicarios idoneos cũ congrua portione. *Trid. syn. sess. 6. c. 2. de reform.*

15 Episcopus põt retinere secũ aliquẽ Parochum, & facere eum sui Vicarium, vel Secretarium excusando eum à residentia, sicut retinet duos Canonicos?

Resp. Non, quia magis necessaria est residentia Parochorum, quàm Canonicorum. *Gonzal. ad regul. 8. Cancell. gloss. 6.*

16 Potest nè Episcopus facere Parochum suum Visitatorem?

Resp. Potest, & eum à residentia per quadrimestrẽ excusare, posito idoneo Vicario, quia visitatio est magnæ vtilitatis.

CAPVT XLVIII.

De Clericis non residẽtibus in Ecclesia, vel Præbenda.

1 QVid est residere in Ecclesia?

Resp. Est in Ecclesia corporaliter deseruire, & Ecclesiæ, & beneficij curam habere. *c. conquerenti. de cler. non resid.*

2 Potest quis corporaliter esse in loco, vel in ciuitate, vbi situm est beneficium, & non residere in beneficio?

Resp. Bene potest esse, quia non dicitur quis residere, quia corpore residet, sed quia facit officium, & habet curam suæ Ecclesiæ. *cap. quia nonnulli, de cleric. non resid.*

3 Si quis seruiat per Vicarium, dicitur ne residere?

Resp. Non, qui residet per Vicarium, vel tertiam personam, quia tradit alteri suas oues, & sic, vt bonus pastor, ipse debet residere corpore, animo, cura, & sollicitudine. *c. quia nonnulli, de cler. non resid.*

4 Quando quis potest ponere Vicarium, & dicatur residere per substitutum?

Resp. Primò, cum habet priuilegium non residẽdi. Secundò, cùm est consuetudo, vt possit residere per Vicarium, & substitutum, vt in beneficijs simplicibus quæ habent seruitium per proprietarem, vel tertiam personam. Tertiò, cùm Ecclesia parochialis vnita est præbendæ, vel dignitati, tunc dignitas potest seruire per substitutum, & ipse residere in Cathedrali Ecclesia. Quartò, quando quis sine culpa incidit in infirmitatem, morbum, vel senectutem, ita vt ipse non possit seruire personaliter. Quintò, cùm est necessaria, vel vtilis absentia talis personæ, siue Ecclesiæ, vel Reipublicæ, aut causa studiorum, peregrinationis, litis, defensionis Ecclesiæ, vel proprij beneficij cum licentia Prælati, vel Capituli. *Goffr. in sum. tit. de offic. Vicarior. §. nec videndum.*

5 Clericus si habet iustã causam, quid debet facere?

Resp. Petere licentiam à suo Episcopo, vel Prçlato, & eam in scriptis portare. *Abb. c. relatum. n. 4. de cler. non resid.*

6 Si clericus habet iustã causam absentiæ, & petat licentia, & Prælatus eam iniustè negat, vel nõ possit adire Prælatum ex aliqua causa, quid agendum?

Resp. Poterit appellare a denegatione, & adire Superiorem, vel si vrget necessitas, abire sine licentia, quia necessitas caret lege, sed debet statim reddere rationem suæ absentiæ suo Prælato, vt non incidat in culpam, vel moram. *Abb. cap. relatum, de clericis non resid. num. 6.*

7 Qui iurat seruire alicui Ecclesiæ, si pro negotijs Ecclesiæ se absentet, frangit nè iuramentum?

℟. Nõ, quia qui pro bono Ecclesię se absentat prę-

sens

sens dicitur, & vt præsens reputatur, in tali iuramento non est fraus. *cap. ex parte tua, de clericis non resid. Abb. ibi num.* 1.

8 Qui non seruit in beneficio, quos fructus debet percipere?
Resp. Nullos, quia beneficium, & fructus dantur propter laborem, & officium. *c. conquerenti, de clericis non resid.*

9 Si quis se absentet per decennium, tale beneficium poterit ne prouideri, quod habetur pro derelicto?
Resp. Non, dum viuit eius beneficiatus, quia beneficiatus habet matrimonium spirituale cum sua Ecclesia, & per decennium tale matrimonium non soluitur, sed per mortem, vel acquisitionem alterius beneficij, vel delictum, & priuationem. *c. ex parte, de clericis non residentib.*

10 Quid quæritur, vt quis priuetur suo beneficio ob non residentiam?
Resp. Vt citetur, & sit contumax, & postea sententietur. *c. ex parte, de clericis non residentib. inter quatuor c. fin. eod. tit.*

11 Si absens à suo beneficio non compareat, vt citetur, quid debet Iudex facere?
Resp. Tunc poterit citare eum ad redditum Ecclesiæ tribus edictis, & expectare aliquod iustum tempus, & si non comparear, poterit eum priuare, vt expressè habetur in *cap. inter quatuor, de clericis non residentibus, & ibi. Abb. n.* 2. *c. ex tua deuotionis, eod. titulo.*

12 Clericus potest abesse causa studij?
Resp. Poterit, quia est iusta causa, sed debet per alium seruire, sed hodie habentibus beneficium curatum ex decreto *Concil. Trid. sess.* 5. & 23. *c.* 1. non datur licentia abesse causa studiorum, quia habent arctiorem residentiam, sic tenent *DD. in d. c.* 2. *sed solùm alijs clericis. Abb. c. tua de cler. non residentib. nu.* 1.

13 Licentia non residendi à quibus debet dari?
Resp. A Papa cum iusta causa expressa in *Con. Trid. sess.* 23. *c.* 1. *Abb. c. cum ad hoc, de clericis non residentib. num.* 4.

14 Si Ecclesia patiatur penuriam ministrorum, & sint aliqui priuilegiati Bulla, vel breui Apostolico, quid erit agendum?
℞. In isto casu ab Episcopo poterunt priuilegiati vocari, & si non veniant, eis denegare fructus, quia ex tali causa cessat priuilegium, & nō præsomitur Summum Pontificem velle cum damno Ecclesiæ, & penuria seruitij, vt illi vtantur priuilegio absentiæ. *cap. cum adhoc, de clericis non residentibus. Abb. ibi num.* 1.

15 Præsentatus, & non confirmatus, si velit non residere, debet ne confirmari à superiori?
Resp. Non, imò si sit confirmatus, & nolit residere, per sententiam priuatur à beneficio. *cap. relatum, de clericis, &c.*

16 Actus, qui potest referri ad malum, & ad bonum, ad quem finem referendus est?
Resp. Ad bonum finem. *Abb. cap.* 1. *de clericis, non resid. num.* 7.

17 Si aliquis notoriè sit virtuosus, & doctor, poterit sine examine promoueri?
Resp. Poterit. *tenet Abb. c. fraternitati. num.* 4. *de clericis non resid.*

18 Clericus alterius diœcesis, cum quibus qualitatibus debet recipi, & admitti ad celebrandum?
Resp. Cum litteris commendatitijs sui Episcopi, & sine litteris debet incarcerari, & mitti ad proprium pastorem, *c. fraternitati, de clericis non resid.*

19 Exceptio, quòd aliquis non fecit residentiam in beneficio, à quo poterit opponi?
Resp. Ab illo, cuius interest, qui petit illos fructus, quia illi accrescunt. *Abb. c. conquerenti, de clericis non resid. num.* 4.

20 Potest ne compelli clericus, vt iuret se facturum deinceps continuam residentiam in sua Ecclesia?
Resp. Non, quia hoc indicatur impossibile, vel nimis difficile, nisi sit statutum, vel consuetudo faciendi tale iuramentum, & tunc intelligi debet humano modo, & secundum vires naturales. *Abb. in c. ex parte eod. tit. num.* 2.

21 Clericus infirmus quid lucratur?
Resp. Fructus, & distributiones quotidianas, quia non stat per ipsum, quo minus seruiat, & in sua necessitate sustentari, & iuuari debet à sua Ecclesia, quæ illi loco matris esse videtur. *Abb. c. ad audientiam eod. tit. num.* 5. *de clericis non residentib.*

CAPVT XLIX.

De Clerico ægrotante, vel debilitato.

1 Qvis dicitur ægrotans?
Resp. Ille, qui ex aliqua infirmitate, vel senectute non potest adire personaliter ad Ecclesiam, sine sit in lecto, siue extra lectum. *c.* 1. *eod. tit.*

2 Si aliquis non habeat infirmitatem actualem, sed timeat, quòd possit ex exitu à domo illi damnum venire, sufficit ne hæc causa, vt habeatur infirmus?
Resp. Si ex consilio medici timeatur aliquod damnum ex motu, vel ex exitu domus obortum, sufficit hæc sola causa, vt tamquam infirmus reputetur, cum non debeat poni minor cura in conseruanda sanitate, quàm in acquirenda. *DD. in c.* 2. *eod. tit.*

3 Quis dicitur debilitatus?
Resp. Ille, qui surgens ex aliqua infirmitate non adhuc benè conualuit, vel ille, qui ex senectute non habet vires, vel ille, cui deest pes, vel manus, vel vires ex dolore interno, iste dicitur debilitatus. *DD. in cap.* 1. *eod. titulo.*

4 Clericus infirmus, quos fructus percipit?
Resp. Si residebat ante infirmitatē, percipit omnes fructus sui beneficij, quia afflictus non est afflictione onerandus, satis superque enim infirmitate afflictus, ac pauper est; si verò ante infirmitatem in Ecclesia non residebat, in infirmitate nullos fructus percipit; infirmitas enim illum non facit melioris cōditionis. *Abb. c.* 1. *de clerico ægrotante, & c. num.* 1.

5 Si aliquis erat in sua patria recreationis, vel negotij causa, & perdebat fructus, postea veniens animo residendi in itinere superuenit infirmitas, quos fructus percipit?
Resp. Omnes fructus, quia in hoc casu voluntas pro facto reputatur, dummodo si conualuerit, recto tramite ad suam residentiam propetet, & factum confirmat suam voluntatem.

6 Si Presbyter ita sit debilitatus, vt non possit accedere ad altare sine baculo, potest nè celebrare?
Resp. Non est permittendus celebrare. *tenet Abbas*

c. presbytero, de clerico ægrotante, num. 3.

7 Presbyter deformis, vel debilitatus est ne irregularis?

Resp. Non, sed inhabilis ad celebrandum. *Abb. cap. presbyterum, num. 4. de cler. ægrot.*

8 Si leprosus sit rector alicuius Ecclesiæ, poterit ne illam administrare?

Resp. Clerico leproso dandus est coadiutor in omnibus officijs, quia lepra est infirmitas, quæ alijs cõmunicatur, & inducit horrorem. *cap. de rectoribus, de clerico ægrotante, c. tua nos, eod. tit.*

9 Si maritus sit leprosus, est ne ei subtrahenda mulier?

Resp. Non, sine amborum consensu, quia lepra superueniens non dissoluit matrimonium, & vt vir habeat in sua infirmitate solatium, & adiutorium propriæ mulieris. *Abb. c. de rectorib. n. 4. de cler. ægrot.*

10 Si Episcopus habeat morbum incurabilem, quid debet cum illo agi?

Resp. Si talis morbus sit perpetuus, & impediat illum ab administratione, & regimine Ecclesiæ, ita vt patiatur detrimentum, dandus est ei coadiutor. *c. ex parte, de clerico ægrotante.*

11 Si Episcopus confirmatus, & nondum consecratus incidat in morbum, vel lepram impedientem Ecclesiæ gubernationem, poterit ne remoueri, vel dandus est coadiutor?

Resp. Licèt variç sint doctorum opiniones, tamen distinguendum est, si non sua culpa incidit in infirmitatem, non est remouendus, sicut consecratus, quia consecratio non addit maius vinculum coniugale, vt habetur. *c. 2. de translatione Prælatorum, tenet Abb. c. ex parte n. 2. de clerico ægrotante.*

12 Si Archidiaconus laboret morbo paralitico, quid agendum?

Resp. Dandus est coadiutor. *c. fi. de clerico ægrotãte,*

13 Si Presbyter habet duos digitos, & medietatem palmæ abscissam, potest celebrare Missam?

Resp. Non, propter deformitatem, sed poterit facere omnia alia ministeria, vt audire confessionem, prædicare. *c. præsbyterum, de clerico ægrotante.*

14 Famulus incidens in infirmitatẽ à quo debet ali?

Resp. Si dominus sit diues, à domino suo, etiam in expensis magnis, non ratione sui famulatus, sed quia est proximus. *Abb. c. 1. de clerico ægrotante. num. 8.*

15 Papa potest priuare clericum suo beneficio?

Resp. Non sine causa, vel delicto. *Abb. c. 1. de clerico ægrotante. num. 3.*

CAPVT L.

De Vicarijs, & Coadiutoribus Parochorum.

1 Vicarij perpetui, quomodo sunt constituendi, & à quo?

℟. Cum electione Capituli, & assignatione congruæ portionis, & ab Episcopo. *DD. super cap. 8. sess. 7.*

2 Si in Ecclesijs monachis subiectis Parochi negligentes fuerint in suo officio, quid agendum?

Resp. Episcopus per censuras Ecclesiasticas dictos monachos debet compellere, vt in fructibus beneficiorum idoneum ministrum prouideant, & hoc extenditur ad Ecclesias, etiam si sint nullius diœcesis. *Trid. syn. sess. 5. c. 2. de reform.*

3 In Ecclesijs curatis vnitis monasterio, quis debet nominare Vicarios perpetuos?

Resp. Ex Bulla Pij V. quæ incipit, ad exequendum intra decem dies, à die vacationis debet monasteriũ nominare Vicarium, & Episcopo præsentare, vt eum confirmet.

4 Portio assignata tali Vicario debet ne detrahi à fructibus monasterij, vel beneficij?

Resp. A fructibus beneficij, vt in Bulla Pij V.

5 Quæ portio debet Vicario perpetuo assignari?

Resp. Non debet excedere numerum centum Ducatorum computatis omnibus emolumentis, vt habetur in dicta bulla.

6 Hæc centum ducata quomodo sunt computãda?

Resp. Secundum monetam, & morem cuiuscumque Prouinciæ?

7 In beneficijs, in quibus à tempore immemorabili animarum cura in Vicarium translata est, quid faciendum?

Resp. Infra annum à fine concilij congrua portio Vicario assignetur arbitrio Episcopi, & cum primũ Vicarius, vel proprietarius discesserint à vita, in beneficia curata reducantur, & nomen Vicarij cesset. *Trid. syn. sess. 25. c. 16. de reform.*

8 Si totum capitulum habeat parochiam, & curam animarum, poterit ne Episcopus eam transferre in aliquam personam particularem?

Resp. Si talis persona sit de capitulo, vel de illa Ecclesia, & sufficiens, poterit, quia sic meliùs prouidetur animabus. *DD. super c. 13. sess. 24.*

9 In quibus casibus potest Episcopus ponere Vicarium ad tempus in parochia, ex sumptibus ipsius Parochiæ?

Resp. Septem casibus. Primo, quando Parochus non est Sacerdos. Secundo, quando abest ex iusta causa. Tertio, quando plura beneficia incompatibilia obtinet. Quarto, quando vacat Ecclesia. Quinto, quando ingreditur religionem durante anno probationis. Sexto, quando beneficia vnita sunt Cathedralibus, monasterijs, & pijs locis, & cura per clericos sæculares exercetur. Septimo, quotiescumque Parochus seruire non potest, puta ob delictum, exilium, infirmitatem. *c. cum in cunctis. de elect. Trid. syn. sess. 7. cap. 7. sess. 23. c. 1. sess. 24. c. 18. sess. 25. c. 15. de reform.*

10 Ob quas causas potest Episcopus ponere coadiutores parochis pro tempore?

℟. Ob imperitiam, & turpitudinem, sed potest illis assignare congruam portionem ex fructibus beneficij suo arbitrio. *Trid. syn. sess. c. 6. de refor. sess. 21.*

11 Si parochi, vel clerici sint in scientijs minimè versati, indocti, negligentes, vel scandalosè vixerint, qua pœna puniuntur?

Resp. Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus, potest illitteratis ponere Vicarios cum congrua fructuum deputatione: eos suspendere ad tempus, & si admoniti incorrigibiles perseuerarint, poterit eos beneficijs priuare, & in hoc casu appellatio nõ habet effectum suspensiuum. *Tridentin. synodus sessione vigesimaprima, capitulo sexto, de reformatione.*

12 Coadiutor tenetur ne ad residentiam?
Resp. Tenetur sicut proprietarius, & debet cogi ab Episcopo pœnis à Iure impositis vsque ad priuationem coadiutoriæ. *DD.super c. 1.sess.23.*

13 Si Episcopus det Parocho illiterato coadiutorem, ipse Parochus tenebitur ne ad residentiam personalem in loco beneficij?
Resp. Tenebitur, quasi ei non esset datus coadiutor quia sua præsentia poterit populum ædificare, & dare eleemosynas ex fructibus beneficij, & expendere cum suis ouibus. *DD. super c.6. sess.21.*

14 Potest ne Episcopus dare Parocho coadiutorem ad prædicandum?
Resp. Poterit, si ipse prædicator non sit, vel sit Surdus ad confessiones audiendas. *Trid.syn.sess.21. c.6. de reform.*

15 Si populus sit numerosus, & vnus Rector non sufficiat, poterit Episcopus tali Parocho virtute *cap. 6. sess.21.Conc.Trid.* coadiutorem ponere?
Resp. Non, sed eum cogere, vt ipse eligat capellanum sufficientem, vel capellanos, vt illum adiuuent?

16 Si aliquis clericus fuit approbatus, & examinatus à suo Episcopo ad ministranda sacramenta, poterit idem Episcopus eum iterum examinare pro suo libitu?
Resp. Non, nisi noua causa adueniente, sed Episcopus de nouo veniens poterit de nouo omnes examinare, & pro eo, vt eos inuenerit iudicare. *DD.super c. 13.sess.14.*

CAPVT LI.

De beneficijs.

1 QVot sunt genera beneficiorum?
Resp. Duo, aut sunt sæcularia, quæ solis sæcularibus concedi possunt, aut sunt regularia, quę solis regularibus debent dari in extrauag. execrabilis *de præbendis iunct.gl.*

2 Quot sunt species beneficiorum?
Resp. Duo, aut sunt curata, quæ personalem requirunt residentiam, aut simplicia, quæ non requirunt talem residentiam.

3 Quot sunt species beneficiorum simplicium?
Resp. Plures, videlicet beneficium simplex, prestimonium, prestimonialis portio, capellania, canonicatus, dignitas, portio, & media portio in Ecclesia Cathedrali, quę licèt non habeant curam animarū, residentiam requirunt. *c. de multa, de præbend. Nauar. consl.4. de ætate, & qual.*

4 Quis debet examinare dispensationes datas à Papa ad plura beneficia incompatibilia obtinenda?
Resp. Episcopus, & si clericus non demonstrauerit tales dispensationes, Episcopus poterit ponere Vicarios idoneos in eorum beneficijs cum congrua assignatione fructuum sine appellatione. *Trid.syn.sess. 7. c. 1.*

5 Parochialis Ecclesia, & canonicatus, sunt ne beneficia incompatibilia?
Resp. Parochialis Ecclesia est incompatibilis cum omnibus beneficijs, in quibus distributiones quotidianę assignatę sunt, vel in quibus requiritur personalis residentia. *DD. super c.4.sess.7.*

6 Clericus potest obtinere plura beneficia curata, vel plura beneficia incōpatibilia, etiā in cōmendam?
Resp. Non sine dispensatione Apostolica, imò si vnum non dimiserit, priuatur omnibus. *Trid.syn.sess. 7.c.4.& sess.24.c.17.de reform.*

7 Potest ne Episcopus cōferre duo beneficia eidem personę, & sub eodem tecto?
Resp. Non, nisi sint deformia, vt capellania, & canonicatus, & quodlibet per se non sit sufficiens ad substentationem talis clerici, vel si sit consuetudo, vt illa duo obtineantur sine dispensatione Apostolica. *DD.super c.17.sess.24.de reform.*

8 Potest ne Episcopus habenti beneficium simplex conferre aliud?
Resp. Poterit, si primum non sufficiat ad eius substentationem. *Trid.synod.sess.24.c.17. Abb. cap.quia nonnulli, de clericis non residentib.*

9 Si Episcopus conferat beneficium sufficiens ad substentationem alicui habenti aliud beneficium, vacat ne primum?
Resp. Habita pacifica possessione secundi, vacat primum, quia solus Papa dispensat in pluralitate beneficiorum. *c.5.sess.7. Conc.Trid.de refor.*

10 Si quis habeat vnum beneficium sufficiens ad eius substentationem, poterit ne accipere aliud ab Episcopo sine dispensatione Apostolica?
Resp. Non, sed peccat mortaliter. *Glos.in c.dudum de elect.Syl.verb.beneficium.4.num.1.Lopez. lib.3.tit.16. partit.1.*

11 Hęc sufficiētia ad substētationē quomodo sumitur?
℞. Non stricto modo; sed cōsiderata qualitate personę, & Prouincię, dignitatis, & scientię. *Zerola in pra. Episc.1.p.tit.de beneficijs.§.8. & 7. nu.8.c. de multa, de prabend.Gl.in c.cum adeò, de rescriptis.*

12 Quis debet iudicare hanc sufficientiam?
℞. Episcopus, vel Papa, qui confert beneficium.

13 Quę ętas requiritur ad beneficium simplex obtinendum?
Resp. Attigisse decimum quartum annum. *Trid.synod.sess.23.c.6.de refor.*

14 Si in fundatione cautum sit, vt quis in minori ętate obtineat beneficium, vel capellaniam, quid agendum?
Resp. Obseruanda est fundatio, quia per Conc.Tri. non est derogatum fundationibus.

15 Ad dignitates obtinendas, & ad beneficium curatum, quę ętas necessariò requiritur?
℞. Necessariò requiritur attigisse vigesimum quintum annum, & habere scientiam, & ordinem requisitum, vel illū in proximis temporibus, vel extra tēpora recipere, alias post monitionem tali beneficio priuatur, neque ei prodest appellatio, quo minus Episcopus non procedat tali beneficio, quia talis appellatio non habet effectum suspensiuum, sed solū deuolutiuum, ne Ecclesia careat solatio pastoris. *c. cum in cunctis, de elect.Trident.syn.sess.24.c.12.de ref.*

16 Quę ętas requiritur ad obtinendum canonicatum in Ecclesia Cathedrali, vel Collegiali?
Resp. In Cathedrali illa ętas, quę requiritur ad obtinēdum ordinem annexum tali canonicatui, in collegiali verò ętas quatuordecim annorum. *Trid.syn. sess.24.c.12.*

17 Potest ne Episcopus dispensare in ętate, vt quis obtineat beneficium?

Resp. Non, quia esset dispensare, quod soli Papæ conuenit. *c. consilia dist. 17.*

18 Potest ne conferre dignitates,& canonicatus Episcopus habentes ordinem annexum ijs,qui non sunt initiati?

Resp. Poterit dum intra annum initiari possint. *Tri. synod. sess. 24. c. 12. & sess. 22. c. 4.*

19 Quæ scientia requiritur ad beneficium simplex obtinendum, vel ad capellaniam?

Resp. Sufficit scire legere,& scire rudimenta Grammaticæ. *glos. in clem. 1. de concessione præbendæ. Nau. in c. si quando 13. exceptione. num. 3.*

20 Clerici pauperes,qui suo labore tenentur quęrere victum,quam scientiam debent habere ad beneficiū simplex?

Resp. Sufficit scire sicut simplices laici, & aliquantulo plus circa sacramenta, in quibus quotidie versantur. *tenet Innoc. in c. 1. de summa Trinitate, & fide Catholica, num. 4.*

21 Beneficium curatum, in quo casu potest conferri clerico idiotæ, vel ignoranti?

Resp. Dixi. *lib. 4. c. de beneficijs. num. 40.*

22 Si beneficium simplex,vel capellania habeat onus dicendi Missas, quæ scientia requiritur?

Resp. Illa, quæ est necessaria adimplendum onus annexum. *Hostiensis, Ioannis Andreæ, Abb. in cap. cum in cunctis. de elect. num. 2. Gonzal. de alternatiua. Glos. 4. num. 79.*

23 Fructus beneficij post mortem possidentis ante collationem, cui applicantur?

Resp. Successori, & pro eo sunt conseruandi, sed si beneficium est canonicatus,qui requirit personalem residentiam,applicantur præsentibus,& residētibus. *Abb. c. querelam, ne prælati vices suas. num. 7.*

24 Quibus contingit modis vacare beneficia?

Resp. Octo modis. Primo morte. Secundo renuntiatione. Tertio successione alterius beneficij incompatibilis. Quarto matrimonio contracto. Quinto per professionem factam in aliqua religione. Sexto, qui habet beneficium curatum, & intra annum sacerdotiū non suscipit. Septimo ascensione vnius beneficij ad alterum maius. Octauo priuatione ob aliquod delictum per sententiam definitiuam. *c. de multa, de præbendis. c. 1. de clericis coniugatis, lib. 6. cap. beneficium de regulis iuris, lib. 6. c. licet de elect. lib. 6. c. grauem, de excessib. Prælator.*

25 Si quis habet beneficium curatum, vel simplex animo relinquendi habitum, & non perseuerandi in ordine clericali,& relinquendi beneficium,qua pęna punitur?

Resp. Si cum effectu relinquat habitum,tunc tenetur ad restitutionem fructuum à tempore,à quo habuit voluntatem relinquendi habitum. *c. commissa, de electione, in 6.*

26 Quibus modis conferuntur beneficia?

Resp. Per concursum,scilicet parochialis, canonicatus, doctoralis, & magistralis in Cathedralibus, & Collegiatis,alia conferuntur sine concursu, videlicet beneficia simplicia, canonicatus, & portiones. *Trid. syn. sess. 24. c. 13. de reform.* Bulla Pij V.

27 Quam pęnam incurrit, qui se intrudicit in beneficium viuentis?

℞. Excommunicationis. *c. 1. de concessione præbendæ.*

28 Quam pœnam incurrit,qui propria auctoritate permutat beneficium?

Resp. Perdit sua beneficia. *cap. cum olim, de rerum permutatione.*

29 Quam pęnam incurrit,qui compellit aliquem resignare sua propria beneficia, vel impedit accedere ad Romanam Curiam?

Resp. Si sit Episcopus, triennio suspenditur, si inferior, perdit proprium beneficium, si laicus excommunicatur. *clem. 2. de pœnis.*

30 Potest Episcopus beneficijs simplicibus imponere noua onera?

Resp. Non potest.

31 Quæ beneficia non possunt grauari pensione?

Resp. Episcopatus,si non excedat mille ducatorum & Parochialis,si non excedat centum singulis annis. *Trid. synod. sess. 24. capit. 13. de reform.*

32 Beneficia simplicia obligant ne ad residentiam personalem, vel ad aliquod seruitium?

Resp. Non, nec per se, nec per alium, sed solum ad recitandas horas canonicas. *DD. super cap. 5. sess. 7. de refor.*

33 Quando possunt duo beneficia conferri vni, eidemque personæ?

Resp. Quando vnum non sufficit ad congruam sustentationem secundum qualitatem personæ, vel quando sunt beneficia non requirentia residentiam, & cum illo ex aliqua causa dispensatur. *tenet Abb. in cap. quæ nonnulli, de clericis non residentibus. num. 2.*

34 Quæ est causa, quare possit dari dispensatio obtinendi plura beneficia?

Resp. Propter Ecclesiarum paupertatem, & propter dignitatem,& excellentiam personæ obtinentis, in litteris,officijs, vel sanguine. *tenet Abb. in c. quia in tantum, de præbendis, & dignitatibus, num. 1. sed hodie standum est determinationi. Conc. Trid. sess. 7. c. 4. & 5. & sess. 24. c. 17.*

CAPVT LII.

De Capellanijs.

1 Capellania, quę habet onus adiuuandi Parochū in administratione sacramentorum, poterit ne simul obtineri cum canonicatu, vel cum beneficio curato?

Resp. Non,quia reputatur sicut parochialis. *DD. super c. 4. sess. 7.*

2 Si quis habet capellaniam cum onere Missarum, dum non promouetur ad sacerdotiū,quid dēt agere?

Resp. Ipse constituat capellanum,qui suppleat eius vices. *Sa verb. beneficium. num. 39.*

3 Capellanus habens capellaniam, etiam si sit Sacerdos,poterit per substitutum satisfacere Missis sibi impeditis?

Resp. Poterit præcipere si sit impeditus. *Zerola in praxi Episc. p. 1. verb. beneficia, q. 7. concl. 8.*

4 Si in fundatione capellanię dicatur,quòd capellanus debeat celebrare diuina officia die, ac nocte, requiritur necessariò, vt sit Presbyter?

Resp. Non. *Garzia de benefic. tom. 2. p. 7. c. 1. nu. 99.*

5 Si in fundatione alicuius capellanię posita sit clausula, quod per se ipsum celebret Missas, poterit ne Episcopus capellanū cogere,vt per se ipsū celebret?

℞. Cum

Resp. Cum distinctione, si in fundatione dicatur, quod per se ipsum celebret,& non per alium,quia est conditio exclusiua, poterit cogere; si vero solùm dicat, quod per se ipsũ celebret, sufficit, vt impeditus per alium celebret. *Bonacina disput. 4.q.vlt.punct. 7. §. 1.num.1.*

CAPVT LIII.

De Collationibus.

1 Quid est collatio?
Resp. Est conferre alicui beneficium, quod non habet, vel eum introducere in beneficium,& dare ei eius percipiendi fructus,& adimpleri onera beneficij. *Goffred. in sum. tit. de inrepatr.*

2 Quæ sunt necessaria in collatione?
Resp. Ex parte conferentis, vt conferat purè, liberè, & sponte sine diminutione, vel cõditione: ex parte accipientis, quòd sit idoneus, moribus, litteris, ætate: ex parte rei, vt beneficium vacet, & collatio spectet ad collatorem, & legitime conferat.

3 Ad quem spectat collatio beneficiorum?
Resp. De iure ad Papam, Legatum, & Episcopum. *c. nullus omninò 16.q.7. Abb.conf. 116.num. 3.glos.cap. quamquam, de elect.in 6.*

4 Electus, & confirmatus antequam sit consecratus potest ne beneficium conferre?
Resp. Affirmatiuè, quia est actus iurisdictionis, quæ datur in confirmatione, & non in ordine.

5 Collatio beneficiorum quotuplex est?
Resp. Multiplex. Prima est collatio, quæ pertinet ad Summum Pontificem. Secunda est collatio, quæ pertinet ad solum Episcopum. Tertia est collatio, quæ pertinet ad Episcopum, & Capitulum simul, quæ vocatur simultanea. Quarta est collatio, quæ pertinet ad Episcopum cum consensu, vel assensu Capituli. Quinta est collatio, quæ pertinet ad Episcopum solum. Sexta est collatio, quæ pertinet ad aliquem Abbatem, Priorem, vel aliquam personam particularem cum consilio, vel consensu, vel assensu Episcopi, vt habetur *in c. 1. ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

6 Quæ est collatio, quæ pertinet solùm ad Summum Pontificem?
Resp. Est collatio nimis priuilegiata, & omnes aliæ collatione pendent à potestate delegata à Sum. Pontif. quia est vniuersalis Episcopus, & Dominus beneficiorum, & ad istam collationem pertinent omnia beneficia vacantia in octo mensibus anni, nempe in Ianuario, Februario, Aprili, Maio, Iulio, Augusto, Octobre, Nouembre. Secundò in Ecclesijs, vbi Episcopus gaudet priuilegio alternatiuæ, pertinent ad collationem Summi Pont. omnia beneficia vacantia in sex mensibus anni alternando, & incipiendo à mense Ianuarij. Tertiò pertinet ad hanc collationem decanatus cuiuscunque Ecclesiæ, in quocunque mense vacet, vel illa prima dignitas, quæ fuerit caput Ecclesiæ, etiam si alio nomine appelletur. Quarto pertinent ad hanc collationem omnia beneficia quomodocumque reseruata sedi Apostolicæ, siue per familiaritatem, siue per exercitium alicuius officij Apostolici, siue sit collector, seu subcollector, dummodo in suo tempore exercurit officium. Quintò pertinent ad hanc collationem omnia beneficia vacantia, & non prouisa à collatoribus ordinarijs in tempore sibi statuto quæ vocantur collatio per deuolutionem, vt tradit latissimè *Quaranta in 8. reg. Cancell. fol. 421.*

7 Quæ est collatio, quæ pertinet ad solum Episcopum?
Resp. De Iure omnia beneficia vacantia in quatuor mensibus anni in sua Diœcesi. Secundò, si Episcopus gaudeat alternatiua, pertinet ad suam collationem omnia beneficia vacantia in sex mensibus alternando, in quibus Episcopus habet plenariam potestatem prouidendi personam idoneam absque consilio, vel consensu Capituli, & ipse dat prouisum suum titulum, & absque alia expeditione bullarum, talis prouisus iustè possidet. *cap. 1. ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

8 Quæ est collatio, quę pertinet ad Capitulum, & Episcopum simul, quæ vocatur simultanea?
Resp. Quando Capitulum habet ius prouidendi, & totum Capitulum habet vnam vocem ęqualem cum Episcopo, tunc dicitur collatio simultranea, quia simul pertinet ad Capitulũ, & simul pertinet ad Episcopum cum æquali potestate, vt habetur *in cap. 1. ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

9 In collatione simultanea si discordent Capitulum, & Episcopus, ad quem deuoluitur collatio?
Resp. Ad Summum Pontificem, qui liberè poterit prouidere nominatum ab Episcopo, vel nominatum à Capitulo, vel tertiam personam, vt sibi placuerit; ratio est, quia Summus Pontifex non habet manus ligatas.

10 Quando Capitulum habet collationem simultaneam cum episcopo sede vacante, poterit facere collationem canonicatus, vel præbendarium pertinentium ad suam collationem?
℟. Episcopo mortuo vel suspenso, Capitulum, quod habet simultaneam, poterit facere collationem beneficiorum vacantium sine episcopo, & è contra; si omnes Canoci sint excommunicati, episcopus solus poterit facere collationem sine Capitulo; ratio est, quia quando sunt duo collatores æquales vno mortuo, vel longa absentia impedito, alius supleteius vices, ne beneficia diu vacent, & sint sine possessore, vt habetur in *c. 1. ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

11 Quomodo acquiritur Ius simultaneæ à Capitulo contra Episcopum, vt necessariò simul debeant eligere Canonicos?
Resp. Per priuilegium Apostolicum, & bullam sibi concessam, & etiam per immemorabile consuetudinem, quia Ius eligendi pręscribitur, & Canonici sunt capaces prescribendi contra Episcopum, vt habetur in *c. cum Ecclesia, de elect.*

12 Capitulum, quod habet collationem simultaneam, in quibus mensibus potest vt illa?
Resp. Solùm in quatuor mensibus anni collatoribus ordinarijs reseruatis, nempe in mense Martij, Iunij, Semptembris, Decembris, & in hac Ecclesiâ Episcopus non gaudet alternatiua in collatione illorum beneficiorum, vel canonicatuum, in quibus talis Ecclesia habet simultaneam, sed gaudet dicta alterna-

ternariua in omnibus alijs beneficijs, in quibus ipse solus est collator, *vt tenet DD.in d.c.1.*

13 Quæ est collatio,quæ pertinet ad Episcopum cum consensu,vel assensu capituli?

Resp. Quando in prouisione alicuius Canonicatus, vel dignitatis de consuetudine, vel priuilegio Episcopus ingreditur capitulum, & dicit talem prebendam vacasse, & quod ipse eam confert in personam Petri, quæ sibi videtur idonea, tunc capitulum consentit, vt habetur *in c. 1.ne sede vacante aliquid innouetur,in 6.*

14 Quando capitulum habet Ius consentiendi, poterit sede vacante, vel Episcopo excommunicato prouidere Canonicatum, vel præbendam vacantem in quatuor mensibus ordinarijs?

Resp. Non, sed deuoluitur ius collationis ad Sum. Pont. Episcopo mortuo;ratio est,quia Ius consentiēdi, vel consiliandi non est Ius conferendi, sed quid distinctum, vt habetur in *c.1.ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

15 In collatione, quam habet Episcopus de consensu, vel assensu Capituli, poterit capitulum contradicere, vel nominare aliam personam distincta, quam nominat Episcopus?

Resp. Non poterit capitulum nominare aliam personam,quia tunc haberet simultaneā cum Episcopo, sed bene poterit proponere Episcopo illam personā non esse idoneam, vel opponere aliquos defectus:& hoc audito, Episcopus poterit nominare aliam personam,vel illam, & quam prius proposuit, quia Episcopus solum tenetur petere consilium, vel assensum, sed non tenetur necessariò eum sequi *DD.in c.1.ne sede vacante aliquid innouertur.*

16 In collatione, quam Episcopus habet de consensu capituli, si capitulum appellet à prouisione facta ab Episcopo, hæc appellatio, quem effectum habet?

Resp. Solum effectum deuolutiuum,sed non suspensiuum, & possessio debet dari prouiso ab Episcopo, imò hęc appellatio erit quasi friuola,nisi capitulum opponat defectum,qui reddat inhabilem,& incapacē talem prouisum, sicut si opponat,quòd non est baptizatus, vel hæreticus, vel excommunicatus.

17 Quomodo cognoscitur, quòd Ecclesia Cathedralis non habet Ius simultaneę, sed solus Ius consentiendi?

Resp. Viuendo omnes prouisiones præteritas, & si fuerit aliqua prouisio facta in mense, in quo Episcopus gaudeat alternatiua,tunc certè cognoscitur capitulum non habere simultaneam,neq;Ius prouidendi, sed solum Ius consentiendi propter honorem. Secundò, si non inuenitur aliqua prouisio, in qua capitulū discordauit cum Episcopo, & nominauit aliam distinctam personam;ex his clarè colligitur capitulum non habere Ius simultaneę. Tertiò, si capitulum nūquam in tempore sedis vacantis fecit collationem alicuius præbendæ, imò si præbenda vacauit, Episcopo mortuo, & Papa prouidit,certissimum est capitulum non habere simultaneam.

18 Quæ est collatio, quæ pertinet ad Abbatem cum consilio, vel consensu episcopi?

Resp. Quando aliquis instituit aliquod beneficium, vel cappellaniam, & iubet, vt eam prouideat aliqua persona particularis, cum consensu tamen episcopi, tunc episcopo mortuo, vel longè absente, tali persona poterit facere collationem, absq; illo consilio, ne beneficium dicatur vacare, vt habetur *in cap.1.ne sede vacante aliquid innouetur in 6.*

19 Quæ est collatio,quæ pertinet ad solum capitulū?

Resp. Quando capitulum est in cōsuetudine immemorabili, vel haber priuilegium prouidendi Canonicatus,vel aliqua beneficia, vel capellania sine episcopo, tunc in his episcopus solùm habet approbationem scientiæ.*c.cum.Ecclesia de electione.*

20 Qui dicitur ordinarius collaror?

Resp. Episcopus, & capitulum.*Gl.in c. quamquam de elect.in 6.& Steph.Quaranta in 8.reg.cancellariæ.*

21 Quibus modis confert Summus Pont.beneficia?

Resp. Iure suo per deuolutionem, per præsentationem per resignationem,& per affectionē.*Regula Cancellariæ 8.Stbep.Quaranta vbi sup.*

22 Quid dicitur inferior collator?

Resp. Aliquis Abbas, vel dignitas, quando habet facultatem virtute alicuius fundationis instituendi aliquem in aliquam capellania, vel beneficio de iure patronatus. *Clemen. vnica, de supplenda neglig. Prælator.Trident.synod.sessio.24.capit. 18.Bull.Pij V. in numero 32.*

23 Si collatio ad Prelatum regularem, vel inferiorē collatorem spectet, & constituto tempore non conferat, ad quem deuoluitur?

Resp. Si Prælatus sit exemptus,ad sedem Apostolicam si non sit exemptus, ad Ordinarium. *Clem.vnica,de supplenda neglig.prælator.*

24 Quæ collatio est magis priuilegiata, collatio ordinaria, vel à collectore inferiori?

Resp. Collatio ordinaria,quia tribuit titulum coloratum ex iuris dispositiōne, sed qui habet collationē ab inferiori collatore, tenetur probare priuilegium, in cuius virtùte facta fuit collatio, *Paris.consi.95 num. 8.vol.4. Abb.in c. porro, de priuileg. Auth. de mandato Princip.§.deinde.*

25 Intra quod tempus debet Episcopus conferre beneficium?

Resp. Intra sex menses à die notitię,& non vacationis computandos.*c.licet, de suppl end. neglig. Prælator. c.nulla,de concessione præbendæ. Bulla Pij V.de collationibus.*

36 Si Episcopus fuit impeditus,vel excommunicatus, currit ne tempus?

Resp. Non, sed numeratur totum tempus quo habuit impedimentum.*c.quia diuersitatem, de concessione præbendæ.*

27 Potest Episcopus conferre beneficia vacantia ob non factam publicationem resignationi, quæ præcipitur in Bulla Greg.XIII. de resignationibus publicandis?

Resp. Non, sed Papa,vt appatet in bulla resignationibus faciendis.

28 Beneficia secularia cuiuscumq; generis sint, possunt nè conferi fratribus regularibus?

Resp. Non, sine dispensatione Apostolica. *Trid.syn. sess.14.c.11.de reform.*

29 Collatio capellaniæ potest ne conferri simplici clerico?

Resp. Potest, & non tenetur sumere ordinem sacrū, nisi in fondatione cautum sit, & poterit onera Missarum per alium satisfacere. *DD.super c.5.sess.25.*

30 Collatio beneficij facta in eo, qui non habet legitimam ætatem,vel in eo,qui non habet ordinem, est ne valida?

℞.Non.

Resp. Non. *Nauarr.conf.1.de ætate,& qualitate nu.1.*

31 Si Episcopus conferat beneficiũ alicui absq; mentione primi benefici, tali collatio erit ne nulla?
Resp. Non,quia pręsupponitur Episcopum,habuisse notitiam per librum visitationis, & vbi non est ignorantia, non est defectus. *Clem.fi.de offic.ordinarij.*

32 Episcopus potest conferre beneficia per ascensionem ad episcopatum?
℞. Non,quia Papę sunt reseruata. *in Reg.8.Cancellariæ, Quaranta vbi sup.*

33 Potest Episcopus conferre beneficia vacantia per priuationem?
Resp. Potest, sed non consanguineo, nec familiari suo nec resignatis,vt non detur occasio, vt facilius,& citiùs sententia priuationis detur. *Bulla Pij V.58. in §.qui verò.*

34 Potest ne Episcopus conferre beneficium eidem priuato?
Resp. Potest, nisi priuatus fuerit de obtinendo in posterum aliquod beneficium, quia tunc sententia annullatur.

35 Si Episcopus conferat irregulari beneficium in casibus occultis, in quibus ipse potest dispensare, videtur ne ex hoc dispensasse?
Resp. Non,quia in irregularitate requiritur expressa dispensatio, & habilitas ante collationem.

36 Potest ne Episcopus conferre beneficia absenti?
Resp. Potest, & debet prouidere, vt intra certum tempus acceptet,& ante possessionem litteræ expediendæ sunt, & talis electus absentes potest accipere possessionem per procuratorem. *c.accedens.sit.de præbendis.*

37 Potest Episcopus, ante absentis acceptationem reuocare collationem,& alteri conferre?
Resp. Non,quia prouisus acquisiuit ius per prouisionem in eius fauorem. factam. *capit.si tibi absenti, de prębend.in 6.*

38 Si de facto Episcopus conferat ante acceptationẽ & primus acceptet, secunda collatio erit ne valida?
Resp. Non,etiam si fuerit sub conditione, si primus non acceptauerit, vel refutauerit. *c.2.de elect.in 6. & c.2.de concessione præbendæ.*

39 Episcopus conferens beneficium, potest ne imponere onus fabricandi Ecclesiam dirutam?
Resp. Minimè, quia collatio debet esse pura,& non conditionalis.

40 Potest ne Episcopus cõferre beneficia illegitimis?
Resp. Vnum tantum. *cap.1.de filijs Presbyt.in 6.iuncta gloss.*

41 Intra quod tempus debet Episcopus conferre beneficia coram eo resignata?
Resp. Intra mensem ex Bulla Greg.XIII. de resignationibus, & publicationibus.

42 Intra quot menses tenetur Episcopus prouidere beneficia curata in suis mensibus vacantia?
Resp. Iuxta sex menses, & ipsis elapsis, deuoluitur ad sedem Apostolicam. *Bulla Pij V.32.in nu.*

43 Beneficia vacantia in mensibus Apostolicis, intra quod tempus tenetur Episcopus prouidere?
Resp. Intra quatuor menses, alias illis trãsactis absq; ordinariorum concursu collatio in cura fiet. *Bull. V.32.in num.*

44 Potest Episcopus conferre beneficia vacantia in Curia Romana suæ diœcesi,si vacent suo in mense?
Resp. Non,sed Papa, *c.licet de prębend.in 6.*

45 Potest Episcopus conferre beneficia filijs hæreticorum?
Resp. Non, neq; nepotibus. *c.ad abolendam, de hæret. Pegna.3.p.directorij Inquisitor. consil. 162.vers.ad hoc collatio.*

46 Si hæresis fuerit occulta,valebit ne collatio?
Resp. Affirmatiuè, quia illa pœna solum inponitur hæretico,cui hæresis deducta fuit in forum exteriorẽ.

47 Collatio beneficij facta excõmunicato licèt ignoret illum esse excommunicatum, valet ne?
℞. Non, quia excommunicatus est membum putridum, & sic ex incapax beneficij. *Nauar.c.27.n.272.*

48 Collatio beneficij facta periuro tenet ne?
Resp. Non,& erit annullanda per sententiam. *Abb. in c.querelam, de iureiurando.*

49 Beneficia possunt conferri constituto in minoribus ordinibus ante decimum quartum annum.
Resp. Non absque dispensatione. *Trid.syn.sess.23.c.6.de reform.*

50 Beneficium ingredientis religionem, quando potest conferri?
Resp. Sequuta professione, vel ante, si accedat consensus ingredientis. *c.beneficium.de reg.iuris in 6.*

51 Vicarius potest ne conferre beneficia spectantia ad collationem Episcopi?
Resp. Potest, si habeat speciale mãdatum,alias non poterit.

52 Quando collatio spectat ad Episcopum, & capitulum communiter,alter sine altero poterit ne conferre talem collationem?
Resp. Non poterit,& collatio ab vno facta sine alio nulla erit, & deuoluitur ad Summum Pont. *DD.super c.18.sess.24.*

53 Quando collatio spectat ad capitulum, & intra spatium sex mensium non conferat, ad quem deuoluitur collatio?
Resp. Ad Episcopum, & eo negligente, ad Metropolitanum.Bulla Pij V.32.in num. & si conferatur a capitulo post sex menses non valebit, nisi sit de consensu Episcopi. *c.litteras de concessione præbendæ c.licet c.fin.de supplenda neglig.pręlat.*

54 In conferendis beneficijs curatis,quis ordo est seruandus?
Resp. Positus à *Concil.Trid.synod.sess.24.cap.18.& Bulla Pij V.*super collatione beneficiorum parochialium data chalendis Aprilis 1568. *vt dixi lib.4.c.43.*

55 Quibus personis debent cõferri beneficia curata?
Resp. Personis dignis,qui per se ipsos curam animarum exercere valeant, alias prouisio erit nulla. *Trid. synod.ses.7.c.3.de reform.*

56 Dignitates curam animarum habentes, quibus debent conferri?
Resp. Attingentibus vigesimum quintũ annum cum doctrina ad suum munus exequendum necessaria. *Trid.syn.sess.24.c.12.*

57 Si Episcopus conferat beneficium indignis, qua pœna punitur?
Resp. Si per concilium Prouinciale monitus talis Episcopus non resipuerit, & se emendauerit, suspenditur à collatione beneficiorum, donec per Summ. Pont.restituatur. *c.graue de præbendis,& dignit.*

58 Si Episcopus contulit alicui beneficium,quod non poterat dare,quia non erat suæ prouisionis, sed Summi Pont.ad quid tenetur?
Resp. Ad dandum eidem personæ primum beneficiũ

suæ

suæ prouisionis, quod vacauerit; ratio est, ne videatur fraudolenter fecisse primam prouisionem, & etiam quia iam semel approbauit talem personam, non debet illam relinquere destitutam à congrua substentatione. *cap. inter cætera, de prebend. & dignitatibus.*

59 Si duo concurrant coram Episcopo in aliquo beneficio, vel dignitate, & vnus sit ordinatus ab ipso Episcopo, & alius fuit ordinatus ab alio Episcopo, cui debet Episcopus conferre tale beneficium?
Resp. Si in cæteris qualitatibus isti duo sint æquales vel quasi æquales, Episcopus debet conferre beneficium ordinato à se; ratio est, quia illum habet tanquam filium, & tenetur eum quoda modo alere; quia intercedit quodam vinculum reuerentiæ, & amoris inter Episcopum, & ordinatum, sicut inter patrem, & filium.

60 Beneficium non vacans potest ne conferri certæ personæ?
Resp. Non, sed benè poterit collegio perpetuò vniri. *Abbas in capit. cum venisset numero* 10. *de restitut. spoliator.*

CAPVT LIV.

De Alternatiua.

1 IN quibus mensibus potest Episcopus conferre beneficia?
Resp. Regulariter in quatuor mensibus, videlicet, Martij, Iunij, Septembris, & Decembris. *Quaranta reg. Cancellaria.* 8. *Clem.* 8.

2 Episcopus, qui gaudet alternatiua, in quibus mensibus potest confere beneficia?
Resp. In sex mensibus videlicet, Februarij, Aprilis, Iunij, Augusti, Octobris, Decembris. *d. Reg.* 8. *Cancell.* §. *insuper.*

3 Quid debet agere Episcopus, vt gaudeat alternatiua?
Resp. Duo. Primò residere verè, & realiter in sua Ecclesia, & diœcesi. Secundò acceptare alternatiuam, & facere instrumentum acceptionis sigillo proprio munitum, sua manu subscriptum, datum in aliquo loco suæ diœcesis, & transmittere ad datarium Papæ, & postquam fuerit in dataria recognitum, & registratum, gaudebit priuilegio alternatiuæ; & non ante, & hoc expresè disponitur in eadem *reg.* 8. *cancellariæ.*

4 Si Episcopus absit ex causa necessaria à sua Ecclesia, vel ex mandato sedis Apostolicæ, poterit ne gaudere priuilegio alternatiuæ, quam in Curia acceptauit?
Resp. Non, quia conditio residendi est taxatiua, quæ excludit, & negat omne aliud tempus, & aliam causam. *Bartbol. in leg.* 1. *num.* 1 *ff. si quis ius dicenti non obtemperauit. Ruyn. conf.* 133 *num.* 6. *vol.* 1.

5 Si Episcopus absens à sua diœcesi breui tempore, & relinqua familiam in suo palatio veluti per viginti dies, vel triginta, & tempore absentiæ vacauerint beneficia in mensibus alternatiuæ, poterit ne illa prouidere.

Resp. Benè poterit, quia in ciuitate dicitur manere, licet ibi non sit præsens, quia habet familiam in ciuitates. *Bartbol. in l.* 1. *num.* 7. *ff. de liberis agnoscendis. Felyn. in cap. quoniam frequenter num.* 10. *vt lite non contestata. Triden. syn. sess.* 23. *c.* 1. *de refor.*

CAPVT LV.

De permutationibus.

1 QVid est permutatio de iure ciuili?
℞. Est certa rei ad alterã mutua præstatio. *l.* 1 *ff. de rerum permutat.*

2 Quid est permutatio de iure Canonico?
Resp. Vnum pro altero beneficio accipere. *Mandosius de signatu. gratiæ. tit. de permut. beneficior.*

3 Quid requiritur in permutatione?
℞. Beneficium ab vtraq; parte, & causa cognita, & probata ab eo, qui debet admittere permutationem.

4 Quotuplex est permutatio?
Resp. Duplex, alia simplex, quando vnum beneficium pro altero simpliciter permutatur; alia nõ simplex quando in permutatione reseruatur aliqua pensio, vel fit cum pacto, vt vnus soluat alteri expensas bullarum, quæ conditiones exprimi debent in permutatione beneficiorum.

5 Episcopus poterit accipere resignationes factas in manibus sui causa permutationis?
Resp. Poterit, si permutationes sint simplices. *Clem. vnica, de permutatione. lib.* 6.

6 Quibus poterit episcopus conferre talia beneficia causa permutationis resignata?
Resp. Ipsis permutatis, & non alijs. *Clement. vnica de permutatione. lib.* 6. *Bulla Pij V. de resignatione. Abbas in capit. inter cetera, de præbendis, & dignitatibus.*

7 Beneficium Iuris patronatus potest permutari sine licentia patroni, ab episcopo conferri?
Resp. Generaliter loquendo non; *Paris. lib.* 2. *quæst.* 4. *num.* 10. *de resignat. beneficiorum.*

8 In quibus casibus poterit episcopus sine consensu patroni conferre beneficium Iuris patronatus?
Resp. Primò, quando patronus vocatus est peremptoriæ cum expressione causæ, & non comparet. Secundo quando permutatio fit cum clausula, si patrono placuerit; tunc enim permutans effugiet pœnas. Tertiò, si fiat magna vtilitas Ecclesiæ, puta si sint hæretici, & si sit magnus Theologus, qui accipit beneficium, vel exemplaris vitæ, & magne sanctitatis. Quartò, si Romanus Pontifex in expeditione, & Bulla derogat Iuripatronatus, speciatim. *Paris. in tit.* 9. *cit. de benef. resignat. & alij.*

9 Permutatio potest ne impediri ab his, qui expectant beneficia, vel prebændas primò vacaturas authoritate Apostolica?
Resp. Non c. 2. *de renuntiatione in* 6. ratio est, quia cum damno obtinentium Summus Pontif. non facit gratiam præbendæ primo vacaturæ.

10 Si permutatio non habeat effectum, & ambo volunt redire ad sua beneficia, indiget ne noua collatione?
Resp. De consuetudine non Rebuffus, de permutatio-

tatione *num.* 12. *Ioannes Andrea in capit. vnico, de rerum permutat.*

CAPVT LVI.

De renuntiationibus.

1 QVid est renuntiatio?
℞. Iuris proprij, seù rei personæ spontanea repudiatio, *cap. cum periculosum, 7. q. 1.* & *Bertachinus verbo renuntiatio, citans dictum caput.*

2 Quotuplex est renuntiatio?
Resp. Duplex, expressa, quando fit in scriptis verbis expressis; tacita, quando fit sine verbis, vt per ingressum, vel adoptionem beneficij incompatibili.

3 Quæ differentia est inter renuntiationem, & resignationem?
Resp. Magna; nam resignatio semper est in fauorē certæ personæ nominatæ à resignate; renuntiatio verò non est in fauorem alicuius personæ, vt superior liberè prouideat, quem voluerit. Iterum resignatio semper est de re, vel beneficio iam possesso; renuntiatio verò aliquando est de Iure possidendi. *Goffred. verb. renuntiatio.*

4 Papa potest renuntiare papatui?
Resp. Potest, & illum non poterit iterum reassumere, sed nō poterit resignare in fauorē alicuius personæ, cum ipse sibi non possit eligere successorem. *Falyn. c. 1. de constit. col. 42. c. Apostolica 8. q. 1.*

5 Episcopus potest absque licentia renuntiare suæ Ecclesiæ, vel eadem cedere?
Resp. Non, imò illi dari non potest nisi causa senectutis. *cap. 1. eod.*

6 Beneficiatus potest renuntiare beneficio sine licentia superioris?
Resp. Non *c. admonet eod tit.*

7 Renuntiatio beneficij in manibus laici valet' ne?
Resp. Non, & renuntians priuatur beneficio. *c. quod in nobis, de renunt.*

8 Qui habet renuntiandi licentiam, & respuit, potest ne compelli?
Resp. Potest *c. quidam. eod. tit.*

9 Qui renuntiat beneficio, & iurat renuntiationem, poterit ne iterum admitti de consensu maiori partis capituli?
Resp. Poterit, cum iuramentum non extendatur vltra id, quod profertur. *cap. cum, de renunt.* sed ipse illud repetere non potest sine consensu capituli. *c. ex transmissa eod. tit.*

10 Quæ est causa, propter quam Papa potest concedere, vt Episcopatus cedat Ecclesiæ?
Resp. Si probabiliter timeat mortē, aut non habeat, vnde sustentetur, *c. ad supplicationem eod. titul.* & sunt etiam aliæ sex causæ, propter quas Papa concedit licentiam, his versibus contentę. Debilis, ignarus, conscius, irregularis, quem mala plebes odit, dans scandala cedere possit. *c. nisi cum pridem eod. tit.*

11 Ex quibus causis potest Episcopus mutari ex vna Ecclesiam in alteram?
Resp. Non auaritiæ, maioris lucri, dominationis, vel declarationis, sed solum ex causa necessitatis, vel vtilitatis. *c. mutationes, 7. q. 1.*

12 Si aliquis Episcopus renuntiauit propter crimen, poterit reassumere?
Resp. Non, secus autem si propter infirmitatem, vel defectum scientiæ, quæ tempore tolli poterat. *cap. post translationem, eod. tit.*

13 Potest, ne quis priuari beneficio suo propter infirmitatem?
Resp. Non. *c. Pontifices 7. q. 1.* sed potest illi dari coadiutor. *q. 7. q. 1. petisti.*

14 Qui sponte renuntiauit electioni de factæ, poterit iterum eligi?
Resp. Non. *c. in præsentia eod tit de renuntiatione.*

15 Si aliquis renuntiauit litteris beneficialibus, & ante renuntiationem factam est institutio, videtur ne renuntiasse institutioni?
Resp. Non quia renuntiatio tantum valet quantum sonat. *capit. sane eod. tit.*

16 In vna, eademque Ecclesia possunt ne esse duo Episcopi?
Resp. Non. *c. in apibus 7. q. 1.*

17 Illegitimus potest renuntiare beneficio, ad quod fuit dispensatus ex causa permutationis.
Resp. Non, quia gratia dispensationis verificata est inprimo actu, & sic necessariò debet exprimere, quod dispensatus fuit ad talem beneficium, & valorem primi, & secundi beneficij, vt congrue substentetur.

CAPVT LVII.

De resignationibus.

1 QVid est accessus?
℞. Accessus est quando Summus Pont. beneficium puero non habenti ætatem concedit, & iste accessus sublatus est per *Trid. syn. c. 7. sess. 25. de reformat.*

2 Quid est regressus?
Resp. Quando Summus Pont. concedit alicui successionē alicuius beneficij, vt illud possideat post mortē alicuius, & hoc sublatū est per *Conc. Trid. c. 7. ses. 25*

3 Quid est resignatio?
Resp. Iuris proprij spontanea refutatio.

4 Quotuplex est resignatio?
Resp. Duplex, absoluta, quando quis sine aliqua cōditione resignat; conditionalis est, quando quis resignat seruando sibi aliquam pensionem. *cap. tua nos de simonia. Puteus. dec. 158. lib. 3.*

5 Potest Episcopus admittere resignationes beneficiorum?
Resp. Potest, siue sint simplicia, siue curata, dummodo resignatio fiat sine nominatione personæ, nec reseruatione personæ. *Bulla Pij V. quæ incipit, quanta Ecclesiæ Dei 58.*

6 Quibus ex causis potest Episcopus admittere resignationes?
Resp. Ex causis à Iure expressis, nempè quando de iure, vel de facto inseruire Ecclesiæ nō possunt, puta quia sunt crimine, vel censura irretiti, vel habent duo incompatibilia, vel volunt ingredi religionem, vel

contrahere

contrahere matrimonium, aut habent graues inimicitias, vel senio sunt confecti, vel nimia infirmitate impediti. *d. Bulla Py V.*

7 Quæ crimina erunt causæ sufficientes ad admittẽdam resignationem beneficiorum?

Resp. Si sit adulter, homicida, simoniacus, concubinarius exul, irregularis, si scandalosè viuat. *Paris. de resignat. beneficior. lib. 5. 6 q. Abb. cap. 1. de iudicys, & Steph. Quaranta in tract. de benefic. resignatione.*

8 Quæ debilitas corporis requiritur, vt sit causa sufficiens ad resignationem?

Resp. Quælibet debilitas impediens seruitium Ecclesiæ, siue proueniat ex senectute, siue ex morbo accidentali. *c. nisi §. alia de renunt.*

9 Qui defectus scientiæ requiritur ad resignationẽ, & renuntiationem?

Resp. Quando caret scientia mediocri. c. *cum nobis, de elect. c. venerabilis de prębend.*

10 Quomodo debent intelligi inimicitiæ, malitiæ plebis ad hoc, vt sint causę renuntiationis?

Resp. Quando inimicitiæ sunt tam arduæ, & plebs tam duræ ceruicis, & homines tantæ malitię, vt apud ipsos amplius proficere Prælatus non possit. *Steph. Quaranta in tit. de benef. resignatione. §. qui etiam.*

11 Quod scandalum est sufficiens ad renunciationẽ?

℞. Non intelligitur de omni scandalo, sed de illo, quod sedari non potest absq; peccato mortali. *Steph. Quaranta vbi sup.*

12 Quando quis renuntiat beneficio, vsque ad quem diem percipit fructum?

Resp. Ex communi sententia vsq; ad extensionem consensus.

13 Si quis locauit ad triennium suum beneficium, & postea illud resignet, resignatarius de nouo intrans tenebitur ne locationi?

℞. Non, nisi sit in vtilitatem Ecclesiæ.

14 Si in resignatione committitur simonia, restituitur beneficium ad resignantem?

℞. Non sed vacat, vt dixi *lib. 3. c. de simonia.*

15 Quibus potest conferre episcopus beneficium sibi resignatum?

℞. Quibuscunq; idoneis personis simpliciter, sed nõ suis consanguineis, & nec familiaribus sub pæna suspensionis à collatione beneficiorum, neque consanguineis resignantis, neq; familiaribus, cum tales non nominentur in resignatione, quia hoc est prohibitũ in dicta Bulla Pij V. quæ incipit, quanta Ecclesiæ commoda, & tenet Quaranta *in tit. de benef. resignat. §. cęterum, fol.* 102.

16 Si quis committat aliquis delictum, cuius pęna sit priuatio beneficiorum, poterit ne talis lite pendẽte de Inquisitione resignare sua beneficia in fauorem alicuius?

℞. Poterit, etiam post sententiam, appellatione pẽdente resignare sua beneficia in manibus Episcopi simpliciter, & in manibus Summi Pont. in fauorem alicuius personæ; ratio est, quia nemo priuatur suo beneficio, & suo iure vsq; ad sententiam vltimam definitiuam. *Quaranta de benefic. de resignat. fol.* 104. *Boer. dec.* 205. *Lancell. de attentatis. c. 5 nu.* 10.

17 Resignans beneficium in manibus ordinarij poterit ne iterum idem beneficium recuperare?

℞. Non, vt tollaturomnis fraus, & dolus. *Paris. tract. de benef. resig. q. 6. nu.* 12. *Quarant. eod. tract. §. circa renuntiationem.*

18 Si procurator ad resignandum beneficium reuocetur, valet ne resignatio?

℞. Si reuocatio non fuit notificata procuratori antequam extendat consensum, valebit tali resignatio; *Puteus dec. 428 lib. 1. Parisius de resignatione beneficiorum lib. 9. quæst. 27. num. 1.*

19 Si quis obtineat licentiam à Papa ad resignandum, & postea eum pœnitet, & reuocat, poterit Papa eum compellere?

℞. Affirmatiuè, quia Papa semper considerat commodum Ecclesiæ, & quod primum fuit voluntariũ, postea est necessarium. *capitul. quidam. de renuntiatione.*

20 Si Episcopus sit intra curiam, poterit ne admittere resignationem beneficij suę diœcesis?

℞. Affirmatiuè, sed debet exire extra mœnia vrbis ob reuerentiam Papæ ad ea conferenda.

21 Capitulum sede vacante poterit ne admittere resignationem?

℞. Poterit, ex causa, quia succedit Episcopo in omni iurisdictione.

22 Capitulum sede vacante poterit ne præstare authoritatem permutationi præstitæ?

℞. Potest, illis beneficijs exceptis, quorum collatio, electio, seu præsentatio pertinet ad solum Episcopũ, quia in illis capitulum non succedit, sed necessariò expectandus est Episcopus de nouo intrans. *Abb. in Clementina vnic. de rerum permutatione, nu. 7.*

23 Si resignatio, & permutatio completa sit ex vna parte, & per alteram stet, quo minus adimpleatur, debet ne restitui pars ad suum beneficium?

℞. Debet; quia durum esset, vt absq; sua culpa perderet suum beneficium. *cap. cum vniuersorum, de rerum permutatione. capitul. proposuit de concessione prabend.*

24 Quotuplex est renuntiatio?

℞. Duplex, expressa, quando fit in scriptis, vel verbis expressis, tacita, per ingressum religionis per crimen commissum, & per ademptionem beneficij incompatibili. *Doct. in c. cum vniuersorum.*

25 Quid requiritur ad hoc, vt renuntiatio teneat?

℞. Vt fiat scienter, spontè, purè in scriptis, & quòd renuntians possit renuntiare.

26 Potest Episcopus renuntiare Episcopatum?

℞. Poterit ex causis contentis in *cap. nisi de renuntiatione?*

27 Illegitimus potest renuntiare beneficium, ad quod fuit dispensatus ex causa permutationis?

℞. Non, quia gratia dispensationis verificata fuit in primo actu.

CAPVT LVIII.

De publicationibus faciẽdis.

1 Intra quod tempus debet fieri resignationis publicatio?

℞. Intra nouem menses à die datæ citra montes, *ex bulla Greg. XIII. 87. in num.*

2 Quomodo fit resignationis, vel permutationis publicatio?

℞. Si sint

Resp. Si fint in manibus ordinarij, debent fieri die festiuo, vel dominico in Ecclesia, & affigi ad portas Ecclesiæ, & de his Notarius debet facere fidem. *Bulla Gregorij XIII in num. 87. Bulla Pij V. super admittendis resignationibus* 58.

3 Quomodo debet fieri publicatio resignationis, vel permutationis?

Resp. Siue facta fuerit in manibus Apostolicis, vel ordinarijs, debet fieri talis publicatio in Cathedrali, & affigi in portis Ecclesiæ ipsius beneficij, & legi bulla resignationis die festiuo, vel dominico, in Missa maiori, & Notarius de ijs debet facere fidem. *Bulla Greg. XIII. 87. in Bull. Pij V.* super admittendis resignationibus. quod etiam fieri debet cum eo, qui habet beneficium litigiosum.

4 Si beneficium sit rurale, & nō habeat Ecclesiam, vel sit bellum, vel pestis, quid agendum?

Resp. Si sit rurale beneficium, publicatio fiat in Ecclesia parochiali proximiori; si sit bellum, vel pestis, debet sumi testimonium, & fieri publicatio in proximiore Cathedrali, vel Parochiali, vt patet ex supradicta bulla §. si verò Ecclesia.

5 Si quis resignet beneficium, & non faciat publicationem intra tempus debitum, quam pœnam incurrit?

Resp. Beneficium ipso iure vacat ad prouisionem sedis Apostolicæ, & neque resignans, nec ille, in cuius fauore resignatú est, poterunt illud retinere. *d. Bulla.*

6 Coadiutoriæ sunt publicandæ?

Resp. Affirmatiuè; quia vbi eadem ratio, idem Ius esse debet illud *ff. ad legem Aquiliam, Crauetta consil.* 183. *num.* 5. licèt aliqui dicant coadiutoria non cadere sub dicta constitutione de publicandis resignationibus, sed securius est eas publicare.

7 Regula de triennali quibus non suffragatur?

Resp. Illis, qui non faciunt dictam publicationem resignationis; ratio est; quia in duobus casibus non suffragatur in his, qui per simoniam obtinuerunt beneficia. Secundo, non suffragatur his, qui obtinent sine titulo beneficia reseruata sedi Apostolicæ; & quia, qui non facit publicationem ex dicta bulla, perdidit titulum, ideò illi suffragatur regula de triennali. *tenet dicta Bulla Gregorij XIII. §. quòd si quidquam. Parisius consil.* 176. *&* 185. *lib. 4. Put. dist.* 250. *lib.* 2.

CAPVT LIX.

De vnionibus.

1 QVid est Vnio?

Resp. Aggregatio vnius beneficij ad alterum facta ob vtilitatem, vel necessitatem Ecclesiæ. *Vgolinus de officio, & potest. Episcopi. fol.* 138.

2 Quotuplex est vnio?

Resp. Duplex, alia tacita, alia expressa; tacita est, quando quis resignat beneficium in fauorē capituli, vel monasteri, sine aliqua expressione; expressa est, quando resignat cum clausula, quòd tale beneficium amplius non vacet. *Bulla Pauli II. in ordine 8. Parisius de resignatione beneficiorum lib. 4. q.* 10.

3 Quis potest vnire, & in quas causas, & in cuius fauorem?

Resp. Summus Pontifex pro sua voluntate absq; expressione causæ, & Episcopus ob necessitatem, paupertatem, vel vtilitatem alicuius Ecclesiæ; vt Parochus commodè substentetur, vel in fauorem Seminarij. *Trid. syn. sess. 24. cap. 13. de refor. Abb. c. cum nostris, de concessione præb. num.* 15.

4 Ecclesia non vacans potest ne vniri cum alia ab Episcopo, Rectore non vocato?

Resp. Potest, sed debet vnio à sede Apostolica confirmari. *Abb. in c. consultationibus. n. 3. de donationibus.*

5 Quid debet Episcopus attendere, quando facit vnionem?

Resp. Debet prouidere, vt onera beneficiorum suppressorum substententur, & nō pereant, & exprimere causam vnionis, & eam a Summo Pont. confirmari. *Trid. syn. sess. 24. c. 13. sess. 23. c. 18. de refor.*

6 Beneficium non vacans potest ne conferri certæ personæ?

Resp. Non, sed poterit vniri Collegio, vel Seminario. *Abb. c. cum venisset de restitutione spoliat. num.* 10.

7 Facultas vniendi duas parochiales data Episcopo *à Conc. Trid. sess. 21. c.* 5 intelligitur de parochialibus, quæ actu habent Parochos, vel de parochialibus, quę in potentia possunt illos habere?

℞. Solū de parochialibus habētibus actu parochos, quia in illo textu prouidetur necessitati præsenti.

8 Si aliqua parochialis sit tenuis, poterit nè illi altera parochialis tenuis vniri, vt ex vtraque sufficiat substentatio Parochi?

Resp. Poterit, & si non sufficiat, poterit iterum vti remedijs positis *in c. 13. ses. 24. de refor. Trid. syn.*

9 Si parochialis sit tenuis, poterit nè Episcopus vnire illi beneficia simplicia, etiam reseruata?

Resp. Potest, aut assignare primitias, decimas, vel collectas super parochianos, ita vt sufficiens portio parocho assignetur. *Trid. syn. ses. 24. c. 13.* sed non potest vnire parochialibus beneficia regularia, vel quæ vnita sunt Cathedralibus, vel Collegiatis, quia hæc omnia sunt excepta *à Trid. syn. sess. 24. c.* 13.

10 Quæ beneficia non potest Episcopus vnire?

℞. Primò, nō potest vnire beneficia curata simplicia. Secundò, non potest vnire regularibus beneficia simplicia, nec curata. Tertiò, nec beneficia alterius diœcesis. Quartò, nec beneficia Iuris patronatus laicorum. Quintò, nec aliqua beneficia suæ mensæ, siue simplicia sint, siue curata, hoc enim spectat ad Summum Pont. *Trid. syn. sess. 24. c. 13. sess. 23. c. 18. de ref.*

11 Quis potest vniones factas reuidere?

Resp. Episcopus. *Trid. syn. sess. 24. c. 13. & sess. 7. c. 7. c. 6. de reform.*

12 A quo tempore possunt vniones ab Episcopo examinari?

Resp. A quadraginta annis ante concilium, & si fuerint subrepticiæ, potest illas irritas declarare, sed non potest examinare vniones factas ante quadraginta annos à die publicationis Conc. Trident. numeratos, quia iam gaudent priuilegio immemorabili.

13 Vniones, quæ sunt non sortitæ suum effectum, vel quæ deinceps concessę fuerint, debent ne ab Episcopis executioni mandari?

Resp. Non, imò cum vacauerint beneficia, liberè vt antea conferantur, nisi Papa in suis Bullis expressam faciat mentionem, Conc. Trident. dispensando,

vt habetur in Trid.syn.sess.25.c.9.de reform.

14 Quando vna Ecclesia vnitur alteri, quę solemnitates requiruntur?
Resp. Requiruntur illæ solemnitates, quæ requiruntur in alienatione rei Ecclesiasticæ, quia talis vnio est alienatio perpetua, de quibus dixi *lib.3.cap.fin. & tenet Abb.in c.tua nuper,de his, quæ fiunt à prælatis sine consensu capituli, num.4.& 1.*

15 Si aliquis patronus habeat in aliqua Ecclesia decimas, & oblationes, poterit nè Episcopus de consensu ipsius patroni sine consensu capituli, eas vnire alicui monasterio, vel pio loco?
Resp. Non, quia cum ista vnio sit alienatio perpetua, necesse requiritur consensus capituli, & aliæ solemnitates. *cap.pastoralis,de his, quæ fiunt à prælatis sine consensu cap.*

16 Quis potest compellere clericos, vt exhibeant dispensationes ad beneficia incompatibilia obtinēda?
Resp. Episcopus, & potest eis ponere Vicariū idoneum cum congrua assignatione fructuum sine appellatione. *Trid.syn.sess.7. cap.5.*

CAPVT LX.

De Prędicatoribus in Ecclesijs Cathedralibus, & Parochialibus tempore Quadragesimæ, & Aduentus.

1 Episcopus tenetur prædicare per se ipsum?
Resp. Tenetur, & si impeditus fuerit, viros idoneos deputare, qui eius vices suppleāt, & eos alere. *Trid.syn.sess.5.c.2.de reform.*

2 Si parochus per se ipsum vult prædicare, debet ne à populo, vel ab Episcopo alius prædicator admitti?
Resp. Si sit idoneus ipse est præferendus, & non prohibendus, quia facit officium suū. *Trid.syn.sess.24.c.4.*

3 Diaconus potest prædicare?
Resp. Potest, quia in ordine datur ei officium cum approbatione Episcopi.

4 Poterit Episcopus committere prædicationē laico, qui non sit in sacris?
Resp. Laico non, sed benè Clerico, qui non sit in sacris, si doctrina, & sanctitate polleat. *ex declarat. Cardinal. interpræ. Conc.*

5 Prædicatores omnes à quo debent examinari, & approbari?
Resp. Ab Episcopo, tam sæculares, quàm regulares, etiamsi habeant licentiam ab alijs Episcopis prædicandi in suis diœcesibus, & debent ab eo benedictionem, & licentiam in scriptis accipere, alias non sunt admittendi, quia licentia aliorum Episcoporum non extenditur ad alienas diœceses. *syn.sess.5.c.2. & sess. 24.c.4. Quaranta verb.prædicator.fol.398. Bulla Leonis X. incipiens supernæ, & infra.*

6 Quo tempore debet prædicari?
Resp. In Quadragesima, Aduentu, Dominicis, & festiuis diebus. *Trid.syn.sess.24.c.4.*

7 Quis potest nominare prędicatores in Cathedralibus tempore Quadragesimæ, & Aduentus?
Resp. Solus Episcopus, & non capitulum non obstante consuetudine immemorabili in contrarium.

8 Quis debet nominare prædicatores in Ecclesijs, quæ non sunt Cathedrales?
Resp. Episcopus, vel populus, qui erogat illis eleemosinam ad eorum substentationem.

9 In Ecclesijs, quæ non sunt Cathedrales, est ne sublata consuetudo immemorabili, vt populi, & ciuitates eligant prædicatorem, & Episcopo præsentent?
Resp. Non, sed tenentur illum alere, & adhoc cogi possunt ab Episcopo.

10 Si Episcopus velit in oppidis suæ diœcesis, vbi est consuetudo, vt populus nominet Prædicatorem, poterit ne ipse eum nominare?
Resp. Si Episcopus eum substentare velit, poterit, si verò non, debet obseruare consuetudinem, & acceptare nominationem populi.

11 Populus potest cogi pœnis, vel censuris ad audiēdam Missam, concionem, vel doctrinam?
Resp. Non, sed solum moneri debet, & licèt non pareat monitioni, non est excommunicandus.

FINIS LIBRI QVARTI.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CAVSIS ECCLESIASTICIS.

Et de delictis Clericorum, & pœnis.

CAPVT PRIMVM.

De causis Ecclesiasticis.

1 Ausæ omnes Ecclesiasticæ, coram quo Iudice debent tractari?
Resp. Coram ordinario. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de reform.*

2 Iudex Ecclesiasticus quot modis potest procedere in delictis Clericorum?
Resp. Tribus modis. Primo ad instantiam partis. Secundo ex officio. Tertio ad instantiam fiscî. *cap. qualiter, & quando il secundo, de accusat. Iulius Clarus in pract. crim. q. 3. §. fin.*

3 Quæ sunt causæ, quæ possunt tractari coram alio Iudice præter ordinarium?
Resp. Quæ iuxta canonicas sanctiones apud sedem Apostolicam sunt tractandæ, vel quas Papa ex vrgenti, & rationabili causa, commissione, manu propria signatas sibi auocauerit. *Trident. synod. sess. 24. cap. 20.*

4 Quæ causæ etiam excipiuntur, quæ non debent tractari coram ordinario in prima instantia?
Resp. Causæ studentium in vniuersitatibus, quæ vigore conseruatoriæ tractantur coram suo Iudice tam in possessione, quam in proprietate. *Doctorum super cap. 20.*

5 Intra quod tempus debent fieri causæ Ecclesiasticæ?
Resp. Intra biennium à die motæ litis, quo transacto licitum est partibus ad iudices superiores accurrere, & appellare, & debent sumere litem in eo statu, in quo est. *Trid. synod. sess. 24. c. 20.*

6 Si per Iudicem non stat, quo minus causa finiatur intra biennium, poterit nè ab legitimè appellari?
Resp. Quotiescumque partes diligentiam non fecerunt, vt causa esset conclusa, non possunt appellare, sed si causa non est conclusa, & biennium finitum, legitimè poterunt appellare.

7 Inhibitiones, quæ dantur à Metropolitano, quid debent continere?
Resp. Necessariò debent continere diffinitiuam sententiam ad grauamen irreparabile per diffinitiuam, alias nullæ sunt.

8 Quando Iudex ad quem potest inhibere iudicem à quo?
Resp. Quando appellatio est iusta, & causa appellationis cognita ab ipso Iudice ad quem, & citata parte contraria, & non antea. *Abbas in capit. super eo, de appellationibus, capitul. Romana, de appellat. in 6.*

9 Si Iudex à quo reuocat decretum per ipsum factum, à quo legitimè fuit appellatum, poterit ipse iudex à quo procedere in eadem causa, & illam finire?
Resp. Poterit, & tunc causa non deuoluitur ad Iudicem ad quem; ratio est, quia cessante causa, cessat effectus. *c. cum cessante causa, de appellationibus.*

10 Iudex ad quem, potest determinare causa appellationis in prima instantia non viso processu?
Resp. Non, imò appellans tenetur acta suis expensis producere, & portare ex Iudice à quo ad Iudicem ad quem, & Iudex à quo tenetur gratis postulanti exhibere. *Trid. syn. sess. 13. c. 3.*

11 Quid requiritur in inhibitione, vt sit iustificata, & suos operetur effectus?
Resp. Primò, quòd Iudex ad quem sit superior. Secundò, quòd inhibitio totum negotium comprehendat. Tertiò, quod concedatur parti, cuius interest. Quartò, quòd duret officium iudicis inhibentis. *Cæsar. de Grassis dec. 109. de appell.*

12 Si quis appellat ad Metropolitanum, vel Nuntiũ, talis superior poterit nè eximere appellantem à iurisdictione sui Episcopi in alijs negotijs, saltem durante ea lite?
Resp. Non: quia hoc est prohibitum, & per appellationem non eximitur quis à iurisdictione sui iudicis.

13 Si quis appellat de vno negotio, poterit nè coram eodem iudice conueniri, & de alio puniri?
Resp. Poterit, cum per appellationem à iurisdictione non liberetur. *cap. proposuit nobis. cap. præterea de appellat.*

14 Quando appellatur in criminalibus ad Romanam Curiam, cui debet committi in partibus?
Resp. Archiepiscopo, vel eius Vicario: sed ex causa potest committi alteri viciniori Episcopo, & eius Vicario, sed non inferiori. *Trid. syn. sess. 13. c. 2. de reform.*

15 Si Clericus consentiat, vt sua causa in criminalibus in prima instantia tractetur coram Auditore Cameræ, vel Metropolitano, vel alio Iudice superiore, poterit nè tractari?
Resp. Non, nisi etiam consentiat Episcopus; quia agitur de eius iurisdictione, vel sit commissio specialis Papæ propria manu signata.

16 Delegationes in causis criminalibus in Curia Romana, vel a Nũtis, vel Legatis factæ alijs iudicibus, & non ordinarijs, vel synodalibus, quã vim habent?
℞. Istæ tales delegationes cẽsentur subreptitiæ, quia non est credibile, vt iudices superiores velint eximere illum reum, & subditũ à iurisdictione sui Episcopi; cum proprius pastor possit mederi illã ouẽ melius,

quam alienus,qui nō incumbit cura illius ouis. *Trid. syn.sess.25.c.10.de reform.*

17 Quis debet cognoscere de rescripto appellationis a summo Pont. in rebus criminalibus impetrato?

Resp. Solùs Episcopus. *Trident. synod.sess.13.cap.5.de reformat.*

18 Intra quas dietas debet committi causa appellationis in criminalibus?

Resp. Intra duas. *Trid.syn.sess.13.c.2.de reform.*

19 Quando appellatur ab excommunicatione, vel tortura,vel carceratione,quomodo est procedendū?

Resp. Tunc petenda sunt acta, & Iudex non est inhibendus,nisi visis actis, & si apparet grauamen, inhibitio datur.

29 Si quis incarceratus appellet, debet nè excarcerari?

Resp. Non; donec visis actis à superiore aliud fuerit ordinatum. *Quaranta in sum.Bullarum, verbo Archiepiscopi authoritas. fol.69.*

21 Si quis excommunicatus appellauerit,quis debet eum absoluere, Iudex superior, an inferior?

Resp. Si visis actis repertum fuerit, sententiam excommunicationis fuisse iustam, remitti debet ad Iudicem inferiorem,vt ab eo accipiat absolutionem; si verò repertum fuerit,iniustam fuisse sentētiam,tunc Iudex superior poterit eū absoluere, & si dubitetur, debet eum remittere ad Iudicem inferiorem,vt intra breue tempus eum absoluat.

22 Contra contumacē debet nè admitti appellatio?

Resp. Dum appellans perstiterit in contumacia,nec debet dari inhibitio, neque recipi appellatio. *Steph. Quaranta in sum.Bullar.verb. Archiepiscopi authoritas, vbi sup.*

23 Potest nè quis absolui ad cautelam, etiam si non sit excommunicatus?

Resp. Potest: *Decian in capit.ad præsentiam, de appellationibus.*

24 Absolutio ad cautelam quomodò debet dari, & quando?

Resp. Quando dubitatur de iusta causa excommunicationis, & tunc visis actis, parte citata, præstita cautione de parendo mandato,per breue tempus,ad residentiam, expensis satisfactis. *Quaranta in verbo Archiepiscopi authoritas, num.14.*

25 Si aliquis Episcopus habeat priuilegium Apostolicum corrigendi Clericos sibi non subditos,& voluerit punire,& procedere contra aliquem Clericum sibi non subditum pro aliquo crimine etiam atrocissimo, quem ordinem debet seruare?

Resp. In ista causa debet procedere cum interuentu proprij Episcopi ipsius delinquentis,si apud Ecclesiā resederit,aut cum interuētu personæ ab ipso Episcopo deputandæ, & ideò debet in principio litis Episcopum certiorem facere, aliàs processus, & omnia sequuta sunt nulla; ratio est, quia concilium voluit, vt quilibet pastor non excludatur à punitione propriæ ouis. *Trid.syn.sess.14.c.8.de reform.*

26 Sufficit nè, quod Episcopus, qui habet priuilegiū corrigendi alienos subditos, faciat certiorem Episcopum delinquentis de crimine, de processu, & de sententia?

Resp. Non; sed necessariò Episcopus delinquentis, vel persona ab eo deputata debet interuenire in illa criminali causa cum plenaria potestate iudicandi, condemnandi,& absoluendi,sicut ille Episcopus, qui virtute sui priuilegij vult corrigere alienum subditū; ratio est,quia priuilegium talis Episcopi per *capit.8. session.14.* limitatum est, & modificatum ad hoc, vt de eo non vtatur solus, nisi cum interuentu Episcopi proprij delinquentis. Secundò, quia interuenire in aliquo negotio plùs dicit,quam facere aliquem conscium illius delicti. Tertiò, quia iurisdictio proprij Episcopi illius delinquentis, semper manet integra, & non sublata per priuilegium alterius Episcopi, & sic dicere, quòd procedatur cum interuentu proprij Episcopi, est dicere, quòd ille interuentus sit cum potestate iurisdictionali. Quartò, quia dicta limitatio priuilegij Episcopi corrigendi sibi non subditos est pœnalis, cum processus, & inde omnia sequuta sint nulla,& viribus inde omnino careant. *Trid.syno. sess.14.c.8.*

27 Episcopus istius clerici delinquentis, qui corrigitur ab alieno Episcopo,si sit in propria Ecclesia,poterit deputare personam,quę cognoscat de hac causa,vel necessariò debet esse extra suam Ecclesiam,ad hoc, vt possit deputare dictam personam?

Resp. Non; imò si resederit in propria Ecclesia,datur illi hoc priuilegium ratione residentiæ, vt cum interuentu ipsius, vel personæ ab eo deputandæ, fiat punitio Clerici sibi non subditi, at verò si Episcopus sit extra suum Episcopatum, neque ipse potest interuenire in punitione dicti Clerici, neque deputare personam,quæ suo nomine interueniat,quia hæc facultas data fuit Episcopo, si apud Ecclesiam resederit, & non potest extendi ad Episcopum non residētem,præcipuè cum concilium dicat,si in propria Ecclesia resederit;quia si est conditionale, & à contrario sensu,si non resederit,non gaudet hoc priuilegio. *Trid.synod.sess.14.c.8.*

28 Sentētia lata ab Episcopo,qui habet priuilegium puniendi alienos subditos cum interuentu Episcopi delinquentis, à quo debet mandari executioni?

Resp. Ab Episcopo,qui habet priuilegium puniendi alienos subditos;quia in dicto cap.non est modificatum priuilegium, nisi solùm, quo ad hoc, quod procedatur cum interuentu proprij Episcopi. *Trid. syn.sess.14.c.8.*

29 Capitulum,& Vicarius sedis vacantis,gaudebunt nè dicto priuilegio?

Resp. Affirmatiuè, quia in omnibus iuribus iurisdictionis succedunt Episcopo, & hoc est in fauorem rei, & priuilegium generalis iurisdictionis.

30 Sententia lata à Iudice à quo, si nulla sit ex defectu iurisdictionis,quia illam protulit in hominem sibi non subditum, vel quia nullam habebat iurisdictionem, poterit nè confirmari à iudice ad quem?

Resp. Si talis sententia continebat iustitiam, debet Iudex ad quem eamdem sententiam proferre, sed non eam confirmare;quia ex defectu iurisdictionis à principio nulla fuit. *Achil.de Graf.de sent.& re iudic.*

CAPVT II.

De vita, & honestate Clericorum.

1 IN hoc titulo quomodo sumitur hoc nomen vita?

Resp. Su-

Resp. Sumitur pro vsu honesto, vel inhonesto viuẽdi, & degendi in hac vita, scilicet sumitur pro actibus, vel operationibus benè, vel malè factis, & nõ pro ipso viuere, & respirare hominis, *vt in Rubr. & tit. de vita, & honestate Clericorum.*

2 Hoc nomen honestas, quid significat in iure?
Resp. Honestatem iustitiæ publicæ, idest constitutiones Ecclesiæ, quæ propter honestatem sunt editæ, vt quãdo prohibetur, ne quis nubat cum consanguinea vxoris suæ. c. 1. *de sponsal. lib. 6. Archid. ibi.*

3 In hoc titulo quomodo sumitur, de vita, & honestate Clericorum.
Resp. Sumitur pro honestate exteriori Clericorum quæ consistit in completu multarum rerum, scilicet in actionibus, in vestibus, in verbis, in risu, in celebratione, in sobrietate, & officijs.

4 Cum celebrat Clericus quam honestatem debet habere?
Resp. Debet esse diuisus, & separatus à populo, propter maiorem reuerentiam, & attentionem, & deuotionem. c. 1 *de vit. & honest. Cler.*

5 Clerici veniant ne appellatione populi, vel vicinorum?
Resp. In materia stricta, & odiosa negatiuè; sed veniunt in materia fauorabili, & priuilegiata, licèt non nominentur, quia quidquid conceditur populo, ex maiori parte, & ratione, & causa debet Clerico concedi tamquam digniori. *Abb. c. 1. de vita, & honestate Cleric. num. 1.*

6 Appellatione populi veniunt feminæ?
Resp. Affirmatiuè, cum populus constet ex masculis, & feminis. *Abb. c. 1. de vita & honest. Cler. nu. 4.*

7 Quam pœnam incurrit Clericus portans arma?
Resp. Excommunicatur per sententiam. *c. Clerici, de vita, & honest. Cleric.*

8 Clericus vsuratius, quam pœnam incurrit?
Resp. Debet excommunicari per sententiam. *cap. Clerici, de vita & honest. Cleric.*

9 Potest Clericus absque pœna portare arma defensiua?
Resp. Poterit, quia pœna imposita est Clerico ferenti arma offensiua, & sic poterit portare absque pœna, thoracem ferreum, quia cum istis armis defẽdit suam vitam, & neminem offendit. *Abb. c. Clerici, de vit. & honest. Cleric. n. 3. de hac materia dixi late s. 2. lib. 2. nu. 29. & seqq.*

10 Si Clericus non posset aliter mortem vitare, poterit occidere aggressorem?
Resp. Poterit, absque irregularitate, excommunicatione, vel pœna, si occidat cum moderamine inculpatæ tutelæ; quia de iure vim vi repellere licet. *Abb. c. Clerici, de vit. & honest. Cleric. n. 4.*

11 Clericus potest pugnare in bello iusto sine metu irregularitatis?
Resp. Cum licentia Papæ poterit, & si sit in naui, vel in triremi, & pugnetur, poterit ad euitandam suã mortem sine irregularitate, etiamsi non habeat licentiam Summi Pontif. quia in hoc casu vim vi repellit. *Abb. c. Clerici, de vit. & honest. Cleric. nu. 5.*

12 Clericus portans cultrum habebit pœnam debitam Clericis portantibus arma?
Resp. Si culter sit ad vsum incidendi panem, carnẽ, mundandi arbores, & ad vsus necessarios ad vitam, vel ad aliquam artem exercendam, non habet aliquam pœnam, quia tex. c. Clerici intelligitur de armis, quæ inuenta sunt ex sua institutione ad offendẽdos homines, vt enses, pugiones, & similia. *Abb. c. Clerici, de vit. & honest. Cler. nu. 7.*

13 Clericus, vel Monachus portans arma, excommunicatur ipso iure, vel per sententiam?
Resp. Monachus portans arma, & tenens illa intra septa Monasterij, excõmunicatur ipso facto; at Clericus sæcularis tenens arma non prohibita in domo, nulla pęna punitur, quamuis portans secum excommunicetur per sententiam. *Abb. c. Clerici, num. 8. de vit. & honest. Cler.*

CAPVT III.

De peculio Episcoporum, & Clericorum, & quibus personis possint bona relinqui per testamentum.

1 QVid est peculium?
Resp. Est certa pecunia separata à negotiatione, & rationibus patris, vel domini, vt detur filio, vel seruo. *l. depositi. ff. de peculijs. §. peculium.*

2 Vnde dicitur peculium?
Resp. A pecunia, & pecunia à pecoribus, quia totũ, quod antiqui habebant, consistebat in pecoribus; non enim inuenta erat pecunia sigillata ex auro, vel argento, sicut hodie. *c. totum. 1. q. 3.*

3 Quotuplex est peculium?
Resp. Multiplex. Primò castrense. Secundò, quasi castrense. Tertiò, aduentitium. Quartò, profectitiũ. Quintò, paganicum. Sextò, non paganicum, aliquando etiam sumitur pro hæreditate, vel patrimonio. *l. cogi. ff. ad trebellianum. l. si quis Presbyter. C. de Episcopis, & Clericis. l. cum oportet. l. cum multa. Cod. de bonis, quæ liberis.*

4 Quod est peculium castrense?
Resp. Est illa pecunia, vel substantia, quam miles suo labore, vel fortuna acquirit in bello, dum militat in castris, & in illo habet ius miles plenum, etiam si habet patrem, & etiam milites serui, qui assistunt in palatio, illud, quod acquiritur, dicitur peculium palatinorum, qui licèt non sint in bello, seruant personam Principis. *Bald. in l. cum oportet, C. de bonis, quæ liberis, col. vlt.*

5 Quod est peculum quasi castrense?
Resp. Illud, quod Aduocatus acquirit suo labore, præstando litigantibus patrocinium in causis; quia, sicut miles in bello labore corporali, sic Aduocatus in studio labore animi, & spiritus acquirit illam pecuniam, & quod magister cuiuscumque scientiæ acquirit docendo discipulos in scholis. *l. si. C. de inof. test.*

6 Quod est peculium aduentitium?
℞. Illa pecunia, vel substantia, quæ filio aduenit ab auo paterno, vel materno, vel ex testamento agnatorum, vel suorum parentum, & hoc peculium est, proprium filij, quòad proprietatẽ, & patris, quòad vsumfructum, sed si hoc fuerit datum à Rege, vel

Imperatore gaudet priuilegijs castrensis peculij. *l. cum multa. C. de bonis, quæ liberis.*

7 Quod est peculium profectitium?

Resp. Dicitur illa pecunia, quam pater, vel dominus dat filio, vel seruo, vt cum illa negotientur, & est patris, quo ad proprietatem, & serui, vel filij, quo ad vsumfructum, & aliquando appellatur peculium paganicum profectitium, vel non paganicum. *Bart. in l. illud de collationibus.*

8 Quod est peculium clericorum, & Episcoporum?

Resp. Est patrimonium clericorum, quo sustentantur. *l. cogi. ff. ad Trebell.*

9 Quotuplex est peculiũ clericorũ, & Episcoporũ?

Resp. Duplex, profectitium, quod procedit ex fructibus sui beneficij, vel ex acquisitis introitu Ecclesię, & aduentitium, quod prouenit clerico intuitu ipsius personæ. *Goffr. in sum. eod. tit.*

10 Quotuplicia sunt bona, quæ Episcopus, vel clericus habet in sua potestate?

Resp. Duplicia. Primò sunt bona sui beneficij constituta ad sustentationem clerici. Secundò sunt bona Ecclesiæ constituta pro fabrica, vel pro ornamẽtis, & alijs necessitatibus.

11 Ista bona in quo differunt?

Resp. Primò in eo, quia in bonis fabricæ Episcopus, vel presbyter est administrator, in bonis sui beneficij est vsufructuarius cum plenaria administratione. Secundò de bonis fabricæ, vel Ecclesiæ tenetur reddere computum, & rationem legalem, de bonis sui beneficij non tenetur reddere alicui computum, neque rationem. Tertiò si bona fabricæ in suos vsus, vel suorum conuertit, tenetur soluere de proprio; si verò bona sui beneficij conuertit in vsum proprium, nihil tenetur soluere. Quartò in bonis fabricæ, vel Ecclesiæ, neque habet proprietatem, neque vsumfructum, in bonis beneficij habet vsumfructum, & ad illa defendenda habet proprietate. *Abb. cap. 1. de peculio clericorum, num. 3.*

12 Si clericus ex pecunia Ecclesiæ emat agrum, & in scriptura emptionis ponat, quod ipse emit, cui debet adiudicari ager?

Resp. Ecclesiæ, & si clericus viuit, debet puniri propter fraudem. *Abb. c. 1. de peculio clericorum, num. 4.*

13 Quãdo emitur aliquid, & soluitur ex pecunia, vel bonis Ecclesię, instrumentum quid debet continere?

℞. Instrumentum debet fieri nomine Ecclesię, & nõ Prælati, vel clerici ementis; aliàs talis Prælatus, vel œconomus remoueri debet ab administratione. *cap. presbyter, de peculio clericor. c. inquirendum eod. tit.*

14 Res, quæ emitur, cuius præsumitur esse?

Resp. Filius de quo cantat instrumẽtum, nisi aliud in contrarium probetur. *Abb. c. presbyter, nu. 8. de peculio clericorum.*

15 Clericus quæ acquirit ex industria sua, cui acquirit Ecclesiæ, vel suis hæredibus?

Resp. Acquirit ei, cui ipse voluerit ea dare ex testamento, præcipuè in regnis Hispaniæ, vbi clerici possunt testari de suis bonis, & Episcopi de illis bonis, & fortunis debeant, cum quibus fuerint electi, & ideò in electione fit solemne inuentarium, vt hæredibus eius reddantur illa bona, & valor eorum, quæ habebant ante ingressum ad Episcopatum. *Abb. c. 1. de peculio clericorum, num. 5.*

16 Si aliquis velit relinquere centum aureos Ecclesiæ, suasus à confessore relinquit confessori, tenetur nè talis restituere Ecclesiæ?

Resp. Si confessor faciat dolum, & dicat mendaciũ, nempè quod Ecclesia est diues, quòd non habet necessitatem; tunc tenebitur ad soluendum damnum inde exortum; si verò sermónibus blandis sine mendacio proponat suam necessitatem, non tenetur ad damnum, quia charitas à se ipso incipit, & nemini facit iniuriam, *c. charitas est aqua, de pænitẽtia d. 2. Abb. c. presbyter. num. 6. de peculio clericorum.*

17 Episcopus de quibus bonis debet sustentari, & facere suas expensas, ex bonis, & fructibus Ecclesiæ, vel ex bonis, quæ habet ante ingressum in Episcopatum?

Resp. Ex bonis suę Ecclesiæ, quia dignus est mercenarius mercede sua, diuina scriptura dicit, nõ alligabis os boui trituranti, & bona, quæ habebat ante ingressum in Episcopatum, & labores eius debent seruari intacta, & illæsa, vt ipse in testamento disponat.

18 De redditibus Ecclesiæ possunt nè Episcopi augere suos consanguineos, vel familiares?

Resp. Si sint pauperes, vel in necessitate, eos possunt iuuare secundum statum eorum, quia charitas benè ordinata à se ipso incipit. *Trid. syn. sess. 25. c. 1. de ref.*

19 Hæc paupertas quomodo est intelligenda?

℞. Largo, & politico modo, secundum natiuitatem, nobilitatem, qualitatem, & statum personę, licèt nõ debeat eos ditare, quia hoc petit ratio, & charitas est benè ordinata. *tenet Abb. c. in eos de hæreticis, num. 2.*

20 Si Episcopus habeat ex vna parte fratrem carnalem hæreticum, vel christianum, ex alia proximum vtrosque pauperes, cui eorum tenetur subuenire?

Resp. Fratri carnali hæretico propter legem naturæ. *glos. c. 1. dist. 30. Abb. c. si quis de hæret. num. 2.*

21 Si aliquis regularis factus sit Episcopus, cui debet relinquere bona sua post eius mortem?

Resp. Illa bona, quæ habuit ante consecrationem, debet relinquere monasterio, & quæ acquisiuit post consecrationem suæ Ecclesiæ, tamquam vltimæ spõsæ. *c. vnico. 8. q. 1. Couar. tit. de testib. c. 1. num. 19.*

22 Episcopus potest per testamentum relinquere bona sua suis consanguineis, vel suis famulis?

Resp. Cum distinctione, bona, quæ habuit ante consecrationem facto suo inuentario tempore consecrationis, poterit liberè ea relinquere suis parentibus, vel suis famulis, & testari de eis liberè, sicut alij clerici; at verò bona, quæ acquisiuit post consecrationem, debet necessariò ea relinquere, vel Ecclesię, vel ei personæ, ad quam pertinet spolium; ratio est, quia illa acquisiuit ex officio Episcopi, vel ex fructibus Ecclesiæ. *tenet Abb. in c. vt vnus de peculio clericorum. num. 1. & 2.*

23 Si aliquis prælatus habeat officium, & munus aliquod Regium, velut aliquam præsidentiam, vel delegationem Regiam, vel Proregnatum, vel ex sua industria, & litteris absque officio prælati acquirat aliqua bona, cui debet ea relinquere?

℞. Cui ipse voluerit in suo testamento, sicut bona, quę acquisiuit ante consecrationem, de quibus liberè potuit testari; ratio est, quia, qui habet ius percipiendi spolium, solum habet hoc ius in bonis acquisitis ex officio Episcopi, vel ex fructibus Episcopatus, sed non habet Ius ad bona, quæ acquirit Petrus, non vt Episcopus, sed sicut Petrus, & textus in c. vt vnus de peculio clericorum cum sit stricti iuris, non debet extendi ad bona, quæ aliquis hæreditauit, vel ex suo

bono

bono labore, & scientia, vt Petrus acquisiuit, sed solum ad bona Ecclesiæ, de quibus loquitur, quia diuersa ratio militat in bonis Ecclesiæ, & in bonis acquisitis, præcipuè cum nullus perdat suum Ius, suamque libertatem ex eo, quòd sit prælatus. *c. relatum de testamentis, il 2.*

24 Ad faciendum suum inuentarium quas solemnitates debet habere inuentarium?

Resp. Si prælatus sit in Regno Hispaniæ, debet comparere per se vel per suum procuratorem, si sit in Regno Siciliæ, debet comparere ante Pro regem, & Tribunal Patrimonij, & ibi demonstrare suam præsentationem, vel bullas Apostolicas, & petere commissarium, vel commissarios ad faciendum suum inuentarium iuridicum, tamquam si illo die mortuus esset.

25 Prælatus quid debet facere ante commissarios datos à Nuncio, vel Collectore Apostolico, vel in Regno Siciliæ à Prorege?

Resp. Debet ante eos comparere, & debet ostendere ante illos omnia bona sua mobilia, immobilia, domos, agros, argentum, & aurum, pecuniam, peristromata, seruos, mancipia, & tendem omnia bona, quæ acquisiuit intuitum suæ præbendæ, & beneficiorum, quando erat clericus, tàm bona, quæ hæreditauit à suis parentibus, quam bona, quæ acquisiuit intuitu suę personę, vel donatione, & simul debet declarare, quę debita contraxerit vsq; ad præsentem diem, & quando debeat soluere, & quo tempore, & simul debeat solemniter iurare in manibus dictorum commissariorum, quòd omnia illa bona sunt sua, & non aliena, neq; sibi mutuata ad illum effectum, & quod non est fraus, neq; dolus in ostensione illorum bonorum.

26 Dicti commissarij, qui faciunt inuentarium, quid debent agere?

Resp. Debent vocare peritos diuersę artis, & sigillatim scribere dicta bona tàm mobilia, quàm immobilia, & valorem dictorum bonorum secundum iustam æstimationem, & ex ipsis debent accipere iuramentum de veritate iudicanda, & taxanda, & sigillatim debent scribere omnia bona cum suo iusto valore, & post ea facere summam omnium bonorum, & eam subscribere, & Episcopus debet etiam se subscribere dicto inuentario, quod debet fieri iuridicum cum sui testibus ante Notarium, vel scribam, sicut si esset inuentarium alicuius defuncti, posita *in cap. facultate data commissarijs, vel commissario, qui facit dictum inuentarium à Nuntio Apostolico.*

27 Facto dicto inuentario quid vlterius est faciendũ, vt hæredes Episcopi habeant sua bona integra post eius mortem?

Resp. Hoc inuentarium debet poni in Hispaniæ registris, seu officio Nuntij Apostolici, & in Regno Siciliæ in officio Senatus Pattimonij Regij, & Episcopus debet accipere transumptum authoritate munitum huius inuentarij, & illum seruare, & relinquat suis hæredibus cum suo testaméto, vt post eius mortem petãt valorem huius inuentarij.

28 Si Episcopus durente eius lite consumat bona mobilia sui inuentarij, vel tempore pereant sicut mancipia, oleum, & frumentum, & vendat ad suam necessitatem bona immobilia, sicut agrum, domum, census, redditus, possessiones, vel villas, donet donatione inter viuos, poterit nè temporis mortis sue testari de valore sui inuentarij, & facere testamentum, & legare valorem illorum bonorum in pecunia numerata?

Resp. Episcopus potest per testamentum relinquere valoré omnium bonorum in pecunia numerata personis, vel parentibus, quibus voluerit; ratio est, quia Episcopus de bonis sui beneficij debet sustentari, & non de bonis, quæ habuit ante consecrationem, quia dignus est operarius mercede sua. Secundo, quia bona, quæ habuit ante consecrationem, non tenetur Episcopus illa conseruare, sed potest licitè ea profundare, & dare pauperibus. Tertiò, quia ista bona, quæ habuit ante consecrationem, & valor illorum bonorum habent hoc priuilegium, quòd Episcopus possit de eis testari, alias frustra fit inuentariũ. Quartò, quia loco istorum bonorum, & ad solutionem eorum subrogantur bona, quæ Episcopus relinquit post suam mortem, etiam si illa habuerit intuitu Ecclesiæ. Quintò, quia si Episcopus non habuisset ista bona, quæ acquisiuit ante consecrationem, consumaret in suis necessitatibus bona Ecclesiæ, quæ relinquit post eius mortem. Sextò, quia ex bonis inuétarij, & ex bonis, quæ Episcopus acquirit intuitu Episcopatus, fit vna massa integra, de qua massa debent tolli tempore mortis Episcopi valor, & pecunia dicti inuentarij; sicut tollitur dos mulieris de corpore bonorũ mariti, & mulieris, quia valor istorum bonorum habet priuilegium, quòd Episcopus possit de illis disponere per testamentum.

29 Si Episcopus non fecit inuentarium, & tempore mortis suæ relinquat partem suorum bonorum suis hęredibus, vel familiaribus, vel operibus pijs declarãs se acquisiuisse illa bona suo labore, vel sibi esse donatas & relicta, vel non esse ex fructibus Episcopatus, in isto casu quid est faciendum?

Resp. In hoc casu hæredes eius admittuntur ad probationem, & restituenda sunt illis omnia bona, quæ probauerint non esse acquisita intuitu Ecclesiæ; ratio est, qui in illis bonis spolium non habet vllum Ius, cum non habeat aliquod Ius, nisi in bonis acquisitis intuitu Ecclesiæ deductis debitis, & ære alieno. *tenet Abb. in c. 2. de peculio clericorum, nu. 1.*

30 Mercedes famulorum Episcoporum, debita contracta ab Episcopo, pompæ funerales, mercedes medicorum, & pharmacopolæ, ex quibus bonis debent solui, num ex bonis acquisitis ante Episcopatum, an ex bonis acquisitis post Episcopatum, & intuitu Ecclesiæ?

Resp. Si debitum contractum fuit ante cõsecratione debent solui ex bonis sui inuentarij, si verò fuit contractum post consecrationem, debent solui cum omni pompa funerali, & mercede suorum famulorum ex bonis, quæ reliquit, & percepit ex fructibus Ecclesiæ; ratio est, quia bona, quæ habuit ante Episcopatum, & postea sunt in suo inuentario, debent seruari intacta, & illæsa ad liberam dispositionem episcopi per suum testamentum, alias nullum esset priuilegium inuentarij.

31 Quæ bona necessariò debet hæreditare Ecclesia Episcopi in eius morte?

Resp. Omnia ornamenta altaris, vestes sacras, cum quibus celebrabat Episcopus, calices, vasa aurea, & argentea, & omnia vestimenta sacra, & benedicta, quæ pertinebant ad cappellam Episcopi, & ipse habebat in domo sua, & in capella priuata, hæc omnia

nia non cadunt sub priuilegio spolij, & in omnibus Ecclesijs Hispaniæ ex immemorabili consuetudine, & ritu traduntur Ecclesijs Cathedralibus, vbi Episcopus moritur ex iusta, & rationabili causa, quia illa Ecclesia est vera sponsa illius episcopi, & recipit iugalia sui sponsi. Secundò, quia turpe, & fœdum est, vt res sacræ vendantur in augmentum spolij. Tertiò, quia ex istis relictis Ecclesia Cathedralis sustentatur cum honore, & splendore, & hæc consuetudo tanquam rationi consonans inuiolabiliter seruatur in Hispania.

32 Bona, quæ habet Episcopus accommodata á suis parentibus, vel amicis, vt argentum, vel peristromata, aut alia similia, post eius mortem cui deben dari? ℞. Suis proprijs dominis, quia sunt bona aliena, et in alienis non intrat ius spolij, & ad probationem, quòd sint aliena, sufficit confessio Episcopi? vel eius scriptura, & non requiritur maior solemnitas, quàm in alio homine particulari, qui habet rem commodatam, & commodatarius pro beneficio, quod facit Episcopo, non tenetur ad maiorem probationem, quàm monstrare per scripturam, vel confessionem partis rem esse suam. *l. 1 ff. commodati, & Bar. ibi.*

33 Episcopus, dum viuit; quam potestatem habet in bonis, & fructibus sibi prouenientibus intuitu suæ Ecclesiæ?

Resp. Episcopus habet illam potestatem, quã habet fideicommissarius, vel primogenitus in maiotatu, & liberè potest vsumfructum, & pecunias consumere, donare, dare, & ex his se substentare modestè, & in bonos vsus conuertere absq; eo, quòd teneatur reddere alicui computum, & rationem legalem; ratio est, quia est vsufructuarius cum plena administratione absq; dependentia alicuius, *vt tenet Abb. c. 1. de peculio clericorum, num. 8.*

34 Si Prælatus, vel clericus malè expendat bona sui beneficij, tenebitur nè de suo satisfacere?

Resp. Si consumat bona beneficij vitiosè in rebus indebitis, vt in ludis, in substentatione concubinæ, & his similibus, & habet alia bona patrimonialia, vel acquisita suo labore, tenebitur satisfacere, quia clericus non habet tantam facultatem in disponendo de bonis sui beneficij, sicut habet laicus de bonis laicalibus, & secularibus; ratio est, quia bona Ecclesiæ dantur ad bonum vsum, & substentationem, & decorem personæ secundum eius dignitatem, non ad vitia, & voluptates, quia est sanguis Iesu Christi. *tenet Abb. in c. fin. de peculio clericorum. nu. 5.*

35 Donationes factæ ab episcopo durante eius vita de aliquibus bonis ab ipso emptis; dum est Episcopus, & contractus, & scriptura ab ipso facta valet nè?

Resp. Omnes donationes factæ ab Episcopo bonorum immobilium, vel mobilium, dum viuit, sunt valide, siue donet pauperibus, Ecclesijs, vel suis parentibus vel cuilibet personæ; ratio est, quia in bonis sui beneficij est vsufructuarius cum plenaria administratione, & sicut potest illa edere, & consumere, potest illa donare. *tenet Abb. in cap. si quis de peculio clericorum.*

36 Potest Episcopus ex fructibus sibi debitis sui beneficij, dum viuit, emere agrum, villam, vel castellũ, vel redditus stabiles, & donare proprietatem sui parentibus, vel alicui operæ, vel alicui personę, & reseruare sibi vsufructum?

Resp. Bene poterit donare proprietatem, & seruare sibi viuin fructum, durante eius vita, vel vita alterius; ratio est, quia sicut potest liberè donare, vel consumere illas pecunias, cum quibus emit agrum illum, sic potest donare agrum, & rem emptam, cum sit vsufructuarius cum plenaria administratione, tàm in vsufructu, quàm interusurio proueniente ex vsufructu, *vt tenet Abb. & DD. loco allegato.*

37 Si Prælatus emat aliquem agrum suo nomine, post eius mortem debet adiudicari hæredibus prælati, vel Ecclesiæ, vel spolio?

Resp. Si Prælatus fecit inuentarium, & in scriptura emptionis dicat se emere illum agrum ex bonis, quæ habuit in suo inuentario, vel ex acquisitis suo labore, quia fuit emptus ex suo salario, tunc præsumitur pro hærede, & onus probandi contrarium incumbit Ecclesiæ; si in scriptura nihil dicat, vel non fecit inuentarium, præsumitur pro Ecclesia, & onus probandi incumbit hæredi; si verò si dubium, in dubijs præsumitur pro Ecclesia. *Abb. in c. vt vnus de peculio clericorum, num. 3. & 4.*

38 Si Prælatus emit aliquem agrum, & facit scripturam suo nomine, & viuens illum donat parentibus suis, vel seruis, cùm moritur, Ecclesia potest petere aliquid?

Resp. Non; in isto enim casu Ecclesiæ nulla competit actio petendi, quia sicut Prælatus quotidie donat, expendit pecunias, poterit donare bona immobilia, domos, oppida, & agros à se emptos, sicut potest illa vendere, & in suos vsus conuertere.

39 Si quis Prælatus, vel clericus faciat meliorationes in rebus Ecclesiæ suæ, vel in suo palatio, vel in fundo suæ mensę de bonis sui beneficij, poterit eas relinquere alicui post suam mortem?

Resp. Non; sed solum vti, dum viuit. Primò, quia rationi consentaneum est, vt quis melioret beneficium de quo viuit, sine quo Ecclesia non conseruatur, & augetur. Secundò, quia accessorium sequitur naturã sui principalis. Tertiò, quia laborauit in terra quasi aliena, cum ipse habeat solum vsumfructum, & proprietas est pro Ecclesia, & successoribus. *c. fin. de peculio cler. Abb. ibi nu. 2.*

40 Si Prælatus faciat meliorationes in ecclesia, vel fundo suę mensę de bonis sui patrimonij, poterit eas in morte mandare suo heredi?

Resp. Affirmat ind. *Abb. cap. fin. num. 3. de peculio clericorum.*

CAPVT IV.

De Bonis Clericorum.

1 BOna clerici cuius sunt, vel ad quem pertinet? ℞. Post moderatam substentationem ad pauperes pertinet; quia bene dicitur, bona clericorum bona pauperum.

2 Clericus si habeat bona patrimonialia, & beneficium, de quibus bonis tenetur se substentare?

℞. De bonis beneficij, quia qui Altari seruit, de Altari debet substentari, & dignus est operarius mercede sua, & bona patrimonialia potest relinquere liberè suis parentibus, etiam si sint diuites. *cap. cum secundum*

eundum de prabend.& dignitatibus. Abb.in c.ult. de peculio clericorum.

3 Bona clerici confiscata propter delictum cui debent applicari?
Resp. Fisco sui Episcopi, vel suę Ecclesię; quia antiquitus bona clerici mortui applicabantur suę Ecclesię. *Abb.in c.quia diuersitatem, de concessione prabendæ, num.14.*

4 In quos vsus debet clericus bona beneficij conuertere?
Resp. Debet se honestè alere, & quę supersunt pauperibus erogare, & parentes pręferendi sunt, si sunt pauperes, tamen non potest eos in vsus prauos; & inutiles expendere, vt in alendis canibus, & mulieribus impudicis. *DD.super c.de multa,de præb.*

5 Paupertas parentum quomodo est intelligenda?
Resp. Secundum qualitatem personę, oppidi, & loci, magis enim requiritur ad substentandum nobilem, quam ignobilem. *Abb.c.in eos,de hæreticis.*

6 Clericus potest succurrere matri, vel sororis de bonis Ecclesię?
Resp. Poterit dare ad vitam necessaria, & adiungere matrimonio consanguineas, vel dotare monasterio iuxta qualitatem earum, & se obligare, & obligare fructus sui beneficij ad solutionem. *tenet Abb.cap. 1. de cohabitatione clericorum,& mulierum,nu.5.*

7 Clericus potest subuenire suis proprijs filijs de bonis Ecclesię?
Resp. Poterit, & est obligatus ad id faciendum, etiā si filij sint nati ex illicito, & sacrilego coitu, quia talis clericus est pater naturalis talis filij, & de lege naturę tenetur alere, & iuuare, quē genuit. *tenet Abb. in c.1 eod.tit.nu.4.*

8 Si quis sit executor alicuius eleemosynę, vel operę pię, & debeat distribuere triticum, pecunias, vel alia bona inter pauperes ad sui electionem, poterit ne dare ea suis consanguineis, vel familiaribus?
Resp. Si sint pauperes, poterit inter eos distribuere eleemosynas; ratio est, quia ex eo, quòd quis sit consanguinius, vel familiaris, non efficitur incapax ad suscipiendam eleemosynam, & sicut talis distribuens potest de suis proprijs bonis dare eleemosynam suis parentibus, ita potest de bonis alienis, quę sunt sub eius dispositione. *vt tenet Abb.in c.1.de cohab.clericorum, & mulierum. nu.5.*

9 Clericus quid debet dare famulo infirmo?
Resp. Cibum, & tenus expensas per octo, vel decem dies si sit clericus pauper, si sit canonicus, vel diues, debet eum curare, & dare medicos, & expensas, quia est officium charitatis. *Abb.in c.1 de clerico, ægrotante, numero octauo, Syluestr. verb. familia, numero quarto.*

CAPVT V.

De vestibus Clericorum.

1 CLericus, vtens vestibus sęcularibus, qua pœna punitur?
Resp. Priuatur officio Sacerdotis, quoadusq; respiscat *c.Episcop.21.q.4.*

2 Quibus vestibus debet indui Sacerdos, et qua pęna punitur, qui habitum honestum non fert?
Resp. Tunica nigra talari, et si semel correptus se non emendauerit, potest perueniri cum eo ad priuationem officiorum, & beneficiorum. *c.pen.dist.23.Tri. syn.sess.14.c.6.*

3 Qui colores sunt prohibiti clericis suis in vestibus?
℟. Color rubeus, aut viridis, et etiam prohibitum est eis portare calcaria deaurata, et fibulas, et corrigias auri, et argenti. *c.pen.de vita,& honest.cleric.*

4 Clerici possunt portare anulos?
Resp. Si sint in dignitate Ecclesiastica instituti, possunt, cęteri verò non. *cap.penultimo,de vita,& honestate clericorum.*

5 Clericus nutriens comam, et barbam, qua pœna punitur?
℟. A suo Archidiacono etiam inuitus tondendus est *c.clericus.c.clerici, de vita,& honest.clericor.c. clerici. dist.23.*

6 Sacerdotes quomodo sunt sepeliendi?
Resp. Induti vestibus sacris ad imitationem Nadab et Abiud, qui fuerint sepulti vestibus Sacerdotalibus induti, et cum magno honore, et luminaribus accensis sicut fuit antiqua consuetudo primitiuę Ecclesiæ, *Lira c.Leuitici.10.*

CAPVT VI.

De Pœnis Clericorum.

1 POtest Episcopus imponere pœnas clericis subditis?
Resp. Potest, si alia via delinquentes coercere nō valet, nam quando valet, a pœnis abstinendum est, cum Episcopus sit pater *Triden.syn.sess. 13. ult. de reform.*

2 Si plures pœnę sint in vno delicto, quam debet Iudex, vel episcopus eligere?
Resp. Possunt eligere, quam maluerint, sed de ęquitate debent eligere mitiorem, vt fiat iudicium cum misericordia, et quia episcopus est pater, & quem potest corrigere, non debet occidere. *tenet Abb.in c.at si clerici,de iudicijs,num.36.*

3 Quando Iudex procedit ex solis pręsuptionibus, quam sententiam debet proferre?
Resp. Sententiam moderatam, et raro vel nunquā debet pœnam ordinariam imponere, et magis debet respicere emendationem morum, quam punitionem delicti. *tenet Abb. c.si quisquam, de cohabitatione clericorum,& mulierum, nu.4.*

4 Quomodo debet procedi cum clerico incorrigibili?
Resp. Si delicta sint attrocia, & de se petant dispositionē, degradationem, et in laico de iure illa delicta puniuntur morte temporali, tunc si clericus fuit admonitus, et correptus, primo, secundò, et tertiò, et si perseuerauit in delictis, primò est deponendus, secundò excommunicandus, tertiò solemniter degradandus, quartò tradendus Curiæ sęculari. *c. cum non ab homine de iudicijs.*

5 Iudex

5 Iudex secularis, quid debet agere cum Clerico degradato?
Resp. Ex processu facto à Iudice Ecclesiastico absque nouo processu, & probationibus, talem Clericū condemnare ad mortem, & illam executioni mandare?

6 In quibus casibus debet Clericus degradari, & tradir Curiæ seculari?
Resp. In pluribus. Primò, quando est hæreticus, relapsus, vel impœnitens. Secundò, si commisit crimē læsæ maiestatis humanæ. Tertiò, quando est falsarius literarum Apostolicarum. Quintò, quando Clericus infert calumniam suo Episcopo, tollendo illi famam, vel honorem, vel machinando mortem. Quintò, si sit incendiarius, vel depopulator agrorum. Sextò, si assassinus, tandem considerandum est, an tale delictum commissum à Clerico in laicis petat mortem atrocem, & tunc considerata grauitate, & atrocitate delicti, debet Clericus tradi Curiæ sæculari; quia sunt aliqua delicta, quæ in homine sæculari petunt pęnam mortis, & furtum, & homicidium casuale, & in Clerico non semper petunt degradationem, sed possunt puniri reclusione perpetua, cum sacerdos sit præcellentioris, & altioris conditionis, quam laicus. *cap. si quis Sacerdotem. 11. quæst. 1. cap. si qui sunt. 2. quæst. 7. capit. nouimus, de verborum significatione. cap. ad abolendam, de hæreticis.*

7 Inquisitus debet ne puniri pœna æquali, sicut accusatus?
Resp. Non, sed mitiori modo; ratio est, quia inquisitione proceditur ex solo zelo Iudicis, & nulla est læsio partis, sed in accusatione est damnum partis, & debet illi satisfieri. *tenet Abb. in c. at si Clerici, de iudicijs, num. 34.*

8 Quomodo debet Episcopus procedere cum subdito criminoso, cum delictum non est publicum, sed constat soli ipso?
Resp. Debet subditum priuatim corrigere, & remedium adhibere absque iudicij strepitu, attēdendo ad medicamentum animæ. *Abb. c. conquerenti, de restitut. spol.*

9 Quando debet Clericus priuari suo beneficio?
Resp. Cum tribus requisitis. Primò, quod causa priuationis sit iusta, & Iure expressa pro tali delicto. Secundò, quòd delictum, ob quod priuatur, sit publicum, & non occultum. Tertiò, quòd priuetur per sententiam, seruato ordine Iuris. *Abb. c. conquerenti, de restit. spol. n. 2.*

10 Genera pęnarum, quæ ab Episcopo imponi possunt, quæ sunt?
Resp. Partim affligunt corpus, partim animam, partim rem, partim famam. *Henriq. lib. 13. c. 1.*

11 Quæ sunt pęnæ corporis, quas Episcopus potest Clerici imponere?
Resp. Damnatio ad triremes, detentio carceris, fustigatio, tractus cordæ, exilium, remissio ad brachiū sæculare, hæc omnia secundum delicti qualitatem. *Bernardus Diaz in pract. crimin. c. 143. Iul. Clarus in practica q. 60. §. fin.*

12 Quæ est pęna pecuniaria?
Resp. Quando quis debebat luere delictum in corpore, & luit in bonis, facta moderata compensatione. *Felyn. c. cæterum, de offic. Ordin. num. 7.*

13 Quæ est pęna famæ?
Resp. Depositio, degradatio, quæ hominem faciunt infamem. *c. degradatio, de pęnis, lib. 6.*

14 Quare statuta est pęna à Iure in delictis?
Resp. Quia pęna dirigit hominem ad virtutem, vt eius timore desistat à malo, & à committendo delicto, *Abb. in c. nisi specialis, de offic. legati, n. 5. & 6. & c. ad reprimendam, de offic. iudic. ordinarij, n. 1.*

15 Pęna in delictis quanta debet esse?
Resp. Commensurabilis delicto. *Abb. in c. nisi specialis, de offic. legati, num. 5.*

16 Si quis committat aliquod delictum, & habeat alias virtutes, quomodo est puniendus?
Resp. Mitiori modo, & etiam est diligendus, sicut Clericus. *Abb. in cap. nisi specialis, de officio legati, numer. 3.*

17 Conspirantes contra proprium Episcopum, qua pœna puniuntur?
Resp. Si conspiratio sit contra honorem, vel personā Episcopi, siue in reparua, siue in graui, si sint Clerici, deponuntur pro prima vice pro secunda tanquam incorrigibiles traduntur Curiæ seculari, si sint seculares, excommunicantur, & puniuntur pęna talionis. *Abb. in c. cum non ab homine, cap. at si Clerici de iudicijs. fin. de testibus cogendis, n. 4.*

18 In pœnis arbitrijs quomodo se debet gerere Iudex?
Resp. Non debet dare pęnam ordinariam, neque maiorem, sed minorem, considerata persona, & qualitate delicti. *Abb. cap. inquisitionis de accusationibus, num. 9.*

19 Quæ est pęna animę?
Resp. Excommunicatio, suspensio, interdictum, & cessatio à diuinis. *Tol. lib. 1. c. fin. Suar. lib. 5. de cens. Auila, & alij communiter DD.*

20 Potest Episcopus examinatores suos Clericos, & suspendere eos ad tempus ab exercitio Ordinis, & officio, si sint Parochi?
Resp. Potest, quoties voluerit, etiamsi sint approbati ab alijs Episcopus. *Trid. syn. sess. 14. cap. 3. de reformat.*

CAPVT VII.

De armis Clericorum,

1 Clerici possunt habere arma suis in domibus.
Resp. Possunt ad sui defensionem, sed non possunt ferre ea extra domum.

2 Quibus ex causis potest Clericus ferre arma extra domum sine pęna?
Resp. Primò, de licentia sui Episcopi. Secundò, in itinere. Tertiò, si habeat graues inimicitias ad sui defensionem. Quartò, si aliquis voluisset perfodere domū suam, vel facere violentiam. *c. Clerici, de vit. & honest. Cleric.*

3 Quæ sunt arma Clericorum, quibus debent se defendere, & Ecclesiam?
Resp. Lacrymæ, lectiones, & orationes. *c. conuenior, §. quid ergo, 23. q. 8.*

4 Clericus, qui portat arma, quam pœnam incurrit?

℞. Tri-

Resp. Triginta dies inclusus in carcere debent ieiunare in pane, & acqua *c.clerici.23.q.8.* sed hodie punitur secundum constitutiones synodi suę diocesis.

CAPVT VIII.

De Clericis pugnantibus in Duello.

1 Quot modis committitur homicidium?
R. Quatuor, facto, precepto, consilio, & defensione. *cap.1.de clericis pugnantibus in duello.*

2 Quid est duellum?
Resp. Est decertatio duorum, vel plurium, de facienda aliqua re vera, vel pro vindicãda aliqua iniuria statuto tempore, & loco cũ patrinis electis à partibus quorum officium est diuidere terram, & solent recognoscere arma, iudicare de victoria; ita quod veritas illius rei posita sit in armis, & non in alio iudicio, ita definitur in libro antiquo duelli?

3 Quam pęnam incurrunt qui certant in duello?
Resp. Tam ipsi, quam patrini adiuuantes sunt excommunicati, infames, & omnia sua bona confiscata, & si decesserint è vita in pugna, carent sepultura Ecclesiastica. *Trid.syn.sess.25.c.19.* & Bulla Gregorij XIII. quæ incipit, ad tollendam detestabilem duellorum.

4 Domini temporales non prohibentes duellum quam pęnam incurrunt?
Resp. Sunt excommunicati.

5 Si dicti Domini assignauerint locum duello, quam pęnam incurrunt?
Resp. Vltra excommunicationem, amittunt quidquid ab Ecclesia obtinent; & si locus, vbi celebratur duellum, sit de feudo, statim perdunt. *Trid.syn.sess.25.c.19.*

6 Hæc excommunicatio posita à concilio, de quibus duelli intelligitur?
Resp. De duellis solemnibus, & publicis tantùm, vbi seruantur omnia requisita posita in definitione duelli, non de duellis priuatis, quando quis accensus ita aliquem priuatim prouocat in agrum, vel certum locum ad pugnandum, quia Concil. Trid solùm voluit tollere gelum pugnarum, quod solemniter ólim fiebat ad restitutionem honoris, & duella vocabantur, & lex pęnalis extendenda non est. *Trid.syn.sess.25. cap.19.*

7 Si quis in duello, vel torneamentis vlneratus petat pęnitentiam, quæ sacramenta debent ei administrari?
Resp. Sacramentum pęnitentiæ, & Eucharistiæ, non autem sepultura Ecclesiastica. *cap.1.& 2. de torneament.*

8 Quare huic maiora conceduntur, & minora denegantur?
Resp. Quia sacramenta penitentiæ, & Eucharistiæ ad salutem animæ sunt necessaria, & ideò eis communicantur; at verò pęna pòsita ab Ecclesia, vt talis careat sepultura Ecclesiastica, non tollitur ab Ecclesia per pęnitentiam, vt homines à tali crimine arceantur. *tex.in c.2.de torneament.& ibi gl.*

9 Quam pęnam incurrit clericus, qui pugnat in duello, siue ibi moriatur, siue non?
Resp. Deponendus ab officio, & beneficio. *cap.1.de clerico pugnante in duello.*

10 Clericus prouocans, vel acceptans duellum solemne, qui cum effectu descendit in arenam, est ne suspensus ipso Iure?
Resp. Non, sed venit suspendendus per sententiam, sed ipso Iure excommunicatur à *Conc.Trid.sess.25.cap.19.c.1.de clericis pugnantibus in duello.*

11 Clericus prouocans aliquem ad pugnam, vel ad singulare certamen, vel acceptans prouocationem alterius, si non descendat ad talem pugnam, est nè excommunicatus, vel qua pena punitur?
Resp. Talis clericus non est excommunicatus, quia excommunicatio non incurritur verbis (nisi in materia hæresis) sed factis, & iste talis punitur pęna grani. arbitraria à Iudice, tanquam inquietus. *DD. in c.1. de clerico pugnante in duello.*

12 A quo dispensatur talis clericus pugnãs in duello?
Resp. Si in tali duello fuit mutilatio membri clerici, vel aduersarij, vel mors, à solo Summo Pontifice; si autem non fuit mutilatio membri, neq; mors, sed aliquod vulnus minimus a suo Episcopo. *c.1.de clerico pugnante in duello,& ibi DD.*

13 Clericus, qui dat ensem, vel pugionem, vt aliquis occidatur, & cum eo fit occisio, quam pęnam incurrit?
Resp. Incurrit pęnam irregularitatis, sed si ipse nihil sciebat, & commodauit casu ensem, vel pugionem alicui, & ille fecit homicidium, clericus non remanet irregularis, cum nullam dederit directa causam tali occisioni, sed causam remotissimam, vt si clericus ædificet domum, & ista domus cadat, & occidat habitantes, non incurret irregularitatem, quia ista causa est remotissima, & præter voluntatem ædificantis. *c.2.de clerico pugnante in duello.*

14 Si quis accedat ad locum torneamenti non animo pugnandi, sed ex alio accidenti, & ibi moriatur, carebit nè sepultura Ecclesiastica?
Resp. Non; quia talis pęna posita est contra eos, qui animo pugnandi accedunt ad duellum. *c.ad audientiã de torneamentis.*

15 Si in festis publicis, vbi pręmia proponuntur, aliquis ad ostentationem virium aliquid faciat, & inde moriatur, vt ludendo ense, saltando per arborem, luctando, vel alia similia faciendo, debet nè talis carere sepultura Ecclesiastica?
Resp. Si exercitium sit licitum, & non sit in euidenti periculo amittendi vitam, sed solùm ad ostendendas magnas vires, vel corporis agilitatem, talis non caret sepultura Eccclesiastica; quia, dũ viuit, aliquos ludos facere licet, vt in *l.solent.ff.de aleatoribus,* si autem exercitium sit in euidenti periculo vitæ, vt antiquitùs faciebant gladiatores, talis caret sepultura Ecclesiastica. *vt l.sequenti.ff.eod tit.*

16 Quando nobiles, & equites ob aliquam lætitiam edunt torneamenta, vel ludunt arundinibus cursando cum æquitibus, & ibi quis moriatur, caret nè sepultura Ecclesiastica?
Resp. Non; quia pręcipua intentio Equitum non est interficere aliquem, sed solum ludere, & plaudere Principi, vel populo. *cap. ad audientiam, de torneament.*

17 Quis

17 Quis dicitur incorrigibilis?
Resp. Ille, qui pluries admonitus non se emendat.
18 Clericus homicida incorrigibilis quam pœnam incurrit?
Resp. Deponendus est, degradandus, & tradendus Curię sæculari, vt naturaliter moriatur. *c. 1. de homicidio voluntario, vel casuali.*
19 Qui occidit latronem, vel inimicum inculpata tutela defensionis suæ personæ, ità quòd aliter se non poterat liberare, quam pęnam in incurrit?
Resp. Nullam, quia vim vi repellere licet, & quilibet magis tenetur suam vitam conseruare, quam vitã alterius. *c. 2. de homicidio voluntario, & casuali.*
20 Moderamen inculpatæ tutelæ quomodo debet iudicari stricto vel largo modo?
Resp. Largo modo in fauorem clerici se defendentis, cum tale moderamen inculpatæ tutelę dependeat à futuro euentu, & sępè ex eo succedit casus inopinatus & preter intentionem, imò, & sæpè contra voluntatem facientis; ratio est, quia conseruatio vitæ est primum bonum, & quilibet tenetur ad suam vitam defendendam. *DD. in c. 2. de cler. pugnante in duello.*
21 Si aliquis clericus occidat latronem, ita tamen, vt fugiendo vel alio modo se potuisset liberare, quam pęnam incurrit?
Resp. Puto, quòd sit irregularis, quia potius debebat dimitere sua bona, quam hominem interficere. *Glos. in c. suscepimus, & infra de homicidio volunt. vel casuali.*
22 Quam pęnam incurrit clericus homicida voluntarius?
Resp. Priuatur officio, vel beneficio obtento, vel obtinendo, & fit irregularis, cuius obsolutio est reseruata Papę, sed si homicidium sit casuale, vel vim vi repellendo, cognita causa, ab Episcopo dispensatur. *Trid. syn. sess. 14. c. 7. de refor.*

CAPVT IX.

De Clerico homicida.

1 Sacerdos homicida quam pęnam incurrit?
Resp. Tam Sacerdos, quàm Diaconus, vel Subdiaconus ordine priuantur, & deponuntur, & recluduntur in monasterio, vt faciant pęnitentiam duodecim annis. *c. tuæ discreptionis, de pænis.*
2 Clericus pugnans pro se, vel pro alio, quam pœnam incurrit?
Resp. Non debet amplius sacros ordines exercere, etiamsi neminem interfecerit. *cap. Henr. Præsbiter, de cler. pugnat. in duello.*
3 Clericus, qui in duello, vel rixa moritur, quam pęnam incurrit?
R. Non priuatur sepultura Ecclesiastica, sed in oratione, & oblatione pro eo non postulatur. *c. quicumque clericus. 23. q. 8.*
4 Clericus, qui occiderit Cardinalem, vel Episcopũ, qua pæna punitur?
Resp. Amittit beneficium, & omnia bona sua confiscantur. *c. felicis, de pœnis, clem. 1. in 6.*
5 Clericus, qui occidit paganum, qua pęna punitur?
Resp. Est suspensus, nec poterit promoueri ad alios ordines. *c. clericorum, dist. 50.*
6 Clericus, qui ob sui defensionem aliquem occiderit, qua pęna punitur?
Resp. Si aliter non potuit vitare mortem, non incurrit irregularitatem, neque aliquam pœnam clementina *c. si furiosus, de homicidio, & latè de hoc in isto lib 5.*

CAPVT X.

De clerico Simoniaco, vsurario, vel falsario, vel latrone.

1 Quam pænam incurrit clericus Simoniacus?
Resp. Priuatur sacerdotio, & beneficio, *c. de hoc c. insinuatum, de simonia.*
2 Pro sepultura potest nè exigi aliquid?
Resp. Non, sed si quid sponte offeratur ab heredibus defuncti, recipi potest. *c. quest. l. c. 13. q. 2. c. in Ecclesiastico, cad. q.*
3 Potest exigi pretium pro danda possessione, pro ordinatione, pro collatione sacramentorum, pro benedictione nubentium, & pro mortuis sepeliendis?
Resp. Non potest pro his rebus exigi pretium, cum sint res sacræ, & exigatur, committitur simonia. *c. non satis, de simonia.*
4 Quam pęnam incurrit Sacerdos, qui pretium petit ab eo, cui sacram communionem dispensat?
Resp. Deponitur. *c. nullus. 1. q. 1.*
5 Quam pęnam incurrit clericus faciens furtum, vel frangens domum?
Resp. Semptem annis debet pęnitere, & recludi in aliquo loco. *c. si quis clericus, 17. q. 4.*
6 Quam pęnam incurrit clericus falsarius?
Resp. Si falsificauerit bullas Apostolicas, priuatur officijs, & beneficijs, & degradatur, & traditur Curiæ sæculari. *cap. ad audientiam. cap. dura. c. ad falsarium, de crimine falsi, c. nouimus, de verborum significatione.*
7 Clericus tentans furto subtrahere vasa sacra qua pęna puniendus?
Resp. Grauissima pena, & si de facto id fecerit, maiori pęna à Iudice Ecclesiastico est puniendus, ita vt, si furtum sit qualificatum, possit degradari, & ad triremes mitti.

CAPVT XI.

De cohabitatione clericorũ, & mulierum, ex libro tertio decretalium.

1 Quid est cohabitatio clerici, & mulieris?
Resp. Est simul in vnum habitare, quasi habitant maritus & vxor.

2 Cle-

2 Clericus potest retinere mulierem in domo sua?
Resp. Si talis mulier sit suspecta de incontinentia, non debet eam domi retinere, etiam si sit soror, vel consanguinea, siue sit suspecta cum ipso clerico, vel cum tertia persona propter honestatem clericorũ. *c.1.de cohabitatione, cler. & mul.*

3 Quis dicitur fornicator notorius?
Resp. Ille, qui est notorius per suam confessionem, vel per sententiam, vel per euidentiam facti, vt cum quis publicè habet concubinam, vel publicè est fornicator. *c. vestra, de cohabitatione clericorum, & mulierum. Abb. ibi num. 3. c. fin. nu. 4. eod. tit.*

4 Iudex, quãdo procedit ex præsumptionibus, quam sententiam debet ferre?
Resp. Debet sententiare moderatè plurimum, & rarò debet pœnam ordinariam imponere. *Abb. cap. si quisquam de cohabitatione, num. 4.*

5 Ex solis inditijs potest quis facere sententiam?
Resp. Si inditia sint adeò vrgentia, & in tanto numero, arbitrio iudicis, sufficiunt ad dandam sententiam in criminalibus. *l. inditia. C. de rei vendicatione. Abb. c. vestra, de cohabitatione clericorum, nu. 13. c. afferte, de præsumptionibus.*

6 Episcopus debet compellere clericum, vt iuret se dimissurum concubinam intra tantum tempus?
Resp. Non, quia nemini parandus est laqueus, vt si reuertatur ad concubinam, sit concubinarius, & periurus, sed per sententiam suspensionis, & interdicti debet procedere, & crescente contumacia, augenda est pœna. *c. Clericos, de cohabitatione Clericorum.*

7 Si quis Clericus moneatur, vt euitet conuersationem, & familiaritatem mulierum, qua pœna punitur, si non fecerit?
Resp. Præmissa trina monitione excommunicatur, *c. si quisquam, de cohab.*

8 Clerici possunt habitare cum suis sororibus, & consanguineis?
Resp. Possunt, cum naturale fœdus excludat omnem suspitionem delicti, & mali. *cap. a nobis, de cohabitatione. Abb. ibi num. 1.*

9 Episcopus potest habere matrem, sororem, vel aliquam fœminam non suspectam in domo?
Resp. Poterit. *Abb. c. 1. de cohabitatione nu. 1. & 2.*

10 Clericus in minoribus poterit nè matrimonium contrahere?
Resp. Poterit licitè absque pœna. *Abb. c. si autem, de cohabitatione, num. 2.*

11 Debet quis audire Missam à Clerico notorio fornicatorio, vel concubinario?
℟. Non, sed abstinere, non ideò, quòd sacramẽta ab eo confecta non sint sacramenta, sed in pœnam delicti illius Clerici, vt emendetur. *c. vestra. de cohabitat.*

CAPVT XII.

De Clerico concubinario, vel fornicatore.

1 Quis dicitur notorius concubinarius?
Resp. Quando delictum est notum per cõfessionem factam in iudicio, aut per sententiam, aut per facti euidentiam, quæ tergiuersatione aliqua celari non potest; verbi gratia, si clericus retinet concubinam, vt vxorem, & iste talis dicitur notorius cõcubinarius, *cap. quæsitum, de cohabitat. clericorum, & mulierum. Abb. in c. vestra, nu. 6. de cohabitatione Clericor. & mulier.*

2 Quis dicitur publicus fornicator?
Resp. Ille, qui publicè vagatur abutens hac, vel illa. *Diaz in praxi criminali. c. 73. & Nauar. in summ. cap. 25 num. 77.*

3 Clericus concubinarius, vel fornicator notorius celebrans, vel exercens actum ordinis ante absolutionem suspensione, quam pœnam incurrit?
Resp. Irregularitatis. *Silu. verb. irregularitas, in fine n. 15. Abb. in c. quia circa. nu. 5. de bigamis.*

4 Quis potest absoluere ab hac irregularitate?
Resp. Sunt variæ opiniones, sed *Couar. in Clem. si furiosus. 1. p. §. 1. num. 5.* dicit esse communem opinionem, quòd solus Papa potest dispensare, *iuxta Abb. in cap. vestra, de cohabitatione Clericorum, & mulierum,* sed si sit occulta, poterit Episcopus absoluere sine dubio.

5 Quis potest dispensare in suspensione cum Clerico notorio concubinario, & fornicatore?
Resp. Episcopus sine aliquo dubio. *Sylu. verb. irregularitas, in fine, & Abb. in c. quia circa. nu. 5. de bigamis. Trid. syn. sess. 25. c. 14.*

6 Notorietas ista concubinarij, & Clerici fornicatoris, quomodo cognoscitur, & probatur, vt clericus sciat se esse suspensum, & alij sciant illũ esse euitadũ?
Resp. Ex tribus capitibus cognoscenda est ista notorietas. Primò, si talis clericus coram iudice confessus est se esse notorium concubinarium, vel fornicatorem. Secundò, quando Iudex per sententiam diffinitiuam iudicauit, Petrum esse notorium concubinarium, vel fornicatorem. Tertiò quando facti euidentia ita est, vt talis clericus non audeat negare se esse notorium concubinarium. *c. cum tua, de cohabitatione clericorum, & mulierum.*

7 In supradictis notorietatibus requiritur nè aliqua citatio, vel declaratoria?
Resp. Non de iure, sed de consuetudine, quæ seruãda est, requiritur citatio, & declaratoria, & sine his qui non est habendus pro suspenso. *Couar. 1. prælect.*

8 Si quis sit constitutus in minoribus ordinibus, & sit concubinarius notorius, erit nè suspensus?
Resp. Pœna suspensionis imponitur omnibus tàm in maioribus, quam in minoribus ordinibus constitutis. *canone præter. dist. 32. Sylu. verb. concubin. §. 4.*

9 Clericus notorius fornicator quam pœnã incurrit?
Resp. Est suspensus ipso Iure. *Nauarr. in sum. cap. 25. num. 76.*

10 Clericus notorius concubinarius, quam pœnam incurrit?
℟. Est ipso Iure suspensus. *c. quæsitum, de cohab. Clericorum, & mulierum. Trid. syn. sess. 25. c. 14. de refor.*

11 Hæc suspensio est nè solùm ab officio?
Resp. Est ab officio, & beneficio, & à perceptione fructuum. *Abb. in c. vestra, de cohab. Clericorum, & mulierum, num. 7. Trid. syn. sess. 25. c. 14.*

12 Ad condemnandum aliquem in pœna suspensionis pro concubinatu, quid requiritur?
℟. Vt prius admoneatur solemniter secundum legẽ Euangelij, & postea cõtra illũ procedatur, & habeat

vnam ex tribus prædictis notorietatibus,& non sufficit,vt per edictum generale quis admoneatur. *DD. super c.14.sess.25.*

13 Cognitio de cōcubinarijs ad quem Iudicem pertinet, ad Ecclesiasticum, vel sæcularem?

Resp. Quando laici committunt hoc crimen,cognitio est mixti fori, scilicet iudicis Ecclesiastici, & sæcularis,& est locus præuentionis, si verò committat hoc delictum aliquis Clericus etiam in minoribus, vel clericus etiam in maioribus, vel Clericus vxoratus, cognitio in solidum pertinet ad Iudicem Ecclesiasticum,& potest procedere summariè sine scriptura iudicis. *Trid.syn.sess.24.c.8.*

14 Potest Iudex Ecclesiasticus cognoscere ex officio, vel ad instantiam fisci de crimine concubinariatus in mulieribus vxoratis?

Resp. Non poterit procedere ex officio,neq; ad instantiam fisci, propter periculum mortis mulieris, sed solùm poterit procedere ad petitionem mariti, & magna cum cautela,sed aliquando cum crimen est scandalosum, poterit detecto nomine mulieris, Clericum de incōtinentia punire. *tenet Ber. Diaz in prax. cap. 65.*

16 In quibus casibus poterit Iudex Ecclesiasticus in causa adulterij, cōcubinatus, fornicationis procedere contra mulieres vxoratas sine petitione mariti?

℞. Poterit procedere,quando adulterium est publicū,& maritus persona vilis,& non timetur de morte mulieris. Secundò,quādo maritus consentit in adulterium,& tunc ipse maritus prius est incarcerandus, quam ipsa mulier. *Bernard. Diaz in praxi,c.65.*

17 Quis dicitur propriè cōcubinarius,& vnde dicitur?

℞. Concubinatus deriuatur à concubina,& propriè dicitur ille,qui cum aliqua muliere, siue vxorata, siue libera,tam familiariter cohabitat per aliquod tēpus, sicut vir cum sua vxore, licèt non viuant in vna domo, neque vnus alatur sumptibus alterius; hæc enim sunt indicia, & præsumptiones violentæ, quæ cum alijs adminiculis, vel vno teste faciunt probationem plenam. *DD.super c.14.sess.25.*

18 Crimina concubinatus in qua differentia sunt?

Resp. In duplici differentia; nam aliquis est concubinarius notorius, aliquis concubinarius occultus, *Abb.in cap. vestra,de cohabitatione Clericorum,& mulierum.*

19 Quis dicitur occultus concubinarius?

Resp. Ille,qui habet concubinam, vel in domo cum sua sorore,vel matre,vel extra domū, sed tā occultè, & cautè,vt hoc delictū à nullis, vel à paucis sciatur, & iste mitiùs est puniendus,cum non det scandalum.

20 Quis dicitur notoriè concubinarius?

Resp. Quando delictum est notum,& publicum,aut per sententiam Iudicis,aut per confessionem factam in iudicio à parte,aut per facti euidentiam,& publicam famam,vt ubi gratia,si Clericus retineat concubinam in sua domo,vt vxorem,& hoc sit tam publicum,quòd tergiuersatione aliqua occultati,& celari non possit, præcipuè si ipse extraiudicialiter de hoc cum amicis suis laudetur.

21 Quis dicitur publicus, & notorius fornicator?

Resp. Ille Clericus, qui publicè vagatur, abutens hac, vel illa muliere, & iste talis non punitur pœnis positis à Concilio concubinarijs, sed alijs pœnis à Iure expressis. *Bernard. Diaz in praxi crim.cap.73.& Nau.in sum.c.25.n.77.*

22 Qualis debet esse sententia, quæ faciat notorium concubinarium?

Resp. Illa sententia,quæ transit in rem iudicatam,à qua non fuit appellatum, non pendente appellatione, talis sententia potest reuocari à superiore.

23 Quæ confessio partis facit notorium concubinarium, & fornicatorem?

Resp. Confessio facta iuridicè coram Iudice, & testibus,non confessio exorta vi,vel metu,neq; confessio extraiudicialis; nam cum simus in pœna grauissima,dari non debet,nisi per confessionem iuridicam.

24 Quæ notorietas facti sufficit ad probationem cōcubinatus, vel fornicationis?

Resp. Quando facti euidentia crimen ita est publicum,notorium,& famosum, vt talis clericus non audeat negare, se esse notorium concubinarium. *c. tua de cohabit.Cleric.& mulier.*

25 Fama publica, vt faciat notorietatem delicti in concubinario fornicatore,vel alio delicto,quas qualitates debet habere, vt sit sufficiens probatio?

Resp. Fama ista publica dent esse talis,quòd à toto populo,vel maiore parte populi in iudicio, & extra iudicium affirmetur,Petrum,v.g.commisisse tale delictum cum tali persona,absque aliqua varietate, & hoc esse publicum notorium, & famam publicam,& licèt nullus dicat se vidisse, hæc contestatio totius populi, vel maioris partis populi facit tale delictum famosum, & notorium per famam.

26 Si quis Clericus sit concubinarius,vel fornicarius per murmur publicum, debent ne contra illum recipi testes ad eum condemnandum?

Resp. Si tale murmur non transit in famam publicam, debent fieri processus, & recipi testes ad condemnandum tale crimen,quia murmur nō facit probationem,imò sæpe est mendacium, & falsum. *c.tua nos, de cohabit. Cleric.& mulier.*

27 Si sint plurimi hōies, qui extraiudicialiter dicant, Petrū esse cōcubinariū notorium notorietate facti, & nolint in iudicio iuramento affirmare, Iudex dent ne condēnare talem Clericum pœna concubinarij?

℞. Non,quia ad condēnandū aliquē plus requiritur iuramētū,quā loquela extraiudicialis, cū agatur de dāno alterius,solū potest monere testes, vt dicāt veritatē,& protestare eis,quòd in conscientia testis restat tale delictum, & debet charitatiuè monere talē Clericum,vt tollat occasionē illius rumoris,& famę, & cum hoc talis Iudex restat securus in conscientia, quia ipse non potest aliquem condemnare sine probationibus,& testibus legitime receptis. *tenet Abbas in cap.tua nos, de cohab.Cleric.& mulier.*

28 Crimen notorium concubinatus quam probationem requirit, vt non indigeat alijs testibus?

Resp. Si sit notorium notorietate sententiæ, vel factī,vel famæ,ita vt de crimine dubitari non possit, dictum e:it, non indiget aliquo teste,neque accusatore ad eius punitionem,sed rarò contigit. *tenet Abbas in c.tua nos, de cohab.Cler. & mul.*

29 Ex solis inditijs, & præsumptionibus potest quis condemnare concubinarios pœna posita à Concilio?

℞. Si presumptiones,& inditia sint adeò vrgētia, & violēta,& in tāto numero, quòd arbitrio Iudicis sufficiāt,poterit aliqua pœna extraordinaria,& omnino tollere occasionem illius mulieris, sed nō poterit eū condemnare pœna ordinaria,quæ grauissima est;ratio est,quia delictū cōcubinarij nō est ita occultum, sicut,

ficut alia delicta, imò de eo plurimi, vt funt vicini, & famuli debent habere notitiam, cum ad veram rationem requiratur, vt talis homo vtatur tali muliere ea fecuritate, & familiaritate, qua vtitur maritus cũ fua vxore, & in delictis, in quibus poffunt haberi teftes, inditia, & præfumptiones adiuuant, fed non cõdemnant. *tenet Abb. in c. veftra, & in c. fi quifquam. nu. 4. de cohab. clericorum, & mulierum, & c. afferte mihi gladium, de præfumptionibus.*

30 Quando clericus eft infamatus de crimine concubinatus, Iudex quid debet agere?

Refp. Si teftes non deponant crimen, fed folùm deponant infamiam, & fcandalum de auditu, tunc Iudex debet conftringere clericum ad purgationem canonicam, & fi in ea defecerit, poterit eum punire pœna extraordinaria. *tenet Abb. in c. tuã nos, de cohabit. cleric. & mulierum, num. 5.*

31 Si crimen concubinarij, vel fornicarij non fit notorium aliqua notorietate ex fupradictis, quam probationẽ debet facere Iudex ad pœnam ordinariam?

Refp. Probationem iuridicam per teftes, vel per cõfeffionem partis, ficut in alijs delictis.

32 Quam pœnam pofuit Conc. Trid. clericis concubinarijs?

Refp. Si Clericus à fuperiore admonitus non dimiferit concubinam, quam intra domum habet, vel extra domum, pro prima vice priuatur ipfo facto tertia parte fructuum, obuentionum, & prouentuum omnium beneficiorum fuorum, & penfione, quæ. pæna fabricæ Ecclefiæ applicatur, vel alij pio loco arbitrio Epifcopi: fi verò cum eadẽ, vel alia fęmina perfeuerauerit, & fecundæ monitioni non paruerit, fructus omnes, & prouentus ipfo facto amittit, & fufpẽditur ab adminiftratione fuorum beneficiorum per tantum tempus, quantum fuo ordinario placuerit, & fi pro tertia vice fufpenfus perfeuerauerit, tunc beneficijs, officijs, dignitatibus perpetuò priuatur, donec refipifcat, & a fuis fuperioribus habilitetur, & pro quarta vice fi perfeuerauerit excommunicatur, & extra Ecclefiam eijcitur. *Tri. fefs. 25. de refor. c. 14.*

33 Ifta pœna ponitur à Concilio concubinarijs, & fornicatoribus notorijs, & publicis, vel etiam occultis, qui abfque fcandalo, & notorietate habent concubinas?

Refp. Hæc pœna æqualiter ponitur à concilio clericis habentibus concubinas publicas, quia in ifto. *c. non punitur fcandalum, fed delictum*, licèt mitiùs agendum fit cum clericis habentibus concubinas occultas, quia non dant tantum fcandalum. *DD. in d. cap. 14. fefs. 25.*

34 Si clerici non habeant beneficia, qua pæna puniuntur?

Refp. Carcere, fufpenfione ab ordine, reclufione perpetua, inhabilitate ad beneficia obtinenda, & alijs pœnis iuxta grauitatem delicti. *Trid. fyn. fefs. 25. cap. 14.*

35 Requiritur neceffariò ad crimen concubinatus, vt clericus cõtinuato tempore cum vna muliere cohabitet, vel fufficit, vt diuerfis temporibus cum diuerfis mulieribus cohabitet inhoneftè?

Refp. Vtroque modo eft proprius concubinarius, fi vtatur dictis mulieribus tamquam concubinis: ratio eft, quia crimen iteratum, & crimen continuatum idem funt, quoad pœnam, præcipuè cum concilium dicat expreffè eum eadem, vel alia fęmina perfeuerauerit: ratio eft, quia diuerfitas perfonarum non diuerfificat delictum, neque tollit pœnam, cum fit in eodem genere. *Trid. fyn. fefs. 25. cap. 14.*

36 Si Epifcopus tale delictum committat, quod abfit, qua pœna punitur per Conc. Trid.

Refp. Cum Epifcopo alius ordo eft feruandus propter eius dignitatem, quia rarò poteft contingere, & ita fi Epifcopus, qui hoc crimen commifit, admonitus à fynodo Prouinciali non fe emendauerit, ipfo facto eft fufpenfus, & fi perfeuerauerit, fynodus fummum Pont. certiorem faciat, vt eum animaduertat. *Trid. fyn. fefs. 25. c. 14. de reform.*

37 Si quis priuatus fit fructibus fui beneficij pro delicto concubinatus, & illum refignet, illa priuatio tranfit nè in fucceffſorem?

Refp. Non, quia pœna impofita eft tali perfonæ, & non tali beneficio?

38 Quando concilium *Trid. in c. 14. fefs. 25.* imponit pœnam concubinario, qui admonitus non dimittit concubinam, de qua monitione loquitur?

Refp. De monitione folemni fecundum legẽ Euangelij, fcilicet quòd primò debet effe admonitio pribata inter Epifcopum, & clericum. Secundò coram duobus, vel tribus teftibus viris religiofis. Tertiò coram alijs teftibus viris probis, & religiofis referendo femper reliquas monitiones charitatiuè hortando, & non fufficit, vt hæc monitio fit per edictum, fed de perfona ad perfonam; ratio eft, quia ad tam magnam pœnam requiritur magna contumacia, *vt tenent DD. fuper c. 14. fefs. 25.*

39 Iftæ tres monitiones debent fieri, prima vice, quando quis priuatur tertia parte fructuum, & fecunda vice, quando priuatur omnibus fructibus, & tertia, quando priuatur beneficijs?

Refp. In qualibet vice debent fieri iftæ tres monitiones, quia in qualibet vice eft diuerfum iudicium, & diuerfa pœna, verum, quod poteft mederi oleo, non debet fanari ferro. *tenent DD. fuper c. 14. fefs. 25.*

40 Quod tempus debet intercedere inter primam, fecundam, & tertiam monitionem?

Refp. Arbitrio Epifcopi relinquitur, vt neceffitas poftulauerit, quia à Iure non eft ftabilitum.

41 Si Iudex voluerit condemnare concubinarium, vel fornicatorem in pecunia, exilio, reclufione, vel alijs pœnis à Iure ftabilitis, debent nè præcedere neceffariò iftæ tres monitiones?

℞. Tunc fufficit monitio, quę fit per edictũ ab Epifcopis in principio cuiuflibet anni, quia ifta trina, & folemnis monitio folum requiritur, quando dẽt priuari beneficijs, & dari pęna pofita à *Conc. fefs. 25. c. 14.*

42 Quando Concil. Trid. pofuit pęnas concubinario, & fornicario in *d. c. 14. fefs. 25.* fubftulit nè pœnas à Iure pofitas contra fornicarios, adulteros, & concubinarios?

℞. Non fubftulit pęnas à Iure pofitas, neque pęnas pofitas à capitulis Ecclefiarũ, vel pofitas à concilijs Prouincialibus, & fynodalibus, imò illas auxit, vt à tãto crimine clerici deterreãtur. *Tri. fyn. fefs. 25. c. 14.*

43 Clericus concubinarius, vel fornicator notorius, de Iure qua pœna punitur?

℞. Eft fufpenfus, & fi celebret ante abfolutionem, efficitur irregularis; *tenet Syl. verb. irreg. §. 15. notabili. 27. Ab. 1. c. quia circ. n. 3. de bigamis, Na. 1 fu. c. 25. n. 27*

44 Quis poteft difpenfare in fufpenfione pofita à Iure clerico notorio concubinario, & fornicatore?

Resp. Episcopus in aliquo dubio, & si priuatus sit exercitio ordinis, & administratione beneficij, Episcopus potest eum rehabilitare, postquā resipiscat, *tenet Syluester, & Nauar. vbi sup.*

45 Si aliquis clericus sit fornicator, vel habeat vnā, vel duas concubinas, & non sit notorius modo dicto, immò illas habet cum magna cautela, taliter, quòd hoc delictum scitur, & suspicatur à paucis personis, talis erit nè suspensus, vel irregularis, si celebret?

Resp. Iste talis clericus non est suspensus, quia ista pœna posita est solùm notorijs concubinarijs, & fornicatoribus, qui habent aliquam notorietatem ex tribus supradictis. *Tol. lib. 1. cap. 15. de suspensione, & concubinario notorio.*

46 Clericus concubinarius notorius notorietate facti, sed sub aliquo dubio, & velamine, qui habet concubinam in consortium sororis, vel matris, est nè suspensus, & abijciendus ab Ecclesia?

Resp. Talis clericus, quo ad se, & suam conscientiā, est suspensus, & non debet celebrare, sicut ille, qui existit in peccato mortali, quia est in statu damnationis, cum Paulus dicat, quòd talis iudicium sibi manducat, & bibit non diiudicans Corpus Domini, tamen talis clericus in foro exteriori non est suspensus, nec debet ab Ecclesia iudicari; ratio est, quia delictum est sub dubio, & non est sententiatum à Iudice, & quod potest ad bonam partem interpretari, non debet in reprobam partem iudicari. *tenet Abb. in c. vestra, de cohabit. clericorum, & mulierum, num. 1.*

47 Quæ differentia est inter clericum concubinariū, & fornicatorem?

Resp. Maxima, & à iudicibus multum aduertenda, quia delictum, & pœna est distincta, quia fornicator dicitur homo libidinosus, qui cum incertis, & pluribus mulieribus habet rem, & actum carnalem, & huic non imponitur pœna concubinarij, sed mitior, cum hoc delictum procedat ex fragilitate hominis, & non habeat illam perseuerantiam, & duritiam, quam habet concubinarius. *tenet Abb. in c. vestra, de cohabitatione clericorum, & mulierum.*

48 Quæ differentia est inter concubinarium notoriū notorietate sententiæ, vel suæ propriæ confessionis, vel inter notorium notorietate facti, qui habet domi concubinam, sed nondum est sententiatus?

Resp. Maxima differentia est: nam notorius notorietate sententiæ, si celebrat, fit irregularis, quia est suspensus, sed notorius notorietate facti, solum quo ad se est suspensus, sicut qui est in peccato mortali, & non remanet irregularis; ratio est, quia ad istam irregularitatem requiritur monitio, & sententia suspensionis, & hoc tenet *Ioannes Andreas in c. tua nos, & c. vestra, de cohabitatione clericorum, & mulierum.* sed Abbas tenet dicto loco, quòd si iste talis sit ita notorius notorietate facti, quod habeat concubinam in domo absque velamine, & taliter quod iste talis sit suspensus ante sententiam, & ex consequenti fit irregularis, si celebret, & Abbas tenet hanc opinionem, quia notorietatem facti indubitatam ponit loco probationis, & sententiæ, sed cum in *Conc. Trident. sess. 25. c. 14.* ponatur ordo in infligendi pœnis, hæc dubitatio est sublata, quia necessariè debent præcedere monitiones, & sententiæ, vt deueniatur ad vltimam pœnam, quæ est grauissima. *Trid. synod. sessione 25. cap. 14.*

49 Donatio facta à clerico suæ concubinæ valet ne?

Resp. Non, quia donatio facta à milite suæ concubinæ non valet, & clericus est miles cælestis. *cap. 2. de donationibus inter virum, & vxorem, & Abb. cap. 1. de clerico ægrotante, num. 4.*

CAPVT XIII.

De Clerico libidinoso.

1 Clericus fornicarius, quam pœnam incurrit?

℞. Secundum canonem Apostolorum *distinct. 81. c. Presbyter*, decem annis deber agere penitentiā, sed hodie propter fragilitatem naturæ, mitius punitur per Iudicem Ecclesiasticum, videlicet carcere, & alia pœna pecuniaria secundum statuta cuiuscumque diœcesis, & secundum synodum diœcesanam.

2 Clericus adulter qua pœna punitur?

℞. Per totam vitam in monasterio recludi debet, & priuatur officio, & beneficio. *c. si quis clericus. dist. 81.*

3 Clericus contra naturā peccans qualiter punitur?

Resp. Perpetuò in monasterio recluditur ad agendam penitentiam, sed hodie degradari debet, & curię sęculari tradi. *c. clerici, de excessibus Prælatorum.*

4 Sacerdos, qui fornicatur cum sua filia spirituali, quam pęnam incurrit?

℞. In Monasterio per totam vitam recluditur ad agendam pœnitentiam, postquam duodecim annos peregrinauerit, sed hodie si in actu confessionis id solicitauerit, per bullam particularem ab Inquisitoribus punitur. *Bulla Gregorij XV. & dixi latè isto lib. 5. c. de clerico solicitante in confessione.*

5 Clericus, qui matrimonium contrahit, qua pœna punitur?

℞. Si sit Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos excōmunicatur, & matrimonium non valet, & carcere, vel exterminio punitur. *Clem. vnica, de consanguinitate, & affinitate.*

CAPVT XIV.

De Clerico excommunicato celebrante.

1 Sacerdos excommunicatus, si celebrat, qua pœna punitur?

Resp. Tribus annis debet se abstinere à carnibus, & vino, secunda, quarta, & sexta feria, *cap. de illis, 11 q. 3.* sed hodie punitur carcere, exilio, & alijs pęnis à Iudice Ecclesiastico, & remanet irregularis, *c. 1. eod. tit.*

2 Sacerdos interdictus, si celebrat, qua pena punitur?

℞. Si monitus non resipiscat, deponitur perpetuò, *c. clerici, de clerico excommun.*

3 Sacerdos ligatus minori excommunicatione, si celebrat, est nè irregularis?

℞. Si id non fecerit in contemptū Ecclesiæ, vel superioris, nō est irregularis, si autem fecerit, est excommuni-

municandus, & peccat mortaliter. *cap. si celebrat, de clerico excommunicato*.

4 Sacerdos degradatus, si celebrat, qua pœna punitur?

Resp. Per totam vitam suam debet agere pœnitentiam, & in die obitus sui viaticum illi debet dari. *c. accedens distinct. 50.*

CAPVT XV.

De Clerico blasphemo, & periuro.

1 Clerici debent ne iurare?

Resp. Rarò ex grauissima causa, ponendo manus supra pectus, & coram Iudice Ecclesiastico, & si iurent ante Iudicem laicum debent id facere cum licentia sui Episcopi, & non aliter. *cap. si quis Presbyter 2. quaest. 4.*

2 Clericus periurus qua pœna punitur?

Resp. Ab officio, & beneficio suspenditur. *c. querelam, de iureiur.*

3 Clericus blasphemus qua pœna punitur?

Resp. Pro prima vice priuatur per annum fructibus beneficiorum, pro secunda vice priuatur vno beneficio, & si plura beneficia habeat, ordinarius eligat, quod beneficium debet amittere, pro tertia vice priuatur omnibus beneficijs. *cap. si quis per capillum. 22. quaest. 1. Conc. Lateranense sub Leone X. cap. de reformatione Curiæ.*

CAPVT XVI.

De Clerico reuelante Confessiones.

1 Potest nè quilibet Sacerdos, postquam accepit ordinem Presbyteratus, audire confessiones?

Resp. Non, sed solùm illi, qui habent parochiale beneficium, vel licentiam Episcopi, postquam fuerint approbati examine, quæ licentia gratis dari debet; solum in articulo mortis simplex Sacerdos propter necessitatem poterit audire confessionem. *Trid. syn. sess. 23. c. 15. elem. dudum, de sepulturis.*

2 Sacerdos, qui reuelat peccata sibi confessa, quam pœnam incurrit?

Resp. Deponitur, & in monasterio perpetuò recluditur. *cap. omnis vtriusque sexus, de pænit. & remissionibus.*

3 Sacerdos quando potest aperire peccatum sibi confessum?

Resp. Numquam, nisi ex vrgenti causa habeat licentiam ab ipso pœnitente concessam. *c. omnis, de pænitentijs, & remissionibus. Abb. in c. significasti, de adulterijs, num. 5.*

CAPVT XVII.

De Clerico solicitante in Confessione.

1 Quod est delictum clerici solicitantis in confessione?

Resp. Est delictum patratum à confessore inducente mulierem pęnitentem ad actus libidinosos. *Param. lib. 3. directorij Inquisitorum, q. 10. nu. 118. & titulo de solicitante ad libidinem in actu confessionis.*

2 Delictum solicitantis in quo genere peccatorum reputatur?

Resp. Computatur inter peccata sacrilegij; quia hoc delictum est enorme, & adducit secum maximā deformitatem, & solicitans est vehementer suspectus de fide. *cap. infames, 3. q. 7. Ledesmā in additionibus ad tertiam partem, q. 10, art. 6. conf. 1. Paramus lib. 3. directorij 2. p. q. 10. n. 22. Praxis Archiepiscopalis Neapolitana. c. 79. num. 2. Pegna in directorio Inquisit. p. 1. q. 55.*

3 Quibus modis committitur hoc delictum solicitationis?

Resp. Tribus modis, verbis, signis, & tactu. *Param. loco alleg. Praxis Archiepiscopalis Neapolitana, titul. de confessore reuelante confessionem. Gregorius XV. in constitutione edicta 31. Augusti anno 1622.*

4 Quomodo committitur delictum solicitationis, verbis?

℞. Dicendo mulieri pænitenti in confessionario, vel in loco constituto ad confessionem, verba libidinosa, & illicitos sermones, qui ducunt ad actum libidinosum, alliciēdo mulierem ad suum amorem. *Pegna in directorio Inquisitorum. 2. parte, q. 55. Paramus loco citato, constitutio Greg. XV. sup. cit.*

5 Quomodo committitur delictum solicitationis, signis?

Resp. Risu, vultu, ore, manu, capite, facie, oculis, pede, faciendo cum his membris aliquod signum amoris, beneuolentiæ, summissionis, ita vt mulier illo signo cognoscat illum talem confessorem esse suum amantem; sicut faciunt homines sæculares aspiciendo oculis attentis, & hilaribus mulieres, quas amāt, osculando manus, &c. sed in his signis cum magna cautela procedendum est; nam rarò contingit, quòd quis solis signis solicitet, nisi prius dixerit verba, & scripserit litteras, vel mandauerit Nuncium, & sic dicta signa magis seruiunt ad circumstantiam, suspitionem, & adminicula, quam ad integram probationem. *Param. p. 1. loc. cit. Practica Archiepiscopalis loco cit.* dixit quemdam confessorem solicitasse quandam mulierem signis, & aliam tactu.

6 Quomodo committitur delictum solicitationis tactu?

Resp. Si confessor tangat manum mulieris, & opprimat illam, vel tangat pectus, vel faciem, vel aliud simile, vel osculetur illam in ore, facie, vel fronte. *Praxis Archiepiscopalis Neapolitana. c. 6. num. 2. Paramus loco citato.*

7 Requiritur ne ad consumandum delictum solicitationis in confessione, vt concurrant tria hæc, nempè verba, signa, & tactus solicitantis?

Resp. Non, sed sufficit vnumquodlibet ex dictis, vel similibus ad incurrendam pœnam solicitationis, vt exprefsè declaratur in Bulla Gregorij XV. & in bulla Pij IV. edita anno 1561. sui Pontificatus anno 3. quæ Bulla per constitutionem Greg. XV. supra citata confirmatur.

8 In quo loco committitur delictum solicitationis in confessione?

Resp. Primò in actu confessionis. Secundò ante inceptam confessionem. Tertiò post eam finitã. Quartò in loco confessionarij, in quocumque loco Ecclesiæ, vel domus, vbi sub prætextu confessionis tales solicitationes fiant, constitutio Greg. XV. supra citata hoc exprefsè declarans.

9 Si tales solicitationes fiant à confessore, & confessio non fiat, nec absolutio sequatur, sed solùm intersint amoris verba, erit nè delictum solicitationis, & infligetur pœna solicitanti?

Resp. Si tales solicitationes fiant occasione, prætextu, pallio, vel simulatione confessionis, eandem penã incurrit solicitans, ac si in ipsa confessione solicitaret, quia abutitur sacramento, & illud sumit ad sui delicti occultationem, vt expressè declarat Sanctissimus D.N. Greg. XV. constitutione allegata.

10 In toto Iure canonico inuenitur ne pœna contra solicitantes in confessione stabilita?

Resp. Non, quia licèt *in c. omnes, & c. non decet Episcopis, & c. si quis* 30. *q.* 1. imponatur pœna contra confessores, qui habent rem cum filiabus confessionis, ibi non solicitatio punitur, sed incontinentiæ delictum cum filiabus spiritualibus, vt videtur *in d. cap. omnes* 30. *quæst.* 1.

11 Quare in toto Iure non inuenitur expressa pœna solicitantibus in confessione?

Resp. Quia forsan tempore Greg. XV. quando decretales collectæ fuerunt, tam magnum scelus, & flagitium non erat inuentum, & perpetratum à confessoribus, & Ecclesia medicinam, quando infirmitas oritur, applicat, & sic duco, quod tempore Pij IV. anno Domini 1561. hoc delictum incæperit, quia ipse Pius dicto anno pœnam degradationis huic delicto imposuit, quam postea Clemens VIII. per constitutionem editam anno Domini 1592. & etiã Gre. XV. eam confirmauit anno Domini 1622. addendo pœnas, declarando probationes, & locum solicitationis, ita vt in nihilo possit deinceps dubitari.

12 Solicitans in confessione qua pœna punitur de Iure nouo?

Resp. Pluribus. Primò suspensione ab executione ordinum, & confessionis. Secundò priuatione beneficij, dignitatis, & officij. Tertiò recluditur in carcere perpetuo, vel in monasterio. Quartò mittitur ad triremes. Quintò mittitur in exilium. Sextò degradatur, & traditur Curiæ sæculari interficiendus. Septimò si fuerit regularis, priuatur perpetuo voto actiuo, & passiuo, & hæc pęnæ absque venia infliguntur, vt expressè traditur in constitutione Greg. XV. supra allegata, in Bulla Pij IV. quæ directa est ad Archiepiscopum Hyspalensem Inquisitorem Generalem in Regnis Hispaniæ; Pena in directorio Inquisitorum, *p. 2. q. 55. Paramus lib. 3. directorij, titulo de solicitatione, quæst.* 10.

13 Quid debent Iudices considerare in condemnãdo confessores solicitantes in dictis pœnis?

Resp. Primò grauitatem personæ solicitatæ, & personæ solicitantis. Secundò dignitatem, vel affectum solicitantis. Tertiò numerum solicitationum. Quarto tempus, & annos, vel menses, in quibus vsus est delicto, solicitationis. Quintò damnum, quod fecit solicitando. Sextò scandalum, quod dedit solicitando, vt de Iure pœna sit proportionata delicto perpetuò, cum in dicta Bulla Greg. XV. expressa facultas iudicibus detur, vt pro criminum grauitate, & circũstantijs hoc delictum puniant, & sic non in qualibet solicitatione istæ pœnæ grauissimæ sunt imponendę.

14 Si quis semel solicitet mulierem ordinariam, qua pœna debet puniri?

Resp. Sufficit, vt priuetur officio confessarij, *vt tenet Praxis Archiepiscopalis Neapolitana, num. 2. c. 66.*

15 Si quis diuersis temporibus duas mulieres solicitet, qua pœna punietur?

Resp. Tunc poterit priuari officio confessoris, & suspendi ab executione ordinis, & perpetuò in monasterio recludi, præcipuè si scandalum fuit ortum. *dicta praxis Neapolitana loco citato.*

16 Quando debet imponi pœna degradationis, vel triremis clerico solicitanti in confessione?

Resp. Quando esset solicitata monialis, vel filia, seu vxor alicuius Ducis, vel magni viri, vel quando solicitans commisit hoc delictum cum pluribus mulieribus, & denique quando scandalum esset magnum in populo, & crimen publicum, & notorium; tunc enim grauioribus pęnis est vtendum; quia hoc relinquitur arbitrio iudicis *in d. Bulla Greg. XV. & glos. in c. non debet,* 30. *q.* 1.

17 Si confessarius in confessione solicitet aliquã mulierem vetulam, vt ipsa extra confessionem solicitet aliquam mulierem formosam, mandet litteras, delegationes, punietur nè talis confessarius pena solicitantis in confessione?

Resp. Licèt hoc non sit expressum in dicta constitutione Greg. XV. tamen est peccatum eiusdem generis tendens ad finem libidinosum, & sacrilegum, & sic Iudex, qui eum priuaret facultate audiendi confessiones, benè iudicaret, & secundum mentem constitutionis, quia non faceret extensionem pœnæ, vel declarationem, *vt tenet glo. in c. 4. de temporibus ordinationum, in 6. Steph. Quaranta super declarationem Bullæ Pij IV. edita anno* 1561. *Paramus 2. p. directorij. q.* 10. *titulo de solicitante.*

18 Confessarius solicitans in confessione mulierem, vel pœnitentem ad alia peccata, veluti ad furtum, homicidium, punietur ne pœna solicitantis in confessione?

Resp. Licèt punietur pœna grauissima, quia abutitur sacramento ad rem illicitam, tamen non punietur pœna solicitantis posita in constitutione Gregorij XV. ratio est, quia pœna extenditur ad aliud genus peccati, de quo non loquitur constitutio, & in pœnis non debet fieri extensio. *c.* 1. *de pænitentia. c. in pænis de reg. iur. lib. 6. Dec. l. factum. §. in pænalibus, ff. de reg. iuris.*

19 Clericus solicitans puerum in confessione ad sodomiam qua pœna punitur?

℟. Eadem pęna, qua punitur clericus solicitãs mulierem. Primò, quia hic non fit extensio pęnę, sed declaratio. Secundò, quia eadem ratio est fortior, cum

fit in

ſit in eodem genere delicti, in quo valet argumentũ de minori ad maius, quia in dicta conſtitutione Gregor. XV. non punitur directè libido, ſed locus, & circumſtantia confeſſionis, quia ſacramento ad libidinem vtuntur. Tertiò, quia peccatum contra naturam eſt de delictis, in quibus optimo Iure ſępe punitur affectus, licet non ſequatur effectus. quartò, quia forſan dicta Bulla hoc delictum ſilentio inuoluit propter enormitatem. Sextò, quia ſi quis Iudex iudicaret delictum ſolicitationis in puerum, ſicut de delicto ſolicitationis in mulierem motus exemplo dictæ conſtit. Greg. XV. benè, & prudenter iudicaret; *tenet Stephanus Quaranta, verbo confeſſor. §.fin.ſu*per declarationem Bullæ Pij IV. editam anno Domini 1561. die 16. Aprilis, *& tenet Paramus 2. part. directorij. q. 10. titulo, de ſolecitante. gloſſ. in capit. 1. de temporibus ordinationum, in 6. verbo Italiæ*, vbi docetur incluſionem, & declaratione pœnæ poſſe fieri.

20 Mulier ſolicitata quam pęnam incurrit, ſi non denuncia ſolicitationem iudici vt puniatur?

Reſp. Eſt excommunicata ratione generalis edicti, quod omnibus annis publicatur ab ordinarij in ſuis Eccleſijs, & ab Inquiſitoribus includens hunc caſum. *tenet Paramus lib. 3. directorij q. 10. num. 127.*

21 Si quis confeſſor non dicat ſuis pœnitentibus teneri manifeſtare delictum ſolicitationis, vel interrogatus dicat, non teneri mulierem ſolicitatam manifeſtare ſollecitationem ab ipſo factam, vel ab alio confeſſore, qua pœna punitur?

Reſp. Grauiter debet puniri ab ordinarijs locorum, quæ pena relinquitur in arbitrio ordinariorũ iudicũ per *d. Bullam Gregor. XV. & tenet Param. loco ſupr. citat.*

22 Si quis confeſſor extra confeſſionem ſollicitet, & habeat rem cum muliere ſua pœnitente, incurrit nè pęnam poſitam ſolicitanti clerico in confeſſione?

Reſp. Non quia non fit extẽſio in pęnis, ſed priuatur officio, & debet exterminari per duodecim annos, & poſtea degere vitam in monaſterio, & ſi fuerit Epiſcopus quindecim annos pœnitentiam agere, *c. non debet Epiſcopus. 30. q. 2.*

23 Mulier, quæ habet rem cum patre ſpirituali, cui confitetur peccata, quam pęnam incurrit?

Reſp. Debet dare omnia bona ſua pauperibus, & perpetuò in monaſteriò recludi, vbi non erit monacha, ſed ibi ſicut in carcere manebit. *Gloſ. in c. ſi quis Sacerdos. 30 q. 1.*

24 Talis cognitio ſpiritualis orta inter confeſſorem, & pęnitentem impediet nè matrimonium contrahendum inter filios, & filias confeſſoris, & pęnitẽtis?

Reſp. Minimè, quia Conc. Trid. expreſſè declarat oriri dictum impedimentum ſolum in baptiſmate, & confirmatione, ſed talis cognitio ſpiritualis inter cõfeſſorem, & pęnitentem eſt quoddam vinculum aggrauans delictum, & augens pęnam. *Gloſſ. in c. ſi quis, Sacerdo. 30. q. 1. Trid. ſyn. ſeſs. 24. c. 2. de reform.*

25 Quod eſt maius peccatum in Sacerdote, adulterium committere, vel cognoſcere carnaliter filiam ſpiritualem?

Reſp. Filiam ſpiritualem cognoſcere, quia inter cõfeſſorem, & pænitentem oritur quædam cognatio ſpiritualis, quia dicitur in *c. omnes, & in c. ſi quis. 30. q. 1.* omnes quos in pęnitentia accepimus, ita filij noſtri ſunt, vt in baptiſmate ſuſcepti.

26 Sacerdos græcus poterit audire confeſſiones, & peccata ſuæ propriæ vxoris?

Reſp. Non licet, vt hoc faciat, quia ipſa non liberè confiteretur, præcipuè ſi commiſit adulterium, vel aliud peccatum in damnum, & honorem mariti.

27 Mulier de Iure poteſt eſſe teſtis?

Reſp. Licet *gloſ. cap. 2. de iudicijs lib. 6.* de Iure prohibeãtur, teneat, quòd mulieres non ſunt teſtes idoneę, tamẽ certũ, eſt, quòd in criminalibus in defectu probationum, poſſunt eſſe teſtes, & magis certum eſt, quod in crimine ſolicitationis mulier eſt teſtis inſtrumentalis idonea, & neceſſaria, quia ſi ipſa neget eſſe ſoleeitatam, nullum eſt crimen, & quod in criminalibus mulier poſſit eſſe teſtis. *tenet Ioan. Andr.* in additionibus ad ſpeculum, titulo, de teſtibus. *Iaſon in l. fin. C. de bis, quibus vt indignis, num. 7. Dec. in l. fœminæ, de reg. iur. Paramus par. 2. directorij. lib. 3. q. 10. num. 137. titulo de ſolicitante.*

28 Quibus teſtibus probatur crimen ſollicitationis?

Reſp. Teſtibus ſingularibus cõcurrentibus pręſumptionibus, inditijs, & alijs adminiculis, vt in dicta conſtitutione Greg. XV. habetur.

29 Singularitas teſtium quotuplex eſt?

Reſp. Triplex obſtatiua, diuerſificatiua, cumulatiua. *Baldus c. licet cauſam, de probationibus, num. 11. & Pegna vbi ſupra.*

30 Qualis eſt ſingularitas obſtatiua?

Reſp. Quando ex dictis duorum teſtium naſcitur repugnantia, videlicet quando quod vnus affirmat, alter negat. *Anchar. conſ. 64. Bald. in l. de quibus ff. de legibus num. 39. Pegna in 3. par. directorij.*

31 Qualis eſt ſingularitas diuerſificatiua?

Reſp. Quando ex dictis duorum teſtium naſcitur diuerſitas rei in aliqua circunſtantia ſubſtantiali, vt quando vnus teſtis aſſerit aliquod delictũ cõmiſſum eſſe in ciuitate, alius teſtis aſſerit commiſſum eſſe in agro. *Pegna in 3. par. directorij comment.* t 21. *Rojas tract. de hæreticis. 2. p. nu. 122.*

32 Qualis eſt ſingularitas cumulatiua?

Reſp. Quando dictum vnius teſtis coadiuuat dictũ alterius, vel in genere, vel in ſpecie, vel in ſubſtantia, vel in modo, vt ſi vnus dicat Franciſcus confeſſor ſolicitauit, me his verbis die Dominica; alter dicat idẽ confeſſor ſolicitauit me die veneris in confeſſionario, tertio in tali Eccleſia; alter dicat idem confeſſor ſolicitauit me die ſabbati in eadem Eccleſia tangendo pectus meum, ſingularitas horum teſtium eſt cumulatiua, & adiuuat probationem. *Pegna 3. part. directorij inquiſitorum commentario* t 21. *Alexand. in conſil. 21. & alij Doctor.*

33 Quę ſingularitas teſtium in caſu ſolicitationis facit probationem plenam?

Reſp. Singularitas cumulatiua admittitur, quia coadiuuat veritatem, & probationem delicti, vt in dicta conſtitutione Greg. XV. videtur.

34 Quare non requiruntur in probatione delicti ſolicitationis niſi teſtes ſingulares cum inditijs, & circumſtantijs, cum Iure in alijs delictis grauioribus requirantur ad minus duo, vel tres teſtes, in quorum ore ex Euangelio ſtat omne verbum?

Reſp. Quia hoc delictum habet difficiliorem probationem, quam omnia alia delicta, cum ea, quæ in confeſſione tractantur, non poſſunt ſciri, niſi à confeſſore, & pęnitente, propter ſigillum confeſſionis, & ideò in dicta coſtitutione Gregor. XV. datur fa-

cultas

coltas Iudicibus. vecum testibus singularibus, & alijs adminiculis possint proferre sententiam. *l. si quis, ff. de quaestionibus. Praxis Neapol. supra alleg. cap. 79.*

35 Si Confessor solicitet mulierem, & mulier consentiat solicitationi, & taceat, admittitur ne confessor in testem contra mulierem, quae non reuelauit delictum?

Resp. Licèt de Iure socius criminis non admittatur in testem, tamen in hoc casu tanquam in re grauissima, & occulta admittitur ad testificandum contra mulierem tacentem sollicitationem. *tenet Paramus in directorio 2. p. q. 10. titulo de sollicitatione, glos. l. fin. C. de testib. Salyc. col. 2. c. de accusation. glos. c. vlt. 15. q. 3. Bald. lib. 1. cons. 95.*

36 Quis dicitur socius criminis?

Resp. Qui simul cum alio committit idem crimen, sicuti dicitur socius mercantiae, qui simul cum alio exercet mercaturam in communem vtilitatem, & damnum, etiam dicitur socius criminis, qui occultat, vel consensit crimini. *l. comparantem. C. ad l. Fabiam, de plagiarijs. l. quoniam liberi. C. de testib. Paramus in directorio 5. allegat.*

37 Testis vnus sufficit nè in hoc casu ad turturam, reo negante?

Resp. Si sit omni exceptione maior, sufficit sine alijs adminiculis. *Capic. decis. 126. n. 1. Zerola practic. crimin. verbo testis. dicta praxis Archiepisc. Neap. tit. de reuelanis confessionem.*

38 Si verò aliqua mulier petulans solicitet in actu confessionis confessorem ad suum amorem lasciuũ, poterit ne admitti confessor ad deponendum contra eam, vt puniatur?

Resp. Admittitur, quia talis mulier videtur suspecta de fide, cum ad suam libidinem accipiat sacramentum pro velamine, & pallio. *tenet Paramus 2. par. directorij. c. 10. tit. de solicitante. Mascard. de probationibus, lib. 1. conc. 26. n. 11.*

39 Talis mulier punitetur eadem pęna, qua punitur confessor solicitans mulierem?

Resp. Licèt de iure debeat puniri grauissima pęna, nempè fustibus, vel perpetua reclusione secundùm qualitatem personae, tamen non debet puniri pęna posita in constitutione Greg. XV. primò, quia illa pęna non est imposita pęnitenti, & esset extensio pęnae, si extenderetur ad distinctam personam. Secundò, quia confessor in actu illo est Iudex, & habet maiorem culpam, & pęnam. *c. odia restringi, c. in pęnis, de reg. iur. in 6.*

40 In crimine solicitationis creditur nè vni testi sine alijs coniecturis?

Resp. In casibus difficilis probationis, sicuti in crimine solicitationis, creditur stante constitutione Greg. XV. quae dicit ad probationem sufficere testes singulares cum alijs adminiculis, videtur, quod vnus testis omni exceptione maior sufficit solùm ad imponendum aliquod remedium, vel medicinam. *latè Mascard. l. si quis ff. de quaestionibus.*

41 Si quis accusatus de crimine solicitationis habeat contra se solùm dictum mulieris solicitatae, & nullum habeat inditium, sufficiet ne hoc ad integram probationem?

Resp. Non sufficit, licèt talis mulier sit bonae, & iustae famae; ratio est, quia dicta constitutio Gregor. XV. expressè dicit, vt probatio fiat testibus singularibus concurrentibus alijs adminiculis, inditijs, & praesumptionibus, & illud verbum concurrentibus est copulatiuum, & non disiunctiuum; vnde sequitur, quòd testis singularis, & inditia copulatiua, & non vnus sine altero faciunt plenam probationem, licèt, vt dixi, sufficeret vnus testis ad imponendum aliquod remedium, & medicinam ad abijciendum damnum, & scandalum, sicuti quando proceditur ex solis inditijs, tarò debet pęnam imponere. *Abb. c. si quisquam, de cohabitatione Clericorum, & mulierum, nu. 4.*

42 Solis inditijs, & praesumptionibus potest Clericus solicitans in confessione condemnari?

Resp. Si inditia sint plura vrgentia, & euidentia, sufficiunt in hoc crimine, & in alijs criminibus ad condemnandum reum. *l. inditia. C. de rei vendicatione. l. sciant cuncti. c. de probationibus. c. afferte mihi gladium, de probationibus. Ab. c. vestra, de cohabit. Cleric. & mulier. n. 13.*

43 Si aliquis accusatus de crimine solicitationis habeat contra se duos, aut tres testes mulieres, quae dicant esse solecitatas in confessione ante, vel postea diuersis temporibus à tali confessore, & nullum sit inditium, haec erit nè sufficiens probatio cõtra talem delinquentem?

Resp. Si illae duae, vel tres mulieres nullam patiantur exceptionem, facient eandem fidem, ac si contestes deponerent de vno, eodemque actu, & conuenirent de loco, de casu, & tempore; ratio est, quia dicta constitutio Gregor. XV. hoc expressè praecipit. *Dec. l. faemina, num. 36. Paramus, lib. 3. quaest. 10. num. 136. Dec. c. at si Clerici, de iudicijs. gl. in c. praesul. 2. q. 4.*

44 Si istae duae, vel tres mulieres testificantes, forsan patiantur aliquos defectus in Iure, ex quibus de Iure non admittuntur ad testificandum, veluti si sunt meretrices, libidinosae, periurae, ebriae, infames, Iudex debet dare illis integram fidem virtute dictae Constitutionis Greg. XV.?

Resp. Dicta Constitutio non supplet defectus testiũ, nec habilitat testem inhabilem, sed hoc relinquitur in Iure communi. *l. fin. C. de probation.*

45 Si vnus testis, praestito iuramento, asseueret se aliter dixisse testimoniũ, quam à Tabellione scriptũ est, creditur magis Tabellioni, an testi?

Resp. Distinguendo, vel ex causa ciuilis, vel criminalis, si est criminalis, iterum distinguitur, vel agitur de pęna contra reum, vel de pęna contra testem vacillantem; si agatur de pęna contra reum, magis standum est vltimo dicto testis, quam scripturae Tabellionis; ratio est, quia ille testis est, qui condemnat, vel saluat reum, non verò tabellionis scriptura. *tenet Couarr. variar. resol. lib. 2. c. 13. §. verum. Panormitanus. c. ad audientiam, de praescriptionibus, nu. 7. argumento legis vltimae. c. de probat. Fely. Speculator. in ti. de testib.*

46 Si agatur de pęna imponenda testi vacillanti, vel contrarium dicenti in causa criminali, cui creditur magis, testi, an Tabellioni?

Resp. Si Tabellio scripsit depositionem coram testibus instrumentalibus, seu coram Iudice, & postea legit suum dictum testi ante subscriptionem, & testis dicit benè est, in hoc casu magis creditur Tabellioni, quàm testi; nam pro Tabellione praesumitur. *l. si quis decurio. C. de falsis. c. ad audientiam, de praescriptionibus. Couar. lib. 2. var. res. cap. 13. §. verum.*

47 Quae

47 Quę sunt præsumptiones, inditia, & adminicula, quæ debet Iudex inquirere, & ponderare, quando est vnus testis singularis ad condemnandum confessorem solicitantem?

Resp. Plura. Primò, si confessor aliàs est libidinosus. Secundò, Si in occulto extra confessionem cum ea sit loquutus amorosè, occultando se vt non videretur ab alijs. Tertiò, si dedit dictæ mulieri victum, & vestitum, pecunias, seù donum. Quartò, si mittat Nuntios ad eam visitandam, vel solicitandam. Quintò, si scribat dictæ mulieri litteras, cantilenas, vel versus; Sextò, si dicta mulier amorosè, & peculiariter cum eo loquatur, & ipse eam grauiter non repellat. Septimò, scandalum, & murmur vicinorum, vel ciuitatis: aliqua inditia ex his simul cum depositione mulieris plenam in hoc casu faciunt probationem, vt colligitur, ex dicta constit. Greg. XV.

48 Quæ inditia, & præsumptiones sunt consideranda in fauorem confessoris accusati?

Resp. Primò vita, fama, grauitas, sanctitas, dignitas, officium; ætas dicti confessoris. Secundò religio, quam profitetur. Tertiò honestas vel pudicitias, & qualitas mulieris deponentis. Quartò an talis confessor habeat inimicum, & talis mulier ab eo seducta sit promissionibus, pecunia, donis amore odio, vel alia de causa. Quintò si talis mulier facilè consueuit alios accusare etiam in iudicio sæculari. *Paramus vbi sup.*

49 Si mulier talis seducta ab alio sit, qua pena punitur?

Resp. Licèt non pena talionis, tamen grauissima pena, videlicet fustibus, exilio debet ipsa puniri, & seducens, vt in toto titulo de calumniatoribus, & Doctores ibi.

50 Quis est Iudex competēs in delicto solicitationis?

Resp. In Hispania punito huius delicti pertinet priuatiuè ad inquisitores hereticæ prauitatis, per bullā Pij IV. editam anno 1561. directam ad Archiepiscopum Hispalensem, tunc Generalem Inquisitorē, & tenet Paramus, & Pegna in directorio loco citato; hodie vero in Regnis Siciliæ, & Italiæ pertinet iurisdictio ad Archiepiscopos, & Episcopos, & Inquisitores ad singulos priuatiuè in suis diœcesibus, qui strictè procedunt in hac causa, tanquam sedis Apostolicæ delegati, virtute *d. constitutionis Greg. XV.*

51 Dicti Iudices quomodo debent procedere in causa solicitationis contra reum?

Resp. Tanquam in causa fidei. Primò interrogando, an talis sit Christianus, baptizatus, confirmatus, & ritè ordinatus. Secundo, vbi sit natus, qui fuerint eius parentes, nomen patris, & matris, officium, & qualitatem cuius diœcesis sit, cui Archiepiscopo, vel Episcopo subdatur. Tertiò, vnde sit educatus, quas litteras didicerit, & an sit in eis graduatus. Quartò, quam religionem sit professus, quæ officia vel beneficia habuerit in vita sua. Quintò, quid sentiat de fide, sacramentis Ecclesiæ, de sacramento confessionis, à quo habuit licentiam confitendi per quos annos exercuit officium confessoris, & in quibus locis, & partibus. Sextò, an cognoscat talem mulierem; quo tempore inceperit cum ea cōfiteri, & quoties in anno, vel mense, qua in Ecclesia, quo in loco, vel cōfessionario. Septimò, an sciat eius domum, an cognoscat eius parentes, an loquutus fuerit extra confessionem cum dicta muliere, & quo loco, quoties, & quando. Octauo an dictæ mulieri dederit aliquando pecunias, vestes, dona, panem, vinum, vel carnem, in qua quantitate, quoties, cum quibus seruis, & nuntijs eam miserit. Nonò, an promiserit dictæ mulieri aliqua dona vel se eam adiuuaturum in suis necessitatibus. Decimò, an miserit aliquando dictæ mulieri epistulas, versus, vel cantilenas; & qui continebat, & cum quibus nuntij. Vndecimò, an tali die, mense, & anno in tali Ecclesia, in tali confessionario, vel loco vbi solitus sit audire confessiones, loquutus fuerit cum dicta muliere talia verba, vel fecerit talia signa, vel osculatus fuerit eam, vel palpauerit, & tetigerit eius pectus, manus, & similia, animo alliciendi eam ad suum amorem. Duodecimò, si antea, vel postea habuit cum ea rem, quoties, & in quo loco. Decimotertiò, qui homines, vel mulieres sciant, & nouerint hoc delictum, quod scandalum fuerit ortum; constitutio Greg. XV. præcipit implicitè hæc omnia interrogari, quando dicit, vt cum reo procedatur, tanquam in causa fidei interrogando, quid de fide sentiat.

52 Archiepiscopi, Episcopi, & Inquisitores contra quas personam solicitantes in confessione possunt procedere?

Resp. Contra omnes confessarios suæ diœcesis, & iurisdictionis quilibet potest procedere, siue sint Clerici sæculares, siue monachi, siue fratres regulares, siue religiosi cuiuscumq; ordinis, & instituti exempti, & non exempti, subditi immediatè Summo Pont. siue suis Principalibus, & Generalibus siue degant vitam intra claustra monasterij, siue extra, *d. constit. Greg. XV. omnes specificè comprehendit.*

53 Dicti regulares, & religiosi possunt se defendere, & subtrahere à iurisdictione Episcoporum, & indicum virtute priuilegij religiosorum, vel gratiarum, etiam maris magni, vel virtute consuetudinis, etiam immemorabilis, vel virtute alicuius exemptionis?

Resp. Non, quia hæc sunt derogata, & annullata quasi de his priuilegijs fuisset facta expressa mentio per constitutionem Greg. XV. & nisi ostendant aliquam derogationem expressam factam de dicta constitutione, & datam post, 31. die Augusti anno Domini 1622. Iudex debet procedere contra eos, & in articulo declarante iurisdictionem, nō debet eos audire.

54 Iudex, qui cognoscit de aliquo religioso regulari, poterit nè eum extra suum monasterium incarcerare, & alios compellere regulares, vt in hac causa testificentur?

Resp. Poterit eum incarcerare in monasterio, vel extra monasterium, vt magis iudicauerit conuenire, & contra eum procedere ad torturam, & ad omnes actus iudiciales vsq; ad executionem sententiæ diffinitiuæ inclusiuæ, & poterit compellere reliquos religiosos penis, censuris, carcere, & omni remedio iuris, vt in hoc casu testificentur, si necessarium fuerit; ratio est, quia cui conceditur iurisdictio, conceduntur omnia necessaria ad talem iurisdictionem exercēdam *l. 1. ff. de iurisdictione omnium iudicum, & ibi Doctores.*

5 Si aliquis religiosus sit alicuius diœcesis, & in aliena diœcesi committat delictum solicitationis à quo Episcopo debet puniri?

Resp. Ab Episcopo, in cuius diœcesi, commisit delictum. Primò, quia quis consequitur forum ratione

delicti.

delicti. Secundò, quia Episcopus illius diœcesi, in qua est commissum delictum meliùs potest facere probationes, & substantiare causas cum suis proprijs subditis, quam Episcopus alienę diœcesis (cum ipse habeat maiorem cognitionem personarum. Tertiò, ne mulier solicitata, & testes extrahantur extra suā propriam diœcesim. *Abb. c. fine, & c. fin. de foro compet. num. 6.*

56 In crimine solicitationis si probatio fuerit dubia, pro quo iudicandum est pro reo, vel contra reum; Resp. Iudicandum est in fauorem rei. Primò, quia delictum non presumitur, vbi possibile est, quod sine crimine aliquid fieri possit. Secundò ratione dignitatis, & officij confessoris. Tertiò ratione loci sacri, ideò in fauorem confessoris est iudicandum. *tenet Cald. in c. de Ecclesia S. Marie, de consuetudinibus.*

57 Quando dicitur probatio dubia in crimine solicitationis?
Resp. Quando sunt tot indicia, vel testes equales in qualitatibus de affirmatiua in fauorem rei, quot sunt contra reum, vel quando mulier accusans esset malæ vitæ, & famæ, vel pateretur aliquod defectum expressum in Iure, ex quo titubaret eius fides, & reus esse bonæ famæ, & existeret negatiuus.

58 Quis debet iudicare probationem in crimine solicitationis esse dubiā, vel quando vnico teste, & alijs adminiculis est procedendum ad condemnationem?
Resp. Iudices, qui de crimine cognoscunt, quibus in dicta constitutione Gregorij XV. hoc expressè commissum est.

CAPVT XVIII.

De Clerico lusore.

1 QVam incurrit Clericus ludens cartis?
Resp. Pęna arbitraria debet puniri, à Iudice Ecclesiastico.

2 Quam pęnam incurrit Clericus ludens aleis?
Resp. Excommunicationis. *c. Episcop. dist. 35. authent. de Episcop. & Clericis.* §. *interdicimus, collatione 9. cap. Clerici officia, de vita, & honestate Clericor.*

3 Quam pęnam incurrit Clericus, qui in domo sua habet ludum publicum, vel secretum?
Resp. Punitur pœna grauiori, quàm illi, qui ludunt præcipuè si ludi sint prohibiti per leges Regni, tunc si admonitus perseuerauerit, poterit in exilium mitti dicta authentica, *& DD. ibi.*

CAPVT XIX.

De Clerico ebrio.

1 CLerici edendi, vel bibendi causa possunt ingredi tabernas?
Resp. Non, nisi peregrinationis, vel itineris. *c. clerici. dist. 44.*

2 Quam pęnam habent Clerici ebrij?
Resp. Ab officio, & beneficio suspenduntur, & si non se emendauerint, omnibus honorum gradibus perpetuò priuantur, vel supplicio corporali puniuntur, arbitrio iudicis. *cap. à crapula de vita, & honestate Clericor.*

3 Quam pęnam incurrit Clericus cantans in epulis?
Resp. Excommunicatur, & acerrimè corripitur arbitrio iudicis. *Conc. Cartaginense 4. actione 62.*

4 Quam pęnam incurrit Clericus, qui per suam ebrietatem euomit Eucharistiam?
Resp. Debet pęnitere septuaginta diebus, si fuerit Episcopus nonaginta diebus, sed si id fecerit propter infirmitatem, septem diebus. *c. si quis per ebrietatem, dist. 2. de consecrat.*

CAPVT XX.

De Clerico qui assistit publicis spectaculis.

1 CLericus, qui assistit spectaculis, qua pęna punitur?
Resp. Tribus annis ab officio suspenditur. *authent. interdicimus. c. de sanctissimis Episcopi.*

2 Clericus assistens agitationibus taurorum quam pęnam incurrit?
Resp. Excommunicationis. Bulla Pij V. edita annos 1567. & Bulla Gregorij XIII. edita anno 1575. & hoc intelligitur in illis Prouincijs, vbi dictæ Bullæ sunt quò ad penas excommunicationis.

CAPVT XXI.

De Clerico negotiatore.

1 QVid est negotiatio?
Resp. Est frequens contractio pecuniæ, vel alicuius rei lucri gratia facta.

2 Quotuplex est negotiatio?
Resp. Duplex, licita, & illicita: rursus illicita est duplex, alia illicita per se, vt simonia, alia illicita per accidens, videlicet ratione finis, vel personæ, per totum titulum, de Clerico negotiatore.

3 Clericus negotiator gaudet ne priuilegio fori?
Resp. In bonis patrimonialibus gaudet. *Abb. in c. recolentes, de statu monachorum, c. fin. de vita, & honestate Clericorum.*

4 Licet ne Clerico negotiari?
Resp. Non, imò à Clerico negotiatore tanquam à peste fugiendum est. *c. fornicari. dist. 88.*

5 Clericus potest negotiari fructus sui beneficij, vel patrimonij absq; pęna?
Resp. Poterit, videlicet vendere, & ferre de loco in locum, vinum, oleum, frumentum, linum, & his similia. *Innocentius, c. quod quibusdam. de fideiuss.*

6 Clerici possunt per alias personas negotiari?

R. Pro-

Resp. Prohibitum est Clericis negotiari per alios, & per se, sed Clericus, qui negotiatur per alium, non incurrit pęnas positas contra Clericum negotiantem per se, nisi post monitionem, & sententiam prohibentem negotiari per alium. *Vgolin. de offic. & potestat. Episcopi.* §. 18. *fol.* 88.

7 Clerici possunt emere lanam, & linum, & eam laborare, & postea vendere pannum, linteum, & alia similia?

Resp. Possunt, & suis manibus ea facere, nam Apostoli suis manibus sustentabantur, & plurimi Sancti. *cap* 20. *de actu Apost.*

8 Clerici possunt per se ipsos exercere aliqua officia mechanica, & vendere opera ab eis facta, & sic se sustentare, vel se ditare?

Resp. Officia mechanica sunt in duplici differentia, aliqua officia sunt, quæ secum afferunt indecentiam, & fœditatem, vt sunt curare pelle, facere muros, tondere barbam, & his similia; alia officia sunt munda, & honestoria, vt est argentarius, pictor, furor, faber, & scultor, librarius, vel facere capsulas, pallia, & ornamenta Ecclesiæ, & his similia; officia primi generis Clericis non debent exercere, quia portant secum indecentiam; officia verò secundi generis licitè poterunt exercere, tàm ad se sustentandū, & alendum, quàm ad se adiuuandum, vel vt tollat otium peccati causatiuum, quia hoc non solum non est prohibitum Clericis sed multis in locis consultū a sanctis patribus, qui in eremo vitam degebant, vt legitur in vitis patrum.

CAPVT XXII.

De Clerico, qui comparet ante Iudicem secularem.

1 Clericus potest aliquem prouocare, vel trahere ante Iudicem secularem?

Resp. Non, sine licentia sui Episcopi. *Concil. Calcedonense actione* 15. *c.* 9. *Conc. Carthag.* 3. *c.* 9.

2 Quam pęnam incurrit Clericus comparens ante Iudicem secularem absq; licentia Episcopi?

Resp. A Iudice Ecclesiastico punitur grauiter, carcere, vel pęna pecuniaria. *c. quod verò.* 11. *q.* 1.

3 Clericus potest deponere coram Iudice seculari?

Resp. Non, sine licentia Iudicis Ecclesiastici, & in defectu aliorum testium. *Archidiaconus in c. testimonium.* 11. *q.* 1.

4 In quibus casibus potest clericus esse testis coram Iudice sæculari sine pęna?

Resp. Primò, de licentia sui Episcopi. Secundo, ad defensionem. Tertio, quando de pęna sanguinis non agitur. Quarto, extra Iudicium, vt in contractibus, & vltimis voluntatibus, in reliquis rebus semper requiritur licentia Prælati. *cap. super prudentia* §. *potest etiam. & ibi glos.* 14. *q.* 2.

5 Quæ forma debet obseruare à Iudice Ecclesiastico, vt det licentiam Clerico ad deponendum coram Iudice sæculari in defectu aliorum testium?

℞. Iudex Ecclesiasticus debet videre articulos, circa quos Clericus debet deponere, & eos designare propria manu, aduertendo, vt non deponat quidquam circa articulos continentes criminalitatem, vel infamiam. *Vgol. de offic. & potestat. Episc.* §. *de testibus.*

6 Quam pęnam incurrit Iudex laicus, qui aliquem Clericum nominat in tutorem, vel curatorem?

Resp. Pro eo non oratur in Ecclesia, & si moriatur, non offertur sacrificium pro anima eius; quia ab altari ministros Dei voluit auocare. *l. generaliter, il secundo. C. de Episcopis, & Clericis. c. Ciprianus.* 21. *q.* 3. *c. generaliter.* 16. *q.* 1.

CAPVT XXIII.

De Clerico Aduocato, tabellione, vel procuratore.

1 Clericus potest esse aduocatus?

Resp. Etiam si sit in minoribus ordinibus, non in negotijs sęcularibus coram Iudice sæculari, nisi in negotijs propriæ Ecclesiæ, vel miserabilium personarum, & sic clerici debent petere licentiam à Sūmo Pontifice, si volunt esse aduocati in iudicio sęculari, quæ solet illis concedi à Sūmo Pont. ex cā paupertatis, in negotijs ciuilib. & nō in criminalib. *Conc. Lateranense de postulando, c.* 1. *&* 3. *& c. te* 11. *q.* 1.

2 Quam pœnam incurrit clericus, qui est Aduocatus in iudicio sæculari sine licentia?

Resp. Priuationis beneficij. *c. denique* §. *sacerdos.* 14. *q.* 1. *c. finali, de postul.*

3 In quibus casibus Clericus in sacris potest esse Aduocatus sine pœna?

Resp. Pro causa propria defendendo se, & agendo, seruata forma *c. pen. de homicidio, lib.* 6. Secundo, pro personis sibi coniunctis, & pro suis seruis, cum necessitas adsit. Tertiò, in causa suæ Ecclesiæ. Quartò, defendendo viduas, & miserabiles personas. Quintò, in foro Ecclesiastico. Sextò, quando causa Ecclesiastica vertitur coram Iudice sæculari. Septimò, quando Clericus non comparet personaliter in iudicio coram Iudice sæculari, sed verbo, vel scripto faciendo informationem Iure adiuuat aliquem suis litteris. *Abb. in rubr. de postul.*

4 Clericus potest ex domo sua adiuuare aliquem in sua lite, & facere informationes in Iure, & petitiones in Iure, & facto, & pro suo labore accipere pecunias, sicut alij Aduocati, absq; dispensatione Summi Pont.?

Resp. Si negotia in quibus scribit, sint ciuilia, & non criminalia, poterit adiuuare ex domo sua, & scribere in Iure absq; aliqua dispēsatione, & accipere pecunias, vel munus ratione sui laboris: ratio est, quia hoc nullo Iure est prohibitum, & sicut post legere Cathedram pro suo stipēdio, & scribere, & imprimere consilia, sic potest verbo descripto in ciuilibus adiuuare suum clientulum. *tenet Abb. vbi sup.*

5 Clericus potest esse fideiussor?

℞. Nō in foro sęculari, neque in negotijs sæcularib. se intromittere. *c. te quidem.* 11. *q.* 1.

6 Clericus Sacerdos potest locare possessiones, vel accipere

accipere gabellas Regias, vel eas colligere?
Resp. Non quia hoc non decet ad honestatem Clericorum, & est negotium mere sęculare, sed bene poterit laborare, & locare possessiones suæ Ecclesiæ, vel capituli, si sit Canonicus, quia hoc est locare suas propria possessiones, & non laicorum, neq; alienas. *c. peruenit dist. 86. c. fin. de vit. & honestat. Clericorum.*

7 Clericus potest proferre sententiam sanguinis, vel esse testis vel assistere, vbi profertur?
Resp. Non potest illam proferre, neque stare, vbi sẽtentia profertur, sed si interfuit, non ideò est irregularis, quia irregularitas solùm contrahitur, quando Iudex profert sententiam sanguinis, & postquam mandata fuerit executioni, ideò Iudices Ecclesiastici non proferunt sententiam mortis, sed remittunt Clericos ad brachium sæculare, & precantur, vt cum eis se habent non immites, *c. sententiam, ne Clerici, vel Monachi.*

8 Clericus Sacerdos potest esse curator, vel tutor?
Resp. Non, nisi miserabilium personarum. *c. peruenit dist. 86. c. fin. de vita, & honestat. Clericor.*

9 Clericus potest esse tabellio?
Resp. Non, & si id fecerit, priuatur beneficio, *c. sicut ne clerici; vel monac.*

10 Clericus potest esse publicus tabellio, si sit in minoribus ordinibus?
Resp. Non, etiansi sit in minoribus ordinibus & habeat beneficium propter honestatem. *c. sicut accepimus, ne Clerici, vel monachi.*

11 Clericus Potest esse Notarius?
Resp. Potest, etiam si sit in sacris, quia hæc est iurisditio Ecclesiastica.

12 In quibus Casibus Clericus in sacris potesse esse scriba, vel tabellio sine aliqua pœna?
Resp. Primò, in causa hæresis, in fauorem fidei. Secundò, coram Papa ipso Conscio. Tertiò, si esset pauper, & non haberet aliunde, vnde substentaretur, & tunc debet esse in Curia Ecclesiastica. Quarto, si esset in minoribus, & non haberet beneficium. Quinto, si ante Clericatum forsan fuit tabellio, instrumenta ante facta poterit transumptare. Sexto, si esset Notarius, & tabellio simul, & faciat instrumentum in causa spirituali, puta matrimonio. Septimo, si faceret instrumenta in fauorem suæ Ecclesiæ. *c. vt officium, de hereticis, lib. 6. & glos. ibi.*

13 Si Clericus tabellio de facto faceret aliquod instrumentum profanum, valeret nè, & facere fidem?
Resp. Faceret, quia per Clericatum non ammittit fidem necessariam tabellioni, imò crescit fidem tanquam de persona magis honorata, sed solum prohibetur exercere tale officium propter decentia. *Abb. in c. sicut. in littera, ne Clerici, vel monachi. num. 9.*

14 Clericus potest esse œconomus, minister, vel procurator laicorum, aut exercere bona alicuius?
Resp. Non, quia dignitas Clericorum est maxima. *c. sacerdotibus, ne Clerici, vel monachi. c. placuit. 12. q. 3. c. fin. de vita, & honestate Clericorum.*

15 Clericus potest dare operam medicinæ, vel chirurgiæ?
Resp. Non, propter periculum occidendi aliquem sua imperitia, vel medicina, & cum dispensatione Apostolica curare, & exercere officium debet. *cap. super specula. ne Clerici, vel Monaci.*

16 Clericus potest studere, audire lectiones, & dare operam Iuri Canonico, & ciuili?
Resp. Iure Cãnonicum est proprium Clericorum, cũ sint decisiones Summorum Pontifice, & Cõciliorum poterit licitè se graduari in Iure Canonico, & audire lectiones Iuris ciuilis, & dare operam Iuri ciuili, quia adiuuat plurimum Ius Canonicum, dummodo id faciat intentione proficiendi, & non intentione faciendi officium iudicis sęcularis, neque ad effundendum sanguinem, cum sententiat sæculares. *tenet DD. in cap.* super specula, ne Clerici, vel monachi, & in Ecclesia Dei fuit copia Summorum Pontifice doctissimorum Iure ciuili, qui cum magno fructu gubernauerunt Ecclesiam Dei, sicut Sanctissimus Dominus N. Vrbanus VIII. qui hodie præest vniuersali Ecclesiæ, & est doctissimus in iure ciuili, & canonico.

17 Clerici possunt esse procuratores, œconomi, vel factores bonorum alicuius Principis sęcularis, vel exercere iurisdictionem sęcularem?
Resp. Non, imò puniuntur grauiter. *c. sed nec procurationes, ne Clerici, vel monachi.*

CAPVT XXIV.

De Clerico aruspice.

1 Clericus consulent aruspices, qua pœna punitur?
Resp. Reclnditur in monastrio, & priuatur beneficio, & honore, & si illis credat excommunicatur. *Conc. Tolet. 26. q. 1. & si quis Episcopus. 26. q. 5. cap. si quis Clericus.*

2 Clericus furta requirens per inspectionem Astrolabij, qua pœna punitur?
Resp. Per annum suspenditur. *c. 2. de sortileg.*

CAPVT XXV.

De Clerico venatore.

1 Clericus habens canes ad venandum, aut aues accipites qua pœna punitur?
Resp. Si fuerit Presbyter per duos menses suspenditur, si Diaconus ab omni officio suspenditur. *cap. Episcopum. distinct. 34.*

2 Clericus potest venari?
Resp. Si venatio sit honesta, vt accipere lepores, & cuniculos, vel perdices, vel aues volatiles cum instrumentis honestis, ita vt suam vitam non ponat in periculo, neque consumat sua bona, licitè poterit venari recreationis, & salutis causa; si verò venatio sit periculosa, sicut venatio leonum, ferarum, non est licitum Clerico facere has venationes, tàm propter periculum, quàm propter decentiam.

CAPVT

CAPVT XXVI.

De Clerico vagante, vel peregrinante.

1 Clericus vagans fine licentia sui Episcopi, qua pœna punitur?
Resp. Deponitur. *c. non oportet. 7. quæst. 1. c. quoniam. distinct. 21.*

2 Episcopus admittens Clericum alienum sine licentia sui proprij Episcopi qua pœna punitur?
Resp. Tàm Episcopus, quàm Clericus excommunicantur. *c. Clericos. dist. 71.*

CAPVT XXVII.

De Clerico non recitante horas canonicas.

1 Qvi tenentur recitare Horas Canonicas?
Resp. De præcepto ordine sacro initiati; regulares professi, si sint recepti ad chorum, habentes beneficium Ecclesiasticum, etiam si non sint initiati ordine sacro, hi omnes tenentur sub pœna peccati mortalis. *cap. Presbyter. dist. 91. Nauar. cap. 7. de horis Canonicis.*

2 Ex his, qui excusantur à recitatione horarum?
Resp. Infirmi, nescientes eas recitare, dummodo operam dent, vt sciant, qui non habent Breuiarium, nec facultatem ad eum emendum, vel sunt in terra, vbi non sunt, qui legitima obliuione aliquam horam dimiserunt, qui habent dispensationē à summo Pont. qui sunt cæci. *Nauarr. in commentario. de horis Canonicis. cap. 11.*

3 Qui non recitat horas Canonicas impeditus aliqua necessitate, vel est cæcus, tenebitur nè eas audire ab alio recitante?
Resp. Non, quia præceptum non est de audiendo, sed ore proprio recitando. *Paludan. lib. 4. dist. 5. Nau. c. 11. num. 6.*

4 Qui vno die non recitat horas Canonicas, & in eodem die lucratur omnes fructus suæ præbendæ puta vestuarium, vel massam grossam, perdidit nè totam massam, vel totum vestuarium, quod lucratus est?
Resp. Non, sed solum partem illam, quæ tali die cōpetit; ratio est, quia illa massa datur pro totius anni sustentatione; & sic respectiuè debet amittere, licèt vno die, vel vna hora totum lucretur. *Pius V. in bulla quæ incipit, ex proximo; data Romæ anno 1571.*

5 Sacerdos omittens officium diuinum qua pœna punitur?
Resp. Si obtento beneficio post sex menses non dixerit, amittit fructus beneficij pro rata, sed si admonitus perseuerauit non recitandi, priuatur beneficio. *Soto lib. 10. q. 5. art. 6. de iustit. & iur.*

6 Quanto tempore debet perseuerare non recitando, vt amittat beneficia?
Resp. Secundum communem DD. opinionem si in spatio quindecim dierum bis non recitauerit, & monitus fuit, priuatur beneficijs. *Sot. de iustit. & iure lib. 10. quæst. 5. art. 6. col. 1.*

CAPVT XXVIII.

De Clerico frangente carcerem.

1 Qvam pœnam incurrit Clericus tentans frangere carcerem?
Resp. Arbitrio iudicis, quando fuga non fuit sequuta. *Alber. leg. in eos. ff. de custodia reorum.*

CAPVT XXIX.

De Clerici domicilio.

1 Clericus per quod tempus acquirit domicilium?
Resp. Momento temporis, si declaret suam voluntatem esse in tali loco, si non, per decennium iuxta leges ciues, & incolæ, *C. de appel.*

2 Domicilium Clerici vbi propriè dicitur?
Resp. Si habeat beneficium in loco sui beneficij, si verò no habeat beneficium, in loco, vbi habitat cum sua propria domo, & de eo dixi latè lib. 1.

CAPVT XXX.

De clerico custodiente Eucharistiam Crismā, & vestes sacras.

1 Clericus non custodiens benè Eucharistiam, & Crisma, qua pęna punitur?
Resp. Si non habeat claues, & portas bene custoditas, tribus mensibus ab officio suspenditur. *Conc. Lateranense. de custodiā Eucharistiæ, c. 20.*

2 Clericus curam Ecclesiæ habens, si non habet bene custoditam Eucharistiā, & quia dirupta est porta sacrarij, mus, vel aliquod animal illam comederit, qua pęna punitur?
Resp. Quadraginta diebus debet pęnitere. *c. qui benè, de consecrat. dist. 2.*

3 Sacerdos, cuius negligentia aliquid de sanguine Christi

Christi distillat in terra, qua pœna punitur?

Resp. Quadraginta diebus pœniteat, & si super altari distillauerit, tribus diebus pœniteat, si super linteum, quatuor diebus, si vsque ad quartum, viginti diebus, & omnia lauentur, radantur, & crementur & cinis in baptisterium mittatur. *cap. si per negligentiam. dist. 2.*

4 Quibus vestibus indutus Sacerdos debent Missam celebrare?

Resp. Vestibus sacris, & mundissimis, in quibus maxima cura ponenda est, ne extra Ecclesiam vestibus sacris indutus exeat. *Burcardus. lib. 3. c. 56.*

5 Corporalia debent esse de panno serico?

Resp. Nō, sed de lino in terra procreato, quia Corpus Domini N. Iesu Christi in sindone linea, & munda positum fuit. *c. consulto. de consecr. dist. 1. S. Tho. opusculo de offic. Sacerdotis c. 1.*

6 Pallæ sordidæ, & vela sanctuarij, quomodo sunt abluenda?

℟. Intra sanctuariū à Diaconis, & aqua debēt in Baptisteriū mitti. *c. nemo per ignorantiā. de consecr. dist. 1.*

7 Vasa, calices, & vestimenta sacra debent ne dari pignori?

Resp. Non sine grauissima Ecclesiæ necessitate, & licentia superioris, & non debent profanari. *c. vestimenta de consecrat. dist. 1.*

8 Mortui possunt ne inuolui vestimentis Altaris?

Resp. Non, & si Diaconus hoc fecerit, per sex menses ab Altari arceatur, & excommunicatione feriatur. *c. nemo, de consecr. dist. 1.*

CAPVT XXXI.

De Clerico vagante, vel peregrinante, vel fugitiuo.

1 QVis dicitur Clericus vagans?

Resp. Ille, qui extra suam propriam patriā, vel diœcesim absque licentia sui Episcopi vagatur per diuersas partes mundi absque aliquo negotio, vel fine. *c. non oportet. 7. q. 1. & c. quoniam dist. 21.*

2 Quis dicitur Clericus peregrinans?

℟. Ille, qui cum licentia sui Episcopi ob aliquod negotium, vel deuotionem peregrinatur extra suā diœcesim, vel ciuitatem, & Clericus, qui vadit ad visitanda limina Apostolorum, vel S. Iacobum, vel S. Mariā de Laureto, vel aliam deuotam Imaginem.

3 Quis dicitur Clericus fugitiuus?

Resp. Ille, qui ob aliquod delictum, vel metu incarcerationis fugit à suo Prælato, & vagatur per diuersas Regiones, vel loca.

4 Clericus fugiens, vel vagans sine licentia sui Episcopi qua pœna punitur?

℟. Vocatus per edictum, & non comparēs talis Clericus excommunicatur, priuatur beneficijs, & deponitur. *c. non oportet. 7. q. 1. c. quoniam dist. 21.*

5 Episcopus, vel Vicarius admittens Clericum alienum in sua diœcesi sine licentia sui proprij Episcopi qua pęna punitur?

Resp. Siue Clericus sit vagans, siue fugiens, tā Clericus, quam Episcopus excommunicatur, & Clericus alienæ diœcesis non debet admitti ad celebrandum sine dimissorijs sui Episcopi, imò talis debet incarcerari, & remitti ad suum Episcopum. *c. Clericos dist. 71. Trid. synod. sess. 22. de ritibus obseruandis in celeb. Missæ.*

6 Clericus, qui causa peregrinationis, vel alicuius negotij vult iter facere extra suam diœcesim, quid debet agere?

Resp. Debet se præsentare ante suum Episcopum, vel eius Vicarium, & debet petere litteras dimissoriales cum expressione causæ, & ciuitatis, ad quam vadit, & cum expressione ordinis, & licentia, vt possit ministrare, & celebrare extra diœcesim, declarando talem Clericum non esse suspensum, neque excommunicatum. *Bernardus Diaz. in praxi.*

7 Iudex Ecclesiasticus quid debet considerare ad dandas tales dimissorias?

Resp. Primò, debent illi constare de causa per testes, & script. & non se debet mouere solum ex dicto talis Clerici. Secundò, debet considerare, an causa sit iusta, vel non. Tertiò, an possit fieri per procuratorē, an necessaria sit præsentia talis Clerici. Quartò, tempus, in quo dat dictam licentiam, & non sit tempore Quadragesimæ, neque Aduentus, si talis Clericus administret sacramenta. Quintò, difficultatem itineris, & pericula, quæ possunt accidere. Sextò, longitudinem illius ciuitatis, & dilationem negotiorum. Septimò, personam Clerici, virtutem, & litteras & secundum has considerationes dare, vel negare tales dimissorias.

8 Istæ dimissoriæ, vel litteræ testimoniales debent esse in perpetuum, vel pro tempore limitato?

Resp. Necessariò debent esse pro tempore limitato, nisi talis Clericus prouisus fuerit de aliquo officio, vel beneficio in aliena diœcesi, & ita vt numquā renouentur. *Bernardus Diaz. in praxi.*

9 Clericus peregrinans pro aliquo negotio, vel deuotione quid debet facere, cum primum peruenerit in alienam diœcesim?

Resp. Præsentare se ante Vicarium Episcopi, & demonstrare illi suas dimissorias, & petere ab eo licentiam celeb. audi., vel audiendi confessiones, & viuere in illa ciuitate cum modestia, & bono exemplo, & subiectus Episcopo illius diœcesis, tamquam si esset proprius Episcopus.

10 Clericus cum reuertitur à sua peregrinatione, quid debet agere?

Resp. Ex vrbanitate præsentare se ante suum Episcopum, vel Vicarium, & reddere rationem suæ peregrinationis, vel negotij.

CAPVT XXXII.

De Clericis Græcis.

1 GRæci sunt ne subiecti Episcopo latino?

℟. Sunt, tam laici quam Cleri subiecti Episcopo illius diœcesis, in qua situm est oppidum. Bulla Pij IV. quæ incipit Romanus Pontifex 97. in ordine, & in omnibus sunt subiecti, in quibus latini. *cap. quod translationem, de temporibus ordinandorum.*

2 Sacerdos Græcus poterit habere Ecclesiam inter latinos?

Resp. Pote-

Resp. Poterit, si dimittat vxorem, & viuat more latinorum, quia legitimè ordinatus est. *Abb. in c. cum olim de Clericis coniug. num. 2.*

3 Quid sumût prius Clerici Græci ordines, an vxorem?
Resp. Prius quatuor ordines minores, & postea vxorem, & ipsa mortua, non transeunt ad secundas nuptias, & post ordines sacros. *Abb. vbi sup.*

4 Filius Sacerdotis greci poterit nè promoueri more latinorum absque dispensatione?
Resp. Poterit, si viuat more latinorum. *c. cum olim, de Cler. coniug.*

5 Græci ad ordines debent nè accipere dimissorias Episcopi latini?
Resp. Debet, & ordinari cum Episcopo græco habente communionē Apostolicam, aliàs sunt suspensi. *c. quod translationem de temporibus ordin.*

6 In hac suspensione potest Episcopus latinus dispensare cum græcis?
Resp. Non, sed summus Pontifi. *Bulla Clement. VIII. verbo græcorum ritus.*

7 Græci in matrimonio tenentur ne seruare ritus latinos?
Resp. Tenentur seruare. *Quaranta, in verbo græcorum ritus, ex bulla Clem. VIII.*

8 Si latinus ducat græcam, quem ritum debent seruare?
Resp. Si fieri potest latinum, & si non, quilibet potest sanctè viuere in suo ritu. *c. fin. de baptismo.*

10 Proles quem ritum debet seruare?
Resp. Ritum patris latini; sed si mater est latina, & præualet, debet seruare ritum matris, quia semper debet præualere ritus latinus.

11 Qualis Presbyter græcis præesse debet?
Resp. Sciens linguam græcam, vt possit sacramenta ministrare, & idem dicitur, si sint in aliqua diœcesi aliqui homines alterius linguæ.

CAPVT XXXIII.

De Clericis coniugatis.

1 Clericus potest contrahere matrimonium?
Resp. Si sit in sacris non potest contrahere, & si de facto contraxit, debet eam dimittere; si verò sit in minoribus, tenet matrimonium, sed de facto, & ipso Iure vacant beneficia ab eo obtenta. *c. 1. de Clericis coniugatis.*

2 Si Clericus contrahat per verba de futuro, perdit ipso facto beneficium?
Resp. Non, sed solum quando contrahit per verba de præsenti, quia per verba de futuro, non fit verum matrimonium, sed vera obligatio contrahendi, & pœna imposita est Clerico contrahenti per verba de præsenti, & pœna extendi non debet. *Abb. c. 1. de Clericis coniugatis. num. 5.*

3 Quis potest dispensare cum Clerico in sacris, qui de facto contraxit matrimonium?
Resp. Facta pœnitentia, si vxor erat virgo, Episcopus dispensat ad ordines, & ad beneficia, si verò vxor erat vidua, vel corrupta summus Pon. dispensat propter bigamiam. *c. 2. de Clericis coniugatis.*

4 Si Clericus in sacris occultè contrahat cum virgine, indiget ne dispensatione?
Resp. Facta pœnitentia, & confitēs suum peccatum, quod est occultum, non indiget dispensatione. *Abb. c. sane de Clericis coniugatis, num. 1.*

5 Quid est maius peccatum in Clerico in sacris, cōtrahere matrimonium, vel committere adulterium?
Resp. Contrahere matrimonium, quia videtur non bene sentire de sacramento matrimonij, vel de ordine. *Abb. c. sane de Clericis coniug. num. 4.*

6 Clericus non incedens in habitu, & tonsura perdit nè priuilegium clericorum ipso Iure?
Resp. Non, sed post trinam monitionem. *Abb. cap. Ioannes, de Clericis coniugatis, num. 4.*

7 Papa potest dispensare, vt Clerici latini habeant vxores, sicut Græci?
Resp. Poterit, nisi tales Clerici emisetint tacitè, vel expressè votum castitatis, & in dictis votis raro dispensat Summus Pontifex. *Abb. c. cum olim, num. 5. de Clericis coniugatis.*

8 Clericus coniugatus in primis ordinibus constitutus poterit obtinere beneficium?
Resp. Non, sed est incapax, nisi de eo consensu vxoris vouat prius castitatem, vel ambo ingrediantur religionem, & tunc cum dispensatione Papæ, *Abbas c. Ioannes, de Clericis coniugatis, num. 7.*

9 Si Clericus in minoribus de facto contrahat matrimonium, & dedit aliquod donum Ecclesiæ, vel de suis bonis instituit beneficium, debet portare suum donum, quod dedit Ecclesiæ, vel beneficium?
℞. Nō, quia qui recipit ab Ecclesia sine crimine, vel cum iudicis authoritate, iste portat secum, quod dedit Ecclesiæ; secus verò, qui sine licentia committens delictum, recedit ab Ecclesia, tunc perdit, quod dedit Ecclesiæ, *c. quod à te, de Clericis coniugatis, num. 1.*

10 Clerici coniugati in primis ordinibus debent cogi ad portandum tonsuram, & habitum Clericalem?
Resp. Si non habeant beneficium, non debent cogi, ne detur occasio mulieribus corū, vt eos non ament, vel odio habeant. *cap. Ioannes de Clericis coniugatis, num. 1.*

11 Quis potest dispensare cum Clerico coniugato, vt habeat beneficium Ecclesiasticum?
Resp. Solus Summus Pontifex, *Ioan. Andr. in cap. ex litteris de transactionibus. c. 2. de institutionibus. c. statutum, de rescriptis.*

12 Clerici vxorati debent admitti ad Ecclesiasticas dignitates?
Resp. Non, imò si habeant, debent dimittere propter Ecclesiæ decorem, & ornatum. *c. cum decorem, de Clericis coniugatis.*

13 Clerici coniugati, si portant tōsuram, & habitum, gaudent nè priuilegio Clericorum?
Resp. Non, quia priuilegium non perditur ratione habitus, sed ratione vxoris, & tonsura non est de substantia Clericatus, sed est signum Clericale. *c. Ioannes de Clericis coniugatis. Abb. ibi num. 4.*

14 Si Clericus coniugatus gaudet priuil. Clericali ex aliquo priuilegio, in quibus casib. gaudet tali priuil.
Resp. Solum in duobus casibus, Primò in omnibus causis criminalibus. Secundò in casu capitis, si quis suadente diabolo, scilicet, quòd si quis eum percutiat, cadit in dictum canonem, in omnibus alijs ciuilibus iudicatur à Iudice laico. *Abb. c. Ioannes de clericis coniugatis, num. 3.*

15 Si Clericus in minoribus militet, est nè cogendus ad deferendum habitum, vel tonsuram?
Resp. Non, quia habitus non est aptus ad tale exercitium. *c. fin. de Clericis coniugatis, & Abb. ibi num. 1.*

CAPVT XXXIV.

De Clerico, qui gaudet beneficio c. Odoardus, de solutionibus.

1 QVid requiritur, vt quis gaudeat priuilegio c. Odoardus, & faciat cessionem bonorum?
Resp. Primò, quòd confiteatur debitum. Secundò, vt executio fiat in bonis eius. Tertiò, vt fit carceratus. Quartò, vt det veram relationem suorum bonorum, & debitorum, quia faciens fraudem in bonis, non gaudet tali priuilegio, cum fraus, & dolus nemini patrocinentur. *Abb. in cap. olim vobis, de restitutione spoliat. num. 7.*

2 Clericus in minoribus gaudet nè beneficio, capit, Odoardus?
Resp. Gaudet, quia in fauorabilibus lex est ampliāda. *Conar. lib. 2, variar. resolut. c. 1.*

3 Qui Clerici non gaudent beneficio c. Odoardus?
Resp. Primò, qui non confitentur debitum. Secūdò, dolosi, qui falsò asserunt se habere idoneas facultates, quando acceperunt debitum. Tertiò, qui in fraudem creditorum consumpserunt bona. *l. penult, de Iure dotium. l. si quis dolo. ff. de re iudic.*

4 In delictis, & pœna posita pro delictis gaudet nè Clericus beneficio c. Odoardus?
℞. Non, imò, si non habet in bonis, debet luere in corpore, carcere, vel exilio. *l. si. ff. de in ius vocando.*

5 Clericus, qui consumpsit bona gaudendo, vel luxuriosè viuendo, gaudebit nè beneficio c. Odoardus?
Resp. Non, *Bald. in l. 1. C. qui bonis cedere possunt.*

6 Clericus exercens illicitam negotiationem gaudebit nè dicto beneficio c. Odoardus?
Resp. Non, imò talis priuatur priuilegio Clericali, *Ioan. Andr. in c. 1. de obligatis ad ratiocinia.*

7 Laicus factus clericus post debitum contractum fraude creditorum gaudebit dicto beneficio c. Odoardus?
Resp. Non, quia malitia, & dolus nemini patrocinantur. *Ioan. Andr. in c. 1. de obligatis ad ratiocinia.*

8 Clericus conuictus actione reali, potest gaudere dicto beneficio c. Odoardus?
Resp. Non, vt maritus. *Bart. in l. maritum. ff. de soluto matrim.*

9 Clericus, qui renuntiauit beneficio c. Odoardus, poterit ne gaudere hoc priuilegio?
Resp. Affirmatiuè; quia cum priuilegium sit commune, à particulari renuntiari non potest, quia hoc est renuntiare suam libertatem, & homo non est dominus membrorum suorum, nec suæ libertatis. *Conar. lib. 2. variarum, cap. 1. Hostiensis in dicto c. Odoardus, & Abbas e Iator de pignoribus, & aliis cautionib. num. 2.*

10 Qui condemnatus fuit à Rota, vel per tres sententias, vel qui in scriptura renuntiauit beneficio cap. Odoardus, his non obstantibus, poterit nè gaudere, tali priuilegio?
Resp. Affirmatiuè; quia cum priuilegium sit commune à particulari renuntiari non potest. *Conar. var. resolut. c. 1. Hostiensis in dicto c. Odoardus.*

11 Qui non coguntur cedere bonis, & gaudent beneficio, cap, Odoardus?
Resp. Prælatus, eques, nobilis, miles, Doctor, quia est res infamis, & diminuens authoritatem, & isti sunt exempti ab hac infamia, & in eorum personam non potest fieri executio, neque possunt incarcerari pro debito ciuili, licet in scriptura renuntient. hoc priuilegium; eodem priuilegio gaudent mulieres, quæ pro debito ciuili non possunt incarcerari neque renuntiare hoc priuilegium, & si renuntient, renuntiatio est nulla, & tabellio habet magnam pœnam priuationis officij per leges tauri. Nobiles Hispani, quos vulgo vocāt (Hidalgos) & equites religionum militarium, non solum habent hoc priuilegium, verum etiam cum fit executio in eorum bonis, debet illis relinqui intactus lectus, in quo dormiunt, arma suæ personæ, equus, in quo equitant per dictas leges tauri.

12 Officiales mechanici quod priuilegium habent, quādo fit executio in eorum bonis propter debitum ciuile?
Resp. Non possunt illis auferri instrumenta suæ artis, cum quibus laborant; ratio est, quia tollendo illis ista instrumenta, inhabiles, & deterioris conditionis fiunt ad soluendum tale debitum, & ad se sustentādos, & sic creditor contra se facit tollendo illis instrumenta suæ artis. Hoc intellige de illis instrumentis, sine quibus laborare non possunt, non de instrumentis superfluis. *tenent DD. in dicto c. Odoardus.*

FINIS LIBRI QVINTI.

LIBER SEXTVS
DE POTESTATE EPISCOPI
In laicos, Monachos, Moniales, & Seminarium.

CAPVT PRIMVM.
De Laicis.

1 Vam iurisdictionem habet Episcopus in laicos?
Resp. Potest eos excommunicare, & incarcerare, & de eis cognoscere in casu matrimoniali, vsurario, sacrilego, periuro, & hæretico, & in alijs mixti fori. *Abb. in cap. 1. de emptione, & vendit. num. 5. & 9.*

2 Laici possunt ne habere beneficium Ecclesiasticum, vel pensionem Ecclesiasticam?
Resp. Non in titulum, quia sunt incapaces: sed cum dispensatione Apostolica poterunt habere pensionem, vel reseruationem fructus alicuius beneficij, & hæc dispensatio semper datur à sede Apostolica cum grauissima causa. *Abb. in c. Ioannes, de Clericis coniugatis, num. 7.*

3 Laici habentes pensionem, vel fructum alicuius beneficij cum dispensatione Apostolica, tenentur ne recitare officium magnum, quod Clerici recitant?
Resp. Licèt non teneantur recitare officium magnum, tamen ferè semper tenentur recitare Officium beatæ Mariæ, vel Rosariũ, vel quid simile; quia, qui de altari viuit, etiam debet seruire altari, & in Bulla Apostolica semper hoc ponitur, vt laicus in conscientia fruatur pensione, & sciat illud, quod debeat facere.

4 Laici quærentes eleemosynam sine licentia, vel necessitate à quo puniuntur?
Resp. A Iudice Ecclesiastico propter peccatũ mortale, quod committitur, & à Iudice sæculari propter iurisdictionem sæcularem, quam habet in laicos. *Tri. syn. sess. 21. c. 9. de reform.*

5 Vagabundi, & peregrini quem Parochum habent?
Resp. Si vagentur sine licentia proprij Episcopi, & Parochi, habent Parochum illius oppidi, in quo habitant. Si verò ambulent cum licentia proprij Episcopi, indicant ur vt itinerantes, & habent suum proprium Parochum. *Barth. Vgol. f. 109.*

6 Peregrinos, & prauos quæstores eleemosynarum laicos quis potest punire?
Resp. Episcopus tam laicos, quàm Ecclesiasticos. *Trident. synod. cap. 9. session. 21. cit. cap. cum ex eo, de pœnitentijs.*

7 Peregrini, & quæstores eleemosynarum quid prohibentur facere sine licentia Episcopi?
Resp. Dare imagines, seu migdalias, neque deferre signa, aut publicare indulgentias, neque dare reliquias, seu terram sanctam loco hospitij, seu eleemosynæ; ratio est, quia in his rebus sunt plurima inconuenientia, & plurimæ falsitates, & cum sit res tanti momenti, requiritur authoritas Episcopi. *Trident. synod. session. 21. cap. 9. cit. cap. cum ex eo, de pœnitentijs.*

8 Studentes in vniuersitate quem Parochum habent, dum dant operam litteris?
Resp. Parochum illius domus, in qua habitant; quia licèt habeant animum reuertendi, tamen tempore studij habent illam domum quasi domicilium. *Nau. cap. placuit, de pœnit. n. 85.*

9 Quis potest imponere pœnitentias publicas laicis, & in quibus casibus?
Resp. Episcopus, & non simplex Sacerdos, & hoc cum magna consideratione, quia cùm non sint in vsu, ex his possunt oriri maxima scandala, & sic si aliquando imponuntur, debent esse pro crimine publico, & scandaloso, sed non pro crimine occulto, & in foro conscientiæ. *Abbas in cap. litteras, de præsumpt. Nauar. in man. cap. 8. notab. 2. Trid. syn. sess. 24. cap. 8. de reformat.*

10 Mulieres vetulæ, quæ ex officio occultant, vel vendunt mulieres virgines, vel exercent incantationes, aut magicas artes, vel committunt crimen lenocinij, & ponuntur à Iudice Ecclesiastico ad portas Ecclesiæ, ista est ne pœnitentia publica, de qua loquitur. *Trid. syn. sess. 24. c. 8. de reform.*
Resp. Ista est pœna delicti, & causata sententia ex foro exteriori, & non est pœnitentia secreta, de qua loquitur Concilium *in d. c.* vbi propriè loquitur de foro interiori, & pœnitentiali ob sui magnam humiliationem vult detegere, & cõfiteri publicè sua peccata, & facere publicam pœnitentiam, sicut faciebant antiqui Patres, qui habitabant in eremo.

11 Laici quid tenentur seruare?
Resp. Præcepta Decalogi, & præcepta Ecclesiæ sub pœna peccati mortalis. *Trid. syn. sess. 25. de delectu ciborum, dist. 76. per totam.*

12 Quis debet monere, compellere, & castigare sæculares, qui trasgrediuntur præcepta Decalogi?
Resp. In foro interiori Parochus, & Confessores debent monere sæculares, at verò in exteriori in delictis manifestis Iudices Ecclesiastici debent compellere, & castigare transgressores secundum leges Ecclesiasticas.

13 In quibus diebus tenentur laici audire Missam?
Resp. Diebus festiuis, & Dominicis. *cap. Missas dist. 1. de consecr.*

14 Laici tenentur nè necessariò audire Missã maiorẽ dieb. festiuis, & Dominicis, vel audire necessariò cõ-

 cionem,

cionem,& super hoc puniri, vel mulctari à parocho?
Resp. Laici satisfaciunt præcepto Ecclesiæ audiendo vnam Missam, siue cantatam, siue recitatam, & à Parochis sunt monendi, & non compellendi, vt audiant Missam maiorem, & concionem, verum si in aliquibus diæcesibus, & terris est consuetudo, vt omnes audiant Missam maiorem, & hæc consuetudo tamquam bona suauiter conseruanda est.

15 Potest Episcopus dare facultatem laicis, vt diebus festiuis laborent?
Resp. Potest, post auditam Missam, vrgente necessitate, vt dixi *lib. 3. cap. 1.*

16 Si laici aliquam celebrent festiuitatem in honorē alicuius sancti, post Missam possunt nē fieri cōuiuia.
Resp. In hoc nihil est innouandum dummodo fiant extra Ecclesiam, vel in atrio Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 25 de delectu cib.*

17. Iudex Ecclesiasticus potest compellere laicos ad deponendum coram se?
Resp. Potest tàm in causa ciuili, quàm in criminali, *cap. super, de testibus cogend.*

18 Quando possunt laici testes excommunicari, & torqueri coram Iudice Ecclesiastico?
Resp. Quando deponunt falsum, vel vtuntur fraude in sua depositione, vel sunt socij criminum, quia concessa iurisdictione, conceditur omnia necessaria ad talem iurisdictionem adimplendam. *l. 2. C. de iurisdictione omnium iudicum. l. nullum. C. de testibus.*

19 Laici offendentes cursores Ecclesiasticos facientes suum officium à quo debent puniri?
Resp. A Iudice Ecclesiastico. *Abb. in c. conquestus de foro compet. num. 1.*

20 Laici fideiussores clericorum coram quo Iudice debent comparere?
Resp. Coram Iudice Ecclesiastico sine licentia iudicis sæcularis. *l. si quis. C. de Episcopali audientia.*

21 Laici possunt nē renuntiare suum forum, & subijcere se Iudici Ecclesiastico sine aliqua pęna?
℟. Possunt. *l. Episcopale. C. de Episcopal. audientia.*

22 Quare laici possunt renunciare suum forum, & clerici non?
Resp. Quia laici cōstituerunt sibi Reges, & se ipsos illis subiecerunt, sic possunt renuntiare iurisdictioni, quam ipsi supra se Regibus dederunt; iurisdictio vero Ecclesiastica, & exemptio data fuit Clericis à Deo, & sic illa nō possunt renūtiare, quia nō est sua.

23 Laici communicātes in Paschate Resurrectionis, si non confiteantur, quam pœnam incurrunt?
Resp. Episcopus potest eos excommunicare, & de consuetudine condemnantur in aliqua pœna pecuniaria. *glos. in c. hi qui. de consecrat. dist. 2. c. omnis vtriusque sexus, de pœnitent. & remiss.*

24 Potest Episcopus reseruare sibi absolutionem eorum, qui non confitentur in Paschate?
Resp. Non expedit, vt hoc faciat, ne à confessione imperata terreantur.

25 Episcopus possunt imponere laicis excommunicationem, vt diebus festiuis, & Dominicis audiant conciones, & doctrinam Christianam, & Catechismum, vel Missas cantatas?
Resp. Non, sed solum possunt eos monere; benè tamen poterit aliquando Episcopus imponere pęnam excommunicationis, vt omnes concurrant ad aliquā concionem, quando in ea debet publicari aliquod edictum.

CAPVT II.

De Confraternitatibus.

1 Quid sunt confraternitates piæ?
Resp. Sunt communitates à Christianis institutæ?

2 Quis potest eligere confraternitates.
Resp. Episcopus, & earum constitutiones approbare. *Bulla Pij V. in ordine 156. & Greg. XIII.*

3 Quis debet earum curam habere?
Resp. Episcopus, qui ex Conc. Triden. habet curam omnium piarum operarum. *Trid. syn. sess. 22. c. 8. & 9. de reform. Clem. quia contingit, de religiosis domibus.*

4 Quis debet eas approbare?
Resp. Episcopus, vel Summus Pont. *Tusc. in tract. de Visitatione lib. 2.*

5 Quis debet eas visitare, etiam si sint institutæ à laicis, & omnes fratres sint laici?
Resp. Episcopus, & potest eos corrigere, carcerare, & pœnis compellere, vt adimpleant instituta dictæ confraternitatis, & petere ab eis computa, & rationes, & statuere, quæ necessaria fuerint ad cultum diuinum, & eas reformare, quia sunt opera pia, quæ exercentur per subditos, & oues Episcopi. *Tusc. de visitatione lib. 2. cap. 14. num. 5. Trid. syn. sess. 22. c. 8. & 9. de reform.*

6 Si confraternitates laicorum habeant capellas in claustris, vel Ecclesijs Monachorum, vel religiosorū, vbi viget regularis obseruantia, quomodo debet Episcopus visitare has confraternitates?
Resp. Tunc Episcopus debet visitare personas, statuta, bona, viuendi modum; non autem altaria, neque capellas eorum, quia sunt intra clausuram religiosorum; & sicut non potest visitare Ecclesias religiosorum, qui viuunt in obseruantia, sic neque capellas sitas intra claustra, vel Ecclesias; quia accessorium sequitur naturam principalioris. *Trid. syn. sess. 22. c. 8. de reform.*

7 Quid dēt attendere Episcopus in tali visitatione?
Resp. Primò, quas preces recitent, ne sint superstitiosæ. Secundò, an die, vel nocte congregentur, nam nocte non facilè permitti debet propter scandalum. Tertiò, in processionibus quo habitu vtantur. Quartò, quæ bona, & eleemosynas habeant, & in quibus rebus ea consumant. Quintò, singulis annis ab œconomo rationes recipiat. Sextò, examinare debet statuta, & ea addere, vel minuere, si ad earum seruitium expedit. *Trid. syn. sess. 22 cap. 8. Nauar. consl. 3. de foro competenti.*

8 Potest Episcopus compellere dictas confraternitates, vt veniant ad processiones publicas?
Resp. Si ex suo statuto non sunt obligatæ ire ad processiones, compelli non debent; si autem ex suo statuto debeant ire, & sit competentia super pręcedentia inter eos, Episcopus debet eam finire. *Steph. Quaranta in suo bullario verb. præcedentia.*

CAPVT

CAPVT III.

De Hospitalibus.

1 Qvis debet exercere hospitalitatem?
Resp. De consilio omnes regulares, & sęculares obtinentes loca pia, quæ fundata sunt ad necessitatem infirmorum, & peregrinorum. *Trid. syn. sess. 25. c. 8. de refor.*

2 Potest Episcopus concedere processionem Ecclesiæ pro hospitalibus?
Resp. Affirmatiuè, quia est magnum seruitium Dei. *Abb. in c. olim num. 2. de restit. spol.*

3 Quis debet cogere obtinentes talia bona, & domos, vt hospitalitatem exerceant?
Resp. Episcopus. *Trid. syn. vt supra, & sess. 7. cap. 15. de refor.*

4 Si in illis locis non sunt infirmi, nec peregrini, quis poterit talia bona applicare in aliud pium opus hospitalitati simile?
Resp. Episcopus cum duobus de capitulo ab eo eligendis. *Trid. syn. sess. 25. c. 8. vt sup.*

5 Hospitalia possunt habere conseruatores?
℞. Possunt, *& per c. 5, sess. 14. à Conc. Trid.* hospitalibus actu hospitalitatem exercentibus, conseruatores non sunt derogati, sed includuntur in Bulla Gregorij XIII. *vt in c. de conseruatoribus dicemus.*

6 Famulus infirmus à quo debet sustentari?
℞. A Domino suo, si est diues quia in suo seruitio incidit in infirmitatem. *Abb. in cap. 1. de clerico agrotante. num. 8.*

7 Per quod tempus administratores Hospitalium debent durare?
℞. Vltra triennium non debent exercere officium, quia expressè est illis prohibitum. *Trid. syn. sess. 25. c. 8. nisi forte in fundatione aliter cautum sit.*

8 Quis debet visitare hospitalia?
℞. Episcopus, & petere rationem redituum, & computorum. *Trid. syn. sess. 22. c. 8. de refor.*

9 Si hospitalia sint sub protectione alicuius religionis militaris, vel sæcularis, poterit nè Episcopus ea visitare?
℞. Si talis religio sit in regulari obseruantia, vt Ordo S. Iacobi, & cæteræ, Episcopus non debet se intromittere, quia habent suos proprios superiores. *Trid. syn. sess. 22. c. 8. vt sup.*

10 Quis potest administrare sacramenta existentibus in hospitalibus?
℞. De iure Parochus, in cuius Parochia xenodochium existit; sed si est consuetudo quadraginta annorum, vt presbyter inseruiens hospitali administret sacramenta, seruanda est talis consuetudo. *Clem. quia contigit. de religiosis domibus.*

11 In hospitalibus gaudet nè quis immunitate Ecclesiæ.
℞. Si sit campana, & celebretur Missa, gaudet, quia præsumitur Ecclesia authoritate Episcopi constructa. *Abb. in c. patientibus, de priuileg. & excessibus priuil. nu. 1.*

12 Qui habent hospitalia, possunt nè illa dare religiosi administranda?
℞. Affirmatiuè, quia regulares habent modum viuendi approbatum à sede Apostolica, & magis strictum, quam sæculares. & sic præsumitur, quod cum maiori charitate curent infirmos, quàm sæculares. *c. inter dilectos, de donationibus.*

CAPVT IV.

De Capellis Monachorum.

1 Qvæ est capella monachorum?
℞. Sumitur in isto titulo pro eorum Ecclesia, quę distinguatur ab Ecclesijs Cathedralibus, & parochialibus.

2 Monachi debent nè habere curam animarum?
℞. Non, quia ad eos de Iure non pertinet, se ad Episcopum, & parochos sęculares. *c. 1. de capellis. Monachorum.*

3 Si forsan monasterium habeat Ecclesiam vnitam cum cura animarum, qui debent administrare sacramenta, sæculares, an regulares?
℞. Presbyteri sæculares; tales enim subiacent Episcopo, & non Monachi, quia administrant sacramenta subditis Episcopi. *Abb. c. 1. de capelli monachorum. num. 1.*

4 Quibus in casibus Monachi possunt administrare sacramenta sæcularibus, si habeant in sua propria Ecclesia parochiam, & Monasterium?
℞. In casu, in quo Ecclesia Monasterij est parochia, & in casu necessitatis, vel consuetudinis immemorabilis poterunt Monachi exercere curam animarum per se ipsos, & tunc sunt approbandi, & instituendi ab Episcopo loci, & in concernentibus administrationem sacramentorum subiacent Episcopo, in reliquis subiacent suo Abbati, vel Priori, & si semel cõstitutus ad hoc officium mutetur non debet alius ingredi sine noua Episcopi approbatione, & institutione. *Abb. in c. quod Dei, de statu Monach. & cap. 1. de capellis Monachorum.*

5 Si aliquis Monachus assumitur ad regendam Ecclesiam sæcularem, eximitur nè ab obedientia Abbatis, & suæ religionis?
℞. Eximitur, & subiacet Episcopo loci in concernẽtibus administrationem. *Abb. c. fin. de capellis Monach. num. 2.*

6 Monachus solus debet commorati in priotatibus vel vineis Monachorum?
℞. Non, & si ad hoc habeat priuilegium, debet tale priuilegium facere mentionem de Conc. Lateranẽsi prohibente hoc, alias censetur subreptitiũ. *c. ex p. de capellis Monach.*

7 Quis debet compellere Abbates, aut Priores, ne Monachos solos per vias admittant, vel ne finant eos solos in prioribus, & in Ecclesijs commemorari?
Resp. Episcopus diœcesanus. *c. fin. de capellis Monachorum, & in hoc casu per Trid. syn. vtitur potestate sedis Apostolicę delegata.*

8 In defectum Abbatis quis poterit Monachos corrigere?
Resp. Episcopus tanquam Sedis Apostolicę delegatus.

tus. *Abbas capit. final. de capellis, & num.* 1. *Trid. syn. sess.* 25. c. 14.

CAPVT V.

De statu Monachorum, & Canonicorum regulariũ, & de capitulis eorum.

1 VNde dicitur Monachus?
℞. A verbo græco, monos, quod est vnum, & acos, quod est custos, quasi dicatur Monachus vnius animæ custos. *glos. in l. decernimus. C. de Episcopis, & Cler. auth. de Monachis. Bertach.* & in mundo mortuus Deo viuens, & extra claustrum in vita spirituali non potest viuere, sicut neque pisces extra acquam. *cap. placuit* 16. *q.* 1.

2 Monachorum appellatione veniunt nè canonici regulares?
Resp. In odiosis non sed de illis debet fieri expressa mentio. *Abb. c. quod Dei, nu.* 2. *de statu monach.*

3 Quis dicitur canonicus regularis, & sub qua regula viuit?
Resp. Dicitur ille, qui viuit in claustro, & obedientia sub regula S. Augustini, & habitu clericali procedit cum cotta, seu superpelliceo candido.

4 Essẽtia religionis, vel status Monachorũ quid est?
Resp. Professio trium votorum, castitatis, paupertatis, obendientiæ. *Abb. c. cum ad monasterium. de statu mon. nu.* 7.

5 Quis dicitur Apostata?
Resp. Quis deserit habitum, vel monasterium habitu retento, vel ille, qui non obedit superiori. *Abb. c. cum ad monasterium, de statu monach.*

6 Si monachus fugiat à monasterio, & sua industria acquirat plura bona, cui debent adiudicari post eius mortem monasterio, vel parentibus, vel hæredibus in testamento relictis?
Resp. Siue mortuus, siue viuus ipse cum suis bonis adiudicandus est monasterio, & eius superior poterit sibi eum, & bona vendicare, quia quidquid acquirit seruus, vel monachus, non sibi sed domino, vel monasterio acquirit. *c. quod à te, de clericis coniung. Abb. ibi nu.* 6.

7 Pro monachatu debet dari aliquid?
Resp. Non, quia est vsura, & sic receptus non promouetur ad sacros ordines, neque in susceptis ministrabit, & recipiens ab officio suspenditur. *c. monachi, de statu monachor.*

8 Quam pęnam incurrit, quid dat pecuniam pro acquirendo aliquo officio in monasterio?
Resp. Dans, & recipiens deponuntur. *c. monachi. de statu monach.*

9 Monachi Cistercienses quam regulam debent obseruare?
Resp. Suam primam regulam secundum eorum institutionem. *c. recolentes, de statu mon.*

10 Monasteria, quę aggregantur monachis Cisterciensibus, quam regulam debent obseruare?
Resp. Regulam Cisterciensium, quia qui similem vitam ducunt, simili priuilegio gaudent, & quod alteri aggregatur, eius naturam in omnibus debet imitari. *c. recolentes, de statu mon.*

11 Monachi, & regulares, quando debent facere sua capitula, vel concilia Prouincialia?
Resp. Ad minus singulis triennijs, vt eorum religio meliùs obseruetur. *c. in singulis, de statu monach.*

12 Quid debet in capitulis tractari?
Resp. De electione visitatoris, & visitatorum, & sit tempus de reformatione ordinis, de religione, vt crescat & floreat ad maiorem Dei laudem, & Ecclesiæ Sanctæ vtilitatem. *cap. in singulis, de statu monach.*

13 Quando dicitur concorditer conuenire in aliqua electione facta in aliquo capit.?
Resp. Quando electio fit nemine discrepante. *Abb. cap. in singulis, de statu monach. num.* 4.

14 Qui debent conuenire ad capitulum Prouinciale?
Resp. Prior, & vnus pro monasterio, sed in hoc quęlibet religio habet suum statutum, & consuetudinẽ, quę seruanda est. *cap. in singulis, de statu monachorum.*

15 Quanto tempore debet durare capitulum?
Resp. Tempus est præfixum in qualibet religione, & debet esse breue. *cap. in singulis, de statu monach.*

16 Quis debet soluere expensas factas in capitulo?
Resp. Omnes commooiter secundum possibilitatem monasterium. *cap. in singulis, de statu monachorum.*

17 Monasteria subueniunt Episcopis.
Resp. Non, quia exempta sunt a iure diœcesana prętetquam in causa correptionis, in casibus à *Trid. syn.* sibi commissis, sed Archiepiscopus Montis Regalis habet omnimodam iurisdictionem in monachos. S. Benedicti, qui assistunt in Metropolitana Ecclesia in omnibus delictis commissis in claustro, & extra exceptis in concernentibus eorum monasticam regulam per sententias rotales, & bullas Apostolicas. *c.* 1. *de statu monach.*

18 Si monachus præfertur alicui Ecclesiæ parochiali ad administranda sacramenta, subijcitur ne Episcopo?
Resp. Talij subijcitur Episcopo, & non habet amplius aliquam communionem cum suo monasterio, licèt teneatur obseruare suam regulam. *Abb. c.* 2. *de statu monach. nu.* 3.

19 Monachus dispensatus ad obtinendum canonicatum, vel beneficium curatum, est ne sub obediencia superiori sui monasteri?
Resp. Non, imò eximitur ab obediẽntia superiorum sui ordinis, nisi fortè talis Ecclesia parochialis sit vnita tali ordini, & per fratres illius ordinis administrari consueuit. *Abb. cap. quod Dei, de statu monachorum, numero* 9.

20 Monachus debet constitui in Parochum ad ministranda sacramenta?
Resp. Non, quia tale officium si fieri, potest, debet exerceri per clericos sæculares. *cap.* 2. *de statu monac.*

21 Si aliquis recedit a monasterio, vel eijcitur à monasterio, vel collegio, debet nè resumere, quod ipse portauit ad monasterium, vel ad collegium?
Resp. Debet resumere, quod portauit in monasterii licèt fecerit donationem monasterio, vel collegio; ratio est, quia licèt non exprimatur intelligitur fecisse talem donationem intuitu suæ ingressionis, & sicut donationes factæ intuitu religionis non sequuta professione annullantur a facto *Conc. Trid.* sic istæ donationes

nationes annullantur à Iure. Secundò vt habeat talis, vnde viuat, & substentetur. *Abb. c. recolentes, de statu monach. nu.* 3.

22 Si fratres minores habeant legatum alicuius rei, quam secundum regulam nō possunt possidere, quid debent agere?
Resp. Renuntiare hæredibus, vel vendere, dare eleemosynam, vel mutare in aliam rem, cuius vsufructu possunt vti. *Abbas cap. recolentes, de statu monachor. num.* 4.

23 Quæ non potest monachus facere?
Resp. Non potest habere proprium, & si habeat, in morte sepelitur in sterquilinio. *c. 2. c. cum ad monasterium, de statu monach.* Secundò non potest esse aduocatus. Tertiò non potest esse procurator nisi in vtilitatem monasterij. *c. 1. de postulan.* Quarto non potest deserere prioratum, vel administrationem sine licentia Abbatis. *c. porrecta, de confirm. vtil vel inut.* Quinto non potest transferri ad regulam strictiorem sine licentia, licèt possit petita, & non obtenta, sed ad largiorem regulam requiritur licentia. Summi Pont. ad æqualem saltem licentia sui superioris. *c. licèt, c. non est, de regularibus, l. qui sub prætextu. C. de Sacrosanct. Eccles.*

24 Monachus potest habitare solus?
Resp. Non, neq; ambulare per vias, vt per socium tollatur omnis suspicio male conuersationis. *c. 2. de statu monach. & glos. ibi. Trid. syn. sess. 25. c. 1.*

25 Monachus, vel religiosus vnius ordinis, potest eligi in Abbatem, vel Superiorem alterius ordinis?
Resp. Non, nisi dispensatione Summi Pont. & mutatione habitus, & noua professione in illo ordine. *Abbas in cap. quod Dei, de statu monach. num. 6.*

26 Abbas potest dispensare, vt monachus proprium habeat?
Resp. Non, quia abdicatio proprietatis, & custodia castitatis, ista sunt annexa regulæ monachali, vt sint de intrinseca eius ratione. *c. cum ad monasterium de statu monach.*

27 Monachus poterit ne vti lineis indumentis, vel subuculis?
Resp. Non, quia illi secundum eius statum prohibitum est uti tunica linea. *c. cum ad monasterium, de statu monach.*

28 Monachus acquirit sibi relicta, vel legata, & hæreditatem suorum maiorum?
Resp. Non, sed acquirit suo monasterio. *Abb. c. cum monasterium, num. 2. de statu monach.*

29 Si monachus administret agrum religionis, vel expendat aliquid in suum vsum, & vtilitatem, vel expendat in studio, dicitur nè talis habere propriū?
Resp. Non, sed solum vsum, & hunc cum licentia sui perioris. *Abb. c. cum ad monasterium, de statu monach. nu. 9.*

30 Abbas poterit concedere licentiam monacho comedendi carnes?
Resp. Poterit ex causa præcipuè sanitatis, tam ad recuperandam sanitatem, quam ad præseruandam salutem. *Abb. c. cum de statu mon. nu. 16.*

31 Si in aliquo monasterio habeant consuetudinem comedendi carnes, indigent nè dispensatione aliqua?
Resp. Non, nam præsumitur per longam consuetudinem habuisse legitimam dispensationem. *Abbas capit. cum ad monasterium, de statu monachorum, numer. 18.*

32 Summus Pont. Poterit ne dispensare contra votū religionis?
Resp. Poterit ex magna causa. *Abb. c. eodem de statu monach. nu. 20.*

33 Monialis professa poterit nè contrahere matrimonium?
Resp. Poterit ex Summi Pont. dispensatione, si ex hoc expectetur magna vtilitas Reipub. Christianæ, vt fit in Regibus, Principibus, & proceribus, quando eorum status carent successione. *Abb. c. cum ad monast. nu. 21 de stato monachorum.*

34 Quibus causis potest deponi Prior, vel Abbas?
Resp. Si sit dilapidator, si viuat incontinenter, si sit negligens. *c. 2. de statu monach. Abb. ibi. nu. 5.*

35 Quæ negligentia requiritur ad depositionem Abbatis, vel Superioris?
Resp. Non ordinaria, sed magna, quod relinquitur arbitrio visitatoris, qui debet ponderare honorem Abbatis, & damnum monasterij. *Abb. c. final. de statu monach. nu. 3.*

36 Correctio monachi ad quem spectat generaliter?
Resp. Primò ad Abbatem, & in eius negligentiam, vel defectum, ad Episcopum. *Abb. c. fin. eod. tit. nu. 1. & Conc. Trid. c. 14 sess. 25. de regularib. & monialib.*

37 Pœna monachorum qualis esse debet?
Resp. Proportionata delicto, & talis, vt alijs arceantur à simili crimine. *c. fin. de statu monach.*

38 Clerici sæculares debent nè habere præbendam in monasterio regularium?
Resp. Non, neque contra; sed quilibet habere suam portionem in suis proprijs Ecclesijs; & sic regularia beneficia regularibus danda sunt, sæcularia sæcularib. sic disponit *Conc. Trid. sess. 14. c. 11. de reform. c. fin. de statu monach.*

39 Si Prouincialis delinquat, quis debet eum corrigere?
Resp. Generalis, vel visitatores generales. *c. fin. de statu monach.*

40 Si aliqua religio habeat in suis constitutionibus certas pœnas positas pro certis delictis, & inter eas, vt superior deponatur, qui hoc, vel illud fecerit, tunc visitator debet habere arbitrium ad moderādas istas pœnas?
Resp. Tunc Visitator solùm habet arbitrium ad iudicandum factum, & informationes; sed non Ius, & pœnas, quæ legales sunt, & ipse solus est executor ipsarum vt habetur *in c. fin. isto tit.*

41 In criminibus regularium debet dari parti processus, & copia testium?
Resp. Debet, & iuridicè procedi ad alias sententias, & si aliter procedatur, res erit nulla, cum igi agatur de honore alterius. *Abbas cap. final. de statu monach. numer. 13.*

42 Dispositum, & præceptum monachis videtur nè dispositum, & præptum monialibus?
℞. Si sint eiusdem regulæ affirmatiuè, quidquid est dispositum monachis, est monialibus, sed non è contra. *Abb. c. fin. eod. tit. num. 5.*

43 Canonicus regularis potest habere proprium?
℞. Non, imò si illud non resignabit, non datur ei sepultura Ecclesiastica, imò ex ea exhumatur; supra de statu monach.

44 Canonicus regularis potest nè constitui ad regendam Ecclesiam parochialem?
℞. Poterit ibi administrare sacramenta, siue Ecclesia

cleſia parochialis ſit ſui ordinis, ſiue ſit ſæcularis ordinis S. Petri, tamen ſi fieri poteſt, habeat ſocium ſui ordinis. *c. quod Dei de ſtatu monach.*

45 Canonicus regularis, & religioſus, vel monachus poſſunt promoueri in Epiſcopos, vel in Parochos?
Reſp. Poſſunt cum licentia, diſpenſatione Summi Pont. & cauſa principalis promotionis debet eſſe, vt faciat officium prædicandi Euangelium Dei. *Abb. c. quod Dei, de ſtatu monach. nu. 5.*

46 Monachus poteſt promouæri in Epiſcopum ſine licentia ſui Abbatis?
Reſp. Non, & Abbas tenetur dare licentiam iuſtè petitam, aliàs cogetur à ſuperiore; & ſuperior dabit repugnante Abbate. *Abb. c. quod Dei, de ſtatu monach. numer. 12.*

47 Monachus factus Epiſcopus poterit comedere carnes?
Reſp. Poterit. *Abb. c. cum ad monaſt. de ſtatu monach. nu. 3. citans c. 3. 16. q. 1.*

48 Qui Canonicus, vel Dignitas, vel Parochus, vel Prælatus poterit ſine licentia intrare religionem, & dimittere ſuum beneficium?
Reſp. Poterit quilibet iſtorum dimittere prelaturã & intrare religionem ſine licentia alicuius, ſed ſolum Epiſcopus id non poteſt facere ſine licentia Summi Pontificis, cum habeat ſtatum perfectiorem, & regulam arctiorem. *Abbas capit. quod De ſtatu monach. num. 11.*

CAPVT VI.

De Regularibus.

1 FRatres tertij Ordinis Minorum, tàm viri, quàm mulieres, qui portant habitum, & viuunt ſuis in dominibus quibus Iudicibus ſubditi ſunt?
Reſp. Eccleſiaſticis, & ſęcularibus, tàm in cauſis criminalibus, quàm ciuilibus, & debent recipere ſacramenta à proprio Parocho, ſicut cæteri ſæculares. Bulla Leonis X. quæ eſt in ordine, decimaſeptima, & in ea datum eſt priuilegium, vt poſſint recipere ſacramenta, & confiteri in die Paſchatis à ſuis fratribus; cætera verò ſacramenta, ſcilicet extremam vnctionem, & matrimonium debene recipere à Parocho, qui in domum illorum debet portare viaticum.

2 Quid ſignificat eremita?
Reſp. Eſt nomen græcum; & ſignificat ſolitarum.

3 Quæ genera eremitarum inueniuntur?
Reſp. Sunt in dupplici differentia. Primi, qui habent regulam approbatam à Summo Pont. vt ſunt eremitę S. Auguſtini, & S. Hieronymi, & hi ſubditi ſunt ſuis ſuperioribus. Alij ſunt, qui viuunt pro ſua deuotione in capellis eremiticis ſine regula approbata, & hi in ſpiritualibus ſubijciuntur Iudici Eccleſiaſtico in ſæcularibus Iudici ſæculari, *Zabarell. q. 2. clemen. 1. de prabend.*

4 Regulares tàm viri, quàm mulieres, quam regulam debent profiteri?
Reſp. Suæ primęuę inſtitutionis, & ſeruare ad vnguem tria vota, obedientiæ ſcilicet, caſtitatis, & religionis. *Trident. ſynod. ſeſſ. 25. c. 1. de regul. & monia.*

5 Qui transfertur ex vna religione ad aliam, ad quid tenetur?
Reſp. Ad viuendum ſub obedientia Prælati illius religionis, & vacant officia, & beneficia, quæ in prima religione habebat. *Trid. ſyn. ſeſs. 24. cap. 11. de ref.*

6 Religioſi dimittentes habitum ad quid compelluntur?
℞. Si dimiſerunt poſt emiſſam profeſſionem, compelluntur ad illum reaſſumendum, & puniuntur pęnis ſtatutis in ſuo ordine. *Abb. in c. tua fraternitati, nu. 4. & c. à nobis, de apoſtatis.*

7 Si aliquis religioſus abſq; licentia ingrediatur religionem, laxiorem, punitur nè pœna Apoſtaſiæ?
℞. Non, quia non relinquit tria vota ſubſtantialia, in quibus conſiſtit religio, & pœna Apoſtaſiæ in Iure non eſt impoſita iſtis, & cum ſit grauiſſima, non eſt extendenda. *Abb. c. fin. de Apoſtatis, nu. 4.*

8 Poteſt nè aliquis regularis profeſſus transferri ad religionem laxiorem?
℞. Non, bene tamen ad ſtrictiorem. *Trid. ſynod. ſeſs. 25. c. 19. de reg. & monial.*

9 Poteſt aliquis ſuperior dare licentiam alicui religioſo, vt occultè ferat habitum ſuæ religionis?
℞. Non. *Trid. ſyn. ſeſs. 25. c. 19. ſup. cit.*

10 Regulares, qui tranſeunt ad Cartuſianum ordinẽ, poſſunt ne in eo obtinere aliqua beneficia?
℞. Poſſunt eſſe Priores, & Procuratores, quia eis non eſſe prohibitum, *per Conc. Trid. ſeſſ. 14. c. 11.*

11 Regulares poſſunt nè ſeruire alicui Principi, Pręlato, vel vniuerſitati?
℞. Non ſine licentia ſui ſuperioris in ſcriptis, etiam prætextu lectionis, vel piæ operæ, alias ab ordinario puniuntur tanquam deſertores ſui inſtituti non pęna excommunicationis, ſed alijs pęnis. *Trident. ſyn. ſeſſ. 25. de reg. monial. c. 4. & Rodriguez. q. 2. & 63.*

12 Generalis, vel ſuperior religionis, poteſt concedere licentiam alicui religioſo, vt tranſeat ad religionem laxiorem?
℞. Ex iuſta cauſa poterit, cũ mens, & intentio *Concil Trid. c. 19. ſeſſ. 25.* non fuerit tollere iuridicas facultates *Io. de la Cruz. de ſtatu religioſ. lib. 1. c. 7. dub. 3. Sayrus dec. 55. de regul.*

13 Si aliquis monachus profeſſus ingrediatur ſtrictiorem religionem, vel laxiorem; & ante emiſſam profeſſionem reuertatur ad ſuam, debet nè iterum facere profeſſionem, vel ammittere locum primæ antiquitatis?
℞. Non, & reuertitur prout minum erat, quia de licentia ſui ſuperioris licitè hoc tentauit, & eſt deciſio Rotæ 33. p. 1.

14 Aliqua mulier fundatrix alicuius monaſterij, poteſt ne ingredi monaſterium regularium?
℞. Non, imo indiget expreſſa Summi Pont. licentia.

15 Quando poſſunt mulieres ingredi prima clauſtra monaſterij?
℞. Solùm in publicis proceſſionibus, & in clauſtris, vbi celebrantur diuina officia, ita tamen vt reputentur tanquam Eccleſiæ publicæ. *Trid. ſyn. ſeſſ. 25. c. 5. de reg. & mon.*

16 Quo Iure prohibitum eſt regularibus, vt non poſſint alloqui cum monialibus, neque mulieribus, quæ aſſiſtunt in monaſterio educationis cauſa?
℞. Prohibitum eſt à Sagra Cõgregatione regul. ſub pœna priuationis vocis actiuæ, & paſſiue, ſed non

ſub

sub pœna excommunicationis, quod obseruatur in Italia, sed non in Hispania, vbi hoc decretum adhuc non est receptum. *Quaranta in summa Bull. verbo Monasteria Monialium, f. 348.*

17 Quibus in casibus possunt Regulares aliqui Monialibus sine pœna?
Resp. Primo, Superior, qui habet curam monasterij. Secundò, Visitator. Tertiò, Confessarius extraordinarius, vel ordinarius, Quartò, qui habent expressam licentiam à Sacra Congregatione. *Ioann. Baptista in summa priuilegiorum ordin. Mendic. tit. 20. cap. 8.*

CAPVT VII.

De electione Superiorum.

1 SVperiores Regularium quomodo debent eligi? Resp. Per secreta suffragia, & non sunt supplẽda vota absentium. *Triden. syn. sess. 25. c. 6. de regul.*

2 Si in aliqua religione sit permissum, vt aliquis superior impeditus mittat ad electionem substitutũ, hoc est ne ei derogatum per dictum. *cap. 6. de Conc. Trident.*
Resp. Non, sed solùm data est forma, quomodo debeat procedere in electionibus.

3 Prouinciales, & Abbates possunt sibi reseruare casus sicut Episcopi?
Resp. Possunt ex legitima causa, sed debent seruare Bullam Clem. VIII. super hoc editam.

CAPVT VIII.

De iurisdictionem Episcopi in Regulares.

1 PRiuilegia Regularium edita ante Concilium quomodo sunt intelligenda?
Resp. Omnia, quæ sunt contraria Conc. Trid. debent, ad eius terminos reduci, vt sunt redacta per Pium IV. in Bulla edita anno 6. sui Pontificatus, quæ incipit, in Principis Apostolorum.

2 Regulares in ciuilibus coram quo conuenire debent?
Resp. Si degant intra claustrum coram suo conseruatore, si extra claustra, coram Episcopo. *Trid. syn. sess. 7. c. 14.* & Bulla Greg. XIII. de Conseruatoribus, data Religiosi Italiæ.

3 Regularis, qui intra claustra monasterij degit, si publicè deliquit, à quo debet puniri?
Resp. A suo Superiore, sed Episcopus desit præfigere tempus tali Superiori, vt eum certiorem faciat de tali punitione, & correptione, & si id non adimpleuerit, Episcopus potest punire errantem, & Superior priuatur officio. *Trid. syno. sess. 25. c. 14.* de Regularibus, & Monialibus.

4 Si aliquis Religiosus comprehendatur à ministris Episcopi in aliquo delicto, vel in domo alicuius mulieri suspectæ, quid agendum?
Resp. Episcopus debet eum incarcerare in sua carcere, donec informationes capiantur, & postea debet remittere a suum superiorem cum processu.

5 Regularis incorrigibilis potest emitti è monasterio?
Resp. Non, & si in aliqua religione hoc priuilegiũ sit, non potest emitti habitu retento. *Cardin. in Clem. 1. §. quia verò, q. 1. de statu Monach.*

6 Si aliquis Regularis propter aliquod delictum se conferat ad Curiam Romanam, quid debet agere?
Resp. Adire suum Superiorem, & dare ei memoriale suæ causæ. *Rodrig. de Regular. tomo 2. quæst. 2. & 63.*

7 Si aliquis Religiosus ad fabricam monasterij deputatus monasterium relinquat, à quo debet puniri?
Resp. Si monasterium sit regularis obseruantiæ, à Superiore suo; gaudet enim priuilegio dato à *Concil. Trid. c. 14. sess. 25. de Regul. & Monial.*

8 Si aliquis Regularis, qui degit intra claustra monasterij, vagatur sine licentia sui Superiori, à quo debet puniri?
Resp. Ab Episcopo. Bulla Clem. VI. quæ incipit (Suscepti muneris) *& Trid. synod. sess. 25. c. 4. de Regul. & Monial.*

9 Religiosi, qui ad Vniuersitatem studiorum causa mittuntur, vbi debent habitare?
Resp. In suis monasterijs, alias per Ordinariũ contra eos proceditur, & ab eo puniuntur. *Tri. syn. sess. 25. c. 4. vbi sup.*

10 Si quis Regularis vadat in itinere, & vagetur, & non portet licentiam sui Superioris in scriptis, & committat aliquod delictum, à quo debet puniri?
Resp. Ab Episcopo debet puniri de delicto, & si non committat delictum, & non portet licentiam, debet incarceratus ad suum superiorem remmiti. *Tri. syn. sess. 25. c. 4. sup. cit.*

11 Regulares possunt ne puniri ab Inquisitoribus, & Iudicibus Cruciatæ?
Resp. Non, nisi in causis fidei.

12 Monasteria, quæ in se ipsa habent iurisdictionem, & alicui Congregationi non sunt subiecta, intra quod tempus debent ingredi aliquam Congregationem, & habere Prouincialem, & Visitatores generales?
Resp. Infra annum à publicatione Concilij, alias Metropolitanus, & eo negligente, Episcopus antiquior debet eos cogere censuris, vt ingrediantur dictam Congregationem, & de hoc tanquam Sedis Apostolicæ Delegatus. *Trid. syn. sess. 25. c. 8. de Regul. & Monial.*

13 Regulares possunt ne cogi ad seruandos dies festos, quos Episcopus iubet obseruari?
Resp. Tenentur seruare, & etiam censuras, & interdicta à Sede Apostolica, & Episcopis probata, etiãsi dicti Regulares sint exempti. *Trid. syn. sess. 25. c. 12. de Regluar. & Monial.*

14 Si Regulares, qui non dicunt officium Romanũ, conueniunt in Ecclesijs secularium, quæ Euangelia, & Epistolas debent declarare?
Resp. Cogi debent, vt declarent Euangelia, quæ leguntur in Ecclesijs, in quibus concinunt. *Trid. syn. sess. 25. cap. 12. cit.*

15 Ex-

15 Excommunicationes, & interdicta ab Episcopo data contra aliquem particularem, tenentur nè regulares in suis Ecclesijs illa publicare?
Resp. Tenentur non solùm interdicta generalia, sed particularia. *Trid.syn.sess.25.c.12.de reg.& mon.*
16 Regulares possunt publicare Bullas, indulgentias, vel facere processiones extra sua claustra?
Resp. Non absq; expressa licentia Episcopi. *Trid.syn. sess.25.c.12.cit.*
17 Regulares possunt ne dicere Missas maiores, tangere campanas ad horas antequam tangantur in Cathedrali?
Resp. possunt, & non tenentur in ijs expectare Ecclesiam Cathedralem, quia nullibi est prohibitum, excepto in die Sabbati Sācti, quia per particulare breue, & bullam est eis hoc prohibitum.
18 Potest Episcopus prohibere regularibus, ne in suis Ecclesijs recipiant Sacerdotes sæculares ad celebrandas Missas, nisi visis suis litteris comēdatitijs?
℞. Potest, & debet, & regulares tenentur obedire.
19 In monasterijs regularium debet nè esse lectio sacræ scripturæ?
Resp. Episcopus debet curare, vt si monasterium habeat facultatem, habeat talem lectionem. *Trid.syn. sess.5.c.1. vers.in monasterijs, de reformat.*

CAPVT IX.

De predicatoribus & Confessoribus Regularibus.

1 Regulares volentes prædicare in suis Ecclesijs, a quo debent approbari?
Resp. A suis superioribus debent examinari, & approbari, & cum dicta approbatione in scriptis coram Episcopo se personaliter debent præsentare, demonstrare ei dictam licentiam, & ab eo benedictionem petere. *Trid.synod.sess.5.c.2.§.regulares verò, de reformation.*
2 Episcopo contradicente poterit aliquis regularis in Ecclesia sui ordinis cum licētia sui superioris prędicare?
Resp. Non, neq; Episcopus tenetur reddere causam, seu rationem suæ contradictionis; sufficit enim, quod oues, ad quas fit sermo, sint propriæ Episcoporū, & non sunt subditæ dictis regularibus, & sic Episcopus debet eas pascere modo suo. *Trid.syn.sess.24.c.4.& sess.5.cap.2.de refor.* super quibus ita declaratum est ab Illustrissimis Cardinalibus.
3 Regulares volentes prædicare extra suas Ecclesias a quo debent examinari?
Resp. Ab Episcopo, & etia approbari, licentiamq; habere in scriptis ratio est, quia *Trid.syn.c.2.sess.5.in §.in* Ecclesijs verò vltra licentiam, & approbationem suorum superiorum specialiter petit licentiam ab Episcopo in scriptis, quæ licentia sine præuio examine dari non potest. *Stephan. Quaranta, verb. prædicator.fol.398.& affert Bullam Leonis X.quæ incipit (superna, & infra) quæ expressè præcipit dictum examen.*

4 Quæ differentia est inter dare benedictionem, & concedere licentiam?
℞. Dare benedictionem est solum dare consensum, & assensum approbationi factæ à superioribus regularium; dare verò licentiam, est illum ex certa scientia approbare, & eum suo in loco deputare vt prædicet suis ouibus, & in sua Ecclesia, & ideò non sine magno Concilio sacra Trid. syn. ad prædicandum in suis Ecclesijs, dicit, vt sufficiat regularibus habere benedictionem solam ab Episcopo, & ad prædicandum in Ecclesijs, quæ sui ordinis non sunt, dicit esse necessariam expressam Episcopi licentiam in scriptis.
5 Poterit Episcopus absque examine dare licentiam alicui religioso docto Cathedratico, vel Prouincialis de quo, Episcopo constat esse doctum, & sufficiētem ad prædicandum, vel doctori sæculari legenti publicè, vel notoriè docto?
Resp. Licèt diuersæ sint opiniones, dato casu, quòd Episcopus concedat talem licentiam, nihi videtur non benefacere. Primò, quia non obseruat formam Concilij, neq; declarationes Illustrissimorum Cardinalium præcipientes dictum examen. Secundò, quia nō imitatur Summum Pont. qui licèt quotidie eligat in Episcopos viros doctos, Auditores Rotæ, Magistros sacri Palatij, tamen eos examinat ante confirmationem Episcopatus sicut cæteros. Tertiò, vt non detur occasio, vt alius, qui non sit tām doctus petat approbari sine examine, & datur causa erroris, & ideò rarò vel nūquam faciendum est ab Episcopo, vt omnia patent, *ex Conc.Tri.sess.5.c.2.& sess.24.c.4.de ref.*
6 Quis debet punire exemptos, qui prædicant sine benedictione Episcopi, aut ipse contradicente in suis proprijs Ecclesijs, vel dicunt, quòd sufficit eam petere, etiam si eam non obtineant, vel prædicant in alienis Ecclesijs absq; expressa licētia Episcopi in scriptis?
Resp. Episcopus habet plenariam facultatem circa dictas personas, & potest in eas liberè omnem exercere iurisdictionem, sicuti si essent clerici sæculares, vt habetur *in Bulla Gregor.XV. edita 9.February, anno 1623.& sess.5.c.2.Conc.Trid.de refor.*
7 Quis debet corrigere Prædicatores, etiam si sint regulares?
Resp. Cum distinctione, si error non sit contra fidem Episcopus, quia est error contra suas oues; si verò sit contra fidem, Inquisitores hæreticæ prauitatis per particularia priuilegia, simul cum ordinario illius diœcesis; etiam si delinquens fuerit religiosus cuiuscumque religionis etiam exemptæ. *Trid.syn.sess.5.c. 2.de reformat.*
8 Prædicatores possunt petere temporalia pro sua substentatione?
Resp. Possunt cum moderatione, quia dignus est operarius mercede sua, & de Iure nemo cogitur gratis seruire, etiam si habeat, vnde aliūde viuere possit. *Abb.in c.cum ex officij, de præscriptionibus, nu.7.*
9 Si in aliqua ciuitate sit consuetudo, vt in Ecclesia regularium populus audiat prædicationes, poterit Episcopus cogere tales regulares, vt admittant aliū Prædicatorem sæcularem, vel alterius ordinis?
Resp. Poterit, si in æqualitate præferēdus erit prædicator sui ordinis, vide capitulum de prædicatoribus, vbi dictū est, quibus in casibus potest hoc cōtingere.
10 Regulares ad audiendas confessiones, à quo debent examinari?

Resp. Ab

Resp. Ab Episcopo, & debent habere licentiam in scriptis, quæ gratis dari debet, sed si talis religiosus habeat beneficium curatum, tunc non indiget alio examine, quia ad dictum beneficium iam fuit examinatus, & approbatus. *Trid. syno. sess. 23. c. 15. de ref.*

11 Episcopus poterit sine examine dare licentiam alicui regulari, vt audiat confessiones sæcularium?
Resp. Poterit, si sibi aliàs sit cognitus, & experientia certò sciat talem esse idoneum, sed rarò debet id facere, ne detur alijs occasio petendi similia, qui non habent tantam sufficientiam.

12 Poterit Episcopus tollere licẽtiam confitendi alicui regulari, etiam si fuerit approbatus à suo antecessore, vel ab ipso?
Resp. Poterit, & non tenetur alicui reddere causam, cum oẽs sint ipsius proprij Episcopi, & non regularium, & notanda sunt verba *Conc. sess. 23. c. 15.* vbi dicit, quod talis licentia detur ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, vbi non imponit Episcopo necessitatem talem licentiãdi, sed relinquit libertatem dandi, vel non dandi, & in ijs, quæ sunt meræ libertatis, nullus tenetur, & sic censuit cõgregatio Illustrissimorum Cardinalium.

13 Ad audiendas confessiones suorum regularium à quo debent examinari?
Resp. Sufficit, vt examinentur à suis superioribus, sed non possunt audire confessiones famulorum sæcularium, qui seruiunt monasterijs pro sua mercede, quia illi sunt de foro Episcopi, nisi aliunde priuilegium habeant.

14 Episcopus debet examinare, & approbare confessores monialium, quæ sibi non sunt subditæ, sed regularibus?
Resp. Sufficit, vt à suis superioribus approbentur. *Tri. syn. sess. 25. c. 10. de reg.*

15 Regularis semel approbatus ab examinatoribus Episcopi debet nè iterum ab eodem Episcopo examinari?
Resp. Non, nisi adueniente noua causa, vel veniente nouo Episcopo.

16 Regulares possunt absoluere à casibus reseruatis Episcopo ratione priuilegiorum concessorum ante Conc. Trid.
Resp. Non, sed si priuilegia confirmata post Concilium sunt, erunt valida. *Trid. syn. sess.* 14. *c.* 7. de casum reseruatione.

17 Regulares possunt absoluere à casibus Episcopo reseruatis?
Resp. Solùm suos regulares, monachos, & moniales, super quibus habent iurisdictionem.

18 In quibus casibus potest contingere, vt populus audire possit concionem in aliqua Ecclesia regularium, & non in sua parochia?
Resp. In duobus casibus. Primò, si populus sit numerosus, & parochia non sit ædificata, vel stricta, & ideò eligat aliquam Ecclesiam capacem regularium in qua Prędicator, qui debebat prędicare in sua propria parochia, faciat concionẽm. Secundò, si dicti regulares habeant ecclesiam parochialem pro sua propria ecclesia, & ibi cantent horas, & officia diuina, vel habeant beneficium curatum, & per se ipsos curam animarum exerceant; verùm hæc omnia intelligenda sunt extra priuilegium.

CAPVT X.

De modo ædificandi Ecclesias à Regularibus.

1 CVm qua licentia debent erigi in aliqua ciuitate, vel diœcesi monasteria de nouo?
Resp. Cum licentia Episcopi illius dięcesis, & nullo modo sine illa. *Trid. synod. sess. 25. c. 3. circa fi. de reg.*

2 Episcopus potest concedere, & donare ecclesias eremiticas, & sanctuaria regularibus, & religiosis?
Resp. Potest sine præiudicio possidentis, non solùm in sua dięcesi, sed etiam in locis exemptis, dummodò sint intra ambitum suæ dięcesis. *Abb. in c. Apostolica, de donat. n. 3. & in c. cum venissent. n. 2. de rest. spol.*

3 Episcopus potest concedere has ecclesias religiosis sine consensu sui capituli?
Resp. Non, etiam si ecclesiæ sint in locis dięcesis, & capitulum in ciuitate, quia sapit speciem alienationis. *Abb. in c. pastoralis, de donat. nu. 5.*

4 Si episcopus concessit ecclesias regularibus & habeat aliquos fructus in ea, & de eis non faciat mentionem in concessione, poterit postea episcopus recipere ipsos fructus, sicut antea?
℟. Non, quia videtur eos vnisse, & donasse; ratio est, quia ecclesia, & fructus pro eadem re reputantur, & accessoriũ sequitur naturam principalioris; ideò dictæ concessiones, & scripturæ debent fieri ab episcopis magna cũ cautela, reseruando semper sibi, & successoribus visitationem fructus, iurisdictionẽ, & alia, quæ seruari possunt. *Abb. in c. past. de don. nu. 8. & t.*

5 Si episcopus concedat regularibus ecclesiam iuris patronatus cum consensu patroni, vel ad eius petitionem, & non fiat mentio; neque conditio in scriptura de iure patronatus, poterit ne amplius vendicare sibi ius patronatus patronus?
Resp. Non, quia videtur donasse tale ius patronatus per suum consensum dictis religiosis, & hoc disponitur in fauorem religionis, quæ in causa iuris nimis fauorabilis est, *text. in c. pastoralis, de donat. & ibi Ab. num. 2.*

6 Quid debet episcopus obseruare ad dandam licentiam, vt monasterium, vel ecclesia de nouo ædificetur in sua diœcesi?
℟. Post petitionem religiosorum volẽtium intrare in scriptis mandatam, vel fundatoris volentis ædificare tale monasterium, episcopus debet vocare, & citare per publica edicta Priores, & Procuratores monasteriorum, quæ antea sunt fundata, Parochum, Archipresbyterum, & Clerum, Prætores, Gubernatores, Iuratos, laicos gubernantes ciuitatem, vbi talis fundatio est facienda, & omnes alios sæculares, & ecclesiasticos tàm dicti loci, quàm circumuicinorum locorum, quorum interest, vel interesse poterit, & cũ omnibus ijs habere vnum, vel plura concilia, & ante eos legere petitionem religiosorum de nouo intrantium, vel fundatoris. *Bulla Clementis VIII. edita vigesimatertia Iunij 1603. quæ incipit, quoniam.*

7 Quid debet tractare episcopus in dicto concilio

eum dictis vocatis, qui comparuerint?
Resp. Primò, si dicti fratres sint docti, sancti, & bonæ ædificationis. Secundò, si in dicta ciuitate est penuria, vel paucitas Religiosorum secundum eius amplitudinem. Tertiò, fructum, & vtilitatem, quam dicti Regulares de nouo intrantes possunt facere in suis prædicationibus, & confessionibus. Quartò, si dicti Regulares possunt commodè substentari sine aliorum detrimento, eleemosynis, vel redditibus datis à fundatore. Quintò, an fundator habeat facultatem ad ædificandum tale monasterium, & ad id postea reparandum, & gubernandum. Sextò, an ornamenta, & subiugalia Ecclesiæ dentur de præsenti à fundatore, vel de futuro. Septimò, quæ cautio, & securitas datur de omnibus ijs articulis, & de singulis eorum à fundatore, vel à dictis Regularibus de nouo volentibus fundare, & ijs solemniter, & in scriptis redactis, Episcopus secundùm eorum rationes debet negotium ad finem perducere, vt habetur in dicta Bulla Clementis VIII. & Bulla Gregorij XV. edita anno 1621. Augusti die 18. vbi omnia hæc explicantur, quæ fuit recepta, & executoriata in Regno Siciliæ die 18. Februarij anno 1622. & sic inuiolabiliter obseruari debet.

8 Episcopus facto dicto Concilio tenetur necessariò sequi suffragia omnium assistētiū, vel maioris partis?
Resp. Episcopus solùm tenetur redigere in scriptis ea, quæ ab vnoquoque proferuntur, & dare terminum vnicuique ad id probandum, sed postea ipse solus poterit dare, vel negare licentiam ædificandi absque dependentia alicuius; dicta bulla Clem. VIII.

9 Quæ causę sunt sufficientes, vt Episcopus tuta cōscientia possit dare licentiam Regularibus ædificādi de nouo monasterium in aliquo loco suæ diœcesis?
Resp. Auditis, & pensatis omnibus incommodis, & vtilitatibus dictis, & prolatis ab ijs, qui assisterunt in Concilio, tria sunt maximè consideranda ab Episcopo, & Capitulo. Primò, si commode possint substentari, & dotatio sit sufficiens. Secundò, si in illa diœcesi, vel ciuitate sunt pauca, vel nulla monasteria. Tertio debet ponderari fructus, qui separatur ex exemplo, concionibus, & confessoribus dictorum Religiosorum. *Abb. in cap. Pastoralis, de priuileg. & excess. priuileg. in 6.*

10 Si aliquis eorum, qui astiterunt in Concilio, appellauerit pro suo damno à licentia data ab Episcopo, quid debet Episcopus agere?
Resp. Suspendere executionem, & introitum Religiosorum de nouo venientium, & remittere Sum. Pōtif. omnia, quæ in tali Concilio dicta, & probata fuerunt & expectare, vt Sum. Pont. in eadem causa pronunciet, vt habetur in d. bull. Clemen. VIII. vbi datur forma Episcopis, quomodo debent vti facultate sibi tradita à *Trid. syn. in c. 3. sess. 35. de Reg.*

11 Si d. Regulares de nouo intrantes ijs non seruatis, imò spretis absq; licentia Episcopi per vim, vel nocte portant campanam, & sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum in aliqua Ecclesia, vel Oratorio, quid erit agendum?
Resp. Episcopus inuocato auxilio brachij sæcularis, si opus fuerit, debet intrepidè iubere; vt S. Sacramentum cum debita reuerentia consumatur, & d. Regulares excommunicare, & incarcerare, & cum suis ministris ligatos mittere ad suos superiores, vt illos mulctent, & corrigant, & certiorem faciant Episcopum de pœnitentia, & pœna illis data. *d. Bulla Clem. VIII. dans formam in d. c. 3. sess. 25.*

12 Episcopus quomodo potest dare licentiam, vt aliquis ædificet Ecclesiam Regularium?
Resp. Episcopus non potest dare licentiam, vt quis ædificet monasterium, conuentum, domum, vel societatem Religiosorū Regularium, vel aliarum personarum, nisi cum tali dotatione, & portione perpetua, cum qua commodè possint substentari duodecim fratres, alioquin monasteria, & loca huiusmodi, quæ recipiantur ab anno 1625. in posterum, in quibus duodecim Religiosi substentari non possint, & actu non habitauerint, sunt subiecta correctioni, visitationi, ac omnimodæ iurisdictioni Ordinarij loci illius, in quo tale monasterium situm est, per decretum editum à S. D. Papa Vrbano VIII. die 21. Iunij 1625. & hoc intelligitur intra fines Italiæ, & insularum adiacentium, & non extenditur ad Hispaniam, & Germaniam, nec vltra montes, vt in ipso decreto declaratur.

13 Prouinciales, & Generales, quid tenentur agere ex mandato, & decreto Vrbani VIII. ad reformanda Monasteria, & domus?
Resp. Tenentur, assumptis sibi duobus, vel tribus Regularibus suæ Religionis, visitare omnia monasteria, & scribere fideliter numerum Religiosorum, redditus, & prouentus, eleemosynas, bona mobilia, & hæc omnia portare ad suum Capitulum generale, vbi diligenter tractetur de numero Religiosorum, qui in illo conuentu commode substentari possint, & hæc omnia mittere in scriptis ad sacram Congregationem interpretum sacri Conc. Trident. post annum à primo Capitulo generali sub pœna priuationis omnium officiorum, & vocis actiuæ, & passiuæ, & alijs pœnis, vt ibi iudicetur, & ordinetur, qui numerus Religiosorum debeat habitare in quolibet conuentu, & disponantur omnia necessaria ad regularem disciplinam, vt d. decreto Vrbani VIII. habetur.

12 Omnia priuilegia Regularium tàm super ędificatione Ecclesiarum, quàm super alijs rebus edita ante Concilium, quomodo sunt intelligenda?
Resp. Omnia, quę sunt contraria Conc. Trid. ad eius terminos reduci debent, sicut redacta sunt per Pium IV. in Constitut. Principis Apostolorum, edita anno 6. sui Pont.

CAPVT XI.

De beneficijs Regularibus vnitis.

1 Beneficia curata, & Ecclesiæ Parochiales possunt ne vniri Regularibus, & monasterijs?
Resp. Possunt, & Sacramenta administrari per dictos Regulares, quia ex dispensatione Apostolica sunt capaces faciendi officium Parochorum, sicut alij Clerici. *Abb. de statu Monachorum per plura capita.*

2 In beneficijs curatis Regul. vnitis, si per Regulares seruiatur Ecclesiæ, quid debet Episcopus facere?
Resp. Debet examinare, & approbare Regularem,

qui

qui facit officium Parochi, & illo amoto, alium de nouo venientem, quia talis est subditus Episcopo in ijs, quæ ad animarum curam pertinent, & facere, vt non habitet solus. *Trid.syn.sess.23.c.15. de reform.& 25.c.11. de reg.*

3 Baptisterium potest esse in monasterio?
Resp. Non. *cap.pridem.18.q.2.*

4 Si monasterium iunctum sit cum aliqua Ecclesia parochiali, & in dicta Ecclesia regulares decantent officia diuina, & faciant officium Parochi, possunt nè ad libitum superioris sui administrare sacramenta?
℞. Non, sed in tali casu superior monasterij deputabit Episcopo duos, vel tres regulares, & cum examine, & approbatione episcopi tales possunt facere officiũ Parochi, quia in hoc pendent à voluntate Epi.

5 In Ecclesijs parochialib. vnitis monasterijs, Episc. poterit ponere Vicarium perpetuum, vel tẽporalẽ?
Resp. Si vnio beneficij curati facta sit cum cõditione, & priuilegio, vt tali beneficio seruiatur per vnum à regularibus, non poterit deputare Vicarium: si verò vnio non habeat hanc conditionem, tunc Episcopus virtute decreti *Conc.Trid.ses.7.c.8.* poterit deputare Vicarium cum congrua assignatione, & cum examine coram synodalibus, vt habetur in Bulla Pij V. de Vicarijs perpetuis.

6 Si aliquis relig. seruiat alicui Ecclesię parochiali, quoniã tenebitur dicere Missam, & cantare horas?
Resp. In hoc debet conformari cum populo, in reliquis verò cum sua religione. *Vgol.de offic.& potestate Episc.c.2.§.2.num.4.*

7 In Ecclesijs parochialibus vnitis Monasterijs, in quibus vicaria perpetua erecta est ab Episcopo, onera omnia pertinent ad monasterium, vel ad Vicariũ?
Resp. Cum distinctione; onera spiritualia, vt confessiones, administratio Sacramentorũ, prædicationes, doctrina Christiana ad vicarium; onera verò temporalia, vt reædificatio Ecclesiæ, prouisio paramentorum, cera, oleum, ad conuentum; ratio est, quia monasterium percipit omnes fructus; Vicarius verò solùm suam congruam substentationem, *vt habetur in Bulla Pij V.de Vicarijs perpetuis. in ordin.* 46.

8 In Ecclesijs regularium exemptis, vbi sunt clerici sæculares administrantes Sacramenta, tales à quo debent approbari, & visitari?
Resp. Ab Episcopo, quia sunt eius subditi, & administrant Sacramẽta suis ouibus, excepto monasterio Cluniacensi, & alijs, videlicet ordinum militarium, in quibus Abbates, & Superiores habẽt iurisdictionem quasi Episcopalem, & subditos in spiritualibus sibi subiectos. *Trid.syn.sess.25.c.11.de reg.& mon.*

9 Vniones perpetuæ beneficiorum monasterijs alterius diœcesis factæ sunt nè prohibitæ?
Resp. Sunt prohibitæ, & semper vnio facienda erit monasterio de aliquo beneficio in propria diœcesi, sed in ijs omnibus Bullæ Apostolicæ sunt. *Trid.synod. sess.14.c.9. de reform.*

10 Beneficia regularia, quæ ante Conc.Trid. consueuerunt conferri sęcularibus, vt prioratus, & alia, possunt nè post concilium eisdem sæcularibus conferri?
Resp. Possunt cõferri sæcularibus propter magnam beneficiorum dignitatem, & quantitatem, & propter dignitatem Regum, & patronorum, qui præsentant d. beneficia, sed tales sæculares sic præsentati debent suscipere habitum, & emittere professionem in tali religione; ita enim est in consuetudine.

CAPVT XII.

De sepultura mortuorum in Ecclesijs Regularium.

1 Regulares quibus modis possint obtinere Ecclesias?
Resp. Quinque modis: Primò quoad ius patronatus duntaxat, vt si à fundatore ædificetur aliqua Ecclesia, & inter alios patronos nominetur Abbas talis monasterij, seù quoad collationem, seu institutionẽ tituli alicuius beneficij, vel capellaniæ. Secundò quoad institutionem authorizabilem, vel visitationem alicuius Ecclesiæ, vel operæ piæ similiter ab aliquo testatore sibi commissæ. Tertiò quoad temporalia duntaxat, vt ad recipiendos fructus in aliqua Ecclesia sæculari sibi perpetuò assignatos: Quartò quoad regimen, vt sint parochi alicuius ecclesiæ. Quintò si habeãt ipsi ecclesias suas regulares, & monasterium ibi simul. *Abb.in tit. de iure patron.*

2 Potest quilibet sibi eligere sepulturam in ecclesia vel sæculari, vel regulari?
Resp. Potest per testamentum, vel alio modo fabricare sepulchrum, & sepulturam sibi eligere in ecclesia, claustro, capitulo, sacristia regularium, vel in Ecclesia sæculari. *c.1. & c.cum quis, de sepult. lib.6.*

3 Quis debet sepelire mortuos, & facere officium Presbyteri in processione defuncti?
Resp. Proprius parochus illius defuncti, vel alter clericus de licentia parochi: ratio est, quia Parochus proprius, qui eum sacramentauit, habet iurisdictionem in illum defunctum vsque ad vltimam benedictionem, & responsorium, quod cantatur pro defuncto, & talis actus est iurisdictionis, & sic non potest separari à Parocho sine eius licentia. *clem.dudum.de sepult.& c.ex parte, cod.tit.*

4 Quando quis iubet sepeliri in aliquo monasterio extra suam parochiam, quid debent facere religiosi illius monasterij, & parochus illius defuncti?
Resp. Parochus defuncti debet dicere mortuo vltimum responsorium in domo sua, & illum associare vsque ad portam ecclesiæ talis monasterij, & facta benedictione mortuum tradere regularibus, vt intra suam ecclesiam eum sepeliant, nam vsque ad portas ecclesiæ durat iurisdictio parochi. *c.1.de sepult.c.licet cod.lib.6.& c.is, qui, cod. tit.*

5 Cum aliquis sepelitur in ecclesia regularium, possunt regulares ingredi parochiam alienam cum cruce, & inuito parocho absque cruce parochiæ sepelire talem mortuum?
Resp. Licèt aliquando de hac re aliquæ fuerint ortæ quæstiones, tamen hodie hanc difficultatem substulit congregatio Illustrissimorum Cardinalium interpretum Concil. Trident. ordinantium, vt dicti regulares, neque prætextu consuetudinis immemorabilis, neque priuilegiorum maris magni non intrent parochiam alienam processionaliter cum cruce ad deferenda corpora defunctorum, nisi vocato proprio defuncti parocho, & eo præsente, & licẽtiam

concedente. Steph. Quaranta in sum. Bull. verb. priuilegia regularium, vbi refert hoc decretum.

6 Priuilegium Bonifacij VIII. datum in regularibus scilicet, quòd habeant liberam sepulturam in suis Ecclesijs, quomodo est intelligendum, & executioni mandandum?

Resp. Est intelligendum taliter, quòd regulares possint cum sua cruce ire processionaliter ad domũ defuncti, vel ad aliquam Ecclesiam, si defunctus ibi sit depositatus, & ibi decantare defuncto officium, & eum associare, & portare vsque ad suum monasterium, & Ecclesiam simul cum cruce parochiali, & Parocho defuncti, vt expressè habetur in dicta Bulla Bonifacij VIII. & in declar. Illustriss. Cardinalium supra allegata, & in isto casu crux parochialis præcedere debet omnibus tamquam proprium defuncti vexillum, & hoc seruatur in sepultura Regum, & Principum, & ego vidi in Hispania in regali monasterio S. Laurentij processionem Philippi potentissimi Regis II. mortui, & erat præsens D. Garsias de Loaysa Archiepiscopus Toletanus, qui faciebat officium, & in ea Parochus parochiæ oppidi (de el Escurial) cum sua cruce, & processio ambulauit per claustrũ, & atrium regium dicti monasterij, vsque ad portam Ecclesiæ, vbi Parochus cum sua cruce reuersus fuit, & distat Ecclesia parochialis à monasterio per duo milliaria, vel circa.

7 Si aliquis sepeliatur in aliquo monasterio, & heredes defuncti, vel regulares monasterij dicant Parocho, vt cum sua cruce accedat ad eius sepulturam, & ipse nolit venire, quid agendum?

Resp. Tunc facta requisitione in scriptis coram Notario, vel testibus liberè possunt regulares intrare processionaliter in alienam parochiam cum cruce, & sepelire talem defunctum; ratio est, quia iam impleuerunt conditionem positam in declaratione Illustriss. Cardinalium super Bulla Bonifacij VIII. & quilibet vtens Iure suo nulli facit iniuriam, præcipuè cum talis casus iam sit extremæ necessitatis, sed hoc raro, vel numquam potest contingere, quia parochi semper defendunt acerrimè iurisdictionem.

8 Si regulares aliquando petant licentiam à Parocho, vt ipsi soli possint sepelire defunctum absq; cruce parochiæ solutis iuribus Parochi, tunc poterunt liberè sepelire talem defunctum?

℞. In isto casu liberè possunt ingredi processionaliter, & portare defunctum ad suam Ecclesiam, quia licentia, & consensus parochi eos liberat a quacumque pœna, sed parochus id debet facere rarò, & dare licentiam in scriptis pro illa vice, & pro illa causa, reseruando ius parochiæ illius sibi: & in dicta declaratione cauetur, quòd de parochi licẽtia id fieri possit.

9 Regulares parochi possunt petere, vel accipere aliquid pro sepeliendis mortuis?

Resp. Nihil, cum sit officium charitatiuum, nisi sit consuetudo accipiendi aliquid pro labore, vel pro cera, vel apertione sepulturæ; tunc enim talis consuetudo est seruanda, sed non cum pauperibus, qui semper gratis sepeliendi sunt. *Abb. in c. abolendæ, de sepult. num. 6. ad Apostolicam de simonia.*

10 Quando, quis eligit sepulturam in aliquo monasterio, vel in aliena parochia, quid debet percipere proprius parochus?

Resp. Quartam funeralem, quæ ei de Iure debetur, quia defunctus est propria eius ouis, & ipse eum sacramentauit, & dedit extremam vnctionem, & à die Natiuitatis vsque ad vltimum diem, ideò de Iure debetur quarta funeralis Cathedralibus, vel parochis *Trid. syn. sess. 25. c. 13. de refor. & clem. dudum. de sepult. §. verùm ne parochialis. & ibi Glos.*

11 Quæ est quarta funeralis, quę dari debet parocho?

Resp. Quarta pars candelarum, quæ ad pompam deferuntur. *Trident. synod. sess. 25. cap. 13. de refor.*

12 Si talis quarta funeralis ex cõsuetudine in aliqua Ecclesia intelligatur esse tertia pars, vel medietas funeralium, debent ne post Conc. Trident. seruari talis consuetudo?

℞. Talis consuetudo seruãda est in fauorẽ Ecclesię, præcipuè si fuerit immemorabilis, & executioni mandata ante concilium, vel post, *vt tenet Bal. cons. 70. quẽ refert, & sequitur. Tusc. lit. Q. concl. 23. & 30.*

13 Si aliquod monasterium, vel hospitale habebat priuilegium percipiẽdi talem quartam funeralium, poterit ne hodie illo vti?

℞. Non, quia talia priuilegia reuocata fuerunt per Conc. Trid. etiam si sint contenta in mari magno, vt habetur in *Trid. syn. sess. 25. c. 13.* & sic declarauerunt sæpè sæpius Illustriss. Cardinales congr. concilij.

14 Quæ monasteria, & priuilegia excipiuntur ab hac reuocatione generali?

Resp. Excipiuntur omnia illa monasteria, quæ per quadraginta annos ante publicationem Cõcilij cum priuilegio Apostolico accipiebant dictam quartam funeralem.

15 Si lis oriatur hodie super dicta quarta funerali inter monasterium, & parochum, cui incumbit onus probandi?

Resp. Monasteriũ debet probare esse in possessione percipiendi dictam quartam funeralem per quadraginta annos ante publicationem cõcilij vsque ad diẽ præsentem, quia tunc tale priuilegium non est reuocatum per Conc. Trid. Parochus autem, cum habeat de Iure suam intentionem fundatam, nihil tenetur probare ad percipiendam dictam quartam funeralem, quia ei debetur ad suam substentationem, sicut debentur decimę. *cap. cum homines, de decim. is. c. 4. ad Apostolicæ. & ibi gl. eod. tit. Trid. syn. sess. 25. c. 13.*

16 Ad percipiendam dictam quartam funeralẽ, sufficit, vt aliquod monasterium probet se esse in possessione per tres, vel quatuor actus percipiendi dictam quartam funeralem?

Resp. Cũ simus in lege prohibitiua, & in decreto expresso *Conc. Trid. ses. 25. c. 13.* irritate omnia priuilegia regularium super dicta quarta funeralium, & in decreto iubente, vt detur Ecclesijs, vel parochis monasterium, necessariò debet probare omnia contenta in anteriori interrogatione, alias succumbet.

CAPVT VIII.

De bonis Regularium.

1 QVæ monasteria possunt possidere bona immobilia?

Resp. Omnia, quibus non est prohibitum in sua institutione, vt fratres minores S. Francisci, & Capuccini, qui per suam institutionem nulla bona possunt possidere. *Trid. syn. sess. 25. c. 3. de regularib.*

2 Si

2 Si fratribus Capuccinis, vel minoribus S. Francisci fuerit relictum in testamento legatum aliquorum bonorum immobilium, quid debent agere?
Resp. Debent renunciare tale legatum, quia sunt incapaces, vel illud vendere, & pretium dare pauperibus. *Bulla Pij V. de regularibus.*

3 Si in aliquo monasterio hominum, vel mulierum, qui sub arctiori regula viuunt, de suo instituto non liceat habere bona stabilia, possunt nè post Concil. Trid. bona licitè habere?
Resp. Non, quia tales excipiuntur in Concilio, & relinquuntur in suo instituto primo. *Trid. syn. sess. 25. c. 2. & 3. de reg.*

4 Si monachus fugiat à monasterio, & sua industria acquirat plura bona, cui debent adiudicari, suis hæredibus in testamento relictis; an monasterio?
Resp. Monasterio, quia quidquid monachus acquirit monasterio. *c. quod à te, de clericis coniugat. & Abbas num. 6.*

5 Bona mobilia, quæ acquirunt regulares, possunt ea possidere tamquam propria, & alienare?
Resp. Non, sed statim debent ea tradere superioribus, vt conuentui incorporentur. *Trid. syn. sess. 25. c. 2. de reg.*

6 Superiores possunt dare bona stabilia alicui religioso, vt ea possideat, & recipiat vsumfructum?
Resp. Non, sed solùm mobilia, & id solum ad vsum. *Trident. syn. sess. 25. c. 2. de reg.*

7 Quam pœnam incurrit, qui contrarium facit?
Resp. Biennio actiua, & passiua voce priuatur. *Trid. syn. sess. 25. c. 2. de reg.*

CAPVT XIV.

De ordine à Regularibus suscipiendo.

1 QVis dicitur proprius diœcesanus regularium? Resp. Episcopus proximior monasterio, & non diœcesi, & hoc propter vtilitatem regularium, sed hoc debet intelligi in monasterijs nullius diœcesis, sed in monasterijs sitis intra diœcesim alicuius Episcopi, episcopus diœcesanus erit ordinarius regularium talis monasterij, & illos poterit ordinare. *Bul. Clem. VIII. dat. Romæ die 15. Martij 1596.*

2 Abbates sancti Benedicti habentes mitram, & baculum, & potestatem conferendi ordines minores, possunt illos conferre regularibus alterius religionis, vel clericis sæcularibus alterius diœcesis?
℞. Possunt, si habeāt dimissorias suorum superiorū. *Vasquez 3. p. tom. 3. disput. 243. nu. 33. Azor. par. 2. lib. 3. c. 48. q. 15. Quaranta verb. ordo. §. Abbatibus.*

3 Episcopus, quod scrutinium tenetur facere cum regularibus, vt eos ordinet?
Resp. Primò debet videre litteras dimissoriales Prælati illorum, in quibus fiat integra fides de vita, ætate, & moribus. Secundò debet eum examinare personaliter, vel cum suis examinatoribus, licèt talis regularis doctissimus sit, & lector, quia de hoc Episcopo non potest constare, nisi per examen, & hoc expressè præcipitur à *Conc. Trid. ses. 23. c. 12. in fi. de refor.* Tertiò debet examinare litteras præcedentium ordinum propter interstitia, & ne quis promoueatur per saltum, reliqua requisita relinquuntur in cōscientia sui superioris, cum Episcopus non possit cognoscere eius conuersationem præteritam. Bulla Sixti V. in fauorem regularium, vbi Summus Pontifex declarat regulares posse ordinari à quocumque antistite cum litteris suorum superiorum, & *Concil. Trid. sess. 23. c. 12. de reform.*

4 Si talis regularis sit deformis, vel sit bigamus, vel habeat defectum corporalem impedientem susceptionem ordinum, quis debet cum eo dispensare, Episcopus, vel superior suæ religionis?
Resp. Episcopus debet animaduertere defectum, & ipse, vel Summus Pontifex (cui de Iure competit) debet dispensare, nisi talis bigamia sublata fuerit per ingressum religionis; ratio est, quia in dicta bulla Sixti V. *& in c. 12. sess. 23. Conc. Trid.* non committitur Superioribus religiosorum, nisi solùm approbatio de moribus, & vita, reliqua verò relinquuntur Episcopo prout de Iure, & *Conc. Trid. sess. 23. c. 14. de reform.*

5 Quis debet dispensare interstitia religiosis, Episcopus ordinās, vel Episcopus originis, vel eius superior?
℞. Episcopus ordinās, & faciliùs cum religiosis, quā cum sæcularibus; ratio est, quia dictus Episcopus ordinās in dicto casu factus est ordinarius talis religiosi. *Quaranta in sum. Bullar. verbo ordo; Vasquez 3. p. to. 3. disp. 146. c. 6. n. 58.* & hoc intelligitur, tam in ordinibus maioribus, quàm in minoribus.

6 Quæ interstitia debent in regularibus obseruari?
Resp. Interstitia minorum ordinum, & interstitia Subdiaconatus, Diaconatus, & Presbyteratus, vt quilibet ascendat magis probatus, & instructus, & exercitatus ad ordinem superiorem. *Trid. syn. sess. 23. cap. 11. 13. & 14. de reform.*

7 Quæ interstitia debent ab Episcopo dispensari?
Resp. Interstitijs minorum ordinum faciliùs est dispensandum, & cum leuiori causa, in interstitijs Subdiaconatus, & Diaconatus difficiliùs, in interstitijs verò Presbyteratus rarò, & difficillimè, & non sine causis à concilio expressis; ratio est, quia Concilium cap. 11. relinquit arbitrio Episcopi sine expressione causæ dispensationem minorum ordinum, & in c. 13. Concilium dicit, promoti ad sacrum Subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum, nisi aliter Episcopo videatur, ascendere non permittantur, & ita relinquit dispensationem arbitrio Episcopi, & in c. 14. expressè dicit, quòd ex Diaconatu non ascēdat ad Presbyteratum; nisi per annum integrum in Diaconatu se exercuerit, nisi ob Ecclesiæ necessitatem, vel vtilitatem aliter Episcopo videatur, & cum istæ causæ, & conditiones, restringant, & modificent facultatem Episcopi, Episcopus non poterit dispensare in his interstitijs, nisi impleta saltem vna ex ipsis conditionibus.

8 Episcopus poterit dispensare interstitia minorum ordinum Diaconatus, & Subdiaconatus absque aliqua causa pro suo libito, quia concilium *in d. c. 11. & 13.* hoc reliquit in sua voluntate?
Resp. Non poterit dispensare sine causa, & licèt dispensatio valeret, ipse malefaciet; ratio est, quia dispensatio est stricti iuris, & contra regulam generalem, & sic non potest fieri ab Episcopo sine causa.

9 Quę causæ requiruntur, vt episcopus dispenset tuta cōscientia ab interstitijs minorum ordinū, Diaconatus, & Subdiaconatus cum regularibus, & alijs?

℞. Primùm necessitas, vel vtilitas Ecclesię. Secundò, si aliquis regularis, vel sæcularis esset in magna ætate, & inueniatur bene instructus in ordinibus præteritis. Tertiò, si quis esset doctus in aliqua scientia, & studia fuerint iam finita. Quartò, si habeat parentes pauperes, & necessarium sit illos alere. Quintò, si per longum iter debeat venire iterum ad se ordinandum cum expensa, & periculo itineris. Sextò, si timeatur, quod finito illo anno de proximo non erunt ordines, & ille talis patiatur detrimentum non se ordinando finito anno, istæ causæ omnes relinquuntur arbitrio Episcopi ad mouendum suum animum in dispensatione interstitiorum minorum ordinum, Subdiaconatus, & Diaconatus; sed in dispensatione, in interstitiis ad Presbyteratum, debent necessariò requiri necessitas, ac vtilitas Ecclesiæ, aliter non est dispensandum, vt expresè habetur in *c. 14. sess. 23. Concil. Trid.*

10 Quæ sunt causæ in Iure expressæ, vt Episcopus dispensare possit interstitia cum religiosis ad Presbyteratum?

Resp. Duæ, vtilitas, & necessitas Ecclesiæ, scilicet quòd dictus religiosus sit doctus, sanctus, vel in musica peritus, & quòd tali in Ecclesia sit penuria ministrorum, & hoc debet constare Episcopo per litteras expressas sui superioris. *Trid. syn. ses. 23. c. 14. de reform.*

11 Regulares debent facere publicationes ante suā ordinationem, sicut sæculares?

Resp. Non, quia testimonium suorum superiorum supplet dictas publicationes. *Mirandula in manu Prelator. par. 1. quæst. 38. art. 7. & 8. Molfes. in sum. tomo 1. tract. 2. c. 2. num. 58.*

12 Regulares, à quo tenentur suscipere testimonium & litteras suorum ordinum?

Resp. Siue ordinentur in maioribus, siue in minoribus ab Episcopo ordinante sigillatas suo sigillo, subscriptas sua manu, referendatas à suo secretario in papyro, siue parcemino, & eas vsque ad mortem seruare. *tex. in cap. legum. 2. q. 1. & omnes DD.* ibi ratio est, quia sententia, quæ sine scriptis profertur, non meretur nomen sententiæ, & vt talis possit ad superiores ordines ascendere, & in dictis ordinibus ministrare extra suum monasterium.

13 Dimissoriæ datæ à Generalibus, Prouincialibus, vel Abbatibus talem habentibus facultatem, spirant nè morte, depositione, vel finito officio dantis?

Resp. Non, sed illis vti potest absque noua licentia noui superioris, cum sint litteræ gratiosæ, hoc est de Iure; de vrbanitate verò, & maiori obedientia esset conueniens eas ostendere nouo superiori, vel eum certiorem facere; licèt aduertendum, quòd si talis superior de nouo intrās reuocet omnes gratias à suo antecessore factas, vel à sede vacante, tunc illis non est vtendum, quia talis puniendus esset quasi ordinatus sine dimissorijs. *Sanch. tom. 3. lib. 8. disp. 28. dispensat. Abbas c. fin. de offic. legati. nu. 9. Card. in clem. si. num. 9. q. 5. de elect. Imola ibi num. 2.*

14 Si aliquis habeat litteras ordinis Diaconatus, & non habeat litteras aliorum ordinum, Subdiaconatus scilicet, vel alterius ordinis minoris, talis poterit promoueri ad Sacerdotium?

Resp. Siue sit regularis, siue sęcularis, nō poterit Episcopus secura conscientia eum ordinare, quia in ceremon. Clem. VIII. dicitur, examinentur de ordine, in quo sunt constituti, & id sine litteris, vel testibus fieri non potest, & ei asserenti se ordinatum esse creditur, quia dicit in suum fauorem, imò præsumitur ordinatus per saltum, vt in toto titulo, *de cler. per salt. promoto, & de eo, qui furtiuè ordines suscepit, habetur, & in c. 1. de clericis peregr. & c. primatus, &c. nullū dist. 71. c. legum. 2. q. 1. c. 1. de cler. per sal. promoto. Hostiens. in sum. de cler. peregr. num. 4.*

15 Si aliquis religiosus amittat litteras Episcopi, qui eum ordinauit de Epistola, & eius loco habeat testimonium in scriptis sui Prouincialis, quod talis fuit ordinatus de Epistola tali die à tali Episcopo, & eā sæpè sæpius cantauit, sufficiet nè hoc, vt Episcopus tuta conscientia eum ordinet de Euangelio?

℞. Non. Primò, quia de Iure tenetur habere litteras ordinis ab Episcopo ordinante tamquam in causa graui, vt præcipitur. *in c. legum 2. q. 1.* Secundò, quia iste defectus de Iure non suppletur per testimonium vnius, sed per informationem aliquorum iuridicam. *c. super ijs, de accusat. Boer. dec. 171. num. 23.* Tertiò, quia Episcopus ordinans tenetur attendere, ne quis per saltum promoueatur, & est competens Iudex istius causæ. *cap. vnico, de cler.* per saltum promoto, neq; obstat, si quis dicat, quòd Bulla Sixti V. in fauorem regularium dat facultatem superioribus ordinū, vt de moribus, & natalibus suos approbent subditos, & relinquit, vt Episcopus approbet religiosos de scientia, Primò, quia in dicta Bulla non continetur hæc facultas, vt superior suppleat litteras Episcopi ordinantis, sicut non continetur, vt dispenset interstitia, & cum hoc sit in diminutionem iurisdictionis ordinariæ datam à Conc. Trid. non debet extendi ad rem in bulla non contentam. *ex regul. iur.* Secundò dicta Bulla concessa fuit superioribus religionum solùm ad approbandos suos subditos in his rebus, in quibus Ordinarius non potest habere notitiam, sicut sunt mores, & vita præterita. Tertiò ad derogandum ius, quod competit Episcopo ratione sui officij, & ratione Conc. Trid. requiritur expressa mentio, quæ in dicta Bulla non habetur, neque militat ratio, quare debeat derogari, quia melius posset superior religionum approbare de scientia suū subditum, quod potest illi per examen constare, quam dare fidem, quòd ordinatus sit de Epistola, cum ipse præsens non fuerit ad eius ordinationem.

16 Si quis amittat litteras ordinis inferioris, vel relinquat domi, & facilè eas recuperare non possit, quid debet agere, vt promoueatur?

Resp. Cum matura deliberatione recurrendū est ad remediā Iuris in casibus, in quibus res non apparet, nempe probandum est per testes, per publicam famam facto processu, quem processum debet seruare cum sua dimissoria, & titulo ordinis, quem de præsenti suscipit, vt seruiat loco prædictarum litterarū. *Nauarr. de præsumpt. cons. 4. & de successionibus ab intest. consil. 5. Boer. decis. 171. num. 23. in isto casu tenet Felyn. in cap. super ijs, de accusat. nu. 19. Boer. in d. decis. Conar. pract. quæst. c. 33. num. 3. Zerola verb. Bulla ad 3.* quòd si talis homo sit vir bonus, religiosus, & doctus, & publica fama ignotum non sit, quòd sit ordinatus, & quòd ministrauit in tali ordine, credatur eius iuramento solemni facto in manu Iudicis: ratio est, quia in ijs, in quibus non agitur de præiudicio alterius, potest probari per iuramētum, sed in isto casu aduerte duo. Primò, quòd publica fama debet probari

bari per testes Iuratos in scriptis. Secundò, quod iuramentum debet esse in scriptis, & vtrumque debet seruari loco litterarum.

17 Possunt ne quatuor minores ordines conferri vno die religiosis in fauorem religionis?
Resp. Affirmatiuè, si sit consuetudo illius loci, quod non potest fieri in maioribus, licèt interstitia dispensetur. *Gloss. in cap. cum H. lator præsentium, & c. vltimo, de eo, qui furtiuè ordinem suscipit.*

18 Quatuor minores ordines, & Epistola, possunt nè vno die conferri?
Resp. Non, etiam regularibus, quia prohibitum est per ceremoniale *Rom. Clem. VIII. in rubr. de ord.* maioribus, neque hoc ab Episcopo potest dispensari, cum expressè prohibitum sit in dicto ceremoniali.

19 Regulares, debent ne ordinari ad titulum paupertatis?
Resp. Debent, & possunt ex eorum priuilegijs?

20 Si quis regularis ad titulum paupertatis promouetur ad Subdiaconatū, & relinquat religionem iussu superiorum, debet nè ad titulum eiusdem paupertatis promoueri ad Diaconatū, & Presbyteratum?
Resp. Non, sed ad titulum patrimonij, vel beneficij, quia iam factus est de foro sæculari: ita cautum est in Bulla Pij V.

21 Si aliquis regularis ante professionem, vel post professionem factam per vim, vel metum cadentem in constantem virum suscipiat ordines sacros ad titulum paupertatis, quam pœnam incurrit?
Resp. Est suspensus, & si exerceat ordines, efficitur irregularis Bulla Pij V. quæ incipit (Romanus Pontifex) publicata anno 1568.

22 Si regularis in apostasia dimisso habitu suscipiat ordines, à quo debet dispensari?
Resp. A solo Papa. *c. fin. de apostatis.*

23 Quare Clericus ordinatus occultè fine patrimonio non incurrit suspensionem, sed aliam pœnam, & regularis ordinatus ante professionē est suspensus?
Resp. Quia pœna Clerici imponitur Episcopo, qui illum ordinauit propter eius negligentiam, & pœna regularis imponitur ipsi regulari, quia necessariò fallit superiorem suum, & occultè id facit propter vehemens desiderium ascendi ad ordines.

24 Clerici societatis Iesu possunt ordinari ante professionem ad titulum paupertatis?
Resp. Possunt, quia non sunt comprehensi in d. Bulla Pij V. imò habent priuilegium Greg. XIII.

25 Episcopus potest dispensare cum aliquo regulari in ætate, vel in eo, quòd ordinetur sine diligenti examine de scientia?
Resp. Non, quia primum prohibitū est illi *à Concil. Trident. & à Concil. Nicæno, & Toletano, & capit. si quis, distinct. 78. & secundum. nempè examen, expressè iubetur à Trident. synod. dicta sessio. 23. cap. 12.* sub his verbis præceptiuis (regulares quoque, nec in minori ætate, nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur, priuilegijs quibuscumque, quod ad hoc penitus exclusis,) & ita in hoc pares cum sæcularibus facti sunt.

26 Regulares, qui volunt celebrare Missas in Ecclesijs Episcoporum, quomodo debent admitti?
Resp. Si sint itinerantes debent demonstrare litteras dimissoriales suorum superiorum in scriptis, & eas debent portare scriptas vt tales regulares ante Iudicem ordinarium conueniant, vt ille consideratis dictis litteris, & tempore quo vagantur, possit dare illis, vel negare licentiā, vel incarcerare aut mittere ad suum superiorem, ne detur occasio Apostatis; si verò dictæ litteræ sint fideles non erit necessarium inspicere titulum suæ ordinationis; hoc enim in conscientia superioris relinquitur.

CAPVT XV.

De professione Regularium.

1 Ad emittendam professionem in regularibus, quæ ætas requiritur?
Resp. Siue in viris, siue in mulieribus dicimus sextus annus completus, & fuisse in nouitiatu per integrum annum. *Trid. syn. sess. 25. c. 15. de regul.*

2 Tempus anni ad emittendam professionem potest nè prorogari?
Resp. Potest arbitrio superioris, sed non minus, quia prorogatio non est prohibita *à Conc. Trid. dict. c. 15. citato.*

3 Annus nouitiatus debet esse continuus, & si interpoletur per aliquod tempus, debet iterum integer resumi.
Resp. Debet esse continuus, nec debet interpolari, *Nauar. cons. 89. de regularibus, nu. 1.*

4 Patres societatis Iesu comprehenduntur sub decreto, vt faciant professionem intra annum?
Resp. Non, quia sunt expressè exceptuati à Conc. Trid. & sic alium modum obseruant iuxta pium eorum institutum *Trid. syn. sess. 25. c. 16. de regul.*

5 Tacita professio est ne sublata à Conc. Trid.?
Resp. Non, neq; *per c. 15. neque 16. sess. 25. si in ea concurrunt necessaria.*

6 Quæ est tacita professio?
Resp. Quando quis post annum, & diem nouitiatus cōpletumq; decimum sextum annum, se ingerit actibus professorum, & ipse se habet tāquam professus, & ab alijs habetur tanquam professus; tunc enim taciturnitas partium tam dantis, quàm accipientis, habetur in Iure pro expressè confesso. *Rodr guez tom. 3. question. 17. art. 1. Azor institutionem moral. lib. 12. cap. 4.*

7 Milites S. Iacobi, Calatrauæ, & alcantaræ, comprehenduntur nè sub hoc decreto?
Resp. Comprehenduntur, & tenentur facere professionem postquā impletus est annus, & dies nouitiatus; forma verò nouitiatus debet esse secundum eorum instituta. *Rodriguez in sum. tom. 2. cap. 8. conf. 1.*

8 Si quis non habeat decimum sextum annum, sed habeat decimum quartum, vel decimum quintum, & faciat nouitiatum, poterit ne admitti ad professione postea expleto decimo sexto anno?
Resp. Poterit, quia decimus sextus annus non postulatur à Concilio ad nouitiatum, & sic potest elongari, sed præcisè postulatur ad professionem, licèt nouitiatus fuerit per duos, vel tres annos. *Nauar. conf. 30. de regul. num. 1.*

9 Nouitius de consensu Prælati, poterit ne renunciare annum integrum nouitiatus, & facere professionem?

℞. Non,

Resp. Non, quia est lex affirmatiua posita a Conc. Trid. tam in vtilitatem Nouitij, quàm Religionis, *Nau.conf.30.de regul.n.1.*

10 In Religione S. Francisci de Paula est statutum, vt nullus emittat professionem ante decimum octauum annum suæ ætatis, si quis illam emittat in 16. anno erit nè valida?

Resp. Erit, quia Conc. Trid. habet legem generalẽ posita in *cap.15. session. 25. & huic legi non est derogatum.*

11 Si quis potest contractum matrimonium ratum ingrediatur Religionem, & potest sex mẽses transeat ad aliam Religionem, & incipiat nouitiatum, debet nè compelli, vt intra annum faciat professionem, vt non faciat fraudem coniugi remanenti in sęculo?

Resp. Non, sed potest in qualibet Religione nouam professionem incipere. *Trid. syn.sess.25. cap.15. de Regul.*

12 Finito anno nouiatus, quid debent facere Superiores cum Nouitijs?

Resp. Quos habiles inueniant, ad professionem admittant, aut eos ex monasterio eijciant; excipiuntur Religiosis Societatis Iesu, qui alium modum obseruant iuxta pium eorum Institutum. *Trid. syn. sess.25. c.16. de Regul.*

13 Translatus ex Religione arctiori ad laxiorem potest facere professionem ante annum nouitiatus, etiam de consensu Superiorum Religionis?

Resp. Non, sed debet facere annum nouitiatus integrum. *Trid.syn.sess.25.c.15. Nauar.consil.61.tit. de Regul.*

14 Monasterium de bonis nouitij potest ne accipere aliquid ante professionem?

Resp. Nihil, sub excommunicationis pœna tàm dantibus, quam recipientibus; exceptis victu, & vestitu, imò exeuntibus omnia debent integrè restitui. *Trid. syn.sess.25.c.16. de Regul.*

15 Regulares, qui inducunt aliquem ad ingrediendũ suam religionem ea intentione, vt lucrentur partem suorum bonorum, quam pęnam incurrunt?

Resp. Peccant, & malè faciunt, & donatio in illos facta nulla est, *vt tenet Abb.in c. præterea.de offic. Iudic.delegat.num.5.c.cùm dilectus, de ijs, quæ vi metusue causa fiunt.*

16 Quis potest cogere Regulares, vt restituant Nouitio omnia bona sua, si non fecerit professionem?

Resp. Episcopus per censuras, etiamsi Nouitius moriatur ante professionem, & talia bona debent restitui suis parentibus. *Trid.syn.sess.25.c.16.sup.cit.*

17 Si quis faciat donationem suorum bonorum fratri suo, intuitu ingrediendi Religionem, & id in donatione non exprimat, si postea ex aliquo accidente non ingrediatur, talis donatio erit ne valida?

Resp. Non erit valida talis donatio, licet causa in ea non fuerit expressa; dummodo per testes probetur, talem fecissem donationem intuitu ingrediendi religionem; ratio est, quia cessante causa non sequitur effectus, & eadem militat ratio, cum simus in fauorabilibus; ac si fecisset Nouitius talem donationem, & professio non fuerit sequuta, cùm semper veritas inquirenda sit. *Trid.syn.sess.25.c.16.*

18 Pœna excommunicationis posita à *Concil. Triden. session.25. cap. 16.* dantibus vel recipientibus aliquid de bonis nouitij ante professionem, incurritur ne ipso iure?

Resp. Non, sed post sententiam. *Rodrig.t.1.quæst.37. artic.2.*

19 Si quis ante susceptum habitum fecerit donationem, vel testamentum, valebit ne tali donatio, vel testamentum?

Resp. Valebit, si illam non faciat animo ingrediendi Religionem, & defraudandi dispositionem huius decreti, sed ingressu Religionis non valebit. *tenet Quarant in sum.bullar.verbo Monasteria, pag.330.vers. pũ. Gratian.dec.37.n.2.*

20 Testamentum factum ante ingressum Religionis potest reuocari ante professionem?

Resp. Poterit, etiamsi sit solemne. *Molin. lib. 2. de primogen.c.9.num.38. Matienzo l. 1.gl.3.n.4.lib.5. nouæ recopil.*

21 Vt Nouitius faciat donationem validam, quid debet agere?

Resp. Intra duos menses ante professionem petere licentiam ab Episcopo, vel eius Vicario faciendi talẽ donationem, quæ licentia debet dari in scriptis, & tunc facere suam donationem, & inserere licentiam in scriptura donationis, alias donatio facta etiam iurata, & in fauorem operæ piæ, irrita censetur. *Tri. syn.sess.25.c.16.de Regul. Ledesma lib.2.cap.4. Rodrig. tom.1.q.37.*

22 Renuntiatio, & donatio facta, & iurata cum licentia Episcopi, & omnibus solemnitatibus, si professio non sequatur, valebit ne?

Resp. Non, quia facta est intentione professionis, & ad agendam vitam monasticam, & si affectus non sequatur causa corruit. *Triden. synod.sess.25.cap.16. citat.*

23 Si quis faciat renuntiationem sui beneficij intuitu ingrediendi Religionem, valebit ne talis renuntiatio?

Resp. Non, sed debet illam facere intra duos menses ante professionem, aliàs sequuta professione, beneficium vacabit ad prouisionem Summi Pont. Flamin de resignat. *lib.3.q.13.n.3.*

24 Si licentia obtineatur ante duos menses professionis, & professio aliqua causa dilateiur per aliquos menses, erit ne necessaria noua licentia?

Resp. Non. *Rodrig.tom. 1.q.57.de Regul.*

25 Duo menses, qui requiruntur ad petendam hanc licentiam renuntiandi, recipiunt ætatem Nouitij, vel tempus professionis?

Resp. Tempus professionis, & sic aliquando ante decimum sextum annum potest talis licentia peti, dummodo sit intra duos menses ante professionem?

26 Nouitij tenentur ne ad obseruationem casuum reseruatorum à suis Superioribus?

Resp. Non, quia non obligantur constitutionibus Regularium, donec professionẽ emittant. *Azor. inst. moral.1.p.lib.12.c.2.c.ad nostram de Regul.*

27 Professio facta per timorem, vim, vel metum, valet ne?

Resp. Non, si metus sit iustus. *Trid.syn.sess.25.c. 19. de Regul. Aloys.Ricc.in collation.decis. p.4. collat. 932. prope fin.*

29 Quæ differentia est inter timorem, vim, tremorem, & metu?

Resp. Licèt sæpe pro eadem significatione sumantur, tamen ex Laurentio, Bulla, & alijs DD. magnam habent inter se differentiam, nam timor propriè est de re præsenti, vt si quis alium minetur morte

gladio

gladio euaginato, tremor verò est quidam stupor sẽsuum interiorum & exteriorum proueniens ex visione alicuius phãtasmatis, vel ex alia re horribili visa, vel imaginata; metus verò propriè est de re futura, vt cum quis timet, quòd si non facit professionẽ, parentes eius tollent ab eo hæreditatem.

29 Quotuplex est metus?

Resp. Triplex, metus iniftus, seu probabilis cadens in constantem virum, & iste annullat professionem, & matrimonium. *c. cum dilectus, de iis, quæ vi metusue causa fiunt*; metus iniustus cadens solum in virum formidolosum, vt si quis timeat, quod iusta ratione timere non debet; metus reuerentialis.

30 Quid est metus reuerentialis, & quotuplex?

Resp. Metus reuerentialis est ille, qui oritur ex imperio, vel præcibus patris, vel matris, Episcopi, vel Superioris, & est duplex, alius, qui facit trepidare mentem ex præsentia prædictorum; alius est metus reuerentialis mixtus cùm aliquibus minis, verberibus, vel carcere, quæ damna timeantur probabiliter ex ira dicti Superioris. *Bart. in l. si ob turpem ff. de cond. ob turp. cauf. Bal. in l. C. quod metus causa, quem cit. Couar. c. 3. 2. p. §. 4. num 18. Pan. in Gl. in c. Abb. de his, quæ vi, metusue causa fiunt.*

31 Metus reuerentialis sufficit ne ad annullandam professionem?

Resp. Si metus non sit solùm reuerentialis, sex mixtus cum aliquibus minis, & terroribus dicti superioris, veluti si quis timeat, quòd si non facias talẽ professione pater, vel superior, qui timetur, verberabit eum, & carcerabit, vel tollet alimenta, & si probetur, quòd talis superior soleat fæuire in subditos, tunc iste metus reuerentialis vocatur minor iusto metu, & sufficiet ad annullandã professionem. *Abb. & Gloss. singularis in c. presens. 20. q. 3. verb. patrem in fi. Rodriguez. t. 2 1. nu. 50. vbi dicta Gloss.* facit distinctionem inter metum sufficientem ad annullandam professionem, & ad annullandum matrimonium, & sic intelligendi sunt omnes DD. qui tenent metum reuerentialem non esse sufficientem ad annullandam professionem.

32 Vbi requiritur maior metus, ad annullandã professionem, vel ad annullandum matrimonium?

Resp. Maior metus requiritur ad annullandum matrimonium, Primò, quia est Sacramentum Ecclesiæ, & vinculum indissolubile nisi per mortem. Secundò, quia est status magis liber, & sponsus non habet illam clausuram, & verecundiam, quam habet Nouitius vestitus, & sic ad matrimonium requiritur metus cadens in constantem virum. *iuxta Gl. singular. in c. præsens 20. q. 3.*

33 Quænam sunt consideranda in metu?

Resp. Primò, persona, quæ habet metum, & eius ætas; nam fœmina non est ita fortis, vt vir, puer, vt homo. Secundò, damnum si est præsens, futurum, corporale, spirituale, rei familiaris, honoris, mortis, carceris præsentis, vel futuri. Tertiò, minans, si est persona æqualis, vel superior, Princeps, Episcopus, Iudex, pater, mater, vel latro. Quartò, locus, si est in agro, cubiculo aperto, vel clauso, sine testibus, vbi non possit habere auxilium, & consideratis omnibus circunstantijs, Iudex debet arbitrari; nam certa regula dati non potest, cum diuersi sint casus, & varientur in circunstantijs. *DD. in c. cũ dilectus, de iis, quæ vi, metusue causa fiunt.*

34 Si quis emittat professionem ante decimum sextũ annum, & fecit prius donationem suorum bonorum, donatio erit ne valida?

Resp. Neque professio, neq; donatio erit valida, imò si postea de nouo facit professionem, de nouo debet facere donationem, quia prima nullos parit effectus, neque reuiuiscit. *Trident. syn. sess. 25. cap. 15. & 16. de regul.*

CAPVT XVI.

De quæstoribus eleemosynarum in Regularibus.

1 Regulares quæstores eleemosynarum quid debent facere?

Resp. Petere licentiam à Iudice Ecclesiastico, & eleemosinam simpliciter recipere modestè quo libenter offertur *Trid. syn. sess. 21. c. 9. de reform.*

2 Quæstores eleemosinarum quid prohibentur facere?

Resp. Concionari, portare campanellas, & reliquias facere conuentiones, & locationes elemosinarum, inducere fideles minis, & terroribus ad eleemosinas dandas. *Trid. syn. sess. 21. c. 9. cit.*

3 Qui dicuntur praui quæstores eleemosinarum?

Resp. Qui faciunt supra dicta, vel conuertunt eleemosinas in prauos vsus, veluti ludendo luxuriando, manducando apud cauponas. *Trid. syn. sess. 21. cap. 9. citat.*

4 Quid debet Episcopus facere cum istis quæstoribus?

Resp. Eos in carcere tradere, & castigare, & eorum loco nominare duos de capitulo, qui suo tempore publicent indulgentias gratis, & eleemosinas colligant *Trid. syn. sess. 21. c. 9. cit.*

CAPVT XVII.

De Abbatibus exemptis.

1 Monasteria, & Abbatiæ, quæ datæ sunt in commendam, quomodo, & quando debent conferri?

Resp. Cum primum vacauerint, debent prouideri regularibus probatæ, vitæ, & in prouisione qualitas singulorum exprimẽda est, alias prouisio erit surreptitia. *Trid. syn. sess. 25. c. 21 de regul.*

2 Si monasterium datum in comendam habeat certum numerum personarum, & nouitiorum ad portiones recipiendas, ad quem pertinebit prouisio earum, quando vacauerint ad Priorem, vel conuentum, vel ad commendatarium eorum?

Resp. Destinguendo, si tale monasterium nõ sit sub aliqua congregatione, pertinet ad commendatariũ, si vero sit vnitum alicui congregationi, prouisio pertinet ad

tinet ad Priorem, & conuentum, & debent eam facere iuridicè secundum regulã talis congregationis.

3 Abbates, Collegia, & capitula possunt ne dare minores ordines non subditis suis?

Resp. Non, etiam si sint exempti, & habeant iurisdictionem quasi Episcopalem, nisi cum dimissorijs suorum ordinariorum. *Trid. syn. sess. 23. c. 10. de ref.*

4 In Abbatia, vbi non est cura animarum, tenentur ne Abbas residere?

Resp. Non, sicut nec beneficiatus simplex.

5 Qui obtinent beneficia in commendam, quibus in casibus non tenentur promoueri ad sacros ordines, neq; facere personalem residentiam?

Resp. Primò, si monasteria careant cura animarum. Secundò, si ut solum habeant iurisdictionem temporalem. Tertiò, si cura animarum committi incumbit, vel Vicario, & non personæ commendatariæ. Quartò, si per ipsos non stat, quò minus eam exerceant, quia de facto prohibentur. *Mandosius, de signa. grat. tit. dispensat. de non residentib.*

6 Abbates exempti, si habeant priuilegium sedis Apostolicæ conferendi sacramentum Chrismatis, possunt ne illud conferre?

Resp. Non, sine expressa Episcopi illius diœcesis licentia, quæ debet dari in scriptis, & non generalis, sed quoties debet actu exerceri tale officium.

7 Abbates exempti, ad quem Episcopum tenentur accedere pro sanctis oleis?

Resp. Ad Episcopum in cuius diœcesi existunt, vel ad viciniorem.

8 Abbates benedicti, quas vestes possũt benedicere?

Resp. Omnes vestes vasa, in quibus non interuenit Chrisma; hoc enim Episcopis tantum est reseruatũ. *cap. 1. de sacra vnctione.*

CAPVT XVIII.

De processionibus Corporis Christi.

1 QVare institutum est festum peculiare Corporis Christi, & processio illa publica solemnissima?

Resp. Ob gratitudinem, & memoriam tam magni beneficij, & misterij. *Trident. syn. sess. 13. c. 5.*

2 In die corporis Christi vnde sumendum est sanctũ Sacramentum?

Resp. Ex Cathedrali, vel maiori Ecclesia, & per vias cũ magna deuotione, musica, festis, & iubilo, & in eãdem Ecclesiã est reportandũ. *Trid. syn. sess. 13. c. 5.*

3 In quibus Ecclesijs debent fieri processiones Corporis Christi?

Resp. In omnibus, in quibus Eucharistia in sacrario seruatur, siue sint Monialium, Monachorum, vel Parochorum; aduertendum tamen est, quòd non debent impedire diem, neq; horam processionis matricis Ecclesiæ; neq; cum illa concurrere; ratio est, quia Concilium generaliter loquitur cum omnibus Ecclesijs, quæ habent in sacrario Eucharistiam. *Trid. synod. sess. 13. c. 5.*

4 Qui ordo seruandus est in processionibus?

Resp. Vt omnes religiosi, confraternitatesq; vadant in loco suæ antiquitatis secundum eorum institutionẽ, ita tamẽ quod Clerici regulares præcedãt laicos.

5 Ad processionem Corporis Christi qui debent vocari?

℞. Omnes Clerici, & regulares tamen exempti, quã non exempti, tam beneficiati, quàm non habentes beneficium. *Declaratio Cardinalium super c. 5. sess. 13.*

6 In processione Corporis Christi quem pertinet nominare horam, locum, & vias, per quas debet ire processio?

℞. Ad Episcopum, & capitulum. *Trid. syn. sess. 25. cap. 13.*

7 In his processionibus, & in alijs quem locum habet Episcopus?

Resp. Primum locum, primamque sedem, quã ipse voluerit; quia est caput, & representat locum Summi Pontificis. *Trident. synod. sess. 25. c. 13.*

8 Si Episcopus fuerit absẽs, quis debet habere hunc locum?

Resp. Suus Vicarius, qui est caput, & representat suam personam.

9 Qui habet authoritatem dirigendi processiones generales, vel particulares, quæ solent fieri extraordinariè pro aliqua necessitate?

Resp. Episcopus cum consensu capituli. *Trid. synod. vbi supr.*

10 Vicarius Episcopi, si Episcopus fuerit absens, poterit dirigere processiones?

Resp. Poterit cum capitulo, quia succedit iurisdictione Episcopi.

11 Sacerdos indutus cappa, vel pluuiali, vel casula, qui facit officium presbyteri in omnibus processionibus Corporis Christi, vel in sepeliẽdis mortuis, vel in alijs processionibus particularibus, quem locum debet habere, & obseruare?

Resp. Debet habere locum magis honoratum, etiã si in processione sunt Episcopi, & Cardinales; ratio est quia Presbyter indutus sacris vestibus, represẽtat Christum, & Summum Pontificem, & summum Sacerdotem, & sic incedit vltimus medius inter maiores dignitates, licèt ipse sit simplex Sacerdos.

12 Potest Episcopus compellere monachos, vt ad publicas processiones accedant?

Resp. Si vocati fuerint, potest compellere monachos, & Clericos. *Trid. syn. sess. 25. c. 13. de regul.*

13 De quibus processionibus loquitur *Conc. Trid. sess. 25. c. 13.* vbi dicit, quod Episcopus possit compellere Clericos, & regulares, vt ad processionem veniant?

Resp. De generalibus, non de particularibus.

14 Quæ dicuntur processiones generales?

Resp. Quæ pro causa particulari aliquando fiunt, in quibus inuitantur regulares, & Clerici; particulares vero sunt, quæ statutis diebus per Ecclesiam fiunt?

15 Quis debet componere controuersias in processionibus inter seculares, & regulares?

Resp. Episcopus omni amota appellatione, & debet exequi, quod ipse ordinauerit, cum appellatio non habeat effectum suspensiuum, ne processio peruertatur, & perturbetur, & ne sæculares excandalixentur. *Trid. syn. sess. 25. c. 13. cit.*

16 Quam pœnam potest Episcopus inponere regularibus, qui vocati non veniunt ad processiones, vel in con-

in controuersiis ortis ei non parent?
Resp. Excommunicationis, & alias arbitrio, & carcere. si opus fuerit. *Trid. syn. vbi sup.*

17 Quomodo debet Episcopus procedere in controuersiis componendis in processionibus?
Resp. Summariè, ac benignè sine strepitu iudicij, amota appellatione, quia non habet effectum suspẽsiuum, ne officium diuinum, vel processio retardetur, & sufficit, vt Episcopus solo verbo proferat sententiam, licèt finita processione debeant recipi testes, & iurati scribere omne illud, quod in processione, vel actu, vel officio publico actum fuit, & quis ordo datus fuit ab Episcopo, & quæ sententia probata, & iterum debet partibus notificari, vt omnia fiant iuridicè.

18 Poterit Episcopus innouare controuersias iam finita, in processionibus inter confraternitates, & regulares, vel inter ipsos regulares, vel inter ipsas cõfraternitates?
Resp. Non, quia solùm datur ei facultas dirimendi controuersias, quæ de nouo oriuntur, non vt suscitet quæ finitæ sunt iam, vt nulli tollatur ius nequisiat initia. *Conc. Trid. sess. 25. c. 13. Bulla Pij V. in fauorem regularium edita.*

19 In quibus processionibus generalibus debet Episcopus cogere regulares, & omnes Clericos, vt in ijs intersint?
Resp. In processione Corporis Christi; in litanijs generalibus, in iubileis, & in processionibus, quæ fiunt pro salute Regum, pro peste, vel pro electione Summi Pont. vel pro alia publica necessitate: ratio est, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, & adiuuari, & debent esse participes laboris, sicut & vtilitatis.

20 Quos religiosos non potest compellere Episcopus vt vadant ad processiones?
Resp. Qui sũt nullius diœcesis, vel sunt distantes per milliaria ab vrbe, vel qui sunt in collegijs nec choro inuigilant, nec vitæ monasticæ, vel qui nunquam exeunt à monasterio.

21 Potest Episcopus cogere regulares exemptos, vt assistant in Ecclesia Cathedrali ad celebrationem quadraginta horarum?
℞. Nõ, sed ipsi eas debent celebrare suis in domibus.

22 Potest Episcopus compellere confraternitatis laicorum, vt vadant ad processiones?
Resp. Non, nisi in sua constitutione præcipiatur, vel habeant consuetudinem eundi ad processiones; quia istæ confraternitates debent seruare regulam, & pãdum, sub quo institutæ sunt, & vltra illum non potest illis imponi onus, neq; pondus.

23 Episcopus potest compellere Clericos, qui non habent officium, neque beneficium in sua diœcesi, vt processiones comitentur, sed ibi sunt causa itineris;
Resp. Non, quia itinerantes non habet commoditatẽ, & ornatum necessarium, sed si ipsi ex sua deuotione voluerint associare processiones, debet Episcopus, & Clerus dare illis locum honoratum secundum eorum qualitatem, & darre illis candelas, & ea, quæ dãtur cæteris Clericis, quia hospites maiori honore habendi sunt. *DD. super c. 13. sess. 25. de regul.*

CAPVT XIX.

De Conseruatoribus.

1 Qvi sunt Conseruatores?
℞. Iudices concessi à sede Apostolica in fauorem religiosorum, hospitalium, ac locorum piorum ad solùm defendendum eos in possessione suorum bonorum. *Trid. syn. sess. 14. c. 5. de reform.*

2 Qui gaudent priuilegio conseruatoriarum litterarum?
Resp. Religiones, & pia loca, quibus à Summo Pont. concessum est. *Trid. syn. sess. 14. c. 5. cit.*

3 In criminalibus, & causis mixtis vigore litterarũ conseruatoriarum possunt regulares excusari, vt Episcopus, aut superiores, ad quos pertinet iurisdictio, non procedant contra eos?
Resp. Non, quia Trid. syn. iurisdictionem hanc expressè tollit à conseruatoribus, & eam dat Episcopis. *Trid. syn. sess. 14. c. 5. vbi sup.*

4 Habentes litteras conseruatorias possunt citare aliquem, & esse actores ante conseruatorem?
℞. Non, sed debent petere ante iudicem rei. *Trid. syn. sess. 14. c. 5. cit.*

5 Per quod tempus durat beneficium cõseruatoris?
Resp. Vltra quinquennium à die concessionis nõ valet: debet enim confirmari à Sũmo Pont. *Trid. syn. sess. 14. c. 5. cit.*

6 Iudices conseruatores possunt habere tribunal erectum?
Resp. Non. *Conc. Trid. sess. 14. c. 5. vt sup.*

7 In causis mercedum, videlicet hominum seruientium monasterijs, qui petunt suos labores, & in causis miserabilium personarum, qui Iudices debẽt procedere?
℞. Contra Monachos extra monasterium degentes quomodolibet exemptos, & contra Clericos seculares, non conseruatores, sed Iudices Ecclesiastici ordinarij debent procedere, quia hoc est reseruatum à Conc. Trid. propter vtilitatem pauperũ. *Trid. syn. sess. 7. c. 14. & 25. sess. 14. cit.*

8 Collegia, vniuersitates, scholæ, & regularia loca, hospitalia actu exercentia hospitalitatem possunt gaudere priuilegio conseruatorio?
Resp. Possunt, quia exceptuatum in *Conc. Trid. sess. 14. cap. 5. cit.*

9 De Iure nouo, quid innouatum est in materia cõseruatoriarum per Greg. XV. per Bullam editam die 20. Septembris Pontific. sui anno primo?
Resp. Primò, talis bulla reuocauit nominationes iudicum conseruatorum, ordinum regularium, militarium, hospitalium, secundum Bullam Bonifacij, quæ incipit, statutũ. Secundò, dicta Bulla præcipit, vt deinceps, qui debent eligere conseruatores, eligant aliquem ex iudicibus synodalibus, vel Canonicis approbatis, electis in Concilio Prouinciali, aut diœcesano. Tertiò, litteras conseruatores nouas, & conseruatores nominati debent manifestare illas, & scribere in actis curiæ illius Episcopi, aliàs illis nõ prosunt. Quartò reuocauit omnes litteras conseruatorias,

uatores, & præcepit, vt de nouo expediantur.

10 Si aliquod monasterium non eligat conseruatores iuxta dictam Bullam Gregorij XV. in illo anno, in quo caret Iudice conseruatore, coram quo Iudice debent causę determinari?

Resp. Coram Iudice ordinario Ecclesiastico, videlicet Episcopo, vel Vicario. *Trident. synod. session. 7. cap. 14. de reformat.*

11 Regulares vtentes litteris conseruatorijs antiquis quam pœnam incurunt?

℟. Monachi, & priores carent voce actiua, & passiua, monasteria carent conseruatore per annum, cæteri puniuntur arbitrio Iudicis Ecclesiastici. Bulla Greg. XV. sic præcipit.

12 Conseruatores semel electi à regularibus possunt ne mutari?

Resp. Intra quinquennium regulares non possunt mutare conseruatores; nisi ex legitima causa ab ordinario, vel à Summo Pontifice approbanda. dicta Bulla Greg. XV.

13 Cardinales, Episcopi, & Vicarij possunt esse conseruatores?

℟. Possunt ex dicta Bulla.

14 Conseruatores sic nominati possunt procedere extra ciuitatem, & diœcesim?

℟. Non quia hoc est illis limitatum in dicta Bulla Greg. XV.

15 Si fuerint controuersia inter conseruatores sic nominatos, & Iudices Ecclesiasticos, quid agendum?

℟. In tali casu non procedatur, donec per arbitros in forma iuris electos controuersia decidatur, iuxta *capit. 5. session. 14. Concil. Trident. & dicta Bulla Greggorij XV.*

16 Si aliquis regularis fuerit reus ante suum conseruatorem, & actor sæcularis habet conseruatorem suspectum, & illum recuset, quid agendum?

℟. Causa non finita suspenditur statim iurisdictio conseruatoris per recusationem interpositam à laico, donec conuersia finiatur à Iudicibus arbitris à Iure positis. *Trid. syn. sess. 14. c. 5.*

17 Conseruatores, de quibus casibus possunt cognoscere?

℟. De ijs, in quibus regulares sunt rei, sed non de ijs, in quibus regulares sunt actores, ne sæculares molestentur?

18 Si conseruatores excedant terminos suæ commissionis prefixos in dicta Bulla, quam pęnā incurrunt?

℟. Priuantur officio per vnum annum, & pars procurans excessum, incurrit excommunicationem iuxta Bullam Bonifacij VIII. quæ incipit, hac constitutione, & Bulla citata Gregorij XV.

19 Qualis debet esse iste excessus, vt incurrantur istæ pœnæ?

Resp. Primò, si conseruator procedat extra ciuitatem, vel diœcesim molestando aliquem. Secundo, si procedat in causis, in quibus regulares sunt actores, & his similia.

20 Regulares possint petere Iudices sęculares à Principibus?

Resp. Possunt tribus seruatis. Primo, quod regulares sint actores. Secundò, quod persona contra quam sit secularis, de non foro Ecclesiastico. Tertiò, si causa sit merè profana.

21 Hæc Bulla Gregorij XV. à quo tempore debet inuiolabiliter obseruari?

Resp. In Italia infra duos menses, extra Italiam infra sex, numeratos à die 20. Septembris anno 1621.

22 In dicta Bulla est derogatum priuilegijs, consuetudinibus, & statutis editis in fauorem regularium?

Resp. In dicta Bulla debet à dicto tempore inuiolabiliter obseruari, quia in ea derogantur consuetudines, priuilegia, & statuta, & omnia reducuntur ad formam in dicta Bulla positam.

23 Si regulares habent plures Bullas, vel sententias rotales cum iudicibus executoribus ad mittendos eos in possessionem illarum rerum, de quibus fuit litigatum, & perturbentur in aliqua possessione, debent petere hoc à quocumque Iudice ab illis electo, vel eligendo, vel ante suum Iudicem conseruatorem?

Resp. Dicti regulares nihil possunt petere, neque citare, neque excommunicare aliquem, nisi ante suū Iudicem conseruatorem, solum quia hoc expressè cauetur in dicta Bulla Gregorij XV. ratio est, quia illi Iudices, qui dantur in bullis, & sententijs rotalibus, solum sunt ad mittendos regulares in possessionem illius rei, de qua fuit litigatum; sed si postea post aliquos annos velint de nouo petere aliquid, scilicet quod inquietantur in tali possessione, hoc debent petere ante suum Iudicem conseruatorem, quia ad hoc eligitur. Secundò, quia postquam Iudex virtute processus fulminati dat possessionem alicuius præeminentiæ, vel benefici, & ipse est in quieta possessione, talis Iudex functus est officio suo. Tertiò, quia si possint habere regulares in sui fauorē tot Iudices, quot bullas habent, non haberent vnum conseruatorem, sed plures contra tenorem dictæ Bullæ Gregorij XV.

24 Quando regulares volunt petere aliquid contra Clericos, vel sæculares ante suum conseruatorem, vel ante Iudices bullarum, quid debent agere?

Resp. Primò, debent præsentare bullas, vel electionem conseruatoris cum dictis solemnitatibus factam Secundò, probare per testes, vel scripturas, quod sint in possessione talis rei. Tertiò, probare saltem cum vno teste, quod perturbantur à tali persona in illa possessione quieta, & pacifica, quam habent, & tunc possunt petere litteras citatorias contra talem personam.

25 Conseruator quomodo debet procedere in tali negotio?

℟. Debet citare, dare terminum competentem, audire partes, & seruare terminos iuris, & formam suæ commissionis, & illam non excedere, iuxta bullam dictam Gregorij XV. alias suspenditur per annum à tali officio, & ordinarius, qui loco eius succedit, reuocabit omnia per ipsum facta, & condemnabit regulares in expensis, in pœnis dictæ Bullæ.

CAPVT XX.

De Magnis Magistris.

1 MAgni magistri, & Priores ordinum militatiū, quam iurisdictionem habent?

℟. Ecclesia-

Resp. Ecclesiasticam, & sæcularē circa bona, & personas sui ordinis, merum mixtum imperium, & omnia necessaria ad iurisdictionem exercendam absque vlla dependentia, vt patet ex bulla Pij IV. & ex priuilegio, & bulla ordinibus militaribus concessis. *leg. imperium ff. de iurisdict. omnium iudicum, & ibi Bar. nu. 8. Bald. n. 30. Paul. de Cast. n. 5. Iason nu. 8.*

2 Magni Magistri ordinum militarium habent collationem commendarum vacantium per mortem?
Resp. Habent, & etiam per ascensionem ad aliam commendam sine dependentia alicuius, vt planè videtur in priuilegio cuiuscumque ordinis.

3 Magni Magistri, & Priores sunt ne collatores ordinarij?
Resp. Sunt viri ordinarij intra limites suarum iurisdictionum, & habent iurisdictionem independentem ab aliquo Episcopo. *Bulla Pij IV. in bullario 14. circa finem.*

4 Magni Magistri, & Priores possunt facere synodum?
Resp. Possunt, & eligere examinatores synodales, prouidere beneficia, ex dicta Bulla.

5 Si quis habens commendam, vel Prioratum assumatur ad Episcopatum, vacat ne talis commenda, vel beneficium, & cui?
Resp. Vacat, & debet prouideri à magno magistro, quia ista beneficia sunt exceptuata, & quasi de iure patronatus ordinis. *c. cum in cunctis, de elect.*

6 Beneficia ordinum militarium cadunt ne sub reseruationibus, deuolutionibus, & affectionibus?
Resp. Non, etiam si vacent in curia, nec possunt permutari ad inuicem, nec cum beneficio sæculari, neq; grauari pensione sine licentia Magni magistri. Bulla Pij IV. super hoc edita. vers. qui in Romana Curia. *Parisius, vol. 4. cons. 44. & cons. 36. num. 17.*

7 Hospitalia ordinum militarium comprehenduntur sub aliqua reseruatione?
Resp. Non, imò omnia ista hospitalia sunt priuilegiata. *Anchar. c. si propter, de rescriptis, n. 6. Felyn. in c. de quarta. de præscriptio. Clem. per litteras de præbend. Cardinalis. c. 2. de præbend.*

8 Quando vacat Ecclesia parochialis alicuius ordinis, si sit intra diœcesim alicuius Episcopatus, quid agendum?
Resp. Tūc Magister, vel Prior, vel alius inferior collator tenetur personam, vel personas idoneas Episcopo præsentare, vt ab eo cum synodalibus examinentur. *Bulla Pij V. incipiens, exposcit, circa medium.*

9 Potest Episcopus visitare Ecclesias parochiales ordinibus militaribus subiectas?
Resp. Potest, si sint intra suam diœcesim, & solùm his dumtaxat, quæ ad curam animarum, & ad administrationem sacramentorum pertinent, cum oues sint propriæ illius Episcopi. *Trid. syn. sess. 21. cap. 8. de reform. bulla Pij V. quæ incipit, exposcit, & Greg. XIII. quæ incipit, conuenit.*

10 Si curam animarum in dictis Ecclesijs parochialibus exerceant religiosi eiusdem ordinis, possunt ne eorum personæ visitari ab Episcopis?
Resp. Non, sed si exerceatur per Clericos sæculares, possunt visitari, & corrigi ab Episcopis. *Trid. syn. sess. 21. c. 8. de refor. Bulla Greg. XIII. quæ incipit, circumspecta in omnibus.*

11 Si aliquis religiosus non viuat sub obedientia, vel non sit legitimè professus, vel sit discolus extra religionem, potest ne visitari ab Episcopo?
Resp. Potest corrigi, & incarcerari, quia cessante causa cessat effectus, & debet remitti suo priori pro casu. *cap. cum cessante, de appellatione. cap. generaliter. 16. q. 1.*

12 Habentes curā animarum in parochialibus subditis religioni S. Ioannis Hierosolymitani, tenentur ne accedere ad congregationes, quas Episcopi faciūt ad determinandos casus conscientiæ?
Resp. Tenentur, etiam si sint professi in dicta religione.

13 Milites, & religiosi ordinum militarium possunt facere professionem ante annum nouitiatus?
Resp. Non, neque ante decimum sextum annum completum suæ ætatis, quia comprehenduntur sub decreto *Conc. Trid. sess. 25. c. 15. de regul.*

14 Dicti milites, & religiosi tenentur obseruare onera posita à Concil. Trid. alijs religiosis aliarum religionum?
℞. Religiosi ordinum militarium, tàm equites, quā Clerici non obligantur seruare onera aliarum religionum, sed tantum constitutiones, & statuta suorū ordinum, quia licèt sint veri religiosi, in pluribus differunt à religiosis mendicantibus, & sic non comprehenduntur sub pœnis, & regulis aliorum, sic declarauit Rota die 11. Decembris anno 1570.

15 Priores ordinis S. Iacobi, & aliorum ordinum militarium, qui habent iurisdictionem quasi Episcopalem, possunt dare primam tonsuram, & quatuor minores ordines?
Resp. Possunt in suis locis, & suis subditis tantum. *Molfes. in sum. tom. 1. tract. 2. c. 2. n. 17.*

16 Priores ordinis S. Iacobi, & aliorum ordinum militarium possunt absque licentia Episcopi accersire aliquem Episcopum, vt in locis sibi subditis exerceat pontificalia?
℞. Possunt accersire Episcopum, qui suis subditis cōferat ordines maiores, benedicat oleum, & chrisma, confirmet pueros toties, quoties voluerit, non obstante prohibitione posita. *c. 5. sess. 25. Concil. Tridentl.* quia ibi non loquitur de Prælatis immediatè subditis sedi Apostolicæ, qui habent iurisdictionē quasi Episcopalem. *Molfes. in sum. to. 1. tract. 2. c. 2. nu. 17.*

17 Milites S. Iacobi, Calatrauæ, & Alcantaræ, qui emittunt omnia tria vota in sua professione, possunt ne obtinere beneficia sæcularia, Canonicatus, & præbendas absque dispensatione Apostolica?
℞. Dum dicti milites non emittunt tria vota substantialia, etiam si habeant habitum sui ordinis, nō sunt incapaces ad obtinenda beneficia sæcularia, curata, & alia beneficia, vt Canonicatus, pensiones, dignitates in Cathedralibus absque dispensatione.

18 Si aliquis miles habeat talia beneficia, & postea faciat professionem, poterit ne retinere illa?
Resp. Non, absque dispensatione Apostolica. Bulla Greg. XIII. quam refert *Quaranta sum. Bullar. verb. canonicus regularis. pag. 127. Nauar. cons. 9. n. 1. de præbend. Trid. syn. sess. 14. c. 10. de refor.*

19 Canonici Regulares, & religiosi Ordinum militarium, qui de mandato suorum Superiorum administrant parochiales sibi vnitas, vel subditas, si delinquant, a quo debent puniri?
Resp. A suis Superioribus, sed post Constitutionem editam Greg. XV. anno 1623. nonis Febr. allegatam in c. 4. de Regul. puniri debent ab Episcopo.

20 Si delictum fit in administratione sacramentorũ, à quo sunt puniendi?
Resp. Si parochialis sit in locis subditis Prioribus, vel Magistris, in quibus habent omnimodam iurisdictionem; à suis superioribus, si verò sit in locis, vbi Episcopus habet iurisdictionem spiritualem, tunc ab ipso Episcopo, post dictam constitutionem Gregor. XV. semper sunt puniendi ab ipso Episcopo?

21 Si dicti milites, vel religiosi publicauerint indulgentias sine licentia Episcopi, à quo debent puniri?
Resp. Si sint in locis Episcopo subiectis; ordinarius debet contra eos procedere. *Trid. syn. sess. 6. c. 5. sess. 14. c. 4. sess. 24. c. 11.*

22 Dicti religiosi ordinum militarium, qui actu habent beneficia, possunt ferre suffragium in electione suorum superiorum, & Priorum?
Resp. Si habuerint possessionem, non; quia iam sunt emancipati à conuentu.

23 Si aliquis religiosus habeat beneficium curatum, & non resideat in eo, quam pœnam incurrit?
Resp. Debet priuari beneficio, seruata cum illo forma priuationis, quam posui. *lib. 4. & de residentia parochorum. Trid. syn. sess. 23. c. 1. de refor. Bulla Pij V. 64. quæ incipit, cupientes, c. quia nonnulli, c. relatum, de Clericis non residentibus.*

24 Si aliquis religiosus fuerit excommunicatus, quã pœnam incurrit?
Resp. Priuatur fructibus beneficij, qui cum sit extra Ecclesiam, nomine Ecclesiæ nihil potest possidere. *c. pastoralis, de appellat. §. verum quia.*

CAPVT XXI.

De Monialibus.

1 Moniales, quam regulam debent profiteri?
Resp. Sui prioris, institutionis videlicet, tria vota essentialia, videlicet castitatis, obedientiæ, & religionis. *Trid. syn. sess. 25. c. 1. de regul.*

2 Qui regunt monasteria Monialium, quid debent ordinare?
℟. Vt moniales semel in mense confiteantur, & cõmunicent, & obseruent suam regulam, & clausuram.

3 Officiales, qui administrant bona temporalia, à quo possunt eligi, & quo tempore debent durare?
Resp. Ab Abbatissa, & conuentu, etiam si monasterium sit Episcopo subiectum, & sunt amouibiles ad nutum superiorum, & ex bulla noua Gregor. XV. debent reddere rationem, & computum superioribus, Episcopo interueniente, si vult: reliqui verò, vt capellanus, confessor, & sacrista eliguntur ab Episcopo absque interuentu monialium.

4 Quis potest dispensare, & distribuere redditus monialium?
Resp. Earum superiores, siue sit Episcopus, siue regularis.

5 Moniales, quæ sunt exemptæ, & sedi Apostolicæ subiectæ, in quibus subijciuntur Episcopis?
Resp. In regimine, & in spiritualibus. *Trident. syno. sess. 25. c. 9. de reg.*

6 In reformatione facta à sancto Conc. Trid. includuntur ne omnia monasteria cuiuscumq; qualitatis.
Resp. Affirmatiuè non obstante mari magno, nec alijs priuilegijs, imò concilium præcipit Episcopis, vt omnia executioni mandent, etiam cum auxilio brachij sæcularis. *Trid. syn. sess. 25. c. 22. de regular.*

7 Monasteria monialium, quæ ipsamet habent iurisdictionem, & non subiecta Episcopis, nec alicui Congregationi, intra quod tempus debent ingredi aliquam congregationem, vel subijci Episcopis?
Resp. Intra annum à publicatione concilij, alias à metropolitano coguntur, & en absente, ab Episcopo antiquiori tamquam sedis Apostolicæ delegato. *Tri. syn. sess. 25. c. 8. de regul.*

8 Si talis sit cum Episcopo super processione visitãdi moniales, quid est agendum?
Resp. Episcopus debet conseruari in processione, saluo iure monialium, vel alterius partis litigantis in petitorio, quia Episcopus habet fundatam suam intentionem in *c. 9. sess. 25. Conc. Trid. de regular.*

9 Magistratus sæculares possunt ne regere monasteria monialium?
Resp. In spiritualibus, non, sed solus Episcopus, vel alius superior. *Trid. syn. sess. 25. c. 5. cit.*

10 Cum qua licentia debent monasteria monialium de nouo erigi?
Resp. Cum licentia Episcopi illius diœcesis. *Trident. syn. sess. 25. c. 3. de regul.*

11 Si velint fabricare monasterium intra vrbẽ, possunt ne moniales per diuersa diuidi monasteria?
Resp. Non, sed omnes simul ad monasterium sui ordinis. *Azor. instit. moral. p. 1. lib. 8. Nauar. cons. 5. nu. 3. de stat. monach.*

12 Quæ sunt causæ translationis monasterij ex vno loco ad alterum?
Resp. Incursus pyratarum vel latronum, aeris pestilentia, aquæ det inxus, aeris, vel terræ intemperies causans morbos, magna frigiditas, vel magnus calor, aliqua contagiosa infirmitas, vel si sit situm in agro, in loco non tuto, transferendum est ad ciuitatem. *Nauarr. commentar. 4. de regul. num. 48. & 49. capitul. statuimus. 19. quæst. 3. Azor. part. prima, libro 12. cap. 14.*

13 Si Monasterium monialium sit in agro, vbi debet mutari, & a quo?
Resp. Debet intra Vrbem transferri ab Episcopo tamquam sedis Apostolicæ delegato, licèt sit exemptum, & poni in loco tuto cum suis redditibus, honoribus, & oneribus, præcipuè si expositum sit incursibus pyratarum, & latronum. *Trid. syn. sess. 25. c. 5. de regularibus.*

14 Si Monasteria monialium in agro habeant muñũ altum, & custodiam, debent ne transferri in ciuitatem?
Resp. Si nullum sit inconueniens, cessat ratio translationis.

14 Quis potest recludere fenestras, & portas, & tollere omnia impedimenta, tàm in monasterijs, quàm in domibus, quæ sunt propè monasteria?
℟. Episcopus, quia licet quisq; possit leuare domum suam vsq; ad cælum, dummodo via sit in medio; tamen hæc lex non habet locum in damnum clausuræ monasteriorum monialium, cùm sint Virgines Deo sacratæ. *Tusc. de visitat. Eccles. lib. 2. c. 18. num. 5.*

15 Moniales possunt habere Sanctum Sacramentum intra claustra monasterij?

℟. Non,

Resp. Non, quia prohibitum est (ablato quocumque priuilegio) à *Trid. syn. sess. 25. cap. 10. de regularibus.*

CAPVT XXII.

De clausura Monialium.

1 Episcopus, quando, & quomodo debet ingredi monasterium monialium, & in quibus casibus? Resp. Rarò, & in casibus magnæ vtilitatis, & necessitatis comitatus paucis personis religiosis, & sacerdotibus. *Bulla Gregor. XIII. incipiens, dubijs, quæ est in ordine 75.*

2 Episcopus potest ne ingredi monasterium monialium regularibus subiectarum contra eorum voluntatem?
Resp. Potest solùm ad videndum, si clausura seruetur, vel non. *Triden. syn. sess. 25. cap. 5. de reg. Zerola in prax. Episc. p. 1. verbo monial.*

3 Moniales à quo debent cogi, vt clausuram seruēt?
Resp. Ab Episcopo cum inuocatione brachij secularis, si opus fuerit, & si Iudices non dederint, sunt excommunicati. *Trid. syn. sess. 25. c. 5. cit.*

4 Si in aliquo monasterio sit consuetudo, vt in die obitus alicuius monialis ad eam sepeliendam celebretur Missa cantata in claustro, choro, vel in aliqua capella dictarum monialium præsentibus monialibus, quid est agendum?
Resp. Si hoc priuilegium competat alicui monasterio, vel per consuetudinem immemorabilem non sublatam post publicationem concilij, vel per breue particulare; tunc talis consuetudo est seruanda: ratio est, quia *Trid. syn. sess. 25. cap. 10.* non tollit hanc consuetudinem, vt talis monacha non sepeliatur cum sacrificio Missæ, quod rarò contigit, solùm vult, ne sanctum Sacramentum seruetur intra claustra, vel clausuram monialium, vt tollatur occasio sæpè sæpius intrandi.

5 In monasterijs, vbi non est dicta consuetudo, moniales quomodo sunt sepeliendæ, & quis numerus Clericorum, & ministrorum debet intrare ad eas sepeliendas?
Resp. Corpus defunctarum debet poni in choro, vel in capitulo, vel in capella publica, & si fuerit mane, Sacerdos in Ecclesia celebret Missam de requie, & officium defunctorum, & si fuerit Vespere, Sacerdos indutus cappa dicat in Ecclesia dicta officia defunctorum, & postea processionaliter cū cruce duobus luminarijs, & comitatur a sex, vel octo Clericis, & cum hominibus, qui habent officium sepeliendi mortuos intret processionaliter intra claustra monasterij, & omnes moniales processionaliter cum sua cruce eum expectant ad portam monasterij, & sic præcedentibus monialibus, & subsequentibus Sacerdotibus cum suis Clericis omnes simul accedant ad locum, vbi est corpus monialis defūctæ, & eam portēt ad locum sepulturæ, vbi erit altare præparatum, & facta benedictione sepulturæ incensato corpore, sparsa aqua benedicta omnibus responsorium cantātibus illa sepeliatur, & cooperto sepulchro omnes simul processionaliter reuertantur ad portam monasterij.

6 Isti clerici quas qualitates debent habere?
Resp. Debent esse bonæ vitæ, & famæ, & ætate matura, & electio horum Clericorum tam in numero, quam in persona relinquitur arbitrio Episcopi, vel superioris monasterij, quia certa regula dari non potest.

7 In quibus, & propter quas causas potest Episcopus dare licentiam, vt homines ingrediātur monasteria?
Resp. Causa infirmitatis, vel necessitatis, vt medico spirituali, & temporali ad ministranda sacramenta, & sepeliendos mortuos, chirurgo tonsori, mulieri, quæ sciat mederi, procuratoribus, & officialibus ad opus si sit necessarium deferre aliquid in monasterio, ad quod vires mulierum non suppetunt, vt colere hortos, asportare trabes, his omnibus ad sua officia exercenda potest dari licentia, si talia officia per Monachas, vel conuersas exerceri non possint; motu proprio Gregor. XIII. in Bulla 36. cit. *Rodriguez. tom. 1. q. 46. art. 1. & q. 47. art. 4. Azor. instit. moral. p. 1. lib. 13. cap. 8. & 9. Ioannes de la Cruz. de statu relig. lib. 1. c. 5. dub. 2.*

8 Licentia ad ingrediendum quomodo debet dari?
Resp. In scriptis. Bulla supra dicta Greg. XIII. n. 40. & 41. anno 1575.

9 Facultas data Episcopis à Conc. Trident. vt dent licentiam ingrediendi monasteria, quomodo est intelligenda?
Resp. Cōcilium hoc reliquit arbitrio Episcopi, quia quotidie exurgunt tot nouæ necessitates inopinatæ, vt non possit certa regula assignari, & sic plurimum confidit de Episcopi prudentia.

10 Episcopus, qui concessit licentiam sine iuxta causa, & in casibus non necessarijs ingrediendi monasteria, est ne excommunicatus?
Resp. Non, quia nullus canon hoc dixit; ergo nec nos dicere debemus, licèt Episcopus peccet.

11 Moniales facta professione, cum qua causa possunt exire è monasterio?
Resp. Magni incendij, vel infirmitatis, pestilentiæ, vel lepræ, vel hostium inuasionis, in casu aquæ ductus, vel ruinæ domus, vt si corruat dormitorium, in infirmitatibus contagiosis, & nocius communitati monialium. *Trid. syn. sess. 25. c. 5.* Pius V. per suam extrauag. quæ incipit, circa pastoralis. *Fr. Ioann. de la Cruz, vers. an verò liceat.*

12 Si aliqua monialis habeat infirmitatem sibi soli nociuam, cui exeundo è monasterio remedium adhiberur, poterit ne dari licentia à Prælato, vt exeat?
Resp. Si de consilio medicorum periculum vitæ, aut grauis, & diuturna infirmitas probabiliter timeatur poterit Episcopus tunc dare licētiam; quia vita omnibus remedijs est saluanda. *Nauar. Comment. 4. de regularibus, num. 47. 48. & 49. Azor. instit. moral. p. 1. c. 8. lib. 13.*

13 Cum qua licentia potest aliqua monialis è monasterio exire, etiam cum legitima causa?
Resp. Cum licentia superioris monasterij in scriptis exprimendo causam, & tempus. *Emanuel quæst. regul. tom. 1. q. 49. art. 6.*

14 Si moniales subditæ sint regularibus, sufficit habere licentiā suorū, vel requiritur etiā licētia Episcopi?
℟. Emanuel, loco allegato tenet requiri etiam licentiam Episcopi, sed *Fr. Ioann. de la Cruz. de stat. relig.*

X 2 *lib. 1.*

lib. 1. c. 5. dub. 3. tenet in Hispania non esse necessariã licentiam Episcopi, sed solùm Prouincialium.

15 Qui ingrediuntur septa monasterij sine licentia, quam pœnam incurrunt?

Resp. Ipso Iure sunt excommunicati, & absolutio reseruata est Papæ, nisi in mortis articulo. Bulla Pij V. de regular. publicata 23. Octobris 1566. Bulla Greg. XIII. publicata die 24. Iunij 1575. *Trid. synod. sess. 25. c. 5. de regul.*

16 Quam pœnam incurrunt Abbatissa, & moniales, quę dant consilium, vel consentiunt, vt quis ingrediatur claustra monasterij?

Resp. Sunt excommunicatę ipso iure, & absolutio reseruata est Papę, & priuantur perpetuò officijs, & dignitatibus, & alijs pœnis bene visis suo superiori puniuntur. Pius V. in d. bulla, & Greg. XIII. vbi sup.

17 Puer, qui non habet vsum rationis, si ingrediatur monasterium, est ne excommunicatus, vel ille, qui fecit eum ingredi?

Resp. Puer non potest incurrere excommunicationem, quia non habet vsum rationis, sed ille, qui fecit eum ingredi, peccat, sed non excommunicatur, quia hęc pęna, cum sit grauissima, non est imponenda, nisi exprimatur. *Nauar. commen. 4. de regul. num. 59. citans plura iura.*

18 Episcopus potest absoluere in delictis occultis in materia clausurę tàm monialem consentientem, quã laicos intrantes?

Resp. Non, quia hęc absolutio reseruata est sedi Apostolicę in constitutione Pij V. de regul. & ibi declarata est facultas absoluendi in delictis occultis, non habet locum hoc in casu, neque est extendenda vltra dictam constitutionem.

19 Episcopus potest dare licentiam, vt mater, vel soror alicuius monialis ingrediatur septa monasterij ad visitandam filiam morientem, vel emittentem professionem?

Resp. Non, sed solùm summus Pont. *Rodrig. tom. 1. q. 64. num. 11.*

20 Nobiles fœminę fundatrices monasteriorum, cum habent licentiam ingrediendi monasteria, possunt ne in eis pernoctare?

Resp. Non, nisi in breui explicetur, vt habetur in bulla Greg. XIII. quarta & quadragesima prima, vbi reuocantur omnes licentię antea datę.

21 Quo Iure prohibitum est regularibus alloqui monialibus, & sub qua pæna?

Resp. Per congregationem Eminentiss. Cardinaliũ, & sub pœna priuationis suffragij actiui, & passiui, & habet locum in regularibus, qui mittuntur ad prędicandum, ad dicendas Missas, & confessiones audiendas. *Quaranta in summ. Bullarij, verb. monasteria pag. 348.*

22 In Regnis Sicilię, & Italię, vbi regulares non possunt colloqui cum monialibus sine licentia summi Pont. quid innouatum est?

Resp. Sanctissimus Dominus noster Vrbanus VIII. Sũmus Pontifex per bullam expeditam anno 1624. sui Pontificatus anno 1. dedit facultatem Episcopis, & ordinarijs, vt per quatuor vices in anno possint dare licentiam, vt aliqua Monialis loquatur cum aliquo regulari cum his conditionibus, & requisitis. Primò, quod loquutio fiat, si Episcopo videbitur expedire. Secundò, quod Monialis, & regularis sint affines in primo, vel secundo gradu consanguinitatis. Tertiò, quòd loquutio non fit in die Veneris, neque Sabbati, neque in die festiuo, neque in tota quadragesima, neque in Aduentu Domini. Quartò, quòd licentia expresè detur in scriptis, & in ea assignetur dies, & hora loquutionis, & registretur in officio Magistri notarij illius Curię. Quintò, quòd confessor ordinarius illius monasterij sit pręsens tempore loquutionis, & teneatur conseruare dictam licentiam in scriptis. Sextò, quòd auscultatrices d. monasterij sint presentes tempore loquutionis, vt expresè habetur in dicto breui, cuius formã, & tenorem nullus Episcopus, vel Iudex ordinarius poterit transgredi, cum istę facultates sint stricti iuris, & eas ampliare non liceat, & ad istam bullam sunt reductę cęterę constitutiones Pij V. & Gregorio XIII. & ita hęc vltima Bulla Sanctiss. D. N. Vrbani VIII. debet obseruari.

23 Moniales, quę loquuntur cum regularibus, quam pœnam incurrunt, si non seruent formam dictę Bullę?

Resp. Eandem pœnam, quam regulares, & priuantur voto actiuo, & passiuo per vnum annum.

24 Qui regulares excipiuntur, qui etiamsi loquantur, non incurrunt has pęnas?

Resp. Superior, cui incumbit cura monasterij, visitator, confessarius, & non extra ordinarius, & regulares, qui habent licentiam à sacra congregatione regularium, quę tarò conceditur. *Ioan. Baptista in priuilegio ord. mendic. tit. 20. nu. 8.* sed hoc in Italia seruatur, sed non in Hispania.

25 Aliquis regularis poterit esse confessor ordinarius in monasterio monialium subiecto Episcopo?

Resp. Hoc nullibi est prohibitum, & si sit vir sanctus, doctus, & prudens, poterit esse confessor ordinarius, & in hoc adiuuare Episcopum, sicut potest esse cõfessor extraordinarius in tempore, in quo à Conc. Trid. permittitur, vt habeant confessorem extraordinarium.

26 Moniales tertij ordinis S. Francisci, quę habitant in suis domibus, debent ne compelli, vt seruent clausuram?

Resp. Non, quia earum institutum non est, vt viuãt simul in claustris.

27 In monasterijs, vbi non est clausura, potest ne aliqua puella suscipere habitum religionis?

Resp. Post publicationem Conc. Trid. non potest, quia omnia monasteria tenentur obseruare *clausuram*, Bulla Pij V. supra allegata.

28 Colloquia cum monialibus, quibus personis, & quomodo debent permitti?

Resp. In hoc seruanda est consuetudo conuentus monialium, licèt licentia superioris semper sit necessaria. *Fr. Emanuel loco alleg.*

29 In obseruatione clausurę, quam potestatem habent Episcopi?

Resp. Magnam, quia tàm in monasterijs sibi subiectis, quam non subiectis debent facere, vt obseruetur, & punire non obseruantes, & ad hoc monasteria visitare, & ingredi poterunt. *Trid. syn. sess. 25. cap. 5. de regul.*

CAPVT

CAPVT XXIII.

De dote Monialium.

1 QVis debet taxare numerum Monialium, & dotem, seu alimenta?
Resp. Episcopus, consideratis redditibus, eleemosynis, qualitate Prouinciæ, & sterilitate, vel abundantia terræ. *Nau.comm.4.de Regul.nu.57.*

2 Dos, quę datur, debet nè recipi ante professionē, vel post?
Resp. Potest recipi ante, vel post, dummodo si moriatur Monacha ante professionem, dos restituatur suis parentibus, dempto victu, & vestitu. *Trid.syno.de Regular.sess.25.cap.16. Azor.instit.moral.par.1.lib.12.cap.3.*

3 Si facta professione, & dote non soluta moriatur Monacha, quid agendum?
Resp. Debent solui monasterio à parentibus, quia legitimo Iure sibi acquisiuit, etiamsi in contractu sit conditio, quòd alimenta soluantur, donec dos detur. *Trid.syn.sess.25.c.16.cit. Azor.loco sup.cit.*

4 Pro dote potest ne accipi mutuum, vel aliqua bona opera?
Resp. Non, sed illa pecunia, vel sustentatio, quæ datur alijs Monialibus. *Trid.syn.sess.25.c.16.*

5 Aliquæ puellæ, quæ parentibus, & facultatibus destitutæ sunt, possunt ne recipi in monasterijs Monialium ex causa paupertatis?
Resp. Non debent tales recipi, ne detur occasio Abbatissæ, & Monialibus, vt onerent monasterium, nisi sit constitutio, vt sine dote recipiantur; tunc talis fundatio, vt sanctissima, seruanda est. *Zerola in praxi Episcopal.*

6 Si dote soluta Monialis moriatur ante professionem, quid agendum?
Resp. Restituenda parentibus, vel hæredibus ab intestata, nisi forsan in aliqua scriptura obstet in contrarium, tunc scriptura seruanda est tamquam Ius particulare. *Azor.instit.moral.p.1.lib.12.c.3.*

CAPVT XXIV.

De resignatione bonorum Monialium.

1 SI sit aliquod monasterium Monialium, quibus de suo instituto non licebit habere bona stabilia in communi, possunt ne illa habere post Concil. Trident.
Resp. Non, quia tales excipiuntur à Concilio, & relinquuntur in sua primæua institutione. *Trid.syn.sess.25.de Regul.*

2 Quæ monasteria Monialium possunt possidere bona immobilia?
Resp. Omnia in communi ad suam sustētationem. *Trid.syn.sess.25.c.3.cit.*

3 Bona mobilia, quę acquirunt Moniales, possunt illa possidere tamquam sua?
Resp. Non, sed statim debent tradi Superioribus, vt illa incorporentur monasterio. *Trid.syn.sess.25.cap.2 de reg.*

4 Superiores possunt dare bona stabilia alicui Moniali, vt ea possideat, & recipiat vsumfructum ad suam necessitatem?
Resp. Non, sed solùm mobilia, & ad vsum tantùm. *Trid. syn. sess.25.c.2.cit.*

5 Quam pœnam incurrit Superior, qui contrarium facit?
Resp. Biennio actiua, & passiua voce priuatur.

6 Quis potest dare facultatem, vt aliqua Monialis habeat bona mobilia, vel introitus?
Resp. Summus Pontifex. *Nauar.in comment.2.de reg. num.18.& 24. Azor.institut.moral par.1.lib.12.cap.9. quæst.2.*

7 Si alicui Moniali relinquatur aliquod legatum, vel pecunia, vel eam acquirat suo labore, potest nè pro sua necessitate liberè illam possidere?
Resp. Non, sed debet ponere in manu Abbatissę, vt ipsa prouideat necessitati illius Monialis, & si superfuerit aliquid, concedat communitati. *Nauarr. & Azor. supra citat. Syluester in summ. verb. Religio, 6. num.7. Nauarr. in commentar. 2. de Regularibus numero 14.*

8 Licebit nè Monialibus retinere redditus, siue census certos relictos à suis parentibus, vt ex his sustētentur in suis necessitatibus, vel infirmitatibus, præcipuè si monasterium non det omnes prouisiones ad vitam necessarias, vel si sit pauper, & non possit omnibus necessitatibus prouidere?
Resp. Non, quia hoc est contra votum paupertatis, sed in isto casu debent isti redditus Abbatissæ consignari, vt ipsa liberè prouideat necessitati talis Monialis, & reliqua det communitati. *tenet Sylu. in summ. verb. Religio 6.num.7. Nauarr. comment.2. de Regular. num.14.*

9 Si Abbatissa noluerit prouidere necessitati talis Monialis, cui relicti fuerunt redditus, quid debet agi?
Resp. Abbatissa malefaciet; ratio est, quia non adimplet intentionem donantis illam eleemosynam, sed nihilominus talis Monialis non habet aliquam actionem contra Abbatissam petendi tale legatum, quia est incapax per votum emissum paupertatis non possidendi illa bona, benè tamen poterit repręsentare suam necessitatem ante Superiorem monasterij, & si habuerit patientiam in hoc casu plurimū meruerit.

10 Si aliqua Monialis de licentia Superioris habeat aliquos redditus, incidit ne in aliquam pœnam?
Resp. Non, quia Concilium loquitur de redditibus proprijs, & irreuocabilibus per Prælatos, & quę possidentur sine eorum licentia. *Io. de la Cruz, de statu Religiosor.lib.1.c.5. dub.2.*

11 Si Moniales habeat aliquid superfluum etiam per licentiam Superiorum, excusantur ne à culpa, vel à pœna?
Resp. A pœna, sed non à culpa, quia tenentur dicere suo Superiori illud sibi esse superfluum. *Fr. Ioannes de la Cruz, vt supra.*

12 Quis debet indicare superflua?
℟. Superiores, habita ratione necessitatis, personę,

& temporis. *Fr. Ioan. de la Cruz, vt sup.*

13 Qua pœna punitur monialis habens superflua?
Resp. Si illa habeat sine licentia, priuatur biennio voto actiuo, & passiuo, nō in electionibus, sed in alijs rebus.

14 Renuntiatio, & obligatio à nouitijs facta, intra quod tempus debet esse, & cum qua solemnitate?
Resp. Intra duos menses ante professionem, & cum licentia episcopi, & non sequitur suum effectum, etiã si sint iurati, nisi secuta professione. *Trid. syn. sess. 25. c. 16. de regul.*

15 Si aliquis faciat renuntiationem voluntate ingrediendi religionem, & postea ex aliquo accidenti non ingrediatur, talis renuntiatio, & donatio erit ne valida, si non expressit in renuntiatione, quod faciat talem renuntiationem animo ingrediendi religionem?
Resp. Talis donatio, & renuntiatio non erunt validæ, quia eadem militat ratio, siue illud exprimat in renuntiatione, siue illud probet per testes. Secundò, quia standum est veritati, & non fictioni, neque calumniæ. Tertiò, quia ex pluribus causis potest cōtingere non exprimere causam, & ingressum religionis, scilicet. Primò, ex verecundia, quia persona erat nobilis, & negotium secretum. Secundò, ex imperitia tabellionis, vel Notarij. Tertiò, ex malitia illius, in cuius fauorem fit renuntiatio. Quartò, ex timore, vel respectu, vel verecundia, vel ignorantia, vel inaduertentia renuntiantis, vt si sit idiota, puer, ignorans litteras; & si faciat renuntiationem in patrem, vel matrem, vel fratrem maiorem, & ideò hæc regula tenenda est ex mente concilij, & Doctorum quotiescumque causa finalis, vel impulsiua faciendi renuntiationem, fuit ingressus religionis; siue quis ingrediatur, siue ingressus non faciat professionem, & reuertatur, siue hæc causa exprimatur in scriptura, siue non, semper talis renuntiatio est nulla, & annullari debet à Iudicibus. *Tri. syn. sess. 25. c. 16. sup cit.*

16 Si in renuntiatione ista exprimantur aliȩ causæ, scilicet gratitudinis, beneficij recepti, vel amoris, & non exprimatur causa religionis, erit ne valida ista renuntiatio sine professione?
Resp. Hæc expressio causarum facit negotium magis obscurum, sed quoties probatur per testes, quòd causa finalis talis renuntiationis fuit ingressus religionis, siue exprimantur aliȩ causȩ, debet talis renuntiatio declarari nulla, cum finis renuntiationis non sequatur; ratio est, quia non debet defraudari suis bonis propter illam bonam voluntatem, & desiderium, quod habuit seruiendi Deo in religione, & sicut concilium noluit, vt de bonis nouitij aliquid accipiat religio, nisi sequuta professione, imo illud prohibuit sub pœna excommunicationis tam dantibus, quam recipientibus, sic noluit, vt donationes factȩ intuitu religionis, siue exprimatur causa, siue nō, essent validȩ, & voluit, vt nullus ditaretur sub specie, & velamine ingressus religionis, nisi professione secuta. *Trid. syn. sess. 25. cap. 16. cit.*

17 Puellæ, quæ educantur in monasterijs, possunt facere renuntiationes, & obligationes?
Resp. Possunt liberè, sic quia concilium non loquitur, nisi de nouitijs, quæ susceperunt habitum, vel volunt suscipere, ne propter malam subiectionem, vel per malum consilium, vel timorem faciant aliquam renuntiationem contra suam voluntatem, & ita, si aliqua puella existens in monasterio educationis causa, ibi renuntiat animo nubendi, vel viuendi, in celebratione talis renuntiatio erit valida; ratio est, quia non locus, sed intentio facit irritam talem renuntiationem non sequuta professione. *Triden. syno. sess. 25. c. 16. cit.*

CAPVT XXV.

De susceptione habitus, & de professione Monialium.

1 IN ingressu religionis alicuius Monialis quid debet fieri?
Resp. Si sit dubium de sua voluntate, ne cogatur à parentibus, puella deducenda est ad matronas illi coniunctas, & non suspectas, vel alias nobiles de mãdato Episcopi, vbi liberè possit exprimere suam voluntatem. *Trid. syn. sess. 25. c. 17. de regul.*

2 In qua ætate potest puella suscipere habitum?
Resp. In ætate duodecim annorum. *Trid. syn. sess. 25. cap. 17. cit.*

3 Finito anno nouitiatus, quid debent agere Abbatissa, & Superiores?
Resp. Quas habiles inuenerint ad professionem admittere, alias verò è monasterio ejicere. *Trid. syn. sess. 26. c. 16. de regul.*

4 In qua ætate potest Monialis facere professionē?
Resp. In ætate 16. annorum. *Trid. syn. sess. 25. c. 15. de regul.*

5 Ad emittendam professionem annus debet esse continuus, vel interruptus?
Resp. Continuus, & si interrumpatur ex aliqua causa, debet iterum de nouo incipi. *Trid. syn. sess. 25. c. 15. Nau. cons. 32. de reg.*

6 Quid est agendum ante professionem puellæ?
Resp. Ante mensem professionis præfecta, vel Abbatissa Episcopum certiorem faciat sub pȩna suspēsionis arbitrio Episcopi; & Episcopus, vel eius Vicarius eam in libertate ponãt, & exquirant, an coacta, vel libera sit, & si habet conditiones, videlicet, si sciat legere, & ceremonias, & statuta, iuxta regulam talis monasterij. *Triden. synod. sess. 25. cap. 17. de regul.*

7 Intra quod tempus debet Episcopus examē puellæ perficere, de cuius voluntate dubitatur?
Resp. Intra viginti dies, & amplius in illo negotio non se debet intromittere.

8 Potest Episcopus facere examen alicuius nouitiæ ad petitionem alicuius volentis eam ducere in vxorem?
Resp. Non, sed suo tempore, ad petitionem verò puellæ toties, quoties ipsa voluerit. *Pet. Sanch. in sum. præcepti decalogi. lib. 4. c. 18.*

9 Ad quem spectat examinare libertatem puellȩ in monasterijs subiectis regularibus tam in ingressu, quam in professione?
Resp. Ad Episcopum, & ordinarium. *Trident. syn. sess. 25. c. 17. cit.*

10 Si Episcopus, vel eius Vicarius deputauerint

aliquem

aliquem ad faciendum tale examen, quis debet soluere expensas, quas fecerit in itinere?

Resp. Episcopus, vel eius Vicarius, quia ipsi tenentur facere. *Trid.syn. sess. 25. c. 17. cit.*

11 In quo loco debet examinari libertas monialium ab ordinario?

Resp. In Cratheris. *Fr. Io. de la Cruz. de stat. religiosor. lib. 2. cap. 8.*

12 Si dubitetur de libertate puellę, vbi debet examinari?

Resp. Si Episcopo videbitur in Ecclesia monasterij, vel in alio loco honesto coram testibus, & Notarijs debet interrogari, an velit esse monacha, vel nubere, & quæ dixerit in scriptis debent redigi, & secundum eius voluntatem resolutio à superiore debet fieri. *Trid. syn. sess. 25. cap. 17. Zerola in praxi Episc. parte 1. verf. moniales pag. 232. Azor. instit. moral. parte. 1. lib. 12. c. 1.*

13 Si inhabilitas puellæ, vel nouitiæ perueniat ex infirmitate, vel alia causa, quæ tempore vinci potest, quid agendum?

Resp. Superiores possunt illi prorogare nouitiatum pro tempore illis benè viso, vt talis defectus suppleatur in viris, quàm in mulieribus. *Trid. syn. sess. 27. cap. 17.*

14 Si dubitetur, an aliqua monacha professa sit baptizata, & ad cautelam iterum baptizetur, professio facta erit nè valida?

Resp. Non, sed talis post baptismum debet profiteri; ratio esse potest, quia non potest profiteri status perfectionis ab illo, qui nunquam ingressus fuit per ianuam perfectionis, quæ est baptismus. *c. cum itaque de consecr. dist. 4.*

15 Si aliqua puella suscipiat habitum de facto, vel faciat professionem sine Examine Episcopi, quid agendum?

Resp. Episcopus in vtroque casu puniat Abbatissam pœnis, & censuris, & iubeat, ne iterum fiat, & post susceptum habitum eam examinet; post susceptam verò professionem non fiat examen, quia professio tenuit. *Sanch. in præcepta decalogi lib. 4. c. 18.*

16 Si aliqua puella desponsata suscipiat habitum, & sit duodecim annorum, vtt tenebitur expectare quatuor annos vsque ad tempus professionis?

Resp. Affirmatiuè. *Petrus Sanchez, vbi supr.*

17 Si per vim posita fuerit aliqua puella in monasterio, quid agendum?

Resp. Episcopus debet punire eos, qui intulerunt vim, & facere voluntatem puellæ, etiam si sit contra voluntatem eorum, qui illam ita vrgerunt. *Trid. syn. vbi supr.*

18 Si aliquis pater instituat, quòd si filia eius ingrediatur religionem, dentur illi centum aurea scuta, iste incurrit pœnam à concilio positam?

Resp. Non, quia non inducit vim coactiuam, sed inductiuam, & persuasiuā, de qua non loquitur Conc.

19 Quam pœnam incurrunt homines cuiuscumque dignitatis, qui coegerint mulierem ad ingrediendum monasterium, vel professionem faciendam, vel dederint auxilium, vel consilium his, qui faciunt talem vim?

Resp. Excommunicationis à Iure ipso incurrendæ, præterquam in casibus a Iure expressis. *Trid. syn. sess. 25. c. 18. de regul.*

20 Qui sunt casus à Iure expressi?

Resp. Quando aliqua mulier propter reclusionem, vel ad faciendam pœnitentiam, vel ob timorem, ne occidat eam eius maritus, vel alia persona, contra suam voluntatem ingreditur monasterium.

21 Quam pœnam incurrit, qui impedit virginem volentem ingredi legionem, vel facere professionem, & votum castitatis emittere?

℟. Anathematis à Iure, tamē excipiuntur mulieres quæ vulgò conuertitæ appellantur, in quibus earum constitutio debet seruari. *Trid. syn. sess. 25. c. 18. cit.*

22 Potest ne aliqua monialis ad religionem laxiorem transferri?

Resp. Non, sicut neque religiosus. *Trid. syn. sess. 25. c. 19. de regul.*

23 Si aliqua monialis velit petere se per metum fecisse professionem, vel non habuisse ætatem, intra quod tempus, & coram quo debet suam causam sequi?

Resp. Si sit subiecta regularibus, coram Episcopo, & suo superiori, & intra quinquennium à die professionis, & si ante cum habitu, vel sine habitu discesserit à religione, non auditur, imò vt Apostata punitur. *Trid. syn. sess. 25. c. 19. cit.*

24 Monasterium potest ne aliquid accipere de bonis nouitiæ ante professinem?

Resp. Nihil sub pœna excōmunicationis, tàm dantibus, quàm recipientibus, excepti victu, & vestitu, imò abeuntibus ante professionem omnia restituantur, quod vt rectè fiat, Episcopus per cēsuras, si opus fuerit, monasterium potest compellere. *Trid. synod. sess. 25. c. 16. de regul.*

CAPVT XXVI.

De Confessore extraordinario Monialium.

1 Quoties in anno potest dari confessor extraordinarius monialibus, & qualis debet esse?

Resp. Ad minus bis in anno, vir probatę vitæ. *Trid syn. sess. 25. c. 10. de reg.*

2 Si aliqua monialis petierit aliquem confessorem alicuius ordinis, debet nè ei dari?

Resp. Si in tali confessore non sit aliquod disconueniens, & sit vir probatæ vitæ, debet ei dari, vt illa monacha possit cum libertate cofiteri peccata. *Azor. instit. moral. par. 1. lib. 13. c. 9. quæst. 2. Conc. Trid. sess. supra cit.*

3 Potest Episcopus dare confessorem extraordinarium monialibus sibi non subiectis?

Resp. Si regulares illum non dent, poterit, quem maluerit, siue clericū, siue regularem. *Zerola in prax. Episcop. part. 1. verb. moniales. Trid. synod. supra citato cap. 10.*

40 Cum datur confessor extraordinarius, tenentur nè omnes cum eo confiteri?

℟. Non, quia cum sit priuilegium, illo vtuntur pro suo arbitrio. *Trid. synod. sess. 25. cap. 10. cit.* omnia de confessore monialium debent seruari secundum ea, quæ dixi super *lib. 6. cap. 4. de regularibus ex constitut.*

Grego-

Gregorij XV. edita anno 1623. nonis Februarij ibi posita, quia in ista bulla datur maior facultas Episcopis, quam ante habeant.

CAPVT XXVII.

De Beneficijs Monialibus vnitis.

1 SI Monasteria monialium habeant beneficium curatum vnitum, quis debet constituere Vicarium perpetuum, vel amouibilem?
Resp. Moniales debent præsentare, Episcopus approbare. *Stephanus Quaranta in sum. bullarum. verb. Vicarius perpetuus.*

2 Quæ portio debet assignari tali Vicario?
℟. Non debet excedere centum aureos, nec minus quadraginta. Bulla Pij V. publicata die 15. Nouembris. 1567. quæ incipit, ad exequendum, *Gonzalez ad reg. 8. cancellariæ Gloss. 5. §. 3. nu. 79.*

3 Si beneficium non sit vnitum monasterio sed moniales habeant Ius conferendi, quid agendum?
℟. in isto casu Episcopus debet preuio concursu eligere digniorem, & moniales debent illum, & non alterum nominare. *Trid. sin. sess. 24. c. 18. de reform.*

4 Si beneficium sit de iure patronatus monialium, quid agendum?
℟. Moniales eligant ex examinatis digniorem, & præsentent Episcopo, & ipse eum instituat. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. cit. de hoc dixi l. 9. c. 19. de iure patronatus.*

CAPVT XXVIII.

De Electione Abbatissæ.

1 ABbatissa potest nè esse perpetua?
℟. Non, sed triennalis. Bulla Greg. XIII. publicata die 4. Ianuarij 1583. quæ incipit, exposcit debitum.

2 Transacto triennio, in quo non potest habere officium Abbatissa, potest nè iterum eligi?
℟. Benè poterit, & triennium debet computari à die, quo reliquit administrationem officij. d. Bulla Gregor. XIII.

3 Abbatissa potest ne confirmari?
℟. De iure poterat, sed per bullam allegatã Greg. XIII. non potest sine licentia Summi Pont.

4 Si quis elector accipit omnes cedulas, & mittat in capsulam electorum, & postea inueniat vnam scissam, vel signatam, vel inueniat plures, vel minores, quid agendum?
℟. Omnes debet rumpere, & inde vrere, & facere de nouo aliam electionem maiori circũspectione. Nan. *Fr. Emanuel locis sup. cit.*

5 Abbatissa, & Priorissa quam ætatem debent habere, & quas qualitates?
℟. Ætatis quadraginta annos, religionis octo annos post professionem emissam; si non reperiantur his qualitatibus, potest eligi ex alio monasterio eiusdem ordinis, & etiam si videbitur conuenire ei, qui præest electioni, potest eligi ex eodem conuentu monacha habens triginta annos ætatis, & quinq; annos religionis post emissam professionem; hoc enim relinquit Conc. Trid. in arbitrio eius, qui præest electioni, *Trident. synod. sess. 25. de regul. c. 7.*

6 Si in vno conuentu Abbatissa eligatur ex alio conuentu ciuisdem ordinis electa, cum qua licentia potest exire è suo conuentu?
Resp. Non est necessaria licentia Papæ, sed sufficit Episcopi, & debet venire via recta cum honesto comitatu. *Quaranta in sum. Bullarum. verb. Abbatissa.*

7 Qui præest electioni Abbatissæ, potest nè ingredi claustra monasterij, etiam si sit Episcopus, vel alius superior.
Resp. Non, sed ante cancellorum fenestras suscipiat vota. *Trid. syn. sess. 25. c. 7. cit.*

8 In quibus casibus, qui præest electioni, post ingredi septa monasterij, suscipere vota intra cancellos?
Resp. Quando iudicauerit dictam electionem non posse fieri canonicè ipso non intrante popter inquietudinem monialium, ob periculũ rixarum inter ipsas, aut si timeatur mors, vel vulnus alicuius monachæ, vel ob alias iustas causas; ratio est, quia concilium, si in alijs necessitatibus dat facultatem, vt superior ingrediatur, multò magis piè potest interpretari, quòd eam concedat ad rem tanto necessariam, præcipuè, quia bona electio sæpè ex presentia Prælati pendet. *Fr. Io. de la Cruz de statu religiosor. lib. 1. cap. 5. dub. 1. concl. 3. notab. 3. vbi expresse hoc tenet.*

9 Si monasterium sit subditum regularibus vel exemptum, quis debet præesse electioni Abbatissæ?
Resp. Episcopus, vel alius pro eo simul cum superioribus illius ordinis, & singulis annis debet accipere rationem bonorum monialium simul cum superioribus e constit. noua Greg. XV. edita anno 1623. nonis Februarij posita, *sup. c. 4. de regul.*

10 Vna monialis potest præesse duobus monasterijs?
Resp. Non, imò intra sex menses tenetur renuntiare num, alias ipso iure omnia vacant. *Trid. syn. sess. 5. c. 7. de regul.*

11 Abbatissa quomodo debet eligi?
Resp. Per vota secreta, & non sunt supplendæ voces absentium, & quicontrarium permiserit, inhabilis exi stit ad officia obtinenda in perpetuum. *Trid. syn. sess. 25. c. 6. de regul.*

12 In electione Abbatissæ potest Episcopus, vel superior suscipere vota oretenus?
℟. Poterit coram duobus testibus, vel suo vicario, & secretario, & talis electio dicetur secreta, & erit bona. *Fr. Emanuel quæst. regularium. tom. 2. q. 51. art. 6. & 8. Zerola in prax. Episc. par. 1. verb. Abbatissa. §. 6.*

13 Coram quibus testibus debet fieri electio Abbatissæ?
℟. Qui præest electioni eligat duas, vel tres personas, si fieri potest in dignitate constitutas, & si non, duos clericos bonæ, & approbatæ vitæ. *Fr. Emanuel q. reg. to. 2. q. 51. art. 6. & 8.*

14 Si in aliquo conuentu deputentur quatuor, qui omnium vota recipiant, erit ne bona electio?
℟. Erit, & secreta. *c. quia propter, de elect.*

15 Potest

15 Poteſt Epiſcopus ſubdelegare electionem Abbatiſſæ?
Reſp. Poteſt, ſi ſit impeditus. *Quaranta in ſum. bullarum, verb. Abbatiſſa.*

16 Quid debet fieri, finita electione?
Reſp. Debet eam notificare monialibus, & tradere ſigillum, claues, & conſtitutione Abbatiſſæ de nouo electæ, & eam confirmare, & inſtituere in officium, & omnes Monacæ debent præſtare illi obedientiam, & canere (Te Deum laudamus) *Fr. Emanuel loco allegat.*

17 Noua Abbatiſſa electa, poteſt ne benedici?
Reſp. Poteſt, ſi intra primum annum ſui officij petat ab Epiſcopo bedictionem. *Quaranta, verbo Abbatiſſa?*

CAPVT XXIX.

De educandis.

1 PVellæ, quæ educantur, vſq; ad quem annum ſuę ætatis debent retineri?
℞. Vſq; ad vigeſimumquintum annum, quo completo, debent ſtatum nouum accipere, vel è monaſterio exire.

2 De qua etate debent recipi educandæ?
Reſp. Nec minores ſeptimo, nec maiores vigeſimoquinto. *Zerol. p. 1. verb. moniales. §. 11.*

3 Quæ conditiones requiruntur, vt aliqua educanda ſit in conuentu monialium?
Reſp. Decem. Prima, ſine ancillis. Secunda, ſi ſemel egrediatur ſine licentia, non amplius poteſt reuerti. Tertia, tenetur ad clauſuram, & obedientiam ſuperiorum. Quarta, recipitur cum licentia Epiſcopi in ſcriptis. Quinta, de conſenſu Abbatiſſæ. Sexta, ſi exierit ad ſe curandam, & iterum reuertatur, debet interuenire noua licentia Epiſcopi, & nouus cōſenſus Abbatiſſæ, & monialium. Septima, quòd vtatur veſtitu honeſto virginali modeſtiæ, & pudori conueniente. Octaua, quòd non ſit ſuper numerum pręfixum educandarum. Nona, quòd quolibet ſemeſtri ei anticipata ſoluitur partio pro alimentis. Decima, quòd ſit locus ſeparatus à loco, vbi degunt aliæ moniales, profeſſæ, & nouitiæ pro dormitione, & laborerio, *Fr. Emanuel tom. 1. q. 46. art. 10. Zerola in praxi Epiſcop. p. 1. verb. moniales.*

4 Puellæ, quæ in monaſterio educantur, debent nè vti veſtitu monialium, vel ſæcularium?
Reſp. Veſtitu ſæculari decenti, & honeſto, & conuenienteᵉ virginali pudori. *Zerola in prax. Epiſcopi parte. 1. verb. moniales.*

5 Poteſt nè Epiſcopus dare licentiam, vt puella illuſtris, quæ educatur in monaſterio, habeat ſecum famulam ſæcularem?
Reſp. Non, ſed ſolus Papa, & obtenta licentia, talis famula amplius è monaſterio non debet exire, & ſi exeat, non poteſt reuerti?

6 Puellis, quę educantur, poteſt nè dari licentia, vt exeant ad ſe curandum in domo patris ſui, vel alterius conſanguinei?
Reſp. Poteſt conſulto, & in ſcriptis. *Stephan Quaranta in ſum. bullar. verb. monaſteria.*

7 Si tales puellæ velint reuerti in monaſterium, recuperata ſanitate, debent nè recipi?
Reſp. Debent cum licentia Epiſcopi, & nouo conſenſu Abbatiſſæ, & monialium. *Emanuel Rodriguez to. 1. qq. regul. q. 46. art. 10.*

8 Si puella, quæ educatur, ſine lincentia exeat extra monaſterium, quam pœnam incurrit?
Reſp. Nullam, ſed non debet iterum in monaſterio recipi. *Zerola in prax. Epiſcop. verb. moniales. Stephan. Quaranta §. de puellis, verb. monaſteria.*

9 Si puella, quæ educatur, exeat è monaſterio ſine aliqua cauſa, debet nè iterum recipi?
Reſp. Ad educationem non, ſed ad ſuſcipiendum habitū religionis poteſt recipi de licentia Epiſcopi, & cōſenſu Abbatiſſæ, & monialium ſoluta dote. *Trid. ſyn. ſeſſ. 25. c. 5. de reg.*

10 Tales puellæ quid debent obſeruare?
Reſp. Debent ſeruare clauſuram, ſicut moniales, & eſſe ſubiectæ Abbatiſſæ ſicut aliæ moniales?

11 Puellæ, quæ in monaſterio educantur, quando debent reſtitui patri, vel perſonæ, quæ eam ibi miſit?
Reſp. Quandocumq; pater eam petierit. *Zerola loco allegat.*

12 Mulieres nobiles poſſunt recipi abſentia ſuorum coniugum in monaſterijs educationis cauſa?
Reſp. Poſſunt de licentia Epiſcopi, & conſenſu Abbatiſſę, & monialium, niſi in conſtitutione monaſterij contrarium ſit cautum. *Zerola in prax. Epiſcop. part. 1. verb. moniales. §. 10. Steph. Quaranta verb. monaſteria. §. de puellis cauſa educationis.*

13 Mulier coniugata, ex qua cauſa poteſt recipi in monaſterio?
Reſp. Solùm ex cauſa periculi mortis, & ceſſante periculo, debet exire. *Zerola verb. moniales.*

14 Mulier coniugata, ſi venit in ſuſpicione adulterij, poteſt recipi in monaſterio?
℞. Poteſt de licentia Epiſcopi, & conſenſu Abbatiſſæ, ſi conſtitutiones monaſterij non repugnent; ſed aduertendum eſt, quod laborauit probabili ſuſpicione adulterij non debet recipi. *Zerola verb. moniales in prax. Epiſc. part. 1.*

15 Mulieres in diſcordia cum maritis, ſi timeant ſęuitiam mariti propter honeſtas cauſas, debent ne recipi in monaſterio?
℞. Poterunt de licentia Epiſcopi, & conſenſu Abbatiſſæ, & monialium recipi, & ceſſante cauſa debent exire. *Zerola loco allegato.*

16 Viduæ bonæ famæ, & magnæ nobilitatis poſſunt recipi in monaſterio educationis cauſa?
℞. Non, neq; Epiſcopus poteſt dare licentiam, ſed ſolùm Summus Pont. & ſi eam dederit, tales viduæ debent ſeruare clauſuram ſicut cæteræ moniales. *Zerola verb. moniales. §. 12. & Fr. Io. de la Cruz. part. alleg.*

17 Viduæ poſſunt recipi in monaſterio ad ſuſcipiendum habitum religionis?
℞. Poſſunt, ſicut virgines, nam de illis Paulus dixit, quòd mortuo viro mulier liberata eſt à iugo, & poteſt liberè, vel nubere, vel ingredi religionem.

18 Neophitæ, & cathecumenæ poſſunt nè recipi in monaſterio educationis cauſa?
℞. Poſſunt cum licentia Epiſcopi, & conſenſu Abbatiſſæ, & monialium. *Azor. p. 1. lib. 13. c. 8.*

19 Puel-

19 Puellæ, quæ ex hospitalibus, vel alijs pijs locis sũt deductæ, & vocantur expositæ, debent ne admitti in monasterijs monialium?
Resp. Possunt ad seruiendum monasterio in communi. *Azor. instit. moral. p. 1. lib. 13. c. 8.*

20 Si sit consuetudo, vt istæ puellæ, quorum Patres non cognoscuntur, qui eijciuntur ad portas Ecclesię, exeant processionaliter per vias ciuitatis, debent nè iterum recipi in monasterio?
℞. Debent si reuertantur comitatæ a pijs matrimonis cum processione, sicut exierunt. *Azor. loco alleg.*

21 Si in monasterijs monialium sit immemorabilis cõsuetudo, vt ancillæ sæculares in habitu sæculari ad negotia monasterij exeant, & reuertantur, debent ne obseruari?
Resp. Non, imò talis consuetudo immemorabilis non refragatur ex declaratione Illustriss. Cardinalium *sess. 25. c. 5.*

22 Mulieres religiosæ in communi viuentes, si non faciunt professionem, cui subsunt?
Resp. Episcopo, etiam si non faciant professionem. *Ant. Butr. c. 2. de foro compet.*

CAPVT XXX.

De Seminario.

1 QVis potest instituere in Ecclesijs seminarium?
Resp. Episcopus potest eligere in sua diœcesi vnum, vel plura vt sibi videbitur conuenire. *Trid. syn. sess. 23. c. 18. de refor.*

2 Si ex paupertate in aliqua diœcesi seminarium erigi non potest, quid agendum?
Resp. Ad minus eligantur Magistri grammaticę, & musicę; qui gratuitu doceant, & alantur ex fructibus beneficiorum. *Conc. vbi sup.*

3 Locus, vbi ædificandum est seminarium, in qua parte debet esse, & à quo debet eligi, & à quibus approbari?
℞. Debet esse in cõmodiori loco ciuitatis, & debet eligi ab Episcopo, & approbari à Prætore, Iuratis, & Rectoribus clericis, & vniuersa ciuitate, quorum interest, in hoc omnes sunt audiendi, quod melius fuerit eligendum ab Episcopo. *Conc. loco alleg.*

4 Quis potest facere, & mutare constitutiones seminarij?
Resp. Episcopus cum duobus de capitulo senioribus à se eligendis poterunt mutare, & reformare constitutiones, & alias nouas ponere secundum temporis conditionem, prout necessitas dictauerit. *Trid. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

5 Isti duo de capitulo, & de clero ad gubernationem seminarij, à quo debent eligi?
Resp. Vnus capitulo ab ipso capitulo, & alius de clero ab ipso clero. *Trid. syn. sess. 25. c. 18. cit.*

6 Canonici, & clerici semel electi ad gubernationem seminarij possunt ne mutari?
Resp. Non, quia sunt perpetui. *Zerola in praxi Episcop. p. 1. verb. seminarium.*

7 Isti sic electi quid debent agere?
Resp. Regere seminarium, adiuuare Episcopũ, sumere rationes, & computa, & reddere rationem Episcopo, de omnibus rebus. *Zerola, vt sup.*

8 In quibus casibus tenetur Episcopus deputatorũ consilio vti?
Resp. In vnione beneficiorum, vel assignatione fructuum pro substentatione seminarij, alias vnio erit nulla *Trident. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

9 Quid potest facere solus Episcopus sine deputatorum consilio?
Resp. Exactione redituum; quæ solo Episcopo competit. *Zerola, vt sup.*

10 In electione, & expulsione, & visitatione fabricę, & constitutionibus faciendis quomodo debet Episcopus, procedere?
Resp. Adhibito consilio deputatorum potest constituere, quod sibi magis videbitur expedire. *Zerol. loc. alleg.*

11 Quis debet visitare personas seminariorum, & eorum domos?
Resp. Episcopi frequenter, & discolos punire, & expellere, si opus fuerit. *Trid. synod. sess. 23. cap. 18. cit.*

12 Quis debet accipere rationem redituum, & facere calculos in seminario?
Resp. Episcopus singulis annis, præsentibus quatuor deputatis. *Tri. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

13 Quis debet finire lites, & determinare, si oriantur, super vnionibus factis seminario, & proprietate meliores, locare, & ministrare, ponere Rectorem, & seruos?
Resp. Episcopus cum dictis deputatis, & potest diminuere, moderare, & augere dictas assignationes, & vniones, & omnia necessaria ad consuetudinem dicti seminarij statuere. *Zerola in praxi Episcop. p. 1. verb. seminarium.*

14 Quis debet assignare fructus, & prouentus, vt alãtur pueri, & eorũ Magistri, & ad faciendũ ædificiũ?
Resp. Episcopus cum concilio deputatorũ, ex mensa Episcopali, & capitulari, & ex fructibus beneficiorum, vel vnire beneficia simplicia, & præstimoniales portiones mutis etiã possessoribus, & in quocumque mense vacantia, etiam seruata. *Trid. syn. sess. 23. cap. 18.* sed hæ vniones debent fieri absq; præiudicio possidentium.

15 Ex quibus beneficijs debet vnio fieri?
Resp. Primum ex beneficijs simplicibus, vel præstimonialibus portionibus, quæ non habent onus, nec curam animarum, & si non sint talia beneficia in illa diœcesi, vel non sint sufficientia ad substentationem seminarij, debent fieri contributiones ex mensa Episcopali, & capitulari, & ex fructibus beneficiorum, rata pro quantitate. *Trid. syn. sess. 23. c. 18. vt sup.*

16 Quando debent fieri vniones, & cum quibus conditionibus?
Resp. Absq; præiudicio possidentium, ita vt si possidentes velint renuntiare dicta beneficia, vel permutare, liberè possint illud facere sine impedimento vnionis, quia vnio facta in seminario non sortitur suũ effectum, nisi quando vacat per mortem, vel ingressum religionis, vel per delictum. *Zerola vbi sup.*

17 Quæ personæ ad contributionem, & substentationem seminarij tenentur?
Resp. Cardinales, Episcopi, clerici, monasteria exẽpta, hospitalia, collegia, pẽsionarij, & deniq; quilibet, qui possident beneficia, etiam si sint perpetuò vnita. *Zerol. loc. alleg.*

19 Quan-

18 Quam partem debent contribuere, vel in qua specie; in fructibus, vel in pecunia?
℞. Non debet excedere dimidiam decimam, fructibus, & expensis deductis, ne grauentur, & contributio debet esse in pecunia, vel fructibus. *Zer. loc. al.*

19 Quæ beneficia non possunt Seminario vniri?
Resp. Curata, Canonicatus, simplicia Iurispatronatus, vel vnita alicui operi pio, nec quæ data sunt in commendam, nec beneficia, quæ necessariò requirũt personalem residentiam. *Zerola in praxi Episcopali, loco alleg.*

20 Canonici tenentur contribuere de grossa, an de distributionibus quotidianis, & manualibus?
Resp. De grossa. *Zerol. loc. alleg.*

21 Si tota præbenda cõsistat in distributionibus quotidianis, Canonici tenentur nè distribuere?
Resp. Non, nec de incertis prouentibus, neque de eleemosynis, neque de incertis prouentibus, neque de bonis sæcularibus, sed solùm de grossa. *Zerol. vbi supra.*

22 Si beneficium habeat pensionem, quis tenebitur contribuere?
Resp. Deducta pensione, & expensa, de reliquo verò tenetur contribuere. *Zerol. loco allegat.*

23 Fabricæ Ecclesiarum tenentur ne contribuere?
Resp. Tenentur de fructibus certis. *Trid. syn. sess. 25. c. 18. alleg.*

24 Si sit aliquod beneficium vnitum alicui Collegio, vel Seminario tenentur ne contribuere?
Resp. Si actu doceant studentes ad commune Ecclesiæ bonum promouendum, tunc non tenentur contribuere de iis, quæ sunt necessaria ad sustentationem Seminarij; de superfluis verò tenentur contribuere rata pro quantitate. *Trid. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

25 Super hospitali laicali potest ne poni taxa pro Seminario?
Resp. Si non habeat bona Ecclesiastica, nisi tantùm bona sæcularia, non. *Zerola loco alleg.*

26 Si in Seminario actu non existant scholares, nec Magistri, potest Episcopus facere vnionem beneficiorum?
Resp. Non, quia vnio requirit Seminarium erectum.

27 Si Episcopus vniat Seminario aliquod beneficium ante vacationem, & postea vacet in mense reseruato, sortitur ne talis vnio suum effectum?
Resp. Si Episcopus seruauit formam Concilij, vnio sortitur suum effectum. *Zerol. loc. alleg.*

28 Si aliqua persona affecta Sedi Apostolicæ habeat beneficium affectum, poterit ne Episcopus ante vacationem vnire tale beneficium Seminario?
Resp. Non, vt fraudes tollantur. *Zerol. loc. alleg.*

29 Si bona alicuius Ecclesię sint in vna dięcesi, & Ecclesia in alia, cui seminario est facienda contributio?
Resp. Seminario, in cuius diœcesi Ecclesia sita est. *Zerol. loc. alleg.*

30 Si Collegium, hospitale, seu capella sint in vna diœcesi, & habeant aliquod beneficium vnitum in alia diœcesi, cui Seminario est facienda?
Resp. Seminario, vbi situm est beneficium.

31 Beneficia reseruata Sedi Apostolicæ vacantia per obitum poterit ne Episcopus vnire Seminario?
Resp. Poterit, nisi ipse prius beneficium aliquod in mense suo vacans contulerit alicui personæ, & non Seminario, tunc enim debet relinquere liberam prouisionem sum. Pontific. sicut ipse habuit suam; quia non est licitum, vt de pane alieno det eleemosynam, & reseruet.

32 In Seminario quis numerus puerorũ debet esse?
Resp. Solùm, qui commodè ali possint, secundùm introitum Seminarij, secundùm iudicium Episcopi, & deputatorum, qui possunt minuere, & augere numerum pro tẽporum varietate. *Zerol. in praxi Episc. verb. Seminarium.*

33 Quas qualitates, & ætatem debent habere, qui debent recipi in Seminario?
Resp. Debent attingere ad minus duodecim annos, & esse ex legitimo matrimonio nati, & scire legere, & scribere competenter, & debent esse naturales illius diœcesis, & habere bonam indolem, ita vt de eis speretur postea Ecclesię debere esse vtiles, & pauperes præferuntur diuitibus. *Trident. synod. sess. 23. c. 18. cit.*

34 Duodecim anni ætatis ad recipiendum aliquem in Seminario debent ne necessariò esse completi?
Resp. Sufficit attigisse, si indicium suppleat ętatem; quia est res fauorabilis, & ponitur pro forma. *Zerola loc. alleg.*

35 Si quis recipiatur in Seminarium, & postquam educatus est, & didicit litteras, grammaticam, rethoricam, & artes liberales non habeat voluntatem recipiendi ordines sacros, sed nubendi, debet nè cogi ab Episcopo, vel Rectore, & Deputatis Seminarij, vt necessariò recipiat ordines sacros?
Resp. Non, sed Episcopus, Rector Seminarij, & Deputati solùm tenentur eum monere, vt recipiat dictos ordines sacros, quia educatus fuit de bonis Ecclesiæ ea intentione, vt perpetuò ei inseruiat; ratio est, quia ordo sacer cùm sit Sacramentum Ecclesiæ, requirit liberam voluntatem in suscipiente, & cogi non debet, & Episcopus, & Deputati satisfaciunt muneri suo, si tempore receptionis talis pueri habuerunt spem, eum Ecclesiasticis ministeriis perpetuò inseruiturum, quia erat bonæ indolis. *Trid. synod. sess. 23. c. 18. §. in hoc verò Collegio.*

36 Si quis, qui educatus fuit in Seminario, sumat vxorem, ex hoc facto Episcopus, vel Rector Seminarij potest petere ab eo, vt soluat alimenta, quæ in Seminario consumpsit?
Resp. Si talis fuit in Seminario toto tempore, intentione inseruiendi Ecclesiæ, & postea tempore ordinationis ex aliquo accidente mutat voluntatem, & mauult nubere, quia iudicat statum matrimonij sibi esse magis consentaneum ad salutem animæ suæ; ab isto nihil potest peti, quia causa accidentalis, quæ post factum prouenit, non vitiat præterita facta; si verò quis assistat in Seminario ea intentione, vt non sit Clericus, sed sæcularis, tunc iste talis tenetur restituere alimenta, quæ ipse consumpsit in Seminario, quia sunt contra voluntatem dantis, & præter intentionem sancti Concilij Tridentini.

37 Cum eo, qui ingreditur Seminarium, vel cum suis parentibus, potest Episcopus, vel Rector Seminarij facere pactiones, vel contractus, quod necessariò teneatur se ordinare, vel seruire in diœcesi duos annos, vel soluere alimenta, quæ cum eo consumuntur in dicto Seminario?
Resp. Si talis non habeat ętatẽ, obligatio nulla erit: si verò fiat cum patre, vel parẽte, qui potest pacisci, poterit peti pœna temporalis, sed non poterit cogi, vt ta-

vt talis ordinetur; ratio est, quia conditio, vt talis ordinetur, est conditio iusta, & sic pęna potest exigi, & quia in ordine requiritur voluntas, non debet talis cogi ad suscipiendos ordines.

38 Si quis sit pauper, & pater eius fecit dictam obligationem, scilicet quòd eius filius ordinaretur suo tempore, vel ipse solueret expensas seminario, & Episcopus, vel Rector seminarij certò scit, quod talis ordinatur inuitus, ne pœnam pecuniariam soluat, in in isto casu, qoid debet Episcopus facere?

Resp. In isto casu, facto examine, quod talis ordinatur contra suam voluntatem, non debet petere pœnam pecuniariam, quia maximum damnū est, quod aliquis recipiat ordinem contra suam voluntatem, & minimum inconueniens, vt seminarium non recipiat illam pecuniam, præcipuè cum talis educatus in seminario in litteris possit prodesse populo, & Ecclesiæ Dei, & Ecclesia omnes amplectitur.

39 Filij diuitum e xcluduntur nè a seminario?

Resp. Non, si suis sumptibus alantur, & trimestri anticipata solutione. *Zerola in prax. Episc. verb. seminarium. Trid. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

40 Filij diuitum, quem habitum debent portare, & quomodo sunt educandi?

Resp. Habitum, quem maluerint sęcularem, vel Ecclesiasticum distinctum ab alomnis, & ex eisdē magistris debent edoceri, & eadem cura gubernari, in eodem triclinio manducare, in seminario pernoctare, regulam aliorum obseruare, sub eadem disciplina educati, sicut hodie fit in seminario Romano fundato à Greg. XIII.

41 Pueri, qui aluntur ex redditibus seminarij, quem habitum debent portare?

Resp. Statim cum recepti fuerint accipiāt primam tonsuram, & portent habitum clericalem alicuius coloris in modum collegij ita, vt dignoscantur. *Zerola loco alleg.*

42 Quas scientias debent ediscere, qui sunt in seminario?

Resp. Grammaticam, rethoricam, philosophiam, theologiam, sacros canones, cantum planum, & figuratum, computa, homilias sanctorum, casus conscientiæ, cæremonias Ecclesiæ, quia isti tales, qui ex fructibus Ecclesiæ aluntur, ad seruitium Ecclesiæ dedicantur; de his omnibus possunt in seminario erudiri, ad arbitrium tamen Episcopi, prout commoditas magistrorum sese obtulerit. *Trid. syn. sess. 23. cap. 18. citat. & Zerola alleg.*

43 Qui educantur in seminario, in quibus ministerijs debent seruire Ecclesiæ?

Resp. In omnibus, in quibus possunt Ecclesiam adiuuare, secundum vniuscuiusque sufficientiam, ita vt, qui scit canere, cantet cum cantoribus, qui est de Epistola, cantet Epistolam, qui est in minoribus ordinibus portet candelabra, cerofæratium, ita vt omnia ministeria ordinum maiorum, & minorum ab eis obseruentur, & debent saltem dominicis diebus, & festiuis assistere in choro ad Missam, & Vesperas præsente, & absente Episcopo; ratio est, quia ad hoc aluntur, & instituti sunt, vt seruiant Ecclesiæ, & ex isto habitu, & consuetudine sunt perfecti Sacerdotes, & regant Ecclesias illius diœcesis, & dent exemplum virtutis, & litterarum alteris, & adiuuent Episcopum. *Tridentin. synod. sess. 23. cap. 18. Zerola loco allegat.*

44 Qui sunt in seminario, quam regulam debent seruare?

Resp. Debent audire Missam singulis diebus, seruire Ecclesijs Cathedralibus diebus dominicis, & festiuis, singulis mensibus confiteri, & communicare, reliquū tempus debent consumare in studijs, vt proficiant. *Trid. syn. sess. 23. c. 18. cit.*

45 Ex fructibus seminarij, qui debent ali vltra pueros?

Resp. Rector, Minister, Magistri, serui necessarij, secundum Episcopi dispositionem.

46 In his recipiendis, vel expellendis indiget Episcopus consilio Deputatorum?

℞. Non, quia in ijs supremam habet auctoritatem.

47 Qui magistri debent quæri pro seminario?

Resp. Grammatici, musici, philosophi, & aliarum scientiarum, & si inueniantur ex societate Iesu, omnibus alijs sunt anteponendi propter maximam charitatem, quam dicta religio habet in educandis pueris, & scientiam. *Zerola loco alleg.*

48 Potest nè Episcopus facere, vt dignitas, quæ vocatur scholasticus, legat in seminario?

Resp. Potest non solum eum cogere, sed etiam alias dignitates, & canonicos, qui habent officium legendi, vt doceant in seminario, & isti tales nihil debent recipere ex fructibus seminarij. *Trid. syn. sess. 23. cap. 18. cit.*

49 Si aliquis in prima tonsura sit in seminario, vel alatur soluendo mercedem, vel seruiat, gaudebit nè priuilegio fori?

Resp. Gaudebit, quia æquiparatur quasi deseruirēt Ecclesiæ de Episcopi licentia. *Zerola loco alleg.*

50 Conuictores, qui aluntur suis sumptibus, gaudent nè priuilegio fori?

Resp. Si habeant primam tonsuram, gaudent sine dubio priuilegio fori, quia ibi seruiunt Ecclesiæ, & se instituunt in litteris, & virtutibus cum consensu Episcopi. *Zerola loco alleg.*

51 Quando fit concursus beneficiorum, & est aliquis, qui educatus fuit in seminario, quid tenetur Episcopus facere?

Resp. In æqualitate Episcopus debet eligere alumnum seminarij. Primò, quia ad hoc officium fuit educatus. Secundò, quia sunt maioris notitiæ vitę, & virtutis illius, qui ante oculos Episcopi per totos annos perseuerauit in illa domo religionis, quam alterius, qui alibi fuit educatus. Tertiò, vt reliqui in seminario sunt moti præmio sui socij, cum maiori feruore perseuerent in litteris, & virtutibus Quartò, quia tūc Episcopus colligit fructum, vel pomum ex suo proprio horto.

CAPVT XXXI.

De Reliquijs veneratione, & canonizatione Sanctorum.

1 QVid est canonizatio?

℞. Est publicum Ecclesię testimonium de vera sanctitate, & gloria alicuius defuncti, vt in cathalogo

logo Sanctorum adscribatur, & à Fidelibus veneretur, & annuatim officium eius fiat secundùm gradum suum, & qualitatem de Virgine, Martyre, vel Confessore. *Bellarmin. lib. 1 tit. 2. de Beatitudine, & Canonizatione Sanctorum c. 7.*

2 Per canonizationem qui honores dantur, & decernuntur Sancto de nouo canonizato?

Resp. Septem. Primò, inscribitur in numero, & cathalogo Sanctorum, vt dicatur ab omnibus sanctus. Secundò, inuocatur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertiò, dicantur Deo templa, & aræ in honorem illius Sancti. Quartò, recitatur officium de tali Sancto, & offertur Missa in eius honorem. Quintò, dies festiuitatis in eius memoriam celebratur, vacando ab operibus seruilibus. Sextò, pinguntur imagines aliquo lumine addito in signum gloriæ, qua fruitur in cælis. Septimò, eorum reliquias prætioso auro, & argēto recludere, & publicè honorare licitum est. *Bellar. lib. 1 t. 2. de Beatitud. c. 7. 8.*

3 Quis dicitur canonizatus pro Sancto.

Resp. Solum ille, qui est à Papa solemniter declaratus pro tali. *Ioan. Andreas, & Abbas c. 1 de reliquijs, & venerat. Sanctorum.*

4 Licet ne porrigere preces viro non canonizato?

Resp. Si credimus eum esse cum Christo, & fuisse virum bonum in particulari, licet porrigere preces, quia Deus respicit fidem orantis, sed nō liceret Missas dicere, preces solemnes facere, eum cum corona pingere, cum hoc iubere, & declarare sit solùm Romani Pontificis. *Innoc. in canone, audiuimus de reliq. & vener. Sanctor. Syluest. in sum. eod. tit. n. 1.*

5 Potest ne aliquis Beatus dici in hac vita?

Resp. Non; ratio est, quia potest in hac vita peccare, mereri, & demereri, & beatitudo est reuelatio magni Dei. *c. ieiunium, de consecrat. dist. 5. S. Thom. 1. p. q. 22. art. 1. & 2.*

6 Qualis dies debet celebrari in Sanctis, dies natiuitatis, mortis, vel canonizationis?

Resp. Dies mortis, quia in illo finiunt nauigationē, sunt in portu, & nascuntur in gloria. *glos. fin. l. cū quidam, ff. de annuis legatis, canone non licet. 33. q. 4. gl. fin. in ver. natalis, instit. de ingenuis, & manumissis. Abb. canone licet, not. 2. de ferijs.*

7 Reliquiæ Sanctorum debent ne vendi?

Resp. Non, quia sunt res sacræ, & est magna simonia, imò homines vagantes in specie eremitica, & vēdunt reliquias, coronas benedictas, vel agnus Dei, vel eas dat in pretium hospitij, ab Ordinarijs grauiter puniendi sunt. *Hostiens. in sum. de reliquijs, & vene. Sanct. num. 1.*

8 Corpora Sanctorum sunt ne transferenda de loco ad locum?

Resp. Non, sine licentia Papæ, & tunc vt ibi decentiùs colantur, vel magis venerentur. *Hostiens. in sum. de reliquijs, & Vener. Sanct. nu. 2.*

9 Ecclesia Catholica quam potestatem habet in canonizationem Sanctorum?

Resp. Supremam; quia quem ipsa approbat, approbandus est, & quem reprobat, reprobandus est. *cap. hæc est fides. c. quoniam vetus, 24. q. 1.*

10 Quis potest canonizare Sanctos?

Resp. Solus Sum. Pont. licèt dicat Tho. Vbaldensis, quòd antiquitùs Episcopi canonizabant Sanctos, & Ciprianus lib. 6. Epistol. 6. affirmat idem, sed hodie solus Sum. Pont. potest canonizare, *vt cap. 1. & 2. de reliquijs, & vener. Sanctor. Abb. & Innoc. cap. 1. de reliquijs, &c.*

11 Potest ne Summ. Pontif. errare in canonizatione Sanctorum?

Resp. Licèt pendeat à principijs fallibilibus, nempe ab informationibus factis, errare non potest, neque id Deus permitteret, & contrarium asserere esset erroneum, temerarium, & dignum magna punitione. *Bellar. t. 2. lib. 1. de Beatit. c. 9. D. Tho. collibero nono, quē citat Syl. verb. canonizatio, q. 3.*

12 Quare pertinet ad Sum. Pontif. canonizare Sanctos, & non ad alium?

Resp. Quia canonizatio est vna de maioribus caussis, quæ inter Christianos proponi potest. *Gl. verb. sedis Apostolicæ de reliq. & vener. Sanct. lib. 6.*

13 Papa potest canonizare Sanctos sine consensu Cardinalium.

Resp. Licèt Papa res arduas faciat de consensu Cardinalium, & tamquā in re ardua, & grauissima semper requirat consilium Cardinalium, tamen cum Papa sit supra Concilium, & habeat supremam potestatem, si voluerit, poterit sine cōsensu Cardinalium canonizare Sanctum de rigore iuris. *Bald. in suo peculio. Ioan. Andr. & Dominicus cap. super eo, de hæretiticis.*

14 Papa potest canonizare plures Sanctos simul vna die, & vna Missa?

Resp. Potest, sed debet proferre singulorum sententias, declarando quemlibet illorum esse Sanctum ordine, quo ipse eos canonizare decreuit, ita quòd prolata sententia primi Sancti proferatur sententia in secundo Sancto, & in tertio, sicut fecit Greg. XV. Pōt. Max. Romæ in Ecclesia S. Petri, anno 1622. quando magnifico apparatu, summa pompa, magna totius Ecclesiæ lætitia, & deuotione canonizauit primo loco S. Isidorum Hispanum agricolam natum in oppido de Madrid, vbi est eius corpus in Ecclesia sancti Andreæ: in secundo loco canonizauit S. Ignatium de Loyola Hispanum ex familia nobilissima natum in oppido de Loyola, fundatorem religionis Societatis Iesu, cuius corpus est Romæ in Domo professa eiusdem Ordinis. Tertio loco canonizauit S. Franciscum Xauier Hispanum ex nobilissima familia, socium S. Ignatij, & Apostolum Indiarum, vbi eius corpus colitur magna deuotione. Quarto loco canonizauit S. Philippum Nerium Florentinum fundatorē Patrum Clericorum, quos vocant Dell'Oratorio. Quinto loco canonizauit S. Teresiam natione Hispanam natam in ciuitate Abulensi, fundatricem fratrū, & sororum Carmelitarum discalciatarum, cuius corpus veneratur in oppide de Alua de Tormes, in diœcesi Selamaticensi in monasterio, quod ipsa viuens ædificauit; ratio est, quia qui habet potestatem canonizandi vnum solum, habet potestatem canonizandi plures simul, cum singularitas, vel pluralitas non sint de essentia canonizationis, sicut plures martyres vna die, & vna hora passi sunt.

15 Quis fuit canonizatus primus solemniter?

Resp. Aliqui dicunt Apollionem Eremitam, natione Græcum, martyrizatum pro Christi fide à Iudæis, quia prædicabat in speluncis pastoribus, Christum esse verū Messiam, & Nicolaus I. eū canonizauit, vt *in tract. DD. tom. 14. de canoniz. Sanct. fol. 103. num. 46.* Alij dicunt quòd Leo III. ad instantiā Caroli Magni canonizauit S. Suibertum, vt refert S. Ludugerus in

Epistola de miraculis. S. Suiberti. *Surius tom. 2. cap. 9.* sed credo, quòd tunc non fuerunt seruatæ omnes solemnitates, quæ hodie seruantur, cum Ecclesia quotidie augeatur nouis ritibus, & cæremonijs ad Dei laudem, Christianorum ædificationem, & hæreticorum confusionem?

16. Potest canonizari puer, qui occidatur in odium fidei?

℞. Affirmatiuè, est enim vere martyr, vt Innocẽtes.

17 Quid requiritur ad canonizandum aliquem sanctum?

Resp. Bona vita cum miraculis. *Abb. in c. 1. nu. 4. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. c. vide 1. q. 1. c. noli. 23. q. 1.* & non sufficiunt solùm miracula, vel sola bona vita, sed simul. *Abb. vbi supra.*

18 Sufficiunt nè ad canonizationem Sanctorum solùm miracula, vel solùm bona vita?

Resp. Non sufficit sola bona vita, sed vtrumque simul, & coniunctim, videlicet, bona vita cum miraculis. *tenet Abb. in c. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum.*

19 Quare non sufficiunt ad canonizationem sanctorum solùm bona vita, vel solùm miracula disiunctiuè, sed coniunctim?

Resp. Quia bona vita aliquando habetur ab hipocrita, & ab eo non fiunt miracula, & aliquando miracula fiunt à magis, incantatoribus, à diabolo, & à maleficis, & isti non habent bonam vitam, sed quando vtrumque concurrit, scilicet bona vita cum miraculis, est euidens, & certissima probatio sanctitatis illius defuncti. *Abb. in c. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. num. 4. nec mirum. 26. q. 5.*

20 Quæ testimonia requiruntur ad canonizationem Sanctorum, & de quibus rebus debet inquiri?

Resp. Si canonizandus fuerit confessor, vel virgo, debet diligenter requiri de oratione, vita, moribus, castitate, simplicitate, humilitate, de persecutionibus patienter passis, de miraculis in vita, in morte, & post mortem, de eius morte, si in ea contigit aliquod signum mirabile, de fama, de deuotione fidelium. *c. miramur. dist. 61. c. ex studijs, de præsumptionibus. c. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. Abb. & Ioannes Andreas ibi.*

21 Si sanctus canonizandus sit martyr, quid inquiritur?

Resp. Solùm an occisus fuerit in odium fidei, & an ipse voluntariè pro fide talem mortem passus sit de alacritate, integritate, de animo constanti, de fortitudine, quæ pro fide passus est, & de alijs circumstantijs illius martyrij. *c. catechumenum, de consecr. dist. 4. c. baptismi vicem. dist. 4.*

22 Quare in martyre non requiritur de vita, & moribus, sicut in confessore?

Resp. Quia excellentia martyrij tàm magna est, vt si quis fuerit in tota vita sua latro, & omnia crimina commiserit, si passus est pro fide Dei martyrium, omnia illi condonantur, & si non est baptiaatus, baptizatur in suo sanguine, & datur ei palma martyris.

23 Quid est martyrium?

Resp. Mors, quam aliquis pro fide Christi, & lege Euangelica voluntariè patitur in odium talis fidei ab aliquo tyranno, vel datur mors, vt ipse neget fidem, & profiteatur alteram religionem, vel quia tenet fidem Catholicam.

24 Martyrium cuius virtutis est actus?

Resp. Fortitudinis, & maximæ perfectionis, quia homo dat pro Deo vitam, quæ est primum, & supremum bonum hominis. *S. Tho. 2. 2. q. 124. art. 2. & 3.*

25 Ad veram rationem martyrij, est nè necessarium, quòd mors sit patrata statim ferro, vel igne, vel sufficit, quod in multo tempore moriatur occasione data tali morti?

Resp. Siue mors sequatur statim, siue in tempore longo, vel paruo, ex carcere, vel exilio, vel alia occasione data à tyranno, semper erit iste martyr, quia in martyrio non attenditur tempus, neque violentia ferri, vel ignis, sed solũ, quòd quis moriatur pro fide, & quòd in odium fidei interficiatur, siue sit ferro, siue exilio, siue carcere, siue fame, siue inedia, dummodo talis pęna directa sit ad mortem illius in odium fidei, & causetur ex tali pœna. *S. Tho. 2. 2. q. 124. art. 4.*

26 Sufficit ad veram rationem martyrij, vt quis solùm moriatur pro fide, vel necessario requiritur, vt tyrannus illum occidat in odium fidei, & non ex alia causa, vel delicto, & quòd martyr voluntariè pro fide martyrium patiatur?

Resp. Nõ sufficit vnum sine altero; necessariò enim requiritur, quòd tyrannus in odium fidei, & non ex alia causa, vel delicto eum occidat, & quòd martyr voluntariè pro fide patiatur mortem, quia vnum sine alio non constituit veram rationem martyrij.

28 Si quis habeat voluntatẽ moriendi pro fide Christi, & animo ferendi martyrium se confert ad infideles, & apud ipsos moriatur ex aliqua infirmitate, iste erit nè verè martyr?

Resp. Erit martyr quoad affectum, sed non re, & opere, seù realiter.

29 Si aliquis Maurus occidat Christianum, quia cõmisit aliquod delictum, vel existimauit ab eo fieri proditionem, & simul, quia erat Christianus, iste talis erit nè martyr?

Resp. Si delictum, vel suspicio fuit causa principalis occidendi taliter, quòd si non esset Christianus, vel Turca etiam occideretur, talis non erit martyr, quia in hoc casu deficit ratio martyrij.

30 Infantes non habentes vsum rationis, neque propriam voluntatem, & effundũt sanguinem pro Christo, sunt nè verè Martyres?

Resp. Affirmatiuè, quia fides parentũ supplet propriam voluntatem, sicut in baptismo paruulorum, *Caiet. in S. Thom. 2. 2. q. 124. art. 1.*

31 Si quis pro veritate, vel pro alia virtute occidatur, erit nè martyr?

Resp. Affirmatiuè, sicut Ioannes Baptista pro veritate, quam dixit, fuit occisus, ideò fuit verè martyr, licèt non fuerit occisus in odium fidei Catholicę, sufficit, si moriatur propter virtutum opera secundum quòd referuntur in Deum; nam vt sic, sunt quædam protestationes fidei, vt habet *S. Thom. 2. 2. q. 124. art. 5. in corpore.*

32 Christiani tenentur se offerre martyrio, & dare occasionem tyranno ad eos martirizandos?

Resp. Licèt aliqui sancti ex diuina dispositione se obtulerint martyrio, vltro tamen Christiani non debent se martyrio ingerere, sufficit enim, vt sint parsti. *S. Tho. 2. 2. q. 124. art. 1.*

33 Quid est miraculum?

Resp. Aliquod rarum, & mirum factum à Deo pręter rerum ordinem per intercessionem alicuius sancti, vel per suam diuinam voluntatem.

34 Cuius est facere miracula Creatoris, vel creaturæ?
Resp. Solùm Creatoris, cum sit res contra, vel præter naturam. *inst. de iur. natur. §. sed naturalia. §. minus ergo, inst. de hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur. l. eius est velle, cuius est nolle. ff. de reg. iur.*

35 Miracula quare fiunt?
Resp. Fiunt ob multas causas, præsertim, vt Dei potentia ostendatur, vt sanctitas alicuius declaretur, vt fides firmetur. *S. August. in lib. 10. cap. 8. tom. 5. de ciuitate Dei.*

36 Miraculum quas qualitates debet habere, vt verè sit miraculum, & non res naturalis, vel artificialis?
Resp. Quod mirabiliter sit factum à Deo sine medio naturali, vel contra medium naturale, vt Deus sanauit luto cæcum, quo naturaliter deberet excæcari, vel quod sit factum, vbi remedia naturalia non prosunt, vt cum sanitas acquiritur in desperato à medicis tactu alicuius reliquiæ, vel visa eius Imagine, vel oratione, cum remedia naturalia nihil profuerunt. *Bellarmin. tom. 2. lib. 1. de Beatitudine. c. 8. & 9. & c. multi. c. prophetauit. 1. q. 1.*

37 Quare permittit Deus, vt talis sanctus canonizetur in tali tempore, & non illicò post eius mortem?
Rß. Hoc mysterium reconditum est in abscondito diuinæ sapientię, quia sæpè contigit, vt aliquis sanctus post ducentos, vel trecentos annos post eius mortem faciat aliquod magnum miraculum, & tunc inquiratur de eius sanctitate, & canonizetur, & sic fiunt plurimi sancti in Ecclesia Catholica, quorum corpora iacent ignota, & occulta, & quando sapientia diuina voluerit suscitare aliquod prodigium, vt honoretur, & canonizetur; sed aduertendum est, quòd quando Deus vult manifestare sanctitatem alicuius sancti occulti, semper euenit aliquod miraculum, vel aliquod prodigium in eius sepulchro, vel in veste, vel in cadauere, ita vt ex illo prodigio crescit deuotio populi, & succedant alia plurima miracula vsque dum perueniatur ad eius canonizationem.

38 Est nè de ratione miraculi, vt in instanti fiat, vel sufficit, quòd fiat in tempore?
Resp. Non est de ratione miraculi, quòd fiat in instanti, nec mediato tempore, quia vtrumque fecit Dominus, aliquos sanauit in instanti, alios leprosos misit, vt lauarentur in Piscina Syloæ, sed de ratione miraculi est, vt mirabiliter fiat præter rerum ordinem. *Bellar. tom. 2. lib. 1. de Beatitud. & canonizatione Sanctorum. c. 7. & 8.*

39 Est nè de ratione miraculi, quod nullum medium humanum applicatum ad sanitatem alicuius, vel aliud mirum faciendum sufficiat?
Resp. Non, sed sufficit, vt medium, quod applicatur, velut aqua, vel medicina, non sit sufficiens ad sanandam infirmitatem, vel tam paruo tempore non possit naturaliter eam sanare. *Surius tom. 2.*

40 Assumit nè Deus per intercessionem Sanctorum aliquando aliquod medium naturale ad faciendum miraculum, vel dandam sanitatem?
Resp. Affirmatiuè, imò ferè semper infirmi, qui miraculosè sanantur, quiescunt, dormiunt, sudant, expellunt aposthemas, & acquirunt intra aliquas horas, vel dies sanitatem, & licèt in alijs infirmis remedia sint media naturalia ad sanitatem, in his, qui miraculosè sanantur, magis sunt effectus talis miraculi, quam remedium sanitatis, & sic euidenter ex præcedentibus apparet, quando quiescere sit effectus miraculi per intercessionem alicuius sancti, vel quando est medium medicinale.

41 Quid requiritur, vt sanitas dicatur miraculum, & sit sufficiens ad canonizandum aliquem sanctum?
Resp. Quatuor conditiones. Prima, quod ex Deo, non ex arte diaboli contingat. Secunda, quod sit contra naturam, vt in Virga Moysi mutata in serpentẽ, & asino eloquente ad Balaam. cap. cum ex iniuncto de hæreticis. c. re vera, de consecratione. dist. 2. quod non solum in verbo, sed ex merito illius sancti contingat miraculum ad corroboratione fidei, & miraculum habens has qualitates, est sufficiens ad canonizationem alicuius sancti. cap. vnico, de reliquijs, & venerat. Sanctorum lib. 6. *Hostiens. in sum. eod. tit. cap. teneamus. 1. q. 1.*

42 Requiritur nè, vt probetur frequentia miraculorum per eosdem testes, vel per diuersos?
Resp. Pluralitas debet probari per eosdem testes; quia probant idem, & non diuersa. *cap. venerabili cum seq. de testib.*

43 Ad canonizationem Sanctorum sufficiunt nè fieri miracula post mortem?
Resp. Securius est, vt probentur post mortem, quia in vita possunt fieri miracula ab homine, qui non existit in gratia Dei, propter fidem, quam habet, vel propter aliud donum, & quòd iste talis condemnetur pœnis inferni, sed miracula facta post mortem non habent hoc periculum. *Io. Andr. de reliquijs, & vener. Sanctorum. c. 1. lib. 6. Hostiens. in sum. de reliq. & vener. Sanctorum.*

44 Potest quis habere tantam fidem, vt faciat miracula, & transferat montes, etiam si non habeat charitatem?
Resp. Licèt hoc raro contingat, benè potest quis habere maximam fidem, & illa mediante, facere miracula, & non habere charitatem, iuxta illud Pauli Apostol. si tantam fidem habeam, vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. *c. multi. c. prophetauit. c. teneamus 1. q. 1. Abb. in c. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. nu. 4. c. nec mirum 26. q. 5.*

45 Dæmones, & malefici, possunt ne facere miracula, vt portare hominem in aere, transferre montes, & dare sanitatem infirmis?
Resp. Solus Deus potest facere miracula, iuxta Prophetam, tu es Deus, qui facis mirabilia solus, sed dęmones non possunt facere miracula, & quando faciunt aliquid, quod nobis videtur mirum, est, Deo permittente per aliquam virtutem herbarum, vel per potentiam nobis incognitam. *S. Thom. p. 1. q. 110. artic. 4.*

46 Quod dicitur prestigium, & vnde dicitur?
Resp. Dicitur quasi præstingat, vel mutet, vel illudat visum, vel fallat sensum ad videndum aliquid, quod non est, vel ad videndum contrarium illius, quod est; vt si sit homo, & mihi videatur elephans, & sic præstigium non est miraculum, imò est illusio mentis, vel oculorum. *S. Tho. 2. 2. q. 95. art. 3.*

47 Potest nè faciens miracula venerari pro sancto?
Resp. Non sine licentia Summi Pont. *Trid. syn. sess. 25. tit. de inuocation. & veneration. & reliquijs Sanctorum.*

48 Sunt nè in mundo miracula quotidiana, de quibus homines non habent considerationem?

Y 2 Resp. Affir-

Resp. Affirmatiuè sunt plurima assidua, & quotidiana opera miraculosa, vt est gubernatio totius mundi, mare, quod cum altius sit ipsa terra, non trāsit terminos suos, creatio animæ rationabilis, & quilibet si consideret suam vitam plurima inueniet miracula, quę omnia, si non reputantur ab hominibus, vt miracula, est, quia assiduitate vilescunt, *tenet D, Augustin.*

49 Quotuplex est resurrectio?

Resp. Duplex, alia perfecta, vt Christus resurrexit, iterum non moriturus, & in nouissima die omnes resurgent; alia imperfecta, vt qui resuscitatus fuit ab Eliseo, & Lazarus à Christo Domino, & plurimi resuscitati à Sanctis, *Archidiacon. in c, nemo per ignorantiam, de conseruatione, dist. 1. D. Th. 3. p. sum. q. 53. art. 3.*

50 Suscitatus à mortuis poterit recuperare sua bona, videlicet suam dignitatem, & officium, canonicatum, diuitias, rem familiarem?

Resp. Affirmatiuè; quia est idem homo, & testamētum eius reuocatur, & sic acquirit omnia sua bona; hoc intellige, si resurgat iterum moriturus, sed si resurgat in corpore glorificato, nō habet necessitatem bonorum suorum; iam enim est de altero Regno, & sic testamentum eius non reuocatur, *Bald. in l. 1 in repetitionibus. C. de Sacrosanctis Ecclesiis. l. si marito, ff. sol. matr.*

51 Qui ordo obseruatur in canonizatione Sanctorum?

℞. Primò fama sanctitatis illius defuncti, & plurimę preces Regum, vniuersitatum, clericorum, populi, vel religionis petentis talem canonizari ob bonam vitam, & miracula. Secundò, quòd instantia supplicationum continuetur, & miracula durare dicantur, Tertiò, Summus Pont. debet committere aliquibus Episcopis viris probis patriæ, vel conuicinis illius sācti, vt inquirant de fama in generali, & sanctitate, & ei referant. Quartò Summus Pont. requisito consilio Cardinalium determinat, an sint faciendę informationes, & probationes de tali sancto, & de eius vita, & miraculis summus Pontif. committit in forma eisdem Episcopis, vel alijs viris probis, vt in particulari faciant processus, & informationes de sanctitate, vita, & miraculis illius viri Dei, exactè, diligenter, & fideliter secundum articulos, & interrogatoria, quę simul cum Bulla transmittant, & quod inuenerint, remittant obsignatum suis sigillis. Sextò Summus Pont. committit aliquibus sacri palatij Auditoribus dictas informationes videndas, & examinandas. Septimo, Summus Pont. examinat cum Cardinalibus dictas informationes, & sententias illorum, quibus commisit eas examinandas. Octauo summus Pont. in Consistorio narrat Cardinalibus ea, quę in informationibus continentur, & requirit eorum consiliū. Nono assignatur certus dies in certa Ecclesia ornata luminaribus accensis, in qua conueniunt Papa, Cardinales, Clerus, & populus, & hortantur, vt omnes orent, ne Deus permittat Papam errare in illa declaratione. Decimò, flexis genibus fit oratio, & deuotè cantatur, Veni sancte Spiritus, vel alius Hymnus, seu Antiphona conueniens. Vndecimo, postea surgit Summus Pontif. ab oratione, & definit illum sanctum esse Cathalogo sanctorum conscribendum, & festum suum tali die colendum. Duodecimò, postea cantatur, Te Deum laudamus, & Papa celebrat Missam in honorem illius Sancti. D. Antonius communiter scribentes in cap. 1. de reliquijs, & venerat. Sanctorum.

52 Papa tenetur necessariò seruare hanc formam canonizationis?

Resp. Non, sed potest sine hac forma canonizare sanctum, quia ipse est conditor legis, & potest commutare, seruare, & non seruare leg. digna vox. *Codic. de legibus leg. Princeps, ff. de legibus, & ibi scribentes.*

53 Papa debet nè facilè dare commissionem ad faciendas informationes?

Resp. Non, sed magna cum consideratione, tempore intermedio, vt in illo videatur, an fama, & miracula contineantur. *Abb. in c. 1. num. 5. de reliquijs, & venerat. Sanctorum,*

54 Quibus debet Summus Pont. committere inquisitionem super vitam, & super miracula alicuius sancti?

Resp. Viris doctis, & probis, quibus ipse voluerit, sed pręcipuè committitur viris in dignitate Ecclesiastica constitutis; vt Archiepiscopis, & Episcopis, & his deficientibus, dignitatibus, & canonicis Ecclesiarum Cathedralium. *tenet Io. Andr. super c. 1. de reliquijs, & vener. Sanctorum,*

55 Qui testes super miracula debent recipi?

Resp. Familiares propinqui, parentes, pater, & mater, qui fuerunt parentes, qui maiorem cognitionem illius miraculi habent, medici, chirurgi, qui medicauerunt talem infirmum, & sciunt remedia medicinę non profuisse talibus infirmis. *capit. 1. de reliquijs, & veneratione Sanctorum, capitul. venerabili, de testibus,*

56 Quas qualitates debent testes habere?

Resp. Debent esse bonę vitæ, & famæ, qui substententur ex suis redditibus, si fieri possit, timentes Deum, qui frequenter recipiunt S. Eucharistię sacramentum, & omni exceptione maiores. *Io. Andr. in c. venerab. de testibus.*

57 Testis deponens de miraculis quomodo debet examinari?

Resp. Solus, secretè, & sigillatim, *cap. venerabili de testibus.*

58 Qui ordo seruatur in formando processu super vita, & miraculis alicuius sancti, ex commissione summi Pontificis canonizandi?

Resp. Primò, duo commissarij, vel tres, ad quos venit commissio directa, se conueniunt in aliqua Ecclesia, vel sacristia, & pręsentata commissione à Procuratore illius religionis, vel personę, quæ instat pro canonizatione, antiquior, vel dignior eorum iudicū eam aperit, obedit, & osculatur, & ponit supra suum caput, & dat coniudicibus, & hęc omnia scribuntur à Notario.

59 Probatio miraculorum, & bonę famę, vitęque, quomodo erit facienda?

Resp. Per legitimos testes. *cap. 1. c. 2. de reliquijs, & veneratione Sanctorum. c. venerabili de testib.*

60 Cum teste ante excommunicationem, quid est faciendum, vt eius testimonium sit validum?

Resp. Est citandus à cursore, & pręsentandus ante Iudices à Procuratore, deinde debet iurare tangendo Euangelia se dicturum veritatem, & hęc omnia debent scribi cum hora, die, mense, & anno.

61 Testis debet ne dicere testimonium, & iurare eodem die?

Resp. Non,

Resp. Non, sed vno die debet iurare, & admoneri, & altero die dicere testimonium, quia res est tanti momenti, vt testi detur tempus, vt suum dictum consideret?

65 Testis cum dicit, debet ne iurare?
Resp. Debet, propter negotij grauitatem in principio depositionis.

62 Post depositionem quid est persuadendum testibus?
Resp. Vt taceant, & nemini dicant suam depositionem. *c. Venerabili, de testib.*

63 Testis in qua lingua debet dicere, & in qua lingua debet Notarius scribere?
Resp. In proprio idiomate, quo loquuntur in illa vrbe, vel Prouincia, licèt testis sciat linguam latinam & inscribi debent primum ea omnia, quę dixit verbis ipsis, quibus deposuit.

64 De quibus rebus debent testes interrogari?
Resp. De contentis in interrogatorio sigillatim per articula illa, ad quæ fuerunt à procuratore præsentati. *Abb. in c. venerabili, de testibus.*

65 Testis post depositionem debet nè se subscribere?
Resp. Si sciat scribere, debet, & si non sciat, debet explicare se nescire scribere, & pro eo debet Notarius se subscribere. *c. venerab. de testib.*

66 Iudices debent se subscribere in omnibus depositionibus testium?
Resp. In omni dicto cuiuscumque testis, Iudices, & Notarius debent se subscribere propter maiorem legalitatem, & in omnibus actibus idem debent facere.

70 Quis debet taxare expensas Notario, Cursori, scribentibus, & laborantibus?
Resp. Iudices cum moderatione secundùm laborem cuiuscumque.

71 Legalizatio processus, coram quibus debet fieri?
Resp. Corā duobus Notarijs, & omnibus Iudicibus.

72 Subscriptiones Notariorum quomodo debet poni in processu.
Resp. Cum suis signis, & debent illi duo Notarij legalizari, & eorum signa à tribus Notarijs illius ciuitatis, vel Prouinciæ, si non fuerit copia in illa Ciuitate.

73 Vltimò, quid debet fieri à Iudicibus?
Resp. Debent scribere litteram summo Pontifici, vbi exponant quanta fides testibus sit adhibita, & de veritate illius negotij, & transumpta sigillata tradere cursori, vel personę certæ, & ab ea recipere cautelam, quæ tradet processum in curia Romana, & portabit fidem.

73 Originalia, vbi debent remanere?
Resp. In archiuio curiæ illius diœcesis, vbi summa diligentia custodiantur.

75 Si casu perditum fuit transumptum, potest aliud transumptari, sine noua commissione?
Resp. Potest ab eisdem iudicibus sine noua commissione, quia eorum iurisdictio durat vsque recipiatur in Romana Curia transumptum.

76 Finita probatione quid debet fieri?
Resp. Procurator debet dare petitionem, dicendo se non habere plures testes, & petere, vt dicta, & informationes collationentur, & transmittantur ad Romanam Curiam, & Iudices debent per actum hoc pronunciare.

77 Finitis informationibus quid est faciendum?
Resp. Iudices debet simul videre collationem omnium informationum, & attentè emendare, & in fine se subscribere.

CAPVT XXXII.

De dæmoniacis, & oppreſsis à dæmone.

1 Diabolus vnde dicitur?
Resp. A dic nomine græco, quod est duo, & bolus, quod est Morsellus, quia duo occidit, scilicet corpus, & animam: etiam dicitur diabolus clausus ergastulo, quia non permittitur ei nocere quantum vult; sed est clausus quasi in ergastulo; etiam dicitur diabolus, idest defluens, quia defluxit, & corruit è cælo. *Malleus maleficorum, quæstion. 4. part. 1.*

2 Dæmon vnde dicitur?
Resp. Est nomen græcum, & dicitur dæmon, idest sapiens super sanguinem, hoc est super peccata, quæ sitit, & procurat, vt homines committant. *Malleus malefic. q. 4. p. 1.*

3 Diaboli sunt ne eiusdem speciei?
Resp. Non, sed inter se differunt specie, ita vt vnus non sit speciei alterius, Sanctus Dionysius de cęlesti Hierarchia, *quem citat Malleus maleficor. quæst. 4. part. 1.*

4 Dæmonium cuius naturæ est?
Resp. Est spiritualis, & angelicæ naturæ, & propter superbiam è cælo cecidit.

5 Dæmonia habent nè cognitiones scientiarum, herbarum, lapidum, animarum, & aliarum rerum.
Resp. Habent scientias, quas Deus infudit illis in instanti suæ creationis, & licèt sint Dæmonia ex omnibus Hierarchijs, inferior habet omnes scientias.

6 Dæmones quomodo prophetizant aliquando futura?
Resp. Sæpè mentiuntur, sed quando dicunt veritatem, illam colligunt ex prophetijs, ex coniecturis, sicut nos aliquando ex re, quæ successit, diuinamus finem talis rei.

7 Vbi cruciantur Dęmones?
Resp. Partim in inferno, partim in aere, secundum diuinam voluntatem.

8 Angeli, siue boni, siue mali, vbi sunt?
Resp. Vbi operantur. *S. Thom. 2. sententiarum dist. 37. quæst. 3. art. 1.*

9 Dęmonia, quę deputantur ad exercitium hominum, sunt nè in inferno?
Resp. Sunt in hoc aere caliginoso, non in inferno, sed in die vltimo iudicij ibunt in infernum cruciandā sine fine. *Malleus malefic. q. 4. p. 1.*

10 Dęmones timent abyssum?
Resp. Affirmatiuè, & sic petierunt à Christo Domino, vt non mitterentur in abyssum. *Luc. 8. c.*

11 Quo igne cruciantur, materiali, vel spirituali?
Resp. Materiali.

12 Quomodo ignis materialis cruciat dęmones, qui sunt spiritus?

Resp. Per diuinam voluntatem hoc permittentem agit ignis materialis fortissimus in naturam incorpoream, & spiritualem?

13 Licet nè clericis exorcizantibus eorum nomen quærere?

Resp. Affirmatiuè, & est necessarium, vt sciatur, an sit vnus, vel plures, vt Christus quæsiuit. *Luc. c. 8, quod tibi nomen est*,

14 Quomodo vocantur dęmones in scriptura sacra?

Resp. Pluribus nominibus, sed pręcipuè vocātur patres mendacij, quia ipsi prius dixerunt mendacium, & quilibet dęmon suum habet particulare nomen,

15 Dęmon intrat nè in corpus hominis verè, & realiter, vt illum cruciet?

Resp. Affirmatiuè, quia hoc constat ex Euangelio, erat Iesus eijciens Dęmonium, & illud erat mutum, & ex alijs pluribus locis,

16 Dæmon per quas partes intrat in hominem, & exit?

Resp. Potest intrare per quascumque partes, sed pręcipuè intrat, & exit per os, & per secessum. *Tyreus de dæmoniacis, c. 4. & 5.*

17 Dæmon propria virtute potest nę intrare in corpore, vel in aliqua parte corporis?

Resp. Non, sed diuina permissione, sine qua non potest lædere corpus Christiani, neque Mauri, neq; eorū bona, neq; animalia, neque excitare tempestates, neque facere ruinas, neque tonitrua, neq; alia damna,

18 Dęmon est nè semper in toto corpore, vel in aliqua parte corporis?

Resp. Aliquando est in toto corpore, & aliquando in aliqua parte, sed adhoc, vt affligat totum corpus, non est necessarium, vt sit in toto corpore per præsentiam, satis est enim, vt sit in aliqua parte corporis secundum substantiam, & sit præsens per operationem; maior est enim sphera actiuitatis dęmonum, quam pręsentia substantialis. *Tyreus de Dæmoniacis, cap. 4. & 10.*

19 In qua parte corporis existit Dęmon?

Resp. Præcipuè in corde, quod est principium operationis in homine. *Tyreus, de Dæmoniacis. c. 10.*

20 Dæmon potest nè aliquid facere supra humanam voluntatem?

Resp. Non, neque in eam habet potestatem. *Abul. super c. 8. Matth. q. 101,*

21 Quare dæmones appetunt intrare in hominem?

Resp. Quia illū odio mortali habent; ratio est, quia cum sit inferioris naturæ intrat in beatitudinem ad occupandas ipsorum sedes. *Abulens. super c. 13. Gene,*

22 Dæmones in quorum corpora volunt magis intrare, in corpora iustorum, vel in corpora malorum?

Resp. In corpora iustorum, quos magis persequuntur; quia malos iam habent in sua potestate, cum peccator sit sub potestate diaboli.

23 Quot sunt modi, quibus dæmon intrat in corpus hominum, vt eos affligat, & qui vocantur dæmoniaci?

Resp. Multi. Primò aliquando dæmon ambulat in circuitu hominum eos terrendo, Secundò intrat in vestes illorum hominum, quibus induti sunt. Tertiò intrat intra carnem, & cutem. Quartò intrat, & residet in aliquo membro particulari hominis. Quintò, incorporatur in toto eius corpore, *Malleus maleficor. lib. 1.*

24 Quando homo habens dæmonium loquitur in lingua, quam non audiuit, vel disputat in scientia, quam non didicit, vel loquitur blasphemias, vel eleuatur in altum, vel extinguit aliquam lucernam, quomodo hæc fiunt ab illo corpore?

Resp. Dęmon tunc habet potestatem super quinq; potentias exteriores corpori alligatas, & super quatuor potentias interiores, scilicet sensum communē, phantasiam, siue imaginatiuam, ęstimatiuam, & memoratiuam, & mediantibus illis potentijs aliquando exterioribus, aliquando interioribus operatur illa opera mira extraordinaria. *Malleus malefic. lib. 1,*

25 Dęmon potest nè esse intra animam hominis?

Resp. Non potest esse intra animam, quia esse intra aliquē, est esse intra terminos eius; anima enim nullas habet dimensiones, nec terminos, cum sit indiuisibilis, solū corpus habet dimensiones ratione quantitatis, qua informatur, & extenditur; quapropter nō potest dęmon claudi intra terminos animę; potest tamen intra terminos corporis. *Abulens. q. 113. super cap. 8. Matthæi,*

26 Quomodo affligitur anima illius hominis, qui habet dęmonium, si in animam nullam habet potestatē?

Resp, Quia ex corporis cruciatu, & afflictione anima valdè retardatur in sua operatione, ne ita liberè, & feruidè spiritualibus vacet, & sic affligitur, sicut infirmus grauitate morbi non operatur anima tanto feruore, sicut si esset sanus. *Sanchez lib. 2. c. 42. de dæmoniacis, in decalogo. Tyreus c. 2. de dæmoniacis.*

27 Dęmones intra corpus animalium intrant ne?

Resp. Aliquando intrant, vt intrauerunt in porcos ad nocendum hominibus in bonis. *Matth. c. 8. q. 101.*

28 Dæmon terret nè in somnis aliquem, & quomodo fiunt, & excitantur istę visiones, & phantasia?

Resp. Species, quę repositę sunt in conseruatorijs potentijs, excitantur à dęmone commutatione sanguinis, & humorum, vnde principia sensitiua, idest inferiores potentiæ animæ ferè semper commouentur ex his, quæ vigilantes viderunt, audierunt, meditati sunt, vel locuti sunt, & inde proueniunt tales phantasiæ, vel visiones nocturnæ tam vehementes, vt homines faciant sudare, contremiscere, quæ semper sunt maiores, vel minores secundum complexiones, vel qualitates hominis. *Malleus malefic. p. 1, q. 7.*

29 Dæmonia intrant nè in bestias agri, in segetes, & fructus terræ?

Resp. Faciliùs, quàm in hominibus, vt ipsis noceant destruendo animalia, & fruges preparatas ad substentationem generis humani, & ad seruitium hominis. *Malleus malefic. p. 2, q. 2. c. 1,*

30 Quibus remedijs fugantur dæmones à bestijs, & frugibus, nec non etiam locustæ?

Resp. Signo crucis, exorcismis ab Ecclesia institutis, reliquijs, & intercessione Sanctorū, orationibus piorum, & locustæ excommunicantur, & prodest sæpè ad earum extirpationem, sed hæc omnia agēda sunt cum fide in Deum, & bona constantia sacerdotis. *Malleus malefic. p. 2. q. 2. c.* etiam palmæ, & oliuæ benedictæ in Dominica azymorum positæ supra arbores in modum crucis fugant dæmones, & tempestates, & seruant fructus illæsos per virtutem datam benedictionibus. *Malleus malefic. p. 2. q. 2. c. 7.*

31 Quot sunt causæ, quare homines à dæmonibus occupantur, & quare Deus hoc permittit?

℞. Primò, ad ostentationem diuinę potestatis. Secūdò, ad ostentationem fidei, quia aliqui negantes esse dæmo-

dæmones, negant eſſe infernum. Tertiò, vt homines timeant illos nominare. Quartò ad oſtendendam Dei virtutem, qui eos expellit. Quintò ad oſtendendã merita ſanctorum, & virtutes imaginum B. Mariæ, & aliorum ſanctorum, ad quorum præſentiam expelluntur, Sextò propter peccatum proprium aliquando graue. Septimò pro peccato ſolùm parentũ, vel maiorum. *Abulenſ.q.122.ſuper c.8. Matthęi Malleus maleficor.c.10.p.2.q.1.*

32 Quæ peccata ſunt iſta, propter quæ Deus permittitur dæmon, intret in corpus humanum?

Reſp. Plurima, & diuerſa, ſed præcipuè quatuor, Primò, cum quis eſt dubius in fide. Secundò, cũ quis aſſuetus eſt dicere plurima mendacia, & illa affirmare cum iuramento, præcipuè in damnum aliorũ, cum Dęmon ſit pater mendacij, iuſtę intrat in ſuos filios. Tertiò, cum quis multum iurat, & blaſphemat de Deo. Quartò cum quis ſiue pater, ſiue mater ſe, vel filios maledicit, & commendat dæmonibus, & ſæpè ſæpius nominat dæmonia, iuſtè ab eis poſſidetur. *Malleus malefic.vbi ſup.*

33 In hominem iuſtum, qui eſt ſine peccato mortali, & eſt in gratia, & eſt habitaculum Spiritus ſancti, poteſt ne dæmon intrare?

Reſp. Poteſt permittente Deo in eius corpus ad maius eius meritum, licèt hoc raro contingat, ſed anima illius iuſti ſemper ſalua erit, ſicut in libro Iob legitur eſſe in manu tua, idest in poteſtate tua eſt Iob, verumtamen animam eius illæſam ſerua: quam Deus ſibi ſeruauit.

34 Quibus modis cognoſcitur, quòd dęmon intrauit in corpus alicuius hominis, vel mulieris?

Reſp. Hòc potiùs eſt ſciens diuinè, quàm humanæ; ſed conſideratis vita, ſtato, vitijs, conditionibus, exercitijs talis hominis, poterit à poſteriori colligi, vel iudici talis cauſa; vt ſi eſt religioſus nouitius deditus vitæ ſpirituali, eſt miles, vel blaſphemus, ex his coniecturis poterit cauſa adumbrari.

35 Dæmon aſſiſtit ne ſemper in illo corpore, in quod intrauit, vel illud aliquando deſerit?

Reſp. Aliquando intrat per vnam, vel duas horas, & poſtea exit, & in alio loco moratur, aliquando aſſiſtit in aliquo membro illius hominis, & illud deſerit per tempus, vt operetur ſenſibus ſuis, ſicut ſi non haberet dæmonium.

36 Si quis erat in peccato mortali, cum dæmon eius corpus occupauit, & ſint ſtrepitus, & ad tempus eius ſenſus deſeruit poterit iſte homo confiteri, & acquirere gratiam dæmone ſtante intra eius corpus?

Reſp. Poterit in illo tempore pœnitere, habere contritionem, ſumere Euchariſtiam, & acquirere gratiam; quia iſte homo in illo tempore habet liberum arbitrium.

37 Quibus oppreſſis à demone ſacramentum Euchariſtiæ non eſt dandum?

Reſp. In hoc caſu habendũ eſt ratio, ſicut de amentibus, ſi oppreſſi priuati ſunt ſuo ſenſu, non eſt dandum; ſi verò non ſint priuati, quia ad tempus Diabolus deſeruit eos, & habent contritionem; & petunt ſacramentum, tunc dandum eſt eis; quia eſt remedium efficaciſſimum; in furia verò non eſt dandum propter periculum, etiam ſi habeant aliquem ſenſum, ſemper eſt aduertendum, quòd quando datur ſacramentum Euchariſtiæ, ſint in toto ſuo ſenſu, ſicut alij homines, qui non habent dæmonium. *Malleus maleficor. part.2.quæſt.2.c.5.*

38 Obſeſſi à dæmonibus manent ſemper in ciuitatibus?

Reſp. Non, quia aliquando manent in montibus, & agro, & in monumentis incitati à dæmone. *Abulenſ. q.98, ſuper c.8. Matth.*

39 Quare dæmoniaci ſolent eſſe adeo fortes, & ſæui, vt nullus poſſit eos ligare, cum alias ſint perſonę delicatæ, vel virgines tenerę?

Reſp. Propter magnitudinem virium, quia exiſtentibus dæmonibus in eis, ſunt magnæ vires, & faciunt plurima, quæ ſuis viribus facere non poſſunt. *Abul. q.100. ſuper Matth.c.8.*

40 Dæmoniacus quare aliquando adorat crucem, imaginem Virginis, & reliquias, cum ſit ſuperbus, & inimicus crucis?

Reſp. Quia cogitur hoc facere virtute Dei, & B. Virginis, mediantibus exorciſmis, & etiam ſolent id facere ex timore; quia torquetur nimis, & timet, ne magis torqueatur à clerico exorcizante. *Abulenſ. q. 104. ſuper c.8. Matth.*

41 Quando dæmon relinquit hominem, & non recordatur poſtea homo, quid fecerit, anima illius quomodo erat, dum hæc fiebant?

Reſp. Ille homo erat ſicut dormiẽs, & ſic poſtea nihil recordatur, neq; refert, quid facit cum eius potentiæ eſſent à Diabolo occupatæ, & læſæ per illud ſpatium temporis, & ſic exiſtit quaſi mortuus. *Malleus maleficor. vbi ſup.*

42 Si ſint plures dæmones in corpore, debent omnes ſimul exire?

Reſp. Benè poteſt exire vnus, & alij remanere, & poſſunt omnes ſimul exire. *Tyreus, de dæmoniacis, capit.4.& 5.*

43 Quomodo exiſtit dæmon in homine dæmoniaco, qui ab eo vexatur?

Reſp. Duplici modo, Primò, per preſtigioſam illuſionem, quæ interdum ſit ſuper ſenſus exteriores, interdum ſuper interiores vſq; ad ſenſum exteriorem, quæ ſit abſq; eo, quòd dæmones intrent in potentias interiores illas occupando, ſed ſolùm exterius illudendo. Secundo, cum demon occupat caput, & potentias talis hominis, & intrat in eum. *Malleus maleficor. c.9.p.2.q.1.*

44 Dæmones quando arripiunt homines, ſunt intra corpus, vel extra?

Reſp. Aliquando ſunt extra corpus, aliquãdo in veſtibus hominis, & aliquando intra corpus hominis, vel mulieris. *Abulenſ.q. 113. ſuper c.8. Matth.*

45 Quando ſunt extra corpus hominis quando operantur, & faciunt, vt tales homines faciant diuerſas res?

Reſp. Primò, tunc dęmones operantur per ſolam applicationem virtutis motiuæ ad impellendum hominem, & ſic faciunt, vt incidat in ignem, & ſe laceret, & alia, licèt hæc multoties fiant, cum eſt dæmon intra corpus, quia melius poteſt cogere talem hominem ad mouendum ſe, quam ſit extra manſerit. *Abulenſ. q.113. c.8. Matth.*

46 Quomodo cognoſcitur, an dæmon ſit intra corpus, vel extra?

Reſp. Quãdo loquitur diuerſa lingua, vel res difficiles quas nõ audiuit, eſt neceſſe, vt ſit intra corpus; quia locutio ſit per motus organorum interiorum, quæ à dæmone immediatè mouentur, & non poteſt illa

mouere,

mouere, nisi intra corpus, & in ventre, & in pulmone, quia pulmon sua motione est principale instrumentum locutionis. *Abulen. quæst.* 1 1 3. *super c.* 8. *Matthæi.*

47 Quomodo dæmon, & anima rationalis sunt simul in eodem corpore, cum vterque sint spiritus?
Resp. Diuerso modo, quia anima non est in corpore sicut in loco, sed sicut forma in materia; dæmon verò est in corpore, vt in loco, veluti est motor in mobilis, quia dæmon, & Angelus sunt in loco, vbi operantur per operationem. *Abulens. quæst.* 1 1 3. *super c.* 8. *Matthæi.*

48 Dæmon potest ne mutare sensus hominis, & potentias exteriores, in quo intrat, ita vt illi videatur se videre montes, serpentem, prodigia, & alia, quæ ibi non sunt?
Resp. Potest, quia dæmon operatur in illo corpore, & facit, vt illi appareat, quod mouentur parietes; imò in ebriis vinum facit, vt appareat illis, moueri cubiculum, noctem esse, quia lędit eius potentias, itaque fortiùs dęmon potest operari. *Abulen. quæst.* 1 1 5. *super c.* 8. *Matthæi.*

49 Dæmon potest ne mutare potentias interiores sensitiuas, scilicet sensum communem, phantasiam, siue imaginatiuam, & memoratiuam?
Resp. Affirmatiuè, quia sensus interiores non differunt ab exterioribus, & ideò eandem vim habent ad immutandas interiores. *Abulens. quæst.* 1 1 6. *super c.* 8. *Matthæi.*

50 Dæmon potest immutare intellectum, & operari circa illum?
Resp. Non potest, quia non habet potentiam super animam, cuius dominium perfectum solius Dei est præter ipsum intelligentem, vt ait *S. Tho.* 1. *p.* & ratio est, quia si non potest cognoscere dęmon operationes liberas voluntatis, nec poterit cognoscere operationes intellectus, quia in hoc radicatur libertas.

51 Dęmon potest ne mutare voluntatem hominis?
℞. In quantum est voluntas, non potest directè, neque indirectè illam mutare, quia non potest agere in animam, neque in potentias animæ spiritualis, & voluntas non dependet à corpore quantum ad actum, licèt enim parte requirat anima species, & obiectum internum, ipsa tantùm est sola domina suarum operationum, nempè intellectus, & voluntatis; vnde sicut quoad esse ipsa sola anima inter causas creatas est, sola domina, ita quoad cognosci, & quoad immutationem est sola domina; colligitur ex *D. Th.* 1. *p. q.* 56. *art.* 4. *Abulens. q.* 1 1 8. *super c.* 8. *Matthæi.*

52 Dęmon imprimir ne in voluntate, quod vult?
℞. Non, sed solus Deus Prouerbiorum 1 2. cor Regis in manu Dei est, idest voluntas. *lege S. Th. vbi sup.*

53 Quomodo multi dęmones possũt esse in homine?
Resp. Quia non habent quantitatem, & sic possunt esse plurimi in quolibet homine. *Abolens. q.* 1 3 6. *super c.* 8. *Matthæi.*

54 Dæmones, vel Magi possunt facere, vt homines transmutentur in bestias, vt in equum, vel capram, vel asinum, vel bouem?
Resp. Veræ transmutationes, & reales non possunt fieri à dęmonibus, sed si aliquando appareant, apparent ex pręstigiosa apparentia, & sic imaginatio videntis illuditur. *Albert. in lib. de animal.*

55 Dęmon potest sumere formam sacerdotis?
Resp. Potest, & etiam monachi; & contigit, vt dęmõ predicans populo in forma sacerdotali agnosceretur à sancto viro. *Malleus maleficor. q.* 1. *p.* 2. *c.* 9.

56 Quomodo Dæmon loquitur diuersis linguis per linguam hominis, vel mulieris, in quibus potestatem habet, & disputat de difficultatibus scientiæ, quam non sciuit, neque didicit?
Resp. Tribus modis. Primo loquitur etiam si nõ habeat organa ad loquendum, vt quando dęmon, vel Angelus format sibi corpus ex aere, & vapore terrestri, & loquitur intra illud, & format aliquas voces artificialiter, quæ videntur esse voces articulatę, & tamen non sunt. Secundo, modo loquitur, cum intrat in aliqua animalia, vt in porcum, quod animal habet organa locutionis non ita formata, sicut homo, & per se non potest tale animal loqui, tamen dæmon accipit illa organa, & cum eis loquitur, & aues sicut Psaticus, Turdus, aliquando format aliquam vocem, sed male, & sic dæmon locutus est Euę per serpentẽ, Genesis 3. & Numerorum 22. & Angelus locutus est per Asinam Balaam 3. vt voluit; nonnulli loquitur per homines, & mulieres habentes organa, loquendo, & mouendo eorum linguas, & format voces sicut ipse homo, cum non erat oppressus. *Abulens. q.* 114. *super c.* 8. *Matth.*

57 In quibus cognoscitur, quod dęmon est intra corpus hominis, & loquitur ipse, & non homo?
Resp. Primò, quando loquitur talis homo de rebus altissimis lingua, quam non didicit. Secundò, quando scientia vtitur in proprio idiomate, quam ipse non audiuit, neque didicit: Tertiò, quando fit sanę mentis, & nescit respõdere de iis, de quibus primò disputabat. Quartò, quando cognoscit res occultas, vel prophetizat, sicut Saul, quando arreptus prophetabat occulta, & puella, quę habebat spiritum Phytonem *act. Apostolorum. c.* 16. Quintò, contemnescere ad sacra, vel ante imaginem habere torsiones, furores, horrere diuina, dolere ad pręsentiam imaginis, vel reliquię. Sextò inflatio repentina membri, vel corporis. Septimò habere vires supra ętatem, vel naturam: hęc sunt signa, quod aliquis dęmon est in illo corpore.

58 Quando dęmon loquitur per hominem, in quem intrauit, est ne in potestate illius hominis tacere, vel loqui?
Resp. Non, neque potest ipse homo tacere, nec loqui, quę vult, sed ea, quę diabolus, vel Angelus vult; quia homo tunc est oppressus, & ligatus à dęmone, & quasi dormiens, & Deo permittente, dęmon vtitur suis organis, format voces, quas vult, vt patet in Balaam 7. num. 24. qui volebat maledicere Iudæos, & conabatur hoc facere, tamen Angelus mouebat, & vertebat linguam eius, & impellebat, vt benediceret. *Abulens.* 1 1 4. *super c.* 8. *Matthæi.*

59 Dęmones possunt suadere dęmoniacos ad peccandum?
Resp. Possunt, sed sicut suadent alios homines ad peccandum. *Abulens. q.* 119. *super c.* 8. *Matth.*

60 Ea, quę arreptitii, seu demoniaci faciunt, vt quando dicunt blasphemias, dum à dęmone occupantur, sunt peccata, vel non?
℞. Si faciunt per violẽtiam, non est peccatum, etiã si occidant hominem, propter defectum libertatis in tali casu; nam coacti faciunt talem occisionem, & dicunt talem blasphemiam, sicut cum aliquis violenter sumit manu alterius, & facit, vt faciat occisionem

ſionem alicuius; ſi verò ſunt ſui iuris, & dæmon ſolum ſuadeat malum, vel imprimat malam ſuggeſtionem, tunc peccant, quia habent propriam voluntatem. *Abulenſ.q.119.ſuper c.8.Matth.*

61 Dæmon quomodo torquer homines?
Reſp. Per motum localem eijciēdo eos in ignem, in aquam, in terram, alterando eorum humores, ex quorum alteratione dolor capitis, aut alterius partis corporis inſurgat; poteſt eos occidere, ſi Deus permittat, & plurimos de facto occiderunt, videlicet ſeptem viros Sarræ, Iob 3. & in Egypto occiderunt omnia primogenita hominum, & pecoris. *Exodi 12. Abulenſ.q.120.ſuper c.8.Matth.*

62 Quod corpus ſumit dæmon, cum videtur à maleficiatis, quæ vulgo vocantur bruxas?
Reſp. Aereum corpus, quod aliquo modo eſt terreſtre, in quantum habet terræ proprietatem per condenſationem, & vapores craſſos formatum. *Malleus malef.p.2.q.1.c.4.*

63 Angeli boni quomodo apparent hominibus, an in viſibili forma, vel inuiſibili?
Reſp. Viſibili forma, imò ſancti apparent aliquando bonis hominibus, vt eos confortent, aliquādo malis, vt eos puniant, vel à ſuis vitijs emendent. *Malleus malefic.c.4.p.2.q.1.*

64 Poteſt ne dæmon infrigidare aliquas perſonas, vt non poſſint generare, ſeù concurrere actiuè, vel paſſiuè ad actum generationis?
Reſp. Affirmatiuè, & id faciunt mediantibus maleficijs, ſeù artibus magicis. *Malleus malef.c.6.*

65 Dæmones, & Angeli aliquando ab hominibus poſſunt ne videri oculis corporis?
Reſp. Videntur, licèt ſint ſpiritus cum ipſi, permittente Deo, aſſumant corpus aereum, vel aliud, vt apparet in hiſtoria Loth, quando tres Angelos vidit pulcherrimos, & vnum adorauit, & in libro Tobię Angelus, qui commitatus eſt filium eius, viſus fuit à filio Tobiæ, & ab ipſo Tobia, & ab vxore eius.

66 Aliquando Angeli videntur ne in præſtigijs, ſeù ſecundum viſionem imaginariam?
Reſp. Quando ſenſus, ſeù potentiæ imaginariæ ita ſunt vehementes per humorem malenchonico videtur illis videre, quod ad extra verè non eſt, & Ariſtoteles dixit: imaginatio vehementiſſimā caſum facit.

67 Quando Deus dedit poteſtatē Sathanę ſuper corpus Iob, intelligitur ne, quòd dæmon intrauit intra eius corpus, ita vt Iob eſſet dęmoniacus?
Reſp. Certius eſt, quod Sathanas non intrauit in corpus eius, neq; turbauit ſenſum eius, vt aliquid contra Deum loqueretur; ſed quod hæc poteſtas fuit exterior affligēdo carnem eius vulnere peſſimo, doloribus corporalibus; nam dicit ſcriptura in omnibus his non peccauit Iob, neque aliquid ſtultè contra Deum eſt loquutus.

68 Cum dixit Paulus, datus eſt mihi ſtimulos carnis meæ Angelus Sathanæ, qui me colaphicet, & propter quod ter dominum rogaui, intelligitur ne, quod dæmon intrauit in corpus eius, & quod eſſet dęmoniachus?
Reſp. Non, ſed exteriùs illum affligebat carnis libidine, et tentatione: ſicut legitur, quod D. Hieronymus fuit flagellatus à dęmonibus, & D. Antonius varijs viſionibus tentatus; quia D. Paulus erat confirmatus in gratia, Apoſtolus à Deo electus, Sacerdos ſummi Dei, & non decebat, vt dæmon neque per vnum iſtans corpus eius poſſideret?

69 Hoc verbum, abiurare; quibus modis ſumitur?
Reſp. Dupliciter. Primo modo abiuro te, ideſt rogo, & obſecro te, & ſic Matth.8. Demon dixit, etiam per Deum abiuramus te, ne torqueas nos, ideſt rogamus te. Secundo, ſumitur imperando; Abiuro te, vt exeas ex hoc corpore, ideſt iubeo, & præcipio tibi poteſtate mihi tradita, vt exeas ex hoc corpore, & iſta ſecundo modo ſumitur in exorciſmis Eccleſiæ; *Abulenſ.ſupra Matth.cap.8.queſt.113.*

70 Quas cautelas debent habere exorciſtæ, & quomodo ſe debent gerere?
Reſp. Primò, non debent confidere in ſuis viribus, ſed in Deo fiduciam habere. Secundò, iocum non debent intermiſcere, neque curioſa interrogare. Tertiò, exorciſmum dicere omni deuotione. Quartò, admonere præſentes, vt habeant fidem, & orent pro illo vexato. *Mall.malef.p.2.q.2.c.5.*

71 Exorciſta abſque licentia Epiſcopi poteſt exorcizare, aut alijs exorciſmis, niſi ab Eccleſia conſtituris vti.
Reſp. Si ſit Parochus, & Epiſcopus abſens, & contingat aliquem obſideri à Dęmone, poterit facultate interpretatiua exorcizare, ſed deinde ſuum Epiſcopū cerciorem facere debet, aut prius ab eo licentiam petere; nam circa hoc extat mandatum Sixti V. Pontificis Maximi, neque vti debet alijs exorciſmis, niſi prius à ſuo Epiſcopo approbatis. *Nauar.conſ.6.de offic.Ordinarij.*

72 Quam diſpoſitionē debet habere Sacerdos exorciſta?
Reſp. Ipſe priùs ſua peccata tenetur confiteri, vel contritionē habere, & ſi fieri poterit celebret Miſſam ante actum exorcizandi, oret, accedat cum magna humilitate, & fide exorcizandum.

73 Quis poteſt exorcizare, & in quo ordine datur poteſtas ſuper demones?
Reſp. Hæc poteſtas datur in ordine exorciſtarum; ratio eſt, quia cùm dęmones ſint contemptibiles, & viles, ſacta Eccleſia dat hanc poteſtatem incipientibus intrare in Eccleſiam, licet exerceatur à Sacerdotibus frequenter propter maiorem ſcientiam, & poteſtatem.

74 Quis inſtituit exorciſmos?
Reſp. Diuus Gregorius Summus Pontifex, quia ſuo tempore plures erant dęmoniaci in remedium eorum, & futurorum.

75 Quæ, & quot remedia poſuit Deus contra impugnationes diaboli exteriores, & ad fugiendos dæmones?
Reſp. Octo. Primò, aquam benedictam, quia debent frequenter Chriſtiani vti in cubiculis, & Eccleſijs. Secundò exorciſmos poſitos ab Eccleſia Catholica, quibus dæmones per modum imperij poſſunt expelli. Tertiò, orationes Chriſtianorum. Quartò, imagines Sanctorum, & B. Mariæ Virginis. Quintò, reliquias Sanctorum, & corpora, ſepulchraque eorum. Sextò, Crucem Chriſti Domini noſtri crucifixi. Septimò, veſtes ſacras Sacerdotis, calicem, patenam, ſtolam, caſulam, quæ ſunt benedictæ, B. Gregorius ſuper Exechiel. Octauò, orationem, & ieiunium, & ſic dicit Ieſus? hoc genus dęmoniorum non eijcitur, niſi oratione, & ieiunio.

76 Iſtæ orationes, & ieiunia, à quo debent fieri?
℟ A Clerico exorciſta, à parentibus perſonæ obſeſ-

ſę, à viris, religioſis, qui pro illo homine rogant, ab amicis, & Fidelibus, & tandem ab ipſo homine, vel muliere, quæ patitur dęmonium, cum eum deſerit, quia tunc eſt tempus merendi, & petendi humiliter, & cum fide a Deo, vt liberet eum à tali vexatione.

77 Si Eccleſia poſuit exorciſmū ad fugandos dęmones, quę eſt cauſa, quare aliquando dęmones ſtatim exorciſmis non egrediantur, & relinquant corpus Chriſtiani liberum, cùm Clericus habeat poteſtatem eos expellendi; & exorciſmos, & orationes habeant virtutem ad dæmones expellendos, & fugandos?

Reſp. Ex cauſis ſequentibus. Primò, propter paruitatem fidei circunſtantium, aut parentum ipſum oppreſſum offerentium ante Clericum exorciſtam. Secūdo propter peccata ipſius Dæmoniaci. Tertiò propter hoc, quòd nō habent cōmoda remedia conſtituta ab Eccleſia, vel illa negligunt, Quartò propter defectum fidei in exorciſta, Quintò quando eſt alius ſacerdos virtuoſior, qui exorciſmum faciat, vel cui Deus in hoc caſu maiorem communicauit gratiam, propter reuerentiam illius non fugatur dæmon. Sextò quia ille dæmoniacus non eſt ſatis punitus à culpa, propter quam diabolus ėſt ingreſſus. Septimò, quando eſt tempus conſtitutum à Deo, vt diabolus in illo corpore permaneat, & tempus non eſt finitum.

78 Cum fiunt exorciſmis debet ne accendi candela benedicta?

Reſp. Debet, cum habeat per benedictionem virtutem contra dæmonia, incantationes, & tonitrua, & ſic debet accendi, cum pluuia, tempeſtateſq; exorcizantur, & cum eijciuntur dæmonia. *Mall. malefic. p. 2. quæſt. 1.*

79 Dæmon torquetur ne exorciſmis, & orationibus ſanctorum?

Reſp. Affirmatiuè, & cum exorciſta eius figuram cremat, & cruciat, & imponitur ſtola ſuper caput, vel aliqua reliquia, & effunditur etiam aqua benedicta. *Mall. malefic. p. 1. q. 18.*

80 Quæ orationes maiorem vim habent contra diabolum?

Reſp. Euangelia quatuor Euangeliſtarum, Euangelium: miſſus eſt Angelus; paſſio Domini, Euangeliū, In principio erat verbum; reliquæ ſanctorum, & cilicia ſanctorum magnam habent vim. *Malleus maleficor. q. 2. p. 2. c. 2.*

81 Exorciſta poterit adhibere petras, vel herbas ad expellendos dæmones, præcipuè herbam, quæ vocatur fuga dæmonis?

Reſp. Poterit abſq; periculo ſuperſtitionis, ſi herba, vel petra benedictæ ſint, vt palma, & oliua: ſi verò nō ſint benedictæ, poterit etiam illas adhibere, dummodo ſacerdos non credat tales herbas directè, & de ſua natura poſſe compellere dæmones, ſed ex virtute Dei. *Angel. verbo ſuperſtitio §. 6. Naua. ſum. cap. 11. numero 38.*

82 Quomodo dęmones alliciuntur carminibus, muſica, & herbis?

Reſp. Quia honoris ſunt cupidi, & cum hæc in eorū honorem, & reuerentiam fiunt, ita alliciuntur, & recreantur. *D. Auguſt. lib. 36. de ciuitate Dei.*

83 In herbis, lapidibus, & muſica, eſt ne virtus aliqua ad excludendam vexationem diaboli?

Reſp. Herbæ, & armonia ſua naturali virtute non poſſunt excludere vexationem diaboli, ſed permittēte Deo, & Angelo bono poſſunt eum mitigare; ſed hoc non fit agendo in dæmonem, cum corporale nō poſſit agere in ſpiritualia, ſed agendo in corpore hominis dæmonium habentis. *Malleus maleficor. p. 1. queſt. 5.*

84 Animæ cum exeunt è corporibus per mortem naturalem, vel violentam, quò vadunt?

Reſp. Præſentantur coram Tribunali Dei, vt recipiant præmium, ſeù ſupplicium, & collocantur in cœlo vel in inferno, vel in purgatorio ſecundum eorum merita.

85 Animæ defunctorum poſtquam ſunt in cęlo, purgatorio, vel inferno, exeunt realiter aliquando ab illo loco, vt hominibus appareant, & cum hominibus loquantur?

Reſp. Diuus Auguſt. lib. 10. de cura pro mortuis, tenet, quòd animæ, quæ ſunt in celo, aliquando apparent hominibus ad eos deridēdos, & animæ, quæ ſunt in inferno, aliquando apparent ad eos terrendos, & oſtendendam Dei iuſtitiam, & animæ, quæ ſunt in purgatorio aliquando apparent ad petenda ſuffragia viuentium, vel ad faciendam aliquam ſatisfactionem, *& idem tenet Diuus Greg. lib. 4. dialogorum.*

86 Anima alicuius mortui intrat ne in corpus hominis viui, vt eum vexet ſicut dæmon?

Reſp. Negatiuè. *ita Abulenſ. in cap. 8. Matthęi.*

87 Qui dicuntur familiares dæmones, & quare ſic nominantur?

Reſp. Sunt aliqui dæmones, quos homines habent alligatos in vno anulo, vel alibi, & eis vtuntur ad varia negotia, præcipuè ad ſciendum res occultas, vel quæ longè fiunt, & nominantur familiares, quia ſeruiunt tali homini familiariter, veluti ſerui eius. *Tyreus p. 2. c. 23. m. 12.*

88 Quomodo homines habent tales familiares?

Reſp. Faciendo aliquod illicitum pacto cum dæmone, vel promittendo illi ſuas animas, vel faciendo rem illicitam, vt non dicendo veritatem nec audiendo Miſſam. *Tyreus p. 2. c. 25. n. 12. de dæmoniacis.*

89 Poteſt ne quis habere familiarem ſine pacto cum dæmone, & habere illud ad bonum finem, & vt illo ad gubernationem bonam alicuius Regni, vel ad ſciendum quid faciant, & machinentur inimici Fidei?

Reſp. Non poteſt habere ſine pacto explicito, vel implicito, & ad bonum finem nullus Chriſtianus poteſt illo vti: quia non eſt medium ordinatum à Deo, neque licitum eſt homini habere talem familiaritatem: melius eſt, vt qui gubernat aliquam Prouinciā, ſit bonus Chriſtianus, & habeat fiduciam in Deo, vt illi omnia proſpere ſuccedant.

90 Dicuntur ne dæmoniaci habentes familiarem?

Reſp. Non, quia nullus dicitur dæmoniacus, niſi qui intra ſuum corpus dæmonium habet; neque dicuntur dæmoniaci, qui extra vexantur à dæmonio, ſed ſolum, qui habent illum intra corpus ſuum. *Tyreus c. 2. c. 23. num. 12.*

91 Habentes familiarem vexantur ne ab ipſo?

Reſp. Non imò tali homini quaſi eius famulus inſeruit non enim eſt ibi conſtitutus ad eius vexationē, ſed ad eius deceptionem, vt decipiat tali pacto, & conuerſatiōne animam illius hominis.

92 Habere familiarem, quod peccatum eſt, & quis de eo cognoſcit?

Rę. Ma-

Resp. Magnum peccatum, & talis absolui non debet nisi eum dimittat, sicut qui habet concubinam & cognoscit de hoc delicto Tribunal S. Inquisitionis per Bullas Apostolicas, tanquam de suspectis in fide, quia habent pactum cum dæmone.

93 Quando aliquis homo diuinat res absentes, & occultas, quomodo cognoscetur, an talis homo sit demoniacus, vel habeat familiam?

Resp. Duplici signo. Primò, interrogando talem hominem, an habuerit aliquod pactum cum dæmone; si enim non habuit, habet intra se demonium, & non familiarem. Secundo, animaduertendo, an talis homo habuerit cruciatur exteriores, loquatur linguis varijs, quas non didicit; tunc habet intra se demonium, & non familiarem. *Tyreus par. 2. cap. 23. num. 12.*

94 Potest quis habere familiarem, & non amittere fidem Catholicam?

℞. Potest habere familiarem propter curiositatem, & committere hoc delictum, sicut alia delicta; & retinere fidem integram, & vti isto familiari ad curiositatem, vel ad sciendum, quid faciunt inimici fidei Catholicæ; ex hoc non euadit iste talis pœnam S. Inquisitionis, quia hoc prohibitum est ab Ecclesia, & magnum, & periculosum prædictum est.

95 Quare Tribunal S. Inquisitionis cognoscit de habētibus familiarem, & non cognoscit de dæmoniacis?

Resp. Multiplici ratione. Primò, quia habens familiarem consensit in illo peccato, & familiaritate, & ideò est suspectus in fide, & ex sua voluntate facie rem illicitam, & prohibitam à fide Catholica. Secundò, quia demoniacus aliquando vexatur à dæmone ad eius meritum. Tertiò, quia semper habet demonium contra suam voluntatem, & sic magis est adiuuandus orationibus, quam puniendus.

96 Potest ne quis habere familiarem, & illo vti, & esse in gratia Dei?

Resp. Non quia est in manifesto peccato, sicut qui confitetur, & concubinam retinet; benè tamen potest esse dæmoniacus in gratia, & habere intra se demonem, sicut supra dictum fuit.

97 Quomodo diuinat dæmon futura?

Resp. Sæpè loquitur mendacium, sed si aliquando dicat verum, Primò, quia viget subtilitatem, naturalis quoad operationem intellectus. Secūdò, quia pro pter experientiam temporum, & scientiarum, quas habuerunt, plura sciunt, quàm nos. Tertiò, propter celeritatem motus; nam ex oriente ad occidentem mira celeritate percurrunt. Quartò, quia sicut ex voluntate Dei possunt inducere morbos, aerem inficere, excitare tempestates, ita possunt illa prædicere. Quinto, quia per signa subtilius, & certius possunt prædicere mortem, & sanitatem, quàm medicus videndo vrinam, & pulsum. Sextò, quia ex signis, quæ procedunt ab animo hominis potiori modo coniecturantem plura, quam ex ijs vir prudens soleat coniecturam facere. Septimò, quia sciunt, & intelligunt acta prophetarum, & ex illis multa dependent D. August. in libro de natura Demonum.

CAPVT XXXIII.

De maleficis, & sortilegis, & incantationibus.

1 Quis fuit primus inuentor artis magicæ?

Resp. Zoroastres, qui fuit filius, Can, iste Can fuit filius Noe, & risit videndo pudenda patris, & didicit opera Diaboli, idest maleficia, & incantationes ad nocendum hominibus; iste Zoroastres, qui magnificā artem primum repetijt, fuit Rex Bactrianorum in Perside, & fuit 800. annos ante Troiana tempora, & à dæmonibus didicit hanc pestiferam artem, *ita tenet S. Augustinus de ciuitate Dei, Vincentius in speculo historiarum, vbi plures allegat. Polidorus Virgilius lib. 1. c. 22. Plinius lib. 30. Eusebius de temporibus, & præparatione Euangelica lib. 10.*

2 Sunt ne maleficia nocentia hominibus, & mulieribus, & quomodo fiunt?

Resp. Sunt, & fiunt ex varijs virtutibus herbarum, verborum, & incantationum, & vere nocent hominibus, & mulieribus, & reddunt eos infirmos, & aliquādo ex his maleficijs ita debilitatur natura, vt homines moriantur absq; eo, quòd medicinæ applicatæ à medicis illis prosint, quæ medicinæ iuuarent illud corpus infirmum, nisi esset occupatum illis incantationibus, & maleficijs; *ita auctores citati.*

3 Astrologia, qua mathematici prædicunt futura, vt tempestates, pluuias, casus futuros, nullo tamen modò pertinentes ad libertatem, est ne scientia reprobata?

Resp. Astrologia, quæ nullum habet pactum cum diabolo, sed solum colligitur ex stellis, & ex constellatione cœli, ex stellis, & signis, non est scientia reprobata, sed permissa ab Ecclesia, & vocatur iudiciaria, et hęc scientia habet principia, et fundamenta sicut aliæ scientiæ; astrologia verò, quæ habet pactum cum diabolo explicitum, vel implicitū, et ex isto pacto adiuta prædicit futura, vel occulta, est reprobata ab Ecclesia, quia non est vera scientia. *tenet Malleus malefic. p. 1. q. 3.*

4 Qui sunt astrologi, et mathematici, et quare sic dicuntur?

Resp. Sunt illi, qui pollent scientia circa stellas, motus cœlorum, cometas, et Polos cœli, *Isidorus. lib. 8. & ethimologiæ c. 9.*

5 Maleficus quid significat?

Resp. Multitudinem facinorum, scilicet, quia efficit maiora mala, quàm alij malefactores. *Mall. malefic. quæst. 2. p. 1.*

6 Ars maleficandi, et incantandi quando habuit principium?

Resp. Hæc ars habuit principium post Noe, quia ante Noe non fuerunt malefici: ratio est, quia ex recenti recordatione creationis hoc peccatum neq; fuit inuentum, neq; cōmissum, sed post Noe creuit malitia hominum, et diabolus introduxit hoc genus peccati in mundum. *tenet Malleus maleficor. part. 2. quæstion. 1. c. 4.*

Qui

7 Quid dicuntur incantatores?
Resp. Qui artem, vel rem aliquam verbis peragunt, vt cum quis incidit nudis pedibus super prunas sine læsione. *Isidorus lib. 8. ethimologiæ*.

8 Incantatores quando se, vel alios equis portant in longinquas vias quomodo faciunt?
Resp. Duobus modis. Primò, lædendo potentias ipsorum hominum fingendo in phantasia, quòd illi homines equitant, & vident tales Prouincias, tàm vehementi apprehensione, & cum tanta rerum, & locorum circunstantia, vt euigilati postea intelligentibus dicant se vidisse mare Constantinopolitanum, & alia loca. Secundo, diabolus verè, & realiter fingit corpus equi nigri, & monet itinerantem, vt se non signet signo Crucis, nec nominet Iesum, aut Mariam, nec dicat Angelicam salutationem, & tunc fert illud corpus per diuersas mundi partes, de quo plura sunt exēpla à Diuo Greg. & grauissimis scriptoribus narrata. *Mall. maleficor. p. 2. q. 1. cap. 3. S. Th. 2. 2. q. 6. art. 5. tit. de superstitionibus, & 1. p. q. 8. tit. de miraculis, & q. 16. art. 5. & 6. tit. de dæmonibus. S. Bonauentura, 3. sent. dist. 19. q. 3.*

9 Tales sunt nè verè equi?
Resp. Non, nec habent veram substantiam illius, sed diabolus se fingit in figuram Equi, licèt verè non sit equus. *tenet Malleus malefic. p. 2. q. 1. c. 3.*

10 Vnde dicitur succubus, & quis est?
Resp. Dæmon ille, qui se habet in generatione, vt patiens: corpus illud formatur ex aere. *Malleus maleficor. p. 2. c. 4. quæst. 1.*

11 Phitones Dæmones, qui dicuntur?
Resp. Illi, qui futura prophetizant, & sic mulieres diuinantes Phitonissæ appellantur.

12 Quis dicitur incubus, & vnde formatur?
Resp. Dæmon ille, qui se habet in coitu, vt agens, & formatur ex aere crasso. *Malleus malefic. p. 2. q. 1. c. 4*

13 Incubi possunt ne generare?
Resp. Non, quia non habet semen, nec membra virilia, & sic sunt incapaces generationis. *Mall. mal. c. 4.*

14 Incubi si aliquando videntur generare, quomodo faciunt?
Resp. Sumunt semen alicuius hominis, quod dictus dæmon herbis, & arte potest seruare calefactum, & temperatum, & immittit in vas mulieris tempore, quo ipsa seminat, & coniunguntur semina ad modū agentis, & recipientis, scilicet actiuè, & passiuè, & sic mulier concipit. *Mall. malefic. c. 4.*

15 Filius incubi, cuius filius dicetur?
Resp. Cum incubus non habeat semē, erit filius hominis, cuius diabolus semen arripuit, licèt incubus visibiliter, & quasi corporaliter rem cum muliere habeat. *Malleus maleficor. p. 1. q. 3.*

16 Si ignoretur homo ille, à quo ablatum fuit semē, natus infans cuius filius dicetur?
Resp. Filius matris suæ, & eius bona hæreditabit.

17 Qua de causa diaboli se trasformāt in incubos, vel succubos, est ne causa libidinis?
Resp. Non ex causa libidinis, neq; delectationis ex parte sua, quia spiritus carnem, & ossa non habent, & ex consequenti, neq; delectationē carnalem; sed causa est, vt homines, & mulieres decipiant in vitio appetibili secundum eorum naturam. *Malleus maleficor. part. 1. quæst. 4.*

18 Dæmones coeunt ne vitiosè cum hominibus, & mulieribus contra eorum voluntatem?
Resp. Illi homines, & mulieres sunt in triplici differentia, Primò, qui ex sua voluntate se dæmonibus subijciūt, & eos acceptant sicut mulier maritum. Secundò, sunt homines, & mulieres, qui vexantur ab incubis, & cum eis coeunt. Tertiò, sunt aliquæ Virgines, quæ ab incubis contra earum voluntatem mediantibus maleficijs molestantur. *Mall. malefic. p. 2. q. 2. c. 1.* et dicit, quòd quædam puella in habitu monachali in mente sua perdidit per cōsensum virginitatem, postea ipsa nolente pluries ab incubo cognita fuit postea orationibus, confessione, Sancti Sacramenti sumptione post longum tempus liberata fuit ab hac diaboli oppressione.

19 Malefici ad faciendum sua maleficia, habent ne pactum cum dæmone?
Resp. Habent implicitum, vel explicitum. *Mall. maleficor. p. 1. per tot.*

20 Quare dæmones cum vocantur ab incantatoribus, certiùs veniunt in vna constellatione, vel certo die, quàm in die veneris?
Resp. Primo, vt facilius decipiāt eos homines, et faciant magis superstitiosos existimantes esse illā virtutem in his diebus. Secundò, quia considerant aliquas constellationes esse magis dispositas ad materiam corporis, pro quo fiunt tales incitationes. *tenet Mall. mal. f. q. 5. p. 1.*

21 Vnguentum, quo vtuntur malefici, vt per aera elabantur, ex quo fit?
Resp. Vt eorum confessionibus sæpè apparuit, fit ex carnibus, et membris puerorum interemptorum ab eis ante baptismum, cum quo aliquod lignum vngit secundum instructionem dæmonis, et hoc vncti feruntur, siue noctu, siue die per aera; sed non intelligas, quòd hoc vnguentum in se habet hanc naturalē virtutem, sed quod feruntur potestate dæmonis, et actiuitate eius, permittente sibi Deo. *S. Th. p. 1. q. 90. per totum 3. art. & 3. sententiarum distiq. 19. de potestate dæmonis super effectus corporales.*

22 Quot sunt genera maleficiorum?
Resp. Tria. Primò, qui sanant, vel lædunt. Secundò, qui tantummodo sanare vidētur, idest læsiones amouere. *Mall. maleficor. p. 1. q. 9.*

23 Dæmones quare macerant pueros, infirmant, & faciunt vt non crescant, & aliquando occidunt?
Resp. Est genus dæmoniorū, quòd se coniungit nutricibus, vt hęc omnia damna operentur in pueros, & hoc permittit Deus. Primò; quia parentes pueros inordinatè sępè diligunt. Secundò, quia matres, vel nutrices aliquando sunt superstitiosę, & seducuntur falsis cęremonijs, & sic Dominus punit eos in eo, in quo peccant. *Mall. malefic. p. 2. q. 2. c. 7.*

24 Quot sunt maleficia, quibus vtitur dæmon contra viros, & mulieres in actibus venereis?
Resp. Septem. Primò, mouent mentes hominum ad illicitum amorem. Secundò impediunt herbis, & maleficijs vim generatiuam. Tertiò, auferunt membra virilia hominis, vel concludunt vas mulieris. Quartò, mutant homines arte magica in bestias, licèt nō immutent eorum naturam, & substantiam. Quintò destruunt vim generatiuam quo ad gemellas. Sextò, procurant abortum. Septimò, offerunt dæmonibus infantes, & eos lædunt, & occidunt. *Malleus malefic. p. 1. q. 6.*

25 Quibus modis nocent malefici?
℟. Magister sententiarum ponit septem modos, quibus no-

bus nocent, Deo permittente. Primò, ponunt amorem inordinatum in virum ad mulierem, vel è contra. Secundò, seminant odium, vel inuidiam inter aliquos. Tertiò, tollunt vim generatiuam in viro, vel in muliere. Quartò, membrum hominis ægrotare faciunt. Quintò, dicta priuant homines. Sextò, vsu rationis. Septimò, lædunt animalia hominis, vel fruges cum effectu. *Mall. malefic. c. 5. de maleficis. fol. 478.*

26 Dæmones incubi, & succubi, quas figuras accipiunt?

Resp. Sępè assumunt, & assumpserunt figuras Siluani, & fauni, & in eis cum mulieribus rem habuerunt, vt maior esset culpa, & horribilior. *Malleus malefic. part. 1. q. 3.*

27 Succubi assumunt ne aliquando formam mulieris?

Resp. Scriptum est succubum in forma pulcherrimæ mulieris interfuisse cũ pluribus meretricibus in Concilio Constantiensi, & viro itinerante, interrogantique mulierem, qualis esset, & vnde veniret, respondisse dicitur, sum succubus, & venio, ex Concilio Constantiensi, & porto in crumena mea has pecunias meo corpore acquisitas. *Malleus malefic. 9. fol. 516.*

28 Tempestates à maleficis quomodo concitantur?

Resp. Primò, implorando in campo Principem dæmoniorum, vt mittat, qui concitet tempestates. Secundò, immolant pullum nigrum eum in altum eijciendo, & ille dæmon, qui missus fuit, concitat tempestates, mouendo aerem, & nubes: hæc omnia confessus fuit quidam maleficus reus ante iudicem. *Malleus malefic. c. 4. fol. 487.*

29 Quo remedio sedantur istæ tempestates?

Resp. Abiuratione, & exorcismis ab Ecclesia sancta institutis, signo crucis, aqua benedicta, Agnus Dei, reliquijs Sanctorum, fide, orationibus fidelium, & fide in exorcizante, ostensione sanctissimi Sacramẽti. *Mall. vbi sup.*

30 Quę remedia sunt ad sanandum maleficium posita ab Ecclesia?

Resp. Exorcismi ab Ecclesia instituti, sunt etiam orationes, & carmina, quæ nihil habent superstitionis, & solent prodesse, & aliquando maleficium efficitur perpetuum, quia remedium ignoratur, & tunc solus Deus, qui eorum noscit abscondita, potest sanare tale maleficium. *S. Thom. 2. 2. q. 95. & super cap. vlt.* Marci in illis verbis, dęmonia eijciunt tantùm.

31 Ad fugandum incubum est ne bonum remedium transferre puellam in aliam partem?

Resp. Malleus maleficorum *p. 2. q. 2. cap. 1.* Narrat, quòd quædam puella ab incubo oppressa translata fuit à suo patre, qui erat Clericus in longinquam ciuitatem, & incubus amplius eam non est prosequutus, sed dictum patrem ita prosequutus fuit, vt intra tres dies è vita discederet.

32 Quæ sunt remedia contra maleficiatos amore, vel odio concitatos?

Resp. Auicenna ponit septem remedia. lib. 3. Primum est, quod talis maleficiatus sumat vxorem, & per licitum coitum euitet illicitum. Secundò, si incorrigibilis existat, castigetur fustibus. Tertiò, hortetur, vt cognoscat talis amoris insaniam, ac miseriam. Quartò, occupetur in rebus arduis, & in officijs exerceatur. Quintò, medicetur medicinis, si organa læsa fuerint. Sextò, numquam relinquatur solus, sed semper comitatus, ne imaginatione ad istos illicitos motus excitetur. Septimò, repræsentetur illi, quod amittet sanitatem corporis, salutem animæ, honorem, & famam.

33 Quæ sunt remedia Ecclesiæ ad expellendos incubos, & succubos à personis, quæ contra suam voluntatem ab eis vexantur?

Resp. Quinque. Primò per confessionem. Secundò, crucis consignatione, Angelica salutatione. Tertiò, per exorcismorum applicationem. Quartò, per vocis mutationem. Quintò, per excommunicationem, seu maledictionem, maledicendo dæmonem, ne tractet eum tali muliere, sicut fecit Beatus Bernardus, qui excommunicauit incubum, & sic eum expulsit. Niderus in suo formicario citatus à *Malleo malefic. p. 2. q. 2. c. 1.*

34 Si facta hæc, & alia remedia non prosint, quid est iudicandum?

Resp. Si talis persona fuerit confessa, & contrita, & ista remedia fuerint applicata, debet iudicari, quod illa mala incubi patitur loco tentationis. *tenet Mall. malefic. vbi sup.*

35 Quæ genera hominum sunt tuta, & præseruata ab istis maleficijs?

Resp. Tria genera hominum. Primò, Principes, & Episcopi, Inquisitores, & Sacerdotes, qui supra diabolum, & in maleficos habent potestatem: ratio est, quia potestas à Deo est ordinata, & non permittit Iudices subijci illis, qui sibi sunt subiecti. Secundò, quia tales ratione dignitatis duplices habent Angelos. Secundum genus, quod liberatur à maleficijs, est illorum hominum, qui recta fide se defendunt orationibus; ramis palmarum, candelis benedictis ab Ecclesia in suis festiuitatibus, aqua benedicta, Agnus Dei, ligno sanctæ Crucis. Tertium genus liberum ab hac miseria, est illorum hominum, qui sunt boni Christiani, & timent Deum, & non sunt libidinosi cum meretricibus, & seruantur à bonis Angelis secundum diuinam prouidentiam. *tenent DD. in 2. sent. & Mall. malef. vbi sup.*

36 Crimen maleficorum cuius fori est?

Resp. Partim Ecclesiastici in quantum declarat tale esse maleficium, partim laici, in quantum exequitur pœnam à iure statutam maleficis. *cap. ad abolendam, de hæret. in 6.*

37 Qua pęna punitur Clericus maleficus?

Resp. Deponendus, & in monasterio detrudendus. *Malleus malefic. q. 1. p. 1.*

38 Magi possunt conuertere hominem in animal, vt in equum, & capram?

Resp. Verè, & realiter non, & si aliquando id appareat hominibus, eorum phantasia est læsa, & videntur videre, quod realiter ad extra nõ est, sicut ebrius, mente captus, & furiosus, vel dæmones assumunt corpus illorum animalium, & in illud intrant, sicut intrauerunt in porcos, cum Christus Dominus illos eiecit è corpore hominis. *Malleus maleficorum. q. 1. 0.*

CAPVT XXXIV.

De pęna imponenda Magis, Sortilegis, Chiromanticis, Nieromanticis, Superstitiosis, per iudices Ecclesiasticos.

1 ARs magica quid est?
Resp. Est ars, qua dœmonium vtitur, vtendo certis incantationibus, & varijs apparitionibus, vt hominum oculos præstringat, & eos fallat patefaciendo illis occulta. *S.Tho.2.2.q.95.art.3.*

2 Magus propriè quis dicitur?
Resp. Ille, qui arte dęmonis turbat sensus internos, vel externos hominum, & elemẽta concutit, excitat tempestatẽs, & aliquando cantu, vel virtute carminis homines interficit, & alia plurima horrenda facit; & si actu id non fiat, facit, vt oculis hominum appareant, quasi actu fierent. *Isidor.lib.8.orig.c.9.*

3 Maga, quæ vulgo dicitur (Magara) & in lingua Hispana (Echizera,) quæ dicitur?
Resp. Propriè dicitur mulier illa, quæ sumptis aliquibus rebus animatis, vel inanimatis, vel factis figuris ex cera, dicendo, vel non dicendo aliqua verba, applicat tales res ad amorẽ, vel odiũ alicuius hominis, vel ad sanitatem, vel infirmitatem alicuius hominis, vel mulieris, & his artibus facit homines infirmare, vel violenter amare aliquã mulierẽ. *Isid.lo.cit.*

4 Quot sunt genera magiarum?
℞. Plurima, & infinita, & ferè semper Iudicibus occulta; nam aliquando istæ mulieres, quæ magæ appellantur, solent accipere morsum panis alicuius hominis, vel partem vestis; quæ tetigit eius carnes, & illum miscere cum aliquibus herbis, dicendo vel non dicendo aliqua verba, & sic componunt dictam magiam, aliquando faciunt figuram ex cera, vel ex alia materia, quæ repręsentat talem hominem, & dicendo aliqua verba, & iungendo oleum, vel herbas, vel lac, vel alicuius mortui carnem, vel ossa, sæpè verberant illam figuram pungendo ense, cultro, acu, vel alio instrumento, & sic causant in homine dolorem, aliquando ex rebus liquidis, vt ex aqua paludis obscura, vel ex vrina virginis, viduæ, vel talis hominis, ex oleo in lampade Ecclesię accenso, aliquãdo scribunt orationes in carta, & cum aliquibus signis inusitatis, iubent, vt homines gestent illas in collo, sicut reliquias, aliquando dant dentem alicuius suspensi, vel morsum carnis alicuius animalis, vel aliquã herbam lectam nocte S.Ioannis, vel alia nocte particulari, vt quis non occidatur, vt latè tenet *Suar. tom. 1. de relig.lib.2.de superstitione.c.14. Martin.del Rio in tr. de inquisitione magar.per tot.*

5 Istæ mulieres magæ ad quem finem faciunt, & applicant dictas magias, vel confessiones?
℞. Primò, vt aliquis homo amet aliquam mulierẽ. Secũdò, vt aliqua mulier odio habeat aliquẽ virum. Tertiò, in odium alicuius hominis, vt applicata dicta magia talis homo infirmetur, vel moriatur. Quarto, vt aliquis vir portans dicta nomina diues efficiatur, vel non moriatur gladio, vel vincat inimicum, vel similia, vt latè tenet *Martin.del Rio, vbi sup.*

6 Quando quis portat in collo aliquas Orationes, Euangelia, vel aliqua carmina ad effectum aliquem temporalẽ, videlicet, vt nõ moriatur ense, quomodo poterit cognosci talem esse magũ, vel vti magia sibi data à mago, præcipuè cum orationes sint sanctæ?
℞. Quotiescumq; in tali scripto inueniantur aliqua ex quinq; cõditionibus hic positis talis homo est magus, vel vtitur magia sibi data, videlicet, primò, quãdo ibi reperiãtur scripta aliqua nomina ignota, Dei, Angelorum, vel alicuius sancti. Secundò, quando in tali scripto sunt interpositi aliqui characteres, vel figuræ ignotę, siue in serie litterarum, siue extra litteram. Tertiò, si aliqua verba, vel propositiones incertæ, vel apochriphæ ibi inserantur. Quartò, si efficacia talis orationis, vel euangelij, vel talis uerbi posita sit in eo, quod tali die, uel tali hora, uel cum tali positione corporis, uel tali atramento, uel sanguine debeat scribi. Quintò, si in tali oratione dicantur, quod portantes tales orationes non morientur gladio, uel non infirmabuntur, uel consequentur gratiam alicuius Principis, uel quid simile. *Suar. & Martin.del Rio, vbi sup.*

7 Quando aliquis portat in collo tãquam reliquias dentem, ossa, uel carnem alicuius animalis, uel aliquam herbam lectam nocte S.Ioannis, uel die Veneris sancti, etiam herbam, quæ uocatur uerbena ad aliquem finem temporalem, scilicet, ut sit fortunatus etiam, quod crimen committit?
Resp. Talis debet puniri à Iudice Ecclesiastico, tãquam magus pœnis infra ponendis.

8 Tales magi habent pactum implicitum, uel explicitum cum dæmone?
Resp. Isti magi sunt in duplici differentia. Prima sunt, qui habent pactum explicitum cum dæmone, & ab eo didicerunt tales magias. Secunda sunt alij magi, qui non habuerunt pactum explicitum cum diabolo, sed ab alijs mulieribus magis acceperunt artem, & eis crediuit, & isti non excusantur, quòd habeant pactum implicitum cum dæmone, ut late patet per *Pegnam 2.p.directorij q.42.num.2.*

9 Quomodo poterit cognosci quando dicti habeãt pactum explicitum, uel implicitum cum dæmone?
℞. Quotiescunq; in suis magijs miscent res sacras cũ prophanis, uel faciunt aliquid directè contra nostrã fidem, ueluti si ante magiam baptizant imaginem, uel baptizant puerũ, uel exhumant caput defuncti, uel habent membrum, uel dentem alicuius defuncti, uel dicunt aliqua uerba cõtra fidẽ nostrã, uel obscura, quæ nõ habent sensum bonum, sed obscurum, uel faciunt aliqua signa insolita, uel ungunt manus oleo, uel miscent aquam benedictã; istę omnes præsumptiones sunt uehementissimæ, & faciunt probationẽ, quod talis magus habeat pactum explicitum, uel implicitum cũ dæmone. *tenet latè Pegna vbi sup.*

10 Quæ est causa, quare aliqui homines maleficantur à mulieribus?
℞. Sæpè prouenit eo, quòd quis habet illicitã conuersationem cum aliqua muliere, uel concubinatum, & illã deserit, uel magis amat aliã, & ex isto zelo talis mulier amore inordinato quærit aliquam magiã, ex supra-

supradictis, & applicat illam tali homini.

11 Quando quis est maleficiatus ab aliqua muliere, vnde prouenit, quod habeat febrem: vel doleat illi caput, vel cor, & aliquando moriatur ex tali infirmitate præcipuè?

Resp. Ratio huius infirmitatis est, quia herbis, vel maleficijs humores illius hominis sunt in tali dispositione, vt incendantur interdum, & operentur in illo corpore illam febrem, vel dolorem capitis, vel corporis, *Mall. malefic. p. 2. q. 1. c. 1.*

12 Malefica suis maleficijs consequitur ne semper suam intentionem?

Resp. Non, imò rarò contigit, vt illa maleficia operentur finem, ad quem data sunt imò sæpè contigit, vt dentur ad incendendum iuuenem ad amorem alicuius mulieris, & quòd talis iuuenis infirmetur, & perdat iudicium; ratio est, quia herba, & res, quę applicantur, nō habent virtutem naturalem ad talem amorem incendendum, & corpus non est in dispositione requisita, vt introducatur ille effectus. *tenet Mall. malefic. loco alleg.*

13 Quomodo cognoscitur, quod quis habeat dolorem, vel febrem ex maleficio, & non ex infirmitate naturali?

Resp. Hoc euidenter cognoscitur. Primò, quando medicinæ, & remedia applicata à medicis nihil prosunt, neque iuuant infirmo. Secundò, quando talis homo habuit conuersationem carnalem cum aliqua muliere, vel concubinatum, siue illam deseruerit, vel non deseruerit, quod ipse infirmus debet declarare. Tertiò, quando infirmitas est longa nimis, & habet infirmus cruciatus, & dolores intensos, & extraordinarios. *tenet Mall. malef. loco alleg.*

14 Contingit ne aliquando vt in vno, & eodem corpore sint maleficia operantia dolorem, & infirmitatem, & simul sint aliquæ infirmitates naturales?

Resp. Sæpissimè, imò semper contigit, quod in corpore maleficato sint infirmitates, & dolores prouenientes ex maleficijs, & sint etiam simul aliquæ infirmitates naturales; ratio est, quia maleficia alterant qualitates, & humores, ex quibus homines sunt cōpositi, & inde proueniunt infirmitates naturales, & simul sunt cum infirmitatibus, & doloribus prouenientibus ex maleficijs, & difficiliùs expellūtur, imò quotidie crescunt vsque ad interitum hominis, *tenet Malleus malefic. parte allegata.*

15 Contigit ne aliquando, vt aliquis homo, qui est castus, & nullam habet conuersationem carnalem, neque illicitam, sit maleficatus ab aliqua muliere?

Resp. Sæpè contigit, quod aliqua mulier incensa solo visu, amore alicuius viri illum maleficet, vt illam amet, & ideo cum magna cautela iuuenes debent ambulare.

16 Sunt ne aliqui homines, vel mulieres, quæ solo visu infirmant pueros, vel bestias pulchras?

Resp. Affirmatiuè, quia hoc experientia patet, sed aduertendum est, quod isti homines, & mulieres, quę habēt visum venenosum semper aspiciunt tales pueros cum aliqua magna cupiditate, vel intētione particulari, tunc enim operatur venenum visus, & faciunt puerum macrescere, & quòd alimenta illi non prosint, & sic paulatim infirmatur *tenet Mall. malefic. loco alleg.*

17 Ad sanandum aliquem maleficatum, quæ remedia naturalia sunt quærenda, ne talis homo moriatur, vel sine iudicio, vel cum desperatione, vt solet & ne patiatur tam immensos cruciatus?

℞. Remedium maius efficax est quęrere dictā mulietem, quę talem hominem maleficauit, & prece, vel vi, vel metu petere, vt illa tollat maleficia, quę fecit, & si noluerit, tradere illam iudicibus Ecclesiasticis, vel sæcularibus, vt illam torqueant, & si talis homo moriatur, sententient illam ream mortis.

18 Sunt ne aliqui homines, vel mulieres, quæ curant dictam hanc infirmitatem, etiam si ipsi non fecerint maleficia?

Resp. Sunt aliqui homines, vel mulieres, quæ herbis contrarijs, vel orationibus sanctis, vel medicinis simplicibus, vel cōpositis, vel virtute sibi data alitu oris, curant homines, & animalia; ratio est, quia contraria contrarijs curantur, & sicut herbis, vel lapidibus salutiferis potest tolli talis infirmitas. *tenet Malleus malefic. loco alleg.*

19 Isti homines, vel mulieres, quæ curant de ista infirmitate, debent ne à iudicibus Ecclesiasticis incarcerari, & puniri?

℞. Licèt tales homines, qui curant, sint multum suspecti à iudicibus, quia, qui scit curare, videtur etiā scire operari, tamen hęc regula infallibilis est obseruanda, videlicet si isti homines, vel mulieres, quæ curant maleficatos, nullum habeant pactum implicitū, neque explicitum cum diabolo, & non vtantur orationibus Ecclesiæ in reprobum sensum, sed solum curent herbis compositis, & simplicibus, & solùm dicāt orationes ab Ecclesia approbatas, non sunt molestādi, imò sunt conseruandi, & permittēdi, quia de istis infirmitatibus prouenientibus ex maleficijs, medici non curant, cum Galenus de his nihil scripserit præcipuè, cum habeamus dictum Apostoli Iacobi dicētis (si quis infirmatur introducat præsbyteros in domum suam, & orent, & vngant eum oleo, & alleuiabitur infirmus) vnde clarè patet orationes, & oleum habere maximam virtutem contra infirmitates, & *tenet Mall. malefic. loco alleg.*

20 Quando canes ex siti, vel ex alio accidenti habent rabiem, & mordent alios canes, vel homines, & ex illo ueneno alius etiam rabiem contrahit, qua medicina curantur?

Resp. In Hispania sunt aliquæ imagines, quę habēt uirtutem sanandi homines, & bestias ex hac infirmitate, ut in Episcopatu conquensi est monasterium ordinis S. Bernardi, quod uocatur (demonsalud) & ibi omnes isti, qui intra nouem dies à principio infirmitatis adorant imagines Virginis Mariæ, & unguntur oleo ex eius lampade, sanantur ab hac rabie, & infirmitate, & etiam sunt homines in Hispania, qui uocantur salutatores, & anhelitu, oratione, & benedictione sanant homines, & omnia alia animalia ab istis infirmitatibus, uirtute occulta illis à Deo concessa, & isti permittuntur, & ducuntur de loco in locum, ubi necessitas postulat.

21 Punitio huius criminis, & aliorum criminum similium ad quem Iudicem pertinet?

Resp. Cū distinctione, si tales magi habeant pactū, explicitum, uel implicitum cum dæmone, pertinet eorum punitio ad Inquisitores hæreticę prauitatis, quia puniendi sunt more hereticorum tanquam suspecti de fide; si uerò non habeant pactum cum dæmone, quia illas magias didicerūt alijs ab mulierib. punitio huius delicti pertinet ad Iudices ordinarios

CAPVT XXXIV.

De pęna imponenda Magis, Sortilegis, Chiromanticis, Nieromanticis, Superstitiosis, per iudices Ecclesiasticos.

1 ARs magica quid est?

Resp. Est ars, qua dœmonium vtitur, vtendo certis incantationibus, & varijs apparitionibus, vt hominum oculos præstringat, & eos fallat patefaciendo illis occulta. *S.Tho.2.2.q.95.art.3.*

2 Magus propriè quis dicitur?

Resp. Ille, qui arte dęmonis turbat sensus internos, vel externos hominum, & elemēta concutit, excitat tempestatés, & aliquando cantu, vel virtute carminis homines interficit, & alia plurima horrenda facit; & si actu id non fiat, facit, vt oculis hominum appareant, quasi actu fierent. *Isidor.lib.8.orig.c.9.*

3 Maga, quæ vulgo dicitur (Magara) & in lingua Hispana (Echizera,) quæ dicitur?

Resp. Propriè dicitur mulier illa, quæ sumptis aliquibus rebus animatis, vel inanimatis, vel factis figuris ex cera, dicendo, vel non dicendo aliqua verba, applicat tales res ad amorē, vel odiū alicuius hominis, vel ad sanitatem, vel infirmitatem alicuius hominis, vel mulieris, & his artibus facit homines infirmare, vel violenter amare aliquā mulierē. *Isid.lo.cit.*

4 Quot sunt genera magiarum?

℞. Plurima, & infinita, & ferè semper Iudicibus occulta; nam aliquando istæ mulieres, quæ magæ appellantur, solent accipere morsum panis alicuius hominis, vel partem vestis; quæ tetigit eius carnes, & illum miscere cum aliquibus herbis, dicendo vel non dicendo aliqua verba, & sic componunt dictam magiam, aliquando faciunt figuram ex cera, vel ex alia materia, quæ repręsentat talem hominem, & dicendo aliqua verba, & iungendo oleum, vel herbas, vel lac, vel alicuius mortui carnem, vel ossa, sæpè verberant illam figuram pungendo ense, cultro, acu, vel alio instrumento, & sic causant in homine dolorem, aliquando ex rebus liquidis, vt ex aqua paludis obscuta, vel ex vrina virginis, viduæ, vel talis hominis, ex oleo in lampade Ecclesię accenso, aliquādo scribunt orationes in carta, & cum aliquibus signis inusitatis, iubent, vt homines gestent illas in collo, sicut reliquias, aliquando dant dentem alicuius suspensi, vel morsum carnis alicuius animalis, vel aliquā herbam lectam nocte S.Ioannis, vel alia nocte particulari, vt quis non occidatur, vt latè tenet *Suar. tom. 1. de relig.lib.2.de superstitione.c.14. Martin.del Rio in tr. de inquisitione magar.per tot.*

5 Istæ mulieres magæ ad quem finem faciunt, & applicant dictas magias, vel confessiones?

℞. Primò, vt aliquis homo amet aliquam mulierē. Secūdò, vt aliqua mulier odio habeat aliquē virum. Tertiò, in odium alicuius hominis, vt applicata dicta magia talis homo infirmetur, vel moriatur. Quartò, vt aliquis vir portans dicta nomina diues efficiatur, vel non moriatur gladio, vel vincat inimicum, vel similia, vt latè tenet *Martin.del Rio, vbi sup.*

6 Quando quis portat in collo aliquas Orationes, Euangelia, vel aliqua carmina ad effectum aliquem temporalē, videlicet, vt nō moriatur ense, quomodo poterit cognosci talem esse magū, vel vti magia sibi data à mago, præcipuè cum orationes sint sanctæ?

℞. Quotiescumq; in tali scripto inueniantur aliqua ex quinq; cōditionibus hic positis talis homo est magus, vel vtitur magia sibi data, videlicet, primò, quādo ibi reperiātur scripta aliqua nomina ignota, Dei, Angelorum, vel alicuius sancti. Secundò, quando in tali scripto sunt interpositi aliqui characteres, vel figuræ ignotę, siue in serie litterarum, siue extra litteram. Tertiò, si aliqua verba, vel propositiones incertæ, vel apochriphæ ibi inserantur. Quartò, si efficacia talis orationis, vel euangelij, vel talis uerbi posita sit in eo, quod tali die, uel tali hora, uel cum tali positione corporis, uel tali atramento, uel sanguine debeat scribi. Quintò, si in tali oratione dicantur, quod portantes tales orationes non morientur gladio, uel non infirmabuntur, uel consequentur gratiam alicuius Principis, uel quid simile. *Suar. & Martin.del Rio, vbi sup.*

7 Quando aliquis portat in collo tāquam reliquias dentem, ossa, uel carnem alicuius animalis, uel aliquam herbam lectam nocte S.Ioannis, uel die Veneris sancti, etiam herbam, quæ uocatur uerbena ad aliquem finem temporalem, scilicet, ut sit fortunatus etiam, quod crimen committit?

Resp. Talis debet puniri à Iudice Ecclesiastico, tāquam magus pœnis infra ponendis.

8 Tales magi habent pactum implicitum, uel explicitum cum dæmone?

Resp. Isti magi sunt in duplici differentia. Prima sunt, qui habent pactum explicitum cum dæmone, & ab eo didicerunt tales magias. Secunda sunt alij magi, qui non habuerunt pactum explicitum cum diabolo, sed ab alijs mulieribus magis acceperunt artem, & eis credunt, & isti non excusantur, quòd habeant pactum implicitum cum dæmone, ut late patet per *Pegnam 2.p.directorij q.42.num.2.*

9 Quomodo poterit cognosci quando dicti habeāt pactum explicitum, uel implicitum cum dæmone?

℞. Quotiescunq; in suis magijs miscent res sacras cū prophanis, uel faciunt aliquid directè contra nostrā fidem, ueluti si ante magiam baptizant imaginem, uel baptizant puerū, uel exhumant caput defuncti, uel habent membrum, uel dentem alicuius defuncti, uel dicunt aliqua uerba cōtra fidē nostrā, uel obscura, quæ nō habent sensum bonum, sed obscurum, uel faciunt aliqua signa inusitata, uel ungunt manus oleo, uel miscent aquam benedictā; istę omnes præsumptiones sunt uehementissimæ, & faciunt probationē, quod talis magus habeat pactum explicitum, uel implicitum cū dæmone. *tenet latè Pegna vbi sup.*

10 Quæ est causa, quare aliqui homines maleficantur à mulieribus?

℞. Sæpè prouenit eo, quod quis habet illicitā conuersationem cum aliqua muliere, uel concubinatum, & illā deserit, uel magis amat aliā, & ex isto zelo talis mulier amore inordinato quærit aliquam magiā, ex

supra-

supradictis, & applicat illam tali homini.

11 Quando quis est maleficiatus ab aliqua muliere, vnde prouenit, quod habeat febrem: vel doleat illi caput, vel cor, & aliquando moriatur ex tali infirmitate præcipuè?

Resp. Ratio huius infirmitatis est, quia herbis, vel maleficijs humores illius hominis sunt in tali dispositione, vt incendantur interdum, & operentur in illo corpore illam febrem, vel dolorem capitis, vel corporis, *Mall.malefic.p.2.q.1.c.t.*

12 Malefica suis maleficijs consequitur ne semper suam intentionem?

Resp. Non, imò rarò contigit, vt illa maleficia operentur finem, ad quem data sunt imò sæpè contigit, vt dentur ad incendendum iuuenem ad amorem alicuius mulieris, & quòd talis iuuenis infirmetur, & perdat iudicium; ratio est, quia herba, & res, quę applicantur, nō habent virtutem naturalem ad talem amorem incendendum, & corpus non est in dispositione requisita, vt introducatur ille effectus. *tenet Mall.malefic.loco alleg.*

13 Quomodo cognoscitur, quod quis habeat dolorem, vel febrem ex maleficio, & non ex infirmitate naturali?

Resp. Hoc euidenter cognoscitur. Primò, quando medicinæ, & remedia applicata à medicis nihil prosunt, neque iuuant infirmo. Secundò, quando talis homo habuit conuersationem carnalem cum aliqua muliere, vel concubinatum, siue illam deseruerit, vel non deseruerit, quod ipse infirmus debet declarare. Tertiò, quando infirmitas est longa nimis, & habet infirmus cruciatus, & dolores intensos, & extraordinarios. *tenet Mall. malef.loco alleg.*

14 Contingit ne aliquando vt in vno, & eodem corpore sint maleficia operantia dolorem, & infirmitatem, & simul sint aliquæ infirmitates naturales?

Resp. Sæpissimè, imò semper contigit, quod in corpore maleficato sint infirmitates, & dolores prouenientes ex maleficijs, & sint etiam simul aliquæ infirmitates naturales; ratio est, quia maleficia alterant qualitates, & humores, ex quibus homines sunt cōpositi, & inde proueniunt infirmitates naturales, & simul sunt cum infirmitatibus, & doloribus prouenientibus ex maleficijs; & difficiliùs expellūtur, imò quotidie crescunt vsque ad interitum hominis, tenet *Malleus malefic.parte allegata.*

15 Contigit ne aliquando, vt aliquis homo, qui est castus, & nullam habet conuersationem carnalem, neque illicitam, sit maleficatus ab aliqua muliere?

Resp. Sæpè contigit, quod aliqua mulier incensa solo visu, amore alicuius viri illum maleficet, ve illam amet, & ideo cum magna cautela iuuenes debent ambulare.

16 Sunt ne aliqui homines, vel mulieres, quæ solo visu infirmant pueros, vel bestias pulchras?

Resp. Affirmatiuè, quia hoc experientia patet, sed aduertendum est, quod isti homines, & mulieres, quę habēt visum venenosum semper aspiciunt tales pueros cum aliqua magna cupiditate, vel intētione particulari, tunc enim operatur venenum visus, & faciunt puerum macrescere, & quòd alimenta illi non prosint, & sic paulatim infirmatur *tenet Mall.malefic. loco alleg.*

17 Ad sanandum aliquem maleficatum, quæ remedia naturalia sunt quærenda, ne talis homo moriatur, vel sine iudicio, vel cum desperatione, vt solet & ne patiatur tam immensos cruciatus?

℞. Remedium maius efficax est quęrere dictā mulierem, quę talem hominem maleficauit, & prece, vel vi, vel metu petere, vt illa tollat maleficia, quę fecit, & si noluerit, tradere illam iudicibus Ecclesiasticis, vel sæcularibus, vt illam torqueant, & si talis homo moriatur, sententient illam ream mortis.

18 Sunt ne aliqui homines, vel mulieres, quæ curant dictam hanc infirmitatem, etiam si ipsi non fecerint maleficia?

Resp. Sunt aliqui homines, vel mulieres, quæ herbis contrarijs, vel orationibus sanctis, vel medicinis simplicibus, vel cōpositis, vel virtute sibi data altiu oris, curant homines, & animalia; ratio est, quia contraria contrarijs curantur, & sicut herbis, vel lapidibus salutiferis potest tolli talis infirmitas. *tenet Malleus malefic. loco alleg.*

19 Isti homines, vel mulieres, quæ curant de ista infirmitate, debent ne à iudicibus Ecclesiasticis incarcerari, & puniri?

℞. Licèt tales homines, qui curant, sint multum suspecti à iudicibus, quia, qui sciτ curare, videtur etiā scire operari, tamen hęc regula infallibilis est obseruanda, videlicet si isti homines, vel mulieres, qui curant maleficatos, nullum habeant pactum implicitū, neque explicitum cum diabolo, & non vtantur orationibus Ecclesiæ in reprobum sensum, sed solum curent herbis compositis, & simplicibus, & solùm dicāt orationes ab Ecclesia approbatas, non sunt molestādi, imò sunt conseruandi, & permittēdi, quia de istis infirmitatibus prouenientibus ex maleficijs, medici non curant, cum Galenus de his nihil scripserit præcipuè, cum habeamus dictum Apostoli Iacobi dicētis (si quis infirmatur introducat præsbyteros in domum suam, & orent, & vngant eum oleo, & alleuiabitur infirmus) vnde clarè patet orationes, & oleum habere maximam virtutem contra infirmitates, & *tenet Mall.malefic.loco alleg.*

20 Quando canes ex siti, vel ex alio accidenti habent rabiem, & mordent alios canes, vel homines, & ex illo ueneno alius etiam rabiem contrahit, qua medicina curantur?

Resp. In Hispania sunt aliquæ imagines, quę habēt uirtutem sanandi homines, & bestias ex hac infirmitate, ut in Episcopatu conquensi est monasterium ordinis S. Bernardi, quod uocatur (demonsalud) & ibi omnes isti, qui intra nouem dies à principio infirmitatis adorant imagines Virginis Mariæ, & unguntur oleo ex eius lampade, sanantur ab hac rabie, & infirmitate, & etiam sunt homines in Hispania, qui nocantur saluatores, & anhelitu, oratione, & benedictione sanant homines, & omnia alia animalia ab istis infirmitatibus, uirtute occulta illis à Deo concessa, & isti permittuntur, & ducuntur de loco in locum, ubi necessitas postulat.

21 Punitio huius criminis, & aliorum criminum similium ad quem Iudicem pertinet?

Resp. Cū distinctione, si tales magi habeant pactū, explicitum, uel implicitum cum dæmone, pertinet eorum punitio ad Inquisitores hæreticę prauitatis, quia puniendi sunt more hereticorum tanquam suspecti de fide; si uerò non habeant pactum cum dæmone, quia illas magias didicerūt alijs ab mulierib., punitio huius delicti pertinet ad Iudices ordinarios

Z 2 Eccle-

Ecclesiasticos, *vt Pegna tenet 2.p.director,q.92,nu.2.*

22 Probatio criminis magiæ qualis debet esse?

Resp. Cum tale crimen sit de criminibus occultis, debet probari per propriam confessionem,& per legitimos testes,per facti euidentiam,vel si inueniatur in eius collo, vel veste maleficiorum signa suspensa, tamquam reliquiæ,vel inueniantur vasa,& instrumẽta in domo dictæ mulieris, vel si talis homo infirmetur ex infirmitate non naturali, nec cognita medicis, vel per famam publicam,vel per inditia vehementissima,*vt habetur in c.accusatus, de hæreticis in 6, & tenet Pegna loco cit.*

23 Quæ pœna imponitur dictis magis?

Resp. Hæc debet esse secundum quantitatẽ, & qualitatem delicti,consideratis circumstantijs, & dãno quod fecit cum dicta magia, & si aliquem interfecit puerum, vel hominem, debet suspendi per motum proprium editum à Greg. XV. si verò neminem interfecit,& talis magus sit Clericus,verbaliter degradatur, vel suspendatur, & in monasterio detrudatur, *vt tenet Abb.c.admoneant 26.q.7.& Conc. Lateran.sub Leone X.sess. 9.* si sit laicus, vel mulier fustigatur publicè, & deducitur per vias publicas cum mitra, vel ponitur in scala prope Ecclesiam,cum mitra,& cum pennis mille iunctis.*Ber.Diaz in pract.cri.Canon.c.108. in fine à mutationis,& Abb.in c.1.de sortilegijs,& text. in c.Episc.26. q. 5.*

24 In ponenda pæna quid debet Iudex considerare?

Resp. Primò,qualitatem personę. Secundò,quantitatem delicti. Tertiò tempus,& numerum delictorũ. Quartò,animum delinquentis.Quintò,damnũ,quod fecit,si aliquem occidit. Sextò,personas,quas decepit suis sortilegijs. Septimò, si vendebat pecunia dictas magias, & quibus personis. Octauò, si docuit alias personas,vt vterentur dictis magijs,his pensatis debet ferre sententiam, quia certa regula dari non potest, cum ius plurimum confidat de prudentia iudicis. *Abb.c.2. de sortileg.in Gloss.c.*

25 Astrologia quid est, & in quas species diuiditur?

Resp. Est scientia, quæ versatur circa motus cæli, stellarum,ortus,& occasus solis. & diuiditur in naturalem,& iudiciariam. *Isidor.lib.2. de differentia Astronomiæ, & Astrologiæ.*

26 Astrologia naturalis, quid est, & an sit licita?

Resp. Est scientia,quæ ex planetarum ortu,occasu, oppositione, coniunctione futuram serenitatem, vel pluuias coniectat, vel alia, quæ naturaliter contingunt,& hæc licita est,*vt tenet Marti. del Rio lib. de ijs, qui mag.c.3.q.1 Sanch.in sum.lib.2.c.38.*

27 Astrologia iudicialis, quid est, & an sit licita?

Resp. Astrologia iudiciaria, quæ à pluribus interrogatoria nuncupatur est illa, quæ ex astrorum, & stellarum oppositione, & natiuitate hominis prophetizat futuros hominis euentus, & declarat præterita,præsentia, & futura, & hæc si ei credatur, numquam est licita, nec caret superstitione, quia dicti euentus pendent à libero hominis arbitrio, & non à necessitate stellarum,& sic de hoc delicto Iudices Ecclesiastici cognoscunt.Bull.Sixti V.cõtra Astrologos. *S.Th.2.2.q.95.art.5. Castro lib.1.de iusta hæreticorum punit.c.3.c.igitur.26.q.3.c. vnic.26.q.1 d.2.5. & 7.C. de maledicis,& mathem Odoard.in c.2.de sortilegijs.*

28 Chiromantia quid est, & an sit licita?

R. Est ars diuinatoria per lineas manuũ,ex quibus futura prædicimus, quæ pendent ex libero arbitrio, & non licita,neque caret superstitione,& à iudicibus sæcularibus punitur, sicut cæteri supra positi. *S.Tho. 2.2.q.95.art.3.Castro de iusta hæret.punit,lib.5,num.3.*

29 Quænam sunt sortes?

Resp. Contingentia, præsentia, vel futura,quæ naturaliter non possunt cognosci, sortes sunt propriè ex D.Tho.cum aliquid fit, vt eius euentu considerato aliquid occultum innotescat, & tunc periculosæ sunt, & vt plurimum peccatum inuoluunt, quando tamen liceat, quando non, lege *D.Th.2.2.q.85.art.8,* in corpore, qui circa hanc materiam multa crudite distinguit.

30 Superstitio diuinatiua quotuplex est, & an sit licita?

Resp. Est triplex. Primò quando Deo non reuelante homines dicunt futura, ex eo quòd dæmones eorum oculis ponant præstigium,& faciunt,vt homines aliquid existiment se aliquid videre futurum, Secundò, cum somniant præterita, vel futura, & illa, vt certa proferunt. Tertiò, per mortuorum allocutionem, quæ dicitur nicromantia à nocros,quod est mortuus & mantia,quod est diuinatio. Quartò,per homines vexatos a dæmone. Quintò,quando dęmones prædicunt futura per figuras,aut signa,quæ apparent in rebus inanimatis, & istæ non sunt licitæ, puniuntur, *l.nullus,l.culpa.C.de maledicis, Host.in sum. verb.superstitio.c.non oportet.c.si quis Episcopus. 26.q.5.*

31 Quando aliquis diuinat pluuiam,serenitatem,fructus bonos terræ, sanitatem, vel infirmitatem alicuius, considerando causas naturales, talis diuinatio est ne prohibita?

Resp. Non quia innititur ratione naturali. *S.Tho.2. 2.q.95. art.3.*

32 Augurium, quid est, & an sit licitum?

Resp. Primò, quando ex animalium vocibus, vel cantu,vel ex aliqua accidentali re, videlicet quando casu sal decidit in mensa,vel vinum effunditur, nobis annunciamus aliquod bonum, vel malum, & hoc est illicitum, & peccatum mortale, cum hoc non sit signum naturale boni, vel mali,sed quædam imaginatio, quam homines habent in corde suo sine aliquo veritatis fundamento,& est illusio dæmonum.*S.Tho. 2.2.q.95. art.5.*

33 Ariolus, quis dicitur?

Resp. Propriè est ille,qui funesta sacrificia offert,& preces nefaria se mittit, vt responsa dæmonum accipiat, sicut Sacerdotes antiqui faciebant. *Idor.lib.8. orig.c.9. & isti condemnantur à Iudice Ecclesiastico.*

34 Augures, qui proprie dicuntur?

Resp. Illi, qui ex volatu auium, motu animalium, vel ex intestinis dictorum animalium futura prophetizant,& isti damnantur à Iudicibus Ecclesiasticis. *S.Tho.2.2.q.95.art.5. Isidor.lib.8.orig.c.9.*

35 Nigromanticus quis est?

Resp. Ille,qui arte dæmonum adhibitis sanguine,& certis carminibus facit mortuos resurgere, loqui, & videre,& alia insitata, de quibus diximus in cap.de maleficijs, & isti omnes condemnantur a Iudicibus Ecclesiasticis. *Isidor.lib.8.orig.c.9.Sanch.in sum.lib.2.*

FINIS LIBRI SEXTI.

LIBER

LIBER SEPTIMVS CONTINENS OMNES TITVLOS LIBRI PRIMI DECRETALIVM,

De quibus hactenus nulla fuit facta mentio.

CAPVT PRIMVM.

De summa Trinitate, & fide Catholica.

1 Qvis compilauit librum decretalium?
Resp. Magister Raymundus, iussu, & authoritate Gregorij IX. vt habetur in Prologo Decretalium.

2 Quis tenetur obseruare decreta, & Constitutiones decretalium.
Resp. Omnes studentes, & Doctores tam in consulendo, quàm in iudicando; quia licet in prologo liber Decretalium dirigatur ad studentes in vniuersitate Bononiæ; tamen cum ibi sit studium generale, & ad id concurrant ex omnibus mundi partibus, dicendo dilectis filijs Doctoribus, & Scholaribus Bononiæ commorantibus, loquitur generaliter cum omnibus alijs, *vt habetur in proæmio Decretalium prope medium*.

3 Ad quem finem Decretales sunt compilatæ?
Resp. Ad sedandas lites, & administrandam iustitiam, vt habetur in eodem proæmio.

4 Quæ est principalis causa litium, & dissentionum?
Resp. Inordinata cupiditas, quæ est radix omnium malorum, *vt habetur in Epistola D. Pauli ad Timoth. 1. cap. 6.*

5 Quibus nominibus vocatur Epistola Decretalis in iure?
Resp. Aliquando vocatur Epistola decretalis, aliquando Sanctio, Dogma, Mãdatum, & Interdictum, & semper fit ad consultationem, & responsionem alicuius. *gl. in c. 1. dist. 3.*

6 Quibus nominibus appellatur Constitutio in Iure?
Resp. Aliquando dicitur Constitutio, aliquando Canon, aliquando Decretum; & semper fit ex mente Principis præcipiendo, vel vetando aliquod necessarium ad bonum commune. *Glos. in capitul. 1. 3. distin.*

7 Quot, & quæ sunt præcepta naturalia?
Resp. Tria; honestè viuere, alterum non lædere, ius suum vnicuique tribuere, vt habetur in proæmio Decretal. *Inst. de iust. & iure, §. iuris præcepta.*

8 Quid tenetur quilibet Christianus credere?
Resp. Trinitatem in personis; nempè Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, & vnitatem in essentia, articulos Fidei, septem Sacramenta, & ea omnia, quæ tenet Ecclesia Catholica Romana, & omnia contenta in symbolo Fidei. *cap. 1. de Sum. Trinit. & Fid. Cathol.*

9 Si quis ea non credat, qua pœna punitur?
Resp. Vt hæreticus (si non resipiscat) comburitur. *c. 2. de sum. Trin. c. ad abolendam. de hæret.*

CAPVT II.

De Constitutionibus, & Legibus.

1 Leges, & Canones quomodo se habent inter se, & quomodo debent Iudices Ecclesiastici vti legibus, & Iudices sæculares vti sacris canonibus?
Resp. Leges non dedignantur imitari sacros Canones, & è conuerso sacri Canones non dedignantur imitari leges, præcipuè in casibus, in quibus non habent specialem dispositionem; ratio est, quia tàm sacri Canones, quàm leges ad eumdem finem inuentæ sunt, scilicet ad bonam gubernationem Reipublicæ, vt habetur in *capit. 1. de nou. operis nunt. & ibi glos.*

2 In quibus casibus sæculares Iudices debent seruare Ius Canonicum, & è contra?
Resp. Iudices sæculares in duobus casibus tenentur seruare Ius canonicum. Primò, quando Ius ciuile est contra libertatem Ecclesiæ, vel contra Ius canonicum. Secundò, quando Ius ciuile non determinat aliquam difficultatem, & eam determinat Ius canonicum; & Iudices Ecclesiastici tenentur seruare Ius ciuile, quotiescumque aliquod negotium non fuerit definitum per Ius canonicũ; ratio est, quia vtrumque Ius secundùm rationem conditum fuit, & Iudices tenentur sententiare iustitiàm, & inquirere veritatem ex vtroque Iure, *vt tenet Abb. in cap. 1. de noui operis nuntiat. num. 3. & 9.*

3 Clerici possunt ne audire leges ciuiles in scholis publicis, sicut alij Scholastici?
℞. Cum distinctione; si Clerici non sint Presbyteri,

sed de Epistola, vel de Euangelio, neq; habeant beneficium curatum, sed solum beneficium simplex, dum non sunt presbyteri, possunt publicè audire leges, & in illis se graduare, & similiter possunt audire physicam, vel medicinam; si verò sint presbyteri, vel habeant beneficium curatum, vel capellam, in qua instituitur Vicarius perpetuus, non possunt audire leges, neque medicinam, per caput super specula, cap. non magno opere, ne Clerici, vel monachi: ratio est, vt studium Theologiæ amplietur, & vt monachi, & Archidiaconi, Decani, & dignitates habentes per sonatus, præsideant in suis Ecclesijs, & vt presbyteri in sæcularibus negotijs, de quibus leges tractant, non se intromittant, *cap. 1. ne Clerici, vel monachi. in 6. & tenet Enricus Borie in d. cap. super specula num. 7. & Abb. in dicto c. num. 10. Tolet. lib. 1. c. 7. Sylu. verbo excommunicatio. 9. num. 22.*

4 Qua pœna puniuntur presbyteri, vel Clerici non presbyteri, qui habent beneficium curatum, vel habent dignitatem, & personatum in aliqua Ecclesia, de quibus loquitur propriè, & expressè dictum cap. super specula, ne Clerici, vel monachi?

Resp. Nisi desistant ante duos menses, à tempore constitutionis Bonifacij VIII. incurrunt excommunicationem, quæ potest absolui, & dispensari ab Episcopo. *glos. in d. c.* super specula, & isti duo menses cõputantur à die, quo cæperunt studere legibus.

5 In quibus casibus presbyteri, & Clerici habentes beneficia curata, & personatus habentes dignitates perpetuas in Ecclesia possunt audire leges absq; pœna?

Resp. Primò si isti audiant leges quatenus conducunt ad maiorem cognitionem Canonum, & non animo iudicandi causas criminales, sed vt melius, & cum maiori intellectu iudicent causas ciuiles, & Ecclesiasticas. Secundò, si audiant leges causa honorandi Doctorem, vel amicum suum, & nõ causa principaliter discendi leges, isti tales non incurrunt sententiam excommunicationis, & possunt absq; metu eas audire, sed non in eas doctorari. *tenet Abb. c. si. ne Clerici, vel monachi, num. 14. & 16. & Tolet. & Borie supra citati.*

6 Quid debet agere presbyter, vel Clericus habens beneficium perpetuum curatum, vt possit audire leges absque metu aliquo excommunicationis exterioris positæ in cap. super specula, ne Clerici, vel monachi?

Resp. Debet comparere ante suum Episcopum, & petere ab eo licentiam audiendi leges, declarando, quod ipse vult eas audire, vt meliùs intelligat sacros Canones, & fiat doctior in vtroq; Iure ad defendendam fidem Catholicam, & vt meliùs possit iudicare negotia Ecclesiastica, & non ea intentione, vt iudicet negotia criminalia, neque se intromittat negotijs sæcularibus, & obtenta dicta licentia in scriptis licitè poterit audire leges in scholis, & de eis disputare, substinere conclusiones, & facere omnia necessaria, ad hoc vt sit doctissimus in Iure ciuili; ratio est Primò, quia excommunicatio posita in d. c. super specula non imponitur actui exteriori audiendi leges, sed imponitur presbytero, qui audiuit leges cum intentione iudicandi causas criminales, & sæculares, vt patet ex c. 1. ne Clerici, vel monachi in 6. Secundò, quia leges Codicis Iustiniani sunt sanctissimæ, & fauent plurimum Ecclesijs, & earum cognitio est valdè necessaria Episcopis, & Iudicib. Ecclesiasticis, & nemo ex bono opere debet excommunicari. Tertio, quia leges multò sunt necessariæ ad gubernationem Reipub. Ecclesiasticæ. Quarto, quia ius Canonicum perfectè intelligi non potest, nisi quis sit doctus in Iure ciuili. Vltimò, quia innumeri Pontifices, Episcopi, Cardinales, & DD. sunt, & fuerunt doctissimi in Iure ciuili, & super Ius ciuile scripserunt in magnam Ecclesię Dei vtilitatem, & sic dicta excommunicatio debet intelligi supra animum deprauatũ, qui audit leges malo fine, sed non supra actum audiendi leges bono fine, & in Ecclesiæ Dei vtilitatem, *vt tenent DD. sup. citati.*

7 Presbyteri, qui audiunt leges bono fine, possunt in eis doctorari?

Resp. Non, quia gradus ad scientiam, & intelligentiã nihil addit, sed solũ dat approbationẽ, & testimonium, quòd talis persona est sufficiens in tali sciẽtia.

8 Doctor in legibus poterit ne ad sacros ordines promoueri?

Resp. Benè poterit, & cum magno honore; quia hoc nullibi est prohibitum.

9 Presbyter, vel monachus potest audire medicinã?

Resp. Licèt hæc quæstio difficilior sit, quam præterita, quia medicina non est necessaria, nisi solùm ad curandum, tamen respondendum, quòd si illam audiunt non intentione curandi, sed cum intentione discendi res naturales, & virtutes herbarum, cum licẽcentia sui superioris possunt physicam, & medicinã audire; ratio est, quia instruere quisque suum intellectum scientijs licitis nullibi est prohibitum. Sed certum est, quòd absque licentia Summi Pontif. neque Clerici, neque presbyteri, neque monachi possunt exercere officium medici, neque medici, qui cęperũt curare, ascendere ad sacros ordines.

10 Quid est lex?

Resp. Constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebe aliquid faciunt; vel est commune præceptum virorum prudentum, & punitio delictorum, *Isidor. lib. 5. dist. 1. l. legis. ff. de legib.*

11 Canones Pontificum, quam vim habent?

Resp. Vim legum. *c. 1. de iuram. calumn.*

12 Qui habuerunt potestatem condendi leges?

Resp. Populi cum senioribus, vsque ad tempus, quo constituerunt sibi Reges, qui eos defenderent, & gubernarent. §. sed, & quod Principi. *Instit. de iure natur. gent. & ciuil.*

13 Leges quid imitantur?

Resp. Sacros Canones, & è contra. *c. 1. de iuram. calum. c. de nou. oper. nunt. Gloss. in c. 1. eod. tit.*

14 Si sint aliquæ graues quæstiones, & nõ sint decisæ, quid agendum?

Resp. Recurrendum ad Papam, Imperatorem, vel Regem, vt eas determinet, *c. 1. de iuram. calumn.*

15 Qui possunt leges, & statuta limitare?

Resp. Summus Pontifex, Imperator, & Reges, qui eas condere possunt. *c. translato, de const.*

16 Quotuplex est lex?

Resp. Duplex: alia diuina, alia humana.

17 Quotuplex est lex humana?

℞. Triplex: naturę, gentiũ, & ciuilis, scilicet plebiscitum. *Inst. de iure nat. gent. & ciu. §. Ius autem ciuile.*

18 Quæ est lex municipalis?

Resp. Illa, quam aliqua ciuitas sibi constituit. *Instit. vbi sup.*

19 Quæ

19 Quæ est lex canonica?
Resp. Illa, quæ fit à Summis Pontificibus, vel conciliis. *c. nimis, de iureiurando. c. 1. de iuramento calum. l. leges. C. de leg.*

20 Quæ est ciuilis?
Resp. Lex humana à Regibus statuta. *§. ius autem ciuile. Instit. de iur. natur.*

21 Lex, & constitutio respiciunt præterita, an futura?
℞. Futura, nisi de præteritis caueatur. *c. fin. de const.*

22 Quid debet cõtinere lex, vt sit iusta, & obseruetur?
Resp. Debent esse honesta, iusta, possibilis, secundũ naturam, conueniens loco, & tempori necessaria, vtilis, & manifesta. *c. erit 4. dist.*

23 Si occurrat casus, in quo non sit lex facta, quid agendum?
Resp. Ad Principem recurritur, vt consilium sapientum faciat legem. *l. in anum. C. de legib.*

24 Mandatum Principis quando debet obseruari?
Resp. Quando est in scriptis, si aliter probari non possit eius mandatum. *l. si quis C. de mandatis Princip.*

25 Si quis facit testamentum contra legem, erit ne validum?
Resp. Non. *l. non dubium. C. de legib.*

26 Priuilegia faciunt ne legem, aut ius generale?
Resp. Non, sed intra suos terminos sunt seruanda. *l. 2. C. de legibus.*

27 Quomodo cognoscitur, quando lex est generalis?
Resp. Quando habet aliquod ex quinque signis. Primo, quando mittitur ab Imperatore ad communitatem Secundò, quando in edicto, generali vocabulo, nuncupatur. Tertiò, quando difficultas (supra quam fit lex) postulat generalitatem, Quartò, quando iubetur diuulgari in omni Regno. Quintò, quando iubetur ab omnibus seruari. *l. leges, vt generales. C. de legibus.*

28 Ignorantia Iuris excusat nè à pœna vel à peccato?
Resp. Non excusat à pœna, sed benè à peccato, si non sit crassa, sed ignorãtia facti excusat ab vtroque. *l. leges sacratissimæ. C. de legib.*

29 Principes subijciuntur nè legibus?
Resp. Affirmatiuè, quoad vim directiuam; non autẽ quoad coerciuam. *l. digna C. de legib.*

30 Qui fuerunt primi Auctores legum?
Resp. Iudęis Moyses; Græcis Moroneus Rex; Ægyptijs Mercurius Trimegistrius; Athenienfibus, Solõ, Lacedemonijs Licurgus; Romanis Numa Pompilius *c. Moyses. c. fuerunt. dist. 7.*

31 Quæ sunt leges duodecim tabularum?
Resp. Origo totius iuris ciuilis. *Institut. de iur. natur. §. ex non scripto. & ibi glos. vers. origo. l. 2. ff. de orig. iuris §. 1.*

32 Quare dicuntur leges duodecim tabularum?
℞. Quia à decem viris peritissimis Lacedemoniorũ fuerunt factæ, & aliæ duæ tabulæ, quia ab ipsis fuerunt compositæ ad declarationem aliarum decem tabularum. *glos. vers. decem viros §. deinde in cap Moyses. dist. 7.*

33 Lex Aquilia à quo dicta fuit?
Resp. Ab Aquilio eius fundatore *inst. de leg. Aquilia. l. 1. ff. ad legem Aquiliam.*

34 Lex Cornelia à quo facta fuit, & quid precipit?
Resp. A Cornelio, & punit delicta malitiosè facta, *vt in tit. ff. ad legem Corneliam de Sicarijs, glos. in §. sed, & lex. inst. de iniurijs.*

35 Lex Cornelia de falsarijs quid præcipit?
Resp. Pœnam irrogat falsarijs, qui testimonium aliquod falsum dixerunt, vel fecerunt instrumentum, falsum, *inst. de publicis iudicijs. §. item lex Cornelia, de falsarijs.*

36 Quare dicitur lex Cornelia de sicarijs, & quid præcipit?
Resp. Quia sica est cultelus, & secans, & puniens eos, qui dolo malo aliquem interficiunt. *§. item lex inst. de publicis iudicijs.*

37 Lex Falcidia, à quo dicitur, & quid prohibet?
Resp. A Falcidio Tribuno Romanorum auctore, & prohibet, ne quis in testamento totam suam hæreditatem extraneis det sicut solebant facere Romani: sed necessariò priùs debet quartam partem sui hæredibus relinquere, sed hodie secund. ll. Hispaniæ tertiam partem, & quintam potest quis in suo testamẽto dare, scilicet quintam pro funerali, & pro animâ, tertiam alicui ex suis hæredibus necessarijs, vt filijs. *dist. 2. c. quædam, ff. ad l. falcidiam tit. 6. lib. 5. l. 1. nouæ recopilationis in lingua Hispanica.*

38 Lex Iulia de adulterijs, & stupro à quo dicta fuit, & quid prohibet?
Resp. A Iulio eius auctore, & punit adulteros, & eos, qui violant virgines, & viduas cum earum voluntate; *instit. de publicis iudicijs, §. fin autem.*

39 Lex Iulia de ambitu quos punit?
℞. Eos, qui munera dant ad honores, & officia cõsequenda, *instit. de publicis iudicijs, §. sunt præterea, gl. & l. 1. ff. ad leg. Iuliam de ambitu.*

40 Lex Iulia læsę maiestatis, quos punit?
Resp. Punit pœna capitali, & vsq; ad quartam generationem priuat bonis, & honoribus eorum successores, qui in Remp. vel Principem aliquid machinantur, *C. ad leg. Iuliam læsæ maiestatis l. quisquis, instit. de public. iudic. §. publica autem.*

41 Lex Iulia repetundarum quos punit?
Resp. Iudices accipientes bona, vel pecunias, vt aliquid iudicent, vel non iudicent, vel compellentes potestate aliquos vendere aliquid minori pretio, quàm valet, *ff. ad l. Iuliam. repetundarum l. 1. 3. & 4.*

42 Lex Iulia de residuis quos punit?
Resp. Eos, qui bona Reip. administrant, & retinent pecunias apud se, quas debent in ærario reponere, & eos, qui retinent pecunias sibi creditas, & eas nõ tradunt suis proprijs Dominis. *ff. ad l. Iuliam peculatus. l. 2. & 4. & §. 1.*

43 Lex Iulia de vis publica quos punit?
℞. Eos, qui vim cum armis fecerunt, & iubet eos deportari, *instit. de publicis iudicijs, §. item lex Iulia.*

44 Lex Iulia de vi Priuata quos punit?
Resp. Punit in tertia parte bonorum eos, qui sine armis vim inferunt, & eos, qui virginem, viduam, vel monialem rapiunt, pœna capitali condemnat *instit. de publicis iudicijs §. item lex Iulia de vi publica.*

45 Lex Iulia norbona quid præcipit?
Resp. Loquitur de libertis, & in sua libertate dat formam *instit. de libertinis. §. libertinorum autem.*

46 Lex Iulia de Annona quos punit?
Resp. Eos, qui faciunt in Republica annonam, hoc est, vt frumentum, vinum, vel carnes sint cariores; quia in hoc delicto plurimum *resp. læditur, l. 2. ff. ad l. Iulliam de annonis.*

47 Lex Iulia peculatus quos punit?
Resp. Eos, qui rem sacram, vel pecuniam publicam furantur, *inst. de publ. iud. §. lex Iulia.*

48 Lex

48 Lex Iulia viscelia, aliàs vistelia, quid præcipit?
Resp. Vt hæres non teneatur soluere legatum mulieri viduæ, si nupserit, quoties tale legatum relictũ fuit sub conditione, vt non nubat. *authentica, cui relictum, C. de in dicta viduitate tollenda.*

49 Lex Hortensia, à quo sumpsit nomen, & quid præcipit?
℟. Ab Hortensio eius conditore, & præcipit, vt plebiscita valeant tantum, quantum lex populi. *instit. de iur. nat. gent. & ciuil. §. sed, & plebiscita.*

50 Lex Papia, à quo dicta fuit, & quid pręcipit?
Resp. A Papio eius auctore, & pręmia dat eis, qui suscipiunt liberos, & eos alunt. *vt habetur in c. quædam 2. distinctione.*

51 Lex Pompeia quid pręcipit?
℟. Punit eos, qui matrẽ cum patre, siue vtrumque, siue alterutrum, aut alios consanguines occidunt, & iubet eos includi corio simul cum vipera, simia, cane, & gallo gallinaceo, & sic eijciantur in mare, vel flumina. *Instit. de publicis iudicijs. §. alia deinde.*

52 Lex Rhodiade de iactu à quo dicta fuit, & quid pręcipit?
℟. Ab insula Rhodo in qua plures erant mercatores, & fauet eis qui causa mortis, & euitandi commune periculum merces in mare mittunt. *leg. 1. ff. ad leg. Rhod. de iactu. de hac. l. loquitur c. quædam dist. 2.*

53 Lex Satirã à quo dicta est?
℟. A saturitate, quia loquitur de pluribus rebus *c. satira dist.*

54 Lex Atilia quid præcipit?
℟. Loquitur de commissione tutelæ. *inst. de Attiliano tut. per totum.*

55 Lex Vtilia quid præcipit?
℟. Loquitur de libertis appetentibus, vel petentibus officia, quæ sibi non competunt, sed ingenuis, & libelis. *ff. de statu hominum, per tot.*

CAPVT III.

De rescriptis.

1 QVid est rescriptum?
℟. Illud, quod à Papa, vel à Principe rescribitur ad consulationem Prælatorum, seu intimationem alterius, vel ad alicuius indulgentiam. *Hostiens. in sum. tit. de rescriptis. Abb. rubr. de rescriptis.*

2 Quot sunt species rescriptorum?
℟. Plures generale, particulare, gratiæ, iustitiæ in forma communi in forma dignum, in forma pauperum, si neutri, si alteri, etiam valere, per inde valere, ad lites, ad beneficia, vacantia, & vacatura, nobilitatis, reualidationis, odiosum, gratiosum secundũ ius, præter ius, & contra ius. *Mandos. tit. de rescript. per totum.*

3 Quod est rescriptum generale?
Resp. Quando est clausula generalis, videlicet, sint iudices talis, & talis, & alij omnes talis qualitatis. *Mandos. vbi sup.*

4 Quod est rescriptum particulare?
℟. Quando loquitur de particulari persona. *Mandos. vbi sup.*

5 Quod est rescriptum gratiæ?
Resp. Quando largitur aliquod beneficium, vel remittitur pœna, vel conceditur priuilegium. *Mandos. vbi sup. & non spirat morte mandantis.*

6 Quod est rescriptum Iustitiæ?
Resp. Quando tendit ad iustitiæ administrationem, & spirat morte mandantis. *c. relatum. e. licet, de offic. iud. deleg. & ibi Abb. nu. 2.*

7 Quod est rescriptum mixtum?
Resp. Littera in forma pauperis, in forma dignum, in forma communi in forma speciali, & tale rescriptum continet aliquid de iustitia, aliquid de gratia. *Mandos. vbi sup.*

8 Quod est rescriptum si neutri?
Resp. Quando duo litigant, & non habent ius in re litigiosa, & Papa dat rescriptum tertiæ personę, vel vni ex illis dicens, si neutri competit ius, competat tibi, & idem est, quando ponitur clausula, & alteri, vel si nulli. *Mandos. vbi sup.*

9 Quod est rescriptum, etiam valere?
Resp. Quando Pontifex approbat beneficium obtentum subreptitiè, vel obreptitiè, sub hac clausula, per inde valere, ac si benè esset obtentum.

10 Quod est rescriptum ad lites?
Resp. Quando Papa delegat causam ad aliquam litem, & hoc rescriptum non extenditur ad futuram litem. *Abb. in c. non iniuste. nu. 2. de procuratorib.*

11 Quod est rescriptum ad beneficia?
℟. Quando Papa approbat aliquẽ ad beneficia obtinenda.

12 Quod est rescriptum nobilitatis?
Resp. Quando ignobilis beneficio Principis declaratur nobilis?

13 Quod est rescriptum rehabilitationis?
Resp. Quando aliquis est inhabilis propter aliquod crimen, & gratia Principis fit habilis.

14 Quod est rescriptum legitimationis?
Resp. Quando illegitimus gratia Principis legitimatur.

15 Quod est rescriptum odiosum?
Resp. Quando Papa facit rescriptum in pœnalibus, vt degradationis.

16 Quod est rescriptum secundum ius?
Resp. Quando Papa committit causam secundum iuris dispositionem, vel dicit, quòd aliquis prouideatur, si sit idoneus.

17 Quod est rescriptum præter Ius?
Resp. Quando Papa mandat prouideri cum diminutione, vel pensione præbendæ, vel mandat, vt laicus habeat beneficium, quod est præter ius.

18 Quod est rescriptum contra Ius?
Resp. Quando Papa mandat, vt aliquis habeat duas parochiales simul, quod est cõtra ius, & hoc rescriptum nõ est exequutioni mandandum, nisi in eo dicatur, non obstante tali iure. *Abb. c. pastoralis, de fide instrumentorum. nu. 5.*

19 Quod est rescriptum obreptitium?
Resp. Quando per obscuritatem verborum callidè loquendo fuit impetratum. *Innoc. & Abb. in c. cum delicta, de scriptis, nu. 7.*

20 Rescriptum subreptitium in omnibus est ne ipso iure nullum?
Resp. Cum distinctione; ad beneficia est ipso iure nullũ: ad lites ope exceptionis. *Abb. in c. cum nostris, de concessione præbendæ.*

21 Quod

21 Quod est rescriptum subreptitium?
Resp. Quando falso expresso, vel veritate suppressa rescriptum fuit impetratum.

22 Subreptio vitiat ne ipso iure litteras gratiosas, an verò ope exceptionis?
Resp. Ipso iure.

23 Rescriptum speciale derogat ne legi, vel mandato generali?
Resp. Derogat. *c.1.de rescriptis.*

24 Rescriptum missum capitulo sede vacante, adueniente nouo Episcopo, quis debet illud adimplere?
Resp. Episcopus de nouo veniens, *Abb. in c.eam te, eod. tit.nu.1.*

25 Rescriptum, quod mandatur vniuerso capitulo in communi, comprehendit ne particulares personas capituli?
Resp. Affirmatiuè, sicut si cuilibet personæ in particulari mandatum fuisset, & sic quilibet pro se tenetur ad obedientia talis rescripti. *Abb. vbi sup.nu.12.*

26 Rescriptum impetratum contra possidentem beneficium comprehendit ne successorem?
Resp. Affirmatiuè, si primum fuit legitimè citatus. *Abb.in c.significauit nobis de rescript.num.1.& c. quia de iudicijs.num.1.*

27 Masculinum in rescriptis comprehendit ne fœmininum?
Resp. Comprehendit. *Abb. vbi sup.nu.2.*

28 Litteræ gratiosæ concessæ motu proprio vitiantur ne per subreptionem?
Resp. Vitiantur.

29 Litteræ concessæ motu proprio tollunt ne defectus concernentes personas veluti irregularitatem?
Resp. Non, nisi de eis expressa mentio fiat.

30 Rescriptum motu proprio de prouidendo aliquē de aliquo beneficio, vitiatur ne per tacit urnitatem beneficiis prius obtenti?
Resp. Non. *c.si motu proprio de præbend.in 6.*

31 Si per rescriptum fuerit prouisum alicui aliquod beneficium in aliqua Ecclesia, vbi plura beneficia vacant de quo beneficio est intelligendum, de maiori, an de minori?
Resp. Si rescriptum motu proprio concessum fit, intelligendum est de beneficio maioris valoris. *c.quia, de cleric. non residentibus.*

32 Rescriptum super decisione causæ, intelligitur ne super cognitione?
Resp. Intelligitur, quia commissio continet omnem iurisdictionem necessariam ad determinandam causā secundum ius. *Abb.c. venerabilis, de iudicijs.num.2.*

33 Episcopus potest cognoscere dispensationes à sede Apostolica concessas?
Resp. Potest. *Trid.syn.sess.22.c.15.de ref.*

34 Qui per falsas litteras grauat aduersarium, quam pœnam incurrit?
Resp. Condemnatur in expensis.*c.2.de rescriptis.*

35 Si quis impetrat diuersa rescripta cōmissa diuersis iudicibus contram vnam, eamdemque personam, qua pęna punitur?
Resp. Si dictis rescriptis vtatur, omnibus priuatur, quia in eo, in quo quis peccat, punitur. *c.ex tenore, eodem titulo.*

36 Clericus falsificans litteras Apostolicas, qua pœna punitur?
Resp. Traditur curię sæculari. *Abb.in c.olim ex litteris.nu.2.de rescriptis.*

37 Si quis in rescripto per malitiam tacet veritatem, vel exprimit falsitatem, qua pęna punitur?
Resp. Caret commoditate rescripti. *c.super litteris, eod. tit.*

38 Rescriptum posterius si non faciat mentionem de priori, valet ne?
Resp. Non etiam si primum impetratum sit de consensu partium, necessariò secundum rescriptum debet facere mentionem de tali consensu, quia litteræ generales non reuocant speciales, nisi faciant mentionem de toto processu. *c.cæterum de rescriptis. c. ex litteris. de dolo, & contumacia. Abb.ibi.nu.2.& c. inter monasterium. de sent.& re iudicata.nu.4.*

39 Quod tempus attenditur in rescriptis; tempus datæ, aut tempus præsentationis?
Resp. In litibus tempus datæ. *Abb.in cap.cæterum.de rescriptis,nu.1.*

40 Si rescriptum Principis videtur ab honestate deuiare, est ne adimplendum?
Resp. Non, sed Iudex inferior debet reddere causam Principi, & rationem de damno, & inconuenienti, & expectare secundum mandatum, quia numquam præsumitur, quòd Princeps velit facere aliquod præiudicium contra iustitiam. *Abb.c.si quando, de rescriptis. num.1.*

41 Rescriptum impetratum contra priuilegium alicuius, vt exequutioni mandetur, quas qualitates debet habere?
Resp. Debet facere expressam mentionem de priuilegio, aliàs non est exequutioni mandandum. *Abb. in c.cum ordinem de rescriptis.nu.3.*

42 Quando valet secundum rescriptum non faciendo mentionem de primo?
Resp. Quando primum impetrans dolo, vel negligētia non fuit vsus tali rescripto. *c.ex parte.eod.tit. Abb. ibi.& c.plerumque eod.tit.num.1.*

43 Rescriptum subreptitium est nullum ipso iure?
Resp. Non, sed per sententiam, quia si esset nullum, non conualesceret per negligentiā primi impetrātis. *Abb.c.si autem.de rescript.nu.2.*

44 Rescriptum, in quo incerti iudices dantur, vel ad futura negotia impetrātur, valet nè?
Resp. Non quia alias tolleretur iurisdictio ordinaria. *c.ad hæc, de rescriptis.*

45 Si rescriptum committatur pluribus iudicibus, & inter se discordent de validitate rescripti, quid agēdū
Resp. Recurrendum ad iudices arbitros. *c. pastoralis de rescriptis.*

46 Processus factus contra ius, quam validitatem habet?
Resp. Est nullus. *Abb.in c.causamque de rescript.nu.2.*

47 Si sit dubium in aliqua parte rescripti, quomodo est iudicandum?
Resp. Reducendum est ad ius commune, à quo numquam est recedendum, nisi constet Papam illud expressè derogare voluisse. *c. causamque, de rescriptis.*

48 Quando potest processus, vt nullus, parte non citata pronunciari?
Resp. Quando iudici notoriè constat partem nullam habere iustitiam, vel quando nullitas surgit ex interpretatione ipsius rescripti. *Abb. in d.c.causamque, de rescript.nu.3.*

49 Rescriptum impetratum ab excommunicato, valet ne?
Resp. Non, nisi absoluatur. *c. dilectus. il 1.de rescr.*

50 Quando

50 Quando Iudex non seruat formam rescripti, quā validitatem habet processus?
Resp. Est ipso iure nullus, & non indiget alia declaratione, vel sententia, *Abb. in c. cum dilecta, de rescriptis. nu. 4.*

51 Rescriptum impetratum ad obtinendam aliquam præbendam in Ecclesia, vbi est certus numerus canonicorum, valet ne?
Resp. Non, si non faciat expressam mentionem de numero canonicorum. *c. constitutus, de rescriptis.*

52 Si quis per ignorantiam tacet veritatem, vel dicit falsitatem, talem rescriptum valet nè?
℞. Distinguendo; si veritas illa, vel falsitas est talis conditionis, quod si exprimeretur Papæ, non concederet rescriptum, tunc tale rescriptum non valet; si verò sit talis conditionis, quòd etiam si exprimeretur Papæ, nihilominus concederet rescriptum, tūc Iudex poterit vti rescripto, sed debet iudicare secundum ius commune. *c. super litteris, de rescriptis.*

53 Si plures impetrant canonicatum in eadem Ecclesia, cui debet conferri?
Resp. Tunc statur, & admittitur primus impetrans, *c. capitulum. Sanctæ Crucis, de rescriptis.*

54 Impetrans beneficium debet nè facere mentionē de pensione annua, quam habet tale beneficium?
Resp, Debet, aliàs rescriptum non valet. *c. ad audientiam, il 2. de rescriptis.*

55 Appellatione diœcesis comprehenditur ne ciuitas?
Resp. Non; quia est quid maius, & ita rescriptum impetratum contra homines diœcesis non comprehendit homines ciuitatis. *cap. Rhodulphus, de rescript.*

56 Si quis receptus sit in canonicum super numerum alicuius Ecclesiæ, & non est assequutus præbendam, & impetrat alium canonicatum, tenetur ne facere mentionem de priori canonicatu?
Resp. Tenetur; quia per solam receptionem reputatur, vt canonicus. *c. in nostra, de rescriptis.*

57 Quæ sunt delicta, propter quæ aliquis priuatur commoditate rescripti?
Resp. Sex. Primò, si quis suo nomine impetrat litteras, & tradit alij eiusdem nominis. Secundò, quando vigore rescripti citat aliquem, contra quem non habet quæstionem. Tertiò, quando vtitur rescripto ad negotia, quæ non erant orta tempore impetrati rescripti. Quartò, quando quis super negotio suo trahit aduersarium ad diuersos iudices. Quintò, quando quis trahit reum super pluribus personalibus actionibus coram diuersis iudicibus, quæ sub vno commodiùs tractarentur. Sextò, quādo quis trahit actorem ad diuersa loca eiusdem nominis indeterminatè, *c. si. de rescriptis.*

58 Si in rescripto prouideri mandetur aliquem de quocumque beneficio, intelligitur ne etiam de curato?
Resp. Non, cum requirat qualitates exquisitas; & ita necesse est, vt de curato expressa fiat mentio. *c. vltimo, de prabend. in 6.*

59 Impetrans aliquod beneficium de quibus rebus tenetur facere mentionem?
Resp. De dignitate, & beneficii, quæ obtinet, aliàs rescriptum non valet. *Abb. in c. ad aures de rescriptis. nu. 1. c. cum adeo, eod. tit. nu. 1.*

60 Si quis appellauit, & postea impetrat rescriptum, debet ne facere mentionē suæ appellationis?
Resp. Debet, sicut appellationis partis contrariæ. *c. ex parte, il primo, de rescriptis.*

61 Qui appellat, & non sequitur appellationem, quā pœnam incurrit?
Resp. Condemnatur ad expensas. *c. ex parte, vt supr.*

62 Si quis habet Vicariatum, & impetrauit beneficiū sine expressione Vicariatus, valebit ne tale rescriptum?
Resp. Si Vicariatus est perpetuus, non valebit; quia reputatur, vt beneficium. *c. postulasti, de rescriptis.*

63 Quid debet continere citatio peremptoria?
Resp. Quòd quis citatur vsq; ad sententiam diffinitiuam inclusiuè, & quod talis citatio habeat vim primæ, secundæ, & tertiæ citationis. *l. tres denuntiationes, C. quomodo, & quando Iudex. & l. contumacia. ff. de re iudicata.*

64 Si Papa dedit facultatem alicui Episcopo, vel Cardinali de prouidendo aliqua beneficia, & ipse Papa apponit manus antequā ordinarius, cui data fuit facultas, quæ prouisio valebit?
Resp. Prouisio Papæ; quia nemo tantam facultatem dat alteri, quin maiorem apud se retineat. *c. quamuis, de prabend. in 6.*

65 Qui habet litem cum monasterio, debet ne citare Abbatem, an monachos?
Resp. Si bona monasterij sint communia Abbatis, & monachorum, sufficit citare Abbatem; si verò sint distincta, ita quòd Abbas habet distincta sua bona, tunc debet citare illum, cuius interest. *cap. edoceri, de rescriptis.*

66 Si clausula, quæ solet poni in rescriptis (si preces veritate nitantur) si forsan non apponatur, quid debet Iudex iudicare?
Resp. Debet iudicare secundum illam propositam. *Abb. in c. 2. de rescriptis.*

67 Si duo Delegati in eadem causa mandant ordinario aliquid exequendum, quid debet facere ordinatius?
℞. Petere copiam rescriptorum, non vt ipse iudicet controuersiam inter Delegatos, sed vt ipse possit videre, quod rescriptum fuit vltimum, & quod mandatum debet exequi, vt non erret. *cap. cum contingat. de rescriptis.*

68 Si delegatus mandat aliquid ordinario, quid debet facere ordinarius?
Resp. Tale mandatum exequi. *c. cum contigat. de rescriptis.*

69 Quis debet iudicare, an veritas suppressa, vel falsitas expressa sit talis generis, quod Papa concederet, vel non concederet rescriptum?
Resp. Iudex, ad quem mittitur rescriptum, iudicādo secundum ius commune. *Abb. in c. super litteris, de rescriptis.*

70 Si sit vnum rescriptum impetratum in causa principali, & aliud in causa appellationis, qui Iudex debet prius cognoscere?
Resp. Iudex appellationis: quia si appellatio fuit legitima, iudicium in causa principali cessat coram illo iudice: semper enim de appellatione cognoscit Iudex superior. *c. dilectus. il 2. de rescriptis.*

71 Si quis appellauit presente parte, & pars non cōtradicit, nec loquitur verbum, erit nè valida appellatio?
Resp. Erit, sicut si ipsa pars appellasset. *Abb. in c. ex parte, il 2. de rescriptis. nu. 9.*

71 In

72 In causis litigiosis; & criminalibus si committatur aliis præter quàm Iudicibus deputatis, erit ne subreptitium rescriptum?

Resp. Erit, & consulendus est Sum. Pontifex. *Trid. syn. sess. 25. c. 9. de ref.*

73 Delegatus potest recipere expensas à partibus?

Resp. Potest ad iustum, moderatum, & sponte datom: si verò iter faciat negotij causa, poterit petere a partibus sumptus, quos ipse fecit in itinere, & si partes pauperes sint nihil debet accipere, qoia bona Ecclesiastica data sunt ad iustitiam seruandam. *cap. statutum de rescriptis in 6. §. insuper.*

74 Delegatus potest assumere assessorem?

Resp. Si sit doctus, non: si verò sit indoctus, debet eũ assumere cum moderata expensa à partibus soluenda. §. *assessorem, c. statutum, de rescript. in 6.*

75 Sententia, in qua quis pronuuciat se esse Iudicem, est ne diffinitiua, vel interloquutoria?

Resp. Interlocutoria, etiam ab ea potest appellari, quia damnum est irreparabile per diffinitiuam. *Abb. in c. ex parte il 2. n. 6. de rescriptis.*

76 Quis debet taxare expensas notariorum?

Resp. Delegatus, & cum eis non debet participare. *c. statutum, de rescriptis in 6. § notarium.*

77 Quis debet soluere expensas testibus, & quas?

Resp. Producens eos, & secundum qualitatem personarum taxa debet fieri à Iudice. *cap. statutum. de rescriptis in 6. § proferendo.*

78 Quis potest cognoscere de dubijs rescriptorum, & priuilegiorum emanantium à Sede Apostolica, vel à Rota?

Resp. Papa, vel Rota; & non Iudices inferiores: quia eius est interpretari, cuius est concedere. *c. cùm venissent, de iudicijs, & Abb. ibi num. 1.*

79 Mandatum Superioris debet ne semper adimpleri?

Resp. Aliquando nòn, *c. si quando de rescriptis.*

80 Si aliquid mandetur à Papa tempore Sedis vacantis, per quem debet adimpleri?

Resp. Per Episcopum de uouo venientem, nisi in rescripto loquatur expressè cum capitulo Sedis vacantis.

81 Si Iudex ordinarius habeat duo mandata contraria à duobus Delegatis, quid debet agere?

Resp. Supersedere ab exequutione, & consultare litteras Summo Pontifici. *cap. cum contingat, de rescriptis.*

82 Iudex Delegatus potest cognoscere causas extra diœcesim?

℞. Nisi forte rescriptum dicat, Archiepiscopo Montis Regalis commorantis Romæ, vel Panormi; tunc enim committitor causa tali personæ Romæ, vel Panormi; si verò rescriptum dicat, Archiepiscopo Montis Regalis; tunc enim intelligitur, talem causam commissam esse tali Archiepiscopo in sua diœcesi, & non extra eam. *Abb. c. nonnulli, de rescriptis, num. 4.*

83 Per rescriptum potest quis extrahi vltra duas dietas ad litigandum?

Resp. Non, nisi in rescripto specialiter caueatur, vel impetratum sit de consensu partium; quia nulli est facienda iniutia in suo iure. *capit. nonnulli de rescriptis.*

84 Dietæ computantur à domicilio litigantis, vel à limite diœcesis?

Resp. A limite diœcesis. *Abb. c. nonnulli, de rescriptis, num. 2.*

85 Cùm actor, & reus sunt eiusdem diœcesis, potest ne impetrari rescriptum vltra illam diœcesim?

Resp. Non, nisi sit contra Episcopum, Capitulum, vel Vicarium, & tunc vltra vnam dietam eos extrahere uon potest. *c. statutum. §. cum verò de rescriptis, in 6.*

86 Actor in quà diœcesi poterit impetrare delegatum in sua, vel in diœcesi rei?

Resp. In diœcesi rei, quia ius fauet reo. *c. vt sup.*

87 In exequutione rescripti quid est faciendum?

℞. Fiues mandati custodiendi sunt ad vnguem. *c. cum te, de rescriptis, & ibi Abb. n. 4.*

88 Si rescriptũ prouideat aliquem de præbenda primò vacatura, poterit ne conferri ei præbenda sacerdotalis, si ætatem non habeat?

Resp. Nou debet, sed ætatem expectare, nisi in rescripto hoc caueatur. *c. eum cui de præbend. in 6.*

89 Rescriptum contra Ius quando est seruandum?

Resp. Quando in eo specificè ponitur (non obstante tali Iure) quia cuius est concedere, est & reuocare, dispeusare, vel limitare. *gl. c. 1. de constitut. lib. 6. Io. Andr. c. 1 de except.*

90 Priuilegium quomodo est interpretandum?

Resp. Largo modo, & non stricto, sicut rescriptũ, quia est res fauorabilis, & fauor est ampliandus. *cap. olim de verb. signific. Bart. in l. fin. ff. de Constitut. Principum.*

91 Si aliquis Auditor Rotæ committat rescriptum alicui Iudici in partibus, & antequam tale rescriptum præsentetur, talis Auditor moriatur, vel fiat Cardinalis, ille Iudex in partibus poterit procedere in causa?

Resp. Si tale rescriptum præsentatum fuit ante Iudicem, antequam Auditor Rotæ moreretur, tunc poterit procedere, quia rescripta Iustitiæ per præsentatiouem, & citationem acquirunt vires & radicatur iurisdictio; si verò tempore præsentationis mortuus erat Auditor Rotæ, tunc non poterit procedere, ueque est Iudex.

92 Gratiæ, & licentiæ concesse à Principibus secularibus, vel Ecclesiasticis, vel Regularibus, spirant ne morte, depositione, vel finito anno, & officio mandantis?

Resp. Si tales gratiæ concessæ sint absolutè, & nõ ad limitatum tempus, sunt perpetuæ, donec in speciali à concedente, vel à Superiore, vel successore reuocentur; quia sunt gratiæ factæ ab habeote potestatẽ, & receptæ gratiæ non spirant morte mandantis, etiamsi non sequute sint suum effectum, sicut spirant rescripta iustitiæ re integra. *Abb. c. litteris, de rescriptis, num. 4. & Sanchez de matrim. tom. 3. lib. 18. de dispensat. disput. 2.*

93 Causa simpliciter commissa in rescripto, intelligitur de possessorio, an de proprietate?

Resp. De vtroque, sed est in electione actoris agere primum de possessione, & postea de proprietate. *Abb. c. 1. de sequestratione poss. & fruct. nu. 6.*

94 Si duo rescripta emanent a Rota super aliqua lite directa diuersis Iudicibus, quis debet iudicare de validitate horum rescriptorum?

Resp. Postquam dicta rescripta fuerint præsentata coram aliquo ex duobus Iudicibus, auditis, & citatis partibus, debet consulere Iudex sacram Rotam, vel

Iudi-

Iudicem ad quem spectat;& ipse non debet determinare, quòd rescriptum sit validum, & exequendum, quia commissum est diuersis iudicibus; secus verò quando duo rescripta inter se contraria committuntur vni iudici, tunc enim ipsius est iudicare, quod rescriptum sit exequendum. *Abb.in c.ex lectore.num.1. de rescriptis.*

95 Interpretari rescriptum ad quem pertinet?
Resp. Ad Papam, vel ad Rotam, à qua emanauit; quia idem est de priuilegijs. *Abb. in c.1.de sequestrat. possession.& fructuum,num.9.*

96 Rescriptum tollitur nè,sicut priuilegium per non vsum?
Resp. Non. *Abb.in c.plerumque.de rescriptis.nu.4.*

97 Rescriptum elapso termino valet nè contra ordinariam iurisdictionem?
Resp. Non, quia iurisdictio est perpetua,& non finitur triennio,neque causa fiscalis. *c. venerabilis frater noster.de iudicijs.*

98 Si quis reuocauit procuratorem, quem habet ad litem, facta ab eo,valent nè post reuocationem?
Resp. Valent, quæ fecit in iudicio in fauorem suæ partis, donec reuocatio perueniat ad notitiam iudicis, & partis contrariæ, *c.ex parte,il 3.de rescriptis.*

99 Princeps condēdo priuilegium in suis,de iure tertij, vel non faciendo de illo mentionem, tollit nè primum priuilegium?
Resp. Non, quia cum princeps sit iustus, & non faciat de primo mentionem, videtur nolle præiudicare gratis tertiæ personæ. *Abb.in c.in nostrâ,de iniurijs, & damno dato, num.5.*

100 Si quis ratificet facta per procuratorem falsum, rectè reuocatum, tenet ne?
Resp. Tenent, sicut facta fuissent per verum procuratorem. *Abb.in c.ex parte, il 3.de rescriptis.nu.8.*

101 Excommunicatus potest impetrare rescriptum?
Resp. Non, nisi solùm in suo negotio.

CAPVT IV.

De consuetudine.

1 QVid est consuetudo?
Resp. Ius quoddam moribus introductū,quod sumitur pro lege, cum deficit lex. *c.consuetudo, distinctione 1.*

2 Quas qualitates debet habere consuetudo,quę facit ius?
Resp. Debet esse rationabilis, iusta,obseruata à toto populo, vel à maiori parte, cum continuatione. *Abb.in rubr. de consuetudine.*

3 Consuetudo inferens grauamen Ecclesiæ debet ne obseruari?
Resp. Non, imò iudicis officio tollitur.

4 Capitulum potest facere noua statuta, vel facta mutare sine licentia Episcopi?
Resp. Non, *c.cum consuetudinis.de consuetudine.*

5 Consuetudo derogat iuri naturali, vel diuino?
Resp. Non,cum transgressio peccatum inducat. *cap. vltim.eod.titulo.*

6 Consuetudo derogat nè iuri positiuo?
Resp. Derogat, si habeat consuetudines iustas. Primò, vt sit rationabilis. Secundò, vt sit legitimè præscripta per annos quadraginta in rebus Ecclesiasticis. Tertiò, si sit inducta certa scientia, non per errorem, seiente illo, qui ius potest condere; iuxta *l.de quibus.ff.de legib.* Quartò, si res, supra quā est consuetudo, sit præscriptibilis. Quintò si tali consuetudine vsi sint sine vlla malitia,& fraude,& animo,quo possūt illa vti. Sextò, si maior pars populi ea vtatur. *gl. in c.fin. de consuetudine.*

7 Ex actibus meræ voluntatis sępius multiplicatis, inducitur nè consuetudo?
Resp. Non, quia cum pendeant à mera voluntate, possunt fieri, & non fieri. *Abb.in c.ad nostram. de confir.vtili, vel inutili,nu.11.*

8 Consuetudo excusat ne à delicto?
Resp. Non imò aggrauat delictum, quia consuetudo furandi non facit ius; sed aggrauat pœnam. *cap. quanto de consuetudine.*

9 Consuetudo potest ne facere, vt clericus non Episcopus exerceat ordines Episcopales reseruatos, sicut confirmationem, & alia?
Resp. Non. *c.quanto de consuetudine.*

10 In distribuendis officijs,& dignitatibus nouiter electis,quæ consuetudo est seruanda?
℞. Rationabilior. *c. cum olim, de consuetudine.*

11 Consuetudo potest facere, vt electus administret sine confirmatione superioris?
Resp. Non. *cap. cum venerabilis. eod. tit.*

12 Consuetudo declarat nè aliquando statum Ecclesiæ?
Resp. Affirmatiuè;quia est optima legum interpretatio. *c.cum.dilectus.de consuetudine.*

13 Consuetudo,vt quis possit obtinere duo beneficia incompatibilia sine dispensatione valet ne?
Resp. Non, quia est prohibitum à Concilio. *c.1.de consuetudine in 6.Triden.syno.sess.7.c.5.& sess.24.c.2. de ref.*

14 Consuetudo præscripta, vt Episcopus possit corrigere subditos sui capituli,sine adiunctis,valet nè?
Resp. Valet. *c.non est, in 6.eod.tit.*

15 Valet nè consuetudo appellandi ab officiali Episcopi,ad Episcopum?
Resp. Non,quia cum sit vna iurisdictio, duæ fiunt. *c.non putamus.in 6.de consuetudine.*

16 Consuetudo optandi præbendas valet nè?
Resp. Valet, nisi in causa permutationis, & cum prebēda vacat in curia. *c.cū in tua de consuetudine in 6.*

17 Contra consuetudinem admittitur ne probatio?
℞. Admittitur. *c.fin.eod.tit.in 6.*

CAPVT V.

De Officio Archidiaconi.

1 VNde dicitur Archidiaconatus?
Resp. A nomine græco, Archos, idest maior,& Princeps Diaconorum, & eis imperans.

2 Archidiaconatus est nè dignitas?
Resp. Affirmatiuè. *c.decernimus, de iudicijs.*

3 Quod est officium Archidiaconi?
℞. Pri-

Resp. Primò, est Vicarius, & oculus Episcopi, & quasi coadiutor, & supplens eius vices in corrigendo, visitando, & emendando. Secundò, io pontificalibus induitur, & Episcopo assistit imperans Diaconibus. *c. 1. 2. & 3. de off. Archidiac.* Tertiò, examinat venientes ad ordines, & approbatos Episcopo præsentat, *cap. ad hæc, eod. tit.* Quartò, dat possessionem Episcopo, Abbatibus, & Abbatissis. *c. vt nostrum, eod. tit.*

4 Quæ non potest Archidiaconus facere?
Resp. Plura. Primò, oon potest dare litteras dimissoriales, nec approbare sine licẽtia Episcopi. *c. significasti*, de officio Archidiaconi. Secundò, noo potest habere iurisdictionem in monasterijs: nisi consuetudine illam habeat. *c. dilecto, eod. tit.* Tertio, non potest committere curam animarum sine licẽtia Episcopi. *c. cum satis, eod. tit.* Quartò, non potest excommunicare de iure communi, sine licentia Episcopi. *cap. Archidiaconis, eodem tit.* Quintò, noo potest ardua determinare sine Episcopo. *c. ad hæc, eod. tit.*

5 Quas Ecclesias potest Archidiaconus visitare, & quoties?
Resp. Ecclesiam Archidiaconatus, & de iure semel in anno. *c. mandamus, de offic. Archidiac.* sed hodie per Trid. syn. dispositum est, vt Episcopi visitent, vt supra de visitatione. dixi latè.

CAPVT VI.

De Officio Archipresbyteri.

1 ARchipresbyter, quid significat?
Resp. Quod est primus presbyterorum, & descendit à oomine græco. Archos, & presbyter, idest priorus presbyterorum.

2 Archipresbyter quem locum obtinet in choro, & Ecclesia?
Resp. post Archidiacooum, & ante omnes presbyteros, quibus præest. *c. 1. de off. Archipresbyteri.*

3 Quot sont genera Archipresbyterorum?
Resp. Duo: scilicet Archipresbyter Vrbanus; & Archipresbyter ruralis. *cap. officium. & cap. vt singulę. de off. Archipresbyteri.*

4 Quod est officium Archipresbyteri Vrbani?
Resp. Primò, in choro inchoato officium, vel iubet incohare. Secundò, cum celebrat Episcopus, pręcipit, vt Sacerdotes induantur, vt ei ministrent, & assistãt. Tertiò, de infirmis ciuitatis curam habet, eos visitat, & eis administrat Sacramenta, vel prouidet, qui ministret. Quartò, administrat Sacramentum confessionis fidelibus. Quintò, baptizat infantes, & hæc omnia exercet per se, vel per substitutos approbatos, tamen ab Episcopo. *c. off. eod. tit.*

5 Quod est officium Archipresbyteri ruralis?
Resp. Primò, administrare Sacramenta fidelibus existentibus in villis, vel in agro, vel extra ciuitatem. Secundò, certiorem facere Episcopum de omnibus rebus oecessarijs ad salutem animarum, & cum consilio Episcopi omnia facere. *c. vt singula, eod. tit. de off. Archipresbyteri.*

CAPVT VII.

De Officio Primicerij.

1 PRimicerius quem locum habet in Ecclesia?
Resp. Post Archidiaconum, & Archipresbyterum, & ante omnes Diaconos, quibus pręest. *c. vnico, de off. Primicerij.*

2 Quod est officium primicerij?
Resp. Pręesse Diaconibus, & reliqnis gradibus inferioribus, & eos instruere, & designare singulis lectiones, quæ cantandæ sunt in nocturnis officijs, & eas eis declarare. *c. vnico, vbi sup. de off. Primicerij.*

CAPVT VIII.

De Officio Sacristæ.

1 SAcrista, quæ dignitas est in Ecclesia?
Resp. Magni honoris; nam est Dei cubicularius, & in qualibet Ecclesia Cathedrali habet sedem inter dignitates, secundum tempus suæ creationis. *c. vnico, de off. Sacristæ.*

2 Quod est officium Sacristæ?
Resp. Custodire, & reficere vestes sacras, vasa sacra, thesauros Ecclesiæ, oleum, ceram, luminaria, & omnia habere munda, & parata io seruitium altaris, & in Cathedralibus habet claues Ecclesiæ, tamquam custos eius. *c. vnico de off. Sacristæ.*

CAPVT IX.

De Officio Custodis.

1 QVis dicitur custos Ecclesiæ, & cui subijcitur?
Resp. Ille, qui custodit omnia mobilia Ecclesiæ, & curat de mobilibus, & subijcitur Archidiacono; sed hodie propriè dicitur œconomus Ecclesiæ. *cap. 1. de off. custodis.*

2 Quod est proprium officium custodis?
Resp. Habere panem, & vinum ad Dei sacrificium, custodire decimas; & eas inter canonicos distribuere, percipere eleemosinas, quæ Ecclesiæ offeruntur, pulsare campanas ad horas, lampades accendere, & extinguere. *c. 2. eod. tit.*

CAPVT X.

De Officio Vicarij.

1 QVis dicitur propriè Vicarius?
℞. Ille, qui vices alterius gerit, vt cum parochus est infirmus, inhabilis, senectute confectus, vel mortuus, tunc qui supplet vices cum authoritate Episcopi, ille dicitur Vicarius. *c.1. de off. Vic.*

2 Quot sunt genera Vicariorum?
℞. Duo, Vicarij perpetui, & Vicarij temporales amouibiles ad nutum. *c.ad hac, eod. tit.*

3 Qui dicuntur Vicarij perpetui?
℞. Illi, qui ponuntur per examen beneficijs vnitis Monasterijs, & Ecclesijs, & isti sunt sicut parochi perpetui, & in omnibus illis assimilantur. *cap. ad hac, eodem tit.*

4 Qui dicuntur Vicarij temporales?
℞. Illi, qui ponuntur pro infirmis, & impeditis in beneficijs vacantibus, & isti remouentur cessante causa: aut ex voluntate Episcopi. *c.ad hac, eod. tit.*

5 Vicarius Papæ, quam iurisdictionem habet?
℞. Magnam in Vrbe, nullam extra Vrbem. *cap. tua nobis, eod. tit.*

6 Vicarius potest suo loco substituere alium?
℞. Si est temporalis, non, quia substitutus non substituit; si verò est perpetuus, poterit in casibus à iure expressis. *c. clericos, eod. tit.*

7 Si quis habet beneficium vnitum, & ibi Vicarium perpetuum, & intrat de nouo, poterit ne amouere illum Vicarium?
℞. Non, sed debet illum habere: quia est perpetuus, & positus ab Episcopo cum authoritate. *Conc. Trid. Abb. c. ad hæc, nu. 1. de off. Vicarij.*

8 potest, quis esse Vicarius vnius Ecclesiæ, & beneficiatus alterius, vel habere plures Vicariatus?
℞. Non, sed adepto secundo beneficio, vacat Vicariatus, quia sunt incompatibilia duo beneficia habentia curam animarum, per *Conc. Trid. cap. 2. de off. Vicarij.*

9 Vicarij possunt compelli, vt resideant?
℞. Tam Vicarij perpetui, quam temporales tenentur ad residendam, & possunt compelli, sicut & parochi sub ipsis pœnis. *c. vlt. de off. Vicar.*

CAPVT XI.

De Officio Iudicis delegati.

1 QVis dicitur delegatus?
℞. Ille, qui habet iurisdictionem ab altero delegatam, & non habet iurisdictionem iuris, neque ratione officij. *Ioan. Andr. de off. iud. deleg.*

2 Quam ætatem debet habere delegatus?
℞. Debet excedere annos viginti, sed si partes consentiant, sufficiunt anni decem & octo: sed Princeps propter supremam potestatem, potest facere delegatum, qui solùm excedat quatuordecim annos. *Abbas capitul. cum vigesimum annum, eodem titulo, num. 1.*

3 Rex, vel supremus Princeps in qua ætate possunt administrare?
℞. In ætate quatuordecim annorum completorũ; tum propter periculum Regni, quod administratur per tutores, tum quia præsumitur in Principe maior vsus rationis, quàm in alijs hominibus. *Abb. vbi sup. num. 3.*

4 Minor viginti annis potest ne esse de consilio Ciuitatis?
℞. Non, neque administrare sua bona, si non habet veniam. *Abb. vbi sup. num. 4.*

5 Quotupliciter sunt Iudices delegati?
℞. Tripliciter. Primò sunt delegati à papa, vel à Principe immediatè, & hi habent magnam auctoritatem. Secundò, subdelegati positi ab istis delegatis. Tertiò, alij delegati à Iudicibus ordinarijs, & inferioribus. *Ioan. Andr. cap. 1. de off. iudic. delegat. & per totum tit.*

6 Quis dicitur delegatus Principis, vel Papæ?
℞. Ille, qui non cognoscit Superiorem, nisi papam, vel principem, & in causa sibi commissa censetur habere iurisdictionẽ ordinariam, & maiorem. *Abb. in c. pastoralis. nu. 3. eod. tit.*

7 Delegatus papæ, & principis quam auctoritatem habet?
℞. Magnam auctoritatem, & est maior omnibus citra papam, & in causa illa debet obediri, & honorari tamquam papa. *Abb. c. significasti, de off. iud. delegati, num. 1.*

8 Delegatus papæ in quos habet iurisdictionem?
℞. In delinquentes, & impedientes eius iurisdictionem, quia de iure, cui datur iurisdictio, debent dari necessaria ad talem iurisdictionem exercendam, finiendam, & determinandam, *cap. 1. de off. Iudicis delegati, & c. Præterea, eod. tit.*

9 Delegatus papæ, vel principis poterit ne alteri subdelegare eius delegationem?
℞. Impeditus iusta causa poterit, si res non sit granis, vel non sit industria personę electæ. *c. si pro debilitate, eod. tit. & c. quamuis, eod.*

10 Delegatus papæ potest ne sub pœnis subdelegare?
Resp. Affirmatiuè, & punire contemnentem acceptare, quia habet supremã auctoritatem, *c. pastoralis, §. item, eod. tit.*

11 Delegatus papæ potest cogere dignitatem aliquam, vt acceptet suam delegationem?
℞. Affirmatiuè, quia habet supremam potestatem. *Abb. c. pastoralis de off. iud. deleg. nu. 10.*

12 Si ponatur causa reconuentionis coram delegato, poterit nè de illa cognoscere?
Resp. poterit, tamquam de causa accessoria ad tollendam dilationem, & malitiam litigantium. *c. prudentiam, eod. tit.*

13 Si delegatus papę subdelegauit alteri, poterit pro suo libitu eum reuocare?
Resp. Si cæpetit negotium, non poterit; quia iurisdictio in eo iam est radicata, *capit. Venerabili, eodem tit.*

14 Iurisdictio delegata, quando perpetuatur?
℞. per actum iurisdictionalem, & non antea, velnti-

per

per acceptationem litteræ, per citationem factam parti, per contestationem litis. *Abb. c. licèt. de off. iud. delegati. num.* 4.

15 Si aliqua pars aperiat sigillum, rescripti, delegationis sua auctoritate, sine præsentia iudicum, qua pœna punitur?

Resp. Rescriptum illi nihil prodest, nec amplius auditur, quia quis punitur in eo, in quo peccauit. *c. cum olim il 2. de off. iud. delegati.*

16 Si mandetur iudici delegato, vt aliquem absoluat debet statim eum absoluere?

Resp. Cum distinctione; si talis allegat iniustè esse excommunicatum, statim est absoluendus; sed si allegauerit excommunicationem nullam fuisse, ante absolutionem nullitatem probare debet. *c. cum contingat, de off. iud. deleg.*

17 Delegatus potest suam sententiam exequi?

Resp. Si sit Papæ, vel Principis, poterit, & alteri cõmittere, vt illam exequatur; quia hoc est illi speciale: sed si sit delegatus iudicum minorum, non poterit. *c. significasti, eod. tit.*

18 Si duæ litteræ diuersæ præsententur à diuersis partibus directæ ad eumdem iudicem, quid debet iudex facere?

Resp. Supersedere, & consulere Summ. Pont. & eius voluntatem ponderare, quæ littera sit prius exequẽda. *c. sanè, de off. iud. deleg.*

19 Delegatus Papæ, vel Principis, per quod tempus debet suam sententiam exigere?

Resp. Per integrum annum à die pronuntiationis computatum, & non vltra. *c. quærenti. eod. tit.*

20 Duæ datæ in litteris diuersis, prima quam vim habet?

Resp. Mandatur executioni à die datæ, nisi in secundis litteris fiat derogatio de primis. *Abb. in c. ex parte. il 1. nu. 3. eod. tit.*

21 Iudex ordinarius potest etiam esse delegatus?

Resp. Potest, imò sæpè sæpius ordinarij sunt delegati, & vtuntur vtraque iurisdictione, quia nõ solùm repugnat esse in vna, eademque persona vtraque iurisdictio, imò est plurimum conueniens ad administrationem iustitiæ.

22 Si ordinario constet delegatum iniustè sententiare, & mittere aliquem in possessionem, & committit ordinario, vt ipse exequatur talem sententiam, tunc quid debet ordinarius facere?

Resp. Non debet resistere Delegato, sed obedire: sed debet precibus supplicare, vt negotium differatur vsque ad Papæ, vel Principis notitiam; quia si contra posset facere, esset ordinarius supra Delegatum, & ordo iuris perueterteretur. *c. si quando. eod. tit.*

23 Si ordinarius sciat sententiam Delegati esse iniustam, & committatur illi eius exequutio, quid debet agere?

Resp. Precibus supplicare, vt admittatur appellatio: & si non possit consequi, debet exequi sententiã; quia Delegatus est supra ipsum, & ordinarius in isto casu est merus minister executionis sicut tortor. *cap. pastoralis. §. quia verò. de off. iud. Deleg.*

24 Delegatus debet nè ostendere ordinario suum rescriptum?

Resp. Debet, aliàs non creditur ei; ratio est, vt euitentur malitiæ hominum, qui fingunt se iudices esse, vel ampliant suam iurisdictionem ad negotia nõn contenta in ea in præiudicium iurisdictionis ordinariæ. *c. cum in Iure. dè off. iud. Delegati.*

25 Delegatus Principis potest subdelegare ea, quæ sunt meri mixti Imperij?

Resp. potest; & sic Archiepiscopus poterit subdelegare consecrationem suorum suffraganeorum. *Abb. in c. quod sedem. off. iud. ord. num.* 3.

26 Quando transit delegatio ad successorem?

Resp. Quando in delegatione fit mentio dignitatis, & non hominis proprij; quia dignitas non variatur per mutationem personæ. *c. quoniam eod. tit. de off. iud. deleg.*

27 Commissio data pluribus iudicibus, quando poterit ab vno solo exequi?

Resp. Quando clausula ponitur (si non omnes,) vnus procedat; aliàs non potest procedere vnus sine alijs, etiam si vnus moriatur. *Abb. in cap. coram. eodem tit. num.* 4.

28 Si sint duo rescripta, & Iudex pronuntiauit, se nõ habere iurisdictionem, poterit nè de consensu partium iterum illam reassumere?

Resp. Non; neque facere aliquem actum, ne videatur contrarius suæ sententiæ; quia ipse sibi eneruauit iurisdictionem. *cap. significantibus. de off. iudic. deleg.*

29 Quando in vna delegatione plures iudices dantur cum clausula (quod si non omnes) quid debet præcedere, vt possint procedere vnus, vel duo absq; alijs?

Resp. Debet procedere in processu excusatio aliorum Iudicum, vel renunciatio iurisdictioni, *cap. prudentiam. §. 6. eod. tit.*

30 Exceptio excommunicationis posita coram Delegato quid operatur, & quomodo debet procedere Delegatus?

Resp. Si talis fuit excommunicatus ante impetrationem rescripti, & in excommunicatione illud impetrauit, tunc rescriptum est nullum, & debet declarare se non esse iudicem: si vero fuit post rescriptum, tunc consideranda est causa excommunicationis, si fuit propter rem contentam in rescripto, ipse delegatus poterit absoluere, aut talis fuit excommunicatus ab alio Iudice ob aliam causam, & tunc debet committere eum ab eumdem iudicem, sed si malitiosè talis Iudex noluerit absoluere talem, probata malitia, Delegatus potest supplere eius officium, & eum absoluere præstita cautione, vel ad finem agendi, nec impediatur talis iurisdictio. *Abb. in c. prudentiam. §. sexta. nu. 3. eod. tit.*

31 Si duo con iudices habeãt commissionem ad procedendum, vnus solus procedat altero impedito, & si vnus recusetur, & alter procedat, cum recusatur, valebit nè talis sententia?

Resp. Non, licèt solus potuisset procedere, quia processit cum recusato, quia vtile vitiatur per inutile. *c. cum super eod. tit. de off. iud. deleg.*

32 Per quod tempus durat delegatio?

Resp. per tempus positum in rescripto, & fines rescripti transfigere non licet. *Abb. in c. quærenti. nu. pen. eodem tit.*

33 Delegati iurisdictio quando spirat?

Resp. In vltimo die suæ iurisdictionis; sed de consensu partium poterit prorogari; ratio est, quia talis persona est Iudex, & hoc est speciale in iudicibus, vt possit eorum iurisdictio à partibus prorogari, *cap. de causis. eod. tit.*

34 Quando incipit currere terminus?

Resp. Distinguendo: si commissio dicat, do commis-

sionem cognoscendi de tali delicto vsque ad Pascha, currit terminus vsque ad illum diem: si verò commissio nihil dicat, neque significat finem, currit à die præsentationis. *Abb. in c. de causis. num. 5.*

35 Quando debet prorogari iurisdictio à partibus, durante terminos, vel finito?

Resp. Durante terminos; quia finito, talis non est iudex, & sic non esset prorogatio, sed de nouo iurisdictio, quę partibus dari non potest, nisi quando fit arbitrium. *Abb. vbi sup. num. 7.*

36 Si causa committatur certæ dignitati, vt Decano, & incæpta causa transeat ad Episcopatum, quis debet eam finire?

Resp. Successor in decantatu; quia in tali causa non fuit electa industria talis personæ, sed talis dignitatis. *Abb. in c. quoniam. de offic. iud. deleg. n. 9.*

37 Spirat nè iurisdictio subdelegati morte, vel inhibitione iudicis delegantis?

Resp. Si lis erat iam incæpta, & contestata, vel pars citata, vel citatio decretata etiam si non peruenerit ad notitiam partis, & iurisdictio detur in perpetuũ, non spirat; secus verò si lis non erat contestata. *capit. relatum. eod. tit. Abb. in c. nemini, de offic. legati. num. 10. & 11.*

38 Si delegans moriatur, & delegatus ignoret mortem, & faciat litis contestationẽ, & procedat in causa, tale iudicium erit nè validum?

℞. Iurisdictio subdelegati morte, inhibitione, translatione, & renuntiatione officij spirat, nisi lis sit prius contestata ipso die, quo mortuus fuit Iudex delegãs, inhibitus fuit subdelegatus etiam si ignorauerit, sed ad nullitatem processus pars debet probare tali die, & hora mortem iudicis delegantis, & tunc omnia acta rescindũtur tamquam facta à non Iudice. *Abb. in c. relatum eod. tit. n. 2. & c. licet eod. tit. n. 6.*

39 Si quis facit actum coram Iudice, quem potest recusare, vel coram Iudice recusato, quid iuris erit?

Resp. Tunc videtur recedere a recusatione, & non potest amplius recusare ex causis præteritis, nisi de nouo emergentibus, *cap. insinuante de offic. iudic. delegati.*

40 Delegatus potest recusari?

Resp. Potest, si sit suspectus. *c. causamque, eod. tit.*

41 Delegatus potest nè recusari post litem contestatam, vel ante litis contestationem?

Resp. Potest, post, & ante, adueniente causa de nouo ad notitiam recusantis. *c. insinuante. eod. tit.*

42 Si recusetur delegatus, quid faciendum?

Resp. Eligendi sunt de Iure arbitri, qui definiant recusationem, & Iudex delegatus potest eos compellere, vt pronuntient sententiam. *c. suspicionis. eod. tit. & Abb. ibi. num. 1. & 2.*

43 Iudices arbitri, quid debent facere?

Resp. Dare terminum partibus ad probandas causas recusationis, & si non probent, declarare delegatum liberum à recusatione esse. *Abb. in c. suspicionis. eod. tit. num. 1.*

44 Si Iudex delegatus assignauit terminum, in quo Iudices arbitri debent finire causam recusationis, si tempore elapso causa non finiatur, quid agendum?

Resp. Iudex delegatus reassumat suam iurisdictionem absque alia sententia, si terminus fuit datus cõpetens. *Abb. vbi sup. num. 8.*

45 Si arbitri discordent, quid agendum?

Resp. Siue sint iuris, siue de consensu partium, compelluntur eligere tertium, vt causa finiatur. *Abb. in c. suspicionis. eod. tit. num. 4.*

46 A sententia arbitrorum potest nè appellari?

Resp. Cum distinctione: si arbitri sint compromissarij electi à partibus, ab eorum sententia non datur appellatio. *c. ab arbitris, de off. iud. deleg. in 6. l. 1. C. de arbitris*, si sint arbitri iuris, ab eorum sententia datur appellatio ad Summum Pontificem. *Abb. in c. suspicionis de off. iud. deleg. num. 7.*

CAPVT XII.

De Officio Legati.

1 QVis dicitur Legatus Papæ?

Resp. Aliquis Cardinalis, vel Episcopus, vel persona magnæ auctoritatis, quæ habet potestatem immediatam post Papam absq; depẽdentia alicuius.

2 Legatus Papæ, quam potestatem habet?

Resp. Ordinariam, & maiorem, scilicet suæ legatiæ; & sic supra ordinarios est in Prouincia sibi cõmissa. *Abb. in c. 1. de off. legat. n. 2. & 3.*

3 Archiepiscopus, si sit Legatus, quo iure poterit audire causas suorum suffraganeorum?

Resp. Licèt Archiepiscopus non possit audire causas suffraganeorum suorum, nisi per appellationem, tamen vt Legatus poterit per simplicem querelam audire causas suorum suffraganeorum in prima instantia; quia nõ repugnat, vt in vna persona sint duę iurisdictiones. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 6.*

4 Quot sunt Legati, & in qua differentia?

℞. Duo. Primò, dicitur ille, qui nascitur in dignitate, nascitur in legatia, vt Archiepiscopus Cantuariẽsis est Legatus simul cum dignitate Archiepiscopali, & iste dicitur Legatus natus ex priuilegio Summi Pontif. concesso Ecclesiæ Cantuariensi, vt simul cum dignitate Archiepiscopali ambulet legatia. Secundò sunt Legati, qui creantur quotidie à Summo Pontif. ad diuersas personas, & diuersa negotia. *Abb. c. 1. de off. legati. n. 1. & c. excommunicantes. n. 2. & 3.*

5 Si quis impetret rescriptum in aliqua causa, & ante citationem Legatus Papæ cognoscat de tali causa, quid erit agendum?

Resp. Rescriptum nullum est, quia ante citationem causa fuit preuenta à Legato. *Abb. in c. studuisti. eod. tit. num. 4.*

6 Legatus de latere vbi habet potestatem?

Resp. In omnibus Prouincijs suę legationis: ita quòd existens in vna prouincia alias gubernare potest, & finitur eius potestas, si exeat extra Prouincias, & fines positos in sua legatione, & mandato. *c. nouit. eod. titulo.*

7 Statuta Legatorum à latere quantum durant?

℞. Licèt Legatus spiret morte, vel completo tẽpore eius statuta sunt perpetua, donec a superiore, vel successore moderentur, vel tollantur. *c. nemini, de off. legati.*

8 A Legato Papæ, ad quem potest appellari?

Resp. Ad solum Papam; quia non habet alium superiorem. *Abb. in c. 2. nu. 3. de off. legati.*

9 Le-

9 Legatus de latere, quæ beneficia conferre potest?
Resp. Quæ ad Apostolicam sedem pertinent, & cõcurrit in prouisione cum Episcopo illius Prouinciæ, in qua est legatus. *Abb. in c. dilectus, de off. legati nu. 2.*

10 Quis dicitur legatus à latere?
Resp. Solùm Cardinales, qui assistunt cum latere Papæ, & à latere eius assumuntur, & habent maioré iurisdictionem, quam omnes alij legati. *Abb. in cap. 1. num. 9. eodem tit.*

11 Qui legatus poterit cognoscere de exemptis?
Resp. Solùm legatus à latere propter supremam eius iurisdictionem. *Abb. vbi sup. c. 1. num. 9.*

12 Legatus à latere potest absoluere ex generali cõmissione excommunicatos per canonem, si quis suadente diabolo?
Resp. Potest, licèt hæc absolutio reseruata sit Papæ. *c. nisi specialis, eod. tit.*

13 Legatus de latere, quas res non potest facere?
Resp. Primò, non potest Episcopos transferre. Secundò, non potest vnam cathedralem alteri subijcere. Tertiò, non potest cõcedere ius primarię. Quartò, non potest duos Episcopatus in vnũ vnire. Quintò, non potest ex vno Episcopatu facere duos, quia hæc sunt reseruata Papæ, & quando facienda sunt requiritur specialis commissio, & non generalis. *cap. nisi specialis, eod. tit.*

14 Legatus potest disponere Episcopum?
Resp. Non, nisi solus Papa, licèt legatus possit cognoscere de causis depositionis, & fulminare processum. *Abb. in c. 1. eod. tit. num. 6.*

15 Ad legatum potest appellari omisso medio?
Resp. Potest, sicut ad Papam. *Abb. in c. 1. n. 8. eod. tit.*

16 Si in vna Prouincia sit causa aliqua certæ dignitati commissa, & sit ibi legatus à latere, poterit cognoscere de tali causa?
Resp. Legatus à latere non se debet intromittere in tali causa, nisi vrgẽte aliqua necessitate. *Abb. vbi sup. num. 2.*

17 Legatus à latere potest attentare aliquid contra canones, vel generalem consuetudinem?
Resp. Non, quia hoc est frangere ius, quod ipse non potest facere; imò in omnibus negotijs ipse debet seruare ius commune, quia commissio data est ad ædificationem, non ad ruinam, & destructionem. *Abb. in c. nisi specialis. de offic. legati. nu. 4.*

18 Legatus à latere potest nè conferre beneficia iuris patronatus?
Resp. Si ius patronatus sit laicorum, non potest: si verò sit Ecclesiasticorum potest, quia plus iuris habet Prælatus in concessione, quàm patronus in præsentatione. *c. dilectus. eod. tit.*

19 Quare legatus à latere non potest conferre beneficia iuris patronatus laicorum, & potest conferre iuris patronatus Ecclesiasticorum?
Resp. Quia Papa non habet tantam potestatem in bonis laicorum, quantam habet in bonis Ecclesiasticorum, & ne laici terreantur ab institutione bonorũ operum, & ideo Papa non debet conferre ius patronatus laicorum, nisi faciendo de illo expressam mentionem, & inde sequitur, quòd legatus à latere non poterit conferre beneficia iuris patronatus laicorũ. *Abb. in c. dilectus. num. 4.*

CAPVT XIII.

De officio Iudicis ordinarij.

1 IVrisdictio ordinaria à quo emanat, & quomodò acquiritur?
Resp. A lege, Principe, & consuetudine legitimè præscripta. *Abb. in c. duo simul. num. 2. de off. ind. ord.*

2 Quis est iudex ordinarius?
Resp. Ille, qui habet iurisdictionem à Iure, vt Episcopus. *c. 1. eod. tit.*

3 Quotuplex est officium iudicis?
℟. Duplex. Primò, officium nobile, quando iudex sine petitione alicuius ex sua voluntate iubet, imperat, & supplet aliquid; & dicitur nobile, quia homo nobilis ex sua mera voluntate facit beneficium alicui. Secundò est officium iudicis mercenarij, quando aliquis facit ad requisitionem partis, & dicitur mercenarius, quia illud facit quasi mercenarius iussus ab altero. *instit. in rub. de off. iud. ibi gl. Azor. in sum. tit. de off. iud. & c. 2. eod. & Abb. ibi. num. 5.*

4 Monasteria, & eorum Abbates possunt habere iurisdictionem ordinariam quasi Episcopalem?
Resp. Possunt in suos subditos, quia de iure sunt capaces iurisdictionis. *Abb. in c. dilectus, de offic. ordin. num. 1.*

5 Qui dicuntur Prælati?
Resp. Non solùm superiores, sed inferiores habentes iurisdictionem. *Abb. in cap. ab Ecclesiarum, de offic. iud. ord. num. 1.*

6 Si Capitulum habet iurisdictionem corrigẽdi suos canonicos, & negligens fuerit, quid debet facere ordinarius, & Episcopus?
Resp. Terminum Capitulo ad correctionem præfigere, & si id non fecerit, ipse debet facere correctionem. *c. irrefragabili, de off. ord.*

7 Correctio regularium, ad quem pertinet?
Resp. Ad eorum Prælatos; sed si negligentes fuerint ad ordinarum. *c. quanto de off. ord. & Trid. syn. sess. 25. de reg. c. 14.*

8 Ordinarius quando potest se intromittere in causa delegati, & supplere eius vices?
Resp. Quando ob negligentiam delegati aliqui perseuerant in peccato, & tunc propter maiorem Dei gloriam, & proximi vtilitatem poterit ordinarius supplere vices, vel negligentiam delegati, licèt peccatum commissum fuerit delegato corrigendum. *cap. significauit, eod. tit. & Abb. ibi. nu. 2. DD. ibi.* licèt hoc raro, vel numquam cõtingat, cum semper legati sint personæ magnæ authoritatis.

9 Patriarcha potest cognoscere de causis subditorũ suorum Archiepiscoporum, vel Episcoporum?
Resp. Non, nisi vigore alicuius priuilegij, vel per appellationem legitimam. *Abb. c. duo simul. de offic. ord. num. 1.*

10 Ad quid imploratur in petitionibus officium iudicis liberale?
Resp. Ad contestationem litis, aliquando ad authorizandum aliquam scripturam; aliquando vt ex eius officio aliquos suppleat defectus. *c. 2. de offic. iud.*

11 Ordinarius potest delegare absolutionem ab excommunicatione?
Resp. Potest,& etiam ipsam excommunicationem; quia hæc sunt iurisdictionis,cum,& iurisdictio possit delegari cum causa. *c. his quibus. de offic.ord.*

12 Potest nè iudex prouidere de aduocato partibus?
Resp. Siue sit Iudex ordinarius,siue delegatus,debet parti pauperi prouideri de aduocato, ne defectu defensionis iustitia pereat. *c.1.de offic.iud.*

13 Episcopus, & eius Vicarius possunt inuocare auxilium brachij sæcularis, & quando?
Resp. Possunt si vires Ecclesiasticæ non sufficiunt ad coercenda delicta, & administrandam iustitiam, & tunc Iudex sæcularis tenetur præbere auxilium brachij sæcularis; quia vna iurisdictio adiuuatur ab altera,vt latè dixi *lib.4.c.13.de Vicario Episcopi. cap.1. eodem tit.*

14 Sæcularis Iudex potest petere auxilium à Iudice Ecclesiastico?
Resp. Potest quando est necessarium ad iustitiam administrandam ad Dei seruitium in casibus à iure permissis,in quibus incurritur irregularitas. *Abb.c.1. de offic.iud.ord. num.5.*

15 Iudex iniustè iudicans committit nè peccatum?
Resp. Si iudicet per errorem,non: si verò per malitiam,committit peccatum, & tenetur ad restitutionem damni. *Abb.c.1.eod. tit.n.5.*

16 Sacerdos, qui scit aliquid in confessione, ductus in testem potest nè licitè iurare absque peccato se nihil scire?
Resp. Potest,& sic tenetur facere;& contrarium faciens debet puniri grauiter; quia illud, quod scit, est nihil sciret,quia scit,vt Deus, & si aliter fieret homines arcerentur a confessione.*Abb.in c.2.num.de offic. iud.ord.*

17 Episcopus tenetur seruare sententias Vicariorum & inferiorum?
Resp. Si iustæ sint,tenetur eas seruare, & non debet absoluere excommunicatos ab eis sine legitima satisfactione. *c.cum ab Ecclesiarum.de offic.iud. ord.*

18 Ordinarius visitans monasteria monialium, quos potest secum ducere?
Resp. Non debet ducere sæculares, si necessarij non fuerint ad aliquam fabricam,sed solùm tres canonicos,& aliquos viros religiosos. *c. vt iuxta. eodem tit. & latè dixi lib.6.de clausura monialium.*

19 Quid debet facere ordinarius, vt officium suum rectè adimpleat?
Resp. Debet laborare in componendo partes, vt non sint lites. *c.ex parte.de transactionibus.*

20 Iudex in sententiando quid debet obseruare?
Resp. Debet mitigare seueritatem, & se inclinare ad misericordiam. *c.ex parte de transactionibus.*

21 Iudex quando non inuenit ius in aliquo negotio, quid debet sententiare?
Resp. Æquitatem,vt Christum imitetur,qui semper est misericors; & sic iudex debet declinare in humaniorem partem considerando personam, terras, loca,& necessitates hominum. *c.ex parte, de transactionibus.*

22 Si iudex habeat reum, & in persecutione causæ inueniat in eo aliquod delictum, de quo ipse non est Iudex competens, quid tenetur facere?
Resp. Postquam ipse protulerit sententiam in delicto,in quo est Iudex debet remittere reum cum processu ad proprium Iudicem illius delicti,ratio est,ne delicta maneant impunita. *tenet Abb.in c. de raptoribus, num. 10.*

CAPVT XIV.

De Officio Iudicis.

1 Quod est officium Iudicis?
Resp. Facere iustitiam,prouidere aduocatum parti, delegare absolutionem. *c.1.de offic.iud.*

2 Officium iudicis perpetuatur nè in sua persona per litis contestationem?
Resp. Non,sed finitur suo tempore,& Iudex de nouo in trans accipit causam in eo statu, in quo est,& eam finit, licèt in consilijs,& audientijs Regis Hispaniarum Iudex, qui vidit litem, debet eam sententiare, licèt translatus sit ad aliud tribunal maioris honoris. *Abb.c.iudicis officium. eod. tit. nu.8.*

3 Contestatio litis potest fieri per iudicem?
Resp. Potest, quando imploratur officium nobile iudicis, tunc fit litis contestatio. *cap. iudicis officium. de offic. iud.*

4 Iudex potest cognoscere de succedentibus post contestationem litis?
Resp. Affirmatiuè, quia ad id extenditur officium nobile iudicis. *Abb.c.iudicis officium.eod.tit.num.4.*

CAPVT XV.

De maioritate,& obediētia.

1 Papa, & Episcopi debent se subijcere Principibus sæcularibus?
Resp. Non,sed eis præesse, quia sacerdotium Ecclesiasticum est sacerdotium primum,& æternum datū à Christo Domino. *c.solitæ,de maior.& obedientia.*

2 Quo iure sunt Clerici exempti à Principibus sæcularibus?
Resp. Iure diuino.*Abb.in c.solitæ. nu.4.eod.tit.de hoc dico latè lib.10.c. de immunitate Ecclesiastica.*

3 Cui debetur obedientia in tota diœcesi?
Resp. Episcopo,& qui facit contra eius decreta, debet excommunicari. *c.2.c.omnes Principes. eod.tit.*

4 Quando superior imponit,& iubet sub pœna obedientiæ, quam pœnam imponit?
Resp. Pœnam infamiæ,& arbitrariam; quia,qui non obedit, infamis est. *c.illud Dominus, de maioritate,& obedient.*

5 Capitulum tenetur obedire Episcopo?
Resp. Tenetur.*Abb.in c.dilecti. de maior.& obed.n.1.*

6 Quando potest Capitulum appellare à mandatis Episcopi?
Resp. Quando Ecclesia, vel ipsi canonici præiudicantur. *Abb.c.dilecti.eod.tit. num.1.*

7 Canonici regulares cui debent præstare obedientiam?
℞. Suo priori,qui potest inobedientes excōmunicare.

re, & de fratrum consortio incorrigibiles expellere. *c. cum in Ecclesijs eod. tit.*

8 Abbates, & Sacerdotes possunt ne compelli venire ad synodum?
℞. Possunt per censuram Ecclesiasticam. *c. quod super his eod. tit.*

9 Moniales tenentur ne obedire Abbatissæ?
Resp. Tenentur sub pœnis in suis cõstitutionibus positis; quia ipsa non potest illas excommunicare.

10 Inter canonicos, & ordinatos, quis ordo seruatur?
Resp. Ordo suæ ordinationis, & receptionis; ita vt, qui prius fuerit ordinatus in illo ordine, habet primũ locum. *c. 1. de maiorit. & obed.*

11 Si aliquis canonicus sit receptus prius habẽs Subdiaconatum, & alter sit receptus posterior habens ordinem sacerdotalem, quis præfertur in loco honore, & portione?
Resp. Secundus, qui habet ordinem sacerdotalem; quia honoratur sacerdotium magis, quàm tempus receptionis; sed talis Subdiaconus cum tempore labente susceperit ordinem sacerdotalem, recuperabit primum locum suæ receptionis; quia iam est æqualis cum alio in ordine sacerdotali, & maior alio tempore receptionis *c. statutumus. eod. tit. de maiorit. & ob.*

12 Ordinatus per Papam eximitur ne iurisdictione sui Episcopi?
Resp. Non; sed in omnibus subest suo Episcopo, sicut cęteri Clerici; quia talis exemptio requirit particulare priuilegium. *c. per tuas. eod. tit.*

13 Ordinatus à Papa potest deponi ab Episcopo, si subsit legitima causa?
Resp. Licèt variæ sint opiniones verior est, quòd superueniente delicto possit puniri, & deponi per Episcopum, & iudicem inferiorem, qui de tali delicto cognoscit; ratio est, quia Papa non reseruit sibi depositionem illius per ordinationem, quam in illo fecit; & quia delicto superueniens illum priuauit honore sibi debito. *Abb. c. per tuas. de maior. & obed. n. 2.*

14 Si Metropolitanus exigat iuramentum à suffraganeo vltra formam statutam à Canone, ad quid tenetur suffraganeus?
Resp. Vltra formam ad nihil tenetur. *dilecti. de maiorit. & obed.*

15 Si Episcopus delinquat extra suam diæcesim, à quo potest puniri?
Resp. De iure in *c. cum inferiorem de maiorit.* & obedientia punitur per inferiorem Episcopum; sed hodie per Concil. Trid. causæ Episcoporum coram Papa litigantur, & ab eo puniuntur; cui standum est. *Trid. syn. sess. 24. c. 5. de ref.*

16 Ex quibus causis potest negari obediẽtia prælato?
Resp. Ex quatuor. Primò, si sit hæreticus. Secundò, si sit simoniacus in ordine dando. Tertio, si sit schismaticus, vel sequatur partes schismatici, vel neget obedientiam sedi Apostolicæ. Quartò, in crimine notorio fornicationis. *c. sanè 24. q. 2. c. quia diligentia, de electione, & Abb. in c. cum non liceat, de præscriptionib. num. 4.*

CAPVT XVI.

De Tregua, & Pace.

1 Qvid est tregua?
Resp. Tempus, quo datur in bello, vel lite, vt pax tractetur. *c. 1. de tregua, & pace.*

2 Tregua, & pax debent ne obseruari, & sub qua pœna?
Resp. Debent, & etiam pacta custodiri sub pœna excommunicationis. *c. 1. eodem tit. dicente pax seruatur, pacta custodiantur.*

3 Est ne tempus signatum ad treguam, & pacem?
Resp. Licèt de iure antiquo tregua seruaretur in quarta feria, & ab Aduentu Domini vsq; ad octauam Paschæ; hodie hoc non seruatur: sed ad libitum partium, & iudicis treguæ dantur ad pacem consequendam. *c. treguas, eod. tit.*

4 Quæ personæ gaudent tregua, & pace in bello?
Resp. De iure Presbyteri, monachi, conuersi, peregrini, mercatores, & agricolæ existentes in agricoltura, & habentes animalia, vt agricolentur. *c. in nomamus, eod tit.*

5 Iudex Ecclesiasticus inuitis partibus potest ne dare treguas?
Resp. Non, debet id facere, nisi superueniet causa, vel speret ex tali tregua venire pacem, tunc poterit treguam dare, & supersedere à lite per tempus limitatum. *Abb. cap. treguas. cod. tit. num.* licèt hoc faciant Principes, & Reges, non habent superiorem, qui aliquando dant litteras supersessorias in litibus per tẽpus limitatum, ex aliqua legitima causa.

CAPVT XVII.

de Pactis.

1 Vnde dicitur pactum?
Resp. A verbo pacisor, idest promitto, vel spondeo, vel conuenio tecum de hac re. *Isidor. lib. 5. ethimologiar. verb. pactum.*

2 Quid est pactum?
Resp. Consensus duorum, vel plurium in idem placitum ad dandum aliquid alteri ab altero eorum. *l. 1. ff. de pactis.*

3 Pactum potest esse in vna sola persona?
Resp. Non; necessariò enim debent esse ad minus duo vel plures, qui inter se aliquid promittant, & ad inuicem debent vnus dare alteri, & alter alteri. *l. 1. ff. de pactis.*

4 Quot sunt genera pactorum?
Resp. Plura. Primò, est pactum conuentum. Secundò, pactum tacitum. Tertiò, pactum expressum. Quartò, pactum aiectionis. Quintò, pactum legis commissoriæ. Sextò, pactum personale. Septimo, pactum reale. Octauò, nudum. Nonò, vestitum. Decimò, pactum

pactum per donationem. Vndecimò pactum turpe.

5 Quod est pactum conuentum?
Resp. Quod fit expressis verbis,vt si verba sint obligatoria, pactum est obligatorium; si liberatoria,pactum est liberatorium: vt cùm creditur dicit debitori,trado tibi instrumentum, quia soluisti debitum. *l.labeo.ff.de pactis.*

6 Quod est pactum tacitum?
Resp. Illud quod verbis non est expressum,sed ex lege aliqua constat; vt si conduxi Petrum, vt custodiat meum agrum, ex lege debetur merces Petro, licèt verbis non sit expressa; & quotidie hoc succedit in sutoribus; qubus sine pacto laboris sui traduntur vestes,sed sutori debetur labor,ac si pactû factû fuisset.

7 Quod est pactum expressum?
Resp. Illud, in quo verbis, vel scriptura exprimitur res, vt dabo sibi centum aureos, & tu dabis mihi centum cados olei mense Octobris venturi; & in hoc vtraque pars obligatur.

8 Quod est pactum adiectionis?
Resp. Quando supra id, de quo paciscimur, additur aliqua conditio:vt vendo tibi domum centum aureis, & si intra annum inuenero plus, vel reddidero tibi dictos centum aureos, repetam domum meâ; quod solitum est nominari pactum de retrouendendo.

9 Quod est pactum legis commissoria?
Resp. Illud, in quo apponitur aliqua alia conditio, quæ deducit rem in primû statum; vt vendo tibi domum centum aureis, & si intra mensem tibi reddidero, domus sit quasi non empta, & reuertatur ad me. *l.commissoria. C.de pactis inter emptorem, & venditorem.*

10 Quod est pactum personale?
Resp. Illud, quod prodest soli certæ personę,vt si dicam centum debes mihi, non petam à te, sed ab hęrede tuo tale, pactum solùm prodest Petro, sed non hæredi suo.

11 Quod est pactum reale, vel in re?
Resp. Illud, quod fit supra rem; vt dimitto tibi debitum taliter, quòd nulla actio mihi restet côtra hęredes, neque contra te.

12 Quod est pactum nudum?
Resp. Illud, quod distitutum est omni solemnitate Iuris, vbi non interuenit scriptura, neque chyrographum, sed solum ipsum pactum, vt facio domum tuam, vt des mihi pecuniam, & mercedem, & si non paciscar de quantitate, tale pactum dicitur nudum à solemnitatibus, & vestitum à causa, nempe à labore faciendi, domum, & etiam dicitur nudum,quia non habet nomen emptionis, neque venditionis, locationis, vel mutui.

13 Quod est pactum vestitu?
Resp. Illud quod vestitur aliquo ex his sex modis.Primo re. Secundo verbis. Tertio litteris. Quarto consensu. Quinto cohærentia contractus. Sexto rei interuentu. *Goffred.de verb.oblig.*

14 Quod est pactum per donationem?
Resp. Quando facio donationem alicui,& tunc paciscor de non petendo rem,quam liberè donaui.*Goffr. in sum.verb.pactum.*

15 Quod est pactum turpe, vel rei turpis?
Resp. Quando paciscor facere aliquam rem turpem, vt tradere mulierem meam, vel filiam certo homini ad rem turpem, & tale pactum non debet adimpleri, neque ex eo nascitur aliqua obligatio, neque ex pacto rei impossibilis. *Goffr.in sum. verb. pactum.*

16 Ad quem pertinet, vt pactum seruetur?
Resp. Ad Iudicem ordinarium illarum personarum, quæ fecerunt conuentionem, & pactum. *c. qualiter, de pactis.*

17 Iudex debet ne compellere partes ad compositionem?
Resp. Non, etiam si sit Papa; quia hoc est in libera potestate partium, quæ non est coarctanda. *Abb. in c.cum pridem.n.6.de pactis.*

18 Si res sit beneficialis, & in libera dispositione Papæ, possunt compelli partes ad compositionem?
Resp. Possunt,quia compositio non fit de re propria partium, sed de re, quæ propriè pertinet ad Papę dispositionem. *Abb.in c.cum pridem n.6.eod.tit.*

19 Pactum in quo differt à transactione?
Resp. In eo,quòd transactio est de re litigiosa; pactû verò de re certa; vt, do, vt des; facio, vt facias; vel facio, vt des; vel do, vt facias. *Bartol.l.1.ff.de pactis.*

20 Pactum inualidum quomodo validatur?
Resp. Per consensum Superioris,& partium:nam ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur. *c. 2.de pactis.*

21 Pactum nudum est ne seruandum?
Resp. Affirmatiuè,quia dicit tex. pax seruetur,& pacta custodiantur. *c. 1.de pactis.*

22 Pactum, vt quis renunciet beneficio, pecunia, est ne validum?
Resp. Non, cum sit simonia. *c.cum pridem.eod.tit.*

23 Pactum in preiudicium alterius valet ne?
Resp. Non; quia ad obligandum aliquem, requiritur proprius consensus. *c.plerinque,de pactis.*

24 Pactum positum contra ius valet ne, vel pœna?
Resp. Non, cû persona priuata, quæ paciscitur, non possit dispensare ius, neque derogare iuri. *Abb.cap. plerique, eod.tit.n.2.*

25 Si quis faciat pactum iuratum de non cedêdo bonis, valet ne?
Resp. Cum distinctione; si talis deueniat in tantam paupertatem, vt non possit soluere, & teneatur perpetuò esse in carcere, vel cedere bonis, non tenetur obseruare pactum, quia non est dominus membrorum suorum, & sic pactum reputa ur de re impossibili. *Abb.in c.pactiones, eod. tit.num.3.*

26 Pactum de re impossibili valet ne?
Resp. Non, siue sit impossibile de iure, vel de facto, *ex reg.iur.nemo potest ad impossibile obligari.*

27 Quotuplex est impossibilitas?
Resp. Duplex; vna iuris, altera facti; iuris est, vt si laicus diceret,promitto tibi dare ordinem sacrum;factis est, vt si quis diceret, promitto ambulare ducenta milliaria vno die, vel transfere montem in aliam partem. *Abb.in c.pactiones,num.1.eod.tit.*

CAPVT XVIII.

De transactionibus.

1 Quare dicitur transactio.
Resp. Quasi extincta lite transeant in pacem, & ani-

& amicitiam, & dicitur quasi amicabilis compositio. *c. statuimus. de transactionibus. cap. nisi essent de præbend.*

2 Quid est transactio?

Resp. Quędam conuentio, vel compositio de re incerta, de lite non finita, per quam quis accepta aliqua re cedat iuri suo. *c. super eo, de transactionib.*

3 Quotuplex est transactio?

Resp. Triplex. Prima generalis. Secunda specialis. Tertia indefinita. *Abb. c. 1. eod. tit.*

4 Quæ est transactio generalis?

Resp. Quando quis accepto aliquo remittit, & dat omnia sua iura alteri. *l. age C. de transactionibus.*

5 Quæ est transactio specialis?

Resp. Quando quis accepto aliquo transigit, & donat aliquam specialem rem, veluti agrum vel domũ, supra quam est lis, vel controuersia; & hæc transactio non extenditur vltra illam particularem, & certam rem. *l. age C. de transactionibus.*

6 Quę est indefinita?

Resp. Æquipollet vniuersali transactioni, quia sine fine, & termino transigit. *l. final. de vino, tritico, & oleo legato.*

7 Transactio, & amicabilis compositio, in quo differunt?

Resp. In eo, quòd amicabilis compositio est pactio gratuita sine aliquo interesse; transactio verò non est gratuita; sed pro aliqua re accepta, vel accipienda: *Abb. c. 2. de transactionib. nu. 6.*

8 Transactio potest ne fieri gratuita, ita quòd aliqua pars nihil accipiat?

Resp. Non; quia talis cõtractus esset gratuita pactio, & non transactio. *c. super eo. eod. tit.*

9 Transactio potest ne fieri de lite incepta, nec contestata?

Resp. Potest, & tunc quis facit transactionem de iure suo, quod sibi pertinere poterat. *l. elegantèr. § si quis ff. de cond. indeb. l. 2. C. de transactionib. Abb. in c. contingit. eod. tit. num. 1.*

10 Si pro re magna detur minima, erit ne verus contractus transactionis?

Resp. Affirmatiuè: vt si peto mille, & dentur mihi decem, sufficit aliquid recipere ad verum contractũ transactionis. *l. transactio, C. de transactionibus.*

11 In transactione requiritur necessariò, vt quod datur, detur de præsenti, vel recipiatur, vel sufficit promittere aliquid de futuro?

Resp. Vtroque modo est vera trasactio. *leg. 2. C. de transact.*

12 Si quis non recipit postea, quod illi promissum est potest ne reuerti ad primum suum Ius?

Resp. Non; quia illum iam transegit, & dedit, & solùm habeat actionem ad rem promissam, nisi fortè in scriptura transactioni ponatur clausula, quòd re tali tempore non soluta lis reuertatur in suo statu. *Abb. vbi supr. num. Vlt.*

13 Si pars faciat transactionem iustitię debet ne cessari à punitione illius delicti, super quo facta fuit transactio?

Resp. Non, sed fiscus debet sequi negotium, ne delicta impunita maneant; licèt tunc mitius agatur. *l. cum hi ff. eodem titul.*

14 Cum fit transactio, instrumenta, vel iura habent aliquam vim?

Resp. De natura transactionis, est vt omnia iura, & instrumenta contraria transactioni inualidentur: & solùm instrumentum transactione habet vim. *cap. 1. eodem titul.*

15 Exceptio transactionis est ne dilatoria, & quando potest opponi?

Resp. Est peremptoria, & potest opponi in quocumque statu litis, & ante litem. *Abb. cap. 1. de transaction. numero 3.*

16 Transactio quando est licita in spiritualibus?

Resp. Quando datur spirituale pro spirituali; nõ verò quando datur spirituale pro temporali. *Abb. in cap. statuimus. de transactionibus. nu. 5. c. constitutus. eod. titul.*

17 Procurator potest ne transigere?

Resp. Non, sine speciali mandato: & si transegerit, transactio non erit valida, nisi Dominum ratum habeat, quia potestas transigendi non includitur in generali mandato. *c. contingit eod. tit.*

18 Prelatus potest transigere sine consensu capituli?

Resp. Non, nisi habeat speciale mandatum capituli, quia bona prælati sunt in magna vtilitate capituli, præcipuè si res sit immobilis, vt res pretiosa. *Abb. c. contingit num. 3. eodem titul.*

19 Si Prælatus faciat transactionem, obligatur ne successor ad eam obseruandam?

Resp. Si eam fecit sine consensu superioris, non obligatur; si verò cum consensu obligatur successor, quia actus fuit realis, legitimus, & perfectus. *c. veniens. de transaction.*

20 In spiritualibus, & beneficialibus valet ne transactio?

Resp. Non, sine licentia Summi Pont. *c. preterea, il 2. de transaction.*

21 In criminalibus valet ne transactio, vbi imponenda est pena sanguinis?

℞. Valet, quia licitum est cuique redimere suũ sanguinem. *Abb. in c. 1, de collusio. detegen. num. 7. c. adulterij. 32. q. 7.*

22 In crimine adulterij licet ne transigere?

℞. Non, propter famam, turpitudinem partis læsę, & magnitudinem delicti. *c. at si Clerici. §. de adulterijs. de iud. & Abb. vbi sup.*

23 In crimine hæresis potest ne fieri transactio?

Resp. Non; quia agitur de honore Dei. *cap. final. de transaction.*

24 In decimis potest ne fieri transactio?

Resp. Potest, & etiam in modo soluendi cũ consensu Papæ. *cap. statuimus. de transactionibus. & Abb. ibi numero 7.*

25 Si capitulum semel consensit transactioni factę ab Ecclesia, licet ne ei postea disentire?

Resp. Non. *c. contingit. eod. tit.*

26 Super Ecclesiastico beneficio potest ne fieri transactio?

Resp. Non benè tamen potest fieri amicabilis compositio. *c. super eo. de transact.*

CAPVT

CAPVT XIX.

De Postulando.

1 QVid est postulare?
Resp. Facere officium aduocati, & pro alio postulare iustitiam. c. 1. de postulando.

2 Quibus modis sumitur hoc verbum, postulare?
Resp. Duobus. Primò, quando quis à populo, vel à clero postulatur in Episcopum. Secundo, quando quis; facit officium aduocati, & pustulat iustitiam pro alio. Goffr. in sum. c. 1. de postulando.

3 Qui clerici prohibentur postulare?
Resp. Constituti in sacris, qui habent vnde sustententur, & hoc propter decentiam. Abb. c. 1. de postulando. num. 1.

4 Quibus in casibus Clerici possunt postulare coram iudice sæculari?
Resp. Primò, pro se, pro suis, pro patre, & matre, fratribus, & nepotibus. Secundò, pro sua Ecclesia. Tertiò gratis pro miserabilibus personis. cap. 1. de postulando.

5 Aduocatus tenetur ne adiuuare, & defendere magis patriam, quam partem suum?
Resp. Non; imo tenetur defendere magis patrem, cum quo debet vinculum naturale, quam patriam suam, cum qua habet vinculum gratitudini, & recognitionis. l. vt vim ff. de iust. & iur. l. 2. C. de aduocatis. diuers. iud.

6 Si Clericus fit aduocatus contra suam Ecclesiam, qua pœna punitur?
Resp. Tanquam ingratus priuatur beneficijs. c. cum sacerdotis, de postulando, & hoc latè dixi lib. 5. cap. de Clerico aduocato.

CAPVT XX.

De Procuratoribus.

1 QVis dicitur Procurator?
Resp. Ille, qui accepto alieno mandato plura negotia suscipit facienda. l. 3. ff. de negotijs gestis. l. 1. ff. de Procuratoribus.

2 Syndicus quis est?
Resp. Ille, qui constituitur à Prælato, ab Ecclesia, à communitatibus ad administranda, colligenda, & tuenda eorum bona in iudicio, & extra: & largo modo dicitur procurator. cap. vnico, de syndaco, & ibi Abbas.

3 Qui admittitur in iudicio ad procurandum?
Resp. Solùm ille, qui habet speciale, vel generale mandatum à Domino, ad litem, vel lites: nam si quis aliquid fecerit sine mandato non tenet ratum, nisi à parte ratificetur. c. 1. de procurator.

4 Quis potest compelli constituere procuratorem?
Resp. In grandibus negotijs nullus potest compelli constituere procuratorem, si velit ipse litigare pro sua persona. Abb. c. querelam. de procuratoribus nu. 3.

5 Procurator potest petere expēsas à parte pro suo labore?
Resp. Si habuisset mandatum, potest, & etiam expensas Notarium pro ipso factas, quas debet Iudex taxare, ne partes grauentur. c. cum pro causa, eod. tit.

6 Si mandatum datum procuratori amittatur, poterit probari per testes?
Resp. Potest, & etiā per instrumenta, cum hoc sit in fauorem partis, ne indefensus quis pareat. Abb. c. 1. de procuratorib. num. 5.

7 Ad probandum reuocationem procuratorit quot testes requiruntur?
Resp. Sufficit iuramentum reuocantis, & vnus testis, c. ex insinuatione, de procuratoribus, & ibi glos.

8 Quis potest constituere Procuratore?
Resp. Vniuersitas, Episcopus, capitulum, & quilibet particularis, siue homo, siue mulier, siue maior, siue minor cum authoritate tutoris, & Iudicis, & tādem quilibet, qui est sui iuris. cap. quia in causis, de procuratori, & Abb. ibi. num. 1.

9 Ad constituendum procuratorem quid requiritur?
Resp. Potestas constituendi, & plena libertas, præcipuè in causa matrimoniali. c. accedens. de procur.

10 Procurator potest ne reuocari in viua voce?
Resp. Potest, licèt sit per scripturam constitutus. Abb. in c. ex insinuatione eod. tit. num. 1.

11 Reuocatio procuratoris cui debet notificari?
Resp. Ipsi procuratori, & Iudici parti contrariæ, vt fraudes tollantur. Abb. cap. in nostra num. 5. & 6. eodem tit.

12 Qui malitiosè in præiudicium aduersarij reuocat mandatum, qua pęna punitur?
Resp. Condemnatur in expensis propter malitiam. C. auditis, de procuratoribus, & ibi glos.

13 Si talis reuocatio si non notificetur iudici, neque parti contrariæ, valet ne?
Resp. Acta facta cum tali procuratore valent, ac si non essent reuocata ad tollendas fraudes litigātium, qui sæpè reuocarent occultè, vt sententia contra eos lata nulla esset. cap. mandato, eod. tit. cap. ex parte, de rescriptis.

14 Si Dominus, qui dedit mandatum moriatur, & hoc ignoret procurator, & pars contraria, & Iudex faciant iudicium bona fide cum procuratore, tale iudicium valebit ne?
Resp. Non; quia iam nō agitur de damno tali mortui, sed suorum hæredum, & sic non obstante bona fide debet peti mandatum ad hærede, de cuius dāno agitur: & quia sententia lata contra defectum non valet. l. si procurator. ff. de procuratoribus. Abb. in c. mandato. eod. tit. n. 6.

15 Quis debet notificare parti, & iudici reuocationem procuratoris
Resp. Ipsas reuocans, & non alius; quia alijs non tenetur Iudex dare fidem de vluntate reuocantis Abb. in c. mandato. eod. tit. num. vlt.

16 Cum est in causa conclusum, potest ne reuocari mandatum?
Resp Talis reuocatio nihil operatur, cum in dicta causa omnia sint facta. c. auditis eod. tit.

17 Procurator lite contestata poterit ne reuocari.
Resp. Non sine legitima causa contradicente aduersario, quia talis reuocatio videtur malitiosa, & pars uocans

vocans tenetur statim constituere alium procuratorem, cum quo fiant acta legitima, ne lis differatur. *Abb.c.auditis. eod.tit.num.8.*

18 Infamis potest esse procurator?
Resp. Non, siue sit infamia iuris, siue facti; quia est officium honorificum, & publicum, & magnæ confidentiæ. *Abb.in c.Imperatorem. de iuramento calumniæ. num.9.*

19 Si quis sit in carceribus, & constituat procuratorem, vel alicui promittat, præsumitur ne id facere metu carceris?
Resp. Affirmatiuè, præcipuè in carceratis, qui sæpè metu carceris consentiunt sententiæ; & si occultè appellat, talis appellatio erit valida. *Abbas cap.accedens .num.1.de procuratorib.*

20 Clericus quando potest esse procurator?
Resp. In causa suæ Ecclesię, pro se, & pro suis coniunctis, pro pauperibus in iudicio Ecclesiastico. *Abb.c.in nostra.num.1.de procuratorib.*

21 Filius familias potest esse procurator?
Resp. Affirmatiuè. *c.non iniustè.de procuratorib.*

22 Excommunicatus potest esse procurator?
Resp. Non. *c.fin.eod.tit.*

23 Si quis excommunicatus eligatur in procuratorē, & postea absoluatur, valebit ne electio?
℞. Non, quia electio fuit facta in persona incapaci.

24 Coniuncta persona potest supplere vices procuratoris?
Resp. Non, in his rebus, quæ requirunt speciale mādatum. *Abb.in c.ex parte, il 3. de rescript.num.14.*

25 Excommunicatus potest eligere procuratorem & alios contractus facere, vt emere, & vendere?
Resp. Potest, quia sunt in sui defensionem, & hoc non est illi prohibitum à iure. *Abb.c.veritatis. nu.35. de dolo, & contumacia.*

26 Si aliqui ex vniuersitate sint excommunicati, potest talis vniuersitas eligere procuratorem?
Resp. Si maior pars sit excommunicata, non potest; secus si minor, quia vniuersitas constituitur ex maiori parte, & maior pars vitiat minorem, & in hoc casu solùm possunt eligere procuratorem ad sui defensionem, non tamen ad negotia vniuersitatis. *Abb. cap.final.eod.tit.*

27 Si quis citatus fuerit personaliter ad totā causam, & vsque ad definitiuam inclusiuè, & non constituat, vel iam constitutum reuocet poterit ne procedi in dicta causa?
Resp. Poterit sine noua citatione in dicta causa; & si reuocet procuratorem, habetur quasi non constituisset procuratorem, & damnum sibi imputetur. *c.auditis de procuratorib.*

28 Si quis ratificat facta per procuratorem falsum, vel reuocatum tenent ne?
Resp. Tenent, sicut si facta fuissent per verū procuratorem; ratio est, quia ratihabitio, & mandatum nō est dubium comparari. *tenet Abb.in c.quia nonnulli, §. sunt alij de rescriptis, num.4.*

29 Sententia lata cū procuratore reuocato valet ne?
Resp. Si notificata fuit procuratori talis reuocatio, non valet. *c.ex insinuatione. eod.tit.*

31 Facta à procuratore reuocato valet ne?
Resp. Non. *Abbas capit.in nostra. de procuratoribus numero 2.*

31 In criminalibus admittitur ne procurator?
Resp. Si agatur de crimine ciuiliter, admittitur; si agatur criminaliter, non est necessarius. *Abb. in c. tuæ. numero 3.eod.tit.*

32 Si Procurator sine mandato procurauit causam, poterit petere laborem suum?
Resp. Non, quia fecit negotium sine mandato alterius. *c.cum.eod.tit.*

33 Rector Ecclesiæ, si non habet mandatum, & facit expensas pro Ecclesia, poterit ne eas petere?
Resp. Poterit; quia ex eo, quòd sit Rector ex natura intrinseca, tenetur Ecclesiam beneficare & prouidere eius necessitatibus. *c. cum pro causa eod. tit.*

34 Si in aliqua communitate sit maior pars excommunicata, & ignoretur ab alijs, erit ne validum gestum à minori parte?
Resp. Affirmatiuè, ratio est, quia in his casibus iusta ignorantia, communis error ius facit. *Abb.c.fin. nu. 3. de procuratoribus, l.Barbarius Philippus, ff. de offic. Pratoris.*

35 Procurator habens generale mandatum, potest agere ea, quæ requirunt speciale?
Resp. Non; quia specialitas non comprehenditur in generalitate; & sic qui habet generale mandatum ad omnia recuperanda, non poterit recuperare certum debitum, si debitor petat ad sui cautelam speciale mandatum. *Abb.in c.petitio vestra nu.1.eod. tit.*

36 Iudex debet dari procuratori tempus ad consulendum Dominus litis?
℞. Debet, si malitiosè illud non petat; aliàs legitima erit appellatio talis procuratoris. *c. dilectus filius de procurat.*

37 Maritus ad agendum pro vxore debet ne habere eius mandatum?
Resp. Non est necessarium, cum sit caput vxoris, ambo pro vna persona reputentur. *Abb. in c. constitutis num.1.eod.tit.*

38 Si plures procuratores dentur in solidum, quis est admittendus?
Resp. Quis prius occupauit negotiū; & si ille moriatur, alius potest supplere eius locum absque nouo mandato. *cap. non iniustè de procuratorib.*

39 Procurator tenetur necessariò appellare à sententia lata contra suam partem?
Resp. Tenetur, aliàs soluet damnum; sed non tenetur prosequi appellationem, sine nouo mandato. *cap. non iniustè. eodem tit.*

40 Quādo potest opponi exceptio reuocationis procuratoris?
Resp. In quocumque statu litis. *Abb.c.in nostra.eod. tit.num.4.*

41 Si procurator dolosè facit officium suū, vel negligenter, qua pœna punitur?
Resp. Debet restituere de suo damnum, & interesse, & Dominus potest contra eum petere, præcipuè si probetur dolus. *Abb.c.1.vt lite non contestata, n.16.*

42 Si concurrant in vna lite procurator, & aliquis Canonicus pensionarius illius Ecclesiæ, quis debet admitti ad procurandum?
Resp. Canonicus, quia est pars principalis in causa suę Ecclesiæ, & membrum principalius procuratore. *Abb.in c.ex litteris de probationibus nu.3.*

43 Quis dicitur contumax?
Resp. Citatus, qui non ponit procuratorem, vel nō mittit legitimum mandatum, vel qui comparet, & recedit sine licentia iudicis. *Abb.in c. constitutis, de procuratoribus.num.2.*

CAPVT

CAPVT XXI.

De Syndico.

1 QVid est syndicus?
Resp. Procurator Vniuersitatis, vel Collegij ad iudicia constitutus, vt defendat Collegium, vel Vniuersitatem. *c. 1. de Syndico, & ibi Abb. n. 2.*

2 Quis debet habere Syndicum?
Resp. Omnes Vniuersitates, Collegia, Cathedrales Ecclesiæ, & monasteria monialium, vel virorum. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 7.*

3 Quare debent habere syndicum isti?
℟. Quia cum pluribus litigari non possit; ideò cõstituitur persona, cum qua fiant, & quæ defendat causam pro omnibus. *Abb. in c. eod. tit. in princ.*

4 Confessio syndici præiudicat ne Ecclesijs?
Resp. Præiudicat, quia eas repræsentat. *c. 2. de capellis monachorum, ibi glos. fin. de confessis.*

5 In persona syndici potest dari libellus, & proferri sententia?
Resp. Affirmatiuè: dummodo dicatur Titius, vt syndicus talis Ecclesiæ, quia ipse eam repræsentat. *cap. 2. de cappellis monachorum. & ibi glos.*

CAPVT XXII.

De ijs, quæ vi, metusue causa fiunt.

1 QVid est metus?
Resp. Est mentis trepidatio, proueniens ex præsenti, vel futuro periculo. *L. 1. C. cod.*

2 Vnde dicitur metus, & quare sic appellatur?
Resp. Quia mentem tenet, vel impedit, ne liberè operetur. *glos. in c. ad audientiam. cod. tit. litt. B.*

3 Quotuplex est metus?
Resp. Duplex. Primò, metus probabilis, qui cadit in constantem virum, & iste excusat. Secundò, metus non probabilis, seu reuerentialis, & iste cadit in formidolosum, & ideò non excusat à iuramento, neq; à promissione Deo, vel hominibus facta. *in cap. cum. dilectus. cod. tit.*

4 Quotuplex est metus reuerentialis?
Resp. Duplex, scilicet metus reuerentialis vestitus, & metus reuerentialis nudus, *Bart. in l. si ob turpem. ff. de conditione ob turpem causam.*

5 Quis dicitur metus reuerentialis vestitus?
Resp. Dicitur metus reuerentialis vestitus ille metus, qui vestitur minis atrocibus, vel verberibus, carcere, vel probabili amissione bonorum. *tenet Abb. Pan. in c. Abbas isto tit. & c. cum virum de regul. nu. 8. Bar. in l. metum, C. quæ vi, metusue causa.*

6 Qui dicitur metus reuerentialis nudus?
Resp. Quando aliqua persona solùm timet propter magnam reuerentiam, & verecundiam, quam habet in præsentia sui patris, Principis, vel maioris; non verò propter aliquam iacturam, vel damnum, quia de hoc nulla suspitio esse potest; aliquando propter rectitudinem, & iustitiam superioris; aliquando propterparcitatem personæ in erroris timentis, quæ omnia sunt consideranda à iudice. *tenet Barth. in l. si ob turpem ff. de conditione ob iustam causam. Bald. in l. 2. C. de ijs quæ vi, metusue causa fiunt.*

7 Metus reuerentialis nudus, qui oritur ex Imperio, ex potentia, vel precibus superioris, quas qualitates debet habere, vt sit metus reuerentialis vestitus, & excuset à promissione, vel a voto?
Resp. Duas. Primò quòd interueniant minæ, verbis, scripto, vel nuntio, & quòd ex istis minis iustè timeatur, quòd, si non acquiescat voluntati minantis, euenient illi aliquod magnum damnum, & iactura, vel in bonis, vel in honore, vel in corpore. Secundò, requiritur, quòd talis superior minans soleat sæuire in ipsum formidolosum, vel in alios sui similes, & sit assuefactus facere illis damnum in honore, in bonis, vel in corpore, & hoc sufficit, vt sit metus vestitus. *tenet Bart. in l. metum. C. quæ vi met. c. auf. quem citat. Abb. in cap. cum dilectus cod. tit. nu. 8.*

8 Quæ differentia est inter metũ probabilem cadentem in constantem virum, & metum nudũ non probabilem cadentem in formidolosum?
Resp. Ex parte metus magna differentia; est nam ad metũ nudum, & nõ probabilem nullæ sunt causæ, ex quibus quis debeat per metum emittere votũ religionis; in metu verò vestito sunt plurimæ causę, & timores, qui possunt hominem inducere ad faciendũ quid contra suam voluntatem; ex parte effectus magna est differentia: nam omnes renuntiationes, vota, & promissiones metu probabili factæ, etiam iuratæ non tenent, quia sunt factæ absq; libertate; factæ verò metu improbabili cadente in formidolosũ, *tenent. c. cum dilectus cod. tit.*

9 Quid est considerandum, vt cognoscamus, quando est metus probabilis cadens in constantem virum, vel quando est metus cadens in formidolosum?
Resp. Primò, persona, quæ habet metum: nam fœmina non est ita fortis, vt vir, puer non ita fortis, vt homo. Secundò, periculum rei, cum qua minatur, si est præsens, vel futurum, corporale, vel spirituale, rei familiaris, vel honoris, vt si est mors præsens, vel futura. Tertiò, consideratur persona, quæ minatur, vt si est Princeps, Episcopus, Iudex, pater, mater, latro, vel assassinus, si est persona æqualis, vel superior. Quartò, locus: vt si est in agro, in cubiculo clauso, vel aperto, sine testibus, vbi non potest haberi auxilium: persona, quæ habet metum, & consideratis omnibus circumstantijs, Iudex debet arbitrari: nã certa regula dari non potest, cum tot sint diuersi casus. *DD. in c. cum dilectus. cod tit.*

10 Si quis metu religionem profiteatur, vel contrahat matrimonium, tenetur ne adimplere talem promissionem?
Resp. Si sit metus cadens in constantem virum, & postea nunquam liberè consentiat, nõ tenetur adimplere promissionem religionis. *c. 1. cod. tit. sed Nauar. cons. 5. de ijs,* quæ vi, metusue causę fiunt, tenet, quòd sufficit metus reuerentialis vestitus, licèt esset minor iusto timore ad annullandam professionem. *iuxta glos. singul. in c. præsens. 20. quæst. 3. vers. patrem, in fin.*

in fin. idem tenet in manual. cap. 22. num. 51. sed hoc non potest dici de matrimonio carnali, cum sit sacramentum, & ad illud annullandum requiritur metus cadens in constantem virum, *vt d. gl. singulariter dicit, & docet.*

11 Qui timore sæcularium renuntiat electionem de se factam, tenetur ne adimplere?
Resp. Si timor fuit cadens in constantem virum, potest petere confirmationem, & cum hac regula debent definiri omnes casus pertinentes ad metum. *c. ad aures. eod. tit.*

CAPVT XXIII.

De in integrum restitutione.

1 Restitutio quibus modis sumitur?
Resp. Duobus, primo, pro restitutione rei ablatæ contra voluntatem Domini, & de hac significatione dictum fuit in *tract. de restit. in foro conscientiæ.* Secundo, pro restitutione status litis in foro contentioso facienda, & pro hac significatione sumitur in hoc titulo.

2 Si sententia sit lata vigore alicuius falsi instrumẽti, vel scripturæ, intra quod tempus potest peti talis nullitas?
Resp. Post quadriennium elapsum poterit retractari, quia quod à principio nullum fuit, tractu temporis non firmatur. *Abb. c. cum ex litteris, de in integr. restitutione, num.* 11.

3 Quid est restitutio in integrum?
Resp. Reducere causam in eum statum, in quo erat ante læsionem. *cap. auditis de in integrum restitutione, & l. 1. ff. eod. tit.*

4 Si Ecclesia fuit enormiter læsa in emptione, vel venditione; debet ne restitui?
Resp. Debet, & competit ei restitutio in integrum, dummodo emptor non defraudetur de suo pretio, & de melioratione facta in tali re.

5 Quid requiritur, vt Ecclesia restituatur?
℞. Primò, vt sit læsa occasione illius contractus, & non aliunde. Secundò, quòd Ecclesia per testes probet læsionem esse enormem. *Abb. c. 1. eod. tit. nu.* 5.

6 Restitutio intra quod tempus est petenda à maiori, vel à minori?
Resp. Intra quadriennium, quo elapso, plus non datur, nisi probetur legitimum impedimentum, quare non potuit eam petere. *Abb. in c. cum ex litteris num.* 12. *&* 20. *eodem tit.*

7 A quo tempore incipit tempus quadriennij?
Resp. A die elapsi termini, quia tunc cæpit lædi Ecclesia. *Abb. in c. coram. num. 7. eod. tit.*

8 Quibus in casibus non currit quadriennium?
℞. Tribus. Primò, quando stat per iudicem, quo minus actus expediatur. Secundò, quando stat per aduersarium. Tertiò, quando quis probat legitimum impedimentum; scilicet scientiæ, absentiæ, infirmitatis, paupertatis, belli, periculi itineris, impetus fluminis, distantiæ loci: quia tempus quadriennij currit negligenti, non autem non volenti agere. *Abb. in cap. cum ex litterit. num.* 13. *eod. tit.*

9 Quibus competit restitutio in integrum?
Resp. Ecclesijs, & minoribus, *l. postulata. C. eodem tit. & ibi glos.*

10 Restitutio in integrum conuenit ne maioribus?
℞. Conuenit aliquando ex legitima causa. *Abb. in c. ex litteris eod. tit. n.* 5. *& gl. in l. postulata. C. cod.*

11 Ciuitatibus, & Reip. competit ne restitutio in integrum?
Resp. Competit, & etiam cuilibet communitati, quia præsumitur, quòd communitas non habeat tantam diligentiam in seruandis bonis suis, sicut aliquis particularis, cum sint nullius bona communitatis, & ferè semper dilapidentur ab administratoribus, tanquam si essent bona aliena. *Abb. in cap. 1. num.* 14. *eodem tit.*

12 Si minor fuit læsus in minori ætate, & quando petit restitutionem, est in maiori, debet ne audiri?
℞. Debet ei concedi; quia læsio facta fuit ei in minori ætate. *Abb. in c. constitutus. eod. tit. nu.* 5. *&* 8.

13 Minor quando restituitur?
Resp. Quando probauerit se manifestè esse læsum, & quando petat restitutionem intra quadriennium. *c. constitutus, de in integr. rest.*

14 In quibus contractibus datur restitutio in integrum?
Resp. In emptione, venditione, locatione, & alijs. *c. 1. eod. tit.*

15 Libellus ad petendam restitutionem, quid debet continere?
Resp. Debet specificè, & non in genere narrare enormem læsionem, & qualitates personæ petentis restitutionem. *Abb. in cap. cum ex litteris, eodem titul. num.* 1.

16 Protestatio facta quid prodest?
Resp. Multum ad concedendum restitutionem in integrum. *c. cum ex litteris, de in integrum rest.*

17 Quot considerantur ad cognoscendam læsionem magnam, & paruam?
Resp. Duo. primò, quantitas rei; scilicet, si cõtractus continebat mille florenos, læsio decem florenorum erit parua; & si continebat quadraginta florenos, læsio decem florenorum erit magna. Secundò, consideratur quantitas, & qualitas personæ, si Ecclesia sit diues, læsio viginti florenorum, erit parua; si Ecclesia sit pauper, erit magna. *Abb. in cap. 1. eod. tit. num.* 8.

18 Si procuratoris negligentia iura Ecclesiæ nõ sint in litem producta, competit ne Ecclesiæ restitutio in integrum?
Resp. Competit. *c. 2. eod. tit.*

19 Negligentia procuratoris dedit ne Ecclesiæ?
Resp. Non, neque communitati, sed homini particulari, qui potuit alium meliorem eligere; quia Ecclesia, & communitas possunt petere restitutionem aduersus negligentiam procuratoris. *Abb. in c. 2. eod. tit. num. 7. c. cum venissent. eod. tit.*

20 Si aliqua electio fuerit facta pendente lite restitutionis, debet ne confirmari?
Resp. Neque debet confirmari, neque infirmari, ratio est, quia de natura restitutionis in integrum est, vt omnia reuertantur in suum pristinum statum, & sic superfluum esset confirmare, quod post paucum tempus debet infirmari. *c. cum venissent de in integrũ restit. & Abb. ibi num.* 9.

21 Ecclesia læsa ex malitia, vel negligentia procu-

ratoris, contra quem habet actionem?
Resp. Contra procuratorem, & contra partem, quæ fecit læsionem. *Abb. c. 2. eod. tit. num. 19.*

22 Restitutio in integrum à quo debet peti?
Resp. A persona, vel Communitate, vel Collegio, vel Ecclesia læsa, & dum non petitur, emptor facit legitimos fructus suos. *Abb. c. 1. de in integrum restitutione num. 15.*

23 Si quis dedit res Ecclesiæ alteri, contra quem potest procedere Ecclesia?
Resp. Contra vnum, vel alterum, quia hoc relinquitur in libera electione Ecclesiæ, vt petat contra personam, quam iudicauerit magis aptam ad restitutionem. *Abb. c. cum venissent. nu. 20. eod. tit.*

24 Ad concedendam restitutionem requiritur semiplena, vel plena probatio?
℞. Plena probatio, cum sit res tanti momenti. *c. ex litteris. eod. tit. & Abb. c. tum ex litteris. eod. tit. nu. 16.*

25 Si aliqua Ecclesia non probauit tempore litis, vel non fecit probationem necessariam, ex hac causa competit ne ei restitutio, vel debet denegari?
Resp. Competit, etiam elapso vltimo, & peremptorio termino probationis, non solum contra particularem, sed etiam contra aliam Ecclesiam, quia restitutio est quoddam priuilegiũ, quod conceditur Ecclesiæ, sicut minori, & datur etiam postquam conclusum est in causa, & non solùm non perditur propter negligentiam probationum, sed expresse datur ad supplendam negligentiam, & alios defectus procuratorum, & æconomorum *cap. cum venissent. eodem tit. & ibi Abbas.*

26 Potest quis petere restitutionem aduersus sententiam Summi Pont.
Resp. Licet à sententia Papæ non sit appellandum, potest tamen ab ea supplicare ad ipsum papam meliùs informatum, & petere restitutionem in integrũ. *Abb. in c. tum ex litteris. eod. tit. num. 2.*

27 Petitio restitutionis impedit ne exequutionem sententiæ?
Resp. Affirmatiuè: nisi sit præsumptio, quòd malitiosè petitur; tunc enim præstita cautione mandatur exequtioni sententia *c. suscitata. eod. tit.*

28 Restitutio potest peti à procuratore sine speciali mandato?
℞. Potest, nisi in duobus casibus. Primò, cum petitur aduersus aliquod instrumentum, vel scripturam. Secundò, aduersus sententiam, quę transit in rem iudicatam tempore decem dierum sine auxilio appellationis; in his duobus casibus procurator debet petere speciale mandatum; quia reputantur à doctoribus tamquam nouæ lites. *DD. & Abb. in c. suscitata. n. 5. eod. tit. de in integrum restit.*

29 Absens intra quod tempus debet audiri, vt restituatur?
Resp. Intra annum, & purgatis expensis restituitur in primum statum. *Abb. c. consultationibus de off. iudic. delegati. num. 6.*

30 Spoliatus quid debet probare, vt restituatur?
Resp. Possessionem, & spolium, *c. consultationibus. de off. iud. deleg.*

31 A quo Iudice est petenda restitutio?
Resp. A superiori, & non inferiori, vel ab eo iudice, qui dedit sententiam. *Abb. in cap. tum ex litteris. de in integrum restitutione, num. 3. & cap. suscitata. eodem titulo.*

32 In causa restitutionis possunt sumi arbitri?
℞. Directè non, quia est beneficium procedens ab officio liberali iudicis, neque in causa matrimonij, cuius iurisdictio est solius Episcopi. *Abb. in c. causa. de in integr. restit. num. 4.*

33 Quæ dicitur noua causa ad hoc, vt detur Ecclesijs restitutio per eumdem iudicem denegata?
℞. Illa causa, quæ priùs non fuit allegata; puta Ecclesia petit restitutionem ex eo, quòd non præsentauit sua priuilegia, & denegata fuit; quia non benè probauit, iterum de nouo petit restitutionem; quia negligentia procuratoris non probauit suam intentionem, vel quia habet nouos testes, tunc ex ista noua causa per eumdem iudicem conceditur restitutio prius negata. *Abb. in c. fin. de in integrum rest. num. 1.*

34 Restitutio in integrum coram quo Iudice debet peti?
Resp. Coram Iudice rei; quià actor tenetur sequi forum rei. *Abbas in capit. constitutus eodem titulo numero 1.*

35 Causa restitutionis in integrum, potest ne delegari?
Resp. Potest de iure Canonico, & ciuili. *Abb. in cap. causa. eod. tit. num. 2.*

36 Si restitutio negetur Ecclesiæ, potest ei iterum concedi?
℞. Non, nisi ex causa noua; sed datur appellatio à tali denegatione. *c. fin. eod. tit.*

CAPVT XXIV.

De Arbitris.

1 Qvid est laudum in arbitris?
Resp. Sententiam arbitri laudare, & sententiam arbitralem ferre. *l. cum dies. §. si arbiter. ff. de arbitr.*

2 Quare dicitur, laudum, vel laudare sententiam arbitri?
℞. Existimo, quia laudabile est à litibus discedere, & lites dirimere arbitrio, vel amicabili compositione, & sic ab effectu suscipit nomen laudum.

3 Quid est emologare, vel emologiare?
℞. Confirmare, vel reprobare sententiam arbitri. *Goffred. de arbitris. §. 3.*

4 Quibus modis emologatur sententia arbitri?
℞. Duobus. Primò, verbo, vel scripto. Secundò, tacendo per spatium decem dierũ. *Goffr. de arbitris. §. 3.*

5 Quid est arbitrium?
℞. Est potestas iudicandi aliena voluntate tradita, & recepta ad pronuntiandum in lite, prout arbitrio suo visum fuerit, aliquando apposita certa pœna, & terminis. *Hostiens. in sum. de arbitris. n. 1. l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.*

6 Quot sunt genera arbitrorum?
Resp. Tria. primò, arbiter electus à partibus. Secundò, arbiter iuris. Tertiò arbiter, seu amicabilis compositor. *Doctores in cap. Quintauallis, de iureiurando.*

7 Quis est Iudex arbiter?
℞. Iudex electus à partibus, qui debet iudicare seruato

nato iuris ordine: & dicitur compromissarius; licèt non habeat iurisdictionem ordinariam, nec delegatam, ab eius sententia non appellatur. *l. 1. ff. de arbitris.*

8 Quis est Iudex arbitrator?
Resp. Ille, qui eligitur à partibus tali forma, vt possit cognoscere, & iudicare, & amicabiliter componere, tollendo vni, & dando alteri, magis de æquitate, quàm de rigore iuris. *l. 2. C. quando prouocare non est necesse.*

9 Quis est arbitrer iuris?
Resp. Quidam Iudex tertius, qui in aliquibus casibus datur à Iure: vt quando recusatur ordinarius, debet à partibus aliquis Iudex nominari, qui de recusatione cognoscat, qui vocatur iuris arbiter, id est datus à iure. *c. cum speciali, de appell.*

10 Compromissum valet ne in numero pari?
Resp. Valet. *Abb. in cap. 1. de arbitris, num. 1. citans alia capita.*

11 Arbitri in quo numero debent eligi?
Resp. In dispari, & tunc statur sententiæ maioris partis. *c. 1. de arbit. num. 1.*

12 Si sint tres iudices arbitri, & duo proferant sententiam tertio absente, valebit ne talis sententia?
Resp. Non, quia posset ille tertius ducere alios duos in contrariam opinionem, & quia non seruatur forma compromissi. *Abb. c. 1. de arbit. num. 3.*

13 In mulierem potest compromittere Clericus?
Resp. Cum distinctione; de rebus patrimonialibus poterit, quia tunc non subijcit se laico in sua persona; de rebus verò Ecclesiæ spiritualibus, & criminalibus non potest sine licentia sui Episcopi. *Abb. in c. dilecti filij. num. 8. de arbitr.*

14 Mulier potest esse arbitra?
Resp. Non, quia arbitrium est redactum ad instar iudicij, & iudicare est proprium viri, & non mulieris. *l. 1. ff. de arbitris. Abb. c. dilecti filij. eod. tit. num. 1.*

15 In iudicem ordinarium potest fieri cōpromissum?
℟. Potest, tam de iure Canonico, quam ciuili; ordinarius verò non poterit iubere, vt in ipsum compromittant. *gl. in c. cum temp. de arbit. & Abb. ibi num. 5.*

16 Mulier potest esse arbitratrix, & amicabilis compositrix?
Resp. Potest, quia in hoc casu procedit extraiudicialiter, componendo, & coram ea propriè non est iudicium. *c. Quintaual. de iureiurando. Abb. c. dilecti filij. eod. tit. num. 2.*

17 In laicum, & Clericum potest compromitti de re Ecclesiastica, & spirituali?
Resp. Potest, cum auctoritate iudicis ordinarij, vel delegati, quia tunc authoritas superioris, & consortium Clerici in capacem reddit capacem. *text. in cap. per tuas in fin. de arbit. & Abb. in princ.*

18 Quotupliciter potest fieri compromissum?
Resp. Dupliciter. Primo, pacto stipulatione, & nudis verbis. Secundo, scriptura quarentigia cum iuramento, & pœna apposita. *Abb. in c. per tuas. num. 8.*

19 Compromissum nudis verbis, & sententia inde sequuta patit ne aliquam actionem?
Resp. De iure ciuili, non; benè tamen de iure Canonico, in quo magis attenditur ad æquitatem, & concordiam, quam ad iuris rigorem. *l. diem proferre. ff. de compromissi. Abb. in c. per tuas. n. 8. eod. tit.*

20 Compromissum est ne liberum?
Resp. In principio est, tam ex parte partium, quàm ex parte iudicis; sed postea non est liberum, quia partes tenenrut obedire, & compelluntur, & Iudex compellitur sententiare. *l. 3. ff. de arbitris.*

21 Cōpromissum morte vnius transit ne ad hæredes?
Resp. Non, sed finitur morte eius, nisi in eo fiat mētio, quod compromissum comprehendat hæredes; ratio est, quia compromissum est stricti iuris, & compromittitur in amicos, qui forsan ignoti sunt hæredibus, cum amicitia sit quid personale. *Abb. cap. fin. de comprom. c. ex parte. eod. tit. num. 2. l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.*

22 Compromissum quomodo accipit firmitatem?
Resp. Datione obsidum, vel pignorum, vel pœna; quæ omnia licita sunt in compromisso ad eius firmitatem, vt pars nō possit resilire. *Abb. cap. exposita, de arbit. num. 1.*

23 Ecclesia, & religiosi possunt petere pœnam compromissi?
℟. Possunt. *c. dilecti filij. eod. tit. & ibi Abb. num. 12.*

24 Si fiat compromissum cum pœna sine iuramento, ad quid tenebitur pars, quæ fuit condemnata?
Resp. Solum ad solutionem pœnæ; sed non obligatur emologare, confirmare, vel consentire sententiæ arbitri. *Abb. in c. per tuas. eod. tit. num. 15.*

25 Quando quis cogitur compromittere?
Resp. Quoties in iure dispositum est, vt compromittat. *cap. suspicionis. de offic. delegati. l. cum specialis. C. de iudicijs.*

26 Clericus potest compromittere in laicum sine licentia sui Episcopi?
Resp. Non. *Abb. in c. dilecti filij, eod. tit. nu. 8.*

27 Qua ratione statur sententiæ iudicis arbitri?
Resp. Metu pœnæ positæ in compromisso, quia de iure sententia non habet vim coercitiuam, cum non lata sit à Iudice habente iurisdictionem ordinariam, vel delegatam. *cap. à iudicibus. 2. q. 6.*

28 Ecclesia exempta potest facere compromissum in iudicium suæ exemptionis?
Resp. Non, quia non potest renuntiare priuilegijs suæ libertatis. *c. cum tempore, de arbitris.*

29 Qui non possunt compromittere?
Resp. Omnes, qui non possunt alienare, sicut prælatus, tutor, Clericus, minor, mulier non vxorata, & similes. *Abb. in c. cum tempore de arbitris. num. 3.*

30 Super re spirituali potest ne cōpromitti in laicū?
Resp. Non, cum laicus iurisdictionis Ecclesiasticæ sit incapax. *Abb. c. contingit. num. 1. eod. tit.*

31 Laicus potest esse assessor iudicis spiritualis?
℟. poterit, etiā si iudex sit Clericus, & sit arbiter, vel arbitrator. *Abb. in c. contingit de arbitris. num. 3.*

32 Super matrimonio potest fieri compromissum?
Resp. potest, tam super matrimonio carnali, quàm spirituali. *Abb. c. ex parte de arbitris. num. 1.*

33 Quando appellatur à sententia arbitri, ad quem appellatur?
℟. Ad Iudicem ordinarium illius personæ, contra quam appellatur. *Abb. in c. cum dilectus, eod. tit. n. 20.*

34 Quis debet mādare executioni sententiā arbitri?
Resp. Iudex ordinarius illius personæ, contra quam lata fuit sententia. *Abb. c. cum dilectus. eod. tit. nu. 20.*

35 possunt ne partes eligere arbitrum, & dare illi facultatem, vt causam definiat, vel eligat alios Iudices, qui eam terminent?
℟. possunt, & est validum compromissum; quia tūc non compromittitur in certam personam, sed datur

facultas tali personæ, vt ipsa eligat arbitros iudices, sicut potest quis dare speciale mandatum suo procuratori, vt eligat arbitros, & compromittat, cap. cũ à nobis de arbitris. & non est contrarium *c. innotuit. cod. tit. Abb. in c. cum à nobis. eod. tit.*

36. Super matrimonio potest fieri compromissum?
Resp. Poterit fieri tam super matrimonio carnali, quàm spirituali. *Abb. in c. ex parte de arbitris. num. 1.*

37. Ad compromittendum sufficit ne mandatum generale?
Resp. Non, sed necessariò debet esse speciale, cum pendeat ex aliena voluntate partium. cap. per tuas de arbitris.

38 Iudex arbiter potest esse testis coram se?
Resp. Potest propter inopiam probationis solum, sed non quando sunt alij testes. *Abb. c. non sine multa, eod. tit. num. 11. glos. in c. nisi. de præbend.*

39 Coram arbitro electo à partibus potest fieri reconuentio?
Resp. Non; quia non habet iurisdictionem vltra comprehensa in compromisso. *caput. cum dilectus, de arbitris.*

40 Coram arbitro iuris potest fieri conuentio?
Resp. Potest, quia ille habet iurisdictionem à Iure, & non à partibus. *Abb. c. cum dilectus, eod. tit. num. 40.*

41 Si Iudex ordinarius fit arbiter, & socius eius moriatur ante sententiam, poterit ne, vt ordinarius ex actis factis ante eum causam iudicare, vt ordinarius?
Resp. Diuersæ sunt opiniones. *Abb. in c. ex parte. n. 4. de arbit.* tenet partem affirmatiuam, & allegat pro se, *l. 1. C. de arbitris, & c. præsentata. de test. ibi sed* Butrius contrarium tenet, cum finita sit iurisdictio arbitri, & arbitrium distinctum sit a iurisdictione ordinaria, & sic acta non valent.

42 Potest ne fieri reconuentio coram arbitro electo à partibus?
Resp. Non, quia non habet iurisdictionem, vltra comprehensa in compromisso. *capit. cum dilectus, de arbitris.*

43 Compromissum de puris, & liquidis potest fieri in iudicem arbitrum?
Resp. Non, sed in arbitratorem, & amicabilem cõpositorem. *Abb. in c. exposita, de arbit. num. 3.*

44 Si post datam sententiam arbitrorum oriatur aliqua lis super tali sententia, vel aliquo articulo eius, arbiter poterit ne iudicare de hoc?
Resp. Non; quia arbiter non debet arbitrari de alio, nisi de eo, de quo compromissum est cap. exposita de arbitris.

45 Compromissum factum inter duos iudices (cum potestate, vt in discordia ipsi eligant tertium) valebit, ne?
Resp. Non, quia compromissum debet esse de certa persona, & in hoc casu de incerta: imò si illi duo iudices concordent, sententia erit valida, si discordent, & ipsi eligant tertium, talis sententia lata à tertio erit inualida, cum fuerit electa persona incerta in iudicem, contra naturam compromissi; si verò partes dicant, si isti duo iudices discordauerint, eligimus Petrum in tertium iudicem compromissarium, tunc sententia erit valida. *c. innotuit. de arbitris. Abb. d. cap. n. 1. l. non distinguimus. §. quæsitum. ff. cod. l. si quis arbitratu. ff. de verb. oblig.*

46 Quomodo tollitur compromissum primum?
Resp. Per secundum factum ab eisdem partibus; vel per voluntatem ambarum partium, quia sicut ipsi partes dant iurisdictionem compromissariã, possunt eam tollere. *Abb. c. innotuit, de arbitris, n. 6.*

CAPVT XXV.

De alienatione iudicij mutandi causa facta.

1 QVibus modis fit alienatio iudicij?
Resp. Duobus. Primo, resignando simpliciter beneficium. Secundo, permutando illud. *Abb. c. 1. de alien. ind. num. 1.*

2 Quam pœnam incurrit, qui alienat rem, de qua litigatur, iudicij mutandi causa?
Resp. Soluit damnum illatum ex alienatione, & subsequutum post alienationem. *l. 1. 2. & 3. ff. eod. tit.*

3 Quando facit quis fraudem alienando rem, contra quem est procedendum?
Resp. Eodem rescripto proceditur contra alienantem, & contra illum, qui possidet rem alienatam. *c. 1. de alienat. ind.*

4 Clericus potest recipere cessionem, vel renuntiationem à laicis causa mutandi iudicium?
Resp. Non, quia est fraus manifesta; imò Clericus id faciens punitur. *c. 2. eod. tit.*

5 Quando præsumitur dolosa cessio facta in Clericum?
Resp. Primò, quando pretium sit parui momenti pro re magna. Secundò, quando in cessione non exprimitur titulus, vel contractus. Tertiò, quando in instrumento non dicitur causa cessionis. Quartò, si res fuit pro parte vẽditã, & pro parte donata. Quintò, quando in scriptura emptor confitetur se recepisse pretium, & non apparet de receptione ex fide Notarij. *Abb. cap. 2. de alienatione iudicij mutandi causa facta, num. 7.*

FINIS LIBRI SEPTIMI.

LIBER

LIBER OCTAVVS CONTINENS OMNES MATERIAS LIBRI SECVNDI DECRETALIVM, De quibus hactenus non est Tractatum.

CAPVT PRIMVM.

De Iudicijs, & iurisdictione.

1 QVid est iurisdictio?
Resp. Potestas de publico introducta in bonum Reip. & publicam vtilitatem. leg. priuatorum. *Cod. de iurisd. omn. iud. glos. in l. 1. ff. de iurisdict. iud.*

2 Qui possunt dare hanc iurisdictionem?
Resp. Quatuor. Primò lex, vel canon. Secundò Papa, vel Imperator. Tertiò consuetudo. Quarto Vniuersitas approbata, vt mercatores. *c. cum ab Ecclesiarum, de offic. Ordin.*

3 Homines priuati possunt conferre hanc iurisdictionem?
Resp. Non, sed possunt eligere iudices arbitros in suis litibus, & super re priuata illis dare iurisdictionem. *l. priuatorum, C. de iurisdictione omn. iudic.*

4 Quotuplex est iurisdictio, & quomodo diuiditur?
Resp. In merum, & mixtum imperium, & simplicem iurisdictionem, *Ioan. Gillot in tract. iurisdictione, & imperio, cap. 2. num. 1.*

5 Quid est merum imperium?
Resp. Habere gladij potestatem ad puniendum facinorosos, & dicitur merum, quia separatur à cognitione pecuniaria, eo quod inde nullum sequitur cōmodum pecuniarium. *l. imperium, ff. de iurisdict. omnium iud.*

6 Quod est mixtum imperium?
Resp. Potestas media, quia habet aliquid de mero imperio, & de iurisdictione ordinaria, & habet commodum pecuniarium, & pertinet ad ipsum bonorum possessio. *l. 3. ff. de iurisd. omn. iud. in glos. & in text.*

7 Simplex iurisdictio ordinaria qualis est?
Resp. Ea, quam habent iudices inferiores. *c. si diligenti, de for. comp. c. cæterum, de iudicijs, & Abb. ibi nu. 2. & in c. in singulis, de statu monac. num. 3.*

8 Laicus potest esse assessor iudicis spiritualis.
Resp. Potest, etiam si iudex Ecclesiasticus sit arbitrer, vel arbitrator. *Abb. in cap. contingit, de arbitris, num. 3.*

9 Quid est Iudicium?
Resp. Actus legitimus trium personarum fictè, vel propriè; videlicet Iudicis, actoris, & rei in iudicio contendentium. *cap. 1. de iudicijs, & Abbas ibi in rub. num. 1.*

10 Inquisitio est iudicium ordinarium, vel extraordinarium?
Resp. Quia introductum est à iure, poterit esse ordinarium: & quia non apparet actor, poterit esse extraordinarium. *Abb. vbi sup. num. 3.*

11 Iudicium quibus modis finitur?
Resp. Quatuor. Primo, tempore, videlicet, quia causæ criminales biennio finiri debent. *leg. properandum. Cod. de iudicijs.* Secundò, sententia Iudicis, cum qua finitur iudicium. *leg. iudicium. ff. de iudicijs.* Tertiò, prohibitione, vt cum à Principe prohibetur, ne de tali causa cognoscatur. Quartò, status mutatione. *leg. Iudicium. ff. de Iudicijs.*

12 Hoc nomen Iudicium quid significat?
Resp. In iure habet plures significationes. Primò, idem est, quod casus fortuitus. Secundò, sumitur pro discretione, vt quando dicitur, in isto puero non est iudicium. Tertiò, pro actione, vt cum dicitur iudicium familiæ erciscundæ. *l. cum prætor. ff. de iudicijs.* Quartò pro vltima voluntate testatoris. *in Inst. quibus mod. est permissum facere. tex. §. 1.* Quintò pro examinatione, vel deliberatione. Sexto pro authoritate alicuius personæ, vt cum dicitur, talis est magni iudicij. *dist. 62. c. 1.* Septimò, pro pœna, & dicitur Titium subijsse tale iudicium, *cap. & purgabis distinct. 50.* Octauo pro ordinatione causæ discutiendæ in iure, coram iudice, vel pro iudicio, & sententia Iudicis. *l. 1. ff. de re iudicata. l. properandum. §. 1. C. de Iudicijs.*

13 Ante litis contestationem dicitur ne iudicium?
Resp. Non, quia deficit pars delinquentis, vel rei, quæ est necessaria. *c. 1. de iudic. & Abb. ibi n. 2. in rub.*

14 Quotuplex est iudicium?
Resp. Triplex. Primò, ad petitionē partis. Secundò, per inquisitionem. Tertio, per denuntiationem.

15 Quod est iudicium ad petitionē partium, & quid potest iudex facere?
Resp. Quando aliquis ciuiliter, vel criminaliter corā Iudice intentat aliquam actionem contra aliquem, & in hoc casu nullæ sunt vires iudicis, quia debet iustitiam ad vnguem seruare, etiam diabolo litiganti. *Abbas in capit. cum contingat, numer. 29. de foro*

foro competenti, institutio. de offic. Iudicis in principio.

15 Quod est iudicium per denuntiationem?
Resp. Quando fiscus, vel alius coram iudice crimen alicui denuntiat, vt de concubinatu, & tunc mitius potest Iudex se habere. *Hostiens. de accusat. de denunt. in rubr. num. 1.*

16 Admonitio Euangelica debet ne præcedere denuntiationem?
Resp. Debet, vt habetur in c. nouit. de iudiciis; ratio est, quia si quis se emēdat per solam admonitionem, frustra fit denuntiatio; & Deus non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat.

17 Quod est iudicium per inquisitionem?
Resp. Quando Iudex ex officio, vel eius iussu fiscus inquirit vitam alicuius. *Hostiens. in rubric. de inquisit. num. 2.*

18 Fiscus potest ne denuntiare aliquem contra voluntatem partis læsæ?
Resp. Potest; quia in quolibet delicto sunt duæ partes. Prima, persona læsa. Secunda, fiscus regius læsus, qui ob publicam vtilitatem, ne delicta impunita maneant, & tenetur petere punitionem, vt alij arceantur à delictis. *leg. qui seruum, §. ut ss. ff. de interrogat. actionibus, & gloss. in leg. sub prætextu. C. de transact.*

19 Quod est iudicium contradictorium?
Resp. Quando partes inter se corā Iudice differunt, vt si vnus dicat, domus est mea, & alter dicat, non est tua, sed mea. *cap. Abbate. glos. fi. de verb. sign. in Verbo, contradicto.*

20 Quod est iudicium capitale?
Resp. Cum quis reus morte naturali, vel exilio mulctatur, & de ciuitate eijcitur. *Institut. de publ. iud. in princ.*

21 Quod est iudicium publicum?
Resp. Dicitur de publicis causis, & solet dici, quasi populicum, quia propter eius grauitatem cuilibet de populo commissa est executio, vt crimen læsæ Maiestatis diuinæ, vel humanæ, in quo propter grauitatem delicti omnes sunt legitimi accusatores, vel denuntiatores. *Instit. vt sup. §. 1.*

22 Quod est iudicium priuatum?
Resp. Quod ciuiliter tractatur, vel intentatur, & in quo ius priuatim duorum, vel trium litigantium cognoscitur. *l. priuatorum. C. de iurisdict. omnium iudicū, § huius studij, inst. de iust. & iure.*

23 Iudicium priuatum quomodo diuiditur?
Resp. Ratione materiæ, formæ, & quantitatis, ratione materiæ, quia est aut temporale, aut spirituale, ciuile, vel criminale, ratione formæ, quia, aut est iudicium ordinarium, vbi seruatur ordo iuris, vel extraordinarium, vbi proceditur ex corrupto, non seruato ordine iuris, ratione quantitatis videlicet vniuersale, & generale. *Specul. lib. 2. p. 1. de actione, seu petitione, nu. 45. Niconit. in c. quoniam in reper. de probat. num. 155. allegans multa iura.*

24 Quis dicitur Iudex in communi?
Resp. Ille, qui dicit ius populo, siue ille, qui in iure disceptat, & iustè iudicat. *cap. forus. §. in omni quoque, de verb. sign.*

25 Quas qualitates debet habere Iudex bonus?
Resp. Debet esse sapiens, prudens, grauis, & bonus, qui iustitiam pecunia non vendat, & absq; amore, vel timore sine vllo respectu iustitiam administret.

26 Quotuplex est Iudex?
℞. Alius ordinarius, qui habet iurisdictionē à iure, vt Episcopus, & prætor, alius delegatus, qui habet iurisdictionem ab alio sibi specialiter commissam.

27 Sententia lata à Iudice incompetente, si partes consentiant, valet ne?
Resp. Non, quia partes non possunt validare, quod de se inualidatum est, possunt tamen ipsi obseruare, quod Iudex determinauit tamquam iustum. *Abb. in c. cum venissent, de iud. num. 12.*

28 Quis est Iudex competens?
Resp. Ille, qui habet iurisdictionem cum exercitio. *glos. in clem. cum lite. tit. vt lite pendente.*

29 Quis est Iudex incompetens?
Resp. Ille, qui non habet iurisdictionem, ordinariā, neque delegatam, vel ille, coram quo compellitur aliquis litigare, vel ille, qui ratione alicuius defectus, non est capax iurisdictionis. *d. clem.*

30 Iudex debet auferre appellationes, & defensiones partibus?
Resp. Non, etiam diabolo, si litigaret, nec debet facere alias vexationes partibus appellantibus, quia appellatio est de iure naturali, & propter defensio rei, cui de iure faciendum est. *Abb. in cap. cum contingat. num. 29. de foro compet.*

31 Iudex poterit condemnare aliquem in expensis absque sententia?
Resp. Non. *Abb. capit. finem de dolo, & contumacia. num. 34.*

32 Iudex potest in sententia reseruare partibus, facultatem petendi expensas.
Resp. Potest, sicut potest seruare alia iura partibus. *Abb. c. 1. de sequestr. possession. num. 24.*

33 Taxationes expensarum apud quem debent fieri?
Resp. Apud Iudicem, qui in expensis condemnauit.

34 Quomodo taxantur expensæ processales, & personales?
Resp. Processales, taxando moderatè rationes Aduocati, Procuratoris, & Notarij, personales faciendo computum de expensis, quas deberet expendere domui suæ, nam quando est in ciuitate sua, non dantur expensæ personales, nisi sit aliquis officialis, qui relinquit suum officium occupando se in lite.

35 Quis debet moderare expensas, & quo ordine?
Resp. Iudex, qui fecit condemnationem, & taxatio fit dato memoriali iurato a parte, qui fecit expēsas, & audito reo tradendo illi copiam, postea iudex debet moderare expensas in fauorem rei, qui debet soluere. *Abb. vbi sup. nu. 26. c. 1. de sequestratione possessionis, & fructuum.*

36 Si sententia condemnet generaliter in expensis, intelligitur ne de expensis personalibus, & processalibus?
Resp. Non, sed de processalibus tantum, quia cum condemnatio sit quid odiosum, extendi non debet ad personales expensas, in quibus iudex rarò condemnat, nisi in causa iniustissima. *Abb. c. 1. de sequestrat. possess. & fruct.*

37 Vicarius Episcopi, quam iurisdictionem habet, ordinariam, vel delegatam?
Resp. Ordinariam à iure. *Abb. in c. quoniam, de offic. iud. delegat. num. 11.*

38 Iudex potest sententiare per articulos vnum hodie, & mane alterum?
℞. Potest, & in eadem sentētia potest sentētiare pro reo

reo vnum articulum, & alium pro actore. *Abb.c.1. de sequestr.possess.& fructuum,nu. 5.*

39 Vicarius Episcopi debet esse clericus necessario?
Resp. Affirmatiuè. *Abb.in c.quoniam de offic.iud.ord. nu.3. Bull. Clem. VIII. quæ expresse dicit, quod minus sit de Epistola.*

40 Qui sunt iudices pedanei, & vnde dicuntur?
Resp. Illi, qui solum cognoscunt de minimis, & vilibus causis, & dicuntur a pede, quæ est extrama pars corporis. *l.2.C.de pedaneis iudicibus.*

41 Iudex potest accipere expensas pro suo labore, sicut aduocatus?
Resp. Potest expensas moderatas petere, & recipere. *c.cum ob omni. de vita, & honest.cler.c.non sane. 15. q.5. solent.ff. de offic. proconsul.*

42 Prælatus est ne Iudex ordinarius?
Resp. Affirmatiuè, quia est de iure communi Iudex, & propter prohibitionem iudicum secularo non debet relinquere suam iurisdictionem. *c. decernimus de iud. & ibi glos.*

43 Cum vertitur quæstio feudi inter vassallos, coram quo iudice tractari debet talis causa?
Resp. Coram Domino feudi, si causa sit de feudo, licet Vassalli sint alterius iurisdictionis. *c. verum, de foro compet. Abb. ibi. nu. 1.*

44 Si Rector alicuius collegij, vel mercatorium habet iurisdictio supra suos collegas, aufert ne iurisdictionem ordinariam super eisdem causis?
Resp. Non, nisi per nullam Apostolicam sit iurisdictio priuatiua. *gloss. in c. cum ab Ecclesiarum de offic. ordinar. Abb. in cap. cæterum. eod.tit.n.7. l. per iniquum. C. de iurisdictione omnium Iudicum.*

45 Iudex Ecclesiasticus potest præstare auxilium iudici sæculari?
Resp. Affirmatiuè, in licitis, & honestis, quæ non sũt in damnum Ecclesiæ, neq. contra ius, & etiam, vt vna iurisdictio adiuuet aliam. *Abb.c.at si clerici. de iudic. num.12.*

46 Princeps non recognoscens superiorem potest esse iudex in causa propria?
Resp. Potest, quia, lex plurimum confidit de rectitudine Regum, & Principum, & existimat eos contra se ipsos facere iustitiam. *Abb. in c.nouit, de iud. num.6.*

47 Reges, & Imperatores in quibus subijciuntur Ecclesiasticis?
Resp. In spiritualibus, vt in sumendis Sacramentis subijciuntur Parochis, sicut alij Christiani, eum præcipua gloria Regum sit fides Christi, qui dicit, per me Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. *Prou. 8. nu. 15. Abb. in c.nouit. de iud.nu.8.*

48 Duces, & Magni Magistri militum quam iurisdictionem habent?
Resp. Iurisdictionem sibi a Rege delegatam, & possunt cognoscere inter duos milites, vel contra militem accusatum a ciue summariè, & de plano. *l.magisteria. C. de iurisd.omn.iud.*

49 Causa Ecclesiastica potest committi à Prælato iudici laico?
Resp. Non, neque eam debet committere, nisi clericis, & iudicibus synodalibus. *Abb.c.decernimus, de iud.num.7.*

50 Quando quis habet iurisdictionem extra ordinariam concessam in suo fauore, & illa vti non vult, ad quem deuoluitur?
Resp. Ad ordinarium. *c.cæterũ.eod.tit.& ibi Abb.n.5.*

51 In notorijs poterit Iudex iudicare?
Resp. Poterit, absq. alia probatione, licet titius sit processum formare, præcipue in re graui. *Abb.c. dilecti eod.tit.n.3.& l.1.C.qui, & aduersus quos & ibi gl.*

52 Iudex potest cognoscere de re, quæ sibi constat vt homini priuato, & non vt iudici?
Resp. Non, sed debet illi constare, per testes, & processum. *Abb.c.dilecti.de iudic.num.3.& l.1.C. qui, & aduersus quo in integrum.*

53 Quando potest iudex sæcularis punire clericum?
Resp. Postquam est degradatus, & traditus curiæ sæculari. *Abb.c.cum non ab homine, eod.tit.nu.9.*

54 Quando põt Iudex Ecclesiasticus punire laicos?
Resp. In pluribus, quæ priuatiue sunt iurisdictionis Ecclesiasticę, vt quando sunt sacrilegi, concubinarij, in decimis, in matrimonio, & in alijs mixti fori contra periurium, & publicum peccatorem. *c.nouit.ille, eodem titulo.*

55 Administrator alicuius rei potest agere in iudicio?
Resp. Potest, super iuribus alicuius administrationis. *Abb. in c.cum deputati.eod.nu.1.*

56 Quæ differentia est inter iudicium iudicis ordinarij, & arbitrij?
Resp. Primo, differunt in eo, quod iudicium ordinarij est de ciuili, & criminali, iudicium arbitrorum solum de ciuili. Secundo, iudicium ordinarij est necessarium, sed arbitri voluntarium. *Goffred. de iud. & Cardinalis, eod.tit.*

57 Quid solet peruertere, & turbare iudicium, & iudices?
Resp. Primò, fauor, Secundò, odium. Tertio præmium, seu pecunia, Quartò timor. *vt habetur in cap. quatuor modis. 11. q.3.*

58 Qui non possunt esse iudices?
Resp. De iure, mulier, infamis, seruus, qui nõ sunt sui iuris mentecaptus, furiosus, ebrius, infans, deportatus, & omnes, qui sub potestate alterius sunt, & omnes illi, quia iure priuati sunt omnibus honoribus, quia seruus de iure ciuili habetur pro mortuo. *l. Casius ff. de senatoribus. Abb. in c.cum dilecti. num.17. de confirmat. vtili, vel inutili. l.cum lege, ff. de arbitris.*

60 Iudex Ecclesiasticus poterit accipere salarium, & pretio locare suam personam?
Resp. Licet sit iudex Ecclesiasticus, siue sæcularis licitè poterit recipere salarium, & pecunias, seu iura, & emolumenta prouenientia ex officio secundum taxas positas a superiore, & poterit locare pretio sua persona, ratio est, quia labor iudicis pretio est æstimabilis, sicut labor aduocati, & mercenarij, qui fodit vineam, *tenet Abb. in c.1. ne Prelati vices suas numero 4.*

61 Si duo litigant, vnus pauper, & alter diues licebit nè iudici miseratione pauperis commoto tollere iustitiam diuiti, & dare illam pauperi?
Resp. Non, quia Spiritus Sanctus dicit, in iudicio pauperis non misereberis, quasi dicat, quod pauper, & diues æqualiter sunt iudicãdi. *Abb.c.cum contingat. de foro comp.nu.29.*

62 Iudex Ecclesiasticus potest cognoscere, an sua sit iurisdictio, sit controuersia in aliquo negotio de foro competenti inter ipsum, & iudicem sæculare, vel inter duo iudices Ecclesiasticos?
Resp. Potest super articulo isto pronuntiare actum interlocutorium, declarando se esse iudicem, vel remit-

mittendo negotium iudici competenti, & de tali actu interlocutorio legitime potest appellari a partibus, ratio est, quia est damnum irreparabile per diffinitiuam sententiam. *tenet Abb. in c. ex parte, de rescript. il 3. nu. 3. & 6.*

63 Res inter alios acta quid operatur?
Resp. Non præiudicat, etiam inter habentes consimilem causam, sed exemplo adiuuat. *Abb. in c. cumque, il 2. eod. tit. nu. 3.*

64 In rescripto clausula, quod procedat simpliciter, & pure, tollit ne ordinem iudicialem?
Resp. Non, sed seruanda est, vt partes restent satisfactæ, *Abb. in c. dilecti filij: eod. tit. nu. 4.*

65 Papa potest concedere Principi sæculari, vt iudicet causam clericorum?
Resp. Potest, est magna causa, quia Papa potest facere omnia, quę ipse Deus, claue non errante. *Abb. c. proposuit, de concessione præbendæ. nu. 14.*

CAPVT II.

De foro competenti.

1 QVid est forum competentes?
Resp. Quod quisque habet secundum suum statum, siue sit clericus, siue laicus, in quo pro eius commoditate necessario debet conueniri ab actore. *Abb. in rubr. de foro competenti nu. 1.*

2 Quid est priuilegium fori?
Resp. Quod habent clerici, vel Monachi, vel alij Ecclesiastici, vt necessario debeant conuenire coram suo iudice Ecclesiastico. *Abb. in d. rubr. cap. 1. num. 1.*

3 Ad quid datum est hoc priuilegium Ecclesiasticis personis?
Resp. Ne inhoneste clerici ante iudices sæculares tradantur, & vt melius, & decentius coram Ecclesiastico eorum finiantur, & quia habent priuilegium militiæ cælestis.

4 Quibus modis quis sortitur forum?
Resp. Multis. Primò, ratione delicti. Secundò, ratione contractus, vel destinatæ solutionis. Tertiò, ratione domicilij. Quartò, ratione rei sitę, in loco, vbi sita est. Quintò, ratione iurisdictionis supremę Summi Pontificis, quia quilibet potest conuenire coram Pontifice, cum Papa sit vniuersalis Iudex omnium clericorum. *Abb. c. licet, il 2. de foro compet. nu. 2.*

5 Forum sumitur ratione personæ, vel ratione rei?
℟. Ratione rei, de qua agitur videlicet si ager, super quo est cōtrouersia, est in vno territorio, & possidēs in alio, debet negotium ventilari in iurisdictione, vbi ager situs est. *c. sane eod. tit.*

6 In criminalibus quomodo quis sortitur forum?
Resp. Ratione delicti, vbi enim quis commisit delictum, ibi debet puniri. *Abb. in c. sane eodem. tit. nu. 5. c. delecti, & fin. eod. tit.*

7 Actor quod forum sequi debet?
Resp. Forum rei, quia ius fauet reo. *c. cum sit generale, & c. si clericus. eod. tit.*

8 Cum quis habet duo fora, vbi conueniri possit, cui datur electio fori?
Resp. Actori. *l. iuris ordinem, C. de iurisdictione omnium iudicum, c. cum sit generale. de foro comp.*

9 Si quis legitime citatus fuit, coram vno iudice, & post citationem mutauit forum, quia aduenit ei aliquod beneficium in alia diœcesi, vbi tenetur causam prosequi?
Resp. In foro, vbi prius fuit citatus, quia ibis lis legitimè incæpta fuit, & ibi finiri debet. *c. proposuisti eod tit.*

10 Si quis habet dignitatem, & contrahit, & postea relinquit dignitatem, vbi debet conueniri?
Resp. In loco dignitatis, quia in illo loco habuit duo vincula scilicet domicilium, & dignitatem tempore contractus. *l. iuris ordinem. C. de iurisdict. omn. iud.*

11 In criminalibus, quotuplex est forum, quod sequi potest contrarium?
Resp. Duplex. Primò, vbi crimen est inceptum. Secundò, vbi reus habet suum domicilium. *l. quæstiones. C. vbi de criminibus agi oportet.*

12 Si quis in aliquo loco mandauit fieri aliquod vulnus, vel aliquem interfici, vbi debet puniri, in foro, vbi mors, vel delictum commissum fuit, an in loco vbi dedit tale mandatum?
Resp. In loco, vbi delictum commissum fuit. *Barbosa in l. si vt ponitur. ff. de fideiussoribus, Abb. in c. licet. 2. nu. 7. eod. tit. de foro comp.*

13 Quando aliquis potest conueniri in duobus locis, quis debet eligere locum conuentionis, actor, vel reus?
Resp. Actor. *Abb. in c. dilecti fili. nu. 9. eod. tit.*

14 Clericus habens plura beneficia in pluribus locis habet nè plura domicilia?
Resp. Si talia beneficia sint curata, & per se ipsum illis seruiat habet tot domicilia, quot sunt beneficia, si verò sint simplicia, habet solum domicilium, vbi habet titulum. *c. non potest. de præbend. in 6. l. assumptio. §. iuris prudentibus. ff. ad municipalem, C. de sepult. in 6.*

15 Si clericus committat crimen in diœcesi aliena, quis debet de eo cognoscere proprius Episcopus, vel Episcopus in cuius diœcesi commisit crimen?
Resp. Episcopus, in cuius diœcesi commisit crimen, licet per *Conc. Trid. c. 8. sess. 14. de reform.* Episcopus proprius admonendus sit, ante sententiam. *cap. cum contingat, de foro comp.*

16 Si clericus habens beneficium committat delictū in alieno territorio, vbi debet puniri?
Resp. De delicto, in territorio, vbi deliquit, priuatio verò beneficij mandanda est exequutioni ab Episcopo, vbi situm est beneficium. *tex. in c. postulasti de foro comp.*

17 Possunt esse duo ordinarij in vna diœcesi?
Resp. Non, quia quilibet Episcopus est ordinarius solus in sua diœcesi. *c. cum contingat. eod tit.*

18 Si Episcopus recusetur, Archiepiscopus potest cognoscere de illa causa?
Resp. Non, sed Episcopus de consensu partium debet dare alium iudicem, qui negotium sententiet vel remittat causam superiori, *c. cum speciali, de appell. & Abb. c. si quis. de foro comp. nu. 7.*

19 Episcopus, vel Vicarius recusatus poterunt nè mandare exequutioni sententiam delegati?
Resp. Poterunt, quia in exequutione sententiæ non datur recusatio. *Abb. vbi sup. nu. 1. 10. & 11.*

20 Quis debet cognoscere an negotium pertineat ad Ecclesiasticum?

℟. Ipse

Resp. Ipse Iudex Ecclesiasticus, sed si inuenerit rem non esse suoi fori, remittet negotium ad secularem condemnando actorem in expensis. *Abb.c.cum sit generale.nu.14.eod.tit.*

21 Si aliqui sæcularis commisit delictum contra aliũ secularem in Ecclesia, poterit Iudex Ecclesiasticus punire tale delictum?

Resp. Non, sed solum Iudex sæcularis, & Ecclesia poterit punire sacrilegium, sed non furtum factum alicui laico. *Abb.in c.cum sit generale.nu.27.eod.tit.*

22 Archiepiscopus habet iurisdictionem in diœcesi suorum suffraganeorum?

Resp. Non, neque in res, neque in personas, nisi in secunda instantia, cum legitimè ad illum appellatum fuerit. *Abb.c.sanè nu.6.de foro comp.*

23 Clericus in quo casu potest contra laicum petere iustitiam in foro Ecclesiastico?

Resp. Deficiente, vel negligente iustitia sæculari, licèt hoc nunquam his temporibus contingat. *c.licet, il 1.eod.tit.de foro comp.*

24 Cognitio causæ, per quas dietas potest trahi extra Prouinciam, & à quo loco enumerantur dietæ?

Resp. Per vnam dietam, quæ enumeratur ab vltimo loco diœcesis. *c.ex parte, de foro comp.& ibi.Abb.n.10.*

25 Si sit consuetudo in aliquo loco, vt laicus conueniatur cum laico coram Iudice Ecclesiastico, quid agendum.

Resp. In illo loco talis consuetudo est seruãda. *Abb, in c. licet, il 2.eod.tit.nu.23.*

26 Exequutio testamenti ad quem pertinet.

Resp. Quoad legata, & opera pia ad Ecclesiasticum, & etiam inter pauperes; at vero quoad reliqua, ad secularem. *Abb.in c.ex tenore eod.tit. nu.7.*

27 Abbas in quo casu habet maiorem iurisdictionẽ, quàm Episcopum in suos monachos?

Resp. In expectantibus ad regulæ obseruãtiam præfertur Episcopo. *Abb.c.cum contingat.eod.tit.n.21.*

28 Pater, dominum, & maritus quam iurisdictionem habent in seruos, famulos, & filios, & vxores?

Resp. Possunt castigare leuiter, & in cubiculo, quasi in cacere detrudere, & fustigare, sed non possunt in eos sæuire, neq; pena legali, quasi iudicialiter eos punire *l. perspiciendum.ff. de pœnis. gl.in c.sicut alterius.7. q.1.l.vnica.C.de emendat. ser.inst. de ijs, qui sunt sui vel alie.iur.*

29 Si Abbas, vel superior sit negligens in punitione Monachorum, qui extra claustra notoriè delinquerint, quid debet facere Episcopus?

Resp. In isto casu præmissa monitione, si Abbas in puniendo munus suum non fecerit, potest ipse Episcopus punire talem Monachum siue Abbate, per facultatem sibi traditam à *Trid.syn.sess.25.c.14.de regular.*

30 Monachus vbi habet domicilium?

Resp. Quoad onera in monasterio, vbi habitat, & ibi debet necessariò conuenire: quoad commoda, & priuilegia in ciuitate, vbi natus est. *Abb.in c.postulasti.nu.5.de foro comp.*

31 Quam pœnam incurrit Iudex secularis, qui incarcerat clericum, vel cognoscit de causa ipsius, vel eam sententiat?

Resp. Excommunicationis; quia qui iniuriam facit Ecclesiæ, iustè caret eius communione, quia iustè punitur in eo, in quo peccauit. *c.2.eod.tit.c.sicut antiquitus.17.q.4.*

32 Talis Iudex incurrit excommunicationem ipso facto, an per sententiam?

℞. *Gloss.vltimo in c.nullus. de foro competenti, tenet, quòd per sententiam, & allegat.c. quasi 30.dist. sed Glos. in c.quicumq; de hæreticis. lib.6.* verbo innodetur, tenet, quòd ipso facto est excommunicatus, & hęc opinio est magis recepta à doctoribus?

33 Qui sunt de familia Episcopi, gaudent nè priuilegio fori Ecclesiastici?

Resp. Affirmatiuè. *Abb. in c.cum non ab homine. de iud.nu.2.sed famuli clericorum non gaudent hoc priuilegio. Abb.in c.nullus.de foro comp.nu.7.*

34 Seruientes Ecclesiæ, si non habent ordinem primæ tonsuræ in criminalibus gaudent nè priuilegio fori.

Resp. Distinguendo, seruientes, qui cum officijs perpetuò sunt deputati seruitio Ecclesiæ, velut ianitor, aut qui ex officio pulsat campanas, vel qui portant candelas, & ceroferaria, gaudent priuilegio fori, qui verò seruiunt temporalibus officij aliquibus, in Ecclesijs non gaudent. *c.omnis ætas.12.q.1.cap.per exceptionem de priuilegijs,in 6.& Abb.c.nullus, de foro comp.nu.5.*

35 Eremitæ, coloni Ecclesiarum, rectores hospitalium, fratres tertij ordinis Sancti Francisci, & ædificantes Ecclesias, gaudent nè priuilegio fori?

Resp. Licet *Innoc.in c.cum monasterium. de elect.teneat partem affirmatiuam; tamen Abb.in c. nullus. de foro competenti. nu.*10.contrarium tenet, quia priuilegium datum est ijs, qui sub aliqua regula approbata, perpetuò se Deo dedicauerit, vel ijs, qui ordines susceperunt, isti vero sunt eremitæ ex propria voluntate, & velut locustæ, quæ Regem non habent, & ne de facili iurisdictio imperatoria excludatur, subijciuntur iudici sæculari.

36 Conuersi religiosorum gaudẽt nè priuilegio fori?

Resp. Si emittunt professionem, gaudent etiam tempore nouitiatus. *Abb.vbi supr.nu.8.*

37 Super re Ecclesiæ, vel clerici coram quo Iudice debet conueniri laicus à clerico?

Resp. Etiam si bona clerici sint patrimonialia, corã Ecclesiastico. *c.si clericus.eod.tit. Abb.ibi nu.3.*

38 Si laicus neget rem Ecclesiæ, vel clerici, & dicat esse suam, coram quo Iudice conueniri debet?

Resp. Facta probatione non esse Ecclesiæ, coram iudice seculari nisi in i s locis, contraria fuerit consuetudo, & tunc illa seruanda est. *c.si clericus. de foro cõpetenti.*

39 Cui incumbit onus probandi, quòd aliquis non sit clericus?

Resp. Si notoriè sit clericus, vel in habitu clericali incedat; obijcienti exceptionem, si verò incedat in habitu laicali, vel non sit cognitus, ad ipsum clericum pertinet probatio. *c.si Iudex laicus de sententia excommunicationis, lib.6.*

40 Miserabiles personæ, coram quo Iudice conuenire debent suos reos?

Resp. Coram Ecclesiastico, quia ipsæ sunt sub protectione Ecclesiastico. *Abb. in c.cæterum.de iudic. nu.16.& c.cum sit generale.de foro comp. nu.6.*

41 Qui dicuntur miserabiles personæ?

Resp. Vidua spoliata, & pupillus, si sint pauperes, & à potentioribus oppressi. *Abb.in c.licet, il 1.num.7. eod.titulo.*

42 Si quis clericus, vel Monachus seruiat alicui iuris-

dictio-

dictionem habenti, coram quod est conueniendus?
Resp. Coram suo ordinario, & non coram illo, cui seruit, nisi forte talis habeat priuilegium cognoscendi de causis suæ familiæ. *Abb. in c. cum contingat. de foro comp. nu. 1.*

43 Priuilegiatus quo in loco debet conueniri?
Resp. In loco sui priuilegij, sed ex contractu ab eo facto poterit alio in loco conueniri. *text. in c. dilecti eodem titulo.*

44 Si priuilegium concedatur hominibus alicuius loci, transit nè in clericos?
Resp. Clerici de iure gaudent illo priuilegio, etiam si de illis nulla fiat mentio; quia creditur, quòd Princeps cōcedat clericis à fortiori, quod concedit laicis, cum sint inferioris conditionis, & clerici, cum sint superioris conditionis, non debent excludi à libertate, & priuilegio communi. *Abb. in c. dilecti. eod tit. nu. 30.*

45 Quotuplicia sunt crimina?
Resp. Alia sunt mera Ecclesiastica; alia mera secularia; alia mixti fori. *Abb. c. cum sit generale cod. tit. nu. 30.*

46 Quæ sunt mera Ecclesiastica?
Resp. Quę prohibita sunt, per leges merè Ecclesiasticas; vel quia sæculares Iudices de his non cognoscunt, propter periculum, vt in crimine vsuræ, & hæresis, in quibus laici possunt dubitare de substantia delicti. *Abb. in c. cum sit generale. nu. 31 eod. tit.*

47 Priuilegium & consuetudo derogant nè iuri communi criminalibus?
Resp. Derogant in cognitione criminum. *c. cum contingat. eod. tit.*

48 Si reus ponat exceptionem, coram quo iudice debet litigare?
Resp. In suo foro, vbi negotium principaliter tractatur; ratio est, quia exceptio propriè sequitur negotium principale, & ab eodem iudice est determinanda. *Abb. c. si quis. de foro competenti. num. 2. in additionibus. c. si clericus. eod. tit.*

49 Capitulum habet iurisdictionem in famulis sibi seruientibus?
℞. De iure cōmuni non nisi illam habet virtute alicuius priuilegij, vel cōsuetudinis immemorabilis legitimè præscriptæ. *Abb. in c. cum contingat eod. tit. nu. 4.*

50 Potestas audiendi confessiones, & administrandi Sacramenta potest nè prescribi?
Resp. Non, quia sunt iurisdictiones Episcopals pertinentes ad administrationem ordinis, & sic Episcopus debet dare licentiā, & soluere ligatam potestatem, *cap. dudum de priuilegijs, & excessibus priuilegiat. Abb. c. cum contingat de foro comp. num. 16.*

51 Successor tenetur ex contractu facto cum suo antecessore?
Resp. In ciuilibus affirmatiuè, & debet respondere in loco, vbi suus antecessor se obligauit. *Abb. in c. dilecti filij. de foro comp. nu. 2.*

52 Sacrilegi, & qui offendunt Ecclesiam, in quo foro conuenire debent?
Resp. In foro sęculari, vel Ecclesiastico, quia est crimen mixtum, & hoc relinquitur in electione Ecclesiæ. *c. cum sit generale. eod. tit.*

53 Potestas legitimandi, vel tabelliones procreandi potest ne prescribi?
Resp. Potest, licèt hoc competat soli Principi ratione meri, & mixti imperij. *c. per venerabilem, qui filij sint legitim. ibi Ant. de Butr. & Abb. in c. cum contingat. de foro competent. nu. 15.*

54 Violentia facta Ecclesiæ, vel clerico coram quo iudice debet tractari?
Resp. Coram Ecclesiastico. *Abb. c. cum sit generale, eodem tit. nu. 13.*

55 Crimen simoniæ, in quo foro cognoscitur?
Resp. Solùm in Ecclesiastico; cum res, super quia fuit simonia, sit Ecclesiastica. *Abb. vbi sup. nu. 10.*

56 Quæ sunt mera sæcularia crimina, quorum cognitio pertinet ad iudices sæculares?
Resp. Crimina per leges Regias, & sęculares prohibita. *Abb. in c. cum sit generale, eod. tit. nu. vlt.*

57 Quæ sunt mixta crimina, cuius cognitio pertinet ad iudicem sæcularem, & Ecclesiasticum?
Resp. Illa, quæ prohibita sunt per vtrumque Ius, vt periurium, & concubinatus; quæ delicta tàm Iudex Ecclesiasticus, quàm sæcularem punit. *Abb. in c. cum sit generale. eod. tit. num. 31. Gloss. in regula, 2. de regulis iuris. lib. 6.*

58 Vsurpantes bona Ecclesiastica, coram quo Iudice puniuntur?
Resp. Coram Ecclesiastico, quia est sacrilegij crimen. *c. conquęstus. eod. tit.*

59 Potest clericus eligere sibi iudicem laicum?
Resp. Non, etiam si iuret, & consentiat altera pars, quia ius publicum pacto priuatorum non tollitur; & iurisdictio Ecclesiastica non est clerici, sed Dei, data omnibus clericis. *cap. si diligenti. eod. tit.*

60 Quam pœnam incurrit clericus, qui trahit alium clericum coram Iudice sæculare?
Resp. In criminali deponitur, in ciuili perdit causam. *c. grauamen. de excessibus Prelator. Abb. cap. si diligenti. nu. 6. eod. tit. de foro comp.*

61 Si quis inuadat patrimonium clerici, quam pœnam incurrit, & coram quo Iudice debet conueniri?
Resp. Talis incurrit sacrilegium, & pœnam excommunicationis, & debet conueniri coram Iudice Ecclesiastico, quia ista crimina sunt fori Ecclesiastici; *tenet Abb. in c. cæterum, de iudicijs. nu. 17.*

62 Clericus succedens laico in bonis, coram quo Iudice debet conueniri, si lis oriatur supra dicta bona?
Resp. Cum distinctione si lis incępta fuit viuente laico super bona illius, debet conueniri clericus, qui successit in dictis bonis, coram Iudice laico; coram quo lis incępta fuit; ratio est, quia clericus successit in illis bonis cum onere finiendi illam litem, vbi incepta fuit, & bona licèt mutent possessionem, non mutant qualitatem; si verò lis non fuit incępta, neq; contestata viuente laico, sed postquam clericus habuit pacificem possessionem bonorum, tunc talis clericus debet conueniri coram Iudice Ecclesiastico; ratio est, quia bona sequuntur forum clerici, cum tempore possessionis nulli fuerint obnoxia, & clericus habet Iudices Ecclesiasticos distinctos à laicis, & tunc actio intentatur directè contra clericum, & contra bona clerici; *vt tenet Abb. in c. quia, de iudicijs, nu. 12.*

63 Clericus in causa reconuentionis poterit nè recōueniri coram Iudice sæculari?
Resp. Cum distinctione; si clericus agat contra laicum coram Iudice sæculari pro aliqua causa ciuili, tunc benè poterit reconueniri coram eodē Iude sæculari in concernentibus ad dictam causam ciuilem; ratio

ratio est, quia istæ reconuentiones sæpe sæpius sunt exceptiones, & pendent à causa principali, vel opponuntur iuri principali, & sic non congruit, vt iudicium diuidatur; si verò Clericus actionem criminalem ciuiliter petat contra laicum coram Iudice sæculari; laicus non poterit reconuenire Clericum de alio crimine, neque simili neque dissimili coram Iudice sæculari, sed coram Ecclesiastico; ratio est, quia actio criminalis non respicit bona, sed personam, & persona Clerici exépta est Iure diuino à iurisdictione laicorum. *tenet Abb. in c. at si Clerici, de iudic. nu.* 19.

64 Qualis Iudex debet cognoscere, an Clericus debeat gaudere priuilegio fori, & conueniri coram Iudice Ecclesiastico in ciuilibus, & criminalibus?

℞. Iudex Ecclesiasticus, & non sæcularis; ratio est, quia hoc iudicium est super personam Clerici, in qua Iudex sæcularis nullam potestatem habet, & hoc debet intelligi, etiam si Clericus inueniatur in habitu sæculari, & indecenti, vel in societate latronum; quotiescumque agitur, an talis homo sit ordinatus; debet Iudex Ecclesiasticus hoc sententiare. *Trident. syn. sess.* 23. *c.* 6. *de refor.*

65 Si Clericus trahantur innitu corá Iudice sæculari, quomodo debet procedere, vt pœnam euadat?

Resp. Non debet respondere ad obiecta, sed debet declinare, & protestari, quòd si aliquid fecerit, est ex metu Iudicis sæcularis. *Abb. in c. si diligenti, num.* 17. *eod. tit.*

66 Iurisdictio in quem potest prorogari?

℞. Solùm in habentem iurisdictionē, & non in personam particularem, *Abb. c. significasti, eod. tit. num.* 5.

67 In causa feudi coram quo Iudice debet laicus conuenire?

℞. Coram Domino feudi, etiam si talis Dominus sit Rex, vel imperator, quia de natura feudi, est vt lites ortæ supra feudum, coram Domino tractentur, qui habet iurisdictionem ordinariam supra subditos supradicti feudi. *c. ex transmissa, de foro competenti. Abb. in cap. solitæ de maioritate, & obedientia, num.* 3. *& Innoc. ibi.*

68 Quare in causa feudi laicus potest cognoscere de bonis Ecclesiæ, Episcopi, vel Clerici?

℞. Quia in donatione feudi Dominus apud se directum retinet dominium, & solùm dat vtile, & ideo magis videtur sæcularis cognoscere debere sua, quā de re Ecclesiæ, *c. Romana. de appellationibus lib.* 6. *§. debet.*

69 Capitulum sede vacāte cognoscit nè de causa feudi, quando est Episcopi?

Resp. Non, quia non succedit Capitulum in his, quę ad Episcopum pertinent iure speciali, vt in feudo, & prouisione beneficiorum, neque in ijs, que pertinent ad Episcopum Iure accidentali, sed solùm in ijs, quæ iure communi, & ordinario ad Episcopum pertinent, vt in iurisdictione ordinaria. *Innocent. cap. cum in cunctis, de elect. & Abbas cap. verum. de foro compet. nu.* 8.

70 Testes, qui examinantur ad perpetuām rei memoriam, coram quo Iudice sunt examinandi?

Resp. Coram Iudice illius personæ, pro qua fiunt informationes. *Abb. in c. si quis, de foro compet. n.* 3.

CAPVT III.

De Priuilegio fori.

1 Quid est priuilegium fori?

Resp. Quædam exemptio militiæ celestis; vt habetur in cæremoniali Romano. *cap. de ordinibus suscipiendis.*

2 Vt quis gaudeat priuilegio fori quid requiritur?

Resp. Vt ad minus primam tonsuram habeat, & portet habitum clericalem, & de licentia Episcopi alicui Ecclesiæ, vel Oratorio inseruiat, vel det operam litteris in aliquo studio, vel Seminario vel habeat beneficium Ecclesiasticum. *Trident. syn. sess.* 23. *cap.* 6. *de reform.*

3 Hoc seruitium, vel studium necessariò debet esse continuum, vel sufficit, vt sit interpolatum?

Resp. Sufficit, vt si interpolatum, & suis certis temporibus. *Trid. syn. sess.* 23. *c.* 6. *cit.*

4 Ad gaudendum priuilegio fori erunt ne necessaria requisita simul, vel sufficit vnum tantùm?

Resp. Sufficit vnum disiunctiuè, quia istæ dictiones, aut, vel, disiunctiuæ sunt, & faciunt integrum sensum. *Trid. syn. sess.* 23. *c.* 6. *de refor.*

5 Sufficit ne prima tonsura sinæ habitu, vel habitus sine prima tonsura, ad gaudendum priuilegio fori?

Resp. Necessarium esse, vt vtrūque concurrat, quia illa dictio, & posita in sancto Concilio, est coniunctiua, vt patet *in c.* 6. *sess.* 23. *cit.*

6 Si Clericus ad breue tempus dimittat habitum, & iterum reassumat, gaudebit ne priuilegio fori?

Resp. Affirmatiuè. *Trident. synod. sess.* 23. *cap.* 6. *vt supra.*

7 Si quis per publicam scripturam renuntiat priuilegio fori, & de facto relinquat habitum, & postea de sua propria auctoritate, vel de licentia Iudicis Ecclesiastici reassumat habitum, gaudebit ne in isto casu priuilegio fori?

Resp. Gaudebit, quia renuntiauit quod suum non erat; nam iurisdictio sæcularis data fuit Regibus à populo, qui sibi constituerunt Reges, & Duces; sed iurisdictio Ecclesiastica data fuit Petro, & Successoribus à Christo Domino, quando dixit, Petre pasce oues meas; & sic renuntiari non potest à Clericis, quia renuntiant, quod suum non est, *vt dicunt Doctores in rubrica de iudicijs.*

8 Si talis, dum non habeat habitum, commisit aliquod delictum, & Iudex sæcularis cœpit cognoscere, & postea iste reassumat habitum quis Iudex debet cognoscere tali delicto?

Resp. In isto casu Iudex sæcularis, cùm primùm ad eius notitiam venerit, talem esse Clericum, tenetur remittere personam, & processum ad iudicem Ecclesiasticum, quia renuntiatio priùs facta nulla fuit. *tenent Paul. de Castr. & Bald. in authentic. Clericus quoque, C. de Episc. & Cler.*

9 Propter delicta crebriùs cōmissa perdidit ne quis priuilegium fori?

Resp. Non, quia Petro interroganti, si frater meus peccauerit in me, quoties parcam ei vsq; septies? (Respon-

(Respondit Christus non dico tibi septies, sed vsque ad septuagies septies) & ibi numerus finitus ponitur pro infinito.

10 Si quis habeat solam primam tonsuram, & non incedat in habitu Clericali, requiritur ne aliqua monitio, vt tunc non gaudeat priuilegio fori?

Resp. Non, sed ad gaudendum necessarium, est vt iterũ reassumat habitum, *tenet Couarruuias in practicis quæstionib. c. 32.*

11 Si Clericus in minoribus habens primam tonsurã, & portans habitum committat aliquod delictum, & postea dimittat habitum, & vxorem ducat, à quo iudice debet puniri de tali delicto?

Resp. A Iudice Ecclesiastico, quia in foro inspicitur tempus delicti. *tenet Abb. in c. 1. de apostat. nu. 7. & 8.*

12 Si quis habet pensionem Ecclesiasticam, & non portat habitum clericalem, gaudebit nè priuilegio fori?

Resp. Non, quia concilium expressè exprimit tria requisita, scilicet habet beneficium, incedere in habitu, & tonsura, & inseruire alicui Ecclesiæ, sed si talis habuerit primam tonsuram cum pensione, poterit reassumere habitum, & tunc gaudebit. *Trid. syn. sess. 23. c. 6. de refor.*

13 Clericus negotiator gaudet nè priuilegio fori?

Resp. In bonis patrimonialibus non gaudet, nam perdidit priuilegium per delictum negotiationis, *vt tenet Abb. in c. recolentes, de statu Monachor. nu. 1. c. fin. de vita, & honest. Cler. c. generaliter. 16. q. 1.*

14 Si inueniatur Clericus die, vel nocte cum armis defensiuis, vel offensiuis, ex hoc perdit ne priuilegiũ fori?

Resp. Non, quia tali delicto non est imposita talis pęna à iure, & pœnæ non sunt extendendæ. *c. in audientia de sent. excom.*

15 Clericus, qui inuenitur à Iudice sæculari, sine habitu, & corona, & se immiscet rebus obscænis, & profanis, quam pœnam incurrit?

Resp. Perdidit priuilegium canonis, si quis suadente diabolo, quia tunc Iudex sæcularis absq; metus excommunicationis poterit eum, vi comprehendere, & incarcerare, sed absolutè talis Clericus non perdidit priuilegium fori, quia postea debet remitti ad Iudicem Ecclesiasticum cum suo processu. *text. in c. 1. de apostatis, & reiterantibus baptismum. & Abb. ibi numero 1.*

16 Si Iudex sæcularis cognoscat illum in illo habitu esse canonicum alicuius Ecclesiæ, vel beneficiatum, poterit nè vi illum comprehendere, & incarcerare absq; metu excommunicationis canonis si quis suadante diabolo?

Resp. Talis Iudex meliùs faciet, si honorificè sine strepitu illum conducat ad suum Episcopum, vel Iudicem Ecclesiasticum, sed si forsan ad euitandum aliquod damnum vi illum ducat in carcerem, nõ incidet in excommunicationem dicti canonis; ratio est, quia *text. in c. 1.* de appostatis, non erat necessarius iudicibus, sed fuit necessarius ad imponendam pęnã Clericis relinquentibus habitum, & coronam, vt à tali delicto arceantur, vt patet ex d. text.

17 Si Clericus incedit de nocte cum ense, vel cum alij armis offensiuis, vel defensiuis, & cum longo pallio, vel vestitu, cum quo itineratur, Iudex sæcularis poterit absque metu excommunicationis illum comprehendere, & incarcerare?

Resp. Si Iudex nõ inueniat talem Clericum in rebus obscęnis, & libidinosis, vel dando operam rei illicitæ, veluti furando, faciendo incendium, violando domos, pugnando cum aliquo non poterit absque excommunicatione in illum violentas manus iniicere, solùm poterit illum mittere ad suum iudicem; ratio est, quia licitum est Clerico in sui defensionem portare nocte arma offensiua, & defensiua, sicut licitum est itinerando, & talis Clericus solum perdidit priuilegium, cum inuenitur in rebus obscęnis, & cum simus in odiosis pęna extendi non debet. *c. 1. de apostatis, & reiterantibus baptismum, & ad secundum veriorem sententiam sic est intelligendum, & de hoc dixi late lib. 1. c. 5. nu. 7. 8. 9. & 10.*

18 Quid requiritur, vt quis priuetur priuilegio fori?

Resp. Si sit in minoribus ordinibus trina monitio, vel quod incorrigibilis existat, & tunc per sententiam priuatur priuilegio, & habitu. *c. in audientia, de sententia excommunicationis, & c. vlt. de vita, & honestat. Clericorum.*

19 Si Clericus sit in sacris, poterit nè priuari priuilegio fori, & habitu?

Resp. Non, immò debet cogi, vt habitum portet, quia ordo sacer imprimit characterẽ indebilem, *c. in audientia, de sententia excommunicationis. c. contingit, il 2. eod. tit.*

20 Si Clericus in sacris sæpè admonitus non portauerit habitum, quam pęnam incurrit?

Resp. Semel admonitus personaliter, vel per edictũ si inueniri non potest, suspenditur ab officio, ordine, & beneficio, & priuatur fructibus, & si perseuerauerit alijs conferantur officia, & beneficia. *Trid. syn. sess. 14. c. 6. de refor.*

21 Clericus potest obligari ex scriptura ad amissionem habitus, vel beneficij?

Resp. Si sit in minoribus, potest consentiente suo superiore. *c. cum dilectus, de elect. glos. in c. contingit, il 2. de sent. excom.*

22 Clericus, si falsum testimonium alicui obiecerit, tenetur nè recantare palinodiam?

Resp. Non, quia est res infamis, & Clericus gaudet priuilegio nobilium: & sufficit, vt priuatim veniam petat. *c. Clericus. il 2. dist. 46. Boer. cons. 4. nu. 4.*

23 Clericus potest agere coram Iudice sæculari pro iniuria sibi facta, vel suis?

Resp. Potest cum protestatione sub pęna sanguinis. *Abb. in c. postulasti, de homicidio, num. 1. Bart. in authent. & consequenter, C. de sententijs, & interlocutorijs omniũ iud. num. 19.*

24 Si Clericus certò sciat mortem sequuturam, poterit ne (facta dicta protestatione) agere?

Resp. Poterit, absq; metu irregularitatis. *Abb. in c. postulasti sup. cit. nu. 3.*

25 Quid requiritur in Clericis coniugatis, vt gaudeãt priuilegio fori?

Resp. Habere primam tonsuram, & habitum Clericalem, & inseruire alicui Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 23. c. 6 de refor.*

CAPVT

CAPVT IV.

De Libelli oblatione.

1 QVid est libellus?
Resp. Paruus liber, vel carta parua, vel schedula, in qua actor coram Iudice causam exprimit. *glos. 10. c. 1. de libelli oblatione.*

2 Quibus modis sumitur in iure hoc nomen libellus?
Resp. Pluribus. Primo, ponitur pro scriptura demandatoria. Secundo, pro scriptura accusationis. Tertio, pro repudio, & dicitur libellus repudij. Quartò, pro scriptura appellationis. *l. 1. ff. de appellationibus. §. libelli.* Quinto, pro scriptura infamatoria, & dicitur libellus famosus. Sexto, & magis propriè ponitur pro scriptura, in qua actor exprimit actionem cōtra reum, *vt per totum titulum de libelli oblatione, & c. significantibus. eod. tit.*

3 Quotuplex est libellus?
Resp. Duplex, vnus accusationis in causa criminali, alius conuentionis, qui ponitur in causis ciuilibus. *gl. vnic. c. 1. eod. tit.*

4 Quid debet continere libellus?
Resp. Debet in eo actor exprimere suam actionem, rationem, & causam, ob quam petit sibi dari talem agrum, vel satisfactionem talis iniuriæ, & libellus debet exprimere contenta in his versibus.

Quis, quid, coram quo,
Quo Iure petatur, & à quo.

Goffred. in sum. Iudici. C. de Episcopali audientia. c. dilecti filij, de iudicijs.

5 Quas qualitates debet habere libellus?
Resp. Tres. breuis, distinctus, & continens nomen actoris, & rei, & iudicis coram quo, & actionem, & causam actioni. *c. significantibus, eod. tit. de libelli oblatione, quæ omnia versibus supradictis continentur.*

6 Libellus debet necessariò esse subscriptus à parte?
Resp. Cum distinctione: in ciuilibus non est præcisè necessaria subscriptio; sufficit enim notorij fides: in criminalibus vero necessariò debet esse subscriptus ab accusatore, qui se supponit ad pœnam talionis. *Abb. c. 1. nu. 6. eod. tit. de libelli oblatione.*

7 Quem effectum facit oblatio libelli?
Resp. Interrumpit præscriptionem, ponit possessorem in mala, vel saltē dubia fide. *Abb. c. 1. n. 9. eod. tit.*

8 Si libellus sit ineptus, quid agendum?
Resp. Iudex, ex suo officio poterit illum supplere. *Abb. c. dilecti filij. de iudicis. nu. 2.*

9 In quibus causis non requiritur libellus?
Resp. In causis parui momenti, arbitrio iudicis, & in causa pauperis. *Abb. in c. eod. tit. nu. 17.*

10 Reus tenetur respondere libello?
Resp. Tenetur semper. *c. dilecti. eod. tit.*

11 Quando reus non tenetur respondere libello?
Resp. Quando libellus petit actionem personalem, & in eo non exprimitur causa petendi, tunc reus non tenetur respondere tali libello, quia delicta in genere non puniuntur. *cap. dilecti. eod. tit.*

12 Iudex potest nè admittere actorem ad petendum aliquid verbo?
Resp. Non, sed scripto, & præsentato libello. *cap. 1. eodem tit.*

13 Si actor exprimit vnam causam in libello, & eam non probat, sed probat aliam, poterit ne obtinere sententiam?
Resp. Non, quia sententia debet esse super re contenta in libello. *Abb. c. dilecti. eod. tit. nu. 11.*

14 In Inquisitione requiritur libellus?
Resp. Si procedat ex puro officio iudicis, nō requiritur: si verò procedat ex instigatione alicuius partis dantis capitula, tunc requiritur. *cap. licet. c. veniens. de accusationib. & Abb. c. 1. de libelli oblat. num. 13.*

15 Summus Pontifex si pronuntiet supra rem non contentam in libello, erit nè valida sententia?
Resp. Affirmatiuè; quia ipse est supra leges, & licèt teneatur eam obseruare, est solùm, quoad vim directiuam, non verò quoad vim coērciuam. *Abb. in cap. ex conquæstione, de restit. spol. nu. 15.*

CAPVT V.

De mutuis petitionibus.

1 HOc nomen petitio quid significat?
Resp. Quidquid homo vult à Iudice petere in suam vtilitatem.

2 Et mutua petitio, quid significat?
Resp. Petitionem actoris, & petitionem rei, quibus adinuicem mutuo vnus petit, alter se defendit.

3 In iure quot sunt petitiones?
Resp. Quatuor. Prima, est petitio hæreditatis, quæ competit omnibus illis, qui iure hæredes sunt contra possessorem. Secunda, est petitio hæreditatis fideicommissariæ, & competit ei, cui fideicommissaria hæreditas restituitur ex Senatusconsulto Trebelliano. Tertia, est petitio hæreditatis possessoriæ, quæ datur emancipatis, intra tres menses. *Instit. de bonorum possessione. §. liberis.* Quarta, est petitio scripturæ continens petitionem alicuius. *gl. in c. si quis Papa distinctio. 79.*

4 Reconuentio quomodo intelligitur, & regulatur?
Resp. Secundum naturam conuentionis, & eodem pede currit, & eisdem terminis finitur, eisdemque priuilegijs vtitur. *Abb. cap. 1. num. 2. & 8. de mutuis petitionibus.*

5 Si actio reconuentionis oriatur post impetrationem rescripti, poterit Iudex delegatus de reconuentione cognoscere?
℞. Licet *Io. Andr. c. dispendia. de rescript. lib. 6.* teneat partem negatiuam; *Abb. c. 2. de mutuis petitionibus. numero 12.* tenet affirmatiuam, cum *Antonio Butrio*; quia cum lex prohibeat reum, vt non adeat alium Iudicem duràte illa lite; necessariò debet prouidere illi de Iudice delegato, ne pereat sua iustitia. *in d. c. 2.* dicit indistinctè Iudex delegatus cognoscat de renuntiatione, & non restringit, vt si orta ante impetrationem rescripti, vel post, ergo nos in damnum rei illam non debemus restringere. *Abb. d. c. 2. num. 12. eod. tit.*

6 Iudex delegatus potest compellere reum, vt respondeat in causa reconuentionis?
Resp. Potest, & vtramque causam simul debet determinare. *c. 1. eod. tit.*

7 Reconuentio potest fieri coram arbitro?
Resp. Coram arbitro electo à partibus, non; sed coram arbitris iuris benè potest fieri, quia habent potestatem, sicut Ordinarius. *Abb. cap. 1. eodem titulo, num. 3.*

CAPVT VI.

De litis contestatione.

1 Quid est litis contestatio?
Resp. Negotij principalis, hinc inde ab actore & reo facta narratio coram Iudice.

2 Quomodo fit litis contestatio, & coram quo?
Resp. Coram Iudice legitimo per narrationẽ actoris, & per contradictoriam responsionem rei in scriptis; *Glos. capit. dudum, de election. capit. 1. de litis contestatione.*

3 Quam vtilitatem habet in Iure litis contestatio?
Resp. Perpetuat actionem vsque ad triginta annos, & interrumpit præscriptionem, ponit possessorem in dubia fide, & perpetuat iurisdictionem Iudicis. *Abbas cap. 1. num. 11. de litis contestatione.*

4 Si actor, & reus coram Iudice verbo tantùm comparentes, suam actionem narrent, sufficiet ne ad litis contestationem?
Resp. Non; quia sic nullus est processus, & necessariò, vt fiat, debet in scriptis apparere petitio actoris, & responsio rei; aliàs sententia erit nulla; quia solemnitas non præsumitur, nisi appareat in actis scripta. *capit. primo, eodem titulo, & Abbas ibi, num. 3.*

5 Si reus faciat responsionem, & in ea dicat, quòd reus facit illam cum potestate contestandi litem, nihilominus contestatur ne lis?
Resp. Affirmatiuè, licèt si directè non neget, neque excipiat, neque cõfiteatur, Iudex poterit illum compellere, ne faciat iudicium frustratorium. *Abb. cap. 1. eod. tit. num. 26.*

6 Si contestatur per verba iniuriosa, vt si reus respondeat, tu mentiris, non dicis verum.
Resp. Si illa verba dicat animo satisfaciendi ad sibi obiecta, volendo illa negare, lis contestatur; si verò illa verba dicat calore iracundiæ, solùm animo iniuriandi actorem, tunc lis non contestatur, licèt in dubio tenendũ sit, per illa verba voluisse negare actionem sibi obiectam. *Abb. cap. 1. de litis contestat. numer. 28.*

7 Partes possunt renuntiare litis contestationi?
Resp. Non, quia non possunt renuntiare solemnitatibus iudiciarijs. *Abbas cap. 1. num. 4. de litis contestatione.*

CAPVT VII.

Vt lite non contestata non procedatur ad testium receptionem.

1 Lite non contestata in causa diuortij possunt ne testes examinari?
Resp. Non, sed contumax poterit excommunicari, vt compareat. *c. 1. vt litè non contest. &c.*

2 Quibus in casibus lite non contestata possunt testes recipi?
Resp. Primò, si timeatur de morte. Secundò, si timeatur de absentia diuturna testium. Tertiò, si testes sint senes, vel valetudinarij, tunc valet receptio testium, ne iustitia pereat, & occultetur, cum hac tamen conditione, quòd intra annum actor citet reũ, & renũtietur ei talis receptio testium, vt omnis fraus ab actore tollatur, aliter erit nulla; hoc intellige, si agatur ciuiliter. *c. quoniam, vt lite non contestata non, &c. & Abb. ibi num. 3.*

3 Si in causa matrimoniali lite non contestata recipiantur testes, erit ne valida receptio?
Resp. Si recipiatur contra non contumacem, non erit valida, si verò contra contumacem, erit valida. *cap. accedens, il 2. eod. tit.*

4 Contumax quam pœnam habet?
Resp. Habetur pro confitente, vel negante. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 5.*

5 Si lite non contestata reus sit contumax, quid agendum in fauorem actoris?
Resp. Tunc actor potest mitti in possessionem causa rei seruandæ, vel reus potest excommunicari. *cap. tuæ fraternitatis. eod. tit.*

6 In casu restitutionis contra contumacem potest fieri sententia, lite non contestata?
Resp. Non, *cap. 3. eod. tit.*

7 Quando reus non excommunicatur?
Resp. Quando agitur cõtra eum actione ciuili, quia tunc actor non mittitur in possessionem causa rei seruandæ; secus verò si agatur contra eum actione personali, quia tunc reus contumax excommunicatur. *Abb. c. tuæ fraternitatis nu. 3. eod. tit.*

8 Si in citatione contineatur copia libelli, & reus iuridicè citetur, sufficiet ne hæc copia ad contestationem litis?
Resp. Non, sed necessariò requiritur ad contestationem litis responsio, vel contumacia rei; ratio est, quia contestatio litis est actus iuridicus, qui non potest prætermitti, neque suppleri, & non perficitur, nisi per ipsam responsionem, quia est magni præiudicij. *tenet Abb. cap. præterea, de dilationibus, num. 3.*

CAPVT

CAPVT VIII.

De iuramento calumniæ.

1 Qvid eſt iuramentum calumniæ?
℟. Quando quis iurat bona fide, & non animo calumniandi, agere aliquid, & affirmat, quod lis ſibi iuſta videtur. *c. 1. de iuramento calumnia. gloſ. 4.*

2 Ad quid inuentum fuit à iure iuramẽtum calumniæ?
Reſp. Ad veritatem eliciendam, ad fraudes vitandas, & lites finiendas; quia, ſi quis iurat ſe debere Petro decem, ſua confeſſione compellitur ſoluere abſq; alia probatione. *Abb. in c. cæterum. eod. tit. n. 3.*

3 Quid debet continere iuramentum calumniæ?
Reſp. Primò, quòd credit ſe bonam cauſam, & iuſtam habere. Secundò, quòd interrogatus non negabit, quod verum eſſe crediderit. Tertiò, quòd non vtitur ſcienter falſa probatione. Quartò, quòd non petet dilationem in fraudem. Quintò, quòd non promiſit, neque dedit, nec dabit, neque promittet aliquid pro hac cauſa. *gloſ. verbo calumnia, capit. 1. de iuramen. calumnia.*

4 Si dubitetur, quòd quis veritatem non fatebitur, eſt nè exigendum à tali homine iuramentum calumniæ?
Reſp. Non; ſi veriſimiliter dubitetur de contrauentione, ne talis ſit periurus. *cap. Clericos, & ibi gl. de cohabit. Cler. & mulier. cap. ille, 22. q. 5. ne talis anima ſit periura.*

5 Quotuplex eſt iuramentum?
Reſp. Multiplex: veritatis, credulitatis, in litem, & calumniæ. *Abb. c. 2. de iuram. calum.*

6 In quo differunt iuramentum calumniæ, & iuramentum de veritate dicenda?
℟. Primò, in iuramento calumniæ debet reſponderi de credulitate. Secundò, in iuramento calumniæ iuratur ſolum ſupra ſcientiam, in alio iuratur ſupra plura capitula. Tertiò, in iuramento datur dilatio. Quartò, iuramentum calumniæ fit per Procuratorem; iuramentum verò de credulitate fit per ſolam principalem perſonam. *Abb. c. 2. eod. tit. nu. 10.*

7 Iuramentum calumniæ adhibendum nè erit, tum in cauſis parui, tum in cauſis magni momenti?
Reſp. Affirmatiuè. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 14.* imò in cauſis minimis ſæpè vtuntur partes iuramento calumniæ, & cum eo dirimunt litem.

8 Si omittatur iuramentum calumniæ, ex hoc vitiatur nè proceſſus?
Reſp. Non, cum ſolum præſtetur, quando eſt aliqua ſuſpicio in altera parte. *Abb. vbi ſup. n. 4.*

9 In præſentatione inſtrumentorum debet nè peti iuramentum calumniæ?
Reſp. Si inſtrumentum redarguetur falſitatis, peti debet; & toties, quoties præſentatur inſtrumentum, iuratur de calumnia. *Abb. vbi ſup. nu. 12.*

10 Si pars præſtet iuramentum calumniæ in præſentatione alicuius ſcripturæ, poterit nihilominus pars aduerſa probare, tale iuramentum eſſe falſum?
℟. Licèt pars, vel Procurator iurent de calumnia, liberum eſt alteri probare tale iuramentum eſſe falſum, & etiam falsè iuraſſe partem contrariam, & in vtroque articulo admittitur probatio à Iudice ex officio eius liberali. *Abb. vbi ſup. nu. 12.*

11 In cauſis ſpiritualibus iuratur nè de calumnia?
℟. Licèt in c. litteras, de iuramento calumniæ, dicatur, quod in cauſis Eccleſiarum, decimarum, & rerũ ſpiritualium non iuratur de calumnia, tamen ex mãdato Iudicis, vel parte poſtulante, hodie in omnibus cauſis iuratur de calumnia ad tollendas citiùs lites. *c. cum nobis, c. cum dilectus, de elect. & ibi gl.*

12 Quot ſunt genera cauſarum, in quibus iuratur de calumnia, & etiam de veritate dicenda?
Reſp. Plura. Primò, ſunt cauſæ ſpirituales. Secundò, annexæ ſpiritualibus. Tertiò, meræ ciuiles. Quartò, criminales, vbi agitur de crimine directè. Quintò, cauſæ criminales, quando agitur de crimine ciuiliter. *gloſ. in cap. litteras. de iuramento calumnia, in verbo ſpiritualibus.*

13 Quæ ſunt cauſæ annexæ ſpiritualibus, & quomodo in eis iuratur?
Reſp. Sunt cauſæ iuris patronatus, & in eis non iuratur de calumnia, ſed de veritate dicenda. *c. dudum, il 2. de elect. quod citat gl. in c. litteras, de iuram. calumn. in verbo ſpiritualibus.*

14 Quæ ſunt cauſæ meræ ciuiles, & quomodo iuratur in eis?
Reſp. Cauſæ, in quibus agitur, de pecunia, vel rei vendicatione. c. vlt. & penultimo de libelli oblatione, quæ citat *d. gloſ. ſup. cit. eod. c. & verbo.*

15 Quæ ſunt cauſæ criminales, & quomodo in eis iuratur?
Reſp. Sunt cauſæ, in quibus agitur de aliquo crimine directè criminaliter, quod apparet fuiſſe cõmiſſum, & licèt in eis iuretur de calumnia, actor debet ſe obligare ad pœnam tallionis, & etiam iurare de veritate dicenda. *gl. ſup. cit.*

16 Qui in cauſa matrimoniali oppoſuit impedimentum, debet nè iurare de calumnia?
Reſp. Affirmatiuè, vt ſi quis ponit impedimentum affinitatis debet iurare de calumnia, *vt in c. litteras, de reſtit. ſpol.*

17 Iuramentum calumniæ quando præſtatur?
Reſp. Communiter poſt litis conteſtationem; aliquando ante, ad petitionem partis contrariæ; & etiã præſtatur ad præſentationem alicuius ſcripturæ. *Abb. in c. 1. de iuramento calumnia, num. 4. c. cum cauſam. eod. tit.*

18 Quandò poteſt fieri iuramentum calumniæ, ante litis conteſtationem?
Reſp. Quando Iudex viderit, quòd æquitas ſuadet, vt fiat. *Abb. in c. cum cauſam. num. 13. eod. tit.*

19 Iuramentum calumniæ, debet nè peti in fine litis?
Reſp. Non, ſed in principio; quia faciliùs dicitur veritas, quam in fine, cum difficile, & turpe ſit, quòd quis in fine confiteatur contrarium eius, quod in principio allegauit, & probauit. *Abb. in cap. cæterum. eod. tit. nu. 4. & Hoſt. eod. tit.*

20 Si quis iurat de calumnia, & petat tempus ad liberandum, eſt nè ei concedendum?
℟. Si res ſit antiqua, difficilis, & de ea non habeat notitiã; & ſi velit procurator informare de veritate cauſæ, debet ei concedi tempus, vt ſe informet; præcipue ſi Iudex videat, quòd malitiosè hoc non petitur, ſed ad indagãdã veritatẽ, cui ſemper eſt fauẽdũ.

Specul. tit. de iuramento calumniæ. Abb. cap. cum causam. eod. tit. num. 6.

21 Si quis respondeat credo me hoc fecisse, quid est iudicandum?

Resp. Responsio de credulitate sic præiudicat, sicut responsio de veritate, & sic talis est condemnandus, sicut si talis confiteretur. *Abb. in c. cum causam nu. 6. de iuram. calum.*

22 Quam pœnam incurrit, qui non vult iurare de calumnia?

Resp. Cadit à causa, quia habetur pro confesso. *tex. in c. Imperatorum de iuram. calumniæ.*

23 Si iste talis, quia noluit iurare, vel est contumax, habetur pro confesso, debet ne statim condemnari?

Resp. Debet prius Iudex pronuntiare actum de tali contumacia, & postea eum condemnare; quia talis contumacia est delictum; & debet prius constare de delicto, quàm de pœna. *l. eius qui. ff. de iure fisci, & Abb. in c. cum causam, eod. tit. nu. 26.*

24 Si quis condemnetur propter contumaciam, quia noluit iurare, vel se abscondit, hæc condẽnatio transit nè ad hæredes?

Resp. Non, quia procedit ex delicto; & pœnæ delictorum non transeunt ad hæredes, sed morte delinquentis extinguntur. *Abb. in c. cum causam, n. 6. eod. tit. de iuramen. calumn.*

25 Quotuplex est procurator?

Resp. Duplex. Primò, ad lites. Secundò, ad negotia, vel ad procurandas merces, vel recuperandos fructus domini à colonis. *Abb. in c. in pertractandis n. 5. de iuram. calum.*

26 Procurator debet iurare de calumnia?

Resp. Debet cum virtute mandati, quia est pars principalis in illa lite. *Abb. in c. eod. tit. n. 6. c. in pertractandis. eod. tit.*

27 Procurator ad lites potest nè iurare de calumnia cum mandato generali, ad omnes lites?

Resp. Non, nisi habet speciale mandatum ad iurandum, etiam de calumnia. *auth. principales. de iureiurando propter calumniam, c. fin. de iuramen. calumniæ in 6. & ibi gloss.*

28 Procurator, vt iuret in animam suæ partis, debet nè habere speciale mandatum?

Resp. Debet, & aliter non admittitur ad iurandum de calumnia, quia est actus principalis causæ. *Abb. in c. 1. de iuram. calumniæ. nu. 15.*

29 Ecclesia, & capitulum potest nè iurare de calumnia?

Resp. Potest, per suum procuratorem ad hoc nominatum. *c. 1. eod. tit.*

30 Si Clericus, vel Monachus iuret sine licentia superioris, tale iuramentum valet nè?

Resp. Valet, quia non est hoc expressè à iure reprobatum, licèt talis Clericus, vel Monachus debeant puniri à superiore, quòd sine licentia iurauerint. *cap. inter corporalia de translatione Episcopi. cap. & si Christus, de iureiurando.*

31 Clericus potest nè iurare de calumnia absque licentia sui Prælati?

Resp. Non, cum tale iuramentum sit quid graue, & obligetur ex tali, & ideò requiritur licentia sui superioris in scriptis, cum Clericus, & Monachus non sint sui iuris. *c. 1. de iuram. calum.*

32 Aduocatus de iure potest nè obligari, vt iuret de calumnia?

Resp. Potest, cum sit defensor causæ, & non possit in conscientia absque peccato defendere causam iniustam. *Abb. in c. 1. eod. tit. num. 5.*

33 Procurator ad negotia, qui emit, & vendit, admittitur nè ad iurandum de calumnia sine speciali mandato, vt institor nauis?

Resp. Admittitur, quia ipse habet notitiam super res venditas, & emptas, magis, quàm dominus principalis. *Abb. in c. in pertractandis, eod. tit. n. vlt. c. qui generaliter, de procur. in 6. & ibi Ioan. Andr.*

34 Iudæus quomodo iurabit de calumnia?

Resp. Per decem præcepta Moysi, & per Deum patrem, potest de calumnia iurare, sicut est mos Iudæorum iurare. *Speculator, de iuramento calumniæ. §. restat. num. 17.*

35 Syndicus vniuersitatis, vel tutor ad iurandum de calumnia debet nè habere speciale mandatum?

R. Sufficit habere mandatum generale, quod isti habent, quia constituti sunt à iure ad defensionem vniuersitatis, & pupilli; nam isti, quasi gerũt propriã personam illorum. *Abb. in c. 1. de iuram. calum. nu. 15.*

36 Episcopus potest iurare de calumnia absque licentia Papæ?

Resp. Potest, cum hoc, & plura alia ius committat Episcopis; quia plurimum confidit de eorum auctoritate. *Abb. in c. 1. eod. tit. nu. 19.*

37 Si Episcopus iuret de calumnia, debet nè tangere sancta Euangelia?

Resp. Non, propter magnam eius fidelitatem, & dignitatem, licèt debeant esse ante ipsum aperta, sufficiet si tangat pectus suum. *cap. vltimo de iuramento calumniæ.*

38 Vniuersitas compellitur nè iurare de calumnia?

R. Non, quia sunt plures; sed cogitur iurare per administratorem, vel œconomum, *c. Imperatorum. eod. tit. l. 2. C. de iureiurando, propter calumniam dando.*

39 Minor impubes potest nè iurare de calumnia, vel suus tutor?

Resp. In omnibus rebus, & casibus, in quibus minor potest agere sine suo procuratore, debet iurare de calumnia, si sit doli capax, & possit agere sine tutore, & sic debet iurare; in alijs verò negotijs, in quibus minor sine tutore non potest agere, debet tutor iurare pro minori. *Abb. in c. cum causam, eod. tit. nu. 10. & 1. lege 1. C. si per vim. vel alio modo.*

40 Excommunicatus potest iurare de calumnia?

Resp. Potest; quia non priuatur ijs, quæ sunt in suũ damnum. *Abb. in cap. cum causam, de iuramento calumniæ, num. 9.*

CAPVT IX.

De Dilationibus.

1 QVid est dilatio?

Resp. Est temporis in causa prorogatio, vel est tempus differens causam, quę habet certum principium, & finem. *Abb. & glos. in capit. 1. de dilationibus.*

2 Quis concedit dilationem?

Resp. Aliquando ius, aliquando lex, aliquãdo Iudex pro

pro eius arbitrio, vt dicitur in rubr. de ferijs.

3 Dilatio quotuplex est?

℟. Alia est legalis, quæ datur à lege, vt tempus ad appellandum, alia conuentionalis, quæ datur à partibus conuenientibus; alia iudicialis, quæ datur à Iudice pro suo arbitrio. *Abb. c. 1. de dilationibus. nu. 15.*

4 Quot sunt dilationes?

Resp. Plures. prima, citatoria. Secunda, restitutoria. Tertia, ad appellandum. Quarta, deliberatoria. Quinta executoria. Sexta, dilatoria. Septima, peremptoria. Octaua, reuocatoria. Nona, persequutoria. Decima, saluatoria. Vndecima, præceptoria. Duodecima, exemptoria. Decimatertia, electoria. Decimaquarta, exceptoria. Decimaquinta, ferialis. *Host. & Speculator in sum. de dilat.*

5 Quæ est dilatio citatoria?

Resp. Tempus, quod datur à Iudice ad citandam partem, & ad comparendum in iudicio. *Hostiens. in sum. tit. de dilationibus.*

6 Quæ est restitutoria?

Resp. Illud tempus, quod datur à Iudice ad restituendum spoliatum. *Hostiens. in sum. dilation.*

7 Quæ est dilatio ad appellandum?

Resp. Illud tempus, quod datur à lege, vel prorogatur à Iudice, vt possit quis appellare, vel suam sequi appellationem. *Host. vbi sup.*

8 Quæ est dilatio deliberatoria?

Resp. Illa, quæ datur reis ad deliberandum de suo negotio. *l. fin. C. de in integ. rest.*

9 Quæ est dilatio exequutoria?

Resp. Illa, quæ datur criminatis, vt intra certum tempus satisfaciant criminibus. *l. 3. C. de vsur. rei iudicatæ. quam citat. Host. eod. tit.*

10 Quæ est dilatoria?

℟. Quando Iudex ex aliqua causa dat parti annum, mensem, vel aliquem terminum ad sequẽdum suam litem. *Host. in sum. de dilationibus.*

11 Quæ est dilatio peremptoria?

℟. Tempus, quod datur à Iudice ad probandam aliquam exceptionem, quæ perimit litem; vt si quis velit probare, rem iudicatam in eadem lite, vel instrumentum solutionis. *l. 1. C. de dilationibus.*

12 Quæ est reuocatoria?

Resp. Quando aliqua pars, habet ius reuocandi sibi domum, vel rem, tempus illud, quod ei datur, vt eam reuocet. *Host. in sum. de dilationibus.*

13 Quæ est prosequutoria?

Resp. Tempus, quod datur alicui ad prosequendam suam appellationem. *Host. vbi sup. de dilat.*

14 Quæ est dilatio saluatoria, seu pœnitentialis?

Resp. Quæ datur ad implendam suam pęnitẽtiam, qua saluatur à crimine. *Hostiens. in sum. tit. de dilationibus.*

15 Quæ est præceptoria?

Resp. Tempus, quod datur à Iudice, vt quis faciat aliquam rem, quæ illi præcipitur. *cap. præterea. de appellationibus.*

16 Quæ est dilatio electoria?

Resp. Tempus, quod datur à Iudice patrono, vel alicui personæ ad faciendam aliquam electionem publicam. *capit. ex publico, de conuersat. coniugat. & ibi Hostiens.*

17 Citatio vnica, quomodo potest habere vim trium citationis?

℟. Si vna citatione dentur tres termini competentes, vt tres dies. Tertia, pro prima. Tertia, pro secunda, & tertia pro tertia. *Abb. cap. 1. num. 5. de dilationibus.*

18 Quæ est exemptoria?

℟. Tempus, quod datur alicui ad probandum, se esse liberum, vel exemptum. *l. diffamare. C. de manumis.*

19 Quæ est electoria?

Resp. Quæ datur ad eligendos iudices, vel arbitros in spatio trium dierum. *Hostiens. & Specul. titul. de dilation.*

20 Quæ est exceptiora?

Resp. Tempus, quod datur à Iudice ad ponendas exceptiones. *Host. in sum. tit. de dilat.*

21 Si in lite citatoria ponatur libellus, & pars compareat, petatque dilationem deliberatoriam, debet nè ei dari?

Resp. Non, quia per libellum, incertus in citatione factus fuit certior de re, nec fieri certior amplius debet, qui satis certus esse potuit, & noluit sibi consulere. *c. præterea, de dilat.*

22 Quæ est exceptio ferialis?

Resp. Est illa, in qua sunt feriæ, & de iure negotia non tractantur, *l. 1. C. de ferijs.*

23 Dilatio, seu citatio vocatoria, seu peremptoria quomodo debet esse?

Resp. Vocare aliquem, vel citare peremptoriè, non debet esse cum termino breui, præcipuè in causis Ecclesiasticis, & legitimè de tali breui termino appellatur. *c. 1. de dilation.*

24 Quando Iudex arctat terminum, vel prorogat, quid debet agere?

Resp. Exprimere causam, aliàs iustè appellatur à partibus. *Abb. c. 1. n. 8. de dilationibus.*

25 Copia libelli missa reo in citatione sufficit nè ad litem contestandam?

℟. Non; sed responsio, vel contumacia rei. *Abb. cap. præterea. nu. 10. eodem tit.*

CAPVT X.

De Ferijs, &c.

1 QVotuplicitèr sumitur hoc nomen feria?

Resp. Sumitur pro die festiuo, & etiam pro die laboris, & dicitur feria quinta, tertia, & secunda, & tũc deriuatur à verbo faris, vel fare, quia Deus omnia creauit fando in ferijs hebdomadis fando, idest solo verbo, vt habetur *Genes. 1. l. 2. C. de ferijs. Abb. in rubr. de ferijs.*

2 Vnde dicitur feria?

Resp. Primò, à foro, quia in ea requiescitur ab his negotijs, quæ consuescunt fieri in foro. vt Azor. in sum. titulo de ferijs, vel dicitur à feriando, idest requiescendo à labore tamquam in die festiuo, vt renet Host. in summ. vel dicitur, quia in illa litigantes habent immunitatem ab ijs, quæ fiunt contra eos in foro, vel pro die festiuali, quia in ipsis victimæ offerebantur, & immolabantur, & sic dici solent ferię nuptiales. *Abb. vbi sup.*

3 Quæ sunt species feriarum?

℟. Tres. Primò, dicuntur feriæ solemnes, scilicet

dies festiuus in honorem Dei. Secundò,dicuntur feriæ publicæ, seu rusticæ indictæ ad colligendos fructus terriæ. Tertio,dicuntur repentinæ,quia repentè inducuntur; vt cum Princeps inducit ferias propter natiuitatem filij,vel quia duxit vxorem. *Abb.cap, conquæstus. nu.8. de ferijs.*

4 Quis instituit dies festiuos, vel feriatos?
Resp. Deus instituit diem Dominicam, quia in eo requieuit ab omni opere,quod patrarat, & in eo resurrexit à mortuis; reliquas verò festiuitates instituit Ecclesia; & Principes sæculares solent instituere dies festiuos pro natali sui filij, vel pro aliqua victoria; & Episcopi in suis diœcesibus, iustis de causis, præcipiunt aliquos dies celebrari. *l. 1.C.de ferijs.*

5 Dies festiuus, vel feriatus solet nè esse æqualis in omnibus diœcesibus, & ciuitatibus.
Resp. Non,sed in obseruando dies festiuos in qualibet ciuitate debet obseruari ritus illius ciuitatis. *l. præsides. ff. de ferijs.*

6 In diebus feriatis, vel festiuis quid possunt homines facere?
Resp. Non possunt facere opera seruilia,nisi fuerint necessaria ad victum quotidianum; & possunt exercere artes liberales,vt studere,scribere,& psallere,& his similia. *l. 1.l.diuus.ff.de ferijs.c.conquæstus.de ferijs, & ibi DD.& dixi latè.lib.3. c.1.*

7 Ad quem Iudicem spectat cognoscere de obseruatione dierum festiuorum?
Resp. Ad Ecclesiasticum; quia dies festus est Deo sacratus.

8 Die Dominica, quid prohibetur hominibus facere?
Resp. Mercari, litigare, iudicare,vendere,& iurare, *c.1.de ferijs.*

9 Est nè licitum diebus festiuis, studere, vel consulere?
Resp. Si intentio principalis sit lucrari nummos,vel ditari,non est licitum; si verò intentio principalis sit illuminare mentem, laborare ad regendam rempublicam, expedire negotium alicuius litigantis, & secundariò ex tali studio sequatur lucrum, vel honor, est licitum,& meritorium. *Abb.concordans opiniones, DD.in c.1.de ferijs.nu.4.*

10 In die festiuo possunt nè milites exercere arma, & suum officium?
Resp. Possunt;quia necessitas cogit. *c.1.de tregua,& pace.glos.in l.penultima ff.de ferijs.l.omnes iudices.C.eod. titulo.*

11 Quibus causis potest Episcopus dare licentiam, vt diebus festiuis seminetur, aretur, colligantur fructus terræ, domus ædificentur, & agricultura exerceatur?
Resp. Propter aliquam necessitatem,ne res pereant vel fructus terræ tempestatibus minuātur,vt si tempus seminandi labatur, si domus sit ædificata,& non coopcrta,& timeatur de pluuia;& hæc omnia relinquuntur arbitrio iudicis Ecclesiastici. *c.licet,de ferijs, & Abb.ibi. num.7.*

12 Si sit aliqua opera pia, vt ædificium alicuius Ecclesiæ,vel monasterij potest Iudex dare licentiam,vt in illa opera laboretur diebus festiuis?
Resp. Affirmatiuè, quia sicut potest dare licentiam propter necessitatem,sic propter pietatem. *capit.conquæstus de ferijs.*

CAPVT XI.

De ordine cognitionum.

1 QVid est ordo cognitionum?
Resp. Quædam regula, quæ iudicibus datur, quo ordine debent causam cognoscere, & determinare.

2 Si opponatur exceptio peremptoria, quando debet determinari?
Resp. Ante causam principalem, & sententiam diffinitiuam, quia si exceptio peremptoria probetur, frustra agitur de causa principali commissa, cum ipsa eliciat intentionem actoris. *cap. 1. de ordine cognitionum.*

3 Exceptio peremptoria, potest opponi publicatis attestationibus, vel post sententiam?
Resp. Cum distinctione, si exceptio est compatibilis cum causa principali, vt si agatur de validitate matrimonij,& simul de consanguinitate,tunc opponi potest publicatis attestationibus: si verò non sit compatibilis cum causa principali,non debet admitti, ne quis instruatur. *Abb.c.1. eod.tit.n.9.*

4 Expoliatio quomodo potest opponi?
Resp. Dupliciter; ab actore petendo spoliationem: & à reo petendo,quod actor ipse eum spoliauit. *cap. cum dilectus. eod.tit.*

5 Exceptio excommunicationis potest fieri, & opponi post conclusionem?
Resp. Potest, cum sit impedimentum iuris. *Abb.c. cum dilectus.n.16.*

6 Quæ est exceptio spoliationis, & quando opponitur?
Resp. Exceptio dilatoria, & opponitur ante litis contestationem. *Abb.cap.2.num.2. de ordine cognitionum.*

7 Iudex tenetur statim ad pronuntiationem incidentem, vel emergentem pronuntiare super exceptione?
Resp. Aliquando poterit reseruare pronuntiationem, vsque ad sententiam diffinitiuam, & simul vtrumque determinare. *Abb.vbi sup.n. 11. c.1.*

8 Si quis petat hæreditatem,& opponatur,illum esse illegitimum,quid debet determinari prius,articulus successionis, vel illegitimitatis?
Resp. Articulus illegitimitatis, & coram Ecclesiastico: quia illegitimus est de iure exclusus,& sic causa hæreditatis est finita. *cap.tuam.eod.tit.de ordine cognitionum.*

9 Spoliatus cogitur nè respondere spoliatori ante restitutionem suam?
Resp. Non;quia spoliatus ante omnia, est restituēdus. *c.cum dilectus. eod.tit.*

10 Accusatus potest accusare suum accusatorem?
Resp. Regulariter non,pendente sua accusatione. *Abb. cap. cum dilectus, eodem titulo.numero trigesimo primo.*

CAPVT

CAPVT XII.

De pluribus petitionibus.

1 QVid est plus petitio? Resp. Exactio plus, vel aliter, quam pactum fuit. *l. 1. C. de plus petit.*

2 Quibus modis petitur plus? Resp. Quatuor. Primo, quando petitur ante tempus statutum. Secundo, quando petitur maior quantitas. Tertio, quando petitur in alio loco, quàm in eo, in quo est constitutum soluere. Quarto, quando petitur ob aliam causam magis necessariam, vt si debet peti via ordinaria, & petatur via exequutiua. *cap. de plus petitionibus.*

3 Qui plus petit, quam pœnam incurrit? Resp. Condemnatur in expensis, & interesse, & vsque realiter solutæ sint, non tenetur respondere reus parti petenti. *c. 1. eod. tit.*

4 Quando plus petens non punitur? Resp. Primò, quando actor conuictus de maiori quantitate ante sententiam transigit cum reo de maiori quantitate. Secundò, quando actor plus exigit, quam sonat scriptura, sed reus confitetur se totũ illud debere. Tertiò, quando post litis contestationẽ ante sententiam actor cõfitetur se plus petijsse, quia tũc ipse se conuincit, & non cõuincitur à reo. Quartò, quando actor (si sibi debentur decem) facit, vt reus faciat scripturam, quòd ipse debet viginti, tunc licet petat viginti, non tenentur ad pœnam, cum non petat dolosè, sed de consensu rei soluentis. *Abb. c. consilium eod. tit. num. 8.*

5 Quando plus petens tenetur ad soluendam pœnam? Resp. Postquam fuerit conuinctus, & per sentẽtiam condemnatus à Iudice. *Abb. c. consilium, de plus petitionibus num. 4.*

6 Si quis debet decem, & illi petantur viginti, poterit ne absolutè negare se nihil debere? Resp. Non; sed in iudicio debet cõfiteri decem, quæ debet, & negare non esse viginti, quia qui petit viginti, & totum petit, & partem, cum decem, in viginti includantur, tamquam pars in toto. *l. si quis cum totum. ff. de exceptione rei iudicatæ.*

CAPVT XIII.

De causa possessionis, & proprietatis.

1 QVæ dicitur causa possessionis? Resp. Illa, in qua agitur solùm de possessione suspenso iudicio proprietatis. *c. 1. de causa possessionis, & proprietatis, & ibi glos.*

2 Quæ dicitur causa proprietatis? Resp. Quando suspenso iudicio possessionis agitur immediatè de iudicio proprietatis. *c. 1. eod. tit.*

3 Possessorium potest terminari sine proprietate? Resp. Potest finiri prius causa possessionis; sed cum agitur de proprietate, simul tractantur. *cap. ad vltimum. eodem titulo de causa possessionis, & proprietatis.*

4 Quando perditur, vel interrumpitur possessio? Resp. Quando quis excluditur a loco vbi talia exercentur; aut excluditur à capitulo, vbi fit electio. *Abb. in c. cum Ecclesia sub trina, eod. tit. num. 7.*

5 Possessio circa quas res versatur? Resp. Circa res corporales, & incorporales & in vtroque acquiritur ius possidendi, vt circa domos, & agros, quæ sunt iura corporalia, & circa ius præsentandi, & eligendi, quæ sunt iura incorporalia. *Abb. vbi sup. nu. 25. in c. cum Ecclesia sub trina.*

6 Possessio rerum incorporalium quomodo retinetur? Resp. Animo. *Abb. vbi supra.*

7 Consuetudo, & possessio ex quibus actibus inducitur? Resp. Ex tribus actibus, cum scientia, & patientia partis contrariæ. *Abb. vbi sup. num. 41.*

8 Ad præscribendum rem Ecclesiasticam quid requiritur? Resp. Bona fides, & titulus, quia est contra Ius. *Abb. vbi sup. num. 31. & 43.*

9 In libello debet ne exprimi actio possessionis, vel proprietatis, quam quis vult intentare? Resp. Debet necessariò exprimi, & si libellus sit generalis, & ex eo non appareat actio, quæ intentatur, Iudex ex suo officio debet interrogare partem, & declarare actionem, vt tollatur dubitatio. *Abb. in c. pastoralis. num. 3. eod. tit.*

10 Consuetudo vnde dicitur? Resp. Ex vsu, & ad eam inducendam non requiritur causa, & titulus, qui à loco ipsorum est vsus continuatus à maiori parte populi, vel communitatis sine vlla contradictione. *Abb. in c. cum Ecclesia sub trina. num. 45. eod. tit.*

11 In quo differunt iudicium possessionis, & proprietatis? Resp. In eo, quòd possessio habetur pro vsufructu, & possessione rerum, proprietas verò habetur pro domino directo, & sic qui vincit proprietatem, vincit possessionem, & fructum rei, cum de Iure debeatur domino. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 2.*

12 Coram quo Iudice debet litigari iudicium possessionis? Resp. Coram eodem Iudice, coram quo debet litigari iudicium Proprietatis, quia in eadem re sunt diuersa iudicia ad eumdem finem tendẽtia. *c. 1. eod. tit.*

13 Citatio de quo Iure est? Resp. De iure diuino, & naturali, quia est defensio licita. *Abb. in c. 1. de causa possessionis, & proprietatis. num. 5.*

14 Iudex datus in proprietate potest esse Iudex possessorio? Resp. Potest; quia possessio intrinsecus inest proprietati. *Abb. in c. pastoralis. eod. tit. n. 10.*

15 Interdictum vnde vi pro quibus rebus datur? Resp. Pro mobilibus, & immobilibus vi ablatis; & dicitur vnde vi; quia per hoc interdictum vis tollitur. *l. 1. §. illud vtique ff. de vi, & vi armata, & instit. vi bonorum raptor. in princ.*

16 Iudex, qui sententiauit super proprietate, potest ne sententiare super possessione?
Resp. Non, quia petitorium absoluit possessorium, & sic functus est officio suo, sed non è contra; imò Iudex, qui sententiauit super possessorio, potest sententiare super proprietate. *Abb. in cap. 1. de sequestr. possess. & fructuum. nu. 12.*

17 Interdictum, vti possidetis, pro quibus reb. datur?
Resp. Pro rebus immobilibus, vel pro iuribus, & cōsuetudinibus sedendis in locis, vel aliquid faciendi, in quibus aliquis molestatur, & datur hoc interdictum, vt quis possideat, veluti ante molestationem possidebat. *c. licet de probationibus. Institut. de interdictis. §. retinendæ.*

18 Si libellus contineat petitionē possessionis, poterit ne Iudex sententiare in articulo proprietatis?
Resp. Non, quia iudicat vltra petita. *Abb. in c. pastoralis. de causa possessionis, & proprietatis, n. 11.*

19 Quando agitur simul de petitorio, & possessorio, debet ne vna sententia terminari?
Resp. Affirmatiuè, sed in executione sententię prius debet exequi sententia proprietatis, quam sententia possessionis, tanquam magis digna. *Abb. c. cum dilectus, de causa possess. & proprietatis. num. 12.*

20 Qui agit de iudicio proprietatis potest ne postea agere de iudicio possessionis?
Resp. Affirmatiuè; quia in iudicio proprietatis tacitè inest iudicium possessionis. *c. ad vltimum. eod. tit.*

21 Si quis simul agat de iudicio petitorio, & possessorio, & probet possessionem, & non proprietatem, Iudex in isto casu quam sententiam debet proferre?
Resp. Debet illi dare possessionem, quia probauit, & confestim auferre ab eo proprietatem, quia succubuit, & non probauit, & simul cum ea possessionē; cum iudicium proprietatis vtrumque absoluat. *cap. cum Ecclesia. eod. tit.*

22 Si quis intentet iudiciū possessionis, & reus opponat iudicium proprietatis, est ne audiendus?
Resp. Regulariter non, quia prius debet definiri causa adipiscendæ, vel recuperandæ possessionis, & postea agi potest de proprietate. *Abb. in cap. ad vltimum. nu. 4. eod titulo.*

23 Parte non citata potest ne aliqua causa determinari?
Resp. Non, cum lex dicat, nec nos inauditis partibus possumus aliquid determinare. *Abb. in cap. 1. eod. tit. nu. 5.*

24 Actore non probante absoluitur reus?
Resp. Affirmatiuè, & remanet cum sua proprietate. *c. cum Ecclesia, de causa proprietatis. l. qui accusare. C. de edendo.*

25 Canonicus ad electionem admissus à minore parte Capituli acquirit ne Ius, & possessionem eligendi?
Resp. Non nisi admittatur à maiori parte: tunc enim acquirit Ius, cum iustè admittitur. *Abb. in c. cum Ecclesia. num. 35. eod. tit.*

26 Si vnus sit in possessione eligendi, & alius habeat proprietatem, & non possessionem, & vterque eligat, quam electionem debet Iudex confirmare?
Resp. Si ille qui est in possessione, habet bonam fidem, confirmari debet electio facta ab eo, qui est in possessione, quia ille, qui habet proprietatem, nō potest sua auctoritate priuare eum, qui habet possessionem a sua possessione, sed id debet facere auctoritate Iudicis, suam proprietatem apud illum proponendo, & citando eum, qui habet possessionem. *Abb. in c. cum Ecclesia. eod. tit. num. 53. Innoc. in c. cum dilectus. eod. tit.*

27 Si quis petat aliquem rem ex vna causa, & succumbat, poterit ne audiri ex alia causa?
Resp. Poterit, quia sententia lata ex vna causa non preiudicat, quin iterum ex alia causa talis, qui succubuit, possit audiri. *c. vlt. eod. tit. de causa possess. & proprietatis.*

28 Si quis fuit electus, confirmatus, & spoliatus, debet ne restitui?
Resp. Si electio facta in eum, fuit bona, debet restitui; si electio fuit nulla, non debet, quia cōfirmatio cadit supra electionem, quæ si nulla fuit à principio, nec confirmatio valuit. *Abb. in c. cum super, num. 5. eod. titulo.*

29 Gesta ab inualidè electo tenet ne?
Resp. Tenent ratione publici officij; quia error cōmunis Ius facit. *Abb. in c. cum super, num. 6. eod tit. l. Barbarius Philippus. ff. de officio Prætoris. quam citat. Abb. proximè cit.*

30 Si reus confiteatur rem non esse suam, & actor nō probet esse suam, quid agendum?
Resp. Reus absoluitur, & res (supra quam est controuersia) non datur actori, quia non probauit, sed proprio domino. *Abb. vbi sup. n. 9.*

31 Si quis agit de possessione, potest in discursu litis agere de proprietate?
Resp. Potest in quocumque statu litis, relicto iudicio possessionis, dommodo nihil sit cōclusum in causa; quia sit conclusum fuerit, necessario sententia ferenda est de possessione. *c. pastoralis. de causa possessionis, & proprietatis.*

32 Si quis agit de petitorio, & succumbit poterit agere de possessorio?
Resp. Post sententiam in petitorio non debet talis audiri in possessorio; quia petitorium includit in possessorium. *Abb. c. pastoralis n. 24. eod tit.*

CAPVT XIV.

De Restitutione spoliatorū:

1 Quid est restitutio?
Resp. Est prioris status, vel iuris integratio, videlicet reducere causam in priorem statum, in quo erant ante læsione. *c. 1. de restit. in integrum.*

2 Quotuplex est restitutio in integrum?
Resp. Duplex, alia summaria sine causæ cognitione, vel cum aliqua causæ cognitione; altera plenaria, factis probationibus, & finita lite, quæ vocatur restitutio in integrum.

3 Quibus datur restitutio?
Resp. Minoribus, qui nondum vigesimum quintum annum attingerit, & Ecclesijs, & communitatibus, quæ vt minores censentur. *c. 1. eod. tit. de restit. in integr. & ibi glos.*

4 Quando est restituendum spoliato?
Resp. Statim ante omnia facta, tamen posita probatione spoliationis, ne Iudex decipiatur. *Abbas c. solicitè,*

folicitè, de rest.spoliat. nu.9.

5 Quibus competit hæc restititutio?

Resp. Tam maioribus, quàm minoribus. *c.1.& 4. de restit. integr. & ff. eod. tit. per totum.*

6 Si quis petat restitutionē, & opponatur illi, quod renuntiauit beneficio restitutionis, quid agendum?

Resp. Debet restitui non obstante oppositione renuntiationis, quæ dilatoria esse videtur, cum nemo censeatur renuntiare iuri suo. *Abb. cap. solicitè de restit. spol. num. 1.*

7 Violentus spoliator quam pœnam incurrit?

Resp. Restituit rem cum fructibus, quos percepit, vel quos potuit facere, condemnatur in expensis, & *Abb. in cap. olim, il secondo, num. 3. de restitut. spoliat. & c. 1. eod. tit.*

8 Si quis accipit possessionē sua auctoritate ignorāte domino, qui possidebat, poterit ne per ipsum dominum repelli à possessione sine mandato Iudicis?

Resp. Poterit à domino primo vi repelli, & tali repulso non competit interdictum de possidendo: quia vim vi repellere licet, tamen cum moderamine inculpatæ tutelæ. *c. olim. il 1. de restit. spoliatorum.*

9 Si quis non spoliauit, neque spoliare mandauit, neq; ratam habuit spoliationem, & tamen possidet rem, poterit ne contra eum agi interdicto, vnde vi; si alius fecit spoliationem?

Resp. Non, sed res debet peti ab eo, iudicio ordinario petendo possessionem, vel proprietatem, *cap. cum ad sedem. eodem titulo, de restitutione spoliatorum.*

10 Si quis respiciat à spoliatore rem spoliatam ad, quid tenetur?

Resp. Si sciant rem esse inuasam, tenetur eam restituere ex interdicto, vnde vi; si verò nesciat esse inuasam, debet ab eo peti iudicio ordinario, quia fraus, & dolus nemini opitulatur. *c. sapè, eod. tit.*

11 Spoliatus contra quem potest agere, contra spoliantem, vel contra primum, & tertium possidentē?

Resp. Contra vtrumq; & electio non illi præiudicat, nec si agat contra vnum, non ob id perdit actionem agendi contra alium. *Abb. c. sapè. num. 21. eod. tit.*

12 Si quis ad restituendum condemnetur, & ipse opponat paupertatem, quid agendum?

Resp. Si probet non habere, vnde restituat, obligatur ad restituendum, quando euenerit in cōmodiori fortuna; quia inopia impedit executionem sententiæ, cum nemo ad impossibile obligetur. *c. olim il 2. eodem tit.*

13 Petitorium, & possessorium si à diuersis petātur, quod debet prius finiri?

Resp. Possessorium, & spoliatus restituitur in pristinum, licet iudicium proprietatis absorbeat iudicium possessorium. *c. ex conquestione eodem tit. & Abb. ibi numero 1.*

14 Si quis petat restitutionē, & reus opponat de proprietate, est ne audiendus?

Resp. Non, nisi actor consentiat, quia de iure, prius debet terminari causa restitutionis, & actor poterit renuntiare iuri suo. *c. 1. eod. tit.*

15 Si quis faciat pactum de non agendo de possessorio, & postea agat, obstabit nei ei pactum?

Resp. Si factum fuit post spoliationem factam obstabit ei, si vero fuit factum ante spoliationem, non obstabit; quia daretur materia delinquendi, & dolus futurus remitti non potest. *l. si vnus ff. de pactis, §. pacta, quemadmodum, de iureiurando, Innocent. c. super hoc de renuntiationibus. glos. c. ex insinuatione de procuratoribus, quæ iura alleg. Abb. in c. sollicitè, de restitutione spoliatorum, nu. 16.*

16 Quis propriè dicitur spoliatur?

Resp. Ille, qui ipso nesciente, vel vidente; & contradicente, ab ipso vi aufertur aliqua res, vel Ius ei tollitur.

17 Si quis velit probare non fecisse spolium, debet ne audiri ante restitutionem?

Resp. Debet, quia si non fuit spolium, non est danda restitutio. *c. accepta, de restit. spol. & ibi glos.*

18 Si in spoliatione alicuius, ordo iuris fuit seruatus, debet ne seruari in restitutione?

Resp. Affirmatiuè, nam res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur. *Abb. c. conquerente num. 1. eodem tit.*

19 In omnibus restitutionibus faciendis, Iudex debet seruare iuris ordinem?

Resp. Licèt omnino non debeat seruari ordo iuris, tamen ante restitutionem prius probari debet iuridicè spoliatio. *cap. conquerente, de restitutione spoliator.*

20 Si quis petat restitutionem beneficij, & opponatur illi, quòd non fuit Canonicè institutus, obstabit ne hoc ad articulum restitutionis finiendum?

Resp. Non, quia quæstio spoliationis finienda est ante quæstionem proprietatis. *cap. in litteris, eodem tit. & ibi Abbatum. 1.*

21 Si quis petat restitutionem, & opponatur illi aliquod magnum crimen ab eo, à quo petit restitutionem, obstabit ne illi?

Resp. Non, sed primo debet restitui, quia præsumitur crimen oppositum ab inimico, vt impediat restitutionem, cum inimicitia oriatur inter spoliantem, & spoliatum. *c. item eod. tit. & ibi Abb. num. 1. & 2.*

22 Quando exceptio criminis impedit actionem petendi restitutionem?

Resp. Cum distinctione; si crimen inhabilitat personam ad agendum (vt obiectio excommunicationis) tunc impedit actionem petendi restitutionem; si vero crimen non inhabilitat personam ad agendum, tunc non impedit. *Abb. c. item, eod. tit. nu. 9.*

23 Possessor bonæ fidei debet ne restituere cum fructibus, vel sine fructibus?

Resp. Si habeat bonam fidem ex aliquo titulo etiam colorato, vel sit successor alterius, debet restituere rem sine fructibus; quia per bonam fidem eos facit suos; sed a die, in quo positus est in mala fide per litis cōtestationem, tenetur restituere rem, & fructus. *Abb. c. grauis. de rest. spol. num. 6. & 7.*

24 Si quis sit possessor malæ fidei, & postea habet bonam fidem, tenetur restituere rem cum fructibus?

Resp. Non, nec fructus perceptos tempore bonæ fidei, vt si quis habeat agrum cum mala fide, & hæres eius interim cum bona fide, hæres non tenetur restituere fructus, quos in illa bona fide percepit. *Abb. c. grauis num. 10. eod. tit.*

25 Si quis Prælatus possidet agrum mala fide, & successor in prælatia habeat bonam fidem, poterit ne præscribere?

Resp. Poterit, quia non fuit successor malæ fidei, sed prælatiæ, & illius rei. *Abb. vbi sup. nu. 10.*

26 Latro, vel Prædo quomodo potest petere restitutionem rei furtiuæ, cum sua non sit?

Resp. Licèt res furata sua non sit, tamen habet possessionem eius rei, & potest petere restitutionem possessionis

fessionis à spoliante, nisi spolians sit dominus rei, tūc enim spolians non dicitur spoliare alium, sed recuperare propriam rem, quam amisit. *Abb. c. In litteris, eod. tit. num. 9.*

CAPVT XV.

De dolo, & contumacia, &c.

1 QVis dicitur contumax?
Resp. Ille, qui legitimè citatus intra terminū sibi præfixum non comparet coram Iudice, vel legitimè non se excusat. *l. contumacia, ff. de re iudicata. c. cum dilecti eod. tit.*

2 Vnde dicitur contumax?
Resp. A contemnendo, quia ex contemptu non cōparet in iudicio. *Isidor. in Ethimolog.*

3 Quotuplex est contumacia?
Resp. Duplex: vera, cum quis respondet se nolle cōparere coram Iudices, ficta, cum quis latitat, vel citatus nihil respondet, & etiam non comparet. *glos. in clem. vnica, de dolo, & contumac.*

4 Iudex si procedat contra aliquem sine indiciis, vel sine infamia, si postea absoluat eum, ad quid tenetur?
Resp. Ad soluendas expensas tali prosequuto, quia contra Ius fuit talis prosequutus. *Abb. in c. cum dilecti filij, de dolo, & cont. num. 17.*

5 Contumacia in quibus casibus committitur?
Resp. In pluribus. Primò, in non veniendo. Secundò, in non respondendo. Tertiò, in latendo. Quartò, in fugiendo. Quintò, in procurandò vl, vel fraude ne veniat citatio. Sextò, in non restituendo. Septimò, in non emendando delicto postquam est monitus. Octauò, in non exhibendo processum, vel scripturā. *Goffr. in sum. §. excommunicatio, de sententia excommunicationis.*

6 Qui comparet, & discedit sine licentia, dicitur ne contumax?
Resp. Affirmatiuè; quia idem damnum facit, ac si non comparuisset. *Abb. in cap. prout, de dolo, & contumac. num. 1.*

7 Semel contumax quam cautionem debet præstare?
Resp. Sufficientem secundum litis qualitatem. *Abb. vbi supra num. 10.*

8 Dolus potest esse sine culpa?
Resp. Non, sed potest esse cum lata culpa, vt quando studiosè machinatur aliquem decipere, & potest esse cum culpa leui, quæ dicitur negligentia, propter quam alteri fecit damnum, & potest esse cum leuissima culpa, vt quando potuit prouidere, & non prouidit casum venturum. *Hostiens. in summ. de dolo, & contumacia.*

9 Quis dicitur dolosus?
Resp. Ille, qui per fraudem fugit iudicium, vel in lite facit dolum ad peruertendam, vel dilatandā iustitiā.

10 Quotuplex est dolus?
Resp. Duplex, malus, & bonus: malus est calliditas, fallacia, aut machinatio ad fallendum alterū bonus est quædam astutia, vel calliditas ad bonum finem, puta contra latronem, vel hostem publicum, vel ad aperiendam veritatem, vt Salamon fecit cum voluit diuidere infantem. *Hostiens. in sum. eodem tit. l. 1. ff. de dolo malo. c. affere mihi gladium, de præsumptionibus. cap. vtilem. 22. q. 2. & cap. de dolo malo ibi in principio tituli.*

11 Quis debet probare dolum?
Resp. Ille qui opponit. *l. quoties. ff. de approbationibus. & Abb. in c. aduersario, de exceptionib. nu. 8.*

12 Quis dicitur doli capax?
Resp. Proximus pubertatis; vt vir cum habet vndecim annos, & dimidium. *l. Pupillum. ff. de reg. iur. c. omnes vtriusq; sexus, de pœnit. & remiss.*

13 Dolus quomodo probatur?
Resp. Ex coniecturis, ex verbis, & actionibus. *Abb. c. aduersario de exceptionibus. num. 8.*

14 Dolus, & fraus debent alicui prodesse?
Resp. Non, imò obesse. *capit. ex litteris. de dolo, & contum.*

15 Ad citationem faciendam requiritur necessariò, vt quis sit scriba?
Resp. Non, sed potest Iudex dare authoritatem priuatę personę, & etiam ipsi parti contrariæ, vt faciat citationem, & talis à Iudice sic habilitatus potest facere citationem, ratio est, quia citatio non est publica scriptura, quæ necessariò debet fieri à Notario, vel scriba approbato, sed talis citatio, est melius, vt fiat à Notario. *Abb. in c. cum dilecti, eod. tit. nu. 6.*

16 Citatio arctata, & impossibilis litigat ne citatum, vt faciat contumaciam?
Resp. Non, puta si quis distat per triginta leucas, & citetur comparere intra duos dies, si non compareat non est contumax, neq; condemnatur, quia ad impossibile nemo obligatur. *Abb. in c. cum dilecti filij, de dolo, & contum. nu. 10.*

17 Casus fortuitus quid est?
Resp. Ille, qui non est in manu hominis prouidere, vt pluuia repentina, tempestas maris, & latronum incursus. *l. quæ fortuitis. C. de pignoratitia actione.*

18 Citatio sufficit ne fieri in domo?
Resp. Si non appareat ille, qui citatur, sufficit, & talis erit verè contumax. *c. causam de dolo, & contum. & ibi glos.*

19 Quando dicitur aliquis non posse reperiri personaliter ad effectum citandi?
Resp. Quando est extra prouinciam vel se aliò confert, & occultat, tunc si de hoc constat, potest citari in domo. *Abb. in c. causam de dolo, & contumacia. numer. 5. & 6.*

20 Requiritur ne ad citationem peremptoriam, vt in ea fiat diuisio trium terminorum?
Resp. Non sufficit, vt dicat te peremptoriè citamus vsque ad diffinitiuam inclusiuè. *Abb. in c. cum dilecti. num. 5. eodem tit.*

21 Si quis non inueniatur in sua domo, vbi debet citari?
Resp. In Ecclesia debent figi tres citationes, & vltima peremptoria, & postea procedi in causam. *cap. vlt. eodem tit.*

22 Reus, qui non comparet, vel non obedit mandato iudicis, intra quod tempus auditur?
Resp. Intra annum cautione de stando iuri, quæ cautio datur ad euitandum, ne iterum fit contumax. *Abb. c. 1. eodem tit. num. 1.*

23 Si contumax probauerit istud impedimentum, debet,

debet ne condemnari in expensis?

℞. Non, quia impedito iustè non currit præscriptio, nec pœna. *Abb. in cap. querelam, de procuratoribus, num. 3. c. cum dilecti filij, eod. tit.*

24 Citatus impeditus quid tenetur facere, vt se excuset à pęna?

Resp. Docere Iudicem per nuntium iustum impedimentum, faciendo informationem, vel tęstimoniũ medicorum. *Abb. vbi sup. num. 4.*

25 Quod erit iustum impedimentum ad non comparendum coram Iudice, si quis legitimè citetur?

℞. Infirmitas grauis, pluuia magna, fluminis impetus, bellum, periculum latronum, & omnis causa, quæ de sua natura potest periculum vitæ ferre. *cap. querelam, de Procuratoribus. nu. 5.*

26 Impeditus quando tenetur comparere per se, vel per procuratorem?

℞. Tam actor, quàm reus, tàm in causa ardua, quàm in leui, tàm in impedimento longo, quàm breui, tàm in iusto impedimento, quàm in iniusto tenetur intra terminum sibi assignatum Procuratorem instituere. *Abb. in cap. cum dilecti filij, numero 13. de dolo, & contumac.*

27 Si quis non inueniat procuratorem, vel nolit acceptare eius mandatum, & ipse sit impeditus, in isto casu erit ne contumax?

℞. Non; & Iudex tenebitur illi dare procuratorem ex suo officio, & supplere eius necessitatem; *inst. de mandato. §. vestis, & Abb. in c. cum dilecti. de dolo, & contum. num. 14.*

28 Si quis citetur, & mandet excusatorem docentem de suo impedimento, habebitur ne, vt contumax?

℞. Affirmatiuè, quia sicut mandauit excusatorem, potuit mandare procuratorem ad se defendendum, & ideò condemnatur in expensis, quia non mandauit personam vtilem. *Abb. in c. vlt. de dolo, & contum. nu. 8. & c. querelam num. 4. de procurat.*

29 Vbi ius actoris factum est ad deterius per contumaciam rei debet ne pęna exigi à reo contumace?

℞. De Iure Canonico non, si intra annum compareat, & stet iuri *cap. 1. de dolo. & contumacia, & ibi Abb. num. 1.*

30 Quæ sunt pœnæ, quæ imponuntur contumacibus à Iure?

℞. Aliquando mulctantur pecunia; aliquãdo pignus ab eo capitur, aliquando in carcerantur, & excommunicantur, tandem pœnæ relinquuntur arbitrio *Iudicis. gloss. 1. in cap. 1. eodem tit. in verbo, multoties.*

31 Partes tenentur habere procuratorem?

℞. Si absint à loco litis, tenentur relinquere eum, aliàs erunt contumaces. *Abb. in c. causam, de dolo, & contumac. num. 2.*

32 In criminalibus admittitur ne procurator?

℞. Non, quando est imponenda pœna corporis, & si reus mittat procuratorem, habetur pro contumace. *Abb. c. veritatis. eod tit. num. 20.*

33 Potest res, de qua litigatur, sequestrari propter solam contumaciam?

℞. Affirmatiuè, & reus condemnari in expensis ab actore legitimè factis. *c. ex litteris eodem tit. & Abb. ibi num. 1.*

34 Expensæ sunt ne taxandę à tempore citationis, vel à tempore contumaciæ?

℞. Expensæ processales à tempore citationis; personales verò à tempore contumaciæ, detrahendo expensas, quas talis debebat domui suæ facere; ratio est, quia actor tunc incipit expectare, quando reus incipit esse contumax. *Abb. in c. cum dilecti, de dolo, & contum. ac. num. vlt.*

35 Condemnatus in expensis generaliter, de quibus expensis intelligitur?

℞. De expensis necessarijs, moderatis, & vtilibus, & taxantur arbitrio iudicis secundum causę qualitatem. *gl. in c. finem, in verbo expensas, de dolo, & cont. & Abb. ibi. nu. 28.*

36 Condemnatio de expensis fit ne in criminalibus?

℞. Affirmatiuè, si sit contumacia in comparendo. *Abb. in c. finem, eod tit. num. 24.*

37 Sententia lata in beneficiali contra contumacem transit ne in rem iudicatam?

℞. Non, quia contumax est indefensus, & si comparendo, & moram purgando debet audiri. *Abb. c. cum olim. de dolo, & contu. num. 1.*

38 Actore contumace possunt ne recipi testes, & ferri sententia?

Resp. Affirmatiuè, etiam lite non contestata, ad petitionem tamen rei. *cap. causam, de dolo, & contumac.*

39 Qui non potest soluere expensas propter paupertatem, qua pęna debet puniri?

℞. Pœna corporis arbitrio Iudicis imponenda. *c. finem. eod. tit.*

40 Est ne citandus contumax ad condemnationem expensarum?

℞. Non. *Abb. in c. finem, de dolo, & contum. n. 17.*

41 Sub condemnatione generali expensarum intelliguntur expensæ personale factę à parte contraria, vt victus, & vestitus, vel damna passa ab actore ratione contumaciæ rei?

℞. Nisi in tali condemnatione Iudex expresè dicat, quod condemnat contumacem in expensis processalibus, personalibus, & in damnis à partę passis.

42 Quando Iudex debet concedere vnam citationem peremptoriam, & non tres?

℞. Quando citandus est de longinquo, & in citatione facienda debent fieri magnæ expensæ. *Abb. c. cum dilecti, eod. tit. nu. 5.*

43 Si actor fundauit actionem suam, & reus tunc opponat exceptionem peremptoriam, vel dilatoriam, si eam in continenti non probet, qua pęna punitur?

℞. Condemnatur in expensis, non expectata diffinitiuà sententia. *c. finem litibus. de dolo, & contum. & Abb. ibi. nu. 10.*

44 Si procedatur per viam inquisitionis contra contumacem, sententia potest ne ferri lite non contestata?

℞. Affirmatiuè non solum sententia, sed etiam executio sententiæ potest fieri, & priuatio beneficij, quia hoc fit in pœnam contumaciæ. *c. veritatis. de dolo, & contum.*

45 In qua causa Iudex potest committere citationem ex officio suo?

℞. Solùm in causa criminali, sed non in ciuili: ratio est, quia in ciuili debet fieri solum ad instantiam partis, cuius interest, & Iudex non debet sumere officiũ partis, ne det occasionem recusationi. *tenet Abb. in c. veritatis isto tit. num. 5.*

46 Iudex potest reseruare sibi condemnationem expensarum, sicut taxationem?

℞. Potest

℟. Poteſt; ratio eſt quia vtrumque cadit ſub poteſtate Iudicis; vt habetur in *l. aſſe. ff. de hæredibus inſtituendis, quam allegat, Abb. in c. 1. num. 22. de ſequeſtr. poſſeſ. & fruct.*

47 Confeſſio, & contumacia Prælati, & capituli nocet ne Eccleſiæ?

℟. Affirmatiuè, quamuis Eccleſiæ competit remedium reſtitutionis. *Abb. in c. 1. de dolo, & contumacia, num. vlt.*

CAPVT XVI.

De eo, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ.

1 Quid eſt poſſeſſio?
℟. Corporalis detentio corporis, & animi iuris adminiculo concurrente, *Azor. C. de acquirenda, & retinenda poſſeſſione, Hoſtienſ. in ſum. de cauſa poſſeſſionis. num. 1.*

2 Quotuplex eſt poſſeſſio?
Reſp. Triplex; alia iuris tantùm, alia facti tantùm, alia iuris, & facti ſimul. *cap. cum noſtris. de conceſſione præbendæ. l. 1. C. de acquirenda poſſeſ. & ibi gl.*

3 Iudicium poſſeſſionis quotuplex eſt?
Reſp. Triplex. Primò, pro poſſeſſione adipiſcendæ. Secundò, pro poſſeſſione retinendæ. Tertiò, pro poſſeſſione recuperaudæ. *c. paſtoralis, de cauſa poſſeſſ. & propr. & inſt. de interdict. §. ſequens.*

4 Quando dicitur quis poſſidere naturaliter?
Reſp. Quando eſt ipſe homo in re, vel in parte eius, vel videt rem. *Azo. in ſum. C. de acquirenda, & retinenda poſſeſſ.*

5 Quando dicitur quis poſſidere ciuiliter?
Reſp. Quando non eſt in re, neque in parte rei, neque videt rem. *Azo. vbi ſup.*

6 Quando dicitur quis poſſidere clàm?
Reſp. Quando poſſidet occultè abſente domino.

7 Quando dicitur quis poſſidere vi?
Reſp. Quando violenter, vi armorum quis contra voluntatem alterius poſſidet.

8 Quando dicitur quis poſſidere cauſa rei ſeruandæ?
Reſp. Quando contendiſti talem fundum eſſe tuum, & probaſti, & Iudex per executorem ſuum mittit te in poſſeſſionem, & facit verum poſſeſſorem. *l. prætoris. ff. de dam. infect. & cap. 1. de eo, qui mittitur in poſſeſſion.*

9 Primum, & ſecundum decretum in cauſa poſſeſſionis quid ſunt?
Reſp. Sententiæ interlocutoriæ, quæ reuocari poſſunt ex cauſa. *Abb. c. 1. eod. tit. nu. 10.*

10 Ad interponendum primum decretum ſufficit ne contumacia?
Reſp. Non; ſed requiritur trina citatio cum contumacia. *Abb. c. fin. eod. tit. num. 11.*

11 Sufficit ne citatio in domo ad procedendum ad ſententia diffinitiuam?
Reſp. Si talis non malitioſè abſit à domo non valet ad ſententiam diffinitiuam, neque ad venditionem bonorum faciendam, neq; ad excommunicationem, ad tollendam poſſeſſionem; quia in his requiritur vera contumacia. *Abb. vbi ſup. nu. 14.*

12 Si quis ſit abſens, & non relinquat procuratorem, poterit quis contra illum procedere tanquam contra contumacem?
Reſp. Poterit; quia quilibet tenetur dare procuratorem, qui illum defendat, aliàs procedetur contra ipſum, cum præſumetur, quòd ex dolo hoc faciat. *c. fin. eod. tit. de eo, qui mittitur in poſſeſſionem.*

13 Si quis ſit contumax per annum, & ob contumaciam amittat poſſeſſionem, poterit tranſacto anno illam recuperare?
Reſp. Non, quia in tempore vnius anni alter efficitur verus poſſeſſor. *c. 1. de eo, qui mittitur in poſſ. &c.*

14 Si quis obtulit cautionē iudicibus, vel alteri eorum intra annum, poterit recuperare ſuam poſſeſſionem?
Reſp. Poterit, cum non ſtet per ipſum quo minus det cautionem, cum non poſſit habere copiam iudicis. *c. cum ſit, eod. tit.*

15 Si quis paſſus ſit expulſionem à ſua poſſeſſione, & allegat ſe contumacem non fuiſſe, debet ne audiri?
Reſp. Debet, & etiam reſtitui in priſtinum ſtatum, data cautione de principali, & expenſis. *cap. cum veniſſent, eod. tit.*

16 Si per ſententiam iudicis ex primo decreto iuſtum fuerit, vt quis in poſſeſſionem reducatur, & reus non dedit illi talem poſſeſſionem; finito anno habebitur iſte pro vero poſſeſſore?
Reſp. Dixi *lib. 8. cap. 29. de ſententia, & re iudicata, num. 39.*

CAPVT XVII.

Vt lite pendente nihil innouetur.

1 Quando dicitur lis pendere ſuper aliqua re?
Reſp. Eo tempore, quando lis non eſt ſententiata. *Clem. 2. vt lite pendente, & ibi gloſ. Hoſt. eod. tit. num. 1. ſumma.*

2 Lite pendente debet auferri alicui poſſeſſio?
Reſp. Non. *c. 1. vt lite pend. & ibi gloſ.*

3 Si lite pendente quis obtineat priuilegium à Principe contra poſſeſſorē, debet ne executioni mandari?
Reſp. Non, quia tale priuilegium cenſetur ſubreptitium. *c. 1. vt lite pend. & c. ibi Abb. num. 1.*

4 Si quis acquirat priuilegium à Principe lite pendēte, debent ne ſententiari lis ſecundū tale priuilegium?
Reſp. Non, niſi priuilegium faciat mentionem de litis pendentia. *c. final. eodem tit.*

5 Cauſa ſententiata, appellatione pendente, debet ne aliquid innouari?
Reſp. Non, neque contra tempus conceſſum ad appelandum aliquid debet innouari, quia illa ſententia poterit reuocari. *Abb. cap. laudabilem, eodem tit. numero 6.*

6 Accuſatus de adulterio ad ſeparationem tantum thori, debet ne lite pendente ſeparari?
Reſp. Non, quia non debet priuari ſua poſſeſſione, pendente lite. *Abb. c. laudabilem. vbi ſup. nu. 1.*

7 Quam

7 Quam pœnam incurret, qui vendit, & emit rem litigiosam?
Resp. Si ignorantia eos non excuset, sed sciētes emptor, & venditor rem esse litigiosam vendat, emptor perdit pretium; venditor verò perdit tantam quantitatem, quanti valebat res litigiosa, & hæc pena applicatur fisco, contractus rescinditur, & res litigiosa existit in litigio, sicut prius. *l. censemus. C. de litigiosis. Abb. in c. Ecclesia. vt lite pend. nu. 9.*

8 Consors litis potest nè admitti lite pendente?
Resp. Consors litis potest admitti pendente lite post contestationem litis, & in quocumque statu litis, & ingreditur de iure tertij, sed cæteræ partes gaudent terminis concessis tertio oppositori. *tenet Abb. in c. cum dilecti, de dolo, & contumacia. num. 9.*

CAPVT XVIII.

De sequestratione possessionis, & fructuum.

1 QVid est sequestratio?
℞. Separatio rei, de qua agitur, vt sit in custodia, & detur obtinenti victoriam. *glos. in l. vnica, verb. sequestrationis, C. de prohib. sequestr. pecun.*

2 Possessio rei sequestratæ penes quem stat?
Resp. Est depositata penes sequestrum, vt detur cū fructibus parti, ex iustitia obtinenti victoriam. *Abb. in c. 2. de sequestr. poss. & fruct. num. 11.*

3 Quotuplex est sequestratio?
Resp. Duplex: alia possessionis, alia fructuum.

4 Si quis mittatur in possessionem causa rei seruandæ, & dissipat fructus, quid faciendum?
Resp. Sequestrantur fructus. *c. ap. dilectus, de sequestr. poss. & fruct.*

5 Qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ, facit ne fructus suos?
Resp. Intra annum, non, quia si intra annum aduersarius recuperat possessionem, debent illi restitui; at verò transacto anno facit fructus suos. *gl. in c. dilectus de sequestr. poss. & fructuum.*

6 Quando dicitur quis dilapidare fructus?
Resp. Quando dissipat, & publicè depopulatur, non vero quando possessor vtitur fructibus, sicut prius vtebatur. *Cardin. c. fin. de sequestr. poss. & fructuum, quē refert. Abb. eod. c. fi. de sequestr. num. 8.*

7 Quibus causis fit sequestratio?
℞. Prima voluntate partium, vt lite finita detur obtinenti victoriam. Secunda ex necessitate, ne persona, quæ habet rem mobilem, vel fructus, vel pecunias, fugiat. Tertia ne fructus depopulentur, vel res immobilis pereat. Quarta propter cōtumaciam alicuius partis. Quinta cum seruus proclamat libertatem, talis despo[si]tatur. Sexta cū appellatur ab executore, res depositatur. Septima cum vxor timet de sæuitia viri, vt caueatur, & consulatur vitæ eius. Octaua ne perdatur commoditas, vel beneficium vendentis, res depositatur. *Goffr. in summ. de sequestr. Clem. vnica, eod. tit. Abb. in c. eod. tit. nu. 7. & 16. Host. in sum. eod. tit. nu. 4. allegans plura iura.*

8 Pendente lite datur nè sequestratio?
Resp. Regulariter est prohibita; quia lite pendente debet pro possessore præsumi, & non prohibendum est possessori, ne re sua vtatur *c. ex litteris, de probat. Abb. c. dilectus de sequestr. poss. & fructuum, nu. 16.*

9 Quo tempore potest peti sequestratio?
Resp. Triplici. Primò, pendente negotio principali ante sententiam. Secundò, post sententiam pendente appellatione. Tertiò, quando sententia transiuit in rem iudicatam. *Abbas num. 16. in capit. dilectus isto titulo.*

10 Quando datur sequestrum?
Resp. Quando timetur, ne qui habet rem, eam depopulet, vel postea non sit, vnde soluat. *gl. in cap. 2. de sequestr. poss. & ibi Abb. n. 7.*

11 Quid requiritur, vt sequestrum reuocetur?
Resp. Vt cautio secura, & sufficiens offeratur, & expensæ factæ soluantur vsque ad diem datæ cautionis: & tunc sequestrum propter scandalum tollitur. *cap. 1. de sequestr. poss. & fructuum.*

12 Expensæ factæ pro conseruatione, & custodia fructuum debent nè deduci?
Resp. Debent deduci, & congruum salarium, & expensæ, venditiones, & locationes necessariæ, soluunturque ab eo, qui debet percipere fructus, cum facti fuerint in eius vtilitatem taxatione à Iudice facta. *capit. dilectus. eodem titulo, & ibi gloss. in verbo, distrabunt.*

13 Sequestratio potest nè fieri ab ordinario?
Resp. Potest, & à delegato, si pars appellat à sententia contra eum lata, & probetur, quòd dilapidet fructus, vel non habeat, vnde soluat. *Abb. in c. dilectus eod. tit. num. 21.*

14 Sequestratio per quem Iudicem debet fieri, per Iudicem à quo, vel ad quem?
Resp. Per Iudicem à quo, qui dedit sententiam primam, licèt postea recurratur ad Iudicem ad quem, vt eam tollat. *Abb. in c. fin. 11. eod. tit.*

15 Si Ecclesia sit sequestrata, & habeat ius præsentādi, poterit nè præsentare, qui habet sequestrum, vel ille, qui prætendit suum esse Iuspatronatus?
Resp. Neuter, vsque finiatur lis. *glos. verb. beneficium. clem. vnica, de sequestr. poss. & fructuum.*

16 Si reus intra annum recuperat possessionem à se ablatam, fructus debent ne ei restitui?
Resp. Debent, deductis prius expensis factis in sequestro, tamquam æs alienum. *c. dilectus, eod. tit. ibi gl. verbo, distrabunt.*

CAPVT XIX.

De Confessis.

1 QVid est confessio?
Resp. Illa responsio, quam reus facit solemniter coram Iudice de crimine, de quo quæritur.

2 Quotuplex est confessio?
Resp. Duplex, Prima, Sacramentalis in foro interiori, & Sacramento pœnitentiæ. Secunda iudicialis in foro exteriori coram Iudice sæculari, vel Ecclesiastico. *Syl. de confes. non Sacramentali. p. 1. nu. 1.*

3 Confessio, quæ probatio est?
Resp. Est absolutè inter omnes probationes præcipua. *DD. in cap. cum super, de confessis; quia confessus in Iure habetur pro conuicto. l. vnica, & ibi glos. C. de confessis.*

4 Per solam confessionem potest ne quis puniri pęna ordinaria?
Resp. Potest absque alia probatione, licèt cum confessis voluntariè mitiùs sit agendum, quia qui confitetur suum delictum, & petit veniam, videtur habere voluntatem se emendandi. *DD. in c. cum super, de confessis. & Abb. in c. at si clerici, de iud. nu 8.*

5 Confessio potest ne acceptari pro parte, & pro parte negari?
Resp. Affirmatiuè. *Abb. c. præterea, il 2. de transactionibus. num.*

6 Interrogationes, articula, & oppositiones quando possunt fieri à fisco?
Resp. Ante, & post litem contestatam. *Abb. in c. ex parte, de confessis. nu. 5.*

7 Confessio facta ante litis contestationem valet ne?
Resp. Licet receptio testium non valeat, confessio verò ante litis cōtestationem valet; quia pars aduersa in cōfessione nihil, vel parum debet agere, & quisque se præiudicat in confessione; at verò in receptione testium pars aduersa multum debet agere. *Abb. in c. at si clerici, de iud. nu. 5.*

8 Quot sunt confessiones, quæ in foro exteriori dānant reum?
Resp. Plures. Prima, quæ fit coram Iudice competenti. Secunda, quæ incidēter fit coram Iudice competenti. Tertia, quæ fit coram Iudice incompetenti. Quarta, quæ fit extraiudicialiter. Quinta, quæ fit calore iracundiæ. Sexta, quæ fit in tormentis. Septima, confessio inducta per contumaciam. Octaua, confessio erronea. *Abb. in c. at si clerici de iudic.*

9 Quando confitens coram Iudice tenetur responsionibus criminosis, & interrogationibus a fisco factis, respondere?
Resp. Quando talis est infamatus de illo delicto, vel sunt contra eum indicia, vel accusatio partis, quia tunc iudicium directè contra eum agitur. *Abb. c. cum super, de confessis. nu. 18.*

10 Quæ est confessio facta corā Iudice competenti?
Resp. Illa, quam clericus facit coram suo Episcopo, & laicus coram suo Iudice temporali, & quam quisque facit coram Iudice, sub cuius iurisdictione est.

11 Confessio facta in vno iudicio præiudicat ne in alio?
Resp. Si Iudex sit competens, præiudicat: & reus tenetur stare primis dictis, cum iuridicè confessus fuerit. *Abb. vbi sup. nu. 5.*

12 Quæ est confessio incidenter facta?
Resp. Quando aliquis reus interrogatus, an occiderit Petrum, dicat se percussisse Ioannem, de quo ei nihil interrogabatur, & incidenter confitetur delictum, de quo non erat accusatus. *Abb. c. cum super, de confess. num. 11.*

13 Confessio incidenter facta est ne punibilis?
℞. Licèt in illo processu non sit punibilis, tamē potest fieri nouus processus, & puniri, sed debet iterum interrogari iuridicè. *tenet Abb. in c. cū super eo. tit. n. 12.*

14 Si quis non directè, sed incidenter confiteatur crimen suum, qua pœna potest puniri?
Resp. Pœna ordinaria. *Abb. c. cum super de confessis. num. 1.*

15 Quæ est confessio, quæ fit coram Iudice incompetenti?
Resp. Quando Clericus confitetur coram laico, vel laicus coram Ecclesiastico. *Abb. c. cum super, eod. tit. num. 5.*

16 Confessio facta coram Iudice incompetēti, quam vim habet?
Resp. Facit aliquod indicium, sed non sufficit ad condemnationem. *Abb. c. at si Clerici. de iud. n. 1. & 5.*

17 Quotuplex est confessio extraiudicialis?
Resp. Duplex. Prima, quando quis coram ipsa parte contraria, & testibus confitetur debitum, & hæc plurimum præiudicat, & est quasi plena probatio. Secunda, quando quis publicè se laudat commisisse tale delictum. *Abb. vbi sup.*

18 Confessio publicè facta de delicto, quid operatur?
Resp. Si commisit tale delictum, facit magnum indicium contra se: si verò nō commisit tale delictum, potest puniri non pœna ordinaria, sed quasi, qui gloriatur de delicto. *Abbas cap. cum super de confessis. numero 15. & cap. quam sit, de excessibus. Prælat. Innoc. ibi.*

19 Confessio extraiudicialis valet ne?
Resp. Si sit spontanea, dat magnum indicium cōtra confitentem. *Abb. in c. at si Clerici, eod. tit. num. 18.*

20 Quæ est confessio facta calore iracundiæ?
Resp. Quando quis incensus ira, & veluti extra se, sicut ebrius loquitur, vt si dicat, verbi gratia ego interfeci patrem tuum, vel similia. *Abb. c. at si Clerici, de iud. num. 15.*

21 Talis confessio valet ne facta calore iracundiæ?
Resp. Non, tamquam facta ab homine ebrio, nisi postea finito furore idem dicat *Abb. vbi sup.*

22 Quæ est confessio, quæ fit in tormentis?
Resp. Quando aliquis in tortura suspensus confitetur aliquod delictum, etiam si nondum denudatus fuerit. *Abb. vbi sup. c. vlt. eod. tit. num. 11.*

23 Confessio facta in tormentis valet ne?
Resp. Non, nisi translacto spatio viginti quatuor horarum, ratificetur; absque metu tormentorum coram Iudice, & testibus. *Abb. c. olim ex litteris, nu. 8. de rescriptis.*

24 Confessio minoris in tormentis extorta, valet ne sine auctoritate tutoris?
Resp. Si minor ratificet post viginti quatuor horas, & tutor fuit præsens ad interrogationes factas ante torturam, valet, quo ad indaginem veritatis iudicij. *l. 1. ff. de quæstionibus. c. si res. 14. q. 6. quæ citat Abb. in c. vlt. de confess. num. 9.*

25 Confessio facta metu valet ne?
Resp. Non, siue sit metu carceris, siue minatum, siue tormentorum; valebit verò si finito metu perseuerat in confessione coram Iudice, & testibus. *Abbas in capite, ex parte, de confessis, numero 11. & 12.*

26 Quę est confessio inducta per contumaciam?
Resp. Quando reus fuit citatus, & non comparet & fuit vocatus per publica edicta, & per Iudicem condemnatus, tamquam si fuisset confessus tale delictū. *Abb. c. 1. de iud. nu. 15. qui allegat glos. in c. cum contumacia, de hæreticis, in 6.*

27 Confessio facta per contumaciā infamat ne confitentem?

℞. Non,

Resp. Non, cum pars suo ore non confiteatur delictum,& dicitur confessio ficta. *Abb. cap. at si clerici, de iud. numero 28. allegans l. eius, qui dilatorem. ff. de iure fisci.*

28 Quæ est confessio erronea?
Resp. Illa, quam aliquis facit errando in facto, vel in Iure, vt si quis existimat se interfecisse Petrum inter dimicandum;& Petrus non fuit interfectus, vel si quis rusticus nesciat priuilegium Ecclesiæ, & se intromittat illuc, & subito, vt sciuit priuilegium, reliquit locum Ecclesiæ liberum,& confiteatur hoc: tūc talis confessio est facta errore iuris *glos. in cap. vlt. de confessis.*

29 Si quis per errorem facti confiteatur contra se, vel suam Ecclesiam, nocet illi, vel Ecclesiæ talis confessio?
Resp. Si errorem doceat ante sententiam, non nocet: cum Ius quærat veritatem,& sic cognito errore, talis confessio non nocet. *c. vlt. de confessis.*

30 Confessio erronea, quando potest reuocari?
Resp. Siue facta sit scienter, vel tacitè, siue expresse, siue non scienter, siue sit propria, siue procuratoris, ante sententiam probato errore semper reuocatur. *Abb. in c. ex parte. nu. 20. de confessis.*

31 Error quomodo probatur, vt retractetur ab eo, qui confessionem fecit?
Resp. Si statim quis vult reuocare suam confessionem, non tenetur probare errorem, si transacto tempore velit reuocare, debet probare, quod ipse existimauit se rem sic se habere, sed nunc scit aliter rem se habere,& ideo reuocat confessionem, & hoc intelligitur de ignorantia facti. *Abb. in c. ex parte. n. 21. cap. præterea, de testibus cogend.*

32 Error iuris quomodo probatur?
Resp. Ex circumstantijs, & qualitate personæ, vt si homo rusticus assumit sponsam consanguineam, & admonitus statim discedit ab ea, probatur iuris error in tali homine, *vt in l. si adulterium. ff. ad legem Iuliam de adulterijs. §. 1.*

33 Infamatur ne quis per solam confessionem?
Resp. Non, sed requiritur sententia Iudicis confirmans talem confessionem, quia infamia est pæna, & hæc solum imponitur per sententiam. *Abb. in cap. ex parte, de confessis. nu. 19.*

34 Infamatus, qui non facit purgationem Canonicam, quam pęnam incurrit, præcipuè si sit mulier?
Resp. Si sit mulier, maritus potest pro ea comparere. cum sit caput vxoris, & reputetur pro vna persona, alias condemnatur pęna extraordinaria. *l. maritus Cod. de procuratoribus, vt notat Abb. in cap. ex parte, de confess. num. 2.*

35 Infamatus de crimine, quid debet agere?
Resp. Debet se purgare purgatione Canonica, etiā si contra eum non sint probationes authenticæ. *cap. 1. de confess.*

36 Si quis confiteatur suum delictum, & talis confessus sit in præiudicium aliorum, præiudicat ne alias?
Resp. In pręiudicium aliorum non, sed solum in suū præiudicium. *c. 1. de confessis, & ibi gl.*

37 Confessio socij criminis, est ne sufficiens ad torturam?
Resp. Sola non sufficit, nisi adiuuetur alijs pręsumptionibus. *Abb. in c. 1. de confes. nu. 2.*

38 Si reus in ciuili, causa confiteatur se nullum habere Ius in re illa, & actor non probet rem illam esse suam, quid debet Iudex facere?
Resp. Iudex in isto casu non potest tradere rē actori, nisi solus Papa, cui causa talis remitti debet, quia ex hoc, quod quis confiteatur rem non esse suam, non constat, quod sit actoris. *Abb. in c. cum super cod. tit. num. 9.*

39 Confessio facta coram iudice incompetenti quid operatur?
Resp. Si reus confiteatur delictum, etiam coram Iudice incompetenti, facit maiorem probationem, & præsumptionem, vt facilius quis cōdemnetur, quam confessio facta extraiudicialis, ratio est, quia ibi facta est in iudicio, vbi rebus gestis datur maior auctoritas, *vt habetur in l. iubemus. ff. de iureiurando, & tenet Innoc. in cap. per Inquisitionem de electione, quem refert Abb. in c. at si clerici, de iud. nu. 14.*

40 Confessio facta in processu inualido præiudicat ne confitenti?
Resp. Affirmatiuè, ratio est, quia confessio est Regina probationum,& sic licet alij actus non valeant in processu inualido, sola confessio valet, si fiat coram suo Iudice, quia processus ex pluribus alijs capitulis potest inualidari, & in processu fiunt plurimæ nullitates,& attentata, ex quibus processus est inualidus, sed confessio contra reum semper remanet firma ad eum condemnandum. *tenent Doctorum supra allegati, & alij, quos citat Abb. in c. at si clerici, de iudicijs, numer. 6.*

45 Si clericus confiteatur delictum coram iudice sęculari, poterit ne Episcopus ex eisdem actibus, & ex eadem confessione eum punire?
Resp. Non, ratio est, quia acta fuerunt nulla,& confessio fuit nulla, tamquam facta coram Iudice incōpetenti, & solum generat aliquod indicium, & aliquam præsumptionem, & talis clericus iterum debet confiteri, & conuinci coram Episcopo, vt possit puniri. *tenet Abbas in cap. at si clerici, de iudicijs, numero 14.*

42 Si aliqua Ecclesia habeat litem, confessio presbyteri facta in illa lite præiudicat ne suæ Ecclesiæ, si ex tali confessione debeat condemnari?
℞. Cum distinctione, si talis Ecclesia non habeat nisi illum presbyterum, qui habet coram illius Ecclesiæ, vel est beneficiatus, vel parochus in ea, procul dubio confessio istius clerici præiudicat Ecclesiæ? ratio est, quia talis clericus est anima,& lingua istius Ecclesiæ, & Ecclesia, & clericus faciunt vnum corpus, si vero Ecclesia habeat alios plurimos clericos, vel beneficiatos, vel sit congregatio clericorum participantium de fructibus, & decimis, vel oblationibus, vel sit capitulum Ecclesię collegialis, vel Cathedralis, vel monasterium, tunc confessio vnius de capitulo, vel vnius clerici non præiudicat Ecclesiæ, sed requiritur confessio communitatis, vel alicuius personæ nominatæ tota communitate cum speciali mādato ad loquendum,& confitendum pro omnibus,& pro Ecclesia, ratio est, quia tota communitas clericorum facit vnum corpus cum Ecclesia, vel saltem maior pars, & vnus non potest supplere vices aliorum sine speciali mandato. *tenent Abb. in c. 2. de capellis. num. 4.*

43 Confessio æconomi præiudicat ne Ecclesiæ?
Resp. Affirmatiuè, sicut facit in fauorem Ecclesiæ. *Abb. c. si de confes. num. 1. & 3.*

44 Ecclesia, quibus modis potest reuocare confessionem sui æconomi?
Resp. Duobus. primo, probando errorem ante sententiam. Secundo, restituendo se, vt minor, & ad hoc habet quatuor annos, sed non tenetur probare errorem, nisi solum læsionem. *Abb. c. ex parte, de confess. n. 3. c. suborta, de sententia, & re iudicata.*

45 Confessio procuratoris lædit partem suam?
Resp. Affirmatiuè, quia agit cum eius mandato, & ad eam reuocandam tenetur probare errorem ante sententiam. *c. ex parte de confessis, & Abb. ibi num. 3.*

46 Confessio mariti facta sine mandato vxoris nocet ne vxori?
Resp. Affirmatiuè, cum sit personæ coniunctæ. *Abb. vbi sup. num. 2.*

47 Confessio aduocatorum præiudicat ne parti?
Resp. Non, dum reuocet intra triduum, quia sunt consulentes, & non habent mādatum partis, nisi scriptum sit firmatum à parte, vel procuratore habente mandatum. *l. 3. C. de errore aduocator. c. cum causam, de appellation.*

48 Confessio infantis valet ne?
Resp. Non, etiam cum auctoritate tutoris, quia infans cum non habeat iudicium cōpletum, sibi praeiudicare non potest. *Abb. in c. ex parte, num. 6. de confess.*

49 Confessio impubetis valet ne?
℞. Distinguendo, si habeat tutorem, cū eius auctoritate valet, & aliter non, si non habeat tutorem, in illis casibus, in quibus sine tutore habet in iudicio legitimam personam, & potest agere, & excipere, in alijs vero casibus non valet. *Abb. vbi sup. nu. 7.*

50 Confessio adulti valet ne si nō habeat curatorē?
Resp. Si talis confessio facta sit super aliquo contractu extra iudicium, valet: si vero lædatur, talis adultus restituitur: si vero talis confessio sit facta in iudicio, in casibus vero, vt in criminalibus, in quibus necessario propter magnum iudicium requiritur curator sine curatore non valet. *Abb. in cap. ex parte, de confessis num. 8.*

CAPVT XX.

De Probationibus.

1 QVid est probatio?
Resp. Rei dubiæ in iudicio legitimè facta declaratio, seu ostensio. *Azor. de probationib. quem refert Abb. in rubr. num. 1. de probationibus.*

2 Probatio quomodo debet esse?
Resp. Clara, non dubia, quia dubia non releuat. *c. in præsentia, de probationibus, & ibi Abb. nu. 6.*

3 probatio in genere, quid probat?
Resp. Nihil, sed debet esse in specie: & si sunt plures species, debent omnes sigillatim probari, quia probationes ad condemnandum, & tollendam possessionem debent esse luce clariores. *Abb. c. in præsentia, de probationibus num. 9.*

4 probatio ambigua contra quem interpretatur?
Resp. Contra probantem, & non contra reum. *Abb. vbi sup. num. 34.*

5 Si quis astrinxit se ad plura probanda, sufficit ne probare vnum?
Resp. Non, & ideo aduocati dicunt, non me astringo ad probandos omnes articulos, sed illos, qui mihi sunt necessarij. *c. licet, de probationibus, & ibi glos.*

6 Quæ est probatio magis principalis, affirmatiua, vel negatiua?
Resp. In tantum præualet affirmatiua negatiuæ, vt probata affirmatiua, non admittatur negatiua tamquam superflua. *c. ad nostram, de probat.*

7 probationes, & acta facta in primo iudice faciunt ne fidem in secundo Iudice?
Resp. Affirmatiue, & necessariò sunt tradenda secundo Iudici, vt videat veritatem primæ sententiæ, & eam confirmet, vel reuocet. *c. fin. de probationib.*

8 Quibus modis in iudicio fit probatio?
℞. pluribus modis. primo, simpliciter, veloti in aspectu, in facto contingenti, vt in notorijs, quibus res probatur per facti euidentiam, vt cum fur inuenitur cum furto, homo in occisione. Secundo, per plures testes, vel vnum cum alijs præsumptionibus. Tertio, per instrumenta. Quarto, per confessionem partis. Quinto, per scripturam antiquorum librorum. Sexto, per violentam præsumptionem. Septimo, per famam. Octauo, per iuramentum. *c. euidentia, de accusationibus c. cum ad sedem, de restit. spol. c. dixit Dominus. 32. q. 1. Goff. tit. de probationibus.*

9 Fines alicuius diœcesis, vel agri quomodo probantur?
Resp. per libros antiquos, testes, & famam. *cap. cum causam, de probat.*

10 Quot sunt modi probandi?
Resp. Quatuor. primo, per euidentiam facti. Secundo, per testes. Tertio, per instrumentum. Quarto, per propriam confessionem. *gloss. in c. cum ad sedem, de restit. spoliat.*

11 Si in aliquo delicto sint plures testes, & nullus velit testificari, & constet delicto, Iudex poterit procedere ad condemnationem rei?
Resp. Non, quia cum agatur de damno tertij, requiritur vera probatio, sed poterit procedere contra testes eos carcerando. *cap. tua nos, de cohabit. cleric. & mulier.*

12 Quotuplex est probatio?
Resp. Quatruplex. prima est probatio perfecta, clara, & euidens. Secunda probatio dubia. Tertia probatio difficilis. Quarta probatio impossibilis.

13 Quæ est probatio clara, & euidens, & quotuplex?
Resp. Quæ nullam in mente relinquit dubitationem, & est triplex. prima per confessionem partis. Secunda, per testes contestantes in facto, & circumstantijs. Tertia, per euidentiam, & notorietatem facti.

14 Quæ est probatio dubia, & quibus modis fit?
℞. Illa, quæ relinquit in mente dubitationem, & fit quatrupliciter. prima verbis. Secunda signis. Tertia factis. Quarta testibus. Verbis, quando quis dicit verbum malitiosè, quod potest in bonam, & malam partem interpretari, & interpretatio pendet ex sua voluntate, vt quando quis confitetur factum hæreticum, & negat se nescire esse hæreticum, & fecisse sine intentione. Signis, quando quis manu, vel oculo aliquem vocat, tempore alicuius delicti, & dicit se vocasse ad rem aliam, & causam, & casu euenit delictum. Factis quando quis cursitat viam, in qua

qua via est Ecclesia, & etiam est domus meretricis, & non probatur cuius causa extiterit via n. Testibus, quando testes non vniformiter deponunt, sed contradictionibus in factis, vel circumstantijs, vel quando sunt tot testes condemnantes, & tot absoluentes, vel quando testes ex vna parte sunt in maiori numero, & testes contrarij sunt maioris auctoritatis.

15 Potest aliquando dari fides vni testi?
Resp. Potest, scilicet in casibus, in quibus non fit præiudicium parti, vt si volo probare filium meum esse baptizatum, me adimpleuisse pœnitentiam sacramentalem, *gl. in c. super ii 2. de testib. & attest.*

16 Reus quibus defensionibus vti potest?
Resp. Pluribus, vel vna, sicut bene visum fuerit. *Abb. in c. tertio loco, de prob. nu. 3.*

17 Quæ est probatio difficilis?
Resp. Illa, quæ fit de delicto occulto, ad quod perpetrandum naturaliter homines se abscondunt, vt probatio de hæresi, de peccato nefando, de furto, de apostasia, in quibus casibus necessarium est, vt Iudices magis moueantur circumstantijs, præsumptionibus, adminiculis, fama, & vita anteriori, quam dictis testium.

18 Allegans, vel manifestans impedimentum in matrimonio potest esse testis?
℟. potest, quia non agitur de suo interesse, sed de validitate matrimonij. *Abb. in c. iuranus, de prob. num. 2.*

19 Quæ est probatio impossibilis?
Resp. Quæ per testes probari non potest, sicut sollicitatio in confessione, cuius secretum, & sigillum sub pœnis ab Ecclesia est institutum; & sic videtur, quòd maritus zelosus relinquat solam cum Confessore suam vxorem per tempus sibi benè visum, & ita in hoc delicto sufficiunt testes singulares, vt in Bulla Gregor. XV. edita anno 1622. contra sollicitantes in confessione.

20 Inscriptiones antiquæ in lapidibus, quam probationem habent?
Resp. Aliquam, tamquam res publica, & notoria, & ab omnibus credita. *Abb. in cap. cum causam, de probat. num. 1.*

21 Consuetudo probata, quam probationem facit?
Resp. Magnam, & plenam, si bene probetur, & sit immemorabilis, & valet etiam ignorante Principe. *Abb. c. sicut consuetudo. de prob. nu. 5.*

22 Negatiua quomodo debet probari, vt faciat fidem?
Resp. Debet esse arctata loco, & tempore, & probare euidenter, tali tempore non fuisse in illo loco, vbi commissum fuit delictum. *Abb. in c. quoniam. eod. tit. num. 2.*

23 Negatiua coarctata certis personis quomodo potest probari?
Resp. Directè non potest probari, quod ego non consensi, sed indirectè possum ex actibus anterioribus, & posterioribus probare me non cõsensisse professioni, vel scripturæ, quæ, licèt sint præsumptiones, eis debet stari, si cum sint claræ. *Abb. cap. tertio loco de probat. num. 4.*

24 Cui probationi stãdum est de iure, probationi per testes, an probationi contrariæ per instrumentum?
Resp. probationi per testes; quia instrumenta inuẽta sunt propter fragilitatem memoriæ hominum, sed vbi testes sunt, & memoria, instrumentum nõ est necessarium. *c. tertio loco, tit. de testib.*

25 Qui testes non valent, neque eis adhibetur fides?
Resp. Regulariter testes sibi contradicentes, testes singulares, & testes malæ famæ. *c. licet, de prob.*

26 Iudicium quibus modis sumitur?
Resp. pro violenta præsumptione; pro plena probatione, & pro notabili signo maleficij. *Abb. in c. tertio loco nu. 7. eod. tit.*

27 Iuramentum quando præstatur in litibus?
Resp. In defectum probationum. *cap. sicut consuetudo eod. tit.*

28 Actor, qui plenè probauit, dẽt ne cõpelli iurare?
Resp. Non, quia iuramentum est, & præstatur in defectum probationum. *c. sicut, de probat.*

29 Si actor non probat tenetur reus iurare?
Resp. Non, quia actore non probante, reus absoluitur. *Abb. in c. sicut consuetudo. eod. tit. nu. 1.*

30 Iudicia, quam probationem faciunt?
Resp. Si sint clara, & indubitata, condemnatur reus, si sint obscura, & dubitata, torquetur reus. *Abbas in tertio loco, eod. tit. num. 8.*

31 Quæ sunt indicia, & indicia indubitata?
Resp. Illa, quæ humano iudicio non possunt habere fallaciam, vt si cubiculum habeat vnam solam portam, & vnus exeat cum gladio sanguinolento, & inueniatur homo mortuus, indubitanter iudicatur, quòd ille occidit hominem, sed si habet duas portas, non potest iudicari, quia per aliam portam potuit exire occisor, tunc erunt indicia dubitata, & sufficientia ad torturam, & non ad condemnationem. *Abbas vbi sup. tertio loco de probat.*

32 Tenetur ne quis contra se dare instrumenta?
Resp. Reus non tenetur contra se dare instrumenta, neque probationes. *c. 1. de probat.*

33 Quis tenetur ostendere, & dare communia instrumenta reo, & actori?
Resp. Tam actor, quam reus. *c. 1. de test.*

34 Vsurarius tenetur ne dare instrumenta, quę continent vsuras?
Resp. Tenetur, etiam secreta ratione peccati, quod commisit. *Abb. c. 1. de probat. num. 5.*

35 Notarius, quæ instrumenta tenetur edere?
Resp. Tamquam persona publica, omnia instrumenta communia tam reo, quam actori. *Abb. c. 1. de probat. num. 10.*

36 Si quis exemplauit aliquod instrumentum sua pecunia, & apud se habet, tenetur ne illud edere, & copiam dare parti contrariæ?
Resp. Non, quia sua pecunia emit, & iura, quæ loquuntur de traditione instrumentorum, loquuntur de instrumentis originalibus, non de transumptibus. *Abb. vbi sup. num. 12.*

37 Reus in quibus casibus tenetur edere instrumenta actoris, ad suam intentionem fundandam?
℟. In duobus, primò, in causa matrimoniali propter periculũ Sacramenti, ne in materia tam graui erretur. Secundò, quotiescũq; oriretur peccatũ, si tale instrumentum non manifestaretur. *Abb. vbi sup. nu. 21.*

38 Instrumentum à Notario quomodo est edendũ?
Resp. Integrum, vt totum negotium respiciatur, & cum Iudicis mandato, & auctoritate, & parte cõtraria citata ad videndum deduci, & corrigi, & cum die data. *Abb. vbi sup. n. 29. & 34. c. 1. de prob.*

39 Sufficit ne in iudicio copia instrumenti, vel est necessarium originale?
Resp. Sufficit copia transumpta cum solemnitatibus iuris, & originale debet manere penes Notarium,

propter periculum, ne perdatur. *Abb. vbi sup. nu. 31. & 32.*

40 Probatio per instrumenta, & allegationes quo tempore potest admitti?

Resp. In omni tempore, etiam post conclusionem causæ. *Abb. c. licet de probat. n. 18.*

41 Natus ex adultera præsumitur ne natus legitimo patre?

Resp. Ante probationem adulterij, talis præsumitur natus ex legitimo matrimonio, quia (vt dicit lex) mater certa, pater verò, quem nuptiæ declarant, & semper præsumendum est pro matrimonio, donec contrarium luce clarius probetur. *Abb. in c. per tuas, num. 1. de probat.*

42 Si mater confiteatur filium non esse ex suo marito, est ne credendum ei?

Resp. Non, neque filius tenetur credere ei in foro exteriori, neque interiori, neque relinquere honores, neque hæreditates ex patre prouenientes: quia semper est Iudicandum pro matrimonio. *Abb. c. per tuas eod. tit. num. 4.*

43 Virginitas quomodo probatur?

Resp. Per inspectionem matronarum expertarum in hac re post suspectionem factam, & per earum iuramentum. *Abb. in c. proposuisti de probat. n. 2.*

44 Si mulier non sit cognita à viro, & ingrediatur monasterium, & postea cesset monacatus, debet ne restitui marito?

Resp. Si ambo consentiant, debet: si verò mulier nolit corrumpi à marito, vel non possit esse cautio de non corrumpendo; non debet restitui propter magnum virginitatis priuilegium. *Abb. in c. causam nu. 1. & 2. de probationibus.*

45 Iudex per quos gradus ascendit ad ferendam sententiam iustam?

R. Per quatuor. Primò, posita petitione actoris, & negatione rei, Iudex habet dubitationē, & nō debet præsumere per actorem, neque reum. Secundò, si sit aliquod leue indicium, vel argumentum, Iudex venit in suspicionem. Tertiò, si exurgant fortiora argumēta pro reo, vel actore, Iudex incipit opinari, & hæc opinio non est sufficiens ad sententiam. Quartò, si in causa sint probationes, tunc Iudex venit in incredulitatem, veritatemque illius rei, vel delicti, & potest ferre sententia. *Abb. in c. tertio loco, de probat. n. 11.*

46 Corrumpere muneribus testes, sufficit ne ad retractationem sententiæ?

Resp. Si est benè probata sufficit, quia Iudex se fundauit super veritate, & legalitate testium, & fundamento destructo, sententia quoque destrui debet. *Abb. in c. licet, de probationibus, num. 24.*

47 Si probatio rei, & actoris sit æqualis, pro qua debet sententiari?

Resp. Pro reo, cui fauendum est de iure, nisi actor agat causam piam, quia tunc causæ piæ est fauendū. *c. ex litteris, de probationibus.*

48 Quando reus deprehenditur in actu propinquo, vel in ipso delicto, tunc sufficit ne hoc ad condemnationem?

Resp. Affirmatiuè, quia maleficium est notorium, & notorietas malefici) est probatio sufficiens. *Abb. in c. tertio loco, eod. tit. nu. 10.*

49 Iudex potest ne iterum interrogare testes obscuros, & dubios?

Resp. Potest ex suo officio, non verò ad petitionem partis. *Abb. in c. præsentia de probat. num. 35.*

50 Si actor, & reus probent interdicto retinendæ possessionis, Iudex pro quo debet sententiare?

Resp. Pro eo, qui probauit antiquiorem habere possessionem, vel pro eo, qui meliores probationes attulit, & si in omnibus sint æquales, reo fauendum est. *c. licet, de probationibus.*

51 Iudex coram quo debet sententiare?

Resp. Corā Notario, & duobus, vel tribus testibus, vt veritas semper appareat. *c. quoniam. eod. tit.*

52 Vbi debet esse maior probatio, in causis ciuilibus vel in criminalibus?

Resp. In criminalibus debent esse probationes luce clariores. *l. vlt. C. de probationibus.*

53 Quando debet Iudex occurrere ad iudicium peritorum, & qui periti debent adhiberi?

Resp. Quando in tali negotio deficit probatio, & in causa ardua plures periti debent adhiberi, & si fieri potest electi à partibus; & si non se concordent, à iudice, in parua causa sufficit vnus peritus. *Abb. in cap. proposuisti, eod. tit. num. 5.*

54 Princeps si faciat contractum cum suo subdito, obligatur ne?

Resp. Obligatur, saltem naturaliter, & licèt nō possit compelli, tenetur adimplere, quia fortior veritas debet esse in principe, quàm in alio homine. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 1.*

55 Sententia peritorum reuocatur ne per alios peritiores affirmantes contrarium?

R. Non, nisi intra te. minum de ea appelletur, aliàs transit in rem iudicatam, quia ex hoc, quòd periti illi nominati sunt ad talem causam, facti sunt veri Iudices talis causæ. *Abb. in c. proposuisti, eod. tit. nu. 11.*

56 Papa per quot testes potest conuinci de crimine?

Resp. Per duos: ratio est, quia quanto est superior in dignitate, debet esse purior in vita, & abstinere se non solùm à delicto, sed etiam à suspitione. *Abb. in c. tertio loco, de probat. nu. 6.*

57 Imperator coram quo potest conuenire?

Resp. Coram Papa, à quo habet imperium. *Abb. c. 1. de probat. num. 2.*

58 Actor potest compellere reum, vt respondeat positionibus?

Resp. Potest, vt se liberet à probationibus, quia aliquando positiones confessę, faciunt integram probationem. *Abb. c. 1. de probationib. num. 17.*

59 Papa quam potestatem habet in temporalibus?

Resp. In terris suis habet potestatem actu, in terris Regum potestatem habitu, & illam exercet, cum est necessarium. *Abb. c. 1. de probationib. nu. 4.*

60 Cui incumbit probatio præscriptionis?

Resp. Obijcienti illam, sicut qui obijcit alias exceptiones, vel iura, ipse tenetur probare. *c. ex litteris. eodem tit. & ibi glos.*

61 Nuncio publico quomodo creditur?

Resp. Postquam iurauit, præcipuè in citationibus faciendis ab officialibus Curiæ, creditur eis tamquā personis publicis. *Abb. in c. quoniam, de probationibus, num. 10.*

62 Si maritus iuret se cognouisse vxorem, & mulier per mulieres expertas, (quæ vocantur obstetrices) probet se non esse corruptam, cui creditur?

Resp. In isto casu non creditur iuramento mariti, qui iurat in re propria. *Abb. in c. proposuisti. eod. tit. in princ.*

63 Si

63 Si aliquis nominet aliquem filium, & communiter pro tali reputatur, & postea cum iuramento neget esse suum filium, quid est credendum?

Resp. Esse suum filium, quia tunc communiter reputatur pro tali ipso consentiente, & primo dicto standum est, quia est in fauorem rei, *cap. per tuas, de probationibus*.

64 Si non reperiatur in actis contestatio litis, & partes eam confiteantur, eritne sufficiens probatio?

Resp. Erit, quia confessio partium est regina probationum, *c. fin. de probationib.*

CAPVT XXI.

De probationibus in delictis occultis, & difficillimæ probationis.

1 QVæ sunt delicta occulta?

Resp. Omnia delicta, ad quæ perpetranda naturaliter homines se occultant propter verecundiã: vel enormitatem pœnę, quorum probatio à communiter accidentibus non faciliter haberi potest, vt tenet Iacob. *Nouell. in sua regul. 166. Mascard. in rubrica de probationib. nu. 230. Menoch. de arbitr. lib. 2. casu 156. num. 4. Paramus lib. 3. de orig. S. Inquisitionis. tit. de inquisitione absque præuia infamia. quæstione 7. numero 24.*

2 Quæ regula potest dari, vt cognoscatur, quæ delicta sunt magis occulta, & ideò habent difficiliorem probationem?

Resp. Iudex debet considerare, quod delictum potest perpetrari cum pauciori communicatione personarum: ita quod delictum, quod vnus homo solus absq; alterius communicatione potest committere, illud erit magis occultum, quàm delictum, ad quod committendum requiruntur duo homines, & sic in illo delicto tanquam difficilioris probationis, minor probatio requiritur ad infligendam pœnam. *Mascar. in rubrica de probationibus. Paramus loco allegato numero 20.*

3 In quo loco committuntur delicta occulta?

Resp. In agro, in solitudine, in loco occulto, clausis ianuis, nocte, *Io. Andr. c. vestra duxit, de cohabit. cleric. mulier.*

4 Quod dicitur delictum occultum?

Resp. Illud delictum, quod non patet, neq; per Iudicis sententiam, neq; per partis confessionem, neq; per probationem testium, neq; per notorietatem, neque per publicam famam, vt habetur in *c. vestra de cohabitatione clericorum, & mulierum*.

5 Quibus modis dicitur aliquod delictum esse occultum?

Resp. Duobus modis. Primo modo, quando ita est occultum delictum, quòd à nemine sciatur, nisi à cõmittentibus tale delictum, qui vocantur complices, siue sint pauci, siue plurimi, quia omnes isti quasi pro vna persona reputantur, cum æqualiter omnium salus consistat in silentio. Secundo modo, dicitur etiã delictum occultum, quando scitur à paucis, veluti à quinque personis, vel minori numero, *vt tenet Nauar. in manu. c. 27. nu. 255.*

6 Si delictum sit delatum ad forum contentiosum, & non sit probatum, vel sit probatum falsis testibus, hoc delictum dicetur ne occultum, vel manifestum?

Resp. Tale delictum magis potest dici non delictum, quàm delictum occultum, neque manifestum, cum talis homo malitiosè fuerit accusatus; ratio est, quia quilibet homo præsumitur bonus, nisi in contrarium probetur malus, *vt tenet Iason in Rub. C. ne nemo priuatus, nu. 2.*

7 Quid est fama, & quando dicetur delictum manifestum per famam, vt in eo procedatur, sicut proceditur in delictis occultis?

Resp. Fama est quidam conceptus bonus, vel malus; vel quædam opinio bona vel mala, quam plurimi homines habent, quòd aliquis committit aliquod delictum, licèt illud non committat, talis homo est infamatus de tali delicto; & si tale delictum de sua natura sit occultum, procedendum est in eo probationibus, & inditijs sicut infra dicetur. *Sayr. in claui regia lib. 11. c. 3. nu. 4. citans Sotum lib. 5. q. 9. art. 1.*

8 Quæ differentia est inter famam, & rumorem?

Resp. Rumor est quando aliqua pars vicinorum de aliquo delicto loquitur cum dubio, & sub nebula, & absque probabili fundamento, & talis rumor solus non facit probationem in delictis occultis, sed adiuuat alias probationes; fama verò est, quando tota ciuitas vel maior pars asseuerunt aliquod delictum, vt certum, & hæc est magna probatio in delictis occultis, & licèt non omnes dent causam suæ depositionis, sufficit, vt aliqui ex illo populo illam dent, & reliqui deponãt de auditu, & credãt illud verum esse *vt tenet Abb. in cap. super eo. de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ. num. 3. & habetur in c. inquisitionis de accusationibus.*

9 Delictum notorium quando dicitur, & quomodo est in eo procedendum, etiam si sit ex delictis occultis?

Resp. Quandò delictum est notorium per confessionem factam a reo in iudicio, aut per sententiam datam à Iudice, aut per facti euidentiam, quæ tergiuersatione aliqua celari non potest; verbi gratia; si quis inueniatur in ipso actu delicti, tale dicitur delictum notorium, & in eo non procedendum coniecturis, & suspitionibus, sed ordinarijs probationibus; ratio est, quia in notorijs non sunt necessaria indicia, neque præsumptiones. *tenet Abb. in c. vestra n. 14. & 18. de cohabitatione clericorum, & mulierum, & c. quæsitũ. eod. tit.*

10 Fama publica, vel murmur, vt faciat probationẽ, quas qualitates debet habere?

Resp. Dixi latè *lib. 5. c. 11. num. 25. 26. 27. 28.*

11 Quæ sunt species delictorum occultorum?

Resp. Plurimæ: Prima, est delictum simpliciter occultum, quod in solo animo concipitur, vt est hæresis, error in intellectu, inimicitia, maleuolentia, inuidia, desideria pessima; & hęc delicta a solo Deo cognoscuntur, qui est cordium scrutator, de his delictis rarò Ecclesia cognoscit nisi exteriùs executioni mandentur. Secunda est delictum occultum per accidens, quod committitur nemine vidente, quia accidentaliter, vel consulto nemo erat præsens, quando homo occisus fuit. Tertia, est delictum non euidens, scilicet

illud

illud, quod non ab omnibus, sed à paucis scitur, vel cũ difficultate, & magna diligentia in lucem editur. *cap. Deus qui. 22. q. 1. c. vestra. de cohabit. Cler. & mulier. Io. Andr. ibi à Param. citati lib. 3. de orig. Inquisitionis. q. 7. de inquisitionibus absq; praeuia infamia. nu. 23.*

12 Quæ delicta communiter dicuntur occulta?

Resp. Delicta carnis, videlicet simplex fornicatio, stupratio virginis, concubinatus, partus suppositus, incæstus, adulterium, sodomia, hæresis, apostasia, crimen læsæ maiestatis, conspiratio in aliquem apostatum, tradimentum, tractatus de homicidio, vel medio veneno, libelli famosi, incendium, scopetæ, ictus morte sequuta, vel non in loco occulto, vel in agro, falsa moneta, furtum, dolus, fraus, simulatio, falsitas in scripturis, & instrumentis, viarum cursores, simonia, vsura, sollicitatio in confessione; ad quę perpetranda delinquentes fugiunt lucem, & consortia hominum. *tenet Iacob. Nouell. reg. 166. Mascard. in rubric. de probat. num. 130. Menoch. de arbitris. casu 116. nu. 4. Param. q. 7. lib. 3. de orig. Inquisitionis. tit. de inquisit. absq; praeuia infamia.*

13 Quæ probatio requiritur in delictis occultis?

Resp. Licèt de iure in delictis requirantur probationes luce clariores, vt habetur. l. sciant cuncti. C. de probationib. tamen in delictis occultis minor probatio requiritur, & necessarium est, vt Iudices moueantur præsũptionibus, indicijs, & adminiculis, coniecturis; fama anteriori, aliquando vno teste etiam complice; ratio est, quia de se naturaliter ista delicta probari nõ possunt; & ne delicta maneant impunita, probantur eo modo, quo probari possunt. *tenet Mascard. in l. si quis. ff. de quæstionib.*

14 Potest nè assignari certa, & determinata regula, vel doctrina iudicibus, quæ indicia, vel præsumptiones requirantur, in quolibet delicto occulto ad pœnam ordinariam, vel extraordinariam?

Resp. Non, sed relinquitur arbitrio boni Iudicis, qui indicauit indicium, coniecturam, pręsumptionem esse sufficientem, vel non ex qualitate personarum, & ex antecedentibus, & consequentibus, ex loco, vultu, ore, vita præterita delinquentis. *l. 3. ff. de testibus. & Bar. in l. fi. ff. de quæstionibus, per totam legem.*

15 Probatio in delictis quotuplex est?

Resp. Triplex. Prima, clara, & perfecta, quæ fit per confessionem, & per testes legitimos. Secunda, difficilis, vel impossibilis, quę fit in delictis occultis. Tertia, dubia, quæ relinquit mentem iudicis dubiam, & causatur quatuor modis. Primò, verbis, quando verbum à teste prolatum potest in bonam, malamque partem interpretari. Secundò, signis: quando quis manu, vel oculo aliquem vocat tempore alicuius delicti, & postea dicit se eum vocasse ad rem iustam. Tertiò, factis; quando quis cursitat viam, in qua est Ecclesia, & domus meretricis, & dubitatur, cuius causa cursitat. Quartò, testibus; quando testes sunt æquales numero, & auctoritate, & contraria deponunt. *Bald. in l. fin. C. de probationibus. nu. 5. & Abb. c. cum tu, filij, de testibus. num. fin. c. in præsentia, de probation. numero 34.*

16 Quæ est præsumptio, quæ in delictis occultis facit probationem?

Resp. Quædam sumptio, imaginatio, vel opinio orta in animo Iudicis ex coniecturis, & indicijs iudicantis: tale delictum commissum fuisse a Petro. *Abb. cap. afferte mihi gladium, de præsumptionibus. numero quinto, & cap. quarto, numero 2.*

17. Quæ sunt genera præsumptionum in delictis occultis.

Resp. Plura. Primum, præsumptio iuris. Secundum, præsumptio hominis. Tertium, præsumptio iuris, vel de iure. Quartum, præsumptio probabilis. Quintũ, præsumptio vehemens. Sextum, vehementissima. Septimum, violenta. Octauum, temeraria. Nonum, modica. Decimum, fictio iuris; quę omnia sumuntur ex præteritis, & præsentibus, & futuris, de quibus latè diximus. *in c. de præsumptionib. & tex. c. litteras. c. quanto. c. afferte mihi gladium. de præsumptionibus, c. cum contumacia. de hæreticis. lib. 6. c. super eod. de testibus. cap. mandata. de pręsũptionibus. Abb. c. quanto, de præsumpt. num. 2.*

18 Indicia, quæ sunt, & in qua differentia?

Resp. Indicium est quoddam signum, & vestigium, quod apparet in homine, vel in veste, vel in ense, indicans commisisse tale delictum, & fuga est indicium plenum, & semiplenum, propinquum, & remotum. *vt tenet Bar. l. fin. ff. de quæstionibus. & l. cum probatio. ff. de probationib. & l. indicia. C. de rei vend. quas allegat Bal. in l. ea quidem. C. de accusationib. num. 8.*

19 Quæ præsumptiones, & indicia sufficiunt in delictis occultis ad dandam pœnam ordinariam sine testibus?

Resp. Quando præsumptio est iuris, vel de iure violenta, & vehementissima, & quando indicia sunt indubitata, scilicet talia, quòd humano iudicio non possunt habere fallaciam, vt si quis in cubiculo clauso dormiat cum socio, & repeciatur occisus mucrone; & aduertendum est, quod tunc talia indicia, & præsumptiones debent constare in actis; quia ponũtur loco probationis. *tenet Abb. c. afferte mihi gladiũ. de præsumptionibus. num. 1. & in c. tertio loco. de probationib. nu. 50.*

20 Reliqua indicia, & probationes in delictis occultis ad quid inseruiunt?

Resp. Primò, ad adiuuandam probationem. Secundò, vt cùm vno teste reus torqueatur. Tertiò, vt detur aliqua pœna extraordinaria. *Abb. c. tertio loco de probat. nu. 8. & in cap. afferte mihi gladium. de præsumpt. numero 6.*

21 Quando reus titubat, variat, vel dicit mendacium in re, quæ directè non pertinet ad delictum, vt si dicat se non fuisse in ciuitate tali nocte, vel die, vel se non loquutum fuisse cum Petro in tali loco, vel hora, vel non portasse arma, & contrarium directè probatur, quam præsumptionem facit?

Resp. Magnam contra reum, & talem, quod ex ipsa sola potest reus torqueri, quia non pręsumitur, quòd qui non commisit delictum, & innocens est, negaret rem veram, quæ cum delicto nullam habet connexionem. *tenet Conrad. Bruns. p. 2. c. 9. de hæreticis, tex. expressus. l. 1. §. Diuus Seuerus. ff. de quæstionib.*

22 Qui testes admittuntur in delictis occultis difficillimæ probationis?

Resp. In defectum aliorum testium admittũtur omnes, qui habent sanum iudicium, scilicet mulieres, infames, periuri, excommunicati, socij criminis, serui; qui omnes licèt admittantur cum suo defectu, & in alijs delictis admittantur ad habendam maiorem cognitionem veritatis, loci, modi, circumstantiarum delicti; tamen in delictis occultis maiorem probationem habent, licèt non tantam sicut testis omni exceptione

exceptione maior. *tenet DD.c.quoniam.de test.Io.And. in additionibus ad Speculatorem tit.de test ib.Ias.l.fin. C. de iis quibus ab indiciis. cap si testes.4.quastion 3.§. item liberi.c.1.de confessis, c. veniens de testibus, & Abb. ibi num.7.8. Paramus lib.3.directory.q.10.nu. 136. tit. de sollicitant.ad libidinem in act.confes.*

23 Quis dicitur testis idoneus?
Resp. Ille in quo concurrunt conditio, sexus, ætas, discretio, fama, fortuna; *vt habetur in glos.c.2.de test. vers.vilissimi littera b.*

24 Cæcus quando potest esse testis in delictis occultis?
Resp. Quando habet cognitam vocem cõmittentis delictum factam coram Iudice experientia, tunc est testis idoneus. *Abb.c.præterea. de testib.nu.6.*

25 In delictis occultis, in quibus de iure sufficit vnus testis singularis cum aliis adminiculis, de quo teste est intelligendum?
Resp. Ad imponendam pœnam ordinariam intelligendum est de teste omni exceptione maiori, cui nihil de iure possit opponi. *glos. instit. de inutili stipulat. §.item verborum. Paramus, p.2.directoriis.lib.3.q.10.tit. de sollicitante.nu.136.& 137.*

26 Singularitas testium quotuplex est.
Resp. Triplex, obstatiua, diuersificatiua, cumulatiua, de quibus latè diximus. *in cap. de cleric. sollicitante in confessione.lib.5.tenet Bald.c.licet causam.de probation.nu.11.*

27 Quæ singularitas testium in delictis occultis facit quasi plenam probationem?
Resp. Singularitas cumulatiua, quando vnus testis coadiuuat dictum alterius in genere, vel specie, vel substantia, vt si vnus dicat, Petrum delinquentem occidisse Ioannem tali die, & loco, & alius dicat occidisse Franciscum altero die, & altero loco, hæc singularitas cumulat delicta vnius generis, & conuertitur in naturam quasi plenæ probationis propter difficultatem probandi delicta occulta, quia ad Remp. pertinent, ne delicta maneant impunita. *vt habet gl. in l.vulneratus.ff.ad legem Aquil. Alexan.cons.21. Bald. c.licet causam de prob. nu.11.*

28 In delictis carnalibus, quæ præsumptiones, & inditia requiruntur?
Resp. Locus, solitudo, ætas vita anterior, visus, communicatio priuata, tactus, viæ mulieris frequentatio, & domus, missio nunciorum, epistolę, dona, victus, vestitus datus ab homine mulieri, & è contra, vel similia, *Abb.c.tertio loco, de præsumpt.nu.4.*

29 Si frater inueniatur cum sorore, solus cum sola, quam præsumptionem facit?
Resp. Licet inueniantur osculantes se vel in vno lecto, non facit præsumptionem incontinentiæ, quia natura abhorret simile coitum propter naturale fædus. *c.cum in iuuentute, de pręsumptionib.*

30 In fornicatione simplici quę probatio requiritur?
Resp. Sufficit, quod duo testes videant hominem, & mulierem etiam in occulto ad inuicem se osculantes, & si cum hoc sit aliqua fama, vel aliquod iudicium ex supradictis, erit sufficiens probatio, præcipue in Clerico iuuene. *Abb.capit. præterea. de testibus numero 2.*

31 In delicto stupri quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit depositio stuprati, vel stupratæ etiam in tortura, quia deponit de proprio facto, & in hoc casu creditur vnico testi, si cum eo concurrant aliqua alia adminicula, *tenet Alexan.cons.63.vol.1.Bart.l. eos.ff.ad legem Corneliam, de falsis. Crauet.consil.75.n. 30.l.quęro.de adil.edicto Socyn.regul.422. Decius cons. 342.nu.1.*

32 Virginitas quomodo probatur?
Resp. Per inspectionem matronarum expertarum, per earum iuramentum, licet antiquitus probaretur per ignem ardentem, vel per aquam feruentem, vbi mulier absq; læsione ponebat manum. *Abb. cap. proposuisti. de prob.num.2.*

33 Concubinatus quomodo probatur?
Resp. Per indicia, nempe frequentationem viri in domo mulieris, vel è contra, per dona data, per famam publicam, & alia his similia. *c.tua nos, de cohabit.cler.& mulier.*

34 Incestus quomodo probatur?
Resp. Per testes deponentes de consanguinitate, vel affinitate, & in his admittuntur pater, mater consanguinei, & præferuntur aliis testibus, quia habuit maiorem communicationem, & notitiam, & sunt cogendi, & molestando, vt dicant in qualibet causa matrimoniali, *vt in c.cæterum. de testibus. cogend. cap. quoties. c.super eo.il 2.de testib.*

35 In Scrimine adulterii quæ probatio requiritur?
℞. Sufficiunt duo, vel tres testes singulares in actibus diuersis, singularitate copulatiua, & si cum his concurrant aliquæ præsumptiones, nempe nimia familiaritas, dona, nuncii, & fama, erit probatio fortissima. *Abb.c.præterea, de testib.nu.1.*

36 Ad probandam consumationem matrimonii, quę probatio requiritur?
Resp. Sufficit vt duos testes dicant de auditu cum aliis adminiculis, nempe quod viderunt eos solos, vel in lecto, & hoc in fauorem matrimonii. *tenet Abb. cap. præterea, de testib.nu.4.*

37 Ad separationem thori quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit, vt duo, vel tres testes dicant de auditu sæuitiam viri, timorem mulieris, & quod eam viderunt aliquando percussam, vel quod sit natura fęnus extra suam domum, vel quia audierunt mulierem plorantem, & vociferantem in sua domo. *Abb. cap.1.de diuor.nu.4. vt late dixi lib.1.ca.de diuor.*

38 Ad dissoluendum matrimonium perpetuum, quæ probatio requiritur?
Resp. In defectum virorum duæ mulieres deponentes impedimentum (quod dissoluit matrimoniũ perpetuum) faciunt plenam probationem propter periculum Sacramenti. *Abb.c.super, il 2.de testib.nu.2.*

39 Ad impediendum matrimonium contrahendum, quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit vnus testis etiam si sit mulier propter periculum Sacramenti, & tunc Iudex debet dare terminum necessarium partibus, vt probent, an sit verum impedimentum, vel malitiosè obiectum. *vt tenet Abb.c.super, il 2.de test. & ibi gl.*

40 Ad probandum matrimonium præteritum, quæ solemnitates requiritur?
Resp. Matrimonium præteritum probatur primo per instrumentum matrimoniale, suscriptum a parocho, & hæc probatio est sufficiens, & concludens: ea defficiente, probatur per famam publicam, per cohabitationem simul, per communem crudelitatem virorum, per opinionem vicinorum locorum, omnes istæ probationes simul faciunt præsumptiones iuris, vel de iure, & probationem plena. *cap. illud quoque,*
de

de præsũptionibus, sed de iure ciuili sufficiebat sola præsumptio cohabitationis. *l. in liberæ.ff.de ritu nuptiarum*.

41 Si duo petant eandem mulierem in vxorem, & æqualiter probent, cui debet Iudex illam dare?

Resp. Iudex debet differre sententiam,donec constet quis sit eius vetus maritus propter periculum Sacramenti. *tenet Mascard.l.1.§.Diuus.ff.de quæstionib. Aff. in constitutionibus Neapol. Francis. Viuas libr. 1. decol. 157.numer. 9. Alex.cons. 66.vol.3. Ias. consilio 161. volu.4.*

42 Abusus quando dicitur?

Resp. Quando quis vtitur aliqua re contra suam naturam. *tenet Io. Viguer.c.7.de virtute temperantiæ.§.5. vers.7.de vitio contra naturam*.

43 Sodomiæ quam pęnam incurrunt?

Resp. Tam agentes,quam patientes habent pœnam mortis, & ignis ex omni iure. *C. ad l.Iuliam, de adulterijs. l. cum vir nubit in fæmina viros paritura; & in eos insurgunt leges, armantur iura, & iubet infames, gladio vltore perire. Sanct. Antonin.2. p.tit.5.cap.4.per totum.*

44 Quare lex non nominauit expresse peccatum sodomiæ?

Resp. Quia est tam horrendum flagitium, & ab eo ita abhorret natura humana, vt litteris exprimi, & nominari non debeat. *ita tenet Bartol. & alij DD. in d. l.cum vir.C.ad l. Iuliam de adulterijs*.

45 Quibus modis committitur peccatum sodomię?

Resp. Pluribus. Primo, homo cum homine, cum vnus eorum est patiens per secessum, & facit officium mulieris, de quo peccato propriè loquitur lex. Secundo,homo cum muliere per vas posterius. Tertio, mulier cum muliere coeũtes per vas posterius. Quarto, homo cum aliqua bestia habet coitum per vas bestię. Quinto, quando mulier, vel homo coeunt cum dęmonio in figura hominis, vel mulieris, quam diabolus fingit, & arripit, ad committendum hoc delictum, & tunc dicitur incubus: ex omnibus istis modis incurritur crimen sodomiæ,ratio est,quia quis abutitur re contra eius naturam. *S. Thom. secunda secundæ quæstione 154. art. 11.12.Tolet.libr.5.c.13. in summ.*

46 Quare lex non nominauit omnes has species sodomię?

Resp. Quia forsan tempore legis nõ erant inuentę, & postea malitia hominum creuit, & eas inuenit.

47 Si duæ mulieres vna cum altera modo sodomitarum coeant,quam pęnam incurrunt?

Resp. Variæ sunt opiniones.*Couar.p.2.c.7.§.5.n.7.tenet.* quod incurrunt pœnam mortis, & ignis; ratio est, quia in hoc delicto, & alijs similibus sæpe punitur affectus, licet non sequatur effectus, sed Antonius Gomez tenet, quod mulier, quæ prouocat aliam mulierem aliquo instrumentum ad copulam, debet condemnari ad mortem, si vero sine instrumẽto, pęna extraordinaria puniri debet.

48 Si vir cum propria vxore per vas posterius habeat copulam, qua pęna punitur.

Resp. Pęna mortis,& ignis;sicut sodomitæ;ratio est, quia matrimonium non dat facultatem ad committẽdum hoc peccatum, imo auget delictum, cum sit res sacra, & non debet induci excusatio, & velamen ad tam magnum peccatum, & quia mulier credita est, & commissa viro per Sacramentum ad benè vtendum, & non ad malè vtendum. *DD. in l. cum vir nubit in fæmina. C.ad l.Iuliam de adulterijs,& in cap. in Archiepiscopatu, de raptorib.*

49 Propter crimen sodomiæ commissum à viro, datur nè separatio thori ad instantiam mulieris?

Resp. Affirmatiuè, siue sit sodomia cum propria muliere, siue cum alia, siue cum viro,ratio est, quia maior iniuria fit matrimonio per sodomiam, quam per adulteriũ,cum sit maius peccatum,& per adulterium datur separatio, a fortiori debet dari per sodomiam. *tenet Io. Andr. Anch.& Archid.in c. maritis, de adulterijs.c.Idolatria, 28.q. 1.c.omnes accusationes.32. quæst.7.*

50 Sodomia hominis cum aliqua bestia cuiuscumque generis sit, vel si aliqua mulier coeat cum aliqua bestia, vt cum cane per vas naturale, qua pęna punitur?

Resp. Punitur pęna mortis, & ignis,sicut sodomita; ratio est,quia abutitur suo corpore contra suam naturam. *l.cum vir nubit in fęmina. l.citata, & DD. ibi, & Abbas in d.capit. cum in Archiepiscopatu de raptoribus.*

51 Crimen sodomię quomodo probatur?

Resp. Sufficit confessio rei extorta in tormento, sed postea ratificata intra terminum 24.horarum,& sufficit socius criminis, etiam infamis, & præsumptiones vehementes, & in lege Hispaniæ edita a Philippo II.Rege prudentissimo, sufficiunt duo testes singulares complices in diuersis actibus, & probant sicut si essent contestes in vno, eodemque actu, & sicut si essent omni exceptione maiores, ratio est, quia de sua natura alij testes haberi nequeunt. *tenet Mascard. 1.§.diuus.ff.de quæstion.Afflict. in const. Neapol. Francis. Viuas lib.1. dist.157.num.9.Alex.cons.66.in fin. vol. 3. Ias.cons.161.vol.4.*

52 Quæ præsumptiones, & coniecturæ sufficiunt in crimine sodomiæ ad condemnationem?

Resp. Fuga, fama publica cum alijs adminiculis,nẽpe cum mutua conuersatione, dormitione in eodem lecto, osculis, dictis solicitationibus, cauta,& intrinseca amicitia, & si his addatur confessio vnius partis, etiam exorta in tormentis, erit sufficiens probatio (altera parte existente negatiua)ad pęnam ordinariam.*c.præterea, de testibus.Alex.cons.66.in fin.vol. 3.Ias.cons.141.vol.4.nu.4.*

53 Sola fama in delicto sodomiæ quam probationem facit, & quid operatur?

Resp. Primo, si fama sit publica, & habeatur a maiori, & seniori parte populi ita credentis, facit probationem sufficientem ad inquisitionem,non vero ad torturam,neq; ad condemnationem, nisi postea illi adiungantur cætera adminicula, quia numquam,vel raro per solam famam in hoc crimine proceditur, ne iniustè, & cum falso fundamento tollatur alicui viro suus honor. *tenet Alex.cons.53. vol.3.Ias.in l.admonendi.ff.de iureiur.nu.248.*

54 Si non agatur de crimine reali sodomiæ, sed de sola solicitatione: nempe, quia sollicitatus non solũ non consensit sollicitationi, imo coram Iudice denuntiauit sollicitantem, quæ probatio requiritur in hoc casu?

Resp. Ad capturam sufficiet denunciatio, ad pęnam vero aduertendum est,quod requiruntur eędem pręsumptiones, & adminicula, quæ in crimine vero, licet nunquam ex sola sollicitatione imponatur pęna mortis,

mortis, sed pœna extraordinaria grauissima, nempe exilij, reclusionis in aliquo monasterio, vel alia huiusmodi. *vt tenet Franc. Viuius lib. 1. dec. 157. numero 6.*

55 In crimine hæresis quæ probatio requiritur?
Resp. Licèt cautiùs sit agendum, vbi maius periculum veritur, & crimen hæresis quasi semper sit cum socijs, tribus modis probatur. Primo, confessione etiam extorta in tormentis. Secundo, testibus etiam infamibus, vel socijs criminum. Tertio, scripturis recognitis à parte, vel ab alijs: ratio est, quia Ius Canonicum solùm habilitauit testes, & probationes, sine quibus hoc delictum non probaretur; nam licèt nobis hoc delictum sit occultum, interest hæreticos publicum est, & honoris. *Conrad. Brun. p. 2. c. 9. de heret. l. 1. §. Diuus ff. de quæstionib.*

56 Crimen læsæ maiestatis quomodo probatur?
Resp. Per socium criminis, per coniecturas, & præsumptiones violentas, per fugam, per dicta etiam extraiudicialia, statim bona confiscantur. *tenet Zilet. to. 1. consi. 103. Io. Andr. cap. 1. de homicid. vers. requiritur.*

57 Coniuratio, & conspiratio apostata quid est?
Resp. Loquutio aliquorum cum iuramento, vel sine illo facta occultè, vel publicè in damnũ alicuius particularis Reipubl. vel Principis. *tenet Abb. c. fin. de testib. cogen. nu. 1.*

58 In delicto coniurationis quę probatio requiritur?
Resp. Sufficit, vt probetur per ipsos socios criminis, qui statim debent cogi tormentis, cum res sit inter ipsos secreta, & fuga sit maximum indicium. *Abb. c. venerabilis. eod. tit.*

59 Quibus modis committitur apostatum, seu homicidium factum animo deliberato?
Resp. Quatuor modis. Primo, ex proposito quærens inimicum à facie ad faciem, & hoc non habent speciem tradimenti. Secundo, ex insidijs. Tertiò, proditorie interficiendo inimicum inscium, & securum cum tradimento. Quartò, per assassinium, mandando alteri, vt illum interficiat, *vt tenet Iulius Clar. lib. 5 homicidium. nu. 8. & 9.*

60 In homicidio ex proposito causato (vbi quis non facit tradimentum) quæ probationes requiruntur?
Resp. Confessio partis, vel testes, & fuga.

61 In homicidio causato proditoriè ex insidijs, quæ probationes requiruntur?
Resp. Confessio partis extorte in tormentis, vel præsumptiones violentæ, sicut fuga, inimicitia, arma, cum quibus occisus fuit, fama, titubationes, signa exteriora, & alia his similia. *Iulius Clar. lib. 5. §. homicidium. n. 10.*

62 Quis dicitur assassinus verè?
℞. Tam ille, qui mandat aliquem occidere, quàm qui occidit mediante pecunia, vel sine pecunia, & vterque eandem pœnam incurrunt, *Iul. Clar. libr. 5. §. assassinum. n. 1. Bald. consi. 383. n. 1. & non gaudent immunitate Ecclesiastica. Remig. de immunit. Eccles. fol. 15. §. ex omnibus.*

63 Crimen assassinij quomodo probatur?
Resp. Primo, confessione partis extortæ in tormentis, quæ facit fidem contra mandantem, & exequentem. Secundò, præsumptionibus, fuga scilicet, & inimicitia anteriori, fama, insidijs positis in alia occasione, aggressione facta ab occidente, armis superioribus, quæ portabat ille, qui occidit alius, minus ante factis, & alijs coniecturis, quæ in quolibet negotio oriuntur. *c. 1. de homic. in 6. & ibi DD. præcipue Iul. Clar. §. assassinum. lib. 5. n. 5.*

64 Crimen interficientis aliquem veneno quomodo probatur?
Resp. Confessione partis extortę in tormentis, præsumptionibus, nempe fuga, & inimicitia anteriori, si emit venenum ex aliqua officina, si ipse sciat id condere, si dedit mortuo aliquid manducare, ex quo secuta sit mors, si habeat malam famam, si sit homo interior, & non potuerit ab alio, alio modo vindictã sumere, & in hoc casu coram Iudice, Notario, & testibus, mortuus est aperiendus, & medicis inspiciendus eorum dicta sunt scribenda. *l. 1. & 4 ff. de sicarijs. quas citat Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium. numer. 3.*

65 Medicus, qui scienter adhibet medicamentum, vt infirmus moriatur, quam pœnam incurrit, & quomodo probatur?
Resp. Punitur Pœna mortis grauissima; ratio est, quia vtitur suo officio in malum finem, & probatur coniecturis, præsumptionibus, nempe inimicitia anteriori ex dictis aliorum medicorum. *tenet Iul. Clar. lib. 5. §. fin. n. 26. in practica criminali.*

66 Schopetę ictus, morte secuta, vel non, quomodo probatur?
Resp. Confessione partis etiam extortæ tormentis, præsumptionibus, fuga, sonitu scopetæ, considerato loco, tempore, distantia, inimicitia, occisione, fama, ætate, intentione, & alijs.

67 Si in delictis occultis mors non sequatur, qua pœna punitur, qui intentauit alium occidere?
Resp. Cum distinctione: si voluit occidere veneno, vel alio tradimento, & persona erat Princeps, vel Dominus, punitur pęna grauissima mortis in exemplum aliorum; si verò personæ sint ordinariæ punitur pœna extraordinaria arbitraria. *Iul. Clar. lib. 5. sentent. §. homicidium. nu. 14.*

68 Libellus famosus quomodo probatur?
Resp. Indicis, nempe fuga, inimicitia, occasione minis extraiudicialibus, vita anteriori, & considerata persona, hæc inditia sufficiunt ad torturam: si verò accedat vnus testis occulatus, vel confessio partis, ad pęnam grauissimam ordinariam. *Iulius Clar. libr. 5. q. 21. §. practica criminalis. n. 18. cum seqq.*

69 Delictum incendiarij quomodo probatur?
℞. Per solam fugam, cum quis bannitur, & non comparet, hæc probatio est sufficiens ad probandum bona fisco competere, & si ad fugam accedant alia indicia, nempe inimicitia, minæ, mala fama, quòd tali die fuit visus in agro prope incendium, hæc probatio erit plenissima; quia hoc delictum potest committi ab vno homine, scilicet esca. *Zilet. tom. 1. consi. criminal. consi. 61. l. admonendi. ff. de iureiurando, & Bart. ibi, num. 35.*

70 Libellus famosus quibus modis sit, & qua pœna punitur, qui eum intentat?
℞. Duobus. Primò scriptura. Secundò, signis, vt si quis atramento, vel alio colore coinquinet domum mulieris, vel suspendat cornua, & licèt de iure puniatur pœna capitali, tamen raro executioni mandatur, sed talis solet puniri fustibus, exilio, pœna pecuniaria. *l. vnica. C. de famosis libellis. Iul. Clar. lib. 5. § fin. num. 25.*

71 Falsa moneta quomodo probatur?

℞. Ex

℞. Ex præsumptionibus, nempe fuga, si inueniantur instrumenta cum quibus fit, vel ipsa moneta falsificata, & his similia. *Iulius Clarus. vbi sup.* §. *falsum, numer.* 37.

72 Quot sunt genera furtorum?

℞. Duo, scilicet, manifestum, quando quis deprehenditur cum furto, vel furans, & tunc impunè potest interfici; & aliud est non manifestum furtum, & non deprehenditur apud furantem. *l. furtorum. ff. de furtis. Iul. Clar. vbi supra.* §. *furtum. nu.* 2.

73 Delictum furti quomodo probatur.

℞. Per testes, complices, per indicia, famam, ex eo quòd aliqua res furata inuenitur in domo, vel potestate latronis. *Iulius Clarus vbi supra* §. *furtum, numeror.* 5.

74 Crimen falsi circa quæ committi potest?

℞. Circa plurima, & multis modis. Primo circa testes, subornans eos, & talis, eadem pœna mulctatur. Secundo, circa scripturas. Tertio, circa monetam. *Iulius Clarus. vbi sup.* §. *falsum. num.* 4.

75 Quibus modis probatur crimen falsi?

℞. Primo, per confessionē partis. Secundo, per hoc, quòd ipse testis deponat contraria. Tertio, per testes legitimos deponētes, quòd talis testis deposuit falsitatem sciens. *Iul. Clar. vbi sup. nu.* 3. & 8.

76 Si aliquis testis dicat se deposuisse falsum precibus alicuius; est nē illi danda fides contra talem hominem, qui eum induxit?

℞. Regulariter non: quia talis testis est periurus, & infamis, sed cum alijs adminiculis, nempè si inducens est inimicus illius, contra quem testis falsum dixit, facit aliquam probationem, & magnum indicium, vt talis inducens prosequatur de delicto subornationis, seu inductionis. *tenet Iul. Clar. lib.* 5. §. *falsum. n.* 5. *Dec. cons.* 69. *num.* 8. *verb. primo quia.*

77 Dolus, fraus, simulatio, & falsitas in scripturis, vel instrumentis, quomodo probatur?

℞. Per coniecturas; nempè examinādo, & recognoscendo coram testibus, & Notarijs litteras, & inscriptionem talis tabellionis, & eam comparando cum litteris falsificatis, & hæc probatio, si tabellio ille, qui falsicauit, sit mortuus, sufficiet ad declarandam talem scripturam falsam; si verò sit viuus, ad torquēdum talem hominem, vt tenet omnes criminalistæ, mittatur.

78 Probatio simoniæ quomodo fit?

℞. Per coniecturas, sicut dictū est in hoc libro, tractatu de simonia, præcipuè cum sit realis, & mentalis; sed cum hoc delictum sit occultum, & grauissimam, coniecturæ debent esse euidentissimę, quę nulla ratione fallere possint, ita vt conuincant reum, vt habetur. 1. *quæst.* 1. *per totum. c. euidentia de accusat. leg. sciant cuncti. C. de probationib. Io. Andr. in c. sicut. de simonia. l.* 1. *C. de hæreticis, & Manicheis.*

79 In delictis occultis si probatio sit dubia, pro quo iudicandum est, pro reo, vel contra reum?

℞. Pro reo: ratio est, quia delictum non pręsumitur, vbi possibile est aliquid sine crimine fieri, & quia de æquitate iuris magis fauendūm est reo, quam actori, *Abb. c. cum tu fili de testib. nu. fin. cap. in præsentia de probat. nu.* 34.

80 Iudex cum condemnat aliquem, qui commisit delictum occultum, & mouetur solis præsumptionibus, & coniecturis vehementibus, vel vno solo teste, quam pœnam debet imponere?

℞. Non debet dare pœnam ordinariam, sed mitiorem, & infra ordinariam, quæ magis sit remedium, quàm pœna, ne tale delictum iterum committatur: ratio est, quia non extant plenę informationes. *Marsil. in l. si quis ne. ff. de quæst. nu.* 149. *Abb. c. si quis quam, de cohab. cler. & mul. nu.* 4.

81 Iudex in quibus delictis occultis, vel non occultis potest procedere sola scientia, querela, vel denuntiatione absq; eo, quod constet de delicto?

℞. Cum distinctione delicta sunt in duplici differentia. Primò, sunt delicta, quæ commissa nulla relinquunt vestigia sui, vt simplex fornicatio, adulterium, furtum, hæresis, periurium, & alia similia; & in his delictis Iudex procedit sola scientia, vel denuntiatione vsque ad finem causæ. Secundò, sunt alia delicta, quæ relinquunt sui vestigium, & signum, vt occisio hominis, stuprum virginis, vulnus, incendium, fractio domus, vel carceris, & his similia: in istis Iudex procedit, postquam constitit de delicto. *Iulius Clarus. libro quinto,* §. *final. quæstione quarta, numero secundo.*

CAPVT XXII.

De testibus, & attestationibus.

1 PRobatio per testes, quare est introducta à iure?

℞. Vt res, quæ per testimonia, & scripturas non apparent, per testes notæ fiant. *glos. in rubr. de testib. & attestationib. & Ioan. Andr. in d. rub.*

2 Qualis est probatio per testes?

℞. Si testes sint omni exceptione maiores fortissima est, & secunda fortior post confessionem partium. *glos. vbi supra.*

3 Quis debet esse testis?

℞. Idoneus. *c.* 1. *de testib. & ibi gl.*

4 Quis dicitur testis idoneus?

℞. Ille, cui nulla potest opponi exceptio ex his, quæ testem reddunt inhabilem, *c.* 1. *de testib.*

5 Quam regulam debemus seruare ad admittendū testes ad testificandum?

℞. Quoties quis ex tali delicto commodum, vel damnum non reportat, neq; est pars principalis, neq; procurator, vel affinis partis, neq; habet odium, neque amicitiam, neque timorem, neq; affectionem respectu partis, tunc admittendus est tanquam testis idoneus. *Abb. in c. insuper, de testib. nu.* 8. *c. licet ex quadam, eod. tit. & ibi gl.*

6 Quæ requiruntur in teste idoneo?

℞. Conditio, sexus, ætas, discretio, fama, & fortuna. *Glos. in c.* 2. *de testib.*

7 Quæ est conditio, quæ requiritur?

℞. Vt sint testes liberi, non serui. *c. si testes.* 4. *q.* 3. §. *item liberi.*

8 Qui sexus requiritur?

℞. Vt sit masculus, & non femina, quæ de iure canonico non admittitur. *c. forus, de verb. signific.*

6 Mulier in quibus casibus admittitur ad testificandum?

℞. In

Resp. In crimine commisso à se, & etiam contra Clericum in defectu aliorum testium. *cap. quoniam. de testibus*.

10 Quæ ætas requiritur in teste.
Resp. In ciuilibus debet esse maior quatuordecim annis, in criminalibus maior viginti, quia agitur de vita, quæ pretiosior est diuitijs, *c. si testes. q. 3.*

11 Quæ discretio requiritur in teste?
Resp. Talis discretio, vt possit discernere rem, & veritatem à falsitate, & ideò non debet esse impubes?

12 Quæ fama requiritur in testibus?
Resp. Quòd non sit infamis infamia iuris, vel facti, *c. testimonium, de test.*

13 Quæ fortuna requiritur in teste?
Resp. Quòd non sit pauper ea paupertate, de qua timeatur, quòd propter metum veritatem non aperiat. *c. si qui testium, eodem tit.*

14 Pauper repellitur nè à testimonio dicendo?
Resp. Secundùm. *c. in primis. q. 2. & c. si testes. 4. q. 3.* repellitur pauper testificando; sed hoc intelligitur non ratione paupertatis, sed timoris, vt non corrumpatur: at verò si pauper sit persona honesta, non solùm non repellitur, sed ei fides datur. *gl. in c. si testes. 4. q. 3. §. testium.*

15 Quæ est causa scientiæ, quæ requirenda est à Iudice in teste, & in quo consistit?
Resp. Consistit in sensibus hominis deponentis, videlicet si res sit visibilis, quia vidit, si res est palpabilis, quia palpauit, si ad auditum pertinet, quia audiuit, & debet interrogari quando, quo loco, quo tempore, & coram quibus. *Abbas in c. cum causam, de testibus. num. 8.*

16 Quæ fides requiritur in teste?
Resp. Quòd non sit infidelis. *vt habetur in c. 1. & ibi glos. de test. & attest.*

17 Quotuplex est odium?
Resp. Duplex priuatum, & publicum, vel generale: priuatum est, quando propter inimicitiam quis odio habet alteri personæ; publicū, vel generale est, quando publicè omnes odio habemus, videlicet peccatoribus, quia generaliter odio habemus peccata, & vitia. *Abb. in c. quoties, de test. num. 4.*

18 Quod odium debet quis habere, vt repellatur à dicendo testimonium in aliqua causa?
Resp. Odium priuatum tali personæ; quia publicum non vitiat testimonium, cum sit generale. *Ioan. Andr. in c. quoties, de testibus.*

19 Quotuplex est amicitia?
Resp. Duplex alia carnalis, alia charitatiua; carnalis est, quæ dirigitur in ordine ad corporis voluptates aut ad alium finem humanum: charitatiua est, quæ respicit Deum tamquam finem, seu rationem formalem, propter quem res diligitur, vt cum diligitur proximus propter amorem Dei, *c. de parentela. 35. q. 6. & Abb. in c. quoties, de test. num. 5.*

20 Quæ amicitia repellit hominem à testificando?
Resp. Carnalis, non charitatiua. *Abb. vbi sup.*

21 Productiones testium quo in numero debent admitti à Iudice ad petitionem partis?
Resp. Tres productiones possunt admitti? quarta verò productio testium non est admittenda sine solemnitate legali, vt litibus finis imponatur. *c. in causis de testibus.*

22 Quæ solemnitas est legalis?
Rp. Iuramentum, quod fit à parte proferente, quòd ad eius noticiam ante non venerit notitia talium testium, & quòd non fecerit dictam quartam productionem animo dilatandi, nec superfluè, sed consequendi iustitiam. *Abb. in c. causis de test.*

23 Attestationes, & depositiones factę in vno iudicio valent nè in alio?
Resp. Si legitimè sint factæ, valent. *c. causamque, il 1. de testib. & attest.*

24 Testes quomodo sunt examinandi?
Resp. Sigillatim, & secretè; non præsente conteste; aliàs non valent. *c. venerabilis, de test.*

25 Testis, qui sub obscurè dixit, potest nè iterū examinari?
Resp. Potest etiam post publicationem. *cap. cum clamor, de testibus.*

26 Testes quomodo debent esse, vt sit sufficiens eorum testimonium?
Resp. De visu, de affirmatiua, reddendo sufficientem causam suæ depositionis.

27 Si aliquis testis det causam suæ depositionis, & postea dicat se credere, quam fidem facit?
Resp. Inficit suum dictum, quasi dicat de credulitate. *Abb. in c. quoties. de test. num. 9.*

28 Testis præsentatus super vno articulo, si dicat in alio, valet nè eius depositio?
Resp. Non, quia solum valet in eo, ad quod est presentatus. *c. de testib. tit. de test. & ibi Abb. n. 1.*

29 Si testis examinatus in summaria moriatur, facit nè fidem eius dictum in plenaria?
Resp. Non, quasi non esset ratio est, quia ratificatio testium de iure est necessaria, tamquam solemnitas substantialis. *Abb. in c. tua, de test. num. 4.*

30 Si testis velit se corrigere in sua attestatione, est nè admittendus?
Resp. Si id faciat statim, vel ante publicationem, tunc est admittendus. *Abb. in cap. per tuas, eod. tit. numero 1.*

31 Si aliquis testis dicat vnum coram arbitro, & cōtrarium coram Iudice ordinario, cum arbiter mortuus fuerit, cui dicto est standum?
Resp. Primo dicto, licèt multum debilitetur, cum secundum habeatur suspectum. *Abb in c. præsentata, de test. num. 10.*

32 Actus depositionis ad quod tempus defertur?
Resp. Ad tempus iuramenti, licèt depositio in alio die fiat. *Abb. c. 2. de test. num. 4.*

33 Testis debet nè iurare?
Resp. Debet de veritate dicenda, & debet admoneri à Iudice, vt dicat veritatem pro vtraque parte. *Abb. in c. in nomine Domini. de test. num. 1.*

34 Testis, qui iurat de non testificando, potest nè cōpelli ad dicendum?
Resp. Debet pęnis, carcere, & cẽsura, præcipuè, quia tale iuramentum non obligat; est enim contra iustitiæ administrationem. *cap. intimauit, de test. & ibi Abb. num. 1.*

35 Si quis iurauit alicui non reuelare secretum, si in testem super eadem re producatur, quid debet agere?
Resp. Debet dicere veritatem, & non peccat eam dicendo sub iuramento, quia ipse non reuelat secretum sibi commissum, quia alij prius reuelauerunt, & ipse tenetur deponere veritatem. *Abbas vbi supra num. 3.*

36 Si testis deponat, & postea iuret, valebit ne eius dictum?
Resp. Non, quia iuramentum est actus substantificus ad ostendendam veritatem, licèt contrariam opinionem aliqui teneant, sed verius est non valere tale dictum; ratio est, quia dixit ante iuramentum, & iuramentum cadit supra dicenda, non supra iam dicta. *Abb.c.de test.eod.tit.nu.8.*

37 Si testis deponat sine iuramento, & dicat falsitatem, potest ne condemnari de crimine falsi?
Resp. Poterit puniri vt falsarius, sed non vt periurus. *Abb. vbi sup.num.9.*

38 In quibus standum est iuramento partis?
Resp. In dependentibus a conscientia alicuius, si per alia remedia res probari non possit. *Abb.cap.præsentium,de testib. num.3.*

39 Partes possunt remittere iuramentum testibus sine consensu Iudicis?
Resp. Possunt, quia introductum est in fauorem partium, quæ possunt renunciare, & officium Iudicis est solum partes ad concordiam reducere. *Abb. cap.tuis quæstionibus,eod.tit.nu.3.de test.*

40 Si aliquis testis iurauit se nihil dicturum, aut non dicturum veritatem, est ne admittendus, & valet tale iuramentum?
Resp. Tale iuramentum non obligat, sicut de re illicita, & nihilominus est admittendus, & tenetur dicere veritatem. *Abb.in cap.constitutis,il 1,de testibus numero 2.*

41 Testis potest iurare per procuratorem?
Resp. Non, cum sit actus pertinens ad propriã conscientiam. *Abb.c.licet ex quodam.eod.tit.num.6.*

42 Si quis sine iuramento dicat aliquid contra aliquem scripto, vel verbo, est ne ei credendum?
Resp. Non, quia est contra ordinem iuris, & contra charitatem. *c.super, de test.*

43 Testis receptus sine citatione partis valet ne?
Resp. Non. *c.2. de testibus.*

44 Quando proceditur per inquisitionem, pars debet ne citari ad recipiendos testes?
Resp. Non, bene tamen ad publicationem testium. *Abb.c.2. de test b.num.8.*

45 Si timeatur potentia aduersarij, potest ne Iudex clam examinare testes?
Resp. Potest ad instantiam partis. *Abb.cap.2.nu.9. de testibus.*

46 Si pars citata noluerit comparere, nec interesse iuramento testium, valebit ne testimonium?
Resp. Valebit, sicut si præsens fuisset. *Gloss. in verb. noluerit. c.2 testibus.*

47 Si citatus fuit procurator, & non dominus, & dominus non comparuit, valebit ne talis depositio?
Resp. Valebit, quia procurator agit eius personam. *l. qui stipendia.C.de procuratoribus.2.q.7. capit.biduum, verb.palam, vt refert Abb.capit.2. eod.titulo nostro, numer. 17.*

48 Qui numerus testium est necessarius in qualibet causa?
Resp. In ore duorum, vel trium stat omne verbum, & licèt duo testes probent in rebus grauissimi præiudicij, tamen secundùm veriorem opinionem D. Thom. duo testes sufficiunt ad pœnam rigorosam, & ordinariam. *Abb.in c.quoties de test.nu.1. & cap.licet, il 1.eod.tit.*

49 In quibus causis sufficit testimonium vnius?
Resp. In causis, vbi non agitur de præiudicio alterius; vt si quis est baptizatus, si Ecclesia est cõsecrata, si quis est vxoratus, vel non vxoratus. *Abb.in cap. licet, il 1.eod.tit. num.5.*

50. Si testator mandet, vt stetur dicto vnius personæ in aliqua re, vel in dispositione sui testamenti, requiritur citatio partis?
Resp. Non, & est casus notabilis. *Bart. in l.Teopompus.ff.de dote prælegata, num.1.*

51 Vnus testis, quam fidem facit?
Resp. Nullam, quia dictum vnius, dictum nullius; sed auget præsumptionem. *c.veniens, il 1.de testib.c. licet, il 1.eod.tit.*

52 Singularitas testium quotuplex est?
℞ Triplex, obstatiua, diuersificatiua, & cumulatiua. *Bald.in c.licet causa,de probationibus.vide caput de Clerico sollicit.in confess. lib.5.*

53 Dictum vnius quando sufficit ad torturam?
Resp. Quando dicit super facto, non quando dicit super præsumptione, vel indicio. *l.2,C, ad l.Iuliam de adult.*

54 Est ne considerandus numerus testium in probationibus?
Resp. Non, sed auctoritas, videlicet si sint honestiores, ditiores, melioris famæ. Secundò consideratur, si dicta eorum sint magis consona Iuri communi. *4.q.3.c.si testes.c.licet, de probationibus.* Tertio, eorum multitudo, quia sunt plures numero, sed istæ qualitates considerantur eo ordine, quo scriptæ sunt, secundùm quas aliquando minor pars testium præualet maiori. *Hostiens.eod. tit. Abb.in c.in nostra, de testibus. num. 1.*

55 Cui credendum est magis, duobus testibus de affirmatiua, aut pluribus de negatiua?
Resp. Duobus testibus de affirmatiua, quia deponunt rem certam; testes verò de negatiua deponunt quasi de re incerta. *Abb.c.in nostra.eod.tit.nu.6.*

56 Testimonium de credulitate quando admittitur?
Resp. Vbicumque causæ per scientiam probari non possunt propter magnam antiquitatem, & admittuntur testes de auditu, quando instrumenta deficiunt, quia non est alia probatio. *Abb.in c.quoties, de testib.num.6. & 7.*

57 Criminosi, & infames, quando admittuntur ad denuntiandum crimen aliorum?
Resp. In re graui perniciosa fisco, vel Reip. vel Principi. *Abb.in c.nouit,de iudicijs, nu.39. & c.in omni negocio, de testib. & num.5.*

58 Si testis dicat se audiuisse ab alio, qui etiam audiuit ab alio, quid probat?
Resp. Nihil, quia testis debet deponere de visu, vel auditu, scilicet, quia audiuit ab alio, qui ipsemet vidit, ac narrauit. *Abb.in c.tam litteris,de testib. num.5. c.cum causam, eod.tit.*

59 In denunciatione qui testes admittuntur?
Resp. Omnes, sed non inimici, neque criminosi. *cap. quoniam, de testib.& ibi glos.*

60 Admonitiones requiruntur ad validitatem denunciationis?
Resp. Sufficiunt duæ denunciationes. *Abb.c.in omni negocio. vt sup. num.2.*

61 Denuncians quando admittitur ad testificadum?
Resp. Solũ quando agitur ad correctionem delicti, vel pœnam leuissimam; non verò quando imponi-

tur

tur pœna legis. *Abb. in cap. in omni negotio, de testibus. num.* 4.

62 Si quis confiteatur delictum, & ratificetur in confessione, & postea dicat contrarium, quid agendum?
Resp. Non est illi credendum. *c. veniens, il* 1 *de test.*

63 In crimine simoniæ contra Clericum, quæ probatio requiritur?
Resp. Plena, etiam si agatur ciuiliter. *Abb. c. veniens. il* 1. *nu.* 4, *eod tit.*

64 Socius criminis admittitur in testem in crimine simoniæ?
Resp. Regulariter non admittitur in vno crimine, sed eius depositio dat maiorem claritatem, & auget fidē aliorum testium. *c. veniens ad nos, de test.*

65 Quibus modis, quis est socius criminis simoniæ?
Resp. Duobus. Primo, adiuuando ad crimen simoniæ. Secundo, adiuuando, & participando de pretio dato pro simonia. *cap.* 1. *de testibus in* 6 *gloss. mediatores.*

66 Quando admittitur socius criminis simoniç ad testificandum contra simoniacum, & contra quas personas?
Resp. Contra laicum, & solùm quando agitur ciuiliter, & non criminaliter; at verò non admittitur cōtra Clericum, nequè quando agitur ciuiliter, nequè criminaliter propter eius dignitatem, nisi Clericus sit persona vilis, & infamatus. *c. in primis.* 2. *q.* 1. *Abb. in c. veniens. de test. num.* 7. *& gl. in c.* 1. *de test. verb. mediatores. in* 6.

67 Quot mulieres sufficiunt ad dissoluendum matrimonium, vel contrahendum?
Resp. Duæ mulieres faciunt plenariam probationem, si non sit alia probatio virorum. *Abb. in c. super. nu.* 2. *de testibus. il* 2.

68 Si duo petant eamdem vxorem, & æqualiter probent, cui debet dari?
Resp. Iudex debet differre sententiam, vsque dum constet, quis sit eius maritus propter periculum, ne fortè tradatur homini, qui non sit eius maritus. *Abb. in c. in nostra, eod. tit. nu.* 5.

69 In causa matrimoniali, vel criminali partes possunt nè remittere iuramentum partibus?
Resp. Non, si agatur de validitate matrimonij, nec in crimine, cum lædatur fiscus, & hæc est regula generalis, & non possunt remittere iuramentum, nisi in causis, quç pendent à libera partium voluntate, quia alias non renuntiarent suo iuri, sed alieno. *Abb. c. tuis q. nu.* 5. *eod. tit.*

70 Cum agitur ad impediēdum matrimonium, quot testes requiruntur?
Resp. Vnus sufficit. *cap. præterea. de sponsalibus, il secundo.*

71 Ad probandum crimen adulterij, quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit, quòd sint singuli testes in actibus diuersis; videlicet, quòd viderint in diebus diuersis hominem esse supra mulierem. *c. præterea. de testib. & ibi Abb. nu.* 1.

72 Ad crimen fornicationis, quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit, quod testes viderint hominem, & mulierem in latebris, vel in occulto ad inuicem se osculantes. *Abb. in c. præterea. de test. nu.* 2.

73 Ad probandam copulam carnalem in matrimonio, quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit testimonium de auditu cum alijs adminiculis, *Abb. c. præterea. de testib. nu.* 4.

74 Quæ sunt adminicula, quæ iuuant probationes istas?
Resp. Tactus viri, & mulieris, visus, frequentatio domus, missio nuntiorum, cohabitatio, amplexus, oscula, & similia. *Abb. in caput. præterea, de testibus numero* 7.

75 Ad separationem thori, quæ probatio requiritur?
Resp. Sufficit, vt testes dicant de auditu. *Abb. vbi supra num.* 5.

76 Requiruntur nè hæc omnia adminicula simul ad probationem horum criminum?
Resp. Sufficiunt cum fama vnum, vel duo ex his adminiculis, si verò non sit fama, non sufficiunt adminicula. *Abb. vbi sup. nu.* 7. *&* 5.

77 Cæcus, qui audit clauso ostio, vel media cortina, potest in istis criminibus carnalibus esse testis?
Resp. Si cæcus habet cognitam vocem viri, & mulieris, ita quòd distinctè possit testificari illos esse Ioannem, & Ioannam, est sufficiens testis, cum ex mira Domini prouidentia voces hominis sint diuersæ sicut facies. *Abb. c. præterea. nu.* 6. *de test.*

78 Vni Cardinali, vel Episcopo creditur nè?
℞. In præiudicium alterius, non. *c. cum à nobis, de test.*

79 Iudex potest committere examinationem testiū in alio loco alicui Delegato, tàm in ciuili, quàm in criminali causa?
Resp. Potest, si testes commodè comparere non possint, & Delegatus debet esse discretus, & peritus. *cap. si qui testium, de test. Abb. in c. constitutus, de fideiussorib. num.* 5. *&* 8.

80 Si testes deponant diuersa, & non similia, quid debet facere Iudex?
Resp. Si fieri potest, concordare eorum dicta, vt euitetur periurium. *text. in c. cum tu fili, de test.*

81 In dubio, in cuius fauorem est interpretanda depositio testium?
Resp. In fauorem rei, & non actoris, quia ius reo fauet. *Abb. in c. cum tu fili, de test. nu. vlt.*

82 Facta publicatione testium, Iudex potest nè admittere nouos testes?
Resp. Non, super eisdem articulis, super quibus dictum fuit iam ratio est, quia ante publicationem, fit renuntiatio à partibus, dicentibus se non velle præsentare nouos testes. *text. in c. fraternitatis, de testib.*

83 In quibus casibus post publicationem possunt recipi testes super eisdem articulis, vel contrarijs?
Resp. In pluribus in *d. caput. fraternitati*. Abbas ponit quatuordecim casus, in quibus fallit dicta regula. Primò, in causa matrimoniali propter periculum Sacramenti. Secundò, in causa appellationis. Tertiò, vbi non obstat exceptio rei iudicatæ. Quartò, vbi perijt instantia propter lapsum biennij, vel triennij, *cap. examinata de iudicijs. l. properandum. Cod. eod. tit.* Quintò, quando dicta testium sunt perdita, vel furata, vel igne cremata. Sextò, cum agitur inter alias personas, vel venit tertius oppositor, vel ligatur de nouo. Septimò, cum variatur modus agendi. *cap. veniens. de testibus.* vt si probationes factæ fuerint in summario, & publicatæ in plenario super eisdem articulis alij possunt recipi. Octauò, quando restituitur minor, vel Ecclesia. Nonò, in iudicio inquisi-

36 Si testis deponat, & postea iuret, valebit ne eius dictum?
Resp. Non, quia iuramentum est actus substantificus ad eliciendam veritatem, licèt contrariam opinionem aliqui teneant, sed verius est non valere tale dictum; ratio est, quia dixit ante iuramentum, & iuramentum cadit supra dicenda, non supra iam dicta. *Abb.c.de test.eod.tit.nu.8.*

37 Si testis deponat sine iuramento, & dicat falsitatem, potest ne condemnari de crimine falsi?
Resp. Poterit puniri vt falsarius, sed non vt periurus. *Abb. vbi sup.num.9.*

38 In quibus standum est iuramento partis?
Resp. In dependentibus a conscientia alicuius, si per alia remedia res probari non possit. *Abb.cap.præsentium, de testib. num.3.*

39 Partes possunt remittere iuramentum testibus sine consensu Iudicis?
Resp. Possunt, quia introductum est in fauorem partium, quæ possunt renunciare, & officium Iudicis est solum partes ad concordiam reducere. *Abb. cap.tuis quæstionibus, eod.tit.nu.3.de test.*

40 Si aliquis testis iurauit se nihil dicturum, aut non dicturum veritatem, est ne admittendus, & valet tale iuramentum?
Resp. Tale iuramentum non obligat, sicut de re illicita, & nihilominus est admittendus, & tenetur dicere veritatem. *Abb.in cap.constitutis, il 1.de testibus numero 2.*

41 Testis potest iurare per procuratorem?
Resp. Non, cum sit actus pertinens ad propriā conscientiam. *Abb.c.licet ex quodam.eod.tit.num.6.*

42 Si quis sine iuramento dicat aliquid contra aliquem scripto, vel verbo, est ne ei credendum?
Resp. Non, quia est contra ordinem iuris, & contra charitatem. *c.nuper, de test.*

43 Testis receptus sine citatione partis valet ne?
Resp. Non. *c.2. de testibus.*

44 Quando proceditur per inquisitionem, pars debet ne citari ad recipiendos testes?
Resp. Non, bene tamen ad publicationem testium. *Abb.c.2. de test b.num.8.*

45 Si timeatur potentia aduersarij, potest ne Iudex clam examinare testes?
Resp. Potest ad instantiam partis. *Abb.cap.2.nu.9. de testibus.*

46 Si pars citata noluerit comparere, nec interesse iuramento testium, valebit ne testimonium?
Resp. Valebit, sicut si præsens fuisset. *Glos. in verb. noluerit.c.2.testibus.*

47 Si citatus fuit procurator, & non dominus, & dominus non comparuit, valebit ne talis depositio?
Resp. Valebit, quia procurator agit eius personam. *l.qui stipendia.C.de procuratoribus.2.q.7.capit.biduum, verb.palam, vt refert Abb.capit.2.eod.titulo nostro, numer.17.*

48 Qui numerus testium est necessarius in qualibet causa?
Resp. In ore duorum, vel trium stat omne verbum, & licèt duo testes probent in rebus grauissimi præiudicij, tamen secundùm veriorem opinionem D. Thom. duo testes sufficiunt ad pęnam rigorosam, & ordinariam. *Abb.in c.quoties de test.nu.1. & cap.licet, il 1.eod.tit.*

49 In quibus causis sufficit testimonium vnius?
Resp. In causis, vbi non agitur de præiudicio alterius; vt si quis est baptizatus, si Ecclesia est cōsecrata, si quis est vxoratus, vel non vxoratus. *Abb.in cap. licet, il 1.eod.tit. num.5.*

50 Si testator mandet, vt stetur dicto vnius personæ in aliqua re, vel in dispositione sui testamenti, requiritur citatio partis?
Resp. Non, & est casus notabilis. *Bart. in l.Teopompus.ff.de dote prælegata, num.1.*

51 Vnus testis, quam fidem facit?
Resp. Nullam, quia dictum vnius, dictum nullius; sed auget præsumptionem. *c.veniens, il 1.de testib.c. licet, il 1.eod.tit.*

52 Singularitas testium quotuplex est?
℞ Triplex, obstatiua, diuersificatiua, & cumulatiua. *Bald.in c.licet causa, de probationibus, vide capus de Clerico sollicit.in confess. lib.5.*

53 Dictum vnius quando sufficit ad torturam?
Resp. Quando dicit super facto, non quando dicit super præsumptione, vel indicio. *l.2.C. ad l.Iuliam de adult.*

54 Est ne considerandus numerus testium in probationibus?
Resp. Non, sed auctoritas, videlicet si sint honestiores, ditiores, melioris famæ. Secundò consideratur, si dicta eorum sint magis consona Iuri communi. *4.q.3.c.si testes.c.licet, de probationibus.* Tertio, eorum multitudo, quia sunt plures numero, sed istæ qualitates considerantur eo ordine, quo scriptæ sunt, secundùm quas aliquando minor pars testium præualet maiori. *Hostiens.eod. tit. Abb.in c.in nostra, de testibus. num. 1.*

55 Cui credendum est magis, duobus testibus de affirmatiua, aut pluribus de negatiua?
Resp. Duobus testibus de affirmatiua, quia deponunt rem certam; testes vero de negatiua deponunt quasi de re incerta. *Abb.c.in nostra.eod.tit.nu.6.*

56 Testimonium de credulitate quando admittitur?
Resp. Vbicumque causæ per scientiam probari non possunt propter magnam antiquitatem, & admittuntur testes de auditu, quando instrumenta deficiunt, quia non est alia probatio. *Abb.in c.quoties, de testib.num.6. & 7.*

57 Criminosi, & infames, quando admittuntur ad denuntiandum crimen aliorum?
Resp. In re graui perniciosa fisco, vel Reip. vel Principi. *Abb.in c.nouit, de iudicijs, nu.39. & c.in omni negocio, de testib. & num.5.*

58 Si testis dicat se audiuisse ab alio, qui etiam audiuit ab alio, quid probat?
Resp. Nihil, quia testis debet deponere de visu, vel auditu, scilicet, quia audiuit ab alio, qui ipsemet vidit, ac narrauit. *Abb.in c.tam litteris, de testib. num.5. c.cum causam, eod.tit.*

59 In denunciatione qui testes admittuntur?
Resp. Omnes, sed non inimici, neque criminosi. *cap. quoniam, de testib.& ibi glos.*

60 Admonitiones requiruntur ad validitatem denunciationis?
Resp. Sufficiunt duæ denunciationes. *Abb.c.in omni negocio. vt sup. num. 2.*

61 Denuncians quando admittitur ad testificadum?
Resp. Solū quando agitur ad correctionem delicti, vel pœnam leuissimam; non verò quando imponi-

tur

tur pœna legis. *Abb. in cap. in omni negotio, de testibus. num.* 4.

62 Si quis confiteatur delictum, & ratificetur in confessione, & postea dicat contrarium, quid agendum?

Resp. Non est illi credendum. *c. veniens, il* 1 *de test.*

63 In crimine simoniæ contra Clericum, quæ probatio requiritur?

Resp. Plena, etiam si agatur ciuiliter. *Abb. c. veniens, il* 1. *nu.* 4. *eod tit.*

64 Socius criminis admittitur in testem in crimine simoniæ?

Resp. Regulariter non admittitur in vno crimine, sed eius depositio dat maiorem claritatem, & auget fidē aliorum testium. *c. veniens ad nos, de test.*

65 Quibus modis, quis est socius criminis simoniæ?

Resp. Duobus. Primo, adiuuando ad crimen simoniæ. Secundo, adiuuando, & participando de pretio dato pro simonia. *cap.* 1. *de testibus in* 6. *gloss. mediatores.*

66 Quando admittitur socius criminis simoniæ ad testificandum contra simoniacum, & contra quas personas?

Resp. Contra laicum, & solùm quando agitur ciuiliter, & non criminaliter; at verò non admittitur cōtra Clericum, neque quando agitur ciuiliter, neque criminaliter propter eius dignitatem, nisi Clericus sit persona vilis, & infamatus. *c. in primis.* 2. *q.* 1. *Abb. in c. veniens. de test. num.* 7. *& gl. in c.* 1. *de test. verb. mediatores. in* 6.

67 Quot mulieres sufficiunt ad dissoluendum matrimonium, vel contrahendum?

Resp. Duæ mulieres faciunt plenariam probationem, si non sit alia probatio virorum. *Abb. in c. super. nu.* 2. *de testibus. il* 2.

68 Si duo petant eamdem vxorem, & æqualiter probent, cui debet dari?

Resp. Iudex debet differre sententiam, vsque dum constet, quis sit eius maritus propter periculum, ne forte tradatur homini, qui non sit eius maritus. *Abb. in c. in nostra. eod. tit. nu.* 5.

69 In causa matrimoniali, vel criminali partes possunt nè remittere iuramentum partibus?

Resp. Non, si agatur de validitate matrimonij, nec in crimine, cum lædatur fiscus, & hæc est regula generalis, & non possunt remittere iuramentum, nisi in causis, quę pendent à libera partium voluntate, quia alias non renuntiarent suo iuri, sed alieno. *Abb. c. tuis q. nu.* 5. *eod. tit.*

70 Cum agitur ad impediēdum matrimonium, quot testes requiruntur?

Resp. Vnus sufficit. *cap. præterea. de sponsalibus, il secundo.*

71 Ad probandum crimen adulterij, quæ probatio requiritur?

Resp. Sufficit, quòd sint singuli testes in actibus diuersis; videlicet, quòd viderint in diebus diuersis hominem esse supra mulierem. *c. præterea. de testib. & ibi Abb. nu.* 1.

72 Ad crimen fornicationis, quæ probatio requiritur?

Resp. Sufficit, quod testes viderint hominem, & mulierem in latebris, vel in occulto ad inuicem se osculantes. *Abb. in c. præterea. de test. nu.* 2.

73 Ad probandam copulam carnalem in matrimonio, quæ probatio requiritur?

Resp. Sufficit testimonium de auditu cum alijs adminiculis, *Abb. c. præterea. de testib. nu.* 4.

74 Quæ sunt adminicula, quæ iuuant probationes istas?

Resp. Tactus viri, & mulieris, visus, frequentatio domus, missio nuntiorum, cohabitatio, amplexus, oscula, & similia. *Abb. in capit. præterea, de testibus numero* 7.

75 Ad separationem thori, quæ probatio requiritur?

Resp. Sufficit, vt testes dicant de auditu. *Abb. vbi supra num.* 5.

76 Requiruntur nè hæc omnia adminicula simul ad probationem horum criminum?

Resp. Sufficiunt cum fama vnum, vel duo ex his adminiculis, si verò non sit fama, non sufficiunt adminicula. *Abb. vbi sup. nu.* 7. *&* 5.

77 Cæcus, qui audit clauso ostio, vel media cortina, potest in istis criminibus carnalibus esse testis?

Resp. Si cæcus habet cognitam vocem viri, & mulieris, ita quòd distinctè possit testificari illos esse Ioannem, & Ioannam, est sufficiens testis, cum ex mira Domini prouidentia voces hominis sint diuersæ sicut facies. *Abb. c. præterea. nu.* 6. *de test.*

78 Vni Cardinali, vel Episcopo creditur nè?

℞. In præiudicium alterius, non. *c. cum à nobis, de test.*

79 Iudex potest committere examinationem testiū in alio loco alicui Delegato, tàm in ciuili, quàm in criminali causa?

Resp. Potest, si testes commodè comparere non possint, & Delegatus debet esse discretus, & peritus. *cap. si qui testium, de test. Abb. in c. constitutus, de fideiussorib. num.* 5. *&* 8.

80 Si testes deponant diuersa, & non similia, quid debet facere Iudex?

Resp. Si fieri potest, concordare eorum dicta, vt euitetur periurium. *text. in c. cum tu fili, de test.*

81 In dubio, in cuius fauorem est interpretanda depositio testium?

Resp. In fauorem rei, & non actoris, quia ius reo fauet. *Abb. in c. cum tu fili, de test. nu. vlt.*

82 Facta publicatione testium, Iudex potest nè admittere nouos testes?

Resp. Non, super eisdem articulis, super quibus dictum fuit iam, ratio est, quia ante publicationem, fit renuntiatio à partibus, dicentibus se non velle præsentare nouos testes. *text. in c. fraternitatis, de testib.*

83 In quibus casibus post publicationem possunt recipi testes super eisdem articulis, vel contrarijs?

Resp. In pluribus in *d. capit. fraternitati*. Abbas ponit quatuordecim casus, in quibus fallit dicta regula. Primò, in causa matrimoniali propter periculum Sacramenti. Secundò, in causa appellationis. Tertiò, vbi non obstat exceptio rei iudicatæ. Quartò, vbi perijt instantia propter lapsum biennij, vel triennij, *cap. examinata de iudicijs. l. properandum. Cod. eod. tit.* Quintò, quando dicta testium sunt perdita, vel furata, vel igne cremata. Sextò, cum agitur inter alias personas, vel venit tertius oppositor, vel ligatur de nouo. Septimò, cum variatur modus agendi. *cap. veniens. de testibus.* vt si probationes factæ fuerint in summario, & publicatæ in plenario super eisdem articulis alij possunt recipi. Octauò, quando restituitur minor, vel Ecclesia. Nonò, in iudicio inquisi-

tionis, quæ procedit ex officio iudicis. Decimò, si quis directe voluerit probare falsitatem testium. Vndecimò, si inscia, vel inuita parte, fuit facta publicatio testium. Duodecimò, si Iudex arbiter moriatur facta publicatione, arbitrium non fuit finitum, & in voluntate partis consistit super eisdem articulis presentare directè nouos testes. *c. præsentata. de testib.* Decimotertiò, cum quis probauit se deceptum vltra dimidium pretium, sed testes non dixerunt, neq; declarauerunt quantitatem deceptionis, vltra dimidiū vt in casu, *cap. cum causa. de testibus.* Decimoquartò, cum aliqui testes fuerunt interrogati, sed non plene. *vt in c. per tuas: de testibus.* Decimoquintò, in causa criminali *l. Diuus. ff. de custodia reorum. l. 1. ff. de quæstionibus. & Hostiens. in c. præsentata. de testib. Abb. c. fraternitatis, num. 3. & 4.*

84 Iudæi possunt esse testes contra Christianos?
Resp. Non, bene tamen è contra. *c. Iudæi. de testib. & Abb. ibi. nu. 3.*

85 Testes sibi contrarij, quam fidem faciunt?
Resp. Nullam, *Abb. in nostra de test. num. 3.*

86 Si probationes æquales sint pro quo est sententiandum?
Resp. Pro reo. *c. in nostra. de test.*

87 Si quis condemnatus sit in possessorio, potest nè audiri de nouo in proprietate?
Resp. Non, nisi prius reficiat expensas, & restituat fructus à se perceptos; postea vero auditur in iudicio proprietatis, quia absoluit etiam in iudicio possessorio. *Abbas in capit. significauerunt. de testibus numero octauo.*

88 Iudex potest præscribere partibus numerum certum testium?
Resp. Potest secundum qualitatem causæ, dummodo præscribat æqualem numerum reo, & actori, *cap. cum causam. de testibus.*

89 Quam pœnam incurrit Iudex, qui non interrogat testem de causa scientiæ depositionis suæ?
Resp. Tenetur restituere parti interesse. *Abb. in cap. cum causam, de test. num. 8.*

90 Iudex potest publicatis attestationibus testes nouos recipere?
Resp. Potest ex officio suo. *Abb. in c. cum clamor. de testib. num. 1.*

91 Attestationes factæ in summario valent nè in plenario?
Resp. Non, nisi iterum recipiantur, & reproducantur. *Abb. c. veniens. eod. tit. nu. 13. & 2.*

92 Iudex delegatus, si subdelegauit causam, poterit nè esse testis in eadem causa?
Resp. Variæ sunt opiniones. Abb. tenet, quòd si talis Iudex subdelegauit causam, amplius non potest reassumere, & si nihil egit ante subdelegationem, sed re integra se exonerauit, quod non repellitur in testificando. *Abb. c. dilecto, de test. nu. 8.*

93 Facta publicatione debent testes iterum interrogari?
Resp. Non, quia negligentia Iudicis non debet esse nociua partibus. *Abbas in capitul. per tuas, eodem titulo.*

94 Clerici possunt esse testes in causa suæ Ecclesiæ?
Resp. Si non sint procuratores in tali causa possunt esse testes in fauorem Ecclesiarum, quia ius tantorum virorum testimonio plurimum confidit. *c. insuper de testibus.*

95 Qui sunt de aliqua vniuersitate possunt nè esse testes in causa vniuersitatis?
Resp. Possunt in ciuilibus, in criminalibus verò non. *c. super prudentia. 14. q. 2.*

96 Clericus productus corā laico, quid debet agere?
℞. Debet petere licentiam à Iudice Ecclesiastico, & coram illo dicere, & iurare ad defensionem, & nō ad offensionem, vbi possit interuenire mors, & mutilatio membri. *Abb. c. si qui testium. de testib. nu. 6.*

97 Clerici debent nè compelli ad testificandum?
Resp. In causa Ecclesiastica possunt compelli; in causa verò sæculari non debent compelli: nisi in defectū testium sæcularium; & hoc in fauorem alicuius, ne veritas pereat, quod arbitrio Iudicis Ecclesiastici relinquitur. *Abb. c. cum nuntius. de test. nu. 3.*

98 In quibus casibus Reges, & Principes in testes recipiuntur?
Resp. In crimine hæresis, & læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ. *c. in fidei fauorem de hæreticis in 6.* & sic Dom. Imperatrix vxor Caroli V. Summi Imperatoris dixit testimonium coram Doctore Valdes Archiepiscopo Hispalensi Inquisitori Generali in negotio Doctoris de Torralua medici aruspicis, qui ex pacto cuiusdam familiaris dicebat res futuras, & eo die, in quo Carolus V. armis occupauit Tunicem, dixit in ciuitate Vallisoletana, dictæ Dominæ Imperatrici victoriam adeptam à supra dicto Imperatore, & notato die, postea verum fuit eius dictum, & fuit in S. Inquisitione Vallisoletana penitentiatus.

99 Religiosi conuersi possunt esse testes?
Resp. Possunt, quia illis non est in iure prohibitum. *c. nuper, de test. c. & si Christus, de iureiurando.*

100 Si religiosi dicant testimonium sine licentia Prælati, valebit ne eorum dictum?
Resp. Affirmatiuè: licèt ex eorum constitutione à suo superiori puniantur, cum sine eius licentia, neque litteras possint accipere. *cap. nuper, de test. c. & si Christus, de iureiurando. Bald. in auth. ingressi. C. de Sacrosan. Eccles.*

101 Laici ad quid admittendi sunt contra Clericum?
Resp. Ad accusationem prosequentis suam, vel suorum iniuriam semper admittuntur: ad testimonium verò non, nisi in defectu aliorum testium Clericorū, ne delicta maneant impunita. *c. de cætero, de testib. & Abb. ibi. nu. 4.*

102 Procurator potest nè admitti in testem?
Resp. Procurator ad lites, non; quia repræsentat personam Domini principalis: procurator verò ad negotia potest admitti, dummodo ipse de illa lite non ferat commodum, vel damnum. *Abb. in c. insuper, de test. num. 8.*

103 Procurator in vna causa potest esse testis in alia?
Resp. Affirmatiuè: licèt in causa, in qua fuit testis, vltra de nouo non poterit esse procurator. *Abb. in c. super. de test.*

104 Pater in quibus casibus est testis idoneus pro filio vel contra?
Resp. In denuntiatione: quia in ea agitur de correctione, & prohibitione peccati, & exaltatione fidei, in quibus affectio carnalis non operatur. *Abbas in capit. in omni negotio. numero 3. gloss. vltima in d. c. eod. tit.*

105 Quando consanguinei possunt esse testes?

℞. In

Resp. In causa consanguinitatis, & affinitatis, & præferuntur alijs testibus, quia habent maiorem notitiam, quàm forenses. *text.in* c.*quoties de test.*

106 Mater, quando potest admitti in testē pro filio?
Resp. Quando agitur de validitate matrimonij, vel de reuocando matrimonio. *capit.super eo,il secondo de testibus*.

107 Vilis testis, & infamis possunt testificari contra Clericum?
Resp. Non, neque laici in causa criminali, nisi de ea ciuiliter agatur, sed hęc Iura hodie seruantur in quātum cum alijs testibus possunt probari, vel non possunt; quia si aliter non posśit probari, omnes admittuntur, ne delicta impunita maneant. *tex.in c.ex parte de test.c. testimonium, eod.tit.*

108 Si quis sit actor, & obijciat crimen alicui, poterit nè reus contra ipsum opponere aliud crimen, vt eum repellat?
Resp. Durante lite criminis non, ne ex metu talis obiectionis delicta impunita maneant. *Abb.in* c.*testimonium, de testib. num.vlt.*

109 Periurus repellitur nè à testificando?
Resp. Distinguendo: si quis violauit licitum iuramētum, vt infamis repellitur, at verò si iurauit iuramētum illicitum, & factum contra charitatem, non repellitur; quia licèt fecerit male iurando, se occidere inimicum, facit bene non adimplendo tale iuramentum. *Io. Andr. c.testimonium, de test.*

110 Ad quid prodest recipere testimonium socij criminis?
Resp. Ad augendam pręsumptionem, & declarandā maiorem veritatem ex circumstantijs confessis, non ad maiorem probationem faciendam. *c.si testes.* 4. *q.* 3. *§.item liberi.c.* 1. *de confessis.c.veniens,il* 1. *de testibus & Abb. ibi.num.*7.

111 Conuictus de periurio in vna causa, potest nè esse testis in alia?
Resp. Non, sed repellitur, vt periurus. *Abb.c.ex parte, eod.tit. num.*3.

112 Legatarius potest admitti in testem, quia habet commodum, ex eo quod testamentum sit validum?
Resp. Variæ sunt opiniones pro affirmatiua adducitur. §.legatarijs. *inst.de testam.* quia sunt successores rei, & non iuris. *Speculator verò. tit. de instrumentor. edict.* §.*nono, num.*31. tenet negatiuam, ea fultus ratione, quòd si tale testamentum non valet, neque eorum legatum, sed *Abb. tenet mediam viam. in c.insuper, de testibus. num.*9. nempe, quòd quoties agitur de re, quæ ad testamenti validitatem non pertinet, vel quoties legatum est sibi dandum, licèt testamentum sit validum, vel non; tunc loquuntur iura, quę dicunt legatarium posse esse testem; sed quoties agitur de validitate testamenti; & ex consequenti, de validitate legati non possunt esse testes, cum sint principales quoad legatum, & dicant in propria causa sicut Dominus principalis litis.

113 Proxeneta, vel cursor, vel ille, qui inter mercatores accommodat pretium, rem, merces, & tempus soluendi, potest esse testis in re, quam vendidit?
Resp. Regulariter non; quia portat lucrum, & commodum ex venditione; sed si causa aliter probari nō possit, & sit vir integer, admittendus est arbitrio boni viri. *Abb.in cap.licet Heli, de simonia, num.* 16. *& c. ex litteris, num.* 3. *de transactionibus, qui allegat pro se multa iura.*

114 Donator in causa donatarij est nè idoneus testis?
Resp. Affirmatiuè, quia donatarius non tenetur de euictione. *Io. Andr.* c.*insuper. de test.*

115 Cedens actionem est nè idoneus testis in causa cessionarij?
Resp. Non, quia tenetur de euictione. *Io. And.c.insuper. de test.*

116 Socius est nè idoneus testis pro socio?
Resp. Si sit socius in toto negotio, tunc non potest esse testis: quia agit in re sua: si verò sit socius in aliqua parte negotij, potest dicere testimonium pro socio, in alijs partibus, in quibus non fert commodū. *Innoc.c.* 3. *de test.num.* 1.

117 Vassallus potest esse testis in causa Domini sui?
Resp. Debent considerari qualitates domini, & vassalli, scilicet, si dominus sęuiat in eos, qui contra ipsum dicunt, vel si vassallus non timeat dominum, quę omnia relinquuntur arbitrio iudicis. *Io. Andr.* c.*insuper. de test.l.eos.l.etiam.C.de test.*

118 Canonici possunt esse testes in causa, quæ contingit intra suum capitulum?
Resp. Affirmatiuè: imò sunt testes necessarij, quia capitulum est clausum, & nullus alius potest testificare. *c. veniens, il* 2. *de testib. & ibi glossa.*

119 Excommunicatus admittitur ne in testem?
Resp. Non, nisi prius absoluatur, & tunc testificari poterit de ijs, quæ vidit tempore, quo erat excommunicatus. *c. veniens, citato, & Abb. ibi. num.* 5.

120 Si testis habeat consimilem causam, debet nè admitti in testem?
Resp. Non, neque laborans consimili morbo, vel delicto, quia præsumitur habere affectionem. c.*personas, de testib.*

121 In quibus casibus seruus est testis legitimus ad deponendum?
Resp. In casibus, qui domi aguntur, & resultant inter virum, & vxorem: quia per alios probari facilè non potest. *Abb.c. in litteris, de test. nu.* 2.

122 Famuli de familia admittuntur nè, quando agitur de dirimendo matrimonio?
Resp. Non, cum agatur de validitate Sacramenti, & requiritur maior probatio; licèt admittantur in crimine adulterij ad punitionem delicti, & est casus notabilis. *Abb. in c.in litteris.eod.tit.n.* 2. *& sic intelligenda est.l.consensu.C.de repu.* quando dicit, quod ad adulterium, & similia, quæ domi aguntur, possunt probari per seruos, sed non validitas, vel dissolutio matrimonij, quod expresè est exceptuatum in dicto c. *in litteris, de testib.*

123 Potest Episcopus esse testis coram suo Vicario Generali?
Resp. Potest, & etiam coram foraneo; licèt postquā testificauerit, non possit resumere causam, neque in ea debet Iudex aliquid facere. *Abb. in c.dilecto, eod. tit. num.* 11.

124 Si instrumentum amissum fuerit ad probationem talis instrumenti, vel scripturæ, qui testes sunt examinandi?
Resp. Non quilibet testis, licèt dicat se vidisse, sed Notarius, vel testis peritus in arte, nam alij testes facillimè possunt decipi. *Abb.c. Albericus. nu.* 4. *eod. tit. nostro.*

125 Instrumenta quando possunt produci in causa?
Resp. Vsque ad conclusionem causæ. *Abb. in cap. feries, de test. num.* 4.

126 Quis dicitur testis omni exceptione maior?
Resp. Ille, qui nulla exceptione potest repelli, neq; iure illi aliquid opponi potest. *Gloss. instit. de inutilib. stipulationibus, verbo, idoneos, §. item veborum, & Abb. in capit. 1. de consanguinitate, & affinitate, num. 5.*

127 Si quis præsentauit instrumentum falsum, ad euitandam pœnam, sufficit nè dicere se nolle vti illo instrumento?
Resp. Sufficit, si ille non fecit tale instrumentum. *l. 3. C. de fide instrum.*

128 Si sententia super matrimonio, vel super alia re, in scriptis non appareat, quid est agendum?
Resp. Tunc probari potest parte citata per testes, qui interfuerunt sententiæ, & tali probationi statur. *c. Albericus, de testibus.*

129 Protestatio iuri contraria valet nè?
Resp. Nihil prodest protestanti, cum facta contra ius nihil valeant. *Abb. in c. ex tenore, de test. nu. 6.*

130 Quibus modis agitur de crimine falsi?
Resp. Duobus modis, scilicet ciuiliter ad recuperandum damnum: criminaliter ad exequendas pœnas a Iure statutas, & vtroque modo admittuntur testes ad recognoscendam falsitatem scripturæ, qui licèt deponant se nõ vidisse proprijs oculis falsificari scripturam, tamen si deponant, quòd talis scriptura non sit talis scribæ, quia ipsi cognoscunt characterem talis tabellionis, & quòd illis videatur talis scriptura esse falsificata, horum testimonium est admittẽdum, vt habetur *in cap. per tuas, de simonia, & cap. 1. de test. lib. 6.*

131 Iudex potest producere, vel abbreuiare dilationes iuris?
Resp. Poterit abbreuiare, sed non producere, cum dilatio sit terminus à iure statutus ad hoc, vt litibus finis imponatur, & ne dilatentur in damnum partiũ. *tenet Abb. in c. vltra tertiam, de test. nu. 4.*

132 Quando incipiunt currere istæ dilationes, seu termini legales?
Resp. Statim postquã sunt assignatæ à iudice, quia tempus in eis est continuum, & non vtile ad hoc, vt pars illud sibi sumat, quando vult. *tenet Abb. in c. vltra tertiam, de test. nu. 6.*

133 Accusatus criminaliter admittitur ne in testem, pendente sua accusatione?
Resp. In causa criminali, pendente suà accusatione, non admittitur in testem, nisi in hæresi, & in crimine læsæ maiestatis diuinæ, vel humanæ; ratio est, quia pendente accusatione est suspectus de aliqua infamia, sed bene admittitur in causa ciuili. *tenet Abb. in c. non debet, de test. num. 3. & 4.*

134 Quare accusatus de crimine admittitur in testem in causa ciuili, & non in criminali?
Resp. Quia in causa criminali agitur de vita, vel honore, & in causa ciuili agitur de bonis tẽporalibus, & cum vita, & honor sint maioris existimationis, ideò in eis requiritur, vt testes sint maioris veritatis, & sine aliquo defectu. *tenet Abb. loco cit.*

135 Si sententia sit lata in fauorem alicuius partis super matrimonio, vel alia re, & non appareat, poterit probare per testes talem causam esse sententiatam?
Resp. Parte citata poterit probare per testes talem causam esse sententiatam in fauorem Petri, & tali probationi statur, sicut sententiæ; ratio est, quia instrumenta inuenta fuerunt propter fragilitatem hominis, sed vbi testes deponunt, ipsi sunt viua scriptura. *c. Albericus, de test. & ibi glos.*

136 Isti testes, qui deponunt negotium esse sententiatum in fauorem alicuius, quid debent deponere, & quas qualitates debent habere?
Resp. Isti testes debent esse instrumentales talis sententiæ, vel talis scripturæ, & debent deponere se fuisse præsentes, & continere talem rem cum omnibus articulis, & adminiculis talis scripturæ. *c. Albericus de testibus.*

137 Transacto termino probationis si quis voluerit præsentare nouos testes, quomodo debet probare ad suam notitiam venisse illos nouos testes?
Resp. Sufficit per iuramentum suum, vel quod eius procurator iuret tunc venisse ad eius notitiam illos testes ad suam iustitiam necessarios; ratio est, ne de facili tollantur defensiones. *tenet Abb. in c. præsentiũ, de testibus, num. 5.*

138 Qui producit testes, si fortè deponant contra ipsum producentem, potest nè producens eos reprobare, & obijcere illis aliquam inhabilitatem?
Resp. Non, quia contrarius esset suo proprio facto, neque admittendæ sunt exceptiones contra eos, quia iam illos approbauit, atque præsentauit. *Abbas. de test. eod. tit. num. 4.*

139 Si quis approbauit testem præsentando illum in vna causa, & non renuntiauit facultatem reprobandi illum in alia causa, potest nè reprobare talem testem?
Resp. Affirmatiuè, quia ex eo quod illum approbauit in vna causa, non renuntiauit facultatem reprobandi in alia causa. *Abb. c. præsentium, de test. nu. 8.*

140 Si actor approbauit vnum testem, & cõtra ipsum deposuit, poterit nè reprobare eius dictum?
Resp. Poterit: quia aliud est reprobare dictum, vel reprobare personam, quam semel approbauit. *Abb. c. præsentium, de test. nu. 8.*

141 Quot productiones testium possunt fieri in qualibet lite?
Resp. Regulariter duæ, scilicet testium, & testium reprobatorum: vltra has duas non permittitur vlla, ne causa prorogetur in infinitum. *c. licet il 3. de test. & ibi glossa.*

142 Si quis se opponat in lite, incepto negotio, quid debet probare?
Resp. Prius debet probare damnum, quod inde patitur, & postea admittitur, atque hoc peracto potest tam ipse, quàm aliæ partes facere de nouo suas probationes. *c. veniens, il 2. de testib. & ibi gl.*

143 Intra quod tempus debet (tertius comparens) probare tale damnum esse, vt admittatur?
Resp. Relinquitur arbitrio boni viri; aliqui dicunt, quòd intra octo dies; sed verum est debere esse summariam cognitionem de hac re, & non admittitur terminus vltramarinus. *Abb. cap. veniens, il secundo, eodem tit. num.* 11.

CAPVT

CAPVT XXIII.

De Testibus cogendis.

1 QVam pœnam debet imponere Iudex testibus, qui nolunt deponere?

℞. Crescente contumacia, cresci debet pœna; & sic secundum qualitatem negotij, & contumaciæ arbitrio iudicis debent puniri. *c. 2. de test. cogend.*

2 In causa ciuili sunt ne compellendi testes?

℞. Prius sunt monendi, & postea compellendi, ne iustitia pereat. *c. 1. eod. tit.*

3 In causa criminali sunt ne compellendi testes?

℞. Si aliter delictum probari non potest, sunt compellendi, sicut in ciuili cum pœnis, censuris, ac carcere. *c. peruenit ad nos, de test. cogend.*

4 In causa matrimoniali, & consanguinitatis sunt ne compellendi?

℞. Affirmatiuè. *c. cæterum. eod. tit.*

5 Si testis sit Clericus, & nolit comparere qua pœna punitur?

Resp. Potest excommunicari, suspendi, & deponi. *Abb. c. de testibus cogendis.*

6 Quot citationes requiruntur, vt Iudex possit mulctare testem?

Resp. In prima citatione potest imponere pœnam, vel mulctam: sed ad hoc, vt exequatur mulcta, tres citationes requiruntur. *leg. ad peremptorium. ff. de iudicijs.*

7 Quando dicetur testis corrigere se incontinenti?

Resp. Antequam finiat dictum, aut post paruam temporis moram, vel antequam loquatur cum partibus quia tunc videtur se corrigere in fauorem veritatis conscentia extimulatus; non autem ex persuasiones partis. *Abb. in c. præterea. de testibus cogendis. num. 12.*

8 Si Iudex citauit testes sub pœna excommunicationis ad certũ diem, si testes legitimè impediti fuerunt, incurrunt ne excommunicationem?

Resp. Quò ad Deum, non; quia legitime impedito nullum damnum currit; quò ad Ecclesiam verò sunt excommunicati, licèt statim à Iudice ad cautelam sint absoluendi. *Abb. in cap. 2. de testibus cogendis, num. 6. Speculato lib. 2. de citatione §. penultimo, numero 20.*

9 Si testis se subtrahat timore, aduersæ partis, quid debet agere Iudex?

Resp. Compellere illum, vt dicat, & ponere grauissimam pœnam, ne lædat tali parti. *c. super eod. de testibus cogend.*

10 Testis, qui se corrigit qua pœnam incurrit?

Resp. Si statim se corrigat, & statur correctioni, nullam. *c. præterea eod. tit. & ibi num. 4.*

11 Testis, subtrahens se à testimonio, quam pœnam incurrit?

Resp. Præsumitur suspectus, & Iudex poterit contra ipsum procedere. *Abb. c. 1. de test. cogend. num. 6.*

12 Priuilegiati possunt cogi ad dicendum testimonium?

Resp. Si veritas per alios nõ priuilegiatos potest apparere, non sunt cogendi: si verò aliter veritas non possit probari, nisi per priuilegiatos, sunt cogendi. *Abb. c. 1. de testib. cogend. num. 4.*

13 Denuntiator, qui ex aliquo defectu non potest esse testis contra aliquem potest ne eandem personam denuntiare, vel accusare?

Resp. Non: quia nemo potest accusare, eum contra quem non potest esse testis; quia ad omnia est impeditus. *Abb. in c. præterea. de test. cogend. nu. 9.*

14 Mediatores, seu proxenetę, qui in vendendis mercibus inter partes interueniunt, quando possunt compelli ad testificandum?

Resp. Quando ambæ parte consentiunt, vt sint testes, tunc si noluerint, compelluntur; si verò vna pars sola consentiant, non sed eorum dicta sponte recipiuntur, & quando negotium aliter probari non potest. *glos. in auth. de testib. §. quoniam, vt refert. Abb. in c. dilectorum. nu. 3. de testib. cogend.*

15 Tacere veritatem interrogatus, est ne peccatum mortale?

Resp. Si Iudex iuridicè interroget de re, de qua potest cognoscere, est peccatum mortale; si verò interroget de re, de qua non est Iudex, vel alius interroget, non est peccatum tacere veritatem; imò aliquãdo prudentiæ adscribi solet. *Abb. in cap. 1. de test. cog. num. 2. & Tol. lib. 4. c. 21. §. secundum est.*

16 Si sit coniuratio, qui testes possunt cogi?

℞. Omnes, & socij etiam iurati. *c. venerabilis. eod. tit.*

17 Quid est coniuratio, seu conspiratio?

Resp. Loquutio aliquorum cum iuramento, vel sine illo facta in damnu alicuius hominis principalis, vel Reip. & ita necesse coniuratio est inter plures. *Abb. c. fin. eod. tit. nu. 1.*

18 Accusatus negando veritatem, peccat ne mortaliter?

Resp. Affirmatiuè *Abb. c. 1. de testib. cogend. num. 3.*

CAPVT XXIV.

De Fide instrumentorum.

1 NOtarius, vel scriba qualis debet esse?

Resp. Fidelis, legalis, vir bonus, sui officij approbatus, persona publica, cui Principes legalitate instrumentorum commiserunt, *cap. 1. & 2. de fide instrumen.*

2 Quis potest creare Notarios?

Resp. Papa, Imperator, Reges, & qui ab eis potestatem habent. *Abb. cap. cum p. num. 7. de fide instrumentorum.*

3 Quis dat fidem instrumentis, testamentis, & alijs scripturis?

Resp. Notarius, vel scriba, qui authoritatem à Papa ve Imperatore, seu Regibus habet ad faciend: talia instrumenta. *DD. in rubr. de fide instrum.*

4 Notarius, à quibus debent esse rogatus, & quomodo?

Resp. A partibus, vel ab vna parte, & publice, cum suum officium sit publicum. *Abb. tit. de fide instrum. cap. 1, numer. 4.*

5 Notarius, vel scriba potest per alium scribere instrumentum?

Resp. Po-

Resp. Potest, dummodo ipse lecto instrumento se subscribat; ratio est, quia actus scribendi non innititur fidei Notarij, sed actus subscriptionis, in quo consistit omnis legalitas. *Abb.c. inter dilecto, num.7. eod.tit.*

6 Quæ requiruntur, vt vnus Notarius publicet instrumentum, de quo alius Notarius fuit rogatus, vt illud faceret, & fecit?

Resp. Quinque. Primò, vt id faciat ad petitionem eorum, quorum interest. Secundò, vt faciat publicationem auctoritate Ordinarijs. Tertiò, vt iste, cui fit commissio publicandi, sit Notarius. Quartò, quòd publicatio fiat fideliter. Quintò, quòd redigat talem publicationem fideliter in publicam formam. *Ioan. Andr. in c. cum, de fide instrumentor. l. si quis ex argentarijs. §. 2. & sequ. ff. de edendo, vt refert Abb. c. 1. n. 4. eod. tit. nostro.*

7 Princeps potest auctorizare, vel legalizare scriptum, seu instrumentum, quod factum est sine solemnitatibus Iuris?

Resp. De potentia ordinaria, non; de potentia verò plenaria, & absoluta, potest; ratio est, quia ipse dat auctoritatem notarijs, & sic potest dare auctoritatē scripturis. *Abb. c. 1. de fide instr. n. 1.*

8 Quid significat hoc nomen instrumentum?

Resp. Sumitur latissimè, latè, & strictè; latissimè, quando sumitur pro omni instrumento, de quo ff. de fundo instructo: latè sumitur pro omni probatione in iudicio deducta; strictè, pro scriptura, quæ fit ad probationem alicuius rei, & hoc modo sumitur in isto titulo. *Ioan. Andr. in rubr. de fid. instrument. & ibi Abb.*

9 Quot sunt genera instrumentorum?

Resp. Tria. Primo, scriptura publica. Secundo, priuata. Tertio authentica. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 2.*

10 Quæ est scriptura publica?

Resp. Quæ confecta est à publica persona, scilicet notario, vel tabellione cum solemnitatibus requisitis *c. 3. eod. tit. gl. ibi vers. publicam manum.*

11 In quibus casibus datur maior fides instrumentis, quam testibus?

Resp. In pluribus casibus, Primo, in antiquitate facti, vbi memoria testium non extat, neque sunt testes oculati. Secundo, in libertate serui. Tertio, in censu, vel fideicommisso. Quarto, vbi allegatur priuilegium; tunc enim creditur magis scripturæ, quam testibus; & in his casibus, & in alijs necessariò de Iure requiritur scriptura, vt in fundatione Ecclesiæ, & in iurepatronatus. *Abbas in c. ad audientiam, de præscriptionibus numero 8. qui allegat pro se multa Iura.*

12 In quibus casibus datur maior fides testibus, quàm scripturis.

Resp. In omnibus casibus, in quibus testes fuerunt præsentes, & possunt deponere præsentialiter se vidisse talem rem, & esse testes instrumentales illius scripturæ, & tunc maior fides datur testibus, quàm scripturæ; ratio est, quia instrumenta inuenta fuerunt propter fragilem memoriam hominem, & quia testes moriuntur; at vbi testes deponunt de aliquo facto, & quòd fuerunt instrumentales in tali scriptura. *c. Albericus, de testib. c. tertio loco, de probat. & ibi glos.*

13 Si instrumentum sit perditum ad probandum tale instrumentum fuisse, & continere talem rem, qui testes requiruntur?

Resp. Non quilibet testis, licèt dicat se vidisse, & legisse tale instrumentum, sed requiritur Notarius, qui fecit tale instrumentum, & testes instrumentales, qui sint petiti, ita vt deponant totum instrumentum cū omnibus casibus, & exceptionibus; ratio est, quia alij testes, qui semel egerunt instrumentum, vel viderunt possunt facili negotio decipi, & non deponere totam seriem instrumenti, quod necessarium est ad iudicandum illud, quod continetur in instrumento. *tenet Abb. in c. Albericus, de testib. n. 4.*

14 Inscriptiones antiquæ in lapidibus, quæ sunt in Ecclesijs, in tumulis defunctorum, in portis ciuitatis, in edificijs publicis, quam probationem faciunt?

Resp. Magnam, & si contrarium non constet ex veris instrumentis, eis credendum est, præcipuè in rebus antiquis, in quibus homines, qui viuunt, non possunt contrarium ex scientia, aut visu deponere; ratio est, quia illæ inscriptiones sunt notoriæ, & in parto publica sitæ, atque ab omnibus creditæ. Secundò, quia tempore, quo positæ fuerunt illæ inscriptiones, viuebant homines, qui factum scribant, & si non essent veræ, Iudices non sinerent illas affigi. Tertiò, quia tales inscriptiones faciunt publicam opinionem, & cum tales inscriptiones semper sint in materia honoris, vel nobilitatis, & non tollant Ius alienum, eis acquiescendum est, cum maximam faciant probationem; vnde qui contra eas ausu temerario iudicaret, non esset tutus in conscientia; *tenet Abb. in c. cum causa de probat. n. 1.*

15 Quare istæ inscriptiones ponuntur in sepulchris, & in Ecclesijs, & in capellis?

Resp. Iste inscriptiones permittuntur ab Ecclesia, & Republica. Primò, in memoriam illorum hominum, qui sua bona Ecclesijs tradiderunt, & pauperibus vel suam vitam pro suo Rege periculis obiecerunt. Secundò, vt pro illis oretur. Tertiò, vt eorum successores imitatione illorum meliores euadant. Quartò, sæpe ponuntur istæ inscriptiones ob animi gratitudinem à successoribus pro beneficijs acceptis à suis maioribus. Quinto, ponuntur ne opera pia, quæ relinquuntur à fidelibus defunctis, obliuione pereant, & executioni non mandentur, & cùm sint scripta in illis lapidibus, sunt notoria diuitibus, & pauperibus, & quilibet potest peti, vt adimpleatur?

16 Quæ est scriptura priuata?

Resp. Illa, quæ fit ab homine priuato sine solemnitate Notarij. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 2.*

17 Quæ requiruntur ad hoc, vt scriptura originalis faciat fidem?

Resp. Primò, debet apponi dies, mensis, & annus Domini. Secundò, nomen Papæ, Imperatoris, vel Regis illius Regni. Tertiò, locus, vbi fit contractus; videlicet in tali ciuitate tantum. Quarto, indictio. Quintò, feries, & narratio distincta negocij. Sextò, nomen, & cognomen testium, eorum quidem; qui noti sunt Notario, vel alijs testibus, & testes debent esse secundùm numerum requisitum à varijs scriptoris, licèt non debeant se subscribere propria manu, nisi in scripturis, quæ secundum ius postulant illam solemnitatem, sicut testamenta clausa. Vltimò, firmatur nomine, & signo Notarij, quo semper vti solet. *Specul. in rubr. de edict. instrument. quem citat Abb. in c. 1. eod. tit. nu. 3.*

18 Protocollum facit de se fidem?

℟. Affir-

Resp. Affirmatiuè, quia habet omnia illa, que habere debet instrumentum *cap. vt verum. dist. 9. cap. ieiunium distinct. 76.*

19 Quæ est scriptura authentica?
Resp. Illa, quæ per se solam fidem facit sine aliquo adminiculo, quia confecta est cum testibus, & solemnitatibus a Notario, vel scriba, & habet signum notarij, vel sigillum. *Abbas cap. 1. de fide instrum. numero 2.*

20 Transumptis instrumentorum datur ne fides?
Resp. Si exemplar instrumenti non sit solemniter sumptum, non facit fidem, nisi appareat originale; si verò sit solemniter sumptum, facit fidem sicut originale. *c. 1. eod. tit.*

21 Qui est exemplar?
Resp. Est transumptare scripturam originalem tabellione factam ex suis registris cum authoritate Iudicis ordinarij. *c. si instrumenta, de fide instrum.*

22 Si instrumentum in vno capite sit falsum, reprobabitur ne in totum?
Resp. *Ioan. Andr. & glos. cap. si ad scripturas sacras. 9. dist.* tenet, quòd solùm damnatur tale caput, si sit distinctum ab alijs capitulis, *sed Abb. Bart. in l. si ex falsis. C. de transact. num.* 1 a. tenent, quòd si tale damnum prouenit ex culpa notarij, totum instrumentum dãnatur, quia auctor damnatus est ex sua falsitate, & & idem *tenet Abbas in capit. fraternitatis. de haret. numero 4.*

23 In quibuscasibus est faciendum exemplar alicuius scripturę?
Resp. Quando originale est vetustate consumptum, & difficile legitur, vel quando debet transferri in partem longinquam, & timetur, nè pereat, vel quoties propter aliquam vtilitatem interest partium transumptare tale originale. *c. si instrumenta, de fide instrumentorum.*

24 Confessio, pactum nudum, stipulatio, & cautio facta sine scriptura valet ne?
Resp. Non, cum sint verba enuntiatiua, quę non litigant. *Abb. c. si cautio. de fide instrum. nu. 2.*

25 Quando est faciendum tale exemplar, & quæ solemnitates requiruntur, vt sit validum?
Resp. Pars volens transumptare scripturam originalem debet coram Iudice ordinario comparere, & ante eum petere exemplar, & præsentare originale, & Iudex debet illud recognoscere, & darę fidẽ, quòd tale originale non est ruptum, neque cassatum, neq; vitiosum in toto, neque in parte, & mandare, vt persona publica, videlicet tabellio, vel Notarius faciant exemplar, debet tamen pars cõtraria, cui damnum imminet, citari, vt veniat ad recognoscendum originale, videatq; illud corrigere, scribere, & legalizare. *c. si instrumenta, eod. tit.*

26 Si aliqua pars, quædamnum patitur, absens sit, & non citetur, quam fidem facit contra illam talis scriptura exemplata?
Resp. Nullam, nisi sit citatus, & contumax, vel nisi de nouo illi monstretur originale, vt possit opponere, quod voluerit, & tunc valet scriptura. *Ioan. Andr. in c. si instrumenta, eod. tit.*

27 Quæ sunt genera vitiorum, quæ possunt opponi contra instrumentum, quando transumptatur?
Resp. Duo, scilicet intrinseca, quæ ex ipso instrumento constant, videlicet, quòd est cassatum, rasum, vel ruptum; vel extrinseca, scilicet quod factum sint à tabellione excomunicatio, vel seruo, quę non constant ex instrumento, se extra illud. *Abb. vbi sup. n. 3.*

28 Transumptum factum coram Iudice cum partis citatione, & reliquis solemnitatibus quam fidem facit?
Resp. Facit tantam fidem sicut originale. *c. si instrumenta. eodem tit.*

29 Liber mercatorum quam fidem facit?
℞. Pro scribente nullam, sed cum adminiculis inducit præsumptionem. *Abb. c. 2. eod. tit. num. 9.*

30 Liber rationum facit ne contra scribentem?
Resp. Facit. *Bart. in l. quadam. §. nummularios. ff. de edẽdo. nu. 2. Abb. in c. 2. eod tit. num.* 10.

31 Si liber mercatoris dicat, Petrus posuit in telonio meo centum, & idem Petrus accepit quadraginta, quam fidem facit?
Resp. Contra scribente constituit eum debitorem, vt debentẽ cẽtum; Petrus verò poterit in sui fauorem acceptare centum, & negare accepisse quadraginta. *Bart. l. Aurelius §. idem. ff. de liber. legata.*

32 Cancellatio, seù rasura tollit ne fidem in scriptura?
Resp. Non, dummodo à Notario, vel scriba in fine sit saluatum, & validatum propria manu, immò addit firmitatem, quia ex eo apparet Notarium, vel scribam recidisse talem scripturam, & accuratè occultasse, quia inde substulit errores, *c. ex litteris, de fide instrum. & ibi. Abb. nu. 1.*

33 Si sit consuetudo in aliquo loco, vel Prouincia, vt credatur instrumento facto sine subscritione testiũ, est ne seruanda?
Resp. Affirmatiuè, cum consuetudo legitimè introducta ad hoc habeat vim, vt tali instrumento credatur sine subscriptione testium. *Abb. cap. cum dilectus, eod. tit. nu. 6.*

34 Si testes obliti fuerint diei, mensis, & anni quibus fuit actus gestus, vitiatur ne testimonium?
Resp. Non, cum memoria sit fragilis, & in hoc non consistat veritas, sed in substantia facti. *Abb. c. cum Ioannes, num. 4. de fide instrum.*

35 In instrumento publico requiritur ne, vt testes se subscribant?
Resp. Non requiritur, sed sufficit, vt manu Notarij subscribantur nomina, & cognomina testium, & cognitio. *cap. cum Ioannes. eodem titul. & ibi Abbas numero 5.*

36 Si testes instrumentales directè, vel indirectè deponant contra instrumentum, quam fidem faciunt?
Resp. Faciunt instrumentum vacillarę. *Abb. vbi sup. numero 14.*

37 Si instrumentum habeat sigillum impressum, vel pendens, & perdatur, vel frangatur, ex hoc vitiatur ne tale instrumentum?
Resp. Si sit publicum, non vitiatur, quia instrumentum publicum, sine tali sigillo habent suam firmitatem necessariam, & sigillum solum addidit maiorẽ legalitatẽ. *Abb. in cap. inter dilectos, eod. tit. numer. 3. de fide instrum.*

38 Qui defectus detrahunt fidem sigilli, & faciunt sigillum vacillare?
Resp. Quatuor. Primus, cum non congruit sigillum sculptum cum dignitate sigillantis. Secundus cum litteræ sigilli non sunt legibiles; neq; intelligibiles. Tertius, quando patitur tam enormem fracturam, quod ex residuo intelligi non possit, cuius sit sigillũ.

Quartus,

Quartus, quando papyrus est vetustissima, & cera sigilli nouissima, vel recens; apparet enim de nouo posita. *Abb. vbi sup. num. 4. c. inter dilectos, de fide instrumen.*

34 Cardinali asserenti se habere talem gratiam, vel commissionem à Papa viuæ vocis oraculo, quæ fides debet adhiberi?

Resp. De stilo Curię omnimoda fides propter Cardinalitiam dignitatem; Cardinales enim maiores sunt Episcopis in officio, quia sunt de consilio Sũmi Pontificis, & quotidie contingit in Curia Cardinales obtinere commissiones, & gratias à Papa viuę vocis oraculo. *Andr. in c. constitutus, de appell. tenet*, quòd in graui præiudicio alterius requiritur aliquid plus, quàm si commissio viuæ vocis oraculo, cum ius præsupponat nunquam Papam velle alicui facere iniuriam, vel tollere ius suum. *cap. quamquam. 2. q. 7. Abb. in cap. quod super. num. vult. de fide instrumentorum.*

35 Quid est insinuatio scripturæ?

Resp. Quando in donationibus donatio, quinquaginta aureos excedit, illam insinuari à iudice, vt illã ratam habeat, imò aliæ scripturę quotidie insinuantur coram iudice, vt maiorem firmitatem habeant. *Abb. c. si instrumenta, eod. tit. num. 1.*

36 Quid est publicatio scripturæ?

Resp. Quando aliqua scriptura coram iudice, & omnibus solemniter publicatur. *Abb. vbi sup.*

37 Quid est acceptatio scripturæ?

Resp. Quando in donationibus, vel in legatis, vel institutione hæredis ille, in cuius fauorem est facta talis scriptura acceptat talem donationem, vel institutionem coram tabellione, & testibus.

38 Quando agitur de falsitate instrumenti, debet nè quis iurare de calumnia.

Resp. Affirmatiuè, nam vltra alias probationes potest pars etiam adhibere calumniæ iuramẽtum. *Abb. c. accepimus, eod. tit. num. 7.*

39 Litteræ impetratę præter, vel extra stilum Curiæ quam fidelitatem habent?

Resp. Sunt de falsitate, vel surreptione suspectæ, & ante earum executionem consulendus est humiliter Summus Pontifex. *Abb. in capit. quod super. eodem titu. numero 2.*

40 Qui in aliquo negotio vtitur bulla, seu scriptura originali, potest ne illam reassumere?

℞. Non, tenetur illam relinquere in actis Notarij, sed transumptum solum scriptum, & collationatum cum citatione partis ad videndum transumptare, & colationare; hoc propter periculum, ne perdatur originale. *c. contingit. eod. tit.*

41 Si quis lacerat litteras contra se latas ad quid tenetur?

℞. Ad damnum partis, & punitur arbitrio Iudicis secundum quantitatem, & qualitatem, delicti. *Abb. c. accepimus, eod. tit. num. 4.*

42 Rasura litterarum in quibus partibus facit suspitionem?

Resp. In data, nomine Iudicis, institutione, vel substitutione, narratione facti, & in illo verbo, vel articulo, in quo consistit differentia, quòd relinquitur arbitrio iudicis. *Abb. in capit. inter dilectos, eodem tit. num. 12.*

43 Exhibitio vnius litteræ, vel malę orthographiæ, vel latinitatis, vitiat ne rescriptum?

Resp. Non, cum ex hoc non mutetur veritas, neque sensus orationis. *Abb. c. ex parte. eod. tit. nu. 1. & 3.*

44 Si quis præsentat duas scripturas contrarias, quam fidem faciunt?

Resp. Siue reus, siue actor illas præsentent, nulli earum datur fides. *Abb. c. imputari. eod. tit. nu. 5.*

45 Si quis scriba, vel tabellio fecit abbreuiaturas, dicendo, se obligauit. &c. ad expensas, &c. & postea moriatur, alius scriba poteritne prolongare hanc scripturam, & dare partibus?

Resp. Non, quia talis scriptura est nulla, nisi per eundem Notarium extendatur, & legatur coram partibus, & ab eis acceptetur. *Abb. in cap. cum P. num. 5. eod. tit. de fide instrumentorum.*

CAPVT XXV.

De Pręsumptionibus.

1 Quid est præsumptio?

Resp. Quædam suspicio; quæ causatur in animo iudicis ex varijs coniecturis, vel indicijs, & crescit, aut diminuitur, si indicia crescant, aut diminuantur. *Abb. in c. quanto, de præsumpt. num. 3.*

2 Quibus nominibus vocatur hoc nomen suspitio in Iure?

Resp. Pluribus, scilicet præsumptio, inditium, & coniectura, his nominibus vtitur ius ad declarandam præsumptionem, quam Iudex habet ex varijs coniectutis. *cap. forus, de verb. sing. l. absentem. ff. de pœnis. cap. 1. q. 1. cap. dixit. 3. 2. q. 1. quæ citat Abb. in c. quanto, num. 2. de præsumpt.*

3 Præsumptio quando debet allegari?

Resp. Quando oritur ex facto alicuius, de cuius fauore agitur. *Abbas cap. afferte mihi gladium de præsumption. num. 4.*

4 Quot sunt genere præsumptionum?

Resp. Plura. Primũ est pręsumptio Iuris. Secundum præsumptio hominis. Tertium præsumptio Iuris, vel de Iure. Quartum præsumptio probabilis. Quintum vehementissima. Sextum vehemens. Septimum violenta. Octauum temeraria. Nonum modica. Decimum fictio iuris. *c. litteras, de præsumptionibus. c. cum contumacia. de hæreticis in 6. & Abb. c. quanto, de præsumptionib. num. 2.*

5 Si Iudex procedit ex præsumptionibus, quam sententiam debet ferre?

Resp. Moderatam, & rarò. *Abb. in l. si quisquam, de cohabit. cler. & mulier. nu. 4.*

6 Quæ est præsumptio iuris?

Resp. Quando Ius præsumit aliquid, tamen super illo non determinat, & contra hanc præsumptionem admittitur probatio in contrarium. *c. is, qui de sponsalib. & cap. ferrum. dist. 50. & Abb. c. quanto, num. 2. eod. tit. nostro.*

7 Quæ est præsumptio hominis?

Resp. Quando Iudex ex aliquibus coniectũris, & testimonijs ex vultu testium, vel ex trepidatione præsumit aliquid contra reum, uel pro eo, ubi ius specificè aliquid non præsumit. *cap. afferte mihi gladium, de præsumptionibus. l. 3. ff. de testibus. cap. si testes 4. quæst. 3. cap. in præsentia, de renuntiatione, ut refert Abb. in cap. quanto,*

quanto, num. 3. eod. tit. nostro.

8 Quæ est præsumptio Iuris, vel de Iure?

Resp. Quando ius præsumit aliquid incertum, vel occultum ex aliquibus coniecturis, & dat illud pro certo, ac si verissimum esset, & determinet quid in tali casu faciendum sit, contra quam non admittitur probatio in contrarium, vt si quis desponsatus per verba de futuro cognouerit carnaliter sponsam suā, præsumit ius, quod tunc voluit contrahere per verba de præsenti. *c. is, qui, de sponsalib. & Abb. in c. 1. de concess. prabenda. nu. 5. & d. cap. quanto, num. 2. eod. tit nostro.*

9 Quæ est presumptio probabilis?

Resp. Quasi causata rectè, quia reddit factum verisimile, non tamen sufficit ad sententiam; vt si quis vidit aliquem in secreto loquentē cum muliere foemosa, vel illam tangentem, vel cum illa nimiam familiaritatem habentem, præsumitur, quòd sit eius concubina. *c. clericus, dist. 81. c. inquisitioni, de sent. excommun. gloss. in c. insinuatum, de simonia.*

10 Quæ est præsumptio vehementissima?

Resp. Quando coniectura sumpta est clarè, & vehementissimè, vt quis difficile possit negare delictum, vt si quis inueniatur cum ense, & sanguine in domo, & in eodem loco sit mortuus, *c. preterea. de test. cap. sciant. 2. q. 8. Ioan. Andr. in additionib. ad speculatorem. tit. de probationibus. §. videndum, quem refert. Abb. in cap. quanto, num. 3. eod. tit.*

11 Quæ est præsumptio vehemens?

Resp. Illa, quæ tantum vrget Iudicem ad suspicandū vehementer contra reum. *Abb. in c. quanto. de præsumptionibus, num. 3.*

12 Quæ est præsumptio violenta?

Resp. Illa, quæ quasi violenter Iudicem ad credulitatem trahit, & indicia sunt tam violenta, vt sufficiāt ad sententiam, sicuti si quis intra cubiculum cum socio conclusus fuerit, & inueniatur occisus, necessariò dicendum est fuisse à socio peremptum, cum verisimile non videatur, quòd ipse se interfecerit. *Abb. in c. quanto, de præsum. num. 3.*

13 Quando valet sententia per præsumptiones?

Resp. Quando est violenta, & Iudex aduertit, quod constat in actis, quia ponitur ibi in loco probationis. *Abb. c. afferte mihi gladium. eod. tit. nu. 5.*

14 Violenta præsumptio sufficit ne ad sententiam diffinitiuam?

Resp. Aliquando præsumptio violenta non probata, neque allegata ad sententiam diffinitiuam sufficit, sicut fuit illa Salamonis; quando duæ mulieres petebant ad inuicem eundem filium viuum, præcipuè cum possit Iudex tutò sententiare ex exemplis Principum. *cap. afferte mihi gladium, eodem tit. & Abbas. ibi numero 3. & c. final. de presbyt. non baptizato numero 4.*

15 Quando Iudex dat sententiam diffinitiuam ex sola violenta præsumptione, qualis debet esse ista sententia?

Resp. Mitissima, & non debet condemnare reum in pęna pecuniaria, nec corpotali, sicut fecit Salomon, qui mulierem, quæ petebat, vel furabatur filium alterius, non condemnauit aliqua poena, sed solum restituit filium verę matri. *Abb, vbi sup. num. 6. in cap. afferte.*

16 Quæ est præsumptio temeraria?

Resp. Quando indicia non sunt sufficientia ad præsumendum delictum; vt si quis vidit clericum simul cum muliere loquentem, temerè ex hoc præsumitur adulterium. *c. inquisitioni. de sent. excom.*

17 Quæ est fictio iuris?

Resp. Quando ius disponit aliquid statuendo super certo, quod in se neq; est verum, neque certum, vt si disponat dotē esse restituendam tali mulieri, & talis mulier non habuit dotem, bene disponit, si habuisset. *l. 1. C. de rei vxoria actione.*

18 Quæ est præsumptio non modica?

Resp. Quando indicia non sufficiunt ad sententiam contra reum dandum; sed solùm ad suspicandum illū tale delictum commisisse. *vt in cap. super eo, il 2. de testibus.*

19 In his pręsumptionibus potest ne dari certa regula, quæ præsumptio sufficiat ad sententiam, quæ ad semiplenam probationem; quæ ad torturam, quæ ad suspensionem officij?

Resp. Non, sed hoc relinquitur arbitrio iudicis prudentis; nam cum istæ omnes præsumptiones aliquādo ex facto præsenti pendeant, aliquando ex futuro, aliquando ex vultu, seù trepidatione testium, omnia relinquuntur arbitrio iudicis prudentis. *vt in l. 3. ff. de test.* loquendo iudici, tu magis scire potes, quanta fides, testibus sit adhibenda, & ideò plurimum oportet, ut testes in pręsentia iudicis examinentur. *Innoc. c. quoniam, de probat. nu. 5.*

30 Ex præteritis quid præsumitur?

Resp. Ex præteritis, & antecedentibus, futurum. *c. mandata. de præsumptionibus.*

21 Ex facto de præsenti, quæ pręsūptiones oriuntur?

Resp. Tres. Prima si quis de pręsenti est criminosus, & accusat alium, præsumitur, ex bono animo non accusare. *c. qui crimen. 6. q. 1.* Secunda si mulier transijt ad secundas nuptias, & uidit suum maritum primum uiuere, præsumitur (si statim à secundo non discedit primum uiuere, & causa incontinentię fecisse secundas nuptias. *cap. cum per bellicam. 34. q. 1. & 2.* Tertia si quis est incōtinens hodie, præsumitur, quod erit postea. *c. si quis Diaconus. dist. 50.*

22 Ex facto de pręterito, quæ pręsūptiones oriuntur?

Resp. Tres. Prima, si aliqua mulier uixit luxuriosè, non præsumitur, quòd fuerit uxorata, quia uir non consensisset. *c. quia sunt culpæ. vist.* Secunda, si requiratur de fama præsenti, si uixit antea bene, de pręsenti credito etiam uiuere bene. *cap. monachus verò. dist. 77.* Tertia præsumitur ex præterito circa futurum, ut qui antea neglexerit mandata superioris, creditur in futurum neglecturum. *cap. scribam, de præsumptionibus.*

23 Violenta præsumptio sufficit nè absque alia probatione ad separationem matrimonij, quoad mutuam communicationem?

Resp. Sufficit ad separationem absq; alia informatione, ut si quis ducat testes, dicentes se uidisse illius uxorem, cum alio uiro, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentes, hæc probatio sufficit ad separationem thori, licèt sit uiolenta. *c. litteris, eod. tit. & ibi glossa.*

24 Vna præsumptio repellitur ne per aliam?

Resp. Si sint duæ præsumptiones, una alteri contraria, Iudex ponderet. quæ sit magis consona, & per illam tollet aliam. *gl. in c. litteris. eod. tit.*

25 De eo, qui fuit continens in iuuentute, quid præsumitur in senectute?

Resp. Quod sit magis continens, præcipuè si sit lit-

teratus. c.

teratus. c. cum in iuuentute, de præsumptionibus.

26 Qui in aliquo festo proponit libellum famosum contra aliquem, qua pœna punitur?
Resp. Pœna capitali, nec excusatur ratione ludi, uel festi, imò grauatur, quia maior publicatio est in ludo. *l. vnica. C. de famos. libellis. c. 1. 5. q. 5.*

27 Frater cum sorore quam præsumptionem facit?
Resp. Etiam si solus cum sola inueniatur, non facit præsumptionem uitijs, nec incontinentie propter naturale fœdus. *c. cum iuuentute, de præsumptionibus. & ibi glossa.*

28 De delicto hæresis potest quis per uehementem præsumptionem condemnari?
Resp. Non, neq; de alio delicto grauissimo; cum in criminalibus debeāt esse præsumptiones luce clariores. *c. litteras. eod. tit. & ibi glossa.*

29 In male factis quid præsumitur?
Resp. Malus animus, & dolus. *l. 1. C. ad legem Corneliam de ficarijs.*

30 Si duæ mulieres petant eundem filium, & ambę ante probationem, & sententiam moriantur, iste filius cuius erit & cuius hæreditatem habebit?
℞. Variæ sunt DD. opiniones, sed uerum est, quòd si aliqua possidebat filium, habebit eius hæreditatem, si neutra erat in possessione, iste filius admittitur indistinctè ad probationem suæ matris, & si non probauerit, nullam harum mulierum habebit hæreditatem, quia habere hæreditatem utriusq; impossibile est, cum quis non possit esse filius duarum. *Abb. in c. afferte mihi gladium. eod. tit. num. vlt.*

31 Bona, uel mala uita adolescentis quam pręsumptionem facit in senectute?
Resp. Quod habebit bonam, uel malam senectutem: licèt hæc pręsumptio non semper sit certa, cum mores hominum mutentur, pręcipuè cum in dignitatibus, & officijs constituuntur. *c. ex studijs. eod. tit. & gloss. ibi.*

32 Quam pręsumptionem generat contra se, qui super fuit iudicium?
Resp. Non habere iustitiam. *c. nullus dubitat. eod. tit.*

33 Fuga, & contumacia sufficiunt ne ad condemnationem?
Resp. Sufficiunt, licet post condemnationem, si ultro se repræsentauerint intra annum in legibus Hispanię purgatis expensis audiri debeant. *Abb. in c. nullus eod. tit. Bart. l. admonendi. ff. de iureiur.*

34 Si duo delicta opponantur reo, & ipse neget unū delictum, quid est pręsupponendum de alio?
℞. Tacendo illud confiteri uidetur, & aliud quia tacens plus pręsumitur consentire, quàm contradicere, *c. nonne eod.*

35 Si quis præsente domino intrat possessionem ipso tacente, uidetur ne consentire?
℞. Si talis habeat titulum ad accipiendam possessionem, & tacente domino accipit, illa taciturnitas reputatur pro consensu, sicut si quis me pręsente accipit librum meum, si taceo, uideor consentire. *l. 2. C. de acquir. poss. & cap. nonne, de præsumptionibus, & ibi glossa.*

36 Si me absente aliquis facit actum in re mea, & postea venit ad meam notitiam, & taceo, uideor ne consentire, vel negare?
Resp. Distinguendum, aut id, quod agitur, est in meum commodum, & si taceo, videor consentire: aut est in meum damnum, & tunc si taceo, non videor consentire: sed rem distraho ad tempus opportunum. *Abb. in c. nonne, de præsumptionibus. numer. 4. Bar. in l. qua dotis nomine ff. sol. matri.*

37 Ratihabitio potest fieri absente illo procuratore, qui actum gessit pro me?
Resp. Potest fieri præsente & absente, cum non sit dubium ratihabitionem mandato comparari, quod mandatum fit absente, & pręsente procuratore. *Abb. in c. nonne de præsumpt. nu. 5.*

38 Quando aliquid est notum in loco longinquiori, quid præsumitur de proximiori?
Resp. Quod à fortiori erit magis notum in propinquiori loco. *c. quanto, de præsumptionib.*

39 Si quis minatus fuerit se percussurum aliquem, & iste fuerit percussus, & non apparet, quis eum percusserit, hæc præsumptio erit ne sufficiens ad condemnandum illum?
Resp. Non, quia licèt sit præsumptio contra reum, tamen in criminalibus probationes debent esse luce clariores: solùm enim sufficiet ad incarcerationem, & vt ponatur in conspectu tormentorum. *l. sciant cuncti. C. de probat.*

40 Si quis permutet beneficium tenue cum pingue, quid est præsumendum contra eum?
Resp. Quod talis permutatio sit fraudulenta, vel simoniaca, cum non sit verisimiles, quod quis det beneficium pingue pro tenui, nisi animo ditandi fratrē, vel nepotem, vel quia accepit ab alio pecuniam, quia mediante facit talem permutationem. *Abb. cap. quia verisimile, de præsumptionibus. nu. 1. c. super hoc, de renuntiatione.*

41 Matrimonium pręteritum quibus præsumptionibus potest probari de Iure canonico?
Resp. Per famam publicam, per cohabitionem simul, per instrumentum matrimoniale, per communem credulitatem vicinorum, hæ omnes simul præsumptiones faciunt præsumptionem iuris, vel de iure, contra quam non admittitur probatio. *c. illud quoque, de præsumptionibus.*

42 Quæ præsumptio sufficit de iure ciuili ad probationem matrimonij?
Resp. Sufficit sola cohabitatio. *l. in libera. ff. de ritu nuptiar. Abbas in cap. illud quoque. num. 14. de præsumption.*

43 Si dominus constituat dotem, vel donationem propter nuptias, quæ præsumptio est pro serua?
Resp. Iuris, vel de iure, scilicet quod ei donauit simul libertatem. *Abb. capit. illud quoque, de præsumptionibus, num. 11.*

CAPVT XXVI.

De Iureiurando.

1 Quid est iuramentum?
Resp. Affirmatio, vel negatio rei sacræ assertione, vel attestatione firmata. *Goffred. in sum. tit. de iuramento.*

2 Ad iurandum licitè quid requiritur?
Resp. Veritas, iustitia, & iudicium. *cap. & si Christus, eodem tit.*

3 Iura-

3 Iuramentum eſt largi, vel ſtricti iuris?
Reſp. Stricti,& ſtrictè interpretandum propter periculum animæ. *Abb.in cap.Clericus.n.2. eod.tit.*

4 Poteſt quis petere relaxationem iuramenti, quādo illius adimpletio affert turpitudinem non iuranti, ſed tertiæ perſonæ?
Reſp. Affirmatiuè,quia cauſa petendi abſolutionem eſt iuſta. *c.1. de iureiur.*

5 Quotuplex eſt iuramentum?
℞. primò,aſſertorium;cum iuratur rem ſic eſſe, vel non eſſe. Secundò, promiſſorium, cum iuratur de futuro,aliquid promittendo. Tertiò, execratorium, vt cum iuratur, ſi hoc non fecero, hoc accidat filijs meis. Quartò, confirmatorium, vt quando quis affirmat iuramento hoc accidiſſe. *Hoſtienſ.in ſum.de iureiurando*. Quintò,iuramentum calumniæ, vt cum quis iurat ſe bona,& non mala fide agere. *c. fin. & c. Quintanallis, de iureiur.*

6 Chriſtianus peccat ne expetendo iuramentum ab infidelibus ſecundum eorum religionem?
Reſp. Non, quia aſtringit infidelem ad aliquid faciendum eo vinculo, quo poteſt eum aſtringere: ſed Chriſtianus non debet adhibere fidem eorum religioni. *Innoc.nu.2.& Abb. in c. & ſi Chriſtus,de iur.iurand. nu.14.*

7 Quotuplex eſt iuſiurandum, ſeù iuramentum?
℞. Primò, voluntarium, & conuentionale, quando partes voluntariè conueniunt. Secūdò,neceſſarium, vt quando quis iurat in lite de mādato Iudicis,quod res ſibi debetur. Tertiò, aſſertorium, quando iuratur rem ſic ſe habere,vel non habere. Quartò, promiſſorium: quando iuratur promittendo rem de futuro. Quintò, execratorium, vt cum quis iurat, ſi hoc fecerim,hoc damnum accidat mihi, & iuramento teſtatur ſe non iterum commiſſurum, quod execratur. Sextò, confirmatorium, vt cum quis iurando confirmat ita vidiſſe. Septimò, iuramentum de calumnia, vt quis iurat ſe calumnioſè non tentare litem. Octauò,purgatorium, vt cum quis purgat iurando,ſe non commiſiſſe tale delictum. *Hoſt.in ſumma eod.tit.& ff. in rubr. de iur.iur.*

8 Iuramentum quando debet adimpleri?
Reſp. Semper, quando poteſt adimpleri ſine diſpēdio animæ,& niſi adimplendo quis peccet,vel faciat contra iuſtitiam. *c.Quintanallis,& cap.ſi verò,de iureiurando.*

9 Iuramentum eſt perſonale, vel reale?
Reſp. Perſonale,quia perſona obligatur, *c.venientes de iureiur. & ibi gloſ.*

10 Iuramentum cum ſit bonum, quare prohibetur, vt non fiat ſine cauſa?
Reſp. Propter periculum periurij. *cap.& ſi Chriſtus, eodem tit.*

11 Qui ſemel iurauit obedientiam Prælato, vel domino, tenetur ne iterum iurare ſucceſſori illius obedientiam?
Reſp. Non, quia in primo iuramento includitur fidelitas ſucceſſori ſeruanda. *c.veritatis, eod.tit.*

12 Iuramentum in præiudicium alterius eſt ne licitum?
Reſp. Non, neque tenetur quiſquam illud ſeruare, & peccat adimplendo. *c.venientes,de iureiur.*

13 Ciuitas poteſt ſtatuere aliquid in præiudicium præeminentiæ ſuperioris?
Reſp. Non, neque iuramentum ſupra hoc eſt adimplendum,quia eſt illicitum. *Abb.in c.venientes,de iur. num.1.*

14 Chriſtianus poteſt nè iurare per alienos Deos?
Reſp. Non,& peccat iurando. *Abb.in c.& ſi Chriſtus num.13. eod. tit.*

15 Iuramentum poteſt ne extendi ad aliquas res non expreſsè iuratas?
Reſp. Non, vt ſi quis iurauit ſtatuta edita,non tenetur ſeruare edenda, niſi nouo iuramento adſtringatur. *c. clericus. de iureiur.*

16 Quis poteſt abſoluere à iuramento?
Reſp. Papa,& Epiſcopus. *Abb.in c. quanto,eod.titulo num. 8.*

17 In abſolutione iuramenti,vel relaxatione quis eſt Iudex competens?
Reſp. Prælatus, cum iuramentum ſit res ſacra, & ad Eccleſiaſticum pertineat. *Abb.in c.2. eod.tit.nu.5.*

18 Quod eſt iuramentum,quod Papa, Epiſcopi,& in dignitate conſtituti faciunt?
Reſp. primò,quod erit fidelis Eccleſiæ, & pontifici. Secundò, quod ſeruabit ſecretum ſibi à papa cōmiſſum. Tertiò, quod defendet papam,& ſedem Apoſtolicam. Quartò,quod veniet ad ſynodum vocatus, ſi non habuerit legitimam cauſam. Quintò,quod legatum papæ honorabit, & adiuuabit. Sextò, quod limina Apoſtolorum viſitabit tertio quoque anno, & ſi Epiſcopus fuerit extra montes quinto quoque anno, *c.ego N.eod.tit.de iureiur.*

21 Si monachi iurant ſtare apud inimicos in obſides, & pignus, & poſſunt fugere à carcere, tenentur ne ſtare?
Reſp. Tenentur,& ſeruare iuramentum,& ſi fugiūt, ſunt periuri,quia iuramentum ſemper eſt ſeruandū, quotieſcumque ſine interitu ſalutis æternę poſſit ſeruari. *c.ex reſcripto, de iureiur.*

22 Monachus iurando obligatur naturaliter, vel ciuiliter?
Reſp. Naturaliter, & cum conſenſu ſui ſuperioris, ciuiliter,& naturaliter, ſicut ſæcularis. *c. ex reſcripto. eod.tit. Abb. ibi. num.1.*

23 Religioſi poſſunt ne iurare?
Reſp. Licitè,& ex cauſa poſſunt, vt in iudicio. *c.& ſi Chriſtus, de iureiur.*

24 prodigus obligatur ne iuramento?
Reſp. Licèt à lege prodigus æquiparetur inſano, tamen obligatur iuramento,quia æquiparatio non eſt in iurando,ſed in bonorum dilapidatione. *Abb. in c. cum contingat, eod.tit. num.11.*

25 Qui frangit licitum iuramentum, qua pęna punitur?
Reſp. Eſt periurus, & eijcitur ab Eccleſia, qui non neceſſitate, ſed voluntate frangit, & ſit infamis, & poteſt deponi à beneficio,& ordine. *c.querelam, eod. tit. & Abb.ibi. num.1.*

26 Si quis iurat licitè, vt defendere Eccleſiam, & poſtea appellat, prodeſt ne illi appellatio?
Reſp. Talis non adimplendo periurus eſt, & appellatio illi nihil prodeſt, cum ſit contra licitam rem. *c. breui, de iureiur.*

27 Si quis iurauit dare decem aureos pauperibus, & poſtea ædificet Eccleſiam,frangit ne iuramentum,ſi non dat decem aureos?
Reſp. Non frangit, quia in melius commutauit, *c. peruenit, de iureiur.*

28 Ad commutandum iuramentum in rem meliorē,

requiritur ne auctoritas Episcopi, vel Superioris?
Resp. Si res iurata concernat honorem Dei vel Ecclesiæ, tunc requiritur auctoritas superioris, ne quis suo iudicio decipiatur: si verò concernat vtilitatem alicuius, tunc non requiritur superioris licentia. *cap. Abbas in c.peruenit.il 2.eod.tit. num. 1.& 2.*

29 Si quis soluat pecuniam creditori creditoris sui, liberatur ne à solutione, & iuramento?
Resp. Si soluat ignorante suo creditore, vel volente, vel nolente ex mandato Iudicis, tunc liberatur à debito, dummodo eius creditor liberatus etiam existat: si verò soluit sua auctoritate, creditore suo contradicente, & tunc non liberatur à debito. *l. soluendo.ff. de negot.gestis.*

30 Si quis fecit duo iuramenta inter se contraria, quod est seruandum?
Resp. Illud, in quo est maior iustitia. *c.tua nos.eo.tit.*

31 Si iurem obedire meo superiori, & præcipiat aliquid iniustum, vel contra iuramentum, quod per vim feci, teneor ne obedire?
Resp. Non, quia non sum obligatus ad iniustum. *c.veniens, de iuretur.*

32 Si quis iuret aliquid licitè, & postea iuret contrarium, quod etiam sit licitum, quod iuramentum debet seruari?
Resp. primum, quia fuit prima obligatio licita. *cap. veniens, eod. tit.*

33 Si quis iurat se soluturum decem Petro, & soluat Ioanni per errorem, liberatur ne à iuramento?
Resp. Non, neque à debito, sed tenetur iterum soluere vero creditori. *cap.ea te.eod.tit.*

34 Si quis iuret stare mandato alicuius, & ipse præcipiat iniqua, vt filium exhæredet, & mulierem repellat, tenetur ne parere?
Resp. Non, neque adimplere iuramentum, quia iniquum est mandatum, & iuramentum debet continere licitum, & possibile. *capite Quintauallis. de iureiurando.*

35 Qui iurauit se contrahere cum muliere, si post iuramentum mulier fornicetur cum alio, vel illi superueniat aliqua magna deformitas, vt amissio nasi, tenetur ne adimplere iuramentum?
Resp. Non, quia conditiones honestæ tacitè insunt iuramento, licèt non exprimantur præcipuæ illę cōditiones, quæ si apparerent, ille homo non iuraret sponsalia. *cap.quemadmodum.eod.tit.*

36 Deceptus vltra dimidiā si iuret, auditur ne postea?
Resp. Absolutionem petendo auditur. *Abb.in capit. cum contingat.eod. tit.nu.23.*

37 Si quis iuret se facturum aliquid, quod prohibitū est per leges, & Canones, tenetur ne adimplere tale iuramentum?
℞. Distinguēdo: si talis res prohibita est à lege, quia mala, iniqua, & nociua, vt interficere, non tenetur iuramentum adimplere; si verò talis res est prohibita à lege non vt mala, sed vt aliquis particularis habeat vtilitatem, vt prohibitum est renuntiare alimētis, donationibus factis inter virum, & vxorem, inter filios, & Patrem, in isto casu *Bart. in l. si quis pro eo.ff. de fideiussoribus tenet;* quòd iuramentum valet, & firmat donationem, quæ absque iuramento est inualida, sed Butrius tenet iuramentum non valere, quia potest adimpleri sine dispendio animæ, sed non confirmare donationem, quæ facta est contra legem. *Abb.c.cum contingat.num.30. de iuretur.*

38 Si quis iuret fidelitatem Principi, tenebitur ne consentire contra se, contra vtilitatem, vel libertatem Ecclesiæ?
Resp. Non obligatur, imò tenetur resistere, quantum poterit, & non erit periurus. *cap.petitio vestra de iureiurando.*

39 Si quis soluat vsuras, quia iurauit, præsumitur velle donare tales vsuras, cum obligatione restituendi?
Resp. Non, nisi ipse explicite dicat, dono tibi has vsuras. *Abb.c.debitores.eod.tit.num.1.*

40 Si clericus iurat Principi laico fidelitatem, & obedientiam, tale iuramentum tenet ne?
Resp. In dependentibus à potestate laici, tenetur illud adimplere sub pœna periurii. *Abb.cap.petitio,eod. tit.num. 1.*

41 Iuramentum metu factum obligat ne?
Resp. Non, si metus sit cadēs in constantem virum, quia iuramentum de sua natura debet esse liberum, & promissio libera, non vi extorta. *Abb. c. 2. eod.tit. num. 2.*

42 Iuramentum metu extortum est ne seruandum?
Resp. Est, si seruari potest sine interitu salutis ęternæ, tamen ad obuiandum inconueniens, Ecclesia cōsueuit dare relaxationem. *c.si verò.eod.tit.*

43 Si quis iurat per metum, & postea frangit iuramentum absque Iudicis absolutione, punitur ne pœna periurij?
Resp. Non. *c.verum. eod. tit.* quia periurus non fit, cum iuramentum metu extortum, neque teneat, neque obliget.

44 Quis metus sufficit, vt dicatur iuramentum metu extortum?
Resp. Metus mortis, metus carceris, & amissionis rerum temporalium, & honoris. *Abb.cap.verum. vbi sup. num. 1.*

45 Si quis iuret se soluturum vsuras, tenetur ne adimplere?
Resp. Affirmatiuè, quia ex tali iuramento nascitur obligatio naturalis contra iurantem, & licèt vsurarius peccet recipiendo vsuras, ego non pecco soluendo. *Abb.in c.ex administrationis.nu.2.& c.debitores, de iuretur.num.1.*

46 Quod remedium potest quis ponere, quando iurauit soluere vsuras, vt eas non teneatur soluere?
℞. Primo, petere relaxationem à iuramento, vt Iudex compellat vsurarium ad vsuras non recipiēdas, vel eas restituendas. *Abb.in c.eod.tit.nu.6.*

47 Si quis sub iuramento obligauit se facturum aliquam rem sub certa conditione, & pacto, si tale pactum non adimpleatur, tenebitur ne ipse adimplere promissionem iuratam?
Resp. Non tenetur, ratio est, quia iuramentum fuit conditionale, & non absolutum, & dum conditio non adimpletur, iuramentum non obligat, neque habet vllam vim, vt habetur *in cap.peruenit, il 2 .de iuretur.& ibi Abb.num.3.*

48 Obligatio, & promissio vsurarum, quando tenet?
℞. Quādo scriptura, & obligatio est vallata iuramēto, aliàs non tenet, ratio est, quia licèt percipere vsuras sit peccatum mortale, soluere vsuras nullum peccatum est, cum quis de suis bonis disponat, & iuramentum habet hanc vim, quod semper debet adimpleri, quotiescumque potest adimpleri sine dispendio animæ iurantis, & talis homo non obligatur ratio-

ratione scripturæ, sed ratione iuramenti.

49 Iudex potest petere iuramentum ab vsurario, vt sic manifestet veritatem, & condemnet eum ad restituendas vsuras, vel ad non recipiendas?

Resp. In quocumque statu litis, poterit Iudex Ecclesiasticus petere iuramentum ab vsurario: quia vsura est magnum peccatum, agiturque de euitando peccato, & de saluanda anima vsurarij, *c. ex litteris, de iureiurando.*

50 Si quis cum ira iuret aliquid temerarium, vel illicitum, vel difficile, vt si dicat, si iterum loquero tecum, iuro me Hierusalem, vel Romam nudis pedibus peregrinaturum, vel quid simile, obligatur ne tali iuramento?

Resp. Non obligatur; æquè enim se habet, ac si non iurasset; ratio est, quia iuramentum, quod ex calore iracundiæ emanat, non obligat, & dicitur calor iracundiæ, quando quis incensus ira iurat id, quod alias in quiete non iuraret, quod cognoscitur in eo, quòd transacto illo impetu, & ira homo pœnitet, & resipiscit, *tenet Abbas in cap. sicut ex litteris, isto tit. numero 2.*

51 Si quis iuret se commissurum peccatum illicitum, & turpe, vel facturum rem nociuam alteri, tenetur ne seruare tale iuramentum?

Resp. Si id iuret sciens, quòd talis res est peccatum, & quod non tenetur adimplere iuramentum super peccatum, tunc non tenetur adimplere, quod iurauit neque tenetur se absoluere à iuramento; ratio est, quia iuramentum de se nullum fuit, & sic non indiget absolutione exteriori, sed sacramentali interiori: si verò ignoret, quod iuramentum de re illicita non obligat, imò existimat obligare, sicut de re licita, tūc tenetur se absoluere à iuramento, & facere pœnitentiam, vt habetur in *c. quanto, de iureiur.*

52 Iuramentum temerarium debet ne seruari?

Resp. Tale iuramentum reijcitur ab Ecclesia, & non est seruandum, & iurans est puniendus, vt si quis iuret se volaturum per aerē, ambulaturum super mare, vel interfecturum centum mauros, vel quid simile, quod viribus naturalibus videtur impossibile; ratio est, quia ad impossibile nemo obligatur, vt habetur in *c. sut nos, de iureiur.*

53 Quis poterit reuocare alienationem ab Episcopo factam de rebus suæ dignitatis, & iuratam?

Resp. Successor eius, & rem tamquam suam occupare. *Abbas in c. intellecto, de iureiur. nu. 2.*

54 Iudex potest ex officio inquirere super iuribus Ecclesiæ?

Resp. Potest, & tenetur inquirere, & ea defendere. *Abb. in c. ad nostram, il 2. num. 8. eod. tit.*

55 Si Episcopus alienet, & iuret alienationem, valebit ne iuramentum?

Resp. Si alienatio fit ex suæ mensę, vel Ecclesiæ, aut dignitatis; iuramentum non valet, quia in ingressu dignitatis iurauit de non alienando, & primo iuramento standum est, *c. intellecto, eod. tit.*

56 Iudex potest ex officio inquirere de iuribus particulatium personarum?

Resp. Non, nisi sint pauperes. *Abb. in c. ad nostram, il 2. de iureiurando, num. 9.*

57 In iuramento, quid debet Iudex considerare?

Resp. Quantitatem causę, & dignitatem personę, vt non pro re leui fiat iuramentum. *c. iuramentum, eod. tit. §. fine, & ibi glossa.*

CAPVT XXVII.

De Exceptionibus.

1 Quid est exceptio?

Resp. Est rei defensio, per quam se defendit ab actore, *Azor. in sum. tit. de exceptionibus siue præscription. num. 1.*

2 Quot sint genera exceptionum?

Resp. Plura. primò, exceptio iuris. Secundò, facti. Tertiò, temporalis, & dilatoria. Quartò, perpetua, & peremptoria. Quintò, odiosa, vt Macedoniani. Sextò, fauorabilis, vt Velleiani. Septimò, in rem. Octauò, in personam. Nonò, anomala. Decimò, alia mixti. *leg. 1. & 2. ff. de exceptionibus. Speculator. eodē tit.*

3 In quo differunt defensio, & exceptio?

Resp. In eo, quod defensio propriè dicitur illa, quæ ipso iure tollit actionem contrarij, & dirimit, sicut solutio extinguit debitum: exceptio verò est quædā defensio, quæ competit reo contra actorem, & excludit intentionem actoris. *Institut. quibus modis obligatio tollitur. §. item, vt refert Speculator. eod. tit. nostro. numero 4.*

4 Quæ est exceptio iuris?

Resp. Cum opponis mihi, vt soluam tibi debitum, ego verò excipio, assignando tempus, & si terminus soluendi non fuerit completus, non teneor. *l. 2. ff. de exceptionibus.*

5 Quæ est exceptio facti?

Resp. Cum opponis, me fecisse damnum in vinea tua, at ego nego factum, asserendo, me potius tibi vtile fecisse, cum substulerim lapides, eamque melius coluerim. *l. 2. ff. eod tit.*

6 Quæ est exceptio temporalis, & dilatoria?

Resp. Quæ causam differt, vt si dicam habeo impedimentum non respondendi per duos menses. *Instit. de exception. §. appellantur. l. exceptiones, la 1. ff. de exceptionibus.*

7 Quæ est exceptio declinatoria fori?

Resp. Si sum clericus, & conuenio coram Iudice sæculari, declino forum, & sic differo iudicium, & litem ad multum tempus distraho. *l. exceptionem. C. de probationibus.*

8 Quæ est exceptio perpetua, & peremptoria?

Resp. Illa, quæ perimit litem, vt petis decem, soluo decem, vel attendo pactum de non petendo. *Ioa. Andr. c. 1. de lite contestata. lib. 6. l. 3. ff. de exceptionibus, & inst. de except. §. appellantur.*

9 Si excommunicatus impetret rescriptum super appellatione ab eo interposita, & non faciat mētionem excommunicationis, valet ne tale rescriptum?

Resp. Valet; ratio est, quia existens in excommunicatione potest appellare, & prosequi appellationem *c. fin. de except.*

10 Quæ est exceptio anomala?

Resp. Quæ non sequitur nomen aliarum exceptionum, & potest opponi ante litem contestatam, & post, vt exceptio excommunicationis. *Specul. lib. 2. de except. num. 7.*

11 Iudex debet ne apponere terminum ad dilatorias exceptiones ?—

Resp. Debet. *cap. pastoralis, de except.*

12 Exceptiones peremptoriæ, quando possunt opponi?

Resp. De iure vsque ad conclusionem, & facto iuramento, quod de nouo venerunt ad suam notitiam, vsque ad definitiuam. *Abb. c. pastoralis num. 9. de exceptionibus.*

13 Exceptio falsi quando potest opponi?

Resp. post sententiã, & vsque ad viginti annos, quia falsum facit corruere totum iudicium, sicut fallum fundamentum totam domum. *Abb. in c. cum venerabilis, eod. tit. num. 1.*

14 Contra testes potest ne opponi exceptio?

Resp. possunt opponi diuersæ exceptiones, videlicet, de infamia, de periurio, de excommunicatione, & consanguinitate, in quocumque statu litis post præsentationem. *cap. 1. de exception. & ibi gloss.*

15 Si quis dolo desijt possidere, quam pęnã incurrit?

Resp. Habetur pro possessore, & condemnatur, vt talis. *Abb. in c. aduersario, de exceptionib.*

16 Quis debet probare dolum?

Resp. Ille, qui allegat dolum. *Abb. in c. aduersario, de except. num. 6.*

17 Si quis habet plura beneficia, potest ne opponere suo contrario, quod ipse habet plura beneficia?

Resp. Non, quia replicatio paris criminis repellit excipientem. *c. cum Ecclesiastica, eod. tit.*

18 Exceptio de excommunicatione, vt quis repellatur ab agendo, debet esse de maiori, an de minori?

Resp. De maiori, quia excommunicatus minori, nõ est exclusus à Iure, vt agat, quia non est extra Ecclesiam. *c. à nobis, de exceptionib. & ibi glos.*

19 Exceptio excommunicationis priuat ne excommunicatum ab appellatione?

Resp. Non, neque à sua legitima defensione, sed solùm ab agendo, & reconueniendo. *c. cum inter priorẽ, & c. significauit. eod. tit.*

20 Si quis pro sua Ecclesia ponat exceptionem excõmunicationis, & ipse sit excommunicatus, vel periurus, est ne audiendus?

Resp. Exceptio debet admitti; quia causa non est opponentis habentis talem defectum, sed Ecclesiæ, quæ non est, neque potest esse excommunicata. *cap. dilecti, de exceptionibus.*

21 Si quis opponat excommunicationem alteri, & non probet, quam pœnam incurrit?

Resp. Condemnatur in expensis. *capite, exceptionem eodem tit.*

CAPVT XXVIII.

De Prescriptionibus.

1 Quid est præscriptio?

Resp. Est quoddam Ius, & exceptio ex tempore ab auctoritate legum vim capiens, negligentibus pœnam, & finem litibus imponens. *Goffred. tit. de præscriptionibus.*

2 Census iure Ecclesię, fontes, prędia, subiugationes debentur ne per solam consuetudinem?

Resp. Affirmatiuè, quia cum Ecclesia sit res pia, & administratores eius non succedãt ordine sanguinis, sed electionis; & præterea cum illa durauerint tempore sedis vacantis, congruum est, quod sufficiat ad probationem sola consuetudo. *cap. ad audientiam, de præscript. & ibi Abb. num. 2.*

3 Quid requiritur ad præscriptionem?

Resp. Primò, titulus. Secundò, possessio. Tertiò, bona fides. Quarto, vt res prescribenda sit præscriptibilis. Quintò, persona præscribens. Sextò, persona, contra quam pręscribitur.

4 Consuetudo tam longa, ita vt de eius initio non sit memoria, quam vim habet?

Resp. Vim tituli, & priuilegij, & sufficit, si sit centenaria ad pręscribendum contra iura Imperatori debita. *Abb. in c. cum nobis, de præscript. nu. 4.*

5 Quę iura acquiruntur per pręscriptionem?

Resp. Ius vtile directum, & omnia necessaria ad possidendam rem tamquam suam propriam. *Abb. in c. ad aures. num. 4. de præscript.*

6 Quot sunt status pręscriptionis?

Resp. De iure: tres. Primò, aliquando pręscriptio dormit, vt cum Ecclesia vacat. Secundò, aliquando interrumpitur, vt per litem, & possessionem contrariam. Tertiò, aliquando currit, vt cum quis possidet bona fide. *Abb. in cap. illud autem, de præscriptionibus. num. 5.*

7 Pręscriptio potest ne extendi de vna re ad aliam similem?

Resp. Non, sed tantum possessum, quantum pręscriptum, neque extendi potest, siue sit in iuribus incorporalibus, siue in rebus corporalibus. *Abb. in c. auditis, num. 9. eodem tit. nostro. & in c. cum inter, de sententia, & re iudicata. num. 16. & c. accedentibus, num. 7. de priuileg.*

8 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem inter pręsentes?

Resp. Decem annorum. *Inst. in rubr. de vsucapionibus, & longi temporis præscriptionibus.*

9 Qui dicũtur pręsentes in materia pręscriptionis?

Resp. Qui sunt in eadem ciuitate. *Abb. in c. de quarta, de præscript. num. 30.*

10 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem inter absentes?

Resp. Viginti annorum. *Inst. de vsucapionibus, sup. citata.*

11 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem longissimi temporis?

℞. Triginta, vel quadraginta annorum. *in l. vnica, & ibi glos. C. de vsucap. trasformanda, &c.*

12 Seruitutes quo tempore pręscribuntur?

℞. Spatio quadraginta annorum, dummodo sint res, quę à iure non prohibentur pręscribi.

13 Contra Romanam Ecclesiam quę pręscriptio requiritur?

Resp. In iuribus eius centum annorum. *DD. in c. auditis. eod. tit. de præscriptionib.*

14 Ecclesia per quod tempus pręscribit rem alicuius hominis particularis?

℞. Cum titulo, & bona fide per spatium decem annorum: si sine titulo, per spatium triginta, si habeat bonam fidem: quia possessor malę fidei nullo tempore pręscribit. *Abb. c. sanctorum. eod. tit. num. 1.*

15 Contra

15 Contra Ecclesias per quot tempora currit præscriptio?
Resp. Per quadraginta annos. *auth. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles.*

16 Contra Clericos per quot tempora præscribitur? Resp. Per tempus, per quod præscribitur contra sæculares. *Abb. vbi sup. n. 5. c. sanctorum, isto tit.*

17 Quomodo probatur mala fides?
Resp. Per confessionem possidentis, per famam publicam, per denuntiationem, & reclamationem tempore contractus, vel post factam. *Abb. c. sanctorum, de præscription. num. 4.*

18 Per quot tempora præscribitur cōtra Episcopum quarta funeralium, & decimarum?
Resp. Per quadraginta annos, cessante solutione, *c. de quarta, de præscrip.*

19 Per quod tempus præscribitur contra prædia, & bona Ecclesiæ, vel contra legata pia, vel contra loca pia, vt Eremitarum, &c.
Resp. Per tempus quadraginta annorum, quia reputantur vt ipsæ Ecclesiæ. *Abb. in c. de quarta. eod. tit. num. 7.*

20 Vt præscribat vna Ecclesia contra alteram, decimas, vel iura spiritualia, quot temporis requiritur?
Resp. Quadraginta annorum; quia melior est conditio possidentis. *c. ad aures. eod. tit.*

21 Census debetur ne alicui ratione consuetudinis, si non habeat scripturam, etiam si sit persona laicalis?
Resp. Affirmatiuè; dummodo talis consuetudo soluendi sit legitimè introducta, & probentur solutiones continuatæ per tantum tempus, quantum de illius initio sit memoria. *Abb. in c. ad audientiam, nu. 2. de præscriptionibus.*

22 Mala fides interrumpit præscriptionem?
Resp. De Iure ciuili, & canonico bona fides in præscriptione requiritur, & ipsa deficiente, præscriptio corruit, quia detinere rem alienam, & eam possidere, eiusque fructibus frui, est peccatum mortale, quod nulli dat ius, imò imponit & obligationem restituendi, & Papa potest tollere ius ciuile, & annullare constitutiones in pertinentibus ad peccatum mortale. *capite final. de præscriptionibus. Abbas ibi numero 38.*

23 Si antecessor meus habuit malam fidem, & ego bonam, nocet ne mihi in præscriptione mala fides antecessoris mei?
Resp. Non; sed non computabitur tempus in præscriptione, nisi illud, in quo habuit bonam fidē. *Abb. in c. de quarta, de præscript. nu. 9.*

24 Possessor malæ fidei quo tempore præscribit?
Resp. Nullo tempore; ratio est, quia longinquitas temporis non solum minuit peccatum, neque dat aliquod ius, sed auget malitiam peccati, vt habetur *in c. vigilanti, de præscript.*

25 Quis dicitur possessor malæ fidei?
Resp. Ille, qui scit rem esse alienam, vel scit non esse suam, quia nullum titulum in ea habet, & nihilominus eam possidet, & retinet, vel inuito domino, & petenti, vel non petenti; ratio est, quia ad hoc, vt quis sit bonę fidei possessor, debet possidere rem cum aliquo titulo, vel cum secura conscientia, vel saltem nō debet habere scrupulum, neque conscientiam contrariam, quia tunc tenetur facere diligentiam, vt res proprio domino restituatur. *tenet Abb. in cap. vigilanti, de præscript. num. 1.*

26 Quomodo probatur mala fides?
℞. Pluribus modis. Primo, per confessionem possidentis, dicentis se inuenisse talem rem, & confitentis non esse suam. Secundo, per famam publicam, quę erat in vicino oppido, vel in illo loco dicentem talē domum, vel talem agrum non esse illius hominis, quia tunc præsumitur, quòd talis fama peruenit ad aures possidentis. Tertio, per denunciationem factā ab aliquo parte Iudicem. Quarto, per reclamationē etiam extraiudicialem factam ab aliqua parte tempore contractus, vel post factum contractum dicētem illam rem esse suam, & non illius hominis, qui illam possidet. Quinto, per litis contestationem factam coram Iudice, vt tenet *Abb. in cap. sanctorum, de præscript. num. 4.*

27 Quæ res de iure præscribi non possunt?
Resp. Plurimæ. Primò, res furto ablatæ, quamquam à successore latronis possideantur bona fide. Secundo, res vi extortæ à suo domino. Tertiò, res sacræ, & religiosæ Deo sacratæ, & bona Ecclesiarum. Quartò, seruus fugitiuus. Quintò, homo liber, licèt tamquam seruus post 20. annos possideatur, vt tenet *Syl. verb. præscriptio, 2. num. 6. cum seqq.*

28 In quibus casibus non præscribitur, vel dormit præscriptio?
℞. In viginti duobus. Primo, in præstando obedientiam Prælato. Secundo, in soluenda procuratione, & substentatione visitationis debita. Tertio, in decimis à laicis possessis. Quartò, in matrimonio, & impedimento consanguinitatis. Quinto, in tributis, sine publicis functionibus. Sexto, tempore vacationis Ecclesię. Septimo, tempore belli, vel pestis. Octauo, neque contra disciplinam Ecclesiasticam. Nono in re, quæ de Iure communi possideri non potest, neque præscribi. Decimo, in re spirituali iniusto titulo acquisita. Vndecimo, in limitibus, & terminis diœcesis. Duodecimo, neque in via publica. Decimotertio, neque contra Ius publicum. Decimoquarto, in re sacra, & Iure fiscali. Decimoquinto, in re præsidi data contra l. Iuliam. Decimosexto, neque in re pupillari. Decimoseptimo, item pupillo nō currit præscriptio. Decimo octauo, neque in fundo dotali. Decimonono, neque in re peculiari, item vxori non currit præscriptio durante matrimonio. Vigesimo, item in rebus, quæ sub conditione debentur, durante conditione, non currit præscriptio. Vigesimo primo, neque tempore suspensionis Prælati. Vigesimo secundo, neque filiofamilias, dum est in potestate patris. *Glos. in c. cùm non liceat, de præscript. lit. C. verb. non obstante.*

29 Collatio beneficiorum, & Ius excommunicandi potest ne concedi laicis?
Resp. Per solum Papam potest, qui suprema potestate potest eos facere capaces, vel melius cum eis dispensare, vt obtideant iura ista. *Abb. in c. causam, de præscript. nu. 3.*

30 Quando agitur de agris, vel de mensura eorum, quæ solemnitates debent fieri?
Resp. Iudex debet ponere agri mensores expertos, & ab eis petere iuramentum, & citare partes, vt eos informent, & debent mensuras super agros extendere coram tabellione, vt depositiones eorum accipiat fideliter. *Abb. in c. quia indicante, de præscript. n. 5. & 6.*

31 Qui sunt, qui præscribere non possunt?
℞. primò, præcario tenentes. Secundò, colonus.

Resp. Potest, dummodo ipse lecto instrumento se subscribat; ratio est, quia actus scribendi non innæret fidei Notarij, sed actus subscriptionis, in quo consistit omnis legalitas. *Abb.c. inter dilecto, num.7. eod.tit.*

6 Quæ requiruntur, vt vnus Notarius publicet instrumentum, de quo alius Notarius fuit rogatus, vt illud faceret, & fecit?

Resp. Quinque. Primò, vt id faciat ad petitionem eorum, quorum interest. Secundò, vt faciat publicationem auctoritate Ordinarij. Tertiò, vt iste, cui fit commissio publicandi, sit Notarius. Quartò, quòd publicatio fiat fideliter. Quintò, quòd redigat talem publicationem fideliter in publicam formam. *Ioan. Andr. in c. cum, de fide instrumentor. l. si quis ex argentarijs. §. 2. & sequ. ff. de edendo, vt refert Abb. c. 1. n. 4. eod. tit. nostro.*

7 Princeps potest auctorizare, vel legalizare scriptum, seu instrumentum, quod factum est sine solemnitatibus Iuris?

Resp. De potentia ordinaria, non; de potentia verò plenaria, & absoluta, potest; ratio est, quia ipse dat auctoritatem notarijs, & sic potest dare auctoritatē scripturis. *Abb. c. 1. de fide instr. n. 1.*

8 Quid significat hoc nomen instrumentum?

Resp. Sumitur latissimè, latè, & strictè; latissimè, quando sumitur pro omni instrumento, de quo ff. de fundo instructo: latè sumitur pro omni probatione in iudicio deducta; strictè, pro scriptura, quæ fit ad probationem alicuius rei, & hoc modo sumitur in isto titulo. *Ioan. Andr. in rubr. de fid. instrument. & ibi Abb.*

9 Quot sunt genera instrumentorum?

Resp. Tria. Primo, scriptura publica. Secundo, priuata. Tertio authentica. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 2.*

10 Quæ est scriptura publica?

Resp. Quæ confecta est à publica persona, scilicet notario, vel tabellione cum solemnitatibus requisitis *c. 3. eod. tit. gl. in vers. publicam manum.*

11 In quibus casibus datur maior fides instrumentis, quam testibus?

Resp. In pluribus casibus, Primo, in antiquitate facti, vbi memoria testium non extat, neque sunt testes oculati. Secundo, in libertate serui. Tertio, in censu, vel fideicommisso. Quarto, vbi allegatur priuilegium; tunc enim creditur magis scripturæ, quam testibus; & in his casibus, & in alijs necessariò de Iure requiritur scriptura, vt in fundatione Ecclesiæ, & in iurepatronatus. *Abbas in c. ad audientiam, de præscriptionibus numero 8. qui allegat pro se multa Iura.*

12 In quibus casibus datur maior fides testibus, quàm scripturis.

Resp. In omnibus casibus, in quibus testes fuerunt præsentes, & possunt deponere præsentialiter se vidisse talem rem, & esse testes instrumentales illius scripturæ, & tunc maior fides datur testibus, quàm scripturæ; ratio est, quia instrumenta inuenta fuerunt propter fragilem memoriam hominem, & quia testes moriuntur; at vbi testes deponunt de aliquo facto, & quòd fuerint instrumentales in tali scriptura. *c. Albericus, de testib. c. tertio loco, de probat. & ibi glos.*

13 Si instrumentum sit perditum ad probandum tale instrumentum fuisse, & continere talem rem, qui testes requiruntur?

Resp. Non quilibet testis, licèt dicat se vidisse, & legisse tale instrumentum, sed requiritur Notarius, qui fecit tale instrumentum, & testes instrumentale, qui sint petiti, ita vt deponant totum instrumentum cū omnibus casibus, & exceptionibus; ratio est, quia alij testes, qui semel egerunt instrumentum, vel viderunt possunt facili negotio decipi, & non deponere totam seriem instrumenti, quod necessarum est ad iudicandum illud, quod continetur in instrumento. *tenet Abb. in c. Albericus, de testib. n. 4.*

14 Inscriptiones antiquæ in lapidibus, quæ sunt in Ecclesijs, in tumulis defunctorum, in portis ciuitatis, in edificijs publicis, quam probationem faciunt?

Resp. Magnam, & si contrarium non constet ex veris Instrumentis, eis credendum est, præcipuè in rebus antiquis, in quibus homines, qui viuunt, non possunt contrarium ex scientia, aut visu deponere; ratio est, quia illæ inscriptiones sunt notoriæ, & in parte publica fitæ, atque ab omnibus creditæ. Secundò, quia tempore, quo positæ fuerunt illæ inscriptiones, viuebant homines, qui factum scribant, & si non essent veræ, Iudices non sinerent illas affigi. Tertiò, quia tales inscriptiones faciunt publicam opinionem, & cum tales inscriptiones semper sint in materia honoris, vel nobilitatis, & non tollant, Ius alienum, eis acquiescendum est, cum maximam faciant probationem; vnde qui contra eas ausu temerario iudicaret, non esset tutus in conscientia; *tenet Abb. in c. cum causa de probat. n. 11.*

15 Quare istæ inscriptiones ponuntur in sepulchris, & in Ecclesijs, & in capellis?

Resp. Iste inscriptiones permittuntur ab Ecclesia, & Republica. Primò, in memoriam illorum hominum, qui sua bona Ecclesijs tradiderunt, & pauperibus vel suam vitam pro suo Rege periculis obiecerunt. Secundò, vt pro illis oretur. Tertiò, vt eorum successores imitatione illorum meliores euadant. Quartò, sæpe ponuntur istæ inscriptiones ob animi gratitudinem à successoribus pro beneficijs acceptis à suis maioribus. Quinto, ponuntur ne opera pia, quæ relinquuntur à fidelibus defunctis, obliuione pereant, & executioni non mandentur, & cùm sint scripta in illis lapidibus, sunt notoria diuitibus, & pauperibus, & quilibet potest peti, vt adimpleatur?

16 Quæ est scriptura priuata?

Resp. Illa, quæ fit ab homine priuato sine solemnitate Notarij. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 2.*

17 Quæ requiruntur ad hoc, vt scriptura originalis faciat fidem?

Resp. Primò, debet apponi dies, mensis, & annus Domini. Secundò, nomen Papæ, Imperatoris, vel Regis illius Regni. Tertiò, locus, vbi fit contractus; videlicet in tali ciuitate tantum. Quarto, indictio. Quintò, series, & narratio distincta negocij. Sextò, nomen, & cognomen testium, eorum quidem; qui noti sunt Notario, vel alijs testibus, & testes debent esse secundùm numerum requisitum à varijs scripturis, licèt non debeant se subscribere propria manu, nisi in scripturis, quæ secundum ius postulant illam solemnitatem, sicut testamenta clausa. Vltimò, firmatur nomine, & signo Notarij, quo semper vti solet. *Specul. in rubr. de edict. instrument. quem citat Abb. in c. 1. eod. tit. nu. 3.*

18 Protocollum facit de se fidem?

R. Affir-

Resp. Affirmatiuè, quia habet omnia illa, que habere debet instrumentum *cap. vt verum dist. 9. cap. ieiunium distinct. 76.*

19 Quæ est scriptura authentica?
Resp. Illa, quæ per se solam fidem facit sine aliquo adminiculo, quia confecta est cum testibus, & solemnitatibus à Notario, vel scriba, & habet signum notarij, vel sigillum. *Abbas cap. 1. de fide instrum. numero 2.*

20 Transumptis instrumentorum datur ne fides?
Resp. Si exemplar instrumenti non sit solemniter sumptum, non facit fidem, nisi appareat originale; si verò sit solemniter sumptum, facit fidem sicut originale. *c. 1. eod. tit.*

21 Quid est exemplar?
Resp. Est transumptare scripturam originalem tabellione factam ex suis registris cum authoritate Iudicis ordinarij. *c. si instrumenta. de fide instrum.*

22 Si instrumentum in vno capite sit falsum, reprobabitur ne in totum?
Resp. *Ioan. Andr. & glos. cap. si ad scripturas sacras. 9. dist.* tenet, quòd solùm damnatur tale caput, si sit distinctum ab alijs capitulis, *sed Abb. Bart. in l. si ex falsis. C. de transact. num. 12.* tenent, quòd si tale damnum prouenit ex culpa notarij, totum instrumentum damnatur, quia auctor damnatus est ex sua falsitate, & & idem *tenet Abbas in capit. fraternitatis. de haret. numero 4.*

23 In quibuscasibus est faciendum exemplar alicuius scripturę?
Resp. Quando originale est vetustate consumptum, & difficile legitur, vel quando debet transferri in partem longinquam, & timetur, nè pereat, vel quoties propter aliquam vtilitatem interest partium transumptare tale originale. *c. si instrumenta. de fide instrumentorum.*

24 Confessio, pactum nudum, stipulatio, & cautio facta sine scriptura valet ne?
Resp. Non, cum sint verba enuntiatiua, quę non litigant. *Abb. c. si cautio. de fide instrum. nu. 2.*

25 Quando est faciendum tale exemplar, & quæ solemnitates requiruntur, vt sit validum?
Resp. Pars volens transumptare scripturam, originalem debet coram Iudice ordinario comparere, & ante eum petere exemplar, & præsentare originale, & Iudex debet illud recognoscere, & dare fidē, quod tale originale non est ruptum, neque cassatum, neq; vitiosum in toto, neque in parte, & mandare, vt persona publica, videlicet tabellio, vel Notarius faciant exemplar, debet tamen pars cōtraria, cui damnum imminet, citari, vt veniat ad recognoscendum originale, videatq; illud corrigere, scribere, & legalizare. *c. si instrumenta, eod. tit.*

26 Si aliqua pars, quędamnum patitur, absens sit, & non citetur, quam fidem facit contra illam talis scriptura exemplara?
Resp. Nullam, nisi sit citatus, & contumax, vel nisi de nouo illi monstretur originale, vt possit opponere, quod voluerit, & tunc valet scriptura. *Ioan. Andr. in c. si instrumenta, eod. tit.*

27 Quæ sunt genera vitiorum, quæ possunt opponi contra instrumentum, quando transumptatur?
Resp. Duo, scilicet intrinseca, quæ ex ipso instrumento constant, videlicet, quòd est cassatum, rasum, vel ruptum; vel extrinseca, scilicet quod factum sunt à tabellione excomunicatio, vel seruo, quę non constant ex instrumento, se extra illud. *Abb. vbi sup. n. 3.*

28 Transumptum factum coram Iudice cum partis citatione, & reliquis solemnitatibus quam fidem facit?
Resp. Facit tantam fidem sicut originale. *c. si instrumenta, eodem tit.*

29 Liber mercatorum quam fidem facit?
℟. Pro scribente nullam, sed cum adminiculis inducit præsumptionem. *Abb. c. 2. eod. tit. num. 9.*

30 Liber rationum facit ne contra scribentem?
Resp. Facit. *Bart. in l. quadam. §. nummularios. ff. de edēdo. nu. 2. Abb. in c. 2. eod tit. num. 10.*

31 Si liber mercatoris dicat, Petrus posuit in telonio meo centum, & idem Petrus accepit quadraginta, quam fidem facit?
Resp. Contra scribente constituit eum debitorem, vt debentē cētum; Petrus verò poterit in sui fauorem acceptare centum, & negare accepisse quadraginta. *Bart. l. Aurelius §. idem. ff. de liber. legata.*

32 Cancellatio, seu casura tollit ne fidem in scriptura?
Resp. Non, dummodo à Notario, vel scriba in fine sit saluatum, & validatum propria manu, immò addit firmitatem, quia ex eo apparet Notarium, vel scribam recidisse talem scripturam, & accuratè occultasse, quia inde substulit errores, *c. ex litteris, de fide instrum. & ibi. Abb. nu. 1.*

33 Si sit consuetudo in aliquo loco, vel Prouincia, vt credatur instrumento facto sine subscritione testiū, est ne seruanda?
Resp. Affirmatiuè, cum consuetudo legitimè introducta ad hoc habeat vim, vt tali instrumento credatur sine subscriptione testium. *Abb. cap. cum dilectus, eod. tit. nu. 6.*

34 Si testes obliti fuerint diei, mensis, & anni quibus fuit actus gestus, vitiatur ne testimonium?
Resp. Non, cum memoria sit fragilis, & in hoc non consistat veritas, sed in substantia facti. *Abb. c. cum Ioannes, num. 4. de fide instrum.*

35 In instrumento publico requiritur ne, vt testes se subscribant?
Resp. Non requiritur, sed sufficit, vt manu Notarij subscribantur nomina, & cognomina testium, & cognitio. *cap. cum Ioannes. eodem titul. & ibi Abbas numero 5.*

36 Si testes instrumentales directè, vel indirectè deponant contra instrumentum, quam fidem faciunt?
Resp. Faciunt instrumentum vacillare. *Abb. vbi sup. numero 14.*

37 Si instrumentum habeat sigillum impressum, vel pendens, & perdatur, vel frangatur, ex hoc vitiatur ne tale instrumentum?
Resp. Si sit publicum, non vitiatur, quia instrumentum publicum, sine tali sigillo habent suam firmitatem necessariam, & sigillum solum addidit maiorē legalitatē. *Abb. in cap. inter dilectos, eod. tit. numer. 3. de fide instrum.*

38 Qui defectus detrahunt fidem sigilli, & faciunt sigillum vacillare?
Resp. Quatuor. Primus, cum non congruit sigillum sculptum cum dignitate sigillantis. Secundus cum litteræ sigilli non sunt legibiles; neq; intelligibiles. Tertius, quando patitur tam enormem fractuam, quod ex residuo intelligi non possit, cuius sit sigillū.

Quartus,

Quartus, quando papyrus est vetustissima, & cera sigilli nouissima, vel recens; apparet enim de nouo posita. *Abb. vbi sup. num. 4. c. inter dilectos, de fide instrumen.*

34 Cardinali asserenti se habere talem gratiam, vel commissionem à Papa viuæ vocis oraculo, quæ fides debet adhiberi?
Resp. De stilo Curię omnimoda fides propter Cardinalitiam dignitatem; Cardinales enim maiores sunt Episcopis in officio, quia sunt de consilio Sũmi Pontificis, & quotidie contingit in Curia Cardinales obtinere commissiones, & gratias à Papa viuę vocis oraculo. *Andr. in c. constitutus, de appell. tenet*, quòd in graui præiudicio alterius requiritur aliquid plus, quàm si commissio viuæ vocis oraculo, cum ius præsupponat nunquam Papam velle alicui facere iniuriam, vel tollere ius suum. *cap. quamquam. 2. q. 7. Abb. in cap. quod super. num. vult. de fide instrumentorum.*

35 Quid est insinuatio scripturæ?
Resp. Quando in donationibus donatio, quinquaginta aureos excedit, illam insinuari à iudice, vt illã ratam habeat, imò aliæ scripturę quotidie insinuantur coram iudice, vt maiorem firmitatem habeant. *Abb. c. si instrumenta, eod. tit. num. 1.*

36 Quid est publicatio scripturæ?
Resp. Quando aliqua scriptura coram Iudice, & omnibus solemniter publicatur. *Abb. vbi sup.*

37 Quid est acceptatio scripturæ?
Resp. Quando in donationibus, vel in legatis, vel institutione hæredis ille, in cuius fauorem est facta talis scriptura acceptat talem donationem, vel institutionem coram tabellione, & testibus.

38 Quando agitur de falsitate instrumenti, debet ne quis iurare de calumnia.
Resp. Affirmatiuè, nam vltra alias probationes potest pars etiam adhibere calumniæ iuramẽtum. *Abb. c. accepimus, eod. tit. num. 7.*

39 Litteræ impetratę præter, vel extra stilum Curiæ quam fidelitatem habent?
Resp. Sunt de falsitate, vel surreptione suspectæ, & ante earum executionem consulendus est humiliter Summus Pontifex. *Abb. in capit. quod super. eodem titu. numero 2.*

40 Qui in aliquo negotio vtitur bulla, seu scriptura originali, potest ne illam reassumere?
Rꝶ. Non, tenetur illam relinquere in actis Notarij, sed transumptum solum scriptum, & collationatum cum citatione partis ad videndum transumptare, & colationare, hoc propter periculum, ne perdatur originale. *c. contingit. eod. tit.*

41 Si quis lacerat litteras contra se latas ad quid tenetur?
Rꝶ. Ad damnum partis, & punitur arbitrio Iudicis secundum quantitatem, & qualitatem delicti. *Abb. c. accepimus, eod tit. num. 4.*

42 Rasura litterarum in quibus partibus facit suspitionem?
Resp. In data, nomine Iudicis, institutione, vel sobstitutione, narratione facti, & in illo verbo, vel articulo, in quo consistit differentia, quòd relinquitur arbitrio iudicis. *Abb. in capit. inter dilectos, eodem tit. num. 12.*

43 Exhibitio vnius litteræ, vel malę orthographiæ, vel latinitatis, vitiat ne rescriptum?
Resp. Non, cum ex hoc non mutetur veritas, neque sensus orationis. *Abb. c. ex parte. eod. tit. nu. 1. & 3.*

44 Si quis præsentat duas scripturas contrarias, quam fidem faciunt?
Resp. Siue reus, siue actor illas præsentent, nulli earum datur fides. *Abb. c. imputari. eod. tit. nu. 5.*

45 Si quis scriba, vel tabellio fecit abbreuiaturas, dicendo, se obligauit. &c. ad expensas, &c. & postea moriatur, alius scriba poterit ne prolongare hanc scripturam, & dare partibus?
Resp. Non, quia talis scriptura est nulla, nisi per eundem Notarium extendatur, & legator coram partibus, & ab eis accepteur. *Abb. in cap. cum P. num. 5. eod. tit. de fide instrumentorum.*

CAPVT XXV.

De Pręsumptionibus.

1 Quid est præsumptio?
Resp. Quædam suspicio, quæ causatur in animo iudicis ex varijs coniecturis, vel indicijs, & crescit, aut diminuitur, si inditia crescant, aut diminuantur. *Abb. in c. quanto, de præsumpt. num. 3.*

2 Quibus nominibus vocatur hoc nomen suspitio in Iure?
Resp. Pluribus, scilicet præsumptio, inditium, & coniectura, his nominibus vtitur ius ad declarandam præsumptionem, quam Iudex habet ex varijs coniecturis. *cap. forus, de verb. sing. l. absentem ff. de pœnis. cap. 1. q. 1. cap. dixit. 3. 2. q. 1. quæ citat Abb. in c. quanto, num. 2. de præsumpt.*

3 Præsumptio quando debet allegari?
Resp. Quando oritur ex facto alicuius, de cuius fauore agitur. *Abbas cap. afferte mihi gladium de præsumption. num. 4.*

4 Quot sunt genere præsumptionum?
Resp. Plura. Primũ est prẹsumptio Iuris. Secundum præsumptio hominis. Tertium præsumptio Iuris, vel de Iure. Quartum præsumptio probabilis. Quintum vehementissima. Sextum vehemens. Septimum violenta. Octauum temeraria. Nonum modica. Decimum fictio iuris. *c. litteras, de præsumptionibus. c. cum contumacia. de hereticis in 6. & Abb. c. quanto, de præsumptionib. num. 2.*

5 Si Iudex procedit ex præsumptionibus, quam sententiam debet ferre?
Resp. Moderatam, & raro. *Abb. in c. si quisquam, de cohabit. cler. & mulier. nu. 4.*

6 Quæ est præsumptio iuris?
Resp. Quando Ius præsumit aliquid, tamen super illo non determinat, & contra hanc præsumptionem admittitur probatio in contrarium. *c. is, qui de sponsalib. & cap. ferrum. dist. 50. & Abb. c. quanto, num. 2. eod. tit. nostro.*

7 Quæ est præsumptio hominis?
Resp. Quando Iudex ex aliquibus coniecturis, & testimonijs ex vultu testium, vel ex trepidatione præsumit aliquid contra reum, uel pro eo, ubi ius specificè aliquid non præsumit. *cap. afferte mihi gladium, de præsumptionibus. l. 3. ff. de testibus. cap. si testes 4. q. 3. cap. in præsentia, de renuntiatione, vt refert Abb. in cap. quanto,*

quanto, num. 3. eod. tit. nostro.

8 Quæ est præsumptio Iuris, vel de Iure?
Resp. Quando ius præsumit aliquid incertum, vel occultum ex aliquibus conlecturis, & dat illud pro certo, ac si verissimum esset, & determinet quid in tali casu faciendum sit, contra quam non admittitur probatio in contrarium, vt si quis desponsatus per verba de futuro cognouerit carnaliter sponsam suã, præsumit ius, quod tunc voluit contrahere per verba de præsenti. *c. is, qui, de sponsalib. & Abb. in c. 1. de conceß. præbendæ. nu. 5. & d. cap. quanto, num. 2. eod. tit nostro.*

9 Quæ est presumptio probabilis?
Resp. Quasi caufata rectè, quia reddit factum verisimile, non tamen sufficit ad sententiam; vt si quis vidit aliquem in secreto loquentẽ cum muliere formosa, vel illam tangentem, vel cum illa nimiam familiaritatem habentem, præsumitur, quòd sit eius concubina. *c. clericus, dist. 8 c. inquisitioni, de sent. excommun. gloss. in c. insinuatum, de simonia.*

10 Quæ est præsumptio vehementissima?
Resp. Quando coniectura sumpta est clarè, & vehementissimè, vt quis difficile possit negare delictum, vt si quis inueniatur cum ense, & sanguine in domo, & in eodem loco sit mortuus. *c. præterea, de test. cap. sciant. 2. q. 8. Ioan. Andr. in additionib. ad speculatorem. tit. de probationibus. §. videndum, quem refert. Abb. in cap. quanto, num. 3. eod. tit.*

11 Quæ est præsumptio vehemens?
Resp. Illa, quæ tantum vrget Iudicem ad suspicandũ vehementer contra reum. *Abb. in c. quanto, de præsumptionibus, num. 3.*

12 Quæ est præsumptio violenta?
Resp. Illa, quæ quasi violenter Iudicem ad credulitatem trahit, & indicia sunt tam violenta, vt sufficiãt ad sententiam, sicuti si quis intra cubiculum cum socio conclusus fuerit, & inueniatur occisus, necessariò dicendum est fuisse à socio peremptum, cum verisimile non videatur, quòd ipse se interfecerit. *Abb. in c. quanto, de præsum. num. 3.*

13 Quando valet sententia per præsumptiones?
Resp. Quando est violenta, & Iudex aduertit, quod constat in actis, quia ponitur ibi in loco probationis. *Abb. c. afferte mihi gladium, eod. tit. nu. 5.*

14 Violenta præsumptio sufficit ne ad sententiam diffinitiuam?
Resp. Aliquando præsumptio violenta non probata, neque allegata ad sententiam diffinitiuam sufficit, sicut fuit illa Salamonis; quando duæ mulieres petebant ad inuicem eundem filium viuum, præcipuè cum possit Iudex tutò sententiare ex exemplis Principum. *cap. afferte mihi gladium, eodem tit. & Abbas ibi. numero 3. & c. final. de presbyt. non baptizato numero 4.*

15 Quando Iudex dat sententiam diffinitiuam ex sola violenta præsumptione, qualis debet esse ista sententia?
Resp. Mitissima, & non debet condemnare reum in pęna pecuniaria, nec corporali, sicut fecit Salomon, qui mulierem, quæ petebat, vel furabatur filium alterius, non condemnauit aliqua pœna, sed solum restituit filium verę matri. *Abb. vbi sup. num. 6. in cap. afferte.*

16 Quæ est præsumptio temeraria?
Resp. Quando indicia non sunt sufficientia ad præsumendum delictum; vt si quis vidit clericum simul cum muliere loquentem, temere ex hoc præsumitur adulterium. *c. inquisitioni. de sent. excom.*

17 Quæ est fictio iuris?
Resp. Quando ius disponit aliquid statuendo super certo, quod in se neq; est verum, neque certum, vt si disponat dotẽ esse restituendam tali mulieri, & talis mulier non habuit dotem, benè disponit, si habuisset. *l. 1. C. de rei vxoria actione.*

18 Quæ est præsumptio non modica?
Resp. Quando indicia non sufficiunt ad sententiam contra reum dandum; sed solùm ad suspicandum illũ tale delictum commisisse. *vt in cap. super eo, il 2. de testibus.*

19 In his præsumptionibus potest ne dari certa regula, quæ præsumptio sufficiat ad sententiam, quæ ad semiplenam probationem; quæ ad torturam, quæ ad suspensionem officij?
Resp. Non, sed hoc relinquitur arbitrio iudicis prudentis; nam cum istæ omnes præsumptiones aliquãdo ex facto præsenti pendeant, aliquando ex futuro, aliquando ex vultu, seu trepidatione testium, omnia relinquuntur arbitrio iudicis prudentis. *vt in l. 3. ff. de test.* loquendo iudici, tu magis scire potes, quanta fides, testibus sit adhibenda, & ideò plurimum oportet, ut testes in præsentia iudicis examinentur. *Innoc. c. quoniam, de probat. nu. 5.*

20 Ex præteritis quid præsumitur?
Resp. Ex præteritis, & antecedentibus, futurum. *c. mandata. de præsumptionibus.*

21 Ex facto de præsenti, quæ pręsũptiones oriuntur?
Resp. Tres. Prima si quis de pręsenti est criminosus, & accusat alium, præsumitur, ex bono animo non accusare. *c. qui crimen. 6. q. 1.* Secunda si mulier transit ad secundas nuptias, & uidit suum maritum primum uiuere, præsumitur (si statim à secundo non discedit primum uiuere, & causa incontinentię fecisse secundas nuptias. *cap. cum per bellicam. 34. q. 1. & 2.* Tertia si quis est incõtinens hodie, præsumitur, quod erit postea. *c. si quis Diaconus. dist. 50.*

22 Ex facto de preterito, quæ pręsũptiones oriuntur?
Resp. Tres. Prima si aliqua mulier uixit luxuriosè, non præsumitur, quòd fuerit uxorata, quia uit non consensisset. *c. quia sunt culpæ. visi.* Secunda, si requiratur de fama præsenti, si uixit antea bene, de presenti credito etiam uiuere bene. *cap. monachus verò. dist. 77.* Tertia præsumitur ex præterito circa futurum, ut qui antea neglexerit mandata superioris, creditur in futurum neglecturum. *cap. scribam, de præsumptionibus.*

23 Violenta præsumptio sufficit nè absque alia probatione ad separationem matrimonij, quoad mutuam communicationem?
Resp. Sufficit ad separationem absq; alia informatione, ut si quis ducat testes, dicentes se uidisse illius uxorem, cum alio uiro, nudum cum nuda, in eodem lecto iacentes, hæc probatio sufficit ad separationem thori, licet sit uiolenta. *c. litteris, eod. tit. & ibi glossa.*

24 Vna præsumptio repellitur ne per aliam?
Resp. Si sint duæ præsumptiones, una alteri contraria, Iudex ponderet, quæ sit magis consona, & per illam tollet aliam. *gl. in c. litteris, eod. tit.*

25 De eo, qui fuit continens in iuuentute, quid præsumitur in senectute?
Resp. Quod sit magis continens, præcipuè si sit litteratus. c.

teratus. c. cum in iuuentute, de præsumptionibus.

26 Qui in aliquo festo proponit libellum famosum contra aliquem, qua pœna punitur?
Resp. Pœna capitali, nec excusatur ratione ludi, nel festi, imò grauatur, quia maior publicatio est in ludo. l. vnica. C. de famos. libellis. c. 1. 5. q. 5.

27 Frater cum sorore quam præsumptionem facit?
Resp. Etiam si solus cum sola inueniatur, non facit præsumptionem uitijs, nec incontinentie propter naturale fœdus. c. cum iuuentute, de præsumptionibus. & ibi gloss.

28 De delicto hæresis potest quis per uehementem præsumptionem condemnari?
Resp. Non, neq; de alio delicto grauissimo; cum in criminalibus debeât esse præsumptiones luce clariores. c. litteras. eod. tit. & ibi glossa.

29 In male factis quid præsumitur?
Resp. Malus animus, & dolus. l. 1. C. ad legem Corneliam de sicarijs.

30 Si duæ mulieres petant eundem filium, & ambę ante probationem, & sententiam moriantur, iste filius cuius erit & cuius hęreditatem habebit?
℞. Variæ sunt DD. opiniones, sed uerum est, quòd si aliqua possidebat filium, habebit eius hæreditatem, si neutra erat in possessione, iste filius admittitur indistinctè ad probationem suæ matris, & si non probauerit, nullam harum mulierum habebit hæreditatem, quia habere hæreditatem utriusq; impossibile est, cum quis non possit esse filius duarum. Abb. in c. afferte mihi gladium. eod. tit. num. vlt.

31 Bona, nel mala uita adolescentis quam præsumptionem facit in senectute?
Resp. Quod haber bonam, uel malam senectutem: licèt hæc præsumptio non semper sit certa, cum mores hominus mutentur, pręcipuè cum in dignitatibus, & officijs constituuntur. c. ex studijs. eod. tit. & gloss. ibi.

32 Quam pręsumptionem generat contra se, qui super fuit iudicium?
Resp. Non habere iustitiam. c. nullus dubitat. eod. tit.

33 Fuga, & contumacia sufficiunt ne ad condemnationem?
Resp. Sufficiunt, licet post condemnationem, si ultro se repræsentauerint intra annum in legibus Hispanię purgatis expensis audiri debeant. Abb. in c. nullus eod. tit. Bart. l. admonendi. ff. de iuretur.

34 Si duo delicta opponanrur reo, & ipse neget unū delictum, quid est pręsupponendum de alio?
℞. Tacendo illud confiteri uidetur, & aliud quia tacens plus pręsumitur consentire, quàm contradicere. c. nonne eod.

35 Si quis præsente domino intrat possessionem ipso tacente, uidetur ne consentire?
℞. Si talis habeat titulum ad accipiendam possessionem, & tacente domino accipit, illa taciturnitas reputatur pro consensu, sicut si quis me pręsente accipit librum meum, si taceo, uideor consentire. l. 2. C. de acquir. poss. & cap. nonne, de præsumptionibus, & ibi glossa.

36 Si me absente aliquis facit actum in re mea, & postea venit ad meam notitiam, & taceo, uideor ne consentire, vel negare?
Resp. Distinguendum, aut id, quod agitur, est in meum commodum, & si taceo, uideor consentire: aut est in meum damnum, & tunc si taceo, non uideor consentire: sed rem distraho ad tempus opportunum. Abb. in c. nonne, de præsumptionibus. numer. 4. Bar. in l. qua dotis nomine ff. sol. matri.

37 Ratihabitio potest fieri absente illo procuratore, qui actum gessit pro me?
Resp. Potest fieri præsente & absente, cum non sit dubium ratihabitionem mandato comparari, quod mandatum fit absente, & pręsente procuratore. Abb. in c. nonne de præsumpt. nu. 5.

38 Quando aliquid est notum in loco longinquiori, quid præsumitur de proximiori?
Resp. Quod à fortiori erit magis notum in propinquiori loco. c. quanto, de præsumptionib.

39 Si quis minatus fuerit se percussurum aliquem, & iste fuerit percussus, & non apparet, quis eum percusserit, hæc præsumptio erit ne sufficiens ad condemnandum illum?
Resp. Non, quia licèt sit præsumptio contra reum, tamen in criminalibus probationes debent esse luce clariores: solùm enim sufficiet ad incarcerationem, & vt ponatur in conspectu tormentorum. l. sciant cuncti. C. de probat.

40 Si quis permutet beneficium tenue cum pingue, quid est præsumendum contra eum?
Resp. Quod talis permutatio sit fraudulenta, vel simoniaca, cum non sit verisimiles, quod quis det beneficium pingue pro tenui, nisi animo ditandi fratrē, vel nepotem. vel quia accepit ab alio pecuniam, quia mediante facit talem permutationem. Abb. cap. quia verisimile, de præsumptionibus. nu. 1. c. super hoc, de renuntiatione.

41 Matrimonium pręteritum quibus præsumptionibus potest probari de Iure canonico?
Resp. Per famam publicam, per cohabitionem simul, per instrumentum matrimoniale, per communem credulitatem vicinorum, hæ omnes simul præsumptiones faciunt præsumptionem iuris, vel de iure, contra quam non admittitur probatio. c. illud quoque, de præsumptionibus.

42 Quæ præsumptio sufficit de iure ciuili ad probationem matrimonij?
Resp. Sufficit sola cohabitatio. l. in libera. ff. de ritu nuptiar. Abbas in cap. illud quoque. num. 14. de præsumption.

43 Si dominus constituat dotem, vel donationem propter nuptias, quæ præsumptio est pro serua?
Resp. Iuris, vel de iure, scilicet quod ei donauit simul libertatem. Abb. capit. illud quoque, de præsumptionibus, num. 11.

CAPVT XXVI.

De Iureiurando.

1 Quid est iuramentum?
Resp. Affirmatio, vel negatio rei sacræ assertione, vel attestatione firmata. Goffred. in sum. tit. de iuramento.

2 Ad iurandum licitè quid requiritur?
Resp. Veritas, iustitia, & iudicium. cap. & si Christus, eodem tit.

3 Iura-

3 Iuramentum est largi, vel stricti iuris?

Resp. Stricti,& stricte interpretandum propter periculum animæ. *Abb.in cap.Clericus.n.2. eod.tit.*

4 Potest quis petere relaxationem iuramenti, quãdo illius adimpletio affert turpitudinem non iuranti, sed tertiæ personæ?

Resp. Affirmatiuè,quia causa petendi absolutionem est iusta. *c.1. de iureiur.*

5 Quotuplex est iuramentum?

℞. primò,assertorium;cum iuratur rem sic esse, vel non esse. Secundò, promissorium, cum iuratur de futuro,aliquid promittendo. Tertiò, execratorium, vt cum iuratur, si hoc non fecero, hoc accidat filijs meis. Quartò, confirmatorium, vt quando quis affirmat iuramento hoc accidisse. *Hostiens.in sum.de iureiurando*. Quintò, iuramentum calumniæ, vt cum quis iurat se bona,& non mala fide agere. *c. fin. & c. Quintauallis, de iureiur.*

6 Christianus peccat ne expetendo iuramentum ab infidelibus secundum eorum religionem?

Resp. Non, quia astringit infidelem ad aliquid faciendum eo vinculo, quo potest eum astringere: sed Christianus non debet adhibere fidem eorum religioni. *Innoc.nu.2.& Abb. in c. & si Christus.de iur.iurand. nu.14.*

7 Quotuplex est iusiurandum, seù iuramentum?

℞. Primò; voluntarium, & conuentionale, quando partes voluntariè conueniunt. Secũdò, necessarium, vt quando quis iurat in lite de mãdato Iudicis,quod res sibi debetur. Tertiò, assertorium, quando iuratur rem sic se habere,vel non habere. Quartò, promissorium: quando iuratur promittendo rem de futuro. Quintò, execratorium, vt cum quis iurat, si hoc fecerim,hoc damnum accidat mihi, & iuramento testatur se non iterum commissurum, quod execratur. Sextò, confirmatorium, vt cum quis iurando confirmat ita vidisse. Septimò, iuramentum de calumnia, vt quis iurat se calumniosè non tentare litem. Octauò,purgatorium, vt cum quis purgat iurando, se non commisisse tale delictum. *Host.in summa eod.tit.& ff. in rubr. de iur.iur.*

8 Iuramentum quando debet adimpleri?

Resp. Semper, quando potest adimpleri sine dispẽdio animæ,& nisi adimplendo quis peccet, vel faciat contra iustitiam. *c.Quintauallis,& cap.si verò,de iureiurando.*

9 Iuramentum est personale, vel reale?

Resp. Personale,quia persona obligatur, *c.venientes de iureiur.& ibi glos.*

10 Iuramentum cum sit bonum, quare prohibetur, vt non fiat sine causa?

Resp. Propter periculum periurij. *cap.& si Christus, eodem tit.*

11 Qui semel iurauit obedientiam Prælato, vel domino, tenetur ne iterum iurare successori illius obedientiam?

Resp. Non, quia in primo iuramento includitur fidelitas successori seruanda. *c.veritatis, eod.tit.*

12 Iuramentum in præiudicium alterius est ne licitum?

Resp. Non, neque tenetur quisquam illud seruare, & peccat adimplendo. *c.venientes,de iureiur.*

13 Ciuitas potest statuere aliquid in præiudicium præeminentiæ superioris?

Resp. Non, neque iuramentum supra hoc est adimplendum, quia est illicitum. *Abb.in c.venientes,de iur. num.1.*

14 Christianus potest nè iurare per alienos Deos?

Resp. Non,& peccat iurando. *Abb.in c.& si Christus num.13. eod. tit.*

15 Iuramentum potest ne extendi ad aliquas res non expressè iuratas?

Resp. Non, vt si quis iurauit statuta edita, non tenetur seruare edenda, nisi nouo iuramento adstringatur. *c. clericus. de iureiur.*

16 Quis potest absoluere à iuramento?

Resp. Papa,& Episcopus. *Abb.in c.quanto,eod.titulo num. 8.*

17 In absolutione iuramenti,vel relaxatione quis est Iudex competens?

Resp. Prælatus, cum iuramentum sit res sacra, & ad Ecclesiasticum pertineat. *Abb.in c.1. eod.tit.nu.5.*

18 Quod est iuramentum,quod Papa, Episcopi,& in dignitate constituti faciunt?

Resp. primò,quod erit fidelis Ecclesiæ, & pontifici. Secundò, quod seruabit secretum sibi à papa cõmissum. Tertiò, quod defendet papam,& sedem Apostolicam. Quartò,quod veniet ad synodum vocatus, si non habuerit legitimam causam. Quintò,quod legatum papæ honorabit, & adiuuabit. Sextò, quod limina Apostolorum visitabit tertio quoque anno, & si Episcopus fuerit extra montes quinto quoque anno. *c.ego N.eod.tit.de iureiur.*

21 Si monachi iurant stare apud inimicos in obsides, & pignus, & possunt fugere à carcere, tenentur ne stare?

Resp. Tenentur,& seruare iuramentum,& si fugiũt, sunt periuri,quia iuramentum semper est seruandũ, quotiescumque sine interitu salutis æternę possit seruari. *c.ex rescripto, de iureiur.*

22 Monachus iurando obligatur naturaliter, vel ciuiliter?

Resp. Naturaliter, & cum consensu sui superioris, ciuiliter,& naturaliter, sicut secularis. *c. ex rescripto. eod.tit. Abb. ibi. num.1.*

23 Religiosi possunt ne iurare?

Resp. Licitè,& ex causa possunt, vt in iudicio. *c.& si Christus, de iureiur.*

24 prodigus obligatur ne iuramento?

Resp. Licèt à lege prodigus æquiparetur insano, tamen obligatur iuramento,quia æquiparatio non est in iurando,sed in bonorum dilapidatione. *Abb. in c. cum contingat, eod.tit. num. 11.*

25 Qui frangit licitum iuramentum, qua pęna punitur?

Resp. Est periurus, & eijcitur ab Ecclesia, qui non necessitate, sed voluntate frangit, & fit infamis, & potest deponi à beneficio,& ordine. *c.querelam, eod. tit. & Abb.ibi. num. 1.*

26 Si quis iurat licitè, vt defendere Ecclesiam, & postea appellat, prodest ne illi appellatio?

Resp. Talis non adimplendo periurus est, & appellatio illi nihil prodest, cum sit contra licitam rem. *c. breui, de iureiur.*

27 Si quis iurauit dare decem aureos pauperibus, & postea ædificet Ecclesiam,frangit ne iuramentum,si non dat decem aureos?

Resp. Non frangit, quia in melius commutauit, *c. peruenit, de iureiur.*

28 Ad commutandum iuramentum in rem meliorẽ, requi-

requiritur ne auctoritas Episcopi, vel Superioris?

Resp. Si res iurata concernat honorem Dei, vel Ecclesiæ, tunc requiritur auctoritas superioris, ne quis suo iudicio decipiatur: si verò concernat vtilitatem alicuius, tunc non requiritur superioris licentia. *cap. Abbas in c.peruenit.il 2.eod.tit. num. 1.& 2.*

29 Si quis soluat pecuniam creditori creditoris sui, liberatur ne à solutione, & iuramento?

Resp. Si soluat ignorante suo creditore, vel volente, vel nolente ex mandato Iudicis, tunc liberatur à debito, dummodo eius creditor liberatus etiam existat: si verò soluit sua auctoritate, creditore suo contradicente, & tunc non liberatur à debito. *l.soluendo.ff. de negot.gestis.*

30 Si quis fecit duo iuramenta inter se contraria, quod est seruandum?

Resp. Illud, in quo est maior iustitia. *c.sua nos.eo.tit.*

31 Si iurem obedire meo superiori, & præcipiat aliquid iniustum, vel contra iuramentum, quod per vim feci, teneor ne obedire?

Resp. Non, quia non sum obligatus ad iniustum. *c.veniens, de iureiur.*

32 Si quis iuret aliquid licitè, & postea iuret contrarium, quod etiam sit licitum, quod iuramentum debet seruari?

Resp. primum, quia fuit prima obligatio licita. *cap. veniens, eod. tit.*

33 Si quis iurat se soluturum decem Petro, & soluat Ioanni per errorem, liberatur ne à iuramento?

Resp. Non, neque à debito, sed tenetur iterum soluere vero creditori. *cap.ea te.eod.tit.*

34 Si quis iuret stare mandato alicuius, & ipse præcipiat iniqua, vt filium exhæredet, & mulierem repellat, tenetur ne parere?

Resp. Non, neque adimplere iuramentum, quia iniquum est mandatum, & iuramentum debet continere licitum, & possibile. *capite Quintauallis. de iureiurando.*

35 Qui iurauit se contrahere cum muliere, si post iuramentum mulier fornicetur cum alio, vel illi superueniat aliqua magna deformitas, vt amissio nasi, tenetur ne adimplere iuramentum?

Resp. Non, quia conditiones honestæ tacitè insunt iuramento, licèt non exprimantur præcipuæ illę cōditiones, quæ si apparerent, ille homo non iuraret sponsalia. *cap.quemadmodum.eod.tit.*

36 Deceptus vltra dimidiā si iuret, auditur ne postea?

Resp. Absolutionem petendo auditur. *Abb.in caput. cum contingat.eod. tit.nu.23.*

37 Si quis iuret se facturum aliquid, quod prohibitū est per leges, & Canones, tenetur ne adimplere tale iuramentum?

℟. Distinguēdo, si talis res prohibita est à lege, quia mala, iniqua, & nociua, vt interficere, non tenetur iuramentum adimplere; si verò talis res est prohibita à lege non vt mala, sed vt aliquis particularis habeat vtilitatem, vt prohibitum est renunciare alimētis, donationibus factis inter virum, & vxorem, inter filios, & Patrem, in isto casu *Bart. in l. si quis pro eo.ff. de fideiussoribus tenet,* quòd iuramentum valet, & firmat donationem, quæ absque iuramento est inualida, sed Butrius tenet iuramentum non valere, quia potest adimpleri sine dispendio animæ, sed non confirmare donationem, quæ facta est contra legem. *Abb.c.cum contingat.num.30. de iureiur.*

38 Si quis iuret fidelitatem Principi, tenebitur ne consentire contra se, contra vtilitatem, vel libertatem Ecclesiæ?

Resp. Non obligatur, imò tenetur resistere, quantum poterit, & non erit periurus. *cap.petitio vestra de iureiurando.*

39 Si quis soluat vsuras, quia iurauit, pręsumitur velle donare tales vsuras, cum obligatione restituendi?

Resp. Non, nisi ipse explicite dicat, dono tibi has vsuras. *Abb.c.debitores.eod.tit.num.1.*

40 Si clericus iurat Principi laico fidelitatem, & obedientiam, tale iuramentum tenet ne?

Resp. In dependentibus à potestate laici, tenetur illud adimplere sub pœna periurii. *Abb.cap.petitio, eod. tit.num. 1.*

41 Iuramentum metu factum obligat ne?

Resp. Non, si metus sit cadēs in constantem virum, quia iuramentum de sua natura debet esse liberum, & promissio libera, non vi extorta. *Abb. c.2.eod.tit. num. 2.*

42 Iuramentum metu extortum est ne seruandum?

Resp. Est, si seruari potest sine interitu salutis ęternæ, tamen ad obuiandum inconueniens, Ecclesia cōsueuit dare relaxationem. *c.si verò, eod.tit.*

43 Si quis iurat per metum, & postea frangit iuramentum absque Iudicis absolutione, punitur ne pęna periurij?

Resp. Non. *c.verum. eod. tit.* quia periurus non fit, cum iuramentum metu extortum, neque teneat, neque obliget.

44 Quis metus sufficit, vt dicatur iuramentum metu extortum?

Resp. Metus mortis, metus carceris, & amissionis rerum temporalium, & honoris. *Abb.cap.verum, vbi sup. num. 1.*

45 Si quis iuret se soluturum vsuras, tenetur ne adimplere?

Resp. Affirmatiuè, quia ex tali iuramento nascitur obligatio naturalis contra iurantem, & licèt vsurarius peccet recipiendo vsuras, ego non pecco soluendo. *Abb.in c.ex administrationis.nu.2.& c.debitores, de iureiur.num.1.*

46 Quod remedium potest quis ponere, quando iurauit soluere vsuras, vt eas non teneatur soluere?

℟. Primo, petere relaxationem à iuramento, vt Iudex compellat vsurarium ad vsuras non recipiēdas, vel eas restituendas. *Abb.in c.eod.tit.nu.6.*

47 Si quis sub iuramento obligauit se facturum aliquam rem sub certa conditione, & pacto, si tale pactum non adimpleatur, tenebitur ne ipse adimplere promissionem iuratam?

Resp. Non tenetur, ratio est, quia iuramentum fuit conditionale, & non absolutum, & dum conditio non adimpletur, iuramentum non obligat, neque habet vllam vim, vt habetur *in cap.peruenit, il 2.de iureiur.& ibi Abb.num.3.*

48 Obligatio, & promissio vsurarum, quandò tenet?

℟. Quādo scriptura, & obligatio est vallata iuramēto, aliàs non tenet; ratio est, quia licèt percipere vsuras sit peccatum mortale, soluere vsuras nullum peccatum est, cum quis de suis bonis disponat, & iuramentum habet hanc vim, quod semper debet adimpleri, quotiescumque potest adimpleri sine dispendio animæ iurantis, & talis homo non obligatur

ratio-

ratione scripturæ, sed ratione iuramenti.

49 Iudex potest petere iuramentum ab vsurario, vt sic manifestet veritatem, & condemnet eum ad restituendas vsuras, vel ad non recipiendas?

Resp. In quocumque statu litis, poterit Iudex Ecclesiasticus petere iuramentum ab vsurario: quia vsura est magnum peccatum, agiturque de euitando peccato, & de saluanda anima vsurarij. *c. ex litteris, de iureiurando*.

50 Si quis cum ira iuret aliquid temerarium, vel illicitum, vel difficile, vt si dicat, si iterum lusero tecum, iuro me Hierusalem, vel Romam nudis pedibus peregrinaturum, vel quid simile, obligatur ne tali iuramento?

Resp. Non obligatur; æquè enim se habet, ac si non iurasset; ratio est, quia iuramentum, quod ex calore iracundiæ emanat, non obligat, & dicitur calor iracundiæ, quando quis incensus ira iurat id, quod alias in quiete non iuraret, quod cognoscitur in eo, quòd transacto illo impetu, & ira homo pœnitet, & resipiscit, *tenet Abbas in cap. sicut ex litteris, isto tit. numero 2*.

51 Si quis iuret se commissurum peccatum illicitum, & turpe, vel facturum rem nociuam alteri, tenetur ne seruare talo iuramentum?

Resp. Si id iuret sciens, quòd talis res est peccatum, & quod non tenetur adimplere iuramentum super peccatum, tunc non tenetur adimplere, quod iurauit neque tenetur se absoluere à iuramento; ratio est, quia iuramentum de se nullum fuit, & sic non indiget absolutione exteriori, sed sacramentali interiori si verò ignoret, quod iuramentum de re illicita non obligat, imò existimat obligare, sicut de re licita, tūc tenetur se absoluere à iuramento, & facere pœnitentiam, vt habetur in *c. quanto, de iureiur.*

52 Iuramentum temerarium debet ne seruari?

Resp. Tale iuramentum reijcitur ab Ecclesia, & non est seruandum, & iurans est puniendus, vt si quis iuret se volaturum per aerē, ambulaturum super mare, vel interfecturum centum mauros, vel quid simile, quod viribus naturalibus videtur impossibile; ratio est, quia ad impossibile nemo obligatur, vt habetur in *c. cūm nos, de iureiur.*

53 Quis poterit reuocare alienationem ab Episcopo factam de rebus suæ dignitatis, & iuratam?

Resp. Successor eius, & rem tamquam suam occupare. *Abbas in c. intellecto, de iureiur. nu. 2.*

54 Iudex potest ex officio inquirere super iuribus Ecclesiæ?

Resp. Potest, & tenetur inquirere, & ea defendere. *Abb. in c. ad nostram, il 2. num. 8. eod. tit.*

55 Si Episcopus alienet, & iuret alienationem, valebit ne iuramentum?

Resp. Si alienatio sit ex suæ mensæ, vel Ecclesiæ, aut dignitatis; iuramentum non valet, quia in ingressu dignitatis iurauit de non alienando, & primo iuramento standum est, *c. intellecto, eod. tit.*

56 Iudex potest ex officio inquirere de iuribus particularium personarum?

Resp. Non, nisi sint pauperes. *Abb. in c. ad nostram, il 2. de iureiurando, num. 9.*

57 In iuramento, quid debet Iudex considerare?

Resp. Quantitatem causæ, & dignitatem personæ, vt non pro re leui fiat iuramentum. *c. iuramentum, eod. tit. §. fine, & ibi glossa.*

CAPVT XXVII.

De Exceptionibus.

1 Qvid est exceptio?

Resp. Est rei defensio, per quam se defendit ab actore, *Azor. in sum. tit. de exceptionibus siue præscription. num. 1.*

2 Quot sunt genera exceptionum?

Resp. Plura. primò, exceptio iuris. Secundò, facti. Tertiò, temporalis, & dilatoria. Quartò, perpetua, & peremptoria. Quintò, odiosa, vt Macedoniani. Sextò, fauorabilis, vt Velleiani. Septimò, in rem. Octauò, in personam. Nonò, anomala. Decimò, alia mixti. *leg. 1. & 2. ff. de exceptionibus. Speculator. eodē tit.*

3 In quo differunt defensio, & exceptio?

Resp. In eo, quod defensio propriè dicitur illa, quæ ipso iure tollit actionem contrarij, & dirimit, sicut solutio extinguit debitum: exceptio verò est quædā defensio, quæ competit reo contra actorem, & excludit intentionem actoris. *Instit. quibus modis obligatio tollitur. §. item, vt refert Speculator. eod. tit. nostro. numero 4.*

4 Quæ est exceptio iuris?

Resp. Cum opponis mihi, vt soluam tibi debitum, ego verò excipio, assignando tempus, & si terminus soluendi non fuerit completus, non teneor. *l. 2. ff. de exceptionibus.*

5 Quæ est exceptio facti?

Resp. Cum opponis, me fecisse damnum in vinea tua, at ego nego factum, asserendo, me potius tibi vtile fecisse, cum substulerim lapides, eamque melius coluerim. *l. 2. ff. eod tit.*

6 Quæ est exceptio temporalis, & dilatoria?

Resp. Quæ causam differt, vt si dicam habeo impedimentum non respondendi per duos menses. *Instit. de exception. §. appellantur. l. exceptiones, la 1. ff. de exceptionibus.*

7 Quæ est exceptio declinatoria fori?

Resp. Si sum clericus, & conuenio coram Iudice sæculari, declino forum, & sic differo iudicium, & litem ad multum tempus distraho. *l. exceptionem. C. de probationibus.*

8 Quæ est exceptio perpetua, & peremptoria?

Resp. Illa, quæ perimit litem, vt petis decem, soluo decem, vel attendo pactum de non petendo. *Ioa. Andr. c. 1. de lite contestata. lib. 6. l. 3. ff. de exceptionibus, & inst. de except. §. appellantur.*

9 Si excommunicatus impetret rescriptum super appellatione ab eo interposita, & non faciat mētionem excommunicationis, valet ne tale rescriptum?

Resp. Valet; ratio est, quia existens in excommunicatione potest appellare, & prosequi appellationem *c. fin. de except.*

10 Quæ est exceptio anomala?

Resp. Quæ non sequitur nomen aliarum exceptionum, & potest opponi ante litem contestatam, & post, vt exceptio excommunicationis. *Specul. lib. 2. de except. num. 7.*

11 Iudex debet ne apponere terminum ad dilatorias exceptiones?

Resp. Debet. *cap. pastoralis, de except.*

12 Exceptiones peremptoriæ, quando possunt opponi?

Resp. De iure vsque ad conclusionem, & facto iuramento, quod de nouo venerunt ad suam notitiam, vsque ad definitiuam. *Abb. c. pastoralis. num. 9. de exceptionibus.*

13 Exceptio falsi quando potest opponi?

Resp. post sententiã, & vsque ad viginti annos, quia falsum facit corruere totum iudicium, sicut fallum fundamentum totam domum. *Abb. in c. cum venerabilis, eod. tit. num. 1.*

14 Contra testes potest ne opponi exceptio?

Resp. possunt opponi diuersæ exceptiones, videlicet, de infamia, de periurio, de excommunicatione, & consanguinitate, in quocumque statu litis post præsentationem. *cap. 1. de exception. & ibi gloss.*

15 Si quis dolo desijt possidere, quam pœnã incurrit?

Resp. Habetur pro possessore, & condemnatur, vt talis. *Abb. in c. aduersario, de exceptionib.*

16 Quis debet probare dolum?

Resp. Ille, qui allegat dolum. *Abb. in c. aduersario, de except. num. 6.*

17 Si quis habet plura beneficia, potest ne opponere suo contrario, quod ipse habet plura beneficia?

Resp. Non, quia replicatio paris criminis repellit excipientem. *c. cum Ecclesiastica, eod. tit.*

18 Exceptio de excommunicatione, vt quis repellatur ab agendo, debet esse de maiori, an de minori?

Resp. De maiori, quia excommunicatus minori, nõ est exclusus à Iure, vt agat, quia non est extra Ecclesiam. *c. à nobis, de exceptionib. & ibi glos.*

19 Exceptio excommunicationis priuat ne excommunicatum ab appellatione?

Resp. Non, neque à sua legitima defensione, sed solum ab agendo, & reconueniendo. *c. cum inter priorẽ, & c. significauit. eod. tit.*

20 Si quis pro sua Ecclesia ponat exceptionem excõmunicationis, & ipse sit excommunicatus, vel periurus, est ne audiendus?

Resp. Exceptio debet admitti; quia causa non est opponentis habentis talem defectum, sed Ecclesiæ, quæ non est, neque potest esse excommunicata. *cap. dilecti, de exceptionibus.*

21 Si quis opponat excommunicationem alteri, & non probet, quam pœnam incurrit?

Resp. Condemnatur in expensis. *capite, exceptionem eodem tit.*

CAPVT XXVIII.

De Præscriptionibus.

1 QVid est præscriptio?

Resp. Est quoddam Ius, & exceptio ex tempore ab auctoritate legum vim capiens, negligentibus pœnam, & finem litibus imponens. *Goffred. tit. de præscriptionibus.*

2 Census iure Ecclesię, fontes, prędia, subiugãtiones debentur ne per solam consuetudinem?

Resp. Affirmatiuè; quia cum Ecclesia sit res pia, & administratores eius non succedãt ordine sanguinis, sed electionis; & præterea cum illa durauerint tempore sedis vacantis, congruum est, quod sufficiat ad probationem sola consuetudo. *cap. ad audientiam, de præscript. & ibi Abb. num. 2.*

3 Quid requiritur ad præscriptionem?

Resp. Primò, titulus. Secundo, possessio. Tertiò, bona fides. Quarto, vt res pręscribenda sit præscriptibilis. Quintò, persona præscribens. Sextò, persona, contra quam pręscribitur.

4 Consuetudo tam longa, ita vt de eius initio non sit memoria, quam vim habet?

Resp. Vim tituli, & priuilegij, & sufficit, si sit centenaria ad pręscribendum contra iura Imperatori debita. *Abb. in c. cum nobis, de præscript. nu. 4.*

5 Quę iura acquiruntur per pręscriptionem?

Resp. Ius vtile directum, & omnia necessaria ad possidendam rem tamquam suam propriam. *Abb. in c. ad aures. num. 4. de præscript.*

6 Quot sunt status pręscriptionis?

Resp. De iure: tres. Primò, aliquando pręscriptio dormit, vt cum Ecclesia vacat. Secundò, aliquando interrumpitur, vt per litem, & possessionem contrariam. Tertiò, aliquando currit, vt cum quis possidet bona fide. *Abb. in cap. illud autem, de præscriptionibus. num. 5.*

7 Pręscriptio potest ne extendi de vna re ad aliam similem?

Resp. Non, sed tantum possessum, quantum pręscriptum, neque extendi potest, siue sit in iuribus incorporalibus, siue in rebus corporalibus. *Abb. in c. auditis, num. 9. eodem tit. nostro, & in c. cum inter, de sententia, & re iudicata. num. 16. & c. accedentibus, num. 7. de priuileg.*

8 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem inter pręsentes?

Resp. Decem annorum. *Inst. in rubr. de vsucapionibus, & longi temporis præscriptionibus.*

9 Qui dicũtur pręsentes in materia pręscriptionis?

Resp. Qui sunt in eadem ciuitate. *Abb. in c. de quarta, de præscript. num. 30.*

10 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem inter absentes?

Resp. Viginti annorum. *Inst. de vsucapionibus, sup. citato.*

11 Quod tempus requiritur ad pręscriptionem longissimi temporis?

℞. Triginta, vel quadraginta annorum. *in l. vnica, & ibi glos. C. de vsucap. trasformanda, &c.*

12 Seruitutes quo tempore pręscribuntur?

℞. Spatio quadraginta annorum, dummodo sint res, quę à iure non prohibentur pręscribi.

13 Contra Romanam Ecclesiam quę pręscriptio requiritur?

Resp. In iuribus eius centum annorum. *DD. in c. auditis. eod. tit. de præscriptionib.*

14 Ecclesia per quod tempus pręscribit rem alicuius hominis particularis?

℞. Cum titulo, & bona fide per spatium decem annorum: si sine titulo, per spatium triginta, si habeat bonam fidem: quia possessor malę fidei nullo tempore pręscribit. *Abb. c. sanctorum. eod. tit. num. 1.*

15 Contra

15 Contra Ecclesias per quot tempora currit præscriptio?
Resp. Per quadraginta annos. *auth. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles.*

16 Contra Clericos per quot tempora præscribitur?
Resp. Per tempus, per quod præscribitur contra sæculares. *Abb. vbi sup. n. 5. c. sanctorum, isto tit.*

17 Quomodo probatur mala fides?
Resp. Per confessionem possidentis, per famam publicam, per denuntiationem, & reclamationem tempore contractus, vel post factam. *Abb. c. sanctorum, de præscription. num. 4.*

18 Per quot tempora præscribitur cōtra Episcopum quarta funeralium, & decimarum?
Resp. Per quadraginta annos, cessante solutione, *c. de quarta, de præscrip.*

19 Per quod tempus præscribitur contra prædia, & bona Ecclesiæ, vel contra legata pia, vel contra loca pia, vt Eremitarum, &c.
Resp. Per tempus quadraginta annorum, quia reputantur vt ipsæ Ecclesiæ. *Abb. in c. de quarta. eod. tit. num. 7.*

20 Vt præscribat vna Ecclesia contra alteram, decimas, vel iura spiritualia, quot temporis requiritur?
Resp. Quadraginta annorum; quia melior est conditio possidentis. *c. ad aures. eod. tit.*

21 Census debetur ne alicui ratione consuetudinis, si non habeat scripturam, etiam si sit persona laicalis?
Resp. Affirmatiuè; dummodo talis consuetudo soluendi sit legitimè introducta, & probentur solutiones continuatæ per tantum tempus, quantum de illius initio sit memoria. *Abb. in c. ad audientiam, nu. 2. de præscriptionibus.*

22 Mala fides interrumpit præscriptionem?
Resp. De Iure ciuili, & canonico bona fides in præscriptione requiritur, & ipsa deficiente, præscriptio corruit, quia detinere rem alienam, & eam possidere, eiusque fructibus frui, est peccatum mortale, quod nulli dat ius, imò imponit & obligationem restituendi, & Papa potest tollere ius ciuile, & annullare constitutiones in pertinētibus ad peccatum mortale. *capite final. de præscriptionibus. Abbas ibi numero 58.*

23 Si antecessor meus habuit malam fidem, & ego bonam, nocet ne mihi in præscriptione mala fides antecessoris mei?
Resp. Non; sed non computabitur tempus in præscriptione, nisi illud, in quo habuit bonam fidē. *Abb. in c. de quarta, de præscript. nu. 9.*

24 Possessor malæ fidei quo tempore præscribit?
Resp. Nullo tempore; ratio est, quia longinquitas temporis non solum minuit peccatum, neque dat aliquod ius, sed auget malitiam peccari, vt habetur in *c. vigilanti, de præscript.*

25 Quis dicitur possessor malæ fidei?
Resp. Ille, qui scit rem esse alienam, vel scit non esse suam, quia nullum titulum in ea habet, & nihilominus eam possidet, & retinet, vel inuito domino, & petenti, vel non petenti; ratio est, quia ad hoc, vt quis sit bonę fidei possessor, debet possidere rem cum aliquo titulo, vel cum secura conscientia; vel saltem nō debet habere scrupulum, neque conscientiam contrariam, quia tunc tenetur facere diligentiam, vt res proprio domino restituatur. *tenet Abb. in cap. vigilanti, de præscript. num. 1.*

26 Quomodo probatur mala fides?
℞. Pluribus modis. Primo, per confessionem possidentis, dicentis se inuenisse talem rem, & confitentis non esse suam. Secundo, per famam publicam, quę erat in vicino oppido, vel in illo loco dicentem talē domum, vel talem agrum non esse illius hominis, quia tunc præsumitur, quòd talis fama peruenit ad aures possidentis. Tertio, per denunciationem factā ab aliquo ante Iudicem. Quarto, per reclamationē etiam extraiudicialem factam ab aliqua parte tempore contractus, vel post factum contractum dicētem illam rem esse suam, & non illius hominis, qui illam possidet. Quinto, per litis contestationem factam coram Iudice, vt tenet *Abb. in cap. sanctorum, de præscript. num. 4.*

27 Quæ res de iure præscribi non possunt?
Resp. Plurimæ. Primò, res furto ablatæ, quamquam à successore latronis possideantur bona fide. Secundo, res vi extortæ à suo domino. Tertiò, res sacræ, & religiosæ Deo sacratæ, & bona Ecclesiarum. Quartò, seruus fugitiuus. Quintò, homo liber, licèt tamquam seruus post 20. annos possideatur, vt tenet *Syl. verb. præscriptio, 2. num. 6. cum seqq.*

28 In quibus casibus non præscribitur, vel dormit præscriptio?
℞. In viginti duobus. Primo, in præstando obedientiam Prælato. Secundo, in soluenda procuratione, & sustentatione visitationis debita. Tertiò, in decimis à laicis possessis. Quartò, in matrimonio, & impedimento consanguinitatis. Quinto, in tributis, siue publicis functionibus. Sexto, tempore vacationis Ecclesię. Septimo, tempore belli, vel pestis. Octauo, neque contra disciplinam Ecclesiasticam. Nono in re, quæ de Iure communi possideri non potest, neque præscribi. Decimo, in re spirituali iniusto titulo acquisita. Vndecimo, in limitibus, & terminis diœcesis. Duodecimo, neque in via publica. Decimotertio, neque contra Ius publicum. Decimoquarto, in re sacra, & Iure fiscali. Decimoquinto, in re præsidi data contra l. Iuliam. Decimosexto, neque in re pupillari. Decimoseptimo, item pupillo nō currit præscriptio. Decimo octauo, neque in fundo dotali. Decimonono, neque iure peculiari, item vxori non currit præscriptio durante matrimonio. Vigesimo, item in rebus, quæ sub conditione debentur, durante conditione, non currit præscriptio. Vigesimo primo, neque tempore suspensionis Prælati. Vigesimo secundo, neque filiofamilias, dum est in potestate patris. *Glos. in c. cùm non liceat, de præscript. lib. C. verb. non obstante.*

29 Collatio beneficiorum, & Ius excommunicandi potest ne concedi laicis?
Resp. Per solum Papam potest, qui suprema potestate potest eos facere capaces, vel melius cum eis dispensare, vt obtideant iura ista. *Abb. in c. causam, de præscript. nu. 3.*

30 Quando agitur de agris, vel de mensura eorum, quæ solemnitates debent fieri?
Resp. Index debet ponere agri mensores expertos, & ab eis petere iuramentum, & citare partes, vt eos informent, & debent mensuras super agros extendere coram tabellione, vt depositiones eorum accipiat fideliter. *Abb. in c. quia indicante, de præscript. n. 5. & 6.*

31 Qui sunt, qui præscribere non possunt?
℞. primò, precario tenentes. Secundò, colonus.

Tertio, ille, qui nomine alieno possidet. Quartò, vsufructuarius. Quintò, creditor non præscribit pignus. *Gl. in c. cum non liceat, eod. tit. lit. C. verbo, non obstante, circa medium.*

32 Currit ne præscriptio contra Ecclesiam vacantē, vel habentem Episcopum hæreticum, vel contra pupillum habentem tutorem, vel contra iura Imperij vacante Imperio, vel contra impeditum legitimè ad agendum?

Resp. Non, quia cum præscriptio sit inuenta ad puniendos negligentes, cum non habeant personas habiles, non currit contra eos præscriptio. *c. 1. eodem tit. & Abb. ibi. num. 1. 2. 3. & 4.*

33 Quando dicitur quis rectè possidere?

Resp. Quando in iudicio nihil ab eo petitur. *Abb. in c. sanctorum, de præscriptionib. num. 2.*

34 In rebus inuasis vi, vel in bello currit ne præscriptio?

Resp. Non; quia non est in manu possidentis ea defendere. *c. nihil. de præscript.*

35 Quando dicitur quis sincerè possidere?

℞. Quando habet bonam fidem, idest quando existimat rem esse suam, quia eam hæreditauit, emit, vel lucratus est, vel permutauit cum altera re, *tenet Abb. in c. sanctorum. de præscript. num. 2.*

36 Quid perrumpit præscriptionem?

Resp. Proclamatio synodalis, & alicuius particularis ante Iudicem, & contestatio litis. *c. sanctorum, de præscriptionibus in glos.*

37 Quis error interrumpit præscriptionem?

Resp. Error iuris, sed non facti, in quo homo culpam non habet. *Abb. in c. de quarta, eod. tit. num. 12.*

38 Tempore belli, vel pestis currit ne præscriptio?

Resp. Non; quia in illo tempore cum agitur de cōmuni salute, quis non potest commode petere iustitiam, & sic præscriptio dormit. *c. ex transmissa, de præscriptionib. Abb. ibi. num. 7.*

39 Præscriptio centum annorum, interrumpitur ne bello, vel schismate?

Resp. Affirmatiuè, *cap. cum nobis, eodem titulo*; quia in bello agitur de communi periculo, in schismate quæritur de cognoscendo verò Pontifice, & repellendo schismatico, & sic præscriptio tunc interrumpitur & dormit.

40 Interruptio, finito tempore præscriptionis, nocet ne?

Resp. Non; neque scientia, quòd res erat aliena, quia actus iam erat consumatus, & præscriptio completa. *Abb. c. auditis, eod. tit. num. 10.*

41 Præscriptio rerum incorporalium quomodo interrumpitur?

Resp. Eodem modo, ac si fuissent corporalia per litis contestationem per actus contrarios, per reclamationem. *Abb. c. auditis. num. 13.*

42 In rebus incorporalibus ad præscribendum requiritur ne possessio, vel quasi possessio?

Resp. Non, sed sufficit scientia, & patientia aduersarij. *Abb. 1. eod. tit. num. 6.*

43 Vsucapio circa quas res versatur, & quod tempus requiritur?

Resp. Circa res mobiles, & requiritur tempus trium annorum. *Abb. in c. de quarta, de præscriptionib. nu. 13.*

44 Iura, quæ debentur legatis à Nuntijs Apostolicis, sedisque Apostolicæ si per quadraginta annos, non soluantur, possunt ne præscribi?

℞. Non, quia de iure non sunt res præscriptibiles: ratio est, quia his nuntijs vtitur sedes Apostolica in necessitatibus Ecclesiæ, & si non se offerat, non ideò perdidit ius, cum semper sedes Apostolica possideat habitu talem facultatem mittendi tales nuntios, & faciendi tales sumptus. *c. accedentes, eod. tit.*

45 Papa, & Imperator, qui sunt Domini in vniuerso, possunt ne præscribere bona subditorum?

Resp. Non, quia non sunt Domini quoad possessionem rerum suorum subditorum; quilibet enim possidet agrum, & domum suam, licèt supra se habeat Papam, & Imperatorem. *Abb. c. si diligenti, eod. tit. nu. 2.*

46 Potest Episcopus præscribere in suis Ecclesijs inferioribus aliqua iura?

℞. Affirmatiuè, dummodo tempore præscriptionis tollatur tempus vacantis Ecclesiæ. *c. auditis. eod. tit.*

47 Contra Episcopum potest ne alius Prælatus inferior iura Episcopalia præscribere?

Resp. Potest præscribere iura decimarum & limitē diœcesis, & cognitionis matrimonij, sed iura, quæ sunt ordinis, non potest quis ea præscribere, quia de iure sunt impræscriptibilia. *Abb. c. auditis. eod. tit. nu. 6.*

48 Subditus potest præscribere non soluendo rationem procurationis, & visitationis?

Resp. Non potest subditus contra Episcopum, vel Vicarium, vel superiorem hoc præscribere, tamquam res ad gubernationem, & vtilitatem subditorū multum necessaria; bene tamen potest vnus subditus præscribere cōtra alium subditum æqualem hoc ius soluendi. *c. cum ex officij. eod. tit.*

49 Ecclesia, vel minor potest restitui à præscriptione contra ipsos facta?

Resp. Potest. *Abb. c. 1. de præscript. num. 9.*

50 Restitutio aduersus præscriptionem datur ne maiori?

Resp. Datur propter ignorantiam inculpabilem. *Abb. vbi sup. num. 11.*

51 Intra quod tempus Ecclesia, & minor legitimè ignorantes possunt petere restitutionem?

Resp. Intra quadriennium, quo finito non datur vlterius restitutio. *Abb. vbi sup. num. 12.*

52 Probatio præscriptionis debet esse in genere, vel in specie?

℞. In specie cum claritate, & scientia specialis rei, & non debet esse in genere; quia non valet de vno casu ad alterum. *Abb. in c. auditis, eod. tit. num. 25.*

53 Quæ probatio præscriptionis est efficacior, per testes, vel instrumenta?

℞. De iure, æqualis probatio est per testes, ac per instrumenta. *l. in exercendis, C. de fide instrum.*

54 Si contra præscriptionem opponatur interruptio, quis debet probare?

℞. Vterque; vnus præscriptionem, alter interruptionem. *c. illud autem, eod. tit. de præscription.*

55 Allegans interruptionem contra præscribentem, fatetur ne præscriptionem?

Resp. Non: quia excipiens de iure nō fatetur. *Abb. in c. illud autem, eod. tit. num. 3.*

56 Per libros potest ne probari præscriptio?

℞. Potest, vnde libri antiqui probant diuisionem diœcesum, si sint authentici, & libri publici alicuius capituli, vel communitatis scripti per Notarium, vel personam publicam. *Abb. c. ad audientiam, eodem tit. num. 11.*

57 Præscriptio centum annorū quomodo probatur?

℞. Per

Resp. Per antiquissimos testes, qui dicunt se vidisse possessionem sua ætate, & audiuisse à suis maioribus dictam possessionem eorum ætate fuisse nominando personas maiorum suorum in primo, & secundo ordine, eodem modo dicentium; ad hoc additur probatio per antiquissima instrumenta, quæ excedant centum annos cum qualificatione scripturarum per alias scripturas, quæ illas publicè, & communiter dantur. *Abb. c. cum nobis, eod. tit. num. 5.*

58 Si quis possideat rem bona fide toto tempore præscriptionis, & finita præscriptione certò sciant rem non esse suam tenetur nè eam restituere?
Resp. Non, neque in foro interiori, neq; exteriori, quia per titulum, & bonam fidem cōpleuit præscriptionem, & præscriptio dedit illi rem alienam iusto titulo. *Abb. in cap. vigilanti, eod. tit. nu. 6. & in c. illud autem. num. 2.*

59 Laici possunt præscribere spiritualia?
Resp. Non, quia sunt incapaces ea possidendi. *Abb. cap. causam, eod. tit. num. 1. & 3.*

60 Si quis grauetur à mensura facta per expertos, intra quod tempus debet querelam exponere?
Resp. Intra annum, quo transacto mensura transit in rem iudicatam. *Abb. c. quia indicante, de præscript. numero 5.*

61 Qui alieno nomine possidet, potest ne præscribere?
Resp. Non, neque qui habet pignus; quia ipse non possidet, sed alius, in cuius nomine ipse possidet. *c. si diligenti, eod. tit.*

62 Si quis completa præscriptione petat à Principe privilegium talis rei, poterit se tueri præscriptione?
Resp. Non; imo videtur renunciare præscriptioni *cap. veniens, eod. tit.*

63 Si quis dum currit tempus præscriptionis, petat priuilegium a Principe, vt illud obtineat, iuuat nè præscriptioni ab eo inceptæ?
Resp. Ille talis per similem petitionem constituitur in mala fide, & interrumpit suam præscriptionem, & finito tempore eam non poterit allegare, quia præscriptio, & priuilegium sunt sibi ad inuicem contraria, cum præscriptio habeat firmitatem a iure mediante bona fide, & priuilegium habeat firmitatem à liberalitate Principis, a quo quis petit illud, quod existimat non esse suum. *c. veniens. eod. tit.*

64 Seruitus prædiorum, & agrorum perditur nè per non vsum?
Resp. Si tu habebas seruitutem discurrendi per agrū meum, & per multum tempus non adsuisti, præscripsi contra te talem seruitutem, quia ius tuum consistebat in vsu. *Abb. in c. fin. nu. 8.*

65 Si aliquis debet centum, & ignorat se debere, & creditor non petat, præscribitur nè tale debitum?
Resp. Si debitor non petat per triginta annos, & ego nescio me debere, legitimè præscribo debitum, & non teneor amplius ad solutionem. *Abbas c. fin. nu. 9. eod. tit.*

66 Si quis in tempore, quo præscribit habeat notitiam, quòd res non est sua, interrumpit nè præscriptionem?
Resp. Si habet notitiam, quod res non est sua, constituitur in mala fide, & illi non prodest totum tēpus anterius suæ præscriptionis, sed si postea ex certiori scientia sciat rem esse suam, in hoc casu totum tempus præscriptionis illi est vtile. *Abb. c. si. eod. tit. n. 33.*

67 Dubitans, an res sit sua, præscribit nè?
Resp. Affirmatiuè, quia in dubio dicitur bonæ fidei possessor, cum in eius vtilitatem debeat res interpretari, sed talis tenetur exhibere magnam diligentiam ad inuestigandum, an sit res aliena, & facta ista diligentia, si res non dilucidetur, res remanet in dubitatione pro ipso possidente est interpretandum. *Ab. sup. num. 39.*

CAPVT XXIX.

De sententia, & re iudicata.

1 Hoc nomen sententia, quas significationes habet?
Resp. Multas. Primò, sententia dicitur cuiuscunq; orationis decisio. Secundò, cum pulchrum dictum continet in se aliquam substantiam. Tertiò, dicitur opinio aliquorum DD. Quartò, sumitur pro excommunicatione, vel interdicto. Quintò, pro deportatione. Sextò, pro sententia Iudicis lata in aliqua lite. Septimò, pro quocumq; Iudicis præcepto. *Azor. in summ. tit. quomodo, & quando Iudex, &c.*

2 Quotuplex est sententia iudicialis?
Resp. Vna est diffinitiua, alia interlocutoria, alia conuentionalis. *Azor. in sum. eod. tit. vbi sup.*

3 Quid est sententia diffinitiua?
Resp. Est diffinitio iudicialis controuersiæ, continens finem, & imponens condemnationem, vel absolutionem, *l. 1 ff. eod. tit. vt refert Azor. tit. quomodo, & quando, &c.*

4 Quæ est sententia interlocutoria?
Resp. Semiplena, quæ profertur à iudice inter principium, & finem causæ, vel est quodcumq; dictum Iudicis, quod profert interloquendo in causa, non imponens finem causæ. *Azor. in sum. tit. de sententijs, & interlocutionib. nu. 7.*

5 Quid est sententia conuentionalis?
Resp. Est amicabilis compositio; vt quando Iudex amicabiliter componit partes. *Goffred. in sum. tit. de sent. & re iudicata, Azor. tit. quomodo, & quando, &c.*

6 Quibus modis sententia iniusta dicitur?
Resp. Tribus. Primò, ex causa. Secundò, ex animo. Tertiò, ex ordine non seruato. *glos. in cap. sacro de sent. exc. verbo, iusta.*

7 Sententia lata contra leges, & canones, valet nè?
Resp. Non, neq; opus est ab ea appellari. *c. 1. de sent. & re iudic.*

8 Sententia iustè lata debet nè confirmari sine petitione partis?
Resp. Sententia iustè lata, ad petitionem partis confirmatur non ex officio Iudicis, cum pars patiatur dānum particulare, cui potest, si vult, renuntiare, & Iudex non tenetur suum officium, studiumq; impertiri ad vtilitatem priuatam, si non postuletur. *c. ea quę, de sent. & re iud.*

9 Exequutio pœnæ criminalis potest fieri statim, vel debet expectari terminus decem dierum?
Resp. Si pœna sit statuta à lege, & exequutio fiat à iure, potest statim exigi; si verò fiat ab homine, & in causis, in quibus de iure competit appellatio, debet expectari

expectari decem dies. *Bar. in l. qui vltimo supplicio. ff. de pœnis, nu. 5.*

10 Sententia per errorem lata potest ne reuocari?
Resp. Probato errore, debet reuocari, etiam si ab ea non fuerit appellatum. *c. fraternitatis, de frigidis, & maleficiat. & ibi glos.*

11 Qui sunt casus, in quibus sententia est nulla, licèt error non sit expressus?
Resp. Primò, ex defectu iurisdictionis. Secundò, ex defectu iudicis, vt si Iudex notoriè sit excommunicatus. Tertiò, ex defectu litigatorum, vt si sit lata contra minorem sine suo curatore. Quartò ratione temporis; quia fuit lata die feriata, vel nocturno tempore. Quintò ratione loci, vt si fuit lata in Ecclesia, vel cemeterio per Iudicem sæcularem. *Abb. in cap. 1. de sent. & re iud. num. 5.*

12 Sententia lata contra legem habentem plures sẽsus, est nè tota sententia ipso iure nulla?
Resp. Si sit lata secundum aliquem sensũ probabilem, & contra alium probabiliorem, non est ipso iure nulla; quia licitum est opinionem probabilem sequi relicta reliqua probabiliore. *Abb. vbi supr. nu. 9.*

13 Sentia lata contra consuetudinem, est nè nulla?
Resp. Non, nisi sit notoria consuetudo. *Abb. c. 1. eod. tit. numero 17.*

14 Quando agitur de nullitate sententiæ, est nè seruãdus ordo iudicialis?
Resp. Affirmatiuè. *Abb. in c. inter cæteras, eodem titulo numero 12.*

15 Si sententia fuit iniusta, & ab ea non fuit appellatum, quid operatur?
℟. Si transit in rem iudicatam: facit Ius inter partes propter negligentiam non appellantis; idq; fit, vt litibus finis imponatur. *Abb. c. ea, quæ, eod. tit. nu. 7. de sent. & re iudic. & c. conquerenti, de rest. spol. nu. 8.*

16 Sententia lata in causa matrimoniali transit nè in rem iudicatam?
Resp. Non, propter periculum animæ, & sic semper si constiterit de veritate, rescindenda est. *c. lator presentium, eod. tit.*

17 Ad sententiam separationis matrimonij, sufficit nè sola confessio coniugum?
℟. Non, sed requiruntur alij testes, & probationes; quia ista confessio potest esse falsa propter inimicitiã inter ipsos. *Abb. in c. lator. nu. 4. eod. tit.*

18 A sententia lata, qui potest appellare?
Resp. Reus, qui fuit condemnatus, & pars, quæ obtinuit victoriam, si de aliquo omisso grauatur, & tertius, cuius interest, & omnes audiendi sunt à Iudice à quo. *c. cum super, eod. tit.*

19 Tempus datum à Iure ad appellandum quomodo currit?
Resp. Legaliter de hora ad horam, de momento ad momentũ, si potest haberi copia iudicis à quo, & iudicis ad quem, aliàs impedito nihil currit, sed potest appellare extraiudicialiter coram testibus in causa, in qua copia iudicis non possit haberi. *Abb. in cap. quod ad consultationem, eod. tit. nu. 3.*

20 Qui terminus datur ad appellandum in criminalibus?
Resp. Decem dierum. *Abb. c. 2. de sententia, & re iudic. num. 3.*

21 Intra quod tempus debet quis prosequi appellationem?
Resp. Intra annum. *c. cum super, eod. tit. & ibi glos.*

22 Clausula, remota appellatione, quid operatur?
℟. Vt non obstante, talis sententia exequatur, sed non tollit remedium appellationis in sententia notoriè iniusta. *Abb. in c. inter cæteras. nu. 5. eod. tit.*

23 Si sententia præcipiat aliquid faciendum sub termino vnius mensis, tempus ad appellandum currit à die sententiæ, vel finito mense?
℟. Tempus decem dierum datum à lege appellandum currit à die prolationis sententiæ etiam non finito mense, ne prorogentur lites calumnijs. *c. quod. eod. tit.*

24 Sententia iniqua potest retractari per superiorem, quando causa fuit commissa, amota appellatione?
℟. Potest, quia commissa, amota appellatione, nõ intelligitur de sententia iniqua, sed de iusta; id enim voluit Princeps. *c. inter cæteras, eod. tit.*

25 Si sententia sit contra ius, & ab ea non appelletur intra decem dies, valebit nè?
℟. Si sit lata contra iustitiam, scilicet quòd in ea tollatur alicui prædium suum, & detur aduersario suo, transit in rem iudicatam, & valet; si verò sit contra Ius canonicum, vel leges, non valet, etiam si ab ea nõ appelletur in termino; sed transacto termino potest ab ea reclamari, & debet pars audiri. *cap. cum inter, eod. tit.*

26 Ab executione datur ne appellatio?
℟. Non; nisi in executione modus excedatur. *capit. quod. eod. tit. de sent. & re iud.*

27 Sententia est nè ferenda verbo, vel scriptura?
℟. Scriptura, vt habeat maiorem firmitatem. *Abb. in cap. sicut nobis, eod. tit. nu. 24.*

28 Iudex, qui protulit sententiam nullam ipso iure, poterit nè idem Iudex aliam sententiam proferre, quæ sit iusta, & teneat?
℟. Si talis sit ordinarius, poterit, quia eius iurisdictio est perpetua: si verò Iudex sit delegatus, non poterit; quia cum primus sententiam tulit, functus est officio suo. *l. si præses. C. quomodo, & quando, Iudex. & l. 4. C. de accus.*

29 Si sint plures Iudices in vna causa, & quilibet habeat suam opinionem, sententia lata erit nè valida?
℟. Vt valeat sententia, omnes Iudex, vel maior pars debent esse concordes. *cap. non potest, de sent. & re iudic. & ibi glos.*

30 Iudex merus executor sententiæ quas exceptiones potest admittere?
℟. Exceptiones fraudis, & nullitatis sententiæ, sed super eas non potest iudicare, sed debet remittere iudici, à quo emanauit sententia. *c. de cætero, eodem titulo.*

31 Sententia condemnatoria, potest nè proferi sub conditione?
℟. Affirmatiuè, ita vt Iudex dicat: si Petrus non fecerit hoc, vel non demonstrauerit talem scripturam intra tres dies, condemno eum decem aureis. *Abbas in c. quod ad consultationem, eod. tit. nu. 2.*

32 Iudex in quibus casibus tenetur exprimere rationem suæ sententiæ?
Resp. Primò, cum Iudex inferior sententiat causam, & debet comparere ante superiorem. Secundo, vbi absoluitur reus propter ineptam petitionem actoris. Tertiò, cum absoluitur reus ab instantia iudicis. Quartò, quando Iudex sententiando recedit à Iure communi. Quinto, quando absoluitur reus, quia

non

non possidet rem. Sextò, in sententia excommunicationis, quia procedit ex delicto, & contumacia. *Io. Andr. in c. sicut nobis, eod. tit.*

33 Iudex tenetur sequi consilium viri prudentis?
Resp. Si ipse sit doctor, non tenetur; si sit ignarus, tenetur. *vt non erret.* Abb. *c. sicut, eod. tit. nu. vult.*

34 Lites debent nè prorogari?
Resp. Non, imò, celeriter terminari. *Abb. in c. 2. de sent. & re iud. nu. 4.*

35 Consuetudo magnæ auctoritatis, præiudicat nè legibus, vel decretis caonicis Summi Pontificis?
Resp. Non quia consuetudo est ius quoddam moribus introductum, quod obseruatur pro lege, deficiēte lege, non verò contra legem *. cap. cum causa, eodem titulo.*

36 Si exprimatur causa in sententia, & talis causa sit falsa, talis sententia tenebit nè?
Resp. Probata falsitate non tenebit.

37 Si exprimatur duæ causæ, vna falsa, & altera vera, tenebit nè talis seotentia?
Resp. Maximè, quia falsa causa non inficit veram. *Abb. in c. sicut nobis, de sent. & re iud.*

38 Consuetudo laicorum ligat nè Clericos?
℞. Non, neque Ecclesias, quia laicis non sunt subiecti. *Abb. in c. cum causa, eod tit. nu. 3.*

39 Si quis per sententiam iudicis ex primo decreto cogatur poni in possessionem, & reus non det illi talem possessionem finito anno, iste talis habebitur nè pro vero possessore?
Resp. Licèt realiter nō possederit, habebitur pro vero possessore, quia per illum non stetit, & in isto casu fictio iuris facit factum verum, & veram validitatem. *c. contingat, de dolo, & contum.*

40 Iudex in sententiando tenetur nè sequi consilium sapientis?
Resp. Si ipse sit doctor, vel Licentiatus, non tenetur; si verò sit idiota, vel ignarus, vel non sit graduatus in vniuersitate approbata, tenetur, *vt non erret. Abbas in c. sicut de sent. & re iud. nu. vlt.*

41 Si vigore litterarum detur aliqua sententia, & ante pronuntiationem emanent litteræ, in quibus omnia facta vigore primarum litterarum reuocantur, & tollitur iurisdictio tali iudici valebit nè tunc talis sententia?
Resp. Si litteræ non fuerunt notificatæ iudici ante prolationem sententiæ valebit talis sententia, quasi iurisdictio non esset ablata; ratio est, quia in litteris, & rescriptis, in quibus reuocatur iurisdictio nō attēditur tempus datæ, sed tempus notificationis, quia ille iudex in bona fide procedit vsq; ad eius notitiam iuridice veniat reuocatio. *tenet Abb. in cap. audita, de rest. spol. nu. 2.*

42 Sententia potest pronuntiari, in ipso die, in quo citantur partes ad audiendam sententiam?
Resp. Non neq; in die sequenti, & si fiat, est nulla sententia; ratio est, quia requiritur tempus competens inter citationem, & sententiam, vt partes informent, vt prouideant iuri suo, alias citatio esset vana, & nullius momenti *l. sicut proponis, la prima, C. quomodo, & quando Iudex.*

43 Iudex, qui remittit negotium ad superiorem, cui debet tradere copiam processus, actori, vel reo?
Resp. Potest tradere actori, & reo, & prefigere eis terminum ad comparendum coram superiore, & habet locum citationis, cum qua superior ad vlteriora procedit. *Abb. c. cum Bertold. eod. tit. nu. 2.*

44 Si quis impetrauit iudicem, potest vlterius illum recusare?
Resp. Non. *Abb eod. tit. num. 3. c. inter monasterium.*

45 Si lis sit super petitorio, & possessorio, potest nè Iudex vnum sine altero sententiare?
Resp. Poterit sententiare possessorium, & relinquere petitorium. *Abb. in c. suborta. eod. tit. nu. 7.*

46 Si duo Iudices ordinarij dent diuersas sententias, vno pro reo, & alter pro actore, quæ sententia debet executioni mandari?
Resp. Si Iudices sint æqualis iurisdictionis valet sententia pro reo, cui ius fauet. *Abb in c. fin. eod. tit. n. 1.*

47 Seotentia habens plura capitula, si in vno sit errata, corruit nè tota sententia?
Resp. Non, quia in cæteris capitulis est valida. *Abb. c. 1. eod. tit. nu. 8.* ratio est, quia videntur esse tot determinationes, quot sunt capita, & vtile non vitiatur per non vtile, si sit distinctum?

48 Papa tenetur nè seruare in sententijs proferendis ioris ordinem, sicut alij iudices inferiores?
Resp. Non, propter supremam potestatem, quia ipse est supra ius, sed hodie de facto seruat iuris ordinē melius, quam Iudices inferiores. *Abb. cap. ea quæ eod. tit. nu. 9. & in c. in causis, num. 1. eod. tit.*

49 Sententia Papæ, vel Principis lata in aliqua causa, facit nè ius, ita quòd in alijs similibus causis idem sit iudicandum?
Resp. Si talis sententia incorporetur in corpore iuris, tunc facit ius sicut aliæ leges; si vero non incorporetur in corpore iuris, non facit ius; licèt faciat scientibus exemplum ad imitandum. *Abb. in c. in causis. eod. tit. nu. 1.*

50 Si Papa pronuntiauit sententiam in fauorem alicuius, & postea conferat beneficium in fauorem sui contrarij, erit nè valida talis collatio?
Resp. Si in collatione non fiat mentio de pronuntiatione sententiæ erit subreptitia, & non debet executioni mandari. *c. cum olim eod. tit.*

51 Si sententia feratur in scriptis, & postea scriptura non appareat, poterit nè probari per testes idoneos?
℞. Maximè, licèt non reddant rationem de causis, quæ mouerunt animum Iudicis, quia ad hoc ipsi non tenentur, sæpè Iudex non exprimit causam in sententia. *c. sicut eod. tit.*

52 Quando sententia probatur per testes, tenentur nè deponere omnia verba à Iudice prolata, & seriem sententiæ?
℞. Non sed satis est, vt distinctè dicant substantiam sententiæ, quia illud magis est actus memoriç, quam veritatis, & fidelitatis. *Abb. in c. sicut nobis. eod. titulo numero 5.*

53 Sententia lata sine expressione causa valet ne?
Resp. Valet, immò cauti Iudices solent non exprimere causam suæ sentētiæ, ne ex illa expressione pars condemnata appellet volens probare non esse veram causam. *Abb. in c. sicut nobis. nu. 1. eod. tit.*

54 Sententia inter alios lata nocet ne tertio, si ipse faciat talem causam tractari?
Resp. Non nocet, etiam si habeat scientiā causç; quia ipse poterit petere suam iustitiam, cum sibi bene visum fuerit; non enim est alligatus ad voluntatem, & commoditatem tertij, qui litigat. *Abb. in c. cum super eod. tit. nu. 5.*

55 Si quis citetur ad sententiam, & ex legitimo impedi-

pedimento non comparear, sententia tenet ne?
Resp. Tenet sed rettactari debet probatio legitimo impedimento, & poni in primo statu, & iterum pronuntiari. *c. cum Bertold. eod. tit.*

56 Sententia, quæ dicit Titius non probauit, si verò probauit, ex hoc erit ne nulla?
Resp. Non, si alias fuit iustificata, quia præsumitur iudicem in hoc errasse, & iustitia ex alia parte constabit. *Abb. in c. cum Bertold. eod. tit. nu. 7.*

57 Secunda Sententia lata contra primam tenet ne in casu, in quo prima fuit iusta, & secunda reuocans primam, si sit iniusta?
Resp. Si à secunda non appelletur in tempore, tenet, & executioni mandatur, quia ex negligentia non appellantis datur ius vnius partis alteri parti. *cap. inter monasterium eod. tit.*

58 Conspiratores sunt ne admittendi in testes?
Resp. Non, imò si admittantur, & Iudex sequatur eorum dicta, sententia sic lata corruit, & debet reuocari. *c. cum canonici eodem.*

59 Si quis habeat pignus, & sine sua culpa perdatur, vel furetur, tenetur ne creditor ad damnum?
Resp. Non, quia hoc est periculum debitoris, quia creditor non potest habere maiorem curam in re aliena, quàm in sua. *Abb. in c. quamuis. de sent. & re iudicata, nu. 7.*

60 Sententia lata contra priuilegium tenet ne?
Resp. Tenet, siue sit priuilegium ostensum, siue nõ si à tali sententia non appellatur. *c. suborta. eod. tit.*

61 Contra priuilegium admittitur ne probatio?
Resp. Maximè, & testes recipiuntur, & exceptiones admittuntur. *Abb. c. suborta eod. tit. nu. 4.*

62 Reuocata sententia ex aliquo defectu, quid est agendum in causa?
Resp. Iterum de causa principali debet agi seruando ordinem iuris. *c. ad probandum. eod. tit.*

63 Si duo habeant Ius ad aliquam rem, & vnus litiget, & alter sciat, & consentiat, sententia lata contra primum nocet ne secundo?
Resp. Licèt res inter alios lata non noceat tertio; tamen in isto casu nocet secundo sicut primo, cum ius sit vnum. *c. quamuis. de sent. & re iud.*

64 Si quis de delicto mortis condemnatus fuit iniustè, & punitus sit, postea verus occisor appareat, debet ne etiam condemnari?
Resp. Debet tanquam si primus condemnatus non fuisset, & primo facienda est restitutio honoris, & suis hæredibus bonorum, propter iniustam mortem, quam passus est. *c. quamuis, eod. tit. de sententia & re iudicata.*

65 Si mulier habeat super dote, & emptor super re vendita sententiam latam contra se, præiudicat ne marito, vel venditori?
Resp. Si sciant negotium tractari, in dubio eos præiudicat: si verò ignorent, non. *Abb. in c. quamuis. eod. tit. num. 12.*

66 Si venditor agat super re vendita, & socer super dote, præiudicat ne emptori, vel marito in sententia?
Resp. Non, quia dominium talis rei non est penes venditorem, neq; socerum, sed penes emptorem, & maritum, & sic cum eis debet negotium agi. *Abb. in cap. quamuis, nu. 12. eod. tit.*

67 In quibus casibus ius fauet actori, & non reo?
Resp. In quatuor. Primò, in matrimonio. Secundò, in libertate. Tertiò, in dote. Quartò, in testamento. *c. fin. de sent. & re iud. & ibi glos.*

CAPVT XXX.

De Appellationibus, &c.

1 Appellatio quo iure est introducta?
Resp. Iure naturali, & gentium, & etiam de iure diuino, cum sit defensio, sed forma posita est de iure canonico, & ciuili.

2 Propter quid appellatur?
Resp. Vt iniquitas, vel imperitia iudicantium corrigatur. *c. cum speciali, de appellationibus, & ibi gl.*

3 Quid est appellatio?
Resp. Est de minori Iudice ad maiorem prouocationem. *c. 2. de consuetudine in 6. gl. 4.*

4 Quotuplex est appellatio?
Resp. Duplex; iudicialis, & extraiudicialis.

5 Quæ est iudicialis?
Resp. Quando quis appellat ante iudicem.

6 Quæ est extraiudicialis?
Resp. Quando quis per metum, vel aliam iustã causam secretè appellat ante Notarium, & testes, 2. *q. 6. per totum, c. cum Romana, de appellationibus. §. si verò. in 6.*

7 Quotuplex est iudicialis?
Resp. Duplex alia diffinitiua, alia interloquutoria.

8 Effectus appellationis quotuplex est?
Resp. Duplex deuolutiuus, & suspensiuus.

9 Quid est appellatio ad effectum deuolutiuum?
Resp. Illa, quæ non retardat executionem, sed deuoluit negotium principale ad Iudicem superiorem, super petitorio, vel possessorio.

10 Quæ est appellatio ad effectum suspensiuum?
Resp. Illa, quæ retardat executionem, & deuoluit negotium ad Iudicem superiorem, tam in petitorio, quam in possessorio.

11 Facta post legitimam appellationem tenent ne?
Resp. Non, imò debent reuocari, & omnia reduci ad pristinum statum. *c. significauit, de appellationibus, & ibi gl.*

12 Quis potest appellare?
Resp. Ille, cuius interest, & non alius. *Rota dec. 796. p. 2. in nouissimis.*

13 Appellans quid tenebitur probare?
Resp. Se appellasse infra legitimum tempus, aliàs præsumitur se appellationi renuntiasse. *c. Romana. §. si verò, de appell. in 6.*

14 Appellationes, seu defensiones, sunt ne auferendæ à Iudice?
Resp. Negatiuè. *Abb. in c. cum contingat, nu. 29. de foro comp.*

15 Appellatio quomodo potest admitti?
Resp. In scriptis, & non aliter. *Quaranta in summ. bul. verb. Archiepiscopi auctoritas.*

16 Appellans coram quo Iudice tenetur exprimere causas suæ appellationis?
Resp. Tenetur coram Iudice à quo, sed eam debet probare ante Iudicem ad quem. *c. vt debitus honor, de appellationibus.*

17 Si Iudex a quo respuerit appellationem interpositam, quid debet agere pars grauata?
Resp. Accurere ad Metropolitanum per viam querelæ. *glos. in c. ad reprimendum, verb. suspenditur, in fin. de offic. Ordin.*

18 Terminus decem dierum potest ne prolongari, vel abbreuiari à Iudice?
Resp. Non, quia est legalis, & præfixus à lege.

19 Si Iudex à quo post legitimam appellationem attentauerit aliquid, vel negauerit tradere acta, quid debet agere reus?
Resp. Sumere testimonium, & appellare à mandato non tradendi acta, & Iudex ad quem debet compellere Iudicem, & Notarium, vt tradant acta, & reponere omnia facta per legitimam appellationem.

20 Causæ omnes Ecclesiasticæ, tam ciuiles, quàm criminales coram quo Iudice debent terminari, & finiri in prima instantia?
Resp. Coram Ordinario loci, & ab eo non potest appellari, nisi à sententia difinitiua, vel a grauamine habente vim definitiuæ, & quòd sit grauamen habens vim definitiuæ infra dicemus in hoc capite: ratio est, ne appellationibus iustitia defraudetur. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de reform.*

21 Appellatio à correctione, habilitatione, reprobatione, visitatione, & criminali causa, quando potest admitti à Metropolitano, Legato, vel Nuncio Apostolico, vel Iudice superiore?
Resp. Potest sententiam difinitiuam, & non ante; ratio est, ne iudicium Episcoporum appellationibus fiat illusorium, & vt Episcopi possint suum gregem in vita, ac morum honestate facilius continere. *Trid. syn. sess. 13. c. 1. de reform. in fin.*

22 Causa correctionis qualis dicitur?
Resp. Quando Episcopus sine strepitu iudiciali pro bono regimine aliquem Clericum corrigit, vel mittit in exilium, Etiamsi Episcopus fecerit processum sibi secretum ad sui informationem, & in ista causa procedit Episcopus tanquam Sedis Apostolicæ delegatus, & ab eius decreto non datur appellatio, nec si quis appellauerit etiam ad sedem appostolicam suspenditur exequutio talis correctionis factæ ab Episcopo. *ita Trid. syn. sess. 24. c. 10. de reform.*

23 Quæ dicitur causa inhabilitationis, & reprobationis.
℞. Plurimæ. Primò, quando quis vult suscipere ordines maiores, vel minores, & reprobatur ab examinatoribus synodalibus, vel ab Episcopo. Secundò, quando quis vult audire confessiones, & post examen reprobatur ab Episcopo. Tertiò, quando, quis vult concionatorium munus publicè exercere, & reprobatur ab examinatoribus, vel ab Episcopo, siue ob defectum scientiæ, siue ob defectum morum. Quartò, quando quis vult legere in scholis publicis, & ad id minimè idoneus reputatur. Quintò, quando quis petit beneficium curatum, vel administrationem Sacramentorum, & reprobatur; in omnibus his casibus siue reprobatio fiat ad defectum scientiæ, vel ob defectum morum, vel ob aliquam causam Episcopo soli cognitam, & alijs occultam, sine ad tollendum aliquod scandalum, quod ex alia probatione potest euenire, non datur appellatio, nec admittitur, nec appellatio suspendit executionem talis reprobationis; ratio est, quia cum isti sint omnes oues Episcopi, & sibi à Deo commissæ, ipse potest ponere substitutos, qui suæ conscientiæ satisfaciant, & Iudex superior non potest, nec debet eogere Episcopum, vt contra suam conscientiam, & voluntatem ponat substitutum in ijs officijs, quæ propriè, & principaliter pertinent ad ipsum Episcopum, & ad alios tanquam ad substitutos. *Trid. syn. sess. 13. c. 1. & sess. 14. c. 10. de refor.*

24 Quæ sunt causæ, quæ in visitatione tractantur, de quibus non potest dari appellatio?
Resp. De his dixi latè *lib. 4. c. 25. de Visitatione.*

25 Quæ dicitur criminalis causa, in quo non potest appellari, nisi post sententiam difinitiuam?
Resp. Quotiescumque iudicialiter, & criminaliter, siue ad instantiam partis, siue ad instantiã fiscei processit contra aliquem Clericum, vel sæcularem criminaliter, & cum forma iudicij; tunc enim iste talis reus solùm potest appellare a sententia definitiua, vel a grauamine habente vim definitiuæ, & non antea. *Trid. syn. sess. 13. c. 1. de reform.*

26 Si aliquis Clericus sit incorrigibilis, vel scandalosè se gerat, quam pœnam incurrit?
Resp. Postquam Episcopum eũ suauiter admonuerit secundum legem Euangelicam, si non se emendauerit, atque incorrigibilis videbitur, Episcopus poterit eum priuare beneficijs, appellatione non obstante, & appellatio non suspendit effectũ priuationis. *Trid. syn. sess. 21. c. 6. de refor.*

27 Legati, Nuntij, Patriarchæ, Metropolitani, Iudices superiores in admittenda appellatione quid debent seruare?
Resp. *Caput 1. sess. 13. Concil. Trid. de refor. & cap. 10. sess. 24. & tex. in c. Romana, de appellationibus in 6. sic illis præcipitur in capit. 7. session. 22. de reformatione.*

28 Quid præcipitur dictis Superioribus in dicto *cap. Romana?*
Resp. Duo. Primò, vt non admittant appellationẽ, nisi à definitiua, vel à grauamine habente vim definitiuę; Secundò, vt postquam sententiauerint tale grauamen, remittant causam principalem Iudici à quo, & inferiori, vt in suo tribunali finiatur talis causa: sic enim expressè iubetur in Constitutione Innoc. IV. quæ incipit, Romana, & nos infra in illo *cap. probabimus, num. 72.*

29 Si Iudex dicat appellanti, do tibi terminum Iuris, quid intelligitur?
℞. Triginta dierum terminum dare, intra quos appellans tenetur adire Iudicem superiorem.

30 Intra quod tempus debet quis prosequi appellationem?
Resp. Intra annũ, & ex causa intra biennium. *cap. præterea, de appellationibus, & ibi glos.*

31 Iudex potest limitare, & designare tempus magis breue ad prosequendam appellationem?
Resp. Potest secundum causę qualitatem. *c. cum sit Romana, & c. ad aures, eod. tit.*

32 Quæ dicuntur fatalia?
Resp. Biennium, quod datur ad prosequendam appellationem. *Azon. in sum. Codicis, de temporibus, & reparationibus appell. nu. 2.*

33 Fatalia possunt prorogari?
Resp. Possunt ex legitima causa. *Azon. vbi sup. n. 3.*

34 Intra quod tempus potest appellari?
Resp. Infra decem dies à lata sententia. *c. Romana, lib. 6. de appell. c. Anteriorum, 2. q. 6.*

35 Intra quod tempus debet notarius tradere processum

cessum appellanti, & sub qua pœna?

Resp. Intra mensem, aliàs suspenditur ab officio arbitrio Iudicis, & tenetur soluere duplum, & fructus penè diuiditur inter pauperes, & partem appellantem. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de reform.*

36 Qui sunt Apostoli?

Resp. Litteræ, per quas Iudex admittit, vel denegat appellationem. *in auth. hodie §. Apostolos. C. de appellationib. & ibi glos.*

37 Quot sunt genera Apostolorum?

Resp. Tria, reuerentiale, testimoniale, & refutatorium. Speculator. §. 1. *nu. 1. titulo, de Apostolis. nu. 1.*

38 Qui dicuntur Apostoli reuerentiales?

℞. Quando Iudex à quo ob reuerentiam sedis Apostolicæ, vel Iudicis superioris, remittit causam ad Iudicem superiorem. *Speculator in titul. de Apostolis, seu libell dimiss. nu. 8.*

39 Qui dicuntur Apostoli testimoniales?

Resp. Quando post appellationem interpositam ab honestis uiris petuntur. *Speculator, tit. de libellis dimissorijs, nu. 1. & 11.*

40 Qui dicuntur Apostoli dimissorij?

Resp. Quando Iudex à quo, scribit litteras dimissorias, cū quibus mittit appellationem Iudici superiori. *Speculator, vbi sup. nu. 1.*

41 Qui sunt Apostoli refutatorij?

℞. Quando Iudex a quo, scribit litteras superiori significantes se noluisse admittere appellationem. *Speculator loco allegato, nu. 6.*

42 Apostoli quomodo debent peti?

℞. Instantissimè, & in scriptis. *Speculator, vbi supra num. 12.*

43 Elapso biennio potest quis iterum litigare?

Resp. Si talis habuit causam legitimam non litigandi, competit illi restitutio integrum, *c. ex ratione, de appellationib.*

44 Intra quot dies debent Apostoli peti?

Resp. Intra trigința dies, siue sint refutatorij, siue dimissorij, siue testimoniales, aut reuerentiales, aliter nō habebit locum appellatio. *Speculator in tit. de Apostolis, & c. nu. 13.*

45 In extraiudiciali appellatione debent ne peti Apostoli?

Resp. Affirmatiuè, sub conditione videlicet si sit Iudex, qui possit Apostolos concedere, & si non sit Iudex, qui illos dare possit, pars appellans debet protestare se petere, & quod iterum petet, cum fuerit illi data copia à Iudice, *gl. in c. vt semper de appellationib. in 6. littera C. verbo ille.*

46 Quando appellans præsentat appellationem coram iudice, & petit Apostolos, si iudex nunquam respondeat, quid agendum?

Resp. Censetur consensisse appellationi, & talis iudex non potest amplius in tali causa se intromittere. *tenet Card. in clem. quamuis de appell.*

47 Quando iudex ad quem facit actum dicens, admitto causam appellationis, tunc sunt ne necessarij Apostoli, vel concessio Apostolorum expressa?

Resp. Quod talis pronuntiatio est loco concessionis Apostolorum, & sic tunc non sunt necessarij, sed pars gaudet termino Apostolorum. *Paulus de Castro. ff. de libellis dimissorijs in rubr.*

48 Quando necessariò debet appellari in scriptis?

Resp. Quando appellatur ab interlocutoria, sed quādo verè appellatur à definitiua sententia, sufficit appellare verbo coram testibus dicens appello. *c. 1. de appellationibus, in 6. Archidiaconus in d. c. Bugrius, de appellationibus. nu. 6.*

49 Quæ differentia est inter appellationem à definitiua, & inter appellationem ab interlocutoria?

Resp. Quòd appellans ab interlocutoria necessariò tenetur appellare in scriptis cum expressione causæ; appellans à definitiua sufficit appellare verbo coram testibus, & non tenetur exprimere causam coram Iudice à quo, qui protulit sententiam; tamen necessariò illam debet exprimere coram Iudice superiore ad quem appellat. *c. 1. de appellationibus, in 6. Archidiac. ibi num. 12. Decius in cap. consuluit, il 2. numero octauo.*

50 Appellans à quocunq; grauamine in generali, vel ob elapsum bieunium, quid tenetur agere?

Resp. Admonito prius tenetur acta omnia sui expēsis transferri ad Iudicem superiorem, vt ipse ante inhibitionem faciendam iudici inferiori iudicet an grauamen sit tale, quòd per sententiam definitiuam reparari non possit. *Triden. synod. sess. 24. cap. 20. de reformatione.*

51 Cur Appellans tenetur admonere Episcopum, vel eius Vicarium?

Resp. Vt, si velit, possit informare Iudicem superiorem, & vt Iudex superior auditis partibus faciat iustitiam. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de refor.*

52 A sententia interlocutoria quando potest appellari?

Resp. Quando continent grauamen, quod per definitiuam reprobari non potest. *glos. in l. ff. de recipiendis appellationibus, glos. in clem. 1. de hæreticis, verbo, ipso iure, & capit. cum super de sententia, & re iudicata.*

53 Quando appellatur ab interlocutoria, quid debet facere appellans?

Resp. Necessariò debet exprimere grauamen, à quo appellat referendo se ad acta, & præsentare se ante iudicem superiorem, quæ omnia non sunt necessaria, quando quis appellat à definitiua sententia. *c. vt debitus honor, de appell.*

54 Quando articulus interlocutoriæ esset præiudicialis causæ principali, poterit ne ab eo appellari ante difinitiuam sententiam?

Resp. Legitimè poterit appellari, quia est præiudicium factum causæ principali: sicuti esset, non admittere testes, denegare terminum, parti non scribere totam dispositionem delinquentis, vel testis ijsdem verbis, quibus ipse deponit, negare præsentationem scripturarum, vel negare defensiones, veluti negare Aduocatum, vel Procuratorem, vel non facere publicationem testium, vel nō dare transumptum libelli, vel accusationis suo tempore: hæc omnia, & his similia faciūt tantum præiudicium causæ principali ad defensionem reorum, vt per difinitiuam reparari non possint. *l. intra vtile. ff. de minoribus, Barthold. & Bal. in l. arbitrio. ff. qui satisdare cogantur. Felyn. in capit. cum causa, de sententia, & re indicata, numero sexto.*

55 In causa Ecclesiastica, siue ciuili, siue criminali, à quo grauamine potest appellari?

Resp. Solùm à sententia definitiua, vel à grauamine habente vim definitiuæ. *Trid. synod. sess. 24. c. 20. de reformat.*

56 Quod

56 Quod est grauamen, quod per definitiuam reparari non potest, à quo licitè appellari posset?
Resp. Hæc regula semper obseruanda est à iudicibus, quod omnis actus irretractabilis, qui si mãdetur executioni, pars grauata non subleuaretur per appellationem, quia iam de præsenti accipit tale damnum, talis actus est grauamen habens vim definitiuæ, & ab illo licitè appellatur. *Francus dec. 139. Bar. in l. 2. ff. de appellat. recipiendis, num. 26.*

57 Quæ sunt ista grauamina in ciuilibus, & criminalibus?
℞. Indebita incarceratio, excommunicatio, suspensio, & interdictum, tortura, expoliatio, vel ablatio possessionis, denegatio termini, & alia posita supra nu. 45. & hoc voluit Concilium, quando dixit à grauamine habente vim definitiuę; quia ista omnia tantum damnum afferunt parti, quantum affert sententia definitiua; etenim per hanc sententiam definitiuam tale damnum non reparatur, cum talis actus si sit missus executioni, est irretractabilis, quia quod semel est factum, impossibile est, quod factum non sit. *c. super eo cap. cum cessante, de appellat. Bart. l. 2. ff. de appellationibus recipiendis. Nauar. cons. 2. eod. tit. de appellat.*

58 Quando quis dicitur indebitè incarceratus, ita vt legitimè possit appellare ad superiorem à grauamine incarcerationis indebitæ?
℞. Distinguendum est, in ciuilibus, quando pars est incarcerata pro aliquo debito, & offerat fideiussionem, vel pignus sufficiens pro tali debito, & pro expensis litis; tunc dicitur indebita incarceratio, & ab ea ante sententiam diffinitiuam licitè potest appellari. *DD. super c. 20. sess. 24.*

59 In criminalibus quando dicitur iniusta incarceratio, vt ab illa instè appelletur?
Resp. Quotiescumque delictum, pro quo quis est incarceratus, habet de iure pœnam pecuniariam, & reus offert fideiussionem, vel pignus, vel depositum pecuniæ, tunc dicitur iniustè incarceratus; quia carcer de iure antiquo est custodia reorum, ne iudicium illudatur.

60 Quando delictum habet pœnam corporalem, & simul pęnam pecuniariam, tunc si quis offerat fideiussionem, poterit ne reus appellare ab iniusta incarceratione?
Resp. Non, neque talis appellatio admittenda est; quia non est incarceratus pro pœna pecuniaria, sed pro pęna corporali, pro qua nullus potest fideiubere, quia anima, quæ peccauerit ipsa morietur, & sicut pater non portat iniquitatem filij, neque contra, ita vnus non potest portare pœnam alterius.

61 Quando quis non poterit appellare ab iniusta incarceratione, licèt delictum habeat pœnam pecuniariam, & offerat fideiussionem, vel depositum?
℞. Quando iudex iustè eum incarcerauit, & nõdum finiuit informationes, & depositiones contra eum faciendas; tunc enim licèt appellet, & offerat fideiussionem, debet detineri in carceribus, ne testes subuertantur.

62 Quando Iudex poterit aliquem licitè incarcerare, & detinere in carceribus, etiam si appellet ab iniusta incarceratione?
℞. In ciuilibus quotiescumq; per scripturam, vel per testes apparet, quod quis debet soluere aliquam quantitatem, vel facere aliud opus mechanicum: veluti aliquod ædificium, vel vestem, tunc iustè Iudex potest eum incarcerare, quia nõ adimplet, quod promisit; in criminalibus verò quotiescumque contra aliquem præcessit accusatio partis, vel fisci, & vnus testis, vel legitima indicia, vel quis inuenitur in fraganti delicto, vel in suspecto loco, tunc iustè Iudex potest eum incarcerare, siue tale delictum habeat pœnam corporalem, siue pecuniariam, & iustè potest eum detinere in carcere, vsquequo informationes finiantur, ac testes repetantur, & ipsemet suã depositionem faciat, idque fit, ne iudicium illudatur, & iustitia habeat suum locum. *DD. in cap. qualiter, & quando, il 2. de accusationibus, & in capitul. omnipotens, eod. titulo.*

63 Quando quis pro debito ciuili non poterit incarcerari, & si incarceretur, iustè appellat ab indebita incarceratione?
℞. Primò, quando non est obligatus personaliter, sed solùm in bonis. Secundò, quando etiam, si sit obligatus personaliter potest fieri executio in bonis; ratio est, quia obligatio personalis est in subsidium; & sic executio in persona fieri non debet, sicut neque excommunicatio; nisi in defectum, vel occultationẽ bonorum, vt iubetur in *Tridentina syn. sess. 25. cap. 3.* Tertiò, quando quis est nobilis, licèt sit obligatus in persona, pro debito ciuili non potest, neque debet incarcerari, imò ex priuilegio Gothorum, & Regum Hispaniæ debent illi restituere lectum, in quo dormit, Equum, & arma, quod priuilegium non potest renuntiari.

64 Incarceratio datur ne aliquando in pęnam delicti criminalis?
Resp. Licèt carcer de Iure antiquo fuerit solùm custodia reorum, sed de iure nouo est pœna afflictiua corporis, & ideo multoties datur in pœnam delicti; ratio est, quia incarceratus amittit suam libertatem, consumit pecunias, nec acquirit de nouo, & patitur plurima incommoda *Couar. practicar. quæstionum, capit. 11.*

65 Quare priuilegium datum personis nobilibus renuntiari non potest, & renuntiatio de eo facta est nulla?
Resp. Quia cum priuilegium sit commune, à particulari renuntiari non potest, etiam in propria persona, ne alijs ferat præiudicium. *Abb. in cap. Apostolicam, num. 10. de reg.*

66 Clericus in delictis, & pœna pecuniaria posita pro delictis poterit nè incarcerari?
Resp. Poterit incarcerari, quia si non potest in bonis, debet luere pœnam in corpore, carcere, vel exilio, & sic appellatio ab eo interposita indebitę incarcerationis nulla est. *l. fin. ff. de ius vocando.*

67 Clericus pro delicto ciuili, si obligatus sit de bonis, & de persona, poterit nè incarcerari, si bona non sufficiant ad solutionem?
Resp. Licèt Clericus sit miles cælestis, & nobilis, & gaudeat omnibus priuilegijs alijs nobilibus concessis, tamen hæc consuetudo seruatur, quod si Clericus ex suo genere, & persona sit nobilis, non poterit incarcerari, quia gaudet priuilegio, sicut cæteri nobiles, si vero Clericus ex suo genere, & persona non sit nobilis, poterit incarcerari pro quouis delicto ciuili, sicut incarcerantur cæteri homines.

68 Si Iudex sit recusatus, & declaret se esse Iudicem competentem à tali pronunciatione, poterit ne legitimè appellari?
Resp. poterit, quia est grauamen portans secū præiudicium, quod per definitiuam reparari non potest, *glossa in authent. habita, C. ne filius pro patre. Abb. in c. ex parte, il 3. de rescriptis, nu. 6.*

69 Qui Iudices debent cognoscere de grauamine indebitæ incarcerationis, vel de alio grauamine, quod per definitiuam reparari non potest?
Resp. Legati, & Nuncij Apostolici, Patriarchę, Primates, & Metropolitani. *Trident. synod. sess. 22. cap. 7. de reform.*

70 Tales Iudices superiores, quando cognoscunt de grauamine indebitæ incarcerationis, vel de alio simile, quem ordinem, & ritum debent seruare?
℞. In principio non debent inhibere in totum iudicem à quo, sed debent dare suas litteras per tempus limitatum, & iubere, vt intra tale tempus pars appellans suis expensis porret acta, & processus in eo statu, in quo fuit appellatum, & visis actis, ac auditis partibus debent iudicare, an tale grauamen sit reparabile per definitiuam, vel non existente semper parte appellante incarcerata; & si inuenerint dictum grauamen non esse grauamen, vel casu dato, quòd sit grauamen, posse tamen reparari per definitiuam, in isto casu debent remittere processum ad Iudicem, à quo fuit appellatum cum sua declaratione, vt faciat iustitiam. *Trid. syn. sess. 22. c. 7. cap. Romana de appellat. in 6.*

71 Si dicti iudices superiores iudicauerint appellationem ab indebita incarceratione esse iustam, quia talis non debebat esse incarceratus, vel quia probauit suam innocentiam, vel quia delictum, quod commisit, est leue, & non habet pœnam corporalem, & tale grauamen, vel aliud oppositum non posse reparare per definitiuam, tales Iudices quid debent agere?
℞. Debet declarare Incarcerationem esse iniustam, iubere, vt talis excarceretur, & tale grauamen, vel aliud oppositum irreparabile esse per definitiuam, & sic appellationem fuisse iustam, *capit. Romana, de appellationibus, in 6. & capitul. 7. session. 22. Conc. Trident.*

72 Si Metropolitani, & dicti Iudices superiores iudicent, appellationem esse iustam, & grauamen illatum à Iudice à quo esse irreparabile per definitiuam, poterunt ne in isto casu retinere sibi causam principalem, & eam auferre à Iudice ordinario à quo?
℞. Non poterūt retinere sibi causam principalem. primò, quia in *Conc. Trident. sess. 22. c. 7.* expresse iubetur, vt dicti iudices obseruent Constitutionem Innocentij IV. quæ incipit, Romana, & in dicta constitutione iubetur, vt dictus iudex declarato grauamine remittat causam principalem, super quam nondum est sententiatum ad Iudicem à quo, vt eam sententiet. Secundo, quia si Metropolitanus, vel dictus Iudex superior posset sententiare grauamen, & retinere causam principalem, haberet duas instātias, nempe ordinariam, & Metropolitani, quod in toto iure sibi non est concessum, imò prohibitum in d. c. Romana. Tertiò, quia si ipse haberet, & sumeret sibi duas instantias, cùm sit vna, eademque persona, tolleret refugium appellationis. Quartò, quia hoc expresse est contra dispositionem *Concilij Trid. synod. in cap. 20. sess. 24.* vbi disponit, quòd causæ omnes ad forum Ecclesiasticum pertinentes in prima instantia terminentur coram Ordinarijs locorum dumtaxat. Quintò, quia Metropolitanus, & dicti iudices superiores non sunt iudices ordinarij locorum in diœcesibus suffraganeorum, sed tantùm sunt iudices in casibus à iure expressis, scilicet in illo articulo interloquutorio, in quo ad illos legitimè fuit appellatum, & cum causa principalis nondum fuerit sententiata, necessariò debet remitti ad Episcopum ordinarium, vt eam sententiet. Sextò, quia Romanus Pontifex, & Rota Romana quotiescumque ad eos appellatur de aliquo grauamine, vel articulo interloquutorio, numquam sibi retinet causam principalem, sed eam remittunt Ordinario locorum, obseruando. *c. 20. sess. 24. & c. 7. sess. 22. & tex. in cap. Rom. de appell. in 6.*

73 Si Metropolitanus, vel Superior habeat consuetudinem immemorabilem, stilum, vel priuilegium cognoscendi de grauamine, & simul retinendi sibi causam principalem, suffragatur ne eis?
℞. Non, quia talis consuetudo immemorabilis sublata est per *Trid. syn. sess. 22. c. 7.*

74 A Vicario Episcopi potest ne appellari ad Episcopum?
Resp. Si Vicarius est generalis, appellandum est ad Metropolitanum, quia Vicarius generalis, & Episcopus vna, eademque persona censetur, si verò appelletur à Vicario foraneo, potest ad Episcopum appellare. *Gloss. in capit. Romana, de appellationibus in 6.*

75 Quando appellans à sententia definitiua tenetur exprimere causam suæ appellationis, & eam probare?
Resp. Quando sententia definitiua ita est iustificata, vt de iure debeat exequutioni mandari, non obstante appellatione, vt est in delicto notorio, & in cōuicto, & confesso, in quibus de iure non admittitur appellatio, tunc appellans tenetur exprimere causam, & probare, quòd confessus est per timorem, vel in tormentis, vel quòd testes, cum quibus fuit conuictus, non sunt idonei. *glos. in c. Romana, de appellationibus in 6.*

76 Iudex Metropolitanus, vel alij Iudices superiores, ad quos appellatur, cum quibus personis acquirunt iurisdictionem?
Resp. Solùm acquirunt iurisdictionem inter appellatum, & appellantem; nam reliquas personas debēt relinquere in potestate suorum Ordinariorum; *glossa in c. Romana, de appell. in 6.*

77 Quis debet pronunciare appellationem desertam Iudex à quo, vel Iudex ad quem?
℞. Si processus fuit deductus ante Iudicem ad quē, & in tempore à Iure statuto nō fuit sequutus à parte appellante, tunc ipse Iudex ad quem ad petitionem partis appellatę pronunciat appellationem desertam; si autem appellatum fuit coram Iudice à quo & nulla alia fuit facta diligentia, ipse Iudex à quo pronunciat appellationem desertam. *c. personas, cap. sæpe contingit, de appell.*

78 Si appellans intra terminum sibi præscriptum iuris non sequitur suam appellationem, quam pœnam incurrit?
℞. Debet parere sententiæ, & soluere parti expensas,

sas, c. personas, c. sæpè contingit, c. reprehensibilis, de appellationibus.

79 Appellans si non sequitur suam appellationem, quid de eo præsumitur?
Resp. Quod sententia prima fuit iusta, & quòd non habuit iustam causam appellandi, & tunc iustè pronuntiatur sententiam desertionis. *tenet Abbas in cap. cum dilecti, de dolo, & contum. nu. 3.*

80 Si quis appellat extraiudicialiter, tenetur ne aduersarius eius comparere in iudicio?
Resp. Non tenetur comparere, donec per citationem sibi factam legitimè constet illi de sua appellatione. *tenet Abbas in cap. cum dilecti, de dolo, & contumacia. num. 11.*

81 Si quis non appellat, nec iudicialiter, neque extra iudicialiter, & post sententiam latam abripit iter ad Papam, vel ad Metrop. vel iudicem superiorem trãsacto termino decem dierum, videbitur nè consensisse sententiæ?
Resp. Non, imò videtur legitimè, & expresè appellasse; ratio est, quia factum pro verbis reputatur, & in isto casu, si sententia desertionis feratur, nulla erit, si appellans se præsentauit in tempore habili, scilicet vnius anni coram Summo Pont. vel superiori. *tenet Abb. in c. cum olim, de dolo, & contumacia, nu. 6.*

82 Appellationes desertæ reuocant nè attentata?
Resp. Si gesta sint ante desertionem reuocant, si verò fiant post desertionem, non reuocantur per appellationem desertam.

83 Agens ad reuocationem attentatorum debet ne docere de bono iure?
Resp. Non est necessarium.

84 Si quis appellet coram Iudice, & postea facit actum coram ipso sine protestatione, videtur ne recedere à sua appellatione?
Resp. Affirmatiuè. *cum venisset, de testibus num. 1.*

85 Ab appellatione deserta potest quis in eadem causa iterum appellare?
Resp. Potest, si grauetur. *Abb. c. directæ, de appellationibus, num. 1.*

86 Deserta appellatione tenetur ne Iudex de nouo citare partes ad exequendam sententiam?
Resp. Non. *Abb. cap. directa citato, de appellat. numero 7.*

87 Si quis non appellauit legitimè, ad quem remittitur negotium?
Resp. Ad iudicem à quo, & condemnatur in expensis. *Abb. in c. vt debitus honor, de appel. num. 5.*

88 Si appellatus compareat, quid agendum de expensis?
Resp. Si vellit vti illo processu, debet soluere medietatem appellanti. *Trid. synod. session. 24. c. 20. de reformatione.*

89 Notarius tenetur ne dare acta originalia appellanti?
Resp. In prima instantia non, nisi sit in actis aliqua suspicio falsitatis; & tunc visis actis per iudicem superiorem transmitti debent ad iudicem primæ instantiæ, vt in suo archiuio conseruentur.

90 Archiepiscopus in diœcesi suffraganei sui poterit determinare causas ad se relatas per appellationem?
Resp. Poterit tàm per se, quàm per Vicarium, & Delegatum, & ad id poterit deputare Nuncium, Fiscum, & Notarium, omniaque necessaria ad iurisdictionem exercendam. *capit. vl litigantes. in 6. de offic ordinarij.*

91 In causis visitationis, aut correctionis datur ne appellatio?
Resp. Solùm quòad effectum deuolutiuum, non autem suspensiuum. *Trid. syn. sess. 24. c. 10. de reformat. sess. 13. c. 1. de reform.*

92 Appellatio ab excommunicatione post sententiã latam suspendit ne effectum?
Resp. Non, quia sententia, nisi sit conditionalis, portat executionem paratam.

93 Si quis appellauit ante notificationem sententiæ excommunicationis, erit ne vitandus?
Resp. Non, quia talis appellatio habet effectum suspensiuum, & non deuolutiuum, & talis non punitur, si celebret. *Decius, & Abb. in cap. ad præsentationem nostram. de appellat. 1. & 2.*

94 Talis appellatio habet ne effectum suspensiuum?
Resp. Habet, quia legitimè appellauit, & talis non erit euitandus.

95 A sententia, & mandato de residendo, potest ne appellari?
Resp. Non, obstante quacumque inhibitione, vel appellatione debet exequi tale mandatum. *Trid. syn. sess. 23. c. 1. de reform.*

96 Appellatio in causa residentiæ regularibus interposita, debet ne admitti?
Resp. Talis causa, remota omni appellatione terminatur. *Trid. syn. sess. 25. c. 13. de regul.*

97 In crimine concubinatus appellatio debet ne admitti?
Resp. Ordinarius procedere potest appellatione nõ obstante. *Trid. syn. sess. 25. c. 14. de refor.*

98 Religiosus à correctione Prælatorum potest ne appellare?
Resp. Si correctio fiat secundum statuta regulæ, non; si verò excedat, benè poterit. *c. ad nostram, de appel. c. quia nos, e. eod. tit.*

99 A iudice arbitro potest ne appellari?
Resp. Non, quia arbiter inuentus est ad tollendas lites, & sic ab arbitris nõ datur appellatio, imò semper in scriptura ponitur pœna appellanti. *l. 1. C. de arbitris.*

100 In notorio delicto potest ne appellari?
Resp. Non, quia notorietas est loco probationis, *c. consuluit, il 1. de appellat.*

101 A Papa, Rege, vel Senatu potest ne appellari?
Resp. Non, propter excellentiam personæ, & supremam potestatem. *l. 1 ff. à quibus appellare non licet.*

102 Si partes paciscantur, quòd a sententia alicuius Iudicis non debeant appellare, postea possunt appellare?
Resp. Non. ff. à quibus appellare non licet.

103 Si quis est contumax in soluendo, poterit ne appellare?
Resp. Poterit, quia præsumitur non habere. *l. creditor. §. missus. ff. de appell.*

104 A futuro grauamine potest ne generaliter appellare?
Resp. Affirmatiuè; quia de grauamine facto, & non faciendo appellandum est, quia forte non fiet, & cessante causa cessat effectus, si fortè fiat grauamen, benè appellatum fuit, licet etiam postea sit, iterum appellandum. *Abb. & Innoc. in c. consuluit. il 2. n. 4. de appel. cum cessante, eod. tit.*

105 Appellatio iudicialis, vel extraiudicialis potest annullari per pactum?
Resp. Potest, quia quilibet agit de suo damno.
106 A sententia desertionis potest ne appellari?
Resp. Potest. *Bar. l. 2. C. de Episcopali audientia.*
107 Intra quot dies tenetur appellans comparere ante Iudicem?
Resp. Intra triginta, aliàs appellatio est nulla. *Trid. syn. sess. 13. c. 3. de reform.*
108 Si iudex admittat articulos iniustos, vel iustos, & non admittat ad probationem faciendam, poterit ne appellari?
Resp. Poterit. *Francus in c. interpositas. nu. 4. de appellation. Mascar. de prob. conf. 131. nu. 5.*
109 Si iudex deneget copiam actorum, poterit ne appellari?
Resp. Poterit. *l. 2. C. vt lite pendente. Azeued. lib. 3. titul. 18. lib. 4.* quia negatur arma necessaria ad suam defensionem.
110 Per appellationem vnius articuli suspenditur ne iurisdictio in reliquis articulis?
Resp. Affirmatiuè, & in tota causa. *c. meminimus. cap. consuluit. il 1. de appellat.*

CAPVT XXXI.

De Confirmatione vtili, vel inutili.

1 QVid est confirmatio?
Resp. Est iuris priùs habiti corroboratio, sicut fuit, quando post legitimam appellationem prima sententia per secundam confirmatur. *c. inter dilectos, de fide instrumentorum, & Host. in sum. tit. de confir. vtil. vel inutil.*
2 Si quis regularis petat à Papa rescriptum administrandi iustitiam in temporalibus, & criminalibus, valebit ne?
Resp. Si non expressit se esse regularem, non valebit tale rescriptum: si verò expressit, potest contra illud opponi esse subreptitium, quia Papa non consueuit hoc concedere; quod si certè constat de voluntate Papæ, tunc valebit, & debet executioni mandari. *cap. ad nostram de confirmatione vtili, vel inutili.*
3 Quotuplex est confirmatio?
Resp. Duplex, vna in forma communi, alia ex certa scientia. *Abb. c. venerabilis. eod. tit. num. 3.*
4 Confirmatio in forma communi, quid operatur?
Resp. Dat aliquam habilitatem maiorem contractui, sed non supplet defectus, nec dat maius partibus, quam illud, quod habent iure absque confirmatione. *Abb. c. venerabilis, eod. tit. num. 1.*
5 Confirmatio ex certa scientia, quid operatur?
Resp. Summam firmitatem, quia talis contractus firmatus ex certa scientia tenet, & valet, etiã si aliàs aliqua de causa non haberet. *dicto capit. venerabilis.*
6 Quando in aliqua scriptura, transactione, vel contractu inter Episcopum, & canonicos, vel inter alios ponitur, vt debeat à Summo Pontifice confirmari, de qua confirmatione intelligitur?
Resp. De confirmatione ex certa scientia, & non de confirmatione in forma communi, quia illa supplet omnes defectus. *Abb. in dicto cap. venerabilis. nu. 3. isto titulo.*
7 Sententia arbitrorum lata contra formam iuris, vel contra, vel extra formam mandati, valet ne?
Resp. Non, etiam si fuerit confirmata à Summo Pontifice in forma communi, quia fines mandati diligenter seruandi sunt; & confirmatio Papę in forma communi nihil operatur, cum non præsumatur Papam velle facere aliquid contra Ius, nisi in forma specialiter illud exprimat. *Abb. in c. examinata. eod. tit. num. 2.*
8 Si Papa confirmauerit aliquam sententiam, vel ius, Iudex inferior poterit de ea cognoscere?
Resp. Non, nisi confirmatio fuerit inutilis, & cum lite pendente, non faciendo mentionem de lite, cum per priuilegium impetratum, vel confirmationem, numquam præsumitur, quod Papa, vel Princeps velit alicui tollere suum ius, sed iustitiam æqualiter omnibus absque exceptione personę seruare. *cap. 1. eod. titulo.*
9 Si quis petat confirmationem alicuius sententiæ, & taceat appellationem erit ne vtilis, & bona confirmatio, vel non?
Resp. Erit inutilis cõfirmatio, quia tacuit rem maximè necessariam, & sic erit confirmatio subreptitia. *Abb. in c. bona, eod. tit. num. 1.*
10 Confirmatio alicuius rei, puta, possessionis, vel legitimationis, potest peti à possidente nullo instigãte, neque petente, neque molestante?
Resp. Non, quia inducit suspicionem, & malam fidem, & ideò solent aduocati vti petitione iactantiæ dicentes, Petrus se iactat meum agrum esse suum, volo de hac re cum eo contendere. *Abb. cap. 1. eod. tit. num. 13.*
11 Innouatio priuilegij dat ne nouum ius?
Resp. Non, neque diminuit, sed conseruat ius, quod prius illi competebat. *c. cum dilecta, eod. tit.*
12 Priuilegium, quod legi non potest, debet ne renouari?
Resp. Non, si legi non potest: debet renouari, si legi potest cum difficultate, quia in transumptione requiritur summa veritas, & vniformitas, & si non potest legi originale, non potest renouari. *Abb. vbi sup. num. 16.*
13 Vbi plures lecturæ, & interpretationes colligi possunt ex vno textu, quæ est amplectenda?
Resp. Illa, quę magis conuenit rubricę, vel titulo. *Abb. c. bona, eod. tit. num. 5.*
14 Legatus à latere potest confirmare aliquid in præiudicium diœcesani?
Resp. Non, neque facere Ecclesiam sæcularem, religiosam, nec vnire duas Ecclesias, neque vnam alteri concedere, nec alienare rem acceptatam ad Romanum Pontificem, neque diuidere vnum Episcopatum in duos. *Abbas capit. final. eodem titulo, numero quarto, quinto, & sexto.*

CAPVT

CAPVT XXXII.

De Recusationibus.

1 QVid est recusatio?
Resp. Est proponere,& habere aliquam causam sufficientem, propter quam Iudex fit suspectus parti. *Speculator, in rub. de recusatione.*

2 Qui Iudices possunt recusari?
Resp. Omnes tàm ordinarij,quàm delegati. *cap. ad hæc,il 1. de appellationib.c. si quis, de foro comp.*

3 Quę sunt causę recusationis?
Resp. A iure non sunt expressę,sed relinquuntur arbitrio Iudicis:tamen DD. aliquas ponunt; nempè, si Iudex est consanguineus, vel fuit aduocatus partis, vel fecit aliquam iniuriam parti,vel accepit ab eo,si sit aliqua causa,ob quam quis possit reputari inimicus partis, si declarauit suum votum, si fauet vni parti,& non alteri.*c.postremò.de appell. & Abbæ.cum speciali.eod.tit. num.7.*

4 Causę recusationis coram quo Iudice debent proponi?
Resp. Coram Iudice recusato, sed probari coram arbitris,vel Iudice superiori,sicut fit in Consilijs Hispaniç; ratio est,quia iudex recusatus non potest cognoscere,de sua propria causa. *c.secundo requiris.cap. cum speciali.de appellat. Abb.in c.inter monasterium,de sent. & re iud.*

5 Quis debet eligere hos arbitros, vt iudicent causam recusationis?
Resp. Ipse partes,& Iudex. *cap.secundo requiris.§.3. eod.tit.de appell.& ibi gl.vebo coram.*

6 Quis debet cōpellere partes, vel eligant arbitros, & conueniant in eos?
Resp. Iudex, & si intra legitimum tempus id non fecerint,Iudex procedit. *Abb.in c.2.requiris, de appellationibus.*

7 Si quis proponat plures exceptiones contra Iudicem, & recusatur, tenetur ne omnes probare?
Resp. Non, sed sufficit probare vnam. *c. significauit, eod.tit. de appel. & ibi gl.*

8 Si quis recusauit Iudicem in vna causa, manet ne recusatus in alia causa distincta?
Resp. Manet, quia eadem ratio est. *cap.significauit, de appellat.*

9 Quis debet soluere expensas in negotio recusationis?
Resp. Pars recusans, & debet eas depositare.

10 Si Iudex habeat causam similem cum aliquo ante alium Iudicem, ex hoc poterit ne recusari?
Resp. Poterit, & debet dari alius Iudex; ratio est, quia præsumitur, quòd erit fauorabilis nimis tali parti, & etiam si prius fuit aduocatus, & postulauit pro simili casu, poterit recusari, quia prę sumitur, quòd non sententiabit contra suam opinionem, & allegationem, sed rarò inueniuntur duę lites, quę in omnibus habeant identitatem,& similitudinem. *cap. causamque, il 2. de iudicijs.*

11 Si iudex recipit testes ante litis contestationem, poterit nè recusari?
Resp. Poterit, & etiam si cognoscat de exceptionibus peremptorijs simul cum causa principali. *c.exhibita, de iudicijs.*

FINIS LIBRI OCTAVI.

LIBER NONVS CONTINENS MATERIAS LIBRI TERTII DECRETALIVM,

De quibus hactenus non est Tractatum.

CAPVT PRIMVM.

De Prębendis, & Dignitatibus.

1 Nde dicitur præbenda?
Resp. A præbeo, quia præbet, & dat canonico habenti præbendam, victum, vestitum, & congruam substentationem sibi, suis famulis, & suis consanguineis, si non sint diuites.

2 Quotupliciter sumitur hoc nomen, præbenda?
Resp. Dupliciter. Primò, largo modo, pro quacumque portione, vel vtilitate, quam quis ratione paupertatis, vel iuris patronatus recipit de bonis Ecclesiæ. Secundo, sumitur pro portione, quæ debetur canonicis ratione sui canonicatus, & ideò vocantur canonici præbendati, & isto modo sumitur in hoc titulo, *vt in cap. cum M. Ferrariensis, de constit. in gl. ver. receperunt.*

3 Quid est præbenda?
Resp. Est quoddam ius, quod competit alicui canonico, percipiendi fructus in aliqua Ecclesia Cathedrali, vel Collegiata, tamquam vni de collegio, vt habetur *in c. relatum, de præbendis, & dignit.*

4 Præbenda, & Canonicatus in quibus rebus consistunt?
Resp. In tribus, in grossa, in distributionibus quotidianis, & in manualibus.

5 Quæ dicitur grossa præbendę?
Resp. Sunt omnes fructus, introitus, & prouentus, siue in pecunia numerata, siue in tritico, vino, & oleo & fructibus terrę, qui prouentus, seu grossa datur canonicis singulis annis, simul in vna, vel pluribus solutionibus, & sic tota grossa, veluti mille aureorum, quæ pertinent ad vnum canonicum in toto illo anno vocatur massa, grossa, seu præbenda.

6 Canonici quanto tempore lucrantur grossam, seu massam suæ præbendę?
Resp. De hoc non potest generaliter certa regula assignari; quia hoc constat ex consuetudine, vel statuto cuiuscumque Ecclesię; nam in aliquibus Ecclesijs canonici lucrantur dictam massam, & grossam in residentia vnius diei, veluti in die sancti Michaelis, & eius vigilia incipiendo à sonu câpanæ, seu ad Vesperas dictæ Vigilię, ita quod si aliquis canonicus moriatur post dictum sonum Vesperarum lucratur totam massam, & præbendam anni venturi, in alijs Ecclesijs canonici lucrantur dictam grossam per residentiam continuatam, vel distinctam trium mensiû, vel quatuor mensium, & ideò quando consuetudo Ecclesiarum est varia, secundum eorum statuta illa est obseruanda.

7 Hæc grossa præbendæ, quomodo solet vocari?
Resp. In aliquibus Ecclesijs in Hispania vocatur vestuarium, quia datur hæc grossa ad hoc, vt canonici se induant vestibus, & emant supellectilem côgruam secundum suam dignitatem.

8 Vnde sumitur hæc prębenda, seu grossa, massa, vel vestuarium, & quomodo diuiditur?
Resp. Sumitur ex omnibus fructibus, redditibus, & bonis, & prouêtibus illius Ecclesię, & postqnam sunt locati, vel beneficiati, per œconomos Ecclesię in vnam massam, & corpus colliguntur, & postea ęqualiter diuiduntur inter omnes canonicos, ita quod non detur maior pars, neque minor vni, quàm alteri, sed omnes æqualem partem recipiant in quantitate, & qualitate; & ratio est, quia omnes æqualiter seruierunt, & ideò ęqualem portionem debent percipere, cum omnes sint ęquales, & in aliquibus Ecclesijs est consuetudo, vt fiant tot schedulę, quot sunt canonici, & forte quisque percipiat, quod suum est. *Abbas capitul. extirpanda, de præbendis, & dignitat. numero 1.*

9 Quare fructus, & redditus Ecclesię dantur, & distribuuntur in substentationem canonicorum?
Resp. Quia bona Ecclesię sunt communia ad substentationem, & reparationem ipsarum Ecclesiarum & ad substentationem Episcoporum, canonicorum, ministrorum, & pauperum, & sic de bonis Ecclesiæ, nemo debet vti tamquam de re propria, & hęreditaria, sed tamquam de sanguine Iesu Christi, de quibus latè diximus, *libro quinto, capitul. de bonis Clericorum, & est text. in capitul. ratio nulla, de præbendis.*

10 Distributiones quotidianę quid sunt, & vnde sumuntur?
℞. Est quędam pecunia taxata in certa quantitate pro singulis horis, veluti in prima distribuitur inter residentes vnum aureum, & sic in singulis horis, &

Cano-

Canonici lucrantur has distributiones residēdo personaliter in qualibet hora, ita quòd si vnus Canonicus non assistit, alter lucratur partem illius, qui perdidit, sicut latè diximus *lib. 4. c. 41. de distributionibus quotidianis, & habetur in Conc. Trid. sess. 24. c. 12. & sess. 25. c. 3. de refor.*

11 Manualia, quæ vocantur?

Resp. Manualia sunt distributiones incertæ, quę dātur Canonicis pro assistentia, & residentia in aliquibus officijs, & missis relictis à fidelibus defunctis, & dicuntur manualia, quia sæpè dantur ibi ad manum, vel singulis mensibus, vel hæbdomadis secundum consuetudinem cuiuscumq; Ecclesiæ.

12 Manualia in qua differentia sunt?

Resp. In dupplici differentia, aliqua sunt certa, aliqua incerta, & quæ ex aliquo accidenti proueniūt, vt est sepelire defunctum, recitare officium defunctorum pro vna vice; alia manualia sunt certa singulis annis, sicut cum aliquis fidelis relinquit agrum, vel census, vt illi dicantur singulis annis tot officia defunctorum.

13 Quis Canonicus lucratur ista manualia?

Resp. Canonicus præsens, & absens ea amittit, & debet videre institutiones, & testamenta, quæ ea reliquerunt, quia in aliquibus testamentis dicitur, quòd non possint ea lucrari infirmi, neq; absentes etiam pro negotijs Ecclesiæ, & tunc seruanda est ad vnguem institutio, & vltima voluntas testatoris?

14 Quæ differentia est inter grossam, seù vestuarium, & distributiones quotidianas, & manuales?

Resp. Primò, quia de grossa omnes percipiunt æqualem quantitatem, de distributionibus quotidianis, & de manualibus non omnes precipiunt æqualiter, sed quilibet secundum tempus suæ residentiæ. Secundò, grossa, seù vestuarium lucratur à canonicis in vno die, vel in tempore paruo, vel limitato trium, vel quatuor mensium; distributiones vero quotidianas, & manualia lucrantur per totum annum.

15 Præbenda potest ne reuocari, vel resignari?

Resp. Præbenda, vt dicit Canonicatum, & dignitatē potest permutari, & resignari, sicut cætera beneficia, non auctoritate propria, sed auctoritate superioris, & propter causam legitimā, vt habetur in *cap. maioribus, de præb. & dignit.*

16 Quis potest augere in Ecclesia Cathedrali prębēdas, & fructus Canonicorum, & dignitatum?

R. Si præbendæ sint tenues, & Ecclesiæ Cathedrales insignes, Episcopus tanquam sedis Apostolicæ Delegatus potest augere dictas præbendas, vniendo eis beneficia simplicia, & capellanias, sed debet relinquere, qui satisfaciant missis, adimpleantq; onera posita in sua fundatione, ne suffragijs defraudetur. *c. exposuisti, de præb. & dign. & Conc. Trid. sess. 24. c. 15. de refor.*

17 Episcopus potest minuere numerum Canonicorum, vt cæteri ditiores fiant, vel vt applicetur præbenda illius Canonici fabricę Ecclesiæ.

Resp. Si præbendæ sint tenues, poterit minuere numerum Canononicorum, vel applicare aliquam portionem fabricæ, si sit pauper, sed debet facere certiorem Summum Pont. vt confirmet talem suppressionem, & eam debet facere de consensu capituli. *Conc. Trid. sess. 24. capit. 15. citat.*

18 Si vna prębēda sit grossa, poterit ne diuidi in duas?

Resp. Poterit, cum vacauerit, diuidi in duas Episcopo, si sit sufficiens ad substentationem duorum, ratio est, quia Ecclesia meliùs seruitur per duos ministros, quam per vnum, & debet fieri certior Summus Pont. e. vacante, de præb. licèt regulariter præbenda diuidi non debeat, cum in maiori præbenda homo maioris auctoritatis, & scientiæ resideat, qui dat eleemosinas, & prodest Ecclesiæ, vt habetur *in c. maioribus, de præb. & dign.*

19 Quid debet Episcopus considerare in facienda diuisione præbendæ?

Resp. Primò, quòd præbenda sit nimis pinguis. Secundò, quòd per vnum non bene seruiatur. Tertiò, quòd cuique detur congrua substentatio, & nihilominus tarò, vel nunquam debet fieri talis diuisio; ratio est, quia in Ecclesia Dei sunt necessariæ pręb endæ pingues, vt homines magnę auctoritatis in genere, sanguine, & litteris congruè substententur, & defendant fidem Catholicam ab hereticis, & Ecclesiam Dei, sicut in bello quærùntur milites nobili genere nati, qui libentiùs se periculis objiciunt pro suo Rege, sic in Ecclesia Dei homines scientijs imbuti, & ex nobili genere nati libentiùs pro fide fundunt sanguinem *capit. vacante de præbendis, & de diuisione beneficiorum diximus libro quarto, capit. 50. numer. 33. 34. & 36.*

20 Si præbenda iniustè diuidatur, quid debet fieri ad eius integrationem?

Resp. Debet iuridicè ante superiorem peti damnum ab Episcopo diuidēte, quo probato tenetur illam reintegrare, sicut prius erat, *vt tenet Abb. in c. cum causam, de præb. & dig. nu. 5.*

21 Dignitas Ecclesiastica quid significat?

Resp. Est quędam excellentia, quam aliqua persona ecclesiastica habet super aliquos clericos, quæ sæpè sępius vocatur in iure personatus, & semper datur cum aliquo particulari officio, tanquam personæ maioris confidentiæ, vt habetur *in c. administratoris, 23. quæst. 5.*

22 Hoc nomen, dignitas, quas significationes habet?

Resp. Plures. Primò significat præeminentiam, & excellentiā sęcularem, quam habent Imperatores, Reges, & Principes. Secundò, significat dignitatem cuiuscumque Iudicis. Tertiò, quamdam præeminentiam Ecclesiæ militantis. Quartò, prærogatiuum officium, & personatum alicuius personæ Ecclesiasticę in dignitate constitutę, veluti cum nominatur Decanus, vel Archidiaconus, *cap. administratores, 23. quæst. 5.*

23 Dignitas, personatus, & officium, in quo differunt?

Resp. Ista in iure sunt synonyma, & idem significant; nam quælibet dignitas habet prærogatiuam, & personatum magis dignum, quam alia dignitas, & habet aliquod officium distinctum in Ecclesia, ad quod fuit specialiter instituta talis dignitas. *c. cum accessissent, de constitutionibus, & Abb. cap. de multa, isto tit. nu. 2 c.*

24 Quælibet dignitas ecclesiastica, in quo cognoscitur, & discernitur ab alijs dignitatibus?

Resp. Aliquando in officio particulari, quod tali dignitati soli incumbit, vt Decano competit congregare capitulum, aliquando in præcedentia in choro, & capitulo, vt Archipresbyter, qui præcedit omnes Canonicos, & presbyteros, aliquando in administratione alicuius officij, vel fructus Ecclesiæ,

& hæc

& hæc administratio est quædam præeminentia, & dignitas. *tenet Archidiac. in cap. 1. de consuetudine, libro 6.*

25 Quare in Ecclesia Dei institutæ sunt dignitates superiores, & inferiores?
Resp. Vt Ecclesia militans imitetur triumphantem, in qua distincti sunt Angelorum chori, & etiam, vt adiuuent Episcopum in regimine, & administratione Sacramentorum. *Trident.syn.session. 23.cap.17.& canon.6.*

26 Dignitas extinguitur ne aliquando morte obtinentis?
℞. Non, sed est perpetua, & transit in alium successorem legitime intrantem. *tenet Archid.in c. 1.de consuetudine, lib.6.*

27 In dignitatibus, canonicatibus, & beneficijs succeditur ne Iure sanguinis?
Resp. Non, sed Iure virtutis, & litterarum; nam in spiritualibus nō habent locum hæreditarium successionis, & sic semper quærimus successorem Petri piscatoris, & non Cæsaris Imperatoris, *c. 1. c. venerabilis, de præb.& dign.*

28 Legata relicta alicui dignitati pereunt nè cum persona obtinente dignitatem?
Resp. Non, sed transeunt ad successorem sicut ipsa dignitas, si relicta sint nomine dignitatis, & non nomine Petri. *Abb.in c.significauit de rescrip.nu.4.*

29 Dignitates in quo Iure debent esse docti, & vnde debent alere se, & famulos suos?
Resp. Regulariter debent esse docti in sacra Theologia, & in Iure canonico secundum qualitatem personæ, & de fructibus sui beneficij debent alere se, suos famulos, & suos consanguineos secundum qualitatem personarum; dignus enim est operarius mercede sua, & in Ecclesia Dei omnes sunt æquales. *tenet Abbas in capit. extirpandę, de prębend. & dignit. numero 3.& 4.*

30 Potest ne quis habere duas dignitates, vel duas Ecclesias?
Resp. Non sine dispensatione Apostolica. *c.quia in tantum, c.præterea,de prēb.& dign.*

31 Per additionem secundę dignitatis, vel beneficij, vacant ne prima dignitas, vel beneficium?
Resp. Non, nisi per possessionem pacificam; ratio est, quia non est iustum, vt quis relinquat dignitatem, vel beneficium, de quo pacificè alitur donec obtineat possessionem pacificam alterius beneficij pinguioris, aliàs esset relinquere certum, & accipere incertum. *tenet Abb.in c.de multa, de præbend. & dignit.nu.6.*

32 Dignitates, canonicatus, & beneficia, quæ obtinet Episcopus, quando vacant?
Resp. Non post electionem, & confirmationem, sed post consecrationem, & adeptam pacificam possessionem, vel post quatuor menses ad se consecrandū, à Conc.Trid.datos. *tenet Abb. in c.de multa, num.12. de præb.& dign.*

33 Dignitas, si habeat beneficium curatum annexū, in quo loco tenetur residere, in Ecclesia Cathedrali, vel seruire beneficio?
Resp. Talis dignitas poterit residere in Ecclesia Cathedrali, & seruire beneficio curato per substitutum; ratio est, quia aonexum sequitur naturam principalioris. *tenet Abb.in cap.extirpandæ, de prebendis, §.qui verò,n.5.& 13.& 28.*

34 Appellatione beneficij intelligitur ne dignitas rectoria, vel curatum?
Resp. Non, quia dignitas, canonicatus, vel rectoria habent nomina propria maioris excellentiæ, & ita solum intelligitur beneficium simplex; *vt tenet Abb.in c.vltimo,de præb.& dign.n.1.*

35 Dignitate vacante, vel beneficio, quis poterit imponere onus, & quale?
Resp. De iure antiquo Prælatus, & Capitulum in dignitatibus, præbendis, & canonicatibus, & Episcopus solus in beneficijs simplicibus, & curatis poterat imponere onus spirituale, veluti celebrare Missam, sed non temporale, vt soluant talem pensionem, sed post Conc. Trid. solus Papa poterit imponere beneficijs, canonicatibus, & dignitatibus pensionem, vel onus, quod voluerit; ratio est, quia est dominus beneficorum. *capit. significatum, de prebendis, & dignitat.*

36 Laicus potest ne habere dignitatem, & præbendam?
℞. De priuilegio Papę poterit habere fructus præbendæ, sed non poterit esse Canonicus Ecclesiastìcus; ratio est, quia repugnat, quòd laicus habeat canonicatum, qui debetur solis Clericis, in Hispania in Eccles.Cathed. Legionensi ex vetustissima consuetudine, Rex Hispaniarum, Marchion de Astorga sunt Canonici dictæ Ecclesiæ, & quando assistunt in dicta Ecclesia, sedent in choro inter alios Canonicos, & datur illis portio, & stipendium sicut, & alijs Canonicis, & dicta Ecclesia obseruat dictam consuetudinem in magnum Ecclesię honorem.

37 Regulares possunt habere dignitates, vel beneficia in Ecclesia sæculari, vel quibus modis Ecclesia sæcularis potest spectare ad Regulares?
Resp. Aliquis Regularis ex dispensatione Papæ potest obtinere canonicatum, dignitatem vel beneficiū in Ecclesia sæculari, & etiam Ecclesia sæcularis quinque modis potest spectare ad Regulares in communi. Primo, quoàd iuspatronatus dumtaxat, vt si quis fundet aliquam Ecclesiam, & relinquat iuspatronatus alicui monasterio, vel Abbati. Secundò, quoàd collationem, seu institutionem tituli alicuius beneficij, vt si quis fundet beneficium, & relinquat institutionem alicui monasterio. Tertiò, quoàd institutionem auctorizabilem, vt si quis fundet beneficium, & relinquat institutionem, & nominationem, vel præsentationem suis parentibus tali conditione, vt talis institutus approbetur à superiore alicuius monasterij. Quartò, quoàd temporalia tantùm, quando aliquod monasterium habet reseruatos, & assignatos ad suam substentationem fructus alicuius Ecclesiæ. Quintò, quoàd temporalia, & spiritualia, scilicet, quando aliquod monasterium habet Ecclesiam parochialem sibi vnitam, & cura animarum exercetur per monachos, & recipiunt fructus, & obuentiones Parochorum; *tenet Abbas in capit.de monachis, de præbendis, & dignitatibus, numero 5.*

38 Si isti monachi habeant ius præsentandi in suis Ecclesijs Clericos in administranda Sacramenta, quid debet Episcopus facere?
Resp. Non debet instituere talem præsentatum, nisi prius à Monachis assignetur illi congrua portio, de qua assignatione Episcopus debet esse certus ante institutionem, ne postea talis cogatur mendicare.

cap.de

capit. de monachis isto titulo.

39 Ob quam causam datur alicui præbenda, vel fructus præbendæ?

Resp. Ratione institutionis, seruitij, laboris, & præsentiæ, *capit. cum Ferrariensis, de constitutionibus in glossa.*

40 Dignitas, & præbenda quibus modis obtinetur? Resp. Duobus modis. Primò, in titulum per collationem factam à Summo Pontifice, vel ab Episcopo. Secundo modo, in commendam, quando datur alicui personæ aliqua dignitas, & fructus dignitatis in commendam, qui non tenetur residere, neq; habere curam animarum sed solùm percipit honores, & fructus illius dignitatis absque aliquo onere, vel grauamine. *Abbas cap. de monachis, isto titulo numero 3.*

41 Isti commendatarij, qui habent Abbatias, & dignitates in commendam, ad quid tenetur?

Resp. Ad Ecclesias construendas, & reparandas, ad alendum numerum sufficientem clericorum, vel monachorum, qui seruiunt Ecclesijs, & administrent sacramenta, & fructus, qui supersunt, possunt ipsi percipere; ratio est, quia quamuis non habeant onera super suas personas, habent dicta onera supra redditus illius Ecclesiæ, *tenet Abb. in c. de monachis, num. 3. de prebendis, & dignitatibus.*

42 Potest aliquis Canonicus esse Canonicus, & habere Canonicatum, & non habere Præbendam?

Resp. Quandò aliqui canonicus committit aliquod delictum, & per sententiam priuatur fructibus sui Canonicatus, tunc habet Canonicatum, & honorem Canonici in actu, & præbendam, & perceptionem fructuum impeditam, & in potentia; nam sublato illo impedimento habebit Canonicatum, & prebendam simul, sicut alij de collegio Canonicorum. *tenet Abb. in c. relatum, de prabendis, num. 5.*

43 Quis dicitur Canonicus supernumerarius?

Resp. Ille, qui prouidetur à Papa in Canonicum alicuius Ecclesię supra numerum aliorum Canonicorū, & de presenti non habet præbendam, neque fructus, sed debetur illi prebenda primò vacatura. *c. relatum, isto tit. in gl.*

44 Si quis receptus sit in Canonicum de consensu capituli, debetur ne illi prima præbenda, quæ vacauerit?

Resp. Affirmatiuè; ratio est, quia prima receptio dat illi Ius, vt habetur in *c. relatum, de prabendis, & dignit. c. cum super, de concessione prabendæ.*

45 Si Papa prouideat aliquem de beneficio, vel Canonicatu, vel præbenda primò vacatura, & post notificationem bullarum capitulum cōferat alteri prębendam vacantem, quæ prouisio tenet, prouisio Papæ, an prouisio capituli?

Resp. Amouendus est à possessione prouisus per capitulum, & ponendus in possessione prouisus à Papa: ratio est, quia per notificationem bullarum factam capitulo, sublata fuit facultas prouidendi dicto capitulo, cum Papa possit tollere capitulo facultatem prouidendi. *tenet Abb. in cap. proposuit, de concessione præbendæ, num. 10. & in cap. relatum, num. 7. & in c. inter cætera, nu. 7. eod. tit.*

46 Qua pœna punitur capitulum, si præbendam primo vacaturam det alteri, & non prouiso à Papa in primo vacatura?

℞. Tenetur de suo dare fructus suæ præbendę prouiso à Papa, donec vacet alia prębenda, vt mandatum Papæ sortiatur plenarium effectum. *c. dilectus filius, de preb. & dignit.*

47 Si quis impetrauit primam dignitatem, vel Canonicatum vacaturum à Papa, & alius impetret postea certam dignitatem, si vacet illa certa dignitas, cui debetur?

Resp. Primo imperranti. *c. ex parte, de officio iudicis delegati, il. 1.*

48 Si mandetur à Papa, vt alicui detur primum beneficium vacaturum, de quo beneficio debet intelligi, & quam quantitatem debet valere tale beneficium?

Resp. Ista gratia intelligitur de simplici beneficio; ratio est, quia ad curatum certę qualitates maiores requirūtur, quę exprimi debet in rescripto, & semper attendenda est intentio mandantis; præterea siue beneficium sit paruum, vel magnum, illud debet cōferri, cum quantitas non sit expressa, *c. fin. de prebendis, in glos.*

49 Si quis impetret à Papa gratiam, vt sibi ab Episcopo de beneficio certo, vel incerto prouideatur, & non manifestet beneficium, quod ipse obtinet in bulla tenebitur ne Episcopus obedire rescripto Papæ?

Resp. Non tenetur, quia tales litteræ sunt subreptitiæ, imò tenetur facere certiorem Papam de taciturnitate; ratio est, quia præsumitur, quod si Papa sciret illum habere beneficium congruum, non daret litteras ad aliud beneficium, præcipuè cum pluralitas beneficiorum reprobata sit in iure, & debeat à Papa dispensari, *capit. cum teneamus, de prabend. & dignit.*

50 Si duo prouideantur de aliqua dignitate, & sit lis, & illam compromittāt in Iudices arbitros, quid possunt Iudices facere?

Resp. Poterunt vni dari prębendam, & alteri aliquā pensionem, & hoc debet à Papa cōfirmari, & hęc expeditio est ordinaria in Romana Curia, cum fit ad tollendas lites, & ad statuendam pacem, *c. nisi essent, de prebend. & dignitatib.*

CAPVT II.

De Institutionibus.

1 Quid est institutio?

Resp. Est personarum, vel Prælatorum collatio in beneficio. *Goffred. tit. de inst.*

2 Quotuplex est institutio?

Resp. Duplex, alia secundum legem, & est primus gradus omnium institutorum; alia secundum Canones, & est collatio Ecclesiæ, vel Ecclesiastici beneficij, in eum, qui ius habet. *l. 1. C. de liberis præteritis, l. 1. ff. de vulgari substitut.*

3 Qui dicuntur substituti in iure ciuili?

Resp. Illi, qui in locum primorum institutorum substituuntur, & vocantur ad illam hæreditatem, idest post mortem primorum institutorum, vt in rubrica. *ff. de vulgari substit. l. 1.*

4 Inuestitura quid est in iure Canonico?

Resp. Traditio, vel quasi traditio rei, quod fit per anulum, biretum, vel librum, cum quo significatur, quòd

quòd talis homo mittitur per superiorem in possessio nem corporalem talis rei.

5 Institutio beneficiorum de iure ad quem spectat? Resp. Ad Episcopum, vel eius officiales, quia est res pertinens ad eius iurisdictionem, *cap. ex sequentibus de instit.*

6 Custodia beneficiorum vacantium ad quem pertinet? Resp. De iure communi ad Episcopum loci. *Abb. c. cum venissent, num. 2. eod. tit. de institutionibus.*

7 Potest institutio beneficij pertinere ad non Episcopum? Resp. Potest, si hoc cautum sit à fundatore in prima benefici) fundatione. *c. cum venissent, eod. tit. vt dixi c. de iure patronatus.*

8 Aliquis Prælatus inferior Episcopo potest habere institutionem, & nominationem dignitatum, & Canonicatum in aliqua Ecclesia Cathedrali? Resp. De iure Papali poterit habere, sed non de iure communi, *Abb. cap. fin. de institutionib. nu. 3.*

9 Si quis possit instituere, vel nominare in aliqua dignitate alium, poterit nominare, & instituere se ipsum? Resp. Non, quia debet esse differentia inter nominantem, & accipientem, nisi hoc in fundatione concessum sit. *c. vltimo, de instit. & Abb. ibi nu. 1.*

10 Si quis habet potestatem instituendi, vel nominandi in aliquo beneficio, poterit nominare filium suum? Resp. Poterit, & parentem, & fratrem, & etiam famulos. *Abb. c. fin. eod. tit. num. 4.*

11 Si velit se ipsum nominare, quid debet facere? Resp. Petere nominationem à Summo Pontifice in suam personam. *Abb. c. fin. num. 6. eod. tit.*

12 Quis numerus Canonicorum debet institui, creari, & nominari in Ecclesijs Cathedralibus, & Collegiatis? Resp. Ille numerus, qui commodè, & honorificè possit sustentari de redditibus Ecclesiæ, aduertendo, quod non sint pauperes. *c. 1. de institut.*

13 Si Canonici sint numerati, & instituti, & post multum tempus crescant redditus Ecclesię, debet ne augeri numerus Canonicorum? Resp. Si crescant in magna, & notabili quantitate redditus Ecclesiæ, & tale augmentum non sit ex aliquo accidēte, sed perpetuum, & fixum, poterit Summus Pontifex augere numerum Canonicorum; si verò augmentum sit mediocre, vel incertum, tunc non est amplificandum numerus Canonicorum. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 1. de institution.*

14 Si sit certus numerus Canonicorum, debet ne minui, si redditus Ecclesiæ minuatur? Resp. Non, sed adimpleri, nisi forte ita minuantur, vt sustentari nequeant, tunc de licentia Summi Pont. facta relatione, & informatione ab Episcopo possunt minui. *c. in Ecclesia, de instit.*

15 Laicus potest esse Canonicus? Resp. Repugnat ius Canonicatus in laicum, cum institutus sit ad seruitium alteris, & Ecclesię, & laicus sit incapax talis seruitij. *c. in Ecclesia, eod tit.*

16 Si aliquis obtineat beneficium sine institutione Canonica Episcopi, vel Papæ, vel si obtineat cum institutione alicuius, qui eam non potest dare, quam pœnam incurrit? Resp. Excommunicatur per sententiam. *Abb. c. ex frequentibus, de institutionib. nu. 5. & beneficium, de reg. iur. in 6.*

17 Si Clericus obtineat beneficium sine legitimo titulo, vel institutione, tenetur ne ad restitutionem? Resp. Cum distinctione; si fuit iusto errore ductus, non tenetur; si verò id fuit malitiosè, & cum fraude, vel cum crassa ignorantia, tenetur ad restitutionem fructuum. *Abbas capit. ex frequentibus, num. 11. eodem titu.*

18 Successio hæreditaria debet ne esse in Ecclesia? Resp. Non, sed institui debent, qui sint plus idonei non habita ratione originis, neq; loci, nisi ex priuilegio vel fundatione sint vacati natiui alicuius ciuitatis, vel originis, & alibi exclusi. *capit. ad decorem, eodem titu.*

19 Si quis sit natiuus alicuius loci, & petat beneficiū, & alius extraneus etiam petat, & sint pares, & idonei, cui conferendum est tale beneficium? Resp. Si sint pares in scientia, moribus, & idoneitate, conferendum est natiuo, & naturali illius loci, adiuuat eum patria, & natura. *Abb. cap. ad decorem. nu. 4. eod. tit.*

CAPVT III.

De Concessione præbendæ.

1 Quid est concessio? Resp. Aliqua gratuita datio alicuius rei quę respicit meritum, & personam illius, cui conceditur, & non rem ipsam. *Abb. c. cum venerabilis, de exceptionibus, num. 11.*

2 Concessio alicuius rei gratuita, peruenit ne ad successores illius, cui conceditur? Resp. Non, nisi in illa concessione declaretur, quòd datur illi, & successoribus. *Abb. vbi sup. num. 11.*

3 Quid est præbenda? Resp. Est ius percipiendi fructus, & prouentus in Ecclesia Cathedrali, vel collegiata competens alicui tanquam vni de collegio, vel de Canonicis. *capit. relatum, de præbend. vt late dixi capit. 1. de præbend. & dignitat.*

4 Quis dicitur intrusus? Resp. Ille, qui fuit prouisus à non habente facultatē prouidendi, vel ille, qui possidet sine titulo. *Abbas in capit. quia diuersitatem, num. 2. de concessione præbendæ.*

5 Electio, & confirmatio potest fieri vnico actu? Resp. Aliquando potest, licèt communiter sint duo actus distincti. *Abb. c. dilectus, de concessione prabend. num. 3.*

6 Quibus personis potest competere collatio beneficiorum? Resp. Soli Episcopo, & potest competere soli capitulo, & vtrique simul, quia isti omnes sunt capaces de Iure ad conferendum. *Abb. cap. postulastis, eodem tit. num. 2.*

7 Vnus potest ne gerere vices plurium personarū? Resp. Potest, quia hoc non repugnat. *Abb. vbi supra. nu. 4. in c. postulastis, de concessione præbendę.*

8 In Ecclesijs (vbi collatio præbendarum pertinet ad Epi-

ad Episcopum, & capitulum coniunctim,) ex aliqua causa, si per sex menses non fiat collatio, ad quem deuoluitur?

Resp. Ad superiorem, & non ad Episcopum, neque Capitulum, quia in isto casu non est superior, sed sicut vnus ex Canonicis. *cap. postulastis, eodem tit.*

9 Episcopus potest conferre beneficium viuentis?

Resp. Non, nisi solus Papa, & ipse non consueuit facere, nisi quis per suum delictum, illud amiserit. *Abb.c.1.eodem tit.nu.2.*

10 Beneficia vacantia, intra quot menses debent conferri?

Resp. Intra sex menses ab eius obitu, & scientia: vt si sint ad prouisionem capituli ipsis sex mẽsibus elapsis, deuoluitur collatio ad Episcopum: si verò sint ad prouisionem Episcopi, deuoluitur collatio ad Summum Pontificem; quia per negligentiam collatores perdunt suum Ius, vt Ecclesiæ de ministris, & pastoribus prouideantur. *c.nulla,eod.tit.*

11 Si quis habeat facultatem conferendi, poterit eã subdelegare?

Resp. Poterit, quia est quid iurisdictionis. *c.constitutus, eod.tit.de concessione præbendæ.*

12 Si Episcopus sit impeditus suspensione, vel alio impedimento, & in spatio sex mensium non faciat prouisionem beneficij, deuoluitur ne collatio ad superiorem?

Resp. Non, quia legitimè impedito non currit pœna, sicut suspenso,& excommunicato, infirmo ignorante, & ideo sex menses currunt à die notitiæ. *cap. quia de concessione præbend.*

13 Episcopatus vacans, intra quod tempus debet prouideri?

Resp. Non habet tempus limitatum, quia in Lateranensi Concil.(vt beneficia intra sex menses conferantur,) non intelligitur Episcopatus. *cap. dilectus de concess.præbend.*

14 Qui reponitur in beneficium alterius adhuc viuẽtis, qua pœna punitur?

Resp. Si scienter consentiat se reponi, excommunicatur per sententiam, quia committit magnum delictum contra viuentem. *capit. 1. eodem titul. de concessione præbendæ.*

15 Beneficia non vacantia debent ne alicui conferri, licèt possessor sit desperatus à medicis?

Resp. Non, neque promitti, detur occasio alicui captandi mortem. *Abb.c.nulla,eod.tit.num.4.*

16 Licet ne promittere beneficium alicui, cum facultas se obtulerit?

Resp. Licet, sed non permittere tale beneficium eũ primò vacauerit, quia datur occasio capitandi mortem in particulari. *c.accedens,eod.tit.*

17 Ius patronatus potest ne esse apud sæculares?

Resp. Potest, & etiam pœnes fœminam nobilem, vel ignobilem. *Abb.c.fin.eod.tit.num.2.*

18 Patronus poterit ne dare alicui facultatem præsentandi, antequam vacet beneficium aliquod tertium?

Resp. Non, sicut non potest prommittere alicui beneficium, antequam vacet, sic neque potest dare alicui mandatum, & potestatem, vt præsentet ante vacationem, sed potestatem *capit final.eod,tit.*

19 Patronus poterit ne dare generalem potestatem alicui præsentandi omnia beneficia sui patronatus, antequam vacent?

Resp. Poterit illam dare cui vult, quia in generalitate non continetur vitium, sicut in beneficio speciali. *Abb.c.fin.eod. tit.num.4.*

20 Quis præferendus erit præsentatus à pupillo, vel præsentatus à tutore?

Resp. præsentatus à pupillo, qui est Dominus præsentationis, & excluditur præsentatus à tutore. *Abb. c.fin.num.9.eod.tit.*

21 Papa potest ne conferre omnia beneficia mundi?

Resp. Potest, & concurrere cum omnibus collatoribus licèt ex benignitate nunquã consueuit auferre ordinarij potestatem conferendi. *Abb.c. quia diuersitatem.eod.tit.nu.5.*

22 Legitimè dispensatus ad omnes dignitates, censetur ne dispensatus ad Episcopatum?

Resp. Non, quia cum requiratur maiores qualitates ad Episcopatum, quam ad cæteras dignitates, requiritur expressa mentio. *Abb.capit. dilectus, num. 2.eodem tit.*

23 Si quis impetret beneficium, & non faciat relationem, quòd alius titulo colorato, vel nullo titulo illud possidet, erit ne bona impetratio?

Resp. Non, sed subreptia, quia tacet rem essentialem. *Abb.c.cum nostris, eod.tit.num.5.*

CAPVT IV.

Vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferatur.

1 Quid est diminutio?

Resp. Est pars illa, quæ à toto oblata, siue sit parua, siue magna, minuit summam principalem, ideò hic agitur, vt beneficia, siue parui, siue magni laboris integre, & sine diminutione conferantur, vt in rubrica, vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.

2 Conferre beneficium cum pensione, est ne diminuere beneficium?

Resp. Affirmatiuè, quia durante vita pensionarij, proprietarius, ad quem collatum fuit beneficium, cũ diminutione illud percipit.

3 Quis potest imponere pensionem sine collatione beneficiorum?

Resp. Solus Papa, qui non tenetur lege à se condita, neque legibus suorum antecessorum, quam ipse poterit derogare, vel confirmare, vel augere. *Abb.cap. vnico,eod.tit.nostro.*

4 Conferens beneficium potest facere pactum de lucrando aliquid?

Resp. Non; quia committitur simonia, sed debet illud integrum conferre. *Abb.capit.vnico, eodem titul. numero 14.*

5 Potest Episcopus applicare alicui fructus beneficij vacantis?

Resp. Si non sit consuetudo, vt eos percipiat succesfor in beneficio, sicut contingit in beneficijs simplicibus, poterit Episcopus eos applicare fabricæ Ecclesiæ, operæ piæ, vel redimendis captiuis, vel alicui vsui

vsui laudabili. *Abb. vbi sup. nu.* 15.

6 Fructus beneficij vacantis possunt ne deputari in soluendis debitis Ecclesiæ?
Resp. Episcopus cum consilio capituli poterit eos adiudicare ad soluenda debita Ecclesię. *Abb. vbi sup. num.* 20.

7 Episcopus potest emere rem Ecclesiæ suæ, si vendatur cum solemnitatibus?
Resp. Potest, si publicè emat, & omnes solemnitates iuris seruentur in venditione, vel poterit ponere personam, quæ emat, dummodo fraus non sit, & his conditionibus tutor poterit emere rem pupilli sui, quia cum venditio fit publica, cessat omnis suspitio. *l. pupillus ff. de auctorit. tutorum. Abb. c. vnico. vbi supra, vt Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur.*

CAPVT V.

De Precarijs.

1 VNde dicitur precarium?
Resp. A precor precaris. *Azor. in sum. tit. de precario, & Saluiano interdicto.*

2 Quid est precarium?
Resp. Id, quod precibus alicui conceditur: vt contatur vt creditor, si habet pignus, & concedit debitori, vt vtatur. *Azor. vbi supra nu.* 1 *& l.* 1 *ff. de precario.*

3 Quotuplex est precarium?
Resp. Duplex. Primò, neutrius generis. Secundò, fœminini generis. Tertiò, precariè quod concessum, vel venditum, vel alienatum fuit. *Abb. cap.* 1 *de precarijs, num.* 1.

4 Si quis precarius possidet aliquam rem, quando debet renouare contractum ad ea possidendam?
Resp. De iure Canonico quolibet quinquennio, vt recognoscat, se eam prece possidere, & non esse suam. *cap.* 1 *eod. tit. nostro.*

5 In precario, quod dominium transfertur?
Resp. In recipiente transfertur dominium vtile, tandiù, quandiù durat voluntas dantis. *Abb. c. fin. de precarijs. nu.* 7. *&* 8.

6 In quo differunt precarium fœminini generis, neutrius generis, & precariè concessum?
Resp. In eo, quòd precarium fœminini generis datur ad certum tempus, & stante illo tempore reuocari non potest; precariũ verò neutrius generis datur sine limitatione temporis pro volũtate donãtis; precariè, quod concessum est, quando aliquid venditur precibus alicuius. *Abb. c.* 1 *eod. tit. nu.* 1.

7 Quanto tempore durat precarium, vel vsus illius rei, quæ precibus consequuta est, vt quis ea vti licitè possit?
Resp. Durat toto tempore, quod durat voluntas concedentis expressa, vel tacita. *Goffred. in sum. tit. de precarijs. l. quæsitum ff. eod. tit.*

8 Quando extinguitur, & soluitur precarium?
Resp. Primò, voluntate dantis. Secundò, voluntate heredis, & morte dantis. Tertiò, si quis alienauit rẽ, quam precibus obtinuit, vt ipsa vtatur. *capit. final. de precarijs.*

9 Si aliquis precariè dedit aliquam rem, vel agrum alicui successor, vel hæres eius poterit reuocare, & reiumere sibi talem rem?
Resp. Poterit, quia successit in voluntate primi dantis, sicut in hæreditate, *Abb. c.* 2. *cod. tit. num.* 1. *&* 2.

10 Si quis precariè, vendit aliquam rem, poterit, ne illam reuocare ipse, vel eius successor?
Resp. Non, quia iste contractus licèt precibus fuerit factus, est contractus venditionis, & accidentaliter fuit precariè factus, & precarium ibi transibit in naturam alterius contractus. *Abb. c. fin. eod. tit. nu.* 5.

11 Si Petrus possideat agrum precariè, & Petrus moriatur, reuocatur ne precarium?
Resp. Non: sed transit ad eius hæredes, quia non reuocatur morte accipientis, sed solum morte dantis. *Abb. c. fin. nu.* 6. *tit. nostro.*

12 Præcarium fœmininum datum ad certum tempus, poterit non finito tempore reuocari à Domino?
Resp. Poterit reuocari; quia ex eo, quod quis concedit per vnum annum vti precario, non obligatur aliquo contractu ex vtroque obligatorio cum nihil aliud interueniat in contractu precario, nisi voluntas dantis. *Abb. vbi sup. nu.* 11.

13 Si quis præcariè per duos annos concessit gratuitò agrum Petro, & Petrus seminat ante perceptum fructum, & poterit ne reuocari talis concessio precaria?
Resp. Si reuocetur actione doli, Petrus poterit repetere expensas fructuum, & damnum sibi illatum. *Abb. vbi sup. num.* 13.

14 Si prædecessor fecit contractum malè gestum, obligatur ne successor?
Resp. Non; imo tenetur illum reuocare *Abb. capit.* 2. *eod. tit. num.* 2.

15 In quo differunt precarium, & commodatum?
Resp. in eo, quòd commodatum non potest auferri toto illo tempore, in quo est commodatum concessum; precariũ verò aufertur quotiescumq; cessauerit voluntas eius, qui precibus rem concessit, nisi signet tempus, quo alter illo vti debet, & tunc precarium conuertitur in commodatum. *Azor. in sum. eod. titul. numero* 1.

16 Si quis tenet rem precariam, & eam non bene gerat, & conseruet quam pœnam incurit?
Resp. Tenetur de lata culpa *l. quæsitum. §. illud ff. eod. tit. de precarijs.*

17 Si quis habeat rem commodatam, & eam nõ seruet, qua pœna punitur?
Resp. Tenetur iste de leuissima culpa eam restituere. *l. quæsitum ff. eod. tit. de precarijs.*

18 Quæ est ratio differentiæ, quare precarius tenetur restituere rem de lata culpa, & qui habet rem cõmodatam, tenetur de leuissima culpa?
Resp. Quia precarium procedit ex mera liberalitate dantis, & semper a dante potest reuocari; qui verò habet rem commodatam, ab eo non potest auferri; nisi finito temporis commodati, ideo si per culpam leuissimam res diminuatur, aufertur ab eo, & debet eam restituere, ne malè vtatur liberalitate alterius. *l. quæsitum. §. illud. ff. eod. tit. Abb. cap. final. numer.* 14 *tit. de precarijs.*

CAPVT.

CAPVT V.

De Commodato.

1 QVid est commodatum?
Resp. Res illa aliena, quæ alicui datur, vt per aliquod tempus illa vtatur, licèt non sit sua. *Ioann. Andr. in c. vnico, de commodato.*

2 Quid est commodatum?
Resp. Illud, quod ad vtilitatem alicuius fit, vel datur. *Azor. in summa de commodato. num. 1.*

3 Quis dicitur commodatarius?
Resp. Ille, cui datur aliqua res, vt ea vtatur in sui vtilitatem. *Azor. vbi supra num. 1. & 2.*

4 Quotuplex est actio commodati?
Resp. Triplex. Prima directa. Secunda vtilis. Tertia contraria. *l. in commodato. §. 1 ff. eod. titul. & Azor. vbi sup. num. 7. & 8.*

5 Quæ est actio directa commodati?
Resp. Illa, quam habet, qui commodauit rem aduersus eum, cui accommodauit, vt ille sibi restituat. *l. in commodato. §. vlt. ff. eod. tit. de commodato.*

6 Quæ est actio vtilis commodati?
Resp. Illa, quam habet, qui recipit rem commodatam toto illo tempore, quo datur ad vtendum. *l. si is qui. §. si libero ff. eod. tit. & Bart. ibi.*

7 Actio commodati vtilis, competit ne, vbi non est verum commodatum?
Resp. Competit, vt si quis vtatur aliqua re sui amici ipso ignorante, fultus ea ratione, quod si ipse sciret daret, & gauderet, vel vtatur aliqua re sui amici, quã accepit ipso vidente, & tacente, *l. si is qui. §. vlt. ff. eod. tit. de commodato.*

8 Quæ est actio contraria commodati?
Resp. Illa, quæ competit ei, qui accepit rem commodatam aduersus proprium Dominum ad petendas expensas, & meliorationes, quas fecit in re commodata. *l. in rebus. ff. commodati.*

9 Commodatum in quibus rebus inuenitur?
Resp. Propriè in rebus mobilibus, vt in vestimentis, equis, & alijs, quia in immobilibus propriè dicitur precarium. *l. 1. ff. commodati. & Azor. vbi sup. num. 3.*

10 Commodatum potest ne reuocari ad omnem voluntatem commodantis?
Resp. Non; nisi completo tempore, pro quo illud commodauit; ratio est, quia quod à principio liberum fuit, post factum fit necessarium. *Azor. vbi sup. num. 2.*

11 Si qui accepit rem à commodante, non potuit vti illa tempore sibi præfixo, transacto tempore, poterit ne cogi ad iterum commodandam rem illam?
Resp. Non, quia finito tempore finitur actio vendi; in libertate enim commodantis est iterum dandi, vel non, imò transacto tempore, si illa commodatarius vtatur, vel deprauetur ipso vsu, tenetur de damno, cum vtatur re aliena extra voluntatem domini. *Abb. in c. 1. num. 7. de commodato.*

12 Si res commodata pereat, tenetur ne eam soluere ille, cui commodata fuit?
Resp. Si sua culpa graui res pereat, tenetur eam restituere, si verò sua culpa leuissima pereat, non tenetur. *c. vnico, eod. tit.*

13 In quibus casibus tenebitur ille, qui vtitur re cõmodata, soluere rem, si pereat sua culpa leuissima?
Resp. In tribus. Primo, si rem non restituat, & fuerit in mora, præfixo tempore. Secundo, si sua culpa pereat talis res. Tertio, si fuit in pacto non perdendi rem. *glos. in c. 1. de commodato.*

14 Furtum quando numeratur inter casus fortuitos?
Resp. Quando violenter à te sublata est res; si verò res occultè à te sublata fuit, adhuc distinguendum est; si posuisti tantam diligentiam in re aliena, quantam in tua propria, non teneris restituere. *Abb. in c. 1. de commodato. num. 16.*

15 Si aliqua res commodata casu fortuito pereat, commodatarius tenetur ne restituere eam?
Resp. Non, sed Dominus perdidit rem illam, tamquam si esset in sua potestate; quia casus fortuiti non sunt in manu hominis. *Abb. in c. 1. eod. tit. nu. 17.*

16 Qui sunt casus fortuiti?
Resp. Inopinati rei euentus, qui præueniri à sapiẽte non possunt, vt tempestas, ruina, & maris fluctus, alia similia. *Abb. capit. 1. vt supra, de commodato, numero 15.*

CAPVT VII.

De Deposito.

1 QVid est depositum?
Resp. Aliquid alicui datum ad custodiendum. *Hostiens. in sum. tit. de deposito. num. 1.*

2 Quid est depositarius?
Resp. Persona fidelis, apud quem deponitur res aliqua custodienda. *in authent. sed iam, Cod. depositi.*

3 Actio depositi quotuplex est?
Resp. Duplex; vna directa, quæ competit illi, qui rẽ depositauit, vt illam repetat; & alia contraria, quæ competit illi, apud quem est res depositata, vt petat expensas. *l. 1. ff. depositi. §. ait Prætor. & Azor. in sum. num. 20. 21. & 42. tit. de deposito.*

4 Contra quem contrahitur obligatio in deposito?
Resp. Contra depositarium, vt illud custodiat, & seruet, & tradat suo tempore. *instit. quib. modis re contrahitur obligatio. §. penult.*

5 Quid est contractus depositi?
Resp. Contractus bonæ fidei, quia confido de fide depositarij. *c. 2. de deposito, & ibi glos.*

6 Quis retinet dominium rei depositatæ?
Resp. Non depositarius, sed ille, qui depositauit. *l. rei commodatæ ff. commodati.*

7 In quo differunt pono, & depono?
Resp. Pono est simpliciter ad meam voluntatẽ aliquid ponere, depono est seorsim ad custodiendum in potestate alterius deponere. *leg. prima, ff. depositi.*

8 In quo differt depositum à sequestro?
℟. In eo, quòd depositarius tenetur rem tradere illi, qui rem deposuit, sed qui tenet sequestrum, non tenetur restituere certæ personę, sed solum illi, qui vicerit litem. *l. 1. ff. eod. tit. & Azor. in sum. eod. tit. n. 8.*

9 Quando potest repeti depositum?
R. Quando voluerit ille, qui depositauit rem, quia illi competit actio repetendi. *c.2.eod.tit.in gloss.*

10 In qua differentia sunt depositarij?
Resp. In duplici. Primò, sunt depositarij, qui aliquid recipiunt pro custodia, & isti tenentur dolo, & culpa. Secundò, sunt alij depositarij, qui nihil recipiunt pro deposito, & isti tales tenentur de dolo, non de culpa leui, nec leuissima. *c.2.de deposito.in gl.*

11 Depositarius tenetur ne de casu fortuito?
Resp. Non, neque qui recipit aliquid pro custodia. *c.2. vbi suprà.*

12 Si culpa, vel mora praecesserit casum fortuitum, vt si potuit merces ante pluuiam seruare, tenebitur ne?
Resp. Tenebitur, quia mora, & culpa quasi aequiparantur dolo. *c.2.eod.tit.in glos.*

13 Depositarius potest compensare debitum, quod illi iustè debetur cum deposito sibi tradito?
Resp. Non, quia hoc non fert fides Depositarij; nam semper debet habere in manu depositum, cum non possit poscente domino vlla ex causa, nec actione, depositum apud se retinere. *cap.2.de deposito.l.r.& 2. C. eod. tit.*

CAPVT VIII.

De emptione, & venditione.

1 QVid est emptio?
Resp. Est contractus emendi rem pretio conuento. *Instit. de empt.§.1.*

2 Quae requiruntur ad emptionem perfectam?
Resp. Consensus emptoris, & venditoris, & quòd ambo conueniant de pretio. *l.2 ff.de contrahenda emption.& vendit.& l.1.§.vlt.eod.tit.& l.emptio ff.de rescindenda venditione.*

3 Quis dicitur emptor bonae fidei?
Resp. Ille, qui emit rem, & existimat esse illius, à quo emit, vel habere legitimam facultatem eam vendidit. *l.nec vllam, §. quid si quis.ff. de petitione haereditatis.*

4 Quis dicitur emptor malae fidei?
Resp. Ille, qui emit à latrone, vel à persona, quam scit non posse vendere talem rem. *Azor.in sum.tit.de agricolis,& censitis colonis.num.8.*

5 Si quis vendat rem, in quibus casibus non tenetur de euictione?
Resp. In tribus. Primò, si emptor non moneat venditorem de lite. Secundò, si emptor absuit contumaciter tempore litis, & sententiae, ita vt per suam absentiam lis pereat. Tertiò, si per iniuriam, & iniustitiam Iudicis sententia lata fuit contra emptorem. *c. fin. eod.tit.*

6 Si in contractu non explicetur, quòd venditor teneatur de euictione, tenetur ne?
Resp. Affirmatiuè, quia euictio inest intrinsecè contractui venditionis, & sie vt non teneatur, debet in contractu dici, quòd emptor nō teneatur de euictione. *Abb.in c.vlt.eodem tit.num.10.*

7 Emptor molestatus de re empta, quando debet denuntiare debitori, vt possit petere euictionem?
Resp. In principio litis, vel antequam iudicium finiatur, alias perdit actionem euictionis sua culpa. *Abb.c.fin.eod. tit.num.2.*

8 Vēditor tenetur ne de euictione, si emptor extraiudicialiter perdit, vel dat rem de sua auctoritate?
Resp. Non, quia solùm tenetur, quando iudicialiter aufertur ab illo res, vbi praesumitur iustitia. *Abb.in c. fin.eod.tit.num.7.*

9 Venditor tenetur ad omnes expensas factas per ipsum ad defensionem rei venditae?
Resp. Tenetur, sicut ad ipsam rem. *Abbas vbi sup. num.final.*

10 Ecclesia tenetur ne de euictione in rebus, quas vendit, vel locat?
Resp. Affirmatiuè, cum sit actio iusta. *Abbas vbi sup.num.4.*

11 Clericus, qui vendit rem laico, tenebitur ne illam defendere requisitus ab emptore in foro saeculari?
Resp. Affirmatiuè; quia sequi forum, vbi talis emptor molestatur, licitum est, sed debet petere licētiam à suo Praelato. *Abb.vbi supra capit.finali, isto titulo numero 8.*

12 Potest ne quis pluris vendere itinerantibus, quàm illic cohabitantibus?
Resp. Non, quia est species doli, & vsurae, & ideò de hoc cognoscit Episcopus. *c.1.eod.tit.nostro.*

13 Potest quis vendere res pluris, quam valent?
Resp. Non, quia est dolus, & peccatum. *Abb.cap.1. eod.tit.num.3.*

14 Quando sterilis est annona, tenetur ne quis vendere triticum, vinum, vel carnes?
Resp. Tenetur quolibet tempore necessitatis, vel famis. *Abb.c.1.eod.tit.nu.6.*

15 Pretium rei qua ratione sumendum est?
Resp. Ex eo, quòd communiter vendi potest, nā ex pecuniaria rei, & tēporis necessitate pretium maius sumi potest; nam si communiter apud omnes, vel plures aliqua res venditur decem argenteis, illa eadē mutato tempore venditur viginti argenteis, tempus enim, vel penuria iustificauerunt pretium. *Abb.c.1. de emptione, & venditione.num.3.*

16 Si quis exponat ad vēdendum triticum iusto pretio, potest pro sua libertate ponere, & constituere pretium?
Resp. Non, sed cogitur à iudicibus, quorum interest, vt vendat communi, & iusto pretio. *Abb.vbi sup. num.4.*

17 Fraudans mensuras, qua poena punitur?
Resp. Poena statuta in qualibet ciuitate, & debet cōpelli eas sine fraude habere. *Abb.in c.vt mensura.eod. tit. num.3.*

18 Si res vendatur in dimidio iusti pretij, quae actio competit venditori?
Resp. Potest petere laesionem, & restitutionem medietatis pretij, vel ipsam rem, si sibi placuerit. *Abb.in c.3.eod.tit.num.2.*

19 Si stante matrimonio vir de consensu vxoris alienet bona dotis, soluto matrimonio, tenet ne illa alienatio?
Resp. Affirmatiuè, quia fuit facta ad sustentanda onera matrimonij de consensu vtriusque. *c.peruenit, eodem tit.*

20 Si maritus habeat propria bona, quib. possit sustinere onera matrimonij, si vendiderit bona mulieris, emptor

emptor (soluto matrimonio) poterit ne molestari? Resp. Non, quia bona viri, & mulieris durante matrimonio reputantur, ac si essent viri. *Abb. in c. peruenit eodem tit. num. 1.*

21 Si in venditione ponatur pactum de retrouendendo, erit ne contractus venditionis verus, vel non? Resp. Talis contractus magis præsupponitur pignoratitius, quam venditionis; quia soluto pretio retrocedit res ad proprium Dominum. *c. ad nostram, eod. tit.*

22 Donator quando tenetur de euictione? Resp. Quando id promisit in contractu, vel quando dolo donauit. *Abb. in cap. fin. de emptione, & venditione, num. 10.*

CAPVT IX.

De Locato, & conducto.

1 Quid est locatio? Resp. Rei, vel personæ ad vsum tantùm concessio, cum pacto de tanta (pro labore) pecunia soluenda. *Azor. de locato, & conducto, num. 1.*

2 Conductor quis dicitur? Resp. Ille, qui rem aliquam, vel domum ab aliquo data mercede, vel promissa accipit vtendam.

3 Quando dicitur statim, & celeriter purgata mora? Resp. Hoc relinquitur arbitrio iudicis. *Abb. in capit. potuit, de locato, & conducto, num. 6.*

4 Locarus, & conductus, in quo differunt? Resp. Sunt synonyma, & idem significant. *Azor. in sum. eod. tit. num. 2.*

5 Si emphyteota Ecclesiæ per biennium, quis non soluerit, qua pœna punitur? Resp. perdit rem, & Ecclesia bona recuperat. *capit. potuit, de locato, & conducto.*

6 Super conductione domorum, vel rerum possunt ne ferri leges, vel statuta? Resp. possunt, & debent obseruari ad vnguem, quia latę sunt ad bonam gubernationem, & propter eximium pretium, quod petunt illi, qui conducunt domos. *c. 1. de locato, & conducto.*

7 Si Ecclesia, vel Dominus rei non monet per duos annos emphyteotam, vt soluat, talis non soluens cadit ne in commissum? Resp. Affirmatiue, quia tempus solutionis interpellat pro homine. *c. potuit, de locato, & conducto.*

8 Cui competit actio conducti? Resp. Locatario cótra illum, à quo locauit, vt liceat sibi vti domo, vel à locato, & ad petendas expensas necessarias factas in re conducta. *Azor. in sum. tit. eod. num. 19.*

9 prædia, domus, & aliæ res Ecclesiæ possunt ne relocari? Resp. possunt si Ecclesia accipiat vtilitatem, & per triennium, ne perpetuentur, & alienentur. *c. 2. eodem tit.*

10 Quod dicitur longum tempus? Resp. Decem annorum, & non minus, & ideò prohibitum fuit Ecclesijs, vt non locarent ad lógum tempus, sed solum ad triennium. *Abb. in c. propter, de locato, & conducto, num. 17.*

11 Si clericus per triennium locet fructus sui beneficij, vel prędia, tenetur ne petere licentiam à suo Episcopo? ℞. Non; quia quando aliquid licitè potest fieri, nó tenetur consensus alterius adhiberi ad illam rem faciendam. *Abb. cap. vestra, de locato, & conducto, numero 4.*

12 Successor in beneficio tenetur stare pro locatione facta à prædecessore? Resp. Si locatio fuit facta sine fraude, & cum debita solemnitate, & ad modicum tempus, tenetur stare; si verò fuit facta cum fraude, vel ad vltra triennium, non tenetur stare. *Abb. in c. querelam, nu. 5. ne prælati vices suas.*

13 Locans domum, vel agrum, in quo casu non finito tempore potest à re locata expelli? Resp. Si tempore statuto pensionem non soluat, vel si rem dilapidet, diminuat, vel peiorem faciat. *Abb. in c. propter, eod. tit. num. 2.*

14 Propter quas causas potest petere ille, cui locata sunt prædia Ecclesiæ, vt remittantur sibi fructus, quos illo anno debebat soluere, vel aliquæ partes fructuum? Resp. Propter sterilitatem, vel incendium agrorum, seu alium casum fortuitum, & talis debet se obligare, quòd sequenti anno, si multum abundauerit, restituet Ecclesiæ, quod ab illa accepit, quæ abundantia debet esse maxima, *capit. propter, de locato, & conducto.*

15 Si quis locauit domum, vel agrum, propter quas causas potest de sua auctoritate illam, vel illum dimittere, & non soluere pensionem? Resp. Propter pestem superuenientem, incendium, & ruinam notabilem, licèt teneatur, si sine periculo fieri potest, monere Dominum. *Abb. in c. propter, eod. tit. num. 8.*

16 Emphyteota, si vult vendere alicui dominium vtile, quid tenetur facere? Resp. Quærere Dominum directi dominij, si velit rem pro eadem quantitate, & vt accipiat ius sibi debitum ex venditione, alias cadit in commissum. *capit. potuit, eod. tit.*

17 Emphyteota potest sine scientia Domini rem sibi datam in Emphyteusim alteri donare? Resp. Maximè, quia donatio est contractus liberalis, & non interuenit pecunia, sed mera voluntas donantis, & in ea non habet ius aliquod dominus rei, & idem est in hærede legitimo emphyteotæ. *Abb. capit. potuit, eod. tit. nu. 8.*

17 Emphyteota liberatur ne à solutione Canonis propter sterilitatem? Resp. Non, quia ea non semper est res parua, & emphyteota est Dominus vtilis dominij, & abundantia, & steriliras succedunt in fauorem, vel damnum Domini vtilis dominij. *Abb. in c. potuit, eod. tit. nu. 17.*

18 Emphyteota propter bellum potest ne cessare à solutione pensionis? Resp. Non, nisi in casu, in quo omnis spes agrum recuperandi cessauerit; quia tunc, & Dominus perdit directum, & emphyteota vtile. *Abb. in c. potuit, eod. tit. num. 18.*

19 Emphyteota habet ne dominium directum, & vtile?

Resp. Non, sed solum vtile; nam directum semper est penes dominum rei. *Azor. in summa de iure emphyteota, num. 13.*

10 Si emphyteota per triennium non soluat, & antequam ante Iudicem petatur in commissum celeriter purgat moram, & soluat, perdet ne rem?
Resp. Non, quia ante iudicium purgauit moram, secus verò si in introitu iudicij pecuniam deposuit. *Abb. in cap. potuit, num. 5. de locato, & conducto.*

CAPVT X.

De rerum permutatione.

1 QVid est permutatio?
Resp. Est vnius rei pro alia subalternata datio, vel præstatio; vt si habeo rem mihi non vtilem, & tibi necessariam, & tu habes rem mihi vtilem, vnã rem pro alia permuto. *Azor. in sum. tit. de rer. permut. num. 1.*

2 Contractus permutationis, qui contractus est?
Resp. Innominatus, do, vt des. *l. quoniam C. de rerum permutat.*

3 Permutatio facta sine debita solemnitate, à quo potest reuocari?
Resp. A successore in dignitate, vel administratione Ecclesiæ. *c. Vt cum mutationes. eod. tit.*

4 Potest Episcopus facere commutationem præbendarum, & personarum?
Resp. Ex legitima causa poterit mutare personas de vno loco ad alterum, scilicet propter inimicitias, vel consuetudinem turpem cum aliqua muliere etiã putatiua, vel propter aliquod scandalum. *c. quæsitum, eod. tit.*

5 Princeps potest ne rem immobilem permutare pro re immobili Ecclesiæ, & sic eam acquirere?
Resp. Affirmatiuè, si res, quæ datur Ecclesiæ, sit melior, vel saltem æqualis, ita tamen quod Ecclesia non lædatur. *c. 1 eod tit.*

6 Si Prælatus contradicit permutationi inter Principem, & Ecclesiam factæ de re æquali, erit ne contractus validus?
Resp. Affirmatiuè, immo Prælatus potest cogi ad consentiendũ; quia in re æquali est fauor concessus à iure Principi; Principes enim non æquali mensura mentiuntur cum alijs inferioribus, & ideò inferior in permutatione debet dare Ecclesiæ rem meliorẽ; Princeps verò sufficit, vt æqualem det. *Abb. in cap. 1. eod. tit. num. 1.*

7 Vna Ecclesia potest ne cum alia permutare iura, & possessiones, & supplere defectum pretij?
Resp. Potest ob maiorem Ecclesiæ vtilitatem cum licentia Episcopi facta, in re necessaria, inquisitione, ita quod nulla Ecclesia damnum recipiat. *c. ad quæst. de rerum permutat.*

8 Qui dicitur Princeps propriè?
Resp. Imperator, Reges, Domini, superiorem in temporalibus non habentes. *Abb. in cap. fin. de rerum permutat. num. 2.*

9 Inter duas Ecclesias, valet ne permutatio æqualis?
Resp. Affirmatiuè, quia cedit in priuilegium Ecclesiæ. *Abb. c. 1. num. 5. eodem tit.*

10 Serui Ecclesiæ possunt ne permutari?
Resp. Non, nisi sint fugitiui, quia non debent in profanos vsus conuerti. *c. emancipia, c. mustum, eod. tit.*

11 Præbendæ possunt ne permutari?
Resp. Cum licentia Papæ, possunt, & nullo pacto illicito præcedente.

12 Quam pœnam incurrit Clericus, qui propria voluntate, & auctoritate permutat suum beneficium?
Resp. Perdit illud, & Episcopus poterit alteri conferre. *c. cum olim. eod. tit.*

13 Si permutatio ex vna parte compleatur, & ex altera non, ille, qui adimpleuit; perdit ne suum beneficium?
Resp. Non, sed recuperat suum beneficium, quia iura subueniunt deceptis, non verò decipientibus. *c. cum vniuersorum. eod. tit.*

14 potest ne permutari temporale pro spirituali?
Resp. Non; quia est simonia. *c. fin. eod. tit.*

CAPVT XI.

De Feudis.

1 VNde dicitur feudum, vel feudatarius?
Resp. A fide seruanda, quia tenetur iurare se seruaturum fidem Domino suo. *Hostiensis in sum. tit. de feudis. num. 2.*

2 Quid est feudum?
Resp. Donatio alicuius rei interueniente inuestitura. *Host. in sum. num. 2.*

3 Quid est homagium?
Resp. Idem quod fidelitas *Specul. eod. tit. in lib. de feudis, & Hostiens. vbi sup. num. 10.*

4 In feudo directum dominium apud quem manet?
Resp. Apud concedentem, & vtile apud illum, cui feudum conceditur. *Abb. in c. ad audientiam, nu. 14. de præscription.*

5 Qui recusat iurare fidelitatem, debet ne ei dari feudum?
Resp. Non, quia de intrinseca ratione feudi est, vt recipiens feudum iuret, & obseruet fidelitatem ei, qui concessit feudum. *c. ex diligenti, de simonia.*

6 In quibus casibus feudum reuertitur ad Ecclesiam?
Resp. Primò, si vassallus alienat sine licentia Domini. Secundò, si per mortem, vt si sine successione legitima virili moriatur. Tertiò, si non soluat per duos annos recognitionem feudi, & directi dominij, *cap. fi. de feudis.*

7 Si vassallus alienat partem aliquam feudi, perdit ne totum feudum?
Resp. Non; sed solam partem, quam alienauit, quia ius accrescendi non habet locum in feudi, neque in emphyteusim, cum sit odiosum, & pœnale. *Abb. c. fin. de feudis, nu. 7. & 8.*

8 Propter delictum patris perdit ne filius feudum?
℞. Cum distinctione: si pater fuit primus, qui acquisiuit, perdit filius feudum; si auus, vel antecessor acquisiuit, non perdit filius, quia per delictum patris non debet perdere ipse, quod pater non acquisiuit, & sic

& sic sufficit perdere, quod ipse acquisiuit. Abb. *in c. fin. eod. tit. nu. 9. citans pro se Bart. in l. cum, ff. de interdictis, & relegatione, l. iuris iurandi, §. si liberi, ff. de opera libera.*

9 Clericus excluditur ne à successione feudorum, vel maioratuum?
Resp. Non, quia statutum (quod agnati excludant fœminas) habet locum, si Clericus sit agnatus. *Abb. in capitul. primo, de noui operis nunciatione, numero octauo.*

10 Si vassallus alienet, irrequisito domino, sed cum clausula (saluo iure domini) quam pœnam incurrit?
Resp. Perdit feudum; quia clausula eum non releuat, nam per eam dominus non potest venire in cognitionem venditionis, & petere laudemium. *Abb. c. fin. de feud. nu. 10.*

11 Si feudatarius dedit feudũ in pignus domino suo propter aliquam pecuniam, tunc debent ne computari fructus in sortem principalem?
Resp. Non, quia tunc feudatarius nullum laborem ponit in feudo, neque illum beneficat, & sic fructus non computantur in sortem principalem. *capit. 1 de feudis.*

12 Emphyteuta, & vassallus possunt ne relinquere, & renunciare feudum, vt se liberent à seruitio domini?
Resp. Non sine licentia domini feudi. *Abb. cap. 1. de feud. num. 4.*

13 Iuramentum de non infeudando, & non alienando res Ecclesiæ, præstitum ab Episcopo, quid comprehendit?
Resp. Omnes illas res, in quibus Ecclesia habet vtile, & directum dominium; & non illas, in quibus habet solùm directum dominium, licèt non possit directum dominium alienare. *Abb. capit. fin. eodem. tit. numero 3.*

14 Iuramentum, quod faciunt Prælati, & dignitates de non feudando, ad quid extenditur?
Resp. Ad feuda, quæ de nouo debent dari, non ad antiqua feuda, quæ iam data sunt antiquitus, si ad Ecclesiam fortè reuertantur. *capit. ex parte tua de feudis.*

15 Episcopus poterit ne dare consanguineo obtinenti tale feudum?
Resp. Poterit, seu alteri, ita vt prospiciat maiori vtilitati Ecclesiæ. *c. fin. de feud.*

16 Si quis habeat feudum, & reuertatur ad Ecclesiam, poterit ne Episcopus illud de nouo alteri infeudare?
Resp. Poterit. *cap. fin. de feudis.*

CAPVT XII.

De pignoribus, & alijs cautionibus.

1 QVid est pignus?
Resp. Res mobilis à debitore tradita creditori ad præstandam securitatem de soluẽdo debito, vel adimplendò promissum. *Azor. in sum. tit. de pign. num. 1.*

2 Vnde dicitur pignus?
Resp. Quia manu, vel pugno traditur à debitore creditori, & est quasi hypotheca. *Azor. in sum. eod. tit. num. 1.*

3 Quid est cautio?
Resp. Est in aliquo negocio cauere, & dicitur à caueo, hoc est in tali negocio cautione reddo me magis securum, vt probatur ex *leg. 1. Cod. de procuratoribus.*

4 Quotuplex est pignus?
Resp. Duplex: prætorium, vel iudiciale. Prætorium est, quando actor mittitur in possessionem rei petitę propter contumaciam rei non comparentis: Iudiciale est, quando actor post sententiam mittitur in possessionem rei alicuius, quæ auctoritate Iudicis fuit deposita in pignus, & securitatem talis debiti, & non solutionem pecuniæ; mittitur actor in possessionem talis rei. *leg. si decreto. C. qui potiores in pignore habentur.*

5 Quid est pignoratitia actio?
Resp. Actio, quę datur creditori non solùm aduersus pignus, sed directè aduersus personam debitoris ad hoc, vt constringatur ad solum debitum eadem actio pignoratitia debitori aduersus creditorem, vt teneatur diligenter custodire rem in pignus acceptam. *Institut. quibus modis contrahitur obligatio. §. final.*

6 Quid est in pignus committi?
Resp. Est quando rem sub conditione pignoraui, & tempore debito non solui; tunc propriè dicitur in pignus committi, idest quòd pignus amittitur ob non solutionem.

7 Quibus modis alicui traditur aliqua res in pignus?
Resp. Primo modo, simpliciter, vt, cum dicò, do tibi pallium meum, vel vas argenteum in pignus, & securitatem, donec reddam tibi viginti aureos, quos mihi gratuitò accommodas. Secundo, sub conditione, vt cum dico, tu mihi accommoda decem aureos, & do tibi in pignus vas argenteum, quod valet viginti aureos, & si intra duos menses decem aureos tibi non reddidero, ego perdam vas argenteum, tuque illud acquiras. Tertio, sub alia conditione, nempe commoda mihi centum aureos, & do tibi in pignus meum equum, vel meam hæreditatem, ea conditione, vt ego vtar tuis pecunijs, & tu vtaris in tuam vtilitatem meo equo, vel meo agro; & cum ego restituam tibi centum aureos, & tu restitues mihi meum agrum in eo statu, in quo tibi illum tradidi.

8 Qui habet in pignus agrum, vel domum, & ex illorum vsu, vel locatione, vel meo labore recipio tantam pecuniam, ista pecunia debet computari in sortem principalem?
Resp. Affirmatiuè; quia fructus pignoris computantur in sortem principalem, alias esset vsura manifesta. *cap. cum contra de pignorib. & alijs cautionibus, & ibi glossa.*

9 Pignus alienum in qua quantitate possum illud pignorare?
Resp. Solùm in ea quantitate, vel minori, in qua ego illud habeo; sed non in maiori. *Abb. c. cum contra, eod. tit. num. 4. 5. & 7.*

10 Si aliquis emat rem cum pacto restituendi, & restituta maiori pecunia retrouendat, erit ne vsura?
Resp. Affirmatiuè, & etiam si ex tali re, vel ex prouentu talis rei recipiat aliquid vltra fortem principalem, talis contractus est vsurarius. *capit. illo vos, eodem titulo.*

11 Quę probatio requiritur ad probandam vsuram?
Resp. Sufficiunt coniecturæ, & nudæ præsumptiones, quia est delictum occultum. *Abbas cap. illo vos, eod. tit. num.* 4.

12 Si quis pignoret rem cum pacto commissorio; scilicet quòd, si intra annum non restituat pecuniam, amittat pignus, tale pactum valet ne?
Resp. Non, sed finito anno poterit soluere pecuniā, & restituere suum pignus, quia iniquum est ex parua quantitate, vt quis perdat magnum pignus. *capit. significante. cod. tit.* sed si pignus nō valeat plus, quam pecunia, erit bonus contractus.

13 Ad quem Iudicem spectat facere, vt quis computet fructus pignoris in fortem principalem?
Resp. Ad Iudicem Ecclesiasticum, quia est quæstio de vsura. *Abb. c. significante, eod. tit. num.* 2.

14 Vsufructuarius quomodo potest vti rebus sibi in vsumfructum datis, vel commodatis?
Resp. Tenetur vti salua rerū substantia, aliàs tenetur reddere æstimationem, & valorem talis rei arbitrio boni viri, & ad hoc debet dare cautionem. *Abb. c. fin. de pignorib. num.* 1.

15 Si quis iuramento renuntiet forum, & priuilegiū. cap. Odoardus, vel cessionem bonorum, valet ne talis renuntiatio?
Resp. Non, quia hoc esset renuntiare suam libertatem, & homo nō est Dominus membrorum suorum, nec suæ libertatis. *Abb. c. lator, eod. tit. num.* 2.

16 Si quis iuret, quod finito anno amplius non petet suum pignus, valebit ne tale iuramentum?
Resp. Tale iuramentum non firmat contractū, quia factum est contra legem, sed iurans tenetur adimplere; ratio est, quia quoties iuramentum est contra dispositionem alicuius legis, vel Canonis, quę disponit aliquid in fauorem iurantis, & in damnum, vel pœnam alterius, iurans tenetur adimplere, quia potest renuntiare fauori suo; nam iuramentum semper est adimplendum, quoties potest sine peccato adimpleri. *Abb. capitul. significante, de pignoribus, numero* 4.

17 Rector Ecclesiæ si pignorat rem Ecclesiæ in suum commodum, ad quid tenetur hæres eius?
Resp. Ad soluendum debitum, & clericus, si existat, punitur pęna graui, quia facit, quod Episcopus non potest facere. *c. ex præsentium, eod. tit.*

18 Hæres tenetur soluere debitum eius, qui reliquit hæreditatem?
Resp. Tenetur actione reali, si fecit inuentarium, quo ad vires hæreditarias, sed non tenetur actione personali; non enim poterit incarcerari. *capit. ex præsentium, eod. tit.*

19 Successor in beneficio tenetur soluere debitum sui antecessoris?
℞. Cum distinctione: si contraxit debitū pro necessitate Ecclesiæ, tenetur; si verò pro sua non tenetur, nisi beneficium fuisset tam tenue, quòd non posset sustentari antecessor, & tale debitum fuit contractum ad sustentationem, & firmitatem antecessoris, dum seruiebat Ecclesiæ, tunc etiam tenebitur successor. *Abb. cap. ex præsentium, eodem tit. num.* 5.

20 Bona clericorum patrimonialia gaudent ne priuilegio Ecclesiastico?
Resp. Gaudent, sicut bona Ecclesiæ, quia accessoriū sequitur suum principale. *Abb. cap. ex litteris, eodem tit. num.* 12.

21 Si res in pignus data furetur in potestate creditoris, tenetur ne creditor eam restituere?
Resp. Cum distinctione; si adhibuit exactam diligētiam, scilicet illam, quam in suis rebus adhibet, non tenetur illam restituere, & nihilominus potest repetere suum debitum; si verò sua culpa pereat, vel furetur, tenetur soluere pignus. *instit. quibus modis re contrahitur obligatio. §. fin.*

22 Si quis mittit rem commodatam per nuntium, vel famulum, & talis fugiat, quis tenetur soluere talem rem?
Resp. Ille, qui misit famulum non fidelem. *Abb. cap. significante, de pignorib. num.* 8.

23 Pignus si deterioretur, quis tenetur soluere deteriorationem?
Resp. Creditor, quia habet in sua potestate pignus, sicut locator tenetur de damno rei locatæ, vel commodatæ. *Abbas c. cum contra, eod. tit. nu.* 11.

24 Si finito tempore pecunia non restituatur creditori, quid potest facere talis creditor de pignore?
Resp. Comparere ante Iudicem, citare debitorem, & si non soluerit, publicè vendere pignus cum auctoritate Iudicis, & accipere suam pecuniam cū expensis, & quod superest, reddere Domino pignoris, vel depositare. *DD. c. significante, de pignoribus.*

25 In casu, quod pignus vendatur, creditor poterit ne emere illud?
Resp. Si publicè vendatur, & cum auctoritate Iudicis, emendo nemini facit fraudem. *DD. cap. significante, eod. tit.*

26 Homo liber potest pignorari?
Resp. Non: sed potest obligari ex bonis, & persona. *c. lator, de pignoribus.*

27 Si homo liber sit in carcere, & velit cedere bonis, debet ne retineri incarceratus?
Resp. Non, quia quamdiu est in carcere, licèt detineatur eius persona, non detinetur ratione personæ, sed ratione suorum bonorū, quibus cessit creditoribus, debet è carcere liberari; homo enim liber non potest renuntiare priuilegio libertatis. *l. 1. C. qui bonis cedere possunt.*

28 Si aliquis debitor sit suspectus de fuga, potest ne capi ante diem solutionis?
Resp. Potest, donec det fideiussionem. *Abb. c. lator, de pignoribus, num.* 4.

29 Si aliquis pignoret rem alienam, proprius Dominus potest ne illam vendicare?
Resp. Potest etiam non satisfacto creditore. *Abb. c. ex præsentium. eod. tit. num.* 7.

30 Ecclesiæ quando, & quibus debent impignorari?
℞. Quando vrget necessitas, & clericis, si fieri potest: his deficientibus, laicis. *c. 1. de pignoribus.*

31 In quibus casibus res Ecclesiæ possunt vendi, & consumari, & impignorari?
Resp. In redimendis captiuis, ædificandis Ecclesiis, sustentandis pauperibus tempore famis, tunc Ecclesia tenetur subuenire in quantum possunt suæ facultates. *Abb. c. 1. de pignor. nu.* 5.

32 Qui nam habent bona obligata ad malā administratio-

ſtrationem tacita hypotheca, etiam ſi per ſcripturã non ſint obligati?
Reſp. Epiſcopus, tutor, conditor vectigalium, Iudices, gubernatores tacitè ſine vlla ſpeciali hipotheca habent ſua bona obligata, & conſtituta quaſi in pignus ad ſoluendam malam adminiſtrationem ſua culpa factam in bonis Eccleſiæ, minoris, Regis, Reipub. *Abb. cap. ex litteris, eod. tit. nu.* 10.

33 Pignus mihi obligatum, poſſum ne ego alis obligare?
Reſp. Affirmatiuè, licèt ego tenear ad conſeruationem, & reſtitutionem. *cap. cum contra, eod. tit.*

CAPVT XIII.

De Dote.

1 QVid eſt dos?
Reſp. Eſt omne illud, quod datur à muliere marito ab ſubſtentanda onera matrimonij, vel datur à Patre, vel extraneo ad eleemoſinam, vel ad opera pia. *Azor. in ſum. C. de iure dotium. nu.* 1.

2 Quare datur dos marito?
Reſp. Propter onera matrimonij ad ſubſtentationẽ mulieris, & liberorum. *Bald. in l.* 1. *C. de priuileg. dotium. l. pro oneribus. C. de iure dotium.*

3 Dotis promiſſio quomodo fit?
Reſp. Per ſtipulationem. *Azor. vbi ſup. nu.* 7.

4 Cauſa dotis eſt ne fauorabilior cauſa alimentorũ?
Reſp. Affirmatiuè; ratio eſt, quia dos includit in ſe alimenta, & vinculum matrimonij, vſque ad mortẽ. *Bald. in l. legatum. C. de condit. inſer. & Abb. c. peruenit, de arbitris, nu.* 1.

5 Fructus dotis ad quem pertinent?
Reſp. Ad maritum ſubſtinentem onera matrimonij. *l. pro oneribus. C. de iure dotium.*

6 Per quod tempus poteſt maritus retinere dotem?
Reſp. Per tempus, quo durat matrimonium, ſed ſoluto matrimonio dos debet redire ad vxorem, vel eius heredes. *l. penul. C. de pactis conuentis ſuper dotem. cap.* 1. *&* 2. *de don. inter vir. & vxor.*

7 Maritus ad recipiendam dotem tenetur nè dare fideiuſſionem?
Reſp. Non, duabus rationibus. Prima, quia cui traditur in poteſtate mulier, benè poteſt tradi dos, cum ſit minus. Secunda, quia cum ſit vna caro, & perſona cũ muliere, dos efficitur res propria, & de re propria nullus dat fideiuſſionem. *l.* 1. *per tot. C. de iure dotium.*

8 In quo tempore debet reſtitui dos?
Reſp. Si bona ſint mobilia ſtatim, ac ſoluitur matrimonium, immobilia verò vſque ad annum non tenetur reſtituere & tunc tenetur reſtituere hæredibus vxoris medietatem bonorum acquiſitorum durante matrimonio. *Abb. in c. prudentiam. nu.* 5. *de donat. inter vir. & vxor.*

9 Si maritus diſſipet dotem, vel veniat ad inopiam, poteſt nè peti ab eo, vt det fideiuſſionem de dote?
Reſp. Poteſt, vel tolli ab eo adminiſtratio. *l.* 1. *vbi ſup. C. de iure dot.*

10 Si maritus veniat ad inopiam, mulier poterit nè vendicare donationem dotalem?
Reſp. Poterit, ſicut ſi eſſet vidua. *l. donationem. C. de iure dotium.*

11 Si vir diſſipet dotem, vel ſua culpa veniat ad inopiam, & non poteſt dare cautionem dotis, quid agendum?
Reſp. Dos debet poni apud mercatorẽ, vt ex fructibus, & lucris honeſtis ſubſtententur vir, & vxor. *cap. per veſtras, de donat. inter vir. & vxor.*

12 Si vir ad paupertatem peruenit, & non poteſt præſtare fideiuſſionem, ad quid tenetur?
Reſp. Ad præſtandam iuratoriam cautionem, quia in re impoſſibili ponitur remedium poſſibile. *Abb. in cap. per veſtras, nu.* 5. *de donationibus inter virum, & vxorem.*

13 Quibus modis acquirunt vir, & mulier?
Reſp. Per contractus, per donationes factas vtriuſq; per conſeruationem, & augmentationem bonorum, & ſoluto matrimonio vir tenetur ſoluere medietatẽ mulieri. *Abb. in cap.* 2. *eod. tit. num.* 3. *capit.* 1. *&* 2. *eod. titulo.*

14 Mulier pro dote contra quem poteſt agere?
Reſp. Contra Eccleſiam, & contra quemlibet detinentem bona mariti, quia cauſa dotis eſt priuilegiata. *c. ex litteris, de pignoribus.*

15 Si filia nubat ſine conſenſu patris, vel contraria eius voluntatem, vel eo contradicente, tenebitur nè eam dotare?
Reſp. De iure antiquo ciuili non tenetur eam dotare, ſiue nubat cum æquali, vel cum inferiori, ratio eſt, quia de iure ciuili antiquo conſenſus patris requirebatur, de ſubſtantia matrimonij; *vt tenet Ioannes Enotymus lib.* 4. *de actionibus*, §. *fuerat, fol.* 4. de Iure vero Canonico aliter dicendum eſt, nempè patrem teneri dotare filiam, etiam ſi nubet contra eius voluntatem; ratio eſt, quia cõſenſum patris non requiritur de neceſſitate matrimonij, ſed ſolùm de honeſtate, vt habetur, *in cap. ſufficiat.* 27. *q.* 2. *c. honorantur,* 32. *q.* 2. *gloſſ. in c. hoc Sanctum.* 32. *q.* 2. *Panor. in cap. cum cauſam, de raptoribus, nu.* 5.

16 Si filia nubet contra voluntatem patris viro indigno contra honeſtatem familiæ, veluti mulier nobilis nubet cum infami, vel cum viro diſcendit ex ſanguine Iudæorum, tunc tenebitur nè pater dotare talem filiam?
Reſp. Tunc non tenebitur eam dotare; ratio eſt, quia ſicut ingratus propter ingratitudinem perdit donationem, ſic iſta filia reputatur, vt ingrata, quia dat dedecorem, & infamiam familiæ ſuę, *tenet Abb. in c.* 1. *nu.* 6. *de deſponſatione impuberum, & cap. accedens de procur. num.* 6.

17 Si filia nubet contra voluntatem patris viro nobili, vel ignobili, tenebitur nè pater eam dotare?
Reſp. Non, immò ſi eam dotet, promiſſio erit nulla ratio eſt, quia dos non debet conſtitui in fraudem creditoris. Secundò, quia ad impoſſibile nemo obligatur, cum non entis nullæ ſint qualitates, & dos debet promitti rebus poſſibilibus. *L. ait prætor, & l. fin. ff. quæ in fraudem creditorum, & l. quæro, & l. cum poſt. ff. de iure dotium.*

18 Si filia ſit ingrata patri, veluti faciendo ei aliquã grauem iniuriam, vel non adiuuando illum in ſua neceſſitate, vel accuſando illum de aliquo crimine, vel inferendo in illum manus violentas, cum percutiendo, vel intentando illum occidere, veneno, vel gla-

gladio tenebitur ne pater dotare talem filiam?
Resp. Non tenebitur eam dotare; ratio est, quia ingratitudo tollit debitum naturæ, ita vt propter eam filius possit exhæredari, instituta, de exhæredatione liberorum. *Panorm. in c. fin. de don. nu. 1. & 5.*

19 Si filia iam sit dotata, poterit ex causa ingratitudinis repeti dos?
Resp. Licèt ingratitudo sit ventus vrens, & siccans fontem misericordiæ, rorem pietatis, & fructum gratię, tamen si dos fuit iam recepta, propter ingratitudinem non reuocatur; ratio, est, quia donatio dotis fuit libera absque aliqua conditione, & sit recepta, repeti non potest; & ingratitudo tollit recipienda de futuro, nõ recepta de præterito. *tenet Ioannes Enotomus lib. 4. de action. §. fuerat, tit. 4. verb. qui dotare tenetur.*

20 Quando filia est diues, & habet bona aduentitia, tenetur nè pater illam dotare?
Resp. Non tenetur eam dotare; ratio est, quia licèt pater teneatur alere filios, quos genuit, tamen si filij sint diuites, & habeant bona aduentitia, vel habeant officia ex quibus laborãdo possunt se alere, paternõ tenetur eos alere, & sic multò minùs tenebitur dotare filiam diuitem ex bonis aduentitijs, vt elegãter *tenet Bal. in l. si pater. nu. 1. C. de dotis promissione. l. si quis à liberis, ff. de liberi agnoscend.*

21 Quæ dicuntur bona aduentitia?
Resp. Illa bona, quæ non ex hæreditate necessaria, sed aliunde arte, labore, vel casu adueniunt hominibus veluti ex donationibus factis ab extraneis, ex mercatura, vel ex bello, vel ex labore suo, vel arte, & dicuntur aduentitia, quia non necessariò veniunt, sed ex voluntate alterius, vel ex industria, vel bona fortuna proprij hominis, vel mulieris.

22 Quæ dicuntur bona profectitia?
Resp. Illa bona, quæ veniont hominibus ex necessaria hæreditate absq; aliqua sua industria, vt hæreditas patris vel aui, & dicuntur profectitia, quasi proficiscantur ex fonte necessario absq; aliquo labore.

23 Filia, in qua ætate debet nubere?
Resp. Pater debet curare, vt ante vigesimumquintũ annum nubat, quia est magnum periculum amittendi castitatem, & quantò citiùs nubit, eò securiùs. *Abb. in c. ex litteris de diuortijs, nu. 8.*

24 Si filia sit meretrix tenebitur nè pater eam dotare?
Resp. Cun distinctione, si pater distulit filiæ nuptias, vltra vigesimumquintum annum, vel si mulier meretrix, conuertatur, & agat pœnitentiam; tunc pater tenetur eam dotare; ratio est, quia patria potestas debet imitari Dei clementiam, sed interroganti Petro, si frater meus peccauerit in me quoties parcã ei septies? Respondit Christus dominus septuagies septies, vbi ponitur numerus infinitus pro, infinito, & sic licèt fuerit meretrix, dum conuertitur, pater multò fortiùs tenetur eam dotare; si verò mulier ante vigesimumquintum annum fuerit meretrix, & non conuertitur à suo peccato, tunc pater non tenetur eam dotare, immò potest illam exhæredare, quia abutitur corpore suo, & amittit suam pudicitiam, & dat infamiam sibi, & patri, & parentibus, *vt tenet Campeggius in tractatu dotis in prima parte quæst. 13. num. 3. l. si filiam. C. de inofficioso testamento Authentica sed si post, Cod. de inofficioso testamento, & ibi Paulus de Castro, Speculator, in tit. qui filij sint legitimi, numero 16. Abbas vbi supra.*

25 Si filia sit hæretica, vel Iudæa pater catholicus tenebitur eam dotare?
Resp. Non, tenetur eam dotare, licèt sit virgo honesta moribus, & virtutibus moralibus; ratio est, quia deficit in fide, quæ fides est fundamentum virtutum, & bonorum operum, sine qua quis non potest saluari, vt habetur in glossa singularis *in l. si verò, ff. de in rem verso. l. cognouimus. C. de hæreticis.*

26 Pater naturalis tenetur nè dotare filiam naturalem?
Resp. Cum distinctione, si filia naturalis habeat bona, & sit diues pater naturalis, non tenetur eam dotare, ratio est, quia non obligatur tantum, quantum pater legitimus; sed filia sit pauper, tenetur eam dotare, sicut compellitur præstare ei alimenta; vt substentetur, vel si eam non vult dotare, debet eam perpetuò alimentare, quia hoc positum est in voluntate patris. *Campeggius 1. parte tractatu de dote. quæst. 15. Bar. in l. vxorem, §. pater naturalis. ff. de legatis. 3. Bal. l. si. C. de dotis promissione.*

27 Mater potest compelli ad dotandam filiam?
Resp. Mater non tenetur dotare filiam; ratio est, quia hoc est officium paternum, sicut alere filios. *l. neq; mater. C. de iure dotium.*

28 Quibus in casibus mater tenetur dotare filiam, & filios alere?
Resp. Mater tenetur dotare filiam, & filios alere. Primò, quando pater est pauper, & mater diues, tunc succedit in officium patris. *l. si quis a liberis. §. ergo, & matrem, ff. de liberis agnoscendis.* Secundo, si mater sit Iudæa, vel hæretica, tunc cogitur filiam Christianam dotare. *glossa in l. neque mater, supra allegata. l. cognouimus. C. de hæreticis.*

29 Filius tenetur nè dotare matrem viduam?
Resp. Tenetur, si mater sit inops, & non haber vnde se dotet: ratio est, quia filius tenetur alere matrem, & patrem pauperes. *l. 1. C. de alendis libris ex vinculo naturali.*

30 Si pater in testamento assignauit agrum, vnde dotari debeat eius filia, in isto casu ad quid tenetur frater talis mulieris?
Resp. Frater non solum tenetur dotare suam sororẽ in isto casu, sed etiam tenetur dotare illam in illo particulari fundo, & dum non constituit, & tradidit dotem, non debent illi numerari alimenta, sed gratis tenetur eam alere. *vt tenet Bar. in l. qui filium, ff. vbi pupi. educari debeant, glossa in l. tam dementis super verbo, nobiliores, C. de Episcopali audientia.*

31 Actio dotis contra quem datur?
Resp. Primò, contra vxorem, quæ dotem promisit pro se marito. *l. si extraneus. ff. de iure dotium.* Secundò, contra patrem vxoris, & contra socerum. *ex dicta l. si extraneus.* Tertio, contra hæredes soceri, vel patris. *ex l. si pro te. C. de dote promissa.* Quartò, contra extraneum, qui promisit dotem, *l. si extraneus, & tandem datur contra opera pia, & contra omnes qui promisserunt dotem, l. promittendo. ff. de iure dot.*

32 Si vxor non habeat vnde viuat, à quo debet alimentari?
Resp. Ab hæredibus mariti, donec dos integra restitur. *Abb. in c. de prudentia, nu. 5. eod. tit.*

33 Si quis committit delictum, ex quo perdit omnia sua bona, dos mulieris includitur nè tali pęna?
Resp. Non, sed semper debet esse salua, & intacta

etiam

etiam contraria fiscum. *Abb.in c.ex litteris, num.2.de pignor.aliis cautionibus.*

34 Quotuplex est dos ?

Resp. Duplex; vna profectitia, alia audientia. *l. profectitia, ff.de iure dot.*

35 Quæ est dos profectitia ?

Resp. Illa, quæ procedis à patre, auo, vel necessariò hærede. *l.profectitia.ff.eod.tit.*

36 Si gener alienet agrum, quod datum est sibi in dotem talis alienatio valet ?

Resp. Si ager non fuit æstimatus, talis alienatio non valet, etiam si facta sit constante matrimonio, quia eo soluto debet restitui patre sine filijs; si verò ager estimatus fuit pecunia, debet restitui ager, vel eius æstimatio, & valebit alienatio facta, cum non sit in damnum patris. *l.rem quam.C.de iure dotium.*

37 Quæ est dos aduentitia ?

Resp. Illa, quæ ab extraneo, peruenit, vt ab opera pia, *l.filiæ dotem.C.de coll.*

38 Si quis promittit agrum in dotem filiæ sue tenetur nè de euictione ?

Resp. Si post traditionem tollatur marito per litem tale fundum, potest petere à patre mulieris actionē euictionis, vt certum faciāt agrum vel pretium eius, quia dos debet esse certa. *l. 1.C. de iure dot.*

39 Si res dotalis auferatur, quis tenetur petere eam, qui dedit, vel maritus ?

Resp. Maritus, qui habet ius directum, & vtile. *l. de ijs, quæ.C.de iure dot.*

40 Dos quomodo probatur ?

Resp. Per instrumenta, & si amittat, per testes, & legitimas præsumptiones *l.cum citra fidem. Cod.de iure dot.*

41 Si quis dot proprietatem in dotem retēto vsufructu, poterit nè eam vendere in præiudicium proprietarij ?

Resp. Non, quia dos est priuilegiata. *l.res quas.Cod. de iure dot.*

42 Si fit lis inter dotem mulieris, & fiscum, quis est præferendus ?

Resp. Paria sunt iura, & ideo attendenda est data scripturæ, & anterior in data prefertur. *l.dotis tuæ. C.de iure dot.*

43 Pater potest dotare filiam ex bonis, vel dote vxoris suæ ?

Resp. Non; nisi consentiente vxore, quia talia bona sunt propria vxoris, dum viuit. *l. neq; mater pro filia.C.de iure dotium.*

44 Si soror habeat bona indiuisa cum fatribus, potest nè partem suam in dotem dare ?

Resp. Affirmatiue, etiam fratribus ignorantibus, vel inuitis, quia disponit de bonis suis in suam utilitatem. *l.ante diuisionem. C. de iure dot.*

45 Vxor potest nè uendere prædium dotale ?

Resp. Non, marito non consentiente; quia illa non habet liberam administrationem dotis, sed simul cū marito, qui est caput mulieris. *leg.si prædium. Codic.eod.*

46 Si culpa mulieris dos perdatur, vel minuatur, debet nè reuerti (soluto matrimonio) ad eum, qui dedit dotem ?

Resp. Non, *l.si dotem. C.eodem de iure dotium, nisi id expressè fuerit stipulatum.*

47 Pater potest ne stipulare dotem filiæ suæ, ut soluto matrimonio, extraneo reddatur ?

Resp. Non, *l.si genero.C.eod.*

48 Si mulier sit minor quomodo poterit constituere dotem ?

Resp. Auctoritate tutoris, & curatoris sui. *l.vbi adhuc.C.eod.*

49 Seruus dotalis poterit nè per uirum manumitti?

Resp. Non, licèt possit uendi, & locari. *l. & si dotis, C.de iure dot.*

50 Si dos mulieris sit data in hypothecam creditoribus mariti, mulier petens dotem, quem locū habet ?

Resp. Primum, quia agit in re propria. *l.in rebus dotalibus. C.de iure dot.*

51 Fructus decimarum possunt nè in dotem concedi?

Resp. Non, licèt possint uendi, & locari. *Abb.in cap. peruenit, de arbitris.nu. 2.*

52 Mulier potest nè dare in dotem bona futura sibi pertinentia ?

Resp. Si expresè scriptura dicat, quòd dat in dotem talem fundum, & omnia bona futura ad ipsa pertinentia, tunc poterit dare futura; si uerò non dicat expresè in uniuersali clausula, futura bona non intelliguntur. *l.nulla.C.de iur.dot.*

53 Si in dotem detur marito fundus æstimatus, tenetur nè mulier, uel pater eius ad conseruationem talis fundi, & pretij ?

Resp. Non, sed augmentum pretij fundi, & diminutiones fructuum cedunt in utilitatem, uel damnum mariti, quia mulier, uel pater eius solùm tenetur nō facere fraudem tempore traditionis fundi, *l.cum dotem æstimatam. C.de iure dot.*

54 Si ex numerata pecunia ematur ager à marito, erit nè res dotalis ?

Resp. Non, & si mulier petat restitutionem, debet petere pecuniam, & non agrum; ratio est quia maritus nō tenetur, nisi ad illud, quod accepit, & emptiones, & uenditiones sunt cum periculo, & commodo mariti. *l.ex pecunia dotali.C.de iur.dot.*

55 Cum ager æstimatur, & in dotem datur, quid datur in dotem, ager, an æstimatio ?

Resp. Ager tamen tempore restitutionis, si deterioretur culpà uiri debet restitui iuxta extimationem. *l. si inter virum.C.eod.tit.de iure dot.*

56 Mater potest nè dare dotem filiæ suæ de substantia aliorum filiorum ?

Resp. Non, quia hæc bona sunt aliena, & de alienis quis dotare nō potest. *l.si à matre vestra.C.eo.tit.de iure dotium.*

57 Donatio propter nuptias excedens legitimam quantitatem, indiget nè insinuatione ?

Resp. Affirmatiue, quia insinuatio respicit utilitatē dantis, nè liberalitate fiat deterioris conditionis, nō uerò recipientis. *l.cum quidam.C.eod. titulo de iure dotium.*

58 Si pater usurarius dederit dotem filiæ suæ, potest nè dos repeti à creditoribus ipsius usurarij ?

Resp. Distinguendum, si dos data sit in pecunia numerata, non potest repeti, ratio est, quia pecunia nō habet signum, si uerò detur fundus extortus ex usuris, potest repeti, quia cognoscitur, ut res usuraria, & aliena. *Ang.in leg.Iulius, ff.quibus modis pignus, vel hypoth.*

59 Si maritus mittatur in exilium, mulier poterit nè repetere dotem à marito?

Resp. Poterit; quia, qui exulatur, æquiparatur mortuo. *Abb.in c.ex litteris, de pignor.nu.6.*

60 Fra-

60 Frater Clericus tenetur nè dotare sororem pauperem?

℞. Tenetur, & si non habeat aliunde, de decimis sui beneficij. *Abb. in c.peruenit.nu. 1.de arbitris.& c.1. de cohab.Cler.& mulier.*

61 Quo casu perdit dotem mulier?

℞. Si sit adultera, & propter adulterium à uirò separatur. *c.plerumque, de donat.inter vir.& vxor.*

62 Si maritus propria auctoritate expellat mulierē, lucratur nè dotem?

℞. Si adulterium est publicum propria auctoritate expulsa muliere lucratur; si uerò non sit publicum, lucratur post sententiam Iudicis. *Abb. in c.plerunque, nu.4.eod.tit.*

63 Maritus potest nè reppellere uxorem, si dos promissa non soluatur illi?

℞. Affirmatiuè; quia in hoc casu fit iniuria & fraus marito, dando illi uxorem, & non dotem de qua uiuat, quia non soluta dote non tenetur maritus ad onera matrimonij, cum dos instituta fuerit ad ea supportanda. *Abb.in c.per vestras.num. 4.5.& 6.eod.tit. de don.inter vir.& vxor.*

64 Repetitio dotis ad quem iudicem pertinet?

℞. Incidenter ad Iudicem Ecclesiasticum.

65 Delegatus in causa matrimoniali, si pronuntiet diuortiū, potest nè pronūtiare super restitutione dotis?

℞. Affirmatiuè, quia hæc sunt annexa, & unum sequitur ex alio. *c. de prudentia vestra. de donat.inter virum, & vxorem.*

66 Si delegatus in causa matrimoniali det sententiā super matrimonio, est nè functus officio suo?

℞. Non donec pronuntiet super dote; quia licèt cōmissio de dote nihil loquatur intelligitur tanquam quid accessorium ad matrimonium. *Abb. in c.de prudentia,eodem titulo, numero 4. de donation. inter vir.& uxor.*

CAPVT XIV.

De Fideiussoribus.

1 QVis est fideiussor?

℞. Ille qui alienam obligationem suam propriam facit, & pro alio promittit se solutionem, & ex ista promissione efficitur debitor, sicut pars principalis. *inst.de fideiussoribus. in principio. & leg.1.& 2.ff. eod.tit.& Azor.in sum.tit.de fideiussorib.*

2 Quotuplex est fideiussor?

℞. Duplex: in re aliena, vt supra est definitum, & in re propria, vt cum quis fideiubet suo procuratori se soluturum, iudicatur à Iudice, & quod damnum non patietur. *vt l.si defunctus, ff.de procur.*

3 Fideiussio fit nè verbo, vel scripto?

℞. Vtroque modo; & verbo quis promittit, & scripto se soluere pro altero cora testibus, qui faciant fidem. *Azor.in sum.tit.de fideiussoribus.nu.5.*

4 Quibus prohibitum est fideiubere?

℞. Clericis: ratio est, ne summittant se in potestate alterius, & minoribus, & omnibus, qui sunt in alieno dominio. *c.1.eod.tit.nostro.*

5 Clericus potest fideiubere pro laico paupere de iudicio tertij?

℞. Non; quia Iudex sæcularis est incapax cognoscendi de Clerico. *Abb.in c.1.de fideiussoribus.num.3.*

6 Quod periculum currit ille, qui fideiubet per alios?

℞. Salomon in prouerb.c.6. dicit fili si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus, fac ergo, quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui, discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitet palpebræ tuę, eruere quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis.

7 Si monasterium expendat pecunias mutuatas suo religiosos in pompas, vel res superfluas, tenetur nè monasterium, vel Ab. successor ad soluendum?

℞. Affirmatiuè, quia quod benè, vel malè, vel superfluè expendatur, non est in culpa illius, qui dedit pecunias, nec illius, qui accepit mutuo, sed Abbatis, qui fecit expēsās. *Ab.in c.quod quibusdā, de fideiuss.n.9.*

8 Clericus potest nè fideiubere pro alio Clerico?

℞. Potest, cum sint ambo eiusdem iurisdictionis, & fideiubere sit bonum, quia est alium adiuuare. *Abb. in c.peruenit,de fideiuss.nu.1.*

9 Quo casu potest Clericus fideiubere pro paupere?

℞. In casu charitatis. *Abb.c. 1.nu.3.eod.tit.*

10 Si quis se obligat dare fideiussorem, liberatur nè ab obligatione dando Clericum?

℞. Non; quia obligatio talis intelligitur de persona habili.

11 Si Clericus fideiubeat, debet nè satisfacere de redditibus sui beneficij, vel patrimonij?

℞. Primum de patrimonio, & si non habeat, de redditibus beneficij sui, sed non potest post mortem relinquere beneficium obligatum creditoribus. *Abb.c. 1.eod.tit.nu.2.*

12 Si religiosus fideiubeat, tenet nè ad solutionem, vel recipiat mutuo?

℞. Non nisi fideiussio conuersa sit in vtilitatem Ecclesiæ, vel conuentus, vel si talis religiosus habeat speciale mandatum ad recipiendum mutuum a mercatoribus, & tunc monasterium tenetur. *c.quod quibusdam,eod.tit.*

13 Quis tenetur probare talem pecuniam conuersā esse in vtilitatem Ecclesiarum, vel monasterij?

℞. Ille, qui petit mutuum, vel religiosus, qui accepit, & non monasterium, neq; Ecclesia. *Abb.in c.quod quibusdam.de fideiussor.nu.4.*

14 Abbas, qui succedit in monasterio, vel quælibet alia dignitas tenetur nè ad debita sui prædecessoris?

℞. Non; nisi probentur cōtracta, & expensæ in vtilitatem Ecclesię. *Abb.in c.quod quibusdam, eo.tit.n.7.*

15 Si quis fideiubeat pro Clerico, ad quid tenetur Clericus?

℞. Ad seruandum illum, vt non sit læsus etiam cum bonis sui beneficij. *c.peruenit.eod.tit.*

16 Fideiussor si soluat pro principali, contra quem habet actionem?

℞. Contra principalem, pro quo soluit debitum, & habet iustissimam actionem in via executiua, tam pro principali, quam pro expensis. *Abb. in c. peruenit,nu.2.eod.tit.*

17 Si sint plures fideiussores pro vno debito insolidū, & vnus soluat, ille contra quos habet actionem?

Resp. Con-

Resp. Contra principalem debitorem, & contra suos socios, qui omnes debent soluere partem suam ratam pro quantitate facta diuisione inter eos, & est in potestate illius, qui soluit, petere à principali debitore, vel ab alijs suis socijs, vel ab vno socio; ratio est, quia ille, qui soluit, succedit in ius creditoris, & sicut creditor potest petere ab vno, & ab omnibus, sic ille, qui soluit pro alijs, quia in suam vtilitatem ceduntur actiones à creditores. *Abb. in c. peruenit, num. eod. tit.*

18 Fideiussor cogitur ne soluere non facta discussione cum principali, pro quo fideiussit?

Resp. Non nisi forte scriptura renunciauit beneficiũ. *authent. præsente. C. de fideiussoribus. Abb. in c. peruenit. eod. tit. nu. 6.*

19 Fideiussor quando potest petere à principali, vt liberet illum à fideiussione?

Resp. Primò, finito tempore solutionis, & solutione facta, vel non facta. Secundò, si molestetur à creditore ipse fideiussor ante solutionem, potest petere à principali debitore, vt ipsum liberet. Tertiò, si debitor bona dissipare incipiat. Quartò post solutionem ab ipso factam recuperata cessione actionum, & in his casibus Iudex debet omni remedio compellere principalem, vt liberet fideiussorem à molestijs. *c. fin. eod. tit. de fideiuss.*

20 Si principalis debitor obtineat prorogationem à suo creditore, potest ne ista prorogatione fideiussor petere à principali debitore, vt eum liberet à fideiussione?

Resp. Poterit; quia ipse fideiussit ad certum tempus quo transacto licitè petere potest, vt liberetur à periculo, & in illo tempore potest principalis fieri deterioris conditionis, quòd si accedat, periculum est pro creditore, qui in dilatione data se præiudicauit. *Abb. in c. constitutus, nu. 11. de fideiuss.*

21 Creditor cum recuperat suum debitum à fideiussore, tenetur ne cedere actione tali fideiussori?

Resp. Tenetur, & Iudex debet eum compellere. *Abb. in c. peruenit eod. tit. nu. vult.*

22 Si creditor non petat debitum finito tempore scripturæ, vel si differat solutionem, fideiussor liberatur ne finito tempore constituto ad solutionem?

Resp. Si fideiussio fuit generaliter facta, fideiussor non liberatur a solutione finito tempore constituto in scriptura; ratio est; quia tempus solutionis interpellat pro creditore, & sic ex eo, quòd creditor facit beneficium debitori expectando, vel tacendo, nõ debet fieri peioris conditionis; sed si forsan fideiussor cautè in scriptura stipulauit, quod tale debitum debeat peti tali tempore, quo transacto, ipse liberetur ab obligatione, tunc talis cõditio seruanda est; ratio est, quia nemo tenetur vltra id, quod promisit. *Abb. c. fi. n. de fideiussor. nu. 1.*

CAPVT XV.

De Solutionibus.

1 QVid est solutio?

Resp. Rei, quæ debetur, redditio, & obligationis liberatio. *Goffr. in sum. tit. de solut.*

2 Quibus modis fit solutio?

Resp. Quinque modis. Primò per innouationem. Secundò, per delegationem, seu cessionem. Tertiò, per acceptilationem. Quartò per compensationem. Quintò, per realem solutionem. *tenet Goffred. in sum. tit. de solut.*

3 Quæ est solutio per innouationem?

Resp. Quando aliquis debet Petro viginti soluendos in die S. Ioannis, & ex consensu vtriusque partis ista scriptura innouatur, quòd debitor soluat triginta in anno sequenti, tunc ista innouatio scripturæ facit solutionem viginti argenteos, & irritat illam scripturam. *Goffred. vbi sup.*

4 Quæ est solutio per compensationem?

Resp. Quando tu dedisti mihi decem argenteos, & ego dedi tibi ensem, & vnum debitum computatur cum alio, quia æstimatur ensis in decem argenteos, tunc dicitur solutio per compẽsationem. *Goff. vbi sup.*

5 Si res sit diuersi generis, potest compensare vnum debitum cum alio?

Resp. Benè potest, veluti, si dedisti mihi decem modios tritici, ego dedi tibi decẽ mensuras olei, ista duo debita benè inter se compensantur, licèt sint diuersi generis, imò quando sunt eiusdem generis, propriè non dicitur compensatio, sed solutio, vt si dedisti mihi decem mensuras olei, ego dedi tibi sex mensuras olei, resto tibi debitor in quatuor mensuras, quia solui sex.

6 Si aliquis accommodauit alicui pecunias, & ille fodit vineam alterius, vel fecit ei vestem, poterit ne compensari labor personalis cum pecunijs accommodatis?

Resp. Etiam si nullum pactum interueniat inter ipsos, bene potest compẽsari labor personalis cum pecunijs accommodatis, ratio est, quia labor personalis pretio est æstimabilis.

7 Iudex quid debet facere, vt faciat compensationem cum altera re, si sint diuersi generis?

Resp. Vocare peritos illius artis, & facta taxatione, deducere rem, & pretium pecuniarium, & sic facere compensationem inter partes, & hæc electio peritorum debet fieri partibus consentientibus, & si non consenserint, est facienda electio peritorum ex officio liberali Iudicis.

8 Quæ est solutio per delegationem, seu cessionem debiti?

Resp. Quando petrus debet Ioanni decem aureos, & Ioannes cedit hoc debitum Titio, tunc Petrus soluit Ioanni per illam cessionem, & Ioannes non potest amplius petere illud debitum, sed restat debitor Titio, cui tenetur suo tempore soluere. *Goffred. vbi supra.*

9 Quæ est acceptilatio, & quomodo quis soluit per acceptilationem?

Resp. Acceptilatio est solemnium verborum liberatio, & solutio per acceptilationem fit quando Petrus debet Titio decem aureos, & Titius dicit coram testibus, acceptum, & ratum habeo, vt non soluas mihi illos decem aureos, tunc dicitur in Iure solutio per acceptilationem, sed Petrus tenetur probare legitimis testibus, vel scripturis talem acceptilationem. *l. 1. Cod. de acceptilationibus, & glos. ibi cum leg. sequenti.*

10 Quæ est realis solutio, & quomodo fit?

Rꝫ. Re-

Resp. Realis solutio est soluere realiter, & cum effectu, & coram testibus, & certę parti illam pecuniā, vel illud triticum; quod realiter debetur, & præsente tabellione, qui det fidem dictę solutioni. *tenet Goffr. vbi supra.*

11 Quotuplex est obligatio?
Resp. Duplex alia ciuilis; alia naturalis, seu gratuita *tenet Goffred. vbi sup.*

12 Solutione illius, quod debetur, à qua obligatione quis liberatur?
Resp. Si sit homo nobilis solum liberatur ab obligatione ciuili: non verò à naturali, vel gratuita, quia semper restat debitor illius beneficij, cum grato noua beneficia debeantur; si vero sit homo infamis solutione eius, quod debetur, liberatur ab obligatione ciuili, & gratuita. *tenet Goffr. in sum. tit. de solution.*

13 Obligatio quibus modis contrahitur, & quotuplex est?
Resp. Tribus modis, scriptura, verbis, & re, & est duplex vel corporalis, vel realis. *Goffr. vbi sup.*

14 Quomodo fit obligatio per scripturam?
Resp. Quando quis ante tabellionem, vel notarium, & testes obligat se, & sua bona, & suam personam soluere Titio decem aureos propter talem causam tali tempore, & hæc obligatio est solemnis. *Goffred. vbi supra.*

15 Quomodo quis obligatur verbis?
Resp. Quando Titius coram testibus obligat se soluturum Ioanni decem aureos absque aliqua scriptura.

16 Quomodo quis obligatur re?
Resp. Quando ego do sutori vestem, & nullum facio pactum, vel porto operarios in vineam meā absque vlla conuentione; tunc enim ex vno seruitio facto in vtilitatem meam sum obligatus re, & teneor soluere. *Goffr. vbi sup.*

17 Quę differentia est inter has tres obligationes?
Resp. Magna quia obligatio per scripturam portat executionem paratam contra debitorem absque alia solemnitate; at verò obligatio verborum, vel re non portat executionem paratam donec coram Iudice testes examinentur, & probetur talem esse obligatum, & tunc per sententiam Iudicis tenetur quis soluere; ratio est, quia creditori asserenti, quòd sibi debentur decem, non creditur sine testibus; scripturę verò datur integra fides propter auctoritatem tabellionis. *Goffr. vbi sup.*

18 Qui obligatur solùm in bonis, potest nè capi de persona, & incarcerari?
Resp. Non, Nisi expressè sit obligatus in persona, & tunc debet incarcerari deficientibus bonis: ratio est; quia obligatio personæ semper est in subsidium, cum homo sit liber, & libertas sit res fauorabilis. *l. ob as alienum, C. de obligationib. & actionib.*

19 Quam pœnam incurrit, qui incarcerat, & detinet hominem, quando non est obligatus de persona, sed solum de bonis?
Resp. Perdit, & amittit debitum, & non habet actionem amplius petendi. Secundo, tenetur soluere tali homini damnum, & interesse, & expensas, quas fecit, & illud, quod ipse poterat lucrari, si esset liber; ratio est, quia libertas hominis magis æstimatur, quam bona hominis, & pretio emi non potest. *l. ob as alienum, C. de obligationib. & action.*

20 Debitor quando debet luere in corpore, si non soluat in bonis?
Resp. Quando vixit luxuriosè, & dissipauit malitiosè bona sua, ea intentione, vt non solueret creditoribus, tunc propter ingratitudinem, & malitiam debet luere in corpore illud, quod non soluit in bonis. *tenet Abb. in c. Oduardus nu. 5. de solut.*

21 Successor in beneficio quando tenetur soluere pro antecessore?
Resp. Quando debitum contractum fuit pro necessitate Ecclesiæ; ratio est, quia necessitas habet tractum successiuum; tam aduersus præsētem quam aduersus succedentem. *c. 1. de solut.*

22 Prælatus potest nè obligare Ecclesiam pro propria sustentatione?
Resp. Si Prælatus indigeat, poterit obligare redditus Ecclesiæ pro congrua sui sustentatione; ratio est, quia inter prælatū, & Ecclesiam est vinculum, & pactum, sicut inter sponsum, & sponsam, scilicèt quòd prælatus tenetur regere, & defendere Ecclesiam, & pro ea mori, si necesse fuerit, & Ecclesia tenetur eum alere, sicut se ipsam. *tenet Abb. in c. si quorundam de solution. nu. 2.*

23 Quam pœnam incurrit Prælatus, qui obligat suā Ecclesiam pro alienis debitis, vel proprijs?
Resp. Talis obligatio nulla est, & Ecclesia non tenetur ad solutionem, & Prælatus in pœna suspenditur ab administratione temporali bonorum, quia punitur in eo, in quo deliquit. *c. si quorundam, de solutionibus.*

24 Filius quando tenetur soluere debitum Patris?
Resp. Quando est obligatus ex contractu, vel quando est hæres patris in quantitate debiti. *c. 1. de solutionib. in glos. verb. Filius.*

25 Hæres, qui non facit inuentarium, & acceptauit hæreditatem sine beneficio inuentarij, ad quid tenetur?
Resp. In foro exteriori ad omnia debita defuncti, in foro interiori non tenetur vltra vires hæreditarias. *Abbas c. 1. eod. tit. nu. 4.*

26 Filius qui non fecit inuentarium, tenetur nè satisfacere creditori de sua legitima?
Resp. Non, quia legitima illi debetur, etiam si inuentarium non fiat, etiam si pater moriatur ab intestato. *Abb. vbi sup. nu. 5.*

27 Ecclesię hæres, si non confecit inuentarium, tenetur vltra vires hæreditarias soluere in foro exteriori?
Resp. Non, per particulare priuilegium. *Abbas vbi supr. num. 6.*

28 Clericus, qui non habet, vnde soluat, debet nè excommunicari?
Resp. Non, neque incarcerari, quia gaudet beneficio. *c. Oduardus de solutionibus, licet teneatur facere iuramentum, quod soluet, quando habuerit.*

29 Si quis soluat pecuniam alicui per errorem existimans se illi debere, cum nihil debeat, cui incumbit onus probandi?
Resp. Illi, qui soluit, incumbit probare indebitè soluisse, vt restituatur illa pecunia. *Abb. in cap. fin. de solution. num. 1.*

30 Soluens scienter debitum potest nè illud repetere?
Resp. Non, quia videtur illud donasse. *Abbas vbi supra num. 15.*

31 Clericus pauper tenetur nè satisfacere creditoribus

bus non referuata fibi congrua fubftentatione?
Resp. Non,immo prius debet illi dari congrua fubftentatio fecundum fuam qualitatem, & de reliquis eft creditoribus fatisfaciendum, & fi nihil fuperfuerit, nihil eft dandum creditoribus. *Abb. Andr. & Anch.in c.veniens de tranfact.*

CAPVT XVI.

De Donationibus.

1 VNde dicitur donatio?
Resp. Dicitur quafi gratis contractu datio. *l. Senatus.ff.de donationibus caufa mortis.§. donatio.*

2 Quid eft donatio?
Resp. Rei licitæ nullo iure cogente mera liberalite facta collatio. *Azor.in fum.tit.de donationibus. lege donari. ff. eod.tit.*

3 In donationibus eft ne feruanda æquitas, & vnde fumitur?
Resp. Affirmatiuè. & æquitas fumitur ex quantitate, & qualitate donantis, & eius, cui donatur,& ex ratione, propter quam donatur.*cap. Apoftolica,de donat.in glof.*

4 In donationibus, quæ interpretatio eft facienda?
℞. Eft regula generalis, quod in contractibus,plena;in Teftamentis, plenior, in beneficialibus, & donationibus pleniffima. *c. cum dilecti, de donat.*

5 Quæ conditiones requiruntur in donatione?
Resp. Primo, vt qui donat,fit capax ad donandum. Secundò, vt donet liberè,& non coactè. Tertiò, vt donet rem fuam. Quartò, vt infinuet donationem, fi excedat quantitatem à lege pofitam, &, vt ille,cui donatur,acceptet donationem. *Azor. in fum. eod.tit. de donat.*

6 Si quis donet vni plures donationes paucas,& minimas, fed fimul cumulatæ faciant magnam quantitatem, requiritur ne io iftis donationibus infinuatio?
Resp. Si omnes iunctæ excedant fummam,quæ donari non poteft fine infinuatione,requiritur infinuatio,alias non valent, tamquam factæ in fraudem legis. *Abb.in c. Apoftolica, eod.tit.num. 5.*

7 Donator poteft nè vnam rem donatam vni,alteri donare?
Resp. Non, quia prima donatio valet. *l.poffeffionem, C.de reuoc.donat.*

8 Si inftrumenta fint combufta, valet ne donatio?
Resp. Si per teftes probari poteft,valet; quia donatio eft ampliffimè interpretanda, & defendenda. *l.fi apud prouinciæ.C. de reuoc.donat.*

9 Quot funt fpecies donationis?
℞. Quindecim. Prima,eft donatio licita. Secunda,illicita.Tertia,fimplex.Quarta,perfecta,& pura.Quinta,conditionalis,& imperfecta. Sexta, irreuocabilis. Septima,reuocabilis ad voluntatem donantis. Octaua,inter viuos. Nona,caufa mortis. Decima,fponfalia. Vndecima, propter nuptias. Duodecima,inter virum,& vxorem. Decimatertia, inter parentes, filios,& cognatos. Decimaquarta, ad fufcipiendos ordines. Decimaquinta, caufa gratitudinis. *Azor. in fumma ifto titulo, & ff. eodem titulo de donation. per totum.*

10 Quæ eft donatio licita?
Resp. Quando quis donat rem propriam. *l.donari.ff. eodem tit.de donat.*

11 Quæ eft donatio illicita?
Resp. Quando quis donat rem alienam, vel quando donat aliquid,quod non poteft donare, quia non eft fui iuris, vt minor, feruus, vel Monachus. *Azor. in tit. de donat. num.4.& 5.*

12 Quæ eft donatio fimplex?
Resp. Illa, quæ nullam caufam donandi habet, & tamen donans non vult ad fe redire,quod donat.*l. 1. ff.eod.tit.& Azor. vbi fup.nu.2.*

13 Quæ eft donatio mera?
Resp. Eft,eadem cum fimplici,fi quando inter viuos donatio fit. *Azor. in fum. eod.tit.*

14 Quæ eft donatio ex pura liberalitate?
Resp. Quando nulla eft caufa donandi anterior;nam fi fit aliquod beneficium,vel caufa, magis dicitur remuneratio,quam donatio. *Azor.vbi fup.in annotationibus.*

15 Quæ eft donatio perpetua, & pura?
Resp. Quædam fpecies donationis fimplicis,quando purè, & perfectè res ftatim traditur. *l. 1 .ff.de donat.*

16 Quæ eft donatio imperfecta, & conditionalis?
Resp. Eft fpecies fimplicis donationis,fed data cum aliqua conditione,& modo, vel in aliquem diem, vt dono tibi domum meam,fi feceris hoc.*l. 1.C.de donationibus, quæ fiunt fub modo, & conditione.*

17 Quæ eft donatio irreuocabilis?
℞. Illa, quæ fit inter viuos cum aliqua iufta caufa, & in ea exprimitur, quod fit irreuocabilis. *Azor. in fumma tit. de donat.*

18 Quæ eft donatio reuocabilis?
℞. Donatio fimplex procedens à fola voluntate donantis,quæ fine aliqua iufta caufa fit. *DD.in l.1.ff. eod.tit.*

19 Quæ eft donatio inter viuos?
℞. Quando ego volo alterum habere bona mea magis, quam ipfummet. *l. 1. ff.eod.tit.*

20 Quæ eft donatio caufa mortis?
℞. Timore mortis imminentis, vel futuræ alicuius rei prouidè,& liberaliter facta collatio. *Hoftienfis in fum. tit.de donation.§. 1 .& Azor.in fumma eodem titul. num. 3.*

21 Quot funt fpecies donationis caufa mortis?
℞. Tres. Prima, cum quis donat mortis futuræ metu,licèt fit fanus. Secũda,cum quis donat metu mortis ftatim futuræ,quia non habet fpem conualefcentiæ. Tertia, cum quis donat ideò, quia vult magis habere talia bona donatarium, quàm fe ipfum. *l.Senatus. §.mortis.l. 1. & 2.ff.de donat. caufa mortis.*

22 Quæ eft donatio fponfalitia?
℞. Illa,quæ à fponfo fponfæ fit, vel è contra. *Azor. in fum.C.de donat.ante nuptias.nu. 1.l.fi à fponfo. C.eod. tit.de don. ante nuptias.*

23 Quis eft promptior ad donandum fponfus, vel fponfa?
℞. Sponfus,quia fœmininum genus auariffimum eft ad donandum. *l.fed fi ego.in fin.ff. ad Velleianum. in gl. in ver. don.*

24 Quæ eft donatio propter nuptias?
℞. Illa,quam fecit fponfus fponfæ,vel alius,fiue affinis,

nis,siue extraneus, & est fortissima in Iure donatio; quia est ad sublleuationẽ oneris matrimonij. *Azor. in sum.C.de donat.ante nuptias, num.* 1.

25 Si quis donet propter nuptias, & postea matrimonium non sequatur, valebit ne talis donatio?
Resp. Non, quia sicut dos assignata est nulla, non sequuto matrimonio,ita donatio est nulla. *l.fin. C.de donationibus*.

26 Si quis donat aliquid, vt Maria Petro nubat, & postea nubit Ioanni, talis donatio erit ne valida?
Resp. Attendenda sunt verba donationis;si absolutè dicat, dono centum, vt Maria nubat, tunc non attenditur persona: si dicat, vt nubat Petro, & nubit Ioanni, tunc nulla erit donatio, quia talis donatio restricta est ad talem personam. *DD in l.fin. C.de donationibus*.

27 Quæ est donatio inter virum, & vxorem?
Resp. Illa,quæ fit constante matrimonio, quæ pluribus rationibus secundum leges est prohibita. *l.* 1. *C. de donat.inter vir. & vxor.*

28 Quæ est donatio inter parentes, & liberos?
Resp. Est similis donationi inter virum, & vxorem, & sic omnia, quæ dicuntur, & prohibentur in donationibus inter virum,& vxorem,sunt prohibita inter parentes,& liberos. *Azor.in sum.C.de donationibus inter virum, & vxorem, n.4. & 27.*

29 Quæ donationes valent inter patres, & filios?
Resp. De alimẽtis,de aliquo vsufructu,de pecunijs, vt quis vadat in castra, vel ad vniuersitates studiorum causa, vel vt nubat, & sustentet onera matrimonij,vel ad doctoratus gradum. *l.prima, C.de inofficiosa donatione, & ibi DD.*

30 Quæ est donatio ad suscipiendos ordines?
Resp. Illa,quæ fit à patre,vel à parente, vel alio, vt aliquis habeat patrimonium, & congruam sustentationem ad suscipiendos ordines, de qua satis dictum est. *lib.*1 *.de patrimonio, ad cuius titulum quis ordinatur.*

31 Quæ est donatio ob gratitudinem?
Resp. Illa,quæ fit ad remuneranda aliqua beneficia & hæc donatio magis dici potest remuneratio, vel solutio beneficij accepti,quam donatio. *Azor.in sum. tit. de donat. num.* 1.

32 Prælatus potest ne donare fructus sui beneficij?
Resp. Partem suam potest liberè donare sine licentia Capituli, licèt debeat aduertere in donatione, quòd non sit prodigus. *Abb.in cap cæterum, num.fin. de donationibus.*

33 Prælatus, & Abbas possunt ne donare aliquid de rebus Ecclesiæ?
Resp. Possunt ob liberam administrationem,quam habent in rebus Ecclesiæ; Ecclesia enim non est misera, & sic potest in moderata quantitate donare seruientibus Ecclesiæ. *Abb.vbi sup.nu.*2.*in d.c.cæterũ, de donation.*

34 Quid debet considerari in donationibus factis ab Episcopo, vt possint eo mortuo reuocari, si sint excessiuæ, & in damnum Ecclesiæ?
Resp. Quantitas rei donatę,& consuetudo loci arbitrio successoris, quia maior, vel minor quantitas faciunt donationem licitam,vel illicitam. *Abb.vbi sup. c.cæterum, de donationibus, nu.* 1.

35 Donatio facta à Pręlato alicui amico,vel consanguineo, vel famulo valet ne?
Resp. Si sit consuetudo, quòd possit donare, valet; tales enim non sunt peioris conditionis. *Abb.vbi sup. num.* 3.

36 In quo casu Prælatus, & Abbas possunt donare aliquid sine consensu Capituli?
Resp. In casu, quo res sit parui valoris; quia in re magni momenti (licèt sit consuetudo) non poterit donare. *Abb.vbi sup.num.*4.

37 Donatio facta à Prælato in damnum Ecclesiæ,vel sine consensu Capituli, valet ne?
Resp. Non,quia Prælatus est procurator ad meliorandam Ecclesiam,& non dominus ad deteriorandã. *c.fraternitatem,eod.tit.nostro.*

38 Quis potest restituere rem Ecclesiæ à prædecessore malè donatam?
Resp. Successor est Iudex competens,& potest propria auctoritate eam reuocare. *Abb. in c.fraternitatem. eod.tit. num.* 3.

CAPVT XVII.

De reuocatione donationis.

1 Donatio perfecta potest ne rescindi?
Resp. Non, *l.si donationem. C. de reuocand. donation.*

2 Donatarius ex quibus causis poterit reuocare donationem?
Resp. Ex plutibus. Prima, ob ingratitudinem. Secunda, si donatarius iniecit manus in suum donantem. Tertia,si dixit illi atroces iniurias. Quarta, si parauit illi periculum mortis. Quinta,si excessit modum in donando. *l.fin. C.de donat. reuoc.c.propter.eod. tit. de donat.*

3 Causæ ingratitudinis à quo debent probari?
Resp. A reuocante donationem. *l.fin. C. de reuocand. donat.*

4 Successor donantis poterit ne reuocare donationem ob dictas causas?
Resp. Non, quia præsumitur, quòd suus antecessor dictas causas renuntiauit, dum non reuocauit donationem à se factam,& hæc actio datur iniuriato, & non successori. *c.propter, de donat.*

5 Donatio remuneratoria reuocatur ne ingratitudinis causa?
Resp. Non,quia habet plus de solutione,& compẽsatione,quam de donatione. *Abb.in c. propter, de donat. num.* 1.

6 Libertus, si sit ingratus, quid perdit?
Resp. Res sibi donatas; secus si hæres liberti sit ingratus, quia onus gratitudinis non transit ad hæredes. *l.* 1.*C. de reuoc.donation.*

7 Ad reuocandam donationem potest quis allegare se illam per fraudem fecisse, & non intentione adimplendi?
℞. Non admittitur fraus propria, sed aliena. *l.cum profitearis,C.eod.tit.*

8 Donatio facta monasterio,vel Ecclesiæ, potest ne reuocari propter ingratitudinem Episcopi, Abbatis, vel Monachorum?
℞. Non,quia illis non est donatum,sed Ecclesię,sed tales repellẽdi sunt à monasterio propter delictum.
Abb.

Abb.in c.propter, de donat, num.12.

9 Filius ingratus tenetur ne succurrere parentibus vltra vires suas?
Resp. Non, quia ad impossibile nemo tenetur.

10 Mater poterit ne reuocare donationem factam filio ingrato?
Resp. Poterit, *l.his solis. C. de reuoc.don.*

11 Quibus in casibus mater non poterit reuocare donationem factam filio ingrato?
Resp. Si mater viuat luxuriosè, vel transeat ad secundas nuptias. *l.his solis.C.eod.tit.*

12 Si quis sit sine liberis, & faciat donationem liberto suo,& post eius mortem nascatur posthumus, reuocatur nè talis donatio per superuenientem posthumum?
Resp. Affirmatiuè,quia præsumitur,quòd si habuisset liberos,non donaret bona sua alijs, & sic cũ posthumus sit filius;licèt natus post humationem patris reuocatur talis donatio. *l.si vnquam.C.de reuo.don.*

13 Collator beneficiorum potest nè reuocare donationem propter ingratitudinem?
Resp. Non, quia ipse non donat suum, sed confert illud,quod est Ecclesiæ,tamquam minister. *Abb.in c. propter, de don. num.9.*

CAPVT XVIII.

De testamentis, & vltimis voluntatibus.

1 QVid est Testamentum?
Resp. Voluntatis nostræ declaratio iuxta sententiam,de eo quod quis post mortem suam fieri vult,vel est testatio,& declaratio mentis. *l.1 ff.de testamen.*

2 Quare dicitur Testamentum?
Resp. Quia non videtur, neque habet vim, nisi post mortem testatoris. *Isidor. lib. 1 æthimolog.c.24.*

3 In qua lingua potest quis testari?
Resp. In quacumque *l.hoc inter liberos.§.fin.C.de test.*

4 Filius, qui est in potestate patris, potest testari cum licentia patris?
Resp. Non,neque facere codicillum,etiam si habeat quinquaginta annos ætatis, poterit tamen de licentia expressa patris facere donationem causa mortis. *l.filiusfamilias.ff.de donat.§.patri. l.qui in potestate.ff. de testamentis.*

5 Filiusfamilias de quibus bonis potest testari sine licentia patris?
Resp. De bonis castrensibus, vel quasi castrensibus. *l.Macedoniani, C.ad Macedonam*, quia talia bona acquisita sunt proprio sanguine in bello.

6 Impubes non habens patrem, nec matrem cum licentia tutoris poterit nè testari?
Resp. Non,propter delictum iudicij,& discretionis, quia vltima voluntas non debet dependere ex alieno arbitrio,& tutor datur, vt consulat pupillo viuenti, & non morienti,quia præsumitur,quod impubes nõ habet vllam voluntatem propter defectum iudicij. *l.si frater.C.qui testamenta facere possunt.inst. quibus non est permissum facere testamentum, §.præterea.*

7 In quã ætate potest quis facere Testamentum, si non habeat patrem, sed matrem?
Resp. Si sit vir, in ætate quatuordecim annorum completorum, si verò sit fœmina,in ætate duodecim annorum,licèt vltimus dies anni inceptus habeatur, vt completus,quia est fauorabilis. *l.qua ætate.ff.de testam.l.si frater.C.eod.tit.*

8 Pater, vel mater possunt grauare filium in sua legitima in suo Testamento?
Resp. Non,neque auus, quia filij iure naturæ habẽt actionem in talibus bonis. *c.Raynutius,de testam.*

9 Testator poterit imponere pœnam hæredi?
Resp. Poterit,& exequenda est semper. *c.Raynaldus. eod.tit. de testamentis.*

10 Testamentum factum inter viuos, potest nè reuocari per secundum testamentum?
Resp. Potest,si secundum sit solemne,& in eo testator dicat se velle reuocare primum coram septem testibus. *l.hoc inter liberos. C. de testamentis.*

11 In quo casu testamentum secundum imperfectum annullat,& tollit primum testamentum perfectum?
Resp. Quando concurrunt tria;scilicet,quod in primo fuerunt extranei instituti, & in secundo fuerunt instituti venientes ab intestato;& quando in secundo fuerunt quinque testes; & tamen non valet testamẽtum,sed vt voluntas ab intestato. *l.hoc inter liberos.§. si quis.C. de testam.*

12 Ambiguitas verborum,vel transpositio ordinis vitiat nè testamentum?
Resp. Non, *l.ambiguitas. C.de testam.*

13 Testamentum secundum tollit nè primum, si de eo nulla fit mentio?
Resp. Affirmatiuè, nisi in primo cautum sit, quod non possit reuocari, nisi de eo non fiat mentio, vel tale signum. *Paulus de Castro.l.sancimus.C.de testam.*

CAPVT XIX.

De generibus Testamentorum.

1 QVot sunt genera testamentorum,& quomodo nominantur in iure?
Resp. Quatuordecim. Primò,testamentum in pace. Secundò,testamentum procinctum. Tertiò,per æs,& libram.Quartò,de iure ciuili. Quintò,de iure prætorio. Sextò,holographum. Septimò,nuncupatiuum. Octauò,scriptum. Nonò,non scriptum. Decimò,militis. Vndecimò,per signa. Duodecimò, irritum. Decimotertiò,subreptitium. Decimoquartò, inofficiosum. *Goffr. in tit. de testamentis.*

2 Quod est testamentum in pace?
Resp. Appellabatur antiquitus calatis comitijs à nomine græco calos,idest bonus,& comicus, pax calatis comitijs,quia fiebat in pace. *Institution. de testament.§.1.*

3 Quod est testamentum procintum?
Resp. Testamentum bellicum,quod fiebat tempore præliorum in procintu. *inst.de test. §.sed vt nihil antiquitatis.*

10 Si aliquis emat rem cum pacto restituendi, & restituta maiori pecunia retrouendat, erit ne vsura?
Resp. Affirmatiuè, & etiam si ex tali re, vel ex prouentu talis rei recipiat aliquid vltra sortem principalem, talis contractus est vsurarius. *capit. illo vos, eodem titulo.*

11 Quę probatio requiritur ad probandam vsuram?
Resp. Sufficiunt coniecturæ, & nudæ præsumptiones, quia est delictum occultum. *Abbas cap. illo vos, eod. tit. num.* 4.

12 Si quis pignoret rem cum pacto commissorio; scilicet quòd, si intra annum non restituat pecuniam, amittat pignus, tale pactum valet ne?
Resp. Non, sed finito anno poterit soluere pecuniã, & restituere suum pignus, quia iniquum est ex parua quantitate, vt quis perdat magnum pignus. *capit. significante, eod. tit.* sed si pignus nõ valeat plus, quam pecunia, erit bonus contractus.

13 Ad quem Iudicem spectat facere, vt quis computet fructus pignoris in sortem principalem?
Resp. Ad Iudicem Ecclesiasticum, quia est quæstio de vsura. *Abb. c. significante, eod. tit. num.* 2.

14 Vsufructuarius quomodo potest vti rebus sibi in vsumfructum datis, vel commodatis?
Resp. Tenetur vti salua rerũ substantia, aliàs tenetur reddere æstimationem, & valorem talis rei arbitrio boni viri, & ad hoc debet dare cautionem. *Abb. c. fin. de pignorib. num.* 1.

15 Si quis iuramento renuntiet forum, & priuilegiũ. cap. Odoardus, vel cessionem bonorum, valet ne talis renuntiatio?
Resp. Non, quia hoc esset renuntiare suam libertatem, & homo nõ est Dominus membrorum suorum, nec suæ libertatis. *Abb. c. lator, eod. tit. num.* 2.

16 Si quis iuret, quod finito anno amplius non petet suum pignus, valebit ne tale iuramentum?
Resp. Tale iuramentum non firmat contractũ, quia factum est contra legem, sed iurans tenetur adimplere; ratio est, quia quoties iuramentum est contra dispositionem alicuius legis, vel Canonis, quę disponit aliquid in fauorem iurantis, & in damnum, vel pœnam alterius, iurans tenetur adimplere, quia potest renuntiare fauori suo; nam iuramentum semper est adimplendum, quoties potest sine peccato adimpleri. *Abb. capitul. significante, de pignoribus, numero* 4.

17 Rector Ecclesiæ si pignorat rem Ecclesiæ in suum commodum, ad quid tenetur hæres eius?
Resp. Ad soluendum debitum, & clericus, si existat, punitur pęna graui, quia facit, quod Episcopus non potest facere. *c. ex præsentium, eod. tit.*

18 Hæres tenetur soluere debitum eius, qui reliquit hæreditatem?
Resp. Tenetur actione reali, si fecit inuentarium, quo ad vires hæreditarias, sed non tenetur actione personali; non enim poterit incarcerari. *capit. ex præsentium, eod. tit.*

19 Successor in beneficio tenetur soluere debitum sui antecessoris?
℞. Cum distinctione: si contraxit debitũ pro necessitate Ecclesiæ, tenetur; si verò pro sua non tenetur, nisi beneficium fuisset tam tenue, quòd non posset sustentari antecessor, & tale debitum fuit contractum ad sustentationem, & firmitatem antecessoris, dum seruiebat Ecclesiæ, tunc etiam tenebitur successor. *Abb. cap. ex præsentium, eodem tit. num.* 5.

20 Bona clericorum patrimonialia gaudent ne priuilegio Ecclesiastico?
Resp. Gaudent, sicut bona Ecclesiæ, quia accessoriũ sequitur suum principale. *Abb. cap. ex litteris, eodem tit. num.* 12.

21 Si res in pignus data furetur in potestate creditoris, tenetur ne creditor eam restituere?
Resp. Cum distinctione; si adhibuit exactam diligẽtiam, scilicet illam, quam in suis rebus adhibet, non tenetur illam restituere, & nihilominus potest repetere suum debitum; si verò sua culpa pereat, vel furetur, tenetur soluere pignus. *instit. quibus modis re contrahitur obligatio. §. fin.*

22 Si quis mittit rem commodatam per nuntium, vel famulum, & talis fugiat, quis tenetur soluere talem rem?
Resp. Ille, qui misit famulum non fidelem. *Abb. cap. significante, de pignorib. num.* 8.

23 Pignus si deterioretur, quis tenetur soluere deteriorationem?
Resp. Creditor, quia habet in sua potestate pignus, sicut locator tenetur de damno rei locatæ, vel commodatæ. *Abbas c. cum contra, eod. tit. nu.* 11.

24 Si finito tempore pecunia non restituatur creditori, quid potest facere talis creditor de pignore?
Resp. Comparere ante Iudicem, citare debitorem, & si non soluerit, publicè vendere pignus cum auctoritate Iudicis, & accipere suam pecuniam cũ expensis, & quod superest, reddere Domino pignoris, vel depositare. *DD. c. significante, de pignoribus.*

25 In casu, quod pignus vendatur, creditor poterit ne emere illud?
Resp. Si publicè vendatur, & cum auctoritate Iudicis, emendo nemini facit fraudem. *DD. cap. significante, eod. tit.*

26 Homo liber potest pignorari?
Resp. Non; sed potest obligari ex bonis, & persona. *c. lator, de pignoribus.*

27 Si homo liber sit in carcere, & velit cedere bonis, debet ne retineri incarceratus?
Resp. Non, quia quamdiu est in carcere, licèt detineatur eius persona, non detinetur ratione personæ, sed ratione suorum bonorũ, quibus cessit creditoribus, debet è carcere liberari; homo enim liber non potest renuntiare priuilegio libertatis. *l. 1. C. qui bonis cedere possunt.*

28 Si aliquis debitor sit suspectus de fuga, potest ne capi ante diem solutionis?
Resp. Potest, donec det fideiussionem. *Abb. c. lator, de pignoribus, num.* 4.

29 Si aliquis pignoret rem alienam, proprius Dominus potest ne illam vendicare?
Resp. Potest etiam non satisfacto creditore. *Abb. c. ex præsentium. eod. tit. num.* 7.

30 Ecclesiæ quando, & quibus debent impignorari?
℞. Quando vrget necessitas, & clericis, si fieri potest: his deficientibus, laicis. *c. 1. de pignoribus.*

31 In quibus casibus res Ecclesiæ possunt vendi, & consumari, & impignorari?
Resp. In redimendis captiuis, ædificandis Ecclesijs, sustentandis pauperibus tempore famis, tunc Ecclesia tenetur subuenire in quantum possunt suæ facultates. *Abb. c. 1. de pignor. nu.* 5.

32 Qui nam habent bona obligata ad malã administratio-

stratio.

ſtrationem tacita hypotheca, etiam ſi per ſcripturā non ſint obligati?

Reſp. Epiſcopus, tutor, conditor vectigalium, Iudices, gubernatores tacitè ſine vlla ſpeciali hipotheca habent ſua bona obligata, & conſtituta quaſi in pignus ad ſoluendam malam adminiſtrationem ſua culpa factam in bonis Eccleſiæ, minoris, Regis, Reipub. *Abb. cap. ex litteris, eod. tit. nu. 10.*

33 Pignus mihi obligatum, poſſum ne ego alis obligare?

Reſp. Affirmatiuè, licèt ego teneat ad conſeruationem, & reſtitutionem. *cap. cum contra, eod. tit.*

CAPVT XIII.

De Dote.

1 Quid eſt dos?

Reſp. Eſt omne illud, quod datur à muliere marito ab ſubſtentanda onera matrimonij, vel datur à Patre, vel extraneo ad eleemoſinam, vel ad opera pia. *Azor. in ſum. C. de iure dotium. nu. 1.*

2 Quare datur dos marito?

Reſp. Propter onera matrimonij ad ſubſtentationē mulieris, & liberorum. *Bald. in l. 1. C. de priuileg. dotium, l. pro oneribus. C. de iure dotium.*

3 Dotis promiſſio quomodo fit?

Reſp. Per ſtipulationem. *Azor. vbi ſup. nu. 7.*

4 Cauſa dotis eſt ne fauorabilior cauſa alimentorū?

Reſp. Affirmatiuè; ratio eſt, quia dos includit in ſe alimenta, & vinculum matrimonij, vſque ad mortē. *Bald. in l. legatum. C. de condit. inſer. & Abb. c. peruenit, de arbitris, nu. 1.*

5 Fructus dotis ad quem pertinent?

Reſp. Ad maritum ſubſtinentem onera matrimonij. *l. pro oneribus. C. de iure dotium.*

6 Per quod tempus poteſt maritus retinere dotem?

Reſp. Per tempus, quo durat matrimonium, ſed ſoluto matrimonio dos debet redire ad vxorem, vel eius heredes. *l. penul. C. de pactis conuentis ſuper dotem. cap. 1. & 2. de don. inter vir. & vxor.*

7 Maritus ad recipiendam dotem tenetur nè dare fideiuſſionem?

Reſp. Non, duabus rationibus. Prima, quia cui traditur in poteſtate mulier, benè poteſt tradi dos, cum ſit minus. Secunda, quia cum ſit vna caro, & perſona cū muliere, dos efficitur res propria, & de re propria nullus dat fideiuſſionem. *l. 1. per tot. C. de iure dotium.*

8 In quo tempore debet reſtitui dos?

Reſp. Si bona ſint mobilia ſtatim, ac ſoluitur matrimonium, immobilia verò vſque ad annum non tenetur reſtituere & tunc tenetur reſtituere hæredibus vxoris medietatem bonorum acquiſitorum durante matrimonio. *Abb. in c. prudentiam. nu. 5. de donat. inter vir. & vxor.*

9 Si maritus diſſipet dotem, vel veniat ād inopiam, poteſt nè peti ab eo, vt det fideiuſſionem de dote?

Reſp. Poteſt, vel tolli ab eo adminiſtratio. *l. 1. vbi ſup. C. de iure dot.*

10 Si maritus veniat ad inopiam, mulier poterit nè vendicare donationem dotalem?

Reſp. Poterit, ſicut ſi eſſet vidua. *l. donationem. C. de iure dotium.*

11 Si vir diſſipet dotem, vel ſua culpa veniat ad inopiam, & non poteſt dare cautionem dotis, quid agendum?

Reſp. Dos debet poni apud mercatorē, vt ex fructibus, & lucris honeſtis ſubſtententur vir, & vxor. *cap. per veſtras, de donat. inter vir. & vxor.*

12 Si vir ad paupertatem peruenit, & non poteſt præſtare fideiuſſionem, ad quid tenetur?

Reſp. Ad præſtandam iuratoriam cautionem, quia in re impoſſibili ponitur remedium poſſibile. *Abb. in cap. per veſtras, nu. 5. de donationibus inter virum, & vxorem.*

13 Quibus modis acquirunt vir, & mulier?

Reſp. Per contractus, per donationes factas vtriuſq; per conſeruationem, & augmentationem bonorum, & ſoluto matrimonio vir tenetur ſoluere medietatē mulieri. *Abb. in cap. 2. eod. tit. num. 3. capit. 1. & 2. eod. titulo.*

14 Mulier pro dote contra quem poteſt agere?

Reſp. Contra Eccleſiam, & contra quemlibet detinentem bona mariti, quia cauſa dotis eſt priuilegiata. *c. ex litteris, de pignoribus.*

15 Si filia nubat ſine conſenſu patris, vel contraria eius voluntatem, vel eo contradicente, tenebitur ne eam dotare?

Reſp. De iure antiquo ciuili non tenetur eam dotare, ſiue nubat cum æquali, vel cum inferiori; ratio eſt, quia de iure ciuili antiquo conſenſus patris requirebatur, de ſubſtantia matrimonij; vt tenet Ioannes Enotymus lib. 4. de actionibus, §. fuerat, fol. 4. de Iure vero Canonico aliter dicendum eſt, nempè patrem teneri dotare filiam, etiam ſi nubet contra eius voluntatem; ratio eſt, quia cōſenſum patris non requiritur de neceſſitate matrimonij, ſed ſolùm de honeſtate, vt habetur, *in cap. ſufficiat. 27. q. 2. c. honorantur, 32. q. 2. gloſſ. in c. hoc Sanctum. 32. q. 2. Panor. in cap. cum cauſam, de raptoribus, nu. 5.*

16 Si filia nubet contra voluntatem patris viro indigno contra honeſtatem familiæ, veluti mulier nobilis nubet cum infami, vel cum viro diſcendit ex ſanguine Iudæorum, tunc tenebitur nè pater dotare talem filiam?

Reſp. Tunc non tenebitur eam dotare; ratio eſt, quia ſicut ingratus propter ingratitudinem perdit donationem, ſic iſta filia reputatur, vt ingrata, quia dat dedecorem, & infamiam familiæ ſuę. *tenet Abb. in c. 1. nu. 6. de deſponſatione impuberum, & cap. accedens de procur. num. 6.*

17 Si filia nubet contra voluntatem patris viro nobili, vel ignobili, tenebitur nè pater eam dotare?

Reſp. Non, immò ſi eam dotet, promiſſio erit nulla ratio eſt, quia dos non debet conſtitui in fraudem creditoris. Secundò, quia ad impoſſibile nemo obligatur, cum non entis nullæ ſint qualitates, & dos debet promitti rebus poſſibilibus. *l. ait prætor, & l. fin. ff. quæ in fraudem creditorum, & l. quæro, & l. cum poſt. ff. de iure dotium.*

18 Si filia ſit ingrata patri, veluti faciendo ei aliquā grauem iniuriam, vel non adiuuando illum in ſua neceſſitate, vel accuſando illum de aliquo crimine, vel inferrendo in illum manus violentas, eum percutiendo, vel intentando illum occidere, veneno, vel gla-

gladio tenebitur ne pater dotare talem filiam?

Resp. Non tenebitur eam dotare; ratio est, quia ingratitudo tollit debitum naturæ, ita vt propter eam filius possit exhæredari, instit. ita, de exhæredatione liberorum. *Panorm. in c. fin. de don. nu. 1. & 5.*

19 Si filia iam sit dotata, poterit ex causa ingratitudinis repeti dos?

Resp. Licèt ingratitudo sit ventus vrens, & siccans fontem misericordiæ, rorem pietatis, & fructum gratię, tamen si dos fuit iam recepta, propter ingratitudinem non reuocatur; ratio, est, quia donatio dotis fuit libera absque aliqua conditione, & sit recepta, repeti non potest; & ingratitudo tollit recipienda de futuro, nō recepta de præterito. *tenet Ioannes Enotomus lib. 4. de action. §. fuerat, tit. 4. verb. qui dotare tenetur.*

20 Quando filia est diues, & habet bona aduentitia, tenetur nè pater illam dotare?

Resp. Non tenetur eam dotare; ratio est, quia licèt pater teneatur alere filios, quos genuit, tamen si filij sint diuites, & habeant bona aduentitia, vel habeant officia ex quibus laborādo possunt se alere, paternō tenetur eos alere, & sic multò minùs tenebitur dotare filiam diuitem ex bonis aduentitijs, vt elegāter *tenet Bal. in l. si pater. nu. 1. C. de dotis promissione. l. si quis à liberis. ff. de liberi agnoscend.*

21 Quæ dicuntur bona aduentitia?

Resp. Illa bona, quæ non ex hæreditate necessaria, sed aliunde arte, labore, vel casu adueniunt hominibus veluti ex donationibus factis ab extraneis, ex mercatura, vel ex bello, vel ex labore suo, vel arte, & dicuntur aduentitia, quia non necessariò veniunt, sed ex voluntate alterius, vel ex industria, vel bona fortuna proprij hominis, vel mulieris.

22 Quæ dicuntur bona profectitia?

Resp. Illa bona, quæ veniunt hominibus ex necessaria hæreditate absq; aliqua sua industria, vt hæreditas patris vel aui, & dicuntur profectitia, quasi proficiscantur ex fonte necessario absq; aliquo labore.

23 Filia, in qua ætate debet nubere?

Resp. Pater debet curare, vt ante vigesimumquintū annum nubat, quia est magnum periculum amittendi castitatem, & quantò citiùs nubit, eò securiùs. *Abb. in c. ex litteris de diuortijs, nu. 8.*

24 Si filia sit meretrix tenebitur nè pater eam dotare?

Resp. Cun distinctione, si pater distulit filiæ nuptias, vltra vigesimumquintum annum, vel si mulier meretrix, conuertatur, & agat pœnitentiam; tunc pater tenetur eam dotare; ratio est, quia patria potestas debet imitari Dei clementiam, sed interroganti Petro, si frater meus peccauerit in me quoties parcā ei septies? Respondit Christus dominus septuagies septies, vbi ponitur numerus infinitus pro infinito, & sic licèt fuerit meretrix, dum conuertitur, pater multò fortiùs tenetur eam dotare; si verò mulier ante vigesimumquintum annum fuerit meretrix, & non conuertitur à suo peccato, tunc pater non tenetur eam dotare, immò potest illam exhæredare, quia abutitur corpore suo, & amittit suam pudicitiam, & dat infamiam sibi, & patri, & parentibus, *vt tenet Campeggius in tractatu dotis in prima parte quæst. 13. num. 3. l. si filiam. C. de inofficioso testamento Authentica sed si post, Cod. de inofficioso testamento, & ibi Paulus de Castro, Speculator, in tit. qui filij sint legitimi, numero 16. Abbas vbi supra.*

25 Si filia sit hæretica, vel Iudæa pater catholicus tenebitur eam dotare?

Resp. Non, tenetur eam dotare, licèt sit virgo honesta moribus, & virtutibus moralibus; ratio est, quia deficit in fide, quæ fides est fundamentum virtutum, & bonorum operum, sine qua quis non potest saluari, vt habetur in glossa singularis *in l. si verò, ff. de in rem verso. l. cognouimus. C. de hæreticis.*

26 Pater naturalis tenetur nè dotare filiam naturalem?

Resp. Cum distinctione, si filia naturalis habeat bona, & sit diues pater naturalis, non tenetur eam dotare, ratio est, quia non obligatur tantum, quantum pater legitimus; sed filia sit pauper, tenetur eam dotare, sicut compellitur præstare ei alimenta; vel substentetur, vel si eam non vult dotare, debet eam perpetuò alimentare, quia hoc positum est in voluntate patris. *Campeggius 1. parte tractatu de dote. quæst. 15. Bar. in l. vxorem, §. pater naturalis. ff. de legatis. 3. Bal. l. si. C. de dotis promissione.*

27 Mater potest compelli ad dotandam filiam?

Resp. Mater non tenetur dotare filiam; ratio est, quia hoc est officium paternum, sicut alere filios. *l. neq; mater. C. de iure dotium.*

28 Quibus in casibus mater tenetur dotare filiam, & filios alere?

Resp. Mater tenetur dotare filiam, & filios alere. Primò, quando pater est pauper, & mater diues, tunc succedit in officium patris. *l. si quis a liberis. §. ergo, & matrem, ff. de liberis agnoscendis.* Secundo, si mater sit Iudæa, vel hæretica, tunc cogitur filiam Christianam dotare. *glossa in l. neque mater, supra allegata. l. cognouimus. C. de hæreticis.*

29 Filius tenetur nè dotare matrem viduam?

Resp. Tenetur, si mater sit inops, & non habet vnde se dotet: ratio est, quia filius tenetur alere matrem, & patrem pauperes. *l. 1. C. de alendis libris ex vinculo naturali.*

30 Si pater in testamento assignauit agrum, vnde dotari debeat eius filia, in isto casu ad quid tenetur frater talis mulieris?

Resp. Frater non solum tenetur dotare suam sororē in isto casu, sed etiam tenetur dotare illam in illo particulari fundo, & dum non constituit, & tradidit dotem, non debent illi numerari alimenta, sed gratis tenetur eam alere. *vt tenet Bar. in l. qui filium, ff. vbi pupi. educari debeant, glossa in l. tam dementis super verbo, nobiliores, C. de Episcopali audientia.*

31 Actio dotis contra quem datur?

Resp. Primò, contra vxorem, quæ dotem promisit pro se marito. *l. si extraneus. ff. de iure dotium.* Secundò, contra patrem vxoris, & contra socerum. *ex dicta l. si extraneus.* Tertiò, contra hæredes soceri, vel patris. *ex l. si pro te. C. de dote promissa.* Quartò, contra extraneum; qui promisit dotem, *l. si extraneus, & tandem datur contra opera pia, & contra omnes qui promisserunt dotem, l. promittendo. ff. de iure dot.*

32 Si vxor non habeat vnde viuat, à quo debet alimentari?

Resp. Ab hæredibus mariti, donec dos integra restitur. *Abb. in c. de prudentia, nu. 5. eod. tit.*

33 Si quis committit delictum, ex quo perdit omnia sua bona, dos mulieris includitur nè tali pęna?

Resp. Non, sed semper debet esse salua, & intacta

etiam

etiam contraria fiscum. *Abb.in c.ex litteris, num.2. de pignor.alijs cautionibus.*

34 Quotuplex est dos?
Resp. Duplex; vna profectitia, alia audientia. *l. profectitia. ff. de iure dot.*

35 Quæ est dos profectitia?
Resp. Illa, quæ procedit à patre, auo, vel necessariò hærede. *l. profectitia. ff. eod. tit.*

36 Si gener alienet agrum, quod datum est sibi in dotem talis alienatio valet?
Resp. Si ager non fuit æstimatus, talis alienatio non valet, etiam si facta sit constante matrimonio, quia eo soluto debet restitui patre sine filijs; si verò ager estimatus fuit pecunia, debet restitui ager, vel eius æstimatio, & valebit alienatio facta, cum non sit in damnum patris. *l. rem quam. C. de iure dotium.*

37 Quæ est dos aduentitia?
Resp. Illa, quæ ab extraneo, peruenit, vt ab opera pia, *l. filia dotem. C. de coll.*

38 Si quis promittit agrum in dotem filiæ sue tenetur nè de euictione?
Resp. Si post traditionem tollatur marito per litem tale fundum, potest petere à patre mulieris actionē euictionis, vt certum faciāt agrum vel pretium eius, quia dos debet esse certa. *l. 1. C. de iure dot.*

39 Si res dotalis auferatur, quis tenetur petere eam, qui dedit, vel maritus?
Resp. Maritus, qui habet ius directum, & vtile. *l. de ijs, qua. C. de iure dot.*

40 Dos quomodo probatur?
Resp. Per instrumenta, & si amittat, per testes, & legitimas præsumptiones *l. cum citra fidem. Cod. de iure dot.*

41 Si quis dot proprietatem in dotem recepto vsufructu, poterit nè eam vendere in præiudicium proprietarij?
Resp. Non, quia dos est priuilegiata. *l. res quas. Cod. de iure dot.*

42 Si sit lis inter dotem mulieris, & fiscum, quis est præferendus?
Resp. Paria sunt iura, & ideo attendenda est data scripturæ, & anterior in data prefertur. *l. dotis tua. C. de iure dot.*

43 Pater potest dotare filiam ex bonis, vel dote vxoris sue?
Resp. Non; nisi consentiente vxore, quia talia bona sunt propria vxoris, dum viuit. *l. neq; mater pro filia. C. de iure dotium.*

44 Si soror habeat bona indiuisa cum fratribus, potest nè partem suam in dotem dare?
Resp. Affirmatiuè, etiam fratribus ignorantibus, vel inuitis, quia disponit de bonis suis in suam utilitatem. *l. ante diuisionem. C. de iure dot.*

45 Vxor potest nè uendere prædium dotale?
Resp. Non, marito non consentiente; quia illa non habet liberam administrationem dotis, sed simul cū marito, qui est caput mulieris. *leg. si prædium. Codic. eod.*

46 Si culpa mulieris dos perdatur, vel minuatur, debet nè reuerti (soluto matrimonio) ad eum, qui dedit dotem?
Resp. Non. *l. si dotem. C. eodem de iure dotium, nisi id expressè fuerit stipulatum.*

47 Pater potest ne stipulare dotem filiæ suæ, ut soluto matrimonio, extraneo reddatur?
Resp. Non, *l. si genero. C. eod.*

48 Si mulier sit minor quomodo poterit constituere dotem?
Resp. Auctoritate tutoris, & curatoris sui. *l. vbi adhuc. C. eod.*

49 Seruus dotalis poterit nè per uirum manumitti?
Resp. Non. licèt possit uendi, & locari. *l. & si dotis. C. de iure dot.*

50 Si dos mulieris sit data in hypothecam creditoribus mariti, mulier petens dotem, quem locū habet?
Resp. Primum, quia agit in re propria. *l. in rebus dotalibus. C. de iure dot.*

51 Fructus decimarum possunt nè in dotem concedi?
Resp. Non, licèt possint uendi, & locari. *Abb. in cap. peruenit, de arbitris. nu. 2.*

52 Mulier potest nè dare in dotem bona futura sibi pertinentia?
Resp. Si expresse scriptura dicat, quòd dat in dotem talem fundum, & omnia bona futura ad ipsa pertinentia, tunc poterit dare futura; si uerò non dicat expressè in uniuersali clausula, futura bona non intelliguntur. *l. nulla. C. de iur. dot.*

53 Si in dotem detur marito fundus æstimatus, tenetur nè mulier, uel pater eius ad conseruationem talis fundi, & pretij?
Resp. Non, sed augmentum pretij fundi, & diminutiones fructuum cedunt in utilitatem, uel damnum mariti, quia mulier, uel pater eius solùm tenetur nō facere fraudem tempore traditionis fundi, *l. cum dotem æstimatam. C. de iure dot.*

54 Si ex numerata pecunia ematur ager à marito, erit nè res dotalis?
Resp. Non, & si mulier petat restitutionem, debet petere pecuniam, & non agrum; ratio est quia maritus nō tenetur, nisi ad illud, quod accepit, & emptiones, & uenditiones sunt cum periculo, & commodo mariti. *l. ex pecunia dot ali. C. de iur. dot.*

55 Cum ager æstimatur, & in dotem datur, quid datur in dotem, ager, an æstimatio?
Resp. Ager tamen tempore restitutionis, si deterioretur culpa uiri debet restitui iuxta extimationem. *l. si inter virum. C. eod. tit. de iure dot.*

56 Mater potest nè dare dotem filiæ suæ de substantia aliorum filiorum?
Resp. Non, quia hæc bona sunt aliena, & de alienis quis dotare nō potest. *l. si à matre vestra. C. eo. tit. de iure dotium.*

57 Donatio propter nuptias excedens legitimam quantitatem, indiget nè insinuatione?
Resp. Affirmatiue, quia insinuatio respicit utilitatē dantis, nè liberalitate fiat deterioris conditionis, nō uerò recipientis. *l. cum quidam. C. eod. titulo de iure dotium.*

58 Si pater usurarius dederit dotem filiæ suæ, potest nè dos repeti à creditoribus ipsius usurarij?
Resp. Distinguendum, si dos data sit in pecunia numerata, non potest repeti, ratio est, quia pecunia nō habet signum, si uerò detur fundus ex ortus ex usuris, potest repeti, quia cognoscitur, ut res usuraria, & aliena. *Ang. in leg. Lutius. ff. quibus modis pignus, vel hypoth.*

59 Si maritus mittatur in exilium, mulier poterit nè repetere dotem à marito?
Resp. Poterit; quia, qui exulatur, æquiparatur mortuo. *Abb. in c. ex litteris, de pignor. nu. 6.*

60 Fra-

60 Frater Clericus tenetur nè dotare sororem pauperem?

℞. Tenetur, & si non habeat aliunde, de decimis sui beneficij. *Abb. in c.peruenit.nu. 1.de arbitris.& c.1. de cohab.Cler.& mulier.*

61 Quo casu perdit dotem mulier?

℞. Si sit adultera, & propter adulterium à uirò separatur. *c.plerumque, de donat.inter vir.& vxor.*

62 Si maritus propria auctoritate expellat mulierẽ, lucratur nè dotem?

℞. Si adulterium est publicum propria auctoritate expulsa muliere lucratur; si uerò non sit publicum, lucratur post sententiam Iudicis. *Abb.in c.plerunque, nu.4.eod.tit.*

63 Maritus potest nè reppellere uxorem, si dos promissa non soluatur illi?

℞. Affirmatiuè; quia in hoc casu fit iniuria, & fraus marito, dando illi uxorem, & non dotem, de qua uiuat, quia non soluta dote non tenetur maritus ad onera matrimonij, cum dos instituta fuerit ad ea supportanda. *Abb.in c.per vestras.num. 4.5.& 6.eod.tit. de don.inter vir.& vxor.*

64 Repetitio dotis ad quem iudicem pertinet?

℞. Incidenter ad Iudicem Ecclesiasticum.

65 Delegatus in causa matrimoniali, si pronuntiet diuortiũ potest nè pronutiare super restitutione dotis?

℞. Affirmatiuè, quia hæc sunt annexa, & unum sequitur ex alio. *c. de prudentia vestra. de donat.inter virum, & vxorem.*

66 Si delegatus in causa matrimoniali det sententiã super matrimonio, est nè functus officio suo?

℞. Non donec pronuntiet super dote; quia licèt cõmissio de dote nihil loquatur intelligitur tanquam quid accessorium ad matrimonium. *Abb. in c.de prudentia, eodem titulo, numero 4. de donation. inter vir.& uxor.*

CAPVT XIV.

De Fideiussoribus.

1 Quis est fideiussor?

℞. Ille qui alienam obligationem suam propriam facit, & pro alio promittit se solutionem, & ex ista promissione efficitur debitor, sicut pars principalis. *inst.de fideiussoribus. in principio. & leg. 1.& 2.ff. eod.tit.& Azor.in sum.tit.de fideiussorib.*

2 Quotuplex est fideiussor?

℞. Duplex; in re aliena, vt supra est definitum, & in re propria, vt cum quis fideiubet suo procuratori se soluturum, iudicatur à Iudice, & quod damnum non patietur. *vt l.si defunctus, ff.de procur.*

3 Fideiussio fit nè verbo, vel scripto?

℞. Vtroque modo; & verbo quis promittit, & scripto se soluere pro altero corã testibus, qui faciant fidem. *Azor.in sum.tit.de fideiussoribus.nu.5.*

4 Quibus prohibitum est fideiubere?

℞. Clericis: ratio est, ne summittant se in potestate alterius, & minoribus, & omnibus, qui sunt in alieno dominio. *c.1.eod.tit.nostro.*

5 Clericus potest fideiubere pro laico paupere de iudicio tertij?

℞. Non; quia Iudex sæcularis est incapax cognoscendi de Clerico. *Abb.in c.1.de fideiussoribus.num.3.*

6 Quod periculum currit ille, qui fideiubet per alios?

℞. Salomon in prouerb.c.6. dicit fili si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum animam tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus proprijs sermonibus, fac ergo, quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manus proximi tui, discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormittẽt palpebræ tuę, eruere quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis.

7 Si monasterium expendat pecunias mutuatas suo religiosos in pompas, vel res superfluas, tenetur nè monasterium, vel Ab. successor ad soluendum?

℞. Affirmatiuè, quia quod benè, vel malè, vel superfluè expendatur, non est in culpa illius, qui dedit pecunias, nec illius, qui accepit mutuo, sed Abbatis, qui fecit expẽsas. *Ab.in c.quod quibusdã, de fideiuss.n.9.*

8 Clericus potest nè fideiubere pro alio Clerico?

℞. Potest, cum sint ambo eiusdem iurisdictionis, & fideiubere sit bonum, quia est alium adiuuare. *Abb. in c.peruenit, de fideiuss.nu.1.*

9 Quo casu potest Clericus fideiubere pro paupere?

℞. In casu charitatis. *Abb.c. 1.nu.3.eod.tit.*

10 Si quis se obligat dare fideiussorem, liberatur nè ab obligatione dando Clericum?

℞. Non; quia obligatio talis intelligitur de persona habili.

11 Si Clericus fideiubeat, debet nè satisfacere de redditibus sui beneficij, vel patrimonij?

℞. Primum de patrimonio, & si non habeat, de redditibus beneficij sui; sed non potest post mortem relinquere beneficium obligatum creditoribus. *Abb.c. 1.eod.tit.nu.2.*

12 Si religiosus fideiubeat, tenet nè ad solutionem, vel recipiat mutuo?

℞. Non nisi fideiussio conuersa sit in vtilitatem Ecclesiæ, vel conuentus, vel si talis religiosus habeat speciale mandatum ad recipiendum mutuum a mercatoribus, & tunc monasterium tenetur. *c.quod quibusdam, eod.tit.*

13 Quis tenetur probare talem pecuniam conuersã esse in vtilitatem Ecclesiarum, vel monasterij?

℞. Ille, qui petit mutuum, vel religiosus, qui accepit, & non monasterium, neq; Ecclesia. *Abb.in c.quod quibusdam, de fideiussor.nu.4.*

14 Abbas, qui succedit in monasterio, vel quælibet alia dignitas tenetur nè ad debita sui prædecessoris?

℞. Non; nisi probentur cõtracta, & expensæ in vtilitatem Ecclesię. *Abb.in c.quod quibusdam, eo.tit.n.7.*

15 Si quis fideiubeat pro Clerico, ad quid tenetur Clericus?

℞. Ad seruandum illum, vt non sit læsus etiam cum bonis sui beneficij. *c.peruenit.eod.tit.*

16 Fideiussor si soluat pro principali, contra quem habet actionem?

℞. Contra principalem, pro quo soluit debitum, & habet iustissimam actionem in via executiua, tam pro principali, quàm pro expensis. *Abb.in c. peruenit, nu.2.eod.tit.*

17 Si sint plures fideiussores pro vno debito insolidũ, & vnus soluat, ille contra quos habet actionem?

Resp. Con-

Resp. Contra principalem debitorem, & contra suos socios, qui omnes debent soluere partem suam ratam pro quantitate facta à diuisione inter eos, & est in potestate illius, qui soluit, petere à principali debitore, vel ab alijs suis socijs, vel ab vno socio; ratio est, quia ille, qui soluit, succedit in ius creditoris, & sicut creditor potest petere ab vno, & ab omnibus, sic ille, qui soluit pro alijs, quia in suam vtilitatem cenduntur actiones à creditores. *Abb. in c. peruenit, num. eod. tit.*

18 Fideiussor cogitur ne soluere non facta discussione cum principali, pro quo fideiussit?
Resp. Non nisi forte scriptura renunciauit beneficii. *authent. præsente. C. de fideiussoribus. Abb. in c. peruenit. eod. tit. nu. 6.*

19 Fideiussor quando potest petere à principali, vt liberet illum à fideiussione?
Resp. Primò, finito tempore solutionis, & solutione facta, vel non facta. Secundò, si molestetur à creditore ipse fideiussor ante solutionem, potest petere à principali debitore, vt ipsum liberet. Tertiò, si debitor bona dissipare incipiat. Quartò post solutionem ab ipso factam recuperata cessione actionum, & in his casibus Iudex debet omni remedio compellere principalem, vt liberet fideiussorem à molestijs. *c. fin. eod. tit. de fideiuss.*

20 Si principalis debitor obtineat prorogationem à suo creditore, potest ne ista prorogatione fideiussor petere à principali debitore, vt eum liberet à fideiussione?
Resp. Poterit; quia ipse fideiussit ad certum tempus quo transacto licitè petere potest, vt liberetur à periculo, & in illo tempore potest principalis fieri deterioris conditionis, quòd si accedat, periculum est pro creditore, qui in dilatione data se præiudicauit. *Abb. in c. constitutus, nu. 11. de fideiuss.*

21 Creditor cum recuperat suum debitum à fideiussore, tenetur ne cedere actione tali fideiussori?
Resp. Tenetur, & Iudex debet eum compellere. *Abb. in c. peruenit eod. tit. num. vult.*

22 Si creditor non petat debitum finito tempore, scripturæ, vel si differat solutionem, fideiussor liberatur ne finito tempore constituto ad solutionem?
Resp. Si fideiussio fuit generaliter facta, fideiussor non liberatur à solutione finito tempore constituto in scriptura; ratio est; quia tempus solutionis interpellat pro creditore, & sic ex eo, quòd creditor facit beneficium debitori expectando, vel tacendo, nō debet fieri peioris conditionis; sed si forsan fideiussor cautè in scriptura stipulauit, quod tale debitum debeat peti tali tempore, quo transacto, ipse liberetur ab obligatione, tunc talis cōditio seruanda est; ratio est, quia nemo tenetur vltra id, quod promisit. *Abb. c. fi n. de fideiussor. nu. 1.*

CAPVT XV.

De Solutionibus.

1 QVid est solutio?
Resp. Rei, quæ debetur, redditio, & obligationis liberatio. *Goffr. in sum. tit. de solut.*

2 Quibus modis fit solutio?
Resp. Quinque modis. Primò per innouationem. Secundò, per delegationem, seu cessionem. Tertiò, per acceptilationem. Quartò per compensationem. Quinto, per realem solutionem. *tenet Goffred. in sum. tit. de solut.*

3 Quæ est solutio per innouationem?
Resp. Quando aliquis debet Petro viginti soluendos in die S. Ioannis, & ex consensu vtriusque partis ista scriptura innouatur, quòd debitor soluat triginta in anno sequenti, tunc ista innouatio scripturæ facit solutionem viginti argenteos, & irritat illam scripturam. *Goffred. vbi sup.*

4 Quæ est solutio per compensationem?
Resp. Quando tu dedisti mihi decem argenteos, & ego dedi tibi ensem, & vnum debitum computatur cum alio, quia æstimatur ensis in decem argenteos, tunc dicitur solutio per compēsationem. *Goff. vbi sup.*

5 Si res sit diuersi generis, potest compensare vnum debitum cum alio?
Resp. Benè potest, veluti, si dedisti mihi decem modios tritici, ego dedi tibi decē mensuras olei, ista duo debita benè inter se compensantur, licèt sint diuersi generis, imò quando sunt eiusdem generis, propriè non dicitur compensatio, sed solutio, vt si dedisti mihi decem mensuras olei, ego dedi tibi sex mensuras olei, resto tibi debitor in quatuor mensuras, quia solui sex.

6 Si aliquis accommodauit alicui pecunias, & ille fodit vineam alterius, vel fecit ei vestem, potest ne compensari labor personalis cum pecunijs accommodatis?
Resp. Etiam si nullum pactum interueniat inter ipsos, bene potest compēsari labor personalis cum pecunijs accommodatis, ratio est, quia labor personalis pretio est æstimabilis.

7 Iudex quid debet facere, vt faciat compensationem cum altera re, si sint diuersi generis?
Resp. Vocare peritos illius artis, & facta taxatione, deducere rem, & pretium pecuniarium, & sic facere compensationem inter partes, & hæc electio peritorum debet fieri partibus consentientibus, & si non consenserint, est facienda electio peritorum ex officio liberali Iudicis.

8 Quæ est solutio per delegationem, seu cessionem debiti?
Resp. Quando Petrus debet Ioanni decem aureos, & Ioannes cedit hoc debitum Titio, tunc Petrus soluit Ioanni per illam cessionem, & Ioannes non potest amplius petere illud debitum, sed restat debitor Titio, cui tenetur suo tempore soluere. *Goffred. vbi supra.*

9 Quæ est acceptilatio, & quomodo quis soluit per acceptilationem?
Resp. Acceptilatio est solemnium verborum liberatio, & solutio per acceptilationem fit quando Petrus debet Titio decem aureos, & Titius dicit coram testibus, acceptum, & ratum habeo, vt non soluas mihi illos decem aureos, tunc dicitur in Iure solutio per acceptilationem, sed Petrus tenetur probare legitimis testibus, vel scripturis talem acceptilationem. *l. 1. Cod. de acceptilationibus, & glos. ibi cum leg. sequenti.*

10 Quæ est realis solutio, & quomodo fit?

Re-

Resp. Realis solutio est soluere realiter, & cum effectu, & coram testibus, & certę parti illam pecuniā, vel illud triticum; quod realiter debetur, & præsente tabellione, qui det fidem dictę solutioni. *tenet Goffr. vbi supra.*

11 Quotuplex est obligatio?

Resp. Duplex alia ciuilis; alia naturalis, seu gratuita *tenet Goffred. vbi sup.*

12 Solutione illius, quod debetur, à qua obligatione quis liberatur?

Resp. Si sit homo nobilis solum liberatur ab obligatione ciuili: non verò à naturali, vel gratuita, quia semper restat debitor illius beneficij, cum grato noua beneficia debeantur; si vero sit homo infamis solutione eius, quod debetur, liberatur ab obligatione ciuili, & gratuita. *tenet Goffr. in sum. tit. de solution.*

13 Obligatio quibus modis contrahitur, & quotuplex est?

Resp. Tribus modis, scriptura, verbis, & re, & est duplex vel corporalis, vel realis. *Goffr. vbi sup.*

14 Quomodo fit obligatio per scripturam?

Resp. Quando quis ante tabellionem, vel notarium, & testes obligat se, & sua bona, & suam personam soluere Titio decem aureos propter talem causam tali tempore, & hæc obligatio est solemnis. *Goffred. vbi supra.*

15 Quomodo quis obligatur verbis?

Resp. Quando Titius coram testibus obligat se soluturum Ioanni decem aureos absque aliqua scriptura.

16 Quomodo quis obligatur re?

Resp. Quando ego do sutori vestem, & nullum facio pactum, vel porto operarios in vineam meā absque vlla conuentione; tunc enim ex vno seruitio facto in vtilitatem meam sum obligatus re, & teneor soluere. *Goffr. vbi sup.*

17 Quę differentia est inter has tres obligationes?

Resp. Magna quia obligatio per scripturam portat executionem paratam contra debitorem absque alia solemnitate; at verò obligatio verborum, vel re non portat executionem paratam donec coram Iudice testes examinentur, & probetur talem esse obligatum, & tunc per sententiam Iudicis tenetur quis soluere; ratio est, quia creditori asserenti, quòd sibi debentur decem, non creditur sine testibus; scripturę verò datur integra fides propter auctoritatem tabellionis. *Goffr. vbi sup.*

18 Qui obligatur solùm in bonis, potest nè capi de persona, & incarcerari?

Resp. Non, Nisi expressè sit obligatus in persona, & tunc debet incarcerari deficientibus bonis: ratio est; quia obligatio personæ semper est in subsidium, cum homo sit liber, & libertas sit res fauorabilis. *l. ob aes alienum, C. de obligationib. & actionib.*

19 Quam pœnam incurrit, qui incarcerat, & detinet hominem, quando non est obligatus de persona, sed solum de bonis?

Resp. Perdit, & amittit debitum, & non habet actionem amplius petendi. Secundo, tenetur soluere tali homini damnum, & interesse, & expensas, quas fecit, & illud, quod ipse poterat lucrari, si esset liber; ratio est, quia libertas hominis magis æstimatur, quam bona hominis, & pretio emi non potest. *l. ob aes alienum, C. de obligationib. & action.*

20 Debitor quando debet luere in corpore, si non soluat in bonis?

Resp. Quando vixit luxuriosè, & dissipauit malitiosè bona sua, ea intentione, vt non solueret creditoribus, tunc propter ingratitudinem, & malitiam debet luere in corpore illud, quod non soluit in bonis. *tenet Abb. in c. Oduardus nu. 5. de solut.*

21 Successor in beneficio quando tenetur soluere pro antecessore?

Resp. Quando debitum contractum fuit pro necessitate Ecclesiæ; ratio est, quia necessitas habet tractum successiuum; tam aduersus præsētem quam aduersus succedentem. *c. 1. de solut.*

22 Prælatus potest nè obligare Ecclesiam pro propria substentatione?

Resp. Si Prælatus indigeat, poterit obligare redditus Ecclesiæ pro congrua sui substentatione; ratio est, quia inter prælatū, & Ecclesiam est vinculum, & pactum, sicut inter sponsum, & sponsam, scilicèt quòd prælatus tenetur regere, & defendere Ecclesiam, & pro ea mori, si necesse fuerit, & Ecclesia tenetur eum alere, sicut se ipsam. *tenet Abb. in c. si quorundam de solution. nu. 2.*

23 Quam pœnam incurrit Prælatus, qui obligat suā Ecclesiam pro alienis debitis, vel propriis?

Resp. Talis obligatio nulla est, & Ecclesia non tenetur ad solutionem, & Prælatus in pœna suspenditur ab administratione temporali bonorum, quia punitur in eo, in quo deliquit. *c. si quorundam, de solutionibus.*

24 Filius quando tenetur soluere debitum Patris?

Resp. Quando est obligatus ex contractu, vel quando est hæres patris in quantitate debiti. *c. 1. de solutionib. in glos. verb. Filius.*

25 Hæres, qui non facit inuentarium, & acceptauit hæreditatem sine beneficio inuentarij, ad quid tenetur?

Resp. In foro exteriori ad omnia debita defuncti, in foro interiori non tenetur vltra vires hæreditarias. *Abbas c. 1. eod. tit. nu. 4.*

26 Filius qui non fecit inuentarium, tenetur nè satisfacere creditori de sua legitima?

Resp. Non, quia legitima illi debetur, etiam si inuentarium non fiat, etiam si pater moriatur ab intestato. *Abb. vbi sup. nu. 5.*

27 Ecclesię hæres, si non confecit inuentarium, tenetur vltra vires hæreditarias soluere in foro exteriori?

Resp. Non, per particulare priuilegium. *Abbas vbi supr. num. 6.*

28 Clericus, qui non habet, vnde soluat, debet nè excommunicari?

Resp. Non, neque incarcerari, quia gaudet beneficio. *c. Oduardus de solutionibus, licet teneatur facere iuramentum, quod soluet, quando habuerit.*

29 Si quis soluat pecuniam alicui per errorem existimans se illi debere, cum nihil debeat, cui incumbit onus probandi?

Resp. Illi, qui soluit, incumbit probare indebitè soluisse, vt restituatur illa pecunia. *Abb. in cap. fin. de solution. num. 1.*

30 Soluens scienter debitum potest nè illud repetere?

Resp. Non, quia videtur illud donasse. *Abbas vbi supra num. 15.*

31 Clericus pauper tenetur nè satisfacere creditoribus

bus non reseruata sibi congrua sustentatione?
Resp. Non, immo prius debet illi dari congrua sustentatio secundum suam qualitatem, & de reliquis est creditoribus satisfaciendum, & si nihil superfuerit, nihil est dandum creditoribus. *Abb. Andr. & Anch. in c. veniens de transact.*

CAPVT XVI.

De Donationibus.

1 VNde dicitur donatio?
Resp. Dicitur quasi gratis contractu datio. *l. Senatus. ff. de donationibus causa mortis. §. donatio.*

2 Quid est donatio?
Resp. Rei licitæ nullo iure cogente mera liberalitate facta collatio. *Azor. in sum. tit. de donationibus. lege donari. ff. eod. tit.*

3 In donationibus est ne seruanda æquitas, & vnde sumitur?
Resp. Affirmatiuè, & æquitas sumitur ex quantitate, & qualitate donantis, & eius, cui donatur, & ex ratione, propter quam donatur. *cap. Apostolica, de donat. in glos.*

4 In donationibus, quæ interpretatio est facienda?
℟. Est regula generalis, quod in contractibus, plena in Testamentis, plenior, in beneficialibus, & donationibus plenissima. *c. cum dilecti, de donat.*

5 Quæ conditiones requiruntur in donatione?
Resp. Primo, vt qui donat, sit capax ad donandum. Secundò, vt donet liberè, & non coactè. Tertiò, vt donet rem suam. Quartò, vt insinuet donationem, si excedat quantitatem à lege positam, &, vt ille, cui donatur, acceptet donationem. *Azor. in sum. eod. tit. de donat.*

6 Si quis donet vni plures donationes paucas, & minimas, sed simul cumulatæ faciant magnam quantitatem, requiritur ne in istis donationibus insinuatio?
Resp. Si omnes iunctæ excedant summam, quæ donari non potest sine insinuatione, requiritur insinuatio, alias non valent, tamquam factæ in fraudem legis. *Abb. in c. Apostolica, eod. tit. num. 5.*

7 Donator potest nè vnam rem donatam vni, alteri donare?
Resp. Non, quia prima donatio valet. *l. possessionem, C. de reuoc. donat.*

8 Si instrumenta sint combusta, valet ne donatio?
Resp. Si per testes probari potest, valet; quia donatio est amplissimè interpretanda, & defendenda. *l. si apud prouinciæ. C. de reuoc. donat.*

9 Quot sunt species donationis?
℟. Quindecim. Prima, est donatio licita. Secunda, illicita. Tertia, simplex. Quarta, perfecta, & pura. Quinta, conditionalis, & imperfecta. Sexta, irreuocabilis. Septima, reuocabilis ad voluntatem donantis. Octaua, inter viuos. Nona, causa mortis. Decima, sponsalia. Vndecima, propter nuptias. Duodecima, inter virum, & vxorem. Decimatertia, inter parentes, filios, & cognatos. Decimaquarta, ad suscipiendos ordines. Decimaquinta, causa gratitudinis. *Azor. in summa isto titulo, & ff. eodem titulo de donation. per totum.*

10 Quæ est donatio licita?
Resp. Quando quis donat rem propriam. *l. donari. ff. eodem tit. de donat.*

11 Quæ est donatio illicita?
Resp. Quando quis donat rem alienam, vel quando donat aliquid, quod non potest donare, quia non est sui iuris, vt minor, seruus, vel Monachus. *Azor. in tit. de donat. num. 4. & 5.*

12 Quæ est donatio simplex?
Resp. Illa, quæ nullam causam donandi habet, & tamen donans non vult ad se redire, quod donat. *l. 1. ff. eod. tit. & Azor. vbi sup. nu. 2.*

13 Quæ est donatio mera?
Resp. Est, eadem cum simplici, si quando inter viuos donatio fit. *Azor. in sum. eod. tit.*

14 Quæ est donatio ex pura liberalitate?
Resp. Quando nulla est causa donandi anterior; nam si sit aliquod beneficium, vel causa, magis dicitur remuneratio, quam donatio. *Azor. vbi sup. in annotationibus.*

15 Quæ est donatio perpetua, & pura?
Resp. Quædam species donationis simplicis, quando purè, & perfectè res statim traditur. *l. 1. ff. de donat.*

16 Quæ est donatio imperfecta, & conditionalis?
Resp. Est species simplicis donationis, sed data cum aliqua conditione, & modo, vel in aliquem diem, vt dono tibi domum meam, si feceris hoc. *l. 1. C. de donationibus, quæ fiunt sub modo, & conditione.*

17 Quæ est donatio irreuocabilis?
℟. Illa, quæ fit inter viuos cum aliqua iusta causa, & in ea exprimitur, quod sit irreuocabilis. *Azor. in summa tit. de donat.*

18 Quæ est donatio reuocabilis?
℟. Donatio simplex procedens à sola voluntate donantis, quæ sine aliqua iusta causa fit. *DD. in l. 1. ff. eod. tit.*

19 Quæ est donatio inter viuos?
℟. Quando ego volo alterum habere bona mea magis, quam ipsum met. *l. 1. ff. eod. tit.*

20 Quæ est donatio causa mortis?
℟. Timore mortis imminentis, vel futuræ alicuius rei prouidè, & liberaliter facta collatio. *Hostiensis in sum. tit. de donation. §. 1. & Azor. in summa eodem titul. num. 3.*

21 Quot sunt species donationis causa mortis?
℟. Tres. Prima, cum quis donat mortis futuræ metu, licèt sit sanus. Secũda, cum quis donat metu mortis statim futuræ, quia non habet spem conualescentiæ. Tertia, cum quis donat ideò, quia vult magis habere talia bona donatarium, quàm se ipsum. *l. Senatus. §. mortis. l. 1. & 2. ff. de donat. causa mortis.*

22 Quæ est donatio sponsalitia?
℟. Illa, quæ à sponso sponsæ fit, vel è contra. *Azor. in sum. C. de donat. ante nuptias. nu. 1. l. si à sponso. C. eod. tit. de don. ante nuptias.*

23 Quis est promptior ad donandum sponsus, vel sponsa?
℟. Sponsus, quia fœmininum genus auarissimum est ad donandum. *l. sed si ego. in fin. ff. ad Velleianum. in gl. in ver. don.*

24 Quæ est donatio propter nuptias?
℟. Illa, quam fecit sponsus sponsæ, vel alius, siue affi-

nis,siue extraneus, & est fortissima in Iure donatio; quia est ad sustentationē oneris matrimonij. *Azor. in sum. C. de donat. ante nuptias, num. 1.*

25 Si quis donet propter nuptias, & postea matrimonium non sequatur, valebit ne talis donatio?
Resp. Non, quia sicut dos assignata est nulla, non sequuto matrimonio, ita donatio est nulla. *l. fin. C. de donationibus.*

26 Si quis donat aliquid, vt Maria Petro nubat, & postea nubit Ioanni, talis donatio erit ne valida?
Resp. Attendenda sunt verba donationis;si absolutè dicat, dono centum, vt Maria nubat, tunc non attenditur persona: si dicat, vt nubat Petro, & nubit Ioanni, tunc nulla erit donatio, quia talis donatio restricta est ad talem personam. *DD in l. fin. C. de donationibus.*

27 Quæ est donatio inter virum, & vxorem?
Resp. Illa,quæ fit constante matrimonio, quæ pluribus rationibus secundum leges est prohibita. *l. 1. C. de donat. inter vir. & vxor.*

28 Quæ est donatio inter parentes, & liberos?
Resp. Est similis donationi inter virum, & vxorem, & sic omnia, quæ dicuntur, & prohibentur in donationibus inter virum,& vxorem,sunt prohibita inter parentes,& liberos. *Azor. in sum. C. de donationibus inter virum, & vxorem. n. 4. & 27.*

29 Quæ donationes valent inter patres, & filios?
Resp. De alimētis,de aliquo vsufructu,de pecunijs, vt quis vadat in castra, vel ad vniuersitates studiorum causa, vel vt nubat, & sustentet onera matrimonij,vel ad doctoratus gradum. *l. prima, C. de inofficiosa donatione, & ibi DD.*

30 Quæ est donatio ad suscipiendos ordines?
Resp. Illa,quæ fit à patre,vel à parente, vel alio, vt aliquis habeat patrimonium, & congruam sustentationem ad suscipiendos ordines, de qua satis dictum est. *lib. 1. de patrimonio, ad cuius titulum quis ordinatur.*

31 Quæ est donatio ob gratitudinem?
Resp. Illa,quæ fit ad remunerandа aliqua beneficia & hæc donatio magis dici potest remuneratio, vel solutio beneficij accepti,quam donatio. *Azor. in sum. tit. de donat. num. 1.*

32 Prælatus potest ne donare fructus sui beneficij?
Resp. Partem suam potest liberè donare sine licentia Capituli, licèt debeat aduertere in donatione, quòd non sit prodigus. *Abb. in cap. cæterum, num. fin. de donationibus.*

33 Prælatus, & Abbas possunt ne donare aliquid de rebus Ecclesiæ?
Resp. Possunt ob liberam administrationem,quam habent in rebus Ecclesiæ; Ecclesia enim non est misera, & sic poterit in moderata quantitate donare seruientibus Ecclesiæ. *Abb. vbi sup. nu. 2. in d. c. cæterū, de donation.*

34 Quid debet considerari in donationibus factis ab Episcopo, vt possint eo mortuo reuocari, si sint excessiuæ, & in damnum Ecclesiæ?
Resp. Quantitas rei donatę,& consuetudo loci arbitrio successoris, quia maior, vel minor quantitas faciunt donationem licitam,vel illicitam. *Abb. vbi sup. c. cæterum, de donationibus, nu. 1.*

35 Donatio facta à Prçlato alicui amico,vel consanguineo, vel famulo valet ne?
Resp. Si sit consuetudo, quòd possit donare, valet; tales enim non sunt peioris conditionis. *Abb. vbi sup. num. 3.*

36 In quo casu Prælatus, & Abbas possunt donare aliquid sine consensu Capituli?
Resp. In casu, quo res sit parui valoris; quia in re magni momenti (licèt sit consuetudo) non poterit donare. *Abb. vbi sup. num. 4.*

37 Donatio facta a Prælato in damnum Ecclesiæ, vel sine consensu Capituli, valet ne?
Resp. Non,quia Prælatus est procurator ad meliorandam Ecclesiam,& non dominus ad deteriorandā. *c. fraternitatem, eod. tit. nostro.*

38 Quis potest restituere rem Ecclesiæ à prædecessore malè donatam?
Resp. Successor est Iudex competens,& potest propria auctoritate eam reuocare. *Abb. in c. fraternitatem, eod. tit. num. 3.*

CAPVT XVII.

De reuocatione donationis.

1 Donatio perfecta potest ne rescindi?
Resp. Non, *l. si donationem. C. de reuocand. donation.*

2 Donatarius ex quibus causis poterit reuocare donationem?
Resp. Ex pluribus. Prima, ob ingratitudinem. Secunda, si donatarius iniecit manus in suum donantem. Tertia,si dixit illi atroces iniurias. Quarta, si parauit illi periculum mortis. Quinta,si excessit modum in donando. *l. fin. C. de donat. reuoc. c. propter, cod. tit. de donat.*

3 Causæ ingratitudinis à quo debent probari?
Resp. A reuocante donationem. *l. fin. C. de reuocand. donat.*

4 Successor donantis poterit ne reuocare donationem ob dictas causas?
Resp. Non, quia præsumitur, quòd suus antecessor dictas causas renuntiauit, dum non reuocauit donationem à se factam,& hæc actio datur iniuriato, & non successori. *c. propter, de donat.*

5 Donatio remuneratoria reuocatur ne ingratitudinis causa?
Resp. Non,quia habet plus de solutione,& compēsatione,quam de donatione. *Abb. in c. propter, de donat. num. 11.*

6 Libertus, si sit ingratus, quid perdit?
Resp. Res sibi donatas; secus si hæres liberti sit ingratus, quia onus gratitudinis non transit ad hæredes. *l. 1. C. de reuoc. donation.*

7 Ad reuocandam donationem potest quis allegare se illam per fraudem fecisse, & non intentione adimplendi?
℞. Non admittitur fraus propria, sed aliena. *l. cum profitearis, C. eod. tit.*

8 Donatio facta monasterio,vel Ecclesiæ, potest ne reuocari propter ingratitudinem Episcopi, Abbatis, vel Monachorum?
℞. Non,quia illis non est donatum,sed Ecclesię,sed tales repellēdi sunt à monasterio propter delictum.

Abb.

Abb. in c. propter, de donat. num. 12.

9 Filius ingratus tenetur ne succurrere parentibus vltra vires suas?
Resp. Non, quia ad impossibile nemo tenetur.

10 Mater poterit nè reuocare donationem factam filio ingrato?
Resp. Poterit. *l. his solis. C. de reuoc. don.*

11 Quibus in casibus mater non poterit reuocare donationem factam filio ingrato?
Resp. Si mater viuat luxuriosè, vel transeat ad secundas nuptias. *l. his solis. C. eod. tit.*

12 Si quis sit sine liberis, & faciat donationem liberto suo, & post eius mortem nascatur posthumus, reuocatur nè talis donatio per superuenientem posthumum?
Resp. Affirmatiuè, quia præsumitur, quòd si habuisset liberos, non donaret bona sua alijs, & sic eū posthumus sit filius, licèt natus post humationem patris reuocatur talis donatio. *l. si vnquam. C. de reuo. don.*

13 Collator beneficiorum potest nè reuocare donationem propter ingratitudinem?
Resp. Non, quia ipse non donat suum, sed confert illud, quod est Ecclesiæ, tamquam minister. *Abb. in c. propter, de don. num. 9.*

CAPVT XVIII.

De testamentis, & vltimis voluntatibus.

1 Quid est Testamentum?
Resp. Voluntatis nostræ declaratio iuxta sententiam, de eo quod quis post mortem suam fieri vult, vel est testatio, & declaratio mentis. *l. 1. ff. de testamen.*

2 Quare dicitur Testamentum?
Resp. Quia non videtur, neque habet vim, nisi post mortem testatoris. *Isidor. lib. 1. æthimolog. c. 24.*

3 In qua lingua potest quis testati?
Resp. In quacumque *l. hoc inter liberos. §. fin. C. de test.*

4 Filius, qui est in potestate patris, potest testari cum licentia patris?
Resp. Non, neque facere codicillum, etiam si habeat quinquaginta annos ætatis, poterit tamen de licentia expressa patris facere donationem causa mortis. *l. filiusfamilias. ff. de donat. §. patri. l. qui in potestate ff. de testamentis.*

5 Filiusfamilias de quibus bonis potest testari sine licentia patris?
Resp. De bonis castrensibus, vel quasi castrensibus. *l. Macedoniani, C. ad Macedonian*, quia talia bona acquisita sunt proprio sanguine in bello.

6 Impubes non habens patrem, nec matrem cum licentia tutoris poterit nè testari?
Resp. Non, propter delictum iudicij, & discretionis, quia vltima voluntas non debet dependere ex alieno arbitrio, & tutor datur, vt consulat pupillo viuenti, & non morienti, quia præsumitur, quod impubes nō habet vllam voluntatem propter defectum iudicij. *l. si frater. C. qui testamenta facere possunt. inst. quibus non est permissum facere testamentum, §. præterea.*

7 In qua ætate potest quis facere Testamentum, si non habeat patrem, sed matrem?
Resp. Si sit vir, in ætate quatuordecim annorum completorum, si verò sit fœmina, in ætate duodecim annorum, licèt vltimus dies anni inceptus habeatur, vt completus, quia est fauorabilis. *l. qua ætate c. ff. de testam. l. si frater. C. eod. tit.*

8 Pater, vel mater possunt grauare filium in sua legitima in suo Testamento?
Resp. Non, neque auus, quia filij iure naturæ habēt actionem in talibus bonis. *c. Raynutius, de testam.*

9 Testator poterit imponere pœnam hæredi?
Resp. Poterit, & exequenda est semper. *c. Raynaldus. eod. tit. de testamentis.*

10 Testamentum factum inter viuos, potest nè reuocari per secundum testamentum?
Resp. Potest, si secundum sit solemne, & in eo testator dicat se velle reuocare primum coram septem testibus. *l. hoc inter liberos. C. de testamentis.*

11 In quo casu testamentum secundum imperfectum annullat, & tollit primum testamentum perfectum?
Resp. Quando concurrunt tria; scilicet, quod in primo fuerunt extranei instituti, & in secundo fuerunt instituti venientes ab intestato; & quando in secundo fuerunt quinque testes; & tamen non valet testamētum, sed vt voluntas ab intestato. *l. hoc inter liberos. §. si quis. C. de testam.*

12 Ambiguitas verborum, vel transpositio ordinis viciat nè testamentum?
Resp. Non. *l. ambiguitas. C. de testam.*

13 Testamentum secundum tollit nè primum, si de eo nulla fit mentio?
Resp. Affirmatiuè, nisi in primo cautum sit, quod non possit reuocari, nisi de eo non fiat mentio, vel tale signum. *Paulus de Castro l. sancimus. C. de testam.*

CAPVT XIX.

De generibus Testamentorum.

1 Quot sunt genera testamentorum, & quomodo nominantur in iure?
Resp. Quatuordecim. Primò, testamentum in pace. Secundò, testamentum procinctum. Tertiò, per æs, & libram. Quartò, de iure ciuili. Quintò, de iure prętorio. Sextò, holographum. Septimò, nuncupatiuum. Octauò, scriptum. Nonò, non scriptum. Decimò, militis. Vndecimò, per signa. Duodecimò, irritum. Decimotertiò, susceptitium. Decimoquartò, inofficiosum. *Goffr. in tit. de testamentis.*

2 Quod est testamentum in pace?
Resp. Appellabatur antiquitus calatis comitijs à nomine græco calos, idest bonus, & comicus, pax calatis comitijs, quia fiebat in pace. *Institution. de testament. §. 1.*

3 Quod est testamentum procintum?
Resp. Testamentum bellicum, quod fiebat tempore præliorum in procinctu. *inst. de test. §. sed vt nihil antiquitatis.*

4 Quod est Testamentum per æs, & libram?
Resp. Quod fiebat per quandam imaginariam venditionem, & requirebantur quinque testes, & præsentia æstimatoris bonorum. *Institut. de testamento §. sed illa.*

5 Quod est Testamentum de iure ciuili?
Resp. Ad exprimendas morientium voluntates, & in eo requiruntur septem testes. *Inst. de test. § fin.*

6 Quod est Testamentum de iure prætorio?
Resp. Quod prætor instituit, & in eo requiruntur septem testes, & sigilla testium. *Instit. vbi sup. §. fin.*

7 Quod est holographum?
Resp. Testamentum, quod totum scriptum est manu Testatoris. *Isidor. lib. 5. æthimolog. c. 24.*

8 Quod est testamentum nuncupatiuum?
Resp. Quod consistit in sola nominatione Testatoris, & non in solemnitate scripturæ, & in eo requiruntur septem testes, & nominatio hæredis. *Instit. de testam. §. fin. l. hoc inter liberos. §. per nuncupationem. C. eo. tit. de testamentis.*

9 In Testamento nuncupatiuo est nè necesse, vt testator dicat testibus ob quam causam sunt vocati?
Resp. Non, sed sufficit, quòd coram eis declaret suam voluntatem, bene tamen est necessarium in testamento cæci, vbi maior cautela requiritur. *Paulus de Castro l. in testamentis, Cod. eodem titulo de testamentis.*

10 Quod est testamentum non scriptum?
Resp. Quod in voce fit coram tabellione, & testibus, & est quasi nuncupatiuum. *l. hac consultissima. C. eod. §. non scriptum.*

11 Quod est testamentum scriptum, & quotuplex?
Resp. Quando quis exprimit in scriptis suam voluntatem, vel alienam, & si fuerit aliena debet se ipsum subscribere; & est duplex, apertum, & clausum, in clauso requiruntur septem testes, qui simul vna die, & hora se scribant, cum tabellione, & quòd Testator coram illis dicat sie esse vltimam voluntatem, & vltimum testamentum. *l. hac consultissima. Co. eodem titulo.*

12 Quod est Testamentum per signa?
Resp. Quod fit signo intelligibili coram tabellione, & testibus, qui certificent illum velle talem instituere hæredem, vt contingit in muto, vel in eo, qui grauitate infirmitatis loquelam perdit. *l. hac consultissima. C. eod. tit. & Azor. in sum. C. qui testamen. facere possunt, num. 7. & 8.*

13 Quod est Testamentum militis?
Resp. Quod fit à milite emptore belli, vel dum est in castris, vel dum est in domo, dummodo fiat tempore, quo ipse militat, dicitur testamentum militis, quod est priuilegiatum. *l. milites. la seconda C. de militari testamento.*

14 Si quis scribat suum testamentum manu propria, vel aliena, & præsentet illud ante tabellionem, & dicat illam esse suam vltimam voluntatem, quam fidē faciet tale testamentum?
Resp. Integram in fauorem testantium, & vltimarū voluntatum, quia in iis scripturis non requiritur aliud pro substantia nisi libera Testatoris voluntas. *Abb. in c. si instrumenta. de fid. instru. num. 10.*

15 Si quis coram tabellione dicat, quod ea omnia, quæ inuenta fuerunt in tali memoriali scripta manu propria, vel aliena, valeat, hæc scriptura post mortem illius quam idem faciet?
Resp. In isto casu tabellio debet propria manu signare tale memoriale, numerare folia, & rubricare, & ea omnia, quæ fuerunt scripta post mortem talis personæ habebunt fidem sicut ipsum Testamentum. *Abb. c. si instrumenta. eod. nu. 10. de fide instrumentorum.*

16 Si quis coram testibus dicat suam voluntatem esse Petrum instituere hæredem, vel facere tale legatum, & moriatur sine Testamento scripto, quid agēdum?
Resp. Tunc illi Testes ante Iudicem debent deponere vltimam voluntatem illius defuncti, & istæ depositiones supplebunt vicem Testamenti; sed si ante depositionem isti Testes moriantur, hoc genus testamenti corruit, quia per auditum nō probatur in hoc casu vltima voluntas illius, qui decesserit sine Testamento. *Abb. in c. vlt. eod. tit. num. 10. de fide instr.*

17 Quod est Testamentum irritum?
Resp. Quando ex defectu personæ, vel ex defectu solemnitatis non valet, & irritatur, vt si testator fit capite diminutus, vt captiuus, vel si fiat contra leges. *Isidor. lib. 5. æthimolog. c. 24.*

18 Quod est Testamentum surreptitium?
Resp. Quod in fraudem hæredum, liberorum, vel legatorum occultatur, & non palam prolatum est. *Isidor. vbi sup.*

19 Quod est Testamentum inofficiosum?
Resp. Quando quis fine officio naturalis pietatis relictis filiis instituit hæredes extraneos. *Isidor. vbi sup.*

20 Testamentum factum coram Parocho, & duobus Testibus tenet?
Resp. Tenet de iure can. secus de iure ciuil. *cap. cum esses, de Testam.*

CAPVT XX.

De solemnitatibus testamētorum.

1 Quæ differentia est inter publicare, & aperire testamentum?
Resp. Apertio Testamenti debet fieri secundum forum, vbi fit apertio, & Testes vocari debent, vt sint coram Iudice, si haberi possunt, si autem nō possunt, totidem vocentur viri honestæ famæ, coram quibus aperiatur. *vt in l. 2. C. quemadmodum testamenta aperiantur*; cum verò Testamenta publicantur, omnes Testes debent citari, & partes, quarum interest, & dicta eorum debent redigi in publica instrumēta cum auctoritate Iudicis, & tunc publicatur Testamētum. *Bar. in l. publicati, de testam. num. 1.*

2 Intra quot menses Testamētum clausum insinuari debet a Iudice?
Resp. Intra quatuor menses, & Testator non potest tollere hoc statutum, cum positum sit ad tollendas falsitates.

3 In Testamento in scriptis clauso, quæ solemnitates requiruntur?
R. Vt sint simul eodem die, & tempore septē testes, & coram ipsis, & tabellione, dicat testator illam esse vltimam suā volūtatem, & quod omnes testes se subscri-

scribant simul, & tabellio, & testator. *l. hac consultissima. C. de testam.*

4 Si Testamentum fiat in scriptis cum omnibus solemnitatibus, & postea reuocetur per secundum testamentum, quod non fuit factum in scriptis, & in eo fuit Princeps institutus hæres, valeret nè talis reuocatio?

Resp. Non, quia Testamentum magis solemne non reuocatur per minus solemne. *l. nolumus. C. de testam.*

5 Testamentum imperfectum clausum, vel apertum ratione solemnitatis inter quas personas valet?

Resp. Solùm inter liberos, quibus solis à iure hoc datur priuilegium, & inter eos sufficiunt duos testes. *l. hac consultissima. §. ex imperfecto. C. de testam.*

6 Testamentum, coram quo Iudice debet aperiri, exequi, & insinuari?

Resp. De iure ciuili coram Iudice sæculari. *l. hac consultissima. C. de testam.*

7 In quibus casibus potest Iudex Ecclesiasticus intromittere se in executione Testamenti?

Resp. Cum in Testamento agitur de peccato purgãdo, vt si erat vsurarius. *c. quamquam de vsuris. lib. 6.* vel cum agitur, quòd institutus hæres erat filius incestuosus, & in legatis pijs, & in missis dicendis.

8 Causa Testamenti ad quem pertinet?

Resp. In legatis Ecclesię, vel pijs causis, ad Ecclesiasticum, qui secundum canones, & non leges debet iudicare; in alijs verò ad sæcularem. *c. relatum, il 1. eod. tit. de test. & ibi gl.*

9 Si testator expressè dicat, quòd non vult quòd Episcopus habeat aliquam iurisdictionem in executione sui Testamenti, quid agendum?

Resp. Talis dispositio nulla est, quia est contra ius, & nihilominus Episcopus poterit executores ad pia legata compellere. *c. Raymuttus, de test.*

10 Si testator fecit testamentum clausum, & postea rumpat sigilla, vel filium, quo clausum est, valebit nè tale testamentum?

Resp. Non, quia tota fides testamenti pendet ex sigillo. *Paul. de Castr. l. nostram prouisionem. C. de test.*

11 Quando ius canonicum contradicit iuri legali, cui standum est?

Resp. Iuri canonico. *c. cum esses, eod. tit. de testamentis, & ibi glos.*

12 Generalis consuetudo, quam vim habet in testamentis?

Resp. Legis. *c. cum esses, de test. vna cum gl.*

CAPVT XXI.

De Testibus in testamento necessarijs.

1 QVot testes requiruntur in testamento de iure ciuili?

Resp. Septem. *l. hac consultissima. C. de test. & Instit. de testam. ordinandis, §. fin.*

2 Si deficiat vnus ex septem testib. quid agendum?

Resp. Notarius potest se mittere tamquam testem. *Bar. in l. hac consultissima. C. de testam.*

3 Si omnes testes nesciant scribere, nec facilè reperiantur, qui sciant, quid agendum?

Resp. Ille, qui scit scribere, scribat pro alijs. *l. & ab antiquis. C. de testam.*

4 Si quis moriatur in agro, & non reperiantur septem testes, sed solum quinque, valebit nè testamentum?

Resp. Credo, quòd valebit, quia hoc priuilegiũ datum est rusticis, dum in villis moriuntur, & similiter debet dari alijs hominibus, qui moriuntur in agris, vel tempore necessitatis, vel tempore pestis, cum eadem sit ratio. *leg. final. Cod. de Testament. & Paulus de Castro ibi.*

5 Testis excommunicatus valet nè in testamento?

Resp. Si tempore, quo missus fuit in Testamento, reputabatur excommunicatus, non valet. *Bart. l. 1. C. de Test. nec seruus, nec infamis. §. testes autem. instirut. de Testament.*

6 Testes debent esse in conspectu testatoris, vel sufficit, vt sit aliqua cortina in medio, & quod audiant Testamentum, licèt testator eos non videat?

Resp. Debent esse in conspectu Testatoris, ita quod Testator eos possit videre, nisi sit aliqua consuetudo Prouinciæ, vel Ciuitatis, tunc enim est obseruandã. *Bar. in l. si non speciale, C. de Testam.*

7 Testamentum factum coram Principe, vel coram Iudice ordinario, quo numero testium potest approbari?

Resp. Duorum Testium, quia auctoritas Principis, vel Iudicis supplet alias solemnitates. *l. omnium. Cod. de Testam. militis.*

8 In Testamento clauso Testes quam ætatem debet habere?

℞. Debent esse maiores quatuordecim annis, & ciues illius ciuitatis. *l. hac consultissima. C. de testam.*

9 In Testamento militis quot Testes requiruntur?

℞. Si miles fit in ingressu prælij, nullus Testis, nulla solemnitas requiritur; si sit in castris, ad minus requiruntur duo testes; si sit domi, omnes requiruntur solemnitates, vt in alio homine. *l. milites. C. de testam.*

10 Quot testes requiruntur in Testamento nuncupatiuo?

Resp. Septem, & nominatio hæredis. *Institut. de Testam. §. fin.*

11 Quod est Testamentum nuncupatiuum?

Resp. Quod consistit in sola nominatione, & nuncupatione Testatoris, & non in alia solemnitate scripturæ. *Instit. de test. §. fin.*

12 De iure canonico quot Testes requiruntur in Testamento relicto ad pias causas?

Resp. Duo Testes. *c. relatum. il 1. de test.*

13 Legatarij, & fideicommissarij, & horum coniuncti, & qui sunt in eorum potestate, possunt nè esse Testes in Testamento, in quo requiruntur testes executores?

Resp. Possunt, quia non sunt successores à lege. *§. legatarij in l. de Testamentis.*

14 Si seruus fuerit Testis in aliquo Testamento existimatus ab omnibus, vt libertus, viciabit nè Testamentum?

℞. Non, quia communis error ius facit. *§. sed cum instit. eod. tit. de Testamentis.*

15 Testes deponentes in validitate Testamenti, vel reuocatione, coram quo debent examinari?

Resp. Coram Iudice testatoris. *leg. hoc inter liberos. §. si*

§. *si quis autem. Cod. eodem titulo.*

16 Possunt nè relinqui legata dictatori, vel testibus Testamenti?
Resp. Possunt. *l. dictantibus. C. eod. tit.*

17 In Testamento ad pias causas, vel inter liberos, quot testes requiruntur?
Resp. Sufficiens duo. *cap. relatum. il 1. de Testamentis, & ibi DD.*

18 Statutum, quòd fiat Testamentum coram duobus, vel tribus testibus, valebit nè?
Resp. Non. *l. & ab antiquis. C. de Test.*

CAPVT XXII.

De Tabellione, & executore Testamenti.

1 SI deficiat notarius, & scriba, quid agendum in Testamento?
Resp. Ponantur octo testes, & vnus faciat officium scribæ, & erit validum Testamentum. *l. hac consultissima. C. de Testam.*

2 Scribę, vel tabellioni, qui scribit testamentum, potest relinqui legatum, vel institui hæres?
Resp. Non, immò haberent pœnam falsarij, licèt, qui scribit, esset persona particularis. *l. 1. C. de his, qui sibi ascribunt in Testam. Iason l. dictantibus. C. de Testamento.*

3 Religiosus potest esse executor Testamenti?
Resp. Potest de licentia sui superioris. *c. religiosus. de Testamen. in 6. sed non potest institui tutor. c. Cyprianus. 21. quæst. 3.*

4 Si plures executores relinquantur in Testamento, vel longè absint, vel repudiant officium, & vnus remaneat, quid agendum?
Resp. Ille solus supplere vices omnium potest, nisi à Testatore aliud cautum sit. *c. religiosus. de Testam. in 6.*

5 Monachus, vel Clericus possunt in Testamento institui tutores?
Resp. *De iur. can. non c. Cyprianus. 21. q. 3.*

6 Si Testamentarius fuit impeditus, & intra annum non potuit exequi Testamentum, ad quem deuoluitur potestas exequendi?
℟. Ad Episcopum, ne dilatetur impleri voluntas defuncti, & patiatur eius anima in purgatorio. *Abb. in capit. quia. nu. 3. de concess. prabenda.*

CAPVT XXIII.

De his, qui non possunt condere Testamentum.

1 QVi non possunt de iure Testari?
℟. Filius familias, nisi de bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, furiosus, & mentecaptus, prodigus, mutus, & surdus, si sciant scribere, possunt scribere Testamentum, qui dubitat, an sit liber, vel seruus, pro crimine famoso damnatus, vt pro crimine contra naturam, Monachus, canonicus regularis, hæreticus, & qui commisit crimen læsæ maiestatis. *Instituta quibus permissum facere Testamentum. §. 1. & seqq.*

2 Episcopus potest nè condere Testamentum?
℟. De bonis acquisitis ante consecrationē potest; de acquisitis verò post consecrationem non potest. *c. 1. de Testam.*

3 De quibus bonis potest filius familias testari?
℟. De peculio castrensi, & quasi castrensi; ratio est, quia sunt bona acquisita suo labore, & non procedunt de substantia patris, nec de bonis eius. *l. 1. C. de castrensi peculio lib. 12.*

4 Quod est peculium castrense, vel quasi castrense, & quam potestatem habet pater in bonis filij familias in vita, & in morte?
℟. Dixi latè *lib. 10. c. 4. de patria potestate nu. 14. 15. 16. 17. 18. 19. & 20.* vbi posui differentiam peculiorum, & in quibus bonis filiusfamilias possit viuo patre condere Testamentum.

5 Monialis, vel Monachus possunt testari de re, quā habent communiter cum alijs?
℟. Monialis, vel Monachus non possunt testari, neque de re communi, neque de re propria; ratio est, quia in re communi solùm habent vsufructum, dum viuunt cum licentia superioris, & sic testarentur de re aliena, & de re propria etiam non possunt testari: ratio est, quia Monachus, qui habet proprium, est excommunicatus, & in loco sacro sepeliri non potest. *l. 1. C. qui testamenta facere possunt, glossa in c. quia de testamentis.*

6 Monachus potest testari de actionibus, & successionibus, quæ post mortem suorum parentum possunt illi venire?
Resp. Non potest testari de successionibus sibi pertinentibus, nisi ante factam professionem; ratio est, quia per professionem Monachus habetur, vt mortuus, & in eius locum succedit monasterium, etiam si Monachus non fecerit testamentum ante suam professionem, & monasterium per solam professionem acquirit ius, & succedit, & subrogatur in locum, & in omnibus iuribus talis loci.

7 Furiosus potest testari?
℟. Dum est in furia non potest Testari, quia non est sui iuris, neque habet mentem, neque libertatem necessariam ad testandum; at verò dum non est in furia, benè poterit testari; ratio est, quia sublato impedimento tollitur iurisdictio. *Instituta, quibus non est permissum facere testamentum. § furiosi, & per totum tit. de ijs, qui non possunt condere testamentum, ibi DD. communiter.*

8 Si furiosus faciat testamentum, dum non est in furia, quas solemnitates debet habere, vt sit validū?
Resp. Tabellio, vel scriba Testamenti, & testes debent facere fidem, quòd talis homo licet aliquando sit furiosus tempore, quo condit Testamentum, non est in furia, sed in sana mente, & vt id cautiùs fiat, esset meliùs facere informationem ante Iudicem cum medicis, & peritis, & de licentia Iudicis condere tale Testamentum; Iudex enim sua auctoritate supplet omnem suspicionem. *sic tenet, & consulunt DD. loco allegato.*

9 Mulier potest testari viuente marito?
℞. Poterit; ratio est, quia mulier per matrimoniũ non perdit libertatem testandi, & disponendi de suis bonis, cum hoc in iure illi non sit prohibitum, neque obstat, quòd viuente marito ipsa non potest disponere de bonis suis sine consensu mariti; ratio est, quia in Testamento disponit de suis bonis post eius mortem, quando solutum est iam matrimonium, *vt habetur in glossa c. indicante, de testam.*

10 Potest quis facere Testamentum per commissionem datam alteri?
Resp. Poterit, si constet de mandato, & talis non dicitur decessisse intestatus de benignitate canonica, quia, quod quis potest facere per se ipsum, poterit facere per procuratorem, *cap. te, cum tibi, de testamentis.*

11 Condemnatus capitali pœna potest testari?
Resp. Non, postquam consensit sententiæ, sed bona eius ad heredem ab intestato pertinent, quia talis est seruus pœnæ, & sicut seruus non potest testari, quia non est sui iuris, sic neque condemnatus. *Abb. cap. accendens, de procurato. num. 3.*

12 Clerici possunt condere testamentum?
Resp. Licet ex iure antiquo ex bonis acquisitis ab Ecclesia non poterant; de consuetudine in omnibus regnis Hispaniæ possunt, sicut sæculares, & in vnaquaque Prouincia circa hoc seruatur consuetudo. *c. cum in officijs, eodem tit. de testamen. cap. quia, il secondo, eodem tit.*

13 Seruus potest condere Testamentum?
Resp. Non, *cap. illud. 13. q. 2.*

14 Qui habent rem in diuisam communem cum alijs possunt de illa re facere Testamentum?
Resp. Possunt quantum ad dispositionem partis suæ. *Bartolus in lege prima, Cod. qui Testamenta facere possunt.*

15 Si quis se interficit desperatione aliqua ductus, Testamentum, quod antea condiderat, valet ne?
Resp. Valet, nisi illud fecerit metu, & dolo futuræ pœnæ. *l. 2. C. qui testam. f. e. poss. ibi Bart.*

16 Cæcus potest condere Testamentum?
Resp. Potest, si seruentur solemnitates iuris, scilicet quòd cæcus dicat nomina, cognomina, signa heredis coram tabellione, & testibus voce intelligibili; ratio est, quia vbi est maius periculum, debet esse maius consilium, & omnes testes, & tabellarius debent se subscribere, & si non inueniatur tabellarius, ponatur octauus testis. *Bart. l. hac consultissima. C. de testament.*

17 Cæcus, qui testatur inter liberos, tenetur ne seruare solemnitates. in l. hac consultissima?
Resp. Non, sed sufficiunt duo testes, quia cessat timor falsitatis, cum filij alias ab intestato succedant; sed si cæcus faciat Testamentum ad causas pias non sufficiunt duos testes. *in l. hac consultissima, Ias. ibi, & c. cum esse eod. tit.*

18 Surdus, & mutus possunt condere testamentum?
Resp. Naturaliter non possunt, si sint à natiuitate, secus autem si accidentaliter, si sciant scribere, quia possunt exprimere suam voluntatem. *Institut. quibus non est permissum facere testamentum, §. item Surdus, sed Surdus tantum potest facere Testamentum.*

19 Episcopus de quibus bonis potest condere testamentum?
Resp. Dixi latè de hoc, & de inuentario faciendo ab Episcopo, & de bonis Episcoporum, & clericorum, & quibus personis possint relinquere. *lib. 5. cap. 3. de peculio Episcoporum.*

CAPVT XXIV.

De institutione, & substitutione hæredis.

1 Qvid est institutio?
Resp. In primo gradu aliquem instituere. *l. 1. C. ac liberi. præterit. sed de iure canonico, est collatio alicuius Ecclesiæ, vel beneficij.*

2 Quæ est institutio vulgaris, & quotuplex?
Resp. Quæ à vulgo, & à quolibet fieri potest, dum tamen testator testari, & institutus recipere possit; & est duplex expressa, & tacita, vt si quis dicat, Titius, & sui successores sint hæredes in meis bonis, si Titius repudiabit meam hæreditatem, eius successores tacitè sunt instituti in mea hæreditate.

3 Quando quis instituit aliquem sub conditione, nõ impleta conditione, valebit ne talis institutio?
℞. Distinguendo, aut conditio est impossibilis, vel non est in potestate instituti; plures enim sunt conditiones, scilicet, impossibilis, vel turpis, & hæc habetur pro non apposita, & est conditio casualis, quæ pendet à casu, & fato, & est conditio, quæ pendet ex voluntate alterius, & facta sufficienti diligentia, & si non adimpleatur, hæreditas non vitiatur; aut pendet ex sola voluntate hæredis, & tunc adimpleri debet: aut est mixta, quæ pendet ex voluntate hæredis, & alterius, & tunc facta diligentia si per alium steterit, non vitiat, neque tollit hæreditatem. *l. 1. C. de Institutio. & Paulo de Castro ibi.*

4 Si quis dicat instituo mulierem meam hæredem si dum vitam vidualem fecerit, & post eius mortem substituat Franciscum, & postea nubat mulier; quæro, an Franciscus habeat hæreditatem statim, vel post eius mortem?
Resp. Statim, quia ex intentione testatoris sunt verba æquipollentia, & idem significant facere vitam vidualem, & non nubere, & à contrario sensu nubere & non facere vitam vidualem, & ideò cum primum nubit, debet Franciscus secundus substitutus adire hæreditatem. *Paul. de Castr. l. si mater. C. de institut. & substitut. num. 3.*

5 Pater potest ne instituere heredem filium sub cõditione, quòd non sit sub eius potestate, vel sub conditione casuali, vel mixta?
Resp. Non, sed filius poterit tunc adire hæreditatem, vt ab intestato. *l. si pater. C. de instit. & substit. & ibi Paul. de Castro.*

6 Si quis instituit aliquem hæredem ea conditione, vt intret monasterium, & ipse intrauit, & non fecit professionem, & postea exiuit, debet ne habere hæreditatem?
Resp. Non, *Paulus de Castro in l. si quis hæredem. C. de instit. & substit. num. 3.*

7 Si quis dicat in suo testamẽto; quòd vult instituere talem hæredem sub certis cõditionibus, & postea.

non

non apponat conditiones, vitiabit ne testamentum?
Resp. Non; quia accidentia, & deficientia non vitiant Testamentum. *l. si testamentum. C. eod. tit. de insti. & subst.*

8 In institutione, & substitutione, exhæredatione, & successione, est ne in Iure aliqua differentia inter filios, & filias?
Resp. Antiquitus erat, quia filius non poterat exhæredari, nisi nominaretur nomine proprio; filia verò sub vocabulo communi; & si fiebat Testamentum, plus debebat relinqui masculis; hodie verò fœminæ, & nepotes in successione parentum non sunt deterioris conditionis, sed eodem gaudent priuilegio, & statuta in contrarium non valent. *Paul. de Castro leg. maximum, Cod. de liberis præteritis, Vel hæreditatis, numero 2.*

9 Quid est substitutio?
Resp. Secunda institutio cum aliqua conditione. *gloss. in l. qui liberis, ff. de vulg. & pupill.*

10 Quot sunt substitutiones?
Resp. Plures; substitutio obliqua, directa, vulgaris, expressa, tacita, pupillaris, compendiosa, breuiloqua, seu reciproca, siue exemplaris, obliqua, siue non directa.

11 Quæ est substitutio obliqua?
Resp. Quando, quis mediante aliquo hæreditatem capit. *leg. restituta. ff. ad Senatusconsult. ad Trebellianum.*

12 Quæ est substitutio directa?
Resp. Quando quis capit hæreditatem sua propria auctoritate.

13 Quæ est substitutio pupillaris, & quotuplex?
Resp. Illa, quæ soli pupillo, & impuberi fit, & est duplex, tacita, & expressa; tacita est, quando non exprimit personam, sed omnia subintelliguntur, vt si dicas, si filius meus impubes non sit hæres, sit Titius: expressa est, quæ expressis verbis fit, vt si dicas, filius meus impubes sit hæres.

14 Quæ est substitutio compendiosa?
Resp. Quæ fit sub verborum compendio, vt si dicas, fili mi hæres esto, quandocumque successeris, Titius hæres erit. *leg. precibus. Cod. de impuber. & aliis substitution.*

15 Quæ est substitutio breuiloqua, siue reciproca?
Resp. Quæ continet duas vulgares, & duas pupillares substitutiones, vt si dicas, Seium, & Titium filios meos hæredes instituo.

16 Quæ est substitutio exemplaris?
Resp. Illa, quæ fit ad exemplum pupillaris substitutionis, vt si dicas, substituto filium meum furiosum, quia sicut pater prouidet filio impuberi, ad eius exemplum prouider filio furioso.

17 Hæres in Testamento quomodo debet institui?
Resp. Debet inscribi manu propria Testatoris, vel nominari à Testatore voce intelligibili, ita vt testes intelligant, quis sit nominatus hæres, alias nulla est institutio. *Liubemus, C. de testam.*

18 Si hæres negligens fuerit in adimplendo voluntatem Testatoris, quid agendum?
Resp. Episcopus tamquam vniuersalis executor debet compellere hæredem, & interdicere res cum fructibus, donec hæres fecerit conditum à testatore. *Abb. in cap. in litteris, de raptoribus, num. 1.*

19 Error in proprio nomine vitiat ne institutionem hæredis?
Resp. Si talis error non ponat difficultatem in eligendo hæredem, non vitiat: si autem ponat difficultatem, quia plures sunt, qui vocantur eo nomine, & deficiat probatio, quis eorum fuerit institutus, tunc vitiat Testamentum. *leg. si in nomine. C. de testam. l. duo sunt Titij. ff. de testamentaria tutela.*

20 Intra quod tempus debet hæres adimplere legata pia?
Resp. Intra annum à die monitionis, aliàs Episcopus, vt generalis executor Testamentorum à Iure, potest adimplere. *c. nos quidem, de testam.*

21 Si quis instituat Petrum filium suum hæredem, & probetur Petrum non esse filium suum, valet ne talis institutio?
Resp. Non, quia deficit in illo qualitas, propter quam institutus fuit hæres. *l. neque professio. Cod. de testamentis.*

22 Si quis in Testamento instituat hæredem sub conditione impossibili, vel sub conditione, quæ pendet ab altera voluntate, vt dicens, instituo Petrum meum hæredem, si ducat vxorem Mariam filiam talis ducis, non impleta conditione, valebit ne talis institutio?
Resp. Si conditio habetur pro impossibili, habetur pro non opposita; si verò conditio pendet ab altera voluntate, facta sufficienti diligentia institutio valet. *l. obtinuit. ff. de condit. & demonstr. instit. de hæred. instit. § impossibilis.*

23 Si quis acceptat hæreditatem, tenebitur ne ad omnia legata, & soluenda debita Testatoris?
Resp. Affirmatiuè, *leg. non dubium. C. de Testam.* sed in Regnis Hispaniæ cautum est, quòd quis possit acceptare cum beneficio inuentarij; tunc enim non tenebitur ad debita, & legata vltra quantitatem hæreditatis.

24 Hæres quando tenetur vltra vires hæreditarias?
Resp. Quando non facit inuentarium, vel illud facit fraudulenter occultando bona; ratio est, quia nemo ex malitia debet accipere commodum. *tenet Abb. c. ex litteris, de raptorib. nu. 3.*

25 Si quis est in exilio, potest ne institui hæres?
℞. Non, quia est persona incapax, & habetur pro mortuo. *l. 1. C. de hæred. instit. & hæreditas non pertinet, nisi ad parentes testatoris.*

26 Bannitus, si instituatur hæres, valebit ne institutio.
Resp. Distinguendum: si Testamentum fiat secundùm Ius municipale illius ciuitatis, institutio nulla erit; si verò fiat Testamentum secundum ius commune, non amittit hæreditatem, quia bannitus gaudet priuilegijs illius ciuitatis, tamquam hostis. *Iason. C. de hæred. instit. l. 1.*

27 Si quis instituat filium spurium in tertia parte bonorum suorum, & in residuo hæreditatis suæ instituat Petrum amicum suum, habebit ne Petrus totam hæreditatem, quia filius spurius non est capax hæreditatis?
℞. Affirmatiuè, quia in residuo totum continetur. *leg. Pater tuus. Cod. de hæredib. instituen. & ibi Paulus de Castro.*

28 Si quis instituat hæredem seruum, valebit ne institutio?
℞. Si existimat esse liberum, non valebit; si verò existimat esse seruum, valebit institutio, quia videtur tacitè illi donare libertatem. *Paulus Castrens. leg.*

cum

cum proponas. C. eod. tit. de hæred. instituend.

29 Dominus serui potest acquirere hæreditatem datam seruo, absque eo, quòd seruus habeat hæreditatem, & eam possideat?

Resp. Non quia seruus poterit permittere spoliari, & occidi, & non adire hanc hæreditatem: ratio est, quia hæreditas, & bona non sunt Domini, nisi prius in serui potestate sint Paulus de Castro l. cum proponas. C. de hæred. instit.

30 Poterit monasterium acquirere hæreditatem monachi absq; eo, quòd illam habeat, & possideat monachus?

Resp. Poterit; & ratio differentię est, quia subiectio monachi non est seruitus, neq; monachus comparatur seruo, sed filio familias, & seruire Deo regnare est. Paul. de Castr. in l. cum proponas, & sicut Pater potest adire hæreditatem absq; filij voluntate, ideò monasterium absque voluntate monachi.

31 Si quis instituat aliquem hæredem fratrem, filium vel vxorem, & postea appareat, quòd non sit frater, filius, vel vxor valebit ne hereditas?

Resp. Non, quia error in affinitate tollit hæreditatem sed talis discedit ab intestato. Paul. de Castr. in l. si pater tuus. C. de hæred. institu.

32 Si testator debitor sit alicui mille ducatorum, & instituat illum hæredem in dimidia parte bonorum suorum animo compensandi debitum, poterit ne ille adire hæreditatem, & petere debitum?

Resp. Si testator dicat, quòd animo compensandi totum debitum illum instituit, non poterit petere, si autem dicat solùm, quòd animo compensandi, poterit adire hæreditatem, & petere residuum debiti ab alio hærede, si maior sit, quam hæreditas; si verò instituat hæredem vniuersalem, & ipse acceptet hæreditatem, non poterit petere, neq; debitum, neque residuum. Paul. de Cast. l. si compensandi. C. de hæred. instit.

33 Si quis sit incapax alicuius hæreditatis, quia est spurius, & seruus eius instituatur hæres, poterit ne capere illam hereditatem?

Resp. Non, quia ille qui est incapax per se, etiam est incapax per alium. Paul. de Cast. l. neque per se C. de hæred. instit.

34 Incognitus, & extraneus possunt ne institui?

Resp. Possunt. l. extraneum. C. de hær. instit.

35 Ciuitates, & communitates, possunt ne institui hæredes?

Resp. Possunt, & capere sibi legata. l. hæreditatis. C. de hæred. instit.

36 Si quis erret in suo nomine proprio, vt cum vocetur Ioannes, dicat filius Petri hæres esto, valebit ne talis institutio?

Resp. Non, quia nemo videtur errare suum propriũ nomen. l. cum in liberis. C. de hæred. institu.

37 Si Pater, vel mater instituat filium mẽte captum, & illi substituant Titium, si filius acquirat sanitatẽ, & mentem bonam, & talis discedat, substitutio valebit ne?

Resp. Non, sed qui accepit sanam mentem, poterit relinquere sua bona, sicut si non haberet substitutũ, ratio est, quia substitutio fuit facta mente capto, sed non filio sano. l. humanitatis. Cod. de impub. & alijs substit.

38 Si quis dicat, instituo duos filios impuberes hæredes; & si vterque discesserit in pupillari institutio Titium, & vnus discessit, quid agendum?

Resp. Quod Titius substitutus non habebit illam partem, sed cohæredes illam habebunt; ratio est, quia non est impleta omnimoda conditio. l. cum quidam. C. de necess. seruis hæred. instit.

39 Si quis dicat, patrem, & filium, & Titium hæredes instituo, pater, & filius habebunt ne vnam portionem, vel duas?

Resp. Vnam, quia pater, & filius censentur pro vna persona. l. fin. C. de impub. & alijs substit.

40 Si quis habet plura debita, quam bona, poterit ne instituere seruum suum in hæredem necessarium, vt ille liber remaneat in fraudem creditorum?

Resp. Si seruus non sit obligatus specialiter creditoribus poterit, quia licèt creditores in vno incommodum recipiant, in alio recipiunt commodum quia habent hæredem, à quo petant debita sua, & seruus tenebitur acceptare. l. 1. C. de necessarijs seruis instituẽdis.

41 Si quis in testamento dicat, Titium libertum meũ instituo, & Titius seruus eius sit acquirit ne libertatem?

Resp. Affirmatiuè in fauorem testamenti. l. cum seruu C. de necessar. seru. hæred. institu.

42 Si tale legatum fecerit aliquis miles, valebit ne talis libertas?

Resp. Affirmatiuè, in fauorem militis. l. ex ijs verbis. C. de testam. militis.

43 Si quis in legato dicat, Titio libẽrto meo lego decem, & Titius non sit libertus, sed seruus eius, acquirit ne libertatem?

Resp. Non, quia verba denuntiatiua fauorabilia sunt in testamento, in quo inducunt dispositionem, & iste est error in substantiali. sup. l. cum serui. C. de necessarijs seruis hæredib. instituendis.

44 Tutor potest ne instituere hæredem necessarium seruum pupilli sui, & talis seruus manebit ne liber?

Resp. Non, neque habebit hæreditatem. l. si tutor. C. de necess. seru. hæred. institut. ratio est, quia tutor non potuit dare libertatem seruo alieno: & etiam non habebit hæreditatem, quia testator existimauit talis remanere liber, & non seruus.

45 Si quis instituat seruum suum hæredem, vel constituat tutorem filiorum suorum non facta mentione de libertate, sed postea in condicillo faciat legatum, & donet seruum alicui, iste talis manebit ne liber, vel seruus?

Resp. Manebit liber, & hæres, vel tutor, quia maiorem vim habet testamentum, quam legatum. l. quidam. C. de necess. seruis instit.

46 Si quis nesciat Titium esse monachum, & Titium hæredem instituit, valebit ne talis institutio?

Resp. Valebit, & eam consequetur in fauorem Ecclesię cũ cõditio religionis non sit peior, sed melior. Paulus de Castr. in leg. si tutor. Cod. de necessar. seru. institue.

47 Si quis dicat filium meum hæredem instituo, & si hæres non erit, substituo Titium, quæro si filius eius habuit hæreditatem, & decessit, ad quem pertinebit talis hæreditas, ad Titium, vel ad hæredes legitimos filij?

Resp. Ad hæredes legitimos talis filij, quia substitutio fuit vulgari sub cõditione, si hæres non fuerit, aliter iudicandum erit, si substitutio fuisset pupillaris, & testator diceret, si filius meus hæres fuerit, vel non fuerit, substituo, Titium l. precibus. C. de impuber. & alijs substit.

48 Si testator instituat filium suum hæredem sub aliqua conditione, non impleta conditione, erit ne hæres?
Resp. Si conditio sit protestatiua, non impleta conditione, non erit hæres; si verò sit casualis, vt si nauis venerit ex Hispania, debet expectari euentus, qui si fuerit impossibilis habetur pro non apposita, & erit liber, & hæres. *C. de hered. insti. l. fin.*

49 Si quis instituat tres hæredes vnum in decẽ, alium in vinginti, tertium in quadraginta, & dicat vos ad inuicem substituo; si forsan ille, qui habuit quadraginta repudiet hereditatem; quæro duo primi substituti habebunt ne quadraginta pro partibus æqualibus?
Resp. Non; sed quilibet habebit secundum rationẽ partis, sicut qui fuit in decem habebit minus, quam ille, qui fuit in viginti; ratio est, quia quod declaratum fuit in institutione, videtur necessario adiectum, & expressum in substitutione. *l. 1. C. de impub. & alijs substitu.*

CAPVT XXV.

De Testamento rupto.

1 TEstamentum cõtra tenorem legum valebit ne? ℞. Non, quia licèt quisque in suo testamento possit disponere sicut vult, hoc intelligendum est de pecunia, & re propria, non ideò habet testator facultatem mutandi leges, vel transgrediendi formam iuris. *l. si quando. C. de inoficios. testam. l. testadi. C. de testam.*

2 Rescriptum Regis, vel Principis potest rescindere testamentum iure factum?
Resp. Non, *l. si testamentum. C. de testam.*

3 Si testamentum, in aliqua parte rasum sit, vel interlineatum, & infra non fuerit saluatum, vitiabit ne totum testamentum, vel solam illam partem?
Resp. Distinguendo; si rasura sit in parte substantiali, vt in annis Domini vel institutione, vel in nomine, vel subscriptione testatoris, tunc viciabit totum testamentum. *vt in l. si vnus. C. de testam.* si verò rasura sit in loco ordinario, & communi, vt in vno legato, de quo non dependet totum testamentum, tunc non vitabit alias partes testamenti. *l. si ex falsis. C. de transactionib.*

4 Si quis legauit in testamento rem alienã ad quid tenetur hæres?
Resp. Ad soluendam estimationem de bonis defuncti legatario; ratio est, quia licèt testator non habeat facultatem supra rem alienam in indiuiduo, habet facultatem supra valorem talis rei solutum de suis proprijs bonis ne legatarius defraudetur a beneficio testatoris. *capit. filius noster, de testamentis, iuncta glossa.*

5 Testamentum scriptum in tabulis, vel in lapidibus valebit ne?
Resp. In testamento non inspicitur materia, in qua scriptum est, sed solum solemnitates, & ita valebit, *l. 1. ff. de tabul. exhibendis.*

6 Si quis fecit donationem inter viuos in fauorem alicuius, & postea in suo testamento se nihil donasse, talis enuntiatio quid operatur contra donatariũ?
Resp. Nihil præiudicat, quia eum testator grauare non potest, quia iam acquisiuit ius per donationem, secus autem dicendum, si testator potest grauare donatarium. *l. verba. C. de testam.*

7 Error scribentis in re substantiali, vitiat ne testamentum?
Resp. Non. *l. si librarius ff. de reg. iur. l. errore. C. de testament.*

8 Hic error quomodo probabitur?
Resp. Per duos testes. *L. errore. C. de testam.*

9 Si quis furetur testamentum, tale furtum vitiabit ne illud?
Resp. Non, quia hoc accidentale, & extrinsecum est testamento. *l. non idcirco. C. de testam.*

10 Ratione posthumorum rumpitur ne testametum?
Resp. Affirmatiuè, sed si moriatur viuo testatore, conualescit testamentum. *l. posthumus. ff. de iniusto rupto, & irrito facto testamento.*

11 Testamentum imperfectum ratione voluntatis, puta cum quis cæpit condere testamentum, & ante subscriptionem superuenit furor, valebit ne interliberos?
Resp. Non, quia defecit voluntas, quod est substantiale. *l. hac consultissima. §. ex imperfecto, C. de testam.*

12 Si quis faciat testamentum, & pretermittat aliquem filium suum, valebit ne testamentum?
Resp. Non, quia prætermissio rumpit testamentũ. *l. inter catera. ff. de liberis, & posthumis.*

13 Si nepos in testamento reperiatur præteritus, talis rumpet testamentum?
Resp. Affirmatiuè, quia habet suitatem cum patre suo. *l. si auus. C. de liberis præteritis.*

14 Si quis faciat testamentum, & in eo cum causa, vel sine causa exhæredat filium suum, valebit ne testamentum?
Resp. Valebit, quia non deficit in solemnitate, licèt hæredatio sine causa nulla fiat. *§. causas autem, authen. vt cum de appell. cognosc.*

15 Si quis dicat, volo filium meum esse alienũ à mea substantia, talis erit exhæredatus, an præteritus?
Resp. Exhæredatus; quia interpretatio debet fieri ad sensũ, & nõ ad verba. *l. si quis. C. de liberis præteritis.*

CAPVT XXVI.

De causis Exheredationis.

1 EX quibus causis potest pater exheredare filium suum?
Resp. Ex causis ingratitudinis, & hæc sunt quatuordecim. Prima, si in patre manus intulerit. Secunda, si grauamen, & iniuriam ei fecerit. Tertia si eum accusauit in criminali causa. Quarta, si cum maleficis hominibus, vt maleficus versaretur. Quinta, si per venenum tentauerit occidere parentes. Sexta, si per se miscuerit nouercę, aut concubinæ patris. Septima, si delator contra parentes extiterit. Octaua, si pater sit inclusus in carcere, & filius noluerit esse fideiussor pro persona, aut pro debito, & hæc solùm cõprehendit masculos. Nona, si quis prohibuerit parentes

tes facere testamentum. Decima, si filius præter voluntatem parentum inter arenarios commoretur (qui hodie vocantur comici) nisi parentes eiusdem fuerint professionis. Vndecima, si fœmina magis elegerit scortum fieri, & luxuriosè viuere, quàm accipere dotem, & maritum à patre datum; hæc verò deficit; si pater distulerit vsque ad viginti quinque annos filiam marito copulare. Decimasecunda, si filius neglexerit curare patrem furiosum, & postea factus sanæ mentis, poterit instituere extraneos. Decimatertia, si pater fuerit captus, & filius eum possit redimere, & non redimit. Decimaquarta, si filius sit hæreticus. *authen. vt cum de appellatione cognoscitur, §. aliud quoque, & §. sine igitur. c. Quintanallis, de iureiur, & Abb. ibi.*

2 In quibus casibus potest pater negare alimenta filio?
Resp. In omnibus, in quibus potest eum exhæredare. *Abb. vbi sup. num. 5.*

3 Filia si luxuriosè viuat potest ne petere alimenta à patre?
Resp. Si pœnituit, debet ali à patre propter fragilitatem humanæ naturæ. *Abb. vbi sup. num. 6.*

4 Propter quas causas potest filius exhæredare suos parentes?
Resp. Propter easdem causas, propter quas parentes possunt exhæredare filium, *authent. vt cum de appellatione cognoscitur supra alleg.*

5 Ad quem pertinet probare dictas causas?
Resp. Ad hæredem, & etiam ad hæredem ab intestato, *Paul. de Castro. l. non licet. C. de liberis præteritis, & l. ex causa, C. eodem.*

6 Si causa non exprimatur in Testamento, & postea probetur contra aliquem, filius manebit ne exhæredatus?
Resp. Non, quia causa debet expressè exprimi in testamento, & similiter exhæredatio, alias videtur filium fecisse satisfactionem, & patrem condemnasse iniuriam. *l. non licet, C. de liberis præterit.*

CAPVT XXVII.

De Legatis pijs.

1 Legatum pium quid est?
Resp. Est aliqua dispositio facta à testatore in Testamento, codicillo, vel coram parocho, & duobus testibus ad pias causas, siue de nouo fundandas, siue fundatas augendas, vt quando relinquitur aliquid in bonum propriæ animæ ad dicenda suffragia pro se, aut pro alijs fidelibus defunctis, vel quando relinquitur eleemosyna pauperibus etiam consanguineis, Ecclesiæ, monasterio, aut in redemptionem captiuorum, aut orphanas, aut in augmentum diuini cultus. *DD. in cap. relatum, il primo, cap. cum esses, de testament.*

2 Dispositio ad pias causas quotupliciter fit?
Resp. Dupliciter. Primò, quando in testamento, vel codicillo pia causa instituitur hæres, vel loco hæredis. Secundò, quando alius instituitur hæres, & in dicto Testamento fit aliquod legatum Ecclesiæ, vel operæ piæ. *DD. in c. relatum, il primo de test. Emmanuel de Costa p. 1. verb. in suo testamento, num. 8.*

3 Dispositiones ad pias causas in quanam sunt differentia?
Resp. Tam Testamentum, quàm codicillum, quàm dispositio coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus, vel alia dispositio manu propria scripta, sunt in duplici differentia, aut sunt dispositiones, & Testamēta perfecta, aut imperfecta. *Molin. tom. 1. de iust. & iur. disp. 134. §. verum.*

4 Quæ sunt dispositiones perfectæ?
Resp. Testamentum clausum, vel apertum, codicillum, donationes factę cum testibus, & solemnitatibus à Iure ciuili, vel canonico pósitis, nempe de iure ciuili requiruntur septem testes, *vt l. hac consultissima, §. ex imperfecto. C. de testam.* sed inter liberos sufficiunt duo testes; de Iure verò canonico sufficit Scriba, vel Notarius, & duo testes, & in fauorem operæ piæ sufficit Parochus cum duobus testibus, coram quibus poterit facere dispositionem per verba de præsenti.

5 Quæ sunt dispositiones imperfectæ?
Resp. Primò, quando ex aliquo accidenti deficit aliqua solemnitas, vt si deficerent testes, vel si testator incepisset Testamentum, aut codicillum verbo, aut scripto, & aliqua disposuisset, & morte præuentus non potuerit illud subscribere, neque absoluere. Secundò, quando testator animum habere disponendi de suis bonis ad pias causas, & id declararet coram vno, duobus, vel tribus testibus, vel haberet instructionem propria manu scriptam, & vocaret tabellionem, & morte præuentus fuit; tunc enim ista dispositio dicitur imperfecta, *vt tenet Iulius Clarus. q. 54. §. testamentum, & alibi.*

6 Testamentum factum in fauorem causæ piæ, si sit imperfectum secundo modo, erit ne validum?
Resp. Ex opinione omnium DD. tale testamentum etiam in fauorem causę pię non est validum, sed succedunt hęredes ab intestato ex pluribus rationibus. Prima, quia talis dispositio non est Testamentum, immo potius est preparatio ad Testamentum. Secunda, quia verba enunciatiua sunt in triplici differentia, vel sunt de præterito, vt si quis dicat, meam domum dedi Ecclesiæ, vel de præsenti, vt si quis dicat coram Parocho, & duobus, vel tribus testibus, vel coram tabellione, meam domum do Ecclesiæ, & ista dicitur perfecta dispositio; aut sunt de futuro, vt si quis coram testibus dicat, domum meam volo relinquere Ecclesiæ, vel volo instituere Petrum hæredem, vt ipse ex meis bonis ædificet Ecclesiam, tunc talis dispositio nulla est, nec inducit aliquam obligationem, quia verbum, volo, iunctum infinito, nullam inducit obligationem, cum volo vouere, non est vouere, nec volo dare, est dare, sed est quædam dispositio, & preparatio ad id faciendum, *vt tenent omnes DD. in l. si quis stipulatus, ff. de verb. oblig. Menoch. lib. 4. præsumpt. 100.*

7 Dispositio imperfecta primo modo (scilicet quādo quis cœpit facere Testamentum, & tabellio cœpit scribere, & mandauit aliqua legata pia, & moriatur) valebit ne in fauorem operæ piæ?
℟. In isto casu sunt varię DD. opiniones; partem affirmatiuam tenet *Molin. de iust. & iur. disp. 104. §. verum, tom. 1. cum Couarr. c. relatum. num. 10. Bartol. & Panorm.* ab eo relatis, & fultus ratione, quia de Iure

iure naturali nullæ solemnitates requirebantur ad validitatem testamenti, sed sola expressa voluntas testatoris, & hic satis exprimitur, & hoc sufficit in fauorem operæ piæ, vt talis dispositio sit perfecta; sed partem negatiuam *tenet Iul. Clar.q.7. §. testamentum.Gomez ad l.33.Taur. num.* 18. pluribus rationibus. Prima, quia talis actus fuit imperfectus, & talis dispositio, neq; est recepta de iure Canonico,neq; de iure ciuili, cum in eo deficiant omnes solemnitates. Secunda, quia ille testator potuit mutare suam voluntatem, antequam finiret testamentum, & sic relinqui debet in suo libero arbitrio vsque ad finem mortis, & vsque ad perfectionem testamenti. Tertia, quia solemnitates testamentorum institutæ sunt ad euitandas plures fraudes, quæ in tali casu possunt succedere. Quarta, quia licèt de iur. natu. nullæ solemnitates requirentur in testamento, tamen de iure positiuo iustis de causis, positæ sunt certæ solẽnitates ad validitatem testamenti,& istæ semper sunt seruandæ, cum pertineant ad bonam reipublicę gubernationem. Quinta, quia in fauorem operæ piæ à iure positiuo, & Canonico iam est datum priuilegiũ, vt coram parocho, & duobus testibus valeat testamentum, quod non valet in fauorem personæ sæcularis, & in nullo text. neq; Canonico expressè inuenitur,quòd dicta dispositio imperfecta valeat ad verum testamentum in fauorem operæ piæ. Sexta, quia incępisse disponere nõ est simile dispositionem, & quis non obligatur, nisi per dispositionem perfectam. Vltima, ne de facili tollatur ius hæredibus ab intestato, quod necessarium est ad conseruationem Reipublicæ.

8 Si infirmus amittat vocem, & per signa faciat testamentum ad pias causas, erit ne validum?

℞. Erit,si sint duo testes,& parochus,& omnes concordent ante Iudicem signis voluisse talem testatorem instituere Ecclesiam hæredem, & dare legatum pium pauperibus, sed non valebit deficiente vno teste, vel parocho; ratio est quia voluntas testatoris, & prædictæ solemnitates faciunt verum testamentum, *vt tenet Iulius Clarus in practica criminal. quæstione 6.§.testamentum, & cap. relatum, il primo, de testam.*

9 Potest quis testari per procuratorem ad pias causas?

Resp. Potest, licèt in mandato, vel procura detur ei facultas absoluta, vel limitata, vt post eius mortem de futuro faciat suum testamentum *Iul.Clar.quæst.6. §.testamentum.*

10 Si quis habeat facultatem ab alio solùm ad testandum ad pias causas, & excedens facultatem aliqua legata non ad pias causas relinquat, tale testamentum erit ne validum?

Resp. Distinguendo quo ad pias causas erit validum sed quo ad non pias causas non erit validum, non ex defectu testamẽti,sed ex defectu facultatis,quia fines mandati transgredi non debent. *vt tenet Iulius Clar. vbi sup.*

11 Talia legata ad non pias causas in isto casu accrescent ne operæ piæ, an hæredi ab intestato?

Resp. Cum distinctione, si mandatum dicat, quòd omnia sua bona relinquantur pauperibus,vel pro sua anima, tunc legata non pia accrescent legatis pijs libra pro soldo, vel rata pro quantitate; si verò mandatum fuit limitatum in mille aureos, tunc accrescẽt hæredi ab intestato,quia opera pia non habet ius accrescendi, sed debet contineri intra terminos limitatos. *Molin.de iust.& iur.tom.1.tract.2.disp.*134.*§. quãdo, in fin.*

12 In testamento ad pias causas requiritur necessariò institutio hæredis?

Resp. Non,quia hoc est priuilegium speciale in fauorem causæ piæ, cum alijs pluribus priuilegij. *Molin. vbi sup.*

13 Si quis dicat in testamento, relinquo animam meam hæredem, vel Iesum Christum, vel Beatam Virginem, vel pauperes, tunc quid erit agendum?

Resp. Tale testamentum erit validum, & executor erit Ordinarius, & in eius defectu disponet illa bona ad causas pias magis necessarias,& vtiles, *vt tenet Mol. vbi sup.*

14 Testes in testamento ad pias causas quales debent esse?

℞. Sufficit,vt sint serui, fœminæ,domestici, vel coniuncti, dummodo sint capaces, & non patiantur aliquem defectum positum à Iure, quem debet probare ille, qui intelligit non esse legitimum testamentũ, quia de Iure imponenti incumbit probatio. *Molin.vbi supra.*

15 Quarta falcidia vnde dicitur, & quare introducta sit?

Resp. Dicitur à falce,quia resecat legata, vel secundũ Bartol. super instit.tit.de lege Falcid. à Caio Falcidio Tribuno plebis, qui eam instituit, & introducta fuit ea ratione, quia secundum legem 12. tabularum cuilibet licitum erat omnia sua bonam legata pia, vel non pia distribuere, vnde accidebat, vt multi decederent sine hærede, quia hæredes nolebant hæreditatem acceptare, cum haberent paucum, vel nullum lucrum, ideo lex Falcidia iussit, vt nullus possit testari in legatis vltra dodrantem, idest vltra nouem partes suorum bonorum, quia necessariò debebant hæredi relinquere quartam partem suorum bonorum. *ita Bartol. in instit de lege Falcidia.*

16 Quando quis disponit in suo testamento vltra dodrantem, idest vltra nouem partes suorum bonorũ, quomodo sumitur quarta falcidia, & in qua quantitate?

Resp. Æs diuiditur in duodecim partes, ad cuius similitudinem hæreditas distribuitur in duodecim partes no licet testatori distribuere in legata vltra partes nouem; quòd si contrarium fecerit in ea quantitate, vel parua, vel magna, in qua non reliquerit quartam partem integram hæredi, legata debent eã supplere rata pro quantitate, vel soldo pro libra, ita quòd si hæres habuerit solùm duas partes, omnia legata debent ei dare aliam partem, vt habeat quartam partem integram hæreditatis §. 1. *& final. instit.de l.falcid.*

17 Si hæres non faciat inuentarium intra tempus à lege constitutum, vel illud faciat fraudolenter, vel sua culpa diminutum, poterit ne petere quartam falcidiam?

Resp. Non, quia sua culpa perdidit eam actionem. *glos.fin.instit.de leg.falcid.Bart.in authen. sed cum testator, in 8.C.ad l.falcid.*

18 Quarta falcidia quomodo deducitur ab hæreditate?

℞. Si

Resp. Si hæres institutus non habeat quartam partem tot ius hereditatis, tunc sublato ære alieno, & funerali, legata debent supplere illam partem, quæ deficit hæredi ad consequendam pro suo labore quartā falcidiam; ratio est, quia æs alienum non sunt bona defuncti, & funerale est necessarium defuncto secundum qualitatem personæ; quia est vltimus honor huius vitæ. *Inst. de lege quarta falcidia, & ibi glos.*

19 Quarta falcidia debet ne tolli à legatis pijs?

Resp. Non tollitur à legatis pijs, nec in testamento militis habet locū quarta falcidia; ratio est, quia militia cœlestis, terrena est nimis in iure priuilegiata, neq; tollitur à legitima, nec à dote mulieris, quando maritus legat vxori suam dotem: ratio est, quia legitima, & dos mulieris non computantur, sicut bona testatoris, etiam non tollitur à libertate seruorū; cum seruitus introducta sit de iure gentium, & ius fauet nimium libertati, quia seruitus est nimium nociua, cum sit contra ius naturale. *Inst. de quarta falcidia in gloss. vlt. l. testamento glos. 2. C. ad legem Falcid. & auth. de hæredibus, & falcidia. §. hinc nobis collat. 1.*

20 Si quis instituat Titium, & Seium, hæredes in partes æquales, & Titiū legatis paucis grauet ita, quòd apud Titium remaneat quarta falcidia integra respectu totius hæreditatis, tàm suæ partis, quàm partis Seij; Seium verò ita grauet in legatis in sua medietate, vt non remaneat apud eum quarta falcidia, nec respectu totius hæreditatis, nec respectu suæ medietatis, in isto casu poterit nè Seius petere quartam falcidiam, sicut habuit Titius?

Resp. Seius poterit deducere quartam falcidiā à legatis sibi commissis secundum medietatem hæreditatis, in qua fuit institutus; ratio est, quia licèt hæc hæreditas sit vna respectu testatoris, reputantur vt duæ hæreditates distinctæ, respectu duorum hæredū, & quælibet ex his duabus hæreditatibus diuiditur in duodecim partes, & licet Titius habuerit septem partes ex duodecim, hoc non obstat, quin Seius debeat habere quartam partem respectu medietatis in qua fuit institutus hæres, quia tot sunt hæreditates, quot sunt hæredes, & idem dicendum est, si fuerint quatuor, vel plures hæredes, quilibet hæres in ea quantitate, in qua fuit hæres, debet diuidere hæreditatem suam in duodecim partes, & retinere sibi à suis legatis quartam falcidiam respectu suæ hæreditatis, non obstante, quòd alij hæredes habuerint quartam falcidiā respectu totius hæreditatis ratio fundamentalis est, quia tot reputantur hæreditates distinctæ; quot sunt hæredes ad deducendam quartam falcidiam, *Institut. de lege Falcid. §. & cum quæsitum.*

21 Testamentum factum à parocho presbytero coram duobus, vel tribus testibus, valebit ne etiam, si non adsint solemnitates legales?

Resp. Valebit solùm quò ad pias causas, & in legatis relictis pauperibus, & Ecclesijs, sed non in institutione hæredis, neque in legatis relictis suis parentibus; ratio est, quia in fauorem piæ causæ iudicatur testamentum secundum ius Canonicum, & non secundum ius ciuile.

22 Legatum pium, in quo Missæ relinquuntur, potest acceptari à quacumque Ecclesia, vel Clerico sine licentia sui Episcopi?

Resp. Si legatum pium relictum fuerit Clerico sæculari, vel Ecclesiæ sæculari ante acceptionem, debet præcedere licentia Episcopi in scriptis; si verò relictū fuerit regularibus, vel Ecclesiæ regularium, debet præcedere licentia sui Generalis, vel Prouincialis ex decreto nouissimè edito Vrbani VIII. 21. die Iunij 1625. de celebratione Missarum,

23 Episcopus, vel eius Vicarius, vel Generalis, vel Prouincialis, quas diligentias debet facere ad dandā cum secura conscientia licentiam acceptandi legata Missarum?

℞. Debent inquirere diligenter, an tales Sacerdotes possint satisfacere oneri de nouo sibi imponendo, & inquirere, an satisfaciant oneribus sibi ante impositis calculando, & computando numerum Missarum, quas debent dicere, esse dies liberos ad dicendas nouas Missas, vel numerum sacerdotum illius Ecclesiæ, vel numerum Missarum, quas Ecclesia tenetur singulis annis dicere, & etiam debet considerare, an legatum sit pingue ad tales Missas dicendas, aduertendo, quòd sufficiant ad substentationem congruā sacerdotis pauperis iuxta constitutiones synodales illius Prouinciæ, ita quòd Ecclesia, vel sacerdotes non accipiant supra se onus, quod non possint commodè portare, vt habetur in dicto decreto Vrbani VIII.

24 Sacerdos, qui accipit eleemosinam pro celebranda Missa poterit ne aliqua parte sibi retenta de dicta eleemosina committere alteri sacerdoti, vt Missam pro illo celebret?

Resp. Non, ratio est, vt omne damnabile lucrum ab Ecclesia remoueatur, & ita prohibitum est per decretum Vrbani VIII. Summi Pontificis editum 21. Iunij 1625.

25 Si quis habeat beneficium curatum, vel simplex cum onere, vt dicat decem, vel octo Missas, & tale beneficium sit pingue, & infirmitate, vel alio impedimento non possit ipse celebrare, tenebitur ne dare Clerico celebranti pro illo totam illam portionem, quæ rata pro quantitate competit tali Missæ virtute, & vigore dicti decreti?

Resp. Dictum decretum expressè loquitur de eleemosynis receptis a Sacerdote, non de beneficijs, & capellanijs pinguibus, & de iure extendi non debet ad res non contentas in dicto decreto, & si talis capellanus, vel Parochus, qui per se celebrare non poterit, videtur, quòd satisfaciat dando eleemosinam pinguem secundum consuetudinem illius terræ taxatam per synodum Clerico pro se celebranti, & ratio est, quia beneficium, & capellania non solum instituta est pro celebratione Missarum, sed pro substentatione, & honore talis capellani, vel beneficiati, & semper habent aliena onera, & officia præter Missas.

26 Si testator dedit alicui, vel suo confessori aurum, vt post eius mortem dare pauperibus, vel sibi sumeret, & non essent duo testes præsentes, & moriatur sine testamento, illud non explicet in testamento quid agendum?

Resp. Distinguendo: in foro exteriori talis obligatur à quocumque Iudice restituere tale donum hæredi vel hæredibus ab intestato; sed in foro cōsciētiæ sunt variæ opiniones. *Molin. disputatione* 144. §. quinto, tenet licitè posse retinere tale donū, & disponere de tali re, sicut testator iussit fultus ea ratione,

Kk quod

quod de iure naturæ non requiruntur solemnitates in testamento introductæ à iur.ciu. & can. aliqui verò DD.tenent,quòd etiam in foro conscientiæ debet restituere tale donum hæredibus: ratio est,quia in c. relatum,il primo, de testa. data est forma testamēti etiam,quo ad pias causas,scilicet præsentia parochi, & duorum testium, & deficiente tali forma, omnia veniunt in fauorem hæredis ab intestato,tam in foro exteriori, quàm in foro conscientiæ.

17 Si in testamento minus solemni, sed valido relinquatur pium onus in hæredem, & legatum alicui amico, erit ne validum in fauorem amici?

℞. Erit,quia videtur accessorium sequi naturā principalioris, vt tenet *Emanuel de Costa, vbi sup.*

18 Quando in aliquo testamento hæres sæcularis, & relinquuntur legata pia, ante quem Iudicem debent peti?

℞. Possunt peti ante Iudicem sæcularem, vel Ecclesiasticum; ratio est,quia hæres est sęcularis,& legatū spirituale,& sic causa est mixti fori,vt tenetur *DD. in c. relatum,il 1.de testam.& Molin.vbi sup.*

CAPVT XXVIII.

De aliquibus dubijs in materia Testamentorum.

1 SI quis legat vina, videtur ne legare vasa, in quo condita sunt?

Resp. Affirmatiuè, quia sine illis conseruari nō possunt. *l.nam quod liquidæ.ff. de pen. legata.*

2 Si annus, & mensis testamenti à Tabellione scribantur in cifra, & abbreuiatura, valebit ne testamētum?

Resp. Non, sed sunt aliqui casus,in quibus valet,nēpè in militie,& in testamento ad pias causas. *Bart.l. quod sine.C.de testam. gloss. in l.sed cum patrono, §.fin.ff. de bonor. possessionibus.*

3 Si quis fecit testamentum tempore paupertatis, & instituit Titium hæredem, & post quadraginta annos sit ditissimus,& moriatur absq;alio testamento, hæres habebit ne illam magnam hęreditatem?

Resp. Affirmatiuè, quia testamentum discursu, & longitudine testatoris non infirmatur, neque censetur voluntas immutata. *Paul.de Castr.l.sancimus.C.de testam.num.2.*

4 Si iste ditissimus tempore suæ mortis habeat magnas inimicitias cum illo hærede, & incipiat facere aliud testamentum cum intentione tollendi hęredē, & non perficiat, sed moriatur, hæres vigore primi testamenti, habebit ne hæreditatem?

Resp. Affirmatiuè, quia valet primum testamentum,& non rumpitur per testamentum inceptum,& non finitum. *Paulus de Castro l.cum antiquitas. Cod.de testam.num.1.*

5 Si quis dicat volo nominare tres hæredes, & nominato primo, absque nominatione secundi, & tertij moriatur, valebit ne testamentum, & hæreditas adiudicatur ne hæredi nominato saltem pro tertia parte?

Resp. Non valebit testamentum, neque tertia pars adiudicatur hęredi nominato;quia testator desecit in parte substantiali suæ voluntatis, & non perfecit Testamentum; si verò nominato primo hęrede absque nominatione aliorum perfecit testamentum,& illud subscripsit, tunc tale testamentum non vitiatur quo ad hæredem scriptum, sed solum quō ad hæredes nō scriptos. *Paulus de Castro in l.iubemus. C. de testament. num. 3.*

6 Si testator in Testamento aperto delineat aliqua verba,vel legatum,irritabitur ne totū testamentum?

Resp. Non,sed solum quoad partem delineatam, *l. nostram.C.de testam.*

7 Si testator fecit testamentum coram Notario publico, & ipse posuit illud in suo protocollo, & dedit testatori transumptum, & testator rupit tale transumptum, & cancellauit, sed non cancellauit protocollum, si talis moriatur absque alio testamento, valebit ne protocollum illud?

℞. *Cum Bart. & Paul.de Castr.* quòd non valebit;quia talis ruptio testamenti fuit ruptio, & cancellatio talis protocolli, cum vtrumque pendeat ex voluntate testatoris.*l. nostram.C. de testament.*

8 Quare in testamento requiritur maior solemnitas, quam in alijs contractibus inter viuos?

Resp. Quia sępè fiunt ab infirmis,quibus vires mentis, & corporis deficiunt, & sic vt fraudes tollantur, maior solemnitas ponitur à lege. *Paul.de Castr.l.iubemus.C.de testam.num.2.*

9 Si mercator dicat in suo libro, Titius debebat mihi centum, & ab eo accipio pro residuo decem, & postea dictus mercator, vel hæres petat à Titio nonaginta, & Titius non possit probare solutionem nonagintorum, quid agendum?

Resp. Titius liberabitur;quia in verbo illō, residuo, nonaginta continentur.*l.ex pluribus.ff. de solutionib.*

CAPVT XXIX.

De Successionibus abintestato.

1 QVid est successio ab intestato?

Resp. Quando quis claudit vltimum diem sine testamento,vel cum testamento rupto, vel inualido.*Hostiens.in sum. tit. de successionibus ab intestato, & gl. in c.1.eod.*

2 Clericus potest ne testari?

Resp. Potest, tàm de bonis proprijs patrimonialibus,quam acquisitis intuitu sui beneficij, & potetit instituere hæredes, sicut laicus.*c.1.eod.tit.*

3 Si Clericus discedat intestatus,quis succedit in bonis eius?

Resp. Hæredes legitimi,& his deficientibus, cōsanguinei,& si non sint Ecclesia,in qua est beneficiatus, vel cui est adscriptus.*cap.1.eod.tit. de successionibus ab intestato.*

4 Clericus tenetur ne proprijs bonis aliquid relinquere Ecclesiæ, cui seruit?

Resp. Non,sed bonū esset ei aliquid relinquere;quia habetur

habetur loco matris. *Abb. in c. cum dilectus, eod. tit. n. 2. de success. ab intestato.*

5 Bona patrimonialia Clerici, si discedat sine testamento, ad quem pertinent?
Resp. Ad Ecclesiam, cui seruiebat tempore mortis. *Abb. c. 1. eod. tit. n. 1.*

6 Si talis non seruiat alicui Ecclesiæ tempore mortis, & discedat intestatus, ad quem pertinent bona illius?
Resp. Ad Episcopum, non vt ipse his bonis fruatur, vel conuertat in suos vsus, sed vt det pauperibus, & operibus pijs. *Abb. vbi sup.*

7 Substantia Clerici morientis ab intestato, quomodo diuiditur?
Resp. Debet diuidi ab Episcopo in quatuor partes. Prima Episcopo. Secunda Ecclesiæ. Tertia pauperibus. Quarta parentibus idoneis. *c. sancto, eod. tit. & ibi glossa.*

8 Sufficit vnus testis ad probandam validitatem testamenti?
Resp. In fauorem Ecclesiæ, vel operæ piæ vnus testis cum alijs adminiculis vehementibus sufficit, sed in fauorem sæcularium non sufficit. *cap. cum dilectus, de successionibus ab intestato, & ibi gloss.*

9 Si parentes Clerici morientes sint heretici, potest aliquid illis donare, vel hæredes eos instituere?
Resp. Non, quia delictum hæresis priuat eos omni commodo, & tales sunt excommunicati à iure. *glos. in c. sancto, eod. tit.*

10 Si Clericus de facto instituat hereticum heredem, quid agendum?
Resp. Talis reputatur quasi decessisset ab intestato, licet ille ignorauerit talem esse hæreticum. *c. sancto, eod. tit. & Abb. ibi.*

11 Testamentum factum per verba enunciatiua valet ne?
Resp. Valet quo ad pias causas, & in fauorem Ecclesiæ. *c. cum dilectus eod. tit.*

12 Quæ sunt verba enunciatiua?
Resp. Illa, quæ exprimunt voluntatem per verba de præterito, vel de præsenti, non autem de futuro; vt si quis dicat bona mea donaui monasterio, vel de præsenti dono, & non dicat donabo, vel volo donare. *cap. cum dilectus, eod. tit.*

13 Si quis alieno ore, & non suo, voluntatem suam in Testamento enuntiet, valebit ne tale testamentum?
Resp. Ad pias causas, & in fauorem Ecclesię valebit. *Abb. in c. cum dilectus, eod. tit. vt sup. nu. 1.*

14 Verba enunciatiua per alium prolata, habent ne vim testamenti?
Resp. Solùm ad pias causas; & in testamento militis hoc à iure concessum est in fauorem militiæ, vbi notarij non sunt. *Abb. in capit. cum dilectus. eodem tit. numero 14.*

15 In testamento potest ne quis facere contractum, vel debitum confiteri?
Resp. Affirmatiuè; quia habet libertatem sicut in alijs contractibus. *Abb. vbi sup. num. 4.*

16 Si quis confiteatur in suo testamento se habuisse bona aliena, & quod restituantur, si postea conualescat, poterit ne compelli ad restituendum?
Resp. Distinguendo; si pars fuit præsens, vel notarius, vel talis confessio fuit iurata, poterit compelli: si verò nihil harum rerum fuit, non poterit, sed requiritur alia probatio. *Abb. vbi sup. nu. 19. in c. cũ dilectus.*

17 Si furiosus sit semel furiosus, & faciat suum testamentum in sana mente, quis debet probare sanitatem illius?
Resp. Ille, quem instituit hæredem; quia semel furiosus de iure semper præsumitur furiosus, cũ sit infirmitas difficilis curæ. *Abb. vbi sup. in capit. cum dilectus, num. 20.*

CAPVT XXX.

De Sepulturis.

1 QVid est sepultura Ecclesiastica?
Resp. Est locus, vel sepulchrum in loco sacro, vel cæmeterio, vbi corpora defunctorum requiescũt, vsque in diem iudicij. *Vgolin. de offici. & potesta. Episc. tract. 1. c. 16.*

2 Sepultura, vel ius habendi, & ponendi in tali loco sedilia, potest ne vendi?
Resp. Non, neque de illa re transferri dominium directum, ita vt emptor Dominus fiat, quia locus sacer est, & alienari nequit. *l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig. l. in tantum. §. sacræ. ff. de rerum diuisione*; neque auctoritate Episcopi hæc alienari possunt. *Abb. in c. abolendæ, de sepulturis, nu. 1.*

3 Facultas sepeliendi aliquem, & ponendi sellam, vel scamnum in certo loco potest ne dari, & à quo?
Resp. potest, & à quocumque parocho, ita quod nullum ius tra sferatur, & possit hæc facultas ab ipso parocho adimi ad arbitrium suum; non enim præscribi potest locus in Ecclesia. *Abb. vbi sup. num. 5. & Nauar. consi. 1. eod. tit. nostro.*

4 Quis debet sepelire mortuos, & facere officium presbyteri in processione defuncti?
Resp. Parochus proprius illius defuncti, vel alter Clericus de licentia parochi. *Clement. dudum, de sepultur. & c. ex parte, il 1. eod. tit.*

5 Quæ priuilegia excipiuntur ab hac reuocatione generali facta à *Trid. syn. sess. 25. de refor. cap. 13. sup. quartam funeralem?*
Resp. Excipiuntur monasteria illa, quæ habent priuilegium per quadraginta annos ante publicationẽ Concilij accipiendi quartam funeralium.

6 potest parochus petere, vel accipere aliquid pro sepeliendis mortuis?
Resp. Non, nisi sit consuetudo. *Abb. vbi sup. nu. 6. & c. ad apostolicam, de simonia.*

7 Quando quis eligit sepulturam in aliqua Ecclesia quæ non est sua parochia, quid debet percipere proprius parochus?
℞. Quartam funeralem. *Clem. dudum, de sepult. §. verum; & ibi glos.*

8 Quæ est quarta funeralium?
Resp. Quarta pars missarum, & piorum legatorũ, vel eleemosynarum, quas defunctus reliquit pro anima sua. *Trid. syn. sess. 25. c. 13. vt latè dixi lib. 4. c. 45. de parochis.*

9 Quando quis extra suam parochiam sepelitur, vel iubet extra suam parochiam dici suffragia, cui debetur de iure quarta funeralium?
℞. Ecclesiæ Cathedrali, vel parochiali, etiã si ex pri-

 uilegio

uilegio talis quarta funeralium concessa fuerit alicui monasterio, vel hospitali, quia talia priuilegia reuocata fuerunt, & etiam si sint contenta in Mari magno per *Trid. synod. sess. 25. c. 13.*

10 Si sit consuetudo in aliqua Ecclesia percipiendi tertiam partem, vel medietatem funeralium, debet ne seruari?
Resp. Talis consuetudo seruanda est. *Bal. in cons. 70. quem refert, & sequitur Tuscus littera Q. conclusione 23. & 30.*

11 Si oriatur lis inter monasterium, & parochum super quarta funeraliū, cui incumbit onus probādi?
Resp. Si monasterium sit in possessione, vel quasi percipiendi quartam funeralium, parocho; si verò monasterium non sit in possessione, monasterio, ita *Doctorum super capitul. 13. sess. 25. Concil. Trident. de hoc dixi latè libro 6. capitul. 12. de sepultura in Ecclesiis Regularium.*

12 Si aliquod monasterium habeat priuilegium percipiendi quartam funeralium, & tale priuilegiū non sit in vsu, quid agendum?
Resp. Non poterit amplius vti tali priuilegio, neque percipere quartam funeralium; ratio est, quia iam est derogatum tale priuilegium, & data quarta funeralis rectori parochiæ. *per Tride. synod. sess. 25. c. 13. de reform.*

13 Poterit quis liberè sibi eligere sepulturam in Ecclesia, in qua voluerit?
Resp. Poterit. *c. 1. de sepultur. & c. cum quis, §. si quis eodem tit. in 6.*

14 Si quis moriatur in altera parochia, vel ex Testamento in alia sepeliatur quid agendum?
Resp. Si moriatur in aliena, ad propriam deducendus; si sepeliatur in aliena, vel in conuentu à proprio parocho, vsque ad Ecclesiam deducendus est, *c. 1. & c. licet, de sepulturis. in 6.*

15 Cum aliquis sepelitur in Ecclesia regularium, possunt ne regulares ingredi in parochiam alienam cum cruce inuito parocho?
Resp. Licèt variæ fuerint opiniones, hæc difficultas iam sublata fuit, & sicut dicti regulares etiam prætextu consuetudinis non intrent in parochiam alienam processionaliter cum cruce ad deferenda corpora defunctorum, nisi vocato proprio defuncti parocho, & eo præsente, nisi ipse det licentiam ad contrarium faciendum. *Steph. Quaranta, in sum. bullar. ver. priuilegia regularium. vbi refert hoc decretum, & de hac materia dixi lib. 6. cap. 12. per totum.*

16 Si quis habeat sepulchrum suorum malorum, & moriatur, & non eligat sibi specialem sepulturam, vbi sepeliendus est?
Resp. In sepulchro suorum maiorum. *c. 1. de sepulturis, tamen quarta funeralium parochiæ debetur.*

17 Si quis relinquat anniuersarium perpetuum, & non dicat in qua Ecclesia, vbi dici debet?
Resp. In Ecclesia, in qua sepultus fuerit. *Cuman. cons. 5. Tusc. pract. quæst. conclus. 337. lit. A.*

18 Inducentes aliquem, vt sepeliatur in tali Ecclesia, quæ non est sua parochia, quàm pœnam incurrunt?
Resp. Si sint fratres religiosi, vel clerici sæculares, suspenduntur per *Clem. fin. de pænis. §. fin.*

19 Beneficiatus, monachus, vxor, & Peregrinus si nō eligant sepulturam, vbi sepeliri debent?
Resp. Beneficiatus in Ecclesia sui beneficij, monachus, in monasterio, vxor in sepultura sui mariti, peregrinus in parochia, vbi moritur. *c. fin. de sepultur. lib. 6. Tusc. concl. 277. lit. P.*

20 Si vxor habuit plures viros, cum quo sepelietur?
Resp. Cum vltimo. *Tusc. vbi sup.*

21 Si creditor petat, vt aliquod corpus defuncti sui debitoris, vt pignus quoddam sequestretur, & non sepeliatur, donec pecunia debita ei soluatur, quid debet ordinare Iudex Ecclesiasticus?
Resp. Debet dare licentiam, vt tale corpus sepeliatur, non obstāte petitione creditoris. *authent. vt cum de appellatione cognoscitur. DD. in leg. cum sit iniustum Cod. de sepul. violat. & hanc esse communem opinionem testatur Vivius in sua Syluan. opin. 171. & quamquam creditor appellet, non est audiendus. DD. & gl. in capit. ex parte, il primo, de sepultur. l. fin. Cod. de appellat. Farinac. lib. 1. variar. quæst. crimin. tit. de delictis, & pœnis, q. 20. num. 139.*

22 Creditor, qui hoc petit, quam pœnam incurrit?
Resp. Varias pœnas, & etiam ille, qui tempore ægritudinis debitorem molestia afficit, quas recenset *Farin. vt sup. & Menoch. de arbit. iudicijs, & auth. item, qui, C. de sepul. violato.*

23 Qui carent sepultura Ecclesiastica, ita vt in loco sacro sepeliri non debeant, & sepulti ab eo extrahi possint?
Resp. Plurimi. Primò, qui in torneamentis moriuntur. *c. 1. & 2. de torneamen.* Secundò, qui in duello. *Trid. synod. sess. 25. c. 19. de refor.* Tertiò, qui semel in anno non est confessus, neque sumpsit Eucharistiam, nisi de consilio sacerdotis prorogasset. *cap. omnis de pænit.* Quartò, monachus, qui cum peculio sine licentia Abbatis mortuus est. *c. monachi, de statu monachor.* Quintò, vsurarij manifesti, nisi prius satisfecerint, vel iusserint satisfieri. *capit. quia, de vsur.* Sextò, qui Deum maledixerunt, si pœnitentiam non egerunt. *cap. 2. de maledicis.* Septimò, excommunicati notorij, & denuntiati. *Steph. Quaranta tractat. de censur. tabul. 2. cap. 9.* Octauò, interdicti notorij, & denuntiati, *Quaranta vbi sup. c. 3. tabul. 5.* Nonò, publici peccatores, qui pœnitentiam non egerunt. Decimò, qui in articulo mortis requisiti noluerunt cōfiteri sua peccata, nec dant signa contritionis, & qui se ipsos occiderunt animo desperandi, sed non effugiendo aliud maius periculum, vt qui laqueo se suspendeċt propter desperationem, hoc intelligitur, si sint mentis compotes, non autem si sint insani. *c. placuit. 23. q. 5. & alij relati à glos. in c. ex parte, il secondo, de sepultur. Nauar. cons. 7. eod. tit. Trid. syn. sess. 25. c. 19.* Vndecimò hæretici, fautores, defensores hæreticorum. *capit. quicumque de hæreticis in 6.*

24 Suffragia, & Missæ, vel eleemosynæ, seu orationes quis debet curare, vt fiant pro defunctis?
Resp. Episcopus, & parochus eius loci. *Trid. syn. sess. 25. de purgatorio.*

25 Corpora defunctorum possunt transferri in aliā Ecclesiam?
Resp. Non sine licentia superioris, & iusta causa ruinæ Ecclesiæ, nisi fuissent depositata; tunc enim portari possunt sine licentia. *l. 1. Cod. de religiosis, & sumptibus funerum.*

6 potest Episcopus, vel Iudex Ecclesiasticus concedere licentiam Iudici sæculari exhumādi corpus defuncti ad finem capiendi informationes?
℟. potest absque metu irregularitatis, qui actus, qui requi-

requiritur ad incurrendam irregularitatem ex defe-ctu lenitatis, debet esse proximus, & directus in mortem alicuius, sed iste actus est causa remota. *Soto de iust. & iur. lib. 5. quaest. 1. art. 9. Nauar. in manual. cap. 27. num. 207.*

27 Quam pœnam incurrunt sepelientes excommunicatum in loco sacro?

℞. Si scienter hoc faciant sunt ipso facto excommunicati, etiam si sint religiosi exempti; ratio est, quia pro excommunicato non orat Ecclesia, & est quasi membrum putridum Ecclesiæ, *vt tenet Abb. in cap. ad hæc, de priuilegijs, num. 1.*

28 Quam pœnam incurrunt sepelientes corpus alicuius Christiani occultè extra Ecclesiam propter aliquem finem?

℞. De iure ciuili habet pœnam mortis, quia semper hoc fit ad occultandum aliquod magnum delictum, vel ad occultandam pestem, vt tempore pestis sæpè contigit, ne eorum bona igne cremarentur; de Iure verò canonico ipso facto excommunicantur.

29 Quam pœnam incurrunt, qui exhumant corpora fidelium, vt ea spolient vestibus, vel anulo, vel ex alia causa siue iusta, siue iniusta?

℞. Si id faciant sine licentia Iudicis Ecclesiastici, de Iure ciuili habent pœnam mortis, de Iure verò canonico excommunicantur; ratio est, quia corpus fidelis defuncti habetur in Ecclesia, & sepulchro, sicut in sua requie, vsque ad diem vltimi Iudicij, & violatur illud tabernaculum, & domus defuncti, & ideo habent pœnam violatoris, & pœnam sacrilegi, cum talis violatio, & vis fiat in loco sacro, vt habetur *in l. Prætor ait, ff. de sepulchro violato. §. aduersus eos, & tenet Iulius Clarus lib. 5. q. 68. §. vltim. nu. 45. tenet Menoch. lib. 2. de arbitrarijs casu 264.*

30 Quando aliquis defunctus depositatur in aliqua Ecclesia, vt inde transferatur ad aliam, vt solent facere magni Principes, qui extra suam patriam viam vniuersæ carnis ingrediuntur, quid est faciendum in translatione?

℞. Quando sepelitur, debet fieri testimonium authenticum, quòd talis non sepelitur, sed depositatur, & tempore translationis hoc instrumentum debet præsentari ante Iudicem Ecclesiasticum, & ab eo datur licentia, vt transferatur secundùm voluntatem defuncti, & hæc licentia debet notificari Parocho, vel maiori talis Ecclesiæ, & tunc, dicta Missa de requie, potest transferri illud corpus in proprium sepulchrum.

31 Si Ecclesia vetustate fit diruta, vel in aliquo loco fiat Ecclesia noua, cum qua licentia possunt corpora defunctorum transferri in Ecclesiam nouam?

℞. Cum licentia Ordinarij illius loci; ratio est, quia hoc non est mutare sepulchrum, sed illud renouare.

CAPVT XXXI.

De Decimis.

1 Quid est decima?

℞. Quędam portio, & quota fructuum terræ debita Deo, tam diuino, quam humano iure, ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ. *Goffred. in sum. & DD. in cap. ad Apostolicæ, de decimis, & Hostiens. in sum. de decimis, num. 1.*

2 Quot sunt species decimarum?

℞. Tres; prædialis, personalis, & mixta.

3 Quæ est decima prædialis?

℞. Decima pars fructuum tritici, & ordei collecti ex prædio. *c. ad Apostolicæ, de decimis, & ibi glos.*

4 Quæ est personalis?

℞. Decima pars pecuniæ, quæ acquiritur industria, & labore personæ. *c. ad Apostolicæ, eod. tit. nostro, & ibi gloss.*

5 Quæ est mixta?

℞. Fructus ille, qui acquiritur partim ex labore personæ, partim ex fructu terræ, huiusmodi sunt decimæ, quæ dantur ex pecudibus, & ouibus. *c. non est in potestate, & cap. pastoralis, eod. tit. de decim.*

6 Decimæ prædiales cui debentur?

℞. Ecclesiæ, in qua est prædium. *c. cum sint homines, de decimis.*

7 Decimæ personales cui debentur?

℞. Illi Ecclesiæ, in qua quis sumit Sacramentum. *c. ad Apostolicæ de decimis, & ibi gloss. in c. cum homines, ibi glos. eod. titul. nostro.*

8 Decimæ possunt remitti laicis?

℞. Possunt, sed solùm per Papam. *Abb. in c. prohibemus, eod. tit. num. 1.*

9 Qui impedit solutionem decimarum qua pœna punitur?

℞. Excommunicatur, & qui integrè non soluit, non absoluitur, vsque ad integram restitutionem. *Tri. syn. sess. 25. c. 12. de reform.*

10 Decimæ cui debentur?

℞. De iure, Parochijs ex priuilegio, & bullis Apostolicis, Cathedralibus Ecclesijs, & alijs beneficiatis pro rata cuilibet concessa, per totum titulum de decimis. *Trid. vbi sup.*

11 Laici sunt capaces decimarum?

Resp. Non, sed sunt capaces pręscribendi libertatē, non soluendi decimas. *Nau. cons. 2. num. 5. de decim.*

12 De agro nouali debentur ne decimæ?

℞. Debentur.

13 Vbi est præscriptum, vt non soluatur decima personalis, tenetur quis eam soluere?

Resp. Non, quia tale ius pręscribi potest.

14 Potest quota decimarum pręscribi, ita vt pro decima soluatur aliqua certa quota pro sustētatione Clerici, vel detur illi prędium ad eius sustētationē?

Resp. Potest, quia tale ius est pręscriptibile, vt dictū est.

15 Decimę pręscribuntur ab vna Eccles. cōtra aliam?

℞. Affirmatiuè.

16 Quid est præscriptio?

℞. Acquisitio dominij rei immobilis per continuationem possessionis cum bona fide pro tempore à Iure definito. *Hostiens. in summ. de præscriptione rerum immobilium, nu. 1.*

17 Regulares tenentur ne soluere decimas?

℞. Tenentur soluere de prædijs, quæ ab alijs conduxerunt, vel ad eos peruenerunt; dummodo prædia ab initio decimas soluerint. *c. dilecti filij. c. commissum, de decimis. Abb. c. 2. de decim.*

18 Clerici tenentur ne soluere decimas?

Resp. Tenentur de prædijs sui patrimonij. *c. dilecti filij, eod. tit. & ibi glos. Abb. in c. 2. de decim.*

19 Iudæi tenentur ne soluere decimas?
Resp. Tenentur de terris, quas colunt in ciuitatibus Christianorum. *c. de terris, de decim.*

20 Decimę debent solui in principio anni, vel in fine?
Resp. Prædiales, quando fructus colliguntur, personales in fine anni.

21 Fructus decimarum possunt ne concedi in dotem?
Resp. Non, licèt possint vendi, & locari. *Abb. in cap. peruenit, de arbitr. num. 2.*

22 Decimæ sunt ne soluendæ exceptis expensis, & seminibus?
Resp. Licèt in quantitate, & qualitate, & expensa solutionis decimarum, & in loco, vbi decimæ solui debent, cõsuetudo semper seruanda sit, & habeat magnam vim, cum sit optima legum interpres, tamen de iure decimæ integræ soluendæ sunt absq; eo quòd tollantur expensæ, seu semina, quia integræ debentur Deo, sed in personalibus deduci debent expensæ, quia tantùm de lucro soluendæ sunt. *glos. in c. cum homines, e. non est, c. tua nobis de decimis.*

CAPVT XXXII.

De conuersione infidelium.

1 QVis dicitur infidelis?
Resp. Ille, qui non seruat fidem, vel qui frangit fidem Deo, vel hominibus.

2 Quotuplex est infidelis?
℞. Primò, dicitur ille infidelis, qui non habuit vnquã fidem Christianam. Secundò, ille, qui negat fidem, quam professus est in baptismo. Tertiò, qui machinatur in Regem, vel suum Principem, vel negat obedientiam. Quartò, ille, qui aliquid prętmittit, & postea non adimplet, & frangit fidem.

3 Matrimonium tenet ne inter habentes diuersam fidem?
Resp. Non, nisi post factum matrimonium ambo ad eamdem fidem conuertantur. *Abb. c. 1. de conuers. infidelium, num. 3.*

4 Si duo infideles habeant filios, & vnus conuertatur, & alius non; cui debent assignari filij?
Resp. Personę conuersæ, in fauorem fidei, & maiorẽ vtilitatem filiorum, ne moreantur filij apud suspectas personas. *c. fin. de conuers. infidel.*

5 Si aliquis fidelis capiatur in bello licito, efficitur ne seruus?
Resp. Licèt de iure efficiatur seruus, tamen de consuetudine efficitur obses, & detinetur quamdiu soluat aliquam pecuniam proportionatam qualitati suæ personæ. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 2.*

6 Homo, cui debet plus patriæ, vel parentibus?
Resp. Magis debet patrię, quam parentibus, & ideò quis potest occidere suum patrem, si in bello pugnat contra suam patriam, & potest similiter occidere suũ patrem bannitum; quia bannitus hostis est patriæ, licèt Aduocatus magis in lite teneatur postulare pro suo patre, quàm pro sua patria, vel ciuitate, quia hoc non tangit conseruationem vniuersi, sed priuatam vtilitatem, vt dixi in titulo de postulando. *Abb. cap. 1. de conuers. infidelium, num. 9.*

7 Quando dicitur abusio?
Resp. Propriè, quando quis vtitur aliqua re contra naturam talis rei. *Abb. c. fin. eod. tit. num. 2.*

CAPVT XXXIII.

De iure patronatus.

1 HOc nomen patronus, quas significationes habet?
Resp. Primò, in iure ciuili, Adoocatus dicitur patronus, quia causas patrocinatur. *l. rem non nouam. §. patroni. C. de iudicijs.* Secundò, dominus respectu serui dicitur patronus; in iure verò Canonico, qui Ecclesiam extruxit: qu a sicut pater ducit filium de non esse ad esse, sic patronus deducit Ecclesiam ad esse. *Abb. in rubr. de iure patronatus, num. 2.*

2 Quæ differentia est inter pręsentationem, & nominationem?
Resp. Nominatus propriè dicitur antequam præsentetur ante superiorem; pręsentatus verò dicitur, quãdo quis personaliter est pręsentatus coram Episcopo, & sic quis absens poterit nominari, sed non pręsentari. *Fran. cap. fin. de iur. patronatus num. 6. not. Gloss. in Clement. dudum, de sepultur. verbo, præsentari.*

3 Quod est officium patroni, cum beneficium vacat?
Resp. Nominati, & pręsentare, & si sit iuris patronatus Ecclesiastici, instituere. *Trid. syn. sess. 24. cap. 18. de reformat.*

4 Qui dicuntur instituti?
Resp. Secundum leges sunt hęredes ab aliquo in hereditatem ducti, & hoc in primo gradu. *leg. 1. ff. de vulg. substit.*

5 Substituti, qui dicuntur?
Resp. Illi, qui succedunt in loco primorum institutorum in secundo gradu, quia primi mortui sunt. *Instit. de pup. subst. in princ.*

6 Quid est nominatio?
Resp. Quando patronus laicus nominat aliquẽ clericum virtute priuilegij, quod habet ad aliquod beneficium, siue simplex, siue curatum.

7 Quid est pręsentatio?
Resp. Quædam prępositio, quam facit patronus Episcopo de aliquo idoneo clerico, vt Episcopus eũ instituat in tali beneficio. *Goffred. in summ. tit. de iure patronatus.*

8 Quid est institutio?
Resp. Secundum leges, est primus gradus institutorum. *l. 1. C. de liberis præteritis*; sed secundum canones est collatio beneficij Ecclesiastici habentis ius per pręsentationem. *Goffred. vbi sup.*

9 Quid est collatio beneficij, vel prębendę?
Resp. Conferre alicui aliquod beneficium, vel eum in beneficio introducere. *Goffred. vbi sup.*

10 Quid est inuestitura?
℞. Additio possessionis, & vltimus effectus collationis, & communiter fit per traditionẽ, & apprehensionem alicuius rei, veluti per impositionem pilei, per clauos, vel per librum, & tale signum significat posses-

possessionem corporalem, quam institutus apprehẽdit. *Goffr. vbi sup.*

11 Quid competit patrono ratione iuris patronatus?
Resp. Onus, honor, & vtilitas. *c. nobis, de iur. patronatus. Ioan. Andr. c. 1. eod tit.*

12 Quod est onus quod competit patrono?
Resp. Tenetur Ecclesiam defendere ab omnibus oppressionibus, & eam reædificare. *c. quia Clerici, de iure patronatus, & Abb. ibi nu. 2.*

13 Qualis est honor, qui competit patrono?
Resp. Ire primus in processionibus, habere locum separatum commodiorem, & eminentiorem in Ecclesia *c. nobis. de iure patronatus gl. in c. vnico, de iure patronatus. in 6.*

14 Quæ vtilitas competit patrono?
Resp. Pręsentare aliquando suos consanguineos, vel familiares, & si venerit in paupertatem debet ali moderatè de bonis Ecclesiæ. *Abb. in rubr. de iur. patronatus, nu. 5. c. nobis, eod. tit.*

15 Potest nè aliquis institui sine pręsentatione?
Resp. Non, alias institutio erit nulla *6. q. 2. c. 1.*

16 Quotuplex est ius patronatus?
Resp. Duplex, Ecclesiasticum, & laicum. *c. vnico, de iure patronatus, lib. 6.*

17 In quo differunt ius patronatus Ecclesiasticum, & laicum?
Resp. Primò, in eo, quòd ius patronatus Ecclesiasticum est institutum ex proprijs bonis Ecclesiæ, & laicum ex bonis secularibus. Secundò, patronus laicus habet quatuor menses ad præsentandum, patronus Ecclesiasticus habet sex. Tertiò, laicus potest præsentare plures, vel vnum post alterum, & variare; Ecclesiasticus verò nõ potest variare, quia habet maiorem scientiam *c. vnico, de iure patronatus. lib. 6. Trid. synod sess. 14. c. 12. sess. 25. c. 9. de refor.*

18 In quo consistit, quod sit ius patronatus Ecclesiasticum, vel laicum?
Resp. Non in eo, quòd fũdator sit Clericus, vel laicus sed in eo, quòd fundatio fiat ex bonis Ecclesiasticis, vel patrimonialibus taliter, quòd, si Episcopus ex bonis patrimonialibus fundet Ecclesiam, dicetur ius patronatus laicorum, & si laicus ex bonis Ecclesiæ, veluti ex aliquo beneficio dotet Ecclesiam, dicetur ius patronatus Ecclesiasticum. *Achill. de Grass. in cap. 1. de iure patronatus. Mandosius in titul. de iure patronatus.*

19 Quot sunt species iuris patronatus, & quas differentias inter se habent, de quibus loquitur, *Trid. syn. sess. 24. c. 18.*
Resp. Quinque. Primò, est ius patronatus in aliquibus Ecclesi s receptiuis nuncupatis. Secundò, ius patronatus Ecclesiasticum, in quo Episcopus habet institutionem. Tertiò, ius patronatus, in quo Episcopus non habet institutionem. Quattò, ius patronatus laicorum. Quintò ius patronatus mixtum. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de refor.*

20 Quod est ius patronatus in Ecclesi,s nuncupatis receptiuis?
Resp. Quando in aliqua Ecclesia non possunt recipi ad beneficia curata, & simplicia, nisi homines nati in illa diœcesi, vel oppido, & ideò dicitur ius patronatus, quia habet ius quasi hæreditarium à partibus, vt nulli alij recipiãtur in illa Ecclesia, sicut in Hispania, in Episcopatu Calaguritano, & in Archiepiscopatu Burgensi, & in Episcopatu Palentino, & de hoc loquitur Conc. Trid. & de beneficijs, in quibus Episcopus solus potest prouidere, & qui ius patronatus habet. *c. 18. sess. 24. sup. cit.*

21 In hoc iure patronatus, si vacat beneficium curatum, vel in beneficijs, in quibus Episcopus solus potest prouidere, quid debet agere, & quas solemnitates debet seruare?
Resp. Habita notitia vacationis Episcopus solus debet prouidere Vicarium, qui gubernet Ecclesiam cũ congrua portione eius arbitrio assignanda ex fructibus beneficij, deinde intra decem dies debet ponere edicta publica, transactoque tempore edictorum ipse, vel eius Vicarius ad minus cum tribus examinatoribus synodalibus, vel pluribus examinare omnes scriptos, & inter eos, quos examinatores synodales idoneos iudicauerint, Episcopus solus debet eligere magis idoneum, & illi, & non alteri facere collationem. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de refor.*

22 Quod est ius patronatus Ecclesiasticum, de quo loquitur Conc. Trid. sess. 24. c. 18. §. si verò iuris patronatus?
Resp. Quando aliquis de bonis Ecclesiasticis fundat aliquod beneficium curatum, & relinquit patronum Ecclesiasticum, seu dignitatem alicuius Ecclesiæ, vel Abbatem alicuius monasterij, vel moniales; & si institutio huius beneficij pertinet ad Episcopum dięcesanum; tunc verò dicitur ius patronatus Ecclesiasticum, & de hoc loquitur *Conc. Trid. in §. si verò. d. sess. Trid. vbi sup.*

23 Quando vacat beneficium curatum iuris Ecclesiastici, quid debent facere Episcopus, & patronus?
Resp. Ponere edicta, examinare omnes scriptos cũ synodalibus, sicut supra, & inter eos, quos examinatores synodales idoneos reputauerint, Patronus solus magis idoneum eligat, & Episcopus ei, & non alteri institutionem faciat. *Trid. syn. vbi sup.*

24 Si vacauerit beneficium iuris patronatus, in quo Episcopus collationem non habet, quid debent facere Episcopus, patronus, & collator inferior?
Resp. Ponere edicta, examinare cum synodalibus omnes volentes examinari, & ex approbatis ab examinatoribus, Episcopus solus eligat magis idoneum, & eum tradat patrono, patronus præsentat inferiori collatori, & ipse illi non alteri, facit collationem. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. vt sup.*

25 Quod est ius patronatus laicorum?
Resp. Quando aliquis ex bonis patrimonialibus fundat aliquod beneficium curatum, siue relinquat patronum Ecclesiasticum, siue laicum. *Abb. in rubr. de iur. patr. num. 6.*

26 Si vacauerit beneficium curatum iuris patronatus laicorum, quid debent agere patronus, & Episcopus?
Resp. Patronus præsentare vnum, vel plures: si vnũ præsentet, examinatores, si illum idoneum inuenerint, Episcopus debet facere illi collationem; si verò plures præsentet, inter illos solos, debet fieri concursus, & inter eos, quos examinatores idoneos inuenerint, Episcopus debet eligere magis idoneum, & illi facere collationẽ. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. & vbi sup.*

27 Quod est ius patronatus mixtum?
Resp. Quando quis dotauit beneficium curatum, partim ex bonis Ecclesiasticis partim ex bonis patrimonialibus?

28 Si vacauerit beneficium iuris patronatus mixti quid debet facere Episcopus, & quid patronus?

Resp. Con

Resp. Concursus est faciendus, & omnia seruanda, sicut in beneficio iuris patronatus Ecclesiastici, quia accessorium sequitur natura sui principalis.

29 Institutio ad quem pertinet, postquam patronus præsentauit?

Resp. Ad Episcopum solum. *Trid. syn. sess. 24. cap. 18. vt supra.*

30 Quomodo consequitur ius patronatus?

Resp. Primò, fundatione facta ex suis proprijs bonis de consensu Episcopi. Secundò, dotatione, vt si quis dotet Ecclesiam de suis bonis. Tertiò, emptione, vt quando venditur, vel alienatur in ius patronatus. Quartò, donatione. *Trid. syn. sess. 25. c. 9. de refor. Abb. c. illud, de iure patronatus, & in rubr. nu. 6. eod. tit. c. quicumque. 17. q. 4. c. filijs, 16. q. 7.*

31 Si plures idonei præsententur Episcopo, quis eorum debet eligi?

Resp. Ille, quem Episcopus iudicauerit magis idoneum; & si omnes æqualiter sint idonei, quem ipse voluerit. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de refor. & sess. 25. c. 9. Vgolin. de offic. & potest. Episcop. fol. 137.*

32 Quis debet approbare, & confirmare ius patronatus, quando de nouo fit?

Resp. Episcopus, quia sui muneris, & iurisdictionis est *c. vnico, de iure patronatus. lib. 6. Vgol. de offic. & potest. Episcop. fol. 131. p. 2.*

33 Quibus modis amittitur ius patronatus?

Resp. Pluribus. Primò, venditione. Secundò vsurpatione bonorum Ecclesiæ. Tertiò, si probari non possit per instrumentum authenticum, vel per multiplices præsentationes. Quartò, si quis per se vel per alium occiderit Rectorē beneficij Iuris patronatus; quia sua malitia nō debet consequi cōmodum. Quintò propter hæresim. *Trid. syn. sess. 25. c. 9. de refor. Abb. in c. in quibusdam, de pœnis.*

34 Quibus modis amittitur ius patronatus, ad tempus, vel pro vna vice?

Resp. Alijs quinq; modis. Primò, si legatus a latere sibi reseruauerit aliquam præsentationem. Secundò, quando quis præsentauit indignum, si est laicus patronus, præsentatio deuoluitur ad quem collatio pertinebat, nisi probet ignorantiam: si sit Clericus, patronus non excusatur ignorantia. Tertiò, si intra tempus non præsentauit. Quartò, quando est patronus excommunicatus, & denuntiatus. Quintò, si lis oriatur supra ius præsentandi, & Patronus non sit in possessione. *c. cum vos, de offic. ord. Vgol. de offic. & potest. Episc. p. 2. fol. 340.*

35 Si dubitetur de iure patronatus, & beneficium vacet quid debet facere Episcopus durante lite?

Resp. Ponere dictam, examinare, dare fidem magis idoneo, vt recurrat ad sedem Apostolicam.

36 Iure patronatus potest nè acquiri in Ecclesia iam constructa, & consecrata?

Resp. Si Ecclesia sit absque dote sufficienti, & aliquis ex consensu Episcopi eam dotet sufficienter, poterit acquirere Ius patronatus propter maius bonum Ecclesiæ. *Innocent. in rubr. de iure patronatus. Rot. decis. 528. p. 1. diuers.*

37 Quanta dos Ecclesiæ constitui debet à patronis, vt ius patronatus acquiratur?

Resp. Si Ecclesia sit Cathedralis, vel Collegiata, debet constitui tanta dos, vt commodæ sint Dignitates, Canonici, Capellani, seruientes musicæ, luminaria, & omnia necessaria ad cultum Ecclesiæ; si verò sit monasterium tanta dos, vt possint sustentari Presbyteri, Diaconi, & cantores, lectores, hospites recipi, & iura Episcopalia solui, & cæteri omnes. Glos. in c. cum sicut de consecratione Ecclesiæ; si verò sit aliqua Ecclesia, quæ non sit collegiata, tanta dos, vt possit sustentari vnus Presbyter cum suo Ministro, Glos. in c. vt quisque, de vita, & honestate Clericorū; si verò sit capella eremitica, ad minus requiritur, vt habeat dotem ad reparationē beneficij, & ad sustentandum vnum ministrum, qui eam claudat.

38 In Iure patronatus quæ requiruntur, vt sit perfectus?

Resp. Præsentatio, admissio, & institutio.

39 Præsentatio ad quem pertinet?

Resp. Ad patronum, admissio verò, vel institutio ad Episcopum, vel collatorem.

40 In iure patronatus quid est magis attendendum?

Resp. Siue ius patronatus sit laicorum, siue Ecclesiasticorum, semper est attendenda forma iuris patronatus, & conditiones eius; quia patronus cum consensu Episcopi poterit ponere quamcumque legē in fundatione. *c. verum, de conditionibus apposit. Lamber. lib. 1. par. 1. q. 9. art. 1. nu. 1. & Abb. c. 1. & c. gratis, de censibus, nu. 1.*

41 Patronus in qua ætate debet esse, vt præsentet?

Resp. Maior septennio. *Calderin. cons. 8. de iure patronatus.*

42 Procurator cum mandato poterit præsentare?

Resp. Si mandatum sit speciale, tutor, tutrix, & procurator possunt præsentare. *Cald. vbi sup.*

43 Si patronus moriatur & relinquat vxorem grauidam, poterit ne vxor nomine viuentis in vtero præsentare, cum talis habeatur pro nato. *ex l. qui in vtero. ff. de statu hominum?*

Resp. Non poterit præsentare; ratio est, quia in præsentatione de commodo Ecclesiæ agitur, non de cōmodo, hominis de quo loquitur talis lex, & licèt etiā sit commodum hominis non nati posse præsentare, sicut acquirere alia iura, & possessiones, tamen præfertur commodum Ecclesiæ, & sic præsentatio debet fieri ab homine habente vsum rationis. *Vgolin. folio 135. par. 2.*

44 Ius patronatus descendit per capita, vel per stirpem?

Resp. Per stirpem: exempli gratia, si duo fratres habent ius patronatus, & vnus habuit decem filios, & alius habuit vnum, illi decem filij habebūt vnam vocem, & ille vnus aliam vocem æqualem, quia hæc successio regulatur ad instar successionis hæreditatis, in qua successio locum habet, stirpis scilicet, quod quatuor filij descendentes ab vno fratre tantum hæreditabunt de bonis aui, sicut vnus filius descendens ab altero fratre, cum inter duos illos fratres debeat æqualiter diuidi hæreditas aui, nulla habita ratione filiorum, & hæc successio vocatur per stirpem. *Clemen. c. 2. de iur. patr. c. 1. eod. tit. Innoc. ibi.*

45 Si aliquis patronus in præsentatione committat simoniam, vitiat nè præsentatione aliorum patronorum?

Resp. Si præsentationes sint diuersæ, & distinctæ nō vitiat; si verò non sint distinctæ, vitiat; & si præsentatus ignarus sit, dictæ simoniæ habebit titulum coloratum, & gaudebit beneficio reg. de triennali; nam plures patroni communiter, & non singulatiter debent præsentare, ne vitientur præsentationes. *Aut. Burg.*

Burg. in c. cum omnes, tom. 2. de consil. nu. 337.

46 Cum Conc. Trid. sess. 24. c. 18. §. cum verò di: (cũ verò institutio ab alio quam ab Episcopo erit facié-da) de quo collatore intelligitur?

Resp. De collatore inferiori Episcopo, non de superiori.

47 Patronus potest se ipsum præsentare?

Resp. De iure, non, sed potest præsentari à compatrono, quia debet esse differentia inter præsentãtem, & præsentatum, & si in fundatione cautum sit, vt patronus possit se ipsum præsentare, fũdatio erit obseruanda, quia fundationibus non est derogatum *per Concil. Trid. Abb. in c. consuluit, de iure patron.*

48 Quos potest patronus præsentare?

Resp. Filium suum, familiarem extraneum, absentem vnum, vel plures seruando semper institutioně, & quod præsentatus sit idoneus, & habeant qualitates in fundatione requisitas, *Vgol. de offic. & potest. Episc. p. 2. fol.* 136.

49 Si quis Episcopus iure deuolutiuo prouideat parochialem, quia patronus non præsentauit intra mẽses sibi à iure permissos, quomodo debet procedere?

Resp. Faciendo concursum, quia in hoc patronus nõ læditur, & iustitia fit, & Concilium obseruatur.

50 Præsentationes plures dicentur nè continuatæ, si vna intermediatè reperiatur, quæ non fuerit sortita suum effectum?

Resp. Tunc non erit sufficiens probatio, quia id ponitur a Conc. Trid. pro specifica forma sess. 25. c. 9. & ideò est adimplenda *lex l. qui hæredis. ff. de condition. & demonstr.*

51 Quando Concilium dicit, quòd nemo possit gaudere iure patronatus, nisi illud dotauerit proprijs bonis, debet ne intelligi de dotatis ante Conciliũ, vel post Concilium?

Resp. De dotatis post Concilium; nam lex ponitur de futuris, derogatio de præteritis.

52 Si patronus præsentet plures cumulatiuè ad parochialem Ecclesiam, quid debet Episcopus agere?

Resp. Facere inter eos concursum, & seruare formam?

53 Si ius patronatus sit ex dote mulieris quis debet præsentare vir an mulier?

Resp. Mulier est domina suæ dotis, vt ante matrimonium. l. in rebus. C. de iure dotium, & vir durante matrimonio est dominus rerum dotalium iuris fictione: & ideo in isto casu vir debet præsentare consentiente muliere.

50 Si laicus variet, & presentet primum, & postea secundum, quid agendum?

Resp. Tunc relinquitur arbitrio Episcopi, quis eorũ præferatur. *c. quod autem, de iur. patr.*

55 Patronus, etiam si sit Clericus, poterit nè habere ius instituendi, vel destituendi?

Resp. Non, neque administrandi bona, sed tantùm præsentandi, ista enim officia sunt inter se distincta, & competunt distinctis personis, nempe patrono præsentationem, & præsentato administrationem bonorum, de quibus debet substentari. *Abb. in c. cum autem, cod. tit. nu.* 3.

56 Si vacauerit beneficium iuris Patronatus Ecclesiastici in mensibus sedis Apostolicæ seruatis, quid debet Episcopus agere?

Resp. Ponere edicta, facere concursum, magis idoneum eligere, illiq; dare fidem suę approbationis, vt a Summo Pontifice instituatur, nulla habita ratione patronorum; quia in hoc casu nihil habent, cum concurrant cum Summo Pontifice. *Conc. Trid. sess.* 24. *c.* 18. *de reform.*

57 Si capitulum habeat institutionem, quid est agendum?

Resp. Episcopus solus debet eligere digniorem inter approbatos, & debet illum, & non alterum instituere.

58 Si institutio alicuius beneficij pertineat ad Episcopum, & præsentatio ad capitulum, quid agendũ

Resp. Capitulũ debet præsentare Episcopo digniorẽ inter approbatos ab examinatoribus, vt ab eo instituatur. *DD. super. c.* 18. *sess.* 24. *de refor.*

59 Patronus laicus debet nominare, aut præsentare?

Resp. Debet presentare. *Achill. de Graff. de iure patr.*

60 Si Ecclesia fuerit de iure patronatus laicorum, & in fundatione habeat facultatem patronus, vt possit præsentare Episcopo, quem ipse voluerit, quid debet in hoc casu Episcopus agere?

Resp. Tunc præsentatus examinetur ab examinatoribus synodalibus, & si fuerit idoneus admittatur ab Episcopo. *Trid. syn. sess.* 24. *c.* 18.

61 Potest ne patronus laicus præsentare primum, & postea variare, secundumq; pręsentare recedendo à primo?

Resp. Non sed cumulatiuè quia tunc Episcopus habet electionem inter præsentatos.

62 Si parochialis sit iuris patronatus laicorum debet nè prouideri præuio concursu?

Resp. Tunc sufficit, vt solus deputatus à patronis examinetur à synodalibus, & non debent admitti a lij, & si idoneus iudicetur, ei debet fieri collatio. *Triden. syn. sess.* 24. *cit. c.* 18.

63 Potest nè laicus præsentare, vel instituere aliquẽ ad beneficium, vel capellam sine interuentione Episcopi?

Resp. Non imò debent interuenire in tali præsentatione cum Episcopo, ad quem pertinebat prouisio talis beneficij, & patronus laicus nõ habet ius patronatus, & talis præsentatio sine hac solemnitate erit nulla *Trid. syn. sess.* 14. *c.* 13. *de refor.*

64 Si laicus, & Clericus præsentauerint Titium, & postea laicus variauerit, & pręsentauerit Seium; quis eorum confirmandus est?

Resp. Primò, præsentatus; quia habet præsentationẽ Clerici.

65 Si pupillus habeat septem annos, & præsentet vnum, & eius tutor præsentet alterum, quis est præferendus?

Resp. Præsentatus à Pupillo.

66 Si aliquis erat in possessione iuris patronatus, & præsentauit, aliquem, & fuit iuridicè institutus, & postea per sententiam perdidit ius patronatus; institutus debet ne remanere?

Resp. Affirmatiuè: quia actus pręsentationis fuit legitimus.

67 Si patronus Ecclesiasticus elegerit digniorem inter approbatos, Episcopus poterit ne eligere illum & reijcere alium?

Resp. Non, sed necessariò debet illum instituere.

68 Si duo æque idonei ab examinatoribus fuerint iudicati, patronus Ecclesiasticus poterit eligere quem voluerit?

Resp. Poterit, sicut Episcopus potest quando electio

electio ad eum competit.

69 Si quis habeat ius patronatus solo priuilegio, poterit ne post Conc. Trid. illo gaudere?
Resp. Non, quia per Conc. Trid. sess. 25. derogatum est tale priuilegium.

70 Si quis velit probare immemorabilem consuetudinem, vsque ad quod tempus debet illam probare?
Resp. Vsque ad tempus litis.

71 Si quis habeat ius patronatus solo priuilgio, & vult probare immemorabilem consuetudinem, debet ne audiri?
Resp. Affirmatiuè.

72 Si Episcopus dissimulauit aliquem patronum præsentare contra formam Concilij, hæc permissio excusabit ne patronum à nullitate actus, & ab excommunicatione posita. *cap. præterea, de iure patronatus?*
Resp. Non excusat permissio, nec ignorantia patronum, quia quis non excusatur alieno defectu.

73 Ius patronatus quomodo probatur?
Resp. Fundatione, dotatione, instrumento authentico, multiplicatis præsentationibus per tam longum tempus, quod memoriam hominum excedat. *Trid. synod. sess. 25. c. 9. de refor.*

74 Si quis probet ius patronatus per alias præsentationes, quas qualitates debet habere, vt illi prosint?
Resp. Debent esse cum causæ cognitione, & seruata forma *Conc. Trid. sess. 25. c. 9. cit.*

75 Probatio iuris patronatus debet ne fieri per testes an necessariò per scripturas authenticas pluribus continuatis præsentationibus, quæ omnes sortitæ fuerint suum effectum?
Resp. Regulariter excludi debet probatio per testes & in raro casu admitti.

76 In vniuersitatibus, vel personis ita potentibus, in quibus magis præsumitur ius patronatus vsurpatũ, quàm iusto titulo acquisitum, quæ probatio requiritur?
Resp. Plenior, & exactior probatio ad docendum verum titulum, quam in alijs particularibus personis, & immemorabilis consuetudo debet probari per tempus quadraginta annorum, & per multiplices præsentationes, quæ omnes sortitę fuerint suum effectum. *Trid. sess. 25. c. 9. de refor.*

77 Ius patronatus potest ne probari per plures præsentationes, si non appareat vllum instrumentum fundationis, vel dotationis?
Resp. Si præsentationes fuerint factæ per tempus supra hominum memoriam, erit sufficiens probatio, etiam si in præsumptionibus nulla fiat mẽtio de fundatione, vel dotatione.

78 Si plures fuerint præsentati ad vnum beneficium, quid agendum?
Resp. Episcopus faciat concursum de omnibus præsentatis, & ex illis eligat digniorem, & faciat ei collationem, siue isti fuerint præsentati ab vno patrono, siue à pluribus.

79 Per quod tempus debent esse præsentationes, vt ius patronatus probetur absque titulo fundationis, vel dotationis?
℟. Per quadraginta annos, & debent probare, quòd omnes fuerint continuatæ, & sortitę suum effectum?

80 Si beneficium curatum fit ius patronatus Ecclesiæ, quomodo debet prouideri?
℟. Præuio concursu, & examine, & debent interuenire examinatores synodales, sicut in alijs beneficijs, quæ non sunt de iure patronatus.

81 Probatio iuris patronatus posita à Conc. Trid. sess. 25. habet ne locum in petitorio, vel possessorio?
Resp. Præscripta forma debet obseruari, tàm in petitorio, quàm in possessorio.

82 Ius patronatus, & vnio beneficiorum facta Cathedralibus Ecclesijs, Regibus, & Principibus iura Imperij tenentibus, debent ne probari per multiplices præsentationes per tempus quadraginta annorũ?
Resp. Non, est eadem regula obseruanda, cum vniuersitatibus, & alijs personis: quia in illis propter eorum magnam dignitatem non præsumitur fraus, & dolus, & sic excipiuntur *à Concil. Trid. sess. 25. c. 9. cit.*

83 Si aliqua Ecclesia collegialis ex sua institutione habeat ius præsentandi canonicos, poterit Episcopus virtute Conc. Trid. c. 9. sess. 25. eam consuetudinem tollere, & sibi assumere?
Resp. Non, quia collegialis Ecclesia est capax beneficiorum, & iuris Ecclesiastici, cum sit corpus Ecclesiasticum. *Conc. Trid. sess. 25. c. 9.*

84 Si Episcopus admiserit aliquam præsentationem, poterit ne postea patrono ius patronatus tolli, si fortè non habeat illud secundum formam Concilij?
Resp. Talis Episcopus se fecit incapacem in possessorio præsentatione admissa, sed poterit litigare in petitorio, ne sua dignitas patiatur detrimentum.

85 Si voluerint concurrere ad examẽ beneficij curati aliqui non præsentati à patrono, sunt nè admittẽdi?
Resp. Omnes sunt admittendi, quia agitur de bono Ecclesiæ; & de eligendo magis idoneo. *Trid syn. sess. 24. c. 18. de refor.*

86 Quando ius patronatus pro duabus partibus pertinet ad laicos, & pro vna tantùm ad Ecclesiasticũ, debent fieri concursus?
Resp. Si beneficium sit curatum, debent fieri concursus, & seruari forma posita *à Conc. Tri. sess. 24. c. 18*

87 Qui præsentatur ad beneficium curatum, vel simplex ab aliquo patrono, à quo debet examinari?
Resp. Si sit curatum, à synodalibus examinatoribus, si sit simplex nõ est necesse, vt à synodalibus examinetur. *Trid. syn. sess. 7. c. 13. de refor.*

88 Si in fundatione iurispatronatus posita sit expressa clausula, quòd Episcopus non debeat examinare præsentatum debet, nè obseruari?
Resp. Non; quia est contra ius; ratio est, quia vniuersalis cura animarum de iure pertinet ad Episcopum, & ex consequenti ad ipsum pertinet constituere idoneum substitutum in ea, & eum examinare, & approbare; & ideò datur ei facultas, vt possit examinare, & approbare omnes curam habentes in sua diœcesi. *Conc. Trid. sess. 18. de refor.*

89 Si quis patronus laicus, vel Abbas pręsentauit aliquem ad beneficium simplex, debet nè examinari ab Episcopo?
Resp. Debet, licèt non sit necessarium facere cõcursum, neque vocare synodales, alias institutio nulla erit.

90 In iure patronatus laicorum requiritur concursus?
Resp. Non sed si vnus præsentetur, examinetur à synodalibus; & si plures præsententur, examinentur, & ex illis solis, Episcopus eligat digniorem, & collatio fiat.

91 Si ius patronatus sit vniuersitatis, vel collegij generalium

neralium studiorum præsentatus, vel electus à tali vniuersitate, vel collegio, debet ne examinari à Synodalibus?

Resp. Non, quia expressè excipiuntur, tanquam notoriè docti *in Conc. Trid. sess. 7. de refor.*

92 Si in examine timeantur rixæ, inimicitiæ graues, vel nemo sit, qui velit se subijcere examini, quid faciendum?

Resp. Tunc Ordinarius pro sua conscientia de consensu examinatorum poterit facere secretum examē, & conferre beneficium tali personę ad euitandum damnum. *Trid. syn. sess. 24. c. 18. de reform.*

93 Si statuto die quis ex scriptis non compareat ad examen, quid erit faciendum?

Resp. Sine illo fiet examen, & prouisio, & erit valida, quia Concilium quando dicit, quod omnes adscripti examinentur, intelligitur, si statuto die comparuerint.

94 Si quis contra formam Concilij prouideat, quam pœnam incurrit?

Resp. Prouisio erit nulla, & appellatio non admittitur quòd effectum suspensiuum. *Tri. syn. sess. 24. c. 18. de refor.*

95 Excommunicatio posita *in c. 9. sess. 24.* cōtra eos, qui ius patronatus contra canonicas sanctiones trāsferre præsumunt, extenditur ne solùm ad alienantes bona immobilia, verùm etiam ad vsurpantes fructus?

Resp. Ad vtrosque, & eam incurrunt, & ipso iure priuati sunt dicto patronatu.

96 Clerici si institutionem accipiant à laicis, quam pœnam incurrunt?

Resp. Excommunicantur, & si non dimittat, deponuntur. *c. præterea, de iure patr.*

97 Poterit Episcopus prorogare tempus patronis ad præsentandum?

Resp. Poterit, quia his non agitur de preiudicio alterius, & quando DD. dubitant an terminus præfixus à Iure possit prorogari, intelligitur, quando factum tangit ius partium. *Abb. in c. cum sit Romana, de appell.*

98 Si patronus intra quatuor menses non præsentet, quid agendum?

R. Episcopus per deuolutionem prouideat. *cap. quoniam, de iure patr.*

99 Si sint duo patroni vnus Clericus, & alter laicus, quod tempus habent ad præsentandum?

Resp. Sex menses, quia fauor est ampliandus.

100 Qui debet instituere aliquem præsentatum, habet ne tempus à Iure præfixum?

Resp. Non; sed si intra breue tempus non fecerit institutionem, recurrendum est ad Iudicem superiorem, vt ille præfigat tempus.

101 Intra quod tempus debet Episcopus conferre beneficium facta præsentatione à patrono?

Resp. Infra duos menses à die præsentationis, quòd si non fecerit, patronus poterit appellare ad Summū Pontificem, vel ad Metropolitanum, vel ad Episcopū viciniorem, & ipse tunc faciat collationem. *Bulla Pij V. 32. in num.*

102 Si quis relinquat in suo testamento, quòd eius hæres eligat Sacerdotem, qui pro sua anima singulis mensibus dicat certas Missas tenebitur nè talis hęres, postquam nominauit Sacerdotem, eum præsentare Episcopo?

Resp. Non, sed sufficit eligere Sacerdotē approbatū quia huic non imminet cura animarum.

103 Si patronus appellauerit ex eo quòd non admittuntur præsentati ab illo, concursus est nè impediendus?

Resp. Non, quia talis appellatio non habet effectum suspensiuum, imò si concursus fuerit legitimè factus, debet fieri institutio digniori non obstante appellatione.

104 Si quis sit præsentatus à patrono dignus, & Prælatus nolit eum instituere, quid potest agere?

Resp. Poterit litigare cum alio instituto à falso patrono, vel appellare à sententia Episcopi nolentis eū instituere. *c. cum Bertold. de sent. & re iud. c. decernimus, 16. quæst. 7.*

105 Si patronus variauit, & præsentauit secundum, quia Episcopus distulit instituere primum, iste primus poterit litigare contra secundum iam institutum?

Resp. Non, sed contra Episcopum, & petere, vt det illi aliud beneficium propter damnum. *c. pastoralis de patronatus.*

106 Quando institutio non erit facienda ab Episcopo, sed ab alio inferiori collatore, quid est faciendum?

Resp. Tunc solus Episcopus inter approbatos eligat digniorem, quia melius cognoscit personas, & eum tradat patrono, vt ipse præsentet eum collatori, vt eum instituat, siue sit Abbas, siue Papa.

107 Si collatio pertineat ad Archidiaconum, vel ad alium inferiorem collatorem, quid debet Episcopus facere?

Resp. Ponere edicta, examinare, eligere digniorē, & illi, & non alteri collator faciat collationem.

108 Patronus, qui præsentauit, potest amouere Rectorem semel deputatum in Parochiali?

Resp. Non, etiam quacumque consuetudine contraria. *Abb. in c. querimoniam, de iure patron. n. 6.*

109 Patronus potest ne administrare bona iuris patronatus?

Resp. Non, siue sit patronus cuiuscumque qualitatis, vel dignitatis, sed solùm Rector seu Beneficiatus Ecclesiæ. *Trid. syn. sess. 25. c. 9. de refor.*

110 Si aliquis relinquat Ecclesiam hæredem suorum bonorum, & bona sint pretij, vt ex eis possit Ecclesia sufficienter dotari, ex hoc aquirit ne solùm ius patronatus?

Resp. Non, quia videtur esse legatum, & ad ius patronatus requiritur expressa concessio Episcopi, & scriptura fundationis hoc explicans, vt patet ex *Trid. syn. sess. 25. c. 9. de refor.*

111 Si ius patronatus habeat onus celebrandi Missas, ex hoc intelligitur ne, quòd necessariò institutus tempore collationis debeat esse Sacerdos?

Resp. Non requiritur, nisi expressè in fundatione apposita sit clausula, quòd debeat esse Sacerdos, quia per alium poterit satisfacere Missis. *reg. qui per alium, de regul. iur. in 6. Card. c. de mulcta, de præbend.*

112 Si in fundatione iuris patronatus dicatur, quòd succedant omnes descendentes per viam masculinā, illegitimus poterit ne succedere?

Resp. Non, quia illegitimi non dicuntur esse de parentela. *Nauar. conf. 6. de filij presbyt. si verò fuerit legitimatus, poterit succedere. l. 3. ff. de natalibus restit.*

113 Si quis habeat beneficium Iuris patronatus, poterit liberè renuntiare?

Resp. Non

Resp. Non, sed requiritur consensus patroni, vel saltem quod sciat, & taceat, quod approbet post renütiationem; verò contradicat, renuntiatio erit nulla. *Archid.in c.vnico, de iure patr.in 6.*

114 Potest quis in præiudicium suorum filiorum alienare ius patronatus?
Resp. Cum distinctione: si illud fundauit, poterit; si autem illud hæreditauit à maioribus, non poterit. *Archid. in c.vnico de iure patr.in 6.*

115 In partitione bonorum, poterit ne Iudex adiudicare ius patronatus vni hæredi?
Resp. Non, quia Ecclesia multitudine patronorum potius leuatur, *& Cl. plures.de iure patron. patitur plures patronos.Abb. in c.quartmoniam, num. 2. eodem.tit. Host.in summ.cod.tit.§.qualiter.Verf.nouus hæres.*

116 Si lis oriatur inter duos præsentatos, poterit ne vnus dare alteri aliquam pecuniam, vt distat à lite?
Resp. Si præsentatus habuerit institutionem, & possessionē, & sit certus se habere ius in beneficio, & quòd aduersarius non habet ius, poterit pro redimenda vexatione, & pro expensis litis dare aduersario aliquam pecuniam absque labe simoniæ. *c. dilectus, il 1. de simonia, gl.in c.cum pridem, & de pactis, & ibi Abb. nu. 2. Syluestr.in summ.verb.renuntiatio, nu.6.*

117 Cappellania fundata per laicum de proprijs bonis fine consensu Episcopi diœcesani, est ne beneficium Ecclesiasticum?
Resp. Non, & hæredes possunt sine auctoritate Episcopi cappellaniā cuilibet conferre. *Guid. Papa q.341*

118 Per confiscationem generalem bonorum à Iudice sęculari factam, perdit ne quis ius patronatus?
Resp. Non. *Glos.in vers.subiecta.5. rursus c.pastoralis, in Clem.de sent.& re iud.*

119 Poterit ne transferri gratuito ius patronatus?
Resp. Poterit; quia habet annexum quid spirituale. *c.cum seculum, de iure patronatus, & ibi gl.*

120 Si quis habeat ius patronatus in Ecclesia, & dicat dono Ecclesiam Titio, videtur donasse ius patronatus, quod in ea habet?
Resp. Affirmatiuè, quia Ecclesia supponit pro iure patronatus. *c.quod autem, de iure patron.*

121 Si sint plures patroni, & discordent, quid est agēdum?
Resp. Episcopus potest priuare eos à diuinis officijs donec ad concordiam redeat. *c. 1. eod.tit.*

122 Si sint plures patroni, eorum suffragia quomodò sunt numeranda?
Resp. De iure maior pars præualet. *c.quoniam, eod. tit.de iure patron.*

123 Ius patronatus transit ne in fœminas?
Resp. Affirmatiuè per stirpes, sed non per capita. *Abb.c.1.eod.tit.nu.5.*

124 Patroni possunt facere inter se conuentionem, vt vnus presentet hac vice, & alter altera vices?
Resp. Possunt, quia non repugnat, vt adinuicem sibi cedant iura sua. *Abb. vbi sup.nu.6.& gl.ibi.*

125 Ius patronatus competit ne infanti?
Resp. Competit, & etiam, existenti in vtero matris. *Ioan. Andr.c.cum ex eo, de elect.lib.6.*

CAPVT XXXIV.

De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

1 A quo consecratur Ecclesia, benedicitur, & reconciliatur?
Resp. Ab Episcopo. *c.proposuisti, de consecratione Ecclesiæ.vel altaris.*

2 Quomodo consecratur Ecclesia?
Resp. Episcopus indutus pontificalibus seruat formam positam in cæremonial. *in capit.de consecratione Eccles.*

3 In quibus diebus potest Episcopus consecrare Ecclesiam habentem sufficientem dotem?
Resp. Diebus feriatis, & festiuis, vt sibi placuerit, *c. tua, de consecr.Eccles. vel altaris.*

4 Cardinales in aliena diœcesi possunt ne consecrare Ecclesias, vel altaria?
Resp. Non nisi de licentia proprij Episcopi vel commissione Summi Pont. ratio est, quia consecratio, vel benedictio Ecclesiarum est actus iurisdictionis pertinentis ad proprium pastorem, & ex eo solùm, quòd quis sit Cardinalis, non ideò est proprius pastor Ecclesiarum, neque est Episcopus; solus enim Summus Pontif. post eius electionem est vniuersalis Pastor totius Ecclesiæ Catholicæ. *tenent DD.in c.tua, isto titulo nostro.*

5 Potest Episcopus consecrare Ecclesiam, si dotem non habeat?
Resp. Non, & licèt consecratio teneret, malefaceret, & puniretur à Sum. Pontif. ratio est, quia consecratio est quid perpetuum Deo dicatum, & ad conseruandum templum necessariò requiritur dos, ne postea veniat in vilipendium, vel in rem profanam locus Deo consecratus. *c.cum sicut. eod.tit.*

6 Quibus in casibus potest Ecclesia consecrata iterum consecrari?
Resp. Primò, vbi dubitatur, an consecrata sit: *c. solemnitates, il 1. de consecratione dist. 1.* Secundò, vbi tota corruit, & de nouo refecta fuit, ita vt alia Ecclesia, & non eadem dicatur, vel in forma, vel in materia, Videlicet si eadem forma seruetur in ædificio, & petra, & ligna de nouo ponantur, quia prima vetustate erant consumpta, tunc de nouo debet consecrari Ecclesia ex *arg.legis, quid tamen.ff.*quibus modis vsusfructus amittatur. Tertiò, si per partes paulatim refecta sit, vt si in vno pariete alius paries constructus sit supra illum, ita vt Ecclesia per altitudinem formam perdat, & alia Ecclesia appareat. *gl. in c.proposuisti, in isto tit.* Quartò, quando parietes Ecclesiæ combusti sunt. *c.Ecclesijs, de consecratione dist. 1.* ratio est, quia quando consecratur Ecclesia consecratur vnum corpus indiuiduum materiale, & consecratio est sicut anima viuificans illud corpus, & destructo corpore anima amplius non restat, sic destructa Ecclesia consecratio perditur, & in casibus positis, *c.36.nu.3.lib.9.*

7 Ecclesia benedicta potest ne consacrari?

℞. Po-

Resp. poterit; ratio est, quia consecratio est altioris ordinis, cũ Ecclesia consecrata vngatur oleo sancto: sed Ecclesia consecrata non debet iterum benedici, quia maius includit in se minus.

8 Episcopus poterit delegare consecrationem Ecclesiæ simplici Sacerdoti, vel Abbati benedicto, vel si Ecclesia consecrata polluatur, poterit delegare eius reconciliationem?

Resp. Non poterit delegare simplici Sacerdoti, neque reconciliationem Ecclesiæ consecratæ, sed necessariò debet eam delegare Episcopo habẽti commissionem Sedis Apostolicæ, & hoc per instrumentum authenticum, & subscriptum; ratio est, quia consecratio Ecclesiæ est ministerium ordinis, & non iurisdictionis.

9 Si Ecclesia consecrata de facto polluatur pro aliquibus casibus positis. *capit. 36. istius lib.* sufficiet nè illam benedicere propter temporis angustias, & propter magnas cæremonias, quæ fiunt in consecratione?

Resp. Non, sed necessariò debet seruari forma posita in cæremon. Romano ad eam reconciliandam, quæ est distincta a recõciliatione Ecclesiæ benedictæ.

10 Quomodo benedicitur Ecclesia, vel capella eremitica?

Resp. Seruando ordinem positum in cæremonial. Rom. & Episcopus debet esse indutus pluuiali, mitra, & ornamentis pontificalibus cum assistentibus, & Clero cum Cruce.

11 Ecclesia benedicta si polluatur, quomodo reconciliatur?

Resp. Episcopus indutus pontificalibus cum omni apparatu, sicut quando benedicit Ecclesiam, vtitur aqua benedicta mixta vino, & cinere, & dicit orationes, & commemorationes positas in cæremoniale Romano, vt habetur in *c. proposuisti, de consecr. Eccles. vel altaris.*

12 Quare in reconciliatione Ecclesiæ benedictæ vtitur Ecclesia Romana aqua benedicta, vino, & cinere?

Resp. Aqua benedicta vtitur ad fugãdos dæmones, vino ad demonstrandum, quod lauat vulnus Ecclesię datum; cinere ad ostendendam lugubrem tristitiam, quam habet pro delicto commisso in Ecclesia, & pro offensa Ecclesiæ facta, & ideò vestimenta Episcopi sunt coloris nigri, vel violacei, & crux Episcopalis debet esse cooperta velo nigro.

13 Quoties Ecclesia benedicta reconcilianda est?

Resp. Quotiescumque in ea effunditur sanguis humanus iniustè, & in sex casibus positis. *c. 36. num. 7.* istius libri, in quibus verè polluitur Ecclesia, vt habetur in cap. Ecclesiæ, de consecratione *dist. 1. ibi gl. & tenet Nauar. in man: c. 27. nu. 256.*

14 Episcopus potest delegare simplici Sacerdoti reconciliationem Ecclesiæ benedictæ?

Resp. Affirmatiuè, per instrumentum subscriptum, sed melius est, vt hanc facultatem suo Archidiacono, vel personę in dignitate constitutæ deleget, & talis vtitur aqua benedicta sine mixtione vini, & cineris, & dictis orationibus solitis eam reconciliabit, vt habetur in *c. si. iuncta gl. de consecrat. Eccles. vel altaris.*

15 Quis debet consecrare campanas, & quomodo?

Resp. Episcopus indutus pontificalibus vestimentis coloris violacei eas vngit oleo sancto, & seruat formam positam in cærem. Rom. *Durand. in rationali lib. 1. c. 4. de campanis.*

16 Campanæ benedictæ, quam virtutem habent?

Resp. Fugant dæmones, & expellunt, & sedant tempestates, & ideò tempore tonitrui tanguntur, vt seruent fructus terræ, & homines à dæmonibus, qui in aere ambulant. *tenet Durand. loco alleg.*

17 Campanæ ad quos vsus debent seruire?

Resp. Primò, ad vocandum populum ad diuina officia, ad Missas, & conciones. Secundò, ad celebrandas Dei, & Virginis Mariæ, & Sanctorum festiuitates, sicut musica in conuiuijs. Tertiò, vt tempore vespertino fideles ea audientes recitent pro defunctis, & in laudem Virginis orationem Angelicam, vt de nocte liberentur à dæmonum incursu. Quartò, ad sepelienda corpora defunctorum, vt homines, qui non possunt venire personaliter ad officium charitatis, pro eis orent. *tenet Durand. in rationali libro primo, loco allegato.*

18 Campanis possunt fideles vti ad profanum vsum, veluti ad vocãdum populum ad sęditionem, vel machinationem contra Principem, vel ad incitandum populum ad rebellionem?

Resp. Non, imò si quis ad hos vsus profanos campanis vtatur, habet pęnam mortis; ratio est, quia destinata sunt ad diuina officia, & laudes Dei. *tenet Duran. loco allegato.*

19 Quid significat altare, seu Ara?

Resp. Crucem Christi, & sicut in ara crucis fuit oblatum illud cruentum sacrificium, sic in altari offertur sacrificium Missæ pro viuis, & Defunctis Deo in commemorationem passionis Christi Domini.

20 Quotuplicia sunt altaria?

Resp. Duplicia; est altare portatile factum ex petra minima, & est altare stabile factum ex vna petra fixa, quæ comprehendit totum altaris pauimentum. *cap. altaria, il. 1. de consecr. dist. 1.*

21 A quo consecratur, & quibus cæremonijs?

Resp. Ab Episcopo cum aqua benedicta, vino, sale, cinere, oleo sancto, thure cremato, candelis incensis, reliquijs positis in modum sepulchri in medio altaris, & seruatis plurimis cæremonijs positis in cærem. Roman.

22 Quando altaria perdunt benedictionem, & indigent noua consecratione?

Resp. Quando tollitur sigillum, vbi reliquiæ positæ sunt, vel quando auferuntur reliquiæ interius positę, vel quando altare frangitur, vel quando mutat formam, tunc enim indiget noua consecratione. *c. altaria, il 2. de consecr. dist. 1. Abb. in c. ligneis. de consecratione Ecclesiæ, vel altaris, num. 2.*

23 Quis debet consecrare calices, & patenas, & quomodo?

Resp. Episcopis cum oleo sancto seruatis cæremonijs positis in cærem. Roman.

24 Quibus modis consecrantur calices, & patenæ, & perdunt consecrationem, & benedictionem?

Resp. Quoties confracti, vel combusti sunt, vel quoties mutant formam, vt si ex calice tollatur pes, & fiat vas ad bibendum, vel quoties superficies deaurata in totum, vel in partem magnam perdat aurum, vel indigeat noua deauratione, vel quoties de nouo deaurantur, etiam si antea candidi fuerint, & consecrati post deaurationem de nouo sunt consecrandi, *vt habetur c. vnico, de sacra vnctione.*

25 Quis debet tangere calices, & vasa sacra?

℞. Solum ille, qui in sacro ordine initiatus ad hoc

munus electus est; ratio est, quia in consecratione interuenit oleum sanctum, & quando tanguntur à sæcularibus propter necessitatem, debent esse cum magna reuerentia, mediante panno serico, vel lineo, *c. in sancta, de consecrat. dist. 1.*

16 Si excommunicatus, vel infidelis, vel degradatus, vel hæreticus vtatur calice sacro ad potandum, patena ad comedendum, vestibus sacris ad indumentum quotidianum, vt his temporibus contingit pro nostris peccatis in bello hæreticorum, si postea recuperentur à Christianis, indigent ne noua consecratione & benedictione?
Resp. Non; ratio est, quia ex malo vsu non perdunt formam, & sic non perdunt benedictionem, licèt hoc sit magnum peccatum, & hoc remanet in committentibus, sed non in vasis, vt habetur in *c. 2. de Sacramentis non iterandis.*

17 Vestimenta sacra, veluti casula, manipulum, stola, & cingulum, à quo debent benedici?
Resp. Ab Episcopo, vel ab Abbate habente speciale priuilegium Apostolicum; ratio est, quia istæ sunt functiones ordinis solis Episcopis commissæ, & non simplicibus Sacerdotibus sine priuilegio Apostolico. *Durand. vbi sup. Nauar. conf. 2. nu. 3. de consecr. Eccl. vel Altaris.*

18 Facultas benedicendi sacras vestes potest subdelegari simplici Sacerdoti?
Resp. Non, quia solus Papa potest delegare, *Nauar. cons. 2. de consecr. Eccles.*

19 Quando dicta vestimenta sacra sunt iterum benedicenda?
Resp. Quoties, si propter vetustatem reficiantur, de nouo serico plus additum est, quam habeant de veteri, vel quoties mutant formam, vt si de pluuiali fiat casula, vel de casula manipulum. *c. Ecclesiis, & c. Altaris, de consecr. dist. 1.*

30 Vestimenta sacra, postquam diruta sunt, possunt ne in alios vsus conuerti?
Resp. Ex illis possunt refici alia ornamenta, sed non conuerti in vestes profanas, licet non incurratur in aliquam excommunicationem, quia non est posita in Iure, nam hoc solùm est de decentia. *c. Altaris palla, de consecr. dist. 1.*

CAPVT XXXV.

De cõsecratione Regis, Abbatis, & Abbatissæ.

1 Reges Hispaniæ, & Galliæ recognoscunt ne superiorem in temporalibus?
Resp. Non, neque in temporalibus alicui subijciuntur, ratio est, quia habentur, vt supremi Imperatores, & eorum iurisdictio non emanat ab alio in temporalibus. *vt tenet glos. in cap. Hadrianus, il 2. dist. 63. & Abb. in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, numero 9.*

2 Reges Hispaniæ, & Galliæ, cui subijciuntur in spiritualibus?
Resp. Summo Pontifici, suis Episcopis, & Parochis, sicut alij Christiani; ratio est, quia in spiritualibus nullam habent potestatem, & solus summus Pontifex est Caput vniuersalis Ecclesiæ. *tenet Abb. in c. per venerabilem, qui filij sint legitimi.*

3 Reges possunt ne excommunicari, & à quo?
Resp. Possunt à solo Summo Pontifice, idque raro, & ex causa grauissima. *tenet Sa, verbo, excommunicatio, num. 15.*

4 Reges subijciuntur ne legibus?
Resp. Reges subijciuntur legibus Ecclesiasticis, sicut cæteri Christiani, sed legibus ciuilibus solum subijciuntur quoad vim directiuam, non verò quo ad vim coerciuam. *l. digna vox. C. de legibus.*

5 Quis debet consecrare Reges?
Resp. Episcopus solemniter indutus cum magnis cæremonijs, precibus, & orationibus positis in cæremoniali Rom. & debet eos vngere.

6 Quare Episcopus vngit Regem in brachio, & non in capite?
Resp. Quia vnctio in brachio significat fortitudinẽ, & imperium eius. *c. vnico, de sacra Vnctione.*

7 Quis potest benedicere Abbates?
Resp. Episcopus, & in eius absentia potest alius *Abbas benedictus. c. sp. 1. de supplenda negligentia Prælatorum.*

8 Quis potest benedicere Moniales, & consecrare?
Resp. Episcopus solus, & solemniter indutus in Missa Pontificali. *cæremon. Roman. in cap. de consecrat. Virginum.*

9 Quam ætatem, & quas qualitates debent habere virgines, quæ consecrandæ sunt?
Resp. Viginti quinque annos, bonum testimonium vitæ, & professionem emissam in illa Religione, esse virgines, quæ in hoc sæculo cum aliquo viro matrimonium non consumauere. *Cæremonial. Roman. vt supra.*

10 In qua Ecclesia consecrari debent?
Resp. Si commodè fieri potest in propria Ecclesia, & si non, in alia Ecclesia commodiori, ad quam debent virgines exire, quælibet virgo comitata vna, vel duabus matronis honoratissimis, quæ paranimphæ vocantur. *Cærem. Rom. d. c.*

11 Possunt ne in illa die post consecrationem in aliqua domo se ad prandium detinere?
Resp. Non, imò finita consecratione, recta via, Episcopo pontificalibus induto comitante, debent ad monasterium redire, & in ianua debet eas solẽniter tradere Abbatissæ, quæ eas debet expectare in porta cum cruce, & reliquis Monialibus, & facta absolutione, & benedictione ab Episcopo, portæ clauduntur.

12 Quod signum portant virgines consecratæ?
Resp. Crucem rubeam in capite, vt demonstrent, se esse Christi sponsas.

13 Quæ moniales habent vsum consecrandi?
Resp. Moniales sancti Benedicti, præcipuè congregationis Cassinensis, & illæ, quæ sunt in diœcesi Archiepiscopi Montis Regalis.

14 Aliæ Moniales aliarum Religionum possunt nè consecrari?
Resp. Affirmatiuè, si habeant priuilegium, vel consuetudinem.

CAPVT XXXVI.

De pollutione, & violatione Ecclesiæ.

1 QVid est polluere Ecclesiam?
Resp. Committere aliquod delictum, propter quod Ecclesia perdit suam consecrationem, & benedictionem. *Nau. in man. c. 27. num. 256.*

2 Ob quam causam Ecclesia perdit suum priuilegium consecrationis, vel benedictionis?
Resp. Primò, vt omnes arceantur à tali delicto. Secundò, quia sicut vestis candida non habens maculam non indiget lotione, sic Ecclesia, cum fuerit polluta, vel maculata, indiget noua consecratione, vel purificatione quasi noua lotione, vt sit habitaculum Dei sine vlla macula.

3 Quibus modis polluitur Ecclesia, ita vt indigeat noua consecratione, vel benedictione?
Resp. Sex modis. Primò, effusione sanguinis iniustè facta. Secundò, morte hominis violenta, siue talis homo sit fidelis, siue infidelis, siue sanctus, siue martyr. Tertiò, humani seminis effusione spontanea. Quarto excommunicato notoriè denuntiato ibi sepulto. Quintò, infideli ibi sepulto. Sextò, si fuit consecrata ab Episcopo notoriè excommunicato. *Nau. in manual. c. 27. num. 256.*

4 Quibus in casibus mortē hominis Ecclesia non polluitur?
Resp. In sex. Primò, si casualiter homo moriatur, vt si in ædificio ictu lapidis, vel trabis, vel cadat de scala. Secundò, si quis se tuendo cum moderamine inculpatæ tutelæ aliquem occidit. Tertiò, si quis vulneratus fuit extra Ecclesiam, & ibi effundit sanguinem, vel moriatur, etiam si supra tectum Ecclesiæ vulneretur. *gl. in c. vnico. de consecr. Eccles. vel altaris. in 6.* Quartò, si quis in Ecclesia assistens telo percutiat aliquem extra Ecclesiam, & talis intret in Ecclesiam persequens inimicum, & ibi effundat sanguinem. Quintò, quando homicidium committitur à non habente vsum rationis. Sextò, quando homicidium est occultum, dum est occultum, Ecclesia non polluitur. ratio est, quia requiritur ad pollutionem, vt in ipsa Ecclesia fiat percussio, & effusio sanguinis; sicut non polluitur intentione, vel cogitatione occidendi. *c. vnico de consecr. Eccl. vel altaris. lib. 6. Nauar. in manual. c. 27. num. 256.*

5 Quibus in casibus non polluitur Ecclesia sanguinis effusione?
Resp. Primò, si fit facta, vt Chirurgus curans vulnus, vel tonsor, qui effundit sanguinem propter febrem. Secundò, si effusio sanguinis sit facta à Magistro, vel Superiore propter correctionem. Tertiò, si talis effusio non sit grauis, sed leuis, vt quando Accoliti, vel Ministri inter se irrident, & relinquitur arbitrio iudicis, quæ sit leuis. *DD. in c. vnico, de consecr. Eccl. vel altaris. lib. 6.*

6 Si quis habeat copulam naturalē, vel non naturalē cū propria vxore, vel aliena, polluitur nè Ecclesia?
Resp. Polluitur. *DD. in c. vnico eod. tit. de consecratione Ecclesiæ, vel Altaris, lib. 6.*

7 Si quis oppressus somno haberet pollutionem in Ecclesia, polluitur nè?
Resp. Non, nisi dederit causam pollutioni; nec etiā si aliquis vigilans illam haberet contra suam voluntatem. *DD. in c. vnico. eod. tit. de consecr. Ecclesiæ, vel altaris. lib. 6. Syluest. verbo consecratio, 2. nu. 5.*

8 Si semen aliquorum animalium effunderetur in Ecclesia, vel furiosus illud effuderit, pollueretur nè Ecclesia?
Resp. Non, quia ad maculam requiritur actus voluntarius culpabilis. *DD. in cap. vnico. sup. citato in 6. & ibi gloss.*

9 Quando excommunicatus non est notorius, vel non est denuntiatus, & sepelitur in Ecclesia, polluitur nè?
Resp. Non, nec etiam si sit interdictus. *DD. vbi sup.*

10 Si cathecumenus sepeliatur in Ecclesia ante baptismum, polluitur nè?
Resp. Nō, quia baptismus flaminis vicem habet baptismi aquæ; nec si filius moriatur in vtero matris ante baptismum, & sepeliatur cum matre; talis enim non dicitur infidelis, cum sit filius fidelis. *c. baptismi vicem, de consecr. dist. 4. Syl. verb. consecratio. 2. q. 5.*

11 Polluta Ecclesia, polluitur nè cœmeterium, & è contra?
℟. Affirmatiuè, sed non, è contra; quia magis principale trahit ad se minus principale. *Nauarr. in manu. c. 27. num. 257.*

12 Qui celebrat in Ecclesia polluta, quam pœnam incurrit?
Resp. Peccat mortaliter. *Ancharan. in c. 1. 11. de sent. excommun.*

13 Si quis cępit dicere Missam, & Ecclesia polluatur, debet nè eam relinquere?
Resp. Si peruenit ad canonem, debet eam finire propter reuerentiam tanti mysterij; si verò non peruenit ad canonem, debet eam relinquere, & alio in loco eam incipere. *Anchar. cap. 15. de sent. excommun. lib. 6.*

CAPVT XXXVII.

De Immunitate Ecclesiæ.

1 QVid est immunitas Ecclesiæ?
Resp. Est quasi sine muneribus data libertas, vel puritas, & per hanc similitudinem dicitur quis esse immunis à peccato. *Ang. verb. immunitas, qui allegat pro se c. fin. de purg. canonica.*

2 Clerici tenentur soluere quoram, taxam, & contributionem factam ad opera, quæ ciuitates faciunt ad earum pulchritudinem, vt ad depingendam, & albandam ciuitatem, amplandas vias, construenda magnificè ædificia publica, & alia similia?
Resp. Non, nisi de sua propria voluntate id fecerint, vt in *cap. non minus, & cap. aduersus, de immunitate Ecclesiarum.*

3 Clerici, & Ecclesię tenentur contribuere ad opera, quę ciuitas facit ad augmentum agriculturę, vtilitatem,

 tatem,

tatem, & commoditatem ciuium, vt sunt pontes, fontes, fluuij, aquæ ductus, fossata, colere agros, explanare montes, strare vias, illas de nouo facere, vel per commodiorem partem mutare, & his similia?

Resp. Cũ distinctione, de bonis patrimonialibus, & laicalibus, quæ Clerici possident, tenentur soluere, sicut laici, sed exactio debet fieri per Iudices Ecclesiasticos; ratio est, quia qui sentit commodum, debet sentire onus, & damnum, & textus in c. non minus, & c. aduersus, de immunitate Ecclesiarum, non loquuntur de bonis patrimonialibus, & sæcularibus, sed solum loquuntur de bonis Ecclesiarum, & Clericorum, & pauperum Christi vsibus deputatis, & ad soluendas dictas taxas de dictis bonis patrimonialibus, non requiritur facere certiorem Summum Pontif. quia est debitum, & donum reale impositum supra dictis bonis laicalibus, & sæcularibus, licèt possideantur à Clerico, non ideò fiunt bona Ecclesiæ; nam Clericus in suo testamento illa mãdat, cui vult, si verò Clericus habeat bona Ecclesiæ, vt sunt canonicatus, & beneficia, de quibus substentatur, tunc ad faciendam solutionem de istis bonis, requiruntur illa tria, nempè quòd Episcopus, & clericus iudicent ędificium esse necessarium. Secundò, facultates laicorum non suppeteret. Tertiò, vt consulant Summo Pontifi. *vt habetur in dictis capitibus non minus, & in c. aduersus sup. cit.*

4 Clerici tempore belli, pestis, ædificatione murorum ciuitatis, incendij montium, & agrorum, tenentur nè soluere de fructibus Ecclesiasticis quotam sibi assignatam, sicut soluunt cæteri ciues laici; qui sunt in ciuitate absq; eo, quod expectent summi Pontificis consensum?

℞. Tenẽtur soluere, & contribuere ad ædificationem murorum, & ad defensionem pestis, & belli, & ad id etiam tenentur Ecclesiæ de suis fabricis absque eo, quòd expectent Romani Pont. consensum; ratio est, quia periculum vitæ omnibus est æquale. Secundò, quia necessitas instat, & caret lege. Tertiò, quia si tenentur ad custodiam murorum, vt iubetur in c. peruenit, de immunitate Ecclesiarum, quod est seruitiũ personale, à fortiori tenentur soluere pecunias, & taxas sibi assignatas, quod est seruitium reale. Quartò, quia expresè iubetur id Ecclesijs, & etiam Regibus *in l. ad instructiones, C. de Sacrosanct. Eccl. & in l. nullus, C. de cursu publico. lib. 12.*

5 Dictæ leges, quæ iubent Ecclesias, & Clericos soluere ad ędificationem murorum, & soluere expensas tempore pestis, & belli, sunt nè correptę, & emendatæ per textum in c. non minus, & per textum in cap. aduersus, de immunitate Ecclesiarum?

℞. Licèt *Abbas 1. par. consil. 3.* teneat partem affirmatiuam, tamen omnes Doctores tam legistę, quam iuristę intrepidè tenent dictas leges esse in viridi obseruantię, & non esse correptas per dictos textus. Primò, quia correctio legum debet esse expressa. Secundò, quia in dicto capit. non minus, & cap. aduersus, Summus Pont. solùm loquitur de fossatis, & gabellis, quæ quotidie imponuntur, & non loquitur de peste, & bello, & mura ciuitatis, quæ raró accidunt. Tertiò, quia remedium belli, & pestis debet esse instantaneum, & in eo non potest expectari Rom. Pont. consensus. Quartò, quia bona Ecclesiæ possunt, & debent consumi in redimendis captiuis, & subleuandis pauperibus, sicut habetur in *c. aurum, c. sacrorum, 12. q. 2.* ergo in simili casu, & fortiori possunt consumi ad defensionem pestis, & belli, & in ædificatione murorũ, cum resultet in vtilitatem, & commodum, *vt tenet Rip. in tract. de peste in Rubric. de remedijs ad conseruandam vbertatem, Cyn. Ioan. Andr. in d. c. non minus, Bald. cons. 246. lib. 4. & in d. l. ad instructiones, C. de Sacrosan. Eccles.*

6 Immunitas, & libertas Ecclesiæ, quo iure concessa est personis Ecclesiasticis?

Resp. Concessa est à Deo de iure diuino, & humano, & à Principibus, & Regibus, qui Deum timent, & imitantur in suis legibus, & constitutionibus, vt Iudices inferiores eam obseruent. *tenet Abb. in capit. non minus, de immunitate, num. 17. cap. Ecclesia sancta Mariæ, de constitutionibus, capitul. si diligenti, de foro competent.*

7 In qua differentia sunt opera, & necessitates, pro quibus imponuntur Clericis contributiones, taxæ, collectæ, & solutiones?

Resp. Sunt in quadruplici differentia. Primò, sunt gabellę, tributa, subsidia, donatiua, quæ iustè Regibus dantur ad eorum substentationem, vt gubernent populos in iustitia, & pace, & defendant eos ab incursione inimicorum. Secundò, sunt opera, quæ ciuitates faciunt ad earum pulchritudinem, vt depingere portas ciuitatis, & elongare recto tramite vias, eas ampliare, facere de nouo plateas, magnificare, & construere ædificia publica, vel eam in ampliorem, & pulchriorem formam reducere, & his similia. Tertiò, sunt opera, quæ pertinent ad vtilitatem, & commoditatem ciuium, & augmentum agriculturæ, vt sunt pontes, fontes, fluuij, aquæ ductus, fossata, explanare montes, colere agros, strare vias, illas per commodiorem partem mutare, vel de nouo facere, & his similia, quæ in communem vtilitatem, tam laicorũ, quàm Clericorum quotidie occurrunt. Quartò, sunt opera magnæ, & extremæ necessitatis, quæ raró contingunt, vt est bellum, pestis, tempestates, vel fluuiorum incursus, incendium montium, agrorum, vel ciuitatis, murorum ædificatio, vel reparatio. *vt tenet Rip. tractat. de peste. Rubr. de remedijs ad conseruandam vbertatem, nu. 233. & seq.*

8 Clerici tenentur nè soluere gabellas, & tributa, quæ à sæcularibus conceduntur, & dantur Regibus, vel Dominis temporalibus, vel ciuitatibus?

Resp. Non, imò sunt liberi ab omni angaria, & onere solutionis, & Principes, Iudices, & communitates, qui faciunt vim Clericis, vt talia soluant, sunt excõmunicati, & non absoluuntur, nisi faciant integram satisfactionem. *c. non minus. c. aduersus consules, de immunitate Ecclesiarum.*

9 Quando Clerici tenentur soluere tales collectas, exactiones, quæ imponuntur à laicis, & tenentur soluere contributiones, quę imponuntur ad facienda fossata murorum, seu expeditiones?

Resp. Quando Episcopus, & Clerus iudicauerint vtilitatem, & necessitatem rei faciendę, & quòd talis res sit vtilis, & necessaria Ecclesijs, Clericis, & sæcularibus, & etiam iudicauerint facultates laicorum non suppetere, neque sufficere ad faciendam talem rem; & postquam Romanum Pontificem certiorem fecerint, & consulant. *c. textus in c. aduersus, c. non minus, de immunitate Ecclesiarum.*

10 Si pro his fabricis, & necessitatibus aliqua quota,

vel

vel collecta soluenda fit à Clericis,quis debet taxare & exigere quantitatem, quam quilibet Clericus debet soluere?

Resp. Iudex Ecclesiasticus, ne Clericus perdat priuilegium personale,& quia laici nullam exactionem, nullamque coactionem, neque vim possunt inferre Clericis sub pœna excommunicationis, vt in dicto *c. non minus,& in dicto cap. aduersus, eod. tit. de immunitate Ecclesiarum.*

11 Monachi, confraternitates, monasteria tenentur etiam contribuere, & soluere in taxis, in quibus soluunt Clerici, & Ecclesiæ?

℟. Hæc regula generalis obseruanda est, omnes illæ personæ, monasteria, & communitates, & bona, quæ volunt gaudere priuilegio immunitatis Ecclesiæ, debent contribuere in omnibus rebus,& necessitatibus, in quibus contribuunt Ecclesiæ, & personæ Ecclesiasticæ; ratio est, quia idem priuilegium, & non diuersum concessum est omnibus, & qui sentit commodū, æqualiter damnum sentire debet, & quod omnes tāgit, ab omnibus æqualiter debet obseruari, vt habetur *in gl. in c. peruenit, de immunitate Ecclesiarum. Scæuola in tract. seruitutum sub rubrica de seruitute viæ, Bar. eleganter in l. nullus, Cod. de cursu publico, imò, & Guido Papa decis.* 78. dicit Clericos soluisse tales collectas suo tempore in bello inter Magnum Ducem Sabaudiæ, & Regem Francorum.

12 Quare Clerici non tenentur ad gabellas, fossata, & onera ordinaria laicorum absque consensu Summi Pontificis,& absque eo, quòd Episcopus,& Clerici iudicent rem esse vtilem, & necessariam, & non suppetere facultatem laicorum, & tenentur indistinctè sine his conditionibus ad soluēdas taxas sibi impositas tempore belli, & pestis, & ædificationis murorum?

Resp. Ratio differentiæ consistit in eo, quod gabellæ, tributa, & onera ordinaria procedunt ex volūtate Principis petentis, & ex voluntate populi concedentis,& sunt impositiones continuæ, & sic in *d. c. non minus, & in d. c. aduersus,* Clerici excusantur à solutione inconsulto Romano Pont. at vero taxæ,& solutiones tempore belli,& pestis,& ædificationes murorū, proueniunt ex necessitate ineuitabili,& ex casu accidentali raro prouenienti,& sic non est locus consultationis, imò debet poni remedium sine vlla mora, quia est in communem vtilitatem.

13 Clerici tempore pestis,& belli tenentur nè custodire portas, & muros ciuitatis sicut laici?

Resp. Tenentur ad custodiam murorum, quia tēpore necessitatis cessat Clericale priuilegium. Secundò, quia custodiunt se ipsos, & Ecclesias. Tertiò, quia quod omnes tangit, ab omnibus custodiri debet, vt expressè habetur in cap. peruenit, de immunitate Ecclesiarum, sed non obstante decisione huius textus, qui absque vlla conditione iubet Clericos custodire muros, puto quòd debet intelligi, quando copia laicorum, vel militum non suppetit, nam quando sunt laici, qui id faciant, Clerici debent in Ecclesijs orare pro præsenti necessitate,& plus proficient, quàm custodiendo muros. *Syluest. verb. immunitas. 1. num.* 18. sed certum est, quòd in tempore tantæ necessitatis, sicut est in bello,& in peste, omnes sunt necessarij,& adiuuant, tàm laici, quàm Clerici, & sic Clerici non solum tenentur ad custodiam ciuitatis tempore pestis, sed ad id possunt cogi, & compelli ab Episcopo, vel Iudice Ecclesiastico, vt habetur in cap. peruenit, de immunitate Ecclesiarum, ibi sic dicit Gregorius Nonus Archiepiscopo Triuenti fraternitas tua nullum per nostræ, vel Ecclesiæ suæ nomen, vel alio modo excusari à murorum vigilijs patiatur, sed omnes ad hoc generaliter compellantur, & glossa dat rationem huius decisionis dicens, quod in necessitate cessat priuilegium. idem tenet *Viualdus in explanatione Bullæ Cœnæ casu 5. numero 45. & hoc obseruatur in Hispania ex l. 11. & 12. tit. 3. lib. 1. nouæ recopilationis. tenet Didac. Perez. l. 1. tit. 4. lib. 4. Barbosa in leg. ad instructiones, Cod. de Sacrosanctis Ecclesijs, Salcedo in additionibus ad Bernardus Diaz in prax. crimin. cap. 55. pag. 173. Petr. Cenedo ad textum in cap. Princeps. 23. q. 5. collat. 37. num. 4. Abb. Panor. cap. non minus, de immunitate Ecclesiæ, num. 18. Barthol. in l. ad instructiones, Cod. de Sacrosanctis Ecclesijs, Ancharanus consil. 96. numero 4.*

14 Gabella, tributum, subsidium, donatiuum, quod datur Regibus, & Principibus, à quo conceditur, & quando est iustum?

Resp. Istę gabellę,& tributa cōceduntur Regibus,& Principibus à ciuitatibus, à populis, à laicis per procuratores Regni, & quando conceduntur ad rollenda debita Regis ad defendendam, & conseruandam rempublicam ab inimicis, ad resistendos hostes, ad defendendam fidem Catholicam, etiam si bellum pro fide sit extra suum Regnum, vel in quacumque parte mundi, tunc tributa, & concessiones, & gabellæ sunt iustæ, & his Rex non potest defraudari, vt tenet *Diu. Thom. opusculo 21. in Epistola ad Ducissam Brabantiæ. Gabriel. in 4. distin. 15. q. 5. ar. 1. notabili 2. Abb. in capit. innouamus de censibus. summa Tabiena verb. pedagia versiculo 8. Syluestr. verbo gabella 3. nu. 19. Ioannes Medina cap. de restitutione quæstion. 13.*

15 Super quibus rebus imponuntur à populis dicta tributa, contributiones, & gabellæ?

℟. Ferè semper imponūtur super pane, vino,& oleo, & aliquando super mercantijs, & vestibus, & hoc, ad maiorem commoditatē populorum; nam cum omnes non habeant in crumena pecuniam paratam, vt soluant Regi illam quantitatem, quam promittunt, inter se conueniunt, & paciscuntur, vt vltra pretium iustum tritici, vel vini ponatur aliqua quantitas in omni mensura soluenda ab illo, qui consumit frumētum, vt ex illa quantitate, quæ excedit pretium iustū cum facilitate, & suauitate prouideatur necessitatibus Regijs, & soluantur gabellæ.

16 Pretia rerum, in qua differentia sunt?

Resp. In triplici differentia, infimum, medium, & rigorosum, seu supremum; pretium infimum est illud, quando res venditur in minori pretio, vel pecunia, quam communiter venditur, vt si mensura tritici valet decem aureos, & vendatur per sex, dicetur pretium infimum; si vendatur per duodecim aureos, dicetur rigorosum, seu supremum; si verò vendatur decem aureis, dicetur medium pretium, quod appellatur legitimum naturale, seu vulgare, quia ex communi hominum æstimatione ponitur pensata abundantia, vel penuria talis rei. *tenet Azorius tomo 3. institutionum moralium, libro octauo, capit. 22. quæstione secunda, & Aristoteles quinto ethicorum capitul. septimò, latè Molina disputatione trecentesimasexagesimaquarta, numero primo. Toletus in summ.*

cap.48.conclusion.2. tractatu de septem peccatis mortalibus.

17 Quis habet auctoritatem taxandi, & imponendi pretia rerum, veluti pretium tritici, olei, vel vini?
℞. Magistratus, Reges, Principes, Superiores habẽtes auctoritatem taxandi pretia rerum, considerata penuria, vel abundantia talis rei, & hanc taxam debent facere ea aduertentia, & consideratione, vt qui seminat, & collegit fructus, non amittat suum laborem, & peculium, & qui emit, non emat in pretio excessiuo, supremo, & rigoroso, & ratio, quare datur hæc facultas Regibus, & Magistratibus, est, quia ad eos pertinet gubernatio, & tutela maiorum, & minorum, & totius Reipublicæ, ita sancitum est. *l.1.ff. de officio Præfecti vrbis.§. cura carnis. Panorm. cap. placuit, de emptione, & venditione, num.6. Barthol. lege 1. C. de Episcopali audientia.*

18 Clericus, vel Monachus, in quo pretio tenentur vendere fructus sui beneficij, vel patrimonij?
Resp. Tenentur vendere in pretio medio, vel infimo, & non in rigoroso, vel supremo; quia peccat mortaliter; ratio est, quia non licet Clericis ponere annonam, & necessitatem in populis suo exemplo, & quia pretium medium positum a Magistratu, vel Rege est iustum pretium, & commodum emptori, & venditori, & Clericus tenetur etiam ex l. naturæ se accommodare tali pretio, vt latissimè probat *Molina disput.364.num.1. & Azor. tom.3. institutionum moralium lib.8.c.22.q.2.*

19 Clericus tenetur ne soluere gabellas, vel tributa, & impositiones, quasi laici imponunt super triticum, vinum, vel oleum ad soluendum donatiuum Regi?
Resp. Non tenentur absque licentia Summi Pontif. immo omni iure sunt exempti a solutione dictarum gabellarum in Iure canonico. *cap. quemquam, de censibus, in iure ciuili. l.1. l. item nulla communitas, C. de Episcopis, & Clericis. Baldus. l. placet. C. de Sacrosanctis Ecclesijs, & in hoc nulla est disputatio.*

20 Quomodo intelligitur hæc immunitas, & exemptio Clericorum in solutione gabellarum?
Resp. Quòd in tritico, vino, oleo, carne, quam dicti Clerici consumunt in sua sustentatione, & suorum famulorum, & illorum, quos suis proprijs expensis nutriunt, vel alunt, non tenentur soluere illam quantitatem pecuniæ, quæ imposita est supra iustum pretium supra triticum, vel vinum ad solutionem faciendam Regi, & hoc intelligitur tam in fructibus sui beneficij, vel patrimonij, quam ex tritico, vel vino, quod emunt ad sui sustentationem. *ita tenet latè Molina, & Azor. loco alleg.*

21 Si Clericus vendat triticum, vel vinum sui beneficij, vel patrimonij, poterit ne illud vendere in pretio iusto, & etiam in illa pecunia, quæ superimponitur ad solutionem gabellarum, & illam sibi assumere, & conuertere in proprios vsus, verbi gratia, iustum pretium mensuræ tritici sunt duo aurei, & impositũ est vnum aureum pro donatiuo Regis, poterit ne Clericus vendere mensuram tritici in tribus aureis, & sibi assumere, & in suos proprios vsus conuertere?
Resp. Non, immo tenetur ad restitutionem vnius aurei, ratio est, quia illa quantitas concessa est a populo, & a Procuratoribus Regni Regi, & non Clerico, & sic assumit, & furatur, quod suum non est. Secundò, quia talis quantitas vnius aurei est vltra iustũ pretium, & est peccatum contra iustitiam. Tertiò, quia facere hoc non est immunitas, & exemptio, sed assumere rem alienam. Quartò, quia in toto iure canonico, & ciuili hoc priuilegium nullibi datũ est Clericis, cum sit res longe distincta non soluere tributa, & gabellas, quas laici soluunt Regibus, & sibi assumere tributa, & gabellas, quas laici imponunt communi consensu super suis bonis vltra iustum pretium ad solutionem gabellarum, & donatiuorum. *ita tenet, & probat latissimè Molin. disput.374. numero primo.*

22 Quid debet facere Iudex Ecclesiasticus, si aliquis Clericus vendendo suum triticum, vel vinum defraudat gabellas Regias, vel mensuras, vel aliam fraudem similem?
Resp. Iubere per edictum sub graui pœna, vt nullus Clericus per suam personam mensuret vinum, vel triticum, quia indecens est, sed quod ponat laicum sæcularem, qui in loco honesto vendat vinum, & fructus Clerici, & reddat rationem collectori gabellarum, sicut faciunt alij laici sub pœnis a prætoribus impositis.

23 Magistratus, & Principes sæculares quid debent agere, vt tollant hanc controuersiam aliquorum Clericorum, qui magis ex ignorantia, quam ex malitia vsurpant dictas gabellas, & terrent collectores sæculares minando censuras, vbi nulla est censura?
Resp. Debent ponere iustum pretium tritici, vel vini, veluti quotam duorum aureorum, & dicere, quòd dant licentiam, quòd vendatur communiter tribus aureis declarando, quòd vnum aureum est pro regio donatiuo, vel gabella, tunc enim nulla erit ignorantia, neque difficultas.

24 In quo differunt libertas, & immunitas Ecclesiastica?
Resp. In eo, quòd immunitas Ecclesiæ est exemptio sacri, & libertas Ecclesiastica est exemptio personæ Ecclesiasticæ, & ita, qui facit iniuriam in loco sacro, non incurrit censuras positas contra violatores Ecclesiasticæ libertatis. *Caiet. in sum. fol.33 num.6. de immun. Eccles. viol.*

25 Quotuplex est immunitas Ecclesiæ?
Resp. Triplex, localis, personalis, & realis, per quam profana in Ecclesijs, seu Oratorijs prohibentur exerceri. *Caietanus in summa verbo immunit. Eccles. violat.*

26 Quæ prohibentur fieri in Ecclesia, vel cemeterio?
Resp. Negationes nundinarum, & fori conclamationes, publica parlamenta, & omnes res, profanæ. *c. decet, de immun. Eccl. in 6.*

27 Ecclesia per quot passus gaudet immunitate?
Resp. Per triginta. *c. quisquis inuentus.17.q.4.*

28 Palatium Episcopi, gaudet ne priuilegio immunitatis?
Resp. Gaudet. *c. id constituimus. 17.q.4.*

29 Quis debet defendere immunitatem Ecclesiæ?
Resp. Episcopus. *c.2. eod. tit. Trid. syn. sess.25.c.20. de reformatione.*

30 Quis debet defendere Episcopis suam iurisdictionem, & immunitatem Ecclesiasticam?
Resp. Primates, Principes, & Potestates, quia illis commissum est per *Tridentin. synod. sess.25. cap. 20. cit.*

31 Qui gaudent priuilegio, & immunitate Ecclesiastica?

Resp.

Resp. Omnes personæ, ipsa Ecclesia, & bona Ecclesiæ, & sæculares qui ad eã confugiunt. *sum. Armil. verb. immunitas, & alij.*

32 Qui non gaudent immunitate Ecclesiastica?
Resp. Piratæ, de populatores agrorum, qui occultè mittunt ignem in segetes, & comburunt agros, qui in Ecclesia committunt maleficium, raptores virginum, homicidæ, adulteri, assassini, viarum cursores, qui in agro furta committunt, illi, qui insidiantes, vel cum aliquo tradimento aliquem vulnerant, sacrilegi, & omnes positi in Bulla Gregor. XIV. *Caiet. de immun. Ecclesiast. verb. immunitas. §. 1. authent. de mandatis Principum §. quòd si delinquentes. Angel. in sum. verb. imunitas, num. 17.*

33 Latrones furantes in ciuitate gaudent ne immunitate Ecclesiæ?
Resp. Gaudent. *capit. inter alia, de immunitat. Ecclesiarum.*

34 Cum Iudex sæcularis vi extrahit hominem ab Ecclesia, quid debet Iudex Ecclesiasticus facere?
Resp. Debet illum, & suos ministros excommunicare, & aggrauare censuris, dunec fiscus sæcularis probet per legitimos testes illum hominem commisisse tale delictum, & non gaudere priuilegio Ecclesiæ. *Arm. in summ. verbo. immunitas, num. 16.*

35 Factis probationibus, quid debet facere Iudex Ecclesiasticus?
Resp. Declarare secundum allegata, & approbata talem hominem debere, vel non debere gaudere immunitate Ecclesiæ.

36 Violantes immunitatem Ecclesiæ, quo iure sunt excommunicati?
Resp. Excommunicatione iuris per bullam Greg. XIV. de immun. Eccl. poblicata die 28. Maij 1595. & ipso facto incurrunt. *c. minor. c. quisquis. 17. q. 4. & debent absolui ab ordinario. capit. nuper, de sentent. excommun.*

37 A quo debent absolui?
Resp. Ab ordinario, quia in dicta bulla Papa nõ reseruauit sibi absolutionem. *c. nuper, de sentent. excommun.*

38 Si Iudex non mandauit extrahi hominem, sed parentes defuncti extraxerunt, poterit Iudex facere mori hominem, vel in carcere detinere?
Resp. Non, licèt ista bulla non fecerit mentionem de mandante, ratio est, quia de facile dispositio dictæ Bullæ redderetur illusoria. *c. sententia, de sent. & re iud. Imola in l. si vero. ff. sol. matr.*

39 Quid debent facere Clerici Rectores Ecclesiarum, ad quas rei confugerint?
Resp. Eos occultare, nihil dicere, & impetrare vitã illius hominis, & membrorum in columitatem. *Silvest. verb. immunitas, 111. q. 4.*

40 Clerici tenentur ne defendere reum, qui confugit ad Ecclesiam, & immunitatem Ecclesiæ cum armis, vsque ad amissionem vitæ, vel sanguinis effusionem?
Resp. Non, sed precibus, & gladio Ecclesiastico, nempè excommunicatione.

41 Quis prouidebit de expensis ijs, qui confugiunt ad Ecclesiam?
Resp. Si tales sint pauperes, & Ecclesia sit diues, tenetur eos alere. *Siluestr. verb. immunitas, 111, nu. 5.*

42 Processus, vel sententia lata à iudicibus laicis in Ecclesia, vel cæmeterio, valet ne?
Resp. Est nulla ipso iure, & si sit sanguinis Iudex excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur. *cap. cum Ecclesia, de immunit. Eccles.*

43 Qui commisit delictum, & casu confugit ad sacerdotem portantem Corpus Christi per vias infirmis, debet ne gaudere immunitate Ecclesiastica?
Resp. Licè *Couarru. var. resolut. lib. 2. cap. 20. num. 6.* sit de hac re dubius citans pro parte Affirmatiua *Archidiacon. in c. quæsitum. 13. quæst. 2. & alios, tamen glos. in dicto capit.* tenet partem negatiuam affirmans, quòd immunitas Ecclesiæ sit quoddam priuilegium, extendi non debet, nisi ad templa ipsa, *vt in c. petisti, 7. q. 1.*

44 Si quis ducatur à satellitibus captus per Ecclesiã, gaudet nè immunitate Ecclesiæ?
Resp. Non, quia talis non est ingressus in templum vt ad id consugiat, neque is violenter è templo educitur, sed per templum ex voluntate satellitum transit, & Ecclesiæ non fit iniuria, *Couarru. var. resolut. c. 20. lib. 2. nu. 13.*

45 Latrones, qui in domibus aliquem obsident vel furantur vi, & armis argentum, aurum, rem familiarem, mulieres etiam non virgines interficiendo, opprimendo, vel inferendo metum proprijs dominis, vel seruis, gaudent ne immunitate Ecclesiastica?
Resp. Non gaudent iusta ratione: nam maius damnum faciunt, qui vim inferunt hominibus, quam latrones, qui in agro similia committunt, cum in ciuitate quisquam debeat viuere magis securus, quam in agro, & sic est Bulla Gregor. XIV. publicata anno 1591. de immunit. Eccles. & isti propriè sunt obsides, & traditores, & hac ratione mouetur. *d. Bulla exeipiendo eos, qui non debent gadere.*

46 Socij, qui adiuuant eos, qui committunt similia delicta, gaudent ne immunitate Ecclesiæ?
Resp. Non gaudent, sicut principalis, quia socij comitantes delictum eadem pœna, & priuilegio gaudent. *Couarru. lib. 2. variarum resolui. capit. 20. & Bulla Gregr. XIV. cit.*

47 Excommunicatus gaudet ne immunitate Ecclesiastica?
Resp. Gaudet, sed non hæreticus, vel infidelis. *Cou vbi sup. nu. 11. & alij communiter.*

48 Qui fugit è carcere frangens portas, vel tectum, vel ducitur ad supplicium, vel fugit si fugiat è manibus satellitum ad Ecclesiam, gaudet ne?
Resp. Gaudet, quia ex sua voluntate confugit ad Ecclesiam. *Couarr. vbi supr. num. 13.*

49 Si Ecclesia sit clausa, & quis fugiat ad fores, easque apprehendat, gaudet ne?
Resp. Gaudet, sicut qui est in Ecclesia. *Couarru. vbi sup. nu. 18.*

50 Fugiens ad Ecclesiam potest in ea ferro, vel neruis, vel compedibus ligari ne inde fugiat, quo voluerint?
Resp. Cum distinctione; si dubium sit, an debeat gaudere, vel non potest ab vtroque Iudice (vt inde non euellatur) ligari compedibus si verò declaratur, quod debet gaudere, soluendus est, vt faciat, quod voluerit, & nunquam ei alimenta sunt neganda: & si Iudex laicus ei per custodè alimenta denegat, Iudex Ecclesiasticus debet ei dare; quia hoc est contra immunitatem Ecclesiæ. *Couar. variar. resol. lib. 2. c. 20. num. 17.*

51 Orato-

cap.48.conclusion.2. tractatu de septem peccatis mortalibus.

17 Quis habet auctoritatem taxandi, & imponendi pretia rerum, veluti pretium tritici, olei, vel vini?

R. Magistratus, Reges, Principes, Superiores habẽtes auctoritatem taxandi pretia rerum, considerata penuria, vel abundantia talis rei, & hanc taxam debent facere ea aduertentia, & consideratione, vt qui seminat, & collegit fructus, non amittat suum laborem, & peculium, & qui emit, non emat in pretio excessiuo, supremo, & rigoroso, & ratio, quare datur hæc facultas Regibus, & Magistratibus, est, quia ad eos pertinet gubernatio, & tutela maiorum, & minorum, & totius Reipublicæ, ita sancitum est. *l.1.ff. de officio Præfecti vrbis. §. cura carnis. Panorm. cap. placuit, de emptione, & venditione, num.6. Barthol. lege 1. C. de Episcopali audientia.*

18 Clericus, vel Monachus, in quo pretio tenentur vendere fructus sui beneficij, vel patrimonij?

Resp. Tenentur vendere in pretio medio, vel infimo, & non in rigoroso, vel supremo; quia peccat mortaliter; ratio est, quia non licet Clericis ponere annonam, & necessitatem in populis suo exemplo, & quia pretium medium positum a Magistratu, vel Rege est iustum pretium, & commodum emptori, & venditori, & Clericus tenetur etiam ex l. naturæ se accommodare tali pretio, vt latissimè probat *Molina disput.364.num.1. & Azor. tom.3. institutionum moralium lib.8.d.22.q.2.*

19 Clericus tenetur ne soluere gabellas, vel tributa, & impositiones, quasi laici imponunt super triticum, vinum, vel oleum ad soluendum donatiuum Regi?

Resp. Non tenentur absque licentia Summi Pontif. immo omni iure sunt exempti a solutione dictarum gabellarum in Iure canonico. *cap. quemquam, de censibus, in iure ciuili. l.1. l. item nulla communitas, C. de Episcopis, & Clericis. Baldus. l. placet. C. de Sacrosanctis Ecclesijs, & in hoc nulla est disputatio.*

20 Quomodo intelligitur hæc immunitas, & exemptio Clericorum in solutione gabellarum?

Resp. Quòd in tritico, vino, oleo, carne, quam dicti Clerici consumunt in sua substentatione, & suorum famulorum, & illorum, quos suis proprijs expensis nutriunt, vel alunt, non tenentur soluere illam quantitatem pecuniæ, quæ imposita est supra iustum pretium supra triticum, vel vinum ad solutionem faciendam Regi, & hoc intelligitur tam in fructibus sui beneficij, vel patrimonij, quam ex tritico, vel vino, quod emunt ad sui substentationem. *ita tenet latè Molina, & Azor. loco alleg.*

21 Si Clericus vendat triticum, vel vinum sui beneficij, vel patrimonij, poterit ne illud vendere in pretio iusto, & etiam in illa pecunia, quæ superimponitur ad solutionem gabellarum, & illam sibi assumere, & conuertere in proprios vsus, verbi gratia, iustum pretium mensuræ tritici sunt duo aurei, & impositũ est vnum aureum pro donatiuo Regis, poterit ne Clericus vendere mensuram tritici in tribus aureis, & sibi assumere, & in suos proprios vsus conuertere?

Resp. Non, immo tenetur ad restitutionem vnius aurei, ratio est, quia illa quantitas concessa est a populo, & a Procuratoribus Regni Regi, & non Clerico, & sic assumit, & furatur, quod suum non est. Secundò, quia talis quantitas vnius aurei est vltra iustũ pretium, & est peccatum contra iustitiam. Tertiò, quia facere hoc non est immunitas, & exemptio, sed assumere rem alienam. Quartò, quia in toto iure canonico, & ciuili hoc priuilegium nullibi datũ est Clericis, cum sit res longe distincta non soluere tributa, & gabellas, quas laici soluunt Regibus, & sibi assumere tributa, & gabellas, quas laici imponunt communi consensu super suis bonis vltra iustum pretium ad solutionem gabellarum, & donatiuorum. *ita tenet, & probat latissimè Molin. disput.374. numero primo.*

22 Quid debet facere Iudex Ecclesiasticus, si aliquis Clericus vendendo suum triticum, vel vinum defraudat gabellas Regias, vel mensuras, vel aliam fraudem similem?

Resp. Iubere per edictum sub graui pœna, vt nullus Clericus per suam personam mensuret vinum, vel triticum, quia indecens est, sed quòd ponat laicum sæcularem, qui in loco honesto vendat vinum, & fructus Clerici, & reddat rationem collectori gabellarum, sicut faciunt alij laici sub pœnis a prætoribus impositis.

23 Magistratus, & Principes sæculares quid debent agere, vt tollant hanc controuersiam aliquorum Clericorum, qui magis ex ignorantia, quam ex malitia vsurpant dictas gabellas, & terrent collectores sæculares minando censuras, vbi nulla est censura?

Resp. Debent ponere iustum pretium tritici, vel vini, veluti quoram duorum aureorum, & dicere, quòd dant licentiam, quòd vendatur communiter tribus aureis declarando, quòd vnum aureum est pro regio donatiuo, vel gabella, tunc enim nulla erit ignorantia, neque difficultas.

24 In quo differunt libertas, & immunitas Ecclesiastica?

Resp. In eo, quòd immunitas Ecclesiæ est exemptio sacri, & libertas Ecclesiastica est exemptio personæ Ecclesiasticæ, & ita, qui facit iniuriam in loco sacro, non incurrit censuras positas contra violatores Ecclesiasticæ libertatis. *Caiet. in sum. fol.33. num.6. de immun. Eccles. viol.*

25 Quotuplex est immunitas Ecclesiæ?

Resp. Triplex, localis, personalis, & realis, per quam profana in Ecclesijs, seu Oratorijs prohibentur exerceri. *Caietanus in summa verbo immunit. Eccles. violat.*

26 Quæ prohibentur fieri in Ecclesia, vel cœmeterio?

Resp. Negationes nundinarum, & fori conclamationes, publica parlamenta, & omnes res, profanæ. *c. decet, de immun. Eccl. in 6.*

27 Ecclesia per quot passus gaudet immunitate?

Resp. Per triginta. *c. quisquis inuentus. 17. q.4.*

28 Palatium Episcopi, gaudet ne priuilegio immunitatis?

Resp. Gaudet. *c. id constituimus. 17. q.4.*

29 Quis debet defendere immunitatem Ecclesiæ?

Resp. Episcopus. *c.2. eod. tit. Trid. syn. sess.25. c.20. de reformatione.*

30 Quis debet defendere Episcopis suam iurisdictionem, & immunitatem Ecclesiasticam?

Resp. Primates, Principes, & Potestates, quia illis commissum est per *Tridentin. synod. sess.35. cap.20. cit.*

31 Qui gaudent priuilegio, & immunitate Ecclesiastica?

Resp.

Resp. Omnes personæ, ipsa Ecclesia, & bona Ecclesiæ, & sæculares qui ad eã confugiunt. *sum. Armil. verb. immunitas, & alij*.

32 Qui non gaudent immunitate Ecclesiastica?
Resp. Piratæ, depopulatores agrorum, qui occultè mittunt ignem in segetes, & comburunt agros, qui in Ecclesia committunt maleficium, raptores virginum, homicidæ, adulteri, assassini, viarum cursores, qui in agro furta committunt, illi, qui insidiantes, vel cum aliquo tradimento aliquem vulnerant, sacrilegi, & omnes positi in Bulla Gregor. XIV. *Caiet. de immun. Ecclesiast. verb. immunitas. §. 1. authent. de mandatis Principum §. quòd si delinquentes. Angel. in sum. verb. imunitas, num. 17.*

33 Latrones furantes in ciuitate gaudent ne immunitate Ecclesiæ?
Resp. Gaudent. *capit. inter alia, de immunitat. Ecclesiarum.*

34 Cum Iudex sæcularis vi extrahit hominem ab Ecclesia, quid debet Iudex Ecclesiasticus facere?
Resp. Debet illum, & suos ministros excommunicare, & aggrauare censuris, donec fiscus sæcularis probet per legitimos testes illum hominem commisisse tale delictum, & non gaudere priuilegio Ecclesiæ. *Arm. in summ. verbo. immunitas, num. 16.*

35 Factis probationibus, quid debet facere Iudex Ecclesiasticus?
Resp. Declarare secundum allegata, & approbata talem hominem debere, vel non debere gaudere immunitate Ecclesiæ.

36 Violantes immunitatem Ecclesiæ, quo iure sunt excommunicati?
Resp. Excommunicatione iuris per bullam Greg. XIV. de immun. Eccl. publicata die 28. Maij 1595. & ipso facto incurrunt. *c. miror. c. quisquis. 17. q. 4. & debent absolui ab ordinario. capit. nuper, de sentent. excommun.*

37 A quo debent absolui?
Resp. Ab ordinario, quia in dicta bulla Papa nõ reseruauit sibi absolutionem. *c. nuper, de sentent. excommun.*

38 Si Iudex non mandauit extrahi hominem, sed parentes defuncti extraxerunt, poterit Iudex facere mori hominem, vel in carcere detineri?
Resp. Non, licèt ista bulla non fecerit mentionem de mandante, ratio est, quia de facile dispositio dictæ Bullæ redderetur illusoria. *c. sententia, de sent. & re iud. Imola in l. si vero. ff. sol. matr.*

39 Quid debent facere Clerici Rectores Ecclesiarum, ad quas rei confugerint?
Resp. Eos occultare, nihil dicere, & impetrare vitã illius hominis, & membrorum in columitatem. *Silvest. verb. immunitas. 111. q. 4.*

40 Clerici tenentur ne defendere reum, qui confugit ad Ecclesiam, & immunitatem Ecclesiæ cum armis, vsque ad amissionem vitæ, vel sanguinis effusionem?
Resp. Non, sed precibus, & gladio Ecclesiastico, nempè excommunicatione.

41 Quis prouidebit de expensis ijs, qui confugiunt ad Ecclesiam?
Resp. Si tales sint pauperes, & Ecclesia sit diues, tenetur eos alere. *Siluestr. verb. immunitas, 111. nu. 5.*

42 Processus, vel sententia lata à iudicibus laicis in Ecclesia, vel cæmeterio, valet ne?
Resp. Est nulla ipso iure, & si sit sanguinis Iudex excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur. *cap. cum Ecclesia, de immunit. Eccles.*

43 Qui commisit delictum, & casu confugit ad sacerdotem portantem Corpus Christi per vias infirmis, debet ne gaudere immunitate Ecclesiastica?
Resp. Licè *Couarru. var. resolut. lib. 2. cap. 20. num. 6.* sic de hac re dubius citans pro parte Affirmatiua *Archi diacon. in c. quæsitum. 13. quæst. 2. & alios, tamen glos. in dicto capit.* tenet partem negatiuam affirmans, quòd immunitas Ecclesiæ sit quoddam priuilegium, extendi non debet, nisi ad templa ipsa, *vt in c. petistis, 7. q. 1.*

44 Si quis ducatur à satellitibus captus per Ecclesiã, gaudet nè immunitate Ecclesiæ?
Resp. Non, quia talis non est ingressus in templum, vt ad id confugiat, neque is violenter è templo educitur, sed per templum ex voluntate satellitum transit, & Ecclesiæ non fit iniuria, *Couarru. viar. resolut. c. 20. lib. 2. nu. 13.*

45 Latrones, qui in domibus aliquem obsident vel furantur vi, & armis argentum, aurum, rem familiarem, mulieres etiam non virgines interficiendo, opprimendo, vel inferendo metum proprijs dominis, vel seruis, gaudent ne immunitate Ecclesiastica?
Resp. Non gaudent iusta ratione: nam maius damnum faciunt, qui vim inferunt hominibus, quam latrones, qui in agro similia committunt, cum in ciuitate quisquam debeat viuere magis securus, quam in agro, & sic est Bulla Gregor. XIV. publicata anno 1591. de immunit. Eccles. & isti propriè sunt obsides, & traditores, & hac ratione mouetur. *d. Bulla excipiendo eos, qui non debent gadeere.*

46 Socij, qui adiuuant eos, qui committunt similia delicta, gaudent ne immunitate Ecclesiæ?
Resp. Non gaudent, sicut principalis, quia socij comitantes delictum eadem pœna, & priuilegio gaudent. *Couarru. lib. 2. variarum resolut. capit. 20. & Bulla Gregr. XIV. cit.*

47 Excommunicatus gaudet ne immunitate Ecclesiastica?
Resp. Gaudet, sed non hæreticus, vel infidelis. *Cou. vbi sup. nu. 11. & alij communiter.*

48 Qui fugit è carcere frangens portas, vel tectum, vel ducitur ad supplicium, vel fugit si fugiat è manibus satellitum ad Ecclesiam, gaudet ne?
Resp. Gaudet, quia ex sua voluntate confugit ad Ecclesiam. *Couastr. vbi supr. num. 13.*

49 Si Ecclesia sit clausa, & quis fugiat ad fores, easque apprehendat, gaudet ne?
Resp. Gaudet, sicut qui est in Ecclesia. *Couarru. vbi sup. nu. 18.*

50 Fugiens ad Ecclesiam potest in ea ferro, vel neruis, vel compedibus ligari ne inde fugiat, quo voluerint?
Resp. Cum distinctione; si dubium sit, an debeat gaudere, vel non potest ab vtroque Iudice (vt inde non euellatur) ligari compedibus si verò declaratur, quod debet gaudere, soluendus est, vt faciat, quod voluerit, & nunquam ei alimenta sunt neganda: & si Iudex laicus et per custodè alimenta denegat, Iudex Ecclesiasticus debet ei dare; quia hoc est contra immunitatem Ecclesiæ. *Couar. variar. resol. lib. 2. c. 20. num. 17.*

51 Orato-

51 Oratoria priuata in domibus, vel prope domos, gaudent ne immunitate ecclesiastica, ita vt ibi possint confugere, qui committunt delicta?
Resp. Non gaudent, quia hoc solùm concessum est Ecclesijs benedictis, vel consecratis. *Abb. c. patentibus, num. 3. de priuileg. & excess. priuilegiat.*

52 In hospitalibus gaudet ne quis immunitate Ecclesiastica?
Resp. Si sit in eis campana, & Ecclesia vbi celebretur Missa publica, gaudet, quia tunc præsumitur Ecclesia publica, & auctoritate Episcopi benedicta, & constructa. *Abb. vbi sup. n. 1.*

53 Loca sæcularia, vbi se congregant aliqui ad viuendum more Religiosorum, & non faciunt vllam professionem, vt Seminaria, vel domus, vbi simul habitant mulieres sæculares, moniales, orphani, vel virgines, gaudent ne immunitate Ecclesiæ?
Resp. Cum distinctione: si habent Ecclesiam publicam cum campana ab Episcopo benedictam, vbi publicè celebretur, gaudent priuilegio, quia accessorium sequitur naturam principalioris; si verò non habent Ecclesiam publicam, non gaudent tali priuilegio, quod datur directè Ecclesijs benedictis, & secundario domibus coniunctis Ecclesijs. *glos. in c. quæsitum, 13. quæst. 2. & Abb. in cap. patentibus, de priuileg. &c.*

54 Sententia lata à Iudicibus laicis in Ecclesia, vel cæmeterio, valet ne?
Resp. Non, & si sententia fuerit sanguinis, & prolata in Ecclesia, Iudex excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur. *c. cum Ecclesia, de immun. Eccl.*

55 Clerici, qui committunt aliquod delictum, debent gaudere?
Resp. Debent secundùm veriorem opinionem, licèt in hoc consuetudo sit seruandam. *Couar. lib. 2. var. resol. c. 20. Iul. Clar. q. 30. §. fin. n. 16.*

56 Impedire Episcopis iurisdictionem circa sæculares in causis merè Ecclesiasticis, & mixti fori, in adulterijs, & alijs, in quibus iuxta sacras sanctiones Iudex Ecclesiasticus potest cognoscere, & ne stangere iurisdictionem Ecclesiasticam?
Resp. Affirmatiuè. *c. 1. de offic. Ord. & DD. in l. Imperium, ff. de iurisd. omn. iud.*

57 Si Nuncij Apostolici, vel Metropolitani ante sententiam diffinitiuam, vel grauamen habens vim diffinitiuè, tollant Episcopo primam instantiam in ciuilibus, & criminalibus, est ne tollere immunitatē, & libertatem Ecclsiasticam?
Resp. Affirmatiuè, & processus, & inde sequuta nullius momenti sunt. *Trid. syn. sess. 24. c. 20. de refor.*

CAPVT XXXVIII.

De Purificatione post partū?

1 MVlier post partum poterit ne ingredi Ecclesiam ante dies purificationis suæ, positos in lege Moysi?
℟. Poterit statim ingredi Ecclesiam, quia lex Moysi post passionem Christi Domini nostri amplius nō obligat. *cap. vnico, de Purificatione.*

CAPVT XXXIX.

De Ecclesijs ædificandis.

1 POtest ne ædificari aliqua Ecclesia, vel capella eremitica sine licentia Episcopi?
Resp. Non; ita habetur *in c. nemo, il 1. de consecr. dist. 1. Ang. in sum. verb. Ecclesia.*

2 Decimæ, oblationes, argentum, ornamenta, quæ fiunt alicui imagini, vel capellæ sitæ intra Ecclesiam parochialem, in cuius vtilitatem possunt conuerti?
Resp. In vtilitatem Parochi talis Ecclesię, qui habet fundatam suam intentionem de Iure communi supra omnes decimas, oblationes, & eleemosynas factas Ecclesiæ Imagini, quia omnia videntur, & censentur facta in contemplatione Ecclesiæ. *c. ad audientiam, il primo, de Ecclesijs ædificandis, & Abb. cap. 1. de statu Monach. nu. 4.*

3 Si aliquis Clericus, vel Monachus celebret in Ecclesia Parochiali, & dentur illi oblationes, ad quem pertinent, ad ipsum, an ad Parochum illius Ecclesiæ?
Resp. Ad proprium Parochum, *Abb. vbi supra.*

4 In capellis possunt esse Canonici?
Resp. Possunt; quia non requiruntur ad essentiam Canonicorum, quòd sit Ecclesia parochialis, sed solùm, quòd habeat Canoniam ex priuilegio Summi Pontificis, & præbendam ex aliqua fundatione, vt congruè substentetur. *gloss. c. cum capella, de priuileg. & excess. priuileg.*

5 In Orarorijs priuatis possunt ne poni campanę?
Resp. Non, *c. patentibus, eod. tit. scilicet de priuil. &c.*

6 Donatio bonorum facta Ecclesiæ quomodo intelligitur sub conditione, vel absolutè?
Resp. De hoc dictum est *l. 1. cap. 35. n. 13. & n. 14.*

7 Ecclesia quomodo potest concedi Religiosis in proprietatem; vel in titulum?
Resp. Vtroque modo. *c. pastoralis, eod. tit. nostro.*

8 Quid debet Episcopus obseruare in danda licentia ad ædificationem Ecclesiæ?
Resp. Quòd ædificans Ecclesiam, illam dotet sufficienter ad eius perpetuitatem, quia spiritualia sine temporalibus diu esse non possunt. *c. si quis obiecerit, 1. q. 3. Roccus de iur. patr. verb. vtili, q. 2.*

9 Vna Parochia potest duas diœceses habere?
Resp. Non propter confusionem, & incommodum subditorum. *Trid. syn. sess. 14. c. 9. de refor.*

10 Si quis ædificat Ecclesiam, & illam non dotat quā pęnam incurrit?
Resp. Episcopus debet compellere ipsum, vel eius hæredes ad dandam donationem sufficienter, & perpetuam, & si factis monitionibus non fecerint, amittunt ius patronatus, & poterit Episcopus alteri eam dare. *c. nemo, il 1. de consecr. dist. 2. & c. cum sicut, de consecr. Eccles. vel Altaris.*

11 In quo loco debet de nouo Ecclesia ædificari?
Resp. In loco decenti, & in proprio, non autem in alieno, ita vt non fiat præiudicium alteri Ecclesię, *Syl. verb. Ecclesia 2. n. 5. & gl. in c. cum dicat, de Eccl. ædif.*

12 Quam formam debet habere Ecclesia?
Resp. Formam nauis, quia Ecclesia appellatur nauis Petri; Christus est eius Rector. *c. non turbatur. 24.q. 1.& si fieri potest, pars posterior respiciat Orientem, & anterior Occidentem.*

13 Post ędificationem quid debet Episcopus facere in Ecclesia?
Resp. Benedicere, vel consecrare illam, vt Missę celebrentur, & committere eam idoneis ministris. *Trid. synod. sess. 22. c. 1. de sacrificio Missæ. Thom. 3. p. quest. 83. art. 3.*

14 Ecclesia parochialis quib. sumptibus reficiẽdaest?
Resp. Si consuetudo sit, vt parochiani eam reficiant, ipsi tenentur, si sit fabrica, in hoc est consumenda, si vtrumq; deficiat, ex fructibus beneficiorum deducta congrua substentatione parochi est reædificanda. *Triden. syn. sess. 21. cap. 7. de reform.*

15 In Ecclesijs vetustate confractis, quid agendum?
Resp. Episcopus vocatis quorum interest, procuret eas reædificare, & si nõ poterit transferat imagines, & altera ad Ecclesias parochialis propinquiores, vel ad matricem, vbi onera compleantur sub eiusdem vocationibus sanctorum, & tunc eas poterit distruere. *Triden. syn. sess. 21. c. 7. de refor.*

16 Spatium Ecclesiarum diruptarum potest vendi laicis?
Resp. Erecta Cruce in loco, vbi Ecclesia fuit ædificata, potest vendi laicis, dummodo non conuertatur in sordidos, & profanos vsus. *Trid. syn. sess. 21. c. 7. de refor.*

17 Qui dicuntur profani vsus?
Resp. Macellum, vel quid simile.

FINIS LIBRI NONI.

LIBER

LIBER DECIMVS CONTINENS MATERIAS LIBRI QVARTI DECRETALIVM,

De quibus hactenus non est Tractatum.

CAPVT PRIMVM.

De natis ex libero ventre.

1 QVis dicitur liber propriè?
℟. Ille, qui nascitur ex ingenua, & libera matre. *vt habetur in c. liberi. 32. q. 4. & c. cum multæ 15. q. 8. inst. de ingenuis in principio, iuncta gl.*

2 Vnde dicitur liber?
℟. A libertate, quia non est seruus alicuius, sed sui proprij iuris.

3 Hoc nomen liber quas significationes habet?
Resp. De iure duas. Prima sumitur pro homine libero, qui non est seruus alicuius. Secunda sumitur pro filio alicuius, & dicitur omnes descendentes per lineam rectam, vsque ad trinepotem, & vlterius dicuntur inferiores, seù posteriores. *leg. liberorum. ff. de verb. significat.*

4 Liber quibus modis fit seruus?
Resp. Quinque modis. Primo, captus ab hostibus in bello. Secundo, quando quis commisit delictum, & à iudice condemnatur ad triremes vita. Tertiò, quando maior viginti quinque annorum se permisit vendi. Quartò, si minor viginti annorum venditus ab aliquo, postea maior factus consentit, & participat de pretio. Quintò, quando pater in summa egestate & necessitate vendit filium ea conditione, vt si veniat ad meliorem fortunam possit illum recuperare, quod raró contigit. *inst. de iure personar. §. serui autē.*

5 Natus ex liberta est ne liber, an seruus?
Resp. Liber, & omnes eius descendentes. *cap. vnico, de natis ex libero ventre.*

6 Natus ex libero, & serua erit ne liber?
Resp. Non, quia partus sequitur ventrem, nisi forte in aliqua Prouincia sit consuetudo contraria. *Abb. in c. licèt. de coniugio seruorum. nu. 1. & 2.*

7 Quare de iure partus sequitur ventrem?
Resp. Quia bene dicit lex, mater certa, pater verò, quem nuptiæ declarant. *vt habentur in l. quia semper. ff. de in ius vocando.*

CAPVT II.

De frigidis, & maleficiatis.

1 FRigidus quis dicitur?
Resp. Ille, qui est impotens ad generationem. *Abb. in c. 1. de frig. & malef. num. 1.*

2 Vnde prouenit hæc frigiditas, & impotentia?
Resp. Aliquando ab ipsa natura, aliquando ab infirmitate naturali, & aliquando à maleficijs?

3 Maleficatus quis dicitur?
Resp. Ille, qui maleficijs positis à Diabolo, vel à mulieribus, quæ arte maleficiendi pollent, est factus frigidus, impotens, & non aptus ad generationem. *Maleus malefic. p. 1. q. 2.*

4 Impotentia cœundi impedit matrimonium?
Resp. Impedit contrahendum, & dirimit contractũ, quia matrimonium est ordinatum ad finem generationis propter vniuersi conseruationem. *c. 1. eod. tit. de frig. & c.*

5 Si mulier sit arcta, tenetur ne consentire, vt chirurgus aperiat eius vas ferro?
Resp. Cum minimo periculo suæ vitæ non tenetur. *Abb. in c. fraternitatis, de frigid. nu. 4.*

6 Si maritus, & mulier petant separatione propter frigiditatem, est ne statim facienda?
Resp. Cum distinctione; si ambo concordes confiteantur frigiditatem, & si sint alia signa frigiditatis, si sint alij testes, vt obstetrices, & medici, qui testificēt in dicto impedimento, potest fieri statim separatio. vt in cap. primo, eodem tit. si verò hæc deficiant, & maritus, vel mulier contradicant, & signa frigiditatis non appareant tunc per triennium debent cohabitare simul, vt tempus, & consuetudo satisfaciant loco testium, *text. in cap. laudabilem. eodem tit. Innocent. in dicto cap.*

7 Quomodo est inspicienda mulier à testibus, & qui debent esse hi testes?
Resp. Debent esse obstetrices, & medici honesti, bonę famæ, & vitæ, & si fieri potest de sua parochia, vel qui solebat medicare eam, vt maior notitia pariat maiorem veritatem cum honestate. *Abb. in c. fraternitatis. eod. tit. nu. 4.*

8 Si maritus, vel mulier sint frigidi propter maleficia

ficia à Diabolo, vel à malefica, quod tempus eſt expectandum?
Reſp. Tunc triennium debet expectari, quia poſſunt illa maleficia finiri. *Abb. in c. 1. eod. tit. num. 5.*

9 Si maritus habeat amputata virilia, requiritur ne cohabitatio triennalis?
Reſp. Non, quia probatio, & impotentia generandi eſt ſatis probata per factum ipſum, quod apparet. *Abb. vbi ſupra, num. 6.*

10 Quæ eſt ratio differentiæ, quare in frigidis à natura non eſt expectandum triennium, & in maleficiatis eſt expectandum?
Reſp. Quia frigiditas naturalis eſt infirmitas perpetua, & competit omni naturæ hominum maleficiũ verò eſt quid particulare iſtius hominis, & aliquando habet finem, & tollitur. *Abb. vbi ſup. num. 7.*

11 Triennalis cohabitatio eſt ne ſemper neceſſaria?
Reſp. Non, ſi probari poſſit impedimentum, quia ad hoc conceditur à iure, & fruſtra fiunt per plura, quę poſſunt fieri per pauciora, & ſic probatio impedimento non erit neceſſaria. *Abb. c. laudabilem. num. 3. de frigid. & maleſic.*

12 Triēnalis cohabitatio computatur à die motæ litis, an à die cohabitationis?
Reſp. A die cohabitationis, ſiue ſit continuata, ſiue interrupta aliqua abſentia, tamen cum cohabitatio non computatur a die mandati iudicis, ſed à tempore anteriori, debet Iudex ordinare, vt cohabitent ſimul per aliquot tempus ſibi benè viſum, vt ſeuerius procedatur. *Abb. in c. litteræ, eod. tit. num. 2.*

13 Maritus poteſt confiteri ſuam impotentiam ex ſuo defectu?
Reſp. Poteſt. *Abb. c. 1. eod. tit. nu. 1.*

14 Impotentia cœundi quando impedit matrimoniũ contrahendum?
Reſp. Semper ſiue proueniat ex ętate, vel infirmitate, frigiditate, maleficio, ſiue ex arctatione vaſis, ſiue ex abſciſſione, vel læſione membri. *c. quod ſedem, & infra, eod. tit. de frigidis.*

15 Puer vſque ad quod tempus dicitur impotens?
Reſp. Vſque ad decimum quartum annum, iſte terminus eſt prefixus à iure, licèt in aliquibus ante hoc tempus poſſit natura, vel complexio dare potentiã. *Abb. in c. quod ſedem, num. 2. de frigid.*

16 Naturale impedimentum per artem medicinæ reparabile, impedit ne matrimonium?
Reſp. Impedit, dum durat. *c. ex litteris. eod. tit. & c. fraternitatis, de frigid.*

17 Probare quod mulier non ſit virgo, eſt ne ſufficiēs ad diſſolutionem matrimonij, & quomodo probatu?
Reſp. Non eſt ſufficiens: quia potuerunt ex odio, vel deuotione dormire in eodem lecto, & non ſe coniũgere, & virginitas probatur per obſtetrices paritas. *Abb. in c. fin. num. 10. & 11. de frigid. &c.*

18 Probatio parentum eſt ne neceſſaria in ſeparatione matrimonij ex deffectu frigiditatis vel impotentiæ?
Reſp. Eſt tàm neceſſaria, vt ſine illa, cauſa non poſſit ſententiari propter maiorem cognitionem, quàm habent de impotentia, & frigiditate. *Abb. c. vult. de frigid. nu. 11.*

19 In quo numero debent eſſe teſtes parentes, vt fiat hæc probatio iuridica?
Reſp. Debent eſſe ſeptem, qui teſtificari debent, & ſi non inueniantur, aſſumẽtur de familiaribus domus, vel vicinis illorum. *caput. vlt. eod. tit. & Abb. ibi. num. 11. Paulus de Caſtro, leg. ſi cum dotem §. patri. ff. ſolut. matrimon.*

20 Si quis contrahat de facto cum impotenti ad coitum, matrimonium erit ne validum?
Reſp. Non, quia non poteſt conſequi finem matrimonij. *c. quod ſedem. eod. tit. noſtro, & ibi gloſ.*

21 Si malitioſè vir aut mulier petant ſeparationem propter frigiditatem, & impotentiam; ſi poſtea frigidus habet in alia filios, erit ne validum primum matrimonium, ad ſecundum?
Reſp. Cum diſtinctione; ſi talis vir eſt potens cum ſecunda vxore, & cum prima quod ſolet accidere ex qualitatibus indiuidualibus, vt medici aſſerunt, ſecundum; ſi verò decepta fuit Eccleſia, quia talis vir eſt potens cum prima, & cum ſecunda, & malitioſè finxit, & probauit impotentiam, tunc primum matrimonium eſt validum. *Abb. cap. primo, eodem titulo, num. 7.*

22 In iſto caſu poterit mulier petere ſeparationem quó ad torum?
Reſp. Poterit, & ei concedendum propter adulteriũ commiſſum, & propter malitiam. *Abbas vt ſupr. numero 7.*

23 Senes impotentes poſſunt ne contrahere?
Reſp. Non poſſunt; ſed ſi ſit impotentia in ſene minus, vel tarda, & poterit contrahere, quia magis, & minus non impediunt matrimonium, ſed abſoluta impotentia. *Abb. in c. quod ſedem, eod. tit. num. 5.*

24 Spadones poſſunt contrahere?
Reſp. Si ſint in vtroque teſticulo, non, quia licèt erigant, non habent vim generatiuam; ſed ſi ſint vno teſticulo poſſunt immo ſolent habere plures filios, cũ virtus alterius teſticuli ſit in illo ſolo, & iſti homines ſunt magis luxurioſi, quam alij. *Abb. c. quod ſedem. eod. tit. num. 5.*

25 Si matrimonio contracto per verba de præſenti, ſuperueniat impedimentum impotentiæ, dirimit ne matrimonium?
Reſp. Non, quia tempore, quo fuit celebratum, perſonę erant capaces, potentes, & hoc ſufficit, vt matrimonium teneat, ſiue impotentia ſuperueniat conſumato matrimonio, vel non conſumato, quia quotieſcumq; à principio matrimonium fuit verum, amplius irritum eſſe non poteſt. *c. fraternitatis. c. ex litteris. eod. tit noſtro, & Abb. ibi. num. 3.*

26 Si quis ſcienter contrahat cum muliere impotenti, vel arcta, debet ne ab illa ſeparari?
Reſp. Non, ſed debent viuere non tanquam vxores, ſed tanquam ſorores, quæ maritis ſuis quaſi fratribus miniſtrent, & præſto ſint, & cognoui aliquos eunuchos vxoriatos, ſed per Bullam Sixti V. prohibitum eſt eunuchis contrahere matrimonium. *Abb. c. conſultationi. de frigidis nu. 3.*

27 Si quis ſcienter cõtraxit cum impotenti de facto, & iterum contrahat cum potenti, quod matrimonium erit validum?
Reſp. Secundũ, & tenebitur alere primam vxorem impotentem. *Abb. vbi ſup.*

28 Si ſentẽtia a Iudice Eccleſiaſtico lata fuit, vt propter impotentiam diſoluatur matrimonium, & poſtea apparet error, debet ne talis ſententia reuocari?
Reſp. Semper, quòd appareat talis error, debet reuocari; pręcipuè in ſacramento matrimonij, quod non diſſoluitur vigore ſententiæ, ſed vigore cauſæ,

quæ

quę si non stat, manet sacramentum, *vt c. fraternitatis. de frigid.& maleficiat.*

CAPVT III.

Qui filij sint legitimi.

1 QVid est legitimatio?
Resp. Quædam dispositio, decor, & honor faciens incapaces capaces ad successionem,& honores. *Abbas in capite, per venerabilem, qui filij sint legitimi, numero 3.*

2 Quis dicitur filius legitimus?
Resp. Ille qui nascitur ex legitimo matrimonio.*glossa instit. de adoptionibus in principio, in verbo naturales.*

3 Quis dicitur filius naturalis?
Resp. Ille, qui nascitur ex soluto, & soluta, etiam si sit vidua.*gloss.in capit. per venerabilem, qui filij sint legitimi.*

4 Qui dicitur illegitimus, vel spurius?
Resp. Ille, qui nascitur ex habente vxorem, & soluta, vel ille, cuius pater non cognoscitur, vel ille, qui ex incestuosis nuptijs nascitur. *l. vulgo, ff. de statu homin.& c.nisi cum, §. persona verò, in gl. de renuntiatione. c.causam, il 1.qui filij sint legit.*

5 Vnde dicitur spurius?
Resp. A verbo græco, sporas, quod est, vulgo conceptus, vel sine patre cõceptus.*vt l.vulgo.ff.de statu hom.*

6 Quis dicitur filius ex incestuoso, & sacrilegio coitu natus?
Resp. Ille, qui nascitur ex filia, & patre vel parente in gradu prohibito, vel ex monacho, monacha, vel sacerdote, quia isti committunt sacrilegium.

7 Filius adoptiuus dicitur legitimus, vel naturalis?
Resp. Legitimus, quia legitimo modo procreatus est.*glos. instit.de adoptionib.in princ.*

8 Naturalis quomodo legitimatur?
Resp. Per matrimonium subsequens,& lucratur hæreditatem sicut qui natus est post matrimonium.*c. 1. qui filij sint legit. & capit tanta est vis, eodem titulo nostro.*

9 Quomodo probatur aliquem esse filium legitimũ?
℞. Per longam cohabitationem patris,& matris suę, per famam inter vicinos, & cognatos, per educationem,tanquam de proprio filio,per testes,per librum coniugum, qui est in parochia, per librum batismi talis filij, vbi scribuntur patres, & patrini *Abb.in cap. lator, qui filij sint legit.num.6.l. in libera, ff. de ritu nuptiar.l.quidam.ff.de probationib.*

10 Filiatio ex parte patris quomodo probatur?
Resp. Hoc est improbabile nisi per famam,& communem opinionem; quia mater certa est, pater verò, quem nuptiæ declarant. *Abb.in c.transmissæ nu.9. qui filij sint legitimi.l.quia semper, ff.de in ius voc.*

11 In quo casu potest probari aliquem non esse patrem?
℞. In casu, quo pater fuerit absens tempore conceptionis.*l.filium.ff.de his qui sunt sui, vel alieni iuris, & Abb.vbi supra.*

12 Absente marito potest ne pronuntiari sententia separationis?
Resp. Affirmatiuè, vt quando veniat, cùm illa non se coniungant, præcipuè si in fraudem litis se absentauit. *Abb.in c.perlatum.num. 5. qui fil.sint.legit.*

13 Si quis probet per testes esse natum ex legitimo matrimonio, & fama vicinorum sit contraria, cui erit standum?
Resp. Probationi testium, quia plus est, quod in veritate agitur quàm quod simulatè concipitur *c. per tuas, eodem tit.*

14 Si pater, vel mater negent aliquem esse suum filium, poterit ne adire hæreditatem?
℞. Si talis probet se esse filium, poterit, aliàs præiudicatur, quia ipsi imcumbit probatio. *Abb.in c.trãsmissæ.eod. tit.nu.4.*

15 Si quis sit in possessione, & habetur ab omnibus pro filio mariæ, & vt talis filius alitus, & educatus sit,& postea maria dicat illum non esse suum filium vel sui mariti, vel quòd ipsa furata sit illum ab alia muliere tenetur ne ei credere Iudex?
Resp. Non, cum ipse sit in tali possessione, à qua nõ debet deponi nisi per probationem luce clariorem, & onus probandi non incumbit possidenti, & se obijcenti. *l.1.§.2.ff.de carboniano edicto.l.si posthumus. §. fin.ff. de liberis.& posthumis.*

16 Quali iudici competit cognitio legitimationis filiorum?
Resp. Iudici Ecclesiastico.*Abb.in c.1 qui fil.sint legit. numero 2.*

17 Papa potest legitimare filios natos ex Clerico sacerdote, vel monacho?
℞. Licèt hæc questio ambigua si inter DD. tamen Abb.tenet non posse legitimare; quia matrimonium ratione voti solemnis inter Clericum, & mulierem nullum fuit, & sic non cadit legitimatio, benè tamẽ poterit illum habilitare ad beneficium, & ordines *Abb.num.1 2.in capit.per venerabilem, qui filij sint legitimi.*

18 Si Papa dispenset super matrimonio, & de filijs antea habitis nulla fiat mentio, remanent ne filij illegitimi?
℞. Non, sed legitimi, etiam quò ad honores, & hęreditatem, non enim præsumitur Papam id voluisse, vt fili priuentur priuilegio sibi à iure concesso; quia ille,qui benignus, & liberalis est cum patribus, liberalis debet esse cum filijs, *Abb.in cap.referente.eod.tit. nostro, num.4.*

19 Papa quibus in terris legitimat quòd ad hæreditatem?
Resp. In suis terris, in alienis verò legitimat quo ad honores,& præbendas Ecclesiasticas, sed quò ad hęreditatem, non quia hoc est iurisdictionis temporalis,& sic ad Reges pertinet.*Abb.in c.per venerabilem, eod.tit.num.1.*

20 Principes ciuitatum non recognoscentes superiorem in temporalibus possunt ne exercere ea, quæ sunt reseruata Imperatori?
Resp. Affirmatiuè in suis subditis. *Abb.num. 10.in c. per venerabilem.*

21 Rex Hispaniarum, & Galliæ recognoscunt superiores in temporalibus?
Resp. Non, ideò faciunt legitimationes pro suo libitu. *gl.in c.Hadrianus.dist.64.Abb.vbi sup.nu.9.& 37.*

22 Si Pater moriatur, Princeps poterit legitimare illegiti-

legitimum ad successionem hæreditatis in præiuditium agnatorum?

℞. Si pater viuat, vel moriens petat legitimari filiū suum, Princeps poterit legitimare illegitimum sine citatione agnatorum; si verò pater sit mortuus, citādi sunt agnati, quorum præiudicio agitur; si verò Princeps de plenitudine potestatis velit aliquem legitimare, poterit id facere sine citatione alicuius; ratio est, quia ipse nulli facit iniuriam restituendo alicui, quod ipse per suas leges ei abstulit. *Abb. vbi sup. num. 29. in c. per venerabilem.*

23 Filij concepti ante separationem, & nati post separationem erunt ne legitimi?

Resp. In isto casu conceptus habetur pro nato. *Abb. in c. cum inter. nu. 3. eod. tit. nostro.*

24 Filius conceptus lite separationis pendente, erit ne legitimus?

Resp. Affirmatiuè, quia durante lite matrimonium non separatur, & filius alterius coniugum illos facit legitimos. *Abb. vbi sup. num. 4.*

25 Filius legitimus, si habeat patrem illegitimum, potest petere bona sui aui?

Resp. Licèt sit legitimus, excluditur à successione sui aui; quia matrimonium patris sui, & matris suæ non facit illum habilem ad successionem sui aui. *Ab. in c. lator. nu. 2. qui fil. sint legit.*

26 Si quis sit spurius natus de vxorata, & libero, & mortuo suo primo marito, secundò nubat libero, talis spurius legitimatur ne per secundum matrimonium?

Resp. Non, nisi per priuilegium habentis potestatē legitimandi. *c. tanta est vis. qui fil. sint legit.*

27 Si quis sit filius hominis christiani, & mulieris infidelis, & ambo sint liberi, legitimabitur ne per subsequens matrimonium?

Resp. Licèt aliqui DD. teneāt partem affirmatiuā, tamen *Abb. in c. tanta est vis, eod. tit. n. 14. & Io. Andr. tenent negatiuam*, quia tempore conceptionis tales non erant habiles ad contrahendum, etiam si accessisset consensus, & sic intelligunt, *text. in d. c. tanta, eod. tit.*

28 Si duo infideles sint coniuncti in gradu prohibito, eorum filij post baptismum erunt ne legitimi?

Resp. Si gradus sit prohibitus iure Canonico, erunt legitimi, secus vero si impedimentum sit prohibitum lege diuina; ratio est, quia infideles non astringuntur lege Canonica, sed solùm diuina. *Abb. in c. fin. eodem tit. num. 3.*

29 Si aliqua mulier per sententiam diuortij propter aliquod impedimentum separetur, & secūdo nubat, & habeat filium, & postea appareat impedimetum nullum fuisse, & sententiam esse iniquam, talis filius erit ne legitimus?

Resp. Licèt talis mulier ad suum primum maritum reuertatur, tamquam ad legitimum, tamen filius secundi mariti legitimus erit, etiam quò ad hæreditatem, & honores, quia bona fides talem legitimum fecit. *Abb. in c. perlatum, eod. tit. nu. 4.*

30 Si coniuges sciant impedimentum dirimens matrimonium, & contrahunt in facie Ecclesiæ nullo contradicente, & postea separentur, filij nati ante sententiam durante matrimonio erunt ne legitimi?

Resp. Non, quia hic adfuit fraus, quæ nemini patrocinatur. *c. ex tenore. eod. tit. & Abb. ibi num. 5.*

31 Si quis nascatur ex matrimonio contracto contra iustitiam publicæ honestatis, erit ne legitimus?

Resp. Non, quia impedimentum contra iustitiam publicæ honestatis dirimit matrimonium. *ex text. in c. referente, eod. tit. & Abb. ibi. num. 2.*

32 Si aliqua mulier in facie Ecclesiæ inscia cōtrahat cum viro habente vxorem, filius natus erit ne legitimus?

Resp. Erit, & capax hæreditatis, quia bona fides matris illum fecit legitimum. *capit. ex tenore. qui fil. sint legitimi.*

CAPVT IV.

De Patria potestate.

1 IVs patriæ potestatis vnde oritur, & quis primus sanciuit hanc legem?

Resp. Plutarchus dicit, quòd Romulus primus instituit legem patriæ potestatis, tamquam maximum fundamentum Reipubl. Romanæ, & patria potestas oritur ex iure Romano, & sic solum illi, qui sunt sub Romano Imperio gaudent priuilegio patriæ potestatis, vt tenet *Abbas in c. final. de conuers. infidelium, num. 5.*

2 Patria potestas quomodo definitur?

Resp. Patria potestas est ius quoddā, per quod filij, & filiæ, cæterique descendentes per lineam masculinā quò ad personas, & bona subijciuntur patri, & auo paterno etiam patre viuente quò ad certos effectus infra dicendos *l. nam ciuium. ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris, §. 1. instit. de patria potestate.*

3 Quare mater, neque auus maternus non habent supra filios, & filias ius patriæ potestatis etiam mortuo patre, & auo paterno?

Resp. Quia patria potestas solum ascendit per lineā masculinam, & cum auus maternus habeat suitatem cum sua filia, & filia, quia est fœmina non habeat patriam potestatem in filios, neque in filias, ideò non potest communicare auo materno, quod ipsa non habet; matri enim de iure gentium, & de iure diuino debetur solùm à filijs, tàm fœminis, quam masculis maxima obedientia, & reuerentia, *l. veluti, ff. de iustit. & iure. l. parentes. ff. de in ius vocando, § fœminæ instit. de adoption.*

4 Quare auus paternus habet in sua potestate suos nepotes viuente eorum patre?

℞. Quia viuente auo pater est sob eius potestate, & ideò, qui est subditus, non potest habere alium sub se, & ideò viuente auo paterno nepotes, & pater eorum simul sunt sub potestate aui. *4. ff. de his, qui sūt sui, vel alieni iuris. §. sed hodie instit. de adoption.*

5 Qui sunt in potestate patris, vel aui?

℞. Filij, & filiæ legitimi procreati descendentes ex filio per lineam masculinam. Tertiò filij naturales legitimati. Quartò filij adoptiui. *l. 3. de ijs, qui sunt sui, vel alieni iuris, & l. 4. eod. tit. § fin. inst. de patria potestate, § fin. inst. de nuptijs.*

6 Qui dicuntur filij naturales, & quibus modis legitimantur?

Resp. Filius naturalis dicitur filius natus ex soluto, & soluta, etiam si sit concubina domi retenta, vel extra domum alita, & legitimatur quatuor modis. Primo, per rescriptum Principis, qui habeat in sua patria supremam potestatem. Secundo, per subsequens matrimonium etiam contractum cum concubina in articulo mortis. Tertio, per oblationem curiæ, quod est quando quis offert filium suum in seruitio Reipublic. vel Principis, vt eo vtantur, & eius persona fruantur in rebus necessarijs. Quarto, per ingressum alicuius Religionis. Quinto, per susceptionem Ordinis sacri. *capitul. tanta est vis matrimonij, qui fil. sint legit. & ibi gloss. allegans plura iura. Instit. de nuptijs, §. final. leg. cum quis, Cod. de naturalibus liberis.*

7 Quare filij naturales nati ex concubina legitimâtur per subsequens matrimonium, cum concubinatus sit tam magnum peccatum, & non legitimantur filij illegitimi, vel spurij?

Resp. Hoc priuilegium legitimationis datur virtute Sacramenti matrimonij, quod Sacramentum omnia vitia præterita purgat, & non datur virtute peccati præteriti cõcubinatus; ratio est, quia alias faueretur magis diuturno peccato concubinatus, ex quo natus est filius naturalis, quam peccato momentaneo, ex quo nascitur filius illegitimus, vel spurius. *tenet Abb. in c. tanta est vis matrimonij, qui fil. sint legit. & gl. in c. qualis 30. q. 5.*

8 Vnde dicuntur filij naturales?

Resp. Dicuntur naturales quasi dati à naturali coniunctione, & coitu viri, & mulieris, & non à matrimonio, & legitimis nuptijs; isti enim vocantur legitimi, quia legitimè nati sunt secundum Dei præceptũ. *c. nemo. c. meretrices 32. q. 4.*

9 Qui filij non sunt in potestate patris, neque aui paterni?

Resp. Primò, filij illegitimi nati ex illegitimo coitu, scilicet ex patre vxorato. Secundò, filij nati ex filia non sunt in potestate aui materni. Tertiò, spurij, & nati ex incestuoso & sacrilego coitu, vt nati ex Clerico, monacho, vel moniali. Quartò nepotes nati ex filio emancipato non sunt sub potestate aui, sed sub potestate patris sui, quia per emancipationem sublata fuit potestas aui, *§. præterea. instit. quibus modis ius patriæ potestatis soluatur. l. cum legitimæ, ff. de statu hominum.*

10 Quæ priuilegia acquirit pater pro patria potestate, & qui sunt effectus patriæ potestatis?

℞. Licèt pater poterat antiquitus occidere filium, quia habebat ius vitæ, & mortis per *l. in suis, ff. de liberis, & posthumis*, tamen, quia patria potestas debet consistere in pietate, & non in atrocitate, hoc correctum fuit per legem in auditum. *ff. ad l. Cornel. de sicarijs*, & ideo hodie patria potestas consistit, Primò, in eo, quòd pater potest corrigere, emendare, & verberare filium cum debito hoc moderamine, & filius non potest repercutere patrem, eum verberantem; ratio est, quia vbi offensio est licita, ibi defensio est prohibita. *l. 3. Cod. de ijs, qui ad Ecclesiam confugiunt, & leg. vnica, Cod. de emendatione propinquorum, & l. 4. Cod. de patr. potest.* & etiam potest pater filium suum ingratum, & inobedientem exhæredare ex causis positis in authentica, vt cum de appellatione cognoscitur. Secundò, pater potest filium inobediẽtem detinere domi in cubiculo clauso loco carceris, vel incarcerare in carcere Regio ciuitaris, & Iudices tenentur filium emendare secundum voluntatem patris, *l. vnica. Cod. de emendatione propinquorum*. Tertiò, pater poterit filium vendere, & pignorare tempore famis, & necessitatis ea conditione, vt cum primum venerit ad pinguiorem fortunam, debeat eum liberare, & iterum redimere eum, & hoc priuilegium non conceditur auo, neque matri, sed solùm patri, quia est caput filiorum. *l. 2. C. de patribus, qui filios distraxerunt, & gl. ibi.* Quartò, filius non potest patrem in ius vocare, neque cum eo habere ciuilem litem sine venia petita à patre, & hoc extenditur ad filium emancipatum, & ad mulierem. *l. fin. C. de in ius voc.* Quintò, inter patrem, & filium nulla potest esse lis nisi solum de castrensi peculio, & alimentis; ratio est, quia alimenta sunt necessaria ad vitam. *l. lis nulla, ff. de iudicijs.* Sextò, inter patrem, & filium, neque per scripturam, neque per contractum, neque per verba nascitur ciuilis obligatio; ratio est, quia pater, & filius, dum est sub potestate eius fictione iuris pro vna, eademque persona censentur, & nullus cum se ipso obligatur, & obligatio requirit duas personas distinctas, promittentem, & acceptantem. *§. item inutilis inst. de inutilibus stipulationibus, & l. fin. Cod. de impuberum. & alijs substitutionibus.* Septimò, filius familias non potest sine licentia patris contra aliquem in causa ciuili coram iudice agere, secus verò in causa criminali, vbi non requiritur patris licentia, ratio est, quia in criminali agitur de publico interesse, in quo pater nullam habet potestatem. *l. fi. C. de bon. quæ lib.* Octauò, filius de iure ciuili antiquitus non poterat ducere vxorem sine consensu patris; secus verò de iure Canonico, vbi solo consensu viri, & mulieris fit verum matrimonium. *§. 1. Institut. de nuptijs, & c. 1. & 2. de coniugio seruorum.* Nonò, filius familias non potest facere testamentum, neque codicillum sine consensu patris nisi solum de bonis castrensibus, & quasi castrensibus, & quæ sint ista bona, & quod sit peculium, dixi *lib. 9. capit. 23. de his, qui non possunt condere testamentum. l. penult. & fin. Co. de his, qui non possunt condere testamentum.* Decimò, filius in potestaté patris non potest facere donationem, etiam causa mortis, etiã propter nuptias sine expresso consensu patris; ratio est, quia cum omnia bona sint patris, filius non habet rem alienam. *leg. tam is, §. 1. ff. de donationibus causa mortis.* Vndecimò, si filius ab aliquo detineatur oppressus, vel captiuus, vel alicui seruiat scriptura per annum, pater poterit vendicare, & petere filium suum tamquam rem suam propriam. *ff. de liberis exhibendis per totum.* Duodecimo, si filius habeat in potestate patris bona aduentitia, veluti ex dote suæ matris, vel ex donatione, & liberalitate alicuius, pater poterit ipso inuito administrare illa bona. *leg. cum venerandæ, Cod. de bonis, quæ liberis, §. 1. Institutis per quas personas nobis acquiritur.* Decimotertiò, quod pater si velit facere testamentum, necessariò debet instituere non solùm filium natum, sed etiam posthumum hæredem, vel illos ex causa exhæredare, alias testamentum patris non valet; ratio est, quia per abortum non rumpitur testamentũ, sed per liberum posthumum, si nascatur viuus, rumpitur testamentum, quia est filius illius hominis mortui tamquam filius, qui natus fuit viuo patre. *l. 2. & 3. C. de posthu. hæred. instit. inter cætera, ff. de lib. & posthu.*

posthum.§.posthumi,institut.de exhæred.liber. Decimoquartò, quidquid acquirit filius, acquirit pater, excipitur peculium castrense, & quasi castrense, de quo infra dicemus, *§. 1. institut. per quas personas nobis acquiritur. leg. prima, Cod. de castrensi peculio libro 12.*

11 Quare de iure Romanorum erat permissus concubinatus, vt in toto tit.ff. de concubinis?

Resp. Propter multiplicationem Reipub. quia Romani existimabant multiplicationem hominum esse necessariam ad augendam gloriam Reipublicæ. Secundò, quia naturales habent plurima priuilegia, & in pauco differunt à legitimis,& quia meliùs cognoscitur filius naturalis natus ex concubina domi retēta loco vxoris, quàm si nascatur à meretrice, vel ex muliere soluta,quæ extra domum habet suam libertatem, ideò permissus fuit concubinatus, sed hodie de iure Canonico prohibitum est crimen concubinatus,& grauiter punitur à *Trid.syn.vt dixi lib.5.cap.de concubinarijs,& est textus c.nemo,capite,meretrices.32.quæst.4.*

12. Quæ Prouincia est magis felicior, illa, quæ abundat auro,& argento, vel illa,quæ abundat multitudine hominum?

℞. Licet auro,& argento omnia emantur,tamen felicior est Prouincia, quæ abundat multitudine hominum, quàm illa, quæ abundat auro, & argento; ratio est, quia cum hominibus meliùs conseruatur, & defenditur ab inimicis, imò acquirit noua Regna, & Prouincia, vt fecerunt Romani, qui ferè totum Orbem sub suo iugo, & potestate posuerunt, & Hispaniæ cum plenæ erant incolis, & hominibus, Indiam Orientalem, & Occidentalem, & ferè dimidiam partem Orbis ad Religionem Christianam nationes illas efferatas reduxerunt, & sub Imperio Regis Hispaniarum posuerunt,quod regnum hodie gubernatur in magna pace, & tranquillitate cum magno Dei honore, & gloria.

13 Adoptio quare fuit permissa à iure?

Resp. Ad supplendum defectum naturæ, & sterilitatis hominum,vt ille, qui non poterat habere filios legitimos, neque naturales, eligeret filium sibi bene visum, vt haberet solatium suæ successionis; ratio est, quia miserrimum est non habere successorem post se,qui conseruet memoriam,& nomen, & fruatur bonis, quæ aliquis in hac vita acquisiuit, & ideò inter Romanos adoptio erat vsitata,& Adrianus Imperator adoptauit Marcum Aurelium, qui fuit in bello strenuus Dux, in pace sapientissimus Gubernator, & cum omnium laude obtinuit clauum Imperij Romani, *vt habetur in toto tit.ff. de adoptionibus, & cap. de adopt.*

14 Vnde dicitur peculium, & quid est?

Resp. peculium dicitur à pecude, quia sicut pecus dat vtilitatem, sic peculium dat vtilitatem habenti, & peculium propriè est illa pecunia, quę reposita est ad conseruationem, & augmentum bonorum mobilium,& immobilium sed in iure sumitur pro illis bonis,quę quis sua industria acquirit,siue sint pecunię, siue bona mobilia,vt vestes,argentum,equi; siue sint immobilia, vt ager, fundum, vel domus, quæ omnia possessa à filio familias vocantur peculium, quasi quid separatum à bonis,& diuitijs,quas pater habet dandas filio post eius mortem,*vt in tot.tit.Cod.de castrensi peculio lib. 12.*

15 Quæ sunt differentiæ peculiorum?

Resp. primò,est peculium castrens. Secundò,peculium quasi castrense. Tertiò, peculium paganicum. Quartò,peculium profectitium. Quintò,aduentitiū, vt in toto tit.*C.de castrense peculio,& l.aduocati.Co.de aduocatis diuersorum iudiciorum.*

16 Quod est peculium castrense,& quam partem habet in eo pater?

℞. peculium castrense est, quod filius familias acquirit in bello sua fortitudine,& virtute,& in hoc peculio,etiam si sint magnæ diuitiæ, filius acquirit sibi proprietatem, & vsum fructuum, & potest de eo libere testari etiam patre non consentiente; ratio est, quia militia est maxima gloria hominum, & quod acquiritur in bello,acquiritur cum magno vitę periculo, & absque aliquo labore, vel interuentu patris. *l.1.C.de castrensi peculio lib.12.*

17 Quod est peculium quasi castrense, & quid habet pater in eo?

Resp. Peculium quasi castrense sunt illa bona, quæ filius familias acquirit suo ingenio, labore, & scientia, vt ex professione artium liberalium, ex administratione officiorum publicorum, ex sacerdotio, vel ex officio postulandi, vel legendi publicè in scholis, & merito hoc peculium habet eamdem libertatem sicut peculium Castrense; cum Cicero dicat; cedant arma togæ, concedant laurea linguæ, & sic filiusfamilias potest de isto peculio liberè testari etiam patre nolente,quia ipse sibi acquisiuit vsum fructuum, & proprietatem, *leg.aduocati. Cod.de aduocatis diuersorum iudiciorum, & ibi Bartol.& Bald. & omnes scribentes.*

18 Quod est peculium paganicum,& quid habet pater in eo?

Resp. Est illa pecunia, & illa bona, quæ filius familias acquirit sua industria viuente patre, & consentiente, vt si pater sit agricola, & filius familias vltra sementem patris ipse seminet aliquam quantitatem, & quod collegerit seorsim sibi reponat, vel si pater sit pastor ouium, & filius habeat viginti oues vltra oues sui patris, vel si sit mercator, vltra merces patris habeat aliquas merces separatas, augmentum, & fructus istarum rerum, & ipsæ res simul in vnum vocantur peculium paganicum, & in isto peculio si pater voluerit,habet vsum fructuum.*glos.in l.cū oportet.C.de bonis, quæ liberis.*

19 Quid est peculium profectitium, & quam potestatem habet pater in eo?

℞. peculium profectitium dicitur, quando à patre, vel domino filio, vel seruo conceditur aliqua pecunia, vel aliqua bona deducta ex substantia, vel à rebus paternis, vt si pater dicat filio; vel dominus seruo ex mea substantia do tibi centum aureos, vt cum eis negotieris, vel do tibi agrum, in quo possis seminare,& quod acquisiueris,do tibi in peculium tuum, & in isto peculio pater habet vsum fructuū, & proprietatem, & filius de eo non potest testari sine licentia patris; ratio est,quia quod ex patre emanat, & ex eius substantia, iustum est, vt ad eum reuertatur,& non ad extraneos,ne virtus liberalitatis faciat eum peioris conditionis. *§.primo,instit.per quas personas nobis acquiritur glos.in l.cum oportet.C.de bonis,quæ liberis.*

20 Quod est peculium aduentitium, & quam potestatem habet in eo pater?

Resp. Peculium aduentitiũ est illud; quod filio venit non ex substantia patris, neque suo labore, & ingenio, sed forte ex dote matris, vel ex donatione sibi acta ab aliquo consanguineo, vel ab extraneo, vel ex successione alicuius consanguinei, vel ex liberalitate Domini, vel Principis, vel ex fortuna, vt si inueniat thesaurum in agris, vel mineralia auri, hæc omnia dicuntur peculia aduentitia, quia adueniũt sine aliqua industria, vel labore patris, & filij, sed solùm fortuito, in isto peculio pater, si vult, habet vsum fructuũ, dum viuit, & filius proprietatem, & sic viuente patre poterit filius testari de sola proprietate; ratio est, quia hoc peculium iudicatur habere naturam cæterorum bonorum filij familias, & sic debent administrari à patre, & ipse habet vsum fructuum. *l. fi. C. de inofficioso testamento. l. cum oportet. C. de bonis, quæ liberis. §. cum multa. C. eod.*

21 Filius vsque ad quod tēpus debet lactari à matre? Resp. Vsque ad triennium, nisi sit nobilis, tũc enim traditur alendus alteri mulieri, ne mulier nobilis infirmetur, & solui stipendium nutrici debet à patre, quia ipse tenetur alere filios. *tenet Abb. c. fin. de conuersione infidelium, num. 4.*

22 Pater vsque ad quod tempus tenetur alere filium suum?

℞. Vsque ad tempus, in quo possit filius laborare suis manibus, & se alere, nisi sit vir nobilis, cui non licet laborare, tunc enim debet pater eum substentare vsque ad tempus, in quo filius acquirit pro sua persona aliquam dignitatem, vel officium, cum quo possit se substentare secundum qualitatem suæ nobilitatis, sed in isto casu quælibet Prouincia habet leges, & consuetudines de alimentis filiorum, quæ sunt obseruanda. *tenet Abb. in c. fin. de conuersione infidelium, num. 5.*

23 Si aliqua mulier vxorata tempore conceptionis sit scortum, & admittat alienos viros, filius postea natus, erit ne legitimus, vel illegitimus?

Resp. Si tempore conceptionis vir non erat absens, sed habitabat in domo cum vxore, licèt dormiant in lecto separato, filius natus præsumitur legitimus, & in fauorem illius infantis iudicandum est, tám ad Ordines suscipiendos, quàm ad bona hæreditanda, & ad successionem, & ad nobilitatem, & alios honores; ratio est, propter magnam vim matrimonij, & quia lex ciuilis dicit mater certa, pater verò, quem nuptię declarant. *tenet Abb. in cap. intelleximus de adulterijs, num. 7.*

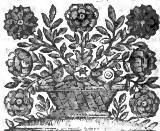
24 Cum illegitimo potest Episcopus dispensare quò ad Ordines?

Resp. Potest Episcopus dispensare solùm ad Ordines minores, non verò ad beneficium curatum, neque canonicatum; ratio est, quia cum ad hæc beneficia requiruntur maiores qualitates, Papa sibi reseruauit, vt latè diximus *libro 1. capit. de dispensationibus in Ordinibus, & tenet Abb. cap. 1. de filijs presbyterorum. n. 1. & 3.*

25 Illegitimus dispensatus potest esse Summus Pontifex?

Resp. Filius illegitimus legitimè dispensatus in nihilo differt à filio legitimo, & sic potest esse Summus Pontifex, & habere omnes dignitates Mundi, tàm Ecclesiasticas, quàm seculares. *tenet Abb. in cap. per venerabilem, qui filij sint legitimi, num. 5.*

FINIS LIBRI DECIMI.

LIBER

LIBER VNDECIMVS CONTINENS MATERIAS LIBRI QVINTI DECRETALIVM,

De quibus hactenus non est Tractatum.

CAPVT PRIMVM.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

1 Vid est Denunciatio?
℞. Crimen alicuius superiori nunciari, vel est delatio alicuius criminis facta apud Iudicem legitimè. *Hostiensis in summa, de denunciationibus.*

2 Quotuplex est denũciatio?
Resp. Duplex. Prima pœnitentialis, & Euangelica admonitio, & ad istam quilibet admittitur. Secunda est Canonica, scilicet in iudicio aliquem denunciare, & ad istam non omnes admittuntur, sed idonei. *Hostiens. in sum. titulo de accusationibus, rubr. de denunc.* §. 1.

3 Ad denunciandum aliquem ante Iudicem, quid requiritur?
Resp. Vt præcedat admonitio charitatiua, & Euangelica, aliàs denuntians non debet admitti. *cap. si quis Episcopus, de accusat.*

4 Hæc admonitio requiritur in causis ciuilibus?
Resp. De necessitate, nõ, sed solùm in criminalibus. *cap. licèt, de simonia, & gloss. ibi. Abb. cap. 2. de accusat. num. 4.*

5 Quis repellitur à denunciatione?
Resp. Publicus excommunicatus, concubinarius, conspirator, qui non præmonuit secundùm legem Euangelicam. *capit. cum dilectus filius, de accusationibus.*

6 Si superior fuit denunciatus per subditum, poterit ne contra ipsum procedere?
Resp. Non, nè fortè se vindicet, & procedat cum passione. *Abbas cap. cum dilectus, de accusation. numero 4.*

7 Quid est Inquisitio?
Resp. Inuestigatio alicuius criminis inferioris, facta per superiorem. *Hostiens. in rubric. de inquisitionibus. num. 1.*

8 De occultis debet fieri inquisitio?
℞. Non, neque de occultis iuratur. *c. qualiter, de accusat. ibi gloss.*

9 Inquisitio quomodo debet fieri?
Resp. Si est Iudex ordinarius, faciendo primò inquisitionem de fama; si est delegatus, seruando formam mandati. *c. qualiter de accusat. Abb. c. cum oporteat, nu. 8. eod. tit.*

10 Si fiat inquisitio de fama alicuius, poterit talis probare suam bonam famam, & sic obuiare, ne deueniatur ad inquisitionem super delicto?
℞. Variæ sunt opiniones, Tiraquellus tenet partem affirmatiuam, & *Abb. in c. cum oporteat, nu. 10. de accusat.* tenet negatiuam, quia si decem dicant esse malæ famæ, & centum esse bonæ famæ, & ille talis nihilominus infamatus est apud illos decem.

11 Ad inquisitionem ex officio directo requiritur, vt præcedat infamia?
Resp. Si inquisitio generalis, vel particularis sit facta non ad imponendam pęnam, non requiritur, vt præcedat infamia, quia est ad corrigendum charitatiuè. *c. cum venerabilis, de censib. in c. qualiter, de accusat. ibi glos.*

12 Inquisitio facta ad denunciationem fisci, vel officialis requirit ne, vt præcedat infamia?
Resp. Non *c. præterea. de testib. cogend.*

13 Quę differentia est inter inquisitionem factam ex officio Iudicis, vel ad instantiam partis?
Resp. Primo, quando proceditur ex mero officio recipitur iuramentum à reo inquisito, quando proceditur ad instantiam partis, priùs pars debet probare suam actionem, & producere suos testes, ne reus instituatur. Secundò, si procedit ex officio, non tenetur recipere probationem super fama, sicut tenetur, si procedit ad instantiam partis. Tertiò, si procedit ad instantiam alterius, admittitur probatio super bona fama. Quartò, quando procedit ad instantiam partis, fit lis contestatiua cum actore, secus, si procedat ex officio.

14 Fama mala per quos testes probatur?
Resp. Per duos testes maiores omni exceptione qui dicant se ab omnibus audiuisse, talem habere famam. *cap. inquisitionis, de accusat. §. quæsiuisti, ibi Abb. num. 4.*

15 Fama bonà quomodo sumitur?
Resp. A maiori parte vicinorum, & à viris bonis, &

grauibus, non à vilibus, & malitiosis, imò ab ijs laudari est infamia, quia videtur, quod laudant complicem. *Abb. in c. inquisitionis. §. quæsiuisti. nu. 6. de accusat.* Cic. dicit laudari à bonis, & vituperari à malis eam laudem esse maiores nostri censuerunt.

16 Per testes viles, & infames inducitur ne infamia?
Resp. Non, *Abb. cap. inquisitionis. §. quæsiuisti. eodem tit. num. 5.*

17 Quis dicitur accusator?
Resp. Ille, qui aliquem vocat coram Iudice ad quæstionem criminalem. *c. forus, de verb. sign.*

18 Qui est accusatus de aliquo crimine, debet ne ad honores promoueri?
Resp. Non, antequam ab accusatione liberetur *text. in c. omnipotens. de accusation.*

19 Quid est infamia?
Resp. Est quædam opinio communis mala orta ex indicijs, & suspitionibus pronuntiata ab aliquibus.

20 Quotuplex est infamia?
Resp. Duplex, alia iuris, alia facti.

21 Accusatus, vel denuntiatus, pendente sua accusatione debet ne frui suis dignitatibus?
Resp. Debet, quia est ius antea acquisitum, quo priuari non debet, nisi per sententiam. *text. in c. sæpe, de appell. & ibi gloss.*

22 Quæ est iuris?
Resp. Ebrietas, latrocinium, tradimentum, assassinium, vel præco, carnifex, & cæteri, qui exercent officia vilia, quia omnes isti iure sunt infames. *DD. in l. 1. ff. quibus ex caus. infamia irrogatur.*

23 Accusatus, & inquisitus possunt, pendente accusatione, eligi in dignitatem?
Resp. Diuersæ sunt opiniones. *Innoc. capit. 19. de simonia tenet posse, sed Hostiensis tenet contrarium in hoc text. sed Abb. in cap. omnipotens. de accusat. distinguit dicens*, si in accusato, vel inquisito præcessit infamia, non potest eligi, quia infamatus eligi non potest. *c. infamibus. de reg. iur. in 6. vel non præcessit, & tunc eligi potest.*

24 Quæ est infamia facti?
Resp. Primo, quando apud probos viros est opinio de crimine alicuius, quod crimen inducit infamiam. Secundò, quando aliquis vir bonus patitur opprobrium, vel ignominiam ab altero, vt si accipiat alapam, cædatur ligno, dicatur illi verbum iniuriosum, quæ omnia reputantur à mundanis pro infamia, licèt in iure non sint infames. *DD. d. c. infamib.*

25 In criminalibus quis est ne audiendus per procuratorem?
Resp. Non, quia crimen est quædam actio personalis rei, & pro se satisfacere debet. *Abb. in c. nullis, num. 4. & c. veniens, de accusat. num. 1.*

26 Quæ differentia est inter infamiam iuris, & infamiam facti?
Resp. Magna, nam infamia iuris priuat homines honoribus; infamia verò facti sæpè est actus meritorius, & heroicæ virtutis; nam condonare iniurias inimico, ferre patienter opprobria ad imitationem Christi, est actus meritorius, & non priuat honoribus temporalibus, imò auget meritum. *vt testantur verba Euangelica.*

27 Si Prælatus dilapidet bona suæ mensæ, potest ne accusari?
Resp. Potest, & durante negotio prohibetur, & alienatio bonorum exceptis his, quæ conseruari nō possunt. *c. prælatorum excessus, de accusationibus.*

28 Potest quilibet homo esse accusator alterius?
Resp. Non, sed debet esse legitimus, alias accusatio nulla est. *c. 1. eod. tit.*

29 Accusatio à quò debet fieri?
℟. Solùm ab ijs, quorum interest. *capite, illa, eod. tit.*

30 Quis est legitimus accusator?
Resp. Fiscalis, pars læsa, vir bonus, omni exceptione maior.

31 Quis non est legitimus accusator, vel denuntiator?
Resp. Femina, pupillus criminosus, suspectus, corruptus, ebriosus, sortilegus, infamis, seruus, pauper libertus, socius inimicus, neque clericus contra suam Ecclesiam. *gl. in c. 1. de accusat. c. si constiterit. eod. tit.*

32 Quæ paupertas repellitur ad accusandum?
Resp. Illa, quæ non habet in bonis quinquaginta aureos. *2. quæst. 1. capit. prohibentur, sed hoc relinquitur arbitrio iudicis. gloss. in capit. fin. de sententia. & re iudic. lib. 6.*

33 Isti omnes, qui prohibentur accusare, in quibus casibus debent admitti?
Resp. In propria causa, & iniuria *Abb. in c. 1. de accus. num. 3.*

34 Exceptio de illegitimatione personæ posita accusatori, est ne dilatoria, an peremptoria?
Resp. Est dilatoria, & debet poni ante litis contestationem, nisi constet ante non venisse ad suam notitiam. *Abb. c. 2. de accusat. nu. 2.*

35 Si quis habitat cum inimico meo potest ne repelli ab accusatione?
Resp. Potest, & debet repelli, quia ex habitatione, & conuersatione est mihi suspectus, sicut inimicus meus. *c. repellantur, de accusat.*

36 Ignorantia quomodo probatur?
Resp. Ignorantia animi per iuramentum, & rei per absentiam ab illo loco per probationem, quæ erat minor tempore, quo successit talis res. *gl. in l. gen. C. de pericul. tutor.*

37 Quomodo probatur amicitia, & inimicitia?
Resp. Ex coniecturis, & frequenti conuersatione. *l. lata culpa. ff. de verb. sign. Abb. in c. repellantur, num. 2. eod. tit. nostro.*

38 Quæ inimicitia repellitur ab accusatione?
Resp. Non quælibet, sed solùm capitalis. *Abb. in c. repellantur nu. 4. eod. tit. de accus.*

39 Quando dicitur inimicitia capitalis?
Resp. Quando quis minatus est mortem, vel accusauit criminaliter, vel quando est contentio de maiori parte bonorum, siue sit iusta causa litigandi, siue non. *gl. in c. cum oporteat. eod. tit. l. licèt ff. de arbitris. anthent. de test. §. si verò. & ibi gl. vt refert Abb. in cap. repellantur sup. cit. nu. 4.*

40 Absolutus de vno crimine, poterit ne de eodē iterum accusari?
Resp. Non, quia crimina semel dimissa per sententiam, iterum vindicari non debent. *c. de his criminibus eod. tit. de accusat.*

41 Laici possunt accusare Clericos criminaliter?
Resp. Non. *c. cum pater, de accusat.*

42 Quando potest laicus criminaliter Clericum accusare?
℟. Quoties vult suam, vel suorum iniuriam vindicare, vel prosequi. *Abb. in c. de cætero, de testib.*

43 Monachus potest accusare suum Abbatem?

℟. po-

Resp. Potest,& de bonis monasterij habebit expensas, licèt malè faciat,nisi faciat solo zelo institiæ.*tex. in c.ex parte, de accus.*

44 Quando debet subditus, vel Monachus accusare Superiorem?

Resp. Quando delictum est scandalosum, & publicum, & tangit honorem religiosorum, & postquam eum secretè admonuit secundum legem Euangelicã, & non se emendauit. *c. si quis Episcopus, & c.qualiter. de accus.c.2.de calumniatoribus.*

45 Si quis sit accusatus ab illegitimo accusatore, ipso repulso poterit nè iterum ab alio legitimo accusari?

Resp. Poterit, ne delicta impunita maneant. *Abb. in cap.cum pater,de accusat. nu.4.*

46 Iudex potest de se repellere illegitimum accusatorem?

Resp. Potest,licèt exceptio non ponatur apertè,quia accusatio est res odiosa, & respicit honorem iudicis, & commune bonum, vt accusationibus falsis aures non dentur, & viri innocentes, & boni non perturbentur. *Abb. c.1.eod.tit.num.13.*

47 Si iudicium fiat cum accusatore illegitimo, tenebit nè?

Resp. Si non opponatur exceptio accusatori in progressu litis ante litis contestationem, tenebit iudicium. *Abb.in c.1.de accus.nu.15.*

48 In citatione debet nè declarari crimen, propter quod citatur?

Resp. Non, ne manifestum fiat,& reus occultetur. *Bart. in l.inter accusatorem, ff.de publicis iudicijs.*

49 De notorio crimine potest nè Iudex procedere sine accusatore?

Resp. Potest, quia notoria non indigent delatore. *text.in c.euidentia.de accus.*

50 Quod dicitur notorium crimen?

Resp. Quod semper à maiori parte populi scitur. *gl. in c.2.de verbor.signi.lib.6.vers.manifestum.*

51 Mutua accusatio duorum admittitur nè?

Resp. Non, nisi prima, quia præsupponitur secunda facta in vindictam, & non ex bono zelo. *cap.cum pater, se accus.ibi gl.*

52 Punitus à Iudice Ecclesiastico de crimine, potest nè de eodem crimine à Iudice seculari iterum puniri?

Resp. Si crimen sit mixti fori,& in illo sit pœna legalis, poterit iterum puniri. *c.felicis.de pœnis.in 6.*

53 Sententia criminalis afflictiua corporis transit nè in rem iudicatam?

Resp. Si sit liberatoria, siue condemnatoria leuis in crimine grauissimo transit in rem iudicatam in fauorem eorum. *Abb.in c.de ijs, nu. 2.de accus.*

54 Si quis absolutus sit in foro pœnitentiali, non potest accusari, & puniri in foro iudiciali?

Resp. potest,quia forum est distinctum, & delictum debet puniri propter satisfationem partis, & publicam vtilitatem. *Abb.c.accusasti.de accusat.num. 2.l.1. C.bis quibus vt indignis.*

55 Prælatus quomodò debet procedere contra subditum suum?

R. Non ex odio,sed ex charitate,& debet illum prius admonere, & postea tradere capitula, & audire eius defensiones. *c.qualiter, il secondo, de accusat. & Abbas ibi.*

56 Si duo Clerici dicant aliquem commisisse delictũ, & duo laici dicant non commisisse, quibus, standum est?

Resp. Laicis, licèt sint testes minus idonei,quia deponunt in fauorem rei, cui ius fauet. *Abb.in cap.cum pater Manconella.de accus.nu.13.*

57 Testis, qui dixit in vna causa criminali, potest recipi contra eundem in alia?

Resp. Non prohibetur recipi talis, quia hoc non est causa vnde possit repelli. *Abb.vbi sup.nu. 14.c.placuit. §. item in criminali.4.q.3.glos.4.cap.preterea de testibus congend.*

58 Si aliquis famulus accuset suum Dominum, poterit nè Dominus opponere illi exceptionem infamiæ?

Resp. Non, quia ipse iam approbauit eum habens illum in sua domo, & hoc currit in casu, quòd paulo antea eum expulerit, & Iudex de suo officio poterit eum repellere, & supplere partis impotentiam. *Abb. in c.nulli de accus.nu.6.*

59 Testis singularis sufficit nè ad probandam accusationem?

Resp. Non. *c.cum dilecti, de accusat.*

60 Est ne licitum alicui desistere ab accusatione sine pœna?

Resp. Affirmatiuè, & ante inscriptionem, & post, potest se separare, & remittere iniuriam,vel actionẽ sine pęna. *c.licet,de accusat.*

61 Quid requiritur, vt procedatur contra prælatum, vel Superiorem?

Resp. Vt præcedat infamia, quæ scandalum possit afferre, aliàs non debet procedi propter honorem prælatiæ. *Abb.in c.qualiter il 2. de accusat.num.9.*

62 In criminalibus admittuntur nè consanguinei in testes?

Resp. Non si agitur criminaliter secus autem, si agitur de crimine ciuiliter. *c.1.de testib.*

63 Quæ constitutio posuit pœnam non probantibus suam accusationem?

Resp. Lex. *1.ff.ad Turpillianum posuit pęnam.*

64 Quando crimen per denuntiationem probatur, quomodo punitur?

Resp. Mitiùs, quàm si probaretur per accusationẽ, quia non debet dari pęna ordinaria. *c.inquisitionis, de accusat.*

65 Quando crimen non probatur quid ast agendum?

Resp. Si accusatus fuit infamatus, inducitur ei purgatio canonica; si non est infamatus, liberatur, & accusans condemnetur propter honorem *accusati.c. cum oporteat, de accus.*

66 Quam pœnam habet calumniator?

Resp. Pœnam talionis, & priuatur beneficio,& ordine si fuerit Clericus, & aliquando verberatur. *c.2.de calumniator.*

67 Semiplena probatio ad quid prodest?

Resp. Excusat accusatorem a calumnia, vel a pęna talionis. *c.1.de electione.lib.6.Abb.in capit.qualiter de accusationib.nu.22.*

68 Si quis vult accusare aliquem de falso, intra quod tempus debet accusare?

Resp. A Iudice debet illi dari terminus peremptorius, & eo elapso amplius non admittitur, cum accusatio sit res odiosa. *cap.accepimus,de fide instrument.& Abb.ibi nu.3.*

69 Denuntiator si deficiat in probatione criminis, qua pęna punitur?

Resp. Priuatione officij, & beneficij, donec probet innocen-

innocentiam suam. *cap. cum dilectus de calum.*

70 Quando datur aliqua littera secretò etiam subscripta manu aliquorum contra Episcopum, vel alium, quid agendum?
Resp. Si talis, contra quem datur nulla laboret infamia nulli testes debent recipi de tali delicto, neque eum perturbare. *c. inquisitionis §. tertia dubitationis. de accusat.*

71 Qui dant cedulas, & litteras de delictis occultis sine nomine, & subscriptione, qua pœna puniūtur?
Resp. Grauissima pœna, & debent puniri tanquam illi, qui faciunt libellos infamatorios. *c. quidam. 5. q. 1. & glos. in c. Inquisitionis. verb. in occulto. §. tertiæ dubitationis.*

CAPVT II.

De Calumniatoribus.

1 Quis dicitur calumniator?
Resp. Ille, qui falsò aliquod crimen imponit alicui.

2 Quis presumitur calumniator?
R. Omnis denuntiator vel accusator, qui non probat suam accusationem. *Abb. in c. 2. de calum. nu. 8.*

3 Quam pœnam habet calumniator?
Resp. De iure pœnam talionis, quam pœnam instituit Damasus Papa natione Hispanus. *c. 1. eod. tit. c. calumniator. 2. quæst. 3.*

4 Qui calumniatur Episcopum proprium, vel Prælatum, qua pœna punitur?
Resp. Si calumnia sit contra personam, vel honorē proprij Episcopi, vel Prælati siue in re parua, siue in re graui, si est Clericus deponitur prima vice, secundo degradatur, & traditur curiæ sæculari tanquam incorrigibilis, si sint sæculares excommunicantur, & puniuntur pœna talionis. *Abb. c. cum non ab homine. num. 3. & 6. de iudicijs. c. fin. de testib. cogend. n. 4.*

5 Quibus modis punitur calumniator?
Resp. Primo, in ipsa sententia, quando calumniatus absoluitur. Secundo, ad petitionem calumniati, quæ recipi debet post eius absolutionē. Tertio, ex officio iudicis liberalis. Quarto, ad instantiam fisci. *Abb. c. 1. nu. 4. de calumniator. l. §. ff. ad Turpill.*

6 Si quis denuntiet aliquem, & postea non possit probare suam denuntiationem qua pœna punitur?
R. Suspenditur ab officio, & beneficio, donec probet suam innocentiam, & bonum zelum. *Abb. cap. 2. de calum. nu. 3.*

7 Subdiaconus si calumniosè accuset Diaconum quā pœna punitur?
Resp. Priuatur Subdiaconatu, si calumnia sit grauis verberibus afficitur, & in exilium mittitur. *c. 1. de calumniatoribus. l. 1. §. 1. ff. ad Turpillianum.*

8 Iudex poterit relinquere probationem in iuramēto denuntiantis, vel accusantis?
Resp. Non, quia si hæc esset sufficiens probatio, multi essent accusatores, & denuntiatores. *Abb. c. 2. eodem tit. num. 4.*

9 Ad denuntiationem vnius testis potest ne fieri inquisitio contra Prælatum?
Resp. Si talis testis sit omni exceptione maior potetit. *Abb. vbi supra. nu. 1. & 2. isto tit.*

CAPVT III.

De Iudæis.

1 Iudæi, & infideles inter Christianos viuentes quibus iudicibus subditi sunt?
Resp. Secularibus, & Ecclesiasticis.

2 Quid prohibetur Iudæis?
Resp. Primò, vt non portent pileum nigrum, sed roseum, vt à Christianis dignoscantur. Secundò, vt non habeant famulos Christianos, aut nutrices. Tertio, vt in diebus festiuis publicè non laborent. Quartò, vt in die parasceue claudant fenestras, & ianuas, & tunc non debent domo exire. *Bulla Pauli IV. & Pij V. quæ incipit Romanus Pontifex in ordine 7. Bull. Gregorio XIII. quæ incipit aliàs pia memoriæ in ordine 71.*

3 Quis debet curare, vt hæc omnia obseruentur?
Resp. Episcopus. *Pius V. in dicta Bulla.*

4 Iudei tenentur ne soluere decimas?
Resp. Tenentur de terris, quas collunt in ciuitatibus Christianorum, sicut alij agricolæ Christiani; ratio est, quia decima prædialis imposita est super illo prædio, & ita siue collatur a Iudæo, vel a Christiano vel à Monacho solui debet decima parocho, vel Ecclesiæ maiori. *tenet Abb. c. de terris de decimis. n. 1.*

5 Iudæi habent ne sub potestate filios suos?
Resp. Habent sicut Christiani duplici ratione: Primo, quia contrahunt legitimas nuptias, & patria potestas data est in fauorem legitimarum nuptiarū, & ideò non extenditur ad filios illegitimos. Secundò, quia Iudæi sunt sub potestate Imperatoris Romani, & ideò debent gaudere priuilegijs concessis ab Imperatore Romano suis subditis. *tenet Abb. c. final. de conuers. infidel. nu. 3. & c. gaudemus de diuortijs.*

6 Iudæus, quæ iura, & priuilegia habet supra filios, quos habet sub sua potestate?
Resp. Omnia priuilegia, quæ pater Christianus habet in filios, quos habet sub sua potestate numerata, *§. ius autem in verbo ius autem, institut. de patria potestate.*

7 Turcha, vel Maurus potest habere filios sub sua potestate?
Resp. Non, quia non est sub potestate Imperatoris Romani, sed more barbaro viuit habens plures vxores, & concubinas, inter quas non sunt legitimæ nuptiæ; ratio est, quia ad legitimas nuptias expressè requiritur, vt vnus nubat soli, cum vna, vt habetur *cap. gaudemus, qui fil. sint legit.*

8 Filius Iudæi illegitimus est ne in potestate patris?
Resp. Non; ratio est, quia ille est in potestate nostra, quem ex iustis nuptijs procreauimus. *Abb. c. fin. de conuers. infidel. num. 5.*

9 Si Iudæus habeat mulierem Christianam, cui debent assignari filij?
Resp. Siue sint masculi, siue fæminæ assignandi sunt mulieri Christianæ in fauorem fidei, & in vtilitatem filiorum. *c. fin. de conuers. infidel.*

10 Filij Iudæorum quando liberantur à patria potestate?
Resp. Si Iudæi post eorum conuersionem iterum redeant, & viuant in l. Moysi, tunc filij liberantur à patria potestate; ratio est, quia qui negat fidem, non debet gaudere priuilegijs concessis fidelibus, & ideò filij tunc efficiuntur sui iuris. *c. quicumque de hæreticis. in 6.*

11 Iudæus baptizatus est ne capax beneficiorum?
Resp. Si seruet fidem, & non reuertatur ad legem Moysi de iure canonico est capax beneficiorum, quia Ecclesia omnes vocat ad se, nisi forte impediatur aliquo Ecclesiæ, vel diœcesis speciali statuto confirmato à Sede Apostolica. *tenet Abb. in c. eam te de rescriptis, num. 7.*

12 Quando in aliquibus Ecclesijs, vel diœcesibus est consuetudo, vt Iudæi conuersi neque filij Iudæorum non admittantur ad Ordines maiores, vel minores, & super hoc articulo fiunt informationes, debet nè obseruari ista consuetudo?
Resp. Talis consuetudo obseruanda est, vel tale statutum quia iustis de causis introducta fuit, vel statutum positum à synodo; ratio est quia Sacerdotium habetur in magnum honorem, & dignitatem, & descendere a Iudæis, etiam si sint conuersi, est res vilissima, ideò istæ constitutiones, & statuta seruari debent, nisi Summus Pontifex in ea dispenset specialiter cum aliquibus personis doctissimis, & bene meritis, & probatæ virtutis.

13 Quomodo intelligendum cum Iudęis ad fidem conuersis. capit. statutum de hæreticis, vbi mandatur; vt descendentes ab hæreticis ex linea masculina, vsque ad secundum gradum inclusiuè non possint obtinere beneficia, & descendentes à linea fœminina vsque ad primum gradum inclusiuè priuantur beneficijs?
Resp. Hæc pœna priuationis beneficiorum imposita est in dicto capit. statutum filijs Iudæorum, quorũ patres postquam conuersi sunt ad nostram fidem eã deseruerunt, & condemnantur, vt hæretici, non verò imposita est filijs Iudæorum, qui postquam conuersi sunt ad nostram fidem Christianam, illam vsque ad mortem seruauerunt.

14 Statuta aliquarum Ecclesiarum in Hispania sicut Ecclesiæ Toletanæ, & statuta ordinum militarium Sancti Iacobi, Alcantaræ, Calatrauæ, & Sancti Ioannis Hierosolimitani, quæ excludunt a suo consortio descendentes à Iudæis, & hæreticis, & nouiter conuersis in quocumque gradu etiam remotissimo quomodo sunt intelligenda?
Resp. Ista omnia statuta sunt obseruanda, veneranda, & ad vnguem cum magno rigore adimplenda. Primò, quia iustissimis de causis approbata sunt à Summis Pontificibus, & à Regibus Christianis. Secundò, quia fundatores Ecclesiarum, vel ordinum militarium, vel Collegiorum ex suis proprijs bonis fundauerunt talia Collegia, vel Ecclesias ea conditione, vt homines, qui non descendunt à linea infecta, obtineant illas dignitates, & in sua re quilibet est moderator, & arbiter. Tertiò, quia experientia docuit quod arbor bona bonos fructus facit, & sic qui descendunt à nobilibus parentibus, & à clara, & antiqua progenie Christianorum, sunt magis quieti in communitatibus, melius gubernant, & maiorem fructum Reipublicæ Christianæ dant. Quarto, quia per plurimos annos istæ communitates in pace se conseruauerunt, & dederunt plurimos filios Reipublicę Catholicę vtilissimos. Quintò, quia sũt plurima prœmia, quæ nõ petunt has qualitates, & illa non possunt obtinere descendentes à Iudæis conuersis, & sic statuta dicta nemini faciunt iniuriam.

15 Iudæi contrahunt ne legitimas nuptias?
Resp. Affirmatiuè, *capit. gaudemus, de diuortijs Abbas capitulo finali de conuersione Infidelium, numero tertio.*

16 Iudæus conuersus ad fidem, quæ bona debet habere?
℞. Omnia sua bona, quæ licitè, acquisiuit, sed debet restituere ea, quæ acquisiuit ex vsuris ante conuersionem, nam conuersio ad fidem non facit bona illicitè acquisita licita. *Abb. c. fin. de conuersione Infidelium. nu. 9.*

17 Christiani quid debent agere circa Iudæos?
Resp. Non, debent cum eis ludere, neque comedere panes, azimos, & suffocata, neque medicos eorũ vocare, neque eorum synagogam reficere, neque cum eis nimiam familiaritatem habere. *Bull. Gregor. XIII. 71. in ordine.*

18 Filij Iudæorum inuitis parentibus sunt ne baptizandi?
Resp. Non, neque ipsi Iudæi. *Bull. Gregor. XIII. vbi supra.*

CAPVT IV.

De Hæreticis.

1 Quid est apostasia?
Resp. Est error contrarius toti fidei Catholicæ. *Tol. lib. 4. c. 6.*

2 Quid est blasphemia?
Resp. Quædam maledicentia contra Deum ex malo voluntatis affectu. *Toletus in summa libro 4. capit. decimotertio.*

3 Quid est superstitio?
Resp. Quædam religio falsa, seu vana. *Syluestr. verbo superstitio, numero primo, & Toletus libro quarto, cap. decimoquarto.*

4 Quid est idolatria?
Resp. Exhibitio cultus diuini erga falsum Deum. *Tol. lib. 4. c. 14.*

5 Quid est magia?
Resp. Potestas inordinata faciendi aliquid, quod naturaliter fieri non potest. *Toletus in summa libro 4. capit. 14.*

6 Quid est schismaticus?
Resp. Quando aliquis est extra Ecclesiam constituẽs sibi alium Papam, vel Episcopum, relinquens verum *c. de schismaticis.*

7 Facta per Episcopum schismaticum valent ne?
℞. Si sint spiritualia, vt ordines, non; imò est suspensus, & excommunicatus, qui à tali suscipit ordines scienter. *c. 1. de schismaticis.*

8 Ordi-

8 Ordinatus à schismatico à quo debet dispensari? Resp. A Summo Pontifice. *capit. secundo, schismaticis.*

9 Quid est hæresis? Resp. Error pertinax hominis Christiani contrarius fidei Catholicæ in partem vel in totum. *Tolet.in sum. lib.4.c.3.*

10 Vnde dicitur hæresis? Resp. Ab electione erroris, vel ab erro, erras, vel adhæreo, quia errant, & adhærent opinioni hæreticorum. *Abbas capit.firmissimè, de hæreticis, numero tertio.*

11 Qui est in peccato mortali, est ne extra Ecclesiam? Resp. Quò ad se est extra Ecclesiam, quò ad alios non, & sic absolutio ab eo facta. *tenet Abb.cap.1.de schismaticis, nu.4.*

12 Quid est error? Resp. Existimatio veri pro falso, vel falsi pro vero. *Toletus libro quarto, capit. 3. Anton. 4. part. titulo 1. c.5.§.1.*

13 Error quilibet est nè hæresia, vt errare opinionibus? Resp. Non, sed solum error, qui est contrarius articulis fidei, vel errare, credere, & affirmare aliquid contra fidem Catholicam. *Toletus libro 4. capit. 3. in summa.*

14 Omnis, qui errat in fide, est ne hæreticus? ℞. Non, si putat non errare, & putatus est se corrigere. *Abbas capit. tertio, de hæreticis, numero secundo.*

15 Est ne hæreticus, qui ex ignorantia, vel infirmitate tenet errorem contra fidem? Resp. Non, si paratus est se corrigere. *Tolet.in sum. lib.4.cap.3.*

16 Errare in tota fide propriè est ne hæresis? Resp. Magis propriè dicitur apostasia, quia hæretici non negant totam fidem, sed aliquos articulos fidei. *Tol.lib.4. vbi sup.*

17 Quid est pertinacia? Resp. Scire quod illud, quod teneo, est contra Ecclesiam Catholicam, & nihilominus talem propositionem vt veram teneo. *c.ad abolendam, de hæreticis. Tol.c.19.lib.1.*

18 In qua potentia consistit talis error, & pertinacia? Resp. In intellectu. *Paludanus in distinctione decimatertia, quæstione 3. Syluest. verbo excommunicatio. 9.§.3.*

19 Homo non baptizatus potest esse hæreticus? Resp. Non, quia iste talis propriè dicitur infidelis; quia ad hoc, vt quis sit extra Ecclesiam, & sit hæreticus, necesse est, vt aliquando fuerit per baptismum intra Ecclesiam. *Toletus in summa libro 4.capit. tertio.*

20 Quotupliciter committitur hæresis? Resp. Tripliciter; aut interius solum, aut exterius solum, scilicet cum quis facit actum hæreticum cum ignorantia, aut interius, & exterius, cum ad extra facio actum, quod scio interius esse hæreticum. *Tol. lib.4.c.4.*

21 In hæresi interiori incurritur excommunicatio? Resp. Non. *Paludan.in 4.dist.13.q.3. Tolet. libro primo, cap.6.*

22 In hæresi exteriori incurritur ne excommunicatio? Resp. Affirmatiuè statim, & committitur *c.ad abolendam. de hæret.*

23 Si quis committat hæresim exteriorem sine consensu interiori, vel sine errore interiori, erit ne excommunicatus? Resp. Tenebitur ab Ecclesia pro excommunicato, quia non iudicat de occultis, sed poterit absolui a quolibet confessario, quia verè non est excommunicatus. *Nauar.in man.c.11.nu.24.*

24 Quid est infidelis? Resp. Qui non habet certitudinem in fide. *capit.1 de hæretic.*

25 Quid dicitur dubius in fide? Resp. Qui non credit articulos fidei, nec illos impugnat. *Tol.lib. 4.c.4.*

26 Quid requiritur, vt dubius in fide sit hæreticus? Resp. Primùm, vt sit pertinacia, scilicet scit aliquam propositionem ab Ecclesia decisam esse, tamen ipse tenet contrarium. Secundò, quòd dubium, quod habet in fide, sit voluntarium, & non ex aliqua tentatione Diaboli, vt scrupulosus, qui solet aliquando dubitare in aliquo articulo fidei. *Toletus vbi supra.*

27 Qui permittit alios errare in fide, est ne suspectus? Resp. Est, quia non caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. *c. qui alios, de hæretic.*

28 Quæ differentia est inter schismaticum, & hæreticum? Resp. Hæreticus opponitur fidei schismaticus opponitur charitati, & vnioni Ecclesiæ; puta, quia recusat obedire Papæ, qui est caput totius Ecclesiæ. *Tol. lib.4.c.3.*

29 Crimen hæresis cuius fori est? Resp. Fori Ecclesiastici solùm, & hodie pertinet ad inquisitores hæreticæ prauitatis. *c.excommunicatus. de hæreticis.*

30 Punitio hæresis ad quem Iudicem pertinet? Resp. Ad Ecclesiasticum, quia est crimen merè Ecclesiasticum, licèt executio sententiæ ad sæcularem pertineat. *Abbas capit. ad abolendam. de hæreticis, numero 7.*

31 Episcopus negligens in persequẽdo hæreticos, qua pœna punitur? Resp. Debet à dignitate remoueri. *cap. excommunicamus, il primo de hæreticis. §. vltimo, verbo volumus.*

32 Si Episcopus commiserit crimen hæresis, coram quo Iudice debet conueniri? Resp. Coram Summo Pontifice. *Tri.syn.sess.24.c.5.de reform.*

33 Episcopus quomodo procedit in causa hæresis? Resp. Tanquam Sedis Apostolicę Delegatus. *c.ad abolendam. de hæreticis.*

34 Capitulum sede vacante cognoscit ne de crimine hæresis? ℞. Cognoscit sicut Episcopus *Abb.eod.c.nu.4.*

35 Si Episcopus sit notorius hæreticus, ad quem pertinet dare dimissorias? ℞. Ad capitulum, quia tunc reputatur vt mortuus, donec certiorem faciat Summum Pontifficem, qui proui-

prouidebit de legitimo pastore.

36 Quę est pœna hæreticorum?
Resp. Pęna ignis, & perdunt omnia sua bona à die commissi delicti. *l. Manicheos. C. de hæreticis, cap. cum secundum leges, eod. tit. in 6. & c. ad abolendam. de hæreticis.*

37 Bona hæreticorum cui applicantur?
Resp. Fisco deductis expensis factis in prosecutione illius causæ, etiam si hæretici sint mortui. *cap. vergentis, de hæretic.*

38 Bona hæreticorum quo die confiscantur?
Resp. A die, in quo commiserunt delictum, *Sotus de iust. & iur. lib. 1. quæst. 9. art. 6.*

39 Iudex laicus, cui traditur ab Inquisitoribus hæreticus comburendus, tenetur ne stare processui facto ab ipsis Inquisitoribus?
℟. Tenetur statim proferre sententiam ex eorũ processu, & comburere hæreticum. *Abb. c. fin. de statu Monach. num. 12.*

40 Descendentes ab hęreticis, vsque ad quem gradũ prohibentur obtinere beneficia Ecclesiastica?
Resp. Si descendant ex linea masculina, vsque ad secundum inclusiuè, si à fœmina vsque ad primum, *c. statutum, de hæretic. in 6.*

41 Hæreticus iure hæreditario potest ne succedere patri suo?
Resp. Non, imò, qui eum instituit, excommunicatur. *c. si quis, de hæret.*

42 Filij hæreticorum propter delictum parentũ priuantur nè beneficijs obtentis?
Resp. Variæ sunt opiniones DD. sed verior est, quòd beneficium obtentum ante patris crimen non perditur, sed solùm obtentum post patris delictum. *Plurimi DD. sup. c. vergentis. de hæret.*

43 Fautores, & receptores hæreticorum quam pœnam incurrunt?
Resp. Ipso iure sunt excommunicati ante sententiã, & non sepeliuntur in loco sacro. *c. si aduersus nos, de hæretic.*

44 Qui incurrunt excommunicationem in crimine hæresis, licèt non sint hæretici?
Resp. Primò, testes, qui sciunt hæresim, & non denunciant. Secundò, Inquisitores, qui scientes non puniunt hæreticos. Tertiò, Iudices temporales, qui relaxatos ab Inquisitoribus non tradunt igni, vel in iurisdictione contradicunt, vel non dant auxilium. Quartò, qui dant consilium, vel auxilium hæreticis. *Castr. lib. 2. titul. de iusta hæreticorum punitione. c. 25. D. Thom. 2. 2. quæstion. 33. artic. 7. Durand. in 4. distinction. 19. quæst. 4.*

45 Aduocati hæreticorum, & scribæ incurrunt ne in aliquam pęnam?
Resp. Si constituti sunt à sancta Inquisitione ad defensioné hæreticorum, ne careant legitima, & necessaria defensione, non incurrunt pœnam, imò sunt viri qualificati.

46 Pro hæretico mortuo est ne orandum?
Resp. Non, neque pro decedenti in peccato mortali. *c. placuit. 23. quæst. 5.*

47 Bona opera hæreticorum ad quid valent?
Resp. Ad illustrandum mentem, & vt facilius gratiã conuersionis mereantur. *Abb. super c. firmissimè de hæret. num. 1.*

48 Libris hæreticorum qua fides datur?
Resp. Nulla, licèt in se sint boni ratione auctoris. *c. fraternitatis, eod. tit.*

49 Si aliquis Notarius condemnetur, vt hæreticus, vel falsarius, eius scripturæ erunt ne validæ?
Resp. Cum distinctione; quas fecit ante delictum, erunt validæ, propter publicam vtilitatem. *leg. Barbarius Philipus, ff. de officio Prætoris*: sed scripturæ, quas fecit post delictum, non valebunt. *Glossa in leg. si quis ex argentarijs, §. primo. ff. de edendo.*

50 Clericus hæreticus reducens se ad fidem est ne prius degradandus?
Resp. Affirmatiuè verbaliter, in carcere detrudendus, & postea recipiendus ad fidem *Abb. in c. excommunicatus, de hæret. num. 1.*

51 Si aliquis Clericus abiuret de vehementis, est ne iterum admittendus ad audiendas confessiones?
Resp. Non, secus autem si abiuret de leui. *Nauar. consil. 16. de hæret. n. 1.*

52 Quando instrumenta confecta per Notarium infamem, vel damnatum de falso erunt valida?
Resp. Quando non est Notarius Principis, vel bancæ, sed particularis, & non commisit falsitatẽ in officio tabellionis, sed ob alias causas factus est infamis. *Bartol. in l. ea lege. ff. ad leg. Iuliam repetundar. Abb. in c. fraternitatis. de hæret. nu. 5.*

53 Quid debet hæreticus facere, vt pęnam mortis possit euadere?
Resp. Conuertere se, & petere veniam ante sententiam, & abiurare. *c. ad abolendam. de hæret.*

54 Debitores hæreticorum sunt ne liberi à debito?
Resp. Si debitum sit personale, vt seruitia eo ipso liberantur; si verò debitum sit alicuius pecuniæ, fisco solui debet.

55 Filij hæreticorum sunt ne sub patria potestate?
Resp. Non imò liberantur, & sui iuris efficiuntur. *cap. quicumque, de hæret. in 6. iuncta glos.*

56 Laici possunt ne prædicare?
Resp. Non, propter periculum errandi, & ne sub specie boni, malum inducant. *Abb. capit. sicut de hæreticis.*

57 Sacramenta ab hæreticis recepta valent nè?
Resp. Si cum bona fide, & ignorantia recipiantur, tenent; si verò scienter recipiantur, non valent, imò de tali homine potest cognosci sicut de suspecto. *Abbas, capit. fraternitatis, isto titulo, numero septimo.*

58 Quæ Sacramenta possunt recipi ab hæretico sine aliqua pœna?
Resp. Sacramentum Baptismi, & pœnitentiæ, & hoc in casu extremæ necessitatis, cum hæreticus habeat intentionem faciendi, quod facit Ecclesia. *c. ad hoc, dist. 4. de consecr.*

59 Si duo contendunt de Papatu quid agendum?
Resp. Colligendum est Conciliũ generale per Cardinales, vt de hac re iudicent. *Abb. eod. c. fraternitatis, isto tit. num. 2.*

60 Infidelis, vel hæreticus possunt esse testes?
Resp. Non, nisi in fauorem fidei, & tunc cum adminiculo, & defectu infidelitatis.

60 Qui insurdescit in excommunicatione, quando dicetur hæreticus, vel suspectus in fide?
℟. Quando per annum integrum petere absolutionem non curat. *Trident. syn. sess. 14. c. 18.*

62 Potest ne Episcopus in foro conscientiæ absoluere à cri-

re à crimine hæresis subditum suum?
Resp. Potest per se ipsum; sed non per suum Vicarium, ex limitata facultate sibi tradita *à Conc. Trid. session.* 24.*cap.6.de reformat.* sed hæc facultas de nouo sublata est Episcopis per bullam Cruciatæ, & sic debent eos remmittere ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, qui habent instructionem, quando debent eos absoluere io foro interiori, & quando in foro exteriori.

63 Isti tales hæretici, qui volunt sacramentaliter suã hæresim confiteri, à quo possunt absolui?
Resp. A Summo Pontifice, & ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, & si non resideant in illa ciuitate, debent occurrere ad commissarium sanctæ Inquisitionis, & ipse docebit talem pœnitentem, quid debeat agere, vel accipiat potestatem ab Inquisitoribus eum absoluendi cum remedium animæ non sit dilatandum.

64 Si iste talis, qui volt confiteri suam hæresim, sit in extremo periculo vitæ, à quo est absoluendus?
Resp. In foro pœnitentiali potest absolui a quocunque Sacerdote; ratio est, quia necessitas caret lege, & quilibet, qui conuertitur, recipiendus est ab Ecclesia.

65 Absolutio, quam Episcopus dat vigore *d. c. 6.* debet esse necessariò Sacramentalis, vel sufficit eam dare in foro secreto extra confessionem?
Resp. *Nauar.conf.* 11. de priuilegijs tenet sufficere, vt sit in foro conscientiæ extra confessionem, sed alij doctores tenet, quòd est securius, vt absoluatur in actu confessionis; ratio est, quia Concilium dicit in foro conscientiæ, & forus conscientiæ est ipsa confessio sacramentalis.

66 Si quis absoluatur ab Episcopo, vel à confessore in articulo mortis à crimine hæresis occulto in foro penitentiali, & postea comprehendatur ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, poterunt de tali crimine cognoscere?
Resp. Poterunt talem hæreticum punire in foro exteriori, tanquam si non esset absolutus in foro conscientiæ, licèt si talis conuertatur, hæc absolutio plurimum iuuet ad defensionem talis rei; ratio est, quia per absolutionem sacramentalẽ non tollitur facultas Inquisitoribus puniendi hæresim publicam.

67 Relapsus quis propriè dicitur?
Resp. Ille, qui commisit hæresim, & petit veniam per misericordiam, & abiurauit de vehementi illam heresim, & aliam, & iurauit se amplius non commissurum, *c.ad abolendam de hæreticis.*

68 Relapsis est ne parendum?
Resp. Non, & pena eorum si est, Clericus degradatur, & traditur curiæ sęculari, vt igne cremetur; si est laicus sententiator ab inquisitoribus, vt relapsus, & remittitur Iudici sæculari cremandus; ratio est, quia iã semel fuit ab Ecclesia deceptus, & timetur, quòd, qui semel, & iterum commisit tàm graue delictum, & fregit Ecclesiæ fidem iuratam, semper idem faciet, & inficiet alios, quia vna mala pecus inficit omne pecus. Secundò, quia videtur, quòd quando iurauit hæresim, decepit Ecclesiam, & ideò habet pęnam mortis, *c. ad abolendam, c. excommunicamus, il 2. de hæreticis.*

69 Iudex sęcularis debet stare per processum factum ab Inquisitoribus, cum eis remmittitur aliquis hęreticus comburendus, vel debet facere nouum processũ?
Resp. Iudex sęcularis non debet facere nouum processum; neq; retardare exequutionem, sed statim sedere pro tribunali, & sententiare processum in eo statu, in quo Inquisitores illum mittunt, & tradere reum ministris iustitiæ comburendum, & hoc in fauorem fidei; ratio est, quia cognitio de hęresi non pertinet ad Iudicem sęcularem, sed ad Ecclesiasticũ, & priuatiuè hodie ad Inquisitores Apostolicos, & Bullas Apostolicas, & ad Iudicem secularem solùm pertinet exequutio, & dare fauorem Inquisitoribus, *tenet Abb.in c.fin. de statu Monachorum, num.3. & Paramus, & pegna in directorio Inquisitorum, & omnes scribentes, c. super eod.tit.in 6.*

70 Potest quis instituere hęreticum hęredem?
Resp. Non, licèt talis sit eius consanguineus, & si quis eum instituat sciens illom esse hęreticũ, excommunicatur, & habebitur, vt suspectus in fide. *c.si quis Episcopus. c. in eo de hæreticis.*

71 Qui sepeliunt hęreticum in loco sacro, qua pęna puniuntur?
Resp. Excommunicantur, si scienter id faciant, & non absoluntur, donec ipsi proprijs manibus publice exhument, & proijciant extra Ecclesiam huiusmodi corpora damnatorum, & ille locus, & Ecclesia remanet violata, & debet iterum benedici, & in illa sepultura non potest alius vnquam sepeliri. *capit. quicumque de hæreticis in 6.cap.sacris de sepulturis.*

72 Si ossa hęretici non possint cognosci, debent ne exhumari omnia ossa, vel quid est faciendum?
Resp. Tunc Excommunicandus est, & puniendus, qui scienter sepeliuit hęreticum, sed ossa, si non cognoscuntur, non debent extrahi, ne forte extrahantur ossa alicuius Catholici; ratio est, quia melius est nocentem impunitum relinquere, quam innocentem condemnare, *gloss. in d. c.quicumque de hæreticis. in sexto.*

73 Hęretici, & fautores eorum, vsque ad quam generationem amittunt officia, & beneficia?
Resp. Vsq; ad secundam generationem inclusiuè. *c. statutum, c. 2. de haret. in 6.*

CAPVT V.

De Neophitis.

1 Quis dicitur Neophitus?
Resp. Qui nouiter ad fidem venit, siue ex Iudaismo, siue ex gentilitate. *Syluester. verbo Neophitus.*

2 Neophitus debet ne ordinari?
Resp. Non. *Concilium Nicenum distinctione 48. capit. quoniam.*

CAPVT VI.

De ijs, qui filios occiderunt.

1 Pater quos filios habet in sua potestate?
Resp. Filios familias, de quibus latè diximus, *lib. 10. capit. 4. de patria potestate*, §. 1. *Institut. de patria potestate, leg. nam ciuium, ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris.*

2 Pater poterit nè occidere liberos, quos sub sua potestate habet absque aliqua pœna?
℞. Licèt de iure antiquo pater poterat absq; aliqua pœna occidere filios suos cum causa, & sine causa per legem, in suis, ff. de liberis, & posthumis, quæ dabat patribus hanc potestatem, & fundabatur in ea ratione, vt filij essent obedientes parentibus, tamen hodie iustissimis de causis hęc lex est correcta per legem, in auditum, *ff. ad l. Cornel. de sicarijs*, & ita pater non solum nō potest occidere filios. Imò si occiderit grauissima pœna punietur; ratio est, quia patria potestas data est à lege in pietatem, & non in atrocitatem, & ita consistit in bona educatione filij, & in eius vtilitate, non verò in morte.

3 Pater potest incarcerare filium?
Resp. Pater non potest habere carcerem, sicut habet Respublica, quia hoc est illi prohibitum, & si id fecerit, punietur grauissimè; ratio est, quia est contra Regiam potestatem, quam sibi nullus potest assumere, sed pater benè, & licitè poterit præcludere filium suum in cubiculo clauso, & ibi eum ligare fune, vel ferreis compedibus ad custodiam illius; ratio est, quia hoc solum attinet ad emendationem filij, & ad conseruationem vitæ eius, *vt in l. vnica, C. de emendatione propinquorum, & ibi Bart. & DD.*

4 Si pater petat ante Iudicem ciuitatis, vt filius eius incarceretur in carcere publico propter inobedientiam, vel aliquod vitium, Iudex quid debet facere?
Resp. Iudex debet eum incarcerare, & corrigere, & emendare secundum voluntatem patris, & posteà ad petitionem patris eum à carcere liberare, *l. vnica supra citata, & l. 4. C. de patria potestate.*

5 Pater quam correctionem poterit dare filio?
Resp. Pater poterit filium corrigere verbis, & eum fustigare, sed taliter, quòd non excedat limites discretionis, ita vt filius ex tali correctione, vel fustigatione non infirmetur, neque moriatur, neque perdat membrum, *vt in l. vnica, C. de emendatione propinquorum.*

6 Filius poterit repercutere patrem, eum verberantem, vel castigantem?
Resp. Non, sed poterit fugere, si eum videat iratum; ratio est, quia licèt vim vi repellere liceat, tamen vbi offensio est licita, ibi defensio est prohibita. *l. 3. C. de his, qui ad Ecclesiam confugiunt, & tenet Bart. in leg. vt vim, ff. de iust. & iure.*

7 Quam pęnam habet pater, vel mater, qui sponte filium occidit, & è contra, filius, qui occidit patrem, vel matrem?
℞. Pęna canonica est, vt recludatur perpetuo in monasterio ad agēdam pœnitentiam toto tempore vitæ suæ, sed pœna legalis, quæ obseruatur hodie in omnibus terris Ecclesiæ, vt talis occidatur, & mittatur intra corium cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & simia, & in mare, vel flumine proijciatur, vt ab ipsis animalibus tale corpus affligatur, & comedatur, *l. pœna, ff. ad legem Pompeiam. de parricidijs, l. in auditum. ff. ad l. Corn. de sicarijs, & l. vnica, C. de ijs, qui parentes, vel liberos occiderunt.*

8 Quid significat includere hominem cum istis animalibus, cum morte omnia delicta tollantur?
℞. Quia delictum est tantæ atrocitatis, lex voluit in morte, & post mortem significare, quàm horrēdum sit patrem interficere filium, quem genuit, vel è contra, & ideò includitur canis ad significandam rabiē, quam pater habuit in filium, & gallus gallinaceus, quia ipse non curat de suis filijs, neque eos cognoscit, & vipera propter venenum, quod in se habet, & simia, vt significetur, quòd ille non fuit homo, sed fuit quoad similitudinem hominis, sicut simia, & eijcitur in mare, vel flumen ad significandum, quòd talis homo non meretur, vt terra, de qua natus est, ei det requiem, sed fluctuet.

9 Quod est maius peccatum, quòd occidat pater filium, vel filius patrem?
Resp. Maius peccatum est à filio occidi patrem, cui debetur honor, obedientia, & reuerentia ex quarto præcepto decalogi, sed magis horrendum, & contra naturam est à patre occidi filium; ratio est, quia amor descendit, & non ascendit, & sic pater magis amat vnum filium, quam decem filij vnum patrem.

10 Si mulier occidat filium, propter hoc debet nè separari à marito?
Resp. Non, sed alia pęna legali punitur; ratio est, quia nullum crimen separat matrimonium legitimè contractum, nisi crimen idolatriæ, vel hæresis, ne alterutrer eorum inficiatur. *c. intellex mus, de ijs, qui filios occiderunt, & ibi Abb. num. 1.*

11 Si pater, vel mater in eodem lecto dormientes occidant puerum, qua pęna puniuntur?
Resp. Considerandum est, an habuerint voluntatem occidendi, & tunc est pęna mortis, an habuerint culpam aliquam, quia non posuerunt sufficientem diligentiam, ne occiderent puerum, & tunc aliqui volūt, quòd per tres annos agant pęnitentiam, & ieiunium sit in pane, & aqua, vel posita diligentia cum magno suo dolore puer repertus fuit occisus, & tunc in foro conscientiæ aliquam pęnitentiam debent habere propter negligentiam, quia hoc securius est. *cap. de infantibus, eod. tit. nostro.*

12 Regula illa (in pœnis mitior interpretatio est facienda) quando locum non habet?
℞. Illa regula obseruatur in foro exteriori, sed non habet locum in interiori, vbi securius est facere duriorem interpretationem, cum dicat D. Aug. vt nullus quantum iustus fuerit, caueat, ne de hoc sæculo transeat sine pœnitentia. *Abb. in c. de infantibus. eod. tit.*

CAPVT VII.

De infantibus, & languidis expositis.

1 QVis dicitur expositus?
Resp. Ille, qui supponitur curæ alterius, & relinquitur à cura proprij domini, vel patris. *c. expositus dist. 87 iunct. glos.*

2 Vnde dicitur expositus?
Resp. A pono, & ex, quasi diceret, extra meam curam pono.

3 Qui nam exponuntur à cura parentum, vel dominorum?
℞. Primò, infantes, qui clam, & de nocte exponuntur à suis parentibus, vel iussu eorum ante portas Ecclesiæ, vt alij curam illorum habeant. Secundò, pueri, qui habent vsum rationis. Tertiò, languidi vexati ab aliqua infirmitate. Quartò, serui, qui à proprijs dominis relinquuntur, vt sint sui Iuris, vt se alant, vel quærant aliquem, qui illos alat. *c. vnico, de infantibus & languidis expositis. & c. si expositus, distinct. 87.*

4 Quis tenetur alere infantes expositos?
Resp. Ecclesia tamquam suos filios, quia tenetur suscipere in se, quos patres contra legem naturæ expellunt à se. *c. sacrorum. 12. q. 2.*

5 Ecclesia poterit ab infante exposito repetere alimenta, si peruenit in pinguiorem fortunam?
Resp. Non, quia alit talem infantem tamquam proprium filium. *l. alimenta. C. de negoc. gest. c. sacrorum 12. quæst. 2.*

6 Quam pœnam incurrunt parentes, qui proprium filium exponunt ad portas Ecclesiæ, vel in vijs publicis, vel ad portam alicuius hominis diuitis, ea intentione, vt illum alant?
Resp. Secundùm leges Hispaniæ puniuntur pœna capitali, tamquam si proprium filium occideret, quia eum supponunt mortis periculo, & negāt proprium filium, quem genuerunt.

7 Si alius, & non proprius pater exponat filium legitimum, priuabitur nè patria potestate?
Resp. Si pater sciat, & consentiat, vel postquam sciuerit, ratū habuerit, priuatur patria potestate, quia idem est, ac si exposuerit. *Abb. cap. vnico, de infantibus num. 1.*

8 Si filius à suo patre exponatur, talis filius cuius iuris erit?
Resp. Talis filius liberatur à patria potestate, & si venerit in bonam fortunam, poterit de illis testari, idem dicendum erit de languidis, in quibus omnibus pater, vel dominus nullam habet potestatem, quia fecerunt contra officium pietatis naturalis, quia de lege naturæ tenentur proprios filios alere, sicut faciunt animalia bruta. *c. vnico, de infantibus.*

9 Si filius consentiat, vt ipsius pater eum exponat, in isto casu priuatur ne patria potestate?
℞. Affirmatiuè, etiam si filius idem petat, quia iste textus punit patris impietatem, & damnat patris factum contra officium pietatis, quod pater non debet facere, etiamsi id filius petat. *Abb. c. vnico, de infantib. num. 1.*

10 Si quis habeat ancillam, & concipiat filium, & post partum illum exponat, & alius illum alat, ille talis tenetur ne restituere infantem domino suo?
Resp. Si ancilla inscio domino exposuerit filium, poterit illum dominus repetere soluendo expensas, sed si exposuit filium, sciente, vel consentiente domino, non poterit talis dominus illum repetere, etiam si soluat expensas, quia videtur ipse illum exposuisse, & sic ius in eum perdidisse. *l. 1. & 2. Cod. de infantibus expositis.*

11 Si aliquis expositum alicuius seruæ, vel ancillæ, talis remanebit seruus illius, qui eum alit?
Resp. Non, sed erit liber, & ingenuus, & poterit testari, contrahere, & nubere, imò ipse secundum leges Hispaniæ gaudet aliqua nobilitate; ratio est, quia illum, quem proprius pater deseruit, lex suscepit in suum patrocinium, cum quilibet præsumatur bonus, & nobilis, nisi in contrarium probetur malus. *l. vnusquisque. C. de infant. expositis.*

12 Si pater negat alimenta filio, talis filius soluitur à patria potestate?
Resp. Affirmatiuè, tres enim casus æquiparantur, exponere infantes, non curare languidum, & alimenta negare filijs suis, siue sint languidi, siue sani. *Goffre. c. vnico, de infantibus, & Abb. ibi, num. 7.*

13 Quam conditionem sequitur natus?
Resp. Conditionem matris, siue sit libera, siue serua, quia partus sequitur ventrem de iure nouo. *l. partum. C. de rei vendic. l. sancimus. Cod. de infantibus.*

CAPVT VIII.

De Sagittarijs.

1 QVis dicitur sagittarius?
Resp. Qui vtitur arte sagittariorum, vel balistarum, scilicet, qui alios occidit sagitta, siue venenata. *c. vnico, de sagittarijs.*

2 Quam pœnam incurrit sagittarius?
Resp. Pęnā excommunicationis, si vtatur illa mortiferā arte contra Christianos. *c. vnico, de sagittarijs, & Abb. ibi.*

3 Licet pugnare contra Catholicos sagitta, vel solū contra infideles?
Resp. In bello iniusto non licet contra Catholicos pugnare, sed in bello iusto bene licet. *cap. vnico de sagittarijs.*

CAPVT

CAPVT IX.

De raptoribus, incendiarijs, & violatoribus Ecclesiæ.

1 Qvis dicitur raptor?
Resp. Ille, qui rem alienam vi rapit. *l. sed eximendi.ff. ne quis eum, qui in ius. l. vnica, C. de raptu virginum, seu viduarum.*

2 Quid est rapina?
Resp. Violenta receptio rerum. *l. 1. Cod. vi bonorum raptorum.*

3 Quis dicitur incendiarius?
Resp. Ille, qui ob inimicitiam, vel malitiam casu dato, ædes, arbores, fruges, & vineas aliorum incendit. *l. capitalium.ff. de pœnis.§. incendiarij.*

4 Quis dicitur violator?
Resp. Ille, qui frangit ostia Ecclesiæ, qui ei subtrahit priuilegia, qui rapit bona Ecclesiæ, vel ille, qui quocumque modo Ecclesiam, vel eos, qui ad eam confugiunt, offendit.

5 Raptores à quo Iudice puniri debent, à Iudice proprio, vel à iudice, in cuius loco, vel territorio commiserunt delictum?
Resp. A Iudice, in cuius territorio commiserunt delictum; nam quis sortitur forum ratione delicti, & ideò ob publicam iustitiam, & exemplum rationi congruum est, vt quis puniatur, vbi commisit delictum, quando quis debet puniri pœna temporali, secus si deberet puniri in foro interiori, & pœnitentiali, tunc enim puniri debet à proprio Episcopo, vel Parocho. *c. 1. de raptor. Abb. ibi. num. 1.*

6 Prælatus, qui habet delegationem à Principe seculari super aliquo delicto, poterit imponere pœnam sanguinis?
Resp. Non, sed extra pœnam sanguinis, poterit delinquentem punire: ratio est, quia Princeps sæcularis non habet potestatem habilitandi Clericum, vt sine periculo irregularitatis effundat sanguinem, sed solus Papa: cum verò hę similes delegationes committuntur à Regibus, Episcopis, recurritur ad Summum Pontificem pro licentia sententiandi in pęna sanguinis sine irregularitate, qui solet eam licentiam Principibus Ecclesiasticis, qui habent iurisdictionem temporalem concedere per breue particulare, dum dicta sententia feratur, & exequatur per assessorem laicū. *c. in Archiepiscopatu. de raptor.*

7 Causæ criminales possunt nè de iure canonico delegari Clericis?
Resp. Possunt vltra effusionem sanguinis. *Abbas eod. c. num. 2.*

8 Clericus raptor, vel socius rapinæ qua pęna punitur?
Resp. In perpetuum deponitur, & priuatur benefìcio absque spe recuperandi. *Ab. c. super. de raptoribus, num. 2.*

9 Pœna corporalis potest nè imponi à Iudice Ecclesiastico?
℞. Benè potest imponi pęna afflictiua corporis vltra effusionem sanguinis à Iudice Ecclesiastico, cui solū prohibita est effusio sanguinis. *Abb. c. in Archiepiscopatu. de raptor. num. 4.*

10 Sententia lata contra raptorem à Iudice, vbi commisit delictum, à quo Iudice debet executioni mādari, à Iudice, vbi commisit delictum, vel à Iudice originis?
Resp. Si sententia est corporalis à Iudice, vbi commisit delictum, & in loco delicti debet exequi: si verò est pecuniaria, vel in rebus delinquentis, debet mandari executioni à Iudice originis, vbi res sitæ sunt. *Abb. c. 1. de raptor. num. 6.*

11 Qua pœna punitur raptor virginis?
Resp. Excommunicationis à iure, nulla præmissa monitione, quia in excommunicatione cum infertur ab homine, debet præcedere necessariò contumacia, vel inobedientia, sed cum fertur à iure, sufficit delictum solum. *Abb. c. 1. eod. tit. num. 2.*

12 Si quis rapiat virginem cum sua voluntate ad cōtrahendum matrimonium, qua pęna punitur?
Resp. Si virgo consentit in raptu, & vult nubere, iste talis non habet pœnam raptoris, quia talis non est raptus, & in isto casu considerandum est, an intrauit rapiens per fenestras, vel per tecta, vel per parietes domus, an per portam sit ingressus, & egressus, quia si violauit, & rupit domum patris talis puellæ, habebit pęnam violatoris, sed non raptoris, quia rapit, quod suum est. *cap. cum causa. de raptoribus. & Abbas ibi. num. 1.*

13 Pater tenetur nè dotare filiam raptam à sua domo?
Resp. Si filiæ non promisit dotem, siue nubat æqualis, siue inferiori, non tenetur eam dotare. *Abb. c. cum causa de raptorib. num. 5.*

14 Si quis rapiat virginem contra voluntatem suam, poterit nè postea cum ipsa contrahere, si ipsa velit?
Resp. Affirmatiuè, quia metus, & contraria volūtas tolluntur per spontaneum consensum subsequentem. *Abb. c. accedens. de rapt. num. 1.*

15 Raptor, vel violator Ecclesiæ qua pęna punitur in morte?
Resp. Si delictum sit manifestum, & in morte non dent signa pęnitentiæ, carent sepultura Ecclesiastica, & Clerici, qui sunt præsentes eius sepulturæ, suspenduntur. *c. super eo, de raptorib.*

16 Quam pęnam incurrunt, qui spoliant nauigantes, vel eos, qui patiuntur naufragium ad littus?
Resp. Excommunicationis ipso iure, & nisi restituant, non aufertur excommunicatio.

17 Quando in excommunicatione à iure requiritur admonitio?
Resp. Quando fertur pro præcepto negatiuo, vt cū dicitur, qui non resederit in Ecclesia, excommunicetur, & qui tali die non confitetur sua peccata; tunc enim requiritur admonitio, vt habeatur talis pro excommunicato in foro exteriori, quò ad homines, quia nobis latet, an talis habuerit iustam causam nō residendi, vel non confitendi, licèt quoad Deum sola mora ille talis illico incurrat excommunicationem, in præceptis verò affirmatiuis non requiritur monitio, sed commissio delicti. *Innoc. cap. extirpanda. §. qui verò. de prabend. Abb. c. ex excommunicatione. de rapt. num. 2.*

18 Quam pœnam incurrit incendiarius?
℞. Excommunicationis ipso iure facto, cuius ab-

solutio Summo Pont. reseruatur. *c. cum ex tua nos. de sent. excommun.*

19 In foro exteriori, quam pœnam habet incendiarius?
Resp. De iure canonico graui pœna punitur. *capit. si quis domum. de iniurijs*; de iure ciuili tenetur satisfacere damnum, & punitur pœna mortis. *l. capitalium ff. de pœnis.*

20 Incendiarius Ecclesiæ vbi sepelitur?
Resp. Si pœniteat in morte, in cœmeterio debet sepeliri, & hæredes eius tenentur ad damnum. *c. in litteris. de raptoribus.*

21 Si hæredes sint sæculares, coram quo Iudice debent compelli, vt satisfaciant?
Resp. Licèt quilibet teneatur sequi forum rei, tamen in hoc casu, cum damnum fuerit factum Ecclesiæ, debent compelli coram Iudice Ecclesiastico, qui sibi vindicat defensionem bonorum Ecclesiæ. *Abb. c. in litteris. de raptoribus. num. 2.*

22 Prælatus habens iurisdictionem, poterit nè committere causam criminalem, si sciat pœnam mortis esse imponendam tali crimini?
Resp. Affirmatiuè, quia Prælatis solum est prohibita effusio sanguinis per se ipsos, & non est prohibita punitio per alios Iudices. *c. fin. ne Clerici, vel Monachi. Abb. c. in Archiepiscopatu. de raptor. num. 6.*

CAPVT X.

De Furtis.

1 QVid est furtum?
Resp. Est retentio iniusta rei alienæ, inuito, vel inscio domino. *l. 1. ff. de furtis, §. furtum.*

2 Vnde dicitur furtum?
Resp. A fuluo, id est nigro, quia plerumque fit clam, & de nocte, etiam dicitur à fraude, vel ab auferendo, *vt l. 1. ff. de furtis. Instit. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur, §. furtum autem, & §. placuit.*

3 Quotuplex est fur?
Resp. Duplex, scilicet fur manifestus, & est ille, qui deprehēditur cum furto, fur non manifestus est ille, qui licèt furatus sit rem alienam, tamen eam iterum detulit in locum, vbi dominus proprius eam destinauerat, & nihilominus committitur de furto. *Instit. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur, §. furtorum autem. leg. si quis. §. sed celsus. ff. de furtis, l. furtorum, ff. eodem.*

4 Quæ res possunt furari?
Resp. Plurimæ, scilicet res mobiles, res immobiles, iura, scripturæ, honores, homines, & mulieres, vt per totum titulum de furtis *ff. eod. tit. inst. de obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.*

5 Quæ sunt pœnæ, quæ dantur furibus?
Resp. Plurimæ, scilicet exilia, fustigationes, triremes, carceres, & pœna mortis. *Abbas cap. fin. num. 10. de furtis.*

6 Istæ pœnæ applicantur indistinctè cuilibet furto?
Resp. Non, sed secundum qualitatem, & quantitatem, & malitiam delicti, ponderando, si fuit in domo si fuit in agro, si violenter ablatum, si occultè, si ad furandum fregit portas, si perforauit domum, & multa alia requisita debent considerari, vt pœna proportionetur delicto. *Auth. sed nouo iure. C. de seruis fugitiuis.*

7 De furto quibus modis potest agi?
Resp. Ciuiliter, vel criminaliter; ciuiliter ad solam restitutionem, criminaliter ad pœnam furti. *Abb. c. fin. de furtis, num. 10.*

8 Quando in iure canonico inuenitur pęna mortis, de qua morte intelligitur?
Resp. De excommunicatione, id est morte animæ. *c. per venerabilem, qui fil. sint legit. in gl.*

9 Quam pœnam incurrit, qui furatur hominem, vel puerum, & vendiderit, etiam si ipse furatus pretio se redimat?
Resp. Ille talis punitur pœna mortis solum ex furto hominis, vt ipse homo fugiat liber. *c. 1. de fur.*

10 Si furtum fit cum violentia, & aggressione, qua pœna punitur?
Resp. Pœna mortis propter violentiam, si verò fuit sine violentia, vel aggressione, fustibus, vel ad triremes. *Abb. cap. fin. de furtis. l. capitalium. §. famosos ff. de pœnis.*

11 Clericus committens furtum qua pęna punitur?
Resp. Si furtum fit alicuius quantitatis, & non de re minima, debet recludi in carceres ad faciendam pęnitentiam. *cap. cum non ab homine de iudicijs. c. tua, de pœnis.*

12 Quantitas furti, vt quis non incurrat peccatum mortale, quanta debet esse?
Resp. Minima, videlicet vnus, vel duo argentei, vel ad summum tres, licèt hoc magnopere sit euitandū, & atrociter puniendum à magistris, patribus, dominis, confessarijs, quia qui est assuefactus ad furādum minimam quantitatem, postea furatur magnam, & non desinit vitium, nisi cum vita. *Abb. c. fin. de furtis, num. fin.*

13 Si quis occultet furem, qua pœna punitur?
Resp. Occultantes, & consentientes furem æquali pœna puniuntur, licèt in his semper moderetur, præcipuè si pęna furi infligenda sit mors. *c. qui cum fure de furtis. Abb. ibi. num. 2.*

14 Quando quis tenetur manifestare furem?
Resp. Semper, vt faciat bonum opus, sed de necessitate, & ne incidat in pęnam, quando hoc iubetur à iudice, vel super furto decernitur excommunicatio. *Abb. in c. qui cum fure, num. 5. de furtis.*

15 Qui furatur bona Ecclesiæ est excommunicatus ipso iure?
Resp. Si non fregit portas, neque fecit violentiam, non est excommunicatus ipso iure, sed post sententiam. *Abb. c. fin. de furtis, num. 3.*

16 Si quis custodiat rem, & furata sit, tenetur nè eam restituere?
Resp. Si in custodiēdo posuit eam custodiam, quam poneret, vel quam ponit in suis proprijs rebus, non tenetur ad restitutionem; si non posuit bonam custodiam, tenetur, sed custodienti incumbit onus probandi bonam custodiam in foro exteriori. *Abb. c. fin. de furtis, num. 7.*

17 Si quis sit in extrema necessitate, & furetur, quā pœnam incurrit?
Resp. Si necessitas sit extrema, vel magna, & furetur solùm ad saluandam suam vitam, neque incurrit pęnam, neque peccatum, quia tēpore necessitatis omnia sunt communia, sed prætextu necessitatis nemo debet

debet furari, quia hoc rarò, vel numquam contingit, vt quis habeat necessitatem necessariam ad faciendum furtum licitum. *Abb. in c. si quis, nu. 1. de furtis.*

18 Si quis furetur cum magna necessitate, tenetur ne illud restituere?

℟. Si venerit in pinguiorem fortunam, tenetur restituere, quia illa permissio furandi magna est in necessitate quasi quoddam cōmodatum, & quasi quædam dispensatio legis, & sic finita necessitate incipit obligatio restituendi. *Abb. c. si quis num. 5. de furtis.*

19 Pro furtis potest dari, & decerni excommunicatio?

Resp. Poterit contra fures, & contra scientes, & occultantes. *Abb. c. qui cum fure, de furtis, nu. 1. & 5.*

20 Latro si sponte restituat rem, fugit ne pœnam?

Resp. De iure non, sed mitius punitur, cum constet de eius pœnitentia, & numquam debet illi dari pęna ordinaria, vt alij idem imitentur, *tenet Abb. in c. 1. de dolo, & contumacia, nu. 6.*

21 Si quis furetur, vel vi occupet rem suam, habebit ne pœnam latronis positam in l. si quis in tantam. C. vnde vi?

Resp. Si res sit propria, & non sit copia iudicis, vel in mora sit periculum occultandi, vel amittendi rem, licitè poterit quis vi occupare rem suam, vel occultè accipere, & talis non dicitur latro, cum propriè latrò sit, qui accipit rem alienam. *tenet Innocen. in c. olim de restitutione spoliatorum. num. 6. & habetur dist. 1. cap. ius gentium.*

22 Si in aliquo hospitio, vel fundaco aliquid furto surripiatur, quis tenetur de hoc furto, qui præest hospitio, an verò viatores, & hospites?

Resp. Qui præest hospitio tenetur soluere quantitatem rei furatæ, & nō viatores; ratio est, quia qui præest hospitio, & debet habere curam supra suam familiam, & super viatores, qui in suo hospitio habitant. *tenet Bart. in l. 1. ff. de furtis.*

23 Licet ne alicui occidere furē in defensionē rei suę?

℟. De iure ciuili potest quis occidere furem impunè & absq; aliqua pęna in defensionem rei suæ propriæ; de iure vero canonico melius est petere rem ante Iudicem, quàm occidere hominem, tamen si quis occidat furem, sæuissima pęna punietur. *Abb. in cap. nihil prodest, de præscript, num. 3.*

24 Pro inueniendo rem furatam potest inquiri domus alterius hominis honorati?

Resp. Poterit inquiri absque eo, quòd talis homo incurrat infamiam, quia possibile est, quòd fur eam abscondat in palatio hominis honorati. *Abb. cap. qui cum fure, de furtis, num. 6.*

25 Furibus, & latronibus possunt dari Sacramenta Ecclesiastica, scilicet communio, pœnitentia, & extrema vnctio?

℟. Si patiantur vltimum patibulum, & pœniteant, debet eis dari Sacramentum pęnitentiæ, & communionis vigintiquatuor horas ante patibulum ob reuerentiam tanti Sacramenti, sed non datur extrema vnctio; si verò non pœniteant, sed in suo peccato obstinati moriantur, non debet eis dari Sacramentum Euchatistiæ. *c. fures, de furtis.*

26 Quare non datur extrema vnctio patientibus per iustitiam mortem violentam?

Resp. Quia est Sacramentum infirmorum egenium in extremis, & datur etiam ad recuperandam sanitatem, si Deo placet.

CAPVT XI.

De collusione detegenda.

1 QVid est collusio?

Resp. Est inter reum, & actorē latens, & fraudulenta conuentio, per quam alter in iudicio se superari permittit, *gl. c. audiuimus de collusione detegenda, c. cum Clerici de censibus.*

2 Quæ personæ committunt istas collusiones, vt delicta maneant impunita?

Resp. Partes principales, procuratores, aduocati, factores, & agentes negotiorum, & semper in collusione interuenit pecunia, vel aliquod interesse. *c. audiuimus de collusione detegenda.*

3 Quare hic agitur de collusione detegenda?

Resp. Quia collusione interueniente delicta manēt impunita, & ad veram administrationem iustitiæ pertinet, vt delicta puniantur, vt exemplo aliorum territi pœna talia delicta non committant. *Hostiens. in summā titulo de collusione detegenda, numero quarto.*

4 Quibus modis quis potest licitè recedere à lite sine collusione?

Resp. Quatuor modis. Primo, ex sua voluntate proprio motu. Secundo, per gratiam, scilicet ad instantiam alicuius. Tertio, per transactionem, scilicet data sibi pecunia, vel alia re. Quarto, comparendo ante Iudicem, & petendo ab eo licentiam, vt abolcatur accusatio contra reum, & omnia facta hactenus, *cap. super eo de transactionibus. l. 2. Cod. de abolitionibus, gl. capit. si quem pœnituerit. 2. q. 3. & Abb. cap. 1. de collus. detegenda. num. 5.*

5 Transactio poterit interuenire in causis, vbi venit pœna mortis, vel sanguinis imponenda?

Resp. Poterit inter reum, & actorem, sed ex hoc non tollitur ius Iudicis, vt ipse nō imponat pęnam à iure tali delicto debitam, licèt cum pars condonauerit suam iniuriam, ipse Iudex debeat moderari, & mitigare sententiam, nisi in atrocioribus delictis, & magni præiudicij, atque scandali. *Abb. c. 1. de collusione deteg. num. 7.*

6 Si accusator discedat ab accusatione poterit Iudex ex suo officio inquirere, & punire tale delictum?

℟. Poterit, ne delicta maneant impunita, quia in quolibet delicto considerantur duæ personæ; vna est pars læsa, & accusans; altera iustitia publica, quæ restat damnificata. *c. 1. de collusione detegenda.*

7 Si accusator desistat ab accusatione, poterit Iudex perquirere, an id fecerit per collusionem?

Resp. Poterit, & debet id perquirere, & si inuenerit collusionem, actorem punire. *Abb. cap. 1. de collusione detegenda, num. 1.*

8 Si quis dat pecuniam, ne accusetur, censetur ne talis fateri crimen?

Resp. Non, sed censetur velle euitare molestias, quia non debet præsumi crimen, vbi quid sine dolo potest fieri. *Abbas cap. primo, de collusione detegenda, num. 9.*

9 Crimen semel commissum debet ne manere impunitum etiam desistente parte?
Resp. Non, quia crimen semel perpetratum numquam debet remanere impunitum pœna ordinaria, vel mitiori, & Iudex semper potest inquirere, & punire, siue pars desistat, siue non, siue sit infinita instãtia, siue non. *Abb. c. crimina, de collus. deteg. num.* 1.

10 Si quis absoluatur à criminibus sibi impositis, poterit nè de illis iterum inquiri?
Resp. Si absolutio, & liberatio facta fuit per collusionem, iterum de illis poterit inquiri, quia dolus, & fraus nemini opitulantur. *c. fin. de collusione deteg̃da.*

11 Si in causa beneficiali, quis faciat collusionẽ qua pœna punitur?
Resp. Priuatur beneficio, & cadit in causa. *c. audiuimus, de collusione detegen.*

CAPVT XII.

De delictis puerorum.

1 Quis dicitur puer?
Resp. Ille, qui est à septennio vsque ad decimumquartum annum inclusiuè. *l. pueri. ff. de verborũ significat.*

2 Puellæ vsque ad quem annum dicuntur pueri?
Resp. A septennio vsque ad duodecimum annum. *c. pueri de verborum signif.*

3 Quibus modis sumitur in iure nomen pueri?
Resp. Primò, filij alicuius hominis, Secundò, serui etiam se à genarij. Tertiò, omnes, qui sunt in ætate puerili. *l. pueri ff. de verb. sign.*

4 Pueri possunt puniri?
Resp. Doli capaces, qui possunt committere delicta, & puniuntur, sed mitius, quàm adulti, quia ætas excusat à tanto, sed non a toto. *c.* 1. *de delictis puerorum.*

5 Puer interficiens aliquem punitur pena mortis?
Resp. Si est doli capax, punitur secundum consuetudinem loci. *Abb. c. ap. referente. de delictis puerorum. numer.* 1.

6 Puer percutiens Clericum incidit ne in excommunicationem canonis?
Resp. Affirmatiuè, si sit doli capax. *c. referente. Abb. de delictis puerorum. num.* 3.

CAPVT XIII.

De noui operis nuntiatione.

1 Quid est noui operis nuntiatio?
Resp. Est quædam citatio facta legaliter ante Iudicem illi, qui ædificat in præiudicium alterius, vt cesset ab opere, donec in iudicio præiudicium tollatur. *Host. ens. in summa titul. de noui operis nunt. l.* 1. *ff. eod. tit.*

2 Quomodo fit noui operis nuntiatio?
Resp. Tribus modis. Primò, solo verbo dicendo, nuntio nouum opus. Secundo, per iactum lapidis. Tertio, per accusationem ante Iudicem, & iudicis prohibitionem. *Ber. in cap. ex parte de verborum significatione.*

3 Per quod tempus debet cessari ab opere, quando fit nuntiatio noui operis?
Resp. De iure canonico per tres menses, in quibus debet docere de impedimento. *c. significantibus. de noui operis nuntiatione.*

4 Si ædificans det fideiussionem de demoliendo, & destruendo, quid est faciendum?
Resp. In voluntate nuntiantis debet acceptare fideiussionem, vel facere vt absolutè per tres menses cessetur ab opere. *cap. significantibus de noui oper. nuntiat. Abb. ibi. num.* 1.

5 Si intra tres menses nuntians non monstret, & doceat præiudicium suum, poterit, qui ædificat, ædificare?
Resp. In isto casu Iudex, data cautione de demoliendo, inuito denuntiatore, poterit dare licentiam ædificandi. *Abb. c. significantibus de noui operis nuntiatione, num.* 2.

6 Si Ecclesia, vel aliquod ædificium cõstruatur post nuntiationem noui operis, quid debet Iudex sententiare?
Resp. Si qui nuntiauit obtineat sententiam, debet sententiare, quòd talis Ecclesia distrahatur expensis illius, qui eam ædificauit, donec tale impedimentum tollatur. *c.* 1. *de noui operis nunt.*

CAPVT XIV.

De Priuilegijs, & excessibus priuilegiatorum.

1 Quid est priuilegium?
Resp. Principis beneficium contra ius commune indultum, nec diceretur priuilegium, nisi aliquod indulgeret. *c. Abbate. de verb. sign. in gl. & cap. in his de priuilegijs.*

2 Priuilegium est ne lex?
Resp. Est lex priuatorum, quæ non omnibus conuenit, sed aliquibus personis priuatis, & exceptis à lege communi. *Isidor. lib.* 5. *ethimologiarum. c. priuilegia* 3. *distinct.*

3 Priuilegium quotuplex est?
Resp. Duplex, personale, & reale. *c. mandata de præsumption. in gl. verb. sed personæ.*

4 Quid est priuilegium personale?
Resp. Quod concessum est alicui personę particulari, & sequitur personam, & extinguitur cum persona, & aliquando sine extinctione personæ, si malè illo vtatur, vt habetur. *c. priuilegium de reg. iur. in* 6.

5 Quid est priuilegium reale?
Resp. Illud, quod conceditur rei, vt agro, vel Ecclesiæ, vel domui, 16. *q.* 7. *c. & hoc diximus. c. Abbate de verborum significat. glos. in c. priuilegium, de reg. iuris. in sexto.*

6 Quot sunt species priuilegij?
Resp. Duæ, aliud est generale, aliud speciale. *capit. cum,*

cum, & plantare de priuilegijs.

7 Quod est priuilegium generale?
Resp. Quod conceditur vniuersitati, collegio, mulieribus, religionibus, Clericis, *vt in c.cum.& plantare. de priuileg.c.si quis suadente.* 17.q.4.

8 Quod est speciale?
Resp. Quod personæ conceditur,& extinguitur cum persona. *glos.in c. mandata. ver. sed personæ, de præsumptionibus.*

9 Quomodo iudicandum est de priuilegijs?
Resp. Visis,& consideratis in specie priuilegijs,& eorum series,& ordo ad vnguem est obseruandus.*c.porro, de priuilegijs.*

10 Priuilegium est largè, vel strictè interpretandum?
Resp. Priuilegium est stricti iuris, & nemo à finibus eius debet recedere.*c. porro de priuilegijs, & excessibus, in glossa.*

11 Priuilegium extenditur propter identitatem rationis?
Resp. Non, quia particulare non debet extendi ad generale, & priuilegium procedit, & emanat ex mera liberalitate Principis, qui priuilegiū concedit quibuslibet, & alijs non. *c.sanè de priuilegijs.*

12 Exemptus ratione certæ rei, vel certi loci censetur ne generaliter exemptus?
Resp. Non, quia exemptio non extenditur sed limitatur ad illam rem, vel locum, extra quem nō est exemptio. *capit. cum capella, de priuilegijs, & excessibus priuilegiatorum.*

13 Si quis recipiatur sub protectione Summi Pontificis, censetur ne exemptus à iurisdictione Episcopi, vel alterius iudicis?
Resp. Non, quia eximere aliquem à iurisdictione proprij iudicis quid distinctum, & altioris conditionis est, quàm protegere aliquem, cum in exemptione agatur de præiudicio iurisdictionis ordinarij. *cap. ex parte, il 2.de priuleg. & ex. essibus,& Abb.ibi.nu.1.*

14 Priuilegia quomodo reuocantur?
Resp. Cum citatione illorum, quorum interest. *Abb. in cap.cum olim il secundo, de priuileg. & excessibus priuilegiatorum.*

15 Priuilegium tollitur per generalem legem editā post datam priuilegij?
Resp. Non, nisi de priuilegijs in dicta lege fiat specialis mentio. *c. veniens de prescript.glos.vltima,in ver. bonullam, littera M.c.1. de rescript.*

16 Si quis non vtatur priuilegio suo per spatium quadraginta annorum poterit postea illo gaudere?
Resp. Non, immò perdidit illud, quia per non vsum videtur illud renuntiasse. *cap. accedentibus. de priuilegijs. in gloss.*

17 Quibus ex causis perditur priuilegium?
Resp. Multis ex causis. Primò, propter fauorē, & vt cum aliqua Ecclesia alijs superioribus anteferatur propter fauorem alicuius Principis. Secundò, propter odium. Tertiò, propter enorme damnum, quod de priuilegio procedit. Quartò, propter abusum. Quintò, propter delictum. Sextò, propter negligentiam. Septimò, propter contractum factum. *glos.cap.renouantes.dist.22.& adducit versus.*

Paupertas, odium, vitium, fauor, & scelus, ordo.
Personam spoliant, & loca, iure suo.

18 Si priuilegiatus faciat per multum tempus contra suum priuilegium ignoranter, perdit ne priuilegium suum?
Resp. Si ignorantia sit inuincibilis illum excusat, vt non perdat priuilegium suum. *Abb.c. si de terra de priuilgijs, num.7.*

19 Papa potest concedere priuilegium de decimis nō soluendis?
Resp. Licèt decimæ sint de iure diuino, tamen Papa potest concedere priuilegium laicis secularibus religiosis de eis non persoluendis. *Abb.cap.si de terra, de priuil.num.3.*

20 Poterit quis renuntiare suum priuilegium?
Resp. Poterit, quia liberum est cuilibet iuri suo renuntiare. *c.si de terra, de priuil. Abb.nu.5.*

21 Ad hoc, vt præscribatur contra Ecclesiæ priuilegium, quod tempus debet currere?
Resp. Debet currere spatium quadraginta annorū. *capit. si de terra, de priuileg.c.apit. accedentibus, eodem titul.*

22 Quam pœnam incurrit, qui aliena priuilegia derogat?
Resp. Suis priuilegijs priuatur. *c. dilecti de priuileg.*

23 Si aliquod instrumentum perdatur potest ne probari per testes?
Resp. Si testes sint instrumentales, vel si testes legerint instrumentum, & referant contēta in instrumēto, quod erat sanum, & non cancellatum, probatur instrumentum, sed hoc difficilè fit, vt testes habeant necessarias qualitates ad probationem scripturę, si sit contradictio. *cap.cum olim, il 1.de priuileg. Abbas ibi. num.2.*

24 Perditio instrumenti probatur solùm per iuramētum perdentis?
Resp. Ad probationem perditionis non solùm requiritur iuramentum perdentis, sed plurimæ aliæ coniecturæ, & adminicula, & solū ad hoc, vt probetur tale instrumentum fuisse; at verò ad eum renouandum requiruntur testes. *Abb.capit. cum olim, il. 1. de priuileg. num. 10.*

25 Testes, qui debent probare instrumentum perditum, quid debent probare?
Resp. Locum, diem, annum, tabellionem, nomina testium instrumentalium, & omnia substantialia ad probationem instrumenti, & si in aliquo substantiali corruant, vel contradicantur, nihil probant. *Abb.c. cum olim, il 1.num.8. de priuileg.*

26 Innouatio priuilegij dat ius nouum?
Resp. Non, sed confirmat ius vetus. *cap. quia, il primo,de priuileg.*

27 Priuilegium cū quibus solemnitatibus innouatur?
Resp. Cum citatione partis, & auctoritate Iudicis superioris. *c.quia, il 2.de priuileg. Abb ibi.cap. delicti. de confirmatione vtili, vel inutili, num.5.*

28 Dignitas Episcopalis quibus locis debet tribui?
Resp. Non debet tribui nisi locis populosis, quia hoc est priuilegium dignitatis Episcopalis. *c.1.de priuil.*

29 Possunt ne Episcopi celebrare tempore interdicti?
Resp. Si non fuerunt culpabiles, celebrare possunt. *cap.quod, de priuilegijs. capite, final. de sent. excommun. libro 6.*

30 Priuilegium fori defendit laicum inuadentem Ecclesiam, quò minus ab Ecclesia puniatur?
Resp. Licèt forum Ecclesiasticum sit distinctum à foro laicorum, non repugnat, vt laicus violans Ecclesiam puniatur ab Ecclesiastico. *c.sicut de priuil.*

31 Mandans committi delictum in vno loco, vbi punitur, in loco, vbi fuit delictum, vel vbi mandauit?

Resp. Vbi

Resp. Vbi fuit mandatum, quia ibi fuit prima occasio, & radix delicti. *Abbas cap.patent nu. 5 .de priuil.*

32 Si quis Clericus deprehendatur in maleficio sine habitu, & tonsura, gaudet ne priuilegio clericali? Resp. Non, sed quia malitijs hominum non est indulgendum, sed potiùs obuiandum, & sic talis potest capi sine metu excommunicationis à iudice laico, & postea remitti Iudici Ecclesiastico cum processu. *c.ex parte tua, il 3.de priuil. Abb.ibi.n.vlt.*

33 Patroni sęculares quam rationem habent in presbyteros sæculares, vel regulares? Resp. Nullam ciuilem, neque criminalem, nisi solùm, quòd possunt tempore vacationis eos ante Episcopum præsentare, & ante Episcopū exigere rationem redituum. *Abb.cap.cum & plantare, de priuileg. num.6.*

34 Propriè quando dicitur aliquod esse nouum? Resp. Durante primo anno, quid dicitur nouum, & post annum aliqua res proprie non dicitur noua. *Ab. c.fin.de priuileg.nu.1*

35 Si quis habeat priuilegium de decimis nō soluendis, & postea succedant nouales, decimæ includuntur ne in priori priuilegio? Resp. Non, quia in priuilegio decimæ nouales non sunt expressæ, & Papa non intendit concedens priuilegium alicui, lædere in re, quæ in iudicium non erat deducta. *c.dudum, de priuileg.*

36 Decimæ nouales erunt semper noualia? Resp. Quòad immunitatē de decimis non soluendis de noualibus semper erunt nouales, quia principium considerandū est, & si res in principio est priuilegiata, semper erit priuilegiata. *c final.de priuil.*

37 Religiosi tenentur soluere decimas? Resp. Tenentur de iure. *Abb.in c.fi.de terra, de priuileg. num.2.*

38 Religiosi exempti debent percipere decimas à laicis sine licentia Episcopi diœcesani? Resp. Non, quia hoc est priuilegium Episcopi, vt nemo sine sua licentia percipiat decimas. *c. cum, & plantare. de priuileg.*

39 Religiosi exempti possunt admittere excommunicatos ad diuina in suis Ecclesijs? Resp. Non, neque vti hoc priuilegio. *c.cum, & plantare.§. excommunicatos, de priuil.*

40 Religiosi Hospitalis Hierosolymitani possunt celebrare absque pœna in loco interdicto? Resp. Ex priuilegio solùm semel in anno, sed nō possunt sepelire corpora mortuorum. *c.cum, & plantarē. §.quod si, de priuileg.*

41 Religioso credendum est suo verbo, si dicat se habere priuilegium? Resp. Nemini credendum est, qui verbo dicat, se habere priuilegium, nisi monstrato, & examinato priùs priuilegio. *cap. porrò de priuilegijs in gloss. Abb.ibi numero 1.*

42 Si quis dicat se esse exemptum à iurisdictione Episcopi, quia soluit censū suæ exemptionis Romanæ Ecclesiæ, sufficit ne hæc probatio? Resp. Non sufficit hæc probatio, vt quis eximatur à iurisdictione Episcopi, cum hæc sit de iure communi. *c.recepimus, de priuilegiis.*

43 Cum Summus Pontifex concedit aliquam Ecclesiam aliquibus Religiosis, possunt, ne ipsi sua auctoritate sumere possessionem? Resp. Non, sine licentia Episcopi nisi aliud in hac occasione exprimatur; ratio est, quia ad hoc non debet derogari Trident. synod. quæ hanc auctoritatem dat Episcopis, vt sine eorum consensu non possint Religiosi accipere possessionem Ecclesiarum, neque nouas Ecclesias ędificare. *capit.pastoralis de priuileg.*

44 Fratres tertij Ordinis S. Francisci gaudent ne Ecclesiasticis priuilegijs? Resp. Non, sed à suis Iudicibus laicis iudicantur, quia habitant in domibus, & non in claustris. *Ab. c. cum, & plantare, de priuileg. n.4.*

45 Fratres conuersi, siue oblati gaudent ne priuilegijs Religiosorum? Resp. Si sint extra claustra, viuantque in suis domibus, nō gaudent tali priuilegio, & percutiens, & effūdens eorum sanguinem non excommunicatur, quia hoc priuilegium solùm concessum est fratribus conuersis, qui viunt intra claustra monasterij, & se, suaque perpetuò dicarunt Deo. *cap. vt priuilegia, de priuileg. Abb. ibi nu. 3.*

46 Hospitalia quibus priuilegijs gaudent? Resp. Gaudent priuilegiis concessis Ecclesijs, tàm in exactione redituum, quàm in defensione eorum, si hospitalia habeant Ecclesias, vel capellas cum capellanis. *Abb. cap. accedentibus, de priuil.n. 3.*

47 In Oratorijs priuatis possunt poni campanæ publicę? Resp. Non, etiam si oratoria sint exemptorum. *cap. patentibus, de priuil.*

48 Hospitalia præsumuntur Ecclesię publicę, vel priuatæ? Resp. Si in eis sit campana, vel celebretur missa, presumuntur publica Oratoria, & auctoritate Episcopi constructa, etiamsi non habeant scripturam. *Abb. c.patentibus, de priuileg. n. 1.*

49 Oratoria priuata in domibus, vel prope domus gaudent priuilegijs Ecclesiarum, ad hoc, vt delinquētes non possint distrahi ex eis? ℟. Non gaudent tali priuilegio, licet ibi celebretur Missa, quia illud priuilegium solum concessum est Ecclesijs publicis sacratis, & benedictis. *Abb. c.patētibus, de priuil. nu. 3.*

50 Ex qua causa potest interdictum positum non seruari? ℟. Si ille, in cuius fauorem latum fuit interdictum, illud non seruat, alij non tenentur illud seruare, quia nemo debet alijs legem, & iugum imponere, quam ipse negligit. *c. petistis. de priuil.*

51 Si ille, contra quem positum fuit interdictum, illud non seruat, tenentur nè alij illud seruare? Resp. Tenentur, & ille talis debet puniri. *c. petistis de priuileg.*

52 Continuata possessio quomodo comprobatur? Resp. Probato principio, & fine, probatur cotinuata possessio, & talis præsumitur. *Abb.c. accedentibus. de priuil. nu. 6.*

53 Quando in aliqua derogatione generali non fit mentio de priuilegijs particularibus, vel de consuetudinibus, intelliguntur ne derogata, sicut in pluribus locis Concil. Trident. apparent dictæ derogationes? ℟. Clausulæ generales, quę solent apponi in Concilijs generalibus, & in bullis Summi Pontificis, dicentes, non obstantibus priuilegijs, & consuetudinibus in contrarium, quæ omnia derogamus, quasi de ip-

deipſis facta fuiſſet expreſſa mentio; tunc iſta verba ponuntur ad derogationem priuilegiorum particularium. Primò, quia Concil. Trid. non poteſt inferre omnia priuilegia, & conſuetudines. Secundò, quia aliàs totum Concilium nihil derogaret. Tertiò, quia regulæ generales, quod priuilegium non derogatur, niſi de illo fiat expreſſa mentio, intelligitur ſolùm quando priuilegium particulare derogatur ad damnum alicuius, & commodum alterius, ſed non in lege generali derogans generalia, & particularia priuilegia ad ſtatuendam aliquam legem generalem magis neceſſariam Reipublicæ, & ſic intelligendus eſt textus. *c. veniens de præſcriptionibus, & gloſſ. vltima. c. 1. de præſcriptis, ver. mandatum littera C.*

CAPVT XV.

De purgatione canonica.

1 Qvi eſt purgatio?
Reſp. Eſt oſtenſio innocentiæ de crimine obiecto. *c. 1 de purg. canonica.*

2 Quotuplex eſt?
Reſp. Duplex canonica, & vulgaris?

3 Quæ eſt canonica?
Reſp. Quæ fit per iuramentum ſolemne. *c. 1. de purgatione canonica, c. presbyter. 2. q. 5.*

4 Quæ eſt forma purgationis canonicæ?
Reſp. Purgans de mãdato iudicis tacta cruce, & ſanctis Euangeliis, iurat ſe immunem eſſe à crimine ſibi obiecto. *cap. quoties, & cap. vlt. de purgat. can.*

5 Compurgatores quid debent iurare?
Reſp. Se credere illum veritatem iuraſſe. *c. quoties, de purg. can. c. de teſtibus, de purgat. can.*

6 Quis numerus compurgatorum debet eſſe?
Reſp. Hodie eſt in arbitrio iudicis, inſpecta qualitate perſonæ, & delicti. *c. cum in iuuentute, de purg. can. c. inter ſollicitudines, eod. tit.*

7 Quid debet Iudex conſiderare in dicenda purgatione canonica?
Reſp. Primò, perſonam. Sendò, delictum. Tertiò, tempus. Quartò, locum commiſſi delicti. *cap. final. de tranſact.*

8 Compurgatores quas qualitates debent habere?
Reſp. Debent eſſe viri bonæ vitæ, & famę, & habere notum eum, quem purgant in vita, moribus, & fama. *c. cum Petrus. c. conſtitutus de purg. can. & c. cum dilectus eod. tit.*

9 Compurgatores debent nè à Iudice impediri, ne faciant compurgationem?
Reſp. Non. *c. cum Petrus, de purg. cãn.*

10 Deficiens in purgatione qua pœna punitur?
Reſp. Punitur, vt conuictus ſecundum qualitatem delicti. *c. cum Petrus. c. inter ſollicitudines. de purg. can.*

11 Iudex poteſt compellere aliquem ad purgationẽ canonicam faciendam?
Reſp. Affirmatiuè, nam eſt quoddam genus probationis, & defenſionis à iure in fauorem veritatis. *c. nos inter alios. de purg. canon.*

12 In quo caſu, & delicto debet Iudex concedere purgationem canonicam?
Reſp. Solùm in delicto occulto improbabili, nam in delicto probabili, vel manifeſto non conceditur purgatio canonica. *c. ſi quis, de purgatione canonica, & c. accedens, eod. tit.*

13 Qui non admittuntur ad purgationem canonicã?
Reſp. Periuri, latrones, deprehenſi in falſo teſtimonio. *c. 1. de purgatione canonica.*

14 Regulares admittuntur ne ad purgationem canonicam?
Reſp. Affirmatiuè, ſecundum ius, & regulam canonicam ſui inſtitui. *c. monialcs. de purgatione canonica.*

15 Prælatus debet iurare de calumnia?
Reſp. Poteſt, & debet iurare ſe poſt ſuã promotionẽ illa crimina non commiſiſſe. *c. accepimus, de purgatione canonica.*

16 Infamatus de naturalibus ad ſuſcipiendos ordines debet ſe purgare?
Reſp. Affirmatiuè, & non eſt admittendus, donec ſe purgauerit. *c. accedens, de purg. canon.*

17 Ante purgationem canonicam poteſt ne quis ſuſpendi ab officio, vel beneficio?
Reſp. Poteſt aliquando propter magnitudinem criminis. *c. inter ſolicitudines, de purgatione canonica.*

CAPVT XVI.

De purgatione vulgari.

1 Qvæ eſt purgatio vulgaris?
℞. Illa, quam ſibi vulgus inuenit. *c. ex tuarum, de canonica purgatione. Abb. in rubrica, de purgat. vulg.*

2 Quibus modis fit purgatio vulgaris?
Reſp. Primo, per promiſſionem alicuius rei difficilis, vel impoſſibilis, vel quæ ſine miraculo fieri nõ poteſt. Secundò, per tactum ferri candentis. Tertio, per tactum aquæ frigidiſſimæ, vel feruentis, vt per immiſſionem in fornacem ardentem. Quarto, per ſaltum ex aliquo alto monte. Quinto, per pugnam in duello, vel torneamentis contra vnum, vel plures, & hæc frequentior eſt. *c. mennam. 2. q. 4. cap. tadc purgat. vulg.*

3 Iſta purgatio eſt ne licita?
Reſp. Non, ſed reprobata, & condemnata à iure, & à Sancto Concilio Trid. c. 19. ſeſſ. 25. c. ex tuarum, de purgatione canonica.

4 Quare non eſt licita purgatio vulgaris?
Reſp. Primò, quia inuenta eſt ab inuidia, & ignorantia. Secundò, quia in ea Deus tentatur, & tentari non debet. Tertiò, quia talis probatio fallibilis eſt, & ſępè poteſt innocens condemnari. *c. ſignificantib. de purgat. vulg. c. quæritur. 22. quæſtio 2. c. conſuluiſti. 2. quæſtion. 4.*

5 Si quis faciat purgationem vulgarem, & abſoluatur, poterit ne iterum accuſari de eodem delicto?
Reſp. Talis abſolutio non tenet, neq; eſt valida, & ſic ea non obſtante, poterit talis iterum accuſari quaſi non eſſet abſolutus. *capit. ex tuarum. de purgatione canonica.*

CAPVT

CAPVT XVII.

De Iniurijs, & damno dato.

1 QVid est iniuria?
Resp. Est illud quod non fit iure.

2 Quare dicitur iniuria?
Resp. Quia talis res caret iustitia, & iure. *l. 1. ff. de iniurijs.*

3 Quibus modis sumitur iniuria?
Resp. Pluribus modis. Primo, sumitur pro culpa. Secundo, pro iniquitate, vel iniustitia. Tertiò, pro contumelia. Quartò, pro iniustitia, vel iniquitate iudicanti. *l. 1. ff. iniurijs.*

4 Quibus modis fit iniuria?
Resp. Tribus, verbis, re, & litteris: re, vt cum quis percutit aliquem; verbis, cum illum verbis iniuriosis offendit: litteris, cum quis contra aliquem scribit famosos libellos, *l. 1. ff. de iniurijs. §. 1. l. lex Cornelia. §. si quis librum. ff. de iniur.*

5 Iniuria quotuolex est?
℞. Triplex vna leuis, cum quis leuiter percutit alium. Secunda atrox, vt cum ferro, vel ligno, aut ense atrociter eum percutit. Tertia atrocissimè, vt cum superiorem inferior percuteret, vel ei pararet insidias, vt per totum titulum. *ff. de iniurijs,*

6 Cui competit actio iniuriæ?
℞. Ei, qui iniuriam passus est, & contra eum, qui eum iniuriauit. *Inst. de iniurijs, §. patitur.*

7 Si quis fecit iniuriam alicui, & moriatur, datur ne hæc actio contra suos hæredes?
℞. Non, sed morte finitur, quia delictum personale nascitur cum persona, & extinguitur cum persona. *l. non solum. §. 1. ff. de iniur.*

8 Si quis fecit damnum cum iniuria pretio æstimabile, & moriatur, quæ actio dabitur aduersus eius hæredes?
℞. Hæredes eius tenentur de bonis defuncti satisfacere; quia hæc actio est ciuilis, & agitur de pretio æstimabili.

9 Si quis percutiat alium, qua pœna punitur?
℞. Criminaliter punietur pœna legis sed ciuiliter soluèt operas amissas, expensas factas in curatione, & si talis percussus remanserit minus habilis ad laborem, satisfaciat pro damno facto, præstando illi alimenta in futurum arbitrio medicorum peritorum, & iudicis. *c. 1. de iniur. Abb. ibi. nu. 5.*

10 Si quis prouocabit alium ad pugnam, poterit cōtra illum vti ratione iniuriarum, si ab eo fuit percussus, vel brachium, vel manus eius abscissa?
℞. Licèt mitius puniatur prouocatus, quam prouocans, tamen non licet prouocato persequi prouocātem fugientem, sed solùm licet defendere se cum moderamine inculpatæ tutelæ, si excesserit, poterit prouocans accusare prouocatum ante iudicem, & petere vindictam sui damni. *l. si plagis. §. tabernarius. ff. ad legem Aquilia Abbas capit. 1. de iniurijs. numero quinto.*

11 Iniuriatus potest simul agere criminaliter, & ciuiliter simul contra iniuriantem?
Resp. Non, sed separatim, ita tamen, quòd si criminaliter in pœna mortis vel corporis condemnet iniuriantem, non poterit ab eo petere ciuiliter damnū, quia quis duplici pœna non punitur. *leg. prætor. ff. de iniur. Abb. c. 1. eod. tit. num. 9.*

12 Si iniuriatus remittit verbo, vel scripto iniuriam, censetur ne remisisse suum interesse?
Resp. Non, nisi illud explicet, & ita actione ciuili poterit petere damnum. *Abb. c. 1. de iniur. num. 6.*

13 Qui iurat se non petere damnum acceptum ab alio, poterit petere expensas?
Resp. Poterit, quia damnum, & expensæ sunt duæ res distinctæ. & iuramentum non extenditur plusquā ad rem iuratam. *capit. in nostra, de iniur. Abbas ibi nu. vltimo.*

14 Delictum quando debet puniri a iudicibus etiam parte contenta, vel non querelante?
Resp. Semper quando concernunt vindictam, & exēplum publicum. *Abb. c. 1. de iniur. sess. 1.*

15 Si quis fouet foueam, vel cisternam, & animal in ea moriatur, qua pœna punietur?
Resp. Soluit pretium animalis, & animal mortuum suum erit, quia qui causam damni dat, ipsum damnum dare videtur. *c. si quis, il 1. de iniur.*

16 Si quis ponat venenum in fluuio ad occidendos pisces, vel in alio loco ad occidenda animalia, si ex hoc proueniet damnum hominibus, vel bestijs, qua pęna punietur?
Resp. Omne damnum, quod fecerit, satisfaciet, & si hominem occiderit, punietur inspectata occasione culpæ. *Abb. c. si quis, il 1. de iniur. num. 2.*

17 Qui incendit ignem in agro casualiter, qua pœna punitur?
Resp. De iure ciuili reddit damnum, & soluit segetes crematas. *c. si egressus, de iniurijs.*

18 Si quis de sua voluntate accendit domum, vel agrum, qua pœna punitur?
Resp. Pœna mortis, quia in damnis latis attenditur voluntas, & est excommunicatus in Bulla cænæ Domini, tanquam incendiarius, & depopulator agrorum, *c. si quis, il. 2. de iniur.*

19 Qui potuit obuiare damnum, & non fecit, qua pœna punitur?
Resp. Si potuit obuiare sine euidenti suo periculo, censetur, quòd ille fecit damnum, & punietur, sed mitior secundo quantitatem negligentiæ. *Abb. in c. fin. de iniur. num. 4.*

20 Infantes, & furiosi tenentur ad damnum, quod fecerunt?
Resp. Non tenentur, quia intellectum non habent, & ad soluendū damnum requiritur culpa, vel negligentia, hæc non cadit in furiosis, quia priuati sunt libero arbitrio. *cap. fin. de iniur. & damno dato.*

21 Si aliquis facit iniuriam, vel dat damnum dicendo veritatem, qua pœna punitur?
Resp. Nulla pœna sicut qui libello accusat aliquem de latrocinio, vel expellit ad testificandum contra ipsum testem, opponendo esse ebrium, & id probat, ad nihil tenetur, quia agit de suo interesse. *c. testimonium de test. c. licet, de accusationib.*

22 Si accidat, quod prouocatum animal irrationale, aliud animal, vel hominem occidat pedibus, vel morsu, dominus tenebitur ne ad damnum?
Resp. Non tenebitur ad damnum, quia animal caret ratione, & non tenetur ad moderamen inculpatę tutelæ.

telæ. *l. 1. ff. si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Abb. c. 1. de iniur. nu. 3.*

23 Si bos, vel equus aliquem occiderit non prouocatus, ad quid tenebitur dominus equi?
Resp. sciuit tale animal esse damnosum, & non custodierit, tenetur satisfacere damnum pro negligentia commissa. *Abb. c. si bos, de iniur. num. 1.*

24 Si quis mittit iumentum in agrum, vel vineam alterius, ad quid tenebitur?
℞. Ad satisfaciendum damnum taxatum per æstimatores, & iudicem. *c. si læserit, de iniur.*

25 Si quis inueniat animal in agro suo, poterit propria auctoritate illum retinere, donec satisfacere ei damnum dominus animalis?
Resp. Non, quia retinet rem alienam contra voluntatem domini, sed poterit portare animal in locũ communem, & petere à domino coram iudice damnum. *Abb. c. si læserit, eod. tit. nostro, num. 3. l. ratis ff. de incendio. ibi Bart.*

26 Secularis potestas, quæ clericum banniuit, vel incarcerauit, qua pœna punietur, & per quem iudicem?
Resp. Per Iudicem Ecclesiasticum, & talis Iudex cõdemnandus in expensis, & in damno, & iniuria clerico facta, quia banna contra libertatem Ecclesiasticam non tenent. *c. olim, de iniur. c. si quis suadente, clementinam 1. de pœnis.*

27 Pœna pecuniaria imposita laico, cui debet applicari, & qualis debet esse?
Resp. Debet applicari Clerico iniuriato, & taxari secundum qualitatẽ iniuriæ, considerata persona iniuriata, dignitate sacerdotij, causa publicata, scandalo, tẽpore, & considerata persona iniuriantis, quæ omnia relinquuntur arbitrio Iudicis Ecclesiastici. *Abb. c. olim, de iniur. num. 3.*

CAPVT XVIII.

De verborum significatione.

1 Significatio quid est?
Resp. Est demonstratio facta proprijs nominis, vel rei, de qua agitur, vt intelligatus eius veritas, & essentia. *Azor. in sum. tit. de verbor signific.*

2 Verba quomodo sunt interpretanda?
Resp. Non secundum, quod sonant, sed secundum mentem proferentis, quia verba inuenta fuot ad explicandum, & declarandum conceptum mentis, cum voces, & verba ex Aristotele sint significatiua ad placitum, *cap. intelligentia, de verborum significat.*

3 Præpositus quas significationes habet?
Resp. Licèt omnes, qui alijs præsunt, vel curam aliorum habent, dicantur, qui habet beneficium, vel præposituram. *c. quamuis, de verborum significatione.*

4 Forus vnde dicitur?
Resp. Forus est locus propriè, vbi lites terminantur, dicitur à fando, siue a Rege foraneo, qui primus dedit leges Atheniensibus, & constituit forum, siue locum, vbi Iudices conuenirent. *c. forus, de verborum significatione.*

5 Forum quid significat?
Resp. Si est generis neutri significat cãpum, plaçã, vel forum, vbi publicè res venduntur, & homines conueniunt; quando est generis masculini significat locum constitutum ad iudicandum, vel priuilegium, quod Clericus habet, vt in foro Ecclesiastico, vt in tali conueniatur. *Abb. c. ap. forus, de verb sign. nu. 1.*

6 Quid est pactum?
Resp. Pactum dicitur scriptura inter partes facta ratione pacis legibus, ac moribus comprobata, & dicitur pactum quasi ex pace factum. *c. pactum, de verbor significat.*

7 Ius vnde dicitur?
Resp. A iure. *c. ius, de verborum significat.*

8 Oblatio quid significat?
Resp. Quidquid à fidelibus Ecclesijs offertur, cuiuscumq; generis sit. *c. causa, de verborum significatione. c. cum inter, eod. tit.*

9 Quid requiritur, vt aliqua res data Ecclesijs dicatur oblatio?
Resp. Primò, quòd offerens sit Christianus, quia ab infidelibus nihil Ecclesia recipit, vt c. quàto de vsuris. Secundò, vt offeratur Ecclesijs, & non personæ sæculari, tunc propriè dicitur donatio. Tertiò, quod res oblata sit bono iure acquisita. *c. quia de vsuris. c. ex transmissa, de decimis. Abb. c. causa, de verbor. signific. num. 1.*

10 Appellatione Clerici veniunt ne Canonici?
Resp. Veniunt in omnibus fauorabilibus, cum Clerici sint, & canonicatus sit quædam dignitas, & honor supra clericatum augens eorum priuilegia. *cap. cum Clerici, de verb. sign.*

11 Quando Iudex ponit aliquam pœnam, quam debet imponere?
Resp. Ex duabus pœnis debet ponere illã, quæ magis timetur, vt homines arceantur à delictis. *Abb. c. quærenti, de verbor. signif. n. 3.*

12 Appellatione Ecclesiasticæ censuræ quid comprehenditur?
Resp. Excommunicatio, suspensio interdictum, cessatio à diuinis. *capit. quærenti, de verborum significatione.*

13 Quis dicitur hæreticus manifestus?
Resp. Ille qui contra fidem Catholicam publicè prędicat.

14 Quando dicitur lis mota?
Resp. Quando fuerit contestata, & non ante, & quãdo quis condemnatur in expensis à tempore motæ litis intelligitur, & numeratur tempus à die contestationis. *c. ex parte de verborum significatione. il 2.*

15 Moderatio quid dicit?
Resp. Diminutionem, & non augmentum. *cap. fin. de verb. sign.*

16 Dictiones negantes aliquid fieri certo tempore, dicunt ne illud factum esse alio tempore?
Resp. Non, quia negatiua stricta certo tempore nõ affirmat illud factum esse alio tempore, sicut si quis dicat, Petrus non fuit interfectus hora tertiæ, non ideò dicit, & affirmat, quòd fuerit interfectus hora sextæ. *Abb. c. quod dicitur, de verborum significatione, num. 2.*

17 Quid appellatur nouale?
Resp. Illud, de cuius cultura non est memoria, vel mons quando sublatis arboribus reducitur ad culturam tritici. *c. quid. de verb. sign.*

18 Quid est nouale?

℞. Est

℞. Est terra noua ad culturam redacta. *capite, primo. de verborum significatione*.

19 Quando dicitur aliqua res noua?
℞. Quando est tota noua, neque sufficit, si aliqua pars sit noua. *Abb. capit. 1. de verborum significatione, numero 2.*

20 Si factum vario modo narretur, vitiatur ne veritas eius?
Resp. Non, quia diuersis verbis, & diuerso modo potest eadem veritas explicari, & dici, & non ideò eadem veritas vitiatur. *c. nihil, de verb. sign.*

21 Hoc nomen pater quibus modis sumitur?
Resp. Si strictè sumatur, ponitur pro patre, qui hominem genuit. Si largè sumatur, appellatione patris veniunt omnes ascendentes. *c. nam. & Rex de ver. sign.*

22 Filij appellatione qui nominantur?
℞. In ista significatione solùm filij, quos pater genuit, in larga significatione veniunt omnes descendentes ab illo patre, vt nepotes, & reliqui. *Abb. c. nā, & Rex, de verborum signific. num. 4.*

23 Quis dicitur vnigenitus?
Resp. Propriè ille, qui non habuit alium fratem, vel si habuit incontinenter decessit, *c. nam, & ego, & Ab. ibi num. 1. de verb. signific.*

24 Qui statim decessit, dicitur ne natus?
Resp. Non dicitur natus, quia propriè non dicitur factum, quod non durat factum. *c. nam, & ego de verbor. signific. in gloss.*

25 Primogenitus quis dicitur?
Resp. Qui primò nascitur, licèt nullus sequatus, siue alij sequantur. *c. Ioseph. de verborum sign.*

26 Si premium debet dari primo venienti, & non veniat, nisi vnus, dabitur ne ei?
Resp. Licèt primò veniens indicet, quòd alij debent venire post eum, tamen si non veniat, nisi vnus illi debet dari, quia sic vsus interpretauit. *Abb. c. Ioseph. de verb. sign. num. 4.*

27 Concilium generale quam potestatem habet?
Resp. Habet illam potestatem, quam habet Papa, cum eius auctoritate est congregatum; ratio est, quia omnis auctoritas à Papa emanat. *Abb. c. super de ver. signific. nu. 3.*

28 Cuius est interpretari leges?
Resp. Eius, cuius est condere. *c. ex parte, il 3. de verborum significat. in gloss.*

29 In omni iudicio quæ personæ requiruntur?
Resp. Quatuor Iudex accusator, reus, & testis. *gloss. c. forus, de verborum significat.*

30 Sententia desfinitiua potest fieri per hoc verbum statuo, & præcipio?
Resp. Affirmatiuè, quia idem est, ac si dixisset, sententio hoc, dicere statuo, & præcipio hoc, *cap. in ijs de verborum significatione*.

31 Excommunicatus, vel interdictus quando debet absolui præstita cautione?
Resp. Quando est excommunicatus ob contumaciam & ob delictum dubium, tunc præstita cautione de stando iuri absoluitur; si verò sit excommunicatus ob offensam manifestam, tunc debet satis facere ante absolutionem. *capite ex parte, il 1. de verborum significat.*

32 Cautio iuratoria quando recipitur?
Resp. Quando alia haberi non potest paupertatem. *Abb. c. ex parte, il 1. de verb. signif.*

33 Quando dicitur delictum manifestum?
Resp. Confessione, probatione, facti euidentia, *cap. cum olim, de verborum significat.*

34 Quis potest imponere pedagia?
Resp. Solus Imperator, vel Rex, vel Domini absoluti, *c. super, de verborum signific.*

35 Pro quibus delictis potest Clericus degradari, & tradi curiæ sæculari?
Resp. Primò, propter incorribilitatē in crimine graui. Secundò, propter conspirationem in suum Episcopum. Tertiò, propter falsitatem in Bullis Apostolicis. Quartò, propter pertinaciam in crimine heresis, vel si fuit relapsus. Quintò, si sit assassinus. Sextò, si sit publicus prædator, vel incendiarius, & in alijs grauissimis delictis, quæ diuersis in locis exprimūtur in iure *Abb. in cap. nouimus, de verborum significat. numero 8.*

36 In degradatione Clerici quæ solemnitas debet interuenire?
Resp. Vltra Episcopum, & cæremonia degradationis, septem Abbates, vel dignitates debet potestas secularis esse præsens. *c. nouimus de verb. sign.*

37 Consuetudo, cuius non extat memoria, quā vim habet?
Resp. Inducit ius, siue priuilegium. *c. super de verborum significat. in glos.*

38 Consuetudo requirit titulum, vel priuilegium?
Resp. Non, neque principium, quia si haberet priuilegiū, haberet principium, & non esset tam fortis, sicut illa, cuius non extat memoria. *Abb. c. super. nu. 9. de verb. sign.*

39 Beneficium Principis quomodo debet interpretari?
Resp. Latissimè, quando non est in præiudicium alterius. *c. olim, de verborum significat.*

40 Consuetudo, quòd Clerici possint disponere in testamento, vel extra de bonis acquisitis, valet ne?
Resp. Valet, quia est in fauorem Clericorum *Abb. c. cum tibi de verbo. signific. nu. 2.*

41 Quando quis habet priuilegium de percipiendis fructibus suorum beneficiorum in absentia, vel post mortem per quinquennium, de quibus beneficijs intelligitur?
Resp. De omnibus beneficijs maioribus, & minoribus, quę obtinet tempore concessionis; ratio est, quia cum nollus habet ius acquisitum ad illa beneficia, non est in damnum alicuius, & sic largè est interpretandum ex regula, odia debent restringi de regulis iuris *in 6. c. tua nobis. de verbor. signific.*

42 Quando licèt conceditur hoc priuilegium de percipiendis fructibus post mortem?
Resp. Quando quis habet plurima debita, & consumpsit bona sua in re aliqua licita, necessaria, vel vtili Ecclesiæ, sicut in legatis pro Sede Apostolica, in defendendo suam Ecclesiam, in ædificandis, & reparādis Ecclesijs, vel monasterijs, in nubendis orphanis, etiam si sint eius sorore, vel nepotes secundum qualitatem sui status. *Abb. c. tua nobis, num. 2.*

43 Numerus Canonicorum potest minui?
Resp. Potest à Sum. Pont. quando facultates Ecclesiæ sunt ita diminutæ, vt non possint viuere considerato tempore, & pretio rerum, quod singulis annis crescit qualitate personarum, & magnitudine Ecclesiæ. *c. fin. de verb. sign. num. 2.*

44 Si alicui datur potestas à Summo Pont. vt diminuat Canonicos causa diminutionis redditūum, & postea

postea redditus crescant, poterit iterum augere Canonicos, sicut diminuit?

Resp. Non, sine noua commissione à Papa; ratio est, quia commissio extendi non debet, neque fines mandati transgrediendi sunt, & delegatio non extenditur vltra casum expressum. *Abb. c. fin. de verb. signific. numero 5.*

45 Testes dicuntur de singulares, si conueniunt in facto, & discrepant in serie, & modo dicendi?

Resp. Non, sed vniformes, quia concordant in eodē facto, & veritate. *c. nihil. de verb. sign. Abb. ibi. nu. 1.*

46 Si quis testes inducat ad probanda aliqua verba formalia, & certa, veluti aliquod verbum iniuriosum, sicut latro, probant ne, si dicant verba æquipollentia?

Resp. Non, quia agitur de certo verborum, siue indiuiduo iniurioso, & sic debent concordare in tali verbo iniurioso. *Abb. c. nihil, de verborum significatione, num. 2.*

47 Si vnus testis dicat suum dictum, & alij dicant eadem serie, & eodem modo per eadem verba, talis testis probat ne?

Resp. Habentur, vt suspecti, & quod omnes sint corrupti, vt eodem dicant sermone, *vt habetur. l. 3. post principium. ff. de test. Abb. in c. nihil, de verbor. signific. num. 3.*

48 In testibus quid consideratur?

Resp. Tria, scilicet natura, vita, & conditio, *glos. cap. forus. de verb. significatione.*

49 In muliere teste, quid est considerandum?

Resp. Vltra illa tria, earum instabilitatem, quia semper varia proferunt, & sunt testimonia non ita valida, sicut virorum, *cap. forus, de verborum significatione in glos.*

CAPVT XIX.

De regulis iuris.

1 IVdex quas qualitates debet habere?

Resp. Debet habere misericordiam, & seueritatem, & non vnum sine alio. *Abb. c. estote, de regulis iuris, num. 3.*

2 Obligatio temporalis quomodo contrahitur, & dissoluitur?

Resp. Obligatió temporalis consensu contrahitur, dissensu dissoluitur. *c. 1. de regul. iuris.*

3 Copia indiciorum ad torturam, est ne danda reo?

Resp. Si petat, est illi danda copia indiciorum, & est admonendus, vt absque tortura dicat veritatem. *Abb. c. cum in contemplatione, de reg. iur. nu. 3.*

4 Tortura potest dari, si veritas aliunde potest haberi?

Resp. Non, neque quando causa est plenè probata. *cap. cum in contemplatione. Abb. ibi nu. 2.*

5 Tortura quomodo debet esse?

Resp. Moderata, ita quod tortus seruetur incolumis ad supplicium, vel liberationem. *l. quæstionis. ff. de quæstionibus.*

6 Confessio facta in tortura præiudicat?

Resp. Non præiudicat reo tamquam factā per vim, nisi ratificetur extra locum torturæ, in termino vigintiquatuot horarum, quia tunc ius præsumit, quòd liberè, & absque metu quis dicit veritatem. *Abb. cap. cum in contemplatione, de reg. iur. num. 7.*

7 Quid debet considerare Iudex ad atrocitatem, vel lenitatem torturæ?

Resp. Grauitatem, vel paucitatem delicti, personam robustam, vel debilem, ætatem, infirmitates, indicia magna, vel pauca, his benè consideratis debet dari adæquata his circumstantijs. *Abb. cap. cum in contemplatione, de reg. iur. num. 6.*

8 Testis, quando potest torqueri?

Resp. In criminalibus torquetur, quando vacillat, & quando alij testes dicunt ipsum scire casum, & fuisse præsentem, & ipse non vult dicere veritatem. *Abb. in capit. cum in contemplatione, de regulis iuris, numero 10.*

9 In qua ætate non potest quis torqueri?

Resp. Minor decimum quartum annorum completorum torqueri nō potest, licèt vacillet in suo dicto, *l. 1. ff. ad sillanianum. §. impubes.*

10 Qui non possunt torqueri?

Resp. Nobiles in Regnis Hispaniæ, Clerici, Doctores, Dignitates, milites gaudent hoc priuilegio, infirmi, senes, pueri, mulieres prægnantes, monachi, moniales, nisi in certis criminibus, veluti in crimine læsę maiestatis humanæ, vel diuinæ. *Abb. cum de reg. iuris. nu. 6. & 10. l. 1. §. impubes. ff. ad sillanianum.*

11 Ignorantia quando excusat prælatum in peccatis subditorum?

Resp. Quando fuit vigilans, & fecit debitam diligētiam, & non potuit habere testes ad puniendum. *cap. quamuis. de regulis iuris. Abb. ibi num. 2.*

12 Quando quis accipit rem spiritualem administrādam, debet præstare homagium?

Resp. Non, quia pro spiritualibus nulla pactio est licita. *cap. indignum, de reg. iuris.*

13 Pro obedientia præstanda recipitur iuramētum?

Resp. Affirmatiuè, *c. nullus de iureiurando, & ibi Ab. num. 2. & c. quamquam, 13. dist.*

14 Quæ est differentia inter homagiū, & iuramentū?

R. Homagium propriè est iuramentum concernēs res temporales, quod faciunt in manibus alicuius militis, vel ducis, Gubernatores, Castellani Regum, cum suscipiunt Prouincias gubernandas à suis principibus ponendo plicatas duas manus inter manus talis ducis, qui accipit homagium nomine sui Regis, & cum eius auctoritate, quod hispani vocant, pleito homenage, & ideò homagium non competit rebus spiritualibus: iuramentum est fides data, teste Deo, & ideò competit rebus spiritualibus, sic intelligitur. *c. indignum, de reg. iur. & Abb. ibi num. 2.*

15 Dubia quomodo sunt interpretanda?

Resp. In meliorem partem, quia potius debemus præsumere bonum, quàm malum. *c. estote, de reg. iur.*

16 Quis dicitur sacrilegus?

Resp. Ille, qui offendit rem, vel personam Ecclesiasticam, quia qui res Ecclesiæ inuadit, sacrilegium cōmittit. *c. quæ multoties, de reg. iur.*

17 Potest quis dicere mendacium, vt proximus euitet iniuriam suam?

Resp. Non, & si iurat, manet periurus. *Abb. in c. qui scandalizauerit, num. 1. de reg. iur.*

18 Veritas debet omitti propter scandalum?

Resp. Non, & sic ius commune, & iustitiā pro nullo

Oo scan-

scandalo debet omitti. *c. qui scandalizauerit, de regulis iuris.*

19 Peccatum minimum est committendum ad euitandum maius?

Resp. Licèt de duobus damnis minimum sit eligendum, hoc intelligitur, quando necessariò vnum, vel alterum est sequendum, tamen peccatum minimum non est faciendum ad euitandum in alijs maius. *Abb. c. qui scandalizauerit. nu. 2. isto tit.*

20 Committens vnum peccatum mortale, vel delictum, quam pęnam habet?

Resp. In foro animæ factus est omnium reus, & dãnatur, etiam si fecerit multa bona opera; in foro exteriori habet pęnam tali delicto in legibus positam, *c. defleat, de reg. iur.*

21 Iudex debet incipere à tormentis?

Resp. Non, sed præuijs indicijs, & aliquali probatione iustificando tormentum. *c. cum de reg. iur.*

22 Si sit obligatio spiritualis, vt votum, dissoluitur ne dissensu vouentis?

Resp. Non, sed dispensatur à superioribus, vel commutatur. *Abb. c. 1. de reg. iur. num. 2.*

23 Necessitas tenetur obseruare legem?

Resp. Non, quia necessitas caret lege, immò propter necessitatem furtum alicui illicitum, fit licitum. *c. quod, il 1. de reg. iur.*

24 Quod latenter introductũ est, debet ne subsistere?

Resp. Non, neque quod licitè introducitur, quia fraus, & dolus nemini patrocinatur, *c. quod, il secondo, de regul. iur.*

25 Qui facit aliquid inuitus, quod præmium habet?

Resp. Nullum, immò si quis inuitus seruit, præmiũ, & meritum perdit, capite, qui ex timore de regulis iuris.

LAVS DEO.

INDEX

INDEX
RERVM NOTABILIVM
QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR,
Ordine alphabetico digeſtus.

I N D E X

creditor

F

G

H

I

Infinua.

INDEX

Mari-

Papa

INDEX RERVM NOTABILIVM.

FINIS.